

[redacted]

[redacted]

ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ

ΤΑ

ΕΥΡΙΣΚΟΜΕΝΑ ΠΑΝΤΑ.

ORIGENIS

OPERA OMNIA

QUAE

GRAECE VEL LATINE TANTUM EXSTANT

ET

EJUS NOMINE CIRCUMFERUNTUR.

Ex variis Editionibus, et Codicibus manu exaratis, Gallicanis, Italicis, Germanicis et Anglicis collecta, recensita atque annotationibus illustratâ, cum vita Auctoris, et multis Dissertationibus

Ediderunt

CAROLUS ET CAROL. VINCENT. DELARUE

Presbyteri et Monachi Benedictini e Congregatione S. Mauri.

Denuo Recensuit Emendavit Castigavit

Carol. Henric. Eduard. Lommatzsch

Philos. Dr. Theolog. Licent. ejusdemq. in Seminar. Viteberg. Professor.

TOMUS III.

Berolini 1834.

Sumtibus Haude et Spener.

(S. J. Joscephy.)

ORIGENIS

in

Evangelium Matthaei

Commentariorum

Pars I.

Ex

Nova Editionum Coloniensis et Parisiensis

Recognitione

Cum

Epistola Critica

Henrici Petermanni

Integro

Utriusque Ruaei Commentario

Selectis Huetii Aliorumque Virorum Observationibus

Edidit

Carol. Henric. Eduard. Lommatzsch
Philos. Dr. Theolog. Licent. ejusdemq. in Seminar. Viteberg. Professor.

Berolini 1834.
Sumtibus Haude et Spener.
(S. J. Joseephy.)

ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ

ΤΑ

ΕΥΡΙΣΚΟΜΕΝΑ ΠΑΝΤΑ.

ORIGENIS

OPERA OMNIA

QUAE

GRAECE VEL LATINE TANTUM EXSTANT

ET

EJUS NOMINE CIRCUMFERUNTUR.

Ex variis Editionibus, et Codicibus manu exaratis, Gallicanis, Italicis, Germanicis et Anglicis collecta, recensita atque annotationibus illustrata, cum vita Auctoris, et multis Dissertationibus

Ediderunt

CAROLUS ET CAROL. VINCENT. DELARUE

Presbyteri et Monachi Benedictini e Congregatione S. Mauri.

Denuo Recensuit Emendavit Castigavit

Carol. Henric. Eduard. Lommatzsch

Philos. Dr. Theolog. Licent. ejusdemq. in Seminar. Viteberg. Professor.

TOMUS III.

Berolini 1834.

Sumtibus Haude et Spener.

(S. J. Joseephy.)

ORIGENIS

in

Evangelium Matthaei

Commentariorum

Pars I.

Ex

*Nova Editi*onum Coloniensis et Parisiensis

Recognitione

Cum

Epistola Critica

Henrici Petermanni

Integro

Utriusque Ruaei Commentario

Selectis Huetii Aliorumque Virorum Observationibus

Edidit

Carol. Henric. Eduard. Lommatzsch

Philos. Dr. Theolog. Licent. ejusdemq. in Seminar. Viteberg. Professor.

Berolini 1834.

Sumtibus Haude et Spener.

(S. J. Joseephy.)

VIRO

EXCELLENTISSIMO ILLUSTRISSIMO
SUMME VENERABILI

GEORGIO HENRICO LUDOVICO
NICOLOVIO

THEOLOGIAE DOCTORI REGI A CONSILIIS INTIMIS SUPREMI SENATUS RES SACRAS ET SCHOLASTICAS PER REGNUM BORUSSIACUM CURANTIS DIRECTORI COLLEGII REBUS PUBLICIS CONSULENTIS ASSESSORI ORDINIS AQUILAE RUBRAE SECUNDAE CLASSIS FRONDE QUERNEA AC STELLA INSIGNITAE EQUITI
ETC. ETC. ETC.

FAUTORI SUO AC PATRONO MULTIS NOMINIBUS

COLENDO

HAS

STUDIORUM PRIMITIAS

PIETATIS GRATIQUE ANIMI DOCUMENTUM

SUMMA CUM OBSERVANTIA AC

VENERATIONE

D. D. D.

EDUARDUS LOMMATZSCH.

LOMMATZSCHIO SUO

AMICO CARISSIMO DILECTISSIMO

S. P. D.

JULIUS HENRICUS PETERMANN.

Licet nonnisi aliquot hebdomades praeterierint ex eo tempore, quo tu mihi — — — — Vitebergae dedisti: multa tamen eaque nova abinde vidi, multaque in itinere ab hiemis crudelitate perpessus sum. Veruntamen haec omnia, atque multo plura etiam si mihi accidissent, me pristinae amicitiae atque promissorum, quae dederam, immemorem reddere nullo modo poterant. Hinc statim postquam Viennam advectus sum, bibliothecam imperialem invisi, ubi singulari benevolentia a Viro Ill. Kopitar, Bibliothecario Imperiali acceptus sum, atque catalogos librorum manuscriptorum inspicere mihi licuit; sed in his praeter libros sequentes nihil inveni, quod ad Origenem Tuum spectet.

Nempe in Catalog. Biblioth. Caes. Vindob. Mss. Graec. et Lingg. Or. inter codices theol. hi fere notandi veniebant.

1) Codex No. 36. (Lambecius 120.) folio, chartaceus, 227 foliis constans. Inest Commentarius in prophetiam Jeremiae, librum Baruch, et lamentationes Jeremiae. (In Codice tribuitur Joanni Chrysostomo, revera autem continet Origenis, Chrysostomi, et Theodoreti commentarios.)

2) Codex No. 177. (Lambecius 19.) in quo folio 186 — 203. continentur hypotheses sive argumenta Psalmorum omnium secundum Symmachum, Origenem etc. Hic codex anno salutis 1210. scriptus est, membranaceus, in quarto.

3) Codex No. 246. (Lambecius 53.) chartaceus, antiquus, in quarto, valde exesus, et saepe vix legendus; constat foliis 129. continens Philocaliam Origenis. Insunt prima capita viginti, reliqua desiderantur.

4) Codex No. 311. (Lambecius 16.) membranaceus, pervetustus, in octavo. Continet folia 290. Inest Psalterium a Ps. 9, 17. usque ad finem cum commentario, qui dicitur: Ὠριγένους ἐξήγησις.

Feliciori quodammodo quoad codices Origenianos mihi esse contigit Venetiis in bibliotheca Scti Marci, in qua Vir Reverendissimus abbas Bettio, Bibliothecarius supremus, mira et insigni liberalitate non modo catalogos codicum manuscriptorum inspicere, atque libros quoscunque pervestigare, verum etiam, id quod aliis non licet, diebus saecularibus quotidie bibliothecam frequentare, ibique quamdiu aperta est, in sua ipsius camera legere et laborare permisit. Hic inter codices, quos Bessario

[redacted]

e Graecia advexit, hos mihi enotavi, utpote qui Tua interesse videbantur.

1) Codex No. 43. folio, chartaceus, fol. 294. Continet Origenis Exegeticorum in Evangelium Matthaei tomos VIII. a X. scilicet ad XVII. inclusive; omnes inter editos. Insunt praeterea Origenis Exegeticorum in Evangelium Joannis tomi XXXII. — Codicis hujus sectiones sequutus est Ambrosius Ferrarius in editione sua Veneta 1551. 4. — Praeeunt nonnulla de erroribus Origenis. Init. *Πολλῶν τὸν Ὠριγένην αἱρετικὸν ψηφισαμένων.* In fine nota habetur: *Ἐπιγράφη ἐν ἔτει ςωπβʹ. ινδ. ιβʹ. ἐν μηνὶ Ἀπριλλίῳ λʹ.* i. e. Scriptus est anno 6882 (Christi 1374.) ind. 12. mense Aprili die 30.

2) Codex No. 44. folio, membranaceus, fol. 221. saeculi XIV. — Insunt: Origenis contra Celsum libri VIII. praefixo Gregorii Thaumaturgi prosphonetico in Origenem.

3) Codex No. 45. in 4. chartaceus, foliorum 357. saeculi circiter XIV. Insunt: Origenis contra Celsum libri VIII. Praeit Gregorii Thaumaturgi prosphoneticus. — Subsequuntur excerpta quaedam ex capite XXII. libri V. historiae ecclesiasticae Eusebii Pamphili.

4) Codex No. 46. in 4. membranaceus, foliorum 266. saeculi XV. Continet Origenis contra Celsum libros VIII.

5) Codex No. 47. in 4. membranaceus, foliorum 156. saeculi circiter XI. Inest Origenis Philocalia.

6) Codex No. 48. in 4. chartaceus, foliorum 200. saeculi circiter XIV. Inest Origenis Philocalia.

7) Codex No. 496. in 8. membranaceus, foliorum 185. saec. circ. XII. Inest: Origenis Adamantii dialogus contra Marcionitas et Valentinianos de recta in Deum fide.

In his primum, quem Tibi nunc prae caeteris utilem judicabam, inspexi, atque, quantum ob temporis angustias fieri potuit, cum editione fratrum de la Rue comparavi, ut saltem specimen lectionum variantium Tibi propinare possim. In eo multae voces sunt decurtatae, accentus ubique et recte quidem additi, sed in encliticis quaedam fluctuatio. Jota subscriptum saepissime deest, ac fere tantum in Dativo Nominum in ω servatur. Interpunctio, quae dicitur, quodammodo arbitraria est, atque solis commatibus et punctis constat. Haec in universum praemittenda videbantur, reliqua omnia, eaque etiam, quae minoris momenti sunt, inter variantes enumerata reperies. In his enim, quae comparavi, ne jota quidem omittendum putavi.

Atque haec fere habui, quae de Codicibus Origenianis Tibi scriberem: ac spero fore, ut in edendo Origene ex his aliquam utilitatem ac fructum haurire possis. De vita, quae hic vivitur, deque Armeniis meis, qui summa comitate ac benignitate me receperunt, alio tempore, ubi plus otii erit, Tibi scribam.

Dabam Venetiis d. XXIII. mensis Decembris MDCCCXXXII.

Sylloge lectionum *) variantium in Cod. Veneto (No. 43.) obviarum.

In fronte Tomi X. (cfr. ed. nostrae pag. 7.) haec leguntur: Ὠριγένους ἐκ τῶν εἰς τὸ κατὰ ματθαῖον εὐαγγέλιον ἐξηγητικῶν, τόμος δέκατος.

Pag. 9. lin. 1. προσῆλθον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ. — lin. 2. a fine: δέ τινες καὶ ἐπὶ πλεῖον. Καὶ τοιαῦτα γε.

— 10. lin. 1. εὐαγγελίῳ περὶ τούτων.

— 11. lin. 4. a fine: καὶ πρόσχες εἰ δύνασαι. — lin. 3. a fine: τοῖς προαποδεδομένοις.

— 12. lin. 1. et 2. γεννήματα τυγχάνοντα pro γεννήμ. ἔσπαρται τυγχάνοντα. — lin. 1. a fine: θερισμὸν, ἵν᾽ οἱ ἐπὶ τούτῳ.

— 13. lin. 2. καὶ παραδώσουσιν.

— 14. lin. 1. διδάσκων ἐν τῇ φράσει pro διδάσκων τοὺς οἰομένους ἐν τῇ φράσει. — lin. 4. παραβολῆς οὐ δεῖται σαφηνείας, sed οὐ ante lineam scriptum, licet eadem manu.

— 16. titulus: περὶ τῆς παραβολῆς τοῦ — ἀγρῷ, deest, sed initium litera rubra indicatum, et in marg. signum hac in re usitatum. — lin. 10. ἐξεταζέτω καὶ τὰς ἑξῆς δύο. — lin. 13. καὶ εἰκότως τοῦτο πεποίηκεν. — lin. 15. verba: καὶ ταῦτα πάντα ἐλάλησεν ἐν παραβολαῖς, desunt in Codice. — lin. 6.

*) Spectant lectiones subsequentes ad Orig. Commentariorum in Ev. Matthaei Tom. X. In quibus quidem cum textu nostro conferendis, notas non minus quam textum ipsum in usum vocent lectores, enixe rogamus.

— lin. 11. et 12. ἐπὶ τῶν ὑπὸ τὴν σαγήνην. — lin. 8. a fine: ὅλη τῆς ἐν ταῖς γραφαῖς.

Pag. 32. lin. 1. ἔλιπε γὰρ τῇ νομικῇ. — lin. 9. et 10. ἀποδεδομένων τῇ ἐκ παντὸς συναγούσῃ.

— 33. lin. 4. et 5. ἐκ μέσων τῶν δικαίων. — lin. 9. καὶ διαχωρῆσαι. — lin. 8. a fine: ὅτι τῶν ἁγίων ἀγγέλων. — lin. 5. et 6. a fine: ὑπὸ τῶν ἁγίων ἀγγέλων.

— 34. lin. 4. ἔνθα μὴ λέλεκται. — lin. 8. et 9. ἐκ μέσων τῶν δικαίων. — lin. 10. et 11. καὶ ἀδυνάτων ἐπιθυμεῖν. — lin. 12. ἐκ μέσων τῶν δικαίων. — lin. 13. ἐπὶ τούτῳ ἐξαποστελλομένων. — lin. 3. a fine: εὑρεθῆναι.

— 35. lin. 4. et 5. βληθῆναι. καὶ οὕτω μὲν ἰχθῦς φαῦλοι. — lin. 8. ἐπὶ τούτοις φθάσῃ. — lin. 10. ὁ οἶκος τοῦ Ἰσραὴλ ἀναμεμιγμένοι. — lin. 8. a fine: ἀλλὰ ἅπαξ. — lin. 5. a fine: ποιεῖ, ὅπου γὰρ καὶ ὁ τῶν ἀγγέλων θεὸς τροποφορῶν κτλ.

— 36. lin. 1. ἀλλ' ἀποφαντικῶς. — lin. 2. et 3. τὴν ἀπόφασιν, λέγουσιν αὐτῷ· ναί. — lin. 10. τὴν τοῦ πέτρου παρουσίαν pro τὴν Πέτρου παῤῥησίαν. — lin. 14. et 15. ἀγράμματοι λέγονται pro ἀγράμματοι ἐν ταῖς Πράξεσι λέγονται.

— 37. lin. 2. et 3. ἐκδικούντων τῷ χρηματίζειν. — lin. 5. πλὴν τοῦ γραμματέως. — lin. 7. et 8 ἔσται καὶ ὁ εὐαγγελικὸς, καὶ ὥσπερ ὁ τὸν νόμον. — lin. 11. a fine: ὀνομαζόμενα βασιλεία. — lin. 9. et 10. a fine: διανόημα ἐπιτυγχάνομεν. — lin. 8. a fine: νοῆσαι βασιλείαν οὐρανῶν. — lin. 2. a fine: μαθητεύωνται.

— 38. lin. 4. et 5. ἐγγύς τις γένηται. — lin. 8. δῆλον ὅτι. — lin. 8. a fine: παρὰ τῆς καινῆς. — lin. 1. et 2. a fine: παθῶν ἅψεσθαι.

Pag. 39. lin. 7. et 8. a fine: καὶ λῃσταὶ καὶ διορύσσειν.

— 40. lin. 1—4. ὅστις προφέρει ἐκ τοῦ θησαυροῦ αὐτοῦ καινὰ καὶ παλαιὰ, δηλονότι καὶ κατὰ τὴν τῆς προτάσεως ἀντιστροφὴν, πᾶς ὅστις μὴ προφέρει ἐκ τοῦ θησαυροῦ κτλ. — lin. 8. νόμῳ τοῦ κυρίου. — lin. 1. a fine: ἐπεὶ ὁ ὁμοιούμενός τινι.

— 41. lin. 2. ἔσται μὲν ὁ μαθητευθεὶς τῇ. — lin. 9. διδασκαλίας. — lin. 11. καὶ ἀεὶ ἀνακαινουμένων. — lin. 15. πλουτήσῃ. — lin. 10. et 11. a fine: καὶ αὐτὸν χριστὸν κατὰ τὸ εἰρημένον.

— 42. lin. 3. et 4. καὶ τούτων τῶν παλαιῶν. — lin. 4. a fine: πότερον ἐκεῖνα ταῦτα ἀθετητέον. — lin. 1. a fine: ἢ ὁμώνυμον τὸ τῆς.

— 43. lin. 2. et 3. ὁμοιώσεων ἀνακτέον. — lin. 7. et 8. ἤτοι τό· καὶ ἐγένετο. — lin. 12. παραβολὰς, ἃς ὠνομάσαμεν. — lin. 13. πατρίδος αὐτοῦ. — lin. 13. et 14. ὡς ὅτε ἔλεγε. — lin. 9. a fine: ὁ μάρκος pro καὶ ὁ Μάρκος. — lin. 7. a fine: ζητητέον δὲ καὶ—λέξιν.

— 44. lin. 1. ὅλης τῆς γαλιλαίας pro ὅλης τῆς Ἰουδαίας. — lin. 3. καὶ ἐάν τις κατανοήσῃ. — lin. 6. πιστευόμενον. — lin. 8. a fine: καὶ εἰκότως ὅτι. — lin. 3. a fine: πλείων σολομῶντος. — lin. 2. a fine: ἐν ἠλίᾳ.

— 45. lin. 6. οὐχὶ ἡ μήτηρ.

— 46. lin. 3. ἐπελεύσεται. — lin. 9. εὔφημον ἄλλῃ. — lin. 14. ἐν τῷ ναῷ. — lin. 15. φλαύιον. — lin. 9. a fine: καταστραφῆναι. — lin. 5. a fine: οὐ καταδεξάμενον. — lin. 4. a fine: ἐμαρτύρησε τοιαύτην.

— 47. lin. 3. ἡμεῖς οὐδὲν ἱστορήσαμεν. — lin. 7. et

..., in notis, quas habet ed. nostra, lauda
e, vel prima statim pagina luculenter te doceb
. ex altera parte, hunc consensum ita esse
, ut, si Codd. Vaticanum et Regium bis ter
singulis nonnisi *singulorum* Codd. lectioni
suffragium feratur, facili opera tibi pers
? quod plura reperiuntur loca, quibus Codex
nem tuecatur receptae sine dubio praeferenda

tque haec quoque, pauca licet sint, hactenus
Superest, ut loca nonnulla, Tom. I. ed. nostr
erata **) cura pervestigemus.

'ag. 1. not. 3. Ruaei interpunctionem Bleeki
nearis.

'ag. 14. lin. 5. et 6. eod. duce legas: *παρὰ τ*
ἐννῆ ἐν ἀρχῇ, λόγον, θεὸν λόγον.

'ag. 14. lin. 11. legas: *ἀκράτως.*

'ag. 20. lin. 9. et 10. a fine sic interpungas:
ῶν σωτηρίαν κατ' οἰκονομίαν κτλ.

---

aesto mihi sunt praeter has lectiones Tom. XI. ho
r. Matth. commentariorum inservientes. Quas quide
llas, ex eodem Cod. Veneto ...

5) Pag. 45. lin. 7. a fine sic interpungas: κειμένων, παρεθέμεθα, τοσαῦτα κτλ.

6) Pag. 54. lin. 3. a fine legas: καὶ προόδου τῶν κτλ.

7) Pag. 55. lin. 2. legas: τῶν μαθητῶν, ὑπὸ Ἰησοῦ.

8) — — — 14. Bleckio duce praetulerim: ἀνυπέρθετον.

9) Pag. 56. lin. 6. a fine legas: κατεργάζεται, ἡ δὲ ὑπομονὴ δοκιμήν, ἡ δὲ δοκιμὴ ἐλπίδα.

10) Pag. 57. lin. 1. et 2. a fine Bleekius legere mavult: ἑνώσεως καὶ προσηγορίας, ὡς χωρὶς μεταλήψεως.

11) Pag. 59. lin. 4. legas: ἐκ τοῦ δι' αὐτοῦ ἐνεργεῖσθαι.

12) Pag. 62. lin. 8. legas: ψαλμῷ ὁ ἠγαπηκὼς κτλ. — lin. 10. σχηματίσθαι τὸ οὕτω κτλ. — lin. deniq. 5. a fine: τεταραγμένην καὶ περίλυκον κτλ.

13) Pag. 63. lin. 8. a fine Huetio duce et Bleekio judice legendum: ἓν ἑαυτὸν πρὸ πάντων κτλ. — lin. 1 a fine eodem duce legas: διὰ τὸ pro οἱ. — In nota deniq. 4. lin. 2. a fine restituas: τὴν — τῶν — ἀμφοτέρων κτλ.

14) Pag. 66. lin. 8. et 9. a fine legas: ζωῆς, (οὐκ ἂν — τῆς ἀμπέλου) κτλ.

15) Pag. 67. lin. 9. et 10. a fine legas: ἐξείληφε μὲν pro ἐξειλήφαμεν.

16) Pag. 72. lin. 11. a fine legas: ἐπέστρεψεν.

17) Pag. 81. lin. 4. a fine legas: καὶ τοῦ ἀνθεῖν ἐπὶ τῶν κτλ.

18) Pag. 82. lin. 5. legas: ἐπὶ θεμελίῳ, ἑτέροις κτλ.

19) Pag. 83. lin. 4. et 5. a fine legas: ἐξεταζέσθω· πῶς δὲ — ἐλήλυθε; πάντες κτλ.

20) Pag. 84. lin. 2. a fine legas: παρὰ τὸ ἀπαγγέλλειν — πατρὸς, ἐκείνου ἀνάλογον κτλ.

21) Pag. 86. lin. 10. a fine legas: θεοῦ; Καὶ ταῦτα κτλ.

22) Pag. 87. lin. 2. a fine Bleekio duce legas: τυγχάνοντας.

23) Pag. 323. lin. 7. a fine legas: καὶ σώζων, αὐτὸς πραΰς κτλ.

24) Pag. 326. lin. textus 2. et 3. legas: δι' ἐκβολὰς γῆς, in nota aut. 1. deleas verba: Mirum habet —, quae leguntur pag. 337. lin. 10.

Sed jam finem praefandi faciamus necesse est.

Quae restant, loca plurima, suo singula tempore pro viribus pertractabimus.

Scribebam Vitebergae die XIV. mensis Decembris a. MDCCCXXXIII.

Eduardus Lommatzsch.

ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ
ΤΑ ΕΙΣ ΤΟ ΚΑΤΑ
ΜΑΤΘΑΙΟΝ
ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ
ΕΞΗΓΗΤΙΚΑ.

ΕΚ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΤΟΜΟΥ ΤΩΝ ΕΙΣ ΤΟ ΚΑΤΑ ΜΑΤΘΑΙΟΝ.

Ὡς[1]) ἐν παραδόσει μαθὼν περὶ τῶν τεσσάρων εὐαγγελίων, ἃ καὶ μόνα ἀναντίῤῥητά ἐστιν ἐν τῇ ὑπὸ τὸν οὐρανὸν ἐκκλησίᾳ τοῦ θεοῦ· ὅτι πρῶτον μὲν γέγραπται τὸ κατὰ τόν ποτε τελώνην, ὕστερον δὲ ἀπόστολον Ἰησοῦ Χριστοῦ Ματθαῖον, ἐκδεδωκότα αὐτὸ τοῖς ἀπὸ Ἰουδαϊσμοῦ πιστεύσασι, γράμμασιν Ἑβραϊκοῖς συντεταγμένον· δεύτερον δὲ τὸ κατὰ Μάρκον, ὡς Πέτρος ὑφηγήσατο αὐτῷ, ποιήσαντα. Ὃν καὶ υἱὸν ἐν τῇ καθολικῇ ἐπιστολῇ διὰ τούτων ὡμολόγησε φάσκων· „ἀσπάζεται[2]) ὑμᾶς ἡ ἐν Βαβυλῶνι συνεκλεκτὴ, καὶ Μάρκος ὁ υἱός μου.“ Καὶ τρίτον τὸ κατὰ Λουκᾶν, τὸ[3]) ὑπὸ Παύλου

[1]) Hoc fragmentum exhibet Euseb. lib. VI. Hist. Eccles. cap. 25. R. — Cfr. ed. Heinichen. Tom. II. pag. 223. 224. coll. annotatt. 10. et 11.

[2]) I Petr. V, 13.

[3]) H. et R. in textu rectissime: τὸ ὑπὸ Παύλου κ. τ. λ. Eandem lectionem Euseb. in Hist. Eccles. (cfr. ed. Heinichen. Tom. II. *pag. 224. not. 11.*), *Millius* (*cfr. ej.*

ἐπαινούμενον εὐαγγέλιον, τοῖς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν πεποιηκότα. Ἐπὶ πᾶσι τὸ κατὰ Ἰωάννην.

Nov. Testam. ex ed. Kusteri p. 120.), de Wettius (cfr. ejusd. Lehrbuch d. histor. krit. Einleitung etc. ex ed. II. p. 183.), Schott. (cfr. ej. isagoge etc. p. 101. not. 1.) aliique tuentur. — Parum scite Huet. in notis: „legendum: τὸν ὑπό, si quid sapio; Lucam enim saepe laudat Paulus, ut Coloss. IV, 14., II Tim. IV, 11., Philem. 24. Evangelium autem secundum Lucam nuspiam commendat.“ Idem ad marg.: „scrib. τὸν ὑπό κ. τ. λ.“

ΕΚ ΤΟΥ ΔΕΥΤΕΡΟΥ ΤΟΜΟΥ

ΤΩΝ ΕΙΣ ΤΟ ΚΑΤΑ ΜΑΤΘΑΙΟΝ.

Εἰς τό·

„Μακάριοι [1]) οἱ εἰρηνοποιοί."

Τούτῳ [2]) δὲ τῷ ἑκατέρως εἰρηνοποιῷ οὐδὲν ἐν τοῖς θείοις λογίοις ἔτι ἐστὶ σκολιὸν, οὐδὲ στραγγαλιῶδες· πάντα γὰρ ἐνώπια τοῖς νοοῦσι. Καὶ ἐπεὶ μηδέν ἐστι τοιούτῳ σκολιὸν, μηδὲ στραγγαλιῶδες, διὰ τοῦτο πλῆθος εἰρήνης βλέπει ἐν ὅλαις ταῖς γραφαῖς, καὶ ταῖς δοκούσαις περιέχειν μάχην καὶ ἐναντιώματα πρὸς ἀλλήλας. Γίνεται δὲ καὶ τρίτος εἰρηνοποιὸς, ὁ τὴν ἄλλοις φαινομένην μάχην τῶν γραφῶν ἀποδεικνὺς εἶναι οὐ μάχην, καὶ παριστὰς τὴν συμφωνίαν καὶ τὴν εἰρήνην τούτων, ἤτοι παλαιῶν πρὸς καινὰς, ἢ νομικῶν πρὸς

---

1) Matth. V, 9.

2) Hoc fragmentum exhibet Philocaliae cap. VI. R. — Cfr. ed. Tarini a pag. 78—81., ed. Spencer. pag. 30. et 31. Cui quid. cap. laud. haec est inscriptio: Ὅτι ἓν ὄργανον Θεοῦ τέλειον καὶ ἡρμοσμένον ἡ θεία (Tarin. in notis: „uterque Thuani Codex: πᾶσα ἡ θεία") γραφή.

προφητικὰς, ἢ εὐαγγελικῶν [1]) πρὸς ἀποστολικὰς, ἢ ἀποστολικῶν πρὸς ἀποστολικάς. Καὶ γὰρ πᾶσαί εἰσι κατὰ τὸν Ἐκκλησιαστὴν αἱ γραφαὶ „λόγοι [2]) σοφῶν ὡς βούκεντρα, καὶ ὡς ἧλοι πεφυτευμένοι, [3]) οἳ παρὰ τῶν συνθεμάτων [4]) ἐδόθησαν ἐκ ποιμένος ἑνὸς,“ καὶ οὐδὲν περισσὸν ἐξ αὐτῶν. Εἷς δὲ ποιμὴν τῶν λογικῶν ὁ λό-

---

[1]) Sic Tarinus, Spencer., H. et R. in textu exhibent. Huet. in notis: „vetus Cod. Holmiensis Philocaliae: ἢ εὐαγγελικῶν πρὸς εὐαγγελικὰς, ἢ εὐαγγελικῶν πρὸς ἀποστολικὰς, ἢ ἀποστολικῶν πρὸς εὐαγγελικάς. Alter recentior, quem Holmiae itidem consuluimus, quiq. fuerat Bibliothecae Petavianae: ἢ εὐαγγελικῶν πρὸς εὐαγγελικὰς, ἢ εὐαγγελικῶν πρὸς ἀποστολικὰς, ἢ ἀποστολικῶν πρὸς ἀποστολικάς. Tarinus alia edidit, alia vertit.“ — Tarinus in textu nostram, ut diximus, tuetur lectionem, in versione vero haec habet: *legalium cum propheticis, Evangelicarum cum Apostolicis, et Evangelicarum cum Evangelicis.* Equidem (coll. pag. seq. lin. 11. et 12.) recentioris Cod. Holmiensis lectioni totus adstipulor.

[2]) Ecclesiast. XII, 11. LXX. interpretes: ὡς τὰ βούκεντρα.

[3]) πεφυτευμένοι. Tarin. in notis: „sic Aquila ex Hebr. Commun. ed. πυρώμενοι, al. πεπυρωμένοι, nam igniti facilius infiguntur, Nazianz. observat; Theodotion πεπηγότες.“

[4]) Tarin., Spencer., H. et R. in textu συνθεμάτων, H. ad marg.: „scrib. συνταγμάτων.“ Tarin. in notis: „„Commun. ed. συνθημάτων, al. συνταγμάτων. Rem explicat Greg. orat. LV.: ἐπίσταμαί τε, ὡς ἐπεγείρει ψυχὰς καὶ νύττει οὐχ ἧττον τὰ τῶν σοφῶν παραγγέλματα ἢ διατίθεται σώματα βουκέντρῳ ἢ ἥλῳ ἐμπερονηθέντα.““

σις, δόξαν μὲν ἐχόντων διαφωνίας τοῖς μὴ ἔχουσιν ὦτα εἰς τὸ ἀκούειν, τὸ δὲ ἀληθὲς συμφωνότατα. Ὡς γὰρ αἱ διάφοροι τοῦ ψαλτηρίου ἢ τῆς κιθάρας χορδαί, ὧν ἑκάστη ἴδιόν τινα φθόγγον καὶ δοκοῦντα μὴ ὅμοιον εἶναι τῷ τῆς ἑτέρας ἀποτελεῖ, νομίζονται τῷ ἀμούσῳ καὶ μὴ ἐπισταμένῳ λόγον μουσικῆς συμφωνίας διὰ τὴν ἀνομοιότητα τῶν φθόγγων ἀσύμφωνοι τυγχάνειν· οὕτως οἱ μὴ ἐπιστάμενοι ἀκούειν τῆς τοῦ θεοῦ ἐν ταῖς ἱεραῖς γραφαῖς ἁρμονίας, οἴονται ἀνάρμοστον εἶναι τῇ καινῇ τὴν παλαιάν, ἢ τῷ νόμῳ τοὺς προφήτας, ἢ τὰ εὐαγγέλια ἀλλήλοις, ἢ τὸν ἀπόστολον τῷ εὐαγγελίῳ, ἢ ἑαυτῷ, ἢ τοῖς ἀποστόλοις. Ἀλλ' ἐλθὼν ὁ πεπαιδευμένος τὴν τοῦ θεοῦ μουσικήν, σοφός τις ἐν ἔργοις καὶ λόγοις τυγχάνων, καὶ διὰ τοῦτο[1]) χρηματίζων ἂν Δαβίδ, ὃς ἑρμηνεύεται „ἱκανὸς χειρί,“ ἀποτελέσει φθόγγον μουσικῆς[2]) θεοῦ, ἀπὸ ταύτης μαθὼν ἐν καιρῷ κρούειν χορδάς, νῦν μὲν νομικάς, νῦν δὲ συμφώνους αὐταῖς εὐαγγελικάς· καὶ νυνὶ μὲν προφητικάς, ὅτε δὲ εὔλογον ἀπαιτεῖ, τὰς ὁμοτόνους αὐταῖς ἀποστολικάς, οὕτω δὲ καὶ ἀποστολικὰς εὐαγγελικαῖς. Ἓν γὰρ τὸ τέλειον οἶδε καὶ ἡρμοσμένον ὄργανον τοῦ θεοῦ εἶναι πᾶσαν τὴν γραφήν, μίαν ἀποτελοῦν ἐκ διαφόρων φθόγγων σωτήριον τοῖς μανθάνειν ἐθέλουσι φωνήν, καταπαύουσαν καὶ κωλύουσαν ἐνέργειαν πᾶσαν πονηροῦ πνεύματος, ὡς κατέπαυσεν ἡ Δαβὶδ μουσικὴ τὸ ἐν τῷ

---

1) Tarin., Spencer., H. et R. in textu recte: διὰ τοῦτο. Tarin. in notis: „uterque Thuani Codex: διὰ τοῦτον.“

2) Tarin., Spencer., H. et R. in textu recte: μουσικῆς; Tarin. in notis: „uterque Thuani Codex: μουσικῶν.“

Σαοὺλ πονηρὸν πνεῦμα καὶ πνῖγον[1]) αὐτόν. Ὁρᾷς οὖν καὶ τρίτως εἰρηνοποιὸν τὸν ἑπομένως τῇ γραφῇ βλέποντα τὴν εἰρήνην πάσης αὐτῆς, καὶ ἐμποιοῦντα ταύτην τοῖς ὀρθῶς ζητοῦσι καὶ γνησίως φιλοχρινοῦσιν.

---

[1]) I Sam. (I Reg.) XVI, 14.

ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ[1])

ΤΩΝ[2]) ΕΙΣ ΤΟ ΚΑΤΑ

ΜΑΤΘΑΙΟΝ

ΕΞΗΓΗΤΙΚΩΝ

Τόμος ί. [3])

---

[1]) R. in notis: „Collata sunt Graeca, quae in lucem edidit *Huetius*, cum quatuor Codd. mss., *uno* Holmiensi, cujus variantes lectiones exhibet idem clarissimus praesul in notis, *uno* Vaticano num. 597., *uno* Collegii sanctae Trinitatis Cantabrigiensis, et *uno*, quem nescio unde propria manu exscripserit Joannes Tarinus, sed qui sane a tribus prioribus diversus est, ut liquebit ex variis lectionibus, quas solus suppeditat. Hoc ἀπόγραφον, a Tarini haeredibus pretio emtum, nunc in nostro monasterio asservatur. Idem Tarinus ad marginem sui apographi adscripsit quoque variantes aliorum, quorum nomina tacuit, Codd. lectiones."

[2]) H. in notis: „Cod. Holmiensis habebat:" (ed. R.: Codd. Holmiens., Cantabrigiens. et Tarinianus habebant) „ἐκ τῶν εἰς τό, perperam, nam haec excerpta non sunt, qualia habentur in Philocalia, quibus ejusmodi praefiguntur tituli; sed pleni et continui Tomi. Certe simile aliquid habet Catalogus Graecus Codicum Origenis Bibliothecae Vaticanae, quem concinnavit Allatius, et mecum communicavit clariss. Bigotius: ἐκ τῶν εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον εὐαγγέλιον ἐξηγητικῶν τόμοι ί, ιά, ιβ́, ιγ́. Id evenit ex inscitia librariorum." R. addit: „„Cod. tamen Vatican. numero 597. solum habet: Ὠριγένους εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον ἐξηγητικῶν τόμος δέκατος.""

[3]) H. et R. in textu recte ί, H. tamen ad marg.:

1. „Τότε[1]) ἀφεὶς τοὺς[2]) ὄχλους, ἦλθεν εἰς τὴν οἰκί-

„scrib. ιά΄.“ Idem (H. dico) ad lect. ι΄ haec affert notis: „Ita habebat Cod. Holmiensis;“ (ed. R.: ita quoque habent Codd. Holm., Vatic., Tarinian. et Cantabrigiens. prima manu) „sed quum hunc excipiat τόμος ιβ΄, deinde etiam τόμος ιγ΄, legendum omnino: τόμος ιά΄. Erasmus in epistola, quam Origeniano in Matthaeum fragmento a se edito praefixit, et ex Erasmo Sixtus Senensis, scribunt priores X. Tomos expositionum in Matth. desiderari, XI. cum seqq. superesse. Quin etiam Origenis MS. liber bibliothecae ducis Bavariae ab XI. auspicatur.“ (Ed. R. addit: et Cod. Cantabrigiens. secunda manu habet: τόμος ιά΄.). „Verumtamen Catalogus Origenianorum Codd. bibliothecae Vaticanae Tomos in Matth. X. et XI. recenset. Narrant quoque, qui Gesnerian. bibliothec. in epitomen contraxerunt, Venetiis fuisse apud Diegum Hurtadum horum commentariorum Tomum I. XI. XII., ubi legendum procul dubio: X. XI. Commemorant iidem, in bibliotheca quadam Italica servari X. Tomum operis ejusdem. Qui quidem X. Tom. aliusne sit ac noster hic XI., an secus, viderint, penes quos ille est. Constet (?) modo illud, hunc primum nostrum esse XI., quippe cui XII. et XIII. continua serie subjecti sint.“ — R. verbis, lin. ab hac 4. obviis: „operis ejusdem,“ haec adjungit: „„Certe in Cod. Vaticano Tom. X. incipit a verbis Matthaei XIII, 36. et pergit usque ad Matth. verba: XIV, 15., a quibus incipit Tomus XI.“ “

[1]) Matth. XIII, 36. Ed. Knapp. οἰκίαν ὁ Ἰησοῦς. Καὶ κ. τ. λ., ed. Lachm. οἰκίαν. Καὶ κ. τ. λ. In seqq. ed. Knapp. φράσον, ut h. l. in nostro textu, ed. Lachm. διασάφησον. Cfr. ed. nostrae Tom. II. p. 83. lin. 6.

[2]) Ed. H. recte τοὺς ὄχλους; in textu ed. R. τούς prorsus desideratur, et male quidem, quum eadem ed. in notis haec exhibeat: „ἀφεὶς τοὺς ὄχλους. Ita Codd. Vatican. et Tarinianus. In aliis deest articulus τούς.“

κίαν. Καὶ προσῆλθον αὐτῷ[1]) οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, λέγοντες· φράσον ἡμῖν τὴν παραβολὴν τῶν ζιζανίων τοῦ ἀγροῦ." Ὅτε μὲν μετὰ τῶν ὄχλων ἐστὶν ὁ Ἰησοῦς, οὐκ ἔστιν ἐν τῇ οἰκίᾳ, ἔξω γὰρ τῆς οἰκίας οἱ ὄχλοι· καὶ τῆς φιλανθρωπίας αὐτοῦ ἔργον ἐστὶ, καταλιπεῖν τὴν οἰκίαν, καὶ ἀπεῖναι[2]) πρὸς τοὺς μὴ δυναμένους ἐλθεῖν πρὸς αὐτόν. Αὐτάρκως[3]) δὲ τοῖς ὄχλοις διαλεχθεὶς ἐν παραβολαῖς, ἀφίησιν αὐτοὺς καὶ ἔρχεται εἰς την ἑαυτοῦ οἰκίαν, ἔνθα προσέρχονται αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, οὐκ ἐπιμείναντες μετὰ τῶν ἀφεθέντων ὑπ' αὐτοῦ. Καὶ ὅσοι γε γνησιώτερον ἀκούουσι τοῦ Ἰησοῦ, πρῶτον ἀκολουθοῦσιν αὐτῷ, εἶτα πυνθανόμενοι περὶ τῆς μονῆς αὐτοῦ, ἐπιτρέπονται ἰδεῖν αὐτὴν[4]) καὶ ἐλθόντες ὁρῶσι καὶ παρ' αὐτῷ μένουσι, πάντες μὲν τὴν ἡμέραν ἐκείνην, τάχα[5]) δέ τινες αὐτῶν καὶ ἐπὶ πλεῖον. Καὶ τά[6]) τοιαῦτά γε οἶμαι δεδηλῶσθαι ἐν τῷ κατὰ Ἰωάννην εὐ-

---

1) Deest αὐτῷ in ed. Huet., exstat in ed. R. Hinc R. in notis: „Cod. Vatic. καὶ προσῆλθον αὐτῷ. In aliis desideratur αὐτῷ."

2) H. et R. ἀπεῖναι. R. in notis: „Cod. Tarin. ἐπέχει."

3) R. in notis: „Cod. Tarin. αὐτάρκως δὲ διαλεχθεὶς τότε τοῖς ὄχλοις. Cod. Vatic. male: αὐτάρκως δὲ ἑαυτοῦ τὴν οἰκίαν τοῖς ὄχλοις διαλεχθείς. Paulo post Cod. Tarin. καὶ ἔρχεται εἰς τὴν αὐτοῦ οἰκίαν."

4) H. αὐτόν, R. in textu αὐτήν, in notis: „Erasmus legit αὐτόν." — Cfr. pag. 10. lin. 3. et 4. et pag. 11. lin. 1. sqq.

5) H. et R. in textu nostram lectionem exhibent, R. in notis: „Cod. Tarin. τάχα δέ τινες καὶ ἐπὶ πλεῖον, sicque Cod. Vaticanus."

6) Deest τά in ed. H., exstat in ed. R., ubi haec in notis leguntur: „solus Cod. Tarinian. καὶ τὰ τοιαῦτά γε. In aliis deest τά."

αγγελίῳ διὰ [1]) τούτων· „τῇ ἐπαύριον [2]) πάλιν εἱστήκει ὁ Ἰωάννης καὶ ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ δύο.“ Ἔτι εἰς παράστασιν τοῦ, ὅτι τῶν ἐπιτραπέντων σὺν τῷ Ἰησοῦ πορεύεσθαι καὶ ἰδεῖν αὐτοῦ τὴν οἰκίαν ὁ διαφέρων καὶ ἀπόστολος γίνεται, ἐπιφέρεται τούτοις· „ἦν [3]) Ἀνδρέας [4]) ὁ ἀδελφὸς Σίμωνος Πέτρου, εἷς ἐκ τῶν δύο τῶν ἀκουσάντων ὑπὸ Ἰωάννου, καὶ ἀκολουθησάντων αὐτῷ.“ Καὶ ἡμεῖς οὖν εἴπερ βουλόμεθα μὴ ὡς ὄχλοι ἀκούειν τοῦ Ἰησοῦ, οὓς ἀφίησι, καὶ ἔρχεται [5]) εἰς τὴν οἰκίαν, ἐξαίρετόν τι παρὰ τοὺς ὄχλους ἀναλαμβάνοντες οἰκειωθῶμεν τῷ Ἰησοῦ, ἵν', ὡς [6]) μαθηταὶ αὐτοῦ, ἐλθόντι εἰς τὴν οἰκίαν προσέλθωμεν, καὶ προσελθόντες ἀξιώσωμεν [7]) περὶ φράσεως παραβολῆς, εἴτε τῶν ζιζανίων τοῦ ἀγροῦ, εἴθ' ἡστινοσοῦν. Ἵνα δὲ ἀκριβέστερον

---

[1]) H. et R. in textu διὰ τούτων, et recte quidem. — R. in notis: „Codd. Vatican. et Tarinian. περὶ τούτων; sed praestat lectio διὰ τούτων, sicque videtur legisse Erasmus.“

[2]) Ev. Joann. I, 35. Ed. Knapp. ὁ Ἰωάννης, ed. Lachm. Ἰωάννης.

[3]) Ev. Joann. I, 41. Ab initio ed. Knapp. ἦν Ἀνδρέας, ed. Lachm. ἦν (δὲ) Ἀνδρέας. In seqq. utriusq. ed. παρὰ Ἰωάννου.

[4]) Huet. Ἀνδρείας, R. Ἀνδρέας.

[5]) H. et R. in textu recte ἔρχεται; H. tamen ad marg.: „fortasse scrib. ἔρχεσθαι,“ R. in notis: „„Omnes Codd. Mss. ἔρχεται. Videtur nihilominus scribendum ἔρχεσθαι.““ Cfr. pag. 9. lin. 8.

[6]) H. in textu ἵνα ὡς κ. τ. λ., R. in textu ἵν' ὡς κ. τ. λ., in notis: „Codd. Vatic. et Tarin. ἵν' ὡς μαθηταὶ αὐτοῦ.“

[7]) H. et R. in textu recte ἀξιώσωμεν περὶ φράσεως, H. insuper in notis: „suspicari quis possit, legendum ἀξιωθῶμεν περιφράσεως. Sed editae lectioni omnino adhaerendum est.“ Cfr. pag. 9. lin. 2., pag. 13. lin. 3. a fine et pag. 14. lin. 1.

[redacted]

τίνος παραστατικόν ἐστι πράγματος ἡ τοῦ Ἰη-σία, συναγαγέτω τις ἀπὸ τῶν εὐαγγελίων ὅσα ς οἰκίας Ἰησοῦ εἴρηται, καὶ τίνα ἐν αὐτῇ λελά-ἢ πέπρακται αὐτῷ· ἐπὶ γὰρ τὸ αὐτὸ συνα-[1]) πάντα πείσει τὸν προσέχοντα ταύτῃ τῇ ἀνα-, ὅτι οὐχ ἁπλῶς, ὡς οἴονταί τινες, ἔστι μόνον εὐαγγελίου γράμματα,[2]) ἀλλὰ τοῖς μὲν ἁπλοῖς, ωμίαν, ὡς ἁπλᾶ[3]) γεγένηται, τοῖς δὲ ὀξύτερον ' αὐτῶν βουλομένοις καὶ δυναμένοις ἐγκέκρυπται καὶ ἄξια λόγου θεοῦ πράγματα.

Καὶ[4]) ταῦτα ἀποκριθεὶς εἶπεν[5]) αὐτοῖς· ὁ σπεί-ὸ καλὸν σπέρμα, ἔστιν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου.“ ἂν εἰ καὶ κατὰ τὸ δυνατὸν ἡμῖν ἐν τοῖς πρὸ ν διηλήφαμεν, οὐδὲν ἧττον καὶ νῦν λελέξεται τὰ ἐκείνοις προσαρμόσαι,[6]) εἰ καὶ καθ' ἑτέραν ἔχει λόγον. Καὶ πρόσχες γε, εἰ δύνασαι τὸ σπέρμα τοὺς υἱοὺς τῆς βασιλείας πρὸς τοῖς προς-δομένοις καὶ ἑτέρως λαβεῖν, ὅτι ὅσα ἐν τῇ ἀν-ῃ φύεται ψυχῇ καλά, ταῦτα ὑπὸ τοῦ[7]) ἐν ἀρχῇ

) R. in notis: „ita Codd. Vatican. et Tarin. Alii ed. H.) ἐπισυναχθέντα ταῦτα. Mox Tarin. ταύτῃ ἐπιγνώσει.“

) R. in notis: „Erasm. videtur legisse γεγραμμένα.“

) R. in notis: „Cod. Vatican. ὡς ἁπλῶς κ. τ. λ.“

) Matth. XIII, 37. Ed. Knapp. ὁ δὲ ἀποκρ. εἶπ. ;, ed. Lachm. ὁ δὲ ἀποκρ. εἶπεν.

) H. et R. in textu: εἶπεν ἀπὸ τοῦ, H. in notis: Cod. Holm.,“ (R. affert: ita omnes Codd. Mss.) „ita sm. legit, ut apparet ex ipsius interpretatione; quod caret, ipsa Matth. vox reponenda est: ἀποκρι-εἶπεν αὐτοῖς.“ Idem ad marg.: „scrib. αὐτοῖς.“

) R. προσαρμόσαι, H. προσαρμῶσαι.

) ὑπὸ τοῦ — τυγχάνοντα. Ita hunc locum, in ed. mancum et luxatum, sanitati restituunt Codd. Can-., Vatic. et Tarinianus. R. — Huet. in textu: ὑπὸ

πρὸς τὸν Θεὸν Λόγου θεοῦ γεννήματα ἔσπαρται τυγχάνοντα τῆς τοῦ θεοῦ βασιλείας, ὡς εἶναι τοὺς περὶ ἑκάστου ὑγιεῖς λόγους τοὺς υἱοὺς τῆς βασιλείας. Κοιμωμένων δὲ τῶν μὴ κατὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Ἰησοῦ [1]) πραττόντων, λέγοντος· „γρηγορεῖτε [2]) καὶ προσεύχεσθε, ἵνα μὴ εἰσέλθητε εἰς πειρασμόν“ ὁ διάβολος ἐπιτηρῶν ἐπισπείρει τὰ καλούμενα ζιζάνια, τὰ μοχθηρὰ δόγματα, ταῖς καλουμέναις ὑπό τινων φυσικαῖς ἐννοίαις, καὶ σπέρμασι καλοῖς τοῖς ἀπὸ τοῦ Λόγου. Κατὰ δὲ τοῦτο ἀγρὸς καὶ ὁ κόσμος πᾶς λέγοιτο ἄν, καὶ οὐ μόνον ἡ ἐκκλησία τοῦ θεοῦ· ἐν γὰρ παντὶ κόσμῳ ὁ μὲν υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔσπειρε τὸ καλὸν σπέρμα, ὁ δὲ πονηρὸς τὰ ζιζάνια, ἅπερ εἰσὶν οἱ μοχθηροὶ λόγοι, οἱ ἀπὸ κακίας υἱοὶ τοῦ πονηροῦ. Δεήσει δὲ γενέσθαι ἐπὶ τέλει τῶν πραγμάτων, [3]) ὅς [4]) καλεῖται συντέλεια τοῦ αἰῶνος, θερισμὸν, ἵνα οἱ ἐπὶ τούτῳ τεταγμένοι ἄγγελοι τοῦ

τοῦ ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν * λόγον * γεννήματα τυγχάνοντα τῆς κ. τ. λ., in notis: „recentiori manu adscriptum erat ad oram: πρὸς τὸν Θεὸν λόγου υἱὸς γεννήματα. Legendum fortasse: πρὸς τὸν Θεὸν λόγου γεγεννημένα ἐστὶ, γεννήματα κ. τ. λ., vel quid simile. Vertit Erasmus: *haec a Verbo, quod in principio erat apud Deum, condita sunt, quum sint germina regni Dei.*“

[1]) H. ad marg., R. in textu Ἰησοῦ; H. in notis: „Cod. Holm. υἱοῦ pro ἰῦ, hoc est Ἰησοῦ, quod verum est.“ R. in notis: „„Recte Codd. Vatican., Cantabrig., Tarin. Ἰησοῦ. Alias υἱοῦ male.““

[2]) Matth. XXVI, 41. coll. Marc. XIV, 38. et Luc. XXII, 40. 46.

[3]) H. et R. in textu recte πραγμάτων, R. in notis: „Tarinus existimabat legendum σπερμάτων.“

[4]) H. et R. in textu recte ὅς καλεῖται, iidem tamen, H. ad marg. atq. in notis, R. in notis: „lege ὅ καλεῖται, referri enim debet ad τέλος, non ad θερισμόν.“ Cfr. Matth. XIII, 39.

τὰ προσπεφυκότα τῇ ψυχῇ φαῦλα ...παραδώσωσιν[1]) αὐτὰ εἰς ἀνάλωσιν τῷ ...πυρὶ, ἀνατρέποντες αὐτά. Καὶ οὕτω τοῦ Λόγου ἄγγελοι καὶ ὑπηρέται ἐκ ...ριστοῦ βασιλείας πάντα τὰ ἐνυπάρ...ς σκάνδαλα, καὶ τοὺς τὴν ἀνομίαν ...ὸς, οὕστινας ἀναλίσκοντες βαλοῦσιν ...οῦ πυρὸς τὴν καιομένην, ἔνθα καὶ ἑαυτῶν[3]) διὰ τὸ κοιμᾶσθαι τὰ σπέρ... ἐν ἑαυτοῖς εἰληφέναι κλαύσονται, καὶ ...ιμωθήσονται· τοῦτο γὰρ „ὁ βρυ...ων." Διὸ καὶ ἐν τοῖς ψαλμοῖς τό... ...μὲ τοὺς ὀδόντας αὐτῶν" λέλεκται. ...ίκαιοι λάμψουσιν, οὐκέτι διαφόρως, ..., ἀλλὰ πάντες ὡς εἷς ἥλιος ἐν τῇ βα... αὐτῶν. Ὡς μυστήριον γοῦν δηλῶν ...ὲν καὶ διὰ πάντων τῶν ἐν τῇ φρά...ης, τάχα δὲ μάλιστα διὰ τοῦ· „τότε[7]) ...σιν ὡς ὁ ἥλιος ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ ...ἐπιφέρει· „ὁ ἔχων[8]) ὦτα ἀκούειν,

...H. ad marg. recte παραδώσωσιν, R. ... Codd. Vatic. et Taurinianus. Editio ...παραδώσουσιν."

..., 41. 42.

... textu ἑαυτῶν, R. tamen in notis non ...te legendum ἑαυτοῖς."

..., 12. XIII, 42. XXII, 13.

...XV, 16. (XXXIV.).

... not. 7.

..., 43. Edd. N. T. ἐκλάμψουσιν pro ...e ed. Lachm., ut in nostro textu, αὐ...τῶν.

..., 43. Ed. Knapp., ut in nostro textu, ...n ed. Lachm. ἀκούειν deest.

ἀκουέτω·" διδάσκων[1]) τοὺς οἰομένους, ἐν τῇ φράσει τῆς παραβολῆς σαφέστατα αὐτὴν ἐκτεθεῖσθαι, ὡς καὶ ἐν τοῖς τυχοῦσι δύνασθαι νοηθῆναι αὐτήν, ὅτι καὶ αὐτά, τὰ τῆς διηγήσεως τῆς παραβολῆς, δεῖται[2]) σαφηνείας.

3. Ἀλλ' ἐπεὶ ἀνωτέρω ἐφάσκομεν εἰς τό· „τότε[3]) οἱ δίκαιοι λάμψουσιν ὡς ὁ ἥλιος" ὅτι οὐχ, ὡς τὸ πρότερον, διαφόρως λάμψουσιν οἱ δίκαιοι, ἀλλ' ἔσονται οἱ πάντες ὡς εἷς ἥλιος, ἀναγκαίως ἐκθησόμεθα τὸ φανὲν ἡμῖν εἰς τὸν τόπον. Ἔοικεν ὁ Δανιήλ, φῶς τοῦ κόσμου ἐπιστάμενος τοὺς συνιέντας, καὶ τοὺς πολλοὺς τῶν δικαίων, διαφέροντας τῇ δόξῃ, εἰρηκέναι τό· „καὶ οἱ συνιέντες[4]) ἐκλάμψουσιν ὡς ἡ λαμπρότης τοῦ στερεώματος, καὶ ἀπὸ τῶν δικαίων τῶν πολλῶν ὡς οἱ ἀστέρες εἰς τοὺς[5]) αἰῶνας, καὶ ἔτι." Καὶ ὁ[6]) ἀπόστολος δὲ ἐν τῷ· „ἄλλη[7]) δόξα ἡλίου, καὶ ἄλλη δόξα σελήνης, καὶ ἄλλη δόξα ἀστέρων· ἀστὴρ γὰρ ἀστέρος διαφέρει ἐν δόξῃ. Οὕτω καὶ ἡ ἀνάστασις τῶν νεκρῶν·" τὰ αὐτὰ λέγει τῷ Δανιήλ, τὸν νοῦν ἀπὸ τῆς προφητείας αὐτοῦ τοῦτον λαβών. Ζητήσαι οὖν ἄν[8]) τις, πῶς οἱ μὲν

---

[1]) H. et R. ut nos, in textu rectissime διδάσκων — ἐν τοῖς τυχοῦσι; R. in notis: „verba τοὺς οἰομένους desiderantur in Cod. Vatic. et ἀπογράφῳ Tariniano. Mox pro, ἐν τῇ φράσει, Tarin. suspicabatur legendum ἐν τῇ ἐκφράσει; et paulo post pro, ὡς καὶ ἐν τοῖς τυχοῦσι, scribi volebat, ὡς καὶ τοῖς τυχοῦσι."

[2]) H. et R. in textu recte δεῖται σαφηνείας; R. in notis: „in Cod. Vatic. et ἀπογράφῳ Tariniano additur οὐ ante δεῖται."

[3]) Matth. XIII, 43. coll. pag. 13. not. 7.

[4]) Dan. XII, 3. LXX. interpretes: λάμψουσιν.

[5]) H. et R. εἰς τοὺς αἰῶνας. Καὶ ἔτι καί κ. τ. λ.

[6]) Deest ὁ in ed. Huetii.

[7]) I Cor. XV, 41. 42. Ed. Knapp. οὕτω, ed. Lachm. οὕτως.

[8]) In Codd. Reg. et Holm. (it. in ed. Huet.) deest ἄν, quod ex aliis Manuscriptis restituimus. R.

περὶ διαφορᾶς τοῦ ἐν τοῖς δικαίοις λέγουσι φωτός, ὁ δὲ Σωτὴρ τοὐναντίον· „ὡς εἷς ἥλιος λάμψουσιν." Ὑπολαμβάνω οὖν, ὅτι παρὰ μὲν τὴν ἀρχὴν τῶν ἐν τοῖς σωζομένοις μακαρισμῶν, ὅτι οὐδέπω ἐκαθάρθησαν[1]) οἱ μὴ τοιοῦτοι, τὰ τῆς διαφορᾶς γίνεται τοῦ τῶν σωζομένων φωτός· ἐπὰν δὲ, ὡς ἀποδεδώκαμεν, συλλεγῇ ἀπὸ τῆς βασιλείας ὅλης Χριστοῦ πάντα τὰ σκάνδαλα, καὶ οἱ ποιοῦντες τὴν ἀνομίαν λογισμοὶ βληθῶσιν εἰς τὴν κάμινον τοῦ πυρὸς, καὶ καταναλωθῇ τὰ χείρονα, καὶ τούτων γινομένων εἰς συναίσθησιν ἔλθωσιν οἱ παραδεξάμενοι τοὺς υἱοὺς τοῦ πονηροῦ λόγους, τότε ἓν γενόμενοι ἡλιακὸν φῶς οἱ δίκαιοι λάμψουσιν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ πατρὸς αὐτῶν. Τίνι[2]) δὲ λάμψουσιν, ἢ τοῖς ὑποδεεστέροις, ἀπολαύσουσι τοῦ φωτὸς αὐτῶν, ἀνάλογον τῷ νῦν λάμπειν τὸν ἥλιον τοῖς ἐπὶ γῆς; οὐ γὰρ δήπου ἑαυτοῖς λάμψουσι. Μήποτε δὲ καὶ τό· „λαμψάτω[3]) τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων" ἀπογράψασθαι δυνατόν ἐστιν ἐπὶ τὸ πλάτος[4]) τῆς καρδίας, κατὰ τὸ εἰρημένον τῷ Σολομῶντι, τριχῶς, ὥστε καὶ νῦν λάμπειν τὸ φῶς τῶν Ἰησοῦ μαθητῶν ἔμπροσθεν τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων, καὶ μετὰ τὴν ἔξοδον πρὸ τῆς ἀναστάσεως, καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν, ἕως ἂν καταντήσωσιν οἱ πάντες εἰς ἄνδρα τέλειον, καὶ γένωνται πάντες εἷς ἥλιος· τότε λάμψουσιν ὡς ὁ ἥλιος ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ πατρὸς αὐτῶν.

---

1) Cod. Vatic. ἐκαθαρίσθησαν. R.

2) H. et R., ut nos, in textu recte: τίνι — αὐτῶν; R. in notis: „Tarinus h. l. putat legendum: τίνι δὲ λάμψουσιν ἢ τοῖς ὑποδεέστερον ἀπολαύουσι τ. φ. αὐτῶν."

3) Matth. V, 16. — R. in notis: „in Cod. Cantabrig. et ἀπογράφῳ Tarin. legitur λαμψ. τὸ φῶς ἡμῶν."

4) Prov. III, 3. IV, 3.

Περὶ τῆς παραβολῆς τοῦ θησαυροῦ τοῦ κεκρυμμένου ἐν τῷ ἀγρῷ.

4. „Πάλιν[1]) ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν θησαυρῷ κεκρυμμένῳ ἐν τῷ ἀγρῷ, ὃν εὑρὼν ἄνθρωπος ἔκρυψε.“ Τὰς μὲν προτέρας παραβολὰς τοῖς ὄχλοις εἶπε· ταύτην δὲ, καὶ τὰς ἑξῆς αὐτῆς δύο, οὐ παραβολὰς, ἀλλ' ὁμοιώσεις πρὸς τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν τυγχανούσας, ἔοικεν ἐν τῇ οἰκίᾳ γενόμενος πρὸς τοὺς μαθητὰς εἰρηκέναι· περὶ ἧς ὁ προσέχων τῇ ἀναγνώσει ἐξεταζέτω, καὶ τῶν ἑξῆς δύο, μήποτε οὐδὲ παραβολαί εἰσιν. Ἐπ' ἐκείνων μὲν γὰρ οὐκ ὤκνησεν ἡ γραφὴ καθ' ἑκάστην προτάσσειν τὸ ὄνομα τῆς παραβολῆς· ἐπὶ δὲ τούτων τὸ αὐτὸ οὐ πεποίηκε. Καὶ εἰκότως γε τοῦτο πεποίηκεν. Εἰ γὰρ τοῖς ὄχλοις ἐλάλησεν ἐν παραβολαῖς, καὶ ταῦτα[2]) πάντα ἐλάλησεν ἐν παραβολαῖς, καὶ χωρὶς παραβολῆς οὐκ[3]) ἐλάλει[4]) αὐτοῖς, οὐ τοῖς ὄχλοις δὲ, ἐλθὼν εἰς τὴν οἰκίαν, διαλέγεται, ἀλλὰ τοῖς προσελθοῦσιν αὐτῷ μαθηταῖς ἐν αὐτῇ, δῆλον ὅτι[5]) οὐκ εἰσὶ παραβολαὶ τὰ ἐν τῇ οἰκίᾳ λελαλημένα· τοῖς γὰρ ἔξω ἐν παραβολαῖς λαλεῖ, καὶ οἷς οὐ δέδοται γνῶναι[6]) τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν. Φήσει τις οὖν, εἰ μή εἰσιν αὐταὶ παραβολαὶ, τί εἰσιν; Μήποτε οὖν τῇ λέξει τῆς γραφῆς ἀκολουθοῦντες φήσομεν, ὅτι ὁμοιότητές εἰσι; Διαφέρει δὲ ὁμοιότης παραβολῆς· γέγραπται

---

1) Matth. XIII, 44. Ed. Knapp. *πάλιν ὁμοία κτλ.*, in ed. Lachm. deest *πάλιν*.

2) Matth. XIII, 34.

3) Erasmus praetermisit voc. *οὐκ*. H. et R. in notis.

4) Cod. Reg. habet: *οὐκ ἐλάλησεν αὐτοῖς*. H. ad marg., R. in notis.

5) H. in textu *δηλονότι*, R. in textu *δῆλον ὅτι κ. τ. λ.* — Uterque, H. ad marg., R. in notis: „Cod. Reg. *δηλῶν ὅτι κ. τ. λ.*“

6) Matth. XIII, 11.

, καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων συμβέβηκεν, ινοὶ περὶ τὴν τῶν πολλῶν ὀνομά- ξγουσι καὶ γενικωτάτην εἶναι τὴν , ὥσπερ καὶ ἀφορμῆς καὶ ὁρμῆς, ωνύμως [4]) τῷ γενικῷ παραλαμβά- πολὴν [5]) τῆς ἀφορμῆς τὴν ὁρμήν. ζητητέον ἰδίᾳ τὸν ἀγρὸν, καὶ ἰδίᾳ αὐτῷ θησαυρὸν, καὶ τίνα τρόπον ιυμμένον τὸν θησαυρὸν ὁ ἄνθρω- ἄπεισι, καὶ πωλεῖ ὅσα ἔχει, ἵνα ν ἐκεῖνον. Ζητητέον δὲ καὶ, τίνα δοκεῖ δή μοι κατὰ ταῦτα ἀγρὸς μὲν

Ed. Knapp. ἢ ἐν ποίᾳ παραβολῇ
ed. Lachm. ut in nostro textu.
in nostro textu, R. in notis: „Cod. εν, et mox loco παραβολῇ θῶμεν, ραβοληθῶμεν."
R. in notis: „Cod. Reg. παραβολῶν."

εἶναι ἡ γραφὴ, καταφυτευθεῖσα τοῖς φανεροῖς τῶν ῥητῶν τῆς ἱστορίας, καὶ τοῦ νόμου, καὶ τῶν προφητῶν, καὶ τῶν λοιπῶν νοημάτων· πολλὴ γὰρ φυτεία καὶ ποικίλη ἐστὶ καὶ ἡ τῶν ῥητῶν τῆς ὅλης γραφῆς· ὁ δὲ ἐν [1]) τῷ ἀγρῷ κεκρυμμένος θησαυρὸς, τὰ ἀποκεκρυμμένα καὶ ὑποκείμενα τοῖς φανεροῖς νοήματα τῆς σοφίας ἐν μυστηρίῳ ἀποκεκρυμμένης, καὶ τῷ Χριστῷ, ἐν ᾧ εἰσιν οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας καὶ γνώσεως [2]) ἀπόκρυφοι. Ἄλλος δ' ἂν λέγοι, ἀγρὸν μὲν εἶναι τὸν ἀληθῶς πλήρη, ὃν εὐλόγησε κύριος, τὸν Χριστὸν τοῦ θεοῦ· τὸν δὲ ἐν αὐτῷ κεκρυμμένον θησαυρὸν, τὰ εἰρημένα παρὰ τῷ Παύλῳ κεκρύφθαι ἐν Χριστῷ, λέγοντι περὶ Χριστοῦ τό· „ἐν ᾧ εἰσιν [3]) οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως ἀπόκρυφοι.“ Τὰ οὐράνια τοίνυν πράγματα, καὶ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ὥσπερ ἐν εἰκόνι γέγραπται ταῖς γραφαῖς, αἵτινές εἰσιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ἢ αὐτός ἐστιν ὁ Χριστὸς ὁ βασιλεὺς τῶν αἰώνων, ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ὡμοιωμένη θησαυρῷ κεκρυμμένῳ ἐν τῷ ἀγρῷ.

6. Γενόμενος δὲ κατὰ τὸν τόπον ζητήσεις, πότερον ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν μόνῳ τῷ θησαυρῷ ὡμοίωται τῷ κεκρυμμένῳ ἐν τῷ [4]) ἀγρῷ, ὡς ἄλλον νοεῖν τῆς βα-

---

[1]) Deest ἐν in textu edd. H. et R.; iidem tamen, H. ad marg., R. in notis: „leg. ἐν τῷ ἀγρῷ.“

[2]) H. ad marg., R. in notis: „In Cod. Reg. deest καὶ γνώσεως.“ Cfr. Coloss. II, 3.

[3]) Coloss. II, 3. Edd. N. T. πάντες οἱ θησαυροὶ κ. τ. λ.; in fine vers. ed. Lachm. καὶ γνώσεως, ed. Knapp. καὶ τῆς γνώσεως. Cfr. pag. huj. not. 2.

[4]) H. in notis: „ita habebat Regiae bibliothecae Cod., quae lectio verissima est; alioqui sensus non constat. At Erasmus, et Cod. a me ex Holmiensi descriptus haec verba praetermittunt: ὡς ἄλλον — ἀγρόν· ἢ —— κεκρυμμένῳ ἐν τ. ἀγρῷ. Ex postremarum scil. harumce

ὲε ἐν ταῖς γραφαῖς. Ἐμπεριερχόμενος γὰρ
καὶ ἐρευνῶν τὰς γραφὰς, καὶ ζητῶν νοῆσαι
ιν, εὑρίσκει τὸν ἐν αὐτῷ θησαυρὸν. Καὶ
ττει, οὐκ ἀκίνδυνα εἶναι νομίζων τὰ τῶν
τόῤῥητα νοήματα, ἢ τοὺς ἐν Χριστῷ θησαυ-
ας καὶ γνώσεως ἐκφαίνειν τοῖς τυχοῦσι. Καὶ
ιησι, πραγματευόμενος πῶς ἀγοράσει[2]) τὸν
ι τὰς γραφὰς, ἵνα ἴδιον κτῆμα αὐτὰς[3]) ποι-
ν ἀπὸ τῶν τοῦ θεοῦ τὰ λόγια[4]) τοῦ θεοῦ,
Ἰουδαῖοι ἐπιστεύθησαν. Καὶ ἀγοράσαντος
ευθέντος Χριστῷ τὸν ἀγρὸν, ἀφαιρεῖται[5]) ἀπ'
βασιλεία τοῦ θεοῦ, ἥτις ἐστὶ κατ' ἄλλην πα-
ἀμπελὼν, καὶ δίδοται ἔθνει ποιοῦντι τοὺς καρ-
ῆς, τῷ διὰ τῆς πίστεως ἀγοράσαντι τὸν ἀγρὸν
πεπρακέναι πάντα τὰ ὑπάρχοντα, καὶ μηδὲν
ρον ὑπαρχόντων, — κακία δὲ ὑπῆρχεν αὐτῷ —,
παρ' ἑαυτῷ. Τὸ δὲ αὐτὸ ἐφαρμόσεις, κἂν
ἔχων τὸν κεκρυμμένον θησαυρὸν, ὁ Χριστὸς
ἀφέντες πάντα, καὶ ἀκολουθοῦντες αὐτῷ, οἱο-

ἵνα διὰ τοῦ πεπρακέναι καὶ ἀποδόσθαι ἐκεῖνα, καὶ ἀντ' ἐκείνων καλὴν προαίρεσιν βοηθουμένους αὐτοὺς εἰληφέναι ἀπὸ θεοῦ, ὠνήσωνται τῆς πολλῆς τιμῆς καὶ ἀξίας τοῦ ἀγροῦ τὸν ἔχοντα θησαυρὸν κεκρυμμένον ἐν ἑαυτῷ ἀγρόν.

7. „Πάλιν [1]) ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ ἐμπόρῳ ζητοῦντι καλοὺς μαργαρίτας." Ἐπειδὴ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ὁμοία ἐστὶ, πολλῶν ὄντων ἐμπόρων πολλὰ ἐμπορευομένων, οὐδενὶ ἐκείνων, τῷ δὲ ζητοῦντι τοὺς καλοὺς μαργαρίτας, καὶ εὑρόντι ἕνα ἀντάξιον τῶν πολλῶν, πολύτιμον μαργαρίτην, ὃν ἀντὶ πάντων ἠγόρασεν, εὔλογον ἡγοῦμαι τυγχάνειν τὰ περὶ τῆς φύσεως τοῦ μαργαρίτου ἐξετάσαι. Παρατήρει [2]) δὲ ἐπιμελῶς, ὅτι οὐκ εἶπεν, ὅτι πέπρακε πάντας οὓς εἶχεν· οὐ γὰρ μόνους, οὓς ὁ ζητῶν καλοὺς μαργαρίτας ἐώνηται, πέπρακεν, ἀλλὰ καὶ πάντα ὅσα εἶχεν, ἵνα ἀγοράσῃ τὸν [3]) καλὸν μαργαρίτην ἐκεῖνον. Εὕρομεν οὖν παρὰ τοῖς περὶ λίθων πραγματευσαμένοις περὶ τῆς φύσεως τοῦ μαργαρίτου ταῦτα, ὅτι τῶν μαργαριτῶν οἱ μέν εἰσι χερσαῖοι, οἱ δὲ θαλάττιοι. Καὶ οἱ μὲν χερσαῖοι παρ' Ἰνδοῖς μόνοις γίνονται, πρέποντες σφραγῖσι καὶ σφενδόναις, καὶ ὅρμοις· οἱ δὲ θαλάττιοι, οἱ μὲν διαφέροντες παρὰ τοῖς αὐτοῖς Ἰνδοῖς εὑρίσκονται, οἵτινές εἰσι καὶ ἄριστοι, ἐν τῇ ἐρυθρᾷ θαλάσσῃ γινόμενοι. Δευτερεύουσι δὲ ὡς [4]) ἐν μαργαρίταις οἱ ἐκ τοῦ

---

[1]) Matth. XIII, 45. Ed. Knapp., ut in nostro textu, ἀνθρώπῳ ἐμπόρῳ, in ed. Lachm. deest ἀνθρώπῳ.

[2]) Cod. Tarini: παρατηρητέον. R.

[3]) R. in textu: τὸν μαργ. ἐκεῖνον, H. in textu: τὸν μαργ. ἐκεῖνον; R. tamen in notis, H. ad marginem: „Cod. Reg. habet: τὸν καλὸν μαργ. ἐκεῖνον."

[4]) H. et R. ut nos, in textu: δὲ ὡς ἐν κ. τ. λ., H. in notis: „ita Codd. Holmiens. et Regius. Legendum fortasse (?): δέ πως ἐν κ. τ. λ."

καὶ Βρεττανίαν ὠκεανοῦ λαμβανόμενοι· τρίτοι δὲ καὶ ἀπολειπόμενοι, οὐ μόνον τῶν πρώτων, ἀλλὰ καὶ τῶν δευτέρων, οἱ κατὰ Βόσπορον, περὶ τὴν Σκυθίαν εὑρισκόμενοι. Ἔτι δὲ ταῦτα ἐλέγετο περὶ τοῦ Ἰνδικοῦ μαργαρίτου, ὅτι ἐν κόγχοις γίνεται, προσεοικόσι τὴν φύσιν εὐμεγέθεσι στρόμβοις· οὗτοι δὲ ἱστοροῦνται οἱονεὶ κατὰ ἴλας τὴν θαλάττιον ποιούμενοι νομὴν, καθάπερ ἀγελάρχου τινὸς ἐξηγουμένου, περιόπτου [1]) τὴν χρόαν καὶ τὸ μέγεθος, καὶ διαφέροντος τῶν ὑπ' αὐτόν· ὥστε ἀναλογίαν αὐτὸν ἔχειν τῷ καλουμένῳ ἐσσῆνι μελισσῶν. Ἱστόρηται δὲ καὶ περὶ τῆς θήρας τῶν διαφερόντων, τουτέστι τῶν ἐν Ἰνδίᾳ, τοιοῦτον· ὅτι περιλαμβάνοντες οἱ ἐπιχώριοι δικτύοις κύκλον αἰγιαλοῦ μέγαν κατακολυμβῶσιν, ἵνα ἐξ ἁπάντων, τὸν προηγούμενον ἐπιτηδεύοντες λαβεῖν· τούτου γὰρ ἁλόντος [2]) φασὶν ἄμοχθον γίνεσθαι τὴν θήραν τῆς ὑπὸ τούτῳ [3]) ἀγέλης, οὐδενὸς ἔτι ἀτρεμοῦντος τῶν ἀπ' αὐτῆς, [4]) ἀλλ' οἷον δεδεμένου ἱμάντι, καὶ ἑπομένου τῷ ἀγελάρχῃ. Λέγεται δὲ καὶ ἡ γένεσις τῶν ἐν Ἰνδίᾳ μαργαριτῶν χρόνοις συνίστασθαι, τροπὰς λαμβάνοντος τοῦ ζώου πλείονας καὶ μεταβολὰς, ἕως τελειωθῇ. Ἔτι δὲ καὶ τοῦτο ἱστόρηται, ὅτι διοί-

---

1) H. et R., ut nos, in textu rectissime: περιόπτου κτλ. Nec minus accurate H. in notis: „vertit Erasmus: *exploratore, qui referat, qualis sit et quanta regio*; videtur legisse: περιοψομένου τὴν χώραν, καὶ τὸ μέγεθος;: sed Codd. Holm. et Reg. lectionem asserunt haec Aeliani (cfr. ejusd. de animalibus libri XV. cap. 8.): ἐκείνῳ δὲ, εἶναι καὶ τοῦτον διαπρεπῆ καὶ τὴν χρόαν, καὶ τὸ μέγεθος.“

2) H. et R. ἅλοντος.

3) H. et R. in textu recte: ὑπὸ τούτῳ. H. ad marginem: „Cod Reg. ἀπὸ τούτων.“ (R. min. accur. in notis: Cod. Reg. ὑπὸ τούτων.)

4) H. et R. in textu: τῶν ὑπ' αὐτῆς; iidem tamen, ille ad marg., hic in notis: „Cod. Reg. τῶν ἀπ' αὐτῆς.“

γεται ὁ κόγχος χάσμῃ παραπλησίως, ὁ τοῦ φέροντος τὸν μαργαρίτην ζώου, καὶ διοιχθεὶς τὴν ἐπουράνιον[1]) εἰς ἑαυτὸν δέχεται δρόσον· ἧς ἐμπλησθεὶς καθαρᾶς καὶ ἀθολώτου περιαυγὴς γίνεται, καὶ λοχεύει μέγαν καὶ εὔρυθμον τὸν λίθον. Εἰ δέ ποτε ἐπηχλυμένης, καὶ ἀνωμάλου, χειμερίου τε μεταλάβῃ δρόσου, ὁμιχλώδη κύει μαργαρίτην, καὶ κηλῖσιν[2]) ἐπίμωμον. Ἔτι δὲ καὶ τοῦτο εὕρομεν, ὅτι, εἰ μεσολαβηθείη ὁδεύων ἐπὶ τὴν πλήρωσιν οὗ κύει λίθου ὑπὸ ἀστραπῆς, μύει, καὶ ὡσπερεὶ τῷ δείματι σκορπίζει, καὶ διαχεῖ τὸν γόνον εἰς τὰ λεγόμενα φυσήματα. Ἔστι δὲ ὅτε καθάπερ ἠλιτόμηνα γεννᾶται βραχέα, καὶ ἀχλύος τι ἔχοντα, πλὴν εὔρυθμα. Ἔτι δὲ καὶ τοῦτο ἔχει ὁ Ἰνδικὸς μαργαρίτης παρὰ τοὺς ἄλλους· λευκός ἐστι τὴν χρόαν, ἀργύρῳ διαφανεῖ προσεμφερής, αὐγήν τε ὑποχλωρίζουσαν ἠρέμα διαλάμπει,[3]) ὡς ἐπίπαν δὲ σχῆμα ἔχει στρογγύλον. Ἔστι δὲ καὶ τρυφεροχρὼς, καὶ ἁπαλώτερος ἢ κατὰ λίθον. Οὕτως δέ ἐστιν ἐπιτερπὴς ἰδέσθαι, ὡς καὶ παρὰ τοῖς ἐμφανεστέροις, καθὰ ὁ ἀναγράψας ἔλεγε περὶ τῶν λίθων, ἀφυμνεῖσθαι. Ἔτι δὲ[4]) καὶ τοῦτο σημεῖόν ἐστιν ἀρίστου μαργαρίτου, τὸ τὴν περιφέρειαν τετορνευμένην[5]) ἔχειν, καὶ τὸ χρῶμα λευκότατον καὶ διαυγέστατον, καὶ τῷ μεγέθει μέγιστον. Ταῦτα μὲν οὖν περὶ τοῦ Ἰνδικοῦ. Ὁ δὲ κατὰ Βρεττανίαν, φασὶ, χρυσωπὸς μέν ἐστι

---

[1]) H. et R. in textu: τὴν οὐράνιον, H. tamen ad marg., R. in notis: „Cod. Reg. τὴν ἐπουράνιον."

[2]) H. et R. κηλίσιν.

[3]) H. et R. in textu: αὐγήν τε — διαλάμπειν, H. tamen in notis: „ita Codd. Holm. et Reg., sed legendum: αὐγήν τε — διαλάμπει, vel: ὥστε αὐγὴν ὑποχλωρίζουσαν ἠρέμα διαλάμπειν, quemadmodum legisse videtur Erasmus, qui vertit: *sic ut splendor subviridis paulum subluceat.*"

[4]) H. recte: ἔτι δὲ καὶ κ. τ. λ.; in ed. R. deest δέ.

[5]) Cod. Vaticanus: τετορευμένην. R.

τὴν ἐπίχροιαν, ὁμιχλώδης δέ τις, καὶ ταῖς μαρμαρυγαῖς ἐμφερής· ὁ δὲ ἐν τῷ πορθμῷ τῷ κατὰ Βόσπορον, κηρωδέστερος[1] τοῦ Βρεττανικοῦ, καὶ πελιδνὸς, καὶ ἁπλῶς ἀμυδρὸς, ἁπαλός τε καὶ μακρομεγέθης. Καὶ γεννᾶται δὲ ὁ ἐν τῷ κατὰ Βόσπορον πορθμῷ, οὐκ ἐν ταῖς πίνναις,[2] ὅ ἐστιν ὀστράκων εἶδος μαργαριτοφόρων, ἀλλ' ἐν τοῖς προσαγορευομένοις μυσί· τούτοις δὲ, λέγω δὴ τοῖς κατὰ Βόσπορον, ἡ νομὴ ἐν τέλμασίν ἐστιν. Ἱστόρηται δὲ καὶ τέταρτον γένος εἶναι μαργαριτῶν περὶ τὴν Ἀκαρνανίαν ἐν ταῖς τῶν ὀστρέων πίνναις. Οὐ σπουδαῖοι δὲ οὗτοι ἄγαν,[3] ἀλλὰ καὶ ἄρρυθμοι, καὶ τὸ σχῆμα καὶ τὸ χρῶμα τέλεον διατεθολωμένοι καὶ ῥυπῶντες. Καὶ ἄλλοι δὲ παρὰ τούτους εἰσὶ περὶ τὴν αὐτὴν Ἀκαρνανίαν πάντων ἕνεκεν ἀπόβλητοι.

8. Ταῦτα δὲ συναγαγὼν ἐκ τῆς περὶ λίθων πραγματείας, φημὶ τὸν Σωτῆρα, ἐπιστάμενον διαφορὰν μαργαριτῶν, ὧν ἐν τῷ γένει εἰσὶ καὶ καλοὶ καὶ ἄλλοι[4] φαῦλοι, εἰρηκέναι τό· „ὁμοία[5] ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ ἐμπόρῳ ζητοῦντι τοὺς[6] καλοὺς μαργαρίτας·“ εἰ γὰρ μὴ καὶ φαῦλοι ἦσάν τινες ἐν μαργαρίταις, οὐκ ἂν εἴρηται·[7] „ζητοῦντι καλοὺς μαργαρίτας.“ Ἐν τοῖς παντοδαποῖς δὲ ἐπαγγελλομένοις ἀλήθειαν λόγοις καὶ τοῖς φέρουσιν αὐτοὺς ζητεῖ τοὺς μαργαρίτας· καὶ ἔστωσαν, ἵνα οὕτως ὀνομάσω, οἱ ἀπὸ τῆς οὐρανίου δρόσου συλλαμβάνοντες κόγχοι, καὶ κύοντες ἐξ οὐρανοῦ λόγον ἀληθείας, προφῆται, οἱ καλοὶ μαργαρῖται, οὓς ὁ

1) H. ad margin., R. in notis: „Cod. Reg. κυφωδέστερος.“

2) H. et R. h. l. et paulo post: πίναις.

3) Ed. Huet. min. accur. ἄγγαν.

4) In Cod. Vatic. deest ἄλλοι. R.

5) Matth. XIII, 45. coll. pag. 20. not. 1.

6) H. et R. h. l. τοὺς καλούς κ. τ. λ. Cfr. pag. 20. not. 1.

7) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Reg. εἴρηιο.“

γεννᾶται ὁ κόγχος χάσμῃ παραπλησίως, ὁ τοῦ φέροντος τὸν μαργαρίτην ζῴου. καὶ διοιχθεὶς τὴν ἐπουράνιον[1]) εἰς ἑαυτὸν δέχεται δρόσον ἧς ἐμπλησθεὶς καθαρᾶς καὶ ἀθολώτου περιαυγὴς γίνεται, καὶ λοχεύει μέγαν καὶ εὔρυθμον τὸν λίθον. Εἰ δέ ποτε ἐπηχλυμένης, καὶ ἀνωμάλου, χειμερίου τε μεταλάβῃ δρόσου, ὁμιχλώδη κύει μαργαρίτην, καὶ κηλῖσιν[2]) ἐπίμωμον. Ἔτι δὲ καὶ τοῦτο εὕρομεν, ὅτι, εἰ μεσολαβηθείη ὁδεύων ἐπὶ τὴν πλήρωσιν οὗ κύει λίθου ὑπὸ ἀστραπῆς, μύει, καὶ ὡσπερεὶ τῷ δείματι σκορπίζει, καὶ διαχεῖ τὸν γόνον εἰς τὰ λεγόμενα φυσήματα. Ἔστι δὲ ὅτε καθάπερ ἠλιτόμηνα γεννᾶται βραχέα, καὶ ἀχλύος τι ἔχοντα, πλὴν εὔρυθμα. Ἔτι δὲ καὶ τοῦτο ἔχει ὁ Ἰνδικὸς μαργαρίτης παρὰ τοὺς ἄλλους· λευκός ἐστι τὴν χρόαν, ἀργύρῳ διαφανεῖ προσφερής, αὐγήν τε ὑποχλωρίζουσαν ἠρέμα διαλάμπει,[3]) ὡς ἐπίπαν δὲ σχῆμα ἔχει στρογγύλον. Ἔστι δὲ καὶ τρυφερόχρως, καὶ ἁπαλώτερος ἢ κατὰ λίθον. Οὕτως δέ ἐστιν ἐπιτερπὴς ἰδέσθαι, ὡς καὶ παρὰ τοῖς ἐμφανεστέροις, καθὰ ὁ ἀναγράψας ἔλεγε περὶ τῶν λίθων, ἀφυμνεῖσθαι. Ἔτι δὲ[4]) καὶ τοῦτο σημεῖόν ἐστιν ἀρίστου μαργαρίτου, τὸ τὴν περιφέρειαν τετορνευμένην[5]) ἔχειν, καὶ τὸ χρῶμα λευκότατον καὶ διαυγέστατον, καὶ τῷ μεγέθει μέγιστον. Ταῦτα μὲν οὖν περὶ τοῦ Ἰνδικοῦ. Ὁ δὲ κατὰ Βρεττανίαν, φασὶ, χρυσωπὸς μέν ἐστι

---

[1]) H. et R. in textu: τὴν οὐράνιον, H. tamen ad marg., R. in notis: „Cod. Reg. τὴν ἐπουράνιον.“

[2]) H. et R. κηλίσιν.

[3]) H. et R. in textu: αὐγήν τε — διαλάμπειν, H. tamen in notis: „ita Codd. Holm. et Reg., sed legendum: αὐγήν τε — διαλάμπει, vel: ὥστε αὐγὴν ὑποχλωρίζουσαν ἠρέμα διαλάμπειν, quemadmodum legisse videtur Erasmus, qui vertit: *sic ut splendor subviridis paulum subluceat.*“

[4]) H. recte: ἔτι δὲ καὶ κ. τ. λ.; in ed. R. deest δέ.

[5]) Cod. Vaticanus: τετορευμένην. R.

[redacted]

ἐπίχρυσον, ὁμιχλώδης δέ τις, καὶ ταῖς μαρμαρυγαῖς ἀμυδρότερος· ὁ δὲ ἐν τῷ πορθμῷ τῷ κατὰ Βόσπορον, ηφωδέστερος[1]) τοῦ Βρεττανικοῦ, καὶ πελιδνὸς, καὶ πάνυ ἀμυδρὸς, ἁπαλός τε καὶ μακρομεγέθης. Καὶ γεννᾶται δὲ ὁ ἐν τῷ κατὰ Βόσπορον πορθμῷ, οὐκ ἐν ταῖς πίνναις,[2]) ὅ ἐστιν ὀστράκων εἶδος μαργαριτοφόρον, ἀλλ' ἐν τοῖς προσαγορευομένοις μυσί· τούτοις δὲ, ὥσπερ δὴ τοῖς κατὰ Βόσπορον, ἡ νομὴ ἐν τέλμασίν ἐστιν. [illegible] δὲ καὶ τέταρτον γένος εἶναι μαργαριτῶν περὶ τὴν Ἀκαρνανίαν ἐν ταῖς τῶν ὀστρέων πίνναις. Οὐ τοιοῦτοι δὲ οὗτοι ἄγαν,[3]) ἀλλὰ καὶ ἄῤῥυθμοι, καὶ τὸ σχῆμα καὶ τὸ χρῶμα τέλεον διατεθολωμένοι καὶ ῥυπῶντες. Καὶ ἄλλοι δὲ παρὰ τούτους εἰσὶ περὶ τὴν αὐτὴν Ἀκαρνανίαν πάντων ἕνεκεν ἀπόβλητοι.

8. Ταῦτα δὲ συναγαγὼν ἐκ τῆς περὶ λίθων πραγματείας, φημὶ τὸν Σωτῆρα, ἐπιστάμενον διαφορὰν μαργαριτῶν, ὧν ἐν τῷ γένει εἰσὶ καὶ καλοὶ καὶ ἄλλοι[4]) φαῦλοι, εἰρηκέναι τό· „ὁμοία[5]) ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ ἐμπόρῳ ζητοῦντι τοὺς[6]) καλοὺς μαργαρίτας·“ εἰ γὰρ μὴ καὶ φαῦλοι ἦσάν τινες ἐν μαργαρίταις, οὐκ ἂν εἴρηται·[7]) „ζητοῦντι καλοὺς μαργαρίτας.“ Ἐν τοῖς παντοδαποῖς δὲ ἐπαγγελλομένοις ἀλήθειαν λόγοις καὶ τοῖς φέρουσιν αὐτοὺς ζητεῖ τοὺς μαργαρίτας· καὶ ἔστωσαν, ἵνα οὕτως ὀνομάσω, οἱ ἀπὸ τῆς οὐρανίου δρόσου συλλαμβάνοντες κόγχοι, καὶ κύοντες ἐξ οὐρανοῦ λόγον ἀληθείας, προφῆται, οἱ καλοὶ μαργαρῖται, οὓς ὁ

---

[1]) H. ad margin., R. in notis: „Cod. Reg. κυφωδέστερος.“

[2]) H. et R. h. l. et paulo post: πίναις.

[3]) Ed. Huet. min. accur. ἄγγαν.

[4]) In Cod. Vatic. deest ἄλλοι. R.

[5]) Matth. XIII, 45. coll. pag. 20. not. 1.

[6]) H. et R. h. l. τοὺς καλοὺς κ. τ. λ. Cfr. pag. 20. not. 1.

[7]) H. ad marg. R. in notis: „Cod. Reg. εἴρηται.“

κατὰ τὴν προκειμένην λέξιν ζητεῖ ἔμπορος ἄνθρωπος. 12
Ὁ δὲ ἀγελάρχης τῶν μαργαριτῶν, ᾧ εὑρισκομένῳ καὶ οἱ λοιποὶ συνευρίσκονται, ὁ πολυτίμητος μαργαρίτης, ὁ Χριστὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ ὑπὲρ τὰ τίμια γράμματα καὶ νοήματα τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν λόγος, οὗ εὑρεθέντος καὶ τ' ἄλλα πάντα εὐμαρῶς παραλαμβάνονται. Διαλέγεται δὲ ὁ Σωτὴρ τοῖς μαθηταῖς πᾶσιν, ὡς ἀνθρώποις ἐμπόροις, οὐ μόνον ζητοῦσι τοὺς καλοὺς μαργαρίτας, ἀλλὰ καὶ εὑροῦσιν αὐτοὺς καὶ κεκτημένοις, ἐν οἷς φησι· „μὴ βάλητε[1]) τοὺς μαργαρίτας ἔμπροσθεν τῶν χοίρων.“ Δῆλον δὲ, ὅτι τοῖς μαθηταῖς ταῦτα λέλεκται, ἐκ τοῦ προτετάχθαι τῶν λόγων τό· „ἰδὼν[2]) δὲ τοὺς ὄχλους ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος· καὶ καθίσαντος αὐτοῦ, προσῆλθον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ·“ ἐν γὰρ τῷ εἱρμῷ τῶν λόγων ἐκείνων εἴρηται· „μὴ δῶτε[3]) τὸ ἅγιον τοῖς κυσὶ, μηδὲ βάλητε τοὺς μαργαρίτας ἔμπροσθεν τῶν χοίρων.“ Μήποτε οὖν ὁ μὴ ἔχων μαργαρίτας, ἢ τὸν πολύτιμον μαργαρίτην, οὐδὲ μαθητής ἐστι τοῦ Σωτῆρος,[4]) τοὺς μαργαρίτας τοὺς καλοὺς, οὐ τοὺς νεφώδεις, οὐδὲ τοὺς ἀχλυώδεις, ὁποῖοί εἰσιν οἱ τῶν ἑτεροδόξων λόγοι, οὐ πρὸς ἀνατολὰς γεννώμενοι, ἀλλὰ πρὸς δυσμὰς ἢ πρὸς βοῤῥᾶν, εἰ χρὴ καὶ[5]) ταῦτα προσπαραλαμβάνειν,[6]) δι' ἣν εὕρομεν διαφορὰν μαργαριτῶν ἐν διαφόροις γινομένων[7]) τόποις. Τάχα δὲ οἱ τεθολωμένοι λόγοι καὶ αἱ[8]) ἐν τοῖς ἔργοις τῆς[9]) σαρκὸς κατειλιγμέναι αἱρέ-

1) Matth. VII, 6. coll. pag. huj. not. 3.
2) Ibid. V, 1.
3) Ibid. VII, 6. Edd. N. T. τοὺς μαργ. ὑμῶν κ. τ. λ.
4) R. recte in notis: „exciderat ex ed. Huet. vox σωτῆρος, quam omnes Codd. Mss. restituunt.“
5) Desideratur καί in ed. R.
6) Cod. Vatic. προσλαμβάνειν. R.
7) Idem Codex: γενομένην. R.
8) Desideratur αἱ in edd. H. et R.
9) Deest τῆς in ed. R.

ως, οἱ ἀχλυώδεις εἰσὶ καὶ οἱ ἐν τέλμασι γινόμενοι[1]) μαργαρῖται οὐ καλοί.

9. Συνάψεις δὲ τῷ ζητοῦντι καλοὺς μαργαρίτας τό· „ζητεῖτε,[2]) καὶ εὑρήσετε“[3]) καὶ τό· „πᾶς ὁ ζητῶν εὑρίσκει.“ Τί γὰρ ζητεῖτε; ἢ τί πᾶς ὁ ζητῶν εὑρίσκει; Ἀποτολμήσας εἴπω· τοὺς μαργαρίτας, καὶ τὸν μαργαρίτην, ὃν ὁ πάντα δοὺς[4]) καὶ ζημιωθεὶς κτᾶται· „δι' ὃν,“ φησὶν ὁ Παῦλος· „τὰ πάντα[5]) ἐζημιώθην, ἵνα Χριστὸν κερδήσω“ „πάντα“ λέγων τοὺς καλοὺς μαργαρίτας, ἵνα Χριστὸν κερδήσω, τὸν ἕνα πολύτιμον μαργαρίτην. Τίμιον μὲν οὖν λύχνος τοῖς ἐν σκότει, καὶ χρεία λύχνου, ἕως ἀνατείλῃ ὁ ἥλιος· τιμία δὲ καὶ ἡ ἐπὶ τοῦ προσώπου Μωυσέως δόξα, ἐγὼ δ' οἶμαι ὅτι καὶ τῶν προφητῶν, καὶ καλὸν θέαμα, δι' ἧς εἰσαγόμεθα πρὸς τὸ δυνηθῆναι ἰδεῖν τὴν δόξαν Χριστοῦ, ᾗ μαρτυρῶν ὁ πατήρ φησιν· „οὗτός[6]) ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός, εἰς ὃν ηὐδόκησα.“ Ἀλλ' „οὐ δεδόξασται[7]) τὸ δεδοξασμένον ἐν τούτῳ τῷ μέρει, ἕνεκεν τῆς ὑπερβαλλούσης δόξης,“ καὶ χρεία ἡμῖν πρότερον δόξης τῆς ἐπιδεχομένης[8]) κατάργησιν ὑπὲρ τῆς ὑπερβαλλούσης δόξης, ὡς χρεία γνώσεως τῆς ἐκ μέρους,[9]) ἥτις καταργηθήσεται, ὅταν ἔλθῃ τὸ τέλειον. Πᾶσα τοίνυν ψυχή,

---

[1]) Alter Cod., quem vidit Tarinus, habet: γεννώμενοι. alter: γινόμενοι. R.

[2]) Matth. VII, 7. — 8. coll. edd. N. T.

[3]) Alius Cod., quem consuluit Tarinus, εὑρίσκετε. R.

[4]) Unus e Tarinianis Codd. ὃν ἅπαντα δούς. R.

[5]) Philipp. III, 8. coll. edd. N. T. et pag. 26. lin 4. et 5. a fine cap. huj.

[6]) Matth. III, 17. Edd. N. T. ἐν ᾧ εὐδόκησα.

[7]) II Cor. III, 10. Ed. Lachm. εἵνεκεν, ed. Knapp. ἕνεκεν.

[8]) τῆς ἐπιδεχομένης. Sic habent omnes Codd. Mss. Perperam autem ed. Huet. τῆς ἐκδεχομένης. R.

[9]) I Cor. XIII, 9. 10.

ἐρχομένη εἰς νηπιότητα καὶ ὁδεύουσα ἐπὶ τὴν τελειότητα, δεῖται, μέχρις ἐνστῇ αὐτῇ τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, παιδαγωγοῦ καὶ οἰκονόμων καὶ ἐπιτρόπων, ἵνα μετὰ ταῦτα πάντα ὁ πρότερον μηδὲν διαφέρων δούλου, κύριος πάντων ὢν ἀπολάβῃ, ἐλευθερωθεὶς ἀπὸ παιδαγωγοῦ καὶ οἰκονόμων καὶ ἐπιτρόπων, τὰ πατρῷα,[1]) τὰ ἀνάλογον τῷ πολυτιμήτῳ μαργαρίτῃ, καὶ τῷ ἐρχομένῳ τελείῳ καταργοῦντι τὸ ἐκ μέρους, ὅταν τὸ ὑπερέχον τῆς γνώσεως Χριστοῦ χωρῆσαί τις δυνηθῇ, προεγγυμνασάμενος ταῖς, ἵν' οὕτως ὀνομάσω, ὑπερεχομέναις γνώσεσιν ὑπὸ τῆς Χριστοῦ γνώσεως. Ἀλλ' οἱ πολλοί, μὴ νοήσαντες τὸ κάλλος τῶν πολλῶν μαργαριτῶν νομικῶν, καὶ τὴν ἔτι ἐκ μέρους γνῶσιν τὴν πᾶσαν προφητικήν, οἴονται δύνασθαι, χωρὶς ἐκείνων τρανουμένων καὶ καταλαμβανομένων, δι' ὅλων εὑρεῖν τὸν ἕνα πολύτιμον μαργαρίτην, καὶ θεωρῆσαι τὸ ὑπερέχον τῆς γνώσεως Χριστοῦ Ἰησοῦ, οὗ συγκρίσει πάντα, τὰ πρὸ τῆς τηλικαύτης καὶ τοσαύτης γνώσεως οὐ σκύβαλα τῇ ἰδίᾳ φύσει τυγχάνοντα, σκύβαλα ἀναφαίνεται, ἅπερ ἐστὶ τὰ παραβαλλόμενα τάχα τῇ συκῇ ὑπὸ τοῦ ἀμπελουργοῦ κόπρια,[2]) αἴτια τυγχάνοντα τοῦ αὐτὴν καρποφορῆσαι.

10. Τοῖς πᾶσι τοίνυν ὁ χρόνος, καὶ καιρὸς τῷ παντὶ πράγματι ὑπὸ τὸν οὐρανόν, καὶ ἔστι τις καιρὸς τοῦ συναγαγεῖν τοὺς καλοὺς μαργαρίτας λίθους, καὶ καιρὸς μετὰ[3]) τὴν συναγωγὴν αὐτῶν τοῦ εὑρεῖν ἕνα πολύτιμον μαργαρίτην, ὅτε καθήκει ἀπελθόντα[4]) πωλῆσαι πάντα ὅσα τις ἔχει, ἵνα ἀγοράσῃ τὸν μαργαρίτην ἐκεῖνον. Ὥσπερ γὰρ πάντα τὸν ἐσόμενον σοφὸν ἐν λόγοις ἀληθείας δεήσει στοιχειωθῆναι πρότερον, καὶ ἐπὶ

---

[1]) Edd. H. et R. τὰ πατρῷα.
[2]) Luc. XIII, 8.
[3]) Ed. Huet. min. accurate: μέν.
[4]) Cod. Vaticanus: ἀπελθεῖν καὶ πωλῆσαι. R.

πλεῖον διαβῆναι τῆς στοιχειώσεως, καὶ[1]) περὶ πολλοῦ ποιεῖσθαι τὴν στοιχείωσιν, οὐ μὴν[2]) ἀπομένειν ἐν τῇ στοιχειώσει, ὡς τιμήσαντα αὐτὴν κατὰ τὰς ἀρχὰς, ἀλλὰ διαβάντα ἐπὶ τὴν τελειότητα χάριν ἔχειν τῇ εἰσαγωγῇ, ὡς χρησίμως[3]) γενομένῃ κατὰ τὰ πρότερα· οὕτως τελείως νοηθέντα τὰ νομικὰ καὶ τὰ προφητικὰ, στοιχείωσίς ἐστι πρὸς τελείως[4]) νοούμενον τὸ εὐαγγέλιον, καὶ πάντα τὸν περὶ τῶν Χριστοῦ Ἰησοῦ ἔργων καὶ λόγων νοῦν.

11. „Πάλιν[5]) ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν σαγήνῃ βληθείσῃ εἰς τὴν θάλασσαν." Ὥσπερ ἐπὶ τῶν εἰκόνων καὶ τῶν ἀνδριάντων αἱ ὁμοιότητες οὐκ ἐξ ὅλων εἰσὶν ὁμοιότητες ἐκείνων, πρὸς ἃ ταῦτα γίνεται, ἀλλ' ἡ μὲν ἐν ἑνὶ ἐπιπέδῳ ξύλῳ, φέρε εἰπεῖν, κηρογραφουμένη εἰκὼν τῆς ἐπιφανείας μετὰ τοῦ χρώματος ἔχει τὴν ὁμοιότητα, οὐκέτι δὲ σώζει τὰς εἰσοχὰς, καὶ τὰς ἐξοχὰς, ἀλλ' ἔμφασιν μόνην αὐτῶν· ἡ δὲ κατὰ τοὺς ἀνδριάντας πλάσις τὸ μὲν κατὰ τὰς εἰσοχὰς καὶ τὰς ἐξοχὰς πειρᾶται σώζειν ὁμοίωμα, οὐκέτι δὲ καὶ κατὰ τὴν χρόαν· ἐὰν δὲ καὶ κήρινον ἐκμαγεῖον γένηται, σώζειν μὲν πειρᾶται ἀμφότερα, λέγω δὲ καὶ κατὰ τὴν χρόαν, καὶ κατὰ τὰς εἰσοχὰς καὶ ἐξοχὰς, οὐ μὴν καὶ τῶν ἐν βάθει εἰκών ἐστιν· οὕτω μοι νόει καὶ ἐπὶ τῶν κατὰ τὸ εὐαγγέλιον ὁμοιώσεων, τὴν βασιλείαν τῶν οὐ-

---

1) Deest καί in Cod. Vaticano. R.

2) H. οὐ μὴν ἀπομ. ἐν τ. στοιχ., R. in textu: οὐ μὲν ἐπιμέν. ἐν τ. στοιχειώσει, in notis: „Unus e Tarinianis Codd. οὐ μὴν ἐπιμένειν ἐπὶ τῇ στοιχειώσει."

3) H. et R. χρησίμῳ γενομένῃ κ. τ. λ.

4) H. et R. in textu: πρὸς τελείωσιν νοούμενον. H. tamen, quae R. quoque affert, in notis: „ita Mss. Holm. et Reg., sed sine sensu. Scribendum videtur: τελείως. Erasmus delet vocem τελείωσιν, vertit enim: *ad intelligendum evangelium.*"

5) Matth. XIII, 47.

ρανῶν, ὁμοιουμένην τινὶ, ὁμοιοῦσθαι οὐ διὰ πάντα τὰ προσόντα τῷ εἰς ὃ ἡ ὁμοίωσις, ἀλλὰ διά τινα ὧν χρήζει ὁ παραληφθεὶς λόγος. Καὶ ἐνταῦθα τοίνυν „ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία[1]) τῶν οὐρανῶν σαγήνῃ βληθείσῃ εἰς τὴν θάλασσαν,“ οὐχ ὡς οἴονταί τινες, παριστάντες τῷ λόγῳ φύσεις εἶναι ὑποκειμένας διαφόρους τῶν ὑπὸ τὴν σαγήνην ἐληλυθότων πονηρῶν καὶ δικαίων· ὥστε νομίζειν εἶναι διὰ τό· „ἐκ παντὸς γένους συναγαγούσῃ·“[2]) δικαίων πολλὰς καὶ διαφόρους φύσεις, ὁμοίως δὲ καὶ πονηρῶν· τῇ γὰρ τοιαύτῃ ἐκδοχῇ ἐναντιοῦνται πᾶσαι[3]) αἱ τὸ αὐτεξούσιον ἐμφαίνουσαι γραφαὶ, καὶ αἰτιώμεναι μὲν τοὺς ἁμαρτάνοντας, ἀποδεχόμεναι δὲ τοὺς κατορθοῦντας· οὐκ ἂν δικαίως μέμψεως τοῖς ἀπὸ τῶν γενῶν,[4]) φύσει τοιούτων τυγχανόντων, ἀκολουθούσης, ἢ ἐπαίνου τοῖς ἀπὸ τῶν ἀστειοτέρων. Ἰχθύων γὰρ φαύλων καὶ καλῶν ἡ αἰτία, οὐ περὶ τὰς ψυχὰς τῶν ἰχθύων ἐστὶν, ἀλλὰ περὶ ἐκεῖνο, ὅπερ ἐπιστάμενος ὁ λόγος εἶπεν· „ἐξαγαγέτω[5]) τὰ ὕδατα ἑρπετὰ ψυχῶν ζωσῶν·“ ὅτε καὶ „ἐποίησεν ὁ θεὸς τὰ κήτη τὰ μεγάλα, καὶ πᾶσαν ψυχὴν ζώων ἑρπετῶν, ἃ ἐξήγαγε τὰ ὕδατα κατὰ γένη αὐτῶν.“ Οὐκοῦν ἐκεῖ μὲν „πᾶσαν ψυχὴν ζώων ἑρπετῶν ἐξήγαγε τὰ ὕδατα κατὰ γένη αὐτῶν,“ οὐκ οὔσης τῆς αἰτίας περὶ αὐτήν· ἐνταῦθα δὲ ἡμεῖς ἐσμεν οἱ αἴτιοι τοῦ εἶναι καλὰ, καὶ ἄξια τῶν λεγομένων ἀγγῶν[6]) γένη, ἢ σαπρὰ καὶ ἄξια τοῦ ἔξω βληθῆναι· οὐ γὰρ φύσις ἐν ἡμῖν αἰτία τῆς πονηρίας, ἀλλὰ προαίρεσις ἑκου-

---

[1]) Matth. XIII, 47.

[2]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Reg. συναγούσῃ.“ Cfr. Matth. XIII, 47.

[3]) Desideratur πᾶσαι in ed. Huetii.

[4]) Legendum esse videtur: ἀπὸ τῶν φαύλων γενῶν, φύσει κ. τ. λ. Cfr. pag. 29. not. 1.

[5]) Genes. I, 20. — 21.

[6]) Matth. XIII, 48.

ως οὖσα κακοποιητική. Οὕτως δὲ οὐδὲ φύσις αἰτία δικαιοσύνης, ὡς ἀνεπίδεκτος ἀδικίας, ἀλλὰ λόγος ὃν παραδεξάμεθα, ὁ κατασκευάζων δικαίους· καὶ γὰρ τὰ μὲν τῶν ἐνύδρων γένη οὐκ ἔστιν ἰδεῖν μεταβάλλοντα ἀπὸ φαύλων ὡς ἐν ἰχθύσι γενῶν[1]) ἐπὶ τὰ ἀστεῖα, ἢ ἀπὸ τῶν βελτιόνων ἐπὶ τὰ χείρονα· τοὺς δὲ ἐν ἀνθρώποις δικαίους ἢ πονηροὺς ἀεὶ ἔστι θεωρεῖν, ἢ ἐπὶ τὴν ἀρετὴν ἐκ κακίας φθάνοντας, ἢ ἀπὸ τῆς ἐπ' ἀρετὴν προκοπῆς ἀναλυομένους ἐπὶ τὴν τῆς κακίας χύσιν. Διὸ[2]) καὶ ἐν τῷ Ἰεζεκιὴλ περὶ μὲν τοῦ ἀπὸ ἀνομίας ἐπιστρέφοντος ἐπὶ τὴν τήρησιν τῶν θείων ἐντολῶν τοιαῦτα γέγραπται· „καὶ[3]) ὁ ἄνομος ἐὰν ἀποστρέψῃ ἐκ πασῶν ἀνομιῶν αὐτοῦ ὧν ἐποίησε,“ καὶ τὰ ἑξῆς, ἕως τοῦ „ὡς τὸ ἀποστρέψαι αὐτὸν ἐκ τῆς ὁδοῦ τῆς πονηρᾶς, καὶ ζῆν αὐτόν“ περὶ δὲ τοῦ ἀναλυομένου ἀπὸ τῆς ἐπ' ἀρετὴν προκοπῆς ἐπὶ τὴν τῆς κακίας χύσιν τοιαῦτα· „ἐν[4]) δὲ τῷ ἀποστρέψαι δίκαιον ἐκ[5]) τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ, καὶ ποιῆσαι ἀδικίαν,“ καὶ τὰ ἑξῆς, ἕως τοῦ· „καὶ ἐν ταῖς ἁμαρτίαις αὐτοῦ, αἷς ἥμαρτεν, ἐν αὐταῖς ἀποθανεῖται.“ Ἢ λεγέτωσαν ἡμῖν οἱ ἐκ τῆς κατὰ σαγήνην παραβολῆς φύσεις εἰσάγοντες, ὁ ἄνομος ὕστερον

---

[1]) Deest γενῶν, quod habet ed. H., in ed. R. Cfr. pag. 28. not. 4.

[2]) Verba: Διὸ καὶ ἐν τῷ Ἰεζεκ. et sequentia, usque ad haec: τοιαῦτα· ἐν δὲ τῷ, desiderabantur in Cod. Holm., ut monuit Huet., (qui scripsit: „in nostro Cod.“) nec in Erasmi interpretatione comparent: ea per librariorum incuriam exciderunt, quae e Codd. Reg. et Vaticano (H. scripsit: „quae nos e Cod. Reg. supplevimus“) supplentur. R.

[3]) Ezech. XVIII, 21. LXX. interpretes: ἐκ πασῶν τῶν ἀνομιῶν κ. τ. λ. — 23.

[4]) Ibid. XVIII, 24.

[5]) Codd. Reg. (H. ad marg.) et Vaticanus: ἀπὸ τῆς κ. τ. λ. R.

ἀποστρέφων ἐκ πασῶν τῶν ἀνομιῶν αὐτοῦ ὧν ἐποίησε, καὶ φυλάσσων πάσας[1]) τὰς ἐντολὰς τοῦ κυρίου, καὶ ποιῶν δικαιοσύνην καὶ ἔλεον, ποίας φύσεως ἦν ἄνομος ὤν; οὐ γὰρ δὴ τῆς ἐπαινετῆς. Ἀλλ' εἰ ἄρα ψεκτῆς, καὶ ποίας φύσεως εὐλόγως ἂν λεχθῇ, ὅτε ἀποστρέφει ἐκ πασῶν τῶν ἀνομιῶν ἑαυτοῦ ὧν ἐποίησεν; εἰ μὲν γὰρ τῆς φαύλης διὰ τὰ πρότερα, πῶς[2]) μετέβαλεν ἐπὶ τὰ βελτίονα; εἰ δὲ τῆς ἀστείας διὰ τὰ δεύτερα, πῶς ἀστείας φύσεως τυγχάνων ἄνομος ἦν; Τὸ δ' ὅμοιον ἐπαπορήσεις καὶ περὶ τοῦ ἀποστρέφοντος δικαίου ἐκ τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ, καὶ ποιοῦντος ἀδικίαν κατὰ πάσας τὰς ἀνομίας. Πρὶν γὰρ ἀποστρέψαι ἀπὸ τῆς δικαιοσύνης, ἐν δικαίοις ἔργοις τυγχάνων, φαύλης φύσεως οὐκ ἦν· φαύλη γὰρ φύσις οὐκ ἂν ἐν δικαιοσύνῃ γένοιτο, ἐπεὶ μὴ δύναται δένδρον πονηρὸν, ἡ κακία, καρποὺς ἀγαθοὺς ποιεῖν τοὺς ἀπὸ ἀρετῆς. Πάλιν τε αὖ οὐκ ἂν ἀστείας καὶ ἀμεταβλήτου φύσεως ὤν, ἀπὸ τοῦ καλοῦ ἀπέστρεψεν ἄν, μετὰ τὸ χρηματίσαι· „δίκαιος ἐκ[3]) τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ,“ ἐπὶ τὸ ποιῆσαι ἀδικίαν κατὰ πάσας τὰς ἀνομίας αὐτοῦ, ἃς ἐποίησε.

12. Τούτων δὲ εἰρημένων νομιστέον ὡμοιῶσθαι τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν „σαγήνῃ[4]) βληθείσῃ εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ ἐκ παντὸς γένους συναγαγούσῃ,“[5])

---

[1]) H. et R. in textu: φυλάσσ. τὰς ἐντολάς κ. τ. λ., H. tamen ad marg. „Cod. Reg.,“ R. in notis: „„Codd. Reg. et Vatic. φυλάσσ. πάσας τὰς ἐντολάς.““

[2]) Verba: πῶς μετέβαλεν ἐπί κ. τ. λ., usque ad id: πῶς ἀστείας φύσεως, ab Holm. Cod. (H. scripsit: „a nostro Cod.“), et Erasmi interpretatione aberant, supplentur autem (H. scripsit: „ea nos Cod. Reg. debemus“) e Codd. Reg. et Vaticano. R.

[3]) Ezech. XVIII, 24.

[4]) Matth. XIII, 47.

[5]) Cod. Vaticanus: συναγούσῃ. R. — Cfr. pag. 28. not. 2.

ς παράστασιν τοῦ ποικίλου τῶν ἐν ἀνθρώποις προαιρέσεων, διαφορὰν πρὸς ἀλλήλας πλείστην ὅσην ἐχουσῶν. ὡς εἶναι τό· „ἐκ παντὸς γένους συναγαγούσῃ,"[1]) καινοὺς καὶ ψεκτοὺς ἐν ταῖς πρὸς τὰ εἴδη τῶν ἀρετῶν ἢ τῶν κακιῶν ἐπιῤῥεπείαις. Σαγήνης[2]) δὲ πλοκῇ παραπλησίως ὡμοιώθη ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, κατὰ τὴν πεπλεγμένην ἐκ παντοδαπῶν καὶ ποικίλων νοημάτων παλαιὰν καὶ καινὴν γραφήν. Ὥσπερ[3]) τῶν ὑπὸ τὴν σαγήνην πιπτόντων ἰχθύων, οἱ μὲν κατὰ τάδε τὰ μέρη τῆς σαγήνης εὑρίσκονται, οἱ δὲ καθ' ἕτερα, καὶ ἕκαστος ἐφ' ὃ κεκράτηται μέρος· οὕτως εὕροις ἂν καὶ ἐπὶ τῶν ὑπὸ τὴν[4]) σαγήνην τῶν γραφῶν ἐληλυθότων, τινὰς μὲν κεκρατημένους ὑπὸ τὴν προφητικὴν πλοκὴν, φέρ' εἰπεῖν, Ἡσαΐου κατὰ τόδε τὸ ῥητὸν, ἢ Ἱερεμίου, ἢ Δανιήλ, ἄλλους δὲ κατὰ νομικὴν, καὶ ἄλλους κατὰ εὐαγγελικὴν, καί τινας κατὰ ἀποστολικήν· πρῶτον γὰρ ἁλισκόμενός τις ὑπὸ τοῦ λόγου, ἢ δοκῶν ἁλίσκεσθαι, ἀπό τινος λαμβάνεται μέρους τῆς ὅλης σαγήνης. Οὐδὲν δὲ ἄτοπον, εἰ τινες τῶν ἁλόντων ἰχθύων ἐμπεριέχονται ὅλῃ τῇ τῆς ἐν ταῖς γραφαῖς σαγήνης πλοκῇ, καὶ πανταχόθεν συνέχονται καὶ κρατοῦνται, διαδρᾶναι μὴ δυνάμενοι, ἀλλ' ὡσπερεὶ πάντοθεν καταδουλούμενοι, καὶ ἐξελθεῖν τῆς σαγήνης οὐκ ἐώμενοι. Βέβληται δὲ ἡ σαγήνη αὕτη εἰς τὴν θάλασσαν, τὸν πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης τῶν ἀνθρώπων κυματούμενον βίον, καὶ ἐν τοῖς ἁλμυροῖς πράγμασι τοῦ βίου νηχόμενον. Αὕτη δὲ ἡ σαγήνη πρὸ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ[5]) Χριστοῦ ὅλη

---

1) Cod. Vaticanus: *συναχθέν*. R.

2) H. et R. non male in textu: *σαγήνῃ δέ κ. τ. λ.*, H. tamen ad margin., R. in notis: „forte scribendum: *σαγήνης δέ κ. τ. λ.*"

3) Huet., quum vertat, *et quemadmodum*, legisse videtur *Καὶ ὥσπερ κ. τ. λ.* Nec male.

4) Desideratur *τήν* in ed. R.

5) H. et R. in textu: *Ἰησοῦ*, omisso *Χριστοῦ*; H

μὲν πεπληρωμένη οὐκ ἦν· ἔλειπε γὰρ τῇ νομικῇ καὶ προφητικῇ πλοκῇ ὁ εἰπών· „μὴ[1]) νομίσητε, ὅτι ἦλθον καταλῦσαι τὸν νόμον ἢ τοὺς προφήτας· οὐκ ἦλθον καταλῦσαι, ἀλλὰ πληρῶσαι.“ Καὶ πεπλήρωται ἡ τῆς σαγήνης πλοκὴ ἐν τοῖς εὐαγγελίοις, καὶ τοῖς Χριστοῦ διὰ τῶν ἀποστόλων λόγοις. Διὰ τοῦτο οὖν „ὁμοία[2]) ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν σαγήνῃ βληθείσῃ εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ ἐκ παντὸς γένους συναγαγούσῃ.“ Δύναται δὲ χωρὶς τῶν ἀποδεδομένων τό· „ἐκ παντὸς γένους[3]) συναγαγούσῃ,“ δηλοῦν τὴν ἀπὸ παντὸς γένους ἐθνῶν κλῆσιν. Οἱ δὲ[4]) διακονησάμενοι τῇ βληθείσῃ εἰς τὴν θάλασσαν σαγήνῃ, ὁ κύριός ἐστι τῆς σαγήνης Ἰησοῦς Χριστὸς, καὶ οἱ προσελθόντες ἄγγελοι,[5]) καὶ διακονησάμενοι αὐτῷ, οἵτινες οὐκ ἀναβιβάζουσιν ἀπὸ τῆς θαλάσσης τὴν σαγήνην, οὐδὲ φέρουσιν ἐπὶ τὸν ἔξω αὐτῆς αἰγιαλὸν, τὰ ἔξω τοῦ βίου πράγματα, ἐὰν μὴ πληρωθῇ ἡ σαγήνη, τουτέστι τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν εἰς αὐτὴν εἰσέλθῃ. Ὅταν δὲ εἰσέλθῃ,[6]) τότε αὐτὴν ἀναβιβάζουσιν ἀπὸ τῶν τῇδε καὶ κάτω πραγμάτων, καὶ φέρουσιν ἐπὶ τὸν τροπικῶς καλούμενον αἰγιαλόν· ἔνθα ἔργον ἔσται τῶν ἀναβιβασάντων αὐτὴν καὶ καθίσαι παρὰ τῷ αἰγιαλῷ, καὶ ἱδρύσαι ἑαυτοὺς ἐκεῖ, ἵνα ἕκαστον μὲν τῶν ὑπὸ τὴν σαγήνην καλῶν εἰς τὸ οἰκεῖον τάγμα καταστήσωσι κατὰ τὰ ὀνομαζόμενα ἐνταῦθα αὐτῶν ἀγγεῖα, τὰ δὲ ἐναντίως ἔχοντα καὶ σαπρὰ καλού-

---

tamen ad marg. „Cod. Reg.,“ R. in notis: „„Codd. Reg. et Vatican. *Ἰησοῦ Χριστοῦ.*““

[1]) Matth. V, 17.

[2]) Ibid. XIII, 47.

[3]) Desideratur h. l. *γένους* in edd. H. et R.

[4]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Reg. *ὅθεν δὲ διακονησάμενοι κ. τ. λ.*“

[5]) Matth. IV, 11.

[6]) H. ad marg. „Cod. Reg.,“ R. in notis: „„Codd. Reg. et Vaticanus: *ἔλθῃ.*““

μενα ἔξω βάλωσι. Τὸ δὲ „ἔξω," ἡ κάμινός ἐστι τοῦ πυρὸς, ὡς ὁ Σωτὴρ ἡρμήνευσεν εἰπών· „οὕτως[1]) ἔσται ἐν τῇ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος· ἐξελεύσονται οἱ ἄγγελοι, καὶ ἀφοριοῦσιν αὐτοὺς τοὺς πονηροὺς ἐκ μέσου[2]) τῶν δικαίων, καὶ βαλοῦσιν αὐτοὺς εἰς τὴν κάμινον τοῦ πυρός." Πλὴν τηρητέον, ὅτι ἤδη διὰ τῆς τῶν ζιζανίων παραβολῆς, καὶ τῆς προκειμένης ὁμοιώσεως διδασκόμεθα, ὅτι ἄγγελοι μέλλουσι πιστεύεσθαι τὸ διακρῖναι καὶ διαχωρίσαι τοὺς φαύλους ἀπὸ τῶν δικαίων· ἀνωτέρω μὲν γὰρ λέγεται, ὅτι „ἀποστελεῖ[3]) ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ, καὶ συλλέξουσιν ἐκ τῆς βασιλείας αὐτοῦ πάντα τὰ σκάνδαλα, καὶ τοὺς ποιοῦντας τὴν ἀνομίαν, καὶ βαλοῦσιν αὐτοὺς εἰς τὴν κάμινον τοῦ πυρός· ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων·" ἐνταῦθα δὲ, ὅτι „ἐξελεύσονται οἱ ἄγγελοι, καὶ ἀφοριοῦσι τοὺς πονηροὺς ἐκ μέσου τῶν δικαίων, καὶ βαλοῦσιν αὐτοὺς εἰς τὴν κάμινον τοῦ πυρός."

13. Τούτοις δὲ οὐκ ἀκολουθεῖ, ὅπερ οἴονταί τινες, ὅτι καὶ τῶν ἁγίων ἀγγέλων εἰσὶ κρείττους οἱ ἄνθρωποι οἱ ἐν Χριστῷ σωζόμενοι· πῶς γὰρ δύνανται οἱ ὑπὸ τῶν ἁγίων[4]) ἀγγέλων εἰς ἄγγη βαλλόμενοι τοῖς βάλλουσιν εἰς τὰ ἄγγη παραβάλλεσθαι, ὑπὸ τὴν ἐκείνων τεταγμένοι ἐξουσίαν; Ταῦτα δέ φαμεν, οὐκ ἀγνοοῦντές τινων ἀγγέλων, τῶν μὴ τοιαύτην οἰκονομίαν ἐγκεχειρισμένων,[5]) ἀλλ' οὐδὲ τούτων πάντων διαφέρειν τοὺς

---

[1]) Matth. XIII, 49. In edd. N. T. αὐτοὺς ante τοὺς πονηροὺς non legitur, nec male dixeris, coll. pag. huj. lin. 10. a fine, idem ex verbis linea seq. obviis originem cum facillime ducere potuisse, tum eam revera duxisse.

[2]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Regius: μέσων."

[3]) Matth. XIII, 41. 42. — 49. 50. coll. pag. huj. not. 1.

[4]) Deest ἁγίων in ed. R.

[5]) H. et R. ἐνκεχειρισμένων.

ἐν Χριστῷ σωθησομένους ἀνθρώπους. Ἀνέγνωμεν γὰρ καὶ τό· „εἰς ἃ ἐπιθυμοῦσιν[1]) ἄγγελοι παρακύψαι·“ ἔνθα οὐκ εἴρηται· πάντες ἄγγελοι. Οἴδαμεν καὶ τό· „ἀγγέλους[2]) κρινοῦμεν·“ ὅπου[3]) μὴ λέλεκται· πάντας ἀγγέλους. Τούτων δὲ ἀναγεγραμμένων περὶ τῆς σαγήνης, καὶ τῶν ὑπὸ τὴν σαγήνην, ὁ βουλόμενος πρὸ τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος, καὶ πρὸ τοῦ ἐξελθόντας τοὺς ἀγγέλους ἀφορίσαι τοὺς πονηροὺς ἐκ μέσου[4]) τῶν δικαίων, μὴ εἶναι καὶ πονηροὺς ὑπὸ τὴν σαγήνην ἐκ παντὸς γένους, ἔοικε μήτε τὴν γραφὴν νενοηκέναι, καὶ ἀδυνάτων[5]) ἐπιθυμεῖν. Διὸ μὴ ξενιζώμεθα, ἐάν, πρὸ τοῦ ἀφορισθῆναι τοὺς πονηροὺς ἐκ μέσου τῶν δικαίων ὑπὸ τῶν ἐπὶ τοῦτο[6]) ἐξαποστελλομένων ἀγγέλων, ὁρῶμεν ἡμῶν τὰ ἀθροίσματα πεπληρωμένα καὶ πονηρῶν. Ἀλλ’ εἴθε μὴ πλείους οὗτοι τυγχάνοιεν ὄντες τῶν δικαίων, οἱ βληθησόμενοι εἰς τὴν κάμινον τοῦ πυρός. Ἐπεὶ δὲ ἐλέγομεν ἐν ἀρχῇ, ὅτι αἱ παραβολαὶ καὶ αἱ ὁμοιώσεις οὐκ εἰς πάντα, οἷς παραβάλλονται ἢ ὁμοιοῦνται, παραλαμβάνονται, ἀλλ’ εἴς τινα, ἔτι τοῦτο κατασκευαστέον καὶ ἐκ τῶν λεχθησομένων, ὅτι ἐπὶ μὲν τῶν ἰχθύων, ὡς πρὸς τὴν ζωὴν αὐτῶν, φαῦλόν τι αὐτοῖς συμβαίνει, τὸ ὑπὸ τὴν σαγήνην εὑρεθῆναι.[7]) Τῆς γὰρ κατὰ φύσιν αὐτοῖς ζωῆς στερίσκονται, καὶ οὔτε εἰς ἄγγη βαλλόμενοι, οὔτε ἔξω ῥιπτόμενοι πλεῖόν τι πάσχουσι

---

1) I Petr. I, 12.

2) I Cor. VI, 3.

3) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Reg. ἔνθα μὴ λέλεκται.“

4) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Reg. μέσων.“

5) H. et R. ἀδύνατον ἐπιθυμεῖν.

6) Ita habebat unus e Codd., quos consuluerat Tarinus, melius quam ed. Huetii: ἐπὶ τούτῳ ἐξαποσταλησομένων. R.

7) Ed. H. εὑρεθῆναι, ed. R. εὑρηθῆναι.

τοῦ ἀπολέσαι τὴν ὡς ἐν ἰχθύσι ζωήν· ἐπὶ δὲ τῶν, δι' ὃ λαμβάνεται ἡ παραβολή, φαῦλον μέν ἐστι τὸ εἶναι ἐν θαλάσσῃ, καὶ μὴ ὑπὸ τὴν σαγήνην ἐλθεῖν, ἐπὶ τῷ ὡς ἄγγη μετὰ τῶν καλῶν βληθῆναι. Οὕτω δὲ ἰχθῦς[1] μὲν φαῦλοι ἔξω βάλλονται καὶ ῥιπτοῦνται· οἱ δὲ κατὰ τὴν προειρημένην ὁμοίωσιν φαῦλοι βάλλονται εἰς τὴν κάμινον τοῦ πυρός, ἵνα τὰ ἐν τῷ Ἰεζεκιὴλ[2]) περὶ τῆς καμίνου εἰρημένα καὶ ἐπὶ τούτους φθάσῃ· „καὶ ἐγένετο[3]) λόγος κυρίου πρός με λέγων· υἱὲ ἀνθρώπου, ἰδοὺ γεγόνασί μοι ὁ οἶκος Ἰσραὴλ ἀναμεμιγμένοι πάντες χαλκῷ καὶ σιδήρῳ,“ καὶ τὰ ἑξῆς, ἕως τοῦ „καὶ ἐπιγνώσεσθε, διότι[4]) ἐγὼ κύριος ἐξέχεα τὸν θυμόν μου ἐφ' ὑμᾶς.“

14. „Συνήκατε[5]) ταῦτα πάντα; Λέγουσι· ναί.“ Ὁ γινώσκων[6]) τὰ ἐν ταῖς καρδίαις τῶν ἀνθρώπων Χριστὸς Ἰησοῦς, ὡς καὶ περὶ τούτου ἐδίδαξεν ἐν τῷ εὐαγγελίῳ ὁ Ἰωάννης, οὐκ ἀγνοῶν ἐρωτᾷ, ἀλλ' ἅπαξ ἀναλαβὼν ἄνθρωπον, χρῆται καὶ τοῖς αὐτοῦ πᾶσιν, ὧν ἓν καὶ τὸ[7]) ἐρωτᾷν. Καὶ οὐ θαυμαστὸν, εἰ ὁ Σωτὴρ τοῦτο ποιεῖ, ὅπου γε καὶ ὁ τῶν ὅλων[8]) θεὸς, τροποφορῶν τοὺς ἀνθρώπους, ὡς εἴ τις τροποφορήσαι ἄνθρωπος τὸν υἱὸν αὐτοῦ, πυνθάνεται, ὡς ἐν τῷ· „Ἀδὰμ,[9]) ποῦ εἶ;“ καί· „ποῦ ἐστιν Ἄβελ ὁ ἀδελφός σου;“ Βιασάμενος δέ τις ἐνταῦθα φήσει, οὐκ ἐρωτηματικῶς εἰρῆ-

---

1) H. et R. minus accurate, ille ἰχθύς, hic ἰσχῦς.
2) H. et R. h. l., cfr. pag. 29. lin. 10., Ἰεζεχιήλ.
3) Ezech. XXII, 17. 18. — 22.
4) H. ad marg. „Cod. Reg. ὅτε (min. accurate? pro ὅτι).“ R. in notis: „„ὅτι.““
5) Matth. XIII, 51. Ed. Knapp. λέγουσιν αὐτῷ· Ναί, κύριε. ed. Lachm. λέγουσιν αὐτῷ· Ναί.
6) Ev. Joann. II, 25.
7) Deest τό in ed. Huetii.
8) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Reg. ἀγγέλων.“
9) Gen. III, 9. — IV, 9.

σθαι, ἀλλὰ ἀποφαντικῶς, τό· „συνήκατε.“ Ἐρεῖ δ' ὅτι καὶ οἱ μαθηταὶ, μαρτυροῦντες αὐτοῦ τῇ [1]) ἀποφάσει, λέγουσιν αὐτῷ τό· „ναί.“ Πλὴν εἴτε ἐρωτᾷ, εἴτε ἀποφαίνεται, ἀναγκαίως λέγεται, οὐ τὸ „ταῦτα“ μόνον, δεικτικὸν ὄν, οὐδὲ τὸ „πάντα“ μόνον, ἀλλὰ τό· „ταῦτα πάντα.“ Ἔοικε δὲ νῦν τοὺς μαθητὰς παριστάναι πρὸ τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας γραμματεῖς [2]) γεγονέναι· ἀλλὰ τούτῳ ἐναντιώσεται τὸ ἐν ταῖς Πράξεσι τῶν ἀποστόλων τοῦτον εἰρημένον τὸν τρόπον· „θεωροῦντες [3]) δὲ τὴν τοῦ [4]) Πέτρου παῤῥησίαν καὶ Ἰωάννου, καὶ καταλαβόντες, ὅτι ἄνθρωποι ἀγράμματοί εἰσι καὶ ἰδιῶται, ἐθαύμαζον, ἐπεγίνωσκόν τε αὐτοὺς, ὅτι σὺν τῷ Ἰησοῦ ἦσαν.“ Ἐπιζητήσαι τις οὖν πρὸς ταῦτα· εἰ μὲν γραμματεῖς ἦσαν, πῶς ἀγράμματοι ἐν ταῖς Πράξεσι λέγονται καὶ ἰδιῶται; εἰ δ' ἦσαν ἀγράμματοι καὶ ἰδιῶται, πῶς σαφέστατα γραμματεῖς ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος ὀνομάζονται; Λεχθείη δ' ἂν εἰς τὰ ἐζητημένα, ὅτι ἤτοι οὐ πάντες, ἀλλὰ Πέτρος καὶ Ἰωάννης ἀγράμματοι καὶ ἰδιῶται ἐν ταῖς Πράξεσιν εἴρηνται, πλείονες δ' ἦσαν οἱ μαθηταὶ, ἐφ' οἷς συνιεῖσι πάντα λέλεκται τό· „πᾶς γραμματεὺς,“ καὶ τὰ ἑξῆς· ἢ γραμματεὺς πᾶς ὁ μεμαθητευμένος τῇ κατὰ τὸ γράμμα τοῦ νόμου διδασκαλίᾳ ὀνομάζεται, ὡς καὶ τοὺς ἀγραμμάτους μὲν καὶ ἰδιώτας, ἀγομένους δὲ ὑπὸ [5]) τῷ τοῦ νόμου γράμματι, γραμματεῖς λέγεσθαι κατά τι σημαινόμενον. Καὶ ἰδιωτῶν γε μάλιστά ἐστι, μὴ εἰδότων τροπολογεῖν, μηδὲ συνιέν-

---

[1]) Unus e Codd., quos Tarinus vidit, habebat τὴν ἀπόφασιν. R.

[2]) Matth. XIII, 52.

[3]) Act. IV, 13. Edd. N. T. καταλαβόμενοι pro καταλαβόντες.

[4]) Deest τοῦ in edd. H. et R.

[5]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Reg. ὑπὸ τὸ τοῦ νόμου γράμμα.“

τὰ τῆς ἀναγωγῆς τῶν γραφῶν, ἀλλὰ τῷ γράμ-
ψιλῷ πιστευόντων, καὶ τοῦτο ἐκδεχομένων, τὸ χρη-
ζειν αὐτοὺς γραμματεῖς. Οὕτως δέ τις διηγήσεται
τό „οὐαὶ [1]) ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι, ὑπο-
ταί" ὡς παντὶ εἰρημένον τῷ πλὴν τοῦ γράμματος
ἐν ἐπισταμένῳ. Ἔνθα ζητήσεις, εἰ ὥσπερ νομικὸς
ματεὺς, οὕτως ἐστὶ καὶ εὐαγγελικὸς, καὶ ὥσπερ τὸν
ν ἀναγινώσκων, καὶ ἀκούων, καὶ λέγων, ἅτινά
[2]) ἀλληγορούμενα, οὕτω καὶ τὸ εὐαγγέλιον, ὡς
ως, τηρουμένης τῆς κατὰ τὰ γενόμενα ἱστορίας,
ἐπὶ τὰ πνευματικὰ ἄπταιστον ἀναγωγὴν, ἵνα μὴ ᾖ
ματα πνευματικὰ [3]) πονηρίας, ἀλλ', ἐναντίως ἔχοντα
ματικοῖς πονηρίας, πνευματικὰ ἀγαθότητος. Μα-
εύεται δὲ τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν γραμματεὺς,
ὲ μὲν τὸ ἁπλούστερον, ὅτε ἀπὸ Ἰουδαϊσμοῦ ανα-
ίνει τις τὴν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐκκλησιαστικὴν διδα-
ίαν· κατὰ δὲ τὸ βαθύτερον, ὅτε τὰς διὰ τοῦ γράμ-
ος τῶν γραφῶν εἰσαγωγὰς παραλαβών τις ἀναβαί-
ἐπὶ τὰ πνευματικὰ, ὀνομαζόμενα βασιλείαν τῶν οὐ-
ῶν. Καὶ καθ' ἕκαστόν γε διανόημα ἐπιτυγχανόμε-
, καὶ ἐπαναβεβηκότως νοηθὲν, καὶ παραδειχθὲν, καὶ
δειχθὲν, ἔστι νοῆσαι βασιλείαν οὐρανοῦ, ὡς, τὸν
σεύοντα τῇ ἀψευδεῖ γνώσει, ἐν τῇ βασιλείᾳ γίνε-
τοῦ πλήθους τῶν οὕτως ἀποδεδομένων οὐρανῶν.
ν δὲ καὶ τροπολογήσεις τό· „μετανοεῖτε· ἤγγικε [4])
ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν·" ἵν' οἱ γραμματεῖς, τουτέ-
οἱ τῷ γράμματι ψιλῷ προσαναπαυόμενοι, μετα-
ὄντες ἀπὸ τῆς τοιαύτης ἐκδοχῆς, μαθητεύωνται [5])
ὑπὸ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ ἐμψύχου Λόγου, πνευμα-

---

[1]) Matth. XXIII, 13. coll. Luc. XI, 44.
[2]) Gal. IV, 24.
[3]) Ephes. VI, 12.
[4]) Matth. III, 2. et IV, 17. coll. Luc. X, 11.
[5]) Ed. R. μαθητεύονται.

λουμένη βασιλείᾳ οὐρανῶν. Διὰ
Ἰησοῦς Χριστὸς, ὁ ἐν ἀρχῇ πρὸς
ος, οὐκ ἐπιδημεῖ ψυχῇ, οὐκ ἔστιν
ι τῶν οὐρανῶν· ὅταν δὲ ἐγγύς τις[1])
ι τὸν Λόγον, τούτῳ ἐγγίζει ἡ
ῶν. Εἰ δὲ ταὐτόν ἐστιν ὑποστάσει
ίᾳ, βασιλεία οὐρανῶν καὶ βασιλ
ρὸς οὓς λέγεται· „ἡ βασιλεία[3]) τοῦ
ἐστι·“ πρὸς τούτους ἂν λέγοιτο
ν οὐρανῶν ἐντὸς ὑμῶν ἐστι· καὶ
ὸ τοῦ γράμματος ἐπὶ τὸ πνεῦμα
νίκα[5]) ἂν ἐπιστρέψῃ τις πρὸς κύριον,
ἐπὶ τῷ γράμματι κάλυμμα· ὁ δὲ κύριος
. Ὁ δὲ ἀληθῶς οἰκοδεσπότης, καὶ ἐλεύ-
πλούσιος· πλουτῶν διὰ τὸ ἀπὸ γραμ-
ητεῦσθαι τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, ἐν
ῷ παρὰ τῆς παλαιᾶς διαθήκης, καὶ ἐν
ῇ περὶ τῆς καινῆς Χριστοῦ Ἰησοῦ διδα-
ὸν πλοῦτον τοῦτον ἔχων ἀποκείμενον ἐν
αυρῷ, ᾧ θησαυρίζει, ὡς βασιλείᾳ μεμα-
οὐρανῶν, ἐν οὐρανῷ, ὅπου[6]) οὔτε σὴς
ε κλέπται διορύσσουσι. Καὶ ἔστι γε ἀλη-
αι περὶ τοῦ, ὡς ἀποδεδώκαμεν, ἐν οὐρα-
ίζοντος, ὅτι οὐδὲ εἰς σὴς τῶν παθῶν ἄψα-
τῶν πνευματικῶν καὶ οὐρανίων δύναται

st τις in ed. R.
et R. in textu rectissime: εἰ καὶ μὴ ἐπινοίᾳ.
notis: „Erasmus: *quod si in re nullum est*
, *atque etiam sensu*: videtur legisse: εἰ καὶ

c. XVII, 21.
. et R. in textu: ὅτε; iidem tamen, H. ad marg.
R. in notis: „„forte scribendum: ὅτι.““
Cor. III, 16. — 17. coll. edd. N. T.
tth. VI, 20.

ῥημάτων. Ἑξῆς δὲ τῶν καθῶν εἶπον, λαβὼν ἀφορμὴν ἀπὸ τῶν παροιμιῶν, ἐν αἷς γέγραπται· „ὥσπερ[1]) ἐν ἱματίῳ σκώληξ, οὕτως λύπη ἀνδρὸς βλάπτει καρδίαν“ σκώληξ γὰρ καὶ σής ἐστιν ἡ λύπη, βλάπτουσα καρδίαν, τὴν μὴ ἐν οὐρανοῖς καὶ τοῖς πνευματικοῖς ἔχουσαν τοὺς θησαυρούς, ἐν οἷς ἐάν τις θησαυρίζῃ, — ἐπεὶ ὅπου[2]) ὁ θησαυρός, ἐκεῖ καὶ ἡ καρδία —, ἐν οὐρανοῖς ἔχει τὴν καρδίαν, καὶ δι' αὐτὴν λέγει· „ἐὰν[3]) παρατάξηται ἐπ' ἐμὲ παρεμβολὴ, οὐ φοβηθήσεται ἡ καρδία μου.“ Οὔτε δὲ οἱ κλέπται, περὶ ὧν εἶπεν ὁ Σωτὴρ, ὅτι „πάντες[4]) ὅσοι ἦλθον πρὸ ἐμοῦ, κλέπται εἰσὶ καὶ λῃσταί“ διορύσσειν δύνανται τὰ ἐν οὐρανοῖς τεθησαυρισμένα, καὶ τὴν παροῦσαν αὐτοῖς καρδίαν, καὶ διὰ τοῦτο λέγουσιν· „συνήγειρε,[5]) καὶ συνεκάθισεν ἡμᾶς ἐν τοῖς ἐπουρανίοις ἐν Χριστῷ·“ καί· „ἡμῶν[6]) δὲ τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει.“

15. Ἐπεὶ δὲ „πᾶς[7]) γραμματεὺς, μαθητευθεὶς τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, ὅμοιός ἐστιν ἀνθρώπῳ οἰκοδε-

---

[1]) Prov. XXV, 20., ubi in LXX. virorum versione plura leguntur, haecce: ὥσπερ σὴς ἐν ἱματίῳ καὶ σκώληξ ξύλῳ, οὕτως κ. τ. λ. Quae quidem singula, male, ut videtur, loco nostro omissa, jure restitueris.

[2]) Matth. VI, 21. Luc. XII, 34.

[3]) Psalm. XXVII, 3. (XXVI.).

[4]) Ev. Joann. X, 8.

[5]) Ephes. II, 6. Deest ἡμᾶς post voc. συνεκάθισεν in edd. N. T., verbo autem Χριστῷ adjectum in iisdem legitur: Ἰησοῦ.

[6]) Philipp. III, 20. Edd. N. T. γάρ pro δέ exhibent.

[7]) Matth. XIII, 52. Ed. Knapp., ut nos, τῇ βασιλ., ed. Lachm. ἐν τῇ βασιλείᾳ. Utraque porro editio ἐκβάλλει habet pro προφέρει; in fine denique ed. Knapp. θησαυροῦ αὐτοῦ, ed. Lachm., ut in nostro textu, θησαυροῦ exhibet.

σπότῃ, ὅστις[1]) προφέρει ἐκ τοῦ θησαυροῦ αὐτοῦ καινὰ καὶ παλαιά·“ δηλονότι καὶ, κατὰ τὴν καλουμένην τῆς προτάσεως ἀντιστροφὴν, πᾶς ὅστις μὴ[2]) προφέρει ἐκ τοῦ θησαυροῦ αὐτοῦ καινὰ, καὶ παλαιὰ, οὐκ ἔστι γραμματεὺς μαθητευθεὶς τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν. Συνάγειν οὖν παντὶ τρόπῳ πειρατέον ἐν τῇ καρδίᾳ ἡμῶν διὰ τοῦ προσέχειν τῇ ἀναγνώσει, τῇ παρακλήσει, τῇ διδασκαλίᾳ, καὶ ἐν τῷ νόμῳ[3]) κυρίου μελετᾷν ἡμέρας καὶ νυκτὸς, οὐ μόνον τὰ καινὰ τῶν εὐαγγελίων, καὶ τῶν ἀποστόλων, καὶ τῆς ἀποκαλύψεως αὐτῶν λόγια, ἀλλὰ καὶ παλαιὰ τοῦ σκιὰν ἔχοντος τῶν μελλόντων ἀγαθῶν νόμου, καὶ τῶν ἀκολούθως αὐτοῖς προφητευσάντων προφητῶν. Συναχθήσεται δὲ ταῦτα, ἐπὰν καὶ ἀναγινώσκωμεν καὶ γινώσκωμεν, καὶ μεμνημένοι[4]) τούτων πνευματικὰ πνευματικοῖς εὐκαίρως συγκρίνωμεν,[5]) οὐ τὰ ἀσύγκριτα πρὸς ἄλληλα συγκρίνοντες, ἀλλὰ συγκριτὰ, καὶ ὁμοιότητά τινα ἔχοντα λέξεως ταὐτὸν σημαινούσης, καὶ νοημάτων, καὶ δογμάτων, ἵν' ἐπὶ στόματος δύο, ἢ τριῶν, ἢ καὶ πλειόνων μαρτύρων τῶν ἀπὸ τῆς γραφῆς στήσωμεν καὶ βεβαιώσωμεν πᾶν ῥῆμα τοῦ θεοῦ. Καὶ διὰ τούτων δὲ δυσωπητέον τοὺς ὅσον ἐφ' ἑαυτοῖς τὴν θεότητα διαιροῦντας, καὶ διακόπτοντας ἀπὸ τῶν παλαιῶν τὰ καινὰ, ὡς μακρὰν τυγχάνοντας τῆς πρὸς τὸν οἰκοδεσπότην ὁμοιώσεως, προφέροντα ἐκ τοῦ θησαυροῦ αὐτοῦ καινὰ καὶ παλαιά. Ἐπεὶ δὲ ὁ[6]) ὁμοι-

---

[1]) Verba: ὅστις προφ. ἐκ τ. θησ. αὐτ. καινὰ κ. παλαιά in ed. H. accurate expressa leguntur, in ed. tamen R. eadem prorsus desiderantur.

[2]) Recte μή adest in ed. H., male idem omittitur in ed. R.

[3]) Psalm. I, 2.

[4]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Reg. μιμνησκόμενοι.“

[5]) Ed. R. recte συγκρίνωμεν, ed. H. συγκρίνομεν.

[6]) Deest ὁ in edd. H. et R.

[redacted]

ς τινι, ἕτερός ἐστι παρ' ἐκεῖνον ᾧ ὁμοιοῦται, ὁ μὲν μαθητευθεὶς τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν πεὺς ὁ ὁμοιούμενος, ἕτερος δὲ παρὰ τοῦτον ὁ εσότης, ὃς προφέρει ἐκ τοῦ θησαυροῦ αὐτοῦ καινὰ ιαιά. Ὁ δὲ ὁμοιούμενος αὐτῷ, ὡς τοῦτον μιτς, τὸ παραπλήσιον ποιεῖν βούλεται. Μήποτε μὲν οἰκοδεσπότης ἄνθρωπος, αὐτός ἐστιν ὁ Ἰηπροφέρων ἐκ τοῦ θησαυροῦ αὐτοῦ, κατὰ τὸν καις διδασκαλίας, [1]) καινὰ μέν, τὰ πνευματικά, καὶ καινούμενα ὑπ' αὐτοῦ ἐν τῷ ἔσω τῶν δικαίων πῳ, καὶ αὐτῶν [2]) ἀνακαινουμένων ἀεὶ ἡμέρᾳ [3]) ιέρᾳ· παλαιὰ δέ, τὰ ἐν γράμμασιν ἐντετυπωμένα :, καὶ λιθίναις καρδίαις τοῦ παλαιοῦ ἀνθρώπου, ἀναγνώσει τοῦ γράμματος, καὶ τῇ παραστάσει νεύματος, πλουτίσῃ τὸν μαθητευθέντα τῇ βασιλείᾳ ὐρανῶν γραμματέα, καὶ ποιήσῃ ἑαυτῷ ὅμοιον, μαθητὴς γένηται ὡς ὁ διδάσκαλος, μιμούμενος ν τὸν μιμητὴν τοῦ Χριστοῦ, μετὰ δὲ τοῦτον καὶ τὸν Χριστόν, κατὰ τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ Παύ μιμηταί [4]) μου γίνεσθε, καθὼς κἀγὼ Χριστοῦ." ται δὲ καὶ ἁπλούστερον Ἰησοῦς ὁ οἰκοδεσπότης ρειν ἐκ τοῦ θησαυροῦ αὐτοῦ, καινὰ μέν, τὴν εὐκὴν διδασκαλίαν, παλαιὰ δέ, τὴν σύγκρισιν τῶν νόμου καὶ προφητῶν παραλαμβανομένων ῥητῶν, παραδείγματά ἐστιν ἐν τοῖς εὐαγγελίοις εὑρεῖν. δὲ τούτων τῶν παλαιῶν καὶ καινῶν ἀκουστέον ῦ πνευματικοῦ νόμου, λέγοντος ἐν Λευιτικῷ·) φάγεσθε παλαιά, καὶ παλαιὰ παλαιῶν, καὶ πα-

[1]) H. et R. h. l. διδασκαλείας.

[2]) Deest quidem αὐτῶν in edd. H. et R., idem tavocabulum Huetius legisse videtur, quum vertat: *qui si renovantur* etc.

[3]) II Cor. IV, 16.

[4]) I Cor. XI, 1.

[5]) *Levit. XXVI, 10.*

ἐπαγγελίαν· „ἐνοικήσω καὶ[3]) ἐμπεριπατι
."

5. „Καὶ ἐγένετο[4]) ὅτε ἐτέλεσεν ὁ Ἰησοῦς τ
ὰς ταύτας, μετῆρεν ἐκεῖθεν. Καὶ ἐλθὼν
ἰα[5]) αὐτοῦ." Ἐπεὶ ἐν τοῖς ἀνωτέρω ἐξητά
ε τὰ μὲν τοῖς ὄχλοις λελαλημένα παραβολα
τοῖς μαθηταῖς ὁμοιότητες, καὶ τὰς εἰς τοῦτ
σας παρατηρήσεις ἐξεθέμεθα, ὡς οἶμαι, οὐ
νήτους τυγχανούσας, χρὴ εἰδέναι, ὅτι δόξει
τᾶσιν ἐναντιοῦσθαι τὸ ἐπιλέγεσθαι οὐκ ἐ
ολαῖς μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ταῖς, ὡς ἐξεδα
ησι, τό· „καὶ ἐγένετο ὅτε ἐτέλεσεν ὁ Ἰησ
ολὰς ταύτας, μετῆρεν ἐκεῖθεν." Ζητοῦμ
ν ἐκεῖνα πάντα ἀθετητέον, ἢ δύο γένη π
εκτέον, τῶν τε τοῖς ὄχλοις λαλουμένων, κ
αθηταῖς ἐπαγγελλομένων· ἢ καὶ ὁμώνυμοι
ολῆς ὄνομα νομιστέον· ἢ τό· „καὶ[6]) ἐγέν

) H. in textu: ἐξοίσεται, ad marg. recte:
τε."

) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Reg. πνευμ
) II Cor. VI, 16. coll. add. N. T. et Levit. X

[redacted]

ἐλάλησεν ὁ Ἰησοῦς τὰς παραβολὰς ταύτας" ἐπὶ τὰς ἀνωτέρω παραβολὰς μόνας τὰς πρὸ τῶν ὁμοιώσεων ἀνενεχθέν. Διὰ γὰρ τό· „ὑμῖν δέδοται[1]) γνῶναι τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν· τοῖς δὲ λοιποῖς ἐν παραβολαῖς" οὐχ οἷόν τε λέγειν τοῖς μαθηταῖς, ὅτε οὐκ εἰσὶ τῶν ἔξω, ἐν παραβολαῖς ἐκείνοις τὸν Σωτῆρα λελαληκέναι. Τούτῳ δὲ ἀκολουθεῖ, ἤτοι τό· „καὶ[2]) ἐγένετο ὅτε ἐτέλεσεν ὁ Ἰησοῦς τὰς παραβολὰς ταύτας, μετῆρεν ἐκεῖθεν" ἀναφέρεσθαι ἐπὶ τὰς ἀνωτάτω εἰρημένας παραβολάς, ἢ ὁμώνυμον εἶναι τὸ τῆς παραβολῆς ὄνομα, ἢ δύο γένη εἶναι παραβολῶν, ἢ μηδ' ὅλως εἶναι παραβολάς, ἃς ὠνομάσαμεν[3]) ὁμοιώσεις. Πρόσχες δὲ, ὅτι ἔξω τῆς πατρίδος ἑαυτοῦ λέγει τὰς παραβολάς, ἃς „ὅτε[4]) ἐτέλεσε, μετῆρεν ἐκεῖθεν. Καὶ ἐλθὼν εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ,[5]) ἐδίδασκεν αὐτοὺς ἐν τῇ συναγωγῇ αὐτῶν·" καὶ ὁ Μάρκος δέ φησι· „καὶ ἦλθεν[6]) εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθοῦσιν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ." Ζητητέον οὖν καὶ κατὰ τὴν λέξιν, πότερον Νάζαρα[7]) λέγει τὴν πατρίδα αὐτοῦ, ἢ Βηθλεέμ· Νάζαρα μὲν, διὰ τό· „Ναζωραῖος[8]) κληθήσεται·" Βηθλεὲμ δὲ, ἐπεὶ ἐν αὐτῇ γεγένηται. Ἔτι δὲ ἐφίστημι, μήποτε δυνάμενοι οἱ εὐαγγελισταὶ εἰπεῖν· ἐλθὼν εἰς Βηθλεέμ· ἤ· ἐλθὼν εἰς Νάζαρα. Τοῦτο μὲν οὐ πεποιήκασι, πατρίδα δὲ ὠνομάκασι, διά τι μυστικῶς ἐν τῷ τόπῳ περὶ τῆς

---

1) Luc. VIII, 10. coll. Matth. XIII, 11. et Marc. IV, 11.

2) Deest h. l. *καί* in edd. H. et R. Cfr. pag. 42. not. 6.

3) H. et R. minus accurate, ille *ἃς ὀνομάσαμεν*, hic *ἃ ὠνομάσαμεν*.

4) Matth. XIII, 53. 54. coll. pag. 42. not. 4. et 5.

5) Ed. H. h. l. *αὐτοῦ*. Cfr. pag. 42. not. 4.

6) Marc. VI, 1. Ed. Knapp. *πατρίδα αὐτοῦ*, ed. Lachm., ut in nostro textu, *πατρίδα αὐτοῦ*.

7) H. et R. h. l. et seqq. constanter *Νάζαρα*.

8) Ed. H. *Ναζαραῖος*. Cfr. Matth. II, 23.

[redacted]

πατρίδος αὐτοῦ δηλούμενον, ὅλης τῆς Ἰουδαίας, ἐν ᾗ ἠτίμωται κατὰ τό· „οὐκ[1]) ἔστι προφήτης ἄτιμος,[2]) εἰ μὴ ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ.“ Καὶ ἐάν τίς γε κατανοήσῃ Ἰησοῦν Χριστὸν, Ἰουδαίοις[3]) μὲν σκάνδαλον, παρ' οἷς μέχρι τοῦ νῦν διώκεται, ἐν δὲ τοῖς ἔθνεσι κηρυσσόμενον, καὶ πεπιστευμένον, — ἕως γὰρ πάσης τῆς γῆς ἔδραμεν ὁ λόγος αὐτοῦ —, ὄψεται ὅτι Ἰησοῦς ἐν μὲν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι τιμὴν οὐκ εἶχε, παρὰ δὲ τοῖς ξένοις[4]) τῶν διαθηκῶν τιμᾶται, τοῖς ἔθνεσι. Τίνα δὲ διδάσκων ἔλεγεν ἐν τῇ συναγωγῇ αὐτῶν, οὐκ ἀναγεγράφασιν οἱ εὐαγγελισταὶ, ἀλλ' ὅτι τηλικαῦτα καὶ τοιαῦτα ἦν, ὥστε ἐκπλήττεσθαι[5]) πάντας. Καὶ εἰκὸς, ὅτι ὑπὲρ γραφὴν ἦν τὰ εἰρημένα. Πλὴν ἐν τῇ συναγωγῇ αὐτῶν ἐδίδασκεν, οὐ σχίζων ἀπ' αὐτῆς, οὐδὲ ἀθετῶν αὐτήν.

17. Τὸ δέ· „τούτῳ[6]) πόθεν ἡ σοφία αὕτη;“ πλείονα σαφῶς ἐμφαίνει καὶ ἐξαίρετον σοφίαν τῶν λόγων τοῦ Ἰησοῦ, ἀξίαν τοῦ· „καὶ ἰδοὺ[7]) πλεῖον Σολομῶντος ὧδε,“ καὶ δυνάμεις[8]) μείζους ἐποίει τῶν ἐν Ἠλίᾳ[9]) καὶ ἐν Ἐλισσαίῳ, καὶ ἔτι πρότερον[10]) ἐν Μωυσῇ, καὶ

---

[1]) Matth. XIII, 57. Ed. Knapp. ἐν τ. πατρίδι αὐτοῦ, καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ, ed. Lachm. ἐν τῇ πατρίδι καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ.

[2]) ἄτιμος. Ex ed. Huet. exciderat haec vox, quae suppletur ex omnibus Mss.

[3]) I Cor. I, 23.

[4]) Ephes. II, 12.

[5]) Matth. XIII, 54.

[6]) Matth. XIII, 54. Edd. N. T. πόθεν τούτῳ pro τούτῳ πόθεν.

[7]) Ibid. XII, 42.

[8]) H. absque causa in notis: „δυνάμεις κ. τ. λ. Haec proferre videtur tanquam e N. T., quae in eo tamen non reperiuntur.“

[9]) Ed. H. ἐν Ἠλίᾳ, ed. R. h. l. ἐν Ἐλίᾳ.

[10]) H. in textu: πρὸ τοῦ, ad marg.: „Cod. Reg. πρό-

Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ. Ἔλεγον δὲ οἱ θαυμάζοντες, οὐκ εἰδότες αὐτὸν παρθένου υἱὸν, οὐδὲ πιστεύοντες, εἰ καὶ ἐλέγετο, ἀλλ' ὑπολαμβάνοντες εἶναι Ἰωσὴφ τοῦ τέκτονος „οὐχ οὗτός ἐστιν[1]) ὁ τοῦ τέκτονος υἱός;“ Καὶ ὅλην γε τὴν φαινομένην αὐτοῦ ἐγγυτάτω συγγένειαν ἐξευτελίζοντες, ἔφασκον τό· „οὐχ[2]) ἡ μήτηρ αὐτοῦ λέγεται Μαριάμ; καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ Ἰάκωβος καὶ Ἰωσὴφ καὶ Σίμων καὶ Ἰούδας; καὶ αἱ ἀδελφαὶ αὐτοῦ, οὐχὶ πᾶσαι πρὸς ἡμᾶς εἰσίν; ᾤοντο[3]) οὖν αὐτὸν εἶναι Ἰωσὴφ καὶ Μαρίας υἱόν· τοὺς δὲ ἀδελφοὺς Ἰησοῦ φασί τινες εἶναι, ἐκ παραδόσεως ὁρμώμενοι τοῦ ἐπιγεγραμμένου κατὰ Πέτρον εὐαγγελίου, ἢ τῆς βίβλου Ἰακώβου, υἱοὺς Ἰωσὴφ ἐκ προτέρας γυναικός, συνῳκηκυίας αὐτῷ πρὸ τῆς Μαρίας. Οἱ δὲ ταῦτα λέγοντες, τὸ ἀξίωμα τῆς

περον;“ R. in textu πρότερον, in notis: „„Cod. Holmiensis: καὶ ἔτι πρὸ τοῦ ἐν Μωσῇ (non Μωυσῇ).““

[1]) Matth. XIII, 55.

[2]) Ibid. XIII, 55. 56. Ed. Lachm., ut in nostro textu, vers. 55. οὐχ ἡ μήτηρ κ. τ. λ. et καὶ Ἰωσήφ, ed. Knapp. οὐχὶ ἡ μήτηρ κ. τ. λ. et καὶ Ἰωσῆς.

[3]) H. in addendis, quae R. quoque in addendis et corrigendis affert: „Origenes in Catena Corderiana in Joann., ad cap. II, 12. Ζητεῖται παρὰ πολλοῖς περὶ τῶν ἀδελφῶν Ἰησοῦ, πῶς εἶχε τούτους, τῆς Μαρίας μέχρι τελευτῆς παρθένου διαμεινάσης. Ἀδελφοὺς μὲν οὐκ εἶχε φύσει, οὔτε τῆς παρθένου τεκούσης ἕτερον, οὐδὲ αὐτὸς ἐκ τοῦ Ἰωσὴφ τυγχάνων. Νόμῳ τοιγαροῦν ἐχρημάτισαν αὐτοῦ ἀδελφοὶ, υἱοὶ Ἰωσὴφ ὄντες ἐκ προτεθνηκυίας γυναικὸς, καὶ ἐπεὶ καθ' ὁμολογίας γυνὴ αὐτοῦ ἡ Μαριὰμ ἐχρημάτισε. Τοῦτο γὰρ ὁ Μωϋσέως διδάσκει νόμος, μοιχείας τιμωρίαν ἐπάγων κατὰ τοῦ ἐπιβαίνοντος μνηστευθείσῃ παρθένῳ· ἐπιφέρεται γὰρ τό· ἀνθ' ὧν ἐταπείνωσε τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον αὐτοῦ, τὴν κατεγγυηθεῖσαν αὐτῷ παρθένον γυναῖκα λέγων. Ἀκολούθως τῇ τοιαύτῃ διατάξει ἀδελφοὶ τοῦ Ἰησοῦ εἴρηνται οἱ ἐκ τοῦ Ἰωσὴφ, εἰ καὶ αὐτὸς ἐξ αὐτοῦ μὴ τυγχάνει.“

των ἡμῶν τὸ γεγραμμένον εἰς τὸν Σωτῆρα. Εἰ δὲ καθολικόν ἐστιν, ἀπὸ μὲν τῆς ἱστορίας οὐκ ἀληθές· οὔτε γὰρ Ἡλίας ἐν Θεσβῶν[1]) τῆς Γαλαὰδ ἠτιμώθη, οὔτε Ἐλισσαῖος ἐν Ἐβαλμαουλᾷ, οὔτε ὁ Σαμουὴλ ἐν Ἀρμαθαῒμ, οὐδ' Ἱερεμίας ἐν Ἀναθώθ. Τροπολογούμενον δὲ, καὶ πάνυ ἀληθές· χρὴ γὰρ πατρίδα νομίζειν αὐτῶν τὴν Ἰουδαίαν, καὶ συγγενεῖς τὸν Ἰσραὴλ ἐκεῖνον, οἰκίαν δὲ τάχα τὸ σῶμα. Ἠτιμώθησαν γὰρ πάντες ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ ὑπὸ τοῦ κατὰ σάρκα Ἰσραὴλ, ἔτι ὄντες ἐν τῷ σώματι, ὡς ἐν ταῖς τῶν ἀποστόλων Πράξεσι γέγραπται ἐν ἐλεγμῷ λεγόμενον πρὸς τὸν λαόν· „τίνα[2]) γὰρ τῶν προφητῶν οὐκ ἐδίωξαν οἱ πατέρες ὑμῶν, τοὺς προκαταγγείλαντας περὶ τῆς ἐλεύσεως τοῦ δικαίου;“ Παρὰ δὲ τῷ Παύλῳ ἐν τῇ πρὸς Θεσσαλονικεῖς προτέρᾳ τὰ ὅμοια λέλεκται· „ὑμεῖς[3]) δὲ μιμηταὶ ἐγενήθητε, ἀδελφοὶ, τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ θεοῦ τῶν οὐσῶν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ὅτι τὰ αὐτὰ ἐπάθετε καὶ ὑμεῖς ὑπὸ τῶν ἰδίων συμφυλετῶν, καθὼς καὶ αὐτοὶ ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων, τῶν καὶ τὸν κύριον ἀποκτεινάντων Ἰησοῦν καὶ τοὺς προφήτας, καὶ ἡμᾶς ἐκδιωξάντων, καὶ θεῷ μὴ ἀρεσκόντων, καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις ἐναντίων.“ Οὐκ ἔστιν οὖν προφήτης ἄτιμος ἐν τοῖς ἔθνεσιν· ἢ γὰρ οὐδ' ὅλως οἴδασιν αὐτὸν, ἢ μαθόντες, καὶ παραδεξάμενοι αὐτὸν προφήτην, τιμῶσι. Τοιοῦτοι δὲ οἱ ἀπὸ ἐκκλησίας. Ἀτιμάζονται δὲ οἱ προφῆται, πρῶτον μὲν, διωχθέντες κατὰ ἱστορίαν ὑπὸ τοῦ λαοῦ· δεύτερον δὲ, μὴ πιστευομένης αὐτῶν τῆς προφητείας ὑπὸ τοῦ λαοῦ. Εἰ γὰρ ἐπίστευον[4]) Μωυσῇ καὶ προφήταις, ἐπίστευον

---

1) H. et R., ut in textu nostro, Θεσβῶν. Iidem tamen paulo post Ἐβαλμαουλᾶ.

2) Act. VII, 52. Edd. N. T. τίνα τῶν προφητῶν — ὑμῶν; καὶ ἀπέκτειναν τοὺς προκαταγγείλαντας κ. τ. λ.

3) I Thess. II, 14. 15. Edd. N. T. vers. 14. ὑμεῖς γὰρ μιμηταί κ. τ. λ.

4) Ev. Joann. V, 46.

ν ἱστορίαν, ἀναλέξασθαι ἃ πέπονθεν Ἱερε-
λαῷ, ἐφ' οἷς εἶπε· „καὶ[2]) εἶπα· οὐ μὴ λα-
ὲ μὴ ὀνομάσω τὸ ὄνομα κυρίου.“ Καὶ πά-
ῦ· „διετέλεσα[3]) μυκτηριζόμενος.“ Ὅσα δὲ
οῦ τότε βασιλέως τοῦ Ἰσραὴλ πέπονθεν, ἐν
μείᾳ αὐτοῦ ἀναγέγραπται. Καὶ Μωσέα δὲ
πολλάκις λιθόλευστον ποιῆσαι οἱ ἀπὸ τοῦ
τοῦτο γέγραπται. Καὶ ἦν αὐτῷ πατρίς, οὐχ
ινὸς τόπου, ἀλλ' οἱ ἀκολουθήσαντες αὐτῷ ὁ
οἷς καὶ αὐτὸς ἠτιμώθη. Καὶ Ἡσαΐας δὲ πε-
πὸ τοῦ λαοῦ ἱστόρηται· εἰ δέ τις οὐ προσίε-
τορίαν διὰ τὸ ἐν τῷ ἀποκρύφῳ Ἡσαΐᾳ αὐ-
θαι, πιστευσάτω τοῖς ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους
ραμμένοις· „ἐλιθάσθησαν,[4]) ἐπρίσθησαν, ἐπει-
“ τὸ γάρ· „ἐπρίσθησαν“ ἐπὶ τὸν Ἡσαΐαν
, ὥσπερ τό· „ἐν φόνῳ μαχαίρας ἀπέθανον“
Ζαχαρίαν, φονευθέντα[5]) μεταξὺ τοῦ ναοῦ καὶ
στηρίου, ὡς ὁ Σωτὴρ ἐδίδαξε, μαρτυρῶν, ὡς
μὴ φερομένη μὲν ἐν τοῖς κοινοῖς καὶ δε-

τὴν ἐνεργοῦσαν δύναμιν συμπράξεως ὑπὸ πίστεως ἐκείνου, εἰς ὃν ἐνήργει ἡ δύναμις, κωλυομένης δὲ ἐνεργεῖν ὑπὸ τῆς ἀπιστίας. Ὅρα οὖν, ὅτι πρὸς τοὺς εἰπόντας· „διὰ[1]) τί οὐκ ἠδυνήθημεν ἐκβαλεῖν αὐτό;“ εἶπε· „διὰ τὴν ὀλιγοπιστίαν ὑμῶν.“ Καὶ πρὸς τὸν ἀρξάμενον καταποντίζεσθαι Πέτρον λέλεκται· „ὀλιγόπιστε,[2]) εἰς τί ἐδίστασας;“ Ἀλλὰ καὶ ἡ αἱμοῤῥοοῦσα, μὴ ἀξιώσασα περὶ τῆς θεραπείας, ἀλλὰ μόνον λογισαμένη, εἰ ἅψαιτο τοῦ κρασπέδου τοῦ ἱματίου αὐτοῦ, ὅτι ἰαθήσεται, ἰάθη παραχρῆμα, καὶ ὁμολογεῖ τῷ τρόπῳ τῆς ἰάσεως ὁ Σωτὴρ λέγων· „τίς[3]) μου ἥψατο; ἐγὼ γὰρ ἔγνων δύναμιν ἐξελθοῦσαν ἀπ᾽ ἐμοῦ.“ Καὶ τάχα ὥσπερ ἐπὶ τῶν σωμάτων ἐστί τισι πρός τινα φυσικὴ ὁλκὴ, ὡς τῇ μαγνησίᾳ λίθῳ πρὸς σίδηρον, καὶ τῷ καλουμένῳ Νάφθᾳ πρὸς πῦρ, οὕτως τῇ τοιᾷδε πίστει πρὸς θείαν δύναμιν· καθὸ εἴρηται καὶ τό· „ἐὰν ἔχητε[4]) πίστιν ὡς κόκκον σινάπεως, ἐρεῖτε τῷ ὄρει τούτῳ· μετάβηθι ἔνθεν ἐκεῖ, καὶ μεταβήσεται.“ Ἀκριβῶς δὲ δοκοῦσί μοι ὁ Ματθαῖος καὶ ὁ Μάρκος, τὸ ὑπερέχον τῆς θείας δυνάμεως παραστῆσαι βουλόμενοι, ὅτι καὶ ἐν ἀπιστίᾳ δύναται, ἀλλ᾽ οὐκ ἐπὶ πλεῖον δύναται, ὅσον δύναται ἐν πίστει τῇ τῶν εὐεργετουμένων, εἰρηκέναι, οὐχ ὅτι οὐκ ἐποίησε δυνάμεις διὰ τὴν ἀπιστίαν[5]) αὐτῶν, ἀλλ᾽ οὐκ ἐποίησεν ἐκεῖ δυνάμεις πολλάς. Καὶ ὁ Μάρκος δὲ οὐκ εἶπεν, ὅτι οὐκ ἐδύνατο ἐκεῖ οὐδεμίαν ποιῆσαι δύναμιν, καὶ

---

1) Matth. XVII, 19. Ed. Knapp. διατί ἡμεῖς οὐκ κ. τ. λ., ed. Lachm. διὰ τί ἡμεῖς οὐκ κ. τ. λ. — 20. Ed. Knapp. διὰ τὴν ἀπιστίαν ὑμῶν, ed. Lachm., ut in nostro textu: διὰ τ. ὀλιγοπ. ὑμῶν.

2) Matth. XIV, 31.

3) Marc. V, 32. et Luc. VIII, 46. coll. vers. 45.

4) Matth. XVII, 20. Ed. Knapp. μετάβηθι ἐντεῦθεν ἐκεῖ, ed. Lachm. μετάβα ἔνθεν ἐκεῖ.

5) Matth. XIII, 58.

ἔστη ἐπὶ τούτῳ, ἀλλὰ προσέθηκεν· „εἰ[1]) μὴ ὀλίγοις ἀῤῥώστοις ἐπιθεὶς τὰς χεῖρας ἐθεράπευσε,“ νικώσης τῆς ἐν αὐτῷ δυνάμεως καὶ οὕτως τὴν ἀπιστίαν. Δοκεῖ δέ μοι, ὅτι, ὥσπερ ἐπὶ τῶν σωματικῶν οὔτε αὐτάρκης γεωργία πρὸς συγκομιδὴν καρπῶν, ἐὰν μὴ τὸ περιέχον[2]) εἰς τοῦτο συνεργῇ, μᾶλλον δὲ τὸ περιέχον ποιότητι ὁποίᾳ βούλεται ὁ κοσμῶν, καὶ ποιῶν αὐτὸ ὁποῖον θέλει· οὔτε τὸ περιέχον χωρὶς γεωργίας, μᾶλλον δὲ ὁ προνοῶν οὐ ποιήσαι ἂν ἀνατεῖλαι ἀπὸ τῆς γῆς τὰ ἀπὸ τῆς γῆς ἀνατέλλοντα χωρὶς γεωργίας· — ἅπαξ γὰρ τοῦτο πεποίηκεν ἐν τῷ· „βλαστησάτω[3]) ἡ γῆ βοτάνην χόρτου σπεῖρον σπέρμα κατὰ γένος καὶ καθ' ὁμοιότητα·“ — οὕτω δὲ οὔτε τὰ ἐνεργήματα τῶν δυνάμεων χωρὶς πίστεως τῆς τῶν θεραπευομένων τὸ αὐτοτελὲς ἔργον ἐπιδείκνυται πρὸς ἴασιν, οὔθ' ἡ πίστις, ὁποία ποτ' ἂν ᾖ, χωρὶς τῆς θείας δυνάμεως. Καὶ τὸ γεγραμμένον δὲ περὶ σοφίας ἁρμοζόντως καὶ τῇ πίστει, καὶ ταῖς ἀρεταῖς κατ' εἶδος, ὥστε τοιοῦτον ποιῆσαι λόγον· „κἂν[4]) γάρ τις ᾖ τέλειος ἐν πίστει ἐν υἱοῖς ἀνθρώπων, τῆς ἀπὸ σοῦ δυνάμεως ἀπούσης, εἰς οὐδὲν λογισθήσεται·“ ἢ τέλειος τῇ σωφροσύνῃ, ὡς ἐν υἱοῖς ἀνθρώπων, τῆς ἀπὸ σοῦ σωφροσύνης ἀπούσης, εἰς οὐδὲν λογισθήσεται· ἢ τέλειος ἐν δικαιοσύνῃ, καὶ ταῖς λοιπαῖς ἀρεταῖς, τῆς ἀπὸ σοῦ δικαιοσύνης,[5]) καὶ τῶν ἀπὸ σοῦ λοιπῶν ἀρε-

---

1) Marc. VI, 5.

2) H. et R. in textu: περιεχόμενον, iidem tamen, ille ad marg. „scrib.,“ hic in notis: „„scribendum forte: περιέχον.“ “

3) Gen. I, 11.

4) Sap. Sal. IX, 6. In LXX. virorum versione desunt, quae Orig. de consilio interjecit, verba: ἐν πίστει.

5) H. ad marg. „scrib. δικαιοσ. ἀπούσης,“ R. in notis recte: „„post (voc.) δικαιοσύνης scribendum, aut certe subintelligendum videtur: ἀπούσης.

τῶν, εἰς οὐδὲν λογισθήσεται. Ὅθεν· „μὴ καυχάσθω[1]) ὁ σοφὸς ἐν τῇ σοφίᾳ αὐτοῦ, μηδὲ ὁ ἰσχυρὸς ἐν τῇ ἰσχύϊ αὐτοῦ·“ τὸ γὰρ καυχήσεως ἄξιον, οὐχ ἡμέτερον, ἀλλὰ δῶρόν ἐστι θεοῦ, ἡ ἀπ᾽ αὐτοῦ σοφία, καὶ ἡ ἀπ᾽ αὐτοῦ ἰσχύς· καὶ οὕτω τὰ λοιπά.

20. „Ἐν ἐκείνῳ[2]) τῷ καιρῷ ἤκουσεν Ἡρώδης ὁ τετράρχης τὴν ἀκοὴν Ἰησοῦ, καὶ εἶπε τοῖς παισὶν ἑαυτοῦ· οὗτός ἐστιν Ἰωάννης ὁ Βαπτιστής.“ Παρὰ δὲ τῷ Μάρκῳ[3]) οὕτως, καὶ παρὰ τῷ Λουκᾷ οὕτως. Διαφόρους δόξας εἶχον οἱ Ἰουδαῖοι, τινὰς μὲν ψευδεῖς, ὁποίας[4]) ἐφρόνουν οἱ Σαδδουκαῖοι περὶ ἀναστάσεως νεκρῶν, ὡς οὐκ ἐγειρομένων, καὶ περὶ ἀγγέλων, ὡς οὐχ ὑπαρχόντων, ἀλλὰ τροπολογουμένων τῶν περὶ αὐτῶν ἀναγεγραμμένων μόνον, καὶ μηδὲν ὡς πρὸς τὴν ἱστορίαν ἀληθὲς ἐχόντων· ἑτέρας δὲ ὡς ἀληθεῖς, ὡς περὶ ἀναστάσεως[5]) νεκρῶν, ὅτι ἐγείρονται, ἐδίδασκον οἱ Φαρισαῖοι. Τὸ οὖν ζητούμενον κατὰ τὸν τόπον ἐστίν, εἰ τοιαύτη τις ἦν περὶ ψυχῆς δόξα, ἣν ἐφρόνει Ἡρώδης ἐσφαλμένως, καί τινες τῶν ἀπὸ τοῦ λαοῦ, ὅτι ὁ πρὸ ὀλίγου ἀναιρεθεὶς ὑπ᾽ αὐτοῦ Ἰωάννης, ἀνέστη ἀπὸ τῶν νεκρῶν μετὰ τὸ ἀποκεφαλισθῆναι, καὶ ἦν ὁ[6]) αὐτὸς ἑτέρῳ ὀνόματι χρώμενος, καὶ καλούμενος νῦν Ἰησοῦς, δεκτικὸς τῶν αὐτῶν[7]) δυνάμεων, ἃ πρότερον ἐνήργουν ἐν τῷ Ἰωάννῃ. Ποίαν οὖν ἔχει πιθανότητα, τὸν ἐπὶ τοσοῦτον γνώριμον παντὶ λαῷ, καὶ διαβόητον ἐν

---

[1]) Jerem. IX, 23. LXX. interpretes pro μηδέ κτλ. haec habent: καὶ μὴ καυχάσθω ὁ ἰσχυρός κτλ.

[2]) Matth. XIV, 1. Ed. Knapp. τ. παισὶν αὐτοῦ, ed. Lachm. τ. παισὶν αὐτοῦ.

[3]) Marc. VI, 14. et Luc. IX, 7.

[4]) Act. XXIII, 8.

[5]) Act. XXIII, 6. 8.

[6]) Deest ὁ in ed. Huetiana.

[7]) H. et R. in textu quidem: αὐτοῦ, iidem tamen, ille ad marg., hic in notis recte: „scribendum αὐτῶν.“

Ἰουδαίᾳ, ὃν ἔλεγον υἱὸν εἶναι τοῦ τέκτονος καὶ ας, καὶ ἀδελφοὺς ἔχειν τοιούσδε, καὶ ἀδελφάς, νο- ζειν εἶναι οὐχ ἕτερον Ἰωάννου, ᾧ πατὴρ ἦν Ζα- ας, καὶ μήτηρ Ἐλισάβετ, οὐδ' αὐτοὶ ἄσημοι ἐν τῇ ; Εἰκὸς δ' ὅτι ὁ λαὸς, φρονοῦντες περὶ τοῦ Ἰωάν- , ὅτι ὄντως προφήτης ἦν, καὶ τοσοῦτοι τυγχάνοντες, φοβεῖσθαι τοὺς Φαρισαίους, διὰ τὸ μὴ δυσάρεστον ῶν τῷ λαῷ λέγειν, ἀποκρίνεσθαι· „πότερον[1]) ἐξ ρανοῦ ἦν, ἢ ἐξ ἀνθρώπων τὸ βάπτισμα αὐτοῦ·" οὐκ νόουν υἱὸν αὐτὸν τυγχάνειν Ζαχαρίου. Τάχα δὲ καὶ ς τινας ἔφθασεν αὐτῶν τὰ τῆς ἑωραμένης ὀπτασίας ν τῷ ναῷ,[2]) φανέντος τῷ Ζαχαρίᾳ τοῦ Γαβριήλ. Ποίαν δὴ οὖν ἔχει πιθανότητα ἡ τοῦ εἴτε Ἡρώδου, εἴτε τινῶν ἀπὸ τοῦ λαοῦ ἀπάτη πρὸς τὸ νομίσαι, ὅτι οὐ δύο τινὲς γεγόνασιν ὁ Ἰωάννης καὶ ὁ Ἰησοῦς, ἀλλ' εἷς καὶ ὁ[3]) αὐτὸς ὢν Ἰωάννης, ἀναστὰς μετὰ τὸ ἀποκεφαλισθῆναι ἐκ τῶν νεκρῶν, ἐκλήθη Ἰησοῦς; Λέγοι δ' ἄν τις, τὴν τῆς μετενσωματώσεως ψευδοδοξίαν γεγονέναι ἐν τῷ Ἡρώδῃ καί τισι τῶν ἀπὸ τοῦ λαοῦ, ἀφ' ἧς ᾤοντο τόν ποτε Ἰωάννην ἐν γενέσει γενέσθαι, καὶ ἐκ νεκρῶν ἐληλυθέναι εἰς τὸν βίον ὡς Ἰησοῦν. Ἀλλ' οὐδὲ ταύτην τὴν ψευδοδοξίαν πιθανὴν ἐᾷ νομισθῆναι ὁ μεταξὺ χρόνος τῆς γενέσεως Ἰωάννου καὶ Ἰησοῦ, οὐ πλείων[4]) μηνῶν ἓξ τυγχάνων. Τάχα δὲ μᾶλλον τοιαύτη τις ὑπόληψις ἦν ἐν τῷ Ἡρώδῃ, ὅτι αἱ ἐνεργήσασαι δυνάμεις ἐν τῷ Ἰωάννῃ μετέστησαν[5]) ἐπὶ τὸν Ἰησοῦν, ἀφ' ὧν Ἰωάννης Βαπτιστὴς εἶναι πεπίστευτο ἐν τῷ λαῷ. Καὶ χρήσαιτό τις ἐπιχειρήματι τοιούτῳ· ὥσπερ διὰ τὸ

---

[1]) Matth. XXI, 25. coll. edd. N. T.

[2]) H. et R. in notis: „Cod. Holmiens. ἐν τῷ λαῷ, perperam. Vide Luc. I, 22."

[3]) Desideratur ὁ in ed. R.

[4]) H. recte πλείων, R. min. accurate πλεῖον.

[5]) H. et R. μεθίστησαν.

πνεῦμα καὶ τὴν δύναμιν Ἠλίου, καὶ οὐ διὰ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, περὶ Ἰωάννου λέγεται· „αὐτός[1]) ἐστιν Ἠλίας ὁ μέλλων ἔρχεσθαι·“ τοῦ ἐν Ἠλίᾳ πνεύματος καὶ τῆς ἐν ἐκείνῳ δυνάμεως μετεληλυθυιῶν ἐπὶ τὸν Ἰωάννην, οὕτως ᾤετο ὁ Ἡρώδης τὰς ἐν Ἰωάννῃ δυνάμεις, ἐν μὲν τῷ Ἰωάννῃ ἐνηργηκέναι τὰ τοῦ βαπτίσματος καὶ τῆς διδασκαλίας· — Ἰωάννης γὰρ ἐποίησε σημεῖον οὐδὲ[2]) ἕν —· ἐν δὲ τῷ Ἰησοῦ τὰς τεραστίους δυνάμεις. Τὸ δ' ὅμοιόν τις φήσει ὑπειληφέναι τοὺς εἰρηκότας Ἠλίαν πεφηνέναι[3]) ἐν τῷ Ἰησοῦ, ἢ προφήτην ἕνα τῶν ἀρχαίων ἐγηγέρθαι. Οὐδὲν δὲ ζητήσεως ἔχεται τὸ δόγμα τῶν εἰρηκότων, ὅτι προφήτης[4]) ὡς εἷς τῶν προφητῶν ἦν Ἰησοῦς. Ψευδὴς μὲν οὖν ὁ τοῦ εἴτε Ἡρώδου λόγος περὶ τοῦ Ἰησοῦ ἐστιν ἀναγεγραμμένος, εἴτε ὁ ὑπό τινων εἰρημένος. Πλὴν δοκεῖ μοι μᾶλλον ἔχεσθαι πιθανότητος τὸ ἀνάλογον, τὸ[5]) ἐν πνεύματι καὶ δυνάμει Ἠλίου προεληλυθέναι τὸν Ἰωάννην, τοῖς νῦν ὑπονοουμένοις περὶ Ἰωάννου καὶ Ἰησοῦ ὑπὸ τούτων. Ἐπεὶ δὲ πρῶτον ἐμάθομεν, ὅτι μετὰ τὸν πειρασμὸν ὁ Σωτήρ, ἀκούσας ὅτι[6]) Ἰωάννης παρεδόθη, ἀνεχώρησεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, δεύτερον[7]) δὲ ὅτι ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ τυγ-

---

[1]) Matth. XI, 14.

[2]) Ed. Huet. οὐδ' ἕν. Cfr. Ev. Joann. X, 41.

[3]) Ed. R. πεφηνέναι. Cfr. Luc. IX, 8.

[4]) Marc. VI, 15.

[5]) Ed. Huet. min. accur. τῷ ἐν πνεύματι κ. τ. λ. Cfr. Luc. I, 17.

[6]) ὅτι Ἰωάννης παρεδόθη, ἀνεχώρησεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, δεύτερον δὲ ὅτι ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ τυγχάνων ἀκούσας. Haec, quae desiderabantur in Codd. Holm. et Reg., atque adeo in ed. Huet., supplentur e Codd. Mss. Vaticano, Anglicano et Tariniano. R.

[7]) Huet., quum vertat: *deinde didicimus Joannem*, legisse videtur, et recte quidem: δεύτερον δὲ, ὅτι ὁ Ἰωάννης ἐν τῷ κ. τ. λ.

γόνων, ἀκούσας τὰ περὶ τοῦ Ἰησοῦ, πέμψας δύο τῶν μαθητῶν αὐτοῦ εἶπεν αὐτῷ· „σὺ [1]) εἶ ὁ ἐρχόμενος, ἢ ἕτερον προσδοκῶμεν;" καὶ τρίτον ἁπαξαπλῶς, ὅτι Ἡρώδης εἶπε περὶ τοῦ Ἰησοῦ, ὅτι αὐτός „ἐστιν [2]) Ἰωάννης ὁ Βαπτιστής· αὐτὸς ἠγέρθη ἀπὸ τῶν νεκρῶν" οὐδαμόθεν δὲ προέγνωμεν τὸν τρόπον τῆς ἀναιρέσεως τοῦ Βαπτιστοῦ, διὰ τοῦτο νῦν καὶ τοῦτο ἀνέγραψεν ὁ Ματθαῖος, καὶ ὁ Μάρκος δὲ αὐτῷ παραπλησίως· ὁ δὲ Λουκᾶς τὰ πολλὰ τῆς παρὰ τούτοις παρεσιώπησεν ἱστορίας.

21. Ἔχει δὲ οὕτως ἡ τοῦ Ματθαίου λέξις· „ὁ [3]) γὰρ Ἡρώδης κρατήσας τὸν Ἰωάννην, ἔδησεν αὐτὸν ἐν τῇ φυλακῇ." Εἰς ταῦτ' οὖν δοκεῖ μοι, ὅτι ὥσπερ ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται μέχρι Ἰωάννου, μεθ' ὃν ἔληξεν ἡ προφητικὴ ἀπὸ Ἰουδαίων χάρις· οὕτως ἡ τῶν βασιλευσάντων ἐν τῷ λαῷ ἐξουσία, μέχρι τοῦ ἀναιρεῖν τοὺς νομιζομένους ἀξίους θανάτου αὐτοῖς ὑπάρχουσα, ἕως Ἰωάννου ἦν, καὶ ἀναιρεθέντος τοῦ τελευταίου τῶν προφητῶν παρανόμως ὑπὸ τοῦ Ἡρώδου, ἀφῃρέθη ὁ Ἰουδαίων βασιλεὺς τῆς τοῦ ἀναιρεῖν ἐξουσίας· εἰ γὰρ μὴ ἀφῄρητο αὐτὴν ὁ Ἡρώδης, οὐκ ἂν ἐδίκασεν ὁ Πιλάτος τὸν Ἰησοῦν τὴν ἐπὶ θανάτῳ, ἀλλ' ἤρκεσεν ἂν εἰς τοῦτο Ἡρώδης μετὰ τῆς τῶν ἀρχιερέων καὶ πρεσβυτέρων τοῦ λαοῦ εἰς τοῦτο βουλῆς. Καὶ τότε, οἶμαι, πεπλήρωται τὸ ὑπὸ τοῦ Ἰακὼβ πρὸς Ἰούδαν τοῦτον εἰρημένον τὸν τρόπον· „οὐκ [4]) ἐκλείψει ἄρχων ἐξ Ἰούδα, οὐδὲ ἡγούμενος ἐξ Ἰσραὴλ, ἕως ἂν ἔλθῃ ὃ ἀπόκειται, καὶ αὐτὸς

---

[1]) Matth. XI, 2. 3. coll. Luc. VII, 19.
[2]) Matth. XIV, 2.
[3]) Ibid. XIV, 3. Ed. Knapp. ἔδησεν αὐτὸν καὶ ἔθετο ἐν φυλακῇ, ed. Lachm. ἔδ. αὐτὸν καὶ ἐν τῇ φυλακῇ ἀπέθετο. Cfr. pag. 58. not. 2. et p. 59. not. 2.
[4]) Gen. XLIX, 10. coll. Tom. I. ed. nostrae pag. 48. not. 4. et Tom. II. ejusd. ed. pag. 46. not. 6. et pag. 47. lin. 3. et 4.

προσδοκία ἐθνῶν." Τάχα δὲ καὶ ἀφῃρέθησαν τὴν ἐξουσίαν ταύτην Ἰουδαῖοι, τῆς θείας παρασχούσης προνοίας τῇ τοῦ Χριστοῦ διδασκαλίᾳ ἐν τῷ λαῷ νομήν, ἵνα κἂν κωλύηται ὑπ' Ἰουδαίων[1]) αὕτη, ἀλλὰ μὴ μέχρι ἀναιρέσεως τῶν πιστευόντων χωρῇ, δοκούσης κατὰ νόμον γίγνεσθαι. Ἡρώδης δὲ κρατήσας τὸν Ἰωάννην, ἔδησεν[2]) ἐν φυλακῇ, καὶ ἀπέθετο, σύμβολον ποιῶν τοῦτο, ὅσον ἐφ' ἑαυτῷ, καὶ τῇ κακίᾳ τοῦ λαοῦ, καταδῆσαι καὶ κατακλεῖσαι λόγον τὸν προφητικόν, καὶ κωλῦσαι αὐτὸν ἔτι μένειν τῆς ἀληθείας κήρυκα ἐπ' ἐλευθερίᾳ, ὡς τὸ πρότερον. Τοῦτο δὲ πεποίηκεν Ἡρώδης „διὰ Ἡρωδιάδα[3]) τὴν γυναῖκα Φιλίππου τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ. Ἔλεγε γὰρ αὐτῷ ὁ Ἰωάννης· οὐκ ἔξεστί σοι ἔχειν αὐτήν." Οὗτος δὲ ὁ Φίλιππος ἦν τετράρχης τῆς Ἰτουραίας[4]) καὶ Τραχωνίτιδος χώρας. Τινὲς μὲν οὖν οἴονται, ὅτι ἀποθανόντος Φιλίππου, θυγατέρα καταλιπόντος Ἡρωδιάδα, ἔγημε τὴν τοῦ ἀδελφοῦ γυναῖκα ὁ Ἡρώδης, τοῦ νόμου[5]) τὸν γάμον ἐν ἀπαιδίᾳ συγχωροῦντος. Ἡμεῖς δὲ μηδαμῇ[6]) σαφῶς εὑρίσκοντες τεθνηκέναι τὸν Φίλιππον, μεῖζον ἔτι τὸ παρανόμημα τῷ Ἡρώδῃ λογιζόμεθα γεγονέναι, ὅτι καὶ ζῶντος ἀπέστησε τοῦ ἀδελφοῦ τὴν γυναῖκα.

22. Διόπερ προφητικῇ παῤῥησίᾳ κεκοσμημένος ὁ Ἰωάννης, καὶ μὴ καταπληττόμενος τὸ βασιλικὸν ἀξίωμα

---

[1]) H. et R. ὑπ' Ἰουδαίων.

[2]) Matth. XIV, 3. coll. pag. 57. not. 3. et pag. 59. not. 2.

[3]) Matth. XIV, 4. Ed. Knapp. τ. ἀδελφοῦ αὐτοῦ. Ἔλ. γὰρ αὐτῷ ὁ Ἰωάννης, ed. Lachm. τ. ἀδ. αὐτοῦ· ἔλεγ. γὰρ ὁ Ἰωάνν. αὐτῷ.

[4]) Ed. H. Ἰτουραίας, ed. R. Ἰτουρίας. Cfr. Luc. III, 1.

[5]) Gen. XXXVIII, 8. Deuteron. XXV, 5. Ruth. IV, 5. coll. Matth. XXII, 24., Marc. XII, 19. et Luc. XX, 28.

[6]) H. et R. μηδαμῇ.

τοῦ Ἡρώδου, μᾶλλον δὲ διὰ τὸ δέος τοῦ θανάτου παρασιωπῶν περὶ τοῦ τηλικούτου ἁμαρτήματος, ἔλεγε τῷ Ἡρώδῃ θείου πληρωθεὶς φρονήματος· „οὐκ[1]) ἔξεστί σοι ἔχειν αὐτήν·" „οὐ γὰρ ἔξεστί σοι ἔχειν τὴν γυναῖκα τοῦ ἀδελφοῦ σου." Ὁ μὲν Ἡρώδης κρατήσας τὸν Ἰωάννην, δήσας ἀπέθετο[2]) ἐν τῇ φυλακῇ, μὴ τολμῶν πάντη ἀποκτεῖναι, καὶ[3]) τὸν προφητικὸν λόγον ἀνελεῖν ἀπὸ τοῦ λαοῦ· ἡ δὲ τοῦ βασιλέως τῆς Τραχωνίτιδος γυνὴ, πονηρά τις οὖσα δόξα, καὶ μοχθηρὰ διδασκαλία, θυγατέρα ἐγέννησεν ὁμώνυμον, ἧς τὰ δοκοῦντα εὔρυθμα κινήματα, ἀρέσαντα τῷ Ἡρώδῃ τὰ γενέσεως ἀγαπῶντι πράγματα, αἴτια γεγένηται τοῦ μηκέτι εἶναι ἐν τῷ λαῷ κεφαλὴν προφητικήν. Μέχρι δὲ τοῦ δεῦρο νομίζω, τὰ δοκοῦντα κατὰ τὸν νόμον εἶναι κινήματα τοῦ λαοῦ τῶν Ἰουδαίων, μὴ ἄλλο τι τυγχάνειν ἢ τῆς Ἡρωδιάδος θυγατρός· ἀλλ' ἡ[4]) Ἡρωδιάδος ὄρχησις ἐναντία ἦν ὀρχήσει ἁγίᾳ, ἣν οἱ μὴ ὀρχησάμενοι ὀνειδισθήσονται ἀκούοντες „ηὐλήσαμεν[5]) ὑμῖν, καὶ οὐκ ὠρχήσασθε." Καὶ ἐν γενεθλίοις δὲ παρανόμου βασιλεύοντος αὐτῶν λόγου ὀρχοῦνται, ὡς ἀρέσκειν ἐκείνῳ τῷ λόγῳ τὰς κινήσεις αὐτῶν. Ἐτήρησε μὲν οὖν τις τῶν πρὸ ἡμῶν τὴν ἀναγεγραμμένην ἐν Γενέσει[6]) τοῦ Φαραὼ γενέθλιον, καὶ διηγήσατο ὅτι ὁ φαῦλος, τὰ γενέσεως ἀγαπῶν πράγματα, ἑορτάζει γενέθλιον· ἡμεῖς δὲ ἀπ' ἐκείνου ταύτην εὑρόντες ἀφορμὴν, ἐπ' οὐδεμιᾶς[7]) γραφῆς

---

1) Matth. XIV, 4. — Marc. VI, 18. coll. edd. N. T. et Levit. XVIII, 16.

2) Matth. XIV, 3. coll. p. 57. not. 3. et p. 58. not. 2.

3) Deest *καί* in ed. Huetiana.

4) Desideratur ἡ in ed. Huetii.

5) Matth. XI, 17. et Luc. VII, 32.

6) Genes. XL, 20.

7) Edd. H. et R. h. l. *ἐπ' οὐδεμίας*. — H. et R. in Addendis et Corrigendis: „*Orig. in Gen. XL, 20.* ex Ca-

εὕρομεν ὑπὸ δικαίου γενέθλιον ἀγόμενον. Ἄδικος γὰρ μᾶλλον ἐκείνου τοῦ Φαραὼ ὁ Ἡρώδης. Καὶ γὰρ ὑπ᾽ ἐκείνου μὲν ἐν γενεθλίῳ ἀρχισιτοποιὸς ἀναιρεῖται· ὑπὸ δὲ τούτου Ἰωάννης, οὗ μείζων ἐν γεννητοῖς [1]) γυναικῶν οὐδεὶς ἐγήγερται, περὶ οὗ ὁ Σωτὴρ λέγει· „ἀλλὰ [2]) τί ἐξεληλύθατε; προφήτην ἰδεῖν; ναὶ λέγω ὑμῖν, καὶ περισσότερον προφήτου.“ Ἀλλὰ εὐχαριστητέον τῷ θεῷ, ὅτι εἰ καὶ ἡ προφητικὴ ἀπὸ τοῦ λαοῦ ἦρται χάρις, ἡ πάσης ἐκείνης μείζων ἐξεχύθη εἰς τὰ ἔθνη διὰ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ, ὃς ἐγένετο „ἐν νεκροῖς [3]) ἐλεύθερος·“ εἰ γὰρ καὶ „ἐσταυρώθη [4]) ἐξ ἀσθενείας, ἀλλὰ ζῇ ἐκ δυνάμεως θεοῦ.“ Ἔτι δὲ ὅρα τὸν λόγον, παρ᾽ ᾧ καθαρὰ μὲν καὶ ἀκάθαρτα ἐξετάζεται βρώματα· καταφρονεῖται δὲ προφητεία ἐπὶ πίνακι ἀντὶ ὄψου προσαγομένη. Τὴν δὲ κεφαλὴν τῆς προφητείας Ἰουδαῖοι οὐκ ἔχουσι, τὸ κεφάλαιον πάσης προφητείας Χριστὸν Ἰησοῦν ἀρνούμενοι, καὶ ἀποκεφαλίζεται ὁ προφήτης δι᾽ ὅρκον, ἐφ᾽ οἷς μᾶλλον ἐπιορκεῖν ἢ εὐορκεῖν ἔδει· οὐ ταὐτὸν γὰρ ἦν ἔγκλημα προπετείας ὅρκων, καὶ τῆς διὰ τὴν προπετείαν ἐπιορκίας ἔγκλημα ἀναιρέσεως προφητικῆς. Καὶ οὐ διὰ τοῦτο μόνον ἀποκεφαλίζεται, ἀλλὰ καὶ τοὺς συνανακειμένους, βουλομένους μᾶλλον ἀναιρεθῆναι τὸν προφήτην, ἢ ζῆν. Συνανάκεινται δὲ καὶ

---

tena Romana: τῶν μὲν πρὸ ἡμῶν ἐτήρησέ τις, ὅτι φαῦλός ἐστιν ὁ τὰ γενέσεως τιμῶν πράγματα, καὶ τὴν ἡμέραν τῆς γενέσεως αὐτοῦ ἀποδεχόμενος· ἡμεῖς δὲ βεβαιοῦμεν τὴν διήγησιν καὶ ἐπὶ τοῦ Ἡρώδου, τὸ παραπλήσιον εὑρόντες, ὅτε καὶ ἡ θυγάτηρ Ἡρωδιάδος ὠρχήσατο, καὶ ἀπετμήθη ἡ Ἰωάννου κεφαλή, καὶ οὐδαμοῦ δίκαιος φαίνεται γενέθλιον ἄγων ἡμέραν.“

[1]) Ed. R. min. recte: ἐν γενητοῖς. Cfr. Matth. XI, 11.

[2]) Luc. VII, 26. Edd. N. T. ἀλλὰ τί ἐξήλθατε ἰδεῖν προφήτην; ναὶ λέγω κ. τ. λ.

[3]) Psalm. LXXXVIII, 5. (LXXXVII.)

[4]) *II Cor.* XIII, 4.

ιοῦντι λόγῳ μοχθηρῷ, Ἰουδαίων βασιλεύοντι, τῇ γενέσει αὐτοῦ εὐφραινόμενοι. Χρήσῃ δέ ποτε τινος τῷ ῥητῷ πρὸς τοὺς προπετῶς ὀμνύοντας,[1]) θέλοντας ἐμπεδοῦν ὅρκους ἐπὶ παρανομίᾳ παραθέντας, λέγων ὅτι οὐ πᾶσα τήρησις ὅρκων ἐστὶ καλοῦ, ὡς οὐδὲ ἡ[2]) τοῦ Ἡρώδου. Ἔτι δὲ πρόσχες, ὅτι οὐ μετὰ παῤῥησίας, ἀλλὰ κρύφα καὶ ἐν φυλακῇ ἀναιρεῖ τὸν Ἰωάννην ὁ Ἡρώδης. Καὶ γὰρ οὐ μετὰ παῤῥησίας ἀρνεῖται ὁ νῦν Ἰουδαίων λόγος τὰς προφητείας, δυνάμει δὲ καὶ ἐν κρυπτῷ αὐτὰς ἀρνεῖται, καὶ ἐλέγχεται αὐταῖς ἀπιστῶν. Ὥσπερ γὰρ εἰ ἐπίστευον[3]) Μωϋσῇ, τῷ Ἰησοῦ ἐπίστευσαν ἄν, οὕτως εἰ ἐπίστευον τοῖς προφήταις, προσήκαντο ἂν τὸν προφητευόμενον. Ἀπιστοῦντες δὲ τούτῳ, κἀκείνοις ἀπιστοῦσι, καὶ ἀποτέμνουσιν ἐν φυλακῇ κατακλείσαντες τὸν λόγον τὸν προφητικὸν, καὶ ἔχουσιν αὐτὸν νεκρὸν, καὶ διαιρεθέντα, καὶ μηδαμοῦ ὑγιῆ, ἐπεὶ μὴ νοοῦσιν αὐτόν. Ἀλλ' ἡμεῖς ὁλόκληρον ἔχομεν τὸν Ἰησοῦν, πληρωθείσης τῆς περὶ αὐτοῦ λεγούσης προφητείας· „ὀστοῦν[4]) οὐ συντριβήσεται.“

23. Οἱ μαθηταὶ δὲ ἐλθόντες τοῦ Ἰωάννου, θάπτουσιν αὐτοῦ τὸ λείψανον, καὶ „ἐλθόντες[5]) ἀπήγγειλαν τῷ Ἰησοῦ.“ Ὁ δὲ ἀνεχώρησεν εἰς ἔρημον τόπον, τὰ ἔθνη· καὶ μετὰ τὴν τῶν προφητῶν ἀναίρεσιν ὄχλοι αὐτῷ ἠκολούθησαν ἀπὸ τῶν πανταχοῦ πόλεων, ὅντινα πολὺν ὄντα θεασάμενος ἐσπλαγχνίσθη, καὶ ἐθεράπευσε τοὺς ἀῤῥώστους αὐτῶν, καὶ μετὰ τοῦτο τρέφει τοῖς εὐλογηθεῖσι καὶ πλεονάσασιν ἐξ ὀλίγων ἄρτων τοὺς ἀκο-

---

1) H. et R. ὀμνύοντας.
2) Deest ἡ in edd. H. et R.
3) Ev. Joann. V, 46.
4) Ev. Joann. XIX, 36. Edd. N. T. συντριβήσεται αὐτοῦ. Cfr. Exod. XII, 46. et Num. IX, 12.
5) Matth. XIV, 12.

[redacted]

λευθήσαντας αὐτῷ. „Ἀκούσας[1]) δὲ ὁ Ἰησοῦς ἀνεχώρησεν ἐν πλοίῳ ἐκεῖθεν εἰς ἔρημον τόπον κατ' ἰδίαν.“ Τὸ μὲν ῥητὸν διδάσκει ἡμᾶς, ὅση δύναμις ἀπὸ τῶν διωκόντων, καὶ τῆς προσδοκίας τοῦ διὰ τῶν λόγων ἐπιβουλεύεσθαι, ἀναχωρεῖν· — τοῦτο μὲν γὰρ κατὰ τὸ εὐλόγιστον γένοιτ' ἂν —· τὸν δὲ δυνάμενον ἔξω εἶναι τῶν περιστατικῶν, ὁμόσε χωρεῖν αὐτοῖς, προπετές ἐστι καὶ θρασύ. Τίς δὲ ἔτι ἀμφιβάλοι ἂν περὶ τοῦ ἐκκλίνειν τὰ τοιαῦτα, οὐ μόνον ἐπὶ τοῖς κατὰ τὸν Ἰωάννην τοῦ Ἰησοῦ ἀναχωρήσαντος, ἀλλὰ καὶ διδάσκοντος, καὶ λέγοντος· „ἐὰν[2]) διώκωσιν ὑμᾶς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, φεύγετε εἰς τὴν ἑτέραν.“ Ἐπελθόντα μὲν οὖν οὐ παρ' ἡμᾶς πειρασμὸν ἀναγκαῖον ὑπομένειν εὐγενῶς λίαν καὶ τεθαῤῥηκότως· παρὸν δὲ ἐκκλίνειν, τοῦτο μὴ ποιεῖν τολμηρόν. Ἐπεὶ δὲ μετὰ τὸ ῥητὸν καὶ κατὰ ἀναγωγὴν τὸν τόπον ἐξεταστέον, λεκτέον, ὅτι ἐπιβουλευθείσης παρὰ Ἰουδαίοις τῆς προφητείας, καὶ ἀναιρεθείσης διὰ τὸ τιμᾶσθαι παρ' αὐτοῖς τὰ γενέσεως πράγματα, καὶ κατὰ ἀποδοχὴν κενῶν κινημάτων γεγενημένων, ὡς μὲν παρ' ἀληθείᾳ δικαζούσῃ, ἀῤῥύθμων[3]) καὶ ἐκμελῶν, ὡς δ' ὑπολαμβάνει ὁ τῶν φαύλων ἄρχων, καὶ οἱ συνεστιώμενοι αὐτῷ, εὐρύθμων καὶ ἀρεσκόντων ἐκείνοις, ἀναχωρεῖ ὁ[4]) Ἰησοῦς ἀπὸ τοῦ τόπου, ἐν ᾧ προφητεία ἐπιβουλευθεῖσα κατεδικάσθη· ἀναχωρεῖ δὲ εἰς τὸν ἔρημον θεοῦ παρὰ τοῖς ἔθνεσι τόπον, ἵνα ὁ τοῦ θεοῦ λόγος, αἰρομένης τῆς βασιλείας ἀπ' ἐκείνων, καὶ διδομένης ἔθνει[5]) ποιοῦντι τοὺς καρποὺς αὐτῆς, γένηται ἐν

---

[1]) Matth. XIV, 13. Ed. Knapp. Καὶ ἀκούσ. ὁ Ἰησ., ἀνεχώρ. ἐκεῖθ. ἐν πλ. εἰς κ. τ. λ., ed. Lachm. ἀκούσ. δὲ ὁ Ἰησ. ἀνεχώρ. ἐκεῖθ. ἐν πλ. εἰς κ. τ. λ.

[2]) Matth. X, 23. Edd. N. T. ὅταν δὲ διώκωσιν κτλ.

[3]) Ed. Huet. min. accurate ἀρυθμῶν.

[4]) Desideratur ὁ in ed. Huetii.

[5]) Matth. XXI, 43.

τοῖς ἔθνεσι, καὶ δι' αὐτὸν πολλὰ[1]) γένηται τὰ τέκνα τῆς ἐρήμου μᾶλλον, μήτε νόμον, μήτε προφήτας δεδιδαγμένης, ἢ τῆς ἐχούσης τὸν ἄνδρα, τὸν νόμον. Ὅτε μὲν οὖν πάλαι ὁ λόγος παρὰ Ἰουδαίοις ἦν, οὐχ οὕτως ἦν παρ' αὐτοῖς, ὡς παρὰ τοῖς ἔθνεσι. Διὸ λέλεκται ἐν πλοίῳ, τουτέστι τῷ σώματι, εἰς τὸν ἔρημον τόπον κατ' ἰδίαν γεγονέναι, ἀκούσαντα περὶ τῆς ἀναιρέσεως τοῦ προφήτου.[2]) Κατ' ἰδίαν δὲ γενόμενος εἰς τὴν ἔρημον, ἣν ἐν αὐτῇ, τῷ ἰδιάζοντα εἶναι τὸν Λόγον, καὶ τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ παρὰ τὰ εἰθισμένα ἐν τοῖς ἔθνεσι γίνεσθαι καὶ νενομισμένα. Καὶ οἱ ἐν τοῖς ἔθνεσιν[3]) ὄχλοι, ἀκούσαντες Λόγον ἐπιδεδημηκέναι τῇ ἐρήμῳ αὐτῶν, καὶ τοῦτον κατ' ἰδίαν τυγχάνειν, ὡς προσαποδεδώκαμεν, ἠκολούθησαν αὐτῷ ἀπὸ τῶν ἰδίων πόλεων, τῷ ἕκαστον καταλελοιπέναι τὰ πάτρια τῆς δεισιδαιμονίας ἔθη, καὶ τῷ τοῦ Χριστοῦ προσεληλυθέναι νόμῳ. Πεζῇ δὲ αὐτῷ, καὶ οὐκ ἐν πλοίῳ ἠκολούθησαν, ὅτε μὴ τῷ σώματι, ἀλλὰ γυμνῇ τῇ ψυχῇ, καὶ τῇ ἀπὸ τοῦ Λόγου πεισθείσῃ προαιρέσει ἠκολουθηκότες τῇ εἰκόνι[4]) τοῦ Θεοῦ. Καὶ πρὸς τούτους γε ὁ Ἰησοῦς ἐξέρχεται, μὴ χωροῦντας προσελθεῖν πρὸς αὐτὸν, ἵνα τοῖς ἔξω γενόμενος[5]) ἔσω, τοὺς ἔξω εἰσαγάγῃ. Πολὺς δὲ ὁ ἔξω ὄχλος, εἰς ὃν ἐξέρχεται ὁ τοῦ θεοῦ Λόγος, καὶ ἐκχέας τὸ φῶς τῆς ἐπισκοπῆς αὐτοῦ εἰς αὐτὸν, εἶδεν αὐτὸν, καὶ ἰδὼν τοῦ ἐλεεῖσθαι[6]) μᾶλλον αὐτοὺς ἀξίους, διὰ

---

[1]) Jes. LIV, 1. coll. ep. ad Gal. IV, 27.

[2]) H. et R. in notis: „legebat Erasmus: τῆς προφητείας."

[3]) Ed. Huetiana: ἐν τ. ἔθνεσι ὄχλοι κ. τ. λ.

[4]) II Cor. IV, 4. Gal. I, 15. Hebr. I, 3. coll. Sap. Salom. VII, 26.

[5]) Ed. H. recte γενόμ. ἔσω, τούς κ. τ. λ., ed. R. γενόμενος, ἔσω τούς κ. τ. λ.

[6]) H. recte *ἐλεεῖσθαι*, R. *ἐλεῖσθαι*.

λουθήσαντας αὐτῷ. „Ἀκούσας[1]) δὲ ὁ Ἰησοῦς ἀνεχώρησεν ἐν πλοίῳ ἐκεῖθεν εἰς ἔρημον τόπον κατ' ἰδίαν.“ Τὸ μὲν ῥητὸν διδάσκει ἡμᾶς, ὅση δύναμις ἀπὸ τῶν διωκόντων, καὶ τῆς προσδοκίας τοῦ διὰ τῶν λόγων ἐπιβουλεύεσθαι, ἀναχωρεῖν· — τοῦτο μὲν γὰρ κατὰ τὸ εὐλόγιστον γένοιτ' ἂν —· τὸν δὲ δυνάμενον ἔξω εἶναι τῶν περιστατικῶν, ὁμόσε χωρεῖν αὐτοῖς, προπετές ἐστι καὶ θρασύ. Τίς δὲ ἔτι ἀμφιβάλοι ἂν περὶ τοῦ ἐκκλίνειν τὰ τοιαῦτα, οὐ μόνον ἐπὶ τοῖς κατὰ τὸν Ἰωάννην τοῦ Ἰησοῦ ἀναχωρήσαντος, ἀλλὰ καὶ διδάσκοντος, καὶ λέγοντος· „ἐὰν[2]) διώκωσιν ὑμᾶς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, φεύγετε εἰς τὴν ἑτέραν.“ Ἐπελθόντα μὲν οὖν οὐ παρ' ἡμᾶς πειρασμὸν ἀναγκαῖον ὑπομένειν εὐγενῶς λίαν καὶ τεθαῤῥηκότως· παρὸν δὲ ἐκκλίνειν, τοῦτο μὴ ποιεῖν τολμηρόν. Ἐπεὶ δὲ μετὰ τὸ ῥητὸν καὶ κατὰ ἀναγωγὴν τὸν τόπον ἐξεταστέον, λεκτέον, ὅτι ἐπιβουλευθείσης παρὰ Ἰουδαίοις τῆς προφητείας, καὶ ἀναιρεθείσης διὰ τὸ τιμᾶσθαι παρ' αὐτοῖς τὰ γενέσεως πράγματα, καὶ κατὰ ἀποδοχὴν κενῶν κινημάτων γεγενημένων, ὡς μὲν παρ' ἀληθείᾳ δικαζούσῃ, ἀῤῥύθμων[3]) καὶ ἐκμελῶν, ὡς δ' ὑπολαμβάνει ὁ τῶν φαύλων ἄρχων, καὶ οἱ συνεστιώμενοι αὐτῷ, εὐρύθμων καὶ ἀρεσκόντων ἐκείνοις, ἀναχωρεῖ ὁ[4]) Ἰησοῦς ἀπὸ τοῦ τόπου, ἐν ᾧ προφητεία ἐπιβουλευθεῖσα κατεδικάσθη· ἀναχωρεῖ δὲ εἰς τὸν ἔρημον θεοῦ παρὰ τοῖς ἔθνεσι τόπον, ἵνα ὁ τοῦ θεοῦ λόγος, αἰρομένης τῆς βασιλείας ἀπ' ἐκείνων, καὶ διδομένης ἔθνει[5]) ποιοῦντι τοὺς καρποὺς αὐτῆς, γένηται ἐν

---

1) Matth. XIV, 13. Ed. Knapp. Καὶ ἀκούσ. ὁ Ἰησ., ἀνεχώρ. ἐκεῖθ. ἐν πλ. εἰς κ. τ. λ., ed. Lachm. ἀκούσ. δὲ ὁ Ἰησ. ἀνεχώρ. ἐκεῖθ. ἐν πλ. εἰς κ. τ. λ.

2) Matth. X, 23. Edd. N. T. ὅταν δὲ διώκωσιν κτλ.

3) Ed. Huet. min. accurate ἀρυθμῶν.

4) Desideratur ὁ in ed. Huetii.

5) Matth. XXI, 43.

[redacted]

ἔθνεσι, καὶ δι' αὐτὸν πολλὰ[1]) γένηται τὰ τέκνα ἐρήμου μᾶλλον, μήτε νόμον, μήτε προφήτας ἐπιδεδη- κότος, ἢ τῆς ἐχούσης τὸν ἄνδρα, τὸν νόμον. Ὅτε οὖν πάλαι ὁ λόγος παρὰ Ἰουδαίοις ἦν, οὐχ οὕτως παρ' αὐτοῖς, ὡς παρὰ τοῖς ἔθνεσι. Διὸ λέλεκται ἐν ῳ, τουτέστι τῷ σώματι, εἰς τὸν ἔρημον τόπον κατ' ν γεγονέναι, ἀκούσαντα περὶ τῆς ἀναιρέσεως τοῦ ου.[2]) Κατ' ἰδίαν δὲ γενόμενος εἰς τὴν ἔρημον, ν αὐτῇ, τῷ ἰδιάζοντα εἶναι τὸν Λόγον, καὶ τὴν δι- μιλίαν αὐτοῦ παρὰ τὰ εἰθισμένα ἐν τοῖς ἔθνεσι γί- ναι καὶ νενομισμένα. Καὶ οἱ ἐν τοῖς ἔθνεσιν[3]) ι, ἀκούσαντες Λόγον ἐπιδεδημηκέναι τῇ ἐρήμῳ ῳν, καὶ τοῦτον κατ' ἰδίαν τυγχάνειν, ὡς προαπο- δώκαμεν, ἠκολούθησαν αὐτῷ ἀπὸ τῶν ἰδίων πόλεων, στον καταλελοιπέναι τὰ πάτρια τῆς δεισιδαιμονίας καὶ τῷ τοῦ Χριστοῦ προσεληλυθέναι νόμῳ. Πεζῇ ὑτῷ, καὶ οὐκ ἐν πλοίῳ ἠκολούθησαν, ἅτε μὴ τῷ ματι, ἀλλὰ γυμνῇ τῇ ψυχῇ, καὶ τῇ ἀπὸ τοῦ Λόγου θείσῃ προαιρέσει ἠκολουθηκότες τῇ εἰκόνι[4]) τοῦ οῦ. Καὶ πρὸς τούτους γε ὁ Ἰησοῦς ἐξέρχεται, μὴ οῦντας προσιέναι πρὸς αὐτὸν, ἵνα τοῖς ἔξω γενό- μενος[5]) ἔσω, τοὺς ἔξω εἰσαγάγῃ. Πολὺς δὲ ὁ ἔξω ος, εἰς ὃν ἐξέρχεται ὁ τοῦ θεοῦ Λόγος, καὶ ἐκχέας ῶς τῆς ἐπισκοπῆς αὐτοῦ εἰς αὐτὸν, εἶδεν αὐτὸν, ἰδὼν τοῦ ἐλεεῖσθαι[6]) μᾶλλον αὐτοὺς ἀξίους, διὰ

---

1) Jes. LIV, 1. coll. ep. ad Gal. IV, 27.

2) H. et R. in notis: „legebat Erasmus: τῆς προ- νοίας.“

3) Ed. Huetiana: ἐν τ. ἔθνεσι ὄχλοι κ. τ. λ.

4) II Cor. IV, 4. Gal. I, 15. Hebr. I, 3. coll. Sap. Sal. VII, 26.

5) Ed. H. recte γενόμ. ἔσω, τοὺς κ. τ. λ., ed. R. γενόμενος, ἔσω τοὺς κ. τ. λ.

6) H. recte ἐλεεῖσθαι, R. ἐλεῖσθαι.

τὸ ἐν τοιοῖσδέ τισιν[1]) εἶναι, ὡς φιλάνθρωπος πέπονθεν ὁ ἀπαθὴς τὸ[2]) σπλαγχνισθῆναι, καὶ οὐ μόνον ἐσπλαγχνίσθη, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀῤῥώστους αὐτῶν ἐθεράπευσεν, ἔχοντας ποικίλα καὶ παντοδαπὰ ἀπὸ τῆς κακίας ἀῤῥωστήματα.

24. Εἰ δὲ θέλεις ἰδεῖν, ποῖά ἐστι τὰ τῆς ψυχῆς ἀῤῥωστήματα, κατανόει μοι τοὺς φιλαργύρους, καὶ τοὺς φιλοδόξους, καὶ τοὺς φιλόπαιδας, καὶ εἴ τίς ἐστι φιλόγυνος. Καὶ τούτους γὰρ ἐν τοῖς ὄχλοις ἰδὼν, καὶ σπλαγχνισθεὶς ἐπ' αὐτοῖς ἐθεράπευσεν. Οὐ πᾶν δὲ ἁμάρτημα νομιστέον ἀῤῥωστίαν εἶναι, ἀλλ' ὅπερ ἐναπέσκηψεν ὅλῃ τῇ ψυχῇ. Οὕτω γάρ ἐστιν ἰδεῖν[3]) τοὺς μὲν φιλαργύρους, ὅλους τεταμένους[4]) ἐπὶ τὸ ἀργύριον, καὶ τὴν τούτου φρουρὰν καὶ συναγωγήν· τοὺς φιλοδόξους, ἐπὶ τὸ δοξάριον· κεχήνασι γὰρ περὶ τὸν ἀπὸ τῶν πολλῶν καὶ χυδαιοτέρων ἔπαινον. Καὶ τὸ ἀνάλογον νοήσεις ἐπὶ ὧν ὠνομάσαμεν[5]) λοιπῶν, καὶ εἴ τι ἄλλο τούτοις ἐστὶ παραπλήσιον. Ἐπεὶ οὖν διηγούμενοι τό· „ἐθεράπευσε[6]) τοὺς ἀῤῥώστους αὐτῶν·" εἴπομεν, μὴ πᾶν ἁμάρτημα εἶναι ἀῤῥώστημα, ἄξιον ἀπὸ τῆς γραφῆς καὶ περὶ τῆς διαφορᾶς τούτων παραμυθήσασθαι. Φησὶ δὴ ὁ Ἀπόστολος Κορινθίοις, ποικίλα ἔχουσιν ἁμαρτήματα, γράφων· „διὰ τοῦτο[7]) ἐν ὑμῖν πολλοὶ ἀσθενεῖς καὶ ἄῤῥωστοι, καὶ κοιμῶνται ἱκανοί." Ἄκουε γὰρ ἐν τούτοις τοῦ καὶ σύνδεσμον πλέκοντος, καὶ συμπεπλεγμένον ποιοῦντος ἐκ διαφόρων ἁμαρτη-

---

1) Ed. H. τοιοίσδέ τισιν, ed. R. τοιοισδέτισιν.
2) H. ad marg., R. in textu: τό; H. in textu: τῷ.
3) Ed. H. γάρ ἐστιν ἰδεῖν, ed. R. min. accur. ἐστιν γάρ ἰδεῖν.
4) H. τεταγμένους, R. recte τεταμένους.
5) H. minus accurate ὠνομάσωμεν.
6) Matth. XIV, 14.
7) I Cor. XI, 30.

θὸ¹) οἱ μὲν εἰσιν ἀσθενεῖς, ἕτεροι δὲ ἄῤῥω-
έον ἢ ἀσθενεῖς, καὶ ἄλλοι παρ' ἀμφοτέρους οἱ
νται. Οἱ μὲν γὰρ ὀλισθηρῶς διὰ τὴν τῆς ψυχῆς
ιαν πρὸς τὸ ὁτιποτοῦν ἁμαρτάνειν ἔχοντες, πᾶν
ι ὦσιν εἴδους τινὸς ἁμαρτίας, ὡς οἱ ἄῤῥωστοι,
ῶς εἰσι μόνον· οἱ δὲ ὅλῃ ψυχῇ καὶ ὅλῃ καρδίᾳ
ῃ διανοίᾳ, ἀντὶ τοῦ τὸν θεὸν ἀγαπᾷν, ἀγαπῶν-
ρίῳ, ἢ δοξαρίῳ, ἢ γυναῖκα, ἢ παῖδας, οὗτοι
, ἢ ἀσθενείας πεπόνθασι, καὶ εἰσιν ἄῤῥωστοι.
ῶνται δὲ οἱ δέον προσέχειν καὶ ἐγρηγορέναι τῇ
ῷ τοῦτο μὲν οὐ ποιοῦντες, ἀπὸ δὲ πολλῆς ἀπροσ-
ς νυστάζοντες τὴν προαίρεσιν, καὶ ὑπνώττοντες τοῖς
γισμοῖς· οἵτινες ἐνυπνιαζόμενοι, σάρκα μὲν μιαίνουσι,
ριότητα δὲ ἀθετοῦσι, δόξας δὲ βλασφημοῦσιν. Οὐ-
ς δὲ, διὰ τὸ κοιμᾶσθαι, ἐν κεναῖς εἰσι φαντασίαις,
ὶ παραβαλλομέναις ἐνυπνίοις, ταῖς²) περὶ τῶν πρα-
μάτων, τὰ μὲν ὕπαρ καὶ ἀληθῆ οὐκ ἀποδεχόμενοι,
ὸ δὲ τῶν ἐν ταῖς κεναῖς φαντασίαις ἀπατώμενοι· περὶ
ὧν καὶ ἐν τῷ Ἡσαΐᾳ λέγεται τό· „ὃν³) τρόπον ἐνυ-
πνιάζεται ὁ διψῶν ὡς ὁ πίνων, καὶ ἐξαναστὰς ἔτι διψᾷ,
ἡ δὲ ψυχὴ αὐτοῦ εἰς κενὸν ἤλπισεν· οὕτως ἔσται ὁ
πλοῦτος πάντων τῶν ἐθνῶν, ὅσοι ἐπεστράτευσαν ἐν⁴)
Ἱερουσαλήμ.“ Εἰ καὶ ἐδόξαμεν οὖν παρεκβεβηκέναι,
διηγούμενοι διαφορὰν ἀσθενῶν καὶ ἀῤῥώστων καὶ κοι-
μωμένων, διὰ τὸ τὸν Ἀπόστολον ἐν τῇ πρὸς Κοριν-
θίους εἰρηκέναι, ἃ⁵) ἐξεθέμεθα, τὴν παρέκβασιν πε-

---

1) Ed. H. καθ' οἱ μέν εἰσιν κ. τ. λ.

2) H. et R. in notis: „verba: ταῖς — πραγμάτων, praetermisit Erasmus.“

3) Jes. XXIX, 8. Vulgares LXX. interpretum editiones: τῶν ἐθνῶν πάντων, ὅσοι ἐπεστράτ. ἐπὶ τὸ ὄρος Σιών.

4) H. et R. in notis: „Ms. Alexandrinus: ἐπὶ Ἱερουσαλὴμ καὶ ἐπὶ τὸ ὄρος Σιών.“

5) I Cor. XI, 30.

ποιήμεθα, βουληθέντες παραστῆσαι, τί σημαίνεται νοητὸν ἐκ τοῦ· „καὶ ἐθεράπευσε[1]) τοὺς ἀῤῥώστους αὐτῶν."

25. Μετὰ τοῦτό φησιν ὁ λόγος, ὅτι „ὀψίας[2]) δὲ γενομένης προσῆλθον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, λέγοντες· ἔρημός ἐστιν ὁ τόπος, καὶ ἡ ὥρα παρῆλθεν ἤδη. Ἀπόλυσον οὖν τοὺς ὄχλους, ἵνα ἀπελθόντες εἰς τὰς κώμας, ἀγοράσωσιν ἑαυτοῖς βρώματα." Καὶ πρῶτόν γε τήρησον, ὅτι μέλλων τοὺς τῆς εὐλογίας ἄρτους διδόναι τοῖς μαθηταῖς, ἵνα παραθῶσι τοῖς ὄχλοις, ἐθεράπευσε τοὺς ἀῤῥώστους, ἵνα ὑγιάναντες τῶν τῆς εὐλογίας μεταλάβωσιν ἄρτων· οὐ γὰρ δύνανται οἱ ἔτι ἄῤῥωστοι χωρῆσαι τοὺς τῆς Ἰησοῦ εὐλογίας ἄρτους. Ἀλλὰ καὶ ἐάν τις δέον ἀκούειν τοῦ· „δοκιμαζέτω[3]) δὲ ἕκαστος ἑαυτὸν, καὶ οὕτως ἐσθιέτω ἐκ τοῦ ἄρτου," καὶ τὰ λοιπὰ, τούτων μὲν μὴ κατακούῃ, ὡς ἔτυχε δὲ μεταλαμβάνῃ ἄρτου κυρίου, καὶ ποτηρίου αὐτοῦ, ἀσθενὴς ἢ ἄῤῥωστος γίνεται, ἢ καὶ, ἐκ τοῦ, ἵν' οὕτως εἴπω, καροῦσθαι ὑπὸ τῆς τοῦ ἄρτου δυνάμεως, κοιμώμενος.

---

1) Matth. XIV, 14.

2) Ibid. XIV, 15. Edd. N. T. ἤδη παρῆλθεν habent, et οὖν post ἀπόλυσον omittunt.

3) I Cor. XI, 28. Edd. N. T. δοκιμ. δὲ ἄνθρωπος ἑαυτὸν, καὶ οὕτ. ἐκ τ. ἄρτου ἐσθιέτω.

ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ

ΕΚ ΤΩΝ ΕΙΣ ΤΟ ΚΑΤΑ

ΜΑΤΘΑΙΟΝ

ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ

ΕΞΗΓΗΤΙΚΩΝ

Τόμος[1] ια'.

---

1. „Ὀψίας[2]) δὲ γενομένης προσῆλθον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ," τουτέστιν ἐπὶ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος, καθ' ἣν ἔστιν οἰκείως εἰπεῖν τό „ἐσχάτη[3]) ὥρα ἐστίν" ἐν τῇ Ἰωάννου ἐπιστολῇ κείμενον· οἵτινες μηδέπω νοοῦντες ὃ ἔμελλε ποιεῖν ὁ Λόγος, φασὶν αὐτῷ ὅτι „ἐρημός[4]) ἐστιν ὁ τόπος," ὁρῶντες τὴν τοῦ θεοῦ, καὶ νόμου, καὶ Λόγου ἐρημίαν ἐν τοῖς πολλοῖς· λέγουσι

---

[1]) Τόμος ια'. Codd. Vatic. et Tarinian. hunc titulum exhibent, et ex sequentibus: Ὀψίας δὲ γενομένης κ. τ. λ., ordiuntur Tomum hunc XI. In ed. Huetii nullus est ejusmodi titulus, nec signum incipientis Tomi, unde colligebat, praecedentia non esse X., sed Tomi XI., aliter sane existimaturus, si in duos hosce Codd. nostros incidisset, in quibus manifeste uniuscujusque Tomi X., XI. et XII. limites ab invicem optime secernuntur. R.

[2]) Matth. XIV, 15. Ed. Knapp., ut nos, οἱ μαθ. αὐτοῦ, in ed. Lachm. deest αὐτοῦ.

[3]) I Joann. II, 18.

[4]) Matth. XIV, 15.

δ' αὐτῷ τό· „καὶ ἡ ὥρα [1]) παρῆλθεν“ οἱονεὶ παρελήλυθε τὸ εὔκαιρον νόμου καὶ προφητῶν. Τάχα δὲ τοῦτ' ἔλεγον, ἀναφέροντες τὸν λόγον, καὶ διὰ τὸ τὸν Ἰωάννην ἀποκεκεφαλίσθαι, καὶ τὸν νόμον, καὶ τοὺς προφήτας, οἳ ἦσαν μέχρι Ἰωάννου, πεπαῦσθαι. Παρῆλθεν οὖν, φασὶν, [2]) ἡ ὥρα, καὶ οὐ πάρεστι τροφὴ, τῷ τὸν καιρὸν αὐτῆς μηκέτι ἐνεστηκέναι, ἵν' οἱ ἐν τῇ ἐρήμῳ ἀκολουθήσαντές σοι, νόμῳ καὶ προφήταις δουλεύσωσι. Καὶ ἔτι φασὶν οἱ μαθηταί· ἀπόλυσον [3]) οὖν αὐτοὺς, ἵν' ἕκαστος, εἰ μὴ δύναται ἀπὸ τῶν πόλεων, ἀλλ' ἀπὸ τῶν κωμῶν, τῶν ἀτιμοτέρων χωρίων, ὠνήσηται βρώματα. Ταῦτα μὲν ἔφασκον οἱ μαθηταὶ, ἀπογινώσκοντες τοῖς ὄχλοις εὑρεθήσεσθαι, μετὰ τὸ καταλελύσθαι τὸ γράμμα τοῦ νόμου, καὶ πεπαῦσθαι προφητείας, παραδόξους καὶ καινὰς τροφάς. Ἀλλ' ὁ Ἰησοῦς ὅρα τί ἀποκρίνεται τοῖς μαθηταῖς, μονονουχὶ βοῶν καὶ σαφῶς λέγων· ὑμεῖς μὲν ὑπολαμβάνετε, ὅτι ἐὰν ἀπέλθωσιν ἀπ' ἐμοῦ ὁ πολὺς ὄχλος χρῄζοντες [4]) τροφῶν, ταύτας εὑρήσουσιν ἐν κώμαις μᾶλλον ἢ παρ' ἐμοὶ, καὶ ἐν συστήμασιν ἀνθρώπων, οὐ πολιτῶν, ἀλλὰ κωμητῶν, μᾶλλον ἢ ὅτι παραμένουσί μοι· ἐγὼ δὲ ὑμῖν ἀποφαίνομαι, ὅτι οὗ μὲν ὑπολαμβάνετε χρῄζειν αὐτοὺς, οὐ χρῄζουσιν, οὐ γὰρ χρείαν ἔχουσι [5]) τοῦ ἀπελθεῖν· οὗ δὲ νομίζετε αὐτοὺς μὴ ἔχειν χρείαν, τουτέστιν ἐμοῦ, ὡς μὴ δυναμένου αὐτοὺς τρέφειν, τούτου παρὰ τὴν ὑμετέραν προσδοκίαν χρείαν ἔχουσιν. Ἐπεὶ οὖν παιδεύσας ὑμᾶς ἱκα-

---

1) Matth. XIV, 15. Edd. N. T. *κ.* ἡ ὥρα ἤδη παρῆλθεν.

2) H. ad marg., R. in textu recte φασίν; R. in notis: „ita recte habet Cod. Vaticanus. Ed. Huet. (in textu) φησίν.“

3) Matth. XIV, 15.

4) Sic Codd. Anglican. et Vatic. Ed. H. χρήσοντες. R.

5) Ed. R. ἔχουσιν.

ς τὸ ἀπολύειν τοὺς ἀπομένοντας λιμὸν
ἵνα τοὺς ἀκολουθήσουσί μοι ὄχλους φα-
ύναμιν ἀπ' ἐμοῦ λαβόντες, τοῦ ἀπέ-
ραγεῖν, φησὶ[1]) εἰ ἦτε ἐπιστήμονες,
ι πολλῷ πλεῖον ἐγὼ δύναμαι αὐτοὺς
ρήσατε ἂν „ἀπόλυσον[2]) τοὺς ὄχλους,
ορέσωσιν ἑαυτοῖς βρώματα."
ὁ Ἰησοῦς, δι' ἣν ἔδωκε δύναμιν καὶ
τοῖς μαθηταῖς, εἶπε· „δότε[3]) αὐτοῖς
ἐῖ, μὴ ἀρνούμενοι μὲν τὸ δύνασθαι
ολλῷ δὲ ὀλιγωτέρους αὐτοὺς νομίζον-
ἱκανοὺς τρέφειν τοὺς ἀκολουθήσαντ-
δὲ θεωροῦντες, ὅτι ἕκαστον ἄρτον,
λαβὼν, εἰς ὅσον βούλεται ἐκτείνει,
ῃ πᾶσιν ὅσους ἐὰν θρέψαι θέλῃ, φα-
[4]) ὧδε εἰ μὴ πέντε ἄρτους καὶ δύο
ν ἴσως αἰνισσόμενοι ἄρτους εἶναι τοὺς
αφῶν λόγους, καὶ διὰ τοῦτο ἰσαρί-
σθήσεσι· δύο δὲ ἰχθῦς, ἤτοι τὸν προ-
ἐνδιάθετον λόγον, ὡσπερεὶ ὄψον τυγ-
ταῖς γραφαῖς αἰσθητῶν κειμένων, ἢ
ἐλθόντα ἐπ' αὐτοὺς περὶ πατέρος καὶ
καὶ αὐτὸς ἔφαγεν ἰχθύος ὀπτοῦ[5])
ρὼν ἀπὸ τῶν μαθητῶν, καὶ ἀποδεξά-
ο ἐκ μέρους ἀπαγγεῖλαι αὐτῷ περὶ
γίαν. Ἡμεῖς μὲν οὖν οὕτως τῷ περὶ
καὶ δύο ἰχθύων ἐπιβαλεῖν δεδυνήμεθα
ὅτι οἱ μᾶλλον ἡμῶν συναγαγεῖν δυ-

1) R. ἤ τινι εἰ ἦτε κ. τ. λ.
2) V, 15. Edd. N. T. ἵνα ἀπελθόντες εἰς
μωσιν κ. τ. λ.
3) V, 16.
4) 17.
5) V, 42. 43.

[illegible]

[illegible] αὐτοὺς ὁ Σωτὴρ πρῶτον ἀνέβλεψεν εἰς τὸν οὐρα[illegible] ταῖς ἀκτῖσι[4], τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ [illegible] δύναμιν ἐκεῖθεν, τὴν ἀναπληρωθησομένην τοῖς ἄρτοις [illegible] τοῖς ἰχθύσι, μέλλοντα τρέφειν τοὺς πεντακισχιλίους, [illegible] μετὰ τοῦτο εὐλόγησε τοὺς πέντε ἄρτους καὶ τοὺς [illegible] ἰχθύας, τῷ λόγῳ καὶ τῇ εὐλογίᾳ αὔξων καὶ πληθύν[illegible] αὐτούς, καὶ τρέφειν μείζων καὶ πλείων ἔδωκε τοῖς μα[illegible] ταῖς, ἵν' ἐκεῖνοι τοῖς ὄχλοις παραθῶσι, τότε [illegible] οἱ ἄρτοι καὶ οἱ ἰχθύες, ὡς φαγεῖν πάντας, καὶ [illegible] σθῆναι, καί τινας τῶν εὐλογηθέντων ἄρτων μὴ χω[illegible]

---

[1]) Matth. XIV, 17. Marc. VI, 38. Luc. IX, 13.

[2]) Ed. Huet. corrupte: *δύο τάχα οὐ οἱ μαθηταὶ* [illegible] *μολογοῦσιν κ. τ. λ.*

[3]) Ev. Joann. VI, 9. Ed. Knapp. *ἔστι παιδ.* [illegible] *ὧδε, ὃ ἔχει κ. τ. λ.*, ed. Lachm. *ἔστιν παιδ.* (*ἓν*) [illegible] *ὃς ἔχει κ. τ. λ.*

[4]) H. et R. *ἀκτῖσι.*

[5]) H. et R. (duce H.) in notis: „ita Cod.ᵉ Holm [illegible] catena in Luc. IX., quae Ms. habetur in bibliotheca [illegible] sariniana. Videtur aliter habuisse Erasmi Codex; [illegible] enim ipse vertit: *tunc suscipiebant illi panes.*“

ι χεῖρες¹) αὐτοῦ ἐν τῷ κοφίνῳ ἐδούλευσαν·“
τῶν Ἰησοῦ μαθητῶν, ὅτι ἦραν τὸ περισσεῦον
σμάτων, οἱ δώδεκα, οἶμαι, δώδεκα κοφίνους,
ελεῖς, ἀλλὰ πλήρεις. Καί εἰσιν, οἶμαι, μέχρι
ο, καὶ ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος, οἱ πλή-
ινοι δώδεκα τῶν κλασμάτων ἄρτου ζῶντος, οὓς
ναται οἱ ὄχλοι ἐσθίειν, παρὰ τοῖς τῶν ὄχλων
μαθηταῖς τοῦ Ἰησοῦ. Ἦσαν δὲ οἱ ἐσθίοντες
πέντε ἄρτων, τῶν πρὸ τῶν περισσευσάντων
δώδεκα, συγγενεῖς τῷ πέντε ἀριθμῷ. Μέχρι
τῶν ἔφθασαν οἱ φαγόντες, ἐπεὶ καὶ οὗτοι
ἀναβλέψαντος εἰς οὐρανὸν ἐτράφησαν, καὶ εὐ-
ος, καὶ κλάσαντος αὐτούς, καὶ οὐ παῖδες, οὐδὲ
, ἀλλὰ ἄνδρες. Εἰσὶ γὰρ καὶ ἐν αἰσθηταῖς,
τροφαῖς διαφοραί, ὥς τινας μὲν αὐτῶν εἶναι
ιόντων²) τὰ τοῦ νηπίου, τινὰς δὲ ἔτι τῶν νη-
σαρκίνων ἐν Χριστῷ.
Καὶ ταῦτα δὲ ἡμῖν λέλεκται διὰ τό· „ἐσθίον-
ν ἄνδρες πεντακισχίλιοι, χωρὶς παιδίων καὶ

νάμενοι τοὺς πέντε ἄρτους καὶ τοὺς δύο ἰχθύας παρ' ἑαυτοῖς, πλείονα καὶ κρείττονα δύναιντ' ἂν ἀποδοῦναι περὶ τούτων νοῦν. Παρατηρητέον μέντοι, ὅτι τοὺς πέντε ἄρτους καὶ τοὺς δύο ἰχθύας οἱ μαθηταὶ λέγουσιν ἔχειν παρὰ τῷ [1]) Ματθαίῳ, καὶ τῷ Μάρκῳ, καὶ τῷ Λουκᾷ, οὔθ' ὅτι πύρινοι, οὔθ' ὅτι κρίθινοι ἦσαν ὑποσημειωσάμενοι· ὁ δὲ Ἰωάννης μόνος κριθίνους εἶπεν εἶναι τοὺς ἄρτους. Διὸ [2]) τάχα οὐδὲ οἱ μαθηταὶ ὁμολογοῦσιν αὐτοὺς παρ' ἑαυτοῖς ἐν τῷ τοῦ Ἰωάννου εὐαγγελίῳ, ἀλλὰ λέγουσι παρ' αὐτῷ, ὅτι „ἐστὶ [3]) παιδάριον ὧδε, ὃ ἔχει πέντε ἄρτους κριθίνους καὶ δύο ὀψάρια.“ Καὶ ὅσον μὲν οἱ πέντε ἄρτοι οὗτοι καὶ δύο ἰχθύες οὐκ ἐφέροντο ὑπὸ τῶν μαθητῶν τοῦ Ἰησοῦ, οὐκ ηὔξανον, οὐδὲ ἐπληθυνον, οὐδὲ ἐδύναντο τρέφειν πλείονας· ὅτε δὲ λαβὼν αὐτοὺς ὁ Σωτὴρ πρῶτον ἀνέβλεψεν εἰς τὸν οὐρανὸν, ταῖς ἀκτῖσι [4]) τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ οἱονεὶ καταβιβάζων δύναμιν ἐκεῖθεν, τὴν ἀνακραθησομένην τοῖς ἄρτοις καὶ τοῖς ἰχθύσι, μέλλουσι τρέφειν τοὺς πεντακισχιλίους, καὶ μετὰ τοῦτο ηὐλόγησε τοὺς πέντε ἄρτους καὶ τοὺς δύο ἰχθύας, τῷ λόγῳ καὶ τῇ εὐλογίᾳ αὔξων καὶ πληθύνων αὐτοὺς, καὶ τρίτον μερίζων καὶ κλῶν ἐδωκε τοῖς μαθηταῖς, ἵν' ἐκεῖνοι τοῖς ὄχλοις παραθῶσι, τότε διήρκεσαν [5]) οἱ ἄρτοι καὶ οἱ ἰχθύες, ὡς φαγεῖν πάντας, καὶ χορεσθῆναι, καί τινας τῶν εὐλογηθέντων ἄρτων μὴ χωρη-

---

[1]) Matth. XIV, 17. Marc. VI, 38. Luc. IX, 13.

[2]) Ed. Huet. corrupte: δύο τάχα οὐ οἱ μαθηταὶ ὁδ' μολογοῦσιν κ. τ. λ.

[3]) Ev. Joann. VI, 9. Ed. Knapp. ἔστι παιδ. ἓν ὧδε, ὃ ἔχει κ. τ. λ., ed. Lachm. ἔστιν παιδ. (ἓν) ὧδε, ὃς ἔχει κ. τ. λ.

[4]) H. et R. ἀκτῖσι.

[5]) H. et R. (duce H.) in notis: „ita Cod.ᵃ Holm. et catena in Luc. IX., quae Ms. habetur in bibliotheca Mazariniana. Videtur aliter habuisse Erasmi Codex; sic *enim ipse vertit: tunc suscipiebant illi panes.*“

[redacted]

γεῖν. Ἐπερίσσευσε γὰρ τοῖς ὄχλοις τοσαῦτα, ἃ ἐν τοὺς ὄχλους οὐκ ἦν, κατὰ δὲ τοὺς δυναμέ-ιθητὰς ἆραι τὸ περισσεῦον τῶν κλασμάτων, καὶ ἵνα εἰς κοφίνους πληρουμένους τῶν περισσευμά-της τὸν ἀριθμὸν τοσούτους, ὅσαι αἱ φυλαὶ τοῦ

Περὶ μὲν οὖν τοῦ Ἰωσὴφ ἐν ψαλμοῖς γέγρα-αἱ χεῖρες [1]) αὐτοῦ ἐν τῷ κοφίνῳ ἐδούλευσαν·“ τῶν Ἰησοῦ μαθητῶν, ὅτι ἦραν τὸ περισσεῦον σμάτων, οἱ δώδεκα, οἶμαι, δώδεκα κοφίνους, τελείς, ἀλλὰ πλήρεις. Καί εἰσιν, οἶμαι, μέχρι ρο, καὶ ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος, οἱ πλή-μενοι δώδεκα τῶν κλασμάτων ἄρτου ζῶντος, οὓς νανται οἱ ὄχλοι ἐσθίειν, παρὰ τοῖς τῶν ὄχλων ς μαθηταῖς τοῦ Ἰησοῦ. Ἦσαν δὲ οἱ ἐσθίοντες ἐν πέντε ἄρτων, τῶν πρὸ τῶν περισσευσάντων ν δώδεκα, συγγενεῖς τῷ πέντε ἀριθμῷ. Μέχρι ισθητῶν ἔφθασαν οἱ φαγόντες, ἐπεὶ καὶ οὗτοι ῦ ἀναβλέψαντος εἰς οὐρανὸν ἐτράφησαν, καὶ εὐ-ντος. καὶ κλάσαντος αὐτούς, καὶ οὐ παῖδες, οὐδὲ κες, ἀλλὰ ἄνδρες. Εἰσὶ γὰρ καὶ ἐν αἰσθηταῖς, τροφαῖς διαφοραί, ὡς τινας μὲν αὐτῶν εἶναι ησάντων [2]) τὰ τοῦ νηπίου, τινὰς δὲ ἔτι τῶν νη-καὶ σαρκίνων ἐν Χριστῷ.

Καὶ ταῦτα δὲ ἡμῖν λέλεκται διὰ τό· „ἐσθίον-ἦσαν ἄνδρες πεντακισχίλιοι, χωρὶς παιδίων καὶ ῶν·“ [3]) ὅπερ ἀμφίβολόν ἐστιν· ἢ γὰρ οἱ φαγόντες ἄνδρες πεντακισχίλιοι, καὶ οὐδεὶς ἦν ἐν τοῖς τι παιδίον, ἢ γυνή· ἢ ὅτι μόνον ἄνδρες πεντα-οι ἦσαν, μὴ ἀριθμουμένων μήτε παίδων, μήτε

---

1) Psalm. LXXXI, 6. (LXXX.)
2) I Cor. XIII, 11.
3) Matth. XIV, 21. Ed. Knapp. ἄνδρες ὡσεὶ πεντ., γυν. καὶ παιδίων, ed. Lachm. ἄνδρες ὡσεὶ πεντ. παιδ. καὶ γυναικῶν.

γυναικῶν. Τινὲς μὲν οὖν, ὡς φθάσαντες εἰρήκαμεν, οὕτως ἐξειλήφασιν, ὅτι οὔτε παιδία, οὐδὲ γυναῖκες παρῆσαν τοῖς ηὐξηκόσι καὶ πεπληθυσμένοις ἀπὸ τῶν πέντε ἄρτων, καὶ τῶν δύο ἰχθύων. Εἴποι δ' ἄν τις, ὅτι πολλῶν φαγόντων, καὶ κατ' ἀξίαν καὶ δύναμιν μετειληφότων ἀπὸ τῶν τῆς εὐλογίας ἄρτων, οἱ μὲν ἀριθμῶν ἄξιοι, ἀνάλογον τοῖς ἐν τῇ βίβλῳ τῶν Ἀριθμῶν ἀριθμηθεῖσιν εἰκοσαετέσιν,[1]) Ἰσραηλῖτες ἄνδρες ἦσαν· οἱ δὲ μὴ ἄξιοι τηλικούτου λόγου καὶ ἀριθμοῦ, παῖδες ἦσαν, καὶ γυναῖκες. Τροπολόγει δέ μοι καὶ τοὺς παῖδας κατὰ τό· „οὐκ[2]) ἠδυνήθην ὑμῖν λαλῆσαι ὡς πνευματικοῖς, ἀλλ' ὡς σαρκίνοις,[3]) ὡς νηπίοις ἐν Χριστῷ·" καὶ τὰς γυναῖκας κατὰ τό· βούλομαι δὲ τοὺς πάντας ὑμᾶς „παρθένον[4]) ἁγνὴν παραστῆσαι τῷ Χριστῷ·" τοὺς δὲ ἄνδρας κατὰ τό· „ὅτε[5]) γέγονα ἀνήρ, κατήργηκα τὰ τοῦ νηπίου." Μὴ παρέλθωμεν ἀδιήγητον καὶ τό· „κελεύσας[6]) τοὺς ὄχλους ἀνακλιθῆναι ἐπὶ τοῦ χόρτου, λαβὼν τοὺς πέντε ἄρτους καὶ τοὺς δύο ἰχθύας, ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν ηὐλόγησε· καὶ κλάσας ἔδωκε τοῖς μαθηταῖς τοὺς ἄρτους, οἱ δὲ μαθηταὶ τοῖς ὄχλοις. Καὶ ἔφαγον πάντες." Τί γὰρ σημαίνοι τό· „καὶ ἐκέλευσε πάντας τοὺς ὄχλους ἀνακλιθῆναι ἐπὶ τοῦ χόρτου," καὶ τί ἄξιόν ἐστι τῆς κελεύσεως Ἰησοῦ νοῆσαι κατὰ τὸν τόπον; Νομίζω δὲ, ὅτι τοὺς ὄχλους ἐκέλευσεν ἀνακλιθῆναι ἐν τῷ χόρτῳ διὰ τὸ ἐν Ἡσαΐᾳ λελεγμένον· „πᾶσα[7]) σὰρξ χόρτος" τουτέστιν ὑποκάτω ποιῆσαι τὴν

---

[1]) Num. I, 3. H. et R. εἰκοσαέτεσιν.

[2]) I Cor. III, 1. Edd. N. T. λαλῆσαι ὑμῖν.

[3]) Ed. Knapp. σαρκικοῖς, ed. Lachm. σαρκίνοις.

[4]) II Cor. XI, 2. coll. edd. N. T.

[5]) I Cor. XIII, 11. Ed. Knapp. ὅτε δὲ γέγονα κ. τ. λ., ed. Lachm. ὅτε γέγονα κ. τ. λ.

[6]) Math. XIV, 19. 20. Ed. Knapp. ἐπὶ τοὺς χόρτους et εὐλόγησε, ed. Lachm. ut in nostro textu.

[7]) Jes. XL, 6. — Rom. VIII, 6.

αἵματι, καὶ ὑποτάξαι τὸ φρόνημα τῆς σαρκὸς, ἵν' οὕτω τις δυνηθῇ ὧν εὐλογεῖ ἄρτων Ἰησοῦς μεταλαβεῖν. Εἶτα ἐπεὶ τάγματα διάφορά ἐστι τῶν δεομένων τῆς ἀπὸ Ἰησοῦ τροφῆς, μὴ πάντων τοῖς ἴσοις λόγοις τρεφομένων, διὰ τοῦτο οἶμαι τὸν μὲν Μάρκον πεποιηκέναι· „καὶ[1]) ἐπέταξεν αὐτοῖς πᾶσιν ἀνακλιθῆναι συμπόσια συμπόσια ἐπὶ τῷ χλωρῷ χόρτῳ. Καὶ ἀνέπεσον πρασιαὶ πρασιαὶ ἀνὰ ἑκατὸν καὶ πεντήκοντα·“ τὸν δὲ Λουκᾶν· „εἶπε[2]) δὲ πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ· κατακλίνατε αὐτοὺς κλισίας ὡσεὶ ἀνὰ πεντήκοντα.“ Ἔδει γὰρ τοὺς ἀναπαυσομένους ἐπὶ ταῖς Ἰησοῦ τροφαῖς, ἤτοι ἐν τάγματι εἶναι τοῦ ἑκατὸν ἱεροῦ ἀριθμοῦ, καὶ τῷ θεῷ διὰ τὴν μονάδα ἀνακειμένου, ἢ ἐν τάγματι τῶν πεντήκοντα, ἀριθμῷ περιέχοντι τὴν ἄφεσιν, κατὰ τὸ μυστήριον τοῦ Ἰωβηλαίου, γινομένου διὰ πεντήκοντα ἐτίας, καὶ τῆς κατὰ τὴν Πεντηκοστὴν ἑορτῆς. Οἶμαι δὲ, ὅτι οἱ δώδεκα κόφινοι ἦσαν παρὰ τοῖς μαθηταῖς, πρὸς οὓς εἴρηται· „καθήσεσθε[3]) ἐπὶ δώδεκα θρόνους, κρίνοντες τὰς δώδεκα φυλὰς τοῦ Ἰσραήλ.“ Καὶ ὥσπερ λέγοιτο ἂν μυστήριον εἶναι θρόνος κρίνοντος φυλὴν Ῥουβεὶμ, καὶ θρόνος κρίνοντος φυλὴν Συμεὼν, καὶ ἄλλος φυλὴν Ἰούδα, καὶ οὕτω καθεξῆς· οὕτως εἴη ἂν καὶ κόφινος τροφῆς Ῥουβεὶμ, καὶ ἄλλος Συμεὼν, καὶ ἄλλος Λευΐ. Οὐ κατὰ τὸν παρόντα δέ ἐστι λόγον νῦν τοσοῦτον ἐκβῆναι τοῦ προκειμένου, ὡς συναγαγεῖν τὰ περὶ τῶν δώδεκα φυ-

---

[1]) Marc. VI, 39. 40. Ed. Knapp. vers. 39. καὶ ἐπέτ. αὐτοῖς ἀνακλῖναι πάντας, συμπόσια κ. τ. λ., ed. Lachm. καὶ ἐπέτ. αὐτοῖς ἀνακλιθῆναι πάντας συμπόσια κ. τ. λ. Vers. 40. ed. Knapp. καὶ ἀνέπ. πρασ. πρασιαὶ, ἀνὰ ἑκ., καὶ ἀνὰ πεντ., ed. Lachm. καὶ ἀνέπ. πρασ. πρασ., κατὰ ἑκ. καὶ κατὰ πεντήκοντα.

[2]) Luc. IX, 14. Ed. Knapp. μαθητ. αὐτοῦ· κατακλίν. αὐτ. κλισ. ἀνά κ. τ. λ., ed. Lachm. μαθητ. αὐτοῦ· κατακλίν. αὐτ. κλισ. (ὡσεὶ) ἀνά κ. τ. λ.

[3]) Matth. *XIX, 28. coll. edd. N. T. et Luc. XXII, 30.*

λῶν, καὶ ἰδίᾳ τὰ περὶ ἑκάστης αὐτῶν, καὶ εἰπεῖν, τίς ἑκάστη τοῦ Ἰσραὴλ φυλή.

4. „Καὶ [1]) εὐθέως ἠνάγκασε τοὺς μαθητὰς ἐμβῆναι εἰς τὸ πλοῖον, καὶ προάγειν αὐτὸν εἰς τὸ πέραν, ἕως οὗ ἀπολύσῃ [2]) τοὺς ὄχλους.“ Παρατηρητέον ποσάκις εἴρηται κατὰ τοὺς αὐτοὺς τόπους τὸ ὄνομα „οἱ ὄχλοι,“ καὶ ἄλλο ὄνομα „οἱ μαθηταί,“ ἵν᾽ ἐκ τῆς παρατηρήσεως καὶ τῆς περὶ τούτου συναγωγῆς θεωρηθῇ, ὅτι τὸ προκείμενον τοῖς Εὐαγγελισταῖς ἦν, διὰ τῆς εὐαγγελικῆς ἱστορίας παραστῆσαι διαφορὰς τῶν προσερχομένων [3]) τῷ Ἰησοῦ· ὧν οἱ μέν εἰσιν ὄχλοι, καὶ οὐ χρηματίζουσι μαθηταί, ἕτεροι δὲ οἱ μαθηταὶ κρείττους τυγχάνοντες τῶν ὄχλων. Ἀρκεῖ δὲ ἐπὶ τοῦ παρόντος ὀλίγα ῥητὰ ἡμᾶς παραθέσθαι, ἵνα ἀπὸ τούτων κινηθείς τις τὸ ὅμοιον ποιήσῃ ἐπὶ ὅλων τῶν εὐαγγελίων. Γέγραπται τοίνυν, ὡς κάτω τῶν ὄχλων τυγχανόντων, τῶν δὲ μαθητῶν ἀναβάντι εἰς τὸ ὄρος τῷ Ἰησοῦ δυναμένων προσελθεῖν, ἔνθα οὐχ [4]) οἷοίτε ἦσαν οἱ ὄχλοι γενέσθαι, τοιαῦτα· „ἰδὼν [5]) δὲ τοὺς ὄχλους ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος· καὶ καθίσαντος αὐτοῦ, προσῆλθον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ. Καὶ ἀνοίξας τὸ στόμα αὐτοῦ ἐδίδασκεν αὐτούς, λέγων· μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι,“ καὶ τὰ ἑξῆς. Καὶ πάλιν ἐν ἄλλῳ τόπῳ, ὡς τῶν ὄχλων δεομένων θεραπείας, λέλεκται· „ἠκολούθησαν [6]) αὐτῷ ὄχλοι πολλοί,

---

[1]) Matth. XIV, 22. Ed. Knapp. ἠνάγκ. (ὁ Ἰησοῦς) τοὺς μαθ. (αὐτοῦ) ἐμβῆναι κ. τ. λ., ed. Lachm. ἠνάγκ. τοὺς μαθ. αὐτοῦ ἐμβῆναι κ. τ. λ.

[2]) Ed. R. recte ἀπολύσῃ, ed. H. ἀπολύσει.

[3]) Ed. R. min. accurate: προσεχομένων.

[4]) Ed. H. οὐκ οἷοί τε ἦσαν κ. τ. λ.

[5]) Matth. V, 1. 2. 3. Ed. Knapp. (it. ed. Huet.) vers. 2. στόμα αὐτοῦ, ed. Lachm. (item ed. R.) στόμα αὐτοῦ.

[6]) Matth. XII, 15. Ed. Knapp. ὄχλοι πολλοί, ed.

καὶ ἐθεράπευσεν αὐτούς." Οὐχ εὕρομεν δὲ περὶ μαθητῶν ἀναγεγραμμένην θεραπείαν, ἐπεί, εἴ τίς ἐστιν ἤδη μαθητὴς τοῦ Ἰησοῦ, ὑγιαίνει ἐκεῖνος, καὶ καλῶς ἔχων δεῖται τοῦ Ἰησοῦ, οὐχὶ ἰατροῦ, ἀλλὰ κατὰ τὰς ἄλλας αὐτοῦ δυνάμεις. Πάλιν ἐν ἄλλῳ τόπῳ, λαλοῦντος[1]) αὐτοῦ τοῖς ὄχλοις, ἡ μήτηρ αὐτοῦ καὶ οἱ ἀδελφοὶ εἱστήκεισαν ἔξω, ζητοῦντες λαλῆσαι αὐτῷ, ὅπερ αὐτῷ ἐδηλώθη· πρὸς ὃν ἀπεκρίνατο ἐκτείνας τὴν χεῖρα, οὐκ ἐπὶ τοὺς ὄχλους, ἀλλ' ἐπὶ τοὺς μαθητὰς, καὶ εἶπεν „ἰδοὺ ἡ μήτηρ μου, καὶ οἱ ἀδελφοί μου," καὶ μαρτυρῶν τοῖς μαθηταῖς, ὡς ποιοῦσι τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς· „αὐτός μου καὶ ἀδελφὸς, καὶ ἀδελφὴ, καὶ μήτηρ ἐστί." Καὶ πάλιν ἐν ἄλλῳ τόπῳ γέγραπται, ὅτι „πᾶς[2]) ὁ ὄχλος ἐπὶ τὸν αἰγιαλὸν εἱστήκει, καὶ ἐλάλησεν ἐν παραβολαῖς αὐτοῖς πολλά·" εἶτα μετὰ τὴν τοῦ σπόρου παραβολὴν προσελθόντες οὐκέτι οἱ ὄχλοι, ἀλλ' οἱ μαθηταὶ, εἶπον αὐτῷ, οὐ·[3]) διὰ τί ἐν παραβολαῖς ἡμῖν λαλεῖς; ἀλλά „διὰ[4]) τί ἐν παραβολαῖς λαλεῖς αὐτοῖς;" ὅτε καὶ ἀποκριθεὶς εἶπεν, οὐ τοῖς ὄχλοις, ἀλλὰ τοῖς μαθηταῖς τό· „ὑμῖν[5]) δέδοται γνῶναι τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν· τοῖς δὲ λοιποῖς ἐν παραβολαῖς." Οὐκοῦν τῶν προσερχομένων τῷ ὀνόματι τοῦ Ἰησοῦ, οἱ

Lachm. πολλοί, omisso voc. ὄχλοι. In fine vers. utraq. editio αὐτοὺς πάντας.

1) Ibid. XII, 46. 47. 49. 50. coll. edd. N. T.

2) Matth. XIII, 2. 3. Edd. N. T. vers. 3. καὶ ἐλάλ. αὐτ. πολλὰ ἐν παραβολαῖς.

3) H. et R. (duce H.) in notis: „in Cod. Holmiensi οὐ insertum erat manu recentiori: optime, nam et sensus id postulat, et Erasmus expressit." Quibus R. haec addit: in Codd. Anglicano, Vaticano et Tariniano prima manu scriptum est.

4) Matth. XIII, 10.

5) Ibid. XIII, 11. coll. edd. N. T. (nec non pag. 76. lin. 6.) et Luc. VIII, 10.

μὲν γινώσκοντες τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, μαθηταὶ χρηματίζοιεν ἄν· οἷς δὲ τὸ τοιοῦτον οὐ δέδοται, ὄχλοι, οἳ τῶν μαθητῶν ἥττους λέγοιντ᾽ ἄν. Πρόσχες γὰρ ἐπιμελῶς, ὅτι τοῖς μαθηταῖς εἶπε τό· „ὑμῖν δέδοται [1]) γνῶναι τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν·“ περὶ δὲ τῶν ὄχλων τό· „ἐκείνοις δὲ οὐ δέδοται.“ Καὶ ἐν ἄλλῳ τόπῳ ἀφίησι [2]) μὲν τοὺς ὄχλους, καὶ ἔρχεται εἰς τὴν οἰκίαν, οὐχὶ δὲ τοὺς μαθητὰς, καὶ εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ προσῆλθον αὐτῷ, οὐχὶ [3]) οἱ ὄχλοι, ἀλλ᾽ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, λέγοντες· „φράσον ἡμῖν τὴν παραβολὴν τῶν ζιζανίων τοῦ ἀγροῦ.“ Ἀλλὰ καὶ ἐν ἄλλῳ τόπῳ, ἡνίκα ἀκούσας [4]) τὰ περὶ Ἰωάννου ὁ Ἰησοῦς ἀνεχώρησεν ἐν πλοίῳ εἰς ἔρημον τόπον κατ᾽ ἰδίαν, οἱ ὄχλοι ἠκολούθησαν αὐτῷ· ὅτε ἐξελθὼν εἶδε πολὺν ὄχλον, καὶ σπλαγχνισθεὶς ἐπ᾽ αὐτοῖς, ἐθεράπευσε τοὺς ἀῤῥώστους αὐτῶν, τῶν ὄχλων, οὐχὶ τῶν μαθητῶν. Ὀψίας [5]) δὲ γενομένης προσῆλθον αὐτῷ, οὐχ οἱ ὄχλοι, ἀλλ᾽ οἱ μαθηταὶ λέγοντες, ὡς ἕτεροι τῶν ὄχλων· „ἀπόλυσον τοὺς ὄχλους, ἵνα ἀπελθόντες εἰς τὰς κώμας ἀγοράσωσιν ἑαυτοῖς βρώματα.“ Ἀλλὰ καὶ ἡνίκα λαβὼν [6]) τοὺς πέντε ἄρτους, καὶ τοὺς δύο ἰχθύας, ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν εὐλόγησε, καὶ κλάσας τοὺς ἄρτους, οὐ τοῖς ὄχλοις, ἀλλὰ τοῖς μαθηταῖς ἔδωκεν, ἵνα οἱ μαθηταὶ δῶσι τοῖς ὄχλοις, μὴ χωροῦσιν ἀπ᾽ αὐτοῦ λαβεῖν, ἀλλὰ μόγις διὰ τῶν μαθητῶν δεχομένοις τοὺς τῆς εὐλογίας Ἰησοῦ ἄρτους, καὶ οὐδὲ τούτους πάντας ἐσθίουσι· χορτασθέντες γὰρ οἱ ὄχλοι καταλελοίπασι τὸ περισσεῦον ἐν κοφίνοις οὖσι πλήρεσι δώδεκα.

---

[1]) Matth. XIII, 11. coll. pag. 75. not. 5.

[2]) Ibid. XIII, 36. coll. pag. 8. not. 1. et 2. et pag. 9. not. 1.

[3]) Ed. Huet. οὐχ οἱ ὄχλοι κ. τ. λ.

[4]) Matth. XIV, 13. 14.

[5]) Ibid. XIV, 15.

[6]) *Ibid.* XIV, 19.

5. Οὗ δὲ ἕνεκεν ταῦτα [1]) παρειλήφαμεν, ἔστι τὸ προκείμενον, ὅτι χωρίσας ὁ Ἰησοῦς τῶν ὄχλων τοὺς μαθητὰς, ἠνάγκασεν [2]) αὐτοὺς ἐμβῆναι εἰς τὸ πλοῖον, καὶ προάγειν αὐτὸν εἰς τὸ πέραν, ἕως οὗ ἀπολύσῃ [3]) αὐτοὺς τοὺς ὄχλους· οὐ γὰρ ἐδύναντο οἱ ὄχλοι εἰς τὸ πέραν ἀπελθεῖν, ὡς οὐ μυστικῶς Ἑβραῖοι, οἵτινες ἑρμηνεύονται περατικοί. Ἀλλὰ τοῦτο ἔργον ἦν τῶν Ἰησοῦ μαθητῶν· λέγω δὲ εἰς τὸ πέραν ἀπελθεῖν, καὶ ὑπερβῆναι τὰ βλεπόμενα, καὶ σωματικὰ, ὡς πρόσκαιρα, φθάσαι δὲ ἐπὶ τὰ μὴ βλεπόμενα, καὶ αἰώνια. Εὐεργεσία οὖν αὐτάρκης ἦν τοῖς ὄχλοις, ἀπὸ τοῦ Ἰησοῦ αὐτοῖς διδομένη, μὴ δυναμένοις, διὰ τὸ ὄχλους εἶναι, ἀπελθεῖν εἰς τὸ πέραν, ἀπολυθῆναι ἀπὸ τοῦ Ἰησοῦ, ἥντινα ἀπόλυσιν οὐδεὶς ἔχει ἐξουσίαν ἀπολύειν, ἢ ὁ Χριστὸς μόνος, καὶ οὐχ [4]) οἰόντέ ἐστιν ἀπολυθῆναί τινα, μὴ πρότερον φαγόντα ἄρτων, ὧν ὁ Ἰησοῦς εὐλογεῖ. Οὐχ οἷον [5]) δὲ φαγεῖν τῶν ἄρτων τῆς εὐλογίας Ἰησοῦ, εἰ μὴ ὡς ἐκέλευσεν ὁ Ἰησοῦς ποιήσαντα, καὶ ἀνακλιθέντα ἐπὶ τοῦ χόρτου, ὡς ἀποδεδώκαμεν. Ἀλλ' οὐδὲ

---

[1]) H. et R. in textu non male ταύτας; H. tamen ad marg.: „scrib. ταῦτα.“ Idem in notis: „Erasmus *caeterum cujus gratia has annotationes obiter adjunxerimus.* An aliquam vocem supplendam reliquit Origenes, ut διασαφήσεις, ἐξηγήσεις, ἐπισημειώσεις, vel quid simile? An nos in exscribendo nimium praecipites vocem aliquam praetermisimus? An pro ταύτας legendum ταῦτα? Viderit lector.“ Quibus quidem R. haec adjungit: in exscribendo nimium praeceps non fuit vir clarus, si quidem in Codd. Anglicano, Vaticano et Tariniano simili modo legitur ταύτας παρειλήφαμεν.

[2]) Matth. XIV, 22. coll. pag. 74. not. 1.

[3]) H. et R. h. l. ἀπολύσει. Cfr. pag. 74. not. 2.

[4]) Ed. Huet. min. accur.: καὶ οὐχ' οἷγε τέ ἐστιν κτλ.

[5]) Ed. H. min. recte: οὐχ' οἷγε δὲ — εὐλογίας Ἰησοῦς, κ. τ. λ.

τοῦτο οἱόντε ποιῆσαι τοὺς ὄχλους, μὴ ἀκολουθήσαντας τῷ Ἰησοῦ ἀπὸ τῶν ἰδίων πόλεων, ἀναχωρήσαντι εἰς ἔρημον τόπον κατ' ἰδίαν. Καὶ πρότερον μὲν ἀξιούμενος ὑπὸ τῶν μαθητῶν ἀπολῦσαι τοὺς ὄχλους, οὐκ ἀπέλυσεν, ἕως ἔθρεψε τοῖς ἄρτοις τῆς εὐλογίας. Νῦν δὲ ἀπολύει, τῶν μαθητῶν πρότερον ἀναγκασθέντων ἐμβῆναι εἰς τὸ πλοῖον, καὶ ἀπολύει αὐτοὺς κάτω που τυγχάνοντας· κάτω γὰρ ἡ ἔρημος. Αὐτὸς δὲ ἀνέβη[1]) εἰς τὸ ὄρος προσεύξασθαι. Καὶ τοῦτο δὲ παρατηρητέον, ὅτι εὐθέως μετὰ τὸ τραφῆναι τοὺς πεντακισχιλίους, ἠνάγκασεν ὁ Ἰησοῦς τοὺς μαθητὰς ἐμβῆναι εἰς τὸ πλοῖον, καὶ προάγειν αὐτὸν εἰς τὸ πέραν. Πλὴν οὐ δεδύνηνται οἱ μαθηταὶ προάγειν τὸν Ἰησοῦν εἰς τὸ πέραν, ἀλλὰ μέχρι τοῦ μέσου τῆς θαλάσσης φθάσαντες, βασανιζομένου τοῦ πλοίου, τῷ τὸν ἄνεμον αὐτοῖς εἶναι ἐναντίον, ἐφοβήθησαν, περὶ τετάρτην φυλακὴν τῆς νυκτὸς ἐλθόντος πρὸς αὐτοὺς τοῦ Ἰησοῦ. Καὶ εἰ μὴ ἀναβεβήκει εἰς τὸ πλοῖον ὁ Ἰησοῦς, οὔτ' ἂν ὁ τοῖς πλέουσι μαθηταῖς ἐναντιούμενος ἐπαύσατο ἄνεμος, οὔτ' ἂν διαπεράσαντες ἦλθον εἰς τὸ πέραν οἱ πλέοντες. Καὶ τάχα βουλόμενος τῇ πείρᾳ αὐτοὺς διδάξαι, ὅτι[2]) οὐχ οἱόντε ἐστι χωρὶς αὐτοῦ ἀπελθεῖν εἰς τὸ πέραν, ἠνάγκασε μὲν ἐμβῆναι εἰς τὸ πλοῖον, καὶ προάγειν αὐτὸν εἰς τὸ πέραν· μὴ δυνηθεῖσι δ' αὐτοῖς πλέον τοῦ μέσου τῆς θαλάσσης διελθεῖν, ἐπιφανείς, καὶ ποιήσας τὰ γεγραμμένα, ἔδειξεν ὅτι ὁ εἰς τὸ πέραν γιγνόμενος, Ἰησοῦ αὐτῷ συμπλέοντος φθάνει ἐκεῖ. Τί δὲ τὸ πλοῖον, εἰς ὃ ἠνάγκασεν ἐμβῆναι τοὺς μαθητὰς ὁ Ἰησοῦς; ἢ τάχα ὁ τῶν πειρασμῶν καὶ περιστάσεων ἀγών, εἰς ὃν ἀναγκαζόμενός τις ὑπὸ τοῦ Λόγου, καὶ οἱονεὶ οὐχ[3]) ἑκὼν ἔρχεται, βουλομένου τοῦ Σωτῆρος γυμνάσασθαι τοὺς

---

[1]) Matth. XIV, 23 — 22.
[2]) Ed. Huet. ὅτι μὴ οἷόν τέ ἐστι κ. τ. λ.
[3]) Ed. Huet. οὐκ ἑκὼν ἔρχεται.

μαθητὰς ἐν τῷ βασανιζομένῳ τούτῳ πλοίῳ ὑπὸ τῶν κυμάτων καὶ [1]) τοῦ ἐναντίου ἀνέμου. Ἐπειδὴ δὲ „εὐθέως [2]) ἠνάγκασε τοὺς μαθητὰς ἐμβῆναι εἰς τὸ πλοῖον, καὶ προάγειν αὐτὸν εἰς τὸ πέραν,“ ὀλίγον ἐναλλάξας τὴν λέξιν ἀνέγραψε καὶ ὁ Μάρκος ποιήσας· „καὶ [3]) εὐθέως ἠνάγκασε τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ ἐμβῆναι εἰς τὸ πλοῖον, καὶ προάγειν αὐτὸν [4]) εἰς τὸ πέραν εἰς [5]) Βηθσαϊδᾶ,“ ἀναγκαῖον ἐπιστῆσαι τῷ· „ἠνάγκασεν,“ ἐπὰν πρότερον ἴδωμεν τὰ τῆς ὀλίγης παραλλαγῆς τοῦ Μάρκου, ὡρισμένον πλεῖόν τι [6]) ἐμφαίνοντος διὰ τῆς τοῦ ἄρθρου προσθήκης· οὐ γὰρ ταὐτὸν ἐμφαίνεται ἀπὸ τοῦ· „εὐθέως [7]) ἠνάγκασε τοὺς μαθητάς.“ Ἔχει δέ τι πλεῖον, τὸ „τοὺς [8]) μαθητὰς αὐτοῦ·“ παρὰ τῷ Μάρκῳ γεγραμμένον, παρὰ τὸ [9]) ἁπλῶς· „τοὺς μαθητάς.“ Τάχα οὖν, ἵνα καὶ τῇ λέξει παραστῶμεν, οἱ μὲν μαθηταὶ δυσαποσπάστως ἔχοντες τοῦ Ἰησοῦ, οὐδὲ κατὰ τὸ τυχὸν αὐτοῦ χωρίζεσθαι δύνανται, βουλόμενοι παρεῖναι αὐτῷ· ὁ δὲ κρίνας αὐτοὺς πεῖραν λαβεῖν κυμάτων, καὶ ἐναντίου ἀνέμου, — οὐκ ἂν γενομένου, εἰ ἦσαν μετὰ τοῦ Ἰησοῦ —, ἀνάγκην αὐτοῖς ἐπήρτησε χωρισθεῖσιν αὐτοῦ ἐμβῆναι εἰς πλοῖον. Ἀναγκάζει μὲν οὖν τοὺς μαθητὰς ἐμβῆναι εἰς τὸ πλοῖον τῶν πειρασμῶν ὁ Σωτὴρ, καὶ

---

[1]) Deest *καί* in textu edd. H. et R.; recte tamen R. in notis: „scrib. καὶ τοῦ κ. τ. λ.“ Negligenter H., quum τοῦ jam adsit, ad marginem: „scrib. τοῦ.“

[2]) Matth. XIV, 22. coll. pag. 74. not. 1.

[3]) Marc. VI, 45. Ed. Knapp. (it. ed. Huet.) *μαθητὰς αὐτοῦ*, ed. Lachm. (itemq. ed. R.) *μαθητὰς αὐτοῦ*.

[4]) Desideratur *αὐτόν* in edd. N. T.

[5]) H. et R. *Βηθσαϊδᾶ*, edd. N. T. *Βηθσαϊδάν*.

[6]) Adest *τι* in notis, quas exhibent edd. H. et R., deest in textu utriusq. editionis.

[7]) Matth. XIV, 22. coll. pag. huj. not. 2.

[8]) Marc. VI, 45. coll. pag. huj. not. 3.

[9]) Ed. H. *min. recte τῷ.* — *Matth. XIV, 22.*

τοῦτο οἷόν τε ποιῆσαι τοὺς ὄχλους, μὴ ἀκολουθήσαντας τῷ Ἰησοῦ ἀπὸ τῶν ἰδίων πόλεων, ἀναχωρήσαντι εἰς ἔρημον τόπον κατ᾽ ἰδίαν. Καὶ πρότερον μὲν ἀξιούμενος ὑπὸ τῶν μαθητῶν ἀπολῦσαι τοὺς ὄχλους, οὐκ ἀπέλυσεν, ἕως ἔθρεψε τοῖς ἄρτοις τῆς εὐλογίας. Νῦν δὲ ἀπολύει, τῶν μαθητῶν πρότερον ἀναγκασθέντων ἐμβῆναι εἰς τὸ πλοῖον, καὶ ἀπολύει αὐτοὺς κάτω που τυγχάνοντας· κάτω γὰρ ἡ ἔρημος. Αὐτὸς δὲ ἀνέβη[1]) εἰς τὸ ὄρος προσεύξασθαι. Καὶ τοῦτο δὲ παρατηρητέον, ὅτι εὐθέως μετὰ τὸ τραφῆναι τοὺς πεντακισχιλίους, ἠνάγκασεν ὁ Ἰησοῦς τοὺς μαθητὰς ἐμβῆναι εἰς τὸ πλοῖον, καὶ προάγειν αὐτὸν εἰς τὸ πέραν. Πλὴν οὐ δεδύνηνται οἱ μαθηταὶ προάγειν τὸν Ἰησοῦν εἰς τὸ πέραν, ἀλλὰ μέχρι τοῦ μέσου τῆς θαλάσσης φθάσαντες, βασανιζομένου τοῦ πλοίου, τῷ τὸν ἄνεμον αὐτοῖς εἶναι ἐναντίον, ἐφοβήθησαν, περὶ τετάρτην φυλακὴν τῆς νυκτὸς ἐλθόντος πρὸς αὐτοὺς τοῦ Ἰησοῦ. Καὶ εἰ μὴ ἀναβεβήκει εἰς τὸ πλοῖον ὁ Ἰησοῦς, οὔτ᾽ ἂν ὁ τοῖς πλέουσι μαθηταῖς ἐναντιούμενος ἐπαύσατο ἄνεμος, οὔτ᾽ ἂν διαπεράσαντες ἦλθον εἰς τὸ πέραν οἱ πλέοντες. Καὶ τάχα βουλόμενος τῇ πείρᾳ αὐτοὺς διδάξαι, ὅτι[2]) οὐχ οἷόντέ ἐστι χωρὶς αὐτοῦ ἀπελθεῖν εἰς τὸ πέραν, ἠνάγκασε μὲν ἐμβῆναι εἰς τὸ πλοῖον, καὶ προάγειν αὐτὸν εἰς τὸ πέραν· μὴ δυνηθεῖσι δ᾽ αὐτοῖς πλέον τοῦ μέσου τῆς θαλάσσης διελθεῖν, ἐπιφανείς, καὶ ποιήσας τὰ γεγραμμένα, ἔδειξεν ὅτι ὁ εἰς τὸ πέραν γιγνόμενος, Ἰησοῦ αὐτῷ συμπλέοντος φθάνει ἐκεῖ. Τί δὲ τὸ πλοῖον, εἰς ὃ ἠνάγκασεν ἐμβῆναι τοὺς μαθητὰς ὁ Ἰησοῦς; ἢ τάχα ὁ τῶν πειρασμῶν καὶ περιστάσεων ἀγών, εἰς ὃν ἀναγκαζόμενός τις ὑπὸ τοῦ Λόγου, καὶ οἱονεὶ οὐχ[3]) ἑκὼν ἔρχεται, βουλομένου τοῦ Σωτῆρος γυμνάσασθαι τοὺς

---

[1]) Matth. XIV, 23. — 22.
[2]) Ed. Huet. ὅτι μὴ οἷόν τέ ἐστι κ. τ. λ.
[3]) Ed. Huet. οὐκ ἑκὼν ἔρχεται.

μαθητὰς ἐν τῷ βασανιζομένῳ τούτῳ πλοίῳ ὑπὸ τῶν κυμάτων καὶ [1]) τοῦ ἐναντίου ἀνέμου. Ἐπειδὴ δὲ „εὐθέως [2]) ἠνάγκασε τοὺς μαθητὰς ἐμβῆναι εἰς τὸ πλοῖον, καὶ προάγειν αὐτὸν εἰς τὸ πέραν," ὀλίγον ἐναλλάξας τὴν λέξιν ἀνέγραψε καὶ ὁ Μάρκος ποιήσας „καὶ [3]) εὐθέως ἠνάγκασε τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ ἐμβῆναι εἰς τὸ πλοῖον, καὶ προάγειν αὐτὸν [4]) εἰς τὸ πέραν εἰς [5]) Βηθσαϊδᾶ," ἀναγκαῖον ἐπιστῆσαι τῷ „ἠνάγκασεν," ἐπὰν πρότερον ἴδωμεν τὰ τῆς ὀλίγης παραλλαγῆς τοῦ Μάρκου, [illegible] πλεῖόν τι [6]) ἐμφαίνοντος διὰ τῆς τοῦ ἄρθρου προσθήκης· οὐ γὰρ ταὐτὸν ἐμφαίνεται ἀπὸ τοῦ „εὐθέως [7]) ἠνάγκασε τοὺς μαθητάς." Ἔχει δέ τι πλεῖον, τὸ „τοὺς [8]) μαθητὰς αὐτοῦ" παρὰ τῷ Μάρκῳ γεγραμμένον, παρὰ τὸ [9]) ἁπλῶς „τοὺς μαθητάς." Τάχα οὖν, ἵνα καὶ τῇ λέξει παραστῶμεν, οἱ μὲν μαθηταὶ δυσαποσπάστως ἔχοντες τοῦ Ἰησοῦ, οὐδὲ κατὰ τὸ τυχὸν αὐτοῦ χωρίζεσθαι δύνανται, βουλόμενοι παρεῖναι αὐτῷ· ὁ δὲ κρίνας αὐτοὺς πεῖραν λαβεῖν κυμάτων, καὶ ἐναντίου ἀνέμου, — οὐκ ἂν γενομένου, εἰ ἦσαν μετὰ τοῦ Ἰησοῦ —, ἀνάγκην αὐτοῖς ἐπήρτησε χωρισθεῖσιν αὐτοῦ ἐμβῆναι εἰς πλοῖον. Ἀναγκάζει μὲν οὖν τοὺς μαθητὰς ἐμβῆναι εἰς τὸ πλοῖον τῶν πειρασμῶν ὁ Σωτήρ, καὶ

---

[1]) Deest καί in textu edd. H. et R.; recte tamen R. in notis: „scrib. καὶ τοῦ κ. τ. λ." Negligenter H., quum τοῦ jam adsit, ad marginem: „scrib. τοῦ."

[2]) Matth. XIV, 22. coll. pag. 74. not. 1.

[3]) Marc. VI, 45. Ed. Knapp. (it. ed. Huet.) μαθητὰς αὐτοῦ, ed. Lachm. (itemq. ed. R.) μαθητὰς αὐτοῦ.

[4]) Desideratur αὐτόν in edd. N. T.

[5]) H. et R. Βηθσαϊδᾶ, edd. N. T. Βηθσαϊδάν.

[6]) Adest τι in notis, quas exhibent edd. H. et R., deest in textu utriusq. editionis.

[7]) Matth. XIV, 22. coll. pag. huj. not. 2.

[8]) Marc. VI, 45. coll. pag. huj. not. 3.

[9]) Ed. H. min. recte τῷ. — Matth. XIV, 22.

προάγειν αὐτὸν εἰς τὸ πέραν, καὶ ἐπέκεινα τῶν περιστάσεων διὰ τὸ νικᾷν αὐτοὺς γενέσθαι· οἱ δὲ εἰς τὸ μέσον τῆς θαλάσσης, καὶ τῶν ἐν πειρασμοῖς γενόμενοι κυμάτων, καὶ τῶν ἐναντίων ἀνέμων κωλυόντων αὐτοὺς ἀπελθεῖν εἰς τὸ πέραν, παλαίοντες οὐ δεδύνηνται χωρὶς τοῦ Ἰησοῦ νικῆσαι τὰ κύματα καὶ τὸν ἐναντίον ἄνεμον, καὶ φθάσαι εἰς τὸ πέραν. Διόπερ ἐλεήσας αὐτοὺς ὁ Λόγος, πάντα τὰ παρ' ἑαυτοὺς πράξαντας, ἵνα εἰς τὸ πέραν γένωνται, ἦλθε πρὸς αὐτοὺς περιπατῶν ἐπὶ τὴν θάλασσαν, αὐτῷ μὴ ἔχουσαν κύματα, οὐδὲ ἄνεμον ἐναντιοῦσθαι δυνάμενον, εἰ καὶ ἐβούλετο· καὶ γὰρ οὐ γέγραπται· „ἦλθε[1]) πρὸς αὐτοὺς περιπατῶν" ἐπὶ τὰ κύματα, ἀλλ' „ἐπὶ τὰ ὕδατα·" ὥσπερ[2]) ὁ Πέτρος, ὅστις κατὰ τὰς ἀρχὰς εἰπόντος αὐτῷ τοῦ Ἰησοῦ· „ἐλθέ· καταβὰς[3]) ἀπὸ τοῦ πλοίου περιεπάτησεν," οὐκ ἐπὶ τὰ κύματα, ἀλλ' „ἐπὶ τὰ ὕδατα," ἐλθεῖν πρὸς τὸν Ἰησοῦν. Ἐπεὶ δὲ ἐδίστασεν, εἶδεν ἰσχυρὸν τὸν ἄνεμον, οὐκ ὄντα ἰσχυρὸν τῷ ἀποθεμένῳ τὴν ὀλιγοπιστίαν καὶ τὸν διςταγμόν. Καὶ ἀναβάντος τοῦ Ἰησοῦ μετὰ Πέτρου εἰς τὸ πλοῖον, ἐκόπασεν ὁ ἄνεμος, μηδὲν ἔτι δυνάμενος ἐνεργεῖν εἰς αὐτὸ ἀναβάντος τοῦ Ἰησοῦ.

6. Καὶ τότε οἱ μαθηταὶ „διαπεράσαντες,[4]) ἦλθον εἰς τὴν γῆν Γενεσαρὲτ," ἧς τὴν ἑρμηνείαν εἰ ἔγνωμεν, καὶ ἀπ' αὐτῆς ὠνάμεθα ἄν τι πρὸς τὴν τῶν προκειμένων διήγησιν. Παρατήρει δὲ, ἐπεὶ πιστὸς ὁ θεὸς, οὐκ ἐῶν πειρασθῆναι τοὺς ὄχλους ὑπὲρ ὧν δύνανται, τίνα τρόπον ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τοὺς μὲν μαθητὰς ἠνάγκασεν ἐμβῆναι εἰς τὸ πλοῖον, ὡς ἰσχυροτέρους, καὶ δυναμένους

---

[1]) Matth. XIV, 25. coll. edd. N. T.

[2]) ὥσπερ ὁ Πέτρος. Hae voces deerant in ed. Huet., sed supplentur e Codd. Vatic. et Tariniano. R.

[3]) Matth. XIV, 29. coll. edd. N. T.

[4]) Ibid. XIV, 34. Ed. Knapp. Γεννησαρέτ, ed. Lachm. Γεννησαρέθ.

θαλάσσης φθάσαι, καὶ ὑπομεῖναι τὴν
βάσανον, ἕως ἄξιοι τῆς θείας βοη-
ὶ ἴδωσι τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἀκούσωσιν
καὶ¹) διαπεράσαι, καὶ ἐλθεῖν εἰς τὴν
Τοὺς δὲ ὄχλους²) ἀπολύσας, οὐ λα-
ἀσθενεστέρους, πλοίου καὶ κυμάτων
ἀνέμου, ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος κατ' ἰδίαν
ρὶ τίνος δὲ προσεύξασθαι; ἢ τάχα
ων, ἵνα ἀπολυθέντες μετὰ τοὺς τῆς
μηδὲν ἐναντίον τῇ ἀπὸ τοῦ Ἰησοῦ
; περὶ δὲ τῶν μαθητῶν, ἵνα ἀναγκα-
ἐμβῆναι εἰς τὸ πλοῖον, καὶ προάγειν
ν, μηδὲν πάθωσιν ἐν τῇ θαλάττῃ,
τίου ἀνέμου; Καὶ θαῤῥήσας εἴποιμι
οῦ Ἰησοῦ πρὸς τὸν πατέρα περὶ τῶν
ηδὲν πεπόνθασιν οὗτοι, θαλάσσης καὶ
τίου ἀνέμου αὐτοῖς ἀντιπρασσόντων.
τερος ἀρκείσθω τῇ ἱστορίᾳ· ἡμεῖς δὲ,
ιρασμῶν περιπίπτομεν, ἀναμιμνη-
κασιν ἡμᾶς ὁ Ἰησοῦς ἐμβῆναι εἰς τὸ
λόμενος ἡμᾶς προάγειν εἰς τὸ πέραν.
μὴ πειρασμοὺς ὑπομείναντας κυμά-
ἐναντίου, εἰς τὸ πέραν φθάσαι. Εἶτ'
ολλὰ τὰ περιεστηκότα ἡμᾶς πράγματα,
κάμνοντες μετρίως αὐτὰ ἐπὶ ποσὸν
νιζόμεθα ὅτι τὸ πλοῖον ἡμῶν μέσον
ς, τότε βασανιζόμενον ὑπὸ τῶν κυμά-
ἡμᾶς ναυαγῆσαι περὶ τὴν πίστιν, ἢ
ἀλλ' ἐπὰν τὸ πνεῦμα τοῦ πονηροῦ
ίτιον ἡμῶν τοῖς πράγμασιν, ἐννοή-

ddl. H. et R. καί deest; H. tamen ad
. καὶ διαπεράσαι."
h. l. Γεννησαρέτ.
V, 23.

σωμεν ὅτι τότε ἡμῖν ἐναντίος ἐστὶν ὁ ἄνεμος. Ἐπὰν οὖν ταῦτα πάσχοντες τρεῖς φυλακὰς τῆς νυκτὸς, τοῦ ἐν τοῖς πειρασμοῖς σκότους, διανύσωμεν, κατὰ τὸ δυνατὸν ἀγωνιζόμενοι καλῶς, καὶ τηροῦντες ἑαυτοὺς πρὸς τὸ μὴ ναυαγῆσαι περὶ τὴν πίστιν, ἤ τινα τῶν ἀρετῶν, πρώτην φυλακὴν, τὸν πατέρα τοῦ σκότους καὶ τῆς κακίας, καὶ δευτέραν[1]) τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν ἀντικείμενον, καὶ ἐπαιρόμενον ἐπὶ πάντα λεγόμενον θεὸν ἢ σέβασμα, καὶ τρίτην, τὸ ἐναντίον τῷ ἁγίῳ πνεύματι πνεῦμα, τότε πιστεύομεν, ὅτι τετάρτης ἐνεστηκυίας φυλακῆς, ὅτε ἡ νὺξ προέκοψεν, ἡ δὲ ἡμέρα ἤγγικεν, ἐλεύσεται πρὸς ἡμᾶς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, ἵν' εὐτρεπίσῃ ἡμῖν τὴν θάλασσαν, περιπατῶν ἐπ' αὐτῆς. Καὶ ἐπὰν ἴδωμεν τὸν Λόγον ἡμῖν ἐμφανιζόμενον, ταραχθησόμεθα μὲν πρὶν τρανῶς καταλαβεῖν, ὅτι ὁ Σωτὴρ ἡμῖν ἐπιδεδήμηκεν, οἰόμενοι ἔτι φάντασμα θεωρεῖν, καὶ φοβούμενοι κεκραξόμεθα· ἀλλ' αὐτὸς εὐθέως ἡμῖν λαλήσει λέγων· „θαρσεῖτε,[2]) ἐγώ εἰμι· μὴ φοβεῖσθε.“ Καὶ θερμότερον κινούμενος ἀπὸ τοῦ „θαρσεῖτε,“ εἴ τις ἐν ἡμῖν εὑρεθείη Πέτρος, ὁδεύων μὲν ἐπὶ τὴν τελειότητα, οὐδέπω δὲ τοιοῦτος γεγενημένος, καταβὰς ἀπὸ τοῦ πλοίου, ὡς ἔξω τοῦ πειρασμοῦ γινόμενος ἐκείνου, ἐν ᾧ ἐβασανίζετο, περιπατήσει μὲν καταρχὰς, βουλόμενος ἐλθεῖν πρὸς τὸν Ἰησοῦν ἐπὶ τὰ ὕδατα· ὡς ἔτι δὲ ὀλιγόπιστος, καὶ ὡς ἔτι διστάζων, ὄψεται ἰσχυρὸν τὸν ἄνεμον, καὶ φοβηθήσεται, καὶ ἄρξεται μὲν καταποντίζεσθαι· οὐ πείσεται δὲ τοῦτο, διὰ τὸ τὸν Ἰησοῦν μεγάλῃ καλεῖν φωνῇ, καὶ λέγειν αὐτῷ· „Κύριε,[3]) σῶσόν με.“ Εἶτ' εὐθέως ἔτι λαλοῦντος τοῦ[4]) τοιούτου Πέτρου, καὶ λέγοντος· „Κύριε,

---

[1]) Ed. Huet.: δευτέρως. — II Thess. II, 4.

[2]) Matth. XIV, 27.

[3]) Ibid. XIV, 30.

[4]) Deest τοῦ in ed. Huetiana.

σῶσόν με" ἐκτενεῖ[1]) τὴν χεῖρα ὁ Λόγος, ὀρέγων τῷ τοιούτῳ βοήθειαν, καὶ ἐπιλήψεται αὐτοῦ ἀρξαμένου καταποντίζεσθαι, καὶ ὀνειδίσει αὐτῷ ἐπὶ τῇ ὀλιγοπιστίᾳ καὶ τῷ διστάγμῷ. Πλὴν τήρει, ὅτι οὐκ εἶπεν· ἄπιστε, ἀλλά· „ὀλιγόπιστε"[2]) καὶ ὅτι λέλεκται· „εἰς τί ἐδίστασας;" ἔχων μέν τι τῆς πίστεως, κλίνων δὲ καὶ πρὸς τὸ ἐναντίον αὐτῇ.

7. Καὶ ἐπὶ τούτοις γε καὶ ὁ Ἰησοῦς, καὶ ὁ Πέτρος ἀναβήσονται[3]) εἰς τὸ πλοῖον, καὶ κοπάσει ὁ ἄνεμος, καὶ οἱ ἐν τῷ πλοίῳ ἐννοήσαντες ἀφ' οἵων διεσώθησαν κινδύνων, προσκυνήσουσι λέγοντες, οὐχ ἁπλῶς· θεοῦ υἱὸς εἶ· ὡς καὶ οἱ δύο δαιμονιζόμενοι, ἀλλ' „ἀληθῶς θεοῦ υἱὸς εἶ" ὅπερ λέγουσιν οἱ ἐν τῷ πλοίῳ μαθηταί· οὐ γὰρ ἄλλους τῶν μαθητῶν νομίζω τοῦτο εἰρηκέναι. Ἐπὰν δὲ ἐν τούτοις ὅλοις γενώμεθα, διαπεράσαντες ἐλευσόμεθα εἰς τὴν γῆν, ἔνθα προάγειν ἡμῖν ἐκέλευσεν ὁ Ἰησοῦς. Τάχα δὲ καὶ δηλοῦταί τι ἀπόῤῥητον καὶ κεκρυμμένον μυστήριον περί τινων σεσωσμένων[4]) ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ ἀπὸ τοῦ· „καὶ[5]) ἐπιγνόντες αὐτὸν οἱ ἄνδρες τοῦ τόπου ἐκείνου," — δῆλον δ' ὅτι τοῦ ἐν τῷ πέραν, — „ἀπέστειλαν εἰς ὅλην τὴν περίχωρον ἐκείνην," — περίχωρον τοῦ πέραν, οὐκ ἐν αὐτῷ πέραν, ἀλλὰ περὶ αὐτό, — „καὶ προσήνεγκαν[6]) αὐτῷ πάντας τοὺς κακῶς

---

1) Matth. XIV, 31.

2) Matth. XIV, 31.

3) Ibid. XIV, 32. — 33.

4) H. et R. in textu recte: σεσωσμένων; H. insuper in notis: „Cod. Holm. habebat ἐσομένων, sed ad oram recentiori manu notatum erat, σεσωμένων. Lege: σεσωσμένων. Erasmus: *de his, qui servati sunt.*"

5) Matth. XIV, 35.

6) προσήνεγκαν — ἔχοντας." Ἐν — τήρει, ὅτι. Haec, quae viderat Erasmus, in Codd. suis non reperit Huet., sed hic supplentur e Codd. Anglicano, Vaticano et Apographo Tauriniano. *R.*

ἔχοντας.“ Ἐν τούτῳ δὲ τήρει, ὅτι προσήνεγκαν αὐτῷ, οὐ πολλοὺς κακῶς ἔχοντας μόνον, ἀλλὰ πάντας τοὺς ἐν [1]) τῇ περιχώρῳ ἐκείνῃ· οἱ δὲ προσηνεχθέντες αὐτῷ κακῶς ἔχοντες παρεκάλουν [2]) αὐτὸν, ἵνα κἂν μόνον ἅψωνται τοῦ κρασπέδου τοῦ ἱματίου αὐτοῦ, χάριν ἀπ᾽ αὐτοῦ αἰτοῦντες ταύτην, ἐπεὶ μὴ ἦσαν ὁποία ἡ αἱμοῤῥοοῦσα [3]) γυνὴ τὰ δώδεκα ἔτη, καὶ προσελθοῦσα ὄπισθεν, καὶ ἁψαμένη τοῦ κρασπέδου τοῦ ἱματίου αὐτοῦ, ὅτε [4]) ἔλεγεν ἐν ἑαυτῇ· „εἰ μόνον ἅψωμαι τοῦ ἱματίου αὐτοῦ, σωθήσομαι.“ Τήρει γὰρ ἐν τοῖς περὶ τοῦ κρασπέδου τοῦ ἱματίου αὐτοῦ, διὸ παραχρῆμα ἔστη ἡ ῥύσις τοῦ αἵματος αὐτῆς· οἱ δὲ ἀπὸ τοῦ περιχώρου τῆς γῆς Γενησαρὲτ, [5]) εἰς ἣν διαπεράσαντες ἦλθον ὁ Ἰησοῦς καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, οὐκ ἀφ᾽ ἑαυτῶν προσῆλθον τῷ Ἰησοῦ, ἀλλὰ προσήχθησαν ὑπὸ τῶν ἀποστειλάντων, ἅτε μὴ δυνάμενοι, διὰ τὸ σφόδρα κακῶς ἔχειν, προσελθεῖν ἀφ᾽ ἑαυτῶν. Καὶ οὐδὲ μόνοι ἥψαντο τοῦ κρασπέδου, ὡς ἡ αἱμοῤῥοοῦσα, ἀλλὰ παρακαλεσάντων ἐκείνων. Πλὴν καὶ τούτων „ὅσοι [6]) ἥψαντο, διεσώθησαν.“ Εἰ δέ ἐστί [7]) τις διαφορὰ τοῦ „διεσώθησαν,“ ἐπὶ τούτων εἰρημένου [8])

---

[1]) H. ad marg., R. in textu recte: ἐν τῇ κ. τ. λ.; R. in notis: „ita habet Cod. Vaticanus, in aliis (itemq. in textu ed. Huet.) deest ἐν.“

[2]) Matth. XIV, 36.

[3]) Ibidem IX, 20. Edd. N. T. ἐὰν μόνον pro εἰ μόνον.

[4]) ὅτε — ἱματίου αὐτοῦ. Omissa haec sunt in Cod., quo usus est Huetius, et hic restituuntur e Codd. Anglicano, Vaticano, et Apographo Tariniano. R.

[5]) H. et R. h. l. Γενησαρέτ. Cfr. pag. 81. not. 2.

[6]) Matth. XIV, 36.

[7]) Ed. H. εἰ δέ ἐστί τις κτλ., ed. R. εἰ δέ τις κτλ.

[8]) H. et R. in textu: εἰρημένη; iidem tamen, ille ad marginem: „scribas,“ hic in notis: „omnino scribendum: εἰρημένου.“

πρὸς τὸ „σωθῆναι·“ — εἴρηται γὰρ πρὸς τὴν αἱμοῤῥοοῦσαν· „ἡ¹) πίστις σου σέσωκέ σε“ — καὶ αὐτὸς²) ἐπιστρέψας.

Περὶ³) τῶν προσελθόντων Φαρισαίων καὶ γραμματέων καὶ ἐπερωτησάντων „διὰ τί οἱ μαθηταί σου παραβαίνουσι τὴν παράδοσιν τῶν πρεσβυτέρων;“

8. „Τότε⁴) προσέρχονται αὐτῷ ἀπὸ Ἱεροσολύμων Φαρισαῖοι καὶ γραμματεῖς, λέγοντες· διὰ τί οἱ μαθηταί σου παραβαίνουσι τὴν παράδοσιν τῶν πρεσβυτέρων; οὐ γὰρ νίπτονται τὰς χεῖρας, ὅταν ἄρτον ἐσθίωσι.“ Παρατηρήσας κατὰ ποῖον καιρὸν προσῆλθον τῷ Ἰησοῦ ἀπὸ Ἱεροσολύμων Φαρισαῖοι καὶ γραμματεῖς, λέγοντες· „διὰ τί οἱ μαθηταί σου παραβαίνουσι τὴν παράδοσιν τῶν πρεσβυτέρων;“ καὶ τὰ ἑξῆς, εἴσεται ὅτι ἀναγκαίως ὁ Ματθαῖος οὐχ ἁπλῶς ἀνέγραψε, προσεληλυθέναι τοὺς ἀπὸ Ἱεροσολύμων Φαρισαίους καὶ γραμματεῖς τῷ Σωτῆρι, πυνθανομένους αὐτοῦ⁵) τὰ ἐκκείμενα, ἀλλὰ πεποίηκε· „τότε προσέρχονται⁶) αὐτῷ ἀπὸ Ἱεροσολύμων.“ Πότε οὖν „τότε“ κατανοητέον; Ἡνίκα διαπεράσαντες ἦλθον εἰς τὴν γῆν Γεννησαρὲτ τῷ πλοίῳ ὁ Ἰησοῦς καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, κοπάσαντος τοῦ ἀνέμου, ἀφ' οὗ ἐπιβέβη-

¹) Matth. IX, 22.

²) Ed. Huet. min. accurate: αὐτόν.

³) Hic titulus in ed. Huetii non comparet, sed suppletur ex Apographo Tariniano. R.

⁴) Matth. XV, 1. 2. Edd. N. T. vers. 1. προσέρχονται τῷ Ἰησοῦ ἀπὸ Ἱεροσ. (ed. Knapp. οἱ ἀπὸ Ἱεροσ.) γραμματ. κ. Φαρισ. κ. τ. λ. Vers. 2. ed. Knapp. χεῖρας αὐτῶν, ed. Lachm. χεῖρας αὐτῶν.

⁵) Ed. Huet. min. accurate: αὐτὰ ἐκκείμενα.

⁶) H. et R. in textu ἀπέρχονται; iidem tamen, ille ad marg.: „scrib.“ hic in notis: „legendum videtur, ut supra, προσέρχονται.“

κεν ὁ Ἰησοῦς τῷ πλοίῳ, καὶ ὅτε „ἐπιγνόντες [1]) αὐτὸν οἱ ἄνδρες τοῦ τόπου ἐκείνου, ἀπέστειλαν εἰς ὅλην τὴν περίχωρον ἐκείνην, καὶ προσήνεγκαν αὐτῷ πάντας τοὺς κακῶς ἔχοντας, καὶ παρεκάλουν, ἵνα κἂν μόνον ἅψωνται τοῦ κρασπέδου τοῦ ἱματίου αὐτοῦ· καὶ ὅσοι ἥψαντο, διεσώθησαν.“ Τηνίκα δὲ „προσῆλθον αὐτῷ ἀπὸ Ἱεροσολύμων Φαρισαῖοι καὶ γραμματεῖς,“ μὴ καταπλαγέντες τὴν ἐν τῷ Ἰησοῦ δύναμιν, ἰασαμένην τοὺς κἂν μόνον τοῦ κρασπέδου τοῦ ἱματίου αὐτοῦ ἁψαμένους, φιλαιτίως δὲ ἐγκαλοῦντες τοῖς μαθηταῖς [2]) ἐπὶ τοῦ διδασκάλου, οὐ περὶ παραβάσεως ἐντολῆς θεοῦ, ἀλλὰ παραδόσεως μιᾶς Ἰουδαϊκῶν πρεσβυτέρων. Καὶ εἰκὸς, ὅτι αὐτὸ τὸ τῶν φιλαιτίων ἔγκλημα παρίστησι τὴν τῶν μαθητῶν Ἰησοῦ εὐλάβειαν, μηδεμίαν ἀφορμὴν διδόντων ἐπιλήψεως ὡς περὶ παραβάσεως ἐντολῶν θεοῦ τοῖς Φαρισαίοις καὶ γραμματεῦσιν, οἵτινες οὐκ ἂν προσήνεγκαν τὸ [3]) περὶ παραβάσεως τοῖς μαθηταῖς ἔγκλημα, ὡς παραβαίνουσι τὴν ἐντολὴν τῶν πρεσβυτέρων, εἴπερ εἶχον ἐπιλαμβάνεσθαι τῶν ἐγκαλουμένων, καὶ ἀποδεικνύναι αὐτοὺς παραβαίνοντας ἐντολὴν θεοῦ. Μὴ νομίσῃς δὲ ταῦτα κατασκευαστικὰ εἶναι τοῦ δεῖν τηρεῖσθαι τὸν κατὰ τὸ γράμμα Μωσέως νόμον, ἐπεὶ οἱ τοῦ Ἰησοῦ μαθηταὶ ἕως τότε αὐτὸν ἐφύλαττον· οὐ γὰρ πρὸ τοῦ παθεῖν ἐξη-

---

[1]) Matth. XIV, 35. 36. coll. pag. 83. lin. 19. et seqq. — XV, 1.

[2]) H. et R. in textu: ἐγκαλοῦντες ἐπὶ τοῦ διδασκάλου; H. tamen ad marginem: „scribas: ἐγκαλ. τοὺς μαθητὰς ἐπί κ. τ. λ.“ Equidem, coll. seqq. et pag. 87. lin. 11., τοῖς μαθηταῖς in textum recepi. — R. in notis: „Huet. scribendum putabat, τοὺς μαθητὰς ἐπί κ. τ. λ. Sed τοὺς μαθητάς in nullo Cod. Mss. reperio. Cod. Tarinianus habet: ἐγκαλοῦντες περὶ τοῦ διδασκάλου.“ Cfr. pag. huj. lin. 12—20.

[3]) *H. et R.* προσηνέγκαντο περί κ. τ. λ.

ἡμᾶς ἐκ τῆς κατάρας τοῦ νόμου ὁ ἐν τῷ πα-
ἀνθρώπων γενόμενος ὑπὲρ ἡμῶν κατάρα.
ρεὶ καθηκόντως καὶ Παῦλος τοῖς Ἰουδαίοις
ἐγένετο, ἵνα Ἰουδαίους κερδήσῃ, τί ἄτοπον
ιύλους ἐν Ἰουδαίοις ποιουμένους τὰς διατρι-
τὰ πνευματικὰ νοῶσι τοῦ νόμου, χρῆσθαι τῇ
ρᾷ, ὡς καὶ Παῦλος Τιμόθεον περιτεμὼν, καὶ
κατά τινα νομικὴν εὐχὴν προσαγαγὼν, ὡς ἐν
ἀποστόλων γέγραπται Πράξεσι; Πλὴν πάλιν [3])
και ψιλέγκλημονες, οἱ περὶ μὲν ἐντολῆς θεοῦ μη-
οντες ἐγκαλεῖν τοῖς [4]) Ἰησοῦ μαθηταῖς, μόνον δὲ
πρεσβυτέρων παραδόσεως μιᾶς. Καὶ μάλιστα ἐμ-
ιει οὕτως τὸ ψιλέγκλημον, ὅτι [5]) παρ' αὐτοῖς τοῖς
ισιν ἀπὸ τοῦ κακῶς ἔχειν προσάγουσι τὸ ἔγκλημα·
μεν δοκεῖν, κατὰ τῶν μαθητῶν, τὸ δ' ἀληθὲς, τὸν
ίσκαιον διαβάλλειν προαιρούμενοι. Ὃ [6]) καὶ πα-
δαι ἐν τῶν πρεσβυτέρων τὸ νίπτεσθαι, ὡς ἀναγ-
ιων πρὸς εὐσέβειαν· ᾤοντο γὰρ κοινὰς μὲν καὶ ἀκα-
ὑάμενοι εἶναι χεῖρας τὰς τῶν μὴ νιψαμένων πρὸ τοῦ
ἀπονίζειν· καθαρὰς δὲ καὶ ἁγίας γεγονέναι τὰς τῶν
ἀποτ νιψαμένων ὕδατι, οὐ συμβολικῶς ἀνάλογον τῷ
κατὰ τὸ γράμμα Μωσέως νόμῳ. Ἡμεῖς δὲ οὐ κατὰ
μην τῶν παρ' ἐκείνοις πρεσβυτέρων παράδοσιν, ἀλλὰ
κατὰ τὸ εὔλογον καθαίρειν πειρώμεθα ἑαυτῶν τὰς πρά-
ης. καὶ οὕτως τὰς τῶν ψυχῶν νίπτεσθαι χεῖρας, ὅταν

---

1) Gal. III, 13.
2) 1 Cor. IX, 20.
3) Codex Tarinianus: πάνυ. R.
4) Cfr. pag. 86. not. 2.
5) H. ὅτι παρ' αὐτοῖς τοῖς λαθεῖσιν; R. in tex
παρ' αὐτοῖς λαθεῖσιν, in notis: „Cod. Tarinianus:
αὐτοῖς."
6) H. et R. in textu: ὃ καὶ κ. τ. λ.; R. in
Cod. Vaticanus: ὃ εἰ καὶ κ. τ. λ."

μέλλωμεν ἐσθίειν οὓς αἰτοῦμεν ἀπὸ τοῦ φίλου ἡμῖν θέλοντος εἶναι Ἰησοῦ τρεῖς ἄρτους· κοιναῖς γὰρ καὶ ἀνίπτοις καὶ οὐ καθαραῖς χερσὶν οὐ χρὴ τῶν ἄρτων μεταλαμβάνειν.[1])

9. Ὁ δὲ Ἰησοῦς οὐκ ἐγκαλεῖ περὶ παραδόσεως αὐτοῖς πρεσβυτέρων Ἰουδαίων, ἀλλὰ περὶ τῶν ἐντολῶν θεοῦ ἀναγκαιοτάτων δύο, ὧν ἡ μὲν ἑτέρα πέμπτη ἐν τῆς δεκαλόγου, οὕτως ἔχουσα· „τίμα[2]) τὸν πατέρα σου, καὶ τὴν μητέρα[3]) σου, ἵν' εὖ σοι γένηται, καὶ γένῃ μακροχρόνιος ἐπὶ τῆς γῆς, ἧς κύριος ὁ θεός σου δίδωσί σοι·" ἡ δὲ λοιπὴ ἐν τῷ Λευιτικῷ τοῦτον ἐγέγραπτο τὸν τρόπον· „ἐὰν[4]) ἄνθρωπος κακῶς εἴπῃ τὸν πατέρα αὐτοῦ, καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ, θανάτῳ θανατούσθω· πατέρα αὐτοῦ, ἢ μητέρα κακῶς εἶπεν, ἔνοχος ἔσται." Ἀλλ' ἐπεὶ αὐτὴν θέλομεν ἰδεῖν τὴν λέξιν, ἣν ἐξέθετο ὁ Ματθαῖος, ὅτι „ὁ κακολογῶν[5]) πατέρα, ἢ μητέρα, θανάτῳ τελευτάτω," ἐπίστησον, μήποτε ἐλήφθη ἀπὸ τοῦ τόπου, ἔνθα γέγραπται· „ὃς[6]) τύπτει πατέρα αὐτοῦ, ἢ μητέρα αὐτοῦ, θανάτῳ τελευτάτω. Καὶ[7]) ὁ κακολογῶν πατέρα αὐτοῦ, ἢ μητέρα αὐτοῦ, θανάτῳ τελευτάτω." Οὕτως μὲν οὖν εἶχον αἱ ἀπὸ τοῦ νόμου λέξεις περὶ τῶν δύο ἐντολῶν· ὁ δὲ Ματθαῖος ἐκ μέρους, καὶ ἐπιτετμημένως αὐτὰς ἐξέθετο, καὶ οὐκ αὐταῖς λέξεσι. Τί δὲ ἐγκαλεῖ

---

1) Cod. Vaticanus: μεταλαβεῖν. R.

2) Exod. XX, 12. coll. LXX. interpretum versione et Deuter. V, 16.

3) H. et R. h. l. et seqq. μήτερα.

4) Levit. XX, 9. coll. LXX. interpretum versione, Exod. XXI, 16. et Prov. XX, 20.

5) Matth. XV, 4.

6) Exod. XXI, 15. 16. coll. LXX. virorum versione et Levit. XX, 9.

7) *Καὶ —, θανάτῳ τελευτάτω.* Haec, quae viderat Erasmus, et quae in Cod. suo non reperit Huetius, hic restituuntur e Codd. Anglicano, Vaticano et Tariniano. R.

[redacted]

ρισαλύμων Φαρισαίοις καὶ γραμματεῦσιν ὁ
ν αὐτοὺς παραβαίνειν τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ
τῶν παράδοσιν, κατανοητέον. Καὶ ὁ μὲν
τίμα [1]) τὸν πατέρα σου, καὶ τὴν μητέρα
ων τὴν δέουσαν τιμὴν ἀπονέμειν γονεῦσι
ν γεννώμενον. Ταύτης τῆς πρὸς τοὺς γο-
έρας ἦν καὶ τὸ κοινωνεῖν αὐτοῖς τῶν βιω-
ν εἰς διατροφὰς καὶ σκεπάσματα, καὶ εἴ τι
ἦν χαρίζεσθαι τοῖς ἑαυτοῦ γονεῦσιν. Οἱ
ι καὶ οἱ γραμματεῖς τοιαύτην ἐναντιουμέ-
ῳ παράδοσιν ἐκδεδώκασιν, ἀσαφέστερον ἐν
ῳ κειμένην, ἣ οὐδ' αὐτοὶ ἐπιβεβλήκαμεν ἄν,
Ἑβραίων τις ἐπιδέδωκεν ἡμῖν τὰ κατὰ τὸν
ἔχοντα· ἔσθ' ὅτε, φησὶν, οἱ δανεισταὶ δυς-
περιπίπτοντες χρεώσταις, καὶ δυναμένοις
λομένοις δὲ ἀποδιδόναι τὸ χρέος, ἀνετίθε-
λόμενον εἰς τὸν τῶν πενήτων λόγον, οἷς
; τὸ γαζοφυλάκιον ὑπὸ ἑκάστου, ὡς ἐδύνατο,
ένων αὐτοῖς κοινωνεῖν. Ἔλεγον οὖν ἔσθ'
λλουσι κατὰ τὴν οἰκείαν διάλεκτον· Κορ-
ν ὃ ὀφείλεις μοι, τουτέστι, δῶρον ἀνέθηκα
ς λόγον τῆς εἰς θεὸν εὐσεβείας τοῖς πένη-
ὁ χρεώστης, ὡς μηκέτι ἀνθρώποις, ἀλλὰ τῷ
ν καὶ τῇ εἰς αὐτὸν εὐσεβείᾳ, οἱονεὶ συνε-
ς τὸ καὶ μὴ βουλόμενος ἀποδοῦναι τὸ χρέος,
τῷ δανειστῇ, ἤδη δὲ εἰς τὸν λόγον τῶν πε-
θεῷ ἐξ ὀνόματος τοῦ δανειστοῦ· ὅπερ οὖν ὁ
ἐποίει τῷ χρεώστῃ, τοῦτό ποτέ τινες τῶν υἱῶν
ι, καὶ ἔλεγον αὐτοῖς, ὅτι ὃ ἂν ἐξ ἐμοῦ ὠφε-
τερ, ἢ μῆτερ, τοῦτο ἴσθι ἀπὸ τοῦ Κορβᾶν
, ἐκ τοῦ λόγου τῶν θεῷ ἀνακειμένων πενή-
ι ἀκούοντες οἱ γονεῖς, ὅτι Κορβᾶν ἐστιν ἀνα-

---

od. XX, 12. coll. Deuter. V, 16.
et B. constanter Κορβάν.

κείμενον τῷ Θεῷ τὸ διδόμενον αὐτοῖς, οὐκέτι ἐβούλοντο λαμβάνειν, εἰ καὶ πάνυ ἔχρῃζον τῶν ἀναγκαίων, ἀπὸ τῶν υἱέων. Οἱ οὖν πρεσβύτεροι τοιαύτην παράδοσιν εἰς τοὺς ἀπὸ τοῦ λαοῦ ἔλεγον, ὅτι ὅστις ἂν τῷ πατέρι ἢ τῇ μητέρι[1]) εἴπῃ, τὸ διδόμενόν τινι αὐτῶν Κορβᾶν εἶναι καὶ δῶρον, οὗτος οὐκέτι ὀφειλέτης ἐστὶ πρὸς τὸν πατέρα, ἢ μητέρα, ἐν δόσει τῶν πρὸς τὰς τοῦ βίου χρείας. Ταύτην οὖν ἐλέγχει, οὐχ ὡς ὑγιῶς ἔχουσαν, παράδοσιν ὁ Σωτὴρ, ἀλλὰ ἐναντιουμένην τῇ ἐντολῇ τοῦ Θεοῦ. Εἰ γὰρ ὁ μὲν Θεὸς λέγει τό· „τίμα[2]) τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα·“ ἡ δὲ παράδοσις ἔλεγε· οὐκ ὀφείλει τιμᾷν τὸν πατέρα ἢ τὴν μητέρα τῇ δόσει, ὁ ἀναθεὶς τῷ Θεῷ, ὡς Κορβᾶν, τὸ δοθησόμενον ἂν τοῖς γεγεννηκόσι· δῆλον ὅτι ἠκυροῦτο ἡ τοῦ Θεοῦ περὶ τιμῆς γονέων ἐντολὴ ὑπὸ τῆς τῶν Φαρισαίων καὶ γραμματέων παραδόσεως, λεγούσης μηκέτι δεῖν τιμᾷν τὸν πατέρα, καὶ τὴν μητέρα, τὸν ἅπαξ ἀνατεθεικότα τῷ Θεῷ ὃ ἔλαβον οἱ γεγεννηκότες. Καὶ ὡς φιλάργυροί γε οἱ Φαρισαῖοι, ἵνα τῇ προφάσει τῶν πενήτων λαμβάνωσι καὶ τὰ δοθησόμενα ἂν τοῖς γονεῦσί τινος, τὰ τοιαῦτα ἐδίδασκον. Καὶ μαρτυρεῖ γε αὐτῶν τῇ φιλαργυρίᾳ τὸ εὐαγγέλιον λέγον· „ἤκουον[3]) δὲ ταῦτα οἱ Φαρισαῖοι, φιλάργυροι ὄντες, καὶ ἐξεμυκτήριζον αὐτόν.“ Εἴ τις οὖν καὶ τῶν λεγομένων ἐν ἡμῖν πρεσβυτέρων, ἢ ὁπωσποτὲ ἀρχόντων τοῦ λαοῦ, μᾶλλον τῷ ὀνόματι τοῦ κοινοῦ βούλεται διδόναι τοῖς πένησιν, ἤπερ τοῖς οἰκείοις τῶν διδόντων, εἰ τύχοιεν τῶν ἀναγκαίων χρῄζοντες, καὶ μὴ δύναιντο οἱ διδόντες ἀμφότερα ποιεῖν, ἀδελφὸς ἂν οὗτος ἐνδίκως λέγοιτο τῶν ἀκυρωσάντων τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν παράδοσιν ἑαυτῶν Φαρισαίων, καὶ ἐλεγ-

---

1) H. et R. *μήτερι* et *μήτερα*.

2) Matth. XV, 4.

3) Luc. XVI, 14. Edd. N. T. *ταῦτα πάντα καὶ οἱ Φαρ., φιλάργ. ὑπάρχοντες.*

μένων ὑπὸ [1]) τοῦ Σωτῆρος ὑποκριτῶν. Καὶ σφόδρα γε ἀποτρεπτικά ἐστιν ἐκ τοῦ λόγου τῶν πενήτων λαμβάνειν τινὰ προθύμως, καὶ νομίζειν [2]) πορισμὸν εἶναι τὴν ἑαυτῶν εὐσέβειαν, οὐ μόνα ταῦτα, ἀλλὰ καὶ τὰ περὶ τοῦ προδότου Ἰούδα γεγραμμένα, ὃς τῷ μὲν δοκεῖν ἐπρέσβευε τὰ [3]) τῶν πενήτων, καὶ ἀγανακτῶν ἔλεγεν· „Ἠδύνατο [4]) τοῦτο τὸ μύρον [5]) πραθῆναι δηναρίων τριακοσίων, καὶ δοθῆναι πτωχοῖς·“ τὸ δ' ἀληθὲς „κλέπτης [6]) ἦν, καὶ τὸ γλωσσόκομον ἔχων, καὶ τὰ βαλλόμενα ἐβάσταζεν.“ Εἴ τις οὖν καὶ νῦν τὸ τῆς ἐκκλησίας ἔχων γλωσσόκομον λέγει μὲν, ὡς καὶ Ἰούδας, ὑπὲρ πενήτων, τὰ δὲ βαλλόμενα βαστάζει, τὴν μερίδα ἑαυτῷ τιθείη μετὰ τοῦ τοιαῦτα πράξαντος Ἰούδα, δι' ἃ, ὡς γάγγραινα [7]) τινὰ ἐσχηκότι ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ, ὁ διάβολος ἔβαλεν αὐτοῦ εἰς τὴν καρδίαν τὸν Σωτῆρα παραδοῦναι, καὶ παραδεξάμενον τὸ πεπυρωμένον [8]) περὶ τούτου βέλος, ὕστερον αὐτὸς εἰσελθὼν εἰς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐπλήρωσεν αὐτόν. Καὶ τάχα, ἐπὰν λέγει ὁ Ἀπόστολος· „ῥίζα [9]) πάντων τῶν κακῶν ἡ φιλαργυρία·“ διὰ τὴν Ἰούδα λέγει φιλαργυρίαν, ἥτις ῥίζα πάντων τῶν κακῶν ἐστι τῶν [10]) κατὰ τοῦ Ἰησοῦ.

---

[1]) H. ἀπό, R. recte ὑπό.

[2]) I Tim. VI, 5.

[3]) Sic Codd. Vaticanus et Taurinianus; Cod. autem Reg. (H. ad marg.) ἐπρέσβ. περὶ τῶν πενήτων. Cod. Holmiensis (H. in textu) ἐπρέσβευε τῶν πενήτων. R.

[4]) Matth. XXVI, 9. coll. Marc. XIV, 5. et Joann. XII, 5.

[5]) H. et R. μῦρον.

[6]) Ev. Joann. XII, 6. coll. edd. N. T.

[7]) H. et R. in notis: „Erasmus: *ob quae veluti gangraenam habenti*, videtur legisse: δι' ἃ ὡς γάγγραιναν μὲν ἐσχηκότι.“

[8]) Cfr. Ephes. VI, 16.

[9]) I Tim. VI, 10.

[10]) *Adest τῶν in ed. Huet., deest in ed. R.*

10. Ἀλλὰ γὰρ ἐπανέλθωμεν ἐπὶ τὰ προκείμενο οἷς ὁ Σωτὴρ δύο ἀπὸ τοῦ νόμου ἐπιτεμόμενος ἐντ ἐξέθετο, τὴν μὲν ἀπὸ[1]) τῆς δεκαλόγου ἀπὸ τῆς Ἐ δου, τὴν δὲ ἀπὸ τοῦ Λευιτικοῦ, ἢ τὴν ἄλλην ἀπό τ τῶν ἐν τῇ Πεντατεύχῳ. Εἶτα ἐπεὶ διηγησάμεθα, ἠκύρωσαν τὸν λόγον τοῦ θεοῦ φάσκοντα· „τίμα[2]) πατέρα σου, καὶ τὴν μητέρα σου," οἱ λέγοντες· „ τιμήσει τὸν πατέρα ἢ τὴν μητέρα αὐτοῦ, ὃς ἂν τῷ πατρὶ ἢ τῇ μητρὶ[4]) αὐτοῦ· δῶρον ὃ ἐὰν ἐξ ὠφεληθῇς," ζητῆσαι τις ἄν, πῶς οὐ παρέλκει τό· κακολογῶν πατέρα, ἢ μητέρα, θανάτῳ τελευτάτω. Ἔστω γὰρ, οὐ τιμᾷ τὸν πατέρα, καὶ τὴν μητέρα καλουμένῳ Κορβᾶν ἀνατιθεὶς τὰ δοθησόμενα ἂν εἰ μὴν πατρὸς καὶ μητρός· πῶς οὖν ἡ τῶν Φαρισ παράδοσις ἀκυροῖ καὶ τὸν λέγοντα· „ὁ[7]) κακολο πατέρα, ἢ μητέρα, θανάτῳ τελευτάτω;" Ἀλλὰ μή ὃς ἐὰν εἴπῃ τῷ πατρὶ, ἢ τῇ μητρί· „δῶρον ὁ ἐὰν[8]

---

[1]) H. et R., ut nos, in textu recte: ἀπὸ τ. δεκαλ ἀπὸ τ. Ἐξόδου; H. in notis, quae R. quoq. affert, habet: „per me non stat, quin postremum illud ἀπό leatur. Cod. Reg. habet δεκαλογίας. Δεκάλογος a femininum sibi genus non raro vindicat apud Clem Alex. Strom. VI. (cfr. ed. Potter pag. 807.), ipsum genem, contra Celsum lib. II. (cfr. ed. Spencer. p. et alios plerosque." Cfr. praeterea hor. in ev. M commentariorum pag. 88. lin. 8.

[2]) Exod. XX, 12. et Deuter. V, 16. coll. pag not. 2. et 3.

[3]) Matth. XV, 5. coll. edd. N. T.

[4]) H. et R. constanter h. l. μῆτρι.

[5]) Deest ὁ in edd. H. et R. Cfr. Matth. XV, 4

[6]) H. et R. h. l. et paulo infra τελευτάτῳ.

[7]) Matth. XV, 4.

[8]) Deest ἐάν in edd. H. et R. Cfr. pag. huj. E coll. ev. Matth. XV, 5.

ἐμοῦ ὠφεληθῇς·" *ὡσπερεὶ λοιδορίαν ἐπιφέρει τῷ πατρὶ, ἢ τῇ μητρὶ, οἷον*[1]) *ἱεροσύλους λέγων τοὺς γονεῖς, λαμβάνοντας τὰ ἀνακείμενα τῷ Κορβᾶν ἀπὸ τοῦ ἀνατεθεικότος αὐτὰ αὐτῷ. Ἰουδαῖοι οὖν ὑμᾶς,*[2]) *ὡς κακολογοῦντας πατέρα, ἢ μητέρα, τοὺς λέγοντας τῷ πατρί, ἢ τῇ μητρί· „δῶρον ὃ ἐὰν ἐξ ἐμοῦ ὠφεληθῇς·" κολάζεσθαι κατὰ τὸν νόμον· ὑμεῖς δὲ τῇ μιᾷ ὑμῶν παραδόσει δύο ἐντολὰς τοῦ θεοῦ ἀκυροῦτε. Εἶτα οὐκ αἰδεῖσθε ἐγκαλοῦντες τοῖς ἐμοῖς μαθηταῖς, οὐδεμίαν μὲν ἐντολὴν παραβαίνουσι· πορεύονται γὰρ ἐν πάσαις ταῖς ἐντολαῖς αὐτοῦ καὶ δικαιώμασιν ἀμέμπτως, παραβαίνουσι δὲ πρεσβυτέρων παράδοσιν εὐλαβείᾳ τοῦ μὴ παραβῆναι ἐντολὴν θεοῦ. Ὅπερ εἰ καὶ ὑμῖν προέκειτο,*[3]) *τὴν μὲν περὶ τιμῆς πατρὸς καὶ*[4]) *μητρὸς ἐντολὴν ἐφυλάξατε ἄν, καὶ τὴν λέγουσαν· „ὁ*[5]) *κακολογῶν πατέρα, ἢ μητέρα, θανάτῳ τελευτάτω·" τὴν δὲ ἐναντιουμένην ταῖς ἐντολαῖς ταύταις τῶν πρεσβυτέρων παράδοσιν οὐκ ἂν ἐφυλάξατε.*

11. *Μετὰ δὲ ταύτας ὅλας τὰς παρὰ Ἰουδαίοις τῶν πρεσβυτέρων παραδόσεις ἀπὸ τῶν προφητικῶν*[6]) *βου-*

---

[1]) Ed. Huet. *οἷγε.*

[2]) H. et R. in textu *ὑμᾶς*, H. tamen ad margin.: „scrib. *υἱούς*." Idem in notis: „Codd. Holm. et Reg." (R. habet: omnes Codd. Mss.) „*ὑμᾶς*. Videtur legisse Erasmus *υἱούς*, vertit enim: *Judaei igitur filios*; quae lectio verissima (?) est." — Matth. XV, 5.

[3]) H. *περιέκειτο*, R. recte *προέκειτο*.

[4]) R. in textu (H. ad marg.: „Cod. Reg.") recte *καί*; H. in textu (R. in notis: „Cod. Holm.") *ἤ*.

[5]) Matth. XV, 4.

[6]) R. in notis: „ita Codd. Vaticanus et Tarinianus; Huet. autem ed." (in textu) „*ἀπὸ τῶν προφητῶν βουλόμενος διαβάλλειν, λόγον παρέθετο*. Quae lectio est etiam Cod. Regii, qui solum" (H. quoque teste) „mutat *προφητῶν*" (quod habet, H. teste, Cod. Holmiensis) „in *προφητικῶν*, *non male, modo postea pro λόγον* legatur

λόμενος ἀπελέγξαι λόγων, παρέθετο ῥητὸν ἀπὸ τοῦ Ἠσαΐου, ὅπερ αὐταῖς λέξεσιν οὕτως ἔχει· „καὶ¹) εἶπε κύριος· ἐγγίζει μοι ὁ λαὸς οὗτος ἐν τῷ στόματι αὐτῶν,“ καὶ τὰ ἑξῆς. Καὶ προείπομέν γε, ὅτι οὐκ αὐταῖς λέξεσιν ἀνέγραψεν ὁ Ματθαῖος τὸ προφητικόν. Εἰ δὲ δεῖ διὰ τὸ εὐαγγέλιον, χρησάμενον αὐτῷ, κατὰ τὸ δυνατὸν αὐτὸ διηγήσασθαι, προσληψόμεθα τὴν ἀνωτέρω λέξιν, χρησίμως, οἶμαι, ἡμῖν τετηρημένην εἰς διήγησιν τῆς ἐν τῷ εὐαγγελίῳ ἀπὸ τοῦ προφήτου εἰλημμένης. Ἔχει δὲ οὕτως ἀπ᾽ ἀρχῆς τὸ ἐν τῷ Ἠσαΐᾳ ῥητόν· „ἐκλύθητε²) καὶ ἔκστητε, κραιπαλήσατε οὐκ ἀπὸ σίκερα, οὐδ᾽ ἀπὸ οἴνου, ὅτι πεπότικεν ὑμᾶς κύριος πνεύματι³) κατανύξεως, καὶ καμμύσει τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν, καὶ τῶν προφητῶν αὐτῶν, καὶ⁴) τῶν ἀρχόντων αὐτῶν, οἱ ὁρῶντες τὰ κρυπτά. Καὶ ἔσται ὑμῖν τὰ ῥήματα ταῦτα⁵) πάντα ὡς οἱ λόγοι τοῦ βιβλίου τοῦ ἐσφραγισμένου, ὃ ἐὰν δῶσιν αὐτὸ ἀνθρώπῳ ἐπισταμένῳ γράμματα, λέγοντες· ἀνάγνωθι ταῦτα· καὶ ἐρεῖ· οὐ δύναμαι ἀναγνῶναι, ἐσφράγισται γάρ. Καὶ δοθήσεται τὸ βιβλίον τοῦτο εἰς χεῖρας ἀνθρώπου μὴ ἐπισταμένου γράμματα,

---

λόγων, et locus hic sic“ (H. quoque adnuente) „concipiatur: ἀπὸ τῶν προφητικῶν βουλόμενος διαβάλλειν λόγων.“

¹) Jes. XXIX, 13. LXX. viri αὐτοῦ.

²) Jes. XXIX, 9—13. 15. LXX. interpretes vers. 9. καὶ κραιπαλήσατε et οὐδὲ ἀπὸ οἴνου.

³) H. in textu: πνεῦμα κατανύξεως, quanquam in notis habeat: „Cod. Holm. habebat πνεῦμα, rescripsimus πνεύματι, nam infra legitur (cfr. pag. 95. lin. 9. et 10.): πεποτισμένων πνεύματι κ. τ. λ.“ — Cfr. l. l. vers. 10.

⁴) Ed. Huet. (it. LXX. interpretes) ut nos, καὶ τῶν — αὐτῶν, οἱ κτλ., ed. R. καὶ οἱ τῶν ἀρχόντων αὐτῶν ὁρῶντες κτλ. Cfr. l. l. vers. 10.

⁵) LXX. interpretes l. l. vers. 11. πάντα ταῦτα et τοῦ ἐσφραγισμένου τούτου.

καὶ ἐρεῖ αὐτῷ· ἀνάγνωθι τοῦτο· καὶ ἐρεῖ· οὐκ ἐπίσταμαι γράμματα. Καὶ εἶπε κύριος· ἐγγίζει μοι ὁ λαὸς οὗτος," καὶ τὰ ἑξῆς, ἕως τοῦ· „οὐαὶ οἱ ἐν κρυφῇ βουλὴν ποιοῦντες, καὶ ἔσται ἐν σκότει τὰ ἔργα αὐτῶν." Παραλαβὼν τοίνυν τὴν προκειμένην ἐν τῷ εὐαγγελίῳ λέξιν, ἐθέμην τινὰ τῶν πρὸ αὐτῆς, καί τινα τῶν ἑξῆς αὐτῆς, ἵνα παραστήσωμεν, τίνα τρόπον ἀπειλεῖ καμμύειν τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν ἀπὸ τοῦ λαοῦ ὁ λόγος; ἐκστάντων καὶ κραιπαλησάντων, καὶ πεποτισμένων πνεύματι κατανύξεως. Ἀπειλεῖ δὲ καμμύσαι καὶ τοὺς προφήτας αὐτῶν, καὶ τοὺς ἐπαγγελλομένους ὁρᾶν τὰ κρυπτὰ ἄρχοντας αὐτῶν, ὅπερ, οἶμαι, γεγένηται μετὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος ἐπιδημίαν ἐν τῷ λαῷ ἐκείνῳ. Γέγονε γὰρ αὐτοῖς πάντα τὰ ῥήματα ὅλων μὲν τῶν γραφῶν, καὶ τοῦ Ἡσαΐου δὲ, ὡς „λόγοι [1]) βιβλίου ἐσφραγισμένου." Τὸ δὲ „ἐσφραγισμένου" εἴρηται, οἱονεὶ κεκλεισμένου τῇ ἀσαφείᾳ, καὶ μὴ ἠνοιγμένου τῇ σαφηνείᾳ, ὅπερ ἐπίσης τοῖς μηδὲ τὴν ἀρχὴν, διὰ τὸ μὴ εἰδέναι γράμματα, ἀναγνῶναι αὐτὸ δυναμένοις, καὶ τοῖς ἐπαγγελλομένοις εἰδέναι γράμματα, ἐστὶν ἀσαφὲς, οὐ γινώσκουσι τὸν ἐν τοῖς γεγραμμένοις νοῦν. Καλῶς οὖν ἐπιφέρει τοῖς, ὅτι ἐπὰν [2]) ἐκλυθεὶς ἀπὸ [3]) τῶν ἁμαρτημάτων ὁ λαὸς, καὶ ἐκστὰς μανῇ κατ᾽ αὐτοῦ, οἷς καὶ κραιπαλήσει κατ᾽ αὐτοῦ πνεύματι κατανύξεως, ὃ ποτισθήσεται ὑπὸ τοῦ κυρίου, καμμύοντος αὐτῶν τοὺς ὀφθαλμοὺς, ὡς ἀναξίους τοῦ βλέπειν, καὶ τῶν προφητῶν αὐτῶν, καὶ τῶν ἀρχόντων αὐτῶν, τῶν ἐπαγγελλομένων βλέπειν τὰ κρυπτὰ τῶν ἐν ταῖς θείαις γραφαῖς μυστηρίων. Καὶ ἐπὰν καμμύσωσιν αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοὶ, τότε αὐτοῖς ἔσται τὰ προφητικὰ ῥήματα ἐσφραγισμένα, καὶ ἐπικεκρυμμένα· ὅπερ

---

1) Jes. XXIX, 11. coll. pag. 94. not. 5.

2) Cfr. verba pag. huj. lin. 3. et 2. obvia: καὶ ἐπὰν — ὀφθαλμοὶ, τότε κ. τ. λ.

3) Ed. H. ὑπό, ed. R. ἀπό.

πεπόνθασιν ὁ λαὸς ὁ τῶν μὴ πιστευόντων εἰς τὸν Ἰησοῦν ὡς Χριστόν. Ἐπὰν δὲ γένηται τὰ προφητικὰ αὐτοῖς ὡς „λόγοι βιβλίου ἐσφραγισμένου,“ οὐ μόνον τοῖς μὴ εἰδόσιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐπαγγελλομένοις εἰδέναι γράμματα, τότε εἶπεν ὁ κύριος, μόνῳ τῷ στόματι ἐγγίζειν [1]) τὸν λαὸν τῶν Ἰουδαίων τῷ θεῷ, καὶ τοῖς χείλεσι τιμᾷν αὐτόν φησι, διότι ἡ καρδία αὐτῶν διὰ τὴν εἰς τὸν Ἰησοῦν ἀπιστίαν πόῤῥω ἐστὶν ἀπὸ κυρίου. Καὶ νῦν μάλιστα, ἐξ οὗ τὸν Σωτῆρα ἡμῶν ἠρνήσαντο, λεχθείη ἂν ὑπὸ τοῦ θεοῦ περὶ αὐτῶν τό· „μάτην [2]) δὲ σέβονταί με·“ οὐκέτι γὰρ διδάσκουσιν ἐντάλματα θεοῦ, ἀλλὰ ἀνθρώπων, καὶ διδασκαλίας οὐκέτι τὰς ἀπὸ τῆς τοῦ πνεύματος σοφίας, ἀλλὰ τὰς ἀνθρωπίνας. Ὅθεν τούτων αὐτοῖς συμβαινόντων, μετέθηκεν [3]) ὁ θεὸς τὸν τῶν Ἰουδαίων λαὸν, καὶ ἀπώλεσε τὴν σοφίαν αὐτῶν τῶν παρ' αὐτοῖς σοφῶν· οὐκέτι γάρ ἐστι σοφία παρ' αὐτοῖς, ὡς οὔτε προφητεία. Ἀλλὰ καὶ τὴν σύνεσιν τῶν συνετῶν τοῦ λαοῦ κατορώρυχέ που καὶ ἔκρυψεν ὁ θεὸς, καὶ οὐκέτι ἐστὶ λαμπρὰ καὶ ἐπιφανής. Διὸ κἂν δοκῶσι βουλήν τινα βαθέως [4]) ποιεῖν, οὐ διὰ τοῦ κυρίου αὐτὴν ποιοῦντες ταλανίζονται· κἂν κρυπτά τινα ἐπαγγέλλωνται βουλῆς θείας, ψεύδονται, ἐπεὶ τὰ ἔργα αὐτῶν οὐ φωτός ἐστιν, ἀλλὰ σκότους καὶ νυκτός. Διὰ βραχέων δὲ ἔδοξεν ἡμῖν ἐκθέσθαι τὴν προφητείαν, καὶ τὴν ἐπὶ ποσὸν [5]) σαφήνειαν αὐτῆς, ἐπείπερ ἐμνήσθη αὐτῆς ὁ Ματθαῖος. Ἐμνήσθη δὲ [6]) καὶ ὁ Μάρκος, ἀφ' οὗ χρη-

---

[1]) Jes. XXIX, 13. coll. Matth. XV, 8. et Marc. VII, 6.
[2]) Jes. XXIX, 13. coll. Matth. XV, 9. et Marc. VII, 7.
[3]) Jes. XXIX, 14.
[4]) Jes. XXIX, 15.
[5]) H. et R. h. l. ἐπιποσόν. In seqq. H. σαφ. αὐτῆς. Ἐπείπερ — Ματθαῖος, ἐμνήσθη κ. τ. λ., R. σαφ. αὐτῆς, ἐπείπερ — Ματθαῖος, ἐμνήσθη κ. τ. λ.
[6]) Deest δέ in ed. Huetiana.

στησόμεθα περὶ τῆς παραβάσεως τῶν πρε-
δοξάντων νίπτειν τὰς χεῖρας, ὅταν ἄρτον
υδαῖοι, τὰ κατὰ τὸν τόπον οὕτως ἔχοντα·
Φαρισαῖοι, καὶ πάντες οἱ Ἰουδαῖοι, ἐὰν μὴ
νται τὰς χεῖρας, οὐκ ἐσθίουσι, κρατοῦντες
σιν τῶν πρεσβυτέρων· καὶ ἀπ' ἀγορᾶς,[2])
ίσωνται, οὐκ ἐσθίουσι. Καὶ ἄλλα τινά ἐστιν
ν κρατεῖν, βαπτισμοὺς ποτηρίων, καὶ ξεστῶν,
ν, καὶ κλινῶν.“
αὶ[3]) προσκαλεσάμενος τὸν ὄχλον, εἶπεν αὐ-
τε καὶ συνίετε,“ καὶ τὰ ἑξῆς. Σαφῶς διὰ
ὁ τοῦ Σωτῆρος διδασκόμεθα, ἀναγινώσκοντες
ιτικῷ καὶ ἐν τῷ Δευτερονομίῳ τὰ περὶ κα-
ἀκαθάρτων βρωμάτων, ἐφ' οἷς ὡς παρανο-
καλοῦσιν ἡμῖν οἱ σωματικοὶ Ἰουδαῖοι, καὶ οἱ
φέροντες αὐτῶν Ἐβιωναῖοι, μὴ νομίζειν τὸν
ναι τῇ γραφῇ πρόχειρον περὶ τούτων νοῦν.
ὸ[4]) τὸ εἰσερχόμενον εἰς τὸ στόμα κοινοῖ τὸν
, ἀλλὰ τὸ ἐξερχόμενον ἐκ τοῦ στόματος,“ καὶ
καὶ κατὰ τὸν Μάρκον ἔλεγε ταῦτα ὁ Σωτὴρ,
ν[5]) πάντα τὰ βρώματα, δῆλον ὅτι οὐ κοινού-
ἐσθίοντες ἃ Ἰουδαῖοί φασι, τῷ γράμματι τοῦ
λούειν ἐθέλοντες, εἶναι ἀκάθαρτα, τότε δὲ κοι-
ὅτε δέον τὰ χείλη ἡμῶν δεδέσθαι αἰσθήσει,
ἡμᾶς οἷς λέγομεν ζυγὸν καὶ σταθμὸν, λέγο-
ὲ παρατυχόντα, διαλογιζόμεθα δὲ τὰ μὴ δέ-

---

[2]) rc. VII, 3. 4. Edd. N. T. vers. 4. καὶ ἄλλα
ν et καὶ χαλκίων κ. τ. λ.
[3]) L. Knapp. l. l. vers. 4. ἀπὸ ἀγορᾶς, ed. Lachm.
ις.
tth. XV, 10.
[4]) tth. XV, 11. Edd. N. T. ἐκπορευόμενον pro
ν. Cfr. pag. 102. not. 6.
[5]) rc. VII, 19. coll. edd. N. T.

οντα, ἀφ' ὧν ἡ πηγὴ ἡμῖν ἔρχεται τῶν ἁμαρτημάτων. Καὶ πρέπον γέ ἐστι θεοῦ νόμῳ, ἀπαγορεύειν τὰ ἀπὸ κακίας, καὶ προστάσσειν τὰ κατ' ἀρετὴν, τὰ δὲ τῷ ἰδίῳ λόγῳ ἀδιάφορα, ταῦτα ἐᾷν ἐπὶ χώρας, δυνάμενα διὰ τὴν προαίρεσιν, καὶ τὸν ἐν ἡμῖν λόγον, ἁμαρτανόμενα μὲν κακῶς πράττεσθαι, κατορθούμενα δὲ γίγνεσθαι καλῶς. Ταῦτα δέ τις ἐπιμελῶς νοήσας ὄψεται, ὅτι καὶ τὰ νομιζόμενα ἀγαθὰ οἷόντέ ἐστι κακῶς καὶ ἀπὸ πάθους λαβόντα ἁμαρτάνειν, καὶ τὰ λεγόμενα ἀκάθαρτα δυνατὸν, κατὰ λόγον ἐν χρήσει ἡμῖν γινόμενα, λογίζεσθαι καθαρά. Ὥσπερ γὰρ τοῦ ἁμαρτάνοντος Ἰουδαίου ἡ περιτομὴ εἰς ἀκροβυστίαν[1]) λογισθήσεται, τοῦ δὲ κατορθοῦντος ἀπὸ τῶν ἐθνῶν ἡ ἀκροβυστία εἰς περιτομὴν, οὕτως τὰ μὲν νομιζόμενα καθαρὰ λογισθήσεται εἰς ἀκάθαρτα τῷ μὴ δεόντως[2]) αὐτοῖς, μηδὲ ὅτε δεῖ, μηδὲ[3]) ὅσον δεῖ, μηδὲ ὅθεν δεῖ χρωμένῳ. Τὰ δὲ λεγόμενα ἀκάθαρτα, πάντα[4]) γίνεται καθαρὰ τοῖς καθαροῖς· τοῖς γὰρ μεμιασμένοις καὶ ἀπίστοις οὐδὲν καθαρὸν, ἐπεὶ μεμίανται αὐτῶν καὶ ὁ νοῦς καὶ ἡ συνείδησις. Καὶ ταῦτα μεμιασμένα, ἅπαντα ποιεῖ μιαρὰ ὧν ἂν ἅψηται, ὡς πάλιν ἐκ τοῦ ἐναντίου ὁ καθαρὸς νοῦς, καὶ ἡ καθαρὰ συνείδησις πάντα ποιεῖ καθαρὰ, κἂν δοκῇ ἀκάθαρτα τυγχάνειν· οὐ γὰρ ἀπὸ ἀκολασίας, οὐδὲ ἀπὸ φιληδονίας, οὐδὲ μετὰ διακρίσεως, περιελκούσης εἰς ἑκάτερα, οἱ δίκαιοι χρῶνται τοῖς βρώ-

---

1) Rom. II, 26.

2) R. recte μὴ δεόντως (in versione: *qui nec decenter iis*), H. min. accurate: μηδὲ ὄντως (in versione: *qui nullo modo iis* etc.).

3) μηδὲ ὅσον δεῖ. Haec desiderantur in unico Cod. Holmiensi. R. — Desunt quidem eadem verba in textu ed. Huet, adscripta tamen leguntur margini hoc modo: „Cod. Reg. etc."

4) Tit. I, 15. coll. edd. N. T.

βρώματι ἢ πόματι, μεμνημένοι τοῦ· „εἴτε¹) ἐσθίετε, εἴτε πίνετε, εἴτε τι²) ἄλλο ποιεῖτε, εἰς δόξαν θεοῦ ποιεῖτε.“ Εἰ δὲ χρὴ ὑπογράψαι τὰ κατὰ τὸ εὐαγγέλιον ἀκάθαρτα βρώματα, φήσομεν ὅτι τοιαῦτά ἐστι τὰ ἀπὸ πλεονεξίας πεπορισμένα, καὶ ἀπὸ αἰσχροκερδείας περιγεγενημένα, καὶ ἀπὸ φιληδονίας λαμβανόμενα, καὶ ἀπὸ τοῦ θεοποιεῖσθαι τιμωμένην τὴν γαστέρα, ὅταν αὐτή, καὶ αἱ κατ' αὐτὴν ὀρέξεις, καὶ μὴ ὁ λόγος, ἄρχῃ τῆς ψυχῆς ἡμῶν. Ἀλλὰ καὶ γινώσκοντες δαιμονίοις κεχρῆσθαί τινα, ἢ μὴ γινώσκοντες μέν, ὑπονοοῦντες δέ, καὶ διακρινόμενοι περὶ τούτων, εἰ χρησαίμεθα τοῖς τοιούτοις, οὐκ εἰς δόξαν θεοῦ αὐτοῖς κεχρήμεθα, οὐδὲ ἐν ὀνόματι Χριστοῦ, οὐ μόνον τῆς περὶ τοῦ εἰδωλόθυτα³) εἶναι ὑπολήψεως κατακρινούσης τὸν ἐσθίοντα, ἀλλὰ καὶ τῆς περὶ τούτου διακρίσεως· „ὁ γὰρ⁴) διακρινόμενος, κατὰ τὸν Ἀπόστολον, ἐὰν φάγῃ, κατακέκριται, ὅτι οὐκ ἐκ πίστεως· πᾶν δὲ ὃ οὐκ ἐκ πίστεως, ἁμαρτία ἐστίν.“ Ἐκ πίστεως μὲν οὖν ἐσθίει ὁ πεπιστευκώς, μὴ ἐν εἰδωλείοις⁵) τεθύσθαι τὸ ἐσθιόμενον, μηδὲ πνικτὸν αὐτὸ εἶναι, ἢ αἷμα· οὐκ ἐκ πίστεως δέ, ὁ περὶ τούτων τινὸς διακρινόμενος. Καὶ κοινωνὸς δὲ τῶν δαιμονίων γίνεται ὁ καὶ αὐτὰ εἰδὼς δαιμονίοις τεθύσθαι, καὶ οὐδὲν ἧττον χρώμενος μετὰ

---

¹) I Cor. X, 31. Edd. N. T. εἴτε οὖν ἐσθίετε et πάντα εἰς δόξαν κ. τ. λ., omisso voc. ἄλλο ante prius ποιεῖτε.

²) Deest τι in ed. R., legitur in ed. H.

³) H. et R. εἰδολόθυτα.

⁴) Rom. XIV, 23.

⁵) Sic optime Codd. Vatican. et Tarinianus. Reg. vero et Holmiensis εἰδωλίοις. R. — H. in textu εἰδωλίοις, in notis: „ita Codd. Holm. et Reg. Εἰδώλιον autem tradunt Grammatici esse idoli similitudinem; quam significationem h. l. tueri non possunt. Malim igitur ἐν εἰδωλείοις, h. e. in idolorum templis. Erasmus: *in sacrificiis idolorum.* *Caeterum vide Act.* XV, 20. et XXI, 25.“

μεμολυσμένης τῆς περὶ τῶν δαιμονίων κοινωνησάν τῷ θύματι φαντασίας. Καὶ ὁ Ἀπόστολος μέντοι ἱ στάμενος, μὴ τὴν φύσιν τῶν βρωμάτων αἰτίαν ε βλάβης τῷ χρωμένῳ, ἢ ὠφελείας τῷ ἀπεχομένῳ, ἀ τὰ δόγματα, καὶ τὸν ἐνυπάρχοντα λόγον, εἶπε· „β μα [1]) δὲ ἡμᾶς οὐ παρίστησι τῷ θεῷ· οὔτε γὰρ ἐὰν γωμεν, περισσευόμεθα, οὔτε ἐὰν μὴ φάγωμεν, ὑστερ μεθα.“ Καὶ ἐπείπερ ἠπίστατο τοὺς μεγαλοφυέστ νοοῦντας κατὰ τὸν νόμον, τίνα τὰ καθαρὰ, καὶ τίνα ἀκάθαρτα, ἀποστάντας τῆς περὶ τοῦ χρῆσθαι ὡς κα ροῖς καὶ ἀκαθάρτοις διαφορᾶς, καὶ δεισιδαιμονίας, μαι, [2]) ἐν ἀδιαφόροις, ἀδιαφορεῖν τῇ χρήσει τῶν β μάτων, καὶ διὰ τοῦτο ὑπὸ Ἰουδαίων ὡς παρανόμ κρίνεσθαι, διὰ τοῦτο εἶπέ που· „μὴ [3]) οὖν κρινέτω

---

[1]) I Cor. VIII, 8. Ed. Knapp., reliqua omnia modo, quo in nostro textu leguntur, exhibens, περισσε μεν offert pro περισσευόμεθα, ed. autem Lachm. h habet: οὐ παραστήσει τῷ θεῷ· οὔτε ἐὰν μὴ φάγωμ ὑστερούμεθα, οὔτε ἐὰν φάγωμεν, περισσεύομεν. pag. 107. not. 1.

[2]) H. in textu: οἶμαι, ἐν διαφόροις, ἐνδιαφορ κ. τ. λ.; R. in textu: οἶμαι, ἐν διαφόροις ἐνδιαφορ κ. τ. λ., in notis: „Erasmus: *contemta superstitione rebus, ut opinor, indifferentibus:* legebat: ἐν ἀδιαφ ροις. Pro ἐνδιαφορεῖν autem Cod. Reg. (H. quoque marg. attestante) habet: οὐ διαφορεῖν.“ Huet. in n addit: „„pro ἐνδιαφορεῖν autem legendum existimo ἀδ φορεῖν, vel ἐναδιαφορεῖν; ἐνδιαφορεῖν autem insol est.““ — Equidem vel propter verb. οἶμαι Erasmum Huetium secutus sum, atque Erasmum quidem, si lection solam spectaveris, Huetium vero, si ad comma non mir quod voc. ἀδιαφόροις a verbo ἀδιαφορεῖν sejungit, qu ad receptam lectionem ἀδιαφορεῖν respexeris.

[3]) Coloss. II, 16. coll. edd. N. T. et ed. nost *Tom. I. pag.* 300. lin. 14.

¹) ἐν βρώσει, ἢ ἐν πόσει," καὶ τὰ ἑξῆς, διδάσκων
ὅτι τὰ μὲν κατὰ τὸ γράμμα, σκιά ἐστι, τὰ δ'
ῇ τοῦ νόμου ἐναποκείμενα τούτοις νοήματα, μελ-
τά ἐστιν ἀγαθὰ, ἐν οἷς ἔστιν εὑρεῖν, τίνα τὰ καθαρὰ
τὰ ἐστιν ἀγαθὰ, ... τίνα τὰ ἀκάθαρτα
ς ψυχῆς πνευματικὰ βρώματα, καὶ τίνα τὰ ἀκάθαρτα
ν λόγοις ψευδέσι καὶ ἐναντίοις, βλάπτοντα τὸν τρεφό-
μενον ἐν αὐτοῖς· „σκιὰν²) γὰρ εἶχεν ὁ νόμος τῶν μελ-
λόντων ἀγαθῶν."

13. Ὥσπερ δὲ ἐν πολλοῖς κατανοητέον τὸ θαυμα-
ζόμενον παρὰ Ἰουδαίοις ἐπὶ τοῖς τοῦ Σωτῆρος λόγοις,
ὡς ἐν ἐξουσίᾳ ἐλέγοντο, οὕτως καὶ ἐπὶ τῶν κατὰ τὸν
τόπον. Τὸν ὄχλον γοῦν προσκαλεσάμενος, εἶπεν αὐ-
τοῖς· „ἀκούετε³) καὶ συνίετε," καὶ τὰ ἑξῆς. Καὶ τοῦτ'
εἶργε, Φαρισαίων σκανδαλιζομένων ἐπὶ τούτῳ τῷ λόγῳ,
ὡς διὰ τὰ μοχθηρὰ δόγματα, καὶ τὴν φαύλην παρὰ τοῦ
νόμου ἐκδοχὴν, οὐκ ὄντων φυτείας⁴) τοῦ ἐν οὐρανοῖς
ἐπουρανίου πατρὸς, καὶ διὰ τοῦτο ἐκριζουμένων· ἐξεῤῥιζώ-
θησαν γὰρ, μὴ παραδεξάμενοι τὴν ἀπὸ τοῦ πατρὸς γε-
ωργουμένην ἄμπελον ἀληθινὴν, Ἰησοῦν Χριστόν. Πῶς
γὰρ ἠδύναντο εἶναι φυτεία τοῦ πατρὸς οἱ ἐπὶ τοῖς Ἰη-
σοῦ σκανδαλισθέντες λόγοις, ἀφιστᾶσι μὲν τοῦ· „μὴ⁵)
ἅψῃ, μηδὲ γεύσῃ, μηδὲ θίγῃς· ἅ ἐστιν πάντα εἰς φθορὰν
τῇ ἀποχρήσει, κατὰ τὰ ἐντάλματα καὶ διδασκαλίας τῶν
ἀνθρώπων·" προσάγουσι δὲ τὸν συνετὸν ἑαυτῶν ἀκροα-
τὴν τῷ τὰ ἄνω περὶ τούτων ζητεῖν, καὶ μὴ τὰ⁶) ἐπὶ

¹) H. et R. h. l. ἡμᾶς. Cfr. ed. nostrae Tom... pag. 300. lin. 14.
²) Hebr. X, 1. coll. edd. N. T. atque ep. ad ... los. II, 17.
³) Matth. XV, 10.
⁴) Ibid. XV, 13. — Ev. Joann. XV, 1. Edd. N. T. ἅ ἐστι pro...
⁵) Coloss. II, 21. 22.
⁶) Deest τὰ in edd. H. et R.

τῆς[1]) γῆς, ὡς οἱ Ἰουδαῖοι; Καὶ ἐπεὶ διὰ τὰ μοχθηρὰ δόγματα οὐ φυτεία ἦσαν τοῦ ἐν οὐρανοῖς πατρὸς οἱ Φαρισαῖοι, διὰ τοῦτο ὡς περὶ ἀνιάτων αὐτῶν λέγει τοῖς μαθηταῖς τό· „ἄφετε[2]) αὐτούς·“ „ἄφετε,“ διὰ τοῦτο, ὅτι, τυφλοὶ ὄντες, δέον αὐτοὺς αἰσθάνεσθαι τῆς τυφλότητος, καὶ ζητεῖν ὁδηγούς, οἱ δὲ ἐπαγγέλλονται, ἀναισθητοῦντες τῆς ἑαυτῶν τυφλότητος, ὁδηγεῖν τυφλούς, οὐ λογιζόμενοι ἐμπεσεῖσθαι εἰς βόθυνον, περὶ οὗ ἐν ψαλμοῖς γέγραπται· „λάκκον[3]) ὤρυξε, καὶ ἀνέσκαψεν αὐτόν, καὶ ἐμπεσεῖται εἰς βόθρον ὃν εἰργάσατο.“ Ἀλλαχοῦ μὲν οὖν γέγραπται, ὅτι „ἰδὼν[4]) τοὺς ὄχλους, ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος, καὶ καθίσαντος αὐτοῦ προσῆλθον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ·“ ἐνταῦθα δὲ ὀρέγει χεῖρα τῷ ὄχλῳ, προσκαλεσάμενος αὐτόν, καὶ ἀφιστὰς τῆς ῥητῆς τῶν κατὰ νόμον ἐρωτημάτων ἐκδοχῆς, ὅτε πρῶτον μὲν ἔλεγεν αὐτοῖς· „ἀκούετε[5]) καὶ συνίετε·“ οὐδέπω συνιεῖσιν ὧν ἤκουον· ἑξῆς δὲ ὡς ἐν παραβολαῖς ἔλεγεν αὐτοῖς· „οὐ[6]) τὸ εἰσερχόμενον εἰς τὸ στόμα κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ τὸ ἐκπορευόμενον ἐκ[7]) τοῦ στόματος.“

14. Μετὰ ταῦτα ἄξιον ἰδεῖν λέξιν συκοφαντουμένην ὑπὸ τῶν φασκόντων, οὐ τὸν αὐτὸν εἶναι νόμου καὶ εὐαγγελίου Ἰησοῦ Χριστοῦ θεόν· οἵτινές φασιν, ὅτι οὐκ ἔστιν ὁ Ἰησοῦ Χριστοῦ οὐράνιος πατὴρ γεωργὸς τῶν κατὰ Μωσέως νόμον οἰομένων θεὸν εὐσεβεῖν. Αὐτὰρ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς τοὺς Φαρισαίους, οἳ ἦσαν λατρεύοντες τῷ κτίσαντι τὸν κόσμον καὶ τὸν νόμον θεῷ, οὐκ εἶναι

---

1) Desideratur τῆς in edd. H. et R.

2) Matth. XV, 14.

3) Psalm. VII, 15.

4) Matth. V, 1. Edd. N. T. προσῆλθον αὐτῷ κτλ.

5) Matth. XV, 10.

6) Ibid. XV, 11. H. et R. h. l., cfr. pag. 97. not. 4., ἐκπορευόμενον.

7) Desunt h. l. verba ἐκ τοῦ στόματος in edd. H. et R.

[redacted]

ν, ἣν [1]) ἐφύτευσεν ὁ οὐράνιος αὐτοῦ πατὴρ, καὶ το αὐτὴν ἐκριζοῦσθαι. Εἴποις δ' ἂν καὶ ταῦτα, ' ὅπερ πατὴρ ἦν τοῦ Ἰησοῦ ὁ εἰσαγαγὼν [2]) καὶ ως τὸν ἀπὸ Αἰγύπτου ἐξελθόντα λαὸν εἰς ὄρος ομίας ἑαυτοῦ, εἰς ἕτοιμον κατοικητήριον ἑαυτοῦ, ὁ Ἰησοῦς ἐπὶ τοῖς Φαρισαίοις τό· „πᾶσα [3]) φυ- ν οὐκ ἐφύτευσεν ὁ πατήρ μου ὁ οὐράνιος, ἐκρι- ται.“ Πρὸς ταῦτα δὲ φήσομεν, ὅτι ὅσοι διὰ τὴν ὺν περὶ τῶν κατὰ τὸν νόμον ἐκδοχὴν οὐκ ἦσαν φυ- ἐν οὐρανοῖς πατρὸς, οὗτοι τετύφλωντο τὰ νοή- ς μὴ πιστεύοντες τῇ ἀληθείᾳ, ἀλλὰ εὐδοκοῦντες τῇ ὑπὸ τοῦ θεοποιηθέντος ἀπὸ τῶν υἱῶν τοῦ αἰῶ- ύτου, καὶ διὰ τοῦτο λεγομένου παρὰ τῷ Παύλῳ τοῦ αἰῶνος τούτου. Καὶ μὴ νομίσῃς, Παῦλον) ἀληθῶς εἶναι λέγειν αὐτὸν θεόν· ὡς γὰρ, μὴ εὸς ἡ κοιλία τῶν ὑπερτιμώντων τὴν ἡδονὴν, φι- ν μᾶλλον ἢ φιλοθέων, λέγεται [5]) ὑπὸ Παύλου εὸς αὐτῶν οὕτως, μὴ ὢν θεὸς ὁ ἄρχων τοῦ αἰῶ- ύτου, περὶ οὗ φησιν ὁ Σωτήρ· „νῦν ὁ ἄρχων [6]) σμου τούτου κέκριται.“ θεὸς εἶναι λέγεται τῶν ληθέντων τὸ πνεῦμα τῆς υἱοθεσίας λαβεῖν, ἵνα ται υἱοὶ τοῦ αἰῶνος ἐκείνου, καὶ τῆς ἀναστάσεως νεκρῶν, καὶ διὰ τοῦτο μεινάντων ἐν τῇ υἱότητι ῶνος τούτου. Ταῦτα δέ μοι ἔδοξεν, εἰ καὶ πα-

---

Ed. H. min. accur., quum οὐκ praecedat, ἣν οὐκ σεν. Cfr. Matth. XV, 13.

Exod. XV, 17.

Matth. XV, 13.

H. et R. in textu ἡμᾶς; H. in notis: „ita Codd. et Regius. Priorem illam vocem praetermisit Era- Legendum ἡμῶν.“ R. in notis: „„ἡμᾶς κ. τ. λ. nnes Codd. Mss. Priorem — ἡμῶν.““ Cfr. II V, 4.

) Philipp. III, 19.

) Ev. Joann. XVI, 11. coll. edd. N. T.

ῥεκβατικῶς εἴρηται, ἀναγκαίως παρειλῆφθαι διὰ τὸ „τυφλοί εἰσιν¹) ὁδηγοὶ τυφλῶν“ τίνες δέ; οἱ Φαρισαῖοι, ὧν ὁ θεὸς τοῦ αἰῶνος τούτου ἐτύφλωσε²) τὰ νοήματα, ὄντων ἀπίστων παρὰ τὸ μὴ πεπιστευκέναι εἰς Ἰησοῦν Χριστὸν, καὶ ἐτύφλωσεν, εἰς τὸ μὴ αὐγάσαι αὐτοῖς τὸν φωτισμὸν τοῦ εὐαγγελίου τῆς δόξης τοῦ θεοῦ ἐν προσώπῳ τοῦ Χριστοῦ. Οὐ μόνον δὲ ἀπ' ἐκείνων φευκτέον ὁδηγεῖσθαι τυφλῶν, τῶν³) αἰσθανομένων δεῖσθαι ὁδηγῶν, παρὰ τὸ μηδέπω αὐτοὺς⁴) ἀπειληφέναι τὴν δύναμιν τοῦ δι' αὐτῶν⁵) βλέπειν· ἀλλὰ γὰρ καὶ ἀπὸ πάντων τῶν ἐπαγγελλομένων ὁδηγεῖν ἐν ὑγιεῖ διδασκαλίᾳ ἐπιμελῶς ἀκουστέον, καὶ κρίσιν ὑγιῆ τοῖς λεγομένοις προσακτέον, μήποτε κατ' ἄγνοιαν τυφλῶν, καὶ μὴ βλεπόντων τὰ πράγματα τῆς ὑγιοῦς διδασκαλίας ὁδηγούμενοι, τυφλοὶ καὶ αὐτοὶ διὰ τὸ μὴ βλέπειν τὸν νοῦν τῶν γραφῶν τυγχάνοντες φανῶμεν, ὡς ἀμφοτέρους, τόν τε ὁδηγοῦντα καὶ ὁδηγούμενον, ἐμπεσεῖν εἰς τὸν βόθυνον, περὶ οὗ προειρήκαμεν. Ἑξῆς δὲ τούτοις γέγραπται, τίνα τρόπον ὁ Πέτρος ἀποκριθεὶς εἶπε τῷ Σωτῆρι, ὡς μὴ νοήσας τό· „οὐ τὸ⁶) εἰσερχόμενον εἰς τὸ στόμα κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ τὸ ἐκπορευόμενον ἐκ τοῦ στόματος·“ τό· „φράσον⁷) ἡμῖν τὴν παραβο-

---

¹) Matth. XV, 14. Ed. Lachm. ut in nostro textu, ed. Knapp. ὁδηγοί εἰσιν τυφλοὶ τυφλῶν.

²) II Cor. IV, 4. — 6.

³) Ed. Huet. καί habet pro τῶν.

⁴) H. et R. in textu αὐτῶν, H. ad marg. rectissime: „scrib. αὐτούς.“

⁵) H. et R. in textu rectissime: αὐτῶν, R. tamen negligenter, quum haec emendatio non nisi verbis praecedd., παρὰ τὸ μηδέπω αὐτῶν ἀπειληφέναι, inservire possit, in notis: „scribendum αὐτούς.“

⁶) Matth. XV, 11. Cfr. pag. 102. not. 6.

⁷) Ibid. XV, 15. Ed. Knapp. παραβολὴν ταύτην.

[redacted]

ὡς ὁ ὁ Σωτήρ φησι τό· „ἀκμὴν¹) καὶ ὑμεῖς
τε;“ οἱονεὶ τοσούτῳ μοι συνόντες χρόνῳ ἔτι
τοῦ βουλήματος τῶν λεγομένων, καὶ ἔτι οὐ
διὰ τοῦτο οὐ κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον, ἐπεὶ τὸ
ον αὐτοῦ εἰς τὸ στόμα εἰς τὴν κοιλίαν χω-
ροχωροῦν ἀπ᾽ αὐτῆς εἰς ἀφεδρῶνα βάλλεται.
τὸν νόμον, ᾧ πιστεύειν ἐδόκουν, οὐκ ἦσαν
ῦ πατρὸς Ἰησοῦ Φαρισαῖοι, ἀλλὰ παρὰ τὴν
περὶ τοῦ νόμου καὶ τῶν ἐν αὐτῷ γεγραμμέ-
ῶν. Δύο γὰρ νοουμένων κατὰ τὸν νόμον,
²) τε θανάτου, τῆς ἐντετυπωμένης γράμμασι
ν αἴτιον ἐχούσης πρὸς τὸ πνεῦμα, καὶ διακο-
ς τῆς νοουμένης ἐν τῷ πνευματικῷ νόμῳ, οἱ
ἰμενοι ἀπὸ διαθέσεως ἀληθευούσης λέγειν τό·
³) γὰρ, ὅτι ὁ νόμος πνευματικός ἐστι·“ καὶ
„ὁ νόμος ἅγιος, καὶ ἡ ἐντολὴ ἁγία καὶ δι-
ἀγαθή,“ οὗτοι ἦσαν φυτεία, ἣν ἐφύτευσεν ὁ
πατήρ· οἱ δὲ μὴ τοιοῦτοι, ἀλλὰ τὸ ἀποκτεῖνον
περιέποντες μόνον, οὐκ ἦσαν φυτεία τοῦ θεοῦ,
ῦ πωρώσαντος αὐτῶν τὴν καρδίαν, καὶ κάλυμμα
ς αὐτῇ, ἰσχύον ἐν ἐκείνοις ὅσον οὐκ ἐπέστρεφον
κύριον· „ἐὰν⁴) γάρ τις ἐπιστρέψῃ πρὸς τὸν
περιαιρεῖται τὸ κάλυμμα· ὁ δὲ κύριος τὸ πνεῦμά
Εἴποι δ᾽ ἄν τις κατὰ τὸν τόπον γενόμενος,
ρ „οὐ τὸ⁵) εἰσερχόμενον εἰς τὸ στόμα κοινοῖ
ωπον,“ κἂν νομίζηται εἶναι ὑπὸ Ἰουδαίων κοι-
ως οὐ τὸ εἰσερχόμενον εἰς τὸ στόμα ἁγιάζει τὸν
ν, κἂν ὑπὸ τῶν ἀκεραιοτέρων νομίζηται ἁγιά-
νομαζόμενος ἄρτος τοῦ κυρίου. Καὶ ἔστιν, οἶ-

Matth. XV, 16. — 17.
II Cor. III, 7.
Rom. VII, 14. et 12.
II Cor. III, 16. 17. coll. edd. N. T.
Matth. XV, 11.

μαι, ὁ λόγος οὐκ εὐκαταφρόνητος, καὶ διὰ τοῦτο δεόμενος σαφοῦς διηγήσεως, οὕτως ἐμοὶ δοκούσης ἔχειν· ὥσπερ οὐ τὸ βρῶμα, ἀλλ' ἡ συνείδησις τοῦ μετὰ διακρίσεως ἐσθίοντος κοινοῖ τὸν φαγόντα· „ὁ γὰρ[1]) διακρινόμενος, ἐὰν φάγῃ, κατακέκριται, ὅτι οὐκ ἐκ πίστεως·“ καὶ ὥσπερ οὐδὲν καθαρὸν οὐ παρ' αὐτό ἐστι τῷ μεμιασμένῳ καὶ ἀπίστῳ, ἀλλὰ παρὰ τὸν μιασμὸν αὐτοῦ, καὶ τὴν ἀπιστίαν· οὕτως τὸ ἁγιαζόμενον[2]) διὰ λόγου θεοῦ καὶ ἐντεύξεως, οὐ τῷ ἰδίῳ λόγῳ ἁγιάζει τὸν χρώμενον· εἰ γὰρ τοῦτο, ἡγίαζεν[3]) ἂν καὶ τὸν ἐσθίοντα ἀναξίως τὸν[4]) ἄρτον τοῦ κυρίου, καὶ οὐδεὶς ἂν διὰ τὸ βρῶμα τοῦτο ἀσθενὴς ἢ ἄῤῥωστος ἐγίνετο, ἢ ἐκοιμᾶτο· τοιοῦτον γάρ τι ὁ Παῦλος παρέστησεν ἐν τῷ· „διὰ[5]) τοῦτο ἐν ὑμῖν πολλοὶ ἀσθενεῖς καὶ ἄῤῥωστοι, καὶ[6]) κοιμῶνται ἱκανοί.“ Καὶ ἐπὶ τοῦ ἄρτου τοίνυν τοῦ κυρίου ἡ ὠφέλεια τῷ χρωμένῳ ἐστὶν, ἐπὰν ἀμιάντῳ τῷ νῷ καὶ καθαρᾷ τῇ συνειδήσει μεταλαμβάνῃ τοῦ ἄρτου. Οὕτω δὲ οὔτε ἐκ τοῦ μὴ φαγεῖν, παρ' αὐτὸ τὸ μὴ φαγεῖν ἀπὸ τοῦ ἁγιασθέντος λόγῳ θεοῦ καὶ ἐντεύξει ἄρτου, ὑστερούμεθα ἀγαθοῦ τινος, οὔτε ἐκ τοῦ φαγεῖν περισσεύομεν ἀγαθῷ τινι· τὸ γὰρ αἴτιον τῆς ὑστερήσεως, ἡ κακία ἐστὶ καὶ τὰ ἁμαρτήματα· καὶ τὸ αἴτιον τῆς περισσεύσεως, ἡ δικαιοσύνη ἐστὶ καὶ τὰ κατορθώματα· ὡς τοιοῦτο εἶναι τὸ παρὰ τῷ Παύλῳ λεγόμενον

---

[1]) Rom. XIV, 23.

[2]) H. ad marg. „Cod. Reg. ἁγίαζον;“ R. in notis: „„Cod. Reg. ἁγιάζων.““ Iidem in textu rectissime: τὸ ἁγιαζόμενον. Cfr. I Tim. IV, 5.

[3]) H. et R. in textu: ἡγίαζε γὰρ ἂν κ. τ. λ., H. tamen ad marginem: „Cod. Reg. ἡγίαζεν ἂν κ. τ. λ.“

[4]) τὸν ἄρτον. R. in notis: „hoc exciderat ex ed. Huet., sed hic restituitur ex omnibus Mss.

[5]) I Cor. XI, 30.

[6]) Desideratur καί in ed. Huetii.

ἐν τῷ „οὔτε [1]) γὰρ [2]) ἐὰν φάγωμεν, περισσεύομεν, οὔτε ἐὰν μὴ φάγωμεν, ὑστερούμεθα." Εἰ δὲ „πᾶν [3]) τὸ εἰσπορευόμενον εἰς τὸ στόμα εἰς τὴν [4]) κοιλίαν χωρεῖ, καὶ εἰς ἀφεδρῶνα ἐκβάλλεται," καὶ τὸ ἁγιαζόμενον βρῶμα διὰ λόγου θεοῦ καὶ ἐντεύξεως, κατ' αὐτὸ μὲν τὸ ὑλικὸν εἰς τὴν κοιλίαν χωρεῖ, καὶ εἰς ἀφεδρῶνα ἐκβάλλεται· κατὰ δὲ τὴν ἐπιγενομένην αὐτῷ εὐχὴν, κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς πίστεως, ὠφέλιμον γίνεται, καὶ τῆς τοῦ νοῦ αἴτιον διαβλέψεως, [5]) ὁρῶντος ἐπὶ τὸ ὠφελοῦν· καὶ οὐχ ἡ ὕλη τοῦ ἄρτου, ἀλλ' ὁ ἐπ' αὐτῷ εἰρημένος λόγος ἐστὶν ὁ ὠφελῶν τὸν μὴ ἀναξίως τοῦ κυρίου ἐσθίοντα αὐτόν. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τοῦ τυπικοῦ καὶ συμβολικοῦ σώματος. Πολλὰ δ' ἂν καὶ περὶ αὐτοῦ λέγοιτο τοῦ Λόγου, ὃς γέγονε [6]) σὰρξ, καὶ ἀληθινὴ βρῶσις, ἥντινα ὁ φαγὼν πάντως ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα, οὐδενὸς δυναμένου φαύλου ἐσθίειν αὐτήν· εἰ γὰρ οἰόντε ἦν ἔτι φαῦλον μένοντα ἐσθίειν τὸν γενόμενον σάρκα, Λόγον ὄντα, καὶ ἄρτον ζῶντα, οὐκ ἂν ἐγέγραπτο, ὅτι [7]) πᾶς ὁ φαγὼν τὸν ἄρτον τοῦτον ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα.

15. Ἑξῆς τούτῳ ἴδωμεν, πῶς τὰ ἐκπορευόμενα καὶ κοινοῦντα τὸν ἄνθρωπον, οὐ παρὰ τὸ ἐκ τοῦ στόματος ἐκπορεύεσθαι κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ τὴν αἰτίαν ἔχει τῆς κοινώσεως ἐν τῇ καρδίᾳ, ὅτε ἐξέρχονται ἀπ' αὐτῆς, πρὸ τῶν ἐκπορευομένων διὰ τοῦ στόματος, διαλογισμοὶ [8]) πονηροὶ, ὧν ἐν εἴδει εἰσὶ „φόνοι, μοιχεῖαι,

---

[1]) I Cor. VIII, 8. coll. pag. 100. not. 1.
[2]) Deest h. l. γάρ in edd. H. et R.
[3]) Matth. XV, 17.
[4]) Deest τήν h. l., cfr. pag. 105. lin. 5., et huj. pag. lin. 3., in edd. H. et R.
[5]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Reg. διαλάμψεως."
[6]) Ev. Joann. I, 14. — VI, 51.
[7]) Ibid. VI, 51.
[8]) Matth. XV, 19. 20.

πορνεῖαι, κλοπαὶ, ψευδομαρτυρίαι, βλασφημίαι. Ταῦτα γάρ ἐστι τὰ κοινοῦντα τὸν ἄνθρωπον,“ ὅτε ἐξέρχεται ἀπὸ τῆς καρδίας, καὶ ἐξελθόντα ἀπ' αὐτῆς διαπορεύεται διὰ τοῦ στόματος· ὡς εἰ ἔξω τῆς καρδίας μὴ ἐγίνετο, ἀλλ' αὐτοῦ που περὶ τὴν καρδίαν κατείχετο, οὐκ ἐπιτρεπόμενα διὰ τοῦ στόματος λαλεῖσθαι, τάχιστα ἂν ἠφάνιστο, καὶ οὐκέτι ἄνθρωπος ἐκοινοῦτο. Πηγὴ οὖν καὶ ἀρχὴ πάσης ἁμαρτίας, διαλογισμοὶ πονηροί· μὴ γὰρ ἐπικρατησάντων τούτων, οὔτε φόνοι, οὔτε μοιχεῖαι, οὔτ' ἄλλο τι τῶν τοιούτων ἔσονται. Διὰ τοῦτο πάσῃ φυλακῇ τηρητέον ἑκάστῳ[1]) τὴν ἑαυτοῦ καρδίαν· καὶ γὰρ ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως ἐλθὼν ὁ κύριος, φωτίσει[2]) τὰ κρυπτὰ τοῦ σκότους, καὶ φανερώσει τὰς βουλὰς τῶν καρδιῶν, μεταξὺ πάντων τῶν λογισμῶν ἀνθρώπων κατηγορούντων, ἢ καὶ ἀπολογουμένων, ἡνίκα ἐὰν κυκλώσῃ αὐτοὺς τὰ διαβούλια ἑαυτῶν. Τοιοῦτοι δ' εἰσὶν οἱ πονηροὶ διαλογισμοὶ, ὡς ἔσθ' ὅτε καὶ τὰ δοκοῦντα ἀγαθὰ, καὶ ὅσον ἐπὶ τῇ κρίσει τῶν πολλῶν ἐπαινετὰ, ψεκτὰ ποιεῖν. Ἐὰν γοῦν ποιοῦμεν ἐλεημοσύνην ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ἐν τοῖς διαλογισμοῖς ἡμῶν σκοποῦντες τὸ θεαθῆναι[3]) τοῖς ἀνθρώποις φιλάνθρωποι, καὶ ἐπὶ φιλανθρωπίᾳ δοξασθῆναι, ἀπέχομεν τὸν ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων μισθόν· καὶ ἁπαξαπλῶς πᾶν τὸ γινόμενον μετὰ τοῦ ἐν τῷ πράττοντι συνειδότος ἐπὶ τῷ δοξασθῆναι ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, οὐκ ἔχει τέλος ἀπὸ τοῦ βλέποντος ἐν τῷ κρυπτῷ, καὶ ἀποδιδόντος τὸν μισθὸν τοῖς ἐν τῷ κρυπτῷ καθαροῖς. Οὕτως οὖν καὶ ἡ δοκοῦσα ἁγνεία,

---

[1]) H. et R. in textu: τηρητέον τὴν ἑαυτοῦ καρδίαν, H. tamen ad marginem: „Cod. Reg. τηρητ. ἑκάστῳ τὴν ἑαυτοῦ κ. τ. λ.,“ R. in notis: „„Codd. Vatic. et Tarinianus: τηρητέον πάντα πιστὸν τὴν ἑαυτοῦ κ. τ. λ., Reg. etc.“ “

[2]) I Cor. IV, 5. — Rom. II, 15.

[3]) Matth. VI, 1. 2. H. et R. θεασθῆναι.

ἐν διαλογισμοῖς ἔχῃ τοὺς ἐπὶ κενοδοξίᾳ, ἢ φιλοκερδίᾳ, καὶ ἡ νομιζομένη ἐκκλησιαστικὴ διδασκαλία, ἐὰν ἐν λόγῳ κολακείας ἀνελευθερία γίνηται, ἢ προφάσει πλεονεξίας, ἢ ζητοῦντός τινος τὴν ἀπὸ ἀνθρώπων ἐπὶ διδασκαλίᾳ δόξαν, οὐκ ἔστι λελογισμένη ἀπὸ τῶν τεθέντων[1]) ἀπὸ τοῦ θεοῦ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ πρῶτον ἀποστόλων, δεύτερον προφητῶν, καὶ τρίτον διδασκάλων. Τὸ δ' ὅμοιον ἐρεῖς καὶ ἐπὶ τοῦ ὀρεγομένου ἐπισκοπῆς[2]) διὰ τὴν παρὰ ἀνθρώποις δόξαν, ἢ τὴν ἀπὸ ἀνθρώπων κολακείαν, ἢ τὸν ἀπὸ τῶν προσιόντων τῷ λόγῳ πορισμόν, διδόντων προφάσει εὐσεβείας· ὁ γοῦν τοιοῦτος ἐπίσκοπος οὐ καλοῦ ἔργου[3]) ἐπιθυμεῖ, οὐδὲ δύναται εἶναι ἀνεπίληπτος, οὐδὲ νηφάλιος, οὐδὲ σώφρων, μεθύων ὑπὸ δόξης, καὶ ἀκολάστως αὐτῆς ἐμφορούμενος. Τὸ δὲ αὐτὸ καὶ περὶ πρεσβυτέρων καὶ διακόνων ἐρεῖς. Ταῦτα δὲ εἰ καὶ δόξωμέν[4]) τισιν ἐν παρεκβάσει εἰρηκέναι, ὅρα εἰ μὴ ἀναγκαίως λέλεκται, διὰ τὸ πηγὴν εἶναι πάντων τῶν ἁμαρτημάτων τοὺς πονηροὺς διαλογισμούς, δυναμένους μολύναι καὶ τά, εἰ χωρὶς αὐτῶν πράττοιτο, δικαιώσαντα ἂν τὸν ποιήσαντα. Τίνα μὲν οὖν τὰ κοινοῦντα, κατὰ δύναμιν ἡμῖν ἐξήτασται. Τὸ δὲ ἀνίπτοις χερσὶ φαγεῖν, οὐ κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον· ἀλλ' εἰ δεῖ τολμήσαντα εἰπεῖν, κοινοῖ τὸ ἀνίπτῳ καρδίᾳ ὁποτοῦν φαγεῖν, ὃ πέφυκε τὸ ἡγεμονικὸν ἡμῶν ἐσθίειν.

Περὶ τῆς Χαναναίας.

16. „Καὶ[5]) ἐξελθὼν ἐκεῖθεν ὁ Ἰησοῦς ἀνεχώρησεν εἰς τὰ μέρη Τύρου καὶ Σιδῶνος. Καὶ ἰδοὺ γυνὴ Χα-

---

1) I Cor. XII, 28.
2) Ed. H. min. accur.: ἐπίσκοπος. Cfr. I Tim. III, 1.
3) I Tim. III, 1. 2.
4) Ed. H. δόξωμέν τισιν, ed. R. δόξομέν τισιν.
5) Matth. XV, 21. 22.

[redacted]

ναναία." Πόθεν „ἐκεῖθεν;" ἢ ἀπὸ γῆς Γεννησαρέτ, [illegible] περὶ²) ἧς προείρητο· „καὶ³) διαπεράσαντες ἦλθον [illegible] τὴν γῆν Γεννησαρέτ;" „Ἀνεχώρησε" δὲ, τάχα διὰ [illegible] σκανδαλίζεσθαι τοὺς Φαρισαίους, ἀκούσαντας ὅτι [illegible] τὸ⁴) εἰσερχόμενον, ἀλλὰ τὸ ἐκπορευόμενον κοινοῖ [illegible] ἄνθρωπον· ὅτι δὲ διὰ τοὺς ὑπονοουμένους ἐπιβουλεύειν [illegible] εἶπε τὸ „ἀνεχώρησε," δῆλον ἐκ τοῦ· „ἀκούσας⁵) [illegible] ὅτι Ἰωάννης παρεδόθη, ἀνεχώρησεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν." Τάχα διὰ τοῦτο καὶ ὁ Μάρκος ἀναγράφων τὰ [illegible] τὸν τόπον φησὶν, ὅτι „ἀναστὰς ἦλθεν⁶) εἰς τὰ [illegible] Τύρου, καὶ εἰσελθὼν εἰς τὴν οἰκίαν οὐδένα [illegible] γνῶναι." Εἰκὸς ὅτι τοὺς σκανδαλισθέντας ἐπὶ τῇ διδασκαλίᾳ αὐτοῦ Φαρισαίους περιίστατο, περιμένων τὸν ἐπιτηδειότερον εἰς τὸ παθεῖν καὶ καλῶς ὡρισμένον καιρόν. Εἴποι δ' ἄν τις, ὅτι Τύρος καὶ Σιδὼν ἀντὶ τῶν ἐθνῶν λέλεκται· ἀναχωρήσας οὖν ἀπὸ τοῦ Ἰσραὴλ, εἰς τὰ μέρη τῶν ἐθνῶν παραγίνεται. Τύρος μὲν οὖν παρ' Ἑβραίοις ὀνομαζομένη μεταλαμβάνεται Σὸρ,⁷) ἥτις ἑρμηνεύεται „συνοχή·" Σιδὼν δὲ, οὕτως καὶ παρ' Ἑβραίοις ὀνομαζομένη, μεταλαμβάνεται εἰς τό· „θηρῶντες." Ἐν

---

¹) H. et R. h. l. constanter in textu (cfr. pag. huj. not. 2.) *Γενησαρέτ*. Vide pag. 80. not. 4.

²) H. in notis: „Sic Cod. Holmiensis. Haec autem Cod. Reg. praetermittit: *περὶ ἧς προείρητο· καὶ διαπεράσαντες ἦλθον εἰς τὴν γῆν*" (non, ut in textu, *Γενησαρέτ*, sed) „*Γεννησαρέτ*."

³) Matth. XIV, 34. coll. pag. 80. not. 4.

⁴) Ibid. XV, 11.

⁵) Ibid. IV, 12. Ed. Knapp. *ἀκούσ. δὲ* (*ὁ Ἰησοῦς*) *ὅτι κ. τ. λ.*, ed. Lachm. *ἀκούσ. δὲ ὁ Ἰησοῦς ὅτι κ. τ. λ.*

⁶) Marc. VII, 24. coll. edd. N. T.

⁷) *Σὸρ, ἥτις — μεταλαμβάνεται.* Haec omissa erant in nostro Cod., et in interpretatione Erasmi: causam praebuerat ejusdem vocis iteratio, ut alias saepe fit. Ea nos e Cod. Reg. supplevimus. Huet.

ἐν τοῖς ἔθνεσι καὶ οἱ θηρῶντές εἰσιν αἱ πονηραὶ δυνάμεις, καὶ πολλὴ συνοχὴ παρ' αὐτοῖς, ἡ ἐν τῇ κακίᾳ καὶ τοῖς πάθεσι. Ἐξελθὼν οὖν ἀπὸ τῆς Γεννησαρὲτ ὁ Ἰησοῦς, ἀνεχώρησε μὲν ἀπὸ τοῦ Ἰσραὴλ, ἦλθε δὲ οὐκ εἰς Τύρον καὶ Σιδῶνα, ἀλλ' εἰς τὰ μέρη Τύρου καὶ Σιδῶνος, τῷ ἐκ μέρους νῦν πιστεύειν τοὺς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν· ὡς εἰ εἰς πᾶσαν Τύρον καὶ Σιδῶνα ἐπεδήμησεν, οὐδεὶς ἄπιστος ἐν αὐτῇ κατελείφθη. Κατὰ δὲ τὸν Μάρκον „ἀναστὰς[1]) ὁ Ἰησοῦς ἦλθεν εἰς τὰ ὅρια Τύρου,“ τῆς συνοχῆς τῶν ἐθνῶν, ἵνα καὶ ἀπὸ τῶν ὁρίων ἐκείνων οἱ πιστεύοντες σωθῆναι δυνηθῶσιν, ἐὰν ἐξέλθωσιν αὐτά· πρόσχες γὰρ τῷ· „καὶ[2]) ἰδοὺ, γυνὴ Χαναναία ἀπὸ τῶν ὁρίων ἐκείνων ἐξελθοῦσα ἔκραξε λέγουσα· ἐλέησόν με, κύριε,[3]) υἱὲ Δαβίδ· ἡ θυγάτηρ μου δεινῶς δαιμονίζεται.“ Καὶ οἶμαι, ὅτι οὐκ ἂν μὴ ἐξελθοῦσα ἀπὸ τῶν ὁρίων ἐκείνων κράζειν πρὸς Ἰησοῦν ἐδύνατο, ἀπὸ μεγάλης, ὡς ἐμαρτυρήθη, πίστεως· καὶ κατὰ τὴν ἀναλογίαν γε τῆς πίστεως ἐξέρχεταί τις ἀπὸ τῶν ἐν τοῖς ἔθνεσιν ὁρίων, ἃ „ὅτε[4]) διεμέριζεν ἔθνη ὁ ὕψιστος, ἔστησε κατὰ ἀριθμὸν υἱῶν Ἰσραὴλ,“ καὶ τὴν ἐπὶ πλεῖον φορὰν αὐτῶν ἐκώλυσεν. Ἐνταῦθα μὲν οὖν ὅρια εἴρηταί τινα Τύρου καὶ Σιδῶνος· ἐν δὲ τῇ Ἐξόδῳ[5]) ὅρια τοῦ Φαραὼ, ἐν οἷς, φασὶ, γίνονται αἱ κατὰ τῶν Αἰγυπτίων μάστιγες. Καὶ νομιστέον γε, ἕκαστον ἡμῶν ἁμαρτάνοντα μὲν, ἐν τοῖς ὁρίοις εἶναι Τύρου, ἢ Σιδῶνος, ἢ Φαραὼ καὶ τῆς

---

[1]) Marc. VII, 24. coll. pag. 110. not. 6.

[2]) Matth. XV, 22. Ed. Knapp. ἐκραύγασεν αὐτῷ, λέγουσα· ἐλέησόν με, κύριε, υἱὲ Δαυΐδ! ἡ θυγ. μου κακῶς δαιμον., ed. Lachm. ἔκραζεν λέγουσα (·) Ἐλέησόν με, κύριε υἱὸς Δαυείδ· ἡ θυγάτηρ μου κακῶς δαιμονίζεται.

[3]) Deest h. l., cfr. pag. 112. not. 4. et 5., κύριε.

[4]) Deut. XXXII, 8. coll. LXX. virorum versione.

[5]) Exod. VIII, 2. sqq.

Αἰγύπτου, ἢ τινος τῶν ἔξω τῆς τοῦ θεοῦ κληροδοσίας· μεταβάλλοντα δὲ ἀπὸ τῆς κακίας εἰς ἀρετήν, ἐξέρχεσθαι μὲν ἀπὸ τῶν κατὰ τὰ φαῦλα ὁρίων, φθάνειν δὲ ἐπὶ τὰ ὅρια τῆς μερίδος τοῦ θεοῦ, καὶ ἐν τούτοις οὔσης διαφορᾶς, ἥτις φανεῖται τοῖς τὰ τοῦ μερισμοῦ καὶ τῆς κληροδοσίας τοῦ Ἰσραὴλ δυναμένοις ἀνάλογον τῷ πνευματικῷ συνιστάναι νόμῳ. Πρόσχες δὲ καὶ τῇ οἱονεὶ ἀπαντήσει γενομένῃ τοῦ Ἰησοῦ πρὸς τὴν Χαναναίαν γυναῖκα· ὁ μὲν γὰρ ἔρχεται ὡς ἐπὶ τὰ μέρη Τύρου καὶ Σιδῶνος, ἡ δὲ ἐξελθοῦσα τῶν ὁρίων ἐκείνων κέκραγε λέγουσα· „ἐλέησόν[1]) με, κύριε, υἱὲ Δαβίδ.“ Χαναναία δὲ ἦν ἡ γυνή, ὅπερ μεταλαμβάνεται εἰς τό· „ἡτοιμασμένη ταπεινώσει.“ Οἱ μὲν δίκαιοι ἡτοιμασμένοι[2]) εἰσὶν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, καὶ τῇ ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ θεοῦ ὑψώσει· οἱ δὲ ἁμαρτωλοὶ, ἡτοιμασμένοι ταπεινώσει τῆς ἐν αὐτοῖς κακίας, καὶ τῶν κατ' αὐτὴν πράξεων, ἑτοιμαζουσῶν[3]) αὐτοὺς αὐτῇ, καὶ τῆς βασιλευούσης ἐν τῷ θνητῷ αὐτῶν σώματι ἁμαρτίας. Πλὴν ἡ Χαναναία ἐξελθοῦσα ἀπὸ τῶν ὁρίων ἐκείνων, ἐξῄει ἀπὸ τοῦ ἡτοιμᾶσθαι[4]) τῇ ταπεινώσει, κεκραγυῖα καὶ λέγουσα· „ἐλέησόν[5]) με, κύριε, υἱὲ Δαβίδ.“

---

1) Matth. XV, 22. Legitur h. l., cfr. p. 111. not. 3., κύριε.

2) H. et R. in textu: ἡτοιμασμένοι εἰσὶν ἐν βασ. κ. τ. λ., H. tamen (quae R. quoque affert) haec habet in notis: „alludit ad Matth. XXV, 34. Legendum videtur: ἡτοιμ. εἰσὶ βασιλείᾳ κ. τ. λ., ut ἡτοιμασμένοι ταπεινώσει, ὑψώσει.“ — Equidem τῇ pro ἐν in textum recepi.

3) H. et R. in textu: ἑτοιμαζόντων, H. tamen ad marg. rectissime: „scribas ἑτοιμαζουσῶν.“ Idem in notis: „Scriptum erat in Codd. Holm. et Reg. ἑτοιμαζόντων. Sed quis non videt, corrigendum esse: ἑτοιμαζουσῶν?“ — Rom. VI, 12.

4) R. in notis: „sic Cod. Reg. (H. ad marg.), alii vero (item ed. H. in textu) ἡτοιμασθῆναι.“

5) Matth. XV, 22. Cfr. pag. huj. not. 1.

17. Συνάγαγε δὲ ἀπὸ τῶν εὐαγγελίων, τίνες μὲν αὐτὸν καλοῦσιν υἱὸν Δαβίδ, ὡς αὕτη, καὶ οἱ ἐν¹) Ἱεριχοῦ τυφλοί· τίνες δὲ υἱὸν θεοῦ, καὶ ἤτοι χωρὶς τῆς „ἀληθῶς" προσθήκης, ὡς οἱ δαιμονιζόμενοι λέγοντες· „τί ἡμῖν²) καὶ σοί, υἱὲ τοῦ θεοῦ·" τίνες δὲ μετὰ τῆς „ἀληθῶς" προσθήκης, ὡς οἱ ἐν τῷ πλοίῳ προσκυνοῦντες· „ἀληθῶς³) θεοῦ υἱὸς εἶ·" λέγοντες αὐτῷ. Καὶ γὰρ χρήσιμος, οἶμαι, ἔσται σοι ἡ τούτων συναγωγὴ πρὸς τὸ ἰδεῖν τὴν διαφορὰν τῶν προσιόντων· τινὲς⁴) μὲν ὡσεὶ τῷ γενομένῳ ἐκ σπέρματος Δαβὶδ κατὰ σάρκα προσίασι· τινὲς δὲ τῷ ὁρισθέντι υἱῷ θεοῦ ἐν δυνάμει, κατὰ πνεῦμα ἁγιωσύνης. Καὶ τούτων τινὲς μὲν μετὰ τοῦ „ἀληθῶς" τινὲς δὲ χωρὶς τούτου. Εἶτα πρόσχες, ὅτι ἡ Χαναναία μέν, οὐ περὶ υἱοῦ, ὃν οὐδὲ τὴν ἀρχὴν γεγεννηκυῖα φαίνεται, ἀλλὰ περὶ θυγατρὸς παρεκάλει, ἑαυτῆς δαιμονιζομένης· ἄλλη δὲ μήτηρ⁵) υἱόν, ἐκκομιζόμενον νεκρόν, ἀπολαμβάνει ζῶντα. Καὶ πάλιν ὁ μὲν ἀρχισυνάγωγος⁶) περὶ δωδεκαέτους θυγατρὸς ἀξιοῖ, ὡς ἀποθνῃσκούσης· ὁ δὲ βασιλικὸς⁷) περὶ υἱοῦ, ὡς ἔτι νοσοῦντος καὶ ἀποθνήσκειν μέλλοντος. Δαιμονῶσα τοίνυν θυγάτηρ, καὶ υἱὸς νεκρός, δύο ἦσαν μητέρων· καὶ τεθνηκυῖα θυγάτηρ, καὶ υἱὸς πρὸς θά-

---

¹) Deest ἐν in ed. R. — Matth. XX, 30. coll. IX, 27.

²) Matth. VIII, 29. — Ed. Knapp. τί — σοί, (Ἰησοῦ,) υἱὲ κ. τ. λ.

³) Ibid. XIV, 33.

⁴) H. et R. h. l. minus accurate τίνες μέν. — Rom. I, 4.

⁵) Luc. VII, 12. 15.

⁶) Matth. IX, 18. coll. Marc. V, 22. 23. et Luc. VIII, 41. 42.

⁷) Ev. Joann. IV, 46.

νατον ἀσθενῶν, τῶν δύο πατέρων, ὧν ὁ μὲν ἀρχισυνάγωγος, ὁ δὲ βασιλικὸς ἦν. Ἔχειν δὲ [illegible] πείθομαι λόγους περὶ γενῶν ἐν ψυχαῖς διαφόρων, ἅστινας ὁ Ἰησοῦς ζωοποιῶν ἰᾶται. Καὶ πάντα δὲ ὅσα θεραπεύει ἐν τῷ λαῷ, μάλιστα ὑπὸ τῶν εὐαγγελιστῶν ἀναγεγραμμένα, γέγονε μὲν τότε, ἵνα οἱ μὴ ἄλλως πιστεύοντες, ἐὰν μὴ[1]) ἴδωσι σημεῖα καὶ τέρατα, πιστεύσωσι· σύμβολα γὰρ ἦν „τά ποτε" τῶν ἀεὶ ὑπὸ τῆς δυνάμεως Ἰησοῦ ἐπιτελουμένων. Οὐκ ἔστι γὰρ ὅτε ἕκαστον τῶν γεγραμμένων ὑπὸ τῆς δυνάμεως Ἰησοῦ κατὰ τὴν ἑκάστου ἀξίαν οὐ γίνεται. Γένους μὲν οὖν χάριν ἡ Χαναναία οὐδὲ ἀποκρίσεως ἀξία ἦν τῆς ἀπὸ Ἰησοῦ τυχεῖν, ὁμολογοῦντος οὐκ ἐπ' ἄλλο τι ἀπεστάλθαι παρὰ τοῦ πατρὸς, ἢ πρὸς τὰ πρόβατα[2]) τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραὴλ, γένος ψυχῶν διορατικῶν ἀπολωλός· προαιρέσεως δὲ ἕνεκα, καὶ τοῦ προσκεκυνηκέναι Ἰησοῦ υἱῷ τοῦ θεοῦ, ἀποκρίσεως τύγχανει, ἐλεγχούσης αὐτῆς τὴν δυσγένειαν, καὶ τὴν ἀξίαν αὐτῆς παριστάσης, ὅτι ψιχίων, ὡς κυνίδιον, καὶ οὐκ ἄρτων ἦν ἀξία. Ὡς δὲ ἐπιτείνασα τὴν προαίρεσιν, καὶ παραδεξαμένη τὸν Ἰησοῦ λόγον, ἐπιδικάζεται κἂν ὡς κυνίδιον τυχεῖν ψιχίων, καὶ ὁμολογεῖ κυρίους τοὺς εὐγενεστέρους, τότε τυγχάνει ἀποκρίσεως δευτέρας, μαρτυρούσης αὐτῆς τῇ πίστει, ὡς μεγάλῃ, καὶ ἐπαγγελλομένης ἔσεσθαι αὐτῇ ὃ βούλεται. Ἀνάλογον δ', οἶμαι, τῇ ἄνω Ἱερουσαλὴμ, ἐλευθέρᾳ, μητρὶ[3]) Παύλου, καὶ τῶν παραπλησίων αὐτῷ, δεήσει νοῆσαι τὴν Χαναναίαν, μητέρα τῆς δεινῶς δαιμονιζομένης, σύμβολον τυγχάνουσαν μητρὸς τοιᾶσδε ψυχῆς. Καὶ ἐπίστησον, εἰ μὴ εὔλογόν ἐστιν εἶναι καὶ

---

1) Ev. Joann. IV, 48.
2) Math. X, 6. XV, 24.
3) Gal. IV, 26. H. et R. h. l. constanter: μῆτρι, μήτερα, μῆτρος et μήτερας.

πολλοὺς πατέρας, καὶ πολλὰς μητέρας, ἀνάλογον τοῖς πατράσιν Ἀβραὰμ, πρὸς οὓς ἀπήει¹) ὁ πατριάρχης, καὶ τῇ Ἱερουσαλὴμ, μητρὶ, ὡς Παῦλός φησι περὶ ἑαυτοῦ καὶ τῶν ὁμοίων αὐτῷ. Εἰκὸς δὲ ἐξεληλυθυῖαν ταύτην, ἧς σύμβολον ἡ Χαναναία, ἀπὸ τῶν ὁρίων Τύρου καὶ Σιδῶνος, ὧν τύποι ἦσαν οἱ ἐπὶ γῆς τόποι, προσεληλυθυῖαν τῷ Σωτῆρι ἠξιωκέναι αὐτὸν, καὶ ἔτι νῦν ἀξιοῦν, λέγουσαν „Ἐλέησόν²) με, κύριε, υἱὲ Δαβίδ· ἡ θυγάτηρ μου δεινῶς δαιμονίζεται." Εἶτα καὶ τοῖς ἔξωθεν, καὶ τοῖς μαθηταῖς, ὅτε δεῖ, ἀποκρινόμενος εἶπε τό· „οὐκ³) ἀπεστάλην" διδάσκων ὅτι εἰσί τινες προηγούμεναι ψυχαὶ νοηταὶ, καὶ δογματικῶς ἀπολωλυῖαι, τροπικῶς λεγόμεναι „πρόβατα οἴκου Ἰσραὴλ," ἅπερ, οἶμαι, οἱ ἁπλούστεροι ἐπὶ τοῦ κατὰ σάρκα Ἰσραὴλ νομίζοντες λελέχθαι, [illegible] προσήσονται, ὅτι ὁ Σωτὴρ ἡμῶν ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ πατρὸς οὐχὶ πρὸς ἄλλους ἢ τοὺς Ἰουδαίους ἐκείνους ἀπολωλότας. Ἡμεῖς δὲ οἱ εὐχόμενοι ἐξ ἀληθείας λέγειν, εἰ καὶ Χριστόν ποτε κατὰ⁴) σάρκα ἐγνώκαμεν, ἀλλὰ νῦν οὐκέτι γινώσκοντες, ἴσμεν τοῦ Λόγου προηγούμενον εἶναι ἔργον, σώζειν τοὺς συνετωτέρους· οἰκειότεροι γὰρ οὗτοι παρὰ τοὺς ἀμβλυτέρους αὐτῷ τυγχάνουσιν. Ἀλλὰ ἐπεὶ „τὰ ἀπολωλότα⁵) πρόβατα οἴκου Ἰσραὴλ," παρὰ τὸ κατ' ἐκλογὴν⁶) χάριτος λεῖμμα, ἠπείθησαν τῷ λόγῳ, διὰ τοῦτο ἐξελέξατο τὰ μωρὰ⁷) τοῦ κόσμου, τὸν⁸) μὴ Ἰσραὴλ, μηδὲ διορατι-

¹) Gen. XV, 15.
²) Matth. XV, 22. coll. pag. 111. not. 2. et 3. et pag. 112. not. 1.
³) Matth. XV, 24.
⁴) II Cor. V, 16.
⁵) Matth. X, 6. et XV, 24.
⁶) Rom. XI, 5.
⁷) I Cor. I, 27.
⁸) R. in notis: „ita recte habent Codd. Vatican.,

κὸν, ἵνα καταισχύνῃ τοὺς σοφοὺς τοῦ Ἰσραὴλ καὶ κατάλεσε τὰ [1]) μὴ ὄντα, συνετὸν ἔθνος παραδοὺς αὐτοῖς ὃ ἠδύναντο χωρῆσαι τὴν μωρίαν [2]) τοῦ κηρύγματος, καὶ εὐδοκήσας σῶσαι τοὺς εἰς τοῦτο πιστεύοντας, ἵνα διαλέγξῃ τὰ ὄντα, [3]) ἐκ τοῦ στόματος νηπίων καὶ θηλαζόντων καταρτισάμενος αὐτῷ αἶνον, ἐπεὶ γέγονεν ἐχθρὰ τῇ ἀληθείᾳ. Ἐλθοῦσα δὲ ἡ Χαναναία, προσεκύνει ὡς θεῷ τῷ Ἰησοῦ, λέγουσα· „κύριε, [4]) βοήθησόν μοι. Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν· οὐκ ἔξεστι λαβεῖν τὸν ἄρτον τῶν τέκνων, καὶ βαλεῖν τοῖς κυναρίοις.“ Ζητήσαι δ' ἄν τις τὸ βούλημα καὶ ταύτης τῆς λέξεως, ἐπεὶ μέτρου μὲν παρόντος ἄρτων, ὡς μὴ δύνασθαι καὶ τὰ τέκνα ἐσθίειν ἄρτους, καὶ κυνίδια τῆς οἰκίας, ἢ κ' ἄλλους [5]) ἄρτους

Anglicanus et Tarinianus, nec aliter legerat Erasmus, qui vertit: *videlicet eum, qui non erat Israel, neque perspicax.* Male Cod. Holm. (item H. in textu) τὸν δ. Ἰσραὴλ κ. τ. λ. Male item Cod. Reg. (cujus lectionem H. quoque ad marg. affert): τὸν μὲν Ἰσραὴλ κ. τ. λ.“

[1]) I Cor. I, 28.

[2]) I Cor. I, 21.

[3]) I Cor. I, 28. Psalm. VIII, 2. (3.)

[4]) Matth. XV, 25. Edd. N. T. βοήθει μοι. Vers 26. ed. Knapp. οὐκ ἔστι καλὸν λαβεῖν κ. τ. λ.

[5]) H. et R. (duce H.) in notis: „sic habebant Codd Holm. et Reg. Correxerat autem aliquis ad oram libr. Holmiensis: ἄρτον εὖ εἰργασμένον, quam lectionem secutus est (?) Erasmus: sic enim reddit: *quoniam cum adesset ea mensura panum, ut non possent simul et filii comedere panes, et catelli familiae, aut alii* (ἄλλοι igitur legit,) *praeterea panem bene confectum*: indigesto et perturbato sensu; id enim plane sibi vult Origenes: cum ea esset panum mensura, ut non possent filii

ἠργασμένων, οὐχ οἷόν τε, κατὰ τὸ εὔλογον, κυνιδίοις δίδοσθαι τροφὴν[1]) τὸν καλῶς εἰργασμένον τῶν τέκνων ἄρτον. Οὐδὲν δὲ τοιοῦτον φαίνεται ἐπὶ τῆς Ἰησοῦ δυνάμεως, ἀφ' ἧς δυνατὸν ἦν καὶ τὰ τέκνα μεταλαμβάνειν, καὶ τὰ λεγόμενα κυνίδια. Ὅρα οὖν, μή πως πρὸς τὸ „οὐκ ἔξεστι[2]) λαβεῖν τὸν ἄρτον τῶν τέκνων," λεκτέον ὅτι ὁ κενώσας ἑαυτὸν τῷ μορφὴν δούλου ἀνειληφέναι, μέτρον δυνάμεως, καθ' ὃ ἐχώρει τὰ ἐν κόσμῳ πράγματα, ἐκόμισεν, ἀφ' ἧς δυνάμεως καὶ ᾐσθάνετό που ἐξέρχεσθαι ποσότητα ἀπ' αὐτοῦ, ὡς δῆλον ἐκ τοῦ „ἥψατό[3]) μού τις· ἐγὼ γὰρ ἔγνων δύναμιν ἐξεληλυθυῖαν ἀπ' ἐμοῦ." Ἀπὸ τούτου οὖν τοῦ μέτρου τῆς δυνάμεως ἐχαρίζετο, τοῖς μὲν προηγουμένοις πλείονα ἐπιδιδοὺς καὶ καλουμένοις υἱοῖς· τοῖς δὲ μὴ τοιούτοις ἐλάττονα, ὡς τοῖς κυνιδίοις. Ἀλλ' εἰ καὶ ταῦτα οὕτως ἐγίνετο, οὐδὲν ἧττον ὅπου μεγάλη πίστις, ἔδωκε τὸν ἄρτον τῶν τέκνων, ὡς τέκνῳ, τῇ διὰ τὴν ἐν Χαναναίᾳ δυσγένειαν κυνιδίῳ τυγχανούσῃ. Τάχα δὲ καὶ τῶν λόγων Ἰησοῦ εἰσί τινες ἄρτοι, οὓς τοῖς λογικωτέροις ὡς τέκνοις ἔξεστι διδόναι μόνοις· καὶ ἄλλοι λόγοι, οἱονεὶ ψιχία ἀπὸ τῆς μεγάλης ἑστίας καὶ τραπέζης τῶν εὐγενεστέρων καὶ κυρίων, οἷς χρήσαιντ' ἂν τινες ψυχαὶ ὡς κύνες. Καὶ κατὰ τὸν Μωσέως νόμον περί τινων γέγραπται. τῷ[4]) κυνὶ ἀποῤῥίψαι αὐτά· καὶ ἔμελησε τῷ ἁγίῳ πνεύματι, ἐντείλασθαι περί τινων βρωμάτων, ἵνα καὶ παραληφθῇ. Ἄλλοι μὲν οὖν ὑπολαμβανέτωσαν,

---

simul et canes domus panem comedere, nisi forte alium a pane elaborato panem canes comederent."

1) Deest τροφὴν in Codd. Vatic. et Tariniano. R.

2) Matth. XV, 26. — Philipp. II, 7.

3) Luc. VIII, 46. Edd. N. T. ἐξελθοῦσαν.

4) Exod. XXII, 31.

ξένοι τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ λόγου, μεταβαίνειν τὰς ψυχὰς ἀπὸ σωμάτων ἀνθρώπων ἐπὶ σώματα κύνεια, κατὰ τὴν διάφορον κακίαν· ἡμεῖς δὲ, μηδαμῶς τοῦτο εὑρίσκοντες ἐν τῇ θείᾳ γραφῇ, φαμὲν, ὅτι κατάστασις λογικωτέρα μεταβάλλει εἰς ἀλογωτέραν, ἐκ πολλῆς ῥᾳθυμίας καὶ ἀμελείας τὸ τοιοῦτον πάσχουσα. Ὁμοίως δὲ καὶ ἀλογωτέρα προαίρεσις, παρὰ τὸ τοῦ λόγου ἠμεληκέναι,[1]) ἐπιστρέφει ποτὲ εἰς τὸ λογικὴ εἶναι, ὡς τό ποτε κυνίδιον, τὸ ἀγαπῶν ἐσθίειν ἀπὸ τῶν ψιχίων τῶν πιπτόντων ἀπὸ τῆς τραπέζης τῶν κυρίων αὐτοῦ, ἥκειν εἰς κατάστασιν τέκνου. Μέγα γὰρ συμβάλλεται ἀρετὴ μὲν πρὸς τὸ ποιῆσαι τέκνον θεοῦ, κακία δὲ καὶ τὸ λυσσῶδες[2]) ἐν λόγοις ὑβριστικοῖς, καὶ τὸ ἀναιδὲς, πρὸς τὸ ποιῆσαί τινα χρηματίσαι, κατὰ τὸν τῆς γραφῆς[3]) λόγον, κύνα. Τὸ δὲ ὅμοιον νοήσεις καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν ὀνομάτων, τῶν κατὰ τὰ ἄλογα ζῶα. Πλὴν ὁ ἐλεγχθεὶς ὡς κύων,[4]) καὶ μὴ ἀγανακτήσας ἐπὶ τῷ ἀνάξιος εἶναι λέγεσθαι ἄρτου τέκνων, καὶ μετὰ πάσης ἀνεξικακίας εἰπὼν[5]) τὸν τῆς Χαναναίας ἐκείνης λόγον, τὸν φήσαντα „ναί,[6]) κύριε· καὶ γὰρ τὰ κυνάρια ἐσθίει ἀπὸ τῶν ψιχίων τῶν πιπτόντων ἀπὸ τῆς τραπέζης τῶν κυρίων αὐτῶν“ τεύξεται τῆς προσηνεστάτης ἀποκρίσεως Ἰησοῦ

---

1) H. ad marg.: „scrib. μὴ ἠμεληκέναι,“ in notis „sententia postulat (?), ut τῷ ἠμεληκέναι negandi particula praefigatur.“

2) Erasmus reddit: multaque graveolentia; legebat nempe: καὶ τὸ δυσῶδες. H.

3) II Sam. XVI, 9. (II Reg.). Psalm. XXII, 16 (XXI.).

4) H. et R. κυών.

5) Ed. H. minus recte: εἰπόν.

6) Matth. XV, 27. Ed. Knapp. (item ed. Huet. αὐτῶν.

κότος αὐτῇ· „μεγάλη[1]) σου ἡ πίστις·" ἐπὰν τηλικαύτην ἀναλάβῃ πίστιν, καὶ λέγοντος· „γενέσθω σοι ὡς θέλεις·" ἵνα καὶ αὐτὸς ἰαθῇ, καὶ εἴ τινα καρπὸν ἐγέννησε δεόμενον ἰάσεως, καὶ οὗτος θεραπευθῇ.

Περὶ τῶν θεραπευθέντων ὄχλων.

12. „Καὶ[2]) μεταβὰς ἐκεῖθεν ὁ Ἰησοῦς," — δῆλον δὲ ἐκ τῶν προειρημένων, ὅτι ἀπὸ τῶν μερῶν Τύρου καὶ Σιδῶνος, — „ἦλθε παρὰ τὴν θάλασσαν τῆς Γαλιλαίας," ἥτις ἐστὶν ἡ συνήθως ὀνομαζομένη Γενησαρέτ τις λίμνη· καὶ πάλιν ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος, ἔνθα ἀναβὰς ἐκαθέζετο. Ἔστιν οὖν εἰπεῖν, ὅτι εἰς τὸ ὄρος τοῦτο, ὅπου καθέζεται ὁ Ἰησοῦς, οὐχ ὑγιαίνοντες ἀναβαίνουσι μόνον, ἀλλὰ μετὰ τῶν ὑγιαινόντων καὶ οἱ διάφορα πάθη πεπονθότες. Καὶ τάχα τοῦτο τὸ ὄρος, ἔνθα ἀναβὰς καθέζετο ὁ Ἰησοῦς, ἡ κοινοτέρως ἐστὶν ὀνομαζομένη ἐκκλησία, ἀνεστηκυῖα διὰ τὸν λόγον τοῦ θεοῦ παρὰ τὴν ἰωτὴν γῆν καὶ τοὺς ἐπ' αὐτῆς, ὅπου προσέρχονται οὐχ οἱ μαθηταὶ, καταλιπόντες τοὺς ὄχλους, ὡς ἐπὶ τῶν μακαρισμῶν, ἀλλὰ πολλοὶ ὄχλοι, οἵτινες αὐτοὶ μὲν οὐ κατηγοροῦντο ὡς κωφοὶ, ἤ τι πεπονθότες, ἔχουσι δὲ μεθ' ἑαυτῶν τοὺς τοιούτους. Καὶ γάρ ἐστιν ἰδεῖν, μετὰ τῶν προσερχομένων ὄχλων εἰς τοῦτο τὸ ὄρος, ἔνθα ὁ υἱὸς καθέζεται τοῦ θεοῦ, τινὰς μὲν κεκωφωμένους πρὸς τὰ ἐπαγγελλόμενα, ἄλλους δὲ τυφλοὺς τὴν ψυχὴν, καὶ μὴ βλέποντας τὸ ἀληθινὸν φῶς, καὶ ἄλλους χωλοὺς καὶ μὴ δυναμένους πορεύεσθαι[3]) κατὰ λόγον, καὶ ἄλλους κυλ-

---

[1]) Ibid. XV, 28. Edd. N. T. γενηθήτω pro γενέσθω. Cfr. pag. 126. not. 1.

[2]) Matth. XV, 29.

[3]) πορεύεσθαι —, καὶ ἄλλους — μὴ δυναμένους. Haec (quae tamen R. minus accurate indicavit) in Codd.

λοὺς καὶ μὴ δυναμένους κατὰ λόγον ἐργάζεσθαι. Οὗτοι τοίνυν οἱ ταῦτα κατὰ ψυχὴν πεπονθότες, οἱ μετὰ τῶν ὄχλων εἰς τὸ ὄρος ἀναβάντες, ἔνθα ἦν ὁ Ἰησοῦς ὅσον μὲν ἔξω τῶν ποδῶν εἰσι τοῦ Ἰησοῦ, οὐ θεραπεύονται ὑπ' αὐτοῦ· ἐπὰν δὲ, ὡς τοιαῦτα πεπονθότες, ῥίφῶσιν ὑπὸ τῶν ὄχλων παρὰ τοὺς πόδας αὐτοῦ, καὶ τὰ τελευταῖα τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, οὐδὲ τούτων ἄξιο τὸ ὅσον ἐφ' ἑαυτοῖς τυγχάνοντες, τότε ὑπ' αὐτοῦ θεραπεύονται. Καὶ ἐπὰν ἴδῃς ἐν τῷ τῆς κοινότερον ἐκκλησίας λεγομένης ἀθροίσματι ἐῤῥιμμένους μετὰ τοὺς τελευταίους αὐτῆς, οἱονεὶ καὶ παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ σώματος, τῆς ἐκκλησίας, τοὺς κατηχουμένους, προσελθόντας μετὰ τῆς ἰδίας κωφότητος, καὶ τυφλότητος χωλότητός τε, καὶ κυλλότητος, καὶ τῷ χρόνῳ θεραπευομένους κατὰ τὸν Λόγον, οὐκ ἂν ἁμάρτοις τοὺς τοιούτους λέγων, ἀναβάντας μετὰ τῶν ὄχλων τῆς ἐκκλησίας εἰς τὸ ὄρος, ὅπου ἦν ὁ Ἰησοῦς, ἐῤῥίφθαι παρὰ τοὺς πόδας αὐτοῦ, καὶ τεθεραπεῦσθαι αὐτοὺς, ὥστε τὸν ὄχλον τῆς ἐκκλησίας θαυμάζειν, βλέποντας[1]) ἀπὸ τηλικούτων κακῶν μεταβολὰς ἐπὶ τὸ βέλτιον γενομένας, ὥστ' ἂν εἰπεῖν· οἱ πρότερον κωφοὶ ὕστερον λαλοῦσι τὸν λόγον τοῦ θεοῦ, καὶ οἱ χωλοὶ περιπατοῦσι· πληρουμένης καὶ τῆς τοῦ[2]) Ἡσαΐου, οὐ μόνον ἐν σωματικοῖς, ἀλλὰ καὶ ἐν πνευματικοῖς προφητείας, λέγοντος· „τότε[3]) ἀλεῖται ὡς ἔλαφος ὁ χωλὸς, καὶ[4]) τρανὴ ἔσται γλῶσσα μογι-

---

suis non repererat Huet., sed hic supplentur e Codd. Vaticano, Anglicano et Tariniano. R.

[1]) H. et R. βλέποντας.

[2]) Deest τοῦ in ed. Huetiana.

[3]) Jes. XXXV, 6. LXX. interpret.: τρανὴ δὲ ἔσται γλῶσσα μογιλάλων. — H. et R. h. l. μογιλάλου. Sed cfr. pag. 121. lin. 7. et 8.

[4]) καὶ τρανὴ — μογιλάλων" κἀκεῖ δὲ, εἰ — εἰ-

ἔλαφον.“ ἐπεὶ δέ, εἰ μὴ ἀποκληρωτικῶς εἴρηται τό· „ὡς ἔλαφος ἁλεῖται ὁ χωλός“ φήσομεν, μὴ μάτην ἐλάφῳ, καθαρῷ[1]) ζώῳ, καὶ πολεμίῳ τῶν ὄφεων, καὶ μηδὲν βλάπτεσθαι ὑπὸ ἰοῦ αὐτῶν δυναμένῳ, παραβεβλῆσθαι τοὺς πρότερον χωλοὺς, καὶ διὰ τὸν Ἰησοῦν ἁλλομένους ὡς ἔλαφον. Πληροῦται δὲ καὶ κατὰ τὸ βλέπεσθαι κωφοὺς λαλοῦντας ἡ λέγουσα προφητεία· „καὶ[2]) τρανὴ ἔσται γλῶσσα μογιλάλων“ ἢ μᾶλλον ἡ φάσκουσα· „οἱ κωφοὶ[3]) ἀκούσατε“ καὶ οἱ τυφλοὶ δὲ βλέπουσι κατὰ τὴν λέγουσαν προφητείαν ἑξῆς τό· „οἱ κωφοὶ ἀκούσατε, καὶ οἱ τυφλοὶ ἀναβλέψατε ἰδεῖν.“ Οἱ τυφλοὶ δὲ βλέπουσιν, ὅτε βλέποντες τὸν κόσμον, ἐκ μεγέθους τοῦ κάλλους τῶν κτισμάτων, ἀναλόγως αὐτοῖς τὸν γενεσιουργὸν θεωροῦσι, καὶ ὅτε τὰ ἀόρατα[4]) αὐτοῦ τοῦ θεοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθορῶσι, τουτέστιν ἐπιμελῶς καὶ σαφῶς ὁρῶσι καὶ νοοῦσι. Ταῦτα δὲ βλέποντες οἱ ὄχλοι ἐδόξαζον[5]) τὸν θεὸν Ἰσραήλ, καὶ δοξάζουσι πειθόμενοι, ὅτι ὁ αὐτὸς θεὸς πατήρ ἐστι τοῦ θεραπεύσαντος τοὺς προειρημένους, καὶ θεὸς τοῦ Ἰσραήλ· οὐ γὰρ Ἰουδαίων μόνον ὁ θεός ἐστιν, ἀλλὰ καὶ ἐθνῶν. Ἀναβιβάζομεν οὖν μεθ' ἑαυτῶν ἐπὶ τὸ ὄρος, ἔνθα καθέζεται ὁ Ἰησοῦς τὴν ἐκκλησίαν αὐτοῦ, τοὺς βουλομένους ἀναβαίνειν ἐπ' αὐτὸ μεθ' ἡμῶν κωφοὺς, τυφλοὺς,

---

εἴρηται τό· „ὡς — χωλός. Haec desiderabantur in nostro Cod., (R. in notis: „desiderantur in omnibus Mss.“) et in interpretatione Erasmi. Ea nos e Cod. Reg. supplevimus. H.

1) H. et R. min. accurate: καθάρῳ. Cfr. Deut. XII, 15. XIV, 4. 5. et XV, 22.

2) Jes. XXXV, 6. H. et R. h. l. μογιλάλων. Cfr. pag. 120. not. 3. et 4.

3) Jes. XLII, 18.

4) Rom. I, 20.

5) Math. XV, 31.

χωλοὺς, κυλλοὺς, καὶ ἑτέρους πολλοὺς, καὶ ῥίπτωμεν αὐτοὺς παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ, ἵνα θεραπεύσῃ αὐτοὺς, ὥστε θαυμάσαι ἐπὶ τῇ τούτων θεραπείᾳ τοὺς ὄχλους· οἱ γὰρ μαθηταὶ οὐκ ἀναγεγραμμένοι εἰσὶ τὰ τοιαῦτα θαυμάζειν, καί τοί γε[1]) παρόντες τῷ Ἰησοῦ καὶ τότε, ὡς δῆλον ἐκ τοῦ· „ὁ δὲ Ἰησοῦς[2]) προσκαλεσάμενος τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, εἶπε· σπλαγχνίζομαι ἐπὶ τὸν ὄχλον," καὶ τὰ ἑξῆς. Τάχα δὲ, εἰ ἐπιμελῶς προςέχοις τῷ· „προσῆλθον[3]) αὐτῷ ὄχλοι πολλοί·" εὕροις ἂν ὅτι οἱ μαθηταὶ τότε οὐ προσῆλθον αὐτῷ, ἀλλὰ πάλαι ἀρξάμενοι ἀκολουθεῖν, καὶ εἰς τὸ ὄρος ἠκολούθησαν αὐτῷ. Προσῆλθον δὲ αὐτῷ οἱ τῶν[4]) μαθητῶν ἐλάττους, καὶ τότε πρῶτον αὐτῷ προσιόντες, οὐ τὰ ὅμοια τοῖς μετ' αὐτῶν ἀναβεβηκόσι πεπόνθασι. Παρατήρει δὲ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ τίνες μὲν ἀναγεγραμμένοι εἰσὶν ἠκολουθηκέναι τῷ Ἰησοῦ, τίνες δὲ προσεληλυθέναι, τίνες δὲ προσῆχθαι, καὶ τίνες διῃρῆσθαι εἰς προάγοντας καὶ εἰς ἀκολουθοῦντας· καὶ τῶν προσεληλυθότων τίνες αὐτῷ[5]) ἐν τῇ οἰκίᾳ προσῆλθον, καὶ τίνες ἀλλαχοῦ τυγχάνοντι. Πολλὰ γὰρ ἂν εὕροις ἐκ τῆς παρατηρήσεως, πνευματικοῖς πνευματικὰ συγκρίνων, ἄξια τῆς ἐν τοῖς εὐαγγελίοις ἀκριβοῦς σοφίας.

---

1) H. et R. h. l. καὶ τοίγε.

2) Matth. XV, 32. Ed. Knapp. μαθητ. αὐτοῦ. — H. et R. h. l. κύριος pro Ἰησοῦς, sed cfr. pag. 123. not. 1.

3) Matth. XV, 30.

4) Deest τῶν in ea, quae anno MDCLXXXV. Coloniae prodiit, ed. Huetii.

5) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Reg. αὐτῶν."

Περὶ τῶν ἑπτὰ ἄρτων.

19. „Ὁ δὲ Ἰησοῦς¹) προσκαλεσάμενος τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, εἶπεν.“ Ἀνωτέρω μὲν ἐπὶ τῆς ὁμοίας ταύτης περὶ τῶν ἄρτων ἱστορίας, πρὸ τῶν ἄρτων „ἐξελθὼν²) ὁ Ἰησοῦς εἶδε πολὺν ὄχλον, καὶ ἐσπλαγχνίσθη ἐπ' αὐτόν,³) καὶ ἐθεράπευσε τοὺς ἀῤῥώστους αὐτῶν. Καὶ ὀψίας⁴) δὲ γενομένης προσῆλθον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ,⁵) λέγοντες· ἔρημός ἐστιν ὁ τόπος, καὶ ἡ ὥρα παρῆλθεν ἤδη· ἀπόλυσον αὐτούς,“ καὶ τὰ ἑξῆς. Νῦν δὲ μετὰ τὴν θεραπείαν τῶν κωφῶν καὶ τῶν λοιπῶν, σπλαγχνίζεται ἐπὶ τὸν ὄχλον, τρεῖς ἤδη ἡμέρας προσμένοντα αὐτῷ, καὶ μὴ ἔχοντα φαγεῖν. Καὶ ἐκεῖ μὲν οἱ μαθηταὶ περὶ τῶν πεντακισχιλίων ἀξιοῦσιν· ἐνθάδε δὲ ἀφ' ἑαυτοῦ περὶ τῶν τετρακισχιλίων λέγει· κἀκεῖνοι μὲν ὀψίας τρέφονται, ἡμέραν αὐτῷ συνδιατρίψαντες· οὗτοι δὲ μαρτυρηθέντες, ὅτι αὐτῷ τρεῖς ἡμέρας προσέμειναν, μεταλαμβάνουσι τῶν ἄρτων, ἵνα μὴ ἐκλυθῶσιν ἐν τῇ ὁδῷ· κἀκεῖ μὲν πέντε ἄρτους καὶ δύο ἰχθύας φασὶν οἱ μαθηταὶ ἔχειν μόνους οὐ πυθομένῳ· ἐνθάδε δὲ πυθομένῳ ἀποκρίνονται περὶ ἑπτὰ ἄρτων, καὶ ὀλίγων ἰχθυδίων· κἀκεῖ μὲν κελεύει τοὺς ὄχλους ἀνακλιθῆναι, ἢ ἀναπεσεῖν ἐπὶ τοῦ χόρτου· — καὶ γὰρ ὁ Λουκᾶς· „κατακλι-

---

¹) Matth. XV, 32. H. et R. h. l., cfr. pag. 122. not. 2, Ἰησοῦς.

²) Ibid. XIV, 14. Ed. Knapp. ἐξελθὼν (ὁ Ἰησοῦς) εἶδε, ed. Lachm. ἐξελθὼν εἶδεν.

³) H. et R. αὐτόν. Edd. N. T. αὐτοῖς. Cfr. pag. 76. lin. 15.

⁴) Matth. XIV, 15. coll. pag. 66. not. 2. et pag. 67. not. 2.

⁵) Deest h. l., cfr. pag. 66. lin. 4. et pag. 67. not. 2., αὐτοῦ in edd. H. et R.

νατε[1]) αὐτούς" ἀνέγραψε· καὶ ὁ Μάρκος· „ἐπέταξε, φησὶν, αὐτοῖς πάντας ἀνακλῖναι" — ἐνθάδε δὲ οὐ κελεύει, ἀλλὰ παραγγέλλει τῷ ὄχλῳ ἀνακλιθῆναι· πάλιν ἐκεῖ μὲν αὐταῖς λέξεσιν οἱ τρεῖς εὐαγγελισταί φασιν· ὅτι „λαβὼν[2]) τοὺς πέντε ἄρτους, καὶ τοὺς δύο ἰχθύας, ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν ηὐλόγησεν" ἐνθάδε δὲ, ὡς ὁ Ματθαῖος καὶ Μάρκος ἀνέγραψαν, εὐχαριστήσας[3]) ὁ Ἰησοῦς ἔκλασε· κἀκεῖ μὲν ἐπὶ τοῦ χόρτου ἀνακλίνονται· ἐνθάδε δὲ ἐπὶ τὴν γῆν ἀναπίπτουσι. Ζητήσεις δὲ ἐν τοῖς κατὰ τοὺς τόπους τὸ τοῦ Ἰωάννου παρηλλαγμένον, ὃς ἐπ' ἐκείνης μὲν τῆς πράξεως ἀνέγραψε, ὅτι εἶπεν ὁ Ἰησοῦς· „ποιήσατε[4]) τοὺς ἀνθρώπους ἀναπεσεῖν," καὶ ὅτι „εὐχαριστήσας ἔδωκε τοῖς ἀνακειμένοις ἀπὸ τῶν ἄρτων" ταύτης δὲ οὐδὲ τὴν ἀρχὴν ἐμνημόνευσε. Προσέχων οὖν τῇ διαφορᾷ τῶν,[5]) κατὰ τοὺς τόπους, ἐπὶ τοῖς ἄρτοις γεγραμμένων, τούτους νομίζω τάγματος εἶναι διαφέροντος παρ' ἐκείνους· διόπερ οὗτοι μὲν ἐν ὄρει τρέφονται, ἐκεῖνοι δὲ ἐν ἐρήμῳ τόπῳ· καὶ οὗτοι μὲν τρεῖς παραμείναντες τῷ Ἰησοῦ ἡμέρας, ἐκεῖνοι δὲ μίαν, ἧς ἐν τῇ ἑσπέρᾳ ἐτράφησαν. Ἔτι δὲ, εἰ μὴ ταὐτόν ἐστι τὸ ἀφ' ἑαυτοῦ ποιῆσαι τὸν Ἰησοῦν τῷ ἀπὸ τῶν μαθητῶν ἀκούσαντα πρᾶξαι, ὅρα εἰ μὴ διαφέρουσιν οἱ εὐεργετηθέντες ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ, αὐτόθεν ἐπὶ τῷ εὐεργετῆσαι θρέψαντος αὐτούς. Εἰ δὲ κατὰ Ἰωάννην[6]) κρίθινοι ἦσαν οἱ ἄρτοι, ἀφ' ὧν ἐπερίσσευσαν οἱ δώδεκα κόφινοι, οὐδὲν δὲ τοιοῦτον περὶ τούτων λέγεται, πῶς οὐ

---

[1]) Luc. IX, 14. — Marc. VI, 39. coll. pag. 73. not. 1. — Marc. VIII, 6.

[2]) Matth. XIV, 19. Marc. VI, 41. Luc. IX, 16.

[3]) Matth. XV, 36. Marc. VIII, 6.

[4]) Ev. Joann. VI, 10. — 11. coll. edd. N. T.

[5]) Deest τῶν in ed. Huetiana.

[6]) Ev. Joann. VI, 13.

βελτίους οὗτοι παρὰ τοὺς προτέρους; Κἀκείνων μὲν τοὺς ἀῤῥώστους¹) ἐθεράπευσεν· ἐνταῦθα δὲ τοὺς μετὰ τῶν ὄχλων οὐκ ἀῤῥώστους θεραπεύει, ἀλλὰ τυφλοὺς, καὶ χωλοὺς, καὶ κωφοὺς, καὶ κυλλούς· διὸ καὶ ἐπὶ τούτοις μὲν θαυμάζουσιν οἱ τετρακισχίλιοι, ἐπὶ δὲ τοῖς ἀῤῥώστοις οὐδὲν τοιοῦτον λέλεκται. Κρείττους δέ εἰσιν, οἶμαι, οἱ φαγόντες ἀπὸ τῶν ἑπτὰ εὐχαριστηθέντων ἄρτων, τῶν φαγόντων ἀπὸ πέντε εὐλογηθέντων, καὶ οἱ φαγόντες ἀπὸ τῶν ὀλίγων ἰχθυδίων παρὰ τοὺς φαγόντας ἀπὸ τῶν δύο· τάχα δὲ καὶ οἱ ἀναπεσόντες ἐπὶ τὴν γῆν. Καὶ ἐκεῖνοι μὲν ἀπὸ ὀλιγωτέρων ἄρτων δώδεκα κοφίνους καταλείπουσιν· οὗτοι δὲ ἀπὸ πλειόνων ἑπτὰ σπυρίδας, τῷ χωρητικώτεροι εἶναι μειζόνων. Καὶ τάχα οὗτοι μὲν ἐπιβαίνουσι πάντων τῶν γηίνων, καὶ ἀναπίπτουσιν ἐπ' αὐτῶν· οἱ δ' ἐπὶ τοῦ χόρτου, ἐπὶ μόνης τῆς σαρκὸς αὐτῶν· πᾶσα²) γὰρ σὰρξ χόρτος. Πρόσχες καὶ μετὰ ταῦτα ὅτι τούτους ἀπολῦσαι³) ὁ Ἰησοῦς νήστεις οὐ θέλει, ἵνα μὴ ἐκλυθῶσιν, ὡς κενοὶ τῶν ἄρτων Ἰησοῦ, καὶ ἔτι ἐν τῇ ὁδῷ τυγχάνοντες, τῇ ἐπὶ τὰ οἰκεῖα, βλαβῶσι. Σημείωσαι δὲ, εἴ που ἀναγέγραπται ὁ Ἰησοῦς ἀπολελυκέναι, ἵν' ἴδῃς διαφορὰν τῶν μετὰ τὸ τραφῆναι ὑπ' αὐτοῦ ἀπολυθέντων, καὶ τῶν ἄλλως ἀπολυθέντων· παράδειγμα δὲ ἄλλως ἀπολυθέντος τό· „γύναι,⁴) ἀπολέλυσαι τῆς ἀσθενείας σου.“ Πρὸς δὲ τούτοις οἱ μὲν ἀεὶ συνόντες τῷ Ἰησοῦ μαθηταὶ, οὐκ ἀπολύονται ἀπ' αὐτοῦ· οἱ δὲ ὄχλοι φαγόντες ἀπολύονται. Καθὰ πάλιν οἱ μαθηταὶ, μηδὲν μέγα φρονοῦντες περὶ τῆς Χαναναίας, φασίν „ἀπόλυσον⁵) αὐτὴν, ὅτι κράζει ὄπι-

---

¹) Matth. XIV, 14.
²) Jes. XL, 6. coll. I Petr. I, 24.
³) Matth. XV, 32. — H. et R. ἀπολύσαι.
⁴) Luc. XIII, 12. Ed. Lachm. ἀπὸ τῆς κ. τ. λ.
⁵) Matth. XV, 23.

νους ἀλλήλοις φίλους, ἵνα τὸν Ἰησοῦν ἀποκτείνωσι· τάχα γὰρ ἡ μὲν πρὸς ἀλλήλους αὐτῶν μάχη ἐποίησεν ἄν, τὸν μὲν Ἡρώδην μὴ [1]) εἰς χάριν τοῦ λέγοντος λαοῦ· „σταύρου, [2]) σταύρου αὐτόν·“ ἀξιοῦν [3]) αὐτὸν ἀναιρεθῆναι· τὸν δὲ Πιλάτον, ῥοπήν τινα ἔχοντα τὴν ὑπὲρ [4]) τοῦ μὴ ἂν αὐτὸν καταδεδικᾶσθαι, συμβαλλομένης τῆς πρὸς Ἡρώδην ἔχθρας τῇ πρὸς τὸ ἀπολῦσαι τὸν Ἰησοῦν προϋπαρχούσῃ ῥοπῇ. Ἡ δὲ νομιζομένη φιλία τὸν Ἡρώδην ἰσχυρότερον πρὸς τὴν κατὰ τοῦ Ἰησοῦ ἀξίωσιν πεποίηκε πρὸς Πιλάτον, βουλόμενον τάχα καὶ διὰ τὴν νεαρὰν φιλίαν κεχαρισμένον τι τῷ Ἡρώδῃ, καὶ παντὶ τῷ Ἰουδαίων ἔθνει ποιῆσαι. Πολλάκις δὲ καὶ νῦν ὁρᾷν ἐστιν ἐν τῷ βίῳ καὶ τοὺς διαφωνότατα δόγματα, εἴτε ἐν τῇ Ἑλλήνων φιλοσοφίᾳ, εἴτε καὶ ἐν ἄλλοις λόγοις ἔχοντας, ὁμονοεῖν δοκοῦντας, ἵνα χλευάζωσι καὶ προσπολεμῶσι τῷ ἐν τοῖς μαθηταῖς Ἰησοῦ Χριστῷ. Ἀπὸ τούτων δὲ, οἶμαι, ἔστι διαβῆναι τῷ λόγῳ ἐπὶ τὸ ἰδεῖν, ὅτι μήποτε [5]) καὶ τῶν ἀντικειμένων ἐνεργειῶν, διαφωνίαν πρὸς ἀλλήλας ἐχουσῶν, ὡς Φαραὼ πρὸς Ναβουχοδονό-

---

[1]) H. in notis: „Erasmus praetermisit μή.“ Perperam.

[2]) Luc. XXIII, 21. Ed. Knapp. σταύρωσον! σταύρωσον αὐτόν!

[3]) Sic habet Cod. Reg., et id sensus postulat. Cod. Holm. ἀξιοῦντος ἀναιρεθῆναι. H.

[4]) ὑπὲρ τοῦ. μὴ — καταδεδικᾶσθαι. Si haec ita legis, videtur aliquid ad sensum explendum desiderari, haec puta, quae exhibet Erasmus: *illum fortasse non condemnasset*; sin autem: ὑπὲρ τούτου, μὴ ἂν αὐτὸν καταδεδικᾶσθαι, nihil (?) deerit, et sic (?) interpretaberis: *Pilatus autem aliquatenus ad id inclinans, eum non condemnasset*. H. — Nihil profecto, modo ad praecedd. verba: μὴ εἰς χάριν —“ ἀξιοῦν κ. τ. λ. accurate attenderis, h. l. desideratur.

[5]) H. ad marg.: „scrib. forsan: δήποτε.“

ας,¹) καὶ Θαρραθὰ²) βασιλέως Αἰθιόπων πρὸς Σεναχηρὶμ βασιλέα Ἀσσυρίων, γίνεταί ποτε συμφωνία κατὰ τοῦ Ἰησοῦ καὶ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ. Οὕτως τάχα καὶ „παρέστησαν³) οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, καὶ οἱ ἄρχοντες συνήχθησαν ἐπὶ τὸ αὐτὸ," οὐδαμῶς πρότερον ἀλλήλοις ὁμονοοῦντες, ἵνα συμφωνήσαντες κατὰ τοῦ κυρίου, καὶ κατὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ, τὸν κύριον τῆς δόξης ἀποκτείνωσιν.

2. Καὶ ταῦτα δὲ τῷ λόγῳ ἐληλύθαμεν, διὰ τοὺς ἅμα προσελθόντας τῷ Ἰησοῦ Φαρισαίους καὶ Σαδδουκαίους, τοὺς ἐν τοῖς περὶ ἀναστάσεως διαφωνοῦντας, καὶ ὅμως συμφωνήσαντας διὰ τὸ πειράσαι τὸν Σωτῆρα ἡμῶν, καὶ ἐπερωτῆσαι αὐτὸν σημεῖον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐπιδεῖξαι αὐτοῖς. Οὐ γὰρ ἀρκούμενοι τοῖς[4]) ἐν ταῖς ἰάσεσι πάσης νόσου καὶ πάσης μαλακίας ἐν τῷ λαῷ γεγενημένοις, καὶ τοῖς ἄλλοις παραδόξοις, ἃ ἐν γνώσει πολλῶν πεποίηκεν ὁ Σωτὴρ ἡμῶν, ἐβούλοντο αὐτὸν ἐπιδεῖξαι αὐτοῖς καὶ ἐξ οὐρανοῦ σημεῖον. Καὶ στοχάζομαι, ὅτι ὑπενόουν μὲν τὰ ἐπὶ γῆς σημεῖα ὡς δυνάμενα καὶ μὴ ἐκ θεοῦ εἶναι· οὐκ ὤκνησαν γοῦν λέγειν, ὅτι ἐν Βεελζεβοὺλ,[5]) ἄρχοντι τῶν δαιμονίων, ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια ὁ Ἰησοῦς· ἐδόκει δ' αὐτοῖς, μὴ δύνασθαι ἐξ οὐρανοῦ σημεῖον ἀπὸ Βεελζεβοὺλ, ἤ τινος ἄλλης[6]) πονηρᾶς γίγνεσθαι δυνάμεως. Ἡμάρτανον δὲ περὶ ἀμφοτέρων, τῶν τε ἐπὶ γῆς, καὶ τῶν ἐξ οὐρανοῦ σημείων, μὴ δόκιμοι τραπεζῖται, μηδὲ ἐπιστάμενοι διακρίνειν πνεύματα τὰ ἐνεργοῦντα, ποῖα μὲν ἀπὸ τοῦ θεοῦ ἐστι, ποῖα

---

1) II Regg. XXIV, 7. — XIX, 9.
2) H. et R. Θαρραθά et Σεναχηρείμ.
3) Psalm. II, 2.
4) Deest τοῖς in ed. R.
5) Matth. IX, 34. XII, 24. H. h. l. et seqq. constanter Βεελσεβούλ.
6) ἄλλης. Deest in ed. Huet., sed suppletur e Cod. Vaticano. R.

δὲ ἀφεστηκότα αὐτοῦ. Καὶ ἐχρῆν αὐτοὺς εἰδέναι, ὅτι καὶ τὰ πολλὰ τῶν ἐπὶ Μωσέως κατὰ τῆς Αἰγύπτου τεραστίων, οὐκ ὄντα ἐξ οὐρανοῦ, σαφῶς ἦν τοῦ θεοῦ, καὶ τὸ πεσὸν[1]) πῦρ ἐξ οὐρανοῦ ἐπὶ τὰ πρόβατα τοῦ Ἰώβ, οὐκ ἦν ἀπὸ τοῦ θεοῦ. Τοῦ αὐτοῦ γὰρ ἐκεῖνο τὸ πῦρ ἦν, οὗ ἦσαν καὶ οἱ αἰχμαλωτεύσαντες, καὶ οἱ ποιήσαντες τρεῖς ἀρχὰς ἱππέων κατὰ τῶν κτηνῶν τοῦ Ἰώβ. Οἶμαι δ' ὅτι καὶ ἐν τῷ Ἡσαΐᾳ, — ὡς δυναμένων σημείων δειχθῆναι καὶ ἀπὸ γῆς καὶ ἀπὸ οὐρανοῦ, ἀληθῶν μὲν ἐκ θεοῦ, ἐν πάσῃ[2]) δὲ δυνάμει καὶ σημείοις καὶ τέρασι ψεύδους, ἀπὸ τοῦ Πονηροῦ, — λέλεκται τῷ Ἄχαζ· „αἴτησον[3]) σεαυτῷ σημεῖον παρὰ κυρίου τοῦ θεοῦ σου εἰς βάθος, ἢ εἰς ὕψος." Εἰ γὰρ μὴ ἦν σημεῖα, καὶ οὐ παρὰ κυρίου τοῦ θεοῦ τινα τῶν εἰς βάθος, καὶ τῶν εἰς ὕψος, οὐκ ἂν ἐλέλεκτο τό· „αἴτησον σεαυτῷ σημεῖον παρὰ κυρίου τοῦ θεοῦ σου εἰς βάθος, ἢ εἰς ὕψος." Εὖ οἶδα δὲ, ὅτι δόξει τινὶ βίαιον εἶναι τὸ τοιοῦτον τῆς περὶ τοῦ· „αἴτησον σεαυτῷ σημεῖον παρὰ κυρίου τοῦ θεοῦ[4]) σου" ἐκδοχῆς· ἀλλὰ ἐπίστησον τῷ εἰρημένῳ παρὰ τῷ Ἀποστόλῳ περὶ τοῦ ἀνθρώπου τῆς ἁμαρτίας, τοῦ υἱοῦ τῆς ἀπωλείας, ὅτι ἐν πάσῃ[5]) δυνάμει, καὶ σημείοις, καὶ τέρασι ψεύδους, καὶ πάσῃ ἀπάτῃ ἀδικίας τοῖς ἀπολλυμένοις ἐκεῖνος ἐπιφανεῖται, μιμούμενος πάντα τέρατα, τὰ τῆς ἀληθείας. Καὶ ὥσπερ οἱ τῶν Αἰγυπτίων ἐπαοιδοὶ καὶ φαρμακοὶ, ὡς ἐλάττους τοῦ ἀνθρώπου τῆς ἁμαρτίας, καὶ τοῦ υἱοῦ τῆς ἀπωλείας, δυνάμεις τινὰς ἐμιμήσαντο, καὶ σημεῖα καὶ τέρατα τῆς ἀληθείας, ποιοῦντες τὰ τοῦ ψεύδους

---

[1]) Job. I, 16. 17.

[2]) II Thess. II, 9.

[3]) Jes. VII, 11. LXX. interpretes αἴτησαι, omisso τοῦ ante voc. Θεοῦ.

[4]) Deest h. l. σου in edd. H. et R.

[5]) II Thess. II, 9. 10.

[redacted]

…σθαι τὰ ἀληθῆ· οὕτως οἶμαι τὸν ἐν-
…ς ἁμαρτίας τὰ σημεῖα μιμήσασθαι, [1]) καὶ
…ς. Τάχα δὲ καὶ ταῦτα ὑφορώμενοι διὰ τὰς
προφητείας οἱ Φαρισαῖοι· ζητῶ δὲ, εἰ καὶ
… πειράζοντες ἐπηρώτων, σημεῖον ἐκ τοῦ οὐ-
…ῖξαι αὐτοῖς, τὸν Ἰησοῦν. Εἰ δὲ μὴ τοῦτο
…οὺς ὑπονενοηκέναι, τί φήσομεν αὐτοὺς πε-
…ῶς τὰ ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ γινόμενα τεράστια,
…ντας, καὶ μὴ δυσωπουμένους τῶν γινο-
…αραδόξων; Ἐὰν δέ τις ὑπολαμβάνῃ ἀπολο-
…ρησάς δεδωκέναι τοῖς Φαρισαίοις καὶ Σαδ-
…ους μὲν ἐν Βεελζεβοὺλ φάσκουσιν ἐκβεβλῆ-
…σοῦ τὰ δαιμόνια, ὅπου δὲ ἐπερωτῶσι μετὰ
…ων τὸν Ἰησοῦν περὶ σημείου οὐρανίου, ἴστω
μὲν πιθανότητός φαμεν αὐτοὺς περιεσπᾶσθαι
ἢ πιστεῦσαι τοῖς τοῦ Ἰησοῦ παραδόξοις, οὐ
καὶ συγγνωστοὺς εἶναι, μὴ ἐνορῶντας τοῖς
…ῶν λόγοις, πληρουμένοις ἐν ταῖς πράξεσι
ὡς οὐδαμῶς πονηρὰ δύναμις μιμήσασθαι
ψυχὴν δὲ ἐξελθοῦσαν ἐπιστρέψαι, ὥστε ἤδη
καὶ τετάρτην ἡμέραν ἄγοντα, ἀπὸ τῶν μνη-
…ῶν, οὐδενὸς ἦν ἢ τοῦ ἀκούσαντος ἀπὸ τοῦ
Ποιήσωμεν [4]) ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοί-
…ιν." Ἀλλὰ καὶ ἀνέμοις κελεῦσαι, καὶ ὁρ-
…ης λόγῳ παῦσαι, οὐδενὸς ἄλλου ἦν ἢ ἐκεί-
τὰ πάντα, καὶ αὐτὴ ἡ θάλασσα, καὶ οἱ ἄνε-

—

… recte H. et R. in textu; H. ad marg. atque
… Cod. Reg. μιμῆσθαι. Scribendum fortasse
… Cfr. pag. huj. lin. 8. a fine textus.
… ὑπό in ed. R.
… Joann. XI, 39.
… I, 26. coll. ed. nostrae Tom. I. p. 132. not.
… p. 50. not. 5. et p. 88. not. 3.

9*

μοί γεγόνασιν. Ἔτι[1]) δὲ καὶ ἡ διδασκαλία διὰ
ἀγάπην τοῦ κτίσαντος προσκαλουμένη, συνᾳδόντως νό
καὶ προφήταις, καὶ τὰς ὁρμὰς καταστέλλουσα, καὶ
ἤθη κατ' εὐσέβειαν μορφοῦσα, τί ἄλλο ἐδήλου τοῖς
δυναμένοις, ἢ ὅτι ἀληθῶς θεοῦ υἱὸς[2]) ἦν ὁ τὰ τοια
ἐργαζόμενος; ἐφ' οἷς εἶπε καὶ τοῖς μαθηταῖς τοῦ
άννου· „πορευθέντες[3]) ἀπαγγείλατε Ἰωάννῃ ὅσα εἴδ
καὶ ἠκούσατε· τυφλοὶ ἀναβλέπουσι,“ καὶ τὰ ἑξῆς.

3. Μετὰ ταῦτα κατανοήσωμεν, τίνα τρόπον ἐ
ρωτηθεὶς περὶ σημείου ἑνὸς, ἵν' ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐ
δείξῃ τοῖς ἐπερωτήσασι Φαρισαίοις καὶ Σαδδουκαί
ἀποκρίνεται καὶ λέγει· „γενεὰ[4]) πονηρὰ καὶ μοιχ
σημεῖον ἐπιζητεῖ· καὶ σημεῖον οὐ δοθήσεται αὐτῇ, εἰ
τὸ σημεῖον Ἰωνᾶ τοῦ προφήτου“ ὅτε καὶ „καταλιπ
αὐτοὺς ἀπῆλθε.“ Τὸ σημεῖον δὲ ἄρα τοῦ Ἰωνᾶ, κα
τὴν ἐρώτησιν αὐτῶν, οὐχ ἁπλῶς σημεῖον ἦν, ἀλλὰ
ἐξ οὐρανοῦ· ὥστε αὐτὸν καὶ τοῖς πειράζουσι, καὶ ἐπι
τοῦσι σημεῖον ἐξ οὐρανοῦ, οὐδὲν ἧττον κατὰ τὴν π
λὴν ἑαυτοῦ ἀγαθότητα δεδωκέναι τὸ σημεῖον. Εἰ
ὡς Ἰωνᾶς ἐποίησεν ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ κήτους τρεῖς ἡ
ρας, καὶ τρεῖς νύκτας, οὕτως ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου
τῇ καρδίᾳ τῆς γῆς, καὶ μετὰ τοῦτο ἀνέστη ἀπ' αὐ
πόθεν ἂν λέγοιμεν τὸ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Ἰησοῦ γε
νέναι σημεῖον, ἢ ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ; καὶ μάλιστα, ἐ
παρὰ τὸν καιρὸν τοῦ πάθους γέγονε σημεῖον[5]) εἰ

---

[1]) H. recte in notis: „Erasmus: *est autem*, etc.,
gerat: *ἔστι δέ κ. τ. λ.*, sed perperam.“

[2]) Desideratur *υἱός* in ed. H.

[3]) Matth. XI, 4. Edd. N. T. (cfr. tamen Luc.
22.) *ἃ ἀκούετε καὶ βλέπετε* pro *ὅσα κ. τ. λ.*

[4]) Matth. XII, 39. et XVI, 4.

[5]) Codd. Vatic. et Tarinianus: *γέγονε σημεῖον
εἰσελθεῖν τ. Θεοῦ.* In ed. Huet. pro *γέγονε* perper
(?) exstat *γεγονέναι*, et omittitur *εἰσελθεῖν*. R.

[redacted]

καρδίᾳ λέγουσῃ εἰς τὸν παράδεισον εἰσελθεῖν τοῦ θεοῦ· μετὰ[1]) ταῦτα, οἶμαι, καταβαίνων εἰς ᾅδου πρὸς τοὺς νεκρούς, ὡς ἐν νεκροῖς[2]) ἐλεύθερος. Καὶ δοκεῖ μοι παραπέμπειν τὸ ἀφ' ἑαυτοῦ σημεῖον ὁ Σωτὴρ τῷ λόγῳ· τοῦ καὶ τὸ Ἰωνᾶν σημείου, λέγων οὐχ ὅμοιον ἐκείνῳ ἕτερον ἐδίδοσθαι σημεῖον ὑπ' αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ ἐκεῖνο· εἴρηκε γὰρ τῷ· „καὶ[3]) σημεῖον οὐ δοθήσεται αὐτῇ, εἰ μὴ τὸ σημεῖον Ἰωνᾶ τοῦ προφήτου.“ Οὐκοῦν ἐκεῖνο σημεῖον ἦν, τῷ ἐκεῖνο[4]) τούτου δηλωτικὸν γεγονέναι, ἵνα ἐκείνου λύσας τοῦ σημείου, ἀσάφειαν αὐτόθεν ἔχοντος, τὸ παθεῖν ἢ τὸν Σωτῆρα, καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς γῆς τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας πεποιηκέναι. Ἅμα δὲ καὶ καθολικόν τι μανθάνομεν, ὅτι, εἴπερ τὸ σημεῖον σημαίνει τι, ἕκαστον τῶν ἀναγεγραμμένων σημείων, εἴτε ὡς ἐν γεγραμμένῃ ἱστορίᾳ, εἴτε ὡς ἐν[5]) ἐντολῇ, δηλωτικόν τινός ἐστιν ὕστερον πληρουμένου· οἷον τὸ σημεῖον Ἰωνᾶ, ἐξιόντος μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἀπὸ τῆς κοιλίας τοῦ κήτους, τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἦν ἀναστάσεως, μετὰ τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας ἀνισταμένου ἀπὸ τῶν νεκρῶν· καὶ ἡ περιτομὴ λεγομένη, σημεῖον τῆς περιτομῆς τῷ Παύλῳ δηλουμένης ἐν τῷ· „ἡμεῖς[6]) γάρ ἐσμεν ἡ περιτομή.“ Ζήτει δὲ καὶ σὺ πᾶν[7]) τὸ ἐν τοῖς παλαιοῖς γράμμασι σημεῖον τίνος[8]) ἐν τῇ καινῇ γράμμα-

[1]) Ed. H. τοῦ Θεοῦ. Μετὰ — ἐλεύθερος· καὶ δοκεῖ μοι κ. τ. λ., ed. R. τοῦ Θεοῦ. Μετὰ — ἐλεύθερος, δοκεῖ μοι κ. τ. λ.

[2]) Psalm. LXXXVIII, 5. (LXXXVII.)

[3]) Matth. XII, 39. et XVI, 4.

[4]) Codd. Reg. (H. quoq. teste) et Tarinianus: ἐκεῖνο τοῦτο δηλωτικόν. R.

[5]) Desideratur ἐν in edd. H. et R.

[6]) Philipp. III, 3.

[7]) Erasmus: *quintum etiam quaerere signum*, legendo: ζήτει δὲ καὶ σὺ πέμπτον κ. τ. λ. Huet.

[8]) τίνος ἐν τῇ καινῇ γραμματικῶς ἐστι. Ita Cod.

τός ἐστι· καὶ τὸ ἐν τῇ καινῇ διαθήκῃ ὀνομαζόμενον σημεῖον, τίνος ἐστὶν ἢ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι δηλωτικὸν, ἢ καὶ ἐν ταῖς ὕστερον γενεαῖς, μετὰ τὸ γεγονέναι τὸ σημεῖον.

4. Καὶ πονηρὰν μὲν εἶπεν αὐτοὺς γενεὰν, διὰ τὴν ἀπὸ τοῦ πονηροῦ ποιότητα εἰς αὐτοὺς ἐγγενομένην· — ἔστι δὲ ἡ πονηρία, ἑκούσιος κακοποιΐα· — μοιχαλίδα δὲ διὰ τοῦτο, ἐπεὶ τὸν τροπικῶς λεγόμενον ἄνδρα, τῆς ἀληθείας λόγον, ἢ νόμον, καταλιπόντες οἱ Φαρισαῖοι καὶ Σαδδουκαῖοι, ἐμοιχεύθησαν ὑπὸ τοῦ ψεύδους, καὶ τοῦ νόμου [1]) τῆς ἁμαρτίας. Εἰ γὰρ δύο εἰσὶ νόμοι, ὅ, τε ἐν τοῖς μέλεσιν [2]) ἡμῶν ἀντιστρατευόμενος τῷ νόμῳ τοῦ νοὸς, καὶ ὁ τοῦ νοὸς, λεκτέον ὅτι ὁ μὲν τοῦ νοὸς, τουτέστιν ὁ πνευματικὸς, ἀνήρ ἐστι, πρὸς ὃν ἡρμόσθη ἀπὸ θεοῦ γυνὴ ἡ ψυχὴ, ἀνδρὶ τῷ νόμῳ, κατὰ τὸ γεγραμμένον· „παρὰ [3]) δὲ θεοῦ ἁρμόζεται ἀνδρὶ γυνή·“ ὁ δὲ ἄλλος, μοιχός ἐστι τῆς ὑποτασσομένης αὐτῷ ψυχῆς, καὶ δι' αὐτὸν μοιχαλίδος χρηματιζούσης. Ὅτι δὲ ὁ νόμος ἀνὴρ τῆς ψυχῆς ἐστιν, σαφῶς ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους ὁ Παῦλος παριστᾷ λέγων, ὅτι „ὁ νόμος [4]) κυριεύει τοῦ ἀνθρώπου, ἐφ' ὅσον χρόνον ζῇ. Ἡ γὰρ ὕπανδρος γυνὴ τῷ ζῶντι ἀνδρὶ δέδεται,“ ὄντι „νόμῳ,“ καὶ τὰ ἑξῆς. Πρόσχες γὰρ ἐν τούτοις ὅτι „ὁ νόμος κυριεύει τοῦ ἀνθρώπου, ἐφ' ὅσον χρόνον ζῇ“ ὁ νόμος, ὡς ἀνὴρ γυναικός. „Ἡ γὰρ ὕπανδρος γυνὴ,“ — ἡ ὑπὸ τὸν νόμον ψυχὴ, —

Holm., cujus ad oram attextum erat aliena manu: γραφῇ. Lege: τίνος ἐν τῇ καινῇ γραφῇ ἐστι. Supple σημεῖον etc. H. — Legas γραφῇ, suppleas δηλωτικόν.

1) Cod. Reg. νόμου καὶ τῆς ἁμαρτίας. H. et R.

2) Rom. VII, 23.

3) Prov. XIX, 14. LXX. interpretes: παρὰ δὲ κυρίου ἁρμόζ. γυνὴ ἀνδρί.

4) Rom. VII, 1. 2. Deest ὄντι, quod consulto Orig. adjecit, in edd. N. T.

μὴ ζῶντι ἀνδρὶ δέδεται," ὄντι „νόμῳ. Ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ ὁ ἀνήρ, ὁ νόμος κατήργηται ἀπὸ τοῦ νόμου," ὅς ἐστιν ἀνήρ. Ἀποθνήσκει δὲ ὁ νόμος τῷ ἀναβάντι ἐπὶ τὴν τελειότητα, καὶ μηκέτι ὑπὸ νόμον πολιτευομένῳ· ἀλλ᾽ ὡς ὁ Χριστὸς πράττων, ὃς εἰ καὶ γέγονεν ὑπὸ νόμον διὰ τοὺς ὑπὸ νόμον, ἵνα[1]) τοὺς ὑπὸ νόμον κερδήσῃ, οὐκ ἔμεινεν ὑπὸ νόμον, οὐκ ἀφῆκεν ὑπὸ νόμον τοὺς ὑπ᾽ αὐτοῦ ἐλευθερωθέντας· ἀνήγαγε γὰρ αὐτοὺς ἅμα ἑαυτῷ ἐπὶ τὴν ὑπὲρ τὸν νόμον θείαν πολιτείαν, ἣν [illegible], ὡς πρὸς τοὺς ἀτελεστέρους καὶ ἔτι ἁμαρτάνοντας, θυσίας περὶ ἀφέσεως ἁμαρτημάτων. Ὁ οὖν ἀναμάρτητος, καὶ μηκέτι δεόμενος τῶν νομικῶν θυσιῶν, [illegible] τελειωθεὶς τάχα καὶ τὸν πνευματικὸν νόμον, καὶ γέγονεν ἐν τῷ ὑπὲρ αὐτὸν λόγῳ, ὅστις τοῖς μὲν ἐν σαρκὶ ζῶσι σὰρξ ἐγεγόνει· τοῖς δὲ μηδαμῶς ἔτι κατὰ σάρκα στρατευομένοις, ὡς[2]) ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς Θεὸν Θεὸς Λόγος ὤν, θεωρεῖται, καὶ ἀποκαλύπτει τὸν πατέρα. Τρεῖς τοίνυν κατὰ τὸν τόπον νομιστέον· γυναῖκα ὕπανδρον, ὑπὸ ἄνδρα τὸν νόμον· καὶ γυναῖκα μοιχαλίδα, ζῶντος τοῦ ἀνδρὸς νόμου γινομένην ἀνδρὶ ἑτέρῳ, τῷ νόμῳ τῆς σαρκὸς τὴν ψυχήν· καὶ γυναῖκα τῷ ἀδελφῷ τοῦ τεθνηκότος ἀνδρὸς γαμουμένην, τῷ ζῶντι καὶ μὴ ἀποθνήσκοντι Λόγῳ, ὃς „ἐγερθεὶς[3]) ἐκ νεκρῶν, οὐκέτι ἀποθνήσκει· θάνατος γὰρ αὐτοῦ οὐκέτι κυριεύει." Καὶ τοῦτο διὰ τό· „ἐὰν δὲ[4]) ἀποθάνῃ ὁ ἀνήρ, κατήργηται ἀπὸ τοῦ νόμου τοῦ ἀνδρός·" καὶ διὰ τό· „ἆρ᾽ οὖν[5]) ζῶντος τοῦ ἀνδρὸς μοιχαλὶς χρηματίσει.

---

[1]) I Cor. IX, 21.

[2]) Ed. H. ὃς ἦν, ed. R. ὡς ἦν.

[3]) Rom. VI, 9.

[4]) Rom. VII, 2. Deest h. l., cfr. pag. huj. lin. 1., δέ in edd. H. et R.

[5]) Rom. VII, 3. Edd. N. T. ἄρα οὖν κ. τ. λ.

ἐὰν[1]) γένηται ἀνδρὶ ἑτέρῳ·" καὶ[2]) διὰ τό· „ἐὰν δὲ[3]) ἀποθάνῃ ὁ ἀνὴρ, ἐλευθέρα ἐστὶν ἀπὸ τοῦ νόμου, τοῦ μὴ εἶναι αὐτὴν μοιχαλίδα, γενομένην ἀνδρὶ ἑτέρῳ." Αὐτὸ[4]) δὲ τό· „ἄρ' οὖν ζῶντος τοῦ ἀνδρὸς μοιχαλὶς χρηματίσει·" παρειλήφαμεν, βουλόμενοι σαφῶς παραστῆσαι, διὰ τί τοῖς πειράζουσι Φαρισαίοις καὶ Σαδδουκαίοις, καὶ ἐπιζητοῦσι σημεῖον ἐξ οὐρανοῦ ἐπιδεῖξαι αὐτοῖς, ὁ Ἰησοῦς εἶπεν, οὐ μόνον τό· „γενεὰ[5]) πονηρά·" ἀλλὰ καί· „μοιχαλίς." Γενικῶς μὲν οὖν ὁ ἐν τοῖς μέλεσι νόμος, ὁ ἀντιστρατευόμενος[6]) τῷ νόμῳ τοῦ νοός, ὡς μοιχὸς ἀνήρ, μοιχός ἐστι τῆς ψυχῆς. Ἤδη δὲ καὶ πᾶσα δύναμις ἀντικειμένη, ἐπικρατοῦσα τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, καὶ ἀναμιγνυμένη αὐτῇ, μοιχός ἐστιν αὐτῆς, νυμφίον ἐχούσης ὑπὸ τοῦ θεοῦ αὐτῇ δοθέντα τὸν Λόγον. Μετὰ ταῦτα γέγραπται, ὅτι „καταλιπὼν[7]) αὐτοὺς ἀπῆλθε." Πῶς γὰρ οὐκ ἔμελλεν ὁ νυμφίος Λόγος καταλιπεῖν τὴν μοιχαλίδα γενεάν, καὶ ἀπεῖναι ἀπ' αὐτῆς; Εἴποις δ' ἄν, ὅτι τὴν Ἰουδαίων συναγωγὴν ὡς μοιχαλίδα καταλιπὼν ὁ τοῦ θεοῦ Λόγος, ἀπελήλυθεν ἀπ' αὐτῆς, καὶ ἔλαβε γυναῖκα πορνείας, τοὺς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν· ἐπεὶ ἐκεῖνοι μέν, ὄντες πόλις[8]) πιστὴ Σιών, γεγόνασι πόρνοι· οὗτοι δὲ ὡς ἡ Ῥαὰβ ἡ πόρνη, τοὺς τοῦ Ἰησοῦ κατασκόπους ὑποδεξαμένη, διεσώθη πανοικί, μετὰ τοῦτο μηκέτι πορνεύουσα, ἀλλ' ἐλθοῦσα παρὰ τοὺς τοῦ Ἰησοῦ πόδας, καὶ βρέχουσα αὐτοὺς τοῖς τῆς μετανοίας δάκρυσι,

---

1) H. et R. h. l. ἂν γένηται κ. τ. λ.

2) Desideratur καί in ed. R.

3) Deest δέ in edd. H. et R. Cfr. Rom. VII, 3.

4) H. ad marg., R. in textu rectissime αὐτό; R. in notis: „male Cod. Holm. (it. ed. H. in textu) ἀπό."

5) Matth. XII, 39. XVI, 4.

6) Rom. VII, 23.

7) Matth. XVI, 4.

8) Jes. I, 21. — Jos. VI, 25.

[redacted]

ουσα τῇ τῆς ἁγίας πολιτείας τῶν μύρων εἰς- ν Σίμωνι[1]) τῷ λεπρῷ, τῷ προτέρῳ λαῷ, ἀνα- γεν ὅσα γέγραπται.

Περὶ τῆς ζύμης τῶν Φαρισαίων.

Καὶ ἐλθόντες[2]) οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ εἰς τὸ πέραν, ο ἄρτους λαβεῖν." Ἐπεὶ μὴ χρήσιμον ἦσαν οἱ πρὸ τοῦ πέραν, τοῖς ἐλθοῦσι μαθηταῖς εἰς — ἄλλων γὰρ ἔχρῃζον πρὸ τοῦ πέραν, καὶ ὄντο εἰς τὸ πέραν, — διὰ τοῦτο ἀμελήσαντες ωθαι ἀπιόντες εἰς τὸ πέραν ἄρτους, ἐπιλά- ους σὺν ἑαυτοῖς λαβεῖν. Εἰς τὸ πέραν δὲ γε- αθηταὶ τοῦ Ἰησοῦ, οἱ διαβάντες ἀπὸ τῶν σω- ἐπὶ τὰ πνευματικὰ, καὶ ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν ητά. Καὶ τάχα ἵνα ἀποστρέψηται τοὺς διὰ μένας εἰς τὸ πέραν ἀρξαμένους πνεύματι τοῦ ειν ἐπὶ τὰ σάρκινα, εἶπε τοῖς εἰς τὸ πέραν ὁ ,ὁρᾶτε[3]) καὶ προσέχετε·" ἦν γάρ τι φύραμα ης καὶ ζύμης ἀληθῶς παλαιᾶς, τῆς κατὰ τὸ άμμα, καὶ διὰ τοῦτο οὐκ ἀπηλλαγμένης τῶν ίας, ὅπερ παρεῖχον Φαρισαῖοι καὶ Σαδδου- ' ἧς οὐ βούλεται Ἰησοῦς ἐσθίειν ἔτι τοὺς ἰδίους ποιήσας αὐτοῖς νέον καὶ πνευματικὸν φύραμα, ρασχὼν τοῖς ἀποστᾶσι τῆς ζύμης, τῶν Φαρι- ὶ Σαδδουκαίων, καὶ προσεληλυθόσιν αὐτῷ, ζῶντα ἐξ οὐρανοῦ καταβεβηκότα, καὶ ζωὴν δι- κόσμῳ. Ἐπεὶ δὲ ὁδός ἐστι τῷ μηκέτι χρησο- ῃ, καὶ φυράματι, καὶ διδασκαλίᾳ Φαρισαίων ουκαίων, πρότερον μὲν τὸ[5]) θεωρεῖν, δεύτε-

---

[1]) ...rc. VII, 37. seqq.
[2]) Matth. XVI, 5. In ed. Lachm. deest αὐτοῦ.
[3]) Ibid. XVI, 6.
[4]) ...v. Joann. VI, 51.
[5]) ...d. Huet. minus recte: τῷ θεωρεῖν.

[redacted]

ρον δὲ τὸ προσέχειν, ἵνα μήποτε ἐκ τοῦ μὴ βλέπειν κ ἐξ ἀπροσεξίας μεταλάβῃ τις τῆς ἀπηγορευμένης ζύμ ἐκείνων, διὰ τοῦτο πρῶτον τὸ „ὁρᾶτε“ λέγει τοῖς μ θηταῖς, καὶ δεύτερον τὸ „προσέχετε.“ Διορατικῶν ο ἐστι καὶ προσεκτικῶν, χωρίζειν τὴν ζύμην τῶν Σαδδο καίων καὶ Φαρισαίων, καὶ πᾶσαν οὐκ ἀζύμων εἰλικρ νείας[1]) καὶ ἀληθείας τροφὴν, ἀπὸ τοῦ ζῶντος ἄρτο καὶ ἐξ οὐρανοῦ καταβεβηκότος, ἵνα τὰ μὲν τῶν Φαρ σαίων καὶ Σαδδουκαίων μὴ προσίηται, τὸν δὲ ζῶντ καὶ ἀληθινὸν ἄρτον ἐσθίων τις ῥωσθῇ τὴν ψυχήν. Κ τὸ ῥητὸν δὲ εὐκαίρως ἂν προσφέροιμεν τοῖς μετὰ τ Χριστιανίζειν αἱρουμένοις τὸ σωματικῶς Ἰουδαΐζειν· οὐ γὰρ οὐχ ὁρῶσιν, οὐδὲ προσέχουσιν ἀπὸ τῆς ζύμης τ Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων, ἀλλὰ παρὰ τὸ βούλημ τοῦ ἀπαγορεύσαντος αὐτὴν Ἰησοῦ τὸν Φαρισαίων ἄ τον[2]) ἐσθίουσι. Καὶ πάντες δ', οἶμαι, ὅσοι οὐ βούλο ται φρονεῖν, ὅτι ὁ νόμος πνευματικός ἐστιν, καὶ σκιὰν ἔχει τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, καὶ σκιά ἐστι τῶν μελλό των, οὐδὲ ζητοῦσι, τίνος μέλλοντος ἀγαθοῦ ἐστι σκ ἕκαστος τῶν νόμων, οὐχ ὁρῶσιν, οὐδὲ προσέχουσ ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν Φαρισαίων. Οἱ δὲ καὶ τὴν τῶν ν κρῶν ἀθετοῦντες ἀνάστασιν, οὐ φυλάττονται ἀπὸ τ ζύμης τῶν Σαδδουκαίων. Καὶ πολλοί γε ἐν τοῖς ἑτε ροδόξοις διὰ τὴν περὶ ἀναστάσεως νεκρῶν ἀπιστία εἰσὶν οἱ ἐμφυρόμενοι τῇ τῶν Σαδδουκαίων ζύμῃ. Ταῦτ δὴ λέγοντος τοῦ Ἰησοῦ, διελογίζοντο οὐ γεγωνὸς[4]) λ

---

[1]) I Cor. V, 8.

[2]) Ed. Huet. min. recte ἄρτον. Ἐσθίουσι καί κτ.

[3]) Hebr. X, 1. Coloss. II, 17.

[4]) H. recte in notis: „Erasmus: *non quidem fa tentes quod acciderat*, legerat: οὐ γεγονὸς λέγοντε Sed veteres libri reclamitant, atque adeo ipse sensus; γεγωνός, vel, quod idem est, γεγωνόν, apud Hesychiu est τὸ ἐξάκουστον. Etc.“

ὡς οἱ μαθηταί, ἀλλ' ἐν ταῖς καρδίαις ἑαυτῶν, ὅτι ἄρτους[1]) οὐκ ἐλάβομεν." Καὶ οἱονεὶ τοιαῦτα ἦν ἃ ἔλεγον· εἰ μὲν εἴχομεν ἄρτους, οὐκ ἂν ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων εἰλήφειμεν· ἐπεὶ δὲ ἀπορίᾳ ἄρτων κινδυνεύομεν ἀπὸ τῆς ἐκείνων ζύμης λαβεῖν, φυλάσσει δ' ἡμᾶς ὁ Σωτὴρ παλινδρομεῖν ἐπὶ τῇ ἐκείνων διδασκαλίᾳ, διὰ τοῦτο ἡμῖν εἶπε τό· „ὁρᾶτε[2]) καὶ προσέχετε ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων." Καὶ ταῦτα μὲν ἐκεῖνοι διελογίζοντο· ὁ δὲ βλέπων Ἰησοῦς τὰ ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν, καὶ ἀκούων τῶν ἐν αὐταῖς λόγων, ὡς τῶν καρδιῶν ἐπίσκοπος ἀληθής, ἐπιπλήσσει αὐτοῖς, ὡς οὐ νοοῦσιν, οὐδὲ μεμνημένοις ὧν παρ' αὐτοῦ εἰλήφασι, δι' οὓς καί, ἐν ἀπορίᾳ δοκοῦντες εἶναι ἄρτων, οὐκ ἔχρῃζον τῆς τῶν Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων ζύμης.

6. Εἶτα σαφηνίζων, καὶ γυμνότερον παριστὰς τοῖς περιελκομένοις διὰ τὴν ὁμωνυμίαν ἄρτου καὶ ζύμης, ὅτι μὴ περὶ αἰσθητοῦ ἔλεγεν αὐτοῖς ἄρτου, ἀλλὰ περὶ τῆς ἐν τῇ διδασκαλίᾳ ζύμης, ἐπιφέρει τό· „πῶς[3]) οὐ νοεῖτε, ὅτι οὐ περὶ ἄρτου εἶπον ὑμῖν; προσέχετε δὲ ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων." Καί τοι μηδὲ γυμνώσαντος αὐτοῦ τὴν ἑρμηνείαν, ἀλλ' ἔτι ἐπιμένοντος τῇ τροπολογίᾳ, συνῆκαν οἱ μαθηταί, ὅτι ὁ λόγος τῷ Σωτῆρι ἦν περὶ διδασκαλίας, τροπικῶς „ζύμης" εἰρημένης, ἣν ἐδίδασκον Φαρισαῖοι καὶ Σαδδουκαῖοι. Ὅσον[4]) μὲν οὖν ἔχομεν σὺν ἡμῖν τὸν Ἰησοῦν ποιοῦντα τὴν

---

[1]) Matth. XVI. 7.
[2]) Ibid. XVI, 6.
[3]) Ibid. XVI, 11. Ed. Knapp. ἄρτου εἶπον ὑμῖν, προσέχειν ἀπὸ — Σαδδουκαίων; κ. τ. λ., ed. Lachm. ἄρτων εἶπον ὑμῖν; προσέχετε δὲ ἀπὸ — Σαδδουκαίων. κ. τ. λ.
[4]) Matth. IX, 15. Marc. II, 19. 20. Luc. V, 34. 35.

φάσκουσαν ἐπαγγελίαν· „ἰδοὺ, ἐγὼ[1]) μεθ' ὑμῶν
πάσας τὰς ἡμέρας, ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος·“
δυνάμεθα νηστεύειν, οὐδὲ ἀπορεῖν τροφῆς, ὡς διὰ
ἀπορίαν αὐτῆς ζητεῖν κἂν παρὰ Φαρισαίων καὶ Σ
δουκαίων τῆς ἀπηγορευμένης ζύμης λαμβάνειν,
ἐσθίειν. Γένοιτο δ' ἂν ποτε καιρὸς, συνόντος α
τοῦ ἡμᾶς ἀτροφεῖν, ὡς ἐν τοῖς ἀνωτέρω λέλεκται
τῷ· „ἤδη[2]) ἡμέρας τρεῖς παραμένουσί μοι, καὶ
ἔχουσι τί φάγωσιν.“ Ἀλλὰ κἂν τοῦτο συμβῇ, μὴ
λόμενος ἡμᾶς νήστεις ἀπολῦσαι, μήποτε ἐκλυθῶμε
τῇ ὁδῷ, εὐχαριστεῖ ἐπὶ τοῖς παρὰ τοῖς μαθηταῖς ἄρ
καὶ ποιεῖ ἡμῖν περισσεῦσαι ἀπὸ τῶν ἑπτὰ, ὡς ἀπ
δώκαμεν, ἄρτων τὰς ἑπτὰ σπυρίδας. Ἔτι δὲ καὶ τ
τηρητέον, διὰ τοὺς οἰομένους μὴ πάνυ τι τὴν θεό
παρίστασθαι τοῦ Σωτῆρος ἐκ τοῦ κατὰ Ματθαῖον
αγγελίου, ὅτι τὸ, — διαλογιζομένων ἐν ἑαυτοῖς
μαθητῶν, καὶ λεγόντων ἄρτους μὴ ἔχειν, — γνο
τοὺς διαλογισμοὺς τὸν Ἰησοῦν, καὶ εἰπεῖν· „τί δια
γίζεσθε[3]) ἐν ἑαυτοῖς, ὀλιγόπιστοι, ὅτι ἄρτους οὐκ ἐ
βετε;“ οὐκ ἀνθρώπινον ἦν· μονώτατος[4]) γὰρ γινώ
τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων, ὡς ὁ Σολομῶν ἐν τῇ τ
τῶν Βασιλειῶν φησιν, ὁ κύριος. Ἐπεὶ δὲ, τοῦ Ἰη
εἰπόντος· „προσέχετε[5]) ἀπὸ τῆς ζύμης·“ συνῆκαν οἱ
θηταὶ, ὅτι οὐκ εἶπε προσέχειν ἀπὸ τῶν ἄρτων, ἀλλ
ἀπὸ τῆς διδαχῆς τῶν Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων, ἐ
στήσεις εἰ ὅπου ποτ' ἂν ζύμη ὠνομάσθη, εἰς διδα
τροπολογεῖται, εἴτε ἐν νόμῳ, εἴτε καὶ ἐν ταῖς μετὰ

---

[1]) Matth. XXVIII, 20.
[2]) Ibid. XV, 32. Edd. N. T. ὅτι ἤδη ἡμέραι τρ
προσμένουσί μοι καί κ. τ. λ.
[3]) Ibid. XVI, 8. Ed. Lachm. ἔχετε pro ἐλάβετε
[4]) I Regg. VIII, 39. (III Regg.)
[5]) Matth. XVI, 6.
[6]) Ed. Huetii: ἀλλ' ἀπό κ. τ. λ.

[redacted]

μον γραφαῖς· οὕτω δὲ μήποτε ζύμη οὐ προσφέρεται ὶ τὸ θυσιαστήριον· οὐ γὰρ δεῖ τὰς εὐχὰς τρόπον ἔχειν [illegible]λίας, ἀλλ' εἶναι αὐτὸ¹) μόνον αἰτήσεις ἀγαθῶν ὸ τοῦ θεοῦ. Ζητήσαι δ' ἄν τις διὰ τὰ ἀποδεδομένα ερὶ τῶν μαθητῶν, ἐλθόντων εἰς τὸ πέραν, εἰ δύναταί ις ἐλθὼν εἰς τὸ πέραν ὀνειδίζεσθαι ὡς ὀλιγόπιστος, αὶ ὡς οὐδέπω νοῶν, οὐδὲ μνημονεύων τῶν ὑπὸ τοῦ ησοῦ γεγενημένων. Οὐ χαλεπὸν δ', οἶμαι, πρὸς τοῦτο πεῖν, ὅτι ὡς πρὸς τὸ τέλειον, ὅπερ ὅταν²) ἔλθῃ, τὸ κ μέρους καταργηθήσεται, πᾶσα ἡ ἐνταῦθα πίστις μῶν ὀλιγοπιστία ἐστὶ, καὶ ὡς πρὸς ἐκεῖνο οὐδέπω νοοῦ-μεν οἱ ἐκ μέρους γινώσκοντες, οὐδὲ μνημονεύομεν· οὐ ὰρ διαρκῆ, καὶ συμπαρεκτεινομένην μνήμην ἀναλαβεῖν υνάμεθα τῷ πλήθει τῆς φύσεως τῶν θεωρημάτων.

7. Ἔτι δέ ἐστι καὶ ἐντεῦθεν μαθεῖν, ὅτι καὶ ἐπὶ ισι διαλογισμοῖς, οὓς ἐν ἑαυτοῖς διαλογιζόμεθα, ἔσθ' τε ἐγκαλούμεθα, καὶ ὡς ὀλιγόπιστοι ὀνειδιζόμεθα. Ἐγὼ οἶμαι, ὅτι ὥσπερ μοιχεύει τις ἐν τῇ καρδίᾳ μόνῃ, ὐ πάντως φθάνων καὶ ἐπὶ τὴν πρᾶξιν, οὕτω καὶ τὰ οιπὰ τῶν ἀπηγορευμένων³) ἐν μόνῃ τῇ καρδίᾳ τις ράττει. Ὡς οὖν ὁ μοιχεύσας ἐν τῇ καρδίᾳ, ἀνάλογον ῇ τοιαύτῃ μοιχείᾳ κολασθήσεται, οὕτως καὶ ὁ τῶν ἀπη-γορευμένων τι ποιήσας ἐν τῇ καρδίᾳ, φέρ' εἰπεῖν, κλέ-ψας ἐν μόνῃ καρδίᾳ, ἢ ψευδομαρτυρήσας ἐν μόνῃ καρ-δίᾳ, οὐχ ὡς ὁ καὶ ἔργῳ μὲν κλέψας, ἢ καὶ τὴν πρᾶξιν ῆς ψευδομαρτυρίας ἐπιτελέσας, ὡς δὲ μόνον ἐν τῇ καρ-δίᾳ τὰ τοιαῦτα ποιήσας κολασθήσεται, καὶ τοῦτο εἰ παρ'

¹) H. et R. recte: αὐτὸ μόνον.

²) I Cor. XIII, 10.

³) ἀπηγορευμένων —. Ὡς οὖν —, οὕτως καὶ ὁ τῶν. haec desiderabantur in unico Cod. Holm., neque in Erasmi interpretatione comparebant, licet reperiantur in Codd. Reg. (hactenus H. quoque singulis adstipulatur), Angli-ano, Vatic. et Tauriniano. R.

αὐτὸν μὴ ἦλθε καὶ ἐπὶ τὴν μοχθηρὰν πρᾶξιν. Εἰ γὰρ πρὸς τῷ βεβουλῆσθαι ἐνεχείρησε μὲν, οὐ τέτευχε δὲ, κολασθήσεται, οὐχ ὡς τῇ καρδίᾳ μόνῃ, ἀλλὰ καὶ τῇ πράξει ἡμαρτηκώς. Ζητῆσαι δ' ἄν τις πρὸς τὰ τοιαῦτα, εἰ μοιχεύει μέν τις ἐν τῇ καρδίᾳ μόνῃ, κἂν[1]) μὴ τὸ ἔργον τῆς μοιχείας ποιήσῃ, οὐ σωφρονεῖ δὲ ἐν μόνῃ τῇ καρδίᾳ. Τὸ παραπλήσιον δὲ καὶ περὶ τῶν λοιπῶν [illegible]σεις ἐπαινετῶν. Ἔχει δέ τι πιθανῶς ἡμᾶς παραλογίσασθαι δυνάμενον ὁ τόπος, ὅπερ τοῦτον, οἶμαι, καθαρτέον τὸν τρόπον· μοιχεία μὲν γενομένη ἐν τῇ καρδίᾳ, ἔλαττόν ἐστιν ἁμάρτημα, ἢ εἰ προσθείη τις καὶ τὴν πρᾶξιν. Ἀμήχανον δὲ σωφροσύνην εἶναι ἐν καρδίᾳ, ἐμποδίζουσαν τῇ σωφρονικῇ πράξει, εἰ μὴ ἄρα τις καὶ ἐπὶ τούτου τὴν ἐν ἐρημίᾳ βιασθεῖσαν παραλάβοι, κατὰ τὸν νόμον, εἰς παράδειγμα παρθένον· ἔστω γὰρ τὴν καρδίαν τινὸς εἶναι καθαρωτάτην, τὴν δὲ βίαν πεποιηκέναι ἐν τῷ ἀκολάστῳ τὴν φθορὰν τοῦ[2]) σώματος τῆς[3]) σώφρονος. Αὕτη δὴ δοκεῖ μοι σώφρων μὲν πάντως εἶναι ἐν τῷ κρυπτῷ, τῷ δὲ σώματι οὐκέτι εἶναι καθαρὰ, ὁποία πρὸ τῆς βίας ἦν. Ἀλλ' οὐχὶ ἐπεὶ οὐ καθαρὰ, ἤδη καὶ ἀκόλαστος. Ταῦτα καὶ διὰ τό· „ἐλογίζοντο[4]) ἐν ἑαυτοῖς, λέγοντες· ὅτι ἄρτους οὐκ ἐλάβομεν“ ᾧ ἐπιφέρεται τό· „γνοὺς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν· ὀλιγόπιστοι, τί διαλογίζεσθε ἐν ἑαυτοῖς;“ καὶ τὰ ἑξῆς· ἔδει γὰρ τὸν

---

[1]) κἂν μή κ. τ. λ. Ita recte Codd. Vatic., Anglican. et Tarinianus (item ed. Huet. ad marginem). Editio vero Huet. (in textu) καὶ μή κ. τ. λ. Paulo post Codd. Vatic. et Tarinianus: τὸ παραπλήσιον καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν κ. τ. λ. R.

[2]) Ed. R. min. accurate: τῶν.

[3]) Codd. Reg. Vatic., Anglican. et Tarinianus (item ed. H. ad marg.) τῆς σώφρονος. Ed. Huet. in textu τοῦ σώφρονος. R.

[4]) Matth. XVI, 7. — 8. coll. pag. 140. not. 3.

μὴ τὸν ἐν τῷ κρυπτῷ ψόγον ἐξετασθῆναι, καὶ [illegible]-
[illegible] αὐτῷ τὸν¹) ἐν τῷ κρυπτῷ ἔπαινον.

5. [illegible] δ' εἰ οἱ μαθηταὶ [illegible], πρὶν συμφρο-
θῆναι αὐτοῖς ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ τὸν λόγον, ὅτι ἀπαγο-
ρεύει αὐτοῖς ὁ διδάσκαλος καὶ ὁ κύριος, αἰσθητὴν ζύ-
μην Φαρισαίων ἢ Σαδδουκαίων φυλάξασθαι, ὡς οὐ κα-
[illegible] ἵνα μηδ' ὅτι
[illegible], καὶ διὰ τοῦτο ἀπαγορευομένῳ, [illegible] χρήσονται.
[illegible] οὐκ [illegible], τῇ ἐκείνων ζύμῃ [illegible] ἀρκεῖ
[illegible] καὶ²) ἐπ' ἄλλων μὲν ζητήσομεν, [illegible]
[illegible] παραδείγματος χάριν τὸ περὶ τῆς Σαμαρείτιδος ἐν
[illegible] τοῦ ὕδατος τούτου, διψήσει
τῷ „πᾶς³) ὁ πίνων ἐκ τοῦ ὕδατος οὗ ἐγὼ δώσω αὐτῷ,
πάλιν ὃς δ' ἂν πίῃ ἐκ τοῦ ὕδατος οὗ ἐγὼ δώσω αὐτῷ, ὅσον
οὐ μὴ διψήσει εἰς τὸν αἰῶνα." Καὶ γὰρ ἐκεῖ, περὶ ὕδατος
ἐπὶ τῇ λέξει. ἡ Σαμαρεῖτις δόξει οἴεσθαι, „ὃς δ'
αἰσθητοῦ ἐπαγγέλλεσθαι τὸν Σωτῆρα, λέγοντα· οὐ μὴ δι-
ἂν πίῃ ἐκ τοῦ ὕδατος οὗ ἐγὼ δώσω αὐτῷ, τροπολογητέον,
ψήσει εἰς τὸν αἰῶνα." Κἀκεῖνα οὖν ἀφ' ἧς ἤν-
καὶ συνεξεταστέον ὕδωρ πηγῆς τοῦ Ἰακὼβ, Καὶ ἐνταῦθα τὸ
τλει ἡ Σαμαρεῖτις, ὕδατι τοῦ Ἰησοῦ. ἦσαν πεφθέν-
[illegible] τάχα γὰρ οὐδὲ ἄρτοι ἡ διδαχὴ τῶν
τες, ἀλλά τις ζύμη αὐτὸ μόνον ὠμή,
Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων.

Περὶ τῆς ἐν Καισαρείᾳ ἐπερωτήσεως τοῦ Ἰησοῦ, περὶ⁴) τοῦ τίνα αὐτὸν λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι εἶναι.

9. „Ἐλθὼν⁵) δὲ ὁ Ἰησοῦς εἰς τὰ μέρη Καισαρείας

---

¹) Sic recte habebat unus Cod. (item ed. Huet. ad marg.), quem consuluerat Tarinus. R. — Ed. Huet. in textu [illegible] τὸν ἐν τῷ κ. τ. λ.

²) Ed. Huet. καὶ ἄλλων, sed omnes Mss. καὶ ἐπ[illegible] ἄλλων. R.

³) Ev. Joann. IV, 13. 14. Ed. Knapp. (cfr. ed. nos[illegible] Tom. II. pag. 2. not. 2.) v. 14. διψήσῃ.

⁴) Optime Cod. Anglicanus: περὶ τοῦ τίνα, [illegible] autem ed. Huetii: περὶ τίνα. R. Ed. Knapp. αὐτοῦ.

⁵) Matth. XVI, 13.

τῆς Φιλίππου, ἠρώτα τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ." Πυνθάνεται τῶν μαθητῶν ὁ Ἰησοῦς, τίνα λέγουσιν αὐτὸν οἱ ἄνθρωποι εἶναι, ἵν᾽ ἡμεῖς μάθωμεν ἀπὸ τῆς ἀποκρίσεως τῶν ἀποστόλων τὰς διαφόρους περὶ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐν τοῖς Ἰουδαίοις γενομένας ὑπολήψεις τότε· τάχα δὲ καὶ [illegible] οἱ μαθηταὶ τοῦ Ἰησοῦ διδάσκωνται ἀεὶ [illegible] περὶ τῶν λεγομένων ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων περὶ αὐτῶν[1] ὅπερ πράττουσι συμβάλλεται πρὸς τό, εἴ τι μὲν φαῦλον λέγεται, τούτου τὰς ἀφορμὰς παντὶ τρόπῳ περιαιρεῖν, εἴ τι δὲ ἀστεῖον, τούτου τὰς προφάσεις συναύξειν. Πλὴν ὅρα διὰ τὰ διάφορα ἐν Ἰουδαίοις περὶ τοῦ Ἰησοῦ δόγματα, τίνα τρόπον ἀπό τινων οὐχ ὑγιῶν δογμάτων ἔλεγόν τινες μέν, ὅτι Ἰωάννης ἦν[2]) ὁ Βαπτιστής, ὁμοίως Ἡρώδῃ τῷ τετράρχῃ, τῷ εἰπόντι τοῖς παισὶν αὐτοῦ· „οὗτός[3]) ἐστιν Ἰωάννης ὁ Βαπτιστής· αὐτὸς[4]) ἠγέρθη ἐκ νεκρῶν, καὶ διὰ τοῦτο αἱ δυνάμεις ἐνεργοῦσιν ἐν αὐτῷ·" ἄλλοι δέ, ὅτι Ἠλίας ἐστίν, ὁ νῦν καλούμενος Ἰησοῦς, ἤτοι γένεσιν ὑπομείνας δευτέραν, ἢ ἔκτοτε[5]) ἐν σαρκὶ ζῶν, κατὰ τὸν παρόντα ἐπιφανεὶς χρόνον. Καὶ οἱ φάσκοντες δέ, ὅτι Ἱερεμίας εἴη ὁ Ἰησοῦς, καὶ οὐχὶ τύπος τοῦ Χριστοῦ ὁ Ἱερεμίας, τάχα ἐκ τῶν εἰρημένων ἐν ταῖς ἀρχαῖς τοῦ Ἱερεμίου περὶ Χριστοῦ ἐκινήθησαν, οὐ πληρωθέντων μὲν ἐν τῷ προφήτῃ τότε, ἀρξαμένων δὲ πληροῦσθαι ἐν τῷ Ἰησοῦ, ὃν „ἔθετο[6]) ὁ θεὸς εἰς ἔθνη καὶ

---

1) R. in textu: αὐτῶν, in notis: „Codd. Vatic. et Tarinianus: αὐτῶν, nec aliter legisse videtur vetus interpres; ed. autem Huetii habet αὐτοῦ.

2) Ita recte habent Codd. Anglic. et Tarinianus. In aliis, et in ed. H., desideratur ἦν. R. — Huet. ad marg. „forsan: ἐστίν."

3) Matth. XIV, 2. Edd. N. T. ἀπο τῶν νεκρῶν.

4) Cod. Vaticanus: οὗτος ἠγέρθη. R.

5) H. et R. ἔκτοτε. R. in notis: „Cod. Tarinianus: ἢ ἐκτός."

6) Jerem. I, 10. coll. LXX. virorum versione.

ἐκριζοῦν, καὶ κατασκάπτειν, καὶ ἀπολλύειν,[1]) καὶ ἀνοικοδομεῖν, καὶ μεταφυτεύειν," προφήτην αὐτὸν ἐθνῶν γενέσθαι ποιήσας, οἷς ἐκήρυξε τὸν λόγον. Ἀλλὰ καὶ οἱ λέγοντες, ὅτι εἷς τις ἦν τῶν προφητῶν, τοιαῦτα περὶ αὐτοῦ ὑπελάμβανον διὰ τὰ ἐν τοῖς προφήταις, ὡς περὶ αὐτοῦ μὲν ῥηθέντα, οὐ πεπληρωμένα δὲ ἐπ' αὐτῷ. Ἀλλ' οἱ μὲν Ἰουδαῖοι, ὡς ἄξιοι τοῦ ἐπὶ τῇ καρδίᾳ αὐτῶν καλύμματος, ἐψευδοδόξουν περὶ τοῦ Ἰησοῦ. Πέτρος[2]) δὲ, ὡς οὐ σαρκὸς καὶ αἵματος μαθητὴς, ἀλλὰ καὶ [illegible] ἀποκάλυψιν τοῦ ἐν οὐρανοῖς πατρὸς, ὡμολόγησεν αὐτὸν τὸν Χριστὸν τυγχάνειν. Ἦν μὲν οὖν καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ Πέτρου λεγόμενον τῷ Σωτῆρι, τό· „σὺ[3]) εἶ ὁ Χριστός" μὴ γινωσκόμενον ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων ὅτι Χριστὸς εἴη, μέγα· μεῖζον δὲ, ὅτι ἠπίστατο αὐτὸν οὐ μόνον Χριστὸν εἶναι, ἀλλὰ καὶ υἱὸν τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος, καὶ διὰ τῶν προφητῶν εἰρηκότος· „ζῶ[4]) ἐγώ·" καὶ „ἐμὲ ἐγκατέλιπον, πηγὴν ὕδατος ζῶντος·" καὶ ζωὴ δὲ, ὡς ἀπὸ πηγῆς ζωῆς τοῦ πατρὸς, ὁ εἰπών· „ἐγώ[5]) εἰμι ἡ ζωή." Καὶ πρόσχες ἐπιμελῶς, εἰ μὴ, ὥσπερ οὐ ταὐτόν ἐστι πηγὴ ποταμοῦ καὶ ποταμὸς, οὕτως πηγὴ ζωῆς καὶ ζωή. Καὶ ταῦτα δὲ προσεθήκαμεν, διὰ τὸ προσκεῖσθαι τῷ· „σὺ εἶ ὁ Χριστὸς, ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ·" τό[6]) „τοῦ ζῶντος." Ἐξαίρετον γάρ τι ἐχρῆν παραστῆσαι ἐν τῷ λεγομένῳ περὶ τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς τῶν ὅλων, ὡς ζῶντος παρά τε τὴν αὐτοζωὴν καὶ τὰ μετέχοντα αὐτῆς. Ἐπεὶ δὲ εἴπομεν, μὴ ἀπό τινων ὑγιῶν

---

[1]) H. et R. ἀπολλύειν, LXX. interpretes: ἀπολύειν.
[2]) Ed. Huetii: Πέτρος δ' ὡς κ. τ. λ.
[3]) Matth. XVI, 16.
[4]) Jerem. XXII, 24. — II, 13. LXX. viri ζωῆς pro ζῶντος.
[5]) Ev. Joann. XIV, 6.
[6]) τό, quod necessarium erat, deest in ed. Huetii, et suppletur e Cod. Tariniano. R. — Matth. XVI, 16.

τῆς Φιλίππου, ἠρώτα τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ.“ Πυνθάνεται τῶν μαθητῶν ὁ Ἰησοῦς, τίνα λέγουσιν αὐτὸν οἱ ἄνθρωποι εἶναι, ἵν' ἡμεῖς μάθωμεν ἀπὸ τῆς ἀποκρίσεως τῶν ἀποστόλων τὰς διαφόρους περὶ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐν Ἰουδαίοις γενομένας ὑπολήψεις τότε· τάχα δὲ καὶ ἵνα οἱ μαθηταὶ τοῦ Ἰησοῦ διδάσκωνται ἀεὶ περιεργάζεσθαι περὶ τῶν λεγομένων ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων περὶ αὐτοῦ·[1]) ὅπερ πράττουσι συμβαλεῖται πρὸς τό, εἴ τι μὲν φαῦλον λέγεται, τούτου τὰς ἀφορμὰς παντὶ τρόπῳ περιαιρεῖν, εἴ τι δὲ ἀστεῖον, τούτου τὰς προφάσεις συναύξειν. Πλὴν ὅρα διὰ τὰ διάφορα ἐν Ἰουδαίοις περὶ τοῦ Ἰησοῦ κινήματα, τίνα τρόπον ἀπό τινων οὐχ ὑγιῶν δογμάτων ἔλεγόν τινες μέν, ὅτι Ἰωάννης ἦν[2]) ὁ Βαπτιστής, ὁμοίως Ἡρώδῃ τῷ τετράρχῃ, τῷ εἰπόντι τοῖς παισὶν αὐτοῦ· „οὗτός[3]) ἐστιν Ἰωάννης ὁ Βαπτιστής· αὐτὸς[4]) ἠγέρθη ἐκ νεκρῶν, καὶ διὰ τοῦτο αἱ δυνάμεις ἐνεργοῦσιν ἐν αὐτῷ·“ ἄλλοι δέ, ὅτι Ἠλίας ἐστίν, ὁ νῦν καλούμενος Ἰησοῦς, ἤτοι γένεσιν ὑπομείνας δευτέραν, ἢ ἔκτοτε[5]) ἐν σαρκὶ ζῶν, κατὰ τὸν παρόντα ἐπιφανεὶς χρόνον. Καὶ οἱ φάσκοντες δέ, ὅτι Ἱερεμίας εἴη ὁ Ἰησοῦς, καὶ οὐχὶ τύπος τοῦ Χριστοῦ ὁ Ἱερεμίας, τάχα ἐκ τῶν εἰρημένων ἐν ταῖς ἀρχαῖς τοῦ Ἱερεμίου περὶ Χριστοῦ ἐκινήθησαν, οὐ πληρωθέντων μὲν ἐν τῷ προφήτῃ τότε, ἀρξαμένων δὲ πληροῦσθαι ἐν τῷ Ἰησοῦ, ὃν „ἔθετο[6]) ὁ θεὸς εἰς ἔθνη καὶ

---

[1]) R. in textu: αὐτῶν, in notis: „Codd. Vatic. et Tarinianus: αὐτῶν, nec aliter legisse videtur vetus interpres; ed. autem Huetii habet αὐτοῦ.

[2]) Ita recte habent Codd. Anglic. et Tarinianus. In aliis, et in ed. H., desideratur ἦν. R. — Huet. ad marg. „forsan: ἐστίν.“

[3]) Matth. XIV, 2. Edd. N. T. ἀπο τῶν νεκρῶν.

[4]) Cod. Vaticanus: οὗτος ἠγέρθη. R.

[5]) H. et R. ἔκτοτε. R. in notis: „Cod. Tarinianus: ἢ ἐκτός.“

[6]) Jerem. I, 10. coll. LXX. virorum versione.

ἐκρίζουν, καὶ κατασκάπτειν, καὶ ἀπολλύειν,[1]) ἀνοικοδομεῖν, καὶ μεταφυτεύειν," προφήτην αὐτὸν ἔθνη γενέσθαι ποιήσας, οἷς ἐκήρυξε τὸν λόγον. Ἀλλὰ οἱ λέγοντες, ὅτι εἷς τις ἦν τῶν προφητῶν, τοιαῦτα περὶ αὐτοῦ ὑπελάμβανον διὰ τὰ ἐν τοῖς προφήταις, πρὸς αὐτοὺς μὲν ῥηθέντα, οὐ πεπληρωμένα δὲ ἐπ' αὐτοῖς. Ἀλλ' οἱ μὲν Ἰουδαῖοι, ὡς ἄξιοι τοῦ ἐπὶ τῇ καρδίᾳ αὐτῶν καλύμματος, ἐψευδοδόξουν περὶ τοῦ Ἰησοῦ· Πέτρος[2]) δὲ, ὡς οὐ σαρκὸς καὶ αἵματος μαθητὴς, ἀλλὰ καὶ χωρήσας ἀποκάλυψιν τοῦ ἐν οὐρανοῖς πατρὸς, ὡμολόγησεν αὐτὸν τὸν Χριστὸν τυγχάνειν. Ἦν μὲν ... καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ Πέτρου λεγόμενον τῷ Σωτῆρι, τό· σὺ[3]) εἶ ὁ Χριστός·" μὴ γινωσκόμενον ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων ... Χριστὸς εἴη, μέγα· μεῖζον δὲ, ὅτι ἠπίστατο αὐτὸν ... μόνον Χριστὸν εἶναι, ἀλλὰ καὶ υἱὸν τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος, καὶ διὰ τῶν προφητῶν εἰρηκότος· „ζῶ[4]) ἐγώ·" ... „ἐμὲ ἐγκατέλιπον, πηγὴν ὕδατος ζῶντος·" καὶ ... δὲ, ὡς ἀπὸ πηγῆς ζωῆς τοῦ πατρὸς, ὁ εἰπών· „ἐγώ[5]) εἰμι ἡ ζωή." Καὶ πρόσχες ἐπιμελῶς, εἰ μὴ, ὥσπερ οὐ ... ἐστι πηγὴ ποταμοῦ καὶ ποταμὸς, οὕτως πηγὴ ζωῆς καὶ ζωή. Καὶ ταῦτα δὲ προσεθήκαμεν, διὰ τὸ προσκεῖσθαι τῷ· „σὺ εἶ ὁ Χριστὸς, ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ·" τὸ[6]) „τοῦ ζῶντος." Ἐξαίρετον γάρ τι ἐχρῆν παραστῆσαι ἐν τῷ λεγομένῳ περὶ τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς τῶν ὅλων, ὡς ζῶντος παρά τε τὴν αὐτοζωὴν καὶ τὰ μετέχοντα αὐτῆς. Ἐπεὶ δὲ εἴπομεν, μὴ ἀπό τινων ὑγιῶν

---

[1]) H. et R. ἀπολλύειν, LXX. interpretes: ἀπολύειν.

[2]) Ed. Huetii: Πέτρος δ' ὡς κ. τ. λ.

[3]) Matth. XVI, 16.

[4]) Jerem. XXII, 24. — II, 13. LXX. viri ζωῆς pro ζῶντος.

[5]) Ev. Joann. XIV, 6.

[6]) τό, quod necessarium erat, deest in ed. Huetii, et suppletur e Cod. Tariniano. R. — Matth. XVI, 16.

δογμάτων εἰρηκέναι τοὺς ἀποφηναμένους, εἶναι τὸν Ἰησοῦν Ἰωάννην τὸν Βαπτιστὴν, ἢ τινα τῶν ἐπιφερομένων, κατασκευάσωμεν καὶ τοῦτο λέγοντες, ὅτι εἰ παρατετεύχεισαν ἐπὶ τὸ βάπτισμα ἀπεληλυθότι τῷ Ἰησοῦ πρὸς τὸν Ἰωάννην, καὶ βαπτίζοντι τῷ Ἰωάννῃ τὸν Ἰησοῦν, ἢ[1]) εἰ ἀκηκόεισαν παρά τινος, οὐκ ἂν ἔλεγον Ἰησοῦν εἶναι τὸν Ἰωάννην. Ἀλλὰ καὶ εἰ νενοήκασι τὸ δόγμα ἀφ' οὗ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς· „εἰ[2]) θέλετε δέξασθαι, αὐτός ἐστιν Ἠλίας ὁ μέλλων ἔρχεσθαι·“ καὶ ὡς ἔχοντες ὦτα ἀκηκόεισαν τοῦ λελεγμένου,[3]) οὐκ ἂν εἶπόν τινες αὐτὸν εἶναι Ἠλίαν. Καὶ οἱ εἰπόντες αὐτὸν εἶναι Ἱερεμίαν, εἰ ἑώρων ὅτι οἱ πλεῖστοι τῶν προφητῶν συμβολικά τινα αὐτοῦ ἀνειλήφασιν, οὐκ ἂν ἔλεγον αὐτὸν εἶναι Ἱερεμίαν· ὁμοίως δὲ οὐδὲ ἄλλοι ἕνα τινὰ τῶν προφητῶν.

10. Τάχα δὲ, ὅπερ ἀποκριθεὶς Σίμων Πέτρος εἶπεν ἐν τῷ· „σὺ εἶ ὁ Χριστὸς, ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τοῦ[4]) ζῶντος·“ ἐὰν ὡς ὁ Πέτρος λέγωμεν, οὐ σαρκὸς καὶ αἵματος ἡμῖν ἀποκαλύψαντος, ἀλλὰ φωτὸς ἡμῶν τῇ καρδίᾳ ἐλλάμψαντος ἀπὸ τοῦ ἐν οὐρανοῖς πατρὸς, καὶ αὐτοὶ γινόμεθα ὅπερ καὶ ὁ Πέτρος, ὁμοίως αὐτῷ μακαριζόμενοι, διὰ τὸ τὰ αἴτια τοῦ μακαρισμοῦ ἐκείνῳ καὶ ἐφ' ἡμᾶς ἐφθακέναι, τῷ σάρκα καὶ αἷμα μὴ ἀποκεκαλυφέναι ἡμῖν περὶ τοῦ τὸν Ἰησοῦν εἶναι Χριστὸν, υἱὸν τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος, ἀλλὰ τὸν ἐν οὐρανοῖς πατέρα, ἀπ' αὐτῶν τῶν οὐρανῶν, ἵνα ἐν οὐρανοῖς πολιτευσώμεθα, ἀποκαλύψαντος ἡμῖν ἀποκάλυψιν, ἀνάγουσαν εἰς τοὺς οὐρανοὺς τοὺς

---

[1]) Codd. Vatican. et Tarinianus (item ed. Huet. ad marg.): ἢ εἰ ἀκηκόεισαν. In ed. (in textu ed.) Huet. deest ἢ. R.

[2]) Matth. XI, 14.

[3]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Reg. λεγομένου.“

[4]) Deest h. l., cfr. pag. 145. lin. 4. et 12. a fine, τοῦ in ed. R. — Matth. XVI, 16.

[illegible] κάλυμμα ἀπὸ τῆς καρδίας, ἀναλαβόντες δὲ τὸ πνεῦμα[1]) τῆς σοφίας τοῦ θεοῦ καὶ τῆς ἀποκαλύψεως. Εἰ δὲ φήσαντες καὶ ἡμεῖς ὡς ὁ Πέτρος· „σὺ εἶ ὁ Χριστὸς, ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τοῦ[2]) ζῶντος·“ οὐχ ὡς σαρκὸς καὶ αἵματος ἡμῖν ἀποκαλυψάντων, ἀλλὰ φωτὸς ἡμῶν τῇ καρδίᾳ ἐλλάμψαντος ἀπὸ τοῦ ἐν οὐρανοῖς πατρὸς, γινόμεθα Πέτρος, καὶ ἡμῖν ἂν λέγοιτο ἀπὸ τοῦ Λόγου τό· „σὺ εἶ Πέτρος,“ καὶ τὰ ἑξῆς. Πέτρα[3]) γὰρ πᾶς ὁ Χριστοῦ μαθητὴς, ἀφ᾽ οὗ ἔπινον οἱ ἐκ πνευματικῆς[4]) ἀκολουθούσης πέτρας, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν τοιαύτην πέτραν οἰκοδομεῖται ὁ ἐκκλησιαστικὸς πᾶς λόγος, καὶ ἡ κατ᾽ αὐτὸν πολιτεία· ἐν ἑκάστῳ γὰρ τῶν τελείων, ἐχόντων τὸ ἄθροισμα τῶν συμπληρούντων[5]) τὴν μακαριότητα λόγων, καὶ ἔργων, καὶ νοημάτων, ἔστιν ἡ ὑπὸ τοῦ θεοῦ οἰκοδομουμένη ἐκκλησία.

11. Εἰ δὲ ἐπὶ τὸν ἕνα ἐκεῖνον Πέτρον νομίζεις ὑπὸ τοῦ θεοῦ οἰκοδομεῖσθαι τὴν πᾶσαν ἐκκλησίαν μόνον, τί ἂν φήσαις περὶ Ἰωάννου τοῦ τῆς βροντῆς υἱοῦ, ἢ ἑκάστου τῶν ἀποστόλων; Ἄλλως τε ἄρα τολμήσωμεν λέγειν, ὅτι Πέτρου μὲν ἰδίως πύλαι ᾅδου οὐ κατισχύσουσι, τῶν δὲ λοιπῶν ἀποστόλων, καὶ τῶν τελείων κατισχύσουσιν; Οὐχὶ δὲ καὶ ἐπὶ πάντων, καὶ ἐφ᾽ ἑκάστῳ αὐτῶν τὸ προειρημένον, τό· „πύλαι[6]) ᾅδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς“ γίνεται; καὶ τό· „ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν ἐκκλησίαν;“ Ἆρα δὲ τῷ Πέτρῳ μόνῳ δίδονται ὑπὸ τοῦ κυρίου αἱ κλεῖδες τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας, καὶ οὐδεὶς ἕτερος τῶν μακαρίων

---

1) Ephes. I, 17.

2) Deest h. quoque l., cfr. pag. 146. not. 4., τοῦ in ed. R. — Math. XVI, 16. — 17. — 18.

3) In Cod. Tarin. legitur: Πέτρος γάρ κ. τ. λ. R.

4) I Cor. X, 4.

5) Alius (?) Codex: πληρούντων. R.

6) Math. XVI, 18.

[redacted]

αὐτὰς λήψεται; Εἰ δὲ κοινόν ἐστι καὶ πρὸς ἑτέρου
„δώσω [1]) σοὶ τὰς κλεῖδας τῆς βασιλείας τῶν οὐραν
πῶς οὐχὶ καὶ πάντα τά τε προειρημένα, καὶ τὰ ἐπ
ρόμενα, ὡς πρὸς Πέτρον λελεγμένα; Καὶ γὰρ ἐντ
μὲν ὡς πρὸς Πέτρον εἰρῆσθαι δοκεῖ τά· „ὅσα [2]) ἂν
σῃς ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δεδεμένα ἐν τοῖς οὐρανοῖς,‘
τὰ ἑξῆς· ἐν δὲ τῷ κατὰ Ἰωάννην, δοὺς πνεῦμα ἅ
ὁ Σωτὴρ τοῖς μαθηταῖς διὰ τοῦ ἐμφυσήματος, ε
„λάβετε [3]) πνεῦμα ἅγιον,“ καὶ τὰ ἑξῆς. Πολλοὶ
νυν φήσουσι πρὸς τὸν Σωτῆρα· „σὺ [4]) εἶ ὁ Χρι
ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος·“ ἀλλ᾽ οὐ πάντες οἱ τ
φάσκοντές ἐροῦσιν αὐτῷ, οὐδαμῶς μὲν ἀπὸ σαρκὸ
αἵματος ἀποκαλυψάντων τοῦτο μεμαθηκότες, αὐτ
τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς πατρὸς ἀφελόντος τὸ ἐπικείμ
τῇ καρδίᾳ αὐτῶν κάλυμμα, ἵνα μετὰ τοῦτο ἀνακεκα
μένῳ [5]) προσώπῳ τὴν δόξαν τοῦ κυρίου κατοπτρι
νοι, ἐν πνεύματι θεοῦ λαλῶσι, λέγοντες περὶ αὐτο
„κύριος Ἰησοῦς·“ καὶ πρὸς αὐτὸν τό· „σὺ εἶ ὁ Χρι
ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος.“ Καὶ εἴ τις λέγει τ
πρὸς αὐτὸν, οὐ σαρκὸς καὶ αἵματος ἀποκαλυψά
αὐτῷ, ἀλλὰ τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς πατρὸς, τεύξεται
εἰρημένων, ὡς μὲν τὸ γράμμα τοῦ εὐαγγελίου λ
πρὸς ἐκεῖνον τὸν Πέτρον, ὡς δὲ τὸ πνεῦμα αὐτο
διδάσκει, πρὸς πάντα τὸν γενόμενον, ὁποῖος ὁ Π
ἐκεῖνος. Παρώνυμοι γὰρ πέτρας πάντες οἱ μιμηταὶ
στοῦ, τῆς πνευματικῆς [6]) ἀκολουθούσης πέτρας τοῖς
ζομένοις, ἵνα ἐξ αὐτῆς πίνωσι τὸ πνευματικὸν π

---

[1]) Matth. XVI, 19. Ed. Knapp. τὰς κλεῖς.
[2]) Ibid. XVI, 19. Edd. N. T. καὶ ὃ ἂν δήσῃς
Knapp. κ. ὃ ἐὰν δήσῃς) —, ἔσται δεδεμένον κ. τ.
[3]) Ev. Joann. XX, 22.
[4]) Matth. XVI, 16. — 17.
[5]) II Cor. III, 18. — Matth. XVI, 16.
[6]) I Cor. X, 4.

ὅσοι δὲ παρώνυμοί εἰσι τῆς πέτρας ὡς Χριστός. Ἀλλὰ καὶ Χριστοῦ μέλη ὄντες, παρώνυμοι ἐχρημάτισαν Χριστιανοὶ, πέτρας δὲ, Πέτροι. Ἀπὸ δὲ τούτων ἀφορμὴν λαβὼν φήσεις, τοὺς δικαίους παρωνύμους εἶναι Χριστοῦ τῆς δικαιοσύνης, καὶ τοὺς σοφοὺς Χριστοῦ τῆς σοφίας. Καὶ οὕτως ποιήσεις ἐπὶ τῶν λοιπῶν αὐτοῦ ὀνομάτων παρώνυμα ἐπὶ τοὺς ἁγίους· καὶ πρὸς πάντας τοὺς τοιούτους ἂν λέγοιτο ἀπὸ τοῦ Σωτῆρος τὸ λέγον· „σὺ [1]) εἶ Πέτρος," καὶ τὰ ἑξῆς, ἕως τοῦ· „οὐ κατισχύσουσιν [2]) αὐτῆς." Τίνος δὲ „αὐτῆς;" Ἆρα γὰρ τῆς πέτρας, ἐφ' ἣν [3]) Χριστὸς οἰκοδομεῖ τὴν ἐκκλησίαν, ἢ τῆς ἐκκλησίας; ἀμφίβολος γὰρ ἡ φράσις· ἤ, ὡς ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ, τῆς πέτρας καὶ τῆς ἐκκλησίας; Τοῦτο δ' οἶμαι ἀληθὲς τυγχάνειν· οὔτε γὰρ τῆς πέτρας, ἐφ' ἣν [4]) ὁ Χριστὸς οἰκοδομεῖ τὴν ἐκκλησίαν, οὔτε τῆς ἐκκλησίας πύλαι ᾅδου κατισχύσουσιν, ὡς οὐδὲ ὁδὸς ὄφεως [5]) ἐπὶ πέτρας, κατὰ τὸ ἐν Παροιμίαις γεγραμμένον, εὑρεθείη ἄν. Εἰ δέ τινος πύλαι ᾅδου κατισχύσουσιν, οὔτε πέτρα ὁ τοιοῦτος ἂν εἴη, ἐφ' ἣν ὁ Χριστὸς οἰκοδομεῖ τὴν ἐκκλησίαν, οὔτε ἡ ὑπὸ Χριστοῦ οἰκοδομουμένη ἐπὶ τὴν πέτραν ἐκκλησία· ἥ τε γὰρ πέτρα ἄβατός ἐστιν ὄφει, καὶ ἰσχυροτέρα τῶν ἀντιπαλαιουσῶν αὐτῇ πυλῶν ᾅδου, ὡς διὰ τὴν ἰσχὺν αὐτῆς μὴ κατισχύειν αὐτῆς τὰς πύλας τοῦ ᾅδου· ἡ δὲ [6]) ἐκκλησία, ὡς Χριστοῦ οἰκοδομὴ, τοῦ οἰκοδομήσαντος [7]) ἑαυτοῦ τὴν οἰκίαν φρονίμως ἐπὶ τὴν πέτραν, ἀνεπίδεκτός ἐστι πυλῶν ᾅδου, κατισχυουσῶν

---

1) Matth. XVI, 18.
2) Ed. Huet. h. l. min. recte κατισχύσωσιν.
3) H. et R. h. l. et pag. huj. lin. 8. a fine ἐφ' ᾗν.
4) Iidem h. l., cfr. pag. huj. not. 3., ἐφ' ἧς.
5) Prov. XXX, 19.
6) H. et R. ἥτε ἐκκλησία.
7) Matth. VII, 24.

…μένων τούτων τὸν τρόπον ῥητέον· „ὅτι[1]) στενὴ … καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν … ὀλίγοι εἰσὶν οἱ εὑρίσκοντες αὐτήν.“ Προσέ-… τῷ· „ὅτι[2]) πολλοί, λέγω[3]) ὑμῖν, ζητήσουσιν …ῖν, καὶ οὐκ ἰσχύσουσι.“ συνήσεις, ὅτι τοῦτο ἐπὶ … αὐχοῦντας μὲν εἶναι ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας, ἀσθενῶς … παρὰ τὸν λόγον βιοῦντας ἀναφέρεται. Οἱ μὲν …[4]) μὴ ἰσχύοντες εἰσελθεῖν τῶν ζητούντων εἰσελθεῖν, … πύλας ᾅδου κατισχύειν αὐτῶν οὐκ ἂν ἰσχύσουσιν· … δὲ πύλαι ᾅδου οὐ κατισχύσουσιν, οὗτοι ζητοῦντες εἰς-… ἰσχύσουσι, πάντα ἰσχύοντες ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντι … Χριστῷ[5]) Ἰησοῦ. Καὶ οὕτως ἕκαστος[6]) μὲν … πατέρων μοχθηρᾶς γνώμης, ἀρχιτέκτων γέγονε … πύλης τινὸς ᾅδου· οἱ δὲ συνεργοὶ τῇ τοῦ ἀρχιτέκτονος … τοιούτων διδασκαλίᾳ, ὑπουργοί τινες καὶ οἰκονό-…οι, δουλεύοντες μοχθηρῷ ἀρχιτεκτονικῷ ἀσεβείας λόγῳ. Πολλῶν δὲ καὶ δυσαριθμήτων οὐσῶν τῶν ᾅδου πυλῶν, οὐδεμία πύλη ᾅδου κατισχύσει τῆς πέτρας, ἢ τῆς[7])

---

1) Matth. VII, 14. Edd. N. T. τί στενὴ κ. τ. λ.

2) Luc. XIII, 24. coll. pag. 150. not. 7.

3) Ed. Huet. min. accurate h. l. λέγων.

4) Desideratur οὖν in ed. Huetiana.

5) Sic habent Codd. Anglic., Vatic. et Tarinianus (item ed. H. ad oram); ed. autem Huetii in textu: κυ-ρίῳ Ἰησοῦ. R.

6) H. et R. in notis: „sic habent omnes Mss. in textu, sed ad oram Cod. Holm. adscriptum erat ab eadem manu: ἔστι τις πατὴρ μοχθηρᾶς γνώμης. Erasmus: *atque ita quisque qui pater est verae sententiae*; unde sic (?) eum legisse conjectare possumus: καὶ οὕτως ἕκαστος μὲν ὅς ἐστί τις πατήρ. Priorem tamen lectionem retinuimus vel ob haec verba, quae jacent paulo inferius: ἤδη δὲ καὶ ἕκαστος τῶν ἑτεροδόξων, — ᾅδου πύλην.“

7) Deest τῆς in textu edd. H. et R.; H. tamen ad oram: „Cod. Reg. τῆς.“

ἐκκλησίας ἣν ἐπ' αὐτῇ Χριστὸς οἰκοδομεῖ. Πλὴν ἔχουσ τινα ἰσχὺν αὗται αἱ πύλαι, ἀφ' ἧς τινων μὲν κρατοῦσι τῶν μὴ ἀντιτεινόντων καὶ ἀνταγωνιζομένων πρὸς αὐ τάς· ὑφ' ἑτέρων δὲ νικῶνται, τῶν διὰ τὸ μὴ ἀφίστα σθαι τοῦ εἰπόντος· „ἐγώ[1]) εἰμι ἡ θύρα·" πάσας τὰ ᾅδου πύλας καθελόντων ἀπὸ τῆς ἑαυτῶν ψυχῆς. Κα τοῦτο δὲ[2]) χρὴ εἰδέναι, ὅτι, ὥσπερ αἱ πόλεων πύλα ὀνόματα ἔχουσιν ἑκάστη οἰκεῖα, τὸν αὐτὸν τρόπον α τοῦ ᾅδου πύλαι ὀνομασθεῖεν ἂν κατὰ τὰ εἴδη τῶ ἁμαρτημάτων, ὡς μίαν μὲν ὀνομάζεσθαι πύλην ᾅδου πορνείαν, δι' ἧς ὁδεύουσιν οἱ πορνεύοντες, ἑτέραν δ ἄρνησιν, δι' ἧς ἀρνησίθεοι εἰς ᾅδου καταβαίνουσιν. Ἤδ δὲ καὶ ἕκαστος τῶν ἑτεροδόξων, καὶ γεννησάντων ψευ δώνυμόν τινα γνῶσιν, ᾠκοδόμησεν ᾅδου πύλην, ἄλλη μὲν Μαρκίων, καὶ Βασιλίδης ἄλλην, καὶ Οὐαλεντῖνο ἄλλην.

13. Ἐνταῦθα μὲν οὖν πύλαι ᾅδου εἴρηνται· ἐν δ τοῖς ψαλμοῖς ὁ προφήτης εὐχαριστεῖ λέγων· „ὁ ὑψῶν[3] με ἐκ τῶν πυλῶν τοῦ θανάτου, ὅπως ἂν ἐξαγγείλ πάσας τὰς αἰνέσεις σου ἐν ταῖς πύλαις τῆς θυγατρὸ Σιών." Καὶ ἐκ τούτου δὲ μανθάνομεν, ὅτι μήποι οὐχ οἷόντέ ἐστιν πάσας δυνηθῆναι ἐξαγγεῖλαι τὰς αἰ νέσεις τινὰ τοῦ θεοῦ, μὴ ὑψωθέντα ἐκ τῶν πυλῶν το θανάτου, καὶ γενόμενον παρὰ ταῖς πύλαις Σιών. Πύ λαι δὲ Σιὼν ἐναντίως νοηθεῖεν ταῖς πύλαις τοῦ θανά του, ὡς εἶναι πύλην μὲν θανάτου, τὴν ἀκολασίαν, πύ λην δὲ Σιών, τὴν σωφροσύνην. Καὶ οὕτω θανάτο μέν, τὴν ἀδικίαν· Σιὼν δέ, τὴν δικαιοσύνην, ἥντιν δεικνὺς ὁ προφήτης φησίν· „αὕτη[4]) ἡ πύλη τοῦ κυρίο δίκαιοι εἰσελεύσονται ἐν αὐτῇ." Καὶ πάλιν τὴν μ

---

[1]) Ev. Joann. X, 7. 9.
[2]) Desideratur δέ in ed. Huetiana.
[3]) Psalm. IX, 15. — Ed. R. min. recte ἐξαγγέλω.
[4]) Psalm. CXVIII, 20. (CXVII.)

λίαν, θανάτου πύλην· τὴν δὲ ἀνδρείαν, Σιών· καὶ ἀφροσύνην μὲν, θανάτου· τὴν δὲ ἐναντίαν αὐτῇ φρόνησιν, τῆς Σιών. Πάσαις δὲ ταῖς πύλαις τῆς ψευδωνύμου γνώσεως μία ἐναντία ἐστὶ πύλη, ἡ τῆς ἀψευδοῦς γνώσεως. Ἐπίστησον δὲ, εἰ δύναται διὰ τό· „οὐκ ἔστιν[1] ἡμῖν ἡ πάλη πρὸς αἷμα καὶ σάρκα," καὶ τὰ λοιπὰ, λέγειν ἑκάστην ἐξουσίαν, καὶ κοσμοκράτορα τοῦ σκότους τούτου, καὶ πνευματικὸν τῆς πονηρίας ἐν τοῖς ἐπουρανίοις, πύλην εἶναι ᾅδου καὶ πύλην θανάτου. Πύλαι οὖν ᾅδου λέγοιντο καὶ αἱ ἀρχαὶ, καὶ ἐξουσίαι, πρὸς ἃς ἡμῖν ἡ πάλη· πύλαι δὲ δικαιοσύνης, τὰ λειτουργικὰ[2] πνεύματα. Ὥσπερ δὲ ἐπὶ τῶν κρειττόνων πολλαὶ προλέγονται πύλαι, καὶ μετὰ τὰς πύλας μία ἐν τῷ· „ἀνοίξατέ μοι[3] πύλας δικαιοσύνης, εἰσελθὼν ἐν αὐταῖς ἐξομολογήσομαι τῷ κυρίῳ" καί· „αὕτη ἡ πύλη τοῦ κυρίου, δίκαιοι εἰσελεύσονται ἐν αὐτῇ·" οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν ἐναντίων, πολλαὶ μὲν πύλαι ᾅδου, καὶ θανάτου, ἑκάστη ἐξουσία· ὑπὸ[4]) πάσας δὲ ταύτας αὐτὸς ὁ πονηρός. Καὶ προσέχωμέν γε ἐφ' ἑκάστης ἁμαρτίας, ὡς εἰς πύλην ᾅδου τινὰ καταβαίνοντες, εἰ ἁμαρτάνομεν· ἀλλὰ ὑψούμενοι ἐκ τῶν πυλῶν τοῦ θανάτου, ἐξαγγείλωμεν πάσας τὰς αἰνέσεις τοῦ κυρίου ἐν ταῖς πύλαις τῆς θυγατρὸς Σιών· οἷον ἐν μιᾷ πύλῃ τῆς θυγατρὸς Σιὼν, τῇ καλουμένῃ σωφροσύνῃ, ἐξαγγελοῦμεν ἀπὸ σωφροσύνης τὰς αἰνέσεις τοῦ θεοῦ, καὶ ἐν ἄλλῃ, τῇ δικαιοσύνῃ, ἀπὸ

---

1) Ephes. VI, 12. Ed. Lachm. ὑμῖν.

2) Hebr. I, 14.

3) Psalm. CXVIII, 19. (CXVII.). — 20.

4) H. et R. in textu ὑπό, H. tamen ad oram: „scrib. ὑπέρ." Idem in notis: „vetus interpres, et Erasmus: *super omnes autem*, etc. videntur legisse: ὑπέρ. Codd. Holm. et Reg." (R. in notis: omnes nostri Codd. Mss.) „ὑπό, quod respondet his (cfr. pag. huj. lin. 13.): μετὰ τὰς πύλας μία."

δικαιοσύνης τὰς αἰνέσεις τοῦ θεοῦ· καὶ ἁπαξαπλῶς ἐν πᾶσιν οἷς γινόμεθα ἐπαινετοῖς, ἐν τούτοις γινόμεθα ἔν τινι πύλῃ τῆς θυγατρὸς Σιὼν, κατ' ἐκείνην ἐξαγγέλλοντες αἴνεσίν τινα τοῦ θεοῦ. Ἐξεταστέον δὲ, πῶς ἔν τινι τῶν δώδεκα λέλεκται· „ἐμίσησαν[1]) ἐν πύλαις ἐλέγχοντα, καὶ λόγον ὅσιον ἐβδελύξαντο.“ Μήποτε οὖν, ὁ ἐν πύλαις ἐλέγχων, ἐστὶν ἀπὸ πυλῶν θυγατρὸς Σιὼν, τοὺς ἐν τοῖς ἐναντίοις τῆς πύλης ταύτης γενομένους ἁμαρτήμασι, καὶ πυλῶν ᾅδου ἢ θανάτου. Εἰ δὲ μὴ οὕτως ἀκούεις τοῦ· „ἐμίσησαν ἐν πύλαις ἐλέγχοντα·“ ἤτοι παρελκόντως ἔσται εἰρημένον τὸ „ἐν πύλαις,“ ἢ ζήτει, πῶς ἂν ἄξιον προφητικοῦ πνεύματος εἴη τὸ λελεγμένον.

14. Μετὰ[2]) ταῦτα ἴδωμεν, πῶς λέλεκται τῷ Πέτρῳ, καὶ παντὶ Πέτρῳ τό· „δώσω[3]) σοὶ τὰς κλεῖδας τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν.“ Καὶ πρῶτόν γε νομίζω ἀκολούθως λελέχθαι τῷ· „πύλαι[4]) ᾅδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς·“ τό· „δώσω σοὶ τὰς κλεῖδας τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν.“ Ἄξιος γὰρ ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ Λόγου λαβεῖν ἐστι τὰς κλεῖδας τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας, ὁ φραξάμενος πρὸς τὰς τοῦ ᾅδου πύλας, ἵνα μὴ κατισχύσωσιν αὐτοῦ· οἱονεὶ ἆθλα λαμβάνων, τοῦ μηδὲν δεδυνῆσθαι κατ' αὐτοῦ τὰς τοῦ ᾅδου πύλας, τὰς κλεῖδας τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας, ἵν' ἑαυτῷ ἀνοίγῃ τὰς κεκλεισμένας πύλας τοῖς νικωμένοις ὑπὸ τῶν τοῦ ᾅδου πυλῶν. Καὶ εἰσέρχεται, ὡς μὲν σώφρων, διά τινος ἀνοιγομένης σωφροσύνης πύλης, ὑπὸ κλειδὸς ἀνοιγούσης σωφροσύνην· καὶ δι' ἑτέρας, ὡς δίκαιος, δικαιοσύνης πύλης, ἀνοιγομένης ὑπὸ κλειδὸς δικαιοσύνης. Καὶ οὕτως ἐπὶ τῶν

---

[1]) Amos. V, 10.

[2]) Aegre μετά desideratur in ea, quae Coloniae prodiit, ed. Huetiana.

[3]) Matth. XVI, 19. coll. pag. 148. not. 1.

[4]) *Ibid.* XVI, 18. — 19. coll. pag. huj. not. 2.

ἑκάστων ἀρετῶν. Οἶμαι γὰρ, ὅτι ὑπὲρ ἑκάστης ἀρετῆς τῆς γνώσεως, τινὰ σοφίας μυστήρια κατάλληλα τῷ εἴδει τῆς ἀρετῆς ἀνοίγεται τῷ κατ᾽ ἀρετὴν βιώσαντι, διδόντος τοῦ Σωτῆρος τοῖς μὴ κρατηθεῖσιν ὑπὸ τῶν τοῦ ᾅδου πυλῶν τοσαύτας κλεῖδας, ὅσαι εἰσὶν αἱ ἀρεταὶ, ἀνοιγούσας ἰσαρίθμους πύλας, καταλλήλους κατὰ τὴν ἀποκάλυψιν τῶν μυστηρίων ἑκάστῃ ἀρετῇ. Τάχα δὲ καὶ ἑκάστη ἀρετὴ οὐρανοῦ [1]) ἐστι βασιλεία, καὶ πᾶσα ἅμα βασιλεία τῶν οὐρανῶν· ὡς κατὰ τοῦτο ἤδη ἐν βασιλείᾳ εἶναι οὐρανῶν τὸν κατὰ τὰς ἀρετὰς βιοῦντα, ὡς κατὰ τοῦτο τό· „μετανοεῖτε· ἤγγικε [2]) γὰρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν" οὐκ ἐπὶ χρόνον [3]) ἀναφέρεσθαι, ἀλλὰ ἐπὶ τὰς πράξεις, καὶ τὴν διάθεσιν· ὁ Χριστὸς γὰρ, ἡ πᾶσα ἀρετὴ, ἐπιδεδήμηκε, καὶ λαλεῖ, καὶ διὰ τοῦτο ἐντός ἐστι τῶν αὐτοῦ μαθητῶν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ, καὶ οὐχὶ [4]) ὧδε, καὶ ὧδε. Ὅρα δὲ, ὅσην ἔχει ἐξουσίαν ἡ πέτρα, ἐφ᾽ ἣν ὑπὸ Χριστοῦ οἰκοδομεῖται ἡ ἐκκλησία, καὶ πᾶς ὁ λέγων „σὺ [5]) εἶ ὁ Χριστὸς, ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος, ὥστε τὰς κρίσεις μένειν βεβαίας τούτου, ὡς κρίνοντος" ἐν αὐτῷ τοῦ θεοῦ, ἵνα ἐν αὐτῷ τῷ κρίνειν μὴ κατισχύσωσιν αὐτοῦ πύλαι ᾅδου. Τοῦ μὲν οὖν ἀδίκως κρίνοντος, καὶ μὴ κατὰ λόγον θεοῦ δεσμεύοντος ἐπὶ

---

[1]) H. et R. in textu recte *οὐρανοῦ;* H. ad oram: „Cod. Reg. *οὐρανῶν.*" Idem in notis: „sic (scil. *οὐρανοῦ*) Cod. Holmiensis. Erasmus: *et fortassis unaquaeque virtus est regnum coelorum;* haec vero praetermisit: *καὶ πᾶσα ἅμα βασιλεία τῶν οὐρανῶν.* Cod. Reg. habet: *τάχα δὲ καὶ ἑκάστη ἀρετὴ οὐρανῶν ἐστι βασιλεία, καὶ πᾶσα ἅμα βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Οὐκ ἐπὶ χρόνον ἀναφέρεσθαι.* Quae postrema verba loco suo mota sunt, et post aliquot versus rejicienda."

[2]) Matth. III, 2. IV, 17.

[3]) Ed. Coloniensis min. recte: *χρόνων.*

[4]) Ed. Colon. *οὐχ᾽ ὧδε κ. τ. λ.* Luc. XVII, 21.

[5]) Matth. *XVI, 16.*

γῆς, μηδὲ κατὰ βούλησιν αὐτοῦ λύοντος ἐπὶ γῆς, ᾅδου κατισχύουσιν· οὗ δὲ πύλαι ᾅδου οὐ κατισχύου τος δικαίως κρίνει. Διὸ ἔχει τὰς κλεῖδας τῆς βα τῶν οὐρανῶν, ἀνοίγων τοῖς λελυμένοις [1]) ἐπὶ γ καὶ ἐν οὐρανοῖς ὦσι λελυμένοι, καὶ ἐλεύθεροι· καὶ τοῖς κρίσει δικαίᾳ αὐτοῦ δεδεμένοις ἐπὶ γῆς, ἐν οὐρανοῖς ὦσι δεδεμένοι, καὶ κεκριμένοι. Ἐ οἱ τὸν τόπον τῆς ἐπισκοπῆς ἐκδικοῦντες, χρῶν ῥητῷ, ὡς Πέτρος, καὶ τὰς κλεῖδας τῆς τῶν οι βασιλείας ἀπὸ τοῦ Σωτῆρος εἰληφότες, διδάσκ τὰ ὑπ᾽ αὐτῶν δεδεμένα, τουτέστι καταδεδικα καὶ ἐν οὐρανοῖς δεδέσθαι, καὶ τὰ ὑπ᾽ αὐτῶν εἰληφότα καὶ ἐν οὐρανοῖς λελύσθαι, λεκτέο ὑγιῶς λέγουσιν, εἰ ἔχουσιν ἔργον, δι᾽ ὃ εἴρητο νῳ τῷ Πέτρῳ· „σὺ [2]) εἶ Πέτρος·“ καὶ εἰ τηλ εἰσὶν, ὡς ἐπ᾽ αὐτοῖς ὑπὸ Χριστοῦ οἰκοδομ τὴν ἐκκλησίαν, καὶ ἐπ᾽ αὐτοὺς εὐλόγως τοῦτο φέροιτ᾽ ἄν· πύλαι δὲ ᾅδου οὐκ ὀφείλουσι κατ τοῦ θέλοντος δεσμεῖν καὶ λύειν. Εἰ δὲ σειραῖ ἁμαρτημάτων αὐτοῦ ἔσφιγκται, [3]) μάτην καὶ καὶ λύει. Καὶ τάχα δύνασαι εἰπεῖν· ἐν τοῖς ἐν τῷ οὐρανοῖς, ταῖς ἀρεταῖς, δέδεται ὁ φαῦλος, καὶ πι λέλυται ἐν αὐταῖς ὁ σπουδαῖος, καὶ ἀμνηστίαν τῶν πρὸ τῆς ἀρετῆς αὐτῷ ἡμαρτημένων. Ὥσ τὸν μὴ ἔχοντα σειρὰς ἁμαρτιῶν, μηδὲ ἁμαρτίας βαλλομένας σχοινίῳ μακρῷ, [4]) ἢ ζυγοῦ ἱμάντι λεως, οὐδὲ ὁ θεὸς ἂν δήσαιτο, οὕτως [5]) οὐδ᾽ ὅ ἢ Πέτρος· εἰ δέ τις μὴ ὢν Πέτρος, καὶ μὴ ἔχ

---

[1]) Ed. Huetii: λυομένοις.

[2]) Math. XVI, 18.

[3]) H. et R. ἔσφικται. Cfr. Prov. V, 22.

[4]) H. et R. μάκρῳ.

[5]) Cod. Tarinianus restituit οὕτως, quod d *editione* Huetii. R.

ἡμαρτημένα ἐνταῦθα, ὥσπερ Πέτρος οἴεται δήσειν ἐπὶ γῆς, ὡς τὰ δεδεμένα δεδέσθαι ἐν οὐρανοῖς, καὶ λύσειν ἐπὶ γῆς, ὡς τὰ λελυμένα λελύσθαι ἐν οὐρανοῖς, οὗτος τετύφωται,[1] μὴ ἐπιστάμενος τὸ βούλημα τῶν γραφῶν, καὶ τυφωθεὶς ἐμπέπτωκεν εἰς τὸ τοῦ διαβόλου πτῶμα.[2])

15. „Τότε[3]) διεστείλατο τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ,[4]) ἵνα μηδενὶ εἴπωσιν, ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ Χριστός.“ Ἀνωτέρω μὲν γέγραπται, ὅτι τούτους τοὺς δώδεκα ἀπέστειλεν ὁ Ἰησοῦς, λέγων αὐτοῖς· „εἰς[5]) ὁδὸν ἐθνῶν μὴ ἀπέλθητε“ καὶ ὅσα ἑξῆς ἀναγέγραπται εἰρηκέναι αὐτοῖς, πέμπων αὐτοὺς ἐπὶ[6]) τὴν ἀποστολήν. Ἆρα οὖν τὸ τῶν ἀποστόλων ἤδη ποιοῦντας ἔργον αὐτοὺς ἐβούλετο κηρύσσειν, ὅτι αὐτὸς εἴη ὁ Χριστός; εἴτε γὰρ ἐβούλετο, ἄξιον ζητῆσαι, τί δήποτε νῦν διαστέλλεται τοῖς μαθηταῖς, ἵνα μὴ εἴπωσιν, ὅτι αὐτὸς εἴη ὁ Χριστός· εἴτε μὴ ἐβούλετο, πῶς δύναται σώζεσθαι τὰ τῆς ἀποστολῆς; καὶ ταῦτα δ' ἄν τις ζητήσαι κατὰ τὸν[7]) τόπον ἆρα ἀποστέλλων τοὺς δώδεκα, οὐκ ἀπέστελλεν αὐτοὺς φρονοῦντας ὅτι αὐτὸς εἴη ὁ Χριστός; εἰ δὲ τοῦτο[8]) ἐφρόνουν οἱ δώδεκα, δηλονότι καὶ ὁ Πέτρος· πῶς οὖν μακαρίζεται νῦν; Ἐμφαίνει γὰρ ἡ λέξις διὰ τούτων, ὅτι νῦν πρῶτον αὐτὸν ὡμολόγησεν ὁ Πέτρος Χριστὸν

---

[1]) I Tim. VI, 4.

[2]) Cod. Holm. habet: πῶμα, vitiose. Locus petitus est ex I Tim. III, 6. Vetus Orig. interpres N. T. verbis inniti: *et inflatus incidit in judicium diaboli;* at Erasmus: *et tumefactus incidit in diaboli ruinam.* H.

[3]) Matth. XVI, 20. Ed. Lachm. τότε ἐπετίμησεν τοῖς μαθηταῖς ἵνα κ. τ. λ.

[4]) Ed. Knapp., item ed. Huetii: αὐτοῦ.

[5]) Matth. X, 5.

[6]) Cod. Taurinianus: εἰς τὴν ἀποστολήν. R.

[7]) Ed. H. et R. τὸν τόπον, ἆρα —, οὐκ ἀπέστελλεν — ὁ Χριστός· εἰ δέ κ. τ. λ.

[8]) Cod. Taurini: εἰ δὲ καὶ αὐτοὶ ἐφρόνουν. R.

υἱὸν τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος. Ὁ μὲν οὖν Ματθαῖος πεποίηκε κατά τινα τῶν ἀντιγράφων τό· „τότε[1]) διεστείλατο τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, ἵνα μηδενὶ εἴπωσιν, ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ Χριστός·“ ὁ δὲ Μάρκος· „ἐπετίμησεν[2]) αὐτοῖς, φησὶν, ἵνα μηδενὶ λέγωσι περὶ αὐτοῦ·“ ὁ δὲ Λουκᾶς· „ἐπιτιμήσας, φησὶν, αὐτοῖς παρήγγειλε μηδενὶ λέγειν τοῦτο.“ Τί δὲ „τοῦτο;“ ἢ ὅτι καὶ κατ' αὐτὸν ἀποκριθεὶς ὁ Πέτρος εἶπε πρὸς τό· „τίνα[3]) με λέγετε εἶναι;“ τὸν[4]) Χριστὸν, τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος. Ἰστέον μέντοι, ὅτι τινὰ τῶν ἀντιγράφων τοῦ κατὰ Ματθαῖον ἔχει τὸ „ἐπετίμησεν.“[5]) Ἡ μὲν οὖν ἐπαπόρησις[6]) δοκεῖ μοι εἶναι γενναιοτάτη· λύσις δ' αὐτῆς ἀναντίῤῥητος ζητηθήτω, ἣν ὁ εὑρίσκων, ἐὰν ᾖ πιστικωτέρα τῶν ὑφ' ἡμῶν λεχθησομένων, ὡς ὑπομετρίων, εἰς μέσον φερέτω. Πρόσχες οὖν, εἰ δύνασαι λέγειν, ὅτι τὸ πιστεύεσθαι, Ἰησοῦν εἶναι τὸν Χριστὸν, ἔλαττόν ἐστι τοῦ γινώσκεσθαι τὸ πεπιστευμένον. Τάχα δὲ καὶ τοῦ γινώσκεσθαι, Ἰησοῦν εἶναι τὸν Χριστὸν, διαφορά ἐστιν, οὐ παντὸς τοῦ γινώσκοντος ὁμοίως αὐτὸν γινώσκοντος. Ὅτι μὲν οὖν τὸ πιστεύεσθαι χωρὶς γνώσεως ἔλαττόν ἐστι τοῦ γινώσκεσθαι, δῆλον ἐκ τοῦ κατὰ Ἰωάννην· „ἐὰν[7])

---

1) Matth. XVI, 20. Deest h. l., cfr. pag. 157. lin. 6. et not. 3., αὐτοῦ in edd. H. et R.

2) Marc. VIII, 30. Ed. Lachm. εἴπωσιν περὶ αὐτοῦ. — Luc. IX, 21.

3) Matth. XVI, 15. 16.

4) H. et R. in textu: τὸν Χριστὸν τοῦ Θεοῦ. Ἰστέον κ. τ. λ.; R. tamen in notis: „Cod. Reg. (item H. ad marg.) τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ, Cod. Tarinianus: τὸν Χριστὸν, τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ.“ Cfr. Matth. XVI, 16. coll. pag. 145. 146. 147. 148. et 155. ll. ll.

5) Matth. XVI, 20. coll. pag. 157. not. 3.

6) Cod. Tarini: ἡ μὲν οὖν ἀπόρησις. R.

7) Ev. Joann. VIII, 31. 32. Edd. N. T. ἐὰν ὑμεῖς

[redacted]

μείνητε ἐν τῷ λόγῳ τῷ ἐμῷ, γνώσεσθε τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἡ ἀλήθεια ἐλευθερώσει ὑμᾶς·“ ὅτι δὲ καὶ τοῦ γινώσκεσθαι Ἰησοῦν εἶναι τὸν Χριστὸν, διαφορά ἐστιν, οὐκ ἐπίσης τῶν γινωσκόντων γινωσκόντων αὐτὸν, καὶ αὐτὴ μὲν ἡ ἐνάργεια[1]) τῷ κἂν ἐπὶ ποσὸν[2]) ἐπιστήσαντι παρίστησι[3]) τὸ πρᾶγμα. Τίς γὰρ οὐκ ἂν ὁμολογήσαι, ὅτι, φέρ᾽ εἰπεῖν, Τιμόθεος, γινώσκων Ἰησοῦν εἶναι τὸν Χριστὸν, οὐκ ἐπὶ τοσοῦτον πεφώτιστο εἰς τὴν περὶ αὐτοῦ γνῶσιν, ὅσον ὁ ἀπόστολος Παῦλος πεφώτιστο; Καὶ τοῦτο δ᾽ ἂν τίς οὐκ ἂν παραδέξαιτο, ὅτι κἂν πλείονες ἀληθεύοντες λέγωσι περὶ Θεοῦ· ὅτι αὐτός μοι δέδωκε τῶν ὄντων γνῶσιν ἀψευδῆ· οὐχ ὁμοίως τρανοῦντες καὶ καταλαμβάνοντες τὰ γινωσκόμενα, οὐδὲ τῷ ἀριθμῷ τοσαῦτα γινώσκοντες τοῦτο ἐροῦσιν; Οὐ μόνον δὲ κατὰ τὴν διαφορὰν τοῦ γινώσκειν ἐστὶ, τοὺς γινώσκοντας μὴ ὁμοίως γινώσκειν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ παραστῆσαν τὴν γνῶσιν, ὡς κατὰ τοῦτο τὸν ἀποκαλύψαντος τοῦ πατρὸς τὸν υἱὸν ἐγνωκότα, ὡς Πέτρος μεμαρτύρηται ἐγνωκέναι, ἔχειν τὸν ἀνωτάτω μακαρισμόν. Εἰ δὲ ὑγιῶς ἡμῖν ταῦτα εἴρηται, ἐπιστήσεις εἰ οἱ δώδεκα πρότερον μὲν ἐπίστευον, οὐκ ἐγίνωσκον δέ· ἑξῆς δὲ τῷ πιστεύειν, καὶ ἀρχὰς εἶχον τοῦ γινώσκειν, καὶ ὀλιγώτερα περὶ αὐτοῦ ἐγίνωσκον· ὕστερον δὲ προέκοπτον[4]) ἐν τῷ γινώσκειν, ὡς δύνασθαι χωρῆσαι τὴν ἀπὸ τοῦ πατρὸς γνῶσιν, ἀποκαλύπτοντος[5]) τὸν υἱὸν, ἐν ὁποίᾳ καταστάσει ὁ Πέτρος ἦν ἡνίκα ἐμακαρίσθη· καὶ γὰρ μακαρίζεται, οὐκ ἐπὶ τῷ εἰρηκέναι· „σὺ[6]) εἶ ὁ Χριστός“ μόνον, ἀλλὰ μετὰ

μείνητε — ἐμῷ, ἀληθῶς μαθηταί μου ἐστέ· καὶ γνώσεσθε κ. τ. λ.

[1]) Ed. Colon. min. accurate: ἐνέργεια.

[2]) H. et R. constanter ἐπιποσόν.

[3]) Ed. Huet. minus recte: παράστησι.

[4]) H. et R. προὔκοπτον.

[5]) Ed. R. min. accurate ἀποκαλύπτοντες.

[6]) Matth. XVI, 16.

[redacted]

τῆς προσθήκης, τῆς· „ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντι γοῦν ἀναγράψαντες Μάρκος καὶ Λουκᾶς,· ἀποκ τὸν Πέτρον εἰρηκέναι· „σὺ εἶ ὁ Χριστός·“ καὶ μι θέντες τὸ παρὰ τῷ Ματθαίῳ κείμενον, οὐκ ἀνέ τὸν ἐπὶ τῷ εἰρημένῳ μακαρισμὸν, καὶ τὴν μ μακαρισμὸν εὐλογίαν, λέγουσαν τό· „σὺ[1]) εἶ Π καὶ τὰ ἑξῆς.

16. Ἤδη δὲ καὶ τὸ πρῶτον ἐξεταστέον, ὅτι ἄλλα περὶ αὐτοῦ κατήγγελλον,[2]) ὡς μεγάλου κ μαστοῦ· τὸ δὲ „Χριστὸν εἶναι,“ οὐδέπω ἐκή ἵνα μὴ δοκοίη ὁ Σωτὴρ ἀφαιρεῖν αὐτῶν ἐξουσ περὶ τοῦ καταγγέλλειν αὐτὸν Χριστὸν, ἣν π ἐδωρήσατο. Καὶ τάχα τις τῷ τοιούτῳ λόγῳ π σεται, φάσκων ὡς ἐν εἰσαγωγῇ δεδιδάχθαι ὑ ἀποστόλων τοὺς Ἰουδαίους τὰ περὶ τοῦ Ἰησοῦ ἵνα τούτοις ἐν καιρῷ ἐποικοδομηθῇ καὶ τὰ π Χριστὸν αὐτὸν εἶναι, τάχα δὲ πολλὰ τῶν πρὸς λελεγμένων[3]) πρὸς πάντας εἰρῆσθαι τοὺς πιστ δυνάμει· οὐ γὰρ μόνοις τοῖς ἀποστόλοις ἐφήρ „ἐπὶ[4]) ἡγεμόνας δὲ καὶ βασιλεῖς ἀχθήσεσθε ἐμοῦ, εἰς μαρτύριον αὐτοῖς καὶ τοῖς ἔθνεσι·“ οὐδ᾽ ὅλως τοῖς ἀποστόλοις, ἀλλ᾽ ἅπασι τοῖς π μέλλουσι, τό· „παραδώσει δὲ ἀδελφὸς ἀδελφὸν νατον,“ καὶ τὰ ἑξῆς. Ἀλλὰ καὶ τό· „πᾶς οὖν ὅστ λογήσει ἐν ἐμοὶ,“ καὶ τὰ ἑξῆς, οὐκ ἰδίως[5]) το στόλοις, ἀλλὰ καὶ πᾶσι τοῖς πιστεύουσιν εἴρηται. τοῦτο οὖν προϋποτύπωσίς ἐστι διδασκαλίας, ὁ πρὸς τοὺς ἀποστόλους λελεγμένων, ὕστερον κ καὶ παντὶ τῷ διδάσκοντι εἰς χρῆσιν ἐλευσομένη

---

[1]) Matth. XVI, 18.
[2]) Ed. Huetiana: κατήγγελον.
[3]) Cod. Regius: λεγομένων. H. et R.
[4]) Matth. X, 18. — 21. — 32.
[5]) Cod. Regius: ἰδίοις. H. et R.

[redacted]

§ 17. Ὁ δὲ βουλόμενος καὶ τὸ „Χριστὸν αὐτὸν εἶναι“ κηρύχθαι πρότερον ὑπὸ τῶν ἀκουσάντων ἀποστόλων τό· „ὃ[1]) λέγω ὑμῖν ἐν τῇ σκοτίᾳ, εἴπατε ἐν τῷ φωτί· καὶ ὃ εἰς τὸ οὖς ἀκούετε,[2]) κηρύσσετε ἐπὶ τῶν δωμάτων“ ἐρεῖ, ὅτι οἱονεὶ κατηχῆσαι ἠθέλησε πρότερον τοὺς τῶν ἀποστόλων ἀκουομένους τὸ Χριστοῦ ὄνομα, εἶτ' ἐᾶσαι τοῦτο οἱονεὶ πεφθῆναι ἐν ταῖς διανοίαις τῶν ἀκουσάντων, ἵνα σιωπῆς γενομένης τοῦ τὸ τοιοῦτον περὶ αὐτοῦ κηρύσσεσθαι, ἀκριβέστερον ἐποικοδομηθῇ τοῖς προκατηχηθεῖσι Χριστὸς Ἰησοῦς ἐσταυρωμένος, καὶ ἐκ νεκρῶν ἐγηγερμένος· ὅπερ ἐν ταῖς ἀρχαῖς οὐδὲ αὐτοὶ οἱ ἀπόστολοι ᾔδεσαν[3]) γέγραπται γὰρ ἐν τοῖς νῦν ἐξεταζομένοις, ὅτι „ἀπὸ[4]) τότε ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς δεικνύειν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, ὅτι[5]) δεῖ αὐτὸν εἰς Ἱεροσόλυμα ἀπελθεῖν,“ καὶ τάδε, καὶ τάδε παθεῖν. Εἰ δὲ ταῦτα νῦν οἱ ἀπόστολοι μανθάνουσι παρὰ τοῦ Ἰησοῦ ἀπαντησόμενα αὐτῷ, τὴν ἀπὸ τῶν πρεσβυτέρων ἐπιβουλήν, καὶ ὡς ἀναιρεθήσεται, καὶ ὡς μετὰ ταῦτα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐκ νεκρῶν ἀναστήσεται, τί χρὴ νομίζειν ἐγνωκέναι πρότερον τοὺς μαθητευομένους[6]) παρὰ τοῖς ἀποστόλοις περὶ τοῦ Ἰησοῦ, ἢ ὅτι, εἰ καὶ κατηγγέλλετο αὐτοῖς Χριστὸς, ὡς ἐν εἰσαγωγῇ κατηγγέλλετο, οὐ τρανούσῃ τὰ κατ' αὐτόν; Καὶ γὰρ ὁ Σωτὴρ ἡμῶν ἐβούλετο, διαστελλόμενος τοῖς μαθηταῖς, ἵνα μηδενὶ εἴπωσιν, ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ Χριστός, τηρῆσαι τὴν τελειοτέραν περὶ αὐτοῦ διδασκαλίαν

---

[1]) Matth. X, 27. Edd. N. T. κηρύξατε.

[2]) Cod. Vaticanus: ἀκηκόατε. R.

[3]) H. et R. ᾔδεισαν.

[4]) Matth. XVI, 21. Ed. Knapp. ἀπὸ — αὐτοῦ, ὅτι δεῖ αὐτὸν ἀπελθεῖν εἰς Ἱεροσόλυμα.

[5]) H. et R. min. accurate εἰ pro εἰ. Equidem, coll. pag. 162. not. 5., ὅτι restitui.

[6]) Cod. Tarinianus: μαθητευσομένους. R.

ἐπιτηδειοτέρῳ καιρῷ, ὅτε[1]) ἐδύναντο μαρτυρῆσαι τοῖς ἑωρακόσιν αὐτὸν σταυρούμενον τὰ περὶ τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ, οἱ ἑωρακότες αὐτὸν σταυρούμενον καὶ ἀναστάντα μαθηταί. Εἰ γὰρ οἱ ἀεὶ αὐτῷ συνόντες ἀπόστολοι, καὶ πάντα ἑωρακότες ἃ ἐποίει θαυμάσια, καὶ μαρτυροῦντες αὐτοῦ τοῖς λόγοις ὅτι ῥήματα ζωῆς αἰωνίου ἦσαν, ἐσκανδαλίσθησαν περὶ τὴν νύκτα τοῦ προδεδόσθαι[2]) αὐτόν, τί οἴει παθεῖν τοὺς πρότερον μαθόντας, ὅτι αὐτὸς εἴη ὁ Χριστός; Ὧν οἶμαι φειδόμενος ταῦτα διεστείλατο.

18. Ὁ δὲ βουλόμενος τὰ εἰρημένα πρὸς τοὺς δώδεκα εἰς τοὺς μετὰ ταῦτα ἀναφέρεσθαι χρόνους, καὶ μηδέπω κατηγγελκέναι τοὺς ἀποστόλους τοῖς ἀκούουσιν αὐτῶν, ὅτι αὐτὸς εἴη ὁ Χριστός, φήσει ὅτι ἐβούλετο τηρηθῆναι τὴν τοῦ Χριστοῦ ἔννοιαν, ἐπιπεπλεγμένην τῷ Ἰησοῦ ὀνόματι, τῇ τελειοτέρᾳ, καὶ σωτηρίῳ κηρύξει, ὁποίαν ἐπιστάμενος ὁ Παῦλος ἔλεγε Κορινθίοις τό· „ἐγὼ[3]) δὲ ἔκρινα μηδὲν εἰδέναι ἐν ὑμῖν, εἰ μὴ Ἰησοῦν Χριστόν, καὶ τοῦτον ἐσταυρωμένον.“ Διὸ πρότερον μὲν Ἰησοῦν τάδε τινὰ ποιοῦντα, καὶ τοιάδε τινὰ αὐτὸν διδάσκοντα εἶναι ἐκήρυσσον· νῦν δ' ὅτε Πέτρος Χριστὸν αὐτὸν εἶναι ὁμολογεῖ, υἱὸν τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος, ὡς μὴ βουλόμενος κηρύσσεσθαι αὐτὸν ἤδη Χριστόν, ἵν' εὐκαιρότερον κηρυχθῇ, καὶ ἐσταυρωμένος, διαστέλλεται τοῖς μαθηταῖς, ἵνα μηδενὶ εἴπωσιν, ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ Χριστός. Παρίσταται δέ πως, τοῦτ' εἶναι τὸ βούλημα[4]) αὐτοῦ, κωλύοντος κηρύσσεσθαι αὐτὸν εἶναι Χριστόν, ἐκ τοῦ· „ἀπὸ[5]) τότε ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς δεικνύειν τοῖς μα-

---

[1]) H. et R. in textu: ὅτι; H. tamen ad oram: „Cod. Reg.,“ R. in notis: „„Codd. Reg. et Vaticanus: ὅτε.““

[2]) Cod. Vaticanus: προδίδοσθαι. R.

[3]) I Cor. II, 2. coll. ed. nostrae Tom. II. pag. 161.

[4]) Cod. Vaticanus: βουλόμενον. R.

[5]) Matth. XVI, 21. coll. pag. 161. not. 4. et 5.

αὐτοῦ, ὅτι δεῖ αὐτὸν εἰς Ἱεροσόλυμα ἀπελθεῖν, λλὰ παθεῖν ἀπὸ τῶν πρεσβυτέρων," καὶ τῶν ἐπι- ων· οἰονεὶ γὰρ τότε κατὰ τὸν καιρὸν ἐγνωκόσι μαθηταῖς, Ἰησοῦν εἶναι Χριστὸν, υἱὸν τοῦ θεοῦ ντος, ἀποκαλύψαντος αὐτοῖς τοῦ πατέρος, κηρύσ- ὶ τοῦ πιστεύειν αὐτοὺς εἰς Ἰησοῦν Χριστὸν ἐ- μένον, πιστεύειν εἰς Ἰησοῦν Χριστὸν σταυρωθη- ον. Ἀλλὰ καὶ ἀντὶ τοῦ πιστεύειν εἰς Χριστὸν Ἰη- , καὶ τοῦτον ἐγηγερμένον ἐκ νεκρῶν, διδάσκει αὐ- ; πιστεύειν εἰς Χριστὸν Ἰησοῦν, καὶ τοῦτον ἐγερ- όμενον ἐκ νεκρῶν. Ἐπεὶ δὲ „ἀπεκδυσάμενος[1]) τὰς ς καὶ τὰς ἐξουσίας, ἐδειγμάτισε θριαμβεύσας ἐν ησίᾳ ἐν τῷ ξύλῳ," εἴ τις ἐπαισχύνεται τὸν Χριστοῦ ρὸν, ἐπαισχύνεται τὴν οἰκονομίαν, δι' ἣν ἐθριαμβεύ- ινα ἐκεῖνα· δέον καὶ καυχᾶσθαι ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ κυ- ίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὸν καὶ πιστεύοντα καὶ ἐγνω- ότα ταῦτα δι' οὗ Χριστοῦ σταυρουμένου τῷ κόσμῳ τῷ πι- στεύοντι ἐδειγματίσθησαν καὶ ἐθριαμβεύθησαν αἱ ἀρχαὶ, ἐν αἷς, οἶμαι, ἦν καὶ ὁ ἄρχων τοῦ αἰῶνος τούτου. Διό- περ ἐγγὺς γενόμενος τοῦ παθεῖν, εἶπε τό· „νῦν[2]) ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου κέκριται·" καί· „νῦν[3]) ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου ἐκβληθήσεται ἔξω." „Καὶ ἐὰν ὑψωθῶ, φησὶν, ἐκ τῆς γῆς, πάντας ἑλκύσω πρὸς ἐμαυτόν·" οὐκέτι τοσοῦτον ὅσον δυναμένου τοῦ κω- λύοντος ἔρχεσθαι πρὸς τὸν Ἰησοῦν τοὺς ἑλκομένους ὑπ' αὐτοῦ.

19. Ἀναγκαῖον μὲν οὖν τῷ κηρύσσεσθαι Ἰησοῦν Χρι- στὸν, ἐσταυρωμένον κηρύσσεσθαι αὐτόν· καὶ οὐχ οὕτως ἐλλιπὲς εἶναί μοι φαίνεται τὸ Ἰησοῦν εἶναι τὸν Χριστὸν,

[1]) Coloss. II, 15. coll. ed. nostrae Tom. I. pag. 264. not. 2. et Tom. II. pag. 463. not. 9.
[2]) Ev. Joann. XVI, 11. Edd. N. T. ὅτι ὁ ἄρχων κτλ.
[3]) Ibid. XII, 31. 32. Edd. N. T. vers. 32. κἀγὼ ἐὰν κ. τ. λ.

σιωπωμένου τινὸς τῶν ἄλλων τεραστίων αὐτοῦ, ὡς σιωπωμένου τοῦ εἶναι αὐτὸν ἐσταυρωμένον. Διόπερ τηρῶν τὸ τελειοτέρως κηρυχθῆναι ὑπὸ τῶν ἀποστόλων τὰ περὶ αὐτοῦ, διεστείλατο [1]) „τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, ἵνα μηδενὶ εἴπωσιν, ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ Χριστὸς,“ καὶ ηὐτρέπιζεν αὐτοὺς λέγειν, ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ Χριστὸς ὁ ἐσταυρωμένος καὶ ἐκ νεκρῶν ἀναστὰς, ἡνίκα ἤρξατο οὐ μόνον λέγειν, οὐδὲ ἕως τοῦ διδάσκειν προκόπτειν, ἀλλὰ καὶ δεικνύναι [2]) „τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, ὅτι δεῖ αὐτὸν εἰς Ἱεροσόλυμα ἀπελθεῖν,“ καὶ τὰ ἑξῆς· πρόσεχε γὰρ τῇ „δεικνύειν“ λέξει, ὅτι ὥσπερ τὰ αἰσθητὰ δείκνυσθαι λέγεται, οὕτως δείκνυσθαι εἴρηται ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ τὰ ὑπ' αὐτοῦ λεγόμενα τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ. Καὶ οὐχ οὕτως οἶμαι δεδεῖχθαι τοῖς ἑωρακόσι σωματικῶς πολλὰ πάσχοντα αὐτὸν ἀπὸ τῶν πρεσβυτέρων τοῦ λαοῦ ἕκαστον τῶν ὁρωμένων, ὡς τοῖς μαθηταῖς τὴν λογικὴν δεῖξιν περὶ τούτου.

20. „Τότε [3]) μὲν ἤρξατο δεικνύειν·“ εἰκὸς δ' ὅτι μετὰ τοῦτο τοῖς χωρητικοῖς γινομένοις τρανότερον ἐδείκνυεν, οὐκέτι ὡς εἰσαγομένοις ἀρχόμενος δεικνύναι, ἀλλ' ἤδη [4]) καὶ προκόπτων ἐν τῷ δεικνύναι· καὶ εἴπερ ἐστὶν εὔλογον νοεῖν, ὅτι πάντως οὗπερ ὁ Ἰησοῦς ἤρξατο, τοῦτο ἐτέλεσε, [5]) πάντως ποτὲ ἐτέλεσεν ὃ ἤρξατο δεικνύειν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ περὶ τοῦ δεῖν τὰ γεγραμμένα αὐτὸν παθεῖν. Ὅτε γὰρ τὴν ἀπὸ τοῦ Λόγου περὶ τούτων τελείαν γνῶσιν καταλαμβάνει τις, τότε λεκτέον, ἀπὸ λογικῆς δείξεως ὁρῶντος τοῦ νοοῦ τὰ δεικνύμενα τετελειῶσθαι [6]) τὴν δεῖξιν τῷ ταῦτα θεωρεῖν καὶ βουλομένῳ,

---

[1]) Matth. XVI, 20. coll. pag. 157. not. 3. et 4.
[2]) Ibid. XVI, 21. coll. pag. 162. not. 5.
[3]) Ibid. XVI, 21.
[4]) Cod. Regius: ᾔδει. Huet.
[5]) Deest ἐτέλεσε in ed. R.
[6]) Ed. R. τελειῶσθαι, ed. H. τετελειῶσθαι.

[illegible] Ἐπεὶ δὲ οὐκ [1]) ἐνεδέχετο, προφήτην ἀπολέσθαι ἔξω Ἱερουσαλὴμ, ἀπώλειαν ἀναλογίαν ἔχουσαν πρὸς τό· „ὁ ἀπολέσας [2]) τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἕνεκεν ἐμοῦ, εὑρήσει αὐτήν“· διὰ τοῦτο ἔδει αὐτὸν εἰς Ἱεροσόλυμα ἀπελθεῖν, ἵνα πολλὰ παθὼν ἐν ἐκείνοις τὴν ἀπαρχὴν τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως ποιήσῃ ἐν τοῖς ἄνω Ἱεροσολύμοις, καταργῶν καὶ καταλύων τὴν ἐπὶ τῆς γῆς μετὰ πάσης τῆς ἐν αὐτῇ λατρείας. Ὅσον μὲν γὰρ Χριστὸς οὐκ ἐγήγερται [3]) ἐκ νεκρῶν, ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων, οὐδὲ συνηγέρθησαν αὐτῷ οἱ γινόμενοι σύμμορφοι τῷ θανάτῳ καὶ τῇ ἀναστάσει αὐτοῦ, κάτω ἐζητεῖτο ἡ τοῦ θεοῦ πόλις, καὶ ὁ ναὸς, οἱ καθαρισμοὶ, καὶ τὰ λοιπά· ἐπεὶ δὲ τοῦτο γέγονεν, οὐκέτι, ἀλλὰ τὰ ἄνω· ἵνα δὲ ταῦτα γένηται, ἔδει αὐτὸν εἰς τὰ κάτω Ἱεροσόλυμα [4]) ἀπελθεῖν, καὶ πολλὰ παθεῖν ἀπὸ τῶν ἐν αὐτῇ πρεσβυτέρων, καὶ ἀρχιερέων, καὶ γραμματέων τοῦ λαοῦ, ἵνα δοξασθῇ ἀπὸ τῶν χωρούντων τὰς εὐεργεσίας αὐτοῦ οὐρανίων πρεσβυτέρων, καὶ θειοτέρων ἀρχιερέων ὑπὸ ἀρχιερεῖ τῷ ἐπὶ τεταγμένων· δοξασθῇ δ' ὑπὸ τῶν γραμματέων τοῦ λαοῦ ἀσχολουμένων περὶ γράμματα, οὐ τὰ γραφόμενα μέλανι, ἀλλὰ τετρανωμένα πνεύματι θεοῦ ζῶντος, καὶ ἀποκτανθῇ μὲν ἐν τοῖς κάτω Ἱεροσολύμοις, βασιλεύσῃ δὲ ἀναστὰς ἐν Σιὼν ὄρει, καὶ πόλει θεοῦ ζῶντος Ἱερουσαλὴμ ἐπουρανίῳ. Τῇ τρίτῃ δὲ ἡμέρᾳ ἐκ νεκρῶν ἀνέστη, [5]) ἵνα ῥυσάμενος ἀπὸ τοῦ πονηροῦ, καὶ

---

[1]) Luc. XIII, 33.

[2]) Math. X, 39. Ed. Knapp. (it. ed. Huet.) αὐτοῦ, ed. Lomm. (itemq. ed. R.) αὑτοῦ.

[3]) I Cor. XV, 20.

[4]) Math. XVI, 21.

[5]) H. et R. in textu: ἀνέστη; H. tamen ad oram: „scrib. ἀναστῇ,“ in notis: „Cod. Holm. et vetus interpretatio ἀνέστη. Ordo tamen et sensus videbantur (?) desiderare ἀναστῇ post δοξασθῇ, ἀποκτανθῇ, βασιλεύσῃ.“ R. in notis: „„omnes Mss. ἀνέστη. Ordo tamen etc.““

τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, ἐν ᾧ τὸ ψεῦδος ἦν, καὶ ἡ ἀδικία, ὁ πόλεμος, καὶ πάντα τὰ ἐναντία οἷς ἐστιν ὁ Χριστ ἔτι δὲ τοῦ μετασχηματιζομένου εἰς ἅγιον πνεῦμα β βήλου πνεύματος, περιποιήσῃ τοῖς ῥυσθεῖσι βαπτιζομ τὸ πνεῦμα, καὶ τὴν ψυχὴν, καὶ τὸ σῶμα, εἰς ὄνο τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματ ἅπερ τρεῖς ἡμέραι εἰσὶν ἅμα ἐνεστηκυῖαι αἰωνίως τ δι' αὐτὰς υἱοῖς τοῦ φωτός·[1]) (.)

(21.) * * * * * * * — — — —
— — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — —

Ἐπεὶ δὲ ἀνάξια τὰ πάθη ἐνόμιζεν εἶναι Χριστοῦ, υἱοῦ τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος, ἥττονα δὲ καὶ τοῦ ἀποκ λύψαντος αὐτῷ πατρὸς τὰ τηλικαῦτα περὶ αὐτοῦ· —

---

[1]) H. in notis: „Hoc loco hiabat noster Codex (s Holm.), quod non dubito ex nimia nostra properat contigisse; neque subsidio fuit Cod. Reg., in quo fragm tum ingens hic desiderabatur. Sed e veteri interprete lud explevimus.“ Egregie, puto, maximam partem ill explevisti. — R. in notis: „„post voc. φωτός nullus Mss. Codd. hiatus est, sed immediate scriptum est: ἐ δὲ ἀνάξια κ. τ. λ. Aliquid tamen desiderari fidem cere videtur vetus interpretatio, etc.““ Quae quidem tus interpretatio haec habet: qui sunt tres dies simul stantes iis, qui per eos facti fuerint filii lucis.

21. *Et accipiens Jesum Petrus coepit eum inc pare: propitius esto tibi, Domine, et hoc tibi n erit. Cui dixit: vade post me, Satana, scandal mihi es, quoniam non sapis, quae Dei sunt, sed qu hominis.* (Cfr. Matth. XVI, 22. 23.). Quoniam coe rat Jesus ostendere discipulis suis, quia oportet eum ire in Jerosolymam, et multa pati, adhuc initia eor quae ostendebantur, discebat Petrus. Quoniam autem

ῳεκάλυπτο αὐτῷ τὰ περὶ τοῦ πείσεσθαι, — διὰ ρςσλαβόμενος [1]) αὐτὸν, καὶ ὥσπερ ἐπιλαθόμενος ίας τοῦ Χριστοῦ, καὶ ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ ζῶντος θεοῦ ἐπιτιμήσεως λέγει ἢ πράττει ἄξιον, ἤρξατο ἐπι- αὐτῷ, καὶ ὡς δεομένῳ ἱλασμοῦ, — οὐ γὰρ ᾔδει τοῦτον „προέθετο [2]) ὁ θεὸς ἱλαστήριον διὰ πί- ... ἐν τῷ αὐτοῦ αἵματι“ —, εἶπεν „Ἵλεώς σοι, κύ- ... Οὐ τὴν μὲν πρόθεσιν ἀποδεξάμενος, τῇ δὲ ἀ- ... ἐπιτιμῶν, διὰ μὲν τὴν πρόθεσιν, οὖσαν δεξιὰν, ... αὐτῷ „ὕπαγε [3]) ὀπίσω μου“ οἱονεὶ καταλιπόντι ... δι' ὧν ἠγνόει, καὶ οὐκ ὀρθῶς ἔλεγεν, ἀκολουθεῖν ... Ἰησοῦ· διὰ δὲ τὴν ἄγνοιαν, ὡς ἀντικείμενόν τι ἔχοντι ... τοῦ θεοῦ, εἶπε· „σατανᾶ·“ ὅπερ ἐστὶν Ἑβραϊκοῖς [5]) „ἀντικείμενος.“ Εἰ δὲ μήτε ἀπὸ ἀγνοίας εἰρήκει, μήτε ἐπιτετιμήκει τῷ υἱῷ τοῦ ζῶντος θεοῦ, λέγων αὐτῷ τό· „Ἵλεώς [6]) σοι, κύριε· οὐ μὴ ἔσται σοι τοῦτο·“ οὔτ' ἂν εἶπεν αὐτῷ τό· „ὕπαγε ὀπίσω μου·“ ὡς καταλιπόντι τὸ εἶναι αὐτοῦ ὀπίσω, καὶ ἕπεσθαι αὐτῷ· οὔτ' ἂν ὡς ἀντικείμενα εἰρηκότι τοῖς ὑπ' αὐτοῦ λελεγμένοις ἔλεξεν τό· „σατανᾶ.“ Νυνὶ δὲ ἴσχυσεν αὐτὸν ὁ σατανᾶς, ἀκολουθήσαντα τῷ Ἰησοῦ καὶ ὀπίσω αὐτοῦ βαίνοντα, ἀποστῆσαι τοῦ ἀκολουθεῖν αὐτῷ, καὶ τοῦ ὀπίσω τυγχάνειν τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ, καὶ ποιῆσαι αὐτὸν δι' ὧν εἶπεν ἀπὸ ἀγνοίας ἄξιον τοῦ ἀκοῦσαι „σατανᾶν,“ [7]) καὶ „σκάνδαλον“ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ, καὶ „οὐ φρονοῦντα τὰ τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ τὰ τῶν ἀνθρώπων.“ Ὅτι δὲ ὀπίσω

[1]) Matth. XVI, 22.
[2]) Rom. III, 25. Ed. Knapp. διὰ τῆς πίστεως. — Matth. XVI, 22.
[3]) Matth. XVI, 23.
[4]) Desunt verba: τὰ δι' ὧν ἠγνόει, καὶ οὐκ in ed. R.
[5]) Cod. Anglicanus recte: ἑβραϊκῶς. R.
[6]) Matth. XVI, 22.
[7]) Ibid. XVI, 23.

πρότερον ἦν, πρὶν τοῦτο ἁμαρτεῖν, τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ ὁ Πέτρος, δῆλον ἐκ τοῦ· „δεῦτε [1]) ὀπίσω μου, καὶ ποιήσω ὑμᾶς ἁλιεῖς ἀνθρώπων.“

22. Ἅμα δὲ συγκρινεῖς, ὅτι [2]) πρὸς μὲν τὸν Πέτρον εἶπεν· „ὕπαγε [3]) ὀπίσω μου, σατανᾶ·“ πρὸς δὲ τὸν διάβολον, εἰπόντα αὐτῷ· „πάντα [4]) σοι ταῦτα δώσω, ἐὰν πεσὼν προσκυνήσῃς μοι·“ „ὕπαγε, [5]) σατανᾶ·“ χωρὶς τῆς „ὀπίσω μου“ προσθήκης· τὸ γὰρ ὀπίσω τοῦ Ἰησοῦ εἶναι ἀγαθόν ἐστι. Διὸ εἴρηται τό· „δεῦτε [6]) ὀπίσω μου, καὶ ποιήσω ὑμᾶς ἁλιεῖς ἀνθρώπων.“ Τοιοῦτον δέ ἐστι καὶ τό· „ὃς [7]) οὐκ αἴρει τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθεῖ ὀπίσω μου, οὐκ ἔστι μου ἄξιος.“ Καὶ ἁπαξαπλῶς τήρει τὴν „ὀπίσω“ λέξιν, ὅτι ἀγαθὸν μέν ἐστι πρᾶγμα, ὅτε ὀπίσω κυρίου τοῦ θεοῦ τις πορεύεται, καὶ ὀπίσω τοῦ Χριστοῦ γίνεται· ἐναντίον δὲ, ὅτε ῥίπτει τις τοὺς λόγους τοῦ θεοῦ εἰς τὰ ὀπίσω, ἢ ὅτε παραβαίνει τὴν λέγουσαν ἐντολήν· „ὀπίσω [8]) τῶν ἐπιθυμιῶν σου μὴ πορεύου.“ Καὶ ὁ Ἠλίας δὲ ἐν τῇ τρίτῃ τῶν Βασιλειῶν πρὸς τὸν λαόν φησιν· „ἕως [9]) πότε ὑμεῖς χωλανεῖτε ἐπ᾽ ἀμφοτέραις ταῖς ἰγνύαις; εἰ ἔστι κύριος ὁ θεὸς, πορεύεσθε ὀπίσω αὐτοῦ· εἰ δέ ἐστι κύριος ὁ Βάαλ, πορεύεσθε ὀπίσω αὐτοῦ.“ Καὶ λέγει τοῦτο τῷ Πέτρῳ ὁ

---

1) Matth. IV, 19.

2) H. et R. h. l. ὅ, τι κ. τ. λ.

3) Matth. XVI, 23.

4) Ibid. IV, 9. Edd. N. T. ταῦτα πάντα σοι δώσω κτλ.

5) Ibid. IV, 10. Ed. Knapp. ὕπαγε ὀπίσω μου, σατανᾶ, ed. Lachm. ὕπαγε (ὀπίσω μου), σατανᾶ.

6) Ibid IV, 19.

7) Ibid. X, 38. coll. ed. nostrae Tom. II. pag. 483. not. 1.

8) Ecclesiastic. (Sap. Sir.) XVIII, 30.

9) III Regg. (I Regg.) XVIII, 21. LXX. viri simpliciter: εἰ δὲ Βάαλ, πορεύεσθε κ. τ. λ.

[illegible] „στραφείς,“¹) καὶ τοῦτο εὐεργετῶν ποιεῖ. Καὶ εἰ μὲν νῦν πλείονα συναγαγὼν παραδείγματα τοῦ „στραφείς,“ καὶ μάλιστα ἐπὶ τοῦ Ἰησοῦ τεταγμένα, καὶ συνεξετάσας αὐτὰ ἀλλήλοις, εὕροις ἂν οὐ παρελκόντως τὴν λέξιν κειμένην. Ἀρκεῖ δὲ ἐπὶ τοῦ παρόντος παραθέσθαι ἀπὸ τοῦ κατὰ Ἰωάννην· „στραφεὶς²) δὲ ὁ Ἰησοῦς, καὶ θεασάμενος αὐτούς, — δηλονότι Πέτρον, καὶ Ἀνδρέαν — „ἀκολουθοῦντας, λέγει αὐτοῖς· τί ζητεῖτε;“ ἦν γάρ, ὡς καὶ ἐν τούτοις „στραφείς,“ ἐπ' εὐεργεσίᾳ γενομένη τῶν πρὸς οὓς ἐστράφη.

23. Καὶ τοῦτο ζητητέον, πῶς εἴρηται τῷ Πέτρῳ τό· „σκάνδαλον³) μου εἶ·“ μάλιστα ἐπεί φησιν ὁ Δαβίδ· „εἰρήνη⁴) πολλὴ τοῖς ἀγαπῶσι τὸν νόμον σου, καὶ οὐκ ἔστιν αὐτοῖς σκάνδαλον.“ Φήσει γάρ τις, εἰ διὰ τὸ πλῆθος τῶν τὴν ἀγάπην ἐχόντων, καὶ ἀνεπιδέκτων ἐστὶ τοῦ σκανδαλίζεσθαι, — „ἡ ἀγάπη⁵) γὰρ πάντα στέγει, πάντα πιστεύει, πάντα ἐλπίζει, πάντα ὑπομένει· ἡ ἀγάπη οὐδέποτε ἐκπίπτει“ —, εἴρηται τοῦτο ἐν τῷ προφήτῃ, πῶς αὐτὸς ὁ κύριος ὑποστηρίζων⁶) πάντας τοὺς καταπίπτοντας, καὶ ἀνορθῶν πάντας τοὺς κατερραγμένους, εἶπε τῷ Πέτρῳ· „σκάνδαλόν⁷) μου εἶ;“ Λεκτέον δέ, ὅτι ἀνεπίδεκτος μέν ἐστι τοῦ σκανδαλίζεσθαι, οὐ μόνον ὁ Σωτήρ, ἀλλὰ καὶ ὁ ἐν ἀγάπῃ τετελειωμένος. Τὸ ὅσον δὲ ἐφ' ἑαυτῷ ὁ τὰ τοιαῦτα λέγων, ἢ πράττων, σκάνδαλόν ἐστι καὶ τοῦ μὴ σκανδαλισθησομένου· εἰ μὴ ἄρα τὸν μαθητὴν Ἰησοῦς ἁμαρτάνοντα σκάνδαλον καὶ ἑαυτοῦ ἀποκαλεῖ, ὡς πολλῷ μᾶλ-

---

¹) Matth. XVI, 23.
²) Ev. Joann. I, 38.
³) Matth. XVI, 23. Ed. Lachm. σκάνδ. εἶ ἐμοῦ.
⁴) Psalm. CXIX, 165. (CXVIII.)
⁵) I Cor. XIII, 7. 8. Ed. Lachm. vers. 8. πίπτει.
⁶) Psalm. CXLV, 14. (CXLIV), et CXLVI, 8. (CXLV.)
⁷) Matth. XVI, 23. coll. pag. huj. not. 3.

λον παρὰ Παῦλον διὰ τὴν ἀγάπην λέξων ἄν· „τίς [1]) ἀσθενεῖ, καὶ οὐκ ἀσθενῶ; τίς σκανδαλίζεται, καὶ οὐκ ἐγὼ πυροῦμαι;“ παρ᾽ ὃ δυνατὸν ποιῆσαι· τίς σκανδαλίζεται, καὶ οὐκ ἐγὼ σκανδαλίζομαι; Εἰ δὲ Πέτρος τότε διὰ τό· „ἵλεώς [2]) σοι, κύριε· οὐ μὴ ἔσται σοι τοῦτο·“ σκάνδαλον εἴρηται ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ, ὡς οὐ τὰ τοῦ θεοῦ ἐν οἷς εἶπε φρονῶν, ἀλλὰ τὰ τῶν ἀνθρώπων, τί λεκτέον περὶ πάντων τῶν ἐπαγγελλομένων μαθητεύεσθαι τῷ Ἰησοῦ, μὴ φρονούντων δὲ τὰ τοῦ θεοῦ, καὶ μὴ σκοπούντων [3]) τὰ μὴ βλεπόμενα καὶ αἰώνια, φρονούντων δὲ τὰ τῶν ἀνθρώπων, καὶ σκοπούντων τὰ βλεπόμενα καὶ πρόσκαιρα, ἢ ὅτι οἱ τοιοῦτοι ἔτι μᾶλλον ἂν ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ ἀποκαλοῖντο σκάνδαλον αὐτοῦ· καὶ διὰ τὸ [4]) σκάνδαλα αὐτοῦ εἶναι καὶ τῶν ἀδελφῶν; ἐφ᾽ οἷς ὡς λέγει τό· „ἐπείνων, [5]) καὶ οὐκ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν,“ καὶ τὰ ἑξῆς, οὕτως εἴποι ἂν καὶ τό· τρέχοντα ἐσκανδαλίσατέ με. Μὴ νομίσωμεν τοίνυν τὸ τυχὸν εἶναι ἁμάρτημα τὸ [6]) φρονεῖν τὰ τῶν ἀνθρώπων, δέον ἐν πᾶσι φρονεῖν τὰ τοῦ θεοῦ. Ἁρμόσει δὲ λέγειν τοῦτο καὶ παντὶ τῷ ἀποπεπτωκότι μὲν δογμάτων θεοῦ, καὶ λόγων ἐκκλησιαστικῶν, καὶ φρονήματος ἀληθοῦς· φρονοῦντι δ᾽ ὡς ἀληθῆ, φέρε εἰπεῖν, τὰ Βασιλίδου, ἢ Οὐαλεντίνου, ἢ Μαρκίωνος, ἤ τινος τῶν διδασκόντων τὰ ἀνθρώπινα ὡς θεῖα.

24. „Τότε [7]) ὁ Ἰησοῦς εἶπε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· εἴ τις θέλει ὀπίσω μου ἀκολουθεῖν,“ [8]) καὶ τὰ ἑξῆς. Διὰ

---

[1]) II Cor. XI, 29.
[2]) Matth. XVI, 22. — 23.
[3]) II Cor. IV, 18.
[4]) Ed. Coloniensis minus recte: τά.
[5]) Matth. XXV, 42. Edd. N. T. ἐπείνασα γάρ κτλ.
[6]) Desideratur τό in ed. R.
[7]) Matth. XVI, 24. Ed. Knapp. τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ.
[8]) Edd. N. T. ἐλθεῖν; rectissime, nisi quis legere malit: ἐλθεῖν καὶ ἀκολουθεῖν ἐμοί. Cfr. pag. 171. lin. 1. et 2.

δείκνυται, ὅτι τὸ θέλειν ὀπίσω τοῦ Ἰησοῦ ἐλ-
καὶ ἀκολουθεῖν αὐτῷ, οὐκ ἀπὸ τοῦ τυχόντος ἀν-
ήματος γίνεται, καὶ οὐδεὶς μὴ ἀρνησάμενος ἑαυ-
τὸν ἂν ὀπίσω τοῦ Ἰησοῦ. Ἀρνεῖται δὲ ἑαυτὸν ὁ
αυτοῦ πρότερον κατὰ κακίαν βίον γεγενημένον τῇ
λόγῳ μεταβολῇ ἀπαλείφων· οἷον, ὡς ἐπὶ παραδεί-
γματος. ὁ πάλαι ἀκόλαστος ἀρνεῖται αὐτὸν ἀκόλαστον,
σωφρονήσας καὶ καθεξῆς. Ἀλλ' εἰκὸς ἀντιπίπτειν τινὰ,
ὥσπερ ἑαυτὸν ἠρνήσατο, οὕτως καὶ αὐτὸν ὁμολογεῖ,
ἀρνούμενος μὲν ἑαυτὸν τὸν ἄδικον, ὁμολογῶν δὲ ἑαυ-
τὸν δίκαιον. Ἀλλ' εἴπερ Χριστός ἐστιν ἡ δικαιο-
σύνη, ὁ τὴν δικαιοσύνην ἀνειληφὼς, οὐχ ἑαυτὸν, ἀλλὰ
Χριστὸν ὁμολογεῖ· οὕτως καὶ ὁ τὴν σοφίαν εὑρὼν, διὰ
αὐτοῦ τοῦ ἔχειν σοφίαν Χριστὸν ὁμολογεῖ. Καὶ ὁ τοι-
οῦτός γε καρδίᾳ [1]) πιστεύων εἰς δικαιοσύνην, καὶ στό-
ματι ὁμολογῶν εἰς σωτηρίαν, καὶ τοῖς ἔργοις Χριστοῦ
μαρτυρῶν, ὡς ὁμολογήσας διὰ πάντων τούτων τὸν Χρι-
στὸν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὁμολογηθήσεται [2]) ὑπ'
αὐτοῦ ἔμπροσθεν τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς πατρός. Οὕτω
δὲ καὶ ὁ μὴ ἀρνησάμενος ἑαυτὸν, ἀρνησάμενος τὸν
Χριστὸν, πείσεται τό· „κἀγὼ [3]) αὐτὸν ἀρνήσομαι.“ Διὰ
τοῦτο πᾶς διαλογισμὸς ἡμῶν, καὶ νόημα, καὶ πᾶς λό-
γος, καὶ πᾶσα πρᾶξις γινέσθω τῆς ἡμῶν περὶ ἑαυτῶν
μὲν ἀρνήσεως, περὶ δὲ Χριστοῦ, καὶ ἐν Χριστῷ μαρτυ-
ρίας· πείθομαι γὰρ, πᾶσαν τὴν τοῦ τελείου πρᾶξιν μαρ-
τύριον εἶναι Χριστοῦ Ἰησοῦ, καὶ τὴν πάσης ἁμαρτίας
ἀποχὴν ἄρνησιν εἶναι ἑαυτοῦ, φέρουσαν ὀπίσω τοῦ Ἰη-
σοῦ. Ὁ δὲ τοιοῦτος Χριστῷ συνεσταύρωται, καὶ ἄρας
τὸν σταυρὸν ἑαυτοῦ ἀκολουθεῖ τῷ δι' ἡμᾶς βαστάζοντι
τὸν ἑαυτοῦ σταυρὸν, κατὰ τὸ εἰρημένον οὕτω παρὰ τῷ

---

[1]) Rom. X, 10.
[2]) Matth. X, 32. coll. Luc. XII, 8.
[3]) Matth. X, 33. Ed. Knapp. ἀρνήσ. αὐτόν κἀγώ, ed. Lachm. ἀρνήσ. κἀγὼ αὐτόν. Cfr. Luc. XII, 9.

Ἰωάννῃ· „παραλαβόντες[1]) οὖν αὐτὸν ἐπέθηκαν αὐτῷ,“ καὶ τὰ ἑξῆς, ἕως τοῦ· „ὅπου αὐτὸν ἐσταύρωσαν.“ Ἀλλ' ὁ μὲν, ἵν' οὕτως ὀνομάσω, κατὰ τὸν Ἰωάννην Ἰησοῦς ἑαυτῷ βαστάζει τὸν σταυρὸν, καὶ βαστάζων αὐτὸν ἐξῆλθεν· ὁ δὲ κατὰ τὸν Ματθαῖον,[2]) καὶ Μάρκον, καὶ Λουκᾶν, οὐχ ἑαυτῷ αὐτὸν αἴρει· Σίμων γὰρ ὁ Κυρηναῖος αὐτὸν βαστάζει. Καὶ τάχα οὗτος μὲν εἰς ἡμᾶς ἀναφέρεται, τοὺς διὰ τὸν Ἰησοῦν τὸν Ἰησοῦ σταυρὸν αἴροντας, αὐτὸς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἰς ἑαυτόν· οἷον γὰρ δύο ἐπίνοιαι τοῦ σταυροῦ εἰσιν, ἑνὸς μὲν ὃν ὁ Σίμων[3]) ὁ Κυρηναῖος βαστάζει, ἑτέρου δὲ ὃν αὐτὸς ἑαυτῷ ὁ Ἰησοῦς.

25. Ἔτι δὲ εἰς τό· „ἀρνησάσθω[4]) ἑαυτόν“ δοκεῖ μοι χρήσιμον εἶναι τὸ ὑπὸ τοῦ Παύλου ἀρνουμένου ἑαυτὸν εἰρημένον, οὕτως ἔχον· „ζῶ[5]) δὲ, οὐκ ἔτι ἐγὼ, ζῇ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός·“ τὸ γάρ· „ζῶ, οὐκ ἔτι ἐγώ·“ φωνὴ ἦν ἑαυτὸν ἀρνουμένου, ὡς ἀποθεμένου μὲν τὴν ἑαυτοῦ ζωὴν, ἀνειληφότος δὲ εἰς ἑαυτὸν τὸν Χριστὸν, ἵνα αὐτὸς ἐν αὐτῷ ζήσῃ, ὡς δικαιοσύνη, καὶ ὡς σοφία, καὶ ὡς ἁγιασμὸς, καὶ ὡς εἰρήνη ἡμῶν, καὶ ὡς δύναμις θεοῦ, πάντα ἐν αὐτῷ ἐνεργῶν. Ἔτι δὲ καὶ τούτῳ πρόσχες, ὅτι πολλῶν ὄντων τῶν τρόπων τοῦ ἀποθνήσκειν, ἐπὶ ξύλου κρεμασθεὶς[6]) ἐσταυρώθη ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, ἵνα πάντες οἱ ἀποθνήσκοντες τῇ ἁμαρτίᾳ μὴ ἄλλῳ τρόπῳ ἀποθάνωσιν αὐτῇ, ἢ τῷ κατὰ τὸν σταυρόν. Διὸ ἐροῦσι τό· „Χριστῷ[7]) συνεσταύρωμαι·“ καὶ τό· „ἐμοὶ μὴ γε-

---

1) Ev. Joann. XIX, 17. 18. coll. edd. N. T.

2) Matth. XXVII, 32. Marc. XV, 21. Luc. XXIII, 26. coll. ev. Joann. XIX, 17.

3) Ed. H. ὁ Σίμων, ed. R. Σίμων.

4) Matth. XVI, 24. Edd. N. T. ἀπαρνησάσθω κτλ.

5) Gal. II, 20. H. et R. οὐκ ἔτι.

6) Ed. R. κρεμασθεί.

7) Gal. II, 19. (20.) — VI, 14. Edd. N. T. ἐμοὶ δὲ

τινα καυχᾶσθαι εἰ μὴ ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ κυρίου, δι' οὗ ἐμοὶ κόσμος ἐσταύρωται, κἀγὼ τῷ κόσμῳ." Τάχα [1]) δὲ καὶ ἕκαστος τῶν συσταυρουμένων τῷ Χριστῷ ἀπεκδύεται [2]) τὰς ἀρχὰς, καὶ τὰς ἐξουσίας, καὶ δειγματίζει αὐτὰς, καὶ θριαμβεύει ἐν τῷ ξύλῳ· μᾶλλον δὲ Χριστὸς ἐν αὐτοῖς ταῦτα ποιεῖ.

26. „Ὃς [3]) γὰρ ἂν θέλῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ σῶσαι, ἀπολέσει αὐτήν." Ἀμφίβολος ἡ πρώτη λέξις· ἔστι γὰρ ἀπ' αὐτῆς, καθ' ἕνα μὲν τρόπον, ταῦτα νοῆσαι· εἴ τις ὡς φιλόζωος, καὶ οἰόμενος τὴν ἐνεστηκυῖαν εἶναι ζωὴν ἀγαθὸν, περιέπει τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν πρὸς τὸ ἐν σαρκὶ ζῇν, φοβούμενος ἀποθανεῖν, ὡς διὰ τοῦ θανάτου ἀπολέσων αὐτὴν, οὗτος ἐν αὐτῷ τῷ θέλειν τὸν τρόπον τοῦτον σώζειν τὴν ψυχὴν ἑαυτοῦ ἀπολέσει αὐτὴν, ἔξω ποιῶν αὐτὴν τῶν [4]) ὅρων τῶν τῆς μακαριότητος. Εἰ δέ τις καταφρονῶν τοῦ ἐνεστηκότος ζῇν διὰ τὸν ἐμὸν λόγον, πεπεισμένος περὶ αἰωνίου ζωῆς μέχρι θανάτου ἀγωνίζεσθαι ὑπὲρ ἀληθείας, ἀπόλλυσι τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν, παραδιδοὺς αὐτὴν ὑπὲρ εὐσεβείας τῷ κοινότερον ὀνομαζομένῳ θανάτῳ, οὗτος ὡς δι' ἐμὲ ἀπολέσας τὴν ψυχὴν, σώσει αὐτὴν μᾶλλον, καὶ περιποιήσεται. Καὶ καθ' ἕτερον δὲ τρόπον οὕτως ἂν ἐκδεχοίμεθα τὸ ῥητόν· εἴ τις νοήσας ὅ, τί ποτέ ἐστιν ἡ σωτηρία, βούλεται κομίσασθαι τὴν σωτηρίαν τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς, οὗτος ἀποταξάμενος τούτῳ

μὴ γένοιτο, εἰ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. In fine vers. ed. Lachm. κἀγὼ κόσμῳ.

1) H. et R. in textu: τάχα γὰρ καὶ ἕκ. τ. συσταυρουμένων Χριστῷ; R. tamen in notis: „Cod. Vatic. τάχα δὲ καὶ ἕκ. τῶν σταυρουμένων τῷ Χριστῷ."

2) Coloss. II, 15.

3) Matth. XVI, 25. Ed. Lachm. ἐὰν θέλῃ τ. ψυχὴν αὐτοῦ.

4) H. et R. in textu: τῶν ὅρων τῆς κ. τ. λ.; H. tamen in notis: „Cod. Reg. τῶν ὁρώντων τῆς κ. τ. λ., lege τῶν ὅρων τῶν τῆς κ. τ. λ."

[redacted]

κατασκευασμῷ. Ἀπὸ τούτων δὲ ὁ δυνάμενος ἐξεταί
εἰ τοῦ ἀληθινοῦ Ἰσραὴλ ἄλλαγμα δίδοται ὑπὸ τοῦ
ῥυομένου τὸν Ἰσραὴλ ἐκ [1]) πασῶν τῶν ἀνομιῶν αὐ
ἡ ἀληθινὴ Αἰθιοπία, καὶ, ἵν' οὕτως ὀνομάσω, πνε
τικὴ Αἴγυπτος, καὶ τῆς Αἰγύπτου ἡ Σοήνη· ἵνα δὲ
μηρότερον ζητήσω, τάχα Σοήνη μὲν ὑπὲρ τῆς Ἱερο
λὴμ, Αἴγυπτος δὲ ὑπὲρ τῆς Ἰουδαίας, Αἰθιοπία δὲ
τῶν φοβουμένων, ἑτέρων ὄντων παρὰ τὸν Ἰσραὴλ,
τὸν οἶκον Λευὶ, καὶ τὸν οἶκον Ἀαρών.

29. „Μέλλει [2]) γὰρ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔρχε
ἐν τῇ δόξῃ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀγγέλων
τοῦ.“ Νῦν μὲν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐλήλυθεν [3]
ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ· „εἴδομεν [4]) γὰρ αὐτὸν, καὶ οὐ
χεν εἶδος, οὐδὲ κάλλος· ἀλλὰ τὸ εἶδος αὐτοῦ ἄτι
καὶ ἐκλεῖπον παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων· ἄν
πος ἐν πληγῇ ὢν, καὶ πόνῳ, καὶ εἰδὼς φέρειν μ
κίαν, ὅτι ἀπέστραπται τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, ἠτιμό
καὶ οὐκ ἐλογίσθη.“ Καὶ ἔδει αὐτὸν τοιοῦτον ἐλη
ναι, ἵνα τὰς ἁμαρτίας [5]) ἡμῶν φέρῃ, καὶ περὶ
ὀδυνηθῇ· οὐ γὰρ ἔπρεπε τὸν ἐν δόξῃ φέρειν τὰς ἁ
τίας ἡμῶν, καὶ ὀδυνηθῆναι περὶ ἡμῶν. Ἀλλὰ καὶ
χεται ἐν δόξῃ, προευτρεπίσαι τοὺς μαθητὰς διὰ τῆ
ἐχούσης εἶδος, μηδὲ κάλλος, ἐπιφανείας αὐτοῦ· καὶ
νόμενος ὡς αὐτοὶ, πρὸς τὸ γενέσθαι αὐτοὺς ὡς α

---

[1]) Psalm. CXXX, 8. (CXXIX.)

[2]) Matth. XVI, 27. Ed. Lachm. bis αὐτοῦ.

[3]) ἐλήλυθεν οὐκ ἐν κ. τ. λ. Ita recte habet Vaticanus. In ed. (textu ed.) Huet. deest οὐκ. R. - in notis: „veterum interpretatio: *nunc quidem filiu minis venit, sed non in gloria sua;* et id sensu siderat. Scribendum ergo: ἐλήλυθεν, ἀλλ' οὐκ ἐν τῇ

[4]) Jes. LIII, 2. 3. Desunt verba, καὶ πόνῳ, in l virorum versione.

[5]) Jes. LIII, 4.

συμμόρφους¹) τῆς εἰκόνος τῆς δόξης αὐτοῦ, ἐπεὶ πρότερον αὐτὸς γέγονε σύμμορφος²) τῷ σώματι τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν, ἡνίκα „ἐκένωσεν ἑαυτὸν μορφὴν δούλου λαβών," ἀποκαθίσταταί τε ἐπὶ τὴν τοῦ θεοῦ μορφήν, καὶ ποιεῖ αὐτοὺς συμμόρφους αὐτῇ.

[illegible]. Ἐὰν δὲ δυνηθῇς κατανοῆσαι τὰς τοῦ λόγου διαφοράς, ἐν μωρίᾳ³) κηρύγματος καταγγελλομένου τοῖς πιστεύουσι, καὶ ἐν σοφίᾳ λαλουμένου τοῖς τελείοις, ὄψει τίνα τρόπον ὁ Λόγος τοῖς μὲν εἰσαγομένοις ἔχει δούλου μορφήν, ὥστ' ἂν εἰπεῖν αὐτούς· „εἴδομεν⁴) αὐτόν, καὶ οὐκ εἶχεν εἶδος, οὐδὲ κάλλος." Τοῖς δὲ τελείοις ἔρχεται „ἐν⁵) τῇ δόξῃ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ," λέγουσιν⁶) ἂν τό· „καὶ ἐθεασάμεθα⁷) τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς μονογενοῦς παρὰ πατρός, πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας." Καὶ γὰρ τοῖς τελείοις φαίνεται ἡ δόξα τοῦ Λόγου, καὶ τὸ μονογενὲς αὐτοῦ τῷ πατρὶ θεῷ, καὶ τὸ τῆς χάριτος πλῆρες, ὁμοίως δὲ καὶ τῆς ἀληθείας· ὅπερ οὐ δύναται χωρῆσαι ὁ δεόμενος πρὸς τὸ πιστεύειν τῆς μωρίας⁸) τοῦ κηρύγματος. „Μέλλει⁹) δὲ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεσθαι ἐν τῇ δόξῃ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ," οὐ μόνος, ἀλλὰ „μετὰ τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ." Καὶ εἰ δύνασαι νοῆσαι πάντας τοὺς συνεργοὺς τῆς δόξης τοῦ Λόγου, καὶ τῆς ἀποκαλύψεως τῆς σοφίας, ἅπερ ἐστὶν ὁ Χριστός, συνεπιδημοῦντας αὐτῷ, ὄψει τίνα τρόπον ἔρχεται ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου „ἐν τῇ δόξῃ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ μετὰ τῶν

---

¹) Rom. VIII, 29.
²) Philipp. III, 21. — II, 7.
³) I Cor. I, 21. — II, 6.
⁴) Jes. LIII, 2.
⁵) Matth. XVI, 27.
⁶) Cod. Vaticanus: λέξουσι καὶ ἐθεασάμεθα. R.
⁷) Ev. Joann. I, 14.
⁸) I Cor. I, 21.
⁹) Matth. XVI, 27. coll. pag. 176. not. 2.

ἀγγέλων αὐτοῦ.“ Καὶ πρόσχες, εἰ δύνασαι ἐν τοῖς τοὺς πρότερον παθόντας προφήτας ἀναλογίαν φάσκειν ἐσχηκέναι πρὸς τὸν μὴ ἐσχηκότα εἶδος μηδὲ κάλλος λόγον, τῷ μὴ ἔχοντι εἶδος μηδὲ κάλλος λόγῳ. Ὥσπερ ἔρχεται ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου „ἐν τῇ δόξῃ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ,“ οὕτως ἄγγελοι, γινόμενοι οἱ ἐν τοῖς προφήταις λόγοι, μετ᾽ αὐτοῦ παραγίνονται, τὴν ἀναλογίαν σώζοντες τῆς ἑαυτῶν δόξης. Ἐπὰν δὲ τοιοῦτος μετὰ τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ ἐπιδημήσῃ ὁ Λόγος, μεταδώσει ἑκάστῳ τῆς δόξης ἑαυτοῦ,[1]) καὶ τῆς λαμπρότητος τῶν ἀγγέλων ἑαυτοῦ, κατὰ τὴν ἑκάστου πρᾶξιν.[2]) Ταῦτα δὲ λέγομεν οὐκ ἀθετοῦντες καὶ τὴν ἁπλούστερον νοουμένην δευτέραν ἐπιδημίαν τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ. Πότε δὲ ταῦτα ἀπαντήσεται; ἢ ὅτε τὸ ἀποστολικὸν ἐκεῖνο πληρωθῇ λόγιον, τὸ λέγον· „τοὺς[3]) γὰρ πάντας ἡμᾶς παραστῆναι[4]) δεῖ ἔμπροσθεν τοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ, ἵνα κομίσηται ἕκαστος τὰ διὰ τοῦ σώματος, πρὸς ἃ ἔπραξεν, εἴτε ἀγαθὸν, εἴτε φαῦλον; Εἰ δὲ ἑκάστῳ κατὰ τὴν πρᾶξιν ἀποδώσει, οὐ τὴν ἀστείαν μόνην,[5]) ἀλλ᾽ οὐδὲ τὴν φαύλην χωρὶς τῆς ἀστείας, δῆλον ὅτι ἑκάστῳ ἀποδώσει κατὰ πᾶσαν φαύλην, καὶ κατὰ πᾶσαν ἀστείαν πρᾶξιν. Ὑπολαμβάνω δὲ, — ἐν τούτοις πειθόμενος καὶ τῷ ἀποστόλῳ, συμβάλλων δὲ καὶ τὰ τοῦ Ἰεζεκιὴλ,[6]) ἐν οἷς τοῦ τελείως ἐπιστρέψαντος ἀπαλείφεται τὰ ἁμαρτήματα, καὶ τοῦ πάντη ἐκπεσόντος οὐ λογίζεται τὰ πρότερον κατορθώματα, — ὅτι τοῦ μὲν τελειωθέντος, καὶ πάντη τὴν κακίαν ἀποθεμένου, ἀπαλείφεται τὰ ἁμαρτήματα· τοῦ

---

[1]) Codd. Vatic. et Tarinianus: αὐτοῦ. R.

[2]) Unus Codex habet τάξιν. R.

[3]) II Cor. V, 10. Edd. N. T. φανερωθῆναι pro παραστῆναι, et κακόν pro φαῦλον.

[4]) Unus Codex παραστῆσαι. R.

[5]) Cod. Tarinianus: ἐκείνην. R.

[6]) *Ezech.* XVIII, 21. 22. 24. 27. 28.

πάντη ἀποστατήσαντος[1]) τῆς θεοσεβείας, οὐ λογίζεται εἴ τι πρότερον χρηστὸν αὐτῷ πέπρακται. Ἡμῖν δὲ, τοῖς μεταξὺ τοῦ τελείου καὶ τοῦ ἀποστάτου παραστᾶσιν[2]) ἔμπροσθεν τοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ, δίδοται ἃ ἐπράξαμεν, εἴτε ἀγαθὸν, εἴτε φαῦλον· οὔτε γὰρ τοσοῦτον κατωρθώσαμεν, ἵνα ἡμῖν μηδόλως ἐπιλογισθῇ τὰ φαῦλα· οὔτε ἐπὶ τοσοῦτον ἐκπεπτώκαμεν, ὥστε ἐπιλησθῆναι ἡμῶν τὰ κρείττονα.

31. „Ἀμὴν[3]) λέγω ὑμῖν, εἰσί τινες τῶν ὧδε ἑστηκότων, οἵτινες οὐ μὴ γεύσωνται θανάτου." Ταῦτα ἀναφέρουσί τινες ἐπὶ τὴν μεθ' ἡμέρας ἕξ, ἤ, ὡς ὁ Λουκᾶς φησιν, ὀκτὼ[4]) ἀνάβασιν τῶν τριῶν ἀποστόλων εἰς τὸ ὑψηλὸν μετὰ τοῦ Ἰησοῦ κατ' ἰδίαν ὄρος· καί φασιν οἱ οὕτω διηγούμενοι, ὅτι οὐκ ἐγεύσαντο θανάτου Πέτρος, καὶ οἱ λοιποὶ δύο, πρὸ τοῦ ἰδεῖν τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, ἐλθόντα ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ, καὶ[5]) ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ. Ἰδόντες γὰρ ἔμπροσθεν αὐτῶν μεταμορφωθέντα τὸν Ἰησοῦν, ὡς λάμψαι τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, καὶ τὰ ἑξῆς, ἑωράκασι „τὴν βασιλείαν[6]) τοῦ θεοῦ ἐληλυθυῖαν ἐν δυνάμει." Καὶ γὰρ ὡς περιεστήκασι βασιλέα δορυφόροι τινὲς, οὕτως Μωσῆς[7]) καὶ Ἠλίας ὤφθησαν τοῖς ἀναβεβηκόσιν εἰς τὸ ὄρος, μετὰ τοῦ Ἰησοῦ λαλοῦντες. Ἄξιον δὲ ἐπιστῆσαι, εἰ ἐπὶ[8]) τούτους ἀναφέρεται τὸ

---

1) Cod. Tarinianus: ἀποστήσαντος. R.

2) II Cor. V, 10.

3) Math. XVI, 28. Ed. Lachm. ὅτι εἰσί κ. τ. λ.; edd. N. T. ἑστώτων.

4) Luc. IX, 28.

5) Deest καί in ed. R. — Math. XVI, 28. H. in notis: „quidam N. T. Codd. habent: ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ, alii: ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ. Utramque lectionem Origenes complexus est."

6) Marc. IX, 1.

7) Math. XVII, 3.

8) Codex Vaticanus: ἐπὶ τούτοις. R.

12*

καθίσαι[1]) ἐκ δεξιῶν καὶ εὐωνύμων τοῦ Σωτῆρος ἐν τ βασιλείᾳ αὐτοῦ, ὡς τό· „ἀλλ' οἷς ἡτοίμασται·" διὰ τοι τους λελέχθαι. Αὕτη δὲ ἡ διήγησις περὶ τοῦ μὴ γευ σασθαι θανάτου τοὺς τρεῖς ἀποστόλους, ἕως ἂν ἴδω τὸν Ἰησοῦν μεταμορφούμενον, ἁρμόζει τοῖς, ὡς ὁ Π τρος ὠνόμασε, γενομένοις ὡς ἀρτιγέννητα[2]) βρέφη, ἐπιποθοῦντα τὸ λογικὸν ἄδολον γάλα· πρὸς οὓς ὁ Παῦ λος λέγει· „γάλα[3]) ὑμᾶς ἐπότισα, οὐ βρῶμα," καὶ τ ἑξῆς. Καὶ πᾶσα δ', οἶμαι, ἡ πρὸς τὸ ῥητὸν οἰκοδομε δυναμένη τοὺς μὴ χωροῦντας μείζονα διήγησις, γάλ ἂν εὐλόγως ὀνομάζοιτο, τὸ ῥέον ἀπὸ τῆς ἁγίας τῶ γραφῶν γῆς, τῆς ῥεούσης μέλι καὶ γάλα. Ἀλλ' ὁ[4]) ὁ Ἰσαὰκ ἀπογαλακτισθεὶς, ἀξίως εὐφροσύνης καὶ δοχ ἣν ἐποίησεν ἐπὶ[5]) τῷ ἀπογαλακτισμῷ τοῦ υἱοῦ ὁ Ἀ βραὰμ, ζητήσειεν ἂν τὴν ἐν τούτοις καὶ πάσῃ γραφῇ[6] τροφὴν, ἑτέραν, οἶμαι, οὖσαν τοῦ βρώματος μὲν, . στερεᾶς δὲ τροφῆς, καὶ τῶν ὀνομαζομένων τροπικ λαχάνων, ἅτινα τῷ ἀπογαλακτισθέντι μὲν, οὐκ ἰσχυρ δὲ, ἀλλ' ἀσθενοῦντί ἐστι τροφὴ, κατὰ τό· „ὁ ἀσθενῶν[7] λάχανα ἐσθίει." Ὁμοίως καὶ ὁ ὡς Σαμουὴλ ἀπογα

---

[1]) Matth. XX, 23.

[2]) I Petr. II, 2.

[3]) I Cor. III, 2.

[4]) H. ad oram, R. in notis: „Cod. Regius: ἀλλ' ὡ ὁ Ἰσαὰκ κ. τ. λ." Gen. XXI, 8.

[5]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Regius: ἐπὶ τ ἀπογαλακτισθῆναι."

[6]) H. in textu: γραφῇ στερεὰν * οἶμαι οὖσαν, F in textu: γραφῇ στερεὰν οἶμαι οὖσαν κ. τ. λ.; R. in no tis: „pro στερεάν lego ἑτέραν, ex veteri versione." Qua quidem vetus interpretatio haec offert: *et in omni scri ptura fortiorem cibum, qui alter est ab eo cibo, qu cibus quidem est, sed non fortis cibus,* etc.

[7]) Rom. XIV, 2.

ωθεὶς, ¹) καὶ ἀνατιθέμενος ἀπὸ τῆς μητρὸς τῷ — αὕτη δὲ Ἄννα ἦν, ἥτις ἑρμηνεύεται Χάρις — ἴη ἂν τῆς χάριτος υἱὸς, ὁ ζητῶν, ὡς ἐν ναῷ τρε- ἶνος, θεοῦ χρέα, ἁγίαν τροφὴν τελείων ἅμα καὶ ν.

32. Τὰ οὖν εἰς τὸν προκείμενον τόπον βλεπόμενα τοῦ παρόντος ἡμῖν τοιαῦτά ἐστιν· ἦσάν τινες ἑστῶ- ἴων ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἐρηρεισμένας ἔχοντες τὰς τῆς ς βάσεις παρὰ τῷ Ἰησοῦ, καὶ ἦν αὐτῶν ἡ τῶν ν στάσις συγγενὴς τῇ περὶ ἧς εἶπε Μωσῆς στάσει ῦ ,,κἀγὼ ²) ἔστην ἐν τῷ ὄρει τεσσαράκοντα ἡμέ- καὶ τεσσαράκοντα νύκτας·“ ἀξιωθέντι ³) καὶ τοῦ· δὲ αὐτοῦ στῆθι μετ᾽ ἐμοῦ·“ λεγομένου πρὸς αὐ- ὑπὸ τοῦ θεοῦ ἀξιοῦντος αὐτὸν στῆναι παρ᾽ αὐτῷ. ι δὴ οἱ ἑστῶτες παρὰ τῷ Ἰησοῦ, τουτέστι παρὰ τῷ ι τοῦ θεοῦ, οὐ πάντες ἐπίσης ἑστήκασιν· ἔστι γὰρ ν τοῖς ἑστηκόσι παρὰ τῷ Ἰησοῦ πρὸς ἀλλήλους ρά. Διὸ οὐ πάντες οἱ ἑστῶτες παρὰ τῷ Σωτῆρι, τινες αὐτῶν, ὡς βέλτιον ἑστηκότες, οὐ γεύονται του, ἕως ἂν ἴδωσι τὸν ἀνθρώποις ἐπιδημήσαντα Λό- καὶ διὰ τοῦτο υἱὸν ἀνθρώπου χρηματίζοντα, ἐρ- νον ἐν τῇ βασιλείᾳ ἑαυτοῦ· οὐ γὰρ ἀεὶ, ὅτε ἔρχε- Ἰησοῦς, ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ ἔρχεται, ἐπεὶ τοῖς ομένοις τοιοῦτός ἐστιν, ὥστε εἰπεῖν ἂν αὐτοὺς, ντας αὐτὸν, οὐκ ἔνδοξον, οὐδὲ μέγαν, ἀλλ᾽ ὑπο- ρον πολλῶν ἐν αὐτοῖς Λόγον· ,,εἴδομεν ⁴) αὐτὸν,

---

¹) I Sam. I, 23. sqq. (I Regg.)

²) Deut. X, 10.

³) H. et R. in textu recte: ἀξιωθέντι καὶ τοῦ; H. is: ,,quid hic dandi casum postulet, non video; nim haec praecedant: συγγενὴς τῇ — στάσει, plane ebuit: ἀξιωθεὶς καὶ τοῦ. Lectionem tamen Mss. re- tus.“ — Deut. V, 31.

⁴) Jes. LIII, 2. 3. coll. propter πάντας p. 176. not. 4.

καὶ οὐκ εἶχεν εἶδος, οὐδὲ κάλλος· ἀλλὰ τὸ εἶδος ἄτιμον, ἐκλεῖπον παρὰ πάντας τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων." Καὶ ταῦτα ἐροῦσιν οἱ ἰδόντες αὐτοῦ τὴν περὶ τῶν προτέρων ἑαυτῶν[1]) χρόνων, ὅτε κατὰ χὰς οὐκ εἶχεν αὐτοῖς εἶδος, οὐδὲ κάλλος, ὁ ἐν συ νοούμενος[2]) Λόγος. Ἔστιν οὖν βασιλικὸν ἐμφ νον ἀξίωμα τοῦ τὴν ἐπὶ πᾶσιν λόγοις ἀρχὴν φ τατα ἀνειληφότος Λόγου, βλεπόμενόν τισι τῶν των παρὰ τῷ Ἰησοῦ, ἐπὰν δυνηθῶσιν αὐτῷ ἀκ σαι προάγοντι αὐτοὺς, καὶ ἀναβαίνοντι εἰς τὸ τῆς ἑαυτοῦ φανερώσεως ὄρος. Οὗ τινες τῶν ἐ παρὰ Ἰησοῦν ἀξιοῦνται, ἐὰν ὦσιν ἤτοι Πέτρος, λαι ᾅδου οὐ κατισχύουσιν,[3]) ἢ οἱ τῆς βροντῆς καὶ γεννώμενοι ἀπὸ τῆς μεγαλοφωνίας τοῦ θεο τῶντος, καὶ μεγάλα οὐρανόθεν βοῶντος τοῖς ὦτα, καὶ σοφοῖς. Οἱ τοιοῦτοι γοῦν οὐ γεύον νάτου.

33. Τί δὲ τὸ „γεύεσθαι θανάτου" κατα Καὶ ἔστιν ἡ μὲν ζωὴ, ὁ εἰπών· „ἐγώ εἰμι[5]) καὶ αὕτη γε ἡ ζωὴ „κέκρυπται[6]) σὺν τῷ Χρ τῷ θεῷ·" καὶ „ὅταν ὁ Χριστὸς φανερωθῇ, ἡ ζω τότε σὺν αὐτῷ" φανερωθήσονται οἱ ἄξιοι τοῦ σ φανερωθῆναι ἐν τῇ δόξῃ. Ὁ δὲ ἐχθρὸς ταύ ζωῆς, ὃς καὶ „ἔσχατος[7]) ἐχθρὸς καταργεῖται"

---

[1]) Unus Codex: αὐτῶν χρόνον (χρόνων?)
[2]) Cod. Vaticanus: λεγόμενος λόγος. R.
[3]) H. et R. in textu: κατισχύουσιν; R. i „Cod. Vaticanus: ἤτοι Πέτρος, οὗ αἱ πύλαι ᾅδου τισχύσουσι." Cfr. Matth. XVI, 18. coll. pag. 184. et 3.
[4]) Marc. III, 17. — H. et R. in seqq. μέγα
[5]) Ev. Joann. XI, 25. et XIV, 6.
[6]) Coloss. III, 3. 4. coll. edd. N. T.
[7]) I Cor. XV, 26.

ρῶν αὐτοῦ, θάνατός ἐστιν, ὃν ψυχὴ ἡ ἁμαρτάνουσα ἀποθνήσκει, ἐναντίως διατιθεμένη τῷ γινομένῳ περὶ τὴν κατορθοῦσαν ψυχὴν, καὶ ἐκ τοῦ κατορθουμένου. Καὶ ἐπὰν λέγεται ἐν τῷ νόμῳ· „δέδωκα [1]) πρὸ προσώπου σου τὴν ζωήν" περὶ τοῦ εἰπόντος· „ἐγώ εἰμι ἡ ζωή" ταῦτά φησιν ἡ γραφὴ, καὶ περὶ τοῦ ἐχθροῦ τοῦ θανάτου· ὧν τὸ ἕτερον ἕκαστος ἡμῶν δι' ὧν πράττει καὶ ἐκλέγεται. Καὶ ἐπὰν πρὸ προσώπου ἡμῶν οὔσης τῆς ζωῆς ἁμαρτάνωμεν, πληροῦται ἐφ' ἡμᾶς ἡ γεγραμμένη ἀρά· „καὶ [2]) ἔσται ἡ ζωή σου κρεμαμένη σοι ἀπέναντι," καὶ τὰ ἑξῆς, ἕως τοῦ· „καὶ [3]) ἀπὸ τῶν ὁραμάτων τῶν ὀφθαλμῶν σου ἃ ὄψει." Ὥσπερ οὖν ἡ ζωὴ, καὶ ὁ ζῶν ἄρτος, ἔστιν ὁ ἐκ [4]) τοῦ οὐρανοῦ καταβὰς, καὶ ζωὴν διδοὺς τῷ κόσμῳ, οὕτως ὁ ἐχθρὸς αὐτῷ, ὁ θάνατος, ἄρτος ἐστὶ νεκρός. Πᾶσα δὲ λογικὴ ψυχὴ, ἢ ζῶντι τρέφεται ἄρτῳ, ἢ νεκρῷ, δι' ὧν παραδέχεται δογμάτων ἀστείων, ἢ φαύλων. Εἶθ' ὥσπερ ἐστὶν ἐπὶ τῶν κοινοτέρων τροφῶν, ποτὲ μὲν αὐτῶν γεύσασθαι μόνον, ποτὲ δὲ ἐπὶ πλεῖον αὐτῶν ἐσθίειν· οὕτω καὶ ἐπὶ τούτων τῶν ἄρτων ὁ μέν τις ἐνδεέστερον ἐσθίει γευόμενος αὐτῶν, ὁ δὲ καὶ ἐμφορεῖται· ἀγαθὸς μὲν ὤν, ἢ ὁδεύων ἐπὶ τὸ ἀγαθὸς εἶναι, τοῦ ζῶντος ἄρτου καὶ ἐξ οὐρανοῦ καταβεβηκότος· μοχθηρὸς δὲ τοῦ νεκροῦ ἄρτου, ὅς ἐστιν ὁ θάνατος· καὶ τάχα οἱ μὲν σπανίως, καὶ μικρὰ ἁμαρτάνοντες, μόνον γεύονται θανάτου· οἱ δὲ ἀρετὴν ἀνειληφότες, οὐδὲ γεύονται αὐτοῦ, ἀλλ' ἀεὶ ἄρτῳ

---

[1]) Deut. XXX, 15. LXX. viri: ἰδοὺ, δέδ. πρὸ προσώπου σου σήμερον τὴν ζωὴν καὶ τὸν θάνατον, τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακόν.

[2]) Deut. XXVIII, 66. LXX. interpretes: καὶ — κρεμαμένη ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν σου.

[3]) Deut. XXVIII, 67. LXX. viri: τῶν ὀφθαλμῶν σου ὧν ὄψῃ.

[4]) Ev. Joann. VI, 33.

τρέφονται ζῶντι. Ἀκόλουθον οὖν ἦν τῷ Πέτρῳ, οὗ πύλαι ᾅδου οὐ κατισχύσουσι,[1]) τὸ μηδὲ γεύσασθαι θανάτου, ἐπεὶ τότε γεύεταί τις[2]) θανάτου, καὶ ἐσθίει θανάτου, ὅτε πύλαι ᾅδου κατισχύσουσιν[3]) αὐτοῦ. Καὶ ἀνάλογον ἐσθίει ἢ γεύεται θανάτου, τῷ κατισχύειν αὐτοῦ ἐπὶ πλεῖον ἢ ἔλαττον, καὶ πλείονας ἢ ἐλάττονας ᾅδου πύλας. Ἀλλὰ καὶ τοῖς τῆς βροντῆς[4]) υἱοῖς, γεννηθεῖσιν ἀπὸ βροντῆς, οὐρανίου χρήματος, ἀδύνατον ἦν γεύσασθαι θανάτου, τοῦ σφόδρα πόῤῥω τῆς μητρὸς αὐτῶν, βροντῆς. Ταῦτα δὲ προφητεύει ὁ Λόγος τοῖς τελειωθησομένοις, καὶ ἐκ[5]) τοῦ ἑστηκέναι παρὰ τῷ Λόγῳ ἐπὶ τοσοῦτον προκόψασιν, ὥστε αὐτοὺς μηδὲ γεύσασθαι θανάτου, ἕως ἂν ἴδωσι τὴν ἐπιφάνειαν, καὶ τὴν δόξαν, καὶ τὴν βασιλείαν, καὶ τὴν ὑπεροχὴν τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ, καθ' ἣν ὑπερέχει παντὸς τοῦ ἀντιπερισπῶντος, καὶ περιέλκοντος Λόγου φαντασίᾳ ἀληθείας τοὺς μὴ δυναμένους διαῤῥῆξαι τοὺς τοῦ περισπασμοῦ δεσμούς, καὶ ἀνελθεῖν ἐπὶ τὸ ὕψος τῆς ὑπεροχῆς τοῦ τῆς ἀληθείας Λόγου.

34. Ἀλλ' ἐπεὶ δόξαι ἄν τις, τὴν τοῦ Σωτῆρος ἐπαγγελίαν περιορίζειν χρόνῳ τὸ μὴ γεύσασθαι θανάτου, — ὅτι οὐ γεύσονται μὲν θανάτου,[6]) ἕως ἂν ἴδωσι τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ, μετὰ δὲ τοῦτο γεύσονται αὐτοῦ —, παραστήσωμεν, κατά τινα συνήθειαν τῆς γραφῆς τὸ „ἕως“ δηλοῦν τὸν κατεπείγοντα περὶ τοῦ δηλουμένου χρόνον, οὐ περιορίζό-

---

[1]) H. et R. h. l., cfr. pag. 182. not. 3. coll. Matth XVI, 18., κατισχύσουσιν.

[2]) Desideratur τις in ed. R.

[3]) Cod. Vaticanus: κατισχύουσιν. R.

[4]) Marc. III, 17.

[5]) Cod. Vaticanus: ἐκ τοῦ στῆναι, Cod. Tarinianus ἐκ τοῦ ἐκστῆναι. R.

[6]) Matth. XVI, 28. coll. pag. 179. not. 5.

μον, ὥστε πάντως μετὰ τὸ „ἕως" γενέσθαι[1]) τὸ ἐναντίον τῷ δηλουμένῳ. Φησὶ δὲ ὁ Σωτὴρ τοῖς ἕνδεκα μαθηταῖς, ἡνίκα ἀνέστη ἀπὸ τῶν νεκρῶν, πρὸς ἑτέροις καὶ τό· „Ἰδοὺ, ἐγὼ[2]) μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας, ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος." Ἄρα[3]) γὰρ εἰπὼν τοῦτο, ἕως μὲν τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος ἔμελλεν αὐτοῖς συνέσεσθαι, μετὰ δὲ τὴν συντέλειαν τοῦ αἰῶνος, ἐνισταμένου[4]) τοῦ ἑτέρου, τοῦ καλουμένου μέλλοντος, οὐκέτι συνέσεσθαι αὐτοῖς ἐπηγγέλλετο·[5]) ὡς κατὰ τοῦτο κρεῖττον εἶναι ἂν τοῖς μαθηταῖς τὸ „ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος" περὶ αὐτοὺς[6]) κατάστημα τοῦ[7]) μετὰ[8]) τὴν συντέλειαν τοῦ αἰῶνος. Ἀλλ' οὐκ ἂν οἶμαί τινα τολμῆσαι λέγειν, ὅτι μετὰ τὴν συντέλειαν τοῦ αἰῶνος οὐκέτι συνέσται τοῖς μαθηταῖς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, ἐπεὶ ἡ λέξις, ἐπὶ τοσοῦτον ἔσεσθαι αὐτὸν μετ' αὐτῶν, φησὶν, ἕως ἡ συντέλειά τοῦ αἰῶνος ἐνστῇ· σαφὲς[9]) γὰρ,

---

1) Unus Cod. habebat: γενέσθαι ἐναντίως τῷ δηλουμένῳ. R.

2) Matth. XXVIII, 20. Edd. N. T. καὶ ἰδού.

3) Ἄρα γὰρ εἰπὼν τοῦτο, ἕως μὲν τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος. Haec, quae in ed. Huetii desiderantur, nunc supplentur e Codd. Vaticano, Anglicano et Tariniano. R.

4) Pro ἐνισταμένου τοῦ ἑτέρου, Codd. Vatic. et Tarin. habent: εἰσενηνεγμένου τοῦ ἑτέρου. R.

5) Ed. H. ἐπηγγέλλετο, ed. R. ἐπηγγέλετο.

6) Ed. Huet. αὐτούς, ed. R. αὐτοῖς.

7) Articulus τοῦ, qui in Huet. Cod. desiderabatur (itemq. in textu ed. H. desideratur), suppletur e Codd. Vatic. et Tariniano. R. — H. ad oram: „forsan τοῦ κτλ."

8) H. et R. in textu περί, H. tamen in notis: „vetus interpretatio: *ut melius esset discipulis hoc tempus, quod est ante consummationem saeculi, quam illud futurum.* Legendum fortasse: τοῦ μετὰ τὴν κ. τ. λ. Codicis tamen nostri lectionem interpolare, religio fuit."

9) Cod. *Tarinianus: σαφῶς. R.*

ὅτι τὸ ζητούμενον ἦν, εἰ πρὸ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος, κ
τῶν ἐλπιζομένων ἀμοιβαίων ἐπαγγελιῶν τοῦ Θεοῦ, ἤδ
συνέσεσθαι τοῖς μαθηταῖς ἔμελλεν ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ
Ζητούμενον δ᾽ ἂν ἦν, διδομένου[1]) τοῦ συνέσεσθαι αὐ
τοῖς, μήποτε ὁτὲ μὲν συνῆν αὐτοῖς, ὁτὲ δὲ οὐ συνῆ
Διόπερ ἀπολύων[2]) ἡμᾶς τῆς περὶ τοῦ διστάζειν ὑπο
νοίας ἀπεφήνατο, ὅτι ἤδη καὶ ἐπὶ πάσας τὰς ἡμέρ
συνεῖναι τοῖς μαθηταῖς ἤμελλεν, οὐ καταλείψων το
μαθητευθέντας αὐτῷ ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος· ο
μὴν κατὰ τὰς νύκτας, εἴ τινι ἔδυνεν ὁ ἥλιος, συνῆν αὐ
τοῖς. Εἰ δὲ τοιοῦτόν ἐστι τό· „ἕως[3]) τῆς συντελεία
τοῦ αἰῶνος·“ δηλονότι οὐκ ἀναγκασθησόμεθα παραδέ
ξασθαι, γεύσασθαι θανάτου τοὺς ἰδόντας τὸν υἱὸν το
ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ, μετὰ τ
καταξιωθῆναι τοῦ τοιοῦτον αὐτὸν ἰδεῖν. Ἀλλ᾽ ὥσπε
ἐφ᾽ οὗ παρεθέμεθα ῥητοῦ, τὸ κατεπεῖγον ἦν ἡμᾶς μα
θεῖν, ὅτι ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος οὐ καταλείψ
ἡμᾶς, ἀλλ᾽ ἔσται μεθ᾽ ἡμῶν πάσας τὰς ἡμέρας· οὕτω
καὶ ἐπὶ τούτου σαφὲς μὲν οἶμαι τοῖς βλέπειν εἰδόσι
ἀκολουθίαν πραγμάτων εἶναι, τὸν ἅπαξ ἰδόντα „τὸν[4]
υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ,“
καὶ ἰδόντα αὐτὸν „ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ,“ καὶ ἰδόντ
„τὴν[5]) βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ἐληλυθυῖαν ἐν δυνάμει,“ οὐ
ἂν μετὰ τὴν τῶν τηλικούτων ἀγαθῶν θεωρίαν θανάτο
γεύσασθαι. Τὸ χωρὶς δὲ τοῦ λόγου τῆς ἐπαγγελία
τοῦ Ἰησοῦ, οὐκ ἀλόγως ἂν ὑπενοήσαμεν γεύσασθαι θα
νάτου, ὅσον οὐδέπω κατηξιώθημεν ἰδεῖν „τὴν βασι
λείαν τοῦ Θεοῦ ἐληλυθυῖαν ἐν δυνάμει,“ καὶ „τὸν[6]

---

[1]) Cod. Tarini: διδομένου τοῦ συντελέσθαι αὐτοῖς. R
[2]) Cod. Tarini: ἀπολύων. Huetius ἀπολύειν. R.
[3]) Matth. XXVIII, 20. — XVI, 28.
[4]) Ibid. XVI, 28. coll. pag. 179. not. 5.
[5]) Marc. IX, 1.
[6]) Matth. XVI, 28. coll. pag. 179. not. 5.

υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ, καὶ ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ.“ [1])

35. Ἐπεὶ δὲ ἐνταῦθα μὲν γέγραπται παρὰ τοῖς τρισὶν εὐαγγελισταῖς τό· „οὐ [2]) μὴ γεύσονται [3]) θανάτου·“ ἐν δὲ ἄλλοις διάφορα περὶ θανάτου, οὐκ ἄτοπον κἀκεῖνα παραθέμενον [4]) συνεξετάσαι τῷ „γεύσασθαι.“ Ἐν μὲν οὖν τοῖς [5]) ψαλμοῖς λέλεκται· „τίς ἐστιν [6]) ἄνθρωπος, ὃς ζήσεται, καὶ οὐκ ὄψεται θάνατον;“ καὶ πάλιν ἐν ἄλλῳ τόπῳ· „ἐλθέτω [7]) δὲ θάνατος ἐπ᾽ αὐτούς, καὶ καταβήτωσαν εἰς ᾅδου ζῶντες·“ ἐν δέ τινι τῶν προφητῶν „κατέπιεν [8]) ὁ θάνατος ἰσχύσας·“ ἐν δὲ τῇ ἀποκαλύψει· „ὁ θάνατος, [9]) καὶ ὁ ᾅδης ἀκολουθεῖ [10]) τισιν.“ Ἐν τούτοις δὲ δοκεῖ μοι ἕτερον μὲν εἶναι τὸ γεύσασθαι θανάτου, ἕτερον δὲ τὸ ἰδεῖν αὐτὸν, καὶ ἄλλο τὸ ἐλθεῖν αὐτὸν ἐπί τινας, καὶ τέταρτον σημαίνεσθαι παρὰ τὰ προειρημένα ἐκ τοῦ· „κατέπιεν [11]) ὁ θάνατος ἰσχύσας“ καὶ πέμπτον τι παρὰ ταῦτα ἐκ τοῦ· „ὁ θάνατος, [12]) καὶ ὁ ᾅδης ἀκολουθεῖ [13]) αὐτοῖς.“ Καὶ σὺ

---

[1]) Deest h. l., cfr. pag. 179. lin. 16., αὐτοῦ in edd. H. et R.

[2]) Matth. XVI, 28. Marc. IX, 1. et Luc. IX, 27.

[3]) H. et R. h. l. γεύσονται. Cfr. ed. nostrae Tom. I. p. 302. lin. 3. 6. et 9. coll. not. 3. et p. 303. not. 2.

[4]) H. et R. recte παραθέμενον.

[5]) Desideratur τοῖς in ed. Huetiana.

[6]) Psalm. LXXXIX, 48. (LXXXVIII, 49.)

[7]) Psalm. LV, 15. (LIV, 16.). LXX interpretes: ἐλθέτω θάνατος.

[8]) Jes. XXV, 8.

[9]) Apoc. VI, 8. Ed. Knapp. ἠκολούθει μετ᾽ αὐτοῦ, ed. Lachm. ἀκολουθεῖ μετ᾽ αὐτοῦ. Cfr. de voc. θάνατος in N. T.

[10]) H. et R. h. l., cfr. p. huj. not. 13., ἀκολουθεῖ τισιν.

[11]) Jes. XXV, 8.

[12]) Apoc. VI, 8. coll. pag. huj. not. 9.

[13]) H. et R. h. l., *cfr. p. huj. not. 10.*, ἀκολουθεῖ αὐτοῖς.

ὅτι τὸ ζητούμενον ἦν, εἰ πρὸ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος, καὶ τῶν ἐλπιζομένων ἀμοιβαίων ἐπαγγελιῶν τοῦ θεοῦ, ἤδη συνέσεσθαι τοῖς μαθηταῖς ἔμελλεν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ. Ζητούμενον δ' ἂν ἦν, διδομένου[1]) τοῦ συνέσεσθαι αὐτοῖς, μήποτε ὁτὲ μὲν συνῆν αὐτοῖς, ὁτὲ δὲ οὐ συνῆν. Διόπερ ἀπολύων[2]) ἡμᾶς τῆς περὶ τοῦ διστάζειν ὑπονοίας ἀπεφήνατο, ὅτι ἤδη καὶ ἐπὶ πάσας τὰς ἡμέρας συνεῖναι τοῖς μαθηταῖς ἤμελλεν, οὐ καταλείψων τοὺς μαθητευθέντας αὐτῷ ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος· οὐ μὴν κατὰ τὰς νύκτας, εἴ τινι ἔδυνεν ὁ ἥλιος, συνῆν αὐτοῖς. Εἰ δὲ τοιοῦτόν ἐστι τό· „ἕως[3]) τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος·“ δηλονότι οὐκ ἀναγκασθησόμεθα παραδέξασθαι, γεύσασθαι θανάτου τοὺς ἰδόντας τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ, μετὰ τὸ καταξιωθῆναι τοῦ τοιοῦτον αὐτὸν ἰδεῖν. Ἀλλ' ὥσπερ ἐφ' οὗ παρεθέμεθα ῥητοῦ, τὸ κατεπεῖγον ἦν ἡμᾶς μαθεῖν, ὅτι ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος οὐ καταλείψει ἡμᾶς, ἀλλ' ἔσται μεθ' ἡμῶν πάσας τὰς ἡμέρας· οὕτως καὶ ἐπὶ τούτου σαφὲς μὲν οἶμαι τοῖς βλέπειν εἰδόσιν ἀκολουθίαν πραγμάτων εἶναι, τὸν ἅπαξ ἰδόντα „τὸν[4]) υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ,“ καὶ ἰδόντα αὐτὸν „ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ,“ καὶ ἰδόντα „τὴν[5]) βασιλείαν τοῦ θεοῦ ἐληλυθυῖαν ἐν δυνάμει,“ οὐκ ἂν μετὰ τὴν τῶν τηλικούτων ἀγαθῶν θεωρίαν θανάτου γεύσασθαι. Τὸ χωρὶς δὲ τοῦ λόγου τῆς ἐπαγγελίας τοῦ Ἰησοῦ, οὐκ ἀλόγως ἂν ὑπενοήσαμεν γεύσασθαι θανάτου, ὅσον οὐδέπω κατηξιώθημεν ἰδεῖν „τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ ἐληλυθυῖαν ἐν δυνάμει,“ καὶ „τὸν[6])

---

[1]) Cod. Tarini: διδομένου τοῦ συντελέσθαι αὐτοῖς. R.
[2]) Cod. Tarini: ἀπολύων. Huetius ἀπολύειν. R.
[3]) Matth. XXVIII, 20. — XVI, 28.
[4]) Ibid. XVI, 28. coll. pag. 179. not. 5.
[5]) Marc. IX, 1.
[6]) Matth. XVI, 28. coll. pag. 179. not. 5.

ν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ, καὶ τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ." [1])

35. Ἐπεὶ δὲ ἐνταῦθα μὲν γέγραπται παρὰ τοῖς τρι-ν εὐαγγελισταῖς τό· „οὐ [2]) μὴ γεύσονται [3]) θανάτου·" ν δὲ ἄλλοις διάφορα περὶ θανάτου, οὐκ ἄτοπον κἀκεῖνα παραδέμενον [4]) συνεξετάσαι τῷ „γεύσασθαι." Ἐν μὲν οὖν τοῖς [5]) ψαλμοῖς λέλεκται· „τίς ἐστιν [6]) ἄνθρωπος, ὃς ζήσεται, καὶ οὐκ ὄψεται θάνατον;" καὶ πάλιν ἐν ἄλλῳ τόπῳ· „ἐλθέτω [7]) δὲ θάνατος ἐπ' αὐτοὺς, καὶ καταβήτωσαν εἰς ᾅδου ζῶντες·" ἐν δέ τινι τῶν προφητῶν „κατέπιεν [8]) ὁ θάνατος ἰσχύσας·" ἐν δὲ τῇ Ἀποκαλύψει· „ὁ θάνατος, [9]) καὶ ὁ ᾅδης ἀκολουθεῖ [10]) τισιν." Ἐν τούτοις δὲ δοκεῖ μοι ἕτερον μὲν εἶναι τὸ γεύσασθαι θανάτου, ἕτερον δὲ τὸ ἰδεῖν αὐτὸν, καὶ ἄλλο τὸ ἐλθεῖν αὐτὸν ἐπί τινας, καὶ τέταρτον σημαίνεσθαι παρὰ τὰ προειρημένα ἐκ τοῦ· „κατέπιεν [11]) ὁ θάνατος ἰσχύσας" καὶ πέμπτον τι παρὰ ταῦτα ἐκ τοῦ· „ὁ θάνατος, [12]) καὶ ὁ ᾅδης ἀκολουθεῖ [13]) αὐτοῖς." Καὶ σὺ

---

[1]) Deest h. l., cfr. pag. 179. lin. 16., αὐτοῦ in edd. H. et R.

[2]) Matth. XVI, 28. Marc. IX, 1. et Luc. IX, 27.

[3]) H. et R. h. l. γεύσονται. Cfr. ed. nostrae Tom. II. p. 302. lin. 3. 6. et 9. coll. not. 3. et p. 303. not. 2.

[4]) H. et R. recte παραθέμενον.

[5]) Desideratur τοῖς in ed. Huetiana.

[6]) Psalm. LXXXIX, 48. (LXXXVIII, 49.)

[7]) Psalm. LV, 15. (LIV, 16.). LXX. interpretes: ἐλθέτω θάνατος.

[8]) Jes. XXV, 8.

[9]) Apoc. VI, 8. Ed. Knapp. ἠκολούθει μετ' αὐτοῦ, ed. Lachm. ἀκολουθεῖ μετ' αὐτοῦ. Cfr. de voc. θάνατος edd. N. T.

[10]) H. et R. h. l., cfr. p. huj. not. 13., ἀκολουθεῖ τισιν.

[11]) Jes. XXV, 8.

[12]) Apoc. VI, 8. coll. pag. huj. not. 9.

[13]) H. et R. h. l., cfr. p. huj. not. 10., ἀκολουθεῖ αὐτοῖς.

δ' ἀναλεξάμενος τάχα εὕροις καὶ ἑτέρας παρὰ ταύτας, ὑπεμνήσθημεν, διαφορὰς, ἅστινας παρατιθεὶς ἀλλήλα καὶ ὀρθῶς ζητῶν, εὕροις ἂν τὰ καθ' ἕκαστον τόπον σ μαινόμενα πράγματα. Ζητῶ δὲ ἐν τούτοις[1]) μήπο ἔλαττον μὲν κακόν ἐστι τὸ ἰδεῖν θάνατον, τούτου μεῖζον τὸ γεύσασθαι αὐτοῦ, τούτου δὲ ἔτι[2]) χεῖρον ἀκολουθεῖν τινι θάνατον, καὶ οὐ μόνον ἀκολουθεῖ ἀλλὰ καὶ ἤδη ἐλθεῖν ἐπ' αὐτὸν, καὶ καταλαβεῖν ἐκεῖν ᾧ πρότερον ἠκολούθει·[3]) τὸ δὲ καταποθῆναι πάντι δοκεῖ μοι βαρύτερον εἶναι τῶν εἰρημένων. Ἐπιστήσ δὲ τοῖς εἰρημένοις, καὶ τῇ διαφορᾷ τῶν ἁμαρτανομ νων, οὐκ ὀκνήσεις, οἶμαι, παραδέξασθαι τοιαῦτά τι νενοῆσθαι τῷ ἐνεργήσαντι ταῦτα γραφῆναι ἐν τοῖς λ γίοις τοῦ θεοῦ πνεύματι. Εἰ δὲ παρὰ τὰ εἰρημένα σ φέστερον ἐκθέσθαι δεῖ, τί δηλοῦται ἐν τῷ ἰδεῖν „τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ ἢ „ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ,“ καὶ τί σημαίνεται ἐν τῷ ἰδε „τὴν βασιλείαν[5]) τοῦ θεοῦ ἐληλυθυῖαν ἐν δυνάμει τὰ εἴτε ἐλλαμπόμενα ἐν[6]) ταῖς καρδίαις ἡμῶν, εἴτε ζ τοῦσιν εὑρισκόμενα, εἴτε ὑπεισιόντα τοὺς λογισμοὺς μῶν, — ἕκαστος δὲ ὡς βούλεται κρινέτω, — ἐκθησ μεθα. Ὁ θεωρῶν καὶ καταλαμβάνων τὴν τοῦ Λόγ ὑπεροχὴν, λύοντος καὶ διελέγχοντος πάσας τὰς ὑπ τῶν ψευδῶν μὲν, ἐπαγγελλομένων δὲ ἀλήθειαν, πιθ νότητας, βλέπει τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, κατὰ τὸν Ἰ

---

1) Sic Cod. Tarinianus, ed. autem Huet.: τοιούτοις.

2) Sic recte habent Codd. Anglicanus, Vatic. et T rinianus; male autem alias: ἐπίχειρον. R. — Huet. textu: ἐπιχεῖρον, ad oram: „fortasse: ἔτι χεῖρον.“

3) H. et R. minus accurate: ἠκολουθεῖ.

4) Matth. XVI, 28. coll. pag. 179. not. 5.

5) Marc. IX, 1.

6) Sic habet Cod. Tarin., in ed. autem Huetii ε est ἐν. R.

ἔχοντα λόγον, τὸν Λόγον τοῦ Θεοῦ, ἐρχόμενον ἐν τῇ ἰδίᾳ βασιλείᾳ· εἰ δὲ βλέποι ὁ τοιοῦτος τὸν Λόγον, οὐ μόνον λύοντα πᾶσαν τὴν τῶν ἐναντίων πιθανότητα, ἀλλὰ καὶ τὰ ἴδια τρανότατα παριστάντα, βλέποι ἂν αὐτοῦ πρὸς τῇ βασιλείᾳ καὶ τὴν δόξαν. Καὶ ὁ τοιοῦτός γε ἐν αὐτῷ βλέποι ἂν „τὴν τοῦ θεοῦ βασιλείαν ἐληλυθυῖαν ἐν¹) δυνάμει·“ καὶ τοῦτο βλέποι ἂν, ὡς οὐδαμῶς ἔτι ὑπὸ ἁμαρτίας βασιλευόμενος, βασιλευούσης²) ἐν τῷ θνητῷ σώματι τῶν ἁμαρτανόντων, ἀλλ' ἀεὶ τεταγμένης ὑπὸ βασιλεῖ τῷ τῶν ὅλων θεῷ, οὗ ἡ βασιλεία δυνάμει μὲν „ἐντὸς³) ἡμῶν ἐστι,“ ἐνεργείᾳ δὲ, καὶ, ὡς ὠνόμασεν ὁ Μάρκος, ἐν δυνάμει, καὶ οὐδαμῶς ἐν ἀσθενείᾳ, ἐντὸς τῶν τελείων μόνων. Ταῦτα μὲν οὖν ἐπῆσε τοῖς μαθηταῖς ὁ Ἰησοῦς, οὐ περὶ πάντων αὐτῶν, ἀλλὰ⁴) περί τινων προφητεύων ἐπηγγείλατο.

Περὶ τῆς μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος.

36. „Μετὰ⁵) δὲ ἡμέρας ἕξ,“ — κατὰ τὸν Ματθαῖον, καὶ τὸν Μάρκον, — „παραλαμβάνει τὸν Πέτρον, καὶ Ἰάκωβον, καὶ Ἰωάννην τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, καὶ ἀνάγει αὐτοὺς εἰς ὄρος ὑψηλὸν κατ' ἰδίαν· καὶ μετεμορφώθη

---

¹) Marc. IX, 1.

²) Rom. VI, 12.

³) Luc. XVII, 21. — Marc. IX, 1.

⁴) ἀλλὰ περί τινων. Sic lacunam, quae comparet in ed. Huetii, supplet Cod. Tarinianus. R. — Huet. in textu: ἀλλὰ πε * * * προφητεύων, in notis: „lacunam Ms. H. bona fide repraesentamus. E veteri interpretatione, quae h. l. deficit, nulla nos prosecuta sunt auxilia. Quod si quae (?) conjecturae fides est, dum veteres libri desunt, auctor sum legendi: οὐ περὶ πάντων αὐτῶν, ἀλλὰ περί τινων μόνον προφητεύων.“

⁵) Matth. XVII, 1. 2. Edd. N. T. καὶ μεθ' ἡμέρας — παραλαμβάνει ὁ Ἰησοῦς τὸν — ἀδελφὸν αὐτοῦ, καὶ ἀναφέρει αὐτούς. Cfr. Marc. IX, 2. et pag. 190. not. 2.

[redacted]

ἔμπροσθεν αὐτῶν.“ Τοῦτο δὲ καὶ πρὸ τῆς κατὰ ταύτη φαινομένης ἡμῖν διηγήσεως γεγονέτω πάλαι, καὶ ἀ πρὸς τὴν λέξιν. Δοκεῖ δέ μοι, τοὺς ἀναγομένους ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ εἰς τὸ ὑψηλὸν ὄρος, καὶ ἀξιουμένους τοῦ κατ᾽ ἰδίαν αὐτοῦ τὴν μεταμόρφωσιν θεωρῆσαι, μὴ μάτην μεθ᾽ ἓξ ἡμέρας ἀνάγεσθαι τῶν προειρημένων λόγων. Ἐπεὶ γὰρ ἐν ἓξ ἡμέραις, τελείῳ ἀριθμῷ, ὁ σύμπας γεγένηται κόσμος, τὸ τέλειον τοῦτο δημιούργημα διὰ τοῦτ᾽ οἶμαι τὸν ὑπερβαίνοντα πάντα τὰ τοῦ κόσμου πράγματα ἐν τῷ ἐσχοπηκέναι, οὐκέτι μὲν τὰ βλεπόμενα, πρόσκαιρα γὰρ ταῦτα, ἤδη δὲ τὰ μὴ[1]) βλεπόμενα, καὶ μόνα τὰ μὴ βλεπόμενα, διὰ τὸ εἶναι αὐτὰ αἰώνια, δηλοῦσθαι ἐν τῷ· „μεθ᾽ ἡμέρας[2]) ἓξ παραλαμβάνει ὁ Ἰησοῦς“ τούσδε τινάς. Εἴ τις οὖν ἡμῶν βούλεται, τοῦ Ἰησοῦ παραλαμβάνοντος αὐτὸν, ὑπ᾽ αὐτοῦ ἀναχθῆναι εἰς τὸ ὑψηλὸν ὄρος, καὶ ἀξιωθῆναι τοῦ κατ᾽ ἰδίαν θεωρῆσαι τὴν μεταμόρφωσιν αὐτοῦ, ὑπεραναβαινέτω τὰς ἓξ ἡμέρας, διὰ τὸ μὴ σκοπεῖν ἔτι τὰ βλεπόμενα μηδὲ ἀγαπᾷν ἔτι τὸν κόσμον, μηδὲ τὰ ἐν κόσμῳ, μηδέ τινα κοσμικὴν ἐπιθυμίαν ἐπιθυμεῖν, ἥτις ἐστὶν ἐπιθυμία σωμάτων, καὶ τοῦ ἐν σώματι πλούτου, καὶ τῆς κατὰ σάρκα δόξης, καὶ ὅσα πέφυκε τὴν ψυχὴν περισπᾷν, καὶ περιέλκειν ἀπὸ τῶν κρειττόνων καὶ θειοτέρων, καὶ[3]) κα-

---

[1]) Sic recte habent Codd. Vatic. et Tarinianus; male autem ed. Huetii (in textu): *μὲν βλεπόμενα.* R. — H in notis: „Locus petitus est ex II Cor. IV, 18. Vetus interpres: *considerans jam non quae videntur, temporalia enim sunt; sed quae non videntur, quoniam sunt aeterna.* Mendosa itaque est Ms. H. lectio, quae sic fortasse emendanda est: *ἤδη δὲ μόνα τὰ μὴ βλεπόμενα, διὰ τὸ εἶναι κ. τ. λ.*“

[2]) Matth. XVII, 1. coll. Marc. IX, 2. et pag. 189 not. 5.

[3]) Deest *καί* in ed. R.

ὑφέλκειν, καὶ ἐρείδειν τῇ ἀπάτῃ τοῦ αἰῶνος τούτου ἐν πλούτῳ, καὶ δόξῃ, καὶ ταῖς λοιπαῖς ἐχθραῖς ἀληθείας ἐπιθυμίαις. Ἐπειδὰν γὰρ διέλθῃ τὰς ἕξ, ὡς εἰρήκαμεν, ἡμέρας,[1]) καινὸν σαββατιεῖ σάββατον, εὐφραινόμενος ἐν τῷ ὑψηλῷ ὄρει ἐκ τοῦ βλέπειν μεταμορφωθέντα τὸν Ἰησοῦν ἔμπροσθεν αὐτοῦ· διαφόρους γὰρ ἔχει ὁ Λόγος μορφὰς, φαινόμενος ἑκάστῳ ὡς συμφέρει τῷ βλέποντι, καὶ μηδενὶ ὑπὲρ ὃ χωρεῖ ὁ βλέπων φανερούμενος.

37. Ζητήσεις δὲ, εἰ, ὅτε μετεμορφώθη ἔμπροσθεν τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἀναχθέντων εἰς τὸ ὑψηλὸν ὄρος, ὤφθη αὐτοῖς ἐν μορφῇ θεοῦ, ᾗ ὑπῆρχε πάλαι· ὡς τοῖς μὲν κάτω ἔχων τὴν δούλου μορφὴν, τοῖς δὲ ἀκολουθήσασιν αὐτῷ μετὰ ἓξ ἡμέρας εἰς τὸ ὑψηλὸν ὄρος, οὐκ ἐκείνην, ἀλλὰ τὴν τοῦ θεοῦ. Ἀλλὰ ἄκουε τούτων, εἰ δύνασαι, πνευματικῶς προσέχων ἅμα, ὅτι οὐκ εἴρηται μὲν ἁπλῶς „μετεμορφώθη," μετὰ δέ τινος ἀναγκαίας προσθήκης, ἣν ἀνέγραψε Ματθαῖος, καὶ Μάρκος· κατὰ γὰρ ἀμφοτέρους „μετεμορφώθη[2]) ἔμπροσθεν αὐτῶν." Καὶ κατὰ[3]) τοῦτό γε ἐρεῖς δυνατὸν εἶναι, τὸν Ἰησοῦν ἔμπροσθεν μέν τινων μεταμορφωθῆναι ταύτην τὴν μεταμόρφωσιν, ἔμπροσθεν δὲ ἑτέρων κατὰ τὸ αὐτὸ καιροῦ μὴ μεταμορφωθῆναι. Εἰ δὲ θέλεις τὴν μεταμόρφωσιν τοῦ Ἰησοῦ ἰδεῖν ἔμπροσθεν τῶν ἀναβάντων εἰς τὸ ὑψηλὸν ὄρος κατ' ἰδίαν σὺν αὐτῷ, ἴδε μοι τὸν ἐν τοῖς εὐαγγελίοις Ἰησοῦν ἁπλούστερον μὲν νοούμενον, καὶ, ὡς ἂν ὀνομάσαι τις, κατὰ σάρκα γινωσκόμενον τοῖς μὴ ἀναβαίνουσι διὰ τῶν ἐπαναβεβηκότων ἔργων καὶ λόγων ἐπὶ τὸ ὑψηλὸν τῆς σοφίας ὄρος· οὐκέτι δὲ κατὰ σάρκα γινωσκόμενον, ἀλλὰ θεολογούμενον δι' ὅλων τῶν εὐαγγελίων, καὶ ἐν τῇ τοῦ θεοῦ μορφῇ κατὰ τὴν γνῶσιν αὐ-

---

1) Desideratur ἡμέρας in edd. H. et R.

2) Matth. XVII, 2. Marc. IX, 2.

3) Deest κατά in ed. Coloniensi.

τῶν[1]) θεωρούμενον· τούτων γὰρ ἔμπροσθεν μεταμορφοῦται ὁ Ἰησοῦς, καὶ οὐδενὶ[2]) τῶν κάτω. Ἐπὰν δὲ μεταμορφωθῇ, καὶ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ λάμπει ὡς ὁ ἥλιος, ἵνα φανερωθῇ τοῖς τέκνοις τοῦ φωτὸς, ἐκδυσαμένοις τὰ ἔργα[3]) τοῦ σκότους, καὶ ἐνδυσαμένοις τὰ ὅπλα τοῦ φωτὸς, καὶ μηκέτι οὖσι τέκνοις σκότους[4]) ἢ νυκτὸς, ἀλλὰ γενομένοις υἱοῖς ἡμέρας, καὶ ὡς ἐν ἡμέρᾳ εὐσχημόνως[5]) περιπατοῦσι· καὶ φανερωθεὶς λάμψει αὐτοῖς, οὐχ ἁπλῶς ὡς ὁ ἥλιος, ἀλλ' ἐπιδεικνύμενος αὐτοῖς τὸ εἶναι δικαιοσύνης ἥλιος.

38. Καὶ οὐ μόνον αὐτὸς μεταμορφοῦται ἔμπροσθεν τῶν τοιούτων μαθητῶν, οὐδὲ προστίθησι μόνον τῇ μεταμορφώσει τὸ λάμψαι τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος, ἀλλὰ γὰρ καὶ τὰ ἱμάτια[6]) αὐτοῦ τοῖς ἀναχθεῖσιν ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὸ ὑψηλὸν ὄρος κατ' ἰδίαν φαίνεται λευκὰ ὡς τὸ φῶς. Ἱμάτια δὲ τοῦ Ἰησοῦ, αἱ λέξεις καὶ, ἃ ἐνεδύσατο, τῶν εὐαγγελίων γράμματα. Οἶμαι δ' ὅτι καὶ τὰ παρὰ τοῖς ἀποστόλοις δηλοῦντα[7]) τὰ περὶ αὐτοῦ, ἱμάτιά ἐστιν Ἰησοῦ, γινόμενα τοῖς ἀναβαίνουσιν εἰς τὸ ὑψηλὸν ὄρος μετὰ τοῦ Ἰησοῦ λευκά. Ἀλλ' ἐπεὶ καὶ λευκῶν εἰσι διαφοραὶ, τὰ ἱμάτια αὐτοῦ γίνονται

---

1) Cod. Vaticanus: αὐτοῦ. R.

2) Idem Codex: καὶ ἐν οὐδενὶ τῶν κάτω. Mox omnes Mss.: ἐπὰν δὲ μεταμορφωθῇ, καὶ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ λάμπει κ. τ. λ. In ed. autem Huetii deest λάμπει. R.

3) Rom. XIII, 12.

4) I Thess. V, 5.

5) I Thess. IV, 12. Rom. XIII, 13.

6) Matth. XVII, 2. coll. Marc. IX, 3.

7) Ita recte habebat Cod. Tarinianus (itemque ed. Huet. ad oram habet atque in notis); male autem ed. Huetii (in textu) δηλοῦν τὰ περί κ. τ. λ. R.

ὡς τὸ πάντων λευκῶν¹) λαμπρότατον καὶ καθαρώτατον. Τοῖον δέ ἐστι τὸ φῶς. Ἐπὰν οὖν ἴδῃς τινὰ, μὴ μόνον τὴν περὶ Ἰησοῦ θεολογίαν ἀκριβοῦντα, ἀλλὰ καὶ τὴν λέξιν τῶν εὐαγγελίων πᾶσαν σαφηνίζοντα, μὴ ὄκνει τῷ τοιούτῳ φάσκειν, γεγονέναι τὰ ἱμάτια τοῦ Ἰησοῦ λευκὰ ὡς τὸ φῶς. Ἐπὰν δὲ οὕτω νοηθῇ καὶ θεωρηθῇ μεταμορφωθεὶς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, ὡς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ εἶναι ἥλιον, καὶ τὰ ἱμάτια αὐτοῦ λευκὰ ὡς τὸ φῶς, εὐθέως ὀφθεῖεν ἂν τῷ τοιοῦτον ἰδόντι τὸν Ἰησοῦν Μωϋσῆς, ὁ νόμος, καὶ ὁ Ἠλίας συνεκδοχικῶς, οὐχ εἷς μόνος, ἀλλὰ πάντες οἱ προφῆται κοινολογούμενοι πρὸς τὸν Ἰησοῦν· τοιοῦτον γάρ ἐστι τὸ δηλούμενον· „μετ' αὐτοῦ²) συλλαλοῦντες·“ κατὰ δὲ τὸν Λουκᾶν· „Μωσῆς³) καὶ Ἠλίας, ὀφθέντες ἐν δόξῃ,“ καὶ τὰ ἑξῆς, ἕως τοῦ· „ἐν Ἱερουσαλήμ.“ Εἴ τις δὲ εἶδε Μωσέως τὴν δόξαν, νοήσας τὸν πνευματικὸν νόμον ὡς ἕνα πρὸς τὸν Ἰησοῦν λόγον, καὶ τὴν ἐν τοῖς προφήταις ἐν μυστηρίῳ⁴) ἀποκεκρυμμένην σοφίαν, εἶδε Μωσῆν καὶ Ἠλίαν ἐν δόξῃ, ὅτε εἶδεν αὐτοὺς μετὰ τοῦ Ἰησοῦ.

39. Εἶτα⁵) ἐπεὶ κατὰ τὸν Μάρκον δεήσει διηγήσασθαι τό· „καὶ ἐν τῷ⁶) προσεύχεσθαι αὐτὸν μετεμορφώθη ἔμπροσθεν αὐτῶν“ λεκτέον, ὅτι μήποτε μάλιστα ἔστιν ἰδεῖν τὸν Λόγον ἔμπροσθεν ἡμῶν μεταμορφούμενον, ἐὰν τὰ προειρημένα ποιήσωμεν, καὶ ἀναβῶμεν εἰς τὸ ὄρος, καὶ ἴδωμεν τὸν Αὐτολόγον κοινολογούμε-

---

¹) H. et R. in textu quidem: λευκόν, iidem tamen, ille ad marg., hic in notis: „lege λευκῶν.“

²) Matth. XVII, 3. Ed. Lachm. συλλαλ. μετ' αὐτοῦ. Cfr. Marc. IX, 4.

³) Luc. IX, 30. 31. coll. edd. N. T.

⁴) I Cor. II, 7.

⁵) H. in notis: „Cod. Holm. habebat: εἴ τε ἐπεί κτλ.“

⁶) Haec non sunt Marci, neque item Lucae; sed partim Marci (cfr. Marc. IX, 2. coll. Matth. XVII, 2.), partim Lucae, cfr. Luc. IX, 29. Huetius.

νον πρὸς τὸν πατέρα, καὶ εὐχόμενον αὐτῷ ὑπὲρ ὧν ἀ-
ξαιτ' ἂν ἀληθινὸς ἀρχιερεὺς ἀληθινῷ μόνῳ θεῷ. Ἡ
δὲ οὕτω θεῷ ὁμιλῇ, καὶ προσεύξηται τῷ πατρὶ, ἀναβαίν
εἰς τὸ ὄρος· τότε δὲ, κατὰ τὸν Μάρκον, γίνονται τὰ ἱμά
τια [1]) αὐτοῦ λευκὰ καὶ στίλβοντα ὡς τὸ φῶς, οἷα γν
φεὺς ἐπὶ τῆς γῆς οὐ δύναται οὕτως λευκᾶναι.[2]) Κ
τάχα οἱ μὲν ἐπὶ τῆς γῆς γναφεῖς, οἱ ἐπιμελούμενοί οἱ
σοφοὶ τοῦ αἰῶνος τούτου λέξεως ἧς νομίζουσι λαμπρᾶ
καὶ καθαρᾶς, ὡς κοσμεῖσθαι δοκεῖν καὶ τὰ αἰσχρὰ νο
ματα, καὶ τὰ ψευδῆ δόγματα ὑπὸ τῆς, ἵν' οὕτως ὀν
μάσω, γναφικῆς αὐτῶν· ὁ δὲ στίλβοντα τοῖς ἐπαναβᾶ
κόσιν ἐπιδεικνὺς τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, καὶ λαμπρότερα
δύναται ποιεῖν ἢ ἐκείνων γναφικὴ, ὁ Λόγος ἐστὶ, π
ριστὰς ἐν ταῖς ὑπὸ πολλῶν καταφρονουμέναις λέξεσι τ
γραφῶν τὴν τῶν νοημάτων στίλψιν, ὅτε ὁ ἱματισμ
τοῦ Ἰησοῦ, κατὰ τὸν Λουκᾶν, λευκὸς[3]) καὶ ἐξαστρ
πτων γίνεται.

40. Ἴδωμεν δὲ[4]) μετὰ ταῦτα, τί νοήσας ὁ Πέτρ
ἀποκριθεὶς εἶπε τῷ Ἰησοῦ· „Κύριε,[5]) καλόν ἐστιν
μᾶς ὧδε εἶναι· ποιήσωμεν τρεῖς σκηνάς,“ καὶ τὰ ἑξῆ
Διὰ τοῦτο δὲ μάλιστα ταῦτα ζητητέον, ἐπεὶ ὁ μὲν Μά
κος ἐπήγαγεν αὐτοῖς ὡς ἐκ τοῦ ἰδίου προσώπου τ
„οὐ[6]) γὰρ ᾔδει τί ἀπεκρίθη·“ ὁ δὲ Λουκᾶς· „μὴ[7]) ε
δὼς, φησὶν, ὃ λέγει.“ Ἐπιστήσεις οὖν, εἰ κατ' ἔκαστ

---

[1]) Marc. IX, 3. coll. edd. N. T.

[2]) H. et R. λευκᾶναι.

[3]) Luc. IX, 29.

[4]) Cod. Vaticanus: ἴδωμεν οὖν μετὰ ταῦτα. R.

[5]) Matth. XVII, 4. coll. Marc. IX, 5. et Luc. IX, 3
Ed. Knapp. Matth. l. l. εἰ θέλεις, ποιήσωμεν ὧδε τρε
σκηνάς, ed. Lachm. εἰ θέλεις, ποιήσω ὧδε κ. τ. λ. I
voc. ὧδε cfr. pag. 201. lin. 6.

[6]) Marc. IX, 6. Pro verbis: τί ἀπεκρίθη, ed. Knap
τί λαλήσει, ed. Lachm. τί λαλήσῃ. Cfr. pag. 200. not.

[7]) Luc. IX, 33.

[illegible] ἐλάλει, κατειλημμένος τοῦ κινοῦντος αὐτὸν πνεύματος πρὸς τὸ εἰπεῖν ταῦτα, ὅπερ ἅγιον μὲν εἶναι οὐ δύναται· ἐδίδαξε γὰρ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ ὁ Ἰωάννης, πρὸ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Σωτῆρος μηδέπω πνεῦμα ἅγιον ὑπάρχειν, εἰπών· „οὔπω[1]) γὰρ ἦν πνεῦμα, ὅτι ὁ Ἰησοῦς οὐδέπω ἐδοξάσθη.“ Εἰ δὲ οὔπω ἦν πνεῦμα, καὶ ὁ μὴ εἰδὼς τί ἐλάλει, ὑπό τινος κινούμενος πνεύματος ἐλάλει, ἕν τι τῶν πνευμάτων ἦν τὸ ταῦτα λέγεσθαι ἐνεργοῦν, ἅτε μηδέπω ἐθριαμβεύετο ἐκ τῷ ξύλῳ, μηδὲ [illegible] καθ' ἐκείνων, περὶ ὧν γέγραπται τό· „ἀπεκδυσάμενος[2]) τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας, ἐδειγμάτισεν ἐν παρρησίᾳ θριαμβεύσας ἐν τῷ ξύλῳ.“ Τοῦτο δὲ ἦν τάχα τὸ πλῆθος σκάνδαλον ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ, καὶ ὁ ἀκούσας ἀκούσας ἐν τῷ· „ὕπαγε[3]) ὀπίσω μου, σατανᾶ· σκάνδαλόν μου εἶ.“ Εὖ οἶδα δ' ὅτι τὰ τοιαῦτα πολλοῖς προσκόψει τῶν ἐντυγχανόντων, οἰομένοις οὐ κατὰ τὸ εὔλογον δυσφημεῖσθαι τὸν πρὸ μικροῦ μακαρισθέντα ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ, ἐπὶ τῷ τὸν ἐν οὐρανοῖς πατέρα ἀποκεκαλυφέναι αὐτῷ τὰ περὶ τοῦ Σωτῆρος, ὡς ἄρα ὁ Ἰησοῦς εἴη, καὶ ὁ Χριστὸς, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ[4]) θεοῦ τοῦ ζῶντος. Ἀλλ' ὁ τοιοῦτος ἐπιστησάτω τῇ τοῦ Πέτρου καὶ τῶν λοιπῶν ἀποστόλων ἀκριβείᾳ, καὶ αὐτῶν δεηθέντων, ὡς ἀλλοτρίων ἔτι τοῦ ἐξαγοράσοντος[5]) αὐτοὺς

---

[1]) Ev. Joann. VII, 39. Ed. Knapp. πνεῦμα ἅγιον, ὅτι ὁ Ἰησ. οὐδέπω κ. τ. λ., ed. Lachm. πνεῦμα δεδομένον, ὅτι Ἰησοῦς οὔπω κ. τ. λ.

[2]) Coloss. II, 15. coll. pag. 163. not. 1.

[3]) Matth. XVI, 23. coll. pag. 169. not. 3.

[4]) H. et R. in notis, ille: „Cod. noster (Holm.) ὁ υἱὸς τοῦ ζῶντος,“ hic: „„in Cod. Anglicano (Holm.?) deest τοῦ θεοῦ.““

[5]) Cod. Anglicanus recte habet: ἐξαγοράσοντος, non autem ἐξαγοράσαντος, uti legerat Huetius. R. — Huet. in notis: „quod qui pote congruat cum ὀνησομένου, quod sequitur? Lege (item ad oram): ἐξαγοράσοντος.“

ἀπὸ τοῦ ἐχθροῦ, καὶ ἀνησυρμένου αὐτοὺς τῷ τιμίῳ τοῦ αἵματι· ἢ λεγέτωσαν ἡμῖν οἱ θέλοντες καὶ πρὸ πάθους Ἰησοῦ τελείους γεγονέναι τοὺς ἀποστόλους, θεν „ὁ Πέτρος[1]) καὶ οἱ σὺν αὐτῷ“ κατὰ τὸν κα τῆς Ἰησοῦ μεταμορφώσεως „ἦσαν βεβαρημένοι ὕπ Ἵνα δὲ προλαβὼν τι καὶ τῶν ἑξῆς εἰς τὸ προκείμ παραλάβω, ἐπαπορήσαιμ' ἂν τοιαῦτα· ἆρά ἐστί σκανδαλισθῆναι ἐν τῷ Ἰησοῦ, χωρὶς τῆς τοῦ σκανδ ζοντος διαβόλου ἐνεργείας· ἔστι δὲ ἀρνήσασθαι τὸν σοῦν, καὶ ταῦτα ἐπὶ παιδισκαρίου, καὶ θυρωροῦ, ἀνθρώπων εὐτελεστάτων, μὴ συνόντος τῷ ἀρνουμ πνεύματος ἐχθροῦ τῷ διδομένῳ πνεύματι, καὶ συ τοῖς πρὸς τὸ ὁμολογεῖν κατά τινα ἀξίαν αὐτῶν θεοῦ βοηθουμένοις. Ἀλλ' οὐ φήσει ὅγε τὰς ῥίζας ἁμαρτημάτων ἀναφέρειν μεμαθηκὼς ἐπὶ τὸν πα τῆς ἁμαρτίας, τὸν διάβολον, χωρὶς ἐκείνου ἢ τοὺς ἀ στόλους ἐσκανδαλίσθαι, ἢ τὸν Πέτρον ἠρνῆσθαι πρὸ ἀλεκτοροφωνίας ἐκείνης τρίς. Εἰ δὲ τοῦθ' οὕτως ἐ μήποτε τὸ ὑπὲρ τοῦ σκανδαλίσαι τὸ ὅσον ἐφ' ἑαυτῷ Ἰησοῦν, καὶ ἀποστῆσαι τῆς κατὰ τὸ πάθος σωτηρίου θρώποις μετὰ πολλῆς προθυμίας οἰκονομίας, τὰ εἰς τε φέρειν δοκοῦντα ἐνεργῶν, αὐτὸς καὶ ἐνταῦθα οἱ ἀπατηλῶς περισπᾶσαι βούλεται τὸν Ἰησοῦν, ὡς ἐπι λῶν τὸ[2]) μηκέτι συγκαταβαίνειν τοῖς ἀνθρώποις, ἥκειν πρὸς αὐτούς, καὶ τὸν ὑπὲρ αὐτῶν ἀναδέξασ θάνατον, ἀπομεῖναι δὲ ἐν τῷ ὑψηλῷ ὄρει μετὰ Μ σέως καὶ Ἠλίου. Ἐπηγγέλλετο δὲ καὶ ποιῆσαι τ σκηνάς, μίαν μὲν ἰδίαν τῷ Ἰησοῦ, ἑτέραν δὲ τῷ Μω καὶ ἄλλην τῷ Ἠλίᾳ, ὡς μὴ χωρούσης, εἰ καὶ ἐν σκη αὐτοὺς ἔδει εἶναι καὶ ἐν τῷ ὑψηλῷ ὄρει, μιᾶς σκη τοὺς τρεῖς. Τάχα δὲ καὶ ἐν τούτῳ ἐκακούργει ὁ „μὴ[3]) εἰδότα, τί λέγει,“ ἐνεργῶν, βουλόμενος μὴ ἐ

1) Luc. IX, 32.
2) Ed. Huet. τό, ed. R. τῷ.
3) Luc. IX, 33.

[illegible] Ἰησοῦν καὶ Μωσέα, καὶ Ἠλίαν, ἀλλὰ χωρίσαι αὐτοὺς ἀπ' ἀλλήλων, προφάσει τῶν τριῶν σκηνῶν.[1]) Ψευδὲς δὲ ἦν καὶ τό· „καλόν ἐστιν[2]) ἡμᾶς ὧδε εἶναι·“ εἰ γὰρ ἦν καλὸν, κἂν ἔμεινεν ἐκεῖ. Εἰ δὲ ψεῦδος, ζητήσεις τίς ἐνέργησε λαληθῆναι τὸ ψεῦδος· καὶ μάλιστα ἐπεὶ κατὰ τὸν Ἰωάννην· „ὅταν[3]) λαλῇ τὸ ψεῦδος, ἐκ τῶν ἰδίων λαλεῖ, ὅτι ψεύστης ἐστὶ καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ·“ καὶ ὥσπερ οὐκ ἔστιν ἀλήθεια χωρὶς ἐνεργείας εἰπόντος· „ἐγώ εἰμι[4]) ἡ ἀλήθεια·“ οὕτως[5]) οὐδὲ τὸ ψεῦδος χωρὶς τοῦ ἐχθροῦ τῇ ἀληθείᾳ. Τὰ ἐναντία τοίνυν ἔτι ἐν τῷ Πέτρῳ ἦν, ἀλήθεια καὶ ψεῦδος· καὶ ἀπὸ ἀληθείας μὲν ἔλεγε τό· „σὺ[6]) εἶ ὁ Χριστὸς, ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τοῦ[7]) ζῶντος·“ ἀπὸ δὲ τοῦ ψεύδους τό· „Ἵλεώς[8]) σοι, κύριε· οὐ μὴ ἔσται σοι τοῦτο·“ ἀλλὰ καὶ τό· „καλόν ἐστιν[9]) ἡμᾶς ὧδε εἶναι.“ Ὁ δὲ μὴ θέλων ἀπό τινος ἐνεργείας χείρονος τὸν Πέτρον εἰρηκέναι ταῦτα, ἀλλὰ ψιλῆς εἶναι τῆς προαιρέσεως αὐτοῦ τοὺς λόγους, ἀπιστούμενος πῶς ἂν παραστήσαι τό· „μὴ[10]) εἰδὼς ὃ ἐλάλει·“ καὶ τό· „οὐ γὰρ[11]) ᾔδει τί ἀπεκρίθη·“ φήσει, ὅτι κἀκεῖ ὡς δύσφη-

---

[1]) H. et R. in textu: τῶν τριῶν ἐκείνων, H. tam. in notis: „ita Cod. noster. Lege τῶν τριῶν σκηνῶν. Vetus interpres: trium tabernaculorum obtentu.“ — Item fere R. in notis: „„lego cum Huetio σκηνῶν, etc.““

[2]) Matth. XVII, 4. Marc. IX, 5. Luc. IX, 33.

[3]) Ev. Joann. VIII, 44.

[4]) Ibidem XIV, 6.

[5]) οὕτως οὐδὲ — ἐχθροῦ τῇ ἀληθείᾳ. Haec in Huet. ed. desiderantur, et hic supplentur e Mss. Vaticano, Anglicano et Taurinensi. R.

[6]) Matth. XVI, 16.

[7]) Desunt h. l., cfr. pag. 158. not. 4., verba: τοῦ ζῶντος, in edd. H. et R.

[8]) Matth. XVI, 22.

[9]) Ibid. XVII, 4. Marc. IX, 5. Luc. IX, 33.

[10]) Luc. IX, 33. H. et R. h. l., cfr. p. 194. not. 7., ἐλάλει.

[11]) Marc. IX, 6. coll. pag. 194. not. 6.

μὸν ἐποίησε[1]) καὶ ἀνάξιον τοῦ Ἰησοῦ τὸ [illegible] ἀποκτανθῆναι τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος, τὸν Χριστόν, ὃν ἤδη [illegible] ἐν αὐτῷ ὁ πατήρ· καὶ ἐνταῦθα ὡς τὰς δύο μορφὰς τοῦ Ἰησοῦ ἰδὼν, καὶ καλῶς διαφέρουσαν τὴν κατὰ τὴν μεταμόρφωσιν, ταύτῃ εὐαρεστούμενος καλὸν εἶπεν εἶναι τὰς διατριβὰς ἐν τῷ ὄρει ἐκείνῳ ποιήσασθαι, ἵνα αὐτός τε καὶ οἱ σὺν αὐτῷ εὐφραίνωνται, θεωροῦντες τὴν μεταμόρφωσιν τοῦ Ἰησοῦ, καὶ τὸ λάμπον[2]) πρόσωπον αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος, καὶ τὰ λευκὰ ὡς τὸ φῶς ἱμάτια αὐτοῦ, καὶ πρὸς τούτοις τοὺς ἅπαξ ὀφθέντας ἐν δόξῃ ἀεὶ θεωροῦσιν ἐν δόξῃ, Μωσῆν καὶ Ἠλίαν εὐφραίνωνται δὲ ἐφ' οἷς ἂν ἀκούσωσιν αὐτῶν συλλαλούντων ἀλλήλοις καὶ κοινολογουμένων, Μωσέως μὲν καὶ Ἠλίου πρὸς τὸν Ἰησοῦν, τοῦ δὲ Ἰησοῦ πρὸς αὐτούς.

41. Ἐπεὶ δὲ μηδέπω περιεργασάμενοι τροπολογεῖν τὰ κατὰ τὸν τόπον, ὡς πρὸς τὸ ῥητὸν βασανίζοντες ταῦτα εἴπομεν,[3]) τούτοις ἀκολούθως ἴδωμεν, μήποτε ἀναβιβασθέντες εἰς τὸ ὕψος τῶν τῆς ἀληθείας δογμάτων, καὶ τὴν μεταμόρφωσιν ἰδόντες τοῦ Ἰησοῦ, καὶ τῶν ὀφθέντων ἐν δόξῃ μετ' αὐτοῦ, Μωϋσέως καὶ Ἠλίου, ὁ ἀποδεδομένος[4]) Πέτρος καὶ οἱ τῆς βροντῆς υἱοὶ βούλοιντ' ἂν ἐν αὐτοῖς σκηνὰς ποιῆσαι τῷ τοῦ θεοῦ Λόγῳ κατοικήσοντι ἐν αὐτοῖς, καὶ τῷ νόμῳ αὐτοῦ μετὰ δόξης τεθεωρημένῳ, καὶ τῇ προφητείᾳ τὴν ἔξοδον[5]) λαλούσῃ τοῦ Ἰησοῦ, ἣν ἔμελλε πληροῦν, καὶ ὡς τὸν θεωρητικὸν

---

[1]) Codd. Vatic. et Tarinianus: ἐποίησε. Ed. Huetii περιέστησε. R.

[2]) Omnes Mss. λάμπον. Ed. Huetii: λαμπρόν. R.

[3]) Ed. Huet. εἴπομεν, ed. R. in textu: εἴπωμεν, in notis: „Cod. Vaticanus: εἴπωμεν εἰ τούτοις ἀκολούθως ἴδομεν."

[4]) Cod. Vaticanus: „ὁ ἀποδεδειγμένος. R.

[5]) Luc. IX, 31.

μὴ ἀγαπήσας ὁ Πέτρος βίον, καὶ τὸ ἐν αὐτῷ τερπωλὸν προκρίνας τοῦ ἐν πολλοῖς εἶναι, μετά τινος ὀχλήσεως, ἐπὶ προθέσει τοῦ ὠφελεῖν τοὺς βουλομένους, εἶπε τό· „καλόν ἐστιν[1]) ἡμᾶς ὧδε εἶναι.“ Ἀλλ' ἐπεὶ ἡ ἀγάπη „οὐ ζητεῖ[2]) τὰ ἑαυτῆς,“ τὸ νομιζόμενον τῷ Πέτρῳ καλὸν οὐ πεποίηκεν ὁ Ἰησοῦς· διὸ καταβέβηκεν ἀπὸ τοῦ ὄρους πρὸς[3]) τοὺς μὴ δυναμένους ἀναβῆναι ἐπ' αὐτό, καὶ ἰδεῖν[4]) τὴν αὐτοῦ μεταμόρφωσιν, ἵνα κἂν ὁποῖον χωροῦσιν αὐτὸν ἰδεῖν θεωρήσωσι. Δικαίου τοίνυν ἐστὶ καὶ τὴν μὴ τὰ ἑαυτῆς ζητοῦσαν ἀγάπην[5]) ἔχοντος, ἐλεύθερον μὲν εἶναι ἐκ πάντων, πᾶσι δὲ αὐτὸν δουλῶσαι τοῖς κάτω, ἵνα τοὺς πλείονας αὐτῶν κερδήσῃ. Εἴποι δ' ἄν τις πρὸς τὰ ἀποδιδόμενα περὶ ἐκστάσεως καὶ ἐνεργείας πνεύματος χείρονος εἰς τὸν Πέτρον, περὶ τοῦ „μὴ εἰδὼς[6], ὃ λέγει“ μὴ προσιέμενος ἐκείνην τὴν διήγησιν.[7]) ὅτι παρὰ τῷ Παύλῳ τινές, θέλοντες[8]) εἶναι νομοδιδάσκαλοι, οὐκ οἴδασι περὶ ὧν λέγουσι, ἀλλ' ὅτι μὴ τρανοῦντες τὴν φύσιν τῶν λεγομένων, μηδὲ νοοῦντες αὐτῶν τὸ βούλημα, διαβεβαιοῦνται περὶ ὧν οὐκ ἴσασι· τοιοῦτόν τι ἐπεπόνθει καὶ ὁ Πέτρος, μὴ καταλαβὼν γάρ τι τὸ καλὸν περὶ τῆς κατὰ Ἰησοῦν οἰκονομίας, καὶ τῶν ὀφθέντων ἐν τῷ ὄρει, Μωσέως καὶ Ἠλίου, λέγει τό· „καλόν ἐστιν[9]) ἡμᾶς ὧδε εἶναι,“ καὶ τὰ ἑξῆς.

---

1) Matth. XVII, 4. Marc. IX, 5. Luc. IX, 33.

2) I Cor. XIII, 5.

3) Ed. Huetiana minus recte: πρὸ τοὺς κ. τ. λ.

4) Ed. Huetii: καὶ ἰδεῖν αὐτοῦ τὴν μεταμόρφωσιν.

5) I Cor. XIII, 5. — IX, 19.

6) Luc. IX, 33.

7) Codd. Vatic. et Reg. (H. quoque teste) δείγμα, et paulo post παιδοδιδάσκαλοι pro νομοδιδάσκαλοι. R.

8) I Tim. I, 7.

9) Matth. XVII, 4. Marc. IX, 5. Luc. IX, 33

μὴ „εἰδὼς[1]) ὃ λέγει·“ „οὐ γὰρ[2]) ᾔδει τί ἐλάλησε“ καρδία γὰρ εἶπεν σοφὸς „νοήσει[3]) τὰ ἀπὸ τοῦ ἰδίου στόματος, ἐπὶ δὲ χείλεσι φορεῖ τὴν ἐπιγνωμοσύνην,“ ὁ μὴ οὐδὲ ἔχων οὐ νοεῖ τὰ ἀπὸ τοῦ ἰδίου στόματος, οὐδὲ συνίησι τῆς φύσεως τῶν ὑπ' αὐτοῦ λεγομένων.

42. Ἑξῆς τούτοις ἐστὶ τό· „ἔτι[4]) λαλοῦντος αὐτοῦ καὶ ἰδοὺ νεφέλη φωτεινὴ ἐπεσκίασεν αὐτούς,“ καὶ τὰ ἑξῆς. Οἶμαι δ' ὅτι τὸν Πέτρον ὁ θεὸς, ἀποτρέπων τὸ ποιῆσαι τρεῖς σκηνὰς, ὑφ' ἃς ἔμελλεν ὅσον ἐπὶ τῷ βουλήματι σκηνοῦν, δείκνυσι κρείττονα, ἵν' οὕτως ὀνομάσω, καὶ πολλῷ διαφέρουσαν σκηνὴν, τὴν νεφέλην. Ἐπεὶ ἔργον ἐστὶ σκηνῆς τὸ ἐπισκιάσαι τὸν ἐν αὐτῇ, καὶ σκεπάσαι, ἡ δὲ φωτεινὴ νεφέλη ἐπεσκίασεν αὐτοὺς, οἱονεὶ σκηνὴν θειοτέραν, ἅτε καὶ φωτεινὴν τυγχάνουσαν πεποίηκεν αὐτοῖς εἰς παράδειγμα μελλούσης ἀναστάσεως ὁ θεός· φωτεινὴ γὰρ νεφέλη ἐπισκιάζει τοὺς δικαίους σκεπαζομένους ἅμα καὶ φωτιζομένους καὶ ἐλλαμπομένους[5]) ὑπ' αὐτῆς. Τίς δ' ἂν εἴη ἡ φωτεινὴ νεφέλη ἐπισκιάζουσα τοὺς δικαίους; ἢ τάχα μὲν πατρικὴ δύναμις, ἀφ' ἧς ἔρχεται ἡ τοῦ πατρὸς φωνὴ, μαρτυροῦσα τῷ υἱῷ ὡς ἀγαπητῷ, καὶ εὐδοκήτῳ,[6]) καὶ προτρέπουσα τοὺς σκιαζομένους ὑπ' αὐτῆς τούτου καὶ μὴ ἄλλου τινὸς ἀκούειν; Λέγει δ' οὗτος ὡς πάλαι, οὕτως καὶ ἀεὶ δι' ὧν βούλεται. Τάχα δὲ καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα ἡ φωτεινὴ

1) Luc. IX, 33.

2) Marc. IX, 6. H. et R. h. l., cfr. pag. 194. not. 8., ἐλάλει.

3) Prov. XVI, 23. LXX interpretes: φορέσει.

4) Matth. XVII, 5. Edd. N. T. αὐτοῦ λαλοῦντος ἰδού κ. τ. λ.

5) Cod. Vaticanus: λαμπομένους, et paulo post ἐπισκιάζουσα τοὺς δικαίους; ed. Huetii: ἐπισκιάζουσα τοῖς δικαίοις. R.

6) Edd. H. et R. εὐδοκητῷ.

ἐπισκιάζουσα τοὺς δικαίους, καὶ προφητεύουσα τοῦ θεοῦ, ἐνεργοῦντος ἐν αὐτῇ, καὶ λέγοντος „οὗτός ἐστιν[1]) ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητὸς, ἐν ᾧ ηὐδόκησα." Ἐγὼ δ' ἂν εἴποιμι καὶ τὸν Σωτῆρα ἡμῶν εἶναι φωτεινὴν νεφέλην. Πέτρος μὲν οὖν λέγων· „ποιήσωμεν[2]) ὧδε τρεῖς σκηνάς" * * ἀφ' ἑαυτοῦ[3]) μίαν, καὶ ἀπὸ τοῦ υἱοῦ μίαν, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος μίαν. Φωτεινὴ γὰρ πατρὸς, υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος νεφέλη ἐπισκιάζει τοὺς Ἰησοῦ γνησίους μαθητάς· ἢ τὸ εὐαγγέλιον, καὶ τὸν νόμον, καὶ τοὺς προφήτας νεφέλη ἐπισκιάζει, φωτεινὴ τῷ δυναμένῳ ὁρᾷν τὸ φῶς αὐτῆς κατὰ τὸ εὐαγγέλιον, καὶ τὸν νόμον, καὶ τοὺς προφήτας. Ἡ δὲ ἐκ τῆς νεφέλης φωνὴ τάχα μὲν Μωσεῖ, καὶ Ἠλίᾳ λέγει· „οὗτός ἐστιν[4]) ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητὸς, ἐν ᾧ ηὐδόκησα· ἀκούετε αὐτοῦ" ἐπιθυμοῦσιν ἰδεῖν τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἀκοῦσαι αὐτοῦ, καὶ θεωρῆσαι αὐτὸν καθὼς ἦν[5]) ἐν δόξῃ. Τάχα δὲ τοὺς[6]) μαθητὰς διδάσκει, ὅτι ὁ κυρίως[7]) υἱὸς τοῦ θεοῦ, καὶ ἀγαπητὸς αὐτοῦ, ἐν ᾧ ηὐδόκησεν, οὗ μάλιστα ἀκούειν δεῖ, ὁ τότε θεωρούμενος ἦν, καὶ μεταμορφωθεὶς, καὶ λάμψας τῷ προσώπῳ ὡς ὁ ἥλιος, καὶ ἐνδεδυμένος τὰ ὡς φῶς λευκὰ ἱμάτια.

---

1) Matth. XVII, 5.

2) Ibid. XVII, 4. coll. pag. 194. not. 5.

3) H. in textu: σκηνὰς * * ἀφ' ἑαυτοῦ κ. τ. λ., in notis: „ita Cod. uterque, Holm. et Regius. Locus manifesto lacunosus, nec subsidio est vetus interpretatio, quae et ipsa ibi manca est." R. in textu: σκηνὰς ἀφ' ἑαυτοῦ κ. τ. λ., in notis: „„sic habent omnes nostri Codd. Mss., in quibus nullum apparet hiatus vestigium, licet locus manifesto lacunosus sit, cui nec subsidio est etc.""

4) Matth. XVII, 5. Ed. Knapp. αὐτοῦ ἀκούετε.

5) Deest ἦν in ed. R.

6) H. et R. in textu οὗτος; R. in notis: „deest οὗτος in Cod. Vaticano. Quid? si legatur: τοὺς μαθητάς."

7) Codex Vaticanus habet κύριος. R.

43. Μετὰ δὲ ταῦτα γέγραπται, ὅτι ἀκούσαντες
φωνῆς τῆς νεφέλης,[1]) μαρτυρούσης τῷ υἱῷ, οἱ
ἀπόστολοι, μὴ φέροντες τὴν τῆς φωνῆς δόξαν, κ
ἐπ' αὐτῆς δύναμιν, ἱκετεύειν πεσόντες[2]) ἐπὶ τ
κον τὸν θεόν· σφόδρα γὰρ ἐφοβήθησαν τὰ παρα
τοῦ θεάματος, καὶ τῶν ἀπὸ τοῦ θέματος λαλη
Πρόσεχε δέ, εἰ δύνασαι, καὶ ταῦτα εἰπεῖν περὶ τῶν
τὸν τόπον, ὅτι νοήσαντες οἱ μαθηταὶ τὸν υἱὸν το
κεχρηματικέναι Μωσεῖ, καὶ αὐτὸν εἶναι τὸν εἰρ
„οὐ γὰρ ὄψεται[3]) ἄνθρωπος τὸ πρόσωπόν μου
ζήσεται“, καὶ τὴν περὶ αὐτοῦ μαρτυρίαν τοῦ θεοῦ
λαβόντες, ὡς μὴ φέροντες τὰς τοῦ Λόγου αὐγὰ
ἐταπεινώθησαν ὑπὸ τὴν κραταιὰν χεῖρα τοῦ θεοῦ·
μετὰ τὴν ἁφὴν τοῦ Λόγου τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπά
εἶδον Ἰησοῦν μόνον,[4]) καὶ οὐδένα ἄλλον. Ἓν
γέγονε Μωσῆς ὁ νόμος, καὶ Ἠλίας ἡ προφητεία,[5]
σοῦ τῷ εὐαγγελίῳ· καὶ οὐχ ὥσπερ ἦσαν πρότερον
οὕτω μεμενήκασιν, ἀλλὰ γεγόνασιν οἱ τρεῖς εἰς τ
Ταῦτα δέ μοι νόει ὡς πρὸς τὰ μυστικὰ πράγματα·
γὰρ τὸ ψιλὸν τοῦ γράμματος βούλημα, Μωσῆς κα
λίας, ὀφθέντες ἐν δόξῃ καὶ συλλαλήσαντες[6]) τῷ Ἰ
ἀπεληλύθασιν ὅθεν ἐληλύθεισαν,[7]) τάχα τῶν λ

---

[1]) Deest νεφέλης in Cod. Vaticano. R.

[2]) Matth. XVII, 6.

[3]) Exod. XXXIII, 20. LXX interpretes: οὐ γὰ ἴδῃ ἄνθρωπος κ. τ. λ.

[4]) Matth. XVII, 8.

[5]) Codd. Anglicanus, Vaticanus et Tarinianus (re ἡ προφητεία. Editio Huetii: οἱ προφηται (non φῆται). R.

[6]) H. in textu συλλαλήσαντες, ad oram: „Cod. συλλαλοῦντες.“ R. in textu: συλλαλοῦντες, in n „„Codd. Anglicanus, Vaticanus et Tarinianus: συ λοῦντες. Ed. Huetii etc.“ “

[7]) Huetius: ἐληλύθησαν.

[illegible] μετ' αὐτῶν ὁ Ἰησοῦς, τοὺς [illegible] εὐεργετηθησομένους[2]) ὑπ' αὐτοῦ κατὰ τὸν [illegible], ὅτε ἤμελλε πολλὰ σώματα τῶν κεκοιμημένων ἁγίων, ἀναχθέντων ὑπ' αὐτῶν[3]) τῶν μνημείων, [illegible] τὴν ἀληθῶς ἁγίαν πόλιν, τὴν μὴ κλαιομένην[4]) ὑπὸ τοῦ Υἱοῦ[5]) Ἱερουσαλήμ, καὶ ἐκεῖ ἐμφανισθῆναι πολλοῖς. Μετὰ δὲ τὴν ἐν τῷ ὄρει οἰκονομίαν, [illegible] ἐκ τοῦ ὄρους τῶν μαθητῶν, ἵνα ἐλθόντες [illegible] ὄχλον ὑπηρετήσωσι τῷ υἱῷ τοῦ θεοῦ περὶ [illegible] σωτηρίας, ἐνετείλατο[6]) ὁ Ἰησοῦς τοῖς μαθηταῖς λέγων· μηδενὶ εἴπητε τὸ ὅραμα, ἕως οὗ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐκ νεκρῶν ἀναστῇ.“ Τὸ δὲ· „μηδενὶ εἴπητε τὸ ὅραμα“ παραπλήσιον τῷ ἐν τοῖς ἀνωτέρω ἐξετασθέντι, ὅτε „διεστείλατο[7]) τοῖς μαθηταῖς, ἵνα μηδενὶ εἴπωσιν, ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ Χριστός.“ Διὸ τὰ εἰς ἐκεῖνον εἰρημένα τὸν τόπον, δύναται ἡμῖν εἶναι χρήσιμα καὶ πρὸς τὸ προκείμενον,[8]) ἐπεὶ καὶ κατὰ[9]) ταῦτα βούλεται ὁ Ἰησοῦς μὴ λεχθῆναι τὰ τῆς δόξης αὐτοῦ πρὸ τῆς μετὰ τὸ πάθος δόξης αὐτοῦ· ἐβλάβησαν[10]) γὰρ ἂν

---

1) Ed. Ruaei: δώσοντες.

2) Ed. Huetii: εὐεργεθησομένοις. — Matth. XXVII, 52. 53.

3) Codex Vaticanus: αὐτοῖς. R.

4) Editio Huetiana: κλαομένην.

5) Cod. Tarini: ὑπὸ τοῦ υἱοῦ, Cod. Vaticanus: ὑπὸ τῶν υἱῶν. R.

6) Matth. XVII, 9. Ed. Lachm. ἐγερθῇ pro ἀναστῇ.

7) Matth. XVI, 20. coll. pag. 164. not. 1.

8) Omnes Mss. προκείμενον, ed. Huetii: προσκείμενον. R.

9) Cod. Tarini habet: κατὰ πάντα. R.

10) H. in textu: ἐβλάβησαν γὰρ οἱ ἀκούοντες, in notis: „Cod. Regius: ἐβλάβησαν γὰρ ἄνω ἀκούοντες. Lege: ἂν οἱ ἀκούοντες.“ R. in textu: ἐβλάβησαν ἂν οἱ ἀκούοντες, in notis: „„Codd. Anglic. et Vatic.: ἐβλάβησαν

οἱ ἀκούοντες, καὶ μάλιστα ὄχλοι, τὸν οὕτω δεδοξασμένον ὁρῶντες[1]) σταυρούμενον. Διόπερ ἐπεὶ συγγενὲς ἦν τῇ μεταμορφώσει αὐτοῦ, καὶ τῷ ὀφθέντι αὐτοῦ προσώπῳ ὡς ὁ ἥλιος, τὸ δοξασθῆναι αὐτὸν ἐν τῇ[2]) ἀναστάσει, διὰ τοῦτο βούλεται τότε ταῦτα ὑπὸ τῶν ἀποστόλων λαληθῆναι, ὅταν ἐκ νεκρῶν ἀναστῇ.

ἂν οἱ ἀκούοντες. Cod. Tarini in textu: ἐβλάβησαν γὰρ ἄνθρωποι ἀκούσαντες, in marg. autem: ἐβλάβησαν ἂν οἱ ἀκούσαντες. Cod. Reg. etc."

1) Ed. H. in textu: θεωροῦντες, ad oram: „Cod. Reg. ὁρῶντες." R. in textu: ὁρῶντες, in notis: „„omnes Mss. ὁρῶντες.""

2) H. et R. in textu: τῇ, H. ad marginem: „scribas: ἐν τῇ."

ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ
ΤΩΝ ΕΙΣ ΤΟ ΚΑΤΑ
ΜΑΤΘΑΙΟΝ
ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ [1]
ΕΞΗΓΗΤΙΚΩΝ

Τόμος ιγ΄.

1. „Ἐπηρώτησαν [2]) αὐτὸν οἱ μαθηταὶ, λέγοντες· τί οὖν οἱ γραμματεῖς λέγουσιν, ὅτι Ἠλίαν δεῖ ἐλθεῖν πρῶτον;“ Οἱ μὲν συναναβάντες τῷ Ἰησοῦ μαθηταὶ τῶν ἀπὸ τῶν γραμματέων περὶ Ἠλίου παραδιδομένων ἐμέμνηντο, ὅτι πρὸ τῆς Χριστοῦ παρουσίας ἐλθὼν Ἠλίας εὐτρεπίσει αὐτῷ τὰς ψυχὰς τῶν παραδεξομένων αὐτόν. Ἡ δὲ ἐν τῷ ὄρει ὀπτασία, καθ' ἣν ὁ Ἠλίας ἐφάνη, ἐδόκει μὴ συνᾴδειν τοῖς εἰρημένοις, ἐπεὶ οὐ πρὸ τοῦ Ἰησοῦ ἔδοξεν αὐτοῖς ἐληλυθέναι ὁ Ἠλίας, ἀλλὰ μετ' αὐτόν. Διὸ ταῦτά φασιν, οἰόμενοι ψεύδεσθαι [3]) τοὺς

---

[1]) Desideratur hoc voc. in edd. H. et R.

[2]) Matth. XVII, 10. Ed. Knapp. οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ κ. τ. λ.

[3]) ψεύδεσθαι τοὺς γραμματεῖς. *Πρὸς δὲ τοῦτο κ. τ. λ.* Sic habent omnes Mss. (H. in notis: „ita Codd. Holm. et Reg.“) absque ullo lacunae vestigio. At nonnulla supplet vetus interpres: *ideo falsam existimantes traditionem Scribarum propter hujusmodi visionem de Elia, dixerunt: „quid ergo dicunt Scribae, quo-*

γραμματεῖς. Πρὸς δὲ τοῦτο ὁ Σωτὴρ ἀποκρίνεται, οὐ ἀθετῶν τὰ περὶ τοῦ Ἡλίου παραδιδόμενα, ἀλλὰ ἄλλ τοῦ Ἡλίου, πρὸ τῆς Χριστοῦ, ἐπιδημίαν, ἀγνοηθεῖσ ὑπὸ τῶν γραμματέων, εἶναι φάσκων, καθ' ἣν ἀγνο σαντες αὐτὸν, ὡς συναίτιοι γενόμενοι τῷ αὐτὸν εἰς φυ λακὴν βληθῆναι ὑπὸ Ἡρώδου, καὶ τῷ αὐτὸν ἀναιρεθ ναι ὑπ' αὐτοῦ, πεποιήκασιν „ἐν αὐτῷ [1]) ὅσα ἠθέλ σαν·" εἶτα ἀνάλογον οἷς πεποιήκασιν εἰς τὸν Ἠλί φησὶν ὑπὸ τῶν αὐτῶν πείσεσθαι. Καὶ ταῦτα μὲν, ἱ περὶ Ἡλίου οἵ τε μαθηταὶ ἐπηρώτων, καὶ ὁ Σωτὴρ ἀπ κρίνατο· οἱ δὲ ἀκούσαντες συνῆκαν [2]) τό· „Ἠλίας ἤ ἦλθε" καὶ τὸ ἑξῆς αὐτῷ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ Σωτῆρ τὴν ἀναφορὰν ἐσχηκέναι ἐπὶ τὸν Βαπτιστὴν Ἰωάννη Καὶ ταῦτα μὲν εἰρήσθω σαφηνείας ἕνεκεν τοῦ ἐκκειμ νου ῥητοῦ. Ἤδη δὲ κατὰ δύναμιν καὶ [3]) τῶν ἐναπ κειμένων αὐτῷ πραγμάτων τὴν ἐξέτασιν ποιησώμεθ Ἐν τούτοις [4]) Ἠλίας οὐχ ἡ ψυχὴ δοκεῖ μοι λέγεσθα ἵνα μὴ ἐμπίπτω εἰς τὸ ἀλλότριον τῆς ἐκκλησίας τ Θεοῦ περὶ τῆς μετενσωματώσεως δόγμα, οὔτε παραδ δόμενον ὑπὸ τῶν ἀποστόλων, οὔτε ἐμφαινόμενόν π τῶν γραφῶν· καὶ γὰρ ἐναντίον ἐστὶ τῷ [5]) τὰ βλεπ μενα [6]) πρόσκαιρα εἶναι, καὶ συντέλειαν πείσεσθαι τ

---

niam oportet Eliam venire primum?" Tu enim no bis manifestatus es ante Eliam, et priusquam ille a hanc vitam humanam venisti. Ad hanc respondit etc. I

[1]) Codd. Reg. (H. ad oram) et Vaticanus: εἰς αὐ τόν. R. Cfr. Matth. XVII, 12.

[2]) Codd. Reg. (H. ad marg.) et Vaticanus: συνῆκα ὅτι Ἠλίας ἤδη κ. τ. λ. R. — Equidem legerim: συνῆ καν, ὅτι τό· Ἠλίας κ. τ. λ. Cfr. Matth. XVII, 12.

[3]) Codd. Reg. (H. ad marg.) et Vaticanus: καὶ τὰ ἀποκειμένων ἐν αὐτῷ πραγμάτων. R.

[4]) Codex Tarinianus: ἐν τούτῳ. R.

[5]) Desideratur τῷ in ed. R.

[6]) II Cor. IV, 18. — Matth. XIII, 39.

πᾶσα ἡ ... ἀλλὰ καὶ τῷ πληρωθῆναι τό·[1]) „ὁ οὐρανὸς[2]) καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται·“ καὶ τό·[3]) „παράγει γὰρ[4]) τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου·“ καὶ τό·[5]) „οἱ οὐρανοὶ[6]) ἀπολοῦνται,“ μετὰ τῶν ἑξῆς αὐτῷ. Εἰ γάρ, ὡς ὑπέθεσαν, δὶς δύναται γενέσθαι ἐν τῇ ἀπ' ἀρχῆς μέχρι συντελείας τοῦ κόσμου καταστάσει ἡ αὐτὴ ψυχὴ ἐν τῷ σώματι, δι' αἰτίαν ἣν ἂν γένοιτο ἐν αὐτῷ; ἢ[7]) εἰ δι' ἁμαρτίαν γενομένη δὶς ἐν σώματι, διὰ τί οὐχὶ καὶ τρίς, καὶ πλεονάκις ἔσται ἐν αὐτῷ, τῶν διὰ τὸν βίον τοῦτον, καὶ τὰ ἡμαρτημένα ἐν αὐτῷ, κολάσεων τούτῳ ἀποδιδομένων μόνῳ τῷ τρόπῳ κατὰ τὴν μετενσωμάτωσιν; Ὅπερ ἐὰν ἐξ ἀκολουθίας δοθῇ, οὐκ ἔσται τάχα ὅτε ψυχὴ οὐ μετενσωματωθήσεται· ἀεὶ γὰρ διὰ τὰ πρότερα ἁμαρτήματα ἐπιδημήσει τῷ σώματι, καὶ οὕτως οὐχ ἕξει χώραν ἡ τοῦ κόσμου φορά,[8]) καθ' ἣν „ὁ οὐρανὸς[9]) καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται.“ Ἵνα δέ, κατὰ τὴν

---

1) Deest τό in ed. Huetiana.

2) Math. XXIV, 35. Edd. N. T. παρελεύσεται.

3) H. minus recte (cfr. pag. huj. not. 1.) ad marginem: „scrib. τῷ.“ — I Cor. VII, 31.

4) Cod. Vaticanus: τὸ σχῆμα τοῦτο, καὶ τό. R.

5) H. minus recte (cfr. pag. huj. not. 3. coll. not. 1.) ad oram: „scrib. τῷ.“

6) Psalm. CII, 26. (CI, 27.) coll. LXX. interpretum versione.

7) H. et R. in textu: ἢ δι' ἁμαρτίαν, H. ad oram: „scrib. εἰ,“ in notis: „Mss. Holm. et Reg. ἢ δι' ἁμαρτίαν. Vetus interpres legit: εἰ δι' ἁμαρτίαν, quemadmodum et Pamphilus.“

8) H. et R. in textu φορά; R. in notis: „sic habent ambo Mss., (Huet. in notis: ita Cod. uterque) sed legendum fortasse, ut monet Huetius (ad marg. aeque ac in notis) φθορά. Sic infra (cfr. pag. seq. lin. 6.) ἐν τῷ καιρῷ τῆς τοῦ κόσμου φθορᾶς.“

9) Codd. Vatic. et Taurinensis habent: ὁ οὐρανὸς καὶ

ὑπόθεσιν ταύτην, δίδωται, τὸν πάντη ἀναμάρτητον μηκέτι ἥξειν εἰς τὸ διὰ γενέσεως σῶμα, διὰ πόσων χρόνων[1]) οἴει μόλις εὑρήσεσθαι πάντη καθαρεύουσαν ψυχὴν, καὶ μὴ δεομένην μετενσωματώσεως; Ὅμως δὲ καὶ οὕτως μιᾶς τινος ἀεὶ ἐκ τοῦ ὡρισμένου τῶν ψυχῶν ἀριθμοῦ μεθισταμένης, καὶ μηκέτι εἰς σῶμα ἐρχομένης ἐπιλείψει ποτὲ ὡς διά τινων ὡσπερεὶ ἀπείρων χρόνων ἡ γένεσις, καταντήσαντος τοῦ κόσμου ἐπί τινα ἕνα, δεύτερον, ἢ ὀλίγῳ πλείους, μεθ' οὓς καὶ αὐτοὺς τελειωθέντας ὁ κόσμος φθαρήσεται, ἐπιλειπόντων τῶν εἰς σῶμα ἐρχομένων. Ὅπερ οὐκ ἀρέσκει[2]) τῇ γραφῇ· πλήθη γὰρ οἶδεν ἁμαρτωλῶν ἐν τῷ χρόνῳ τῆς τοῦ κόσμου φθορᾶς.[3]) Ὅπερ ἐστὶ δῆλον συνεξεταζομένου τοῦ· „πλὴν[4] ἐλθὼν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἄρα[5]) εὑρήσει τὴν πίστιν ἐπὶ τῆς γῆς;" ὡς εὕρομεν παρὰ τῷ Ματθαίῳ οὕτως εἰρημένον· „ὥσπερ[6]) δὲ αἱ ἡμέραι τοῦ Νῶε, οὕτως ἔσται ἡ παρουσία τοῦ υἱοῦ τοῦ[7]) ἀνθρώπου· ὡς[8]) γὰρ ἦσαν ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ κατακλυσμοῦ," καὶ τὰ ἑξῆς. Ἔσται

ἡ γῆ παρελεύσεται. R. — Cfr. Matth. XXIV, 35. coll. pag. 207. not. 2.

[1]) H. et R. in textu: διὰ χρόνων; R. in not.: „Codd. Reg. (H. ad marg.), Tarinianus et Vaticanus: διὰ πόσων χρόνων, quae genuina videtur esse lectio."

[2]) Cod. Tarinianus: ἀρέσκεται. R.

[3]) Cfr. pag. 207. not. 8.

[4]) Luc. XVIII, 8. Edd. N. T. πλὴν ὁ υἱὸς τ. ἀνθρώπου ἐλθὼν ἄρα κ. τ. λ.

[5]) Desideratur ἄρα in edd. H. et R.

[6]) Matth. XXIV, 37—39. Ed. Lachm. vers. 37. ὥσπερ γὰρ αἱ ἡμέραι κ. τ. λ., ed. Knapp. οὕτως ἔσται καὶ ἡ παρουσία κ. τ. λ.

[7]) Deest τοῦ in ed. R.

[8]) Ed. Knapp. vers. 38. l. l. ὥσπερ γὰρ ἦσαν ἐν ταῖς ἡμέραις ταῖς πρὸ τοῦ κ. τ. λ., ed. Lachm. ὡς γὰρ ἦσαν ἐν τ. ἡμέρ. ἐκείναις ταῖς πρὸ τοῦ κ. τ. λ.

ιτε ἡ τῶν ἁμαρτημάτων εἴσπραξις, οὐκ ἐν με-
ίσει· εἰ γὰρ ἔτι ἁμαρτάνοντες παραλαμβάνον-
ἄλλῳ τρόπῳ κολάσεως μετὰ τοῦτο κολασθή-
αὶ κατὰ τοῦτο ἤτοι [1]) δύο τρόποι κολάσεων
ονται· ὁ μὲν ἐν μετενσωματώσει, ὁ δὲ ἔξω
ου σώματος, καὶ λεγέτωσαν τὰς τούτων αἰ-
διαφοράς· ἢ οὐ κολασθήσονται, ὡς ἀθρόως
ες τὰ ἁμαρτήματα οἱ ἐπὶ συντελείᾳ καταλει-
) ἤ, ὅπερ βέλτιον, εἷς ἐστι τρόπος κολάσεως
ημένων ἐν σώματι, τὸ ἔξω [2]) αὐτοῦ, τῆς κα-
; τοῦ βίου τούτου, τὸ καταξίαν τῶν ἡμαρτη-
ων. Ἕκαστον δὲ τούτων τῷ ἐνορᾷν δυνα-
; πράγμασιν ἀνατρεπτικόν ἐστι τῆς μετενσω-
;. Εἰ δὲ ἀναγκαίως οἱ τὴν μετενσωμάτωσιν
ς Ἕλληνες, ὡς ἀκόλουθα αὐτοῖς τιθέντες, οὐδὲ
ι βούλονται τὸν κόσμον, ὥρα [4]) καὶ τούτους
ντας ταῖς ἐκφαινούσαις γραφαῖς, φθαρήσεσθαι
ν, ἢ ἀπιστῆσαι αὐταῖς, ἢ εὑρεσιλογεῖν περὶ
; τῶν κατὰ τὴν συντέλειαν· ὅπερ κἂν βούλων-
ι οὐ δυνήσονται. Ἔτι δὲ καὶ τοῦτο τοῖς τολ-
ῶν λέγειν, μὴ φθαρήσεσθαι τὸν κόσμον, φή-
ι εἰ μὴ φθείρεται ὁ κόσμος, ἀλλ' ἐπ' ἄπειρον
ι ἔσται ὁ Θεὸς εἰδὼς τὰ πάντα πρὶν γενέσεως
ἀλλ' εἰ ἄρα ἀνὰ μέρος, ἤτοι ἕκαστον εἴσεται
ἕσεως αὐτοῦ, ἤ τινα, καὶ μετὰ ταῦτα πάλιν
ειρα γὰρ τῇ φύσει οὐχ οἷόντε περιλαμβάνεσθαι

---

[1]) Delendum videtur hoc (?) loco: ἤτοι. R.

[3]) Legendum fortasse (?) καταληφθέντες. R.

[3]) . et R. in textu: τὸ ἔξω αὐτοῦ τῆς — τούτου
L.; R. in notis: „Cod. Vaticanus habet: τὸ ἐξ
Huet. videtur legisse: τὸ ἔξω αὐτοῦ καὶ τῆς κ.
jo autem malim: τὸ ἔξω αὐτοὺς τῆς κ. τ. λ.“

[4]) L. et R. in textu recte: ὥρα, in versione: super-

[redacted]

τῇ περατοῦν πεφυκυίᾳ τὰ γινωσκόμενα γνώσει. δὲ ἀκολουθεῖ, μηδὲ προφητείας δύνασθαι γενέσθ πάντων ὡντινωνοῦν, ἅτε ἀπείρων ὄντων τῶν π

2. Ἀναγκαίως δ' οἶμαι ἐνδιατετριφέναι τῇ ἐ τοῦ περὶ μετενσωματώσεως λόγου, διὰ τήν τινω νοιαν, οἰηθέντων ψυχὴν εἶναι, περὶ ἧς ὁ λόγι αὐτὴν Ἡλίου καὶ Ἰωάννου, πρότερον μὲν κλι Ἡλίαν, δεύτερον δὲ Ἰωάννην· καὶ οὐκ ἀθεεί γε σθαι Ἰωάννην αὐτὸν, ὡς δῆλον ἐκ τοῦ τὸν ὁ ἄγγελον τῷ Ζαχαρίᾳ εἰρηκέναι αὐτῷ· „μὴ [1]) Ζαχαρία· διότι εἰσηκούσθη ἡ δέησίς σου, καὶ σου Ἐλισάβετ γεννήσει υἱόν σοι, καὶ καλέσεις τὸ αὐτοῦ Ἰωάννην" καὶ ἐκ τοῦ ἀπειληφέναι τὸν Ζα τὴν φωνὴν; μετὰ τὴν ἐν τῇ πινακίδι γραφὴν π Ἰωάννην καλεῖσθαι τὸν γεγεννημένον. [2]) Εἴπε ψυχὴ Ἡλίας ἦν, ἐχρῆν καὶ δεύτερον αὐτὸν γενν κληθῆναι Ἡλίαν, ἢ αἰτίαν τινὰ φανῆναι τῆς μ μίας, ὡς ἐπὶ τοῦ Ἀβρὰμ [3]) καὶ Ἀβραὰμ, καὶ τῆς καὶ τῆς Σάῤῥας, καὶ τοῦ Ἰακὼβ καὶ Ἰσραὴλ, ι Σίμωνος καὶ Πέτρου. Καί τοί γε [4]) οὐδ' οὕτως γος ἐν αὐτοῖς ἐσώζετο· ἐν μιᾷ γὰρ καὶ τῇ αὐ τοῖς προειρημένοις γεγόνασιν αἱ μετωνυμίαι. Ζ δ' ἄν τις, εἰ μὴ ἡ ψυχὴ Ἡλίας ἐστὶ πρότερον Θεσβίτῃ, καὶ δεύτερον ἐν τῷ Ἰωάννῃ, τί ἂν εἴη ι θὲν ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος ἐν ἀμφοτέροις Ἡλίας; Κα τὸν Γαβριὴλ ἐν τοῖς πρὸς Ζαχαρίαν λόγοις ὑπο κέναι, τίς ἡ αὐτὴ οὐσία ἐν Ἡλίᾳ καὶ Ἰωάννῃ· φησ „τῶν [5]) υἱῶν Ἰσραὴλ πολλοὺς ἐπιστρέψει ἐπὶ

---

[1]) Luc. I, 13. — 63.

[2]) H. et R. γεγενημένον.

[3]) Ed. Huetii: Ἄβραμ et Ἀβραάμ.

[4]) H. et R. Καίτοιγε.

[5]) Luc. I, 16. 17. Edd. N. T. vers. 16. καὶ π. υἱῶν Ἰσρ. ἐπιστρέψει κ. τ. λ.

τὸν Θεὸν αὐτῶν. Καὶ αὐτὸς προελεύσεται ἐνώπιον αὐτοῦ ἐν πνεύματι καὶ δυνάμει Ἠλίου." Πρόσχες γάρ, εἰ εἶπεν· „ἐν ψυχῇ Ἠλίου·" ἵν' ἔχοι τόπον ἡ μετενσωμάτωσις, ἀλλ' „ἐν πνεύματι καὶ δυνάμει Ἠλίου." Σαφῶς δὲ οἶδεν ἡ γραφὴ διαφορὰν πνεύματος πρὸς ψυχήν, ὡς τό· „ὁ δὲ [1]) Θεὸς ἁγιάσαι ὑμᾶς ὁλοτελεῖς, καὶ ὁλόκληρον ὑμῶν τὸ πνεῦμα καὶ ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα τηρηθείη ἀμέμπτως ἐν τῇ παρουσίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ·" καὶ τό· „εὐλογεῖτε [2]) πνεύματα καὶ δικαίων ψυχαί·" ἐν τῷ κατὰ τοὺς ἑβδομήκοντα Δανιὴλ φερόμενον, παρίστησι τὴν διαφορὰν πνεύματος καὶ ψυχῆς. Ἠλίας οὖν ὁ Ἰωάννης οὐ διὰ τὴν ψυχὴν λέλεκται, ἀλλὰ διὰ τὸ πνεῦμα καὶ τὴν δύναμιν, ἅτινα οὐδὲν λυπεῖ τὸν ἐκκλησιαστικὸν λόγον, εἰ πρότερον μὲν ἦν ἐν Ἠλίᾳ, ὕστερον δὲ γέγονεν ἐν Ἰωάννῃ· καὶ „πνεύματα [3]) δὲ προφητῶν προφήταις ὑποτάσσεται," οὐχὶ δὲ ψυχαὶ προφητῶν προφήταις ὑποτάσσεται, καί· „τὸ [4]) πνεῦμα [5]) Ἠλίου ἀναπέπαυται ἐπὶ Ἐλισσαιέ." Ζητητέον δέ, πότερον ταὐτόν ἐστι [6]) τὸ πνεῦμα τοῦ Ἠλίου τῷ ἐν Ἠλίᾳ πνεύματι Θεοῦ, ἢ ἕτερα ταῦτ' ἐστιν ἀλλήλων, καὶ εἰ παράδοξόν τι τὸ πνεῦμα ἦν Ἠλίου τὸ ἐν αὐτῷ παρὰ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου ἑκάστου τὸ ἐν αὐτῷ· καὶ γὰρ σαφῶς ὁ Ἀπόστολος παρέστησεν, ἕτερον εἶναι τὸ τοῦ Θεοῦ πνεῦμα, κἂν ἐν ἡμῖν ᾖ, παρὰ τὸ πνεῦμα ἑκάστου ἀνθρώπου τὸ ἐν αὐτῷ, ὅπου μὲν λέγων· „αὐτὸ [7]) τὸ

---

1) I Thess. V, 23. Edd. N. T. αὐτὸς δὲ ὁ Θεὸς τῆς εἰρήνης ἁγιάσαι — σῶμα ἀμέμπτως ἐν τ. παρουσίᾳ τ. κυρ. ἡμ. Ἰησ. Χρ. τηρηθείη.

2) Dan. III. 86. Theodotion.: δικαίων τὸν Κύριον.

3) I Cor. XIV, 32. Deest consulto δέ in edd. N. T.

4) H. et R. καὶ τό· πνεῦμα κ. τ. λ.

5) II Regg. II, 15. (IV Regg.) LXX. interpretes: ἐπαναπέπαυται τὸ πν. Ἠλιοὺ ἐπὶ Ἐλισαιέ.

6) H. et R. ταὐτόν ἐστι κ. τ. λ.

7) Rom. VIII, 16.

[redacted]

πνεῦμα συμμαρτυρεῖ τῷ πνεύματι ἡμῶν, ὅτι ἐσμὲν τέκ
Θεοῦ·“ ὅπου δὲ „οὐδεὶς[1]) οἶδεν ἀνθρώπων τὰ τ
ἀνθρώπου, εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου τὸ ἐν αὐτ
οὕτω καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ οὐδεὶς οἶδεν, εἰ μὴ τὸ πνεῦ
τοῦ Θεοῦ.“ Μὴ θαύμαζε δὲ τὸ περὶ τοῦ Ἠλίου,
ὥσπερ ξένον τι ἀπήντησεν αὐτῷ παρὰ τοὺς ἀναγεγρα
μένους πάντας ἁγίους, διὰ τὸ ἀναληφθῆναι ἐν συ
σεισμῷ[2]) εἰς τὸν οὐρανὸν, οὕτως ἐξαίρετόν τι εἶχε
πνεῦμα αὐτοῦ, ὡς οὐ μόνον ἐπαναπαύσασθαι[3])
Ἐλισσαίῳ, ἀλλὰ καὶ τῷ Ἰωάννῃ συγκαταβῆναι εἰς τ
γένεσιν, καὶ τὸν Ἰωάννην ἰδίᾳ μὲν „πνεύματος ἁγίου
πεπληρῶσθαι[4]) ἔτι ἐκ κοιλίας μητρὸς[5]) αὐτοῦ, ἰδ
δὲ προεληλυθέναι ἐνώπιον τοῦ Χριστοῦ „ἐν πνεύμα
καὶ δυνάμει Ἠλίου.“ Καὶ γὰρ δυνατὸν, πλείονα
πνεύματα εἶναι ἐν τῷ αὐτῷ, οὐ μόνον χείρονα, ἀλ
καὶ κρείττονα· αἰτεῖ γοῦν ὁ Δαβὶδ στηριχθῆναι[7]) μ
πνεύματι ἡγεμονικῷ,[8]) ἐγκαινισθῆναι[9]) δὲ ἐν τ
ἐγκάτοις αὐτοῦ πνεῦμα εὐθές. Εἰ δὲ, ἵνα μεταδῷ ἡμ
ὁ Σωτὴρ πνεύματος[10]) σοφίας καὶ συνέσεως, πνεύματ
βουλῆς καὶ ἰσχύος, πνεύματος γνώσεως καὶ εὐσεβεία
καὶ ἐνεπλήσθη πνεύματος φόβου Θεοῦ· δυνατὸν κ

---

1) I Cor. II, 11. Ed. Knapp. τίς γὰρ οἶδεν — τὸ ἐν αὐτῷ; Οὕτω — οἶδεν, κ. τ. λ., ed. Lachm. τίς γὰρ οἶδ — τὸ ἐν αὐτῷ; οὕτως — οὐδεὶς ἔγνωκεν, εἰ μὴ κ. τ.

2) II Regg. II, 11. (IV Regg.)

3) II Regg. II, 15. (IV Regg.)

4) Luc. I, 15. 17.

5) H. et R. μήτρος αὐτοῦ.

6) πλείονα. Deest in ed. Huetii; sed restituitur Cod. Vaticano. R.

7) Psalm. LI, 12. (L.)

8) ἡγεμονικῷ. Deest pariter in ed. Huetii; sed sup pletur e Cod. Anglicano. R.

9) Psalm. LI, 10. (L.)

10) Jes. XI, 2. 3.

μὴ νοεῖσθαι πλείονα ἐν τῷ αὐτῷ εἶναι κρείττονα πνεύματα. Καὶ τοῦτο δὲ [1]) παρεθέμεθα, διὰ τὸ „ἐν [2]) πνεύματι καὶ δυνάμει Ἠλίου“ προεληλυθέναι ἐνώπιον Χριστοῦ τὸν Ἰωάννην, ἵνα τό· „Ἠλίας [3]) ἤδη ἦλθεν·“ καὶ τὸ ἐν τῷ Ἰωάννῃ ἀναφέρηται πνεῦμα τοῦ Ἠλίου, ὡς καὶ συνῆκαν [4]) οἱ συναναβάντες τρεῖς μαθηταὶ, ὅτι περὶ Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ εἶπεν αὐτοῖς. Ἐπὶ μὲν οὖν τὸν Ἐλισσαῖον [5]) μόνον ἀναπέπαυται τὸ Ἠλίου πνεῦμα· ὁ δὲ Ἰωάννης προελήλυθεν, οὐκ ἐν μόνῳ τῷ πνεύματι, ἀλλὰ καὶ ἐν δυνάμει Ἠλίου. Διὸ καὶ Ἐλισσαῖος μὲν οὐκ ἂν Ἠλίας εἴρητο, Ἰωάννης δὲ αὐτὸς ἦν Ἠλίας. Εἰ δὲ δεῖ παραθέσθαι τὴν γραφὴν, ὅθεν ἔλεγον οἱ γραμματεῖς, ὅτι Ἠλίαν δεῖ ἐλθεῖν πρῶτον, ἄκουε τοῦ Μαλαχίου λέγοντος· „καὶ [6]) ἰδοὺ, ἐγὼ ἀποστελῶ ὑμῖν Ἠλίαν τὸν Θεσβίτην,“ καὶ τὰ ἑξῆς, ἕως τοῦ· „μὴ ἔλθω, καὶ πατάξω τὴν γῆν ἄρδην.“ Καὶ ἔοικέ γε διὰ τούτων δηλοῦσθαι, ὅτι προευτρεπίσει ὁ Ἠλίας τῇ ἐνδόξῳ Χριστοῦ ἐπιδημίᾳ, διά τινων ἱερῶν λόγων καὶ καταστάσεων ἐν ταῖς ψυχαῖς, τοὺς εἰς τοῦτο ἐπιτηδείους γεγενημένους, ἣν οὐκ ἂν ἤνεγκαν οἱ ἐπὶ γῆς, διὰ τὸ ὑπερβάλλον τῆς δόξης, εἰ μὴ ὑπὸ τοῦ Ἠλίου ἦσαν προευτρεπισθέντες. Ἠλίαν δὲ καὶ ἐν τούτοις, οὐ τὴν ψυχὴν λαμβάνω τοῦ προφήτου ἐκείνου, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα καὶ τὴν δύναμιν αὐτοῦ· ταῦτα γάρ ἐστιν οἷς τὰ πάντα ἀποκαταστήσεται, ἵνα [7]) ἀποκαταστᾶσι, καὶ ἐκ τῆς ἀποκαταστάσεως γεγενημένοις χωρητικοῖς τῆς δόξης τοῦ Χριστοῦ, ἐπιδημήσῃ

---

[1]) Ed. Huetii: καὶ τοῦτο καὶ παρεθέμεθα.

[2]) Luc. I, 17.

[3]) Matth. XVII, 12.

[4]) Ibidem XVII, 13.

[5]) Ed. R. h. l. Ἐλισσαῖον. Cfr. II Regg. II, 15 (IV Regg.)

[6]) Malach. IV, 5. 6.

[7]) ἵνα ἀποκαταστᾶσι. Ita Mss. Holm. et Regius, id est, etc. Huet.

ὁ ἐν δόξῃ ὀφθησόμενος υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Εἰ δὲ καὶ λόγος τίς ἐστιν ὁ Ἠλίας ὑποδεέστερος λόγου τοῦ ἐν ἀρχῇ [1]) πρὸς τὸν Θεὸν Θεοῦ Λόγου, καὶ οὗτος ἂν δύναιτο ὡσπερεὶ προγύμνασμά ἐπιδημεῖν τῷ ἑτοιμαζομένῳ λαῷ ὑπ' αὐτοῦ, ἵνα γένηται κατεσκευασμένος πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ τελείου Λόγου. Ἀπορήσει [2]) δ' ἄν τις, εἰ τὸ πνεῦμα καὶ ἡ δύναμις Ἠλίου τὰ ἐν Ἰωάννῃ πέπονθε, κατὰ [3]) τό· „ἀλλ' ἐποίησαν [4]) ἐν αὐτῷ ὅσα ἠθέλησαν." Καὶ πρὸς τοῦτο λελέξεται [5]) ἁπλούστερον μὲν, ὅτι οὐδὲν ἄτοπον διὰ τὴν ἀγάπην συμπάσχειν τὰ βοηθοῦντα τοῖς βοηθουμένοις· καὶ Ἰησοῦς [6]) γοῦν φησι· „διὰ τοὺς ἀσθενοῦντας ἠσθένουν, καὶ διὰ τοὺς πεινῶντας ἐπείνων, καὶ διὰ τοὺς διψῶντας ἐδίψων" βαθύτερον δὲ, ὅτι οὐκ εἴρηται· „ἀλλὰ [7]) ἐποίησαν αὐτῷ ὅσα ἠθέλησαν ἐν αὐτῷ" ἦν γὰρ ἐπερηρεισμένα τῷ πνεύματι καὶ τῇ δυνάμει Ἠλίου τὰ πεπονθότα, ἡ ψυχὴ Ἰωάννου οὐδαμῶς οὖσα Ἠλίας, τάχα δὲ καὶ τὸ σῶμα. Κατ' ἄλλον γὰρ τρόπον ἐν σώματι ψυχὴ, καὶ πνεῦμα, καὶ δύναμις· κατ' ἄλλον δὲ τὸ σῶμα τοῦ δικαίου ἐν τοῖς κρείττοσιν, ὥσπερ ἐρηρεισμένον αὐτοῖς, καὶ αὐτῶν ἠρτημένον· οἱ δὲ [8]) ἐν

---

[1]) Ev. Joann. I, 1.

[2]) Cod. Vaticanus: ἀποχωρήσειε δ' ἄν τις. R.

[3]) Ed. R. minus recte: καὶ τό.

[4]) Matth. XVII, 12. H. et R. h. l., cfr. p. huj. not. 7. coll. pag. 215. not. 1., ἀλλ' omisso, ἠθέλησαν.

[5]) Edd. H. et R. λελέξεται, ἁπλούστερον μὲν ὅτι κ. τ. λ., atque paulo infra: βαθύτερον δὲ ὅτι κ. τ. λ.

[6]) Cum haec in N. T. libris non habeantur, ex apocrypho aliquo evangelio depromta esse judicamus, qualia multa circumferebantur olim, vel e N. T. exemplaribus excidisse (?), quod alias etiam contigisse infra observabimus. Huetius. — Cfr. Matth. XXV, 35. 36.

[7]) H. et R. h. l., cfr. p. huj. not. 4. coll. pag. 215. not. 1., ἀλλὰ ἐποίησαν αὐτῷ ὅσα ἐθέλησαν κ. τ. λ.

[8]) Rom. VIII, 8. 9.

ὄντες Θεῷ ἀρέσαι οὐ δύνανται. Ὑμεῖς δὲ οὐκ ἐν σαρκί, ἀλλ' ἐν πνεύματι, εἴπερ πνεῦμα Θεοῦ οἰκεῖ ἐν ὑμῖν·" ἡ γὰρ ψυχὴ τοῦ μὲν ἁμαρτωλοῦ ἐν σαρκί ἐστι, τοῦ δὲ δικαίου ἐν πνεύματι. Ἔτι δὲ καὶ τοῦτ' ἂν ζητηθείη, τό· „ἀλλ' ἐποίησαν[1]) ἐν αὐτῷ ὅσα ἠθέλησαν" ἐπὶ τίνα ἀναφέρεται; ἆρα γὰρ ἐπὶ τοὺς γραμματεῖς, περὶ ὧν πυνθανόμενοι οἱ μαθηταὶ ἔλεγον· „τί οὖν[2]) οἱ γραμματεῖς λέγουσιν, ὅτι Ἠλίαν δεῖ ἐλθεῖν πρῶτον;" Ἀλλ' οὐ πάνυ τι φαίνεται ὑπὸ τῶν γραμματέων πεπονθέναι[3]) τι ὁ Ἰωάννης, εἰ μὴ ἄρα ὅτι οὐκ ἐπίστευσαν αὐτῷ, ἢ ὅτι, ὡς καὶ ἀνωτέρω εἴπομεν, συναίτιοι γεγόνασι τοῖς τετολμημένοις κατ' αὐτοῦ ὑπὸ Ἡρώδου. Ἄλλος δ' ἂν εἴποι, ὅτι τό· „ἀλλ' ἐποίησαν[4]) ἐν αὐτῷ ὅσα ἠθέλησαν" οὐκ ἐπὶ τοὺς γραμματεῖς, ἀλλ' ἐπὶ τὴν Ἡρωδιάδα, καὶ τὴν θυγατέρα αὐτῆς, καὶ τὸν Ἡρώδην ἀναφέρεται, ποιήσαντας „ἐν αὐτῷ ὅσα ἠθέλησαν." Καὶ τὸ ἑξῆς δὲ διὰ τό· „οὕτως[5]) ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου μέλλει πάσχειν ὑπ' αὐτῶν·" ἀναφέροιτ' ἄν, εἰ μὲν[6]) τὸ πρότερον, ἐπὶ τοὺς γραμματεῖς· εἰ δὲ τὸ

---

1) Matth. XVII, 12. H. et R. h. l., cfr. p. 214. not. 1 et 7., ἀλλ' ἐποίησαν — ἠθέλησαν.

2) Matth. XVII, 10.

3) H. et R. ἀλλ' οὐ πάνυ τι — πεπονθέναι τι Ἰωάννης.

4) Matth. XVII, 12.

5) Ibid. XVII, 12. Edd. N. T. οὕτω καὶ κ. τ. λ.

6) H. et R. in textu: εἰ μὲν τὸ πρότερον διὰ τοὺς γραμματεῖς· εἰ δὲ τὸ δεύτερον, ἐπὶ τόν κ. τ. λ.; H. in notis: „sic Cod. Regius, at (Cod.) Holm. εἰ μὲν τὸ πρότερον διὰ τοὺς γραμματεῖς· εἰ δὲ τὸ δεύτερον ἐπὶ τόν κ. τ. λ., (R. addit: nec aliter Codd. Vatic. et Tarinianus). Locus mendosus, e quo nihil idoneum queas extundere; aliquid hic nobis in veteri interpretatione praesidii fuit, licet et ipsa saepe fallacissima sit. Sic illa se habet: *propter hoc autem quod sequitur:* „sic et filius hominis patietur ab iis" *consequenter dicitur: si pri-*

πρότερον ἐπὶ τὸν Ἡρώδην, καὶ τὴν Ἡρωδιάδα, καὶ τ
θυγατέρα αὐτῆς, καὶ τὸ δεύτερον· καὶ γὰρ ἔοικε σύ
ψηφος γεγονέναι ὁ Ἡρώδης τῷ τὸν Ἰησοῦν ἀποθανεῖ
τάχα κοινωνούσης αὐτῷ τῆς κατ' αὐτοῦ ἐπιβουλῆς κ
τῆς γυναικός.

Περὶ τοῦ σεληνιαζομένου.

3. „*Καὶ ἐλθόντων*[1]) *αὐτῶν πρὸς τὸν ὄχλον, προ*
ῆλθεν αὐτῷ ἄνθρωπος, γονυπετῶν αὐτῷ, καὶ λέγω
Κύριε, ἐλέησόν μου τὸν υἱόν.“ *Οἱ*[2]) *πάσχοντες, ἢ*
τῶν πασχόντων οἰκεῖοι, μετὰ τῶν ὄχλων εἰσί· διόπε
ἐπὰν τὰ ὑπὲρ[3]) *τοὺς ὄχλους ὁ Ἰησοῦς οἰκονομήσητ*
καταβαίνει πρὸς αὐτοὺς, ἵν' οἱ μὴ δυνάμενοι ἀναβα
νειν διὰ τὰς κατεχούσας τὴν ψυχὴν νόσους ὠφεληθῶ
καταβάντος[4]) *πρὸς αὐτοὺς ἀπὸ τῶν ὑψηλοτέρων τ*
Λόγου. *Ἐξεταστέον δὲ, ἐπὶ τίνων μὲν νοσημάτων*
πάσχοντες πιστεύουσι, καὶ ἀξιοῦσι περὶ τῆς ἰδίας θερ
πείας· ἐπὶ τίνων δὲ περὶ αὐτῶν ἕτεροι τοῦτο ποιοῦσ
οἷον ὁ ἑκατόνταρχος περὶ παιδὸς, καὶ ὁ βασιλικὸς π
υἱοῦ, καὶ ὁ ἀρχισυνάγωγος περὶ θυγατρὸς, καὶ ἡ Χ
ναναία περὶ δαιμονῶντος τέκνου θηλέος, καὶ νῦν ὁ γ
νυπετῶν αὐτῷ[5]) *ἄνθρωπος περὶ υἱοῦ σεληνιαζομέν*
Τούτοις δὲ συνεξετάσεις, πότε ἀφ' ἑαυτοῦ ὁ Σωτὴρ

---

mum ad scribas pertinet, et hoc ad scribas. Si a
tem primum ad Herodem, et Herodiadem, et fili
ejus, et secundum ad ipsos. Itaque sic legendum c
jicio: *εἰ μὲν καὶ τὸ πρότερον, ἐπὶ τοὺς γραμματεῖς·*
δὲ τὸ πρότερον κ. τ. λ.“

[1]) Matth. XVII, 14. 15. Ed. Knapp. *καὶ ἐλθόντ* *αὐτῶν πρὸς — γονυπετῶν αὐτόν κ. τ. λ.*, ed. Lach *καὶ ἐλθόντων πρὸς — γονυπετῶν αὐτόν κ. τ. λ.*

[2]) Deest *οἱ* in ed. R.

[3]) Cod. Vaticanus: *περὶ τοὺς ὄχλους*. R.

[4]) Codex Tarini: *καὶ ἀφέντος*. R.

[5]) Ed. Huet. h. l., cfr. pag. huj. not. 1., *αὐτόν*.

καὶ μηδενὸς ἀξιωθεὶς ἴαται, ὡς τὸν παραλυτικόν· αὗται γὰρ ἐπὶ τὸ αὐτὸ συγκριθεῖσαι ἀλλήλαις αἱ θεραπεῖαι, καὶ συνεξετασθεῖσαι, πολλὰ τῷ ἀκούειν δυναμένῳ τῆς ἐν μυστηρίῳ ἀποκεκρυμμένης σοφίας Θεοῦ παραστήσουσι δόγματα περί τε τῶν διαφόρων περὶ τὰς ψυχὰς συμπτωμάτων, καὶ περὶ τοῦ τρόπου τῆς θεραπείας αὐτῶν.

4. Ἐπεὶ δὲ νῦν οὐ περὶ πάντων, ἀλλὰ τοῦ ἐκκειμένου ῥητοῦ πρόκειται ἐξετάζειν, ἴδωμεν τροπολογοῦντες τίνα δυνάμεθα εἰπεῖν τὸν σεληνιαζόμενον εἶναι, καὶ τὸν ἀξιοῦντα περὶ αὐτοῦ πατέρα αὐτοῦ, καὶ τί τὸ πίπτειν τὸν πάσχοντα, οὐκ ἀεὶ, ἀλλὰ πολλάκις,[1]) ὁτὲ μὲν εἰς πῦρ, ἐνίοτε δὲ εἰς ὕδωρ, καὶ τί τὸ μὴ δεδυνῆσθαι αὐτὸν ὑπὸ τῶν μαθητῶν θεραπευθῆναι, ἀλλ' ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Ἰησοῦ. Καὶ γὰρ εὔλογον, εἴπερ πᾶσα νόσος, καὶ πᾶσα μαλακία, ἃς ἐθεράπευσεν ὁ Σωτὴρ ἡμῶν τότε ἐν τῷ λαῷ, ἀναφέρεται ἐπὶ τὰ ἐν ψυχαῖς διάφορα συμπτώματα, ὡς τοὺς μὲν παρέτους τὴν ψυχὴν, κειμένην[2]) αὐτὴν ἔχοντας ἐπὶ τοῦ σώματος παραλελυμένην, δηλοῦσθαι διὰ τῶν παραλυτικῶν· τοὺς δὲ τυφλώττοντας περὶ τὰ τῇ ψυχῇ μόνῃ θεατὰ, δηλοῦσθαι διὰ τῶν τυφλῶν, καὶ εἶναι τυφλούς· τοὺς δὲ κεκωφωμένους πρὸς παραδοχὴν σωτηρίου λόγου σημαίνεσθαι διὰ τῶν κωφῶν. Ἀνάλογον ἐκείνοις ἐξετασθῆναι δεήσει τὰ περὶ τοῦ σεληνιαζομένου. Ἔστι δὲ τὸ πάθος τοῦτο ἐκ διαλειμμάτων ἀξιολόγων ἐπιτιθέμενον τοῖς πάσχουσιν, ἐν οἷς οὐδὲν διαφέρειν δοκεῖ ὑγιαίνοντος ὁ πεπονθὼς αὐτὸ παρὰ τὸν καιρὸν τοῦ μὴ ἐνεργεῖν αὐτὸν τὴν ἐπίληψιν. Τοιαῦτα δέ τινα εὕροις ἂν περί τινας ψυχὰς συμπτώματα, πολλάκις νομιζομένας ὑγιαίνειν ἐν σωφροσύνῃ καὶ ταῖς ἄλλαις ἀρεταῖς, εἶτ' ἔσθ' ὅτε ὡσπερεὶ ἐπιλη-

---

1) Unus (?) Codex habet: πλεονάκις. R.

2) Ed. Huetii: καὶ κειμένην — σώματος, παραλελυμένην δηλοῦσθαι κ. τ. λ.

ψίᾳ τινὶ τῇ ἀπὸ τῶν παθῶν λαμβανομένας, πιπτούσας ἀπὸ τοῦ ἑστηκέναι[1]) δοκεῖν, καὶ περὶ τὴν ἀπάτην τοῦ αἰῶνος τούτου, καὶ τ ἐπιθυμίας. Τάχα οὖν οὐκ ἂν ἁμάρτοις λέγων οὕτους, ἵν' οὕτως εἴπω, πνευματικῶς σεληνιαζ ταβαλλομένους ὑπὸ τῶν ἐν τοῖς ἐπουρανίοις[2] τικῶν τῆς πονηρίας, καὶ κακῶς ἔχειν πολλ τὸν καιρὸν τῶν ἐπιλαμβανομένων τῆς ψυχῆς θῶν· ποτὲ μὲν πίπτοντας εἰς τὸ πῦρ τῶν ὅτε γίνονται,[3]) κατὰ τὰ λεγόμενα ἐν τῷ „μοιχεύοντες[4]) ὡς κλίβανος καιόμενος εἰς τ τακαύματος ἀπὸ τῆς φλογός·“ ποτὲ δὲ εἰς ὕ βασιλεὺς πάντων τῶν ἐν τοῖς ὕδασι δρακόντ βάλλει αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ ἐλεύθερον δοκεῖν ἀνα τὸ εἰς βάθη τῶν κυμάτων τῆς θαλάσσης ἥκει ἀνθρώπων βίου. Συμβαλεῖται δὲ ἡμῖν τῇ του τοῦ σεληνιαζομένου διηγήσει ὁ λέγων ἐν Σο μὲν τῆς τοῦ δικαίου ὁμαλότητος· „διήγησις[5]) διὰ παντὸς σοφία·“ περὶ δὲ τῶν ἀποδεδομέν ἄφρων ὡς σελήνη ἀλλοιοῦται.“ Καὶ ἔστι κ τοιούτοις ἰδεῖν ὁρμὰς, συναρπάσαι δυναμένας π νον τοὺς μὴ ἐπιστάντας αὐτῶν τῷ ἀνερματίστ εἰπεῖν ἂν οἱονεὶ πανσέληνον εἶναι ἐν αὐτοῖς ὀλίγον πανσέληνον. Ἴδοις δ' ἂν πάλιν νον[7]) τὸ δόξαν εἶναι ἐν αὐτοῖς φῶς, οὐχὶ

---

[1]) Edd. Huetianae: ἑστηκέναι.

[2]) Ephes. VI, 12.

[3]) Ed. H. γίγνονται, ed. R. γίνονται.

[4]) Hos. VII, 4.

[5]) Sap. Sirac. (Ecclesiastic.) XXVII, 11. — διὰ παντὸς, LXX. viri: διαπαντός.

[6]) Ed. Ruaei: ἀνερματιστῷ.

[7]) H. et R. in textu: μιμούμενον; H. i oram: „scrib. μειούμενον.“ Idem in notis: „C μιμούμενον; at Cod. Reg. μιμουμένων. Vetus i

μηνὸς συγχέοντα, ἀλλὰ καὶ φῶς νυκτερινὸν, ἐπὶ[1]) πλεῖον λῆγον, ἕως μηδὲ δοκοῦν φῶς εἶναι ἐπιβλεπόμενον ἐν αὐτοῖς γένηται. Εἰ δὲ οἱ πρῶτοι θέμενοι τὰ ὀνόματα τοῖς πράγμασι διὰ τοιοῦτόν τι ὠνόμασαν τὸ τῆς ἐπιληψίας πάθος σεληνιασμὸν, ἢ μὴ, καὶ αὐτὸς ἐπισκέψαι.

5. Πατὴρ δὲ τοῦ σεληνιαζομένου τάχα ὁ λαχὼν αὐτὸν ἄγγελος, — εἴτε πᾶσαν λεκτέον ἀνθρωπίνην ψυχὴν ὑπό τινι τετάχθαι ἀγγέλῳ —, ἀξιῶν ὡς περὶ υἱοῦ τὸν ἰατρὸν τῶν ψυχῶν, ἵνα αὐτὸν ῥύσηται, μὴ δυνηθέντα ἀπὸ τοῦ ὑποδεεστέρου[2]) λόγου, τοῦ ἐν τοῖς μαθηταῖς, θεραπευθῆναι ἀπὸ τοῦ πάθους. Πνεῦμα δὲ ἄλαλον καὶ κωφὸν, τροπολογητέον τὰς ἀλόγους καὶ πρὸς τὸ δοκοῦν καλὸν ὁρμὰς, ὑπὸ τοῦ Λόγου ἐκβαλλόμενον, ἵνα ἃ τέως τις ἐποίει ἀλόγῳ φορᾷ, νομιζόμενα ὑπὸ τῶν βλεπόντων καλὰ, μηκέτι μὲν πράττη ἀλόγως, κατὰ δὲ τὸν λόγον τῆς τοῦ Ἰησοῦ διδασκαλίας. Ἐκ τούτου καὶ ὁ Παῦλος ὡρμημένος εἶπεν· „ἐὰν[3]) ἔχω[4]) πᾶσαν τὴν πίστιν, ὥστε ὄρη μεθιστάνειν·“ οὐ γὰρ ἓν μόνον ὄρος, ἀλλὰ καὶ τὰ ἀνάλογον αὐτῷ[5]) πλείονα μεθίστησιν ὁ ἔχων πᾶσαν[6]) τὴν πίστιν, ἥτις ἐστὶν ὡς κόκκος σινάπεως· ἐπεὶ ἐξουθενεῖται μὲν ἡ πίστις ὑπὸ

---

vides autem eos minui iterum, etc., lege *μειούμενον*.“ R. in notis: „ „Codd. Anglican., Vatican. et Tarinianus: *μιμούμενον*. At Cod. Reg. etc.“ “

[1]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Reg.: *καὶ ἐπί κτλ.*

[2]) Ed. Coloniensis: *ἀποδεεστέρου*.

[3]) I Cor. XIII, 2. Ed. Knapp. *καὶ ἐὰν ἔχω — μεθιστάνειν*, ed. Lachm. *κἂν ἔχω — μεθιστάναι*. Cfr. ed. nostrae Tom. II. p. 424. not. 4.

[4]) H. et R. *ἐαν ἔχω πίστιν πᾶσαν, ὥστε κ. τ. λ.*

[5]) Ed. Coloniensis *αὐτοῦ*.

[6]) H. et R. h. l., cfr. pag. huj. not. 3. et 4., *πᾶσαν τὴν πίστιν*. — Matth. *XVII, 20. coll. XIII, 31.*

τῶν ἀνθρώπων, καὶ βραχύτατόν[1]) τι καὶ εὐτελὲς εἶναι φαίνεται· τυχοῦσα δὲ γῆς ἀγαθῆς, τουτέστι ψυχῆς, τὸ τοιοῦτον σπέρμα παραδέξασθαι καλῶς δυναμένης, γίνεται δένδρον μέγα, ὥστε οὐδὲν μὲν τῶν ἀπτέρων, τὰ δὲ ἐπτερωμένα πνευματικῶς πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατασκηνοῦν δύνασθαι ἐν τοῖς κλάδοις τῆς[2]) τοιαύτης πίστεως.

6. Ἤδη οὖν παραστῶμεν καὶ τῇ λέξει, καὶ ζητήσωμεν πρότερον, πῶς σεληνιάζεσθαι λέγεται ὁ ὑπό τινος πνεύματος ἀκαθάρτου, καὶ κωφοῦ, καὶ ἀλάλου σκοτούμενος, καὶ καταβαλλόμενος, καὶ διὰ τί παρώνυμόν ἐστι τὸ σεληνιάζεσθαι ἀπὸ τοῦ μεγάλου ἐν οὐρανῷ καὶ δευτέρου μετὰ τὸν ἥλιον φωστῆρος, ὃν ἔταξεν ὁ Θεὸς „εἰς ἀρχὰς[3]) τῆς νυκτός.“ Ἰατροὶ μὲν οὖν φυσιολογείτωσαν, ἅτε μηδὲ ἀκάθαρτον πνεῦμα εἶναι νομίζοντες κατὰ τὸν τόπον, ἀλλὰ σωματικὸν σύμπτωμα, καὶ φυσιολογοῦντες τὰ ὑγρὰ λεγέτωσαν κινεῖσθαι τὰ ἐν τῇ κεφαλῇ, κατά τινα συμπάθειαν τὴν πρὸς τὸ σεληνιακὸν φῶς, ὑγρὰν ἔχον φύσιν· ἡμεῖς δὲ οἱ καὶ τῷ εὐαγγελίῳ πιστεύοντες, ὅτι τὸ νόσημα τοῦτο ἀπὸ πνεύματος ἀκαθάρτου, ἀλάλου, καὶ κωφοῦ ἐν τοῖς πάσχουσιν αὐτὸ θεωρεῖται ἐνεργούμενον, ὁρῶντες δὲ, ὅτι καὶ οἱ εἰθισμένοι παραπλησίως τοῖς ἐπαοιδοῖς τῶν Αἰγυπτίων ἐπαγγέλλεσθαι τὴν κατὰ τοὺς τοιούτους θεραπείαν, δοκοῦσί ποτε ἐπιτυγχάνειν ἐν αὐτοῖς, φήσομεν, ὅτι μήποτε, — ὑπὲρ τοῦ διαβάλλειν τὰ κτίσματα τοῦ Θεοῦ, ἵνα καὶ ἀδικία[4]) εἰς τὸ ὕψος λαληθῇ, καὶ θῶνται εἰς

---

[1]) H. et R. in textu: βραχύτατόν τε καί κ. τ. λ., H. tamen ad marg., R. in notis: „forte legendum: βραχύτατόν τι καί κ. τ. λ.“

[2]) τῆς τοιαύτης. Sic recte habet Cod. Tarinianus (item H. ad oram), alii vero (itemq. H. in textu) τοῖς τοιαύτης. R.

[3]) Genes. I, 16.

[4]) Psalm. LXXIII, 8. 9. (LXXII.)

θέμενοι τὸ στόμα αὐτῶν —, τὸ ἀκάθαρτον τοῦτο πνεῦμα ἐπιτηρεῖ τινας σχηματισμοὺς τῆς σελήνης, καὶ οὕτως ἐνεργεῖ, ἵν' ἐκ τῆς τηρήσεως τοῦ κατὰ τὸν τοιόνδε τῆς σελήνης σχηματισμὸν πάσχειν τοὺς ἀνθρώπους, τὴν αἰτίαν δόξῃ τοῦ τηλικούτου κακοῦ μὴ τὸ ἄλαλον καὶ κωφὸν λαμβάνειν δαιμόνιον, ἀλλὰ ὁ[1]) μέγας ἐν οὐρανῷ φωστήρ, ὁ τεταγμένος „εἰς ἀρχὰς[2]) τῆς νυκτός," καὶ μηδεμίαν ἔχων ἀρχὴν τῆς τοιαύτης ἐν ἀνθρώποις νόσου. Καὶ ἀδικίαν[3]) γε εἰς τὸ ὕψος λαλοῦσι πάντες ὅσοι παρὰ τὴν τῶν ἄστρων σχέσιν φασὶν. εἶναι τὴν αἰτίαν πάντων τῶν ἐπὶ γῆς, εἴτε καθολικῶν, εἴτε καὶ τῶν καθ' ἕκαστον συμπτωμάτων· καὶ οἱ τοιοῦτοί γε ἀληθῶς „ἔθεντο[4]) εἰς οὐρανὸν τὸ στόμα αὐτῶν," κακοποιούς πως λέγοντες εἶναι τῶν ἀστέρων, καὶ ἄλλους ἀγαθοποιούς, οὐδενὸς ἄστρου γενομένου ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τῶν ὅλων ἵνα κακοποιῇ, κατά γε τὸν Ἱερεμίαν, ὡς ἐν Θρήνοις γέγραπται· „ἐκ στόματος[5]) κυρίου ἐξελεύσεται τὰ κακὰ καὶ τὸ ἀγαθόν." Εἰκὸς δὲ, ὅτι ὥσπερ τοῦτο τὸ ἐπιτηροῦν τὸν καλούμενον σεληνιασμὸν πνεῦμα ἀκάθαρτον ἐπιτηρεῖ τοὺς τῆς σελήνης σχηματισμούς, ἵνα ἐνεργήσῃ εἰς τὸν διά τινας αἰτίας παραδιδόμενον αὐτῷ, καὶ μὴ ποιήσαντα ἑαυτὸν ἄξιον φρουρᾶς ἀγγελικῆς, οὕτως καὶ ἄλλα πνεύματα καὶ δαιμόνια πρός τινας σχηματισμοὺς τῶν ἄλλων ἀστέρων, ἵνα μὴ μόνον σελήνη, ἀλλὰ καὶ οἱ λοιποὶ λοιδορηθῶσιν ἀστέρες ὑπὸ τῶν ἀδικίαν[6]) εἰς τὸ ὕψος λαλούντων. Ἔστι γοῦν ἀκοῦσαι τῶν γενεθλιαλόγων, τὴν αἰτίαν πάσης μανίας καὶ παντὸς δαι-

1) Desideratur ὁ in ed. Ruaei.
2) Genes. I, 16.
3) Psalm. LXXIII, 8. (LXXII.)
4) Psalm. LXXIII, 9. (LXXII.)
5) Thren. III, 38. LXX. interpretes: ἐκ στόματος ὑψίστου οὐκ ἐξελεύσεται τὰ κακὰ καὶ τὸ ἀγαθόν.
6) Psalm. LXXIII, 8. (LXXII.)

[redacted]

μονιασμοῦ ἀναφερόντων ἐπὶ τοὺς τῆς σελήνης σχηματισμούς. Ὅτι μὲν οὖν οἱ τὸν καλούμενον σεληνιασμὸν πάσχοντες ἐνίοτε εἰς τὸ ὕδωρ πίπτουσι, δῆλόν ἐστιν· ὅτι δὲ καὶ εἰς τὸ πῦρ, σπανιώτερον μὲν, πλὴν καὶ αὐτὸ συμβαῖνόν ἐστι, καὶ ὅτι δυσίατόν ἐστι τὸ νόσημα τοῦτο ὡς καὶ τοὺς ἔχοντας χάριν θεραπεύειν δαιμονῶντας ὁτὲ[1]) μὲν[2]) ἀπαυδᾷν πρὸς τοῦτο, ὁτὲ δὲ μετὰ νηστειῶν καὶ προσευχῶν καὶ πλειόνων καμάτων ἐπιτυγχάνειν. Ζητήσεις δὲ, εἰ ὥσπερ ἐν τοῖς ἀνθρώποις, οὕτω καὶ ἐν τοῖς πνεύμασι τοιαῦτα συμπτώματα· ὥς τινα μὲν αὐτῶν λαλεῖν, τινὰ δὲ ἄλαλα εἶναι, καί τινα μὲν ἀκούειν, ἕτερα δὲ κεκωφῶσθαι· εὑρεθήσεται γὰρ ὥσπερ ἐν αὐτοῖς ἡ αἰτία τοῦ εἶναι ἀκάθαρτα, οὕτως καὶ διὰ τὸ αὐτεξούσιον αὐτῶν καταδεδικάσθαι αὐτὰ τὸ εἶναι ἄλαλα καὶ κωφά· καὶ γὰρ ἀνθρώπων τινὲς μὲν τοιαύτην καταδίκην πείσονται, εἴγε ἡ τοῦ προφήτου εὐχὴ ὡς πνεύματι ἁγίῳ εἰρημένη ἐπακουσθήσεται, ἐν ᾗ λέλεκται ἐπί τινων ἁμαρτωλῶν· „ἄλαλα[3]) γενηθήτω τὰ χείλη τὰ δόλια.“ Οὕτω δὲ τάχα καὶ οἱ κακῶς χρησάμενοι ταῖς ἀκοαῖς, καὶ παραδεξάμενοι ἀκοὴν ματαίαν,[4]) κωφωθήσονται ὑπὸ τοῦ εἰπόντος· „τίς[5]) ἐποίησε δύσκωφον καὶ κωφόν;“ ἵνα μὴ πλεῖον παραδέχωνται ἀκοὴν ματαίαν.

7. Ἐπεὶ δὲ εἶπεν ὁ Σωτήρ· „ὦ γενεὰ[6]) ἄπιστε καὶ διεστραμμένη·“ ἐμφαίνει, ὅτι ἐκ διαστροφῆς ἡ κακία παρεισελήλυθε, παρὰ φύσιν γενομένη, καὶ διαστρόφους ἡμᾶς πεποιηκυῖα. Ὅλον δὲ, οἶμαι, τὸ τῶν ἐπ

---

1) Sic habent omnes Mss., male autem ed. Huetii ἅτε μέν. R.

2) H. ἅτε μέν et ὅτε δέ, R. ὅτε μέν atque ὅτε δέ

3) Psalm. XXXI, 18. (XXX.)

4) H. et R. h. l. et paulo infra: μάταιαν.

5) Exod. IV, 11.

6) Matth. XVII, 17. Edd. N T. ἄπιστος.

τὸ ἀνθρώπων γένος διὰ τὴν κακίαν βαρούμενος, καὶ τὴν μετ' αὐτῶν διατριβήν, ὁ Σωτὴρ εἶπε τό· „ἕως[1] πότε μεθ' ὑμῶν ἔσομαι;" Προείπομεν οὖν ἀπὸ μέρους ἐς τό· „ἐὰν ἔχητε[2] πίστιν ὡς κόκκον σινάπεως, ἐρεῖτε τῷ ὄρει τούτῳ," καὶ τὰ ἑξῆς· οὐδὲν δ' ἧττον κατὰ τὸ φαινόμενον ἡμῖν τρανότερον καὶ ταῦτα εἰς τὸν τόπον λεκτέον. Ὄρη ἐν τούτοις οἶμαι λέγεσθαι τὰς ἐν κακίᾳ πεπληρωμένας καὶ μεγάλῃ γεγενημένας ἀντικειμένας δυνάμεις, ὥσπερεὶ ἐρριζωμέναι εἰσὶν ἐν τισιν ἀνθρώπων ψυχαῖς. Ἐπὰν οὖν ἔχῃ τις τὴν πᾶσαν πίστιν, ὥστε μηδὲ περί τινων ἐν τοῖς ἱεροῖς γράμμασι κειμένων ἀπιστεῖν, καὶ τοιαύτην αὐτὴν ἔχῃ, ὁποία ἦν ἡ πίστις τοῦ Ἀβραάμ, πιστεύοντος τῷ Θεῷ ἐπὶ τοσοῦτον, ὡς[3] λογισθῆναι τὴν πίστιν αὐτοῦ εἰς δικαιοσύνην, ἔχει τὴν πᾶσαν πίστιν ὡς κόκκον σινάπεως· εἶθ' ὁ τοιοῦτος ἐρεῖ τῷ ὄρει τούτῳ — δείκνυμι δὲ τὸ ἄλαλον καὶ κωφὸν ἐν τῷ λεγομένῳ σεληνιάζεσθαι πνεῦμα — „μετάβα[4] ἔνθεν" — δηλονότι ἀπὸ τοῦ πάσχοντος ἀνθρώπου ἐπὶ τάχα τὴν ἄβυσσον — „καὶ μεταβήσεται." Ὁ δὲ Ἀπόστολος ἐντεῦθεν, οἶμαι, τὴν ἀφορμὴν λαβὼν μετὰ ἀποστολικῆς εἶπεν ἐξουσίας τό· „καὶ[5] ἐὰν ἔχω πᾶσαν τὴν πίστιν, ὥστε ὄρη μεθιστάνειν·" οὐ γὰρ ἓν μόνον ὄρος, ἀλλὰ καὶ[6] τὰ ἀνάλογον αὐτῷ[7] πλείονα μεθίστησιν ὁ

---

1) Matth. XVII, 17. Edd. Knapp. ἔσομαι μεθ' ὑμῶν.

2) Ibid. XVII, 20.

3) H. ad marginem: „Cod. Regius," R. in notis: „„Codd. Reg. et Vaticanus: ὥστε λογισθῆναι αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην." " Cfr. Genes. XV, 6. coll. ep. ad Rom. IV, 3.

4) Matth. XVII, 20. Ed. Knapp. μετάβηθι ἐντεῦθεν ἐκεῖ, ed. Lachm. μετάβα ἔνθεν ἐκεῖ.

5) I Cor. XIII, 2. H. et R. h. l., cfr. p. 219. not. 3. coll. not. 4. et 6., ut nos in textu.

6) Cod. Vaticanus: κατὰ ἀνάλογον.

7) H. et R. h. l., cfr. pag. 219. not. 5., recte αὐτῷ.

ἔχων πᾶσαν τὴν πίστιν, ἥτις ἐστὶν ὡς κόκκος σινάπεως, καὶ οὐδέν γε τούτῳ τῷ ἐπὶ τοσοῦτον πιστεύοντι ἔσται ἀδύνατον. Προσχῶμεν δὲ καὶ τῷ· „τοῦτο [1]) τὸ γένος οὐκ ἐκπορεύεται, εἰ μὴ ἐν προσευχῇ καὶ νηστείᾳ" [illegible] εἴ ποτε δέοι περὶ θεραπείαν ἀσχολεῖσθαι ἡμᾶς τοιοῦτόν τι πεπονθότος τινὸς, μὴ ὁρκίζωμεν, μηδὲ ἐπερωτῶμεν, μηδὲ λαλῶμεν ὡς ἀκούοντι τῷ ἀκαθάρτῳ πνεύματι, ἀλλὰ σχολάζοντες προσευχῇ καὶ νηστείᾳ ἐπιτύχωμεν προσευχόμενοι περὶ τοῦ πεπονθότος, καὶ τῇ ἑαυτῶν νηστείᾳ ἀπώσωμεν ἀπ' αὐτοῦ τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα.

8. „Στρεφομένων [2]) δὲ αὐτῶν ἐν τῇ [3]) Γαλιλαίᾳ, εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· μέλλει ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοσθαι εἰς χεῖρας ἀνθρώπων." Καὶ δόξει γε ἐκείνοις ταῦτα ἰσοδυναμεῖν, ὅτι „ἤρξατο [4]) δεικνύειν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, [5]) ὅτι δεῖ αὐτὸν εἰς Ἱεροσόλυμα ἀπελθεῖν, καὶ πολλὰ παθεῖν ἀπὸ τῶν πρεσβυτέρων, καὶ ἀρχιερέων, καὶ [6]) γραμματέων." Τὸ δὲ οὐχ οὕτως ἔχει· οὐ γὰρ ταὐτόν ἐστι τὸ ὑποδείκνυσθαι „τοῖς μαθηταῖς, ὅτι δεῖ αὐτὸν εἰς Ἱεροσόλυμα ἀπελθεῖν, καὶ πολλὰ παθεῖν ἀπὸ τῶν πρεσβυτέρων, καὶ ἀρχιερέων, καὶ [7]) γραμματέων," καὶ μετὰ τὸ παθεῖν „ἀποκτανθῆναι," καὶ

---

[1]) Matth. XVII, 21. Edd. N. T. τοῦτο δὲ τὸ γένος κτλ.

[2]) Ibid. XVII, 22. Ed. Knapp. ἀναστρεφομένων δὲ αὐτῶν ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ, ed. Lachm. συστρεφομένων δὲ αὐτῶν ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ.

[3]) Ed. Huetii: εἰς τὴν Γαλ., ed. R. εἰς Γαλιλαίαν. Cfr. pag. huj. not. 2. coll. pag. 225. not. 1.

[4]) Matth. XVI, 21. coll. pag. 161. not. 4., pag. 162. not. 5., pag. 164. not. 2. et 3.

[5]) Deest h. l., cfr. pag. huj. not. 4., αὐτοῦ in edd. H. et R.

[6]) Desunt h. l., cfr. pag. huj. not. 7. coll. pag. 165. not. 4., verba: καὶ γραμματέων, in edd. H. et R.

[7]) Cfr. pag. huj. not. 6. coll. Matth. XVI, 21. et pag. huj. not. 4. et 5.

μετὰ τὸ ἀποκτανθῆναι „τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐγερθῆναι,“ ἐλέχθαι αὐτοῖς οὖσιν[1]) ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ, — ὅπερ ἀνωτέρω οὐ μεμαθήκαμεν —, ὡς ἄρα μέλλοι „ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοσθαι·“ τὸ γὰρ παραδίδοσθαι ἀνωτέρω[2]) μὲν οὐκ εἴρηται, νῦν δὲ καὶ ὅτι „εἰς χεῖρας ἀνθρώπων.“ Ἐφ' ἃ ζητήσωμεν, ὑπὸ τίνος μέλλει παραδίδοσθαι εἰς χεῖρας ἀνθρώπων, ἢ τίνων· Ἐκεῖ μὲν γὰρ ὑφ' ὧν πείσεται διδασκόμεθα, καὶ ἐν ᾧ τόπῳ πείσεται· ἐνταῦθα δὲ ἐπ' ἐκείνοις μανθάνομεν, ὅτι τὸ πολλὰ παθεῖν αὐτὸν ὑπὸ τῶν προειρημένων συμβαίνει, οὐκ ἐκείνων πρώτων αἰτίων γινομένων τοῦ πολλὰ αὐτὸν παθεῖν, ἀλλὰ τοῦ παραδιδόντος ἢ τῶν παραδιδόντων αὐτὸν εἰς χεῖρας ἀνθρώπων. Ὁ μὲν οὖν φήσει, ὅτι τοῦτο διηγούμενος ὁ Ἀπόστολός φησι περὶ τοῦ Θεοῦ· „ὅς γε[3]) τοῦ ἰδίου υἱοῦ οὐκ ἐφείσατο, ἀλλ' ὑπὲρ ἡμῶν πάντων παρέδωκεν αὐτόν“ ἔδωκε δὲ καὶ ὁ υἱὸς ὑπὲρ ἡμῶν ἑαυτὸν εἰς θάνατον, ὥστε οὐ μόνον ὑπὸ τοῦ πατρός, ἀλλὰ καὶ ὑφ' ἑαυτοῦ παρεδόθη. Ἕτερος δὲ οὐ μόνον ἐκεῖνο, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐκκείμενα ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνενεγκὼν φήσει, παραδεδόσθαι πρῶτον ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τὸν υἱὸν, εἶτα πειρασθησόμενον, εἶτα ἀγωνιούμενον, εἶτα ὑπὲρ ἀνθρώπων πεισόμενον, ἢ καὶ ὅλου τοῦ κόσμου, ἵνα αὐτοῦ ἄρῃ[4]) τὴν ἁμαρτίαν, τῷ ἄρχοντι τοῦ αἰῶνος τούτου, καὶ τοῖς ἄλλοις ἄρχουσιν αὐτοῦ, εἶτα ὑπὸ τούτων εἰς χεῖρας ἀνθρώπων αὐτὸν παραδίδοσθαι τῶν ἀποκτενούντων αὐτόν. Παράδειγμα δὲ παραληφθήσεται τὰ τοῦ Ἰώβ· „ἰδοὺ, πάντα[5]) ὅσα ἐστὶν αὐτῷ δίδωμι ἐν τῇ

---

[1]) Cfr. pag. 224. not. 2. et 3. coll. Matth. XVII, 22.

[2]) ἀνωτέρω μὲν οὐκ εἴρηται. Ita Cod. Reg., at Cod. Holm. οὐκ praetermittit; sed perperam, supra enim traditionis illius mentio nulla facta est. Huet. — Cfr. Matth. XVII, 22.

[3]) Rom. VIII, 32.

[4]) Ev. Joann. I, 29.

[5]) Job. I, 12. LXX. interpretes: ἀλλ' αὐτοῦ κ. τ. λ.

χειρί σου, ἀλλὰ αὐτοῦ μὴ ἅψῃ·" εἶτα ὡσπερεὶ παρα-
θέντος ὑπὸ τοῦ διαβόλου τοῖς ἄρχουσιν αὐτοῦ, το
αἰχμαλωτεύουσι, τοῖς ἱππεῦσι, τῷ καταβαίνοντι ἀ
οὐρανοῦ πυρί, τῷ ἐκ τῆς ἐρημίας ἐλθόντι μεγάλῳ π
ματι, καὶ τὴν οἰκίαν χαλάσαντι. Ἐπιστήσεις δὲ
ὥσπερ τοῖς αἰχμαλωτεύουσι παραδέδωκε τὰ τοῦ '
καὶ τοῖς ἱππεῦσιν, οὕτως καί τινι ἐνεργείᾳ ὑπὸ
ἄρχοντα[2]) τῆς ἐξουσίας τοῦ ἀέρος, τοῦ πνεύματος
ἐνεργοῦντος νῦν ἐν τοῖς υἱοῖς τῆς ἀπειθείας," ἵν
ἐκεῖθεν καταβαῖνον πῦρ ἐπὶ τὰ πρόβατα τοῦ Ἰὼβ
οὐρανοῦ ὀφθῇ καταβαῖνον τῷ ἀπαγγέλλοντι τῷ '
ὅτι „πῦρ[3]) ἔπεσεν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ κατέκαυσε
πρόβατα αὐτοῦ, καὶ τοὺς ποιμένας κατέφαγεν ὁμοίω
Παραπλησίως δὲ τούτοις ζητήσεις, εἰ καὶ τὸ ἐξαίφνη
μέγα πνεῦμα ἀπὸ τῆς ἐρήμου ἐλθόν, καὶ ἁψάμενον
τεσσάρων γωνιῶν[4]) τῆς οἰκίας, ἕν τι τῶν ὑπὸ τῶν
βόλων ἦν, ᾧ παρέδωκεν ὁ διάβολος τὸ τῶν υἱῶν
τῶν θυγατέρων τοῦ Ἰὼβ[6]) συμπόσιον, ἵνα συμπέσ
οἰκία ἐπὶ τὰ παιδία τοῦ δικαίου, καὶ τελευτήσω
Ἔστω οὖν, ὡς ἐπὶ τοῦ Ἰώβ, πρῶτον παραδιδοὺς ὁ
τὴρ τὸν υἱὸν ταῖς ἀντικειμέναις ἐνεργείαις, εἶτ' αὗται
παραδιδότωσαν αὐτὸν εἰς χεῖρας ἀνθρώπων, ἐν οἷς
θρώποις καὶ Ἰούδας ἦν, εἰς ὃν μετὰ τὸ ψωμίον[8])
ἦλθεν ὁ σατανᾶς, ἀρχικώτερον τοῦ Ἰούδα παραδι
αὐτόν. Ἀλλ' ὅρα, μήποτε τὸ παραδίδοσθαι ταῖς ἀ

---

[1]) Job. I, 15—19.
[2]) Ephes. II, 2. Edd. N. T. τοῦ νῦν ἐνεργοῦ ἐν κ. τ. λ.
[3]) Job. I, 16.
[4]) Job. I, 19.
[5]) H. et R. γονιῶν.
[6]) τοῦ Ἰώβ. Cod. Regius: αὐτοῦ. R.
[7]) Cod. Anglicanus: εἶθ' αὗται. R.
[8]) Ev. Joann. XIII, 27.

...ἰδίαις ἐνεργείαις ὑπὸ τοῦ πατρὸς τὸν υἱὸν συνεξε-
...ῶν τῷ παραδίδοσθαι ὑπ' ἐκείνων εἰς χεῖρας ἀνθρώ-
...ν τὸν Σωτῆρα, νομίσῃς ἴσον εἶναι τὸ ἐπ' ἀμφοτέρων
...μενον παραδίδοσθαι. Κατανόει γάρ, ὅτι ὁ μὲν
...ὴρ ὑπὲρ ἡμῶν πάντων παρέδωκεν αὐτὸν ἀπὸ φιλαν-
...ίας· αἱ δὲ ἀντικείμεναι δυνάμεις, παραδοῦσαι τὸν
...ῆρα εἰς χεῖρας ἀνθρώπων, οὐκ ἐσκόπουν τὸ ὑπὲρ
...ν σωτηρίας παραδιδόναι αὐτόν, ἀλλὰ τὸ ὅσον ἐπ'
...αῖς, ἐπεὶ οὐδεὶς αὐτῶν ἐγίνωσκε τὴν τοῦ Θεοῦ σο-
...αν[1]) τὴν ἐν μυστηρίῳ ἀποκεκρυμμένην, παρεδίδουν
...ὸν ἀποθανούμενον, ἵνα ὁ ἐχθρὸς[2]) αὐτοῦ θάνατος
...οχείριον αὐτὸν λάβῃ, ὁμοίως τοῖς ἐν τῷ Ἀδὰμ ἀπο-
...ήσκουσι· καὶ ἀποκτείναντες δὲ αὐτὸν ἄνθρωποι, θε-
...ματι τυπούμενοι τῶν βουλομένων τὸν Ἰησοῦν ὑπο-
...ιον γενέσθαι θανάτῳ τοῦτο ἐποιοῦν. Οἶμαι δὲ
...γκαίως ἐξητάσθαι καὶ ταῦτα, διὰ τὸ τὸν παραδιδό-
...ον εἰς χεῖρας ἀνθρώπων Ἰησοῦν, μὴ ὑπὸ ἀνθρώπων
... χεῖρας ἀνθρώπων παραδίδοσθαι, ἀλλὰ ὑπὸ δυνάμεων,
... ὑπὲρ ἡμῶν πάντων παρέδωκεν ὁ πατὴρ τὸν υἱόν,
... αὐτῷ τῷ παραδεδόσθαι, καὶ γίνεσθαι ὑπὸ τοὺς οἷς
...αρεδόθη, καταλύοντα τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θα-
...του· „διὰ[3]) γὰρ τοῦ θανάτου κατήργησε τὸν τὸ κρά-
... ἔχοντα τοῦ θανάτου, τουτέστιν τὸν διάβολον, καὶ
...ήλλαξε τούτους ὅσοι φόβῳ θανάτου διὰ παντὸς τοῦ
... ἔνοχοι ἦσαν δουλείας."

9. Κράτος δὲ θανάτου νομιστέον ἔχειν τὸν διάβο-
...ν, οὐ[4]) τοῦ μέσου καὶ ἀδιαφόρου, καθ' ὃν ἀποθνή-
...σκουσιν οἱ σύνθετοι ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος, χωριζομέ-
...ς αὐτῶν τῆς ψυχῆς ἀπὸ τοῦ σώματος, ἀλλὰ τοῦ ἐναν-

---

[1]) I Cor. II, 7. 8.

[2]) I Cor. XV, 26. — 22.

[3]) Hebr. II, 14. 15. coll. edd. N. T.

[4]) H. et R. in textu: οὐ τοῦ μέσου καὶ διαφόρου; R. in notis: „ita Codd. Holm. et Reg. Lege ἀδιαφόρου."

τίου καὶ ἐχθροῦ τοῦ εἰπόντος· „ἐγώ εἰμι[1]) ἡ ζωή“ καθ' ὃν „ψυχὴ[2]) ἡ ἁμαρτάνουσα, αὕτη ἀποθανεῖται.“ Ἐμφαίνει δὲ, ὅτι οὐχ ὁ Θεὸς εἰς χεῖρας ἀνθρώπων παρέδωκεν αὐτὸν, ὁ Σωτὴρ λέγων· „εἰ[3]) ἦν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ, οἱ ὑπηρέται ἂν οἱ ἐμοὶ ἠγωνίζοντο, ἵνα μὴ παραδοθῶ τοῖς Ἰουδαίοις.“ Παραδιδόμενος γὰρ Ἰουδαίοις, εἰς χεῖρας ἀνθρώπων παρεδόθη, οὐχ ὑπὸ τῶν ἰδίων ὑπηρετῶν, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ ἄρχοντος τοῦ αἰῶνος τούτου, εἰπόντος περὶ τῶν ἐν ἀοράτοις δυνάμεων, κατὰ ἀνθρώπων ἱσταμένων βασιλειῶν· „ταῦτά[4]) σοι πάντα δώσω, ἐὰν πεσὼν προσκυνήσεις μοι.“ Διὸ καὶ περὶ ἐκείνων λελέχθαι νομιστέον τό· „παρέστησαν[5]) οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, καὶ οἱ ἄρχοντες συνήχθησαν ἐπὶ τὸ αὐτὸ κατὰ τοῦ κυρίου, καὶ κατὰ τοῦ χριστοῦ αὐτοῦ.“ Κἀκεῖνοι μὲν οἱ βασιλεῖς, καὶ οἱ ἄρχοντες, παρέστησαν καὶ συνήχθησαν κατὰ τοῦ κυρίου, καὶ κατὰ τοῦ χριστοῦ αὐτοῦ· ἡμεῖς δὲ, ἐκ τοῦ παραδεδόσθαι αὐτὸν ὑπ' ἐκείνων εἰς χεῖρας ἀνθρώπων καὶ ὀπεκτάνθαι ὠφεληθέντες, φαμὲν τό· „διαῤῥήξωμεν[6]) τοὺς δεσμοὺς αὐτῶν, καὶ ἀποῤῥίψωμεν ἀφ' ἡμῶν τὸν ζυγὸν αὐτῶν.“ Ὅτε γὰρ σύμμορφοι γινόμεθα τῷ θανάτῳ τοῦ Χριστοῦ, οὐκέτι ἐσμὲν ὑπὸ τοὺς δεσμοὺς τῶν, ὡς ἀποδεδώκαμεν, βασιλέων τῆς γῆς, οὐδ' ὑπὸ τὸν ζυγὸν[7]) τῶν κατὰ τοῦ κυρίου συναχθέντων ἀρχόντων τοῦ

---

[1]) Ev. Joann. XI, 25. et XV, 6.

[2]) Ezech. XVIII, 4.

[3]) Ev. Joann. XVIII, 36. Edd. N. T. εἰ ἐκ τ. κόσμ. τούτ. ἦν ἡ βασιλεία κ. τ. λ.

[4]) Matth. IV, 9. Edd. N. T. ταῦτα πάντα σοι δώσω, et προσκυνήσῃς μοι.

[5]) Psalm. II, 2. LXX. interpretes: ἐπιτοαυτό.

[6]) Psalm. II, 3.

[7]) H. et R. h. l., cfr. pag. huj. not. 6., min. recte: τὸν ζύγον.

[illegible] τούτου. Καὶ διὰ τοῦτο ὁ πατὴρ „τοῦ ἰδίου¹) υἱοῦ οὐκ ἐφείσατο, ἀλλ' ὑπὲρ ἡμῶν πάντων παρέδωκεν αὐτόν,“ ἵν' οἱ παραλαβόντες αὐτόν, καὶ παραδόντες αὐτὸν εἰς χεῖρας ἀνθρώπων, ὑπὸ τοῦ κατοικήσαντος ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἐγγελασθῶσι, καὶ ὑπὸ τοῦ κυρίου ἐκμυκτηρισθῶσιν, εἰς κατάλυσιν τῆς ἰδίας βασιλείας καὶ ἀρχῆς παρὰ προσδοκίαν παραλαβόντες ἀπὸ τοῦ πατρὸς τὸν υἱόν, ὅστις τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἠγέρθη, τῷ τὸν ἐχθρὸν αὐτοῦ θάνατον κατηργηκέναι, καὶ ἡμᾶς πεποιηκέναι συμμόρφους, οὐ μόνον τοῦ θανάτου αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀναστάσεως, δι' ὃν ἐν καινότητι²) ζωῆς περιπατοῦμεν, οὐκέτι καθεζόμενοι ἐν χώρᾳ³) καὶ σκιᾷ θανάτου, διὰ τὸ ἀνατεῖλαι ἐφ' ἡμᾶς φῶς τοῦ Θεοῦ. Εἰπόντος δὲ τοῦ Σωτῆρος τό· „μέλλει⁴) ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοσθαι εἰς χεῖρας ἀνθρώπων, καὶ ἀποκτενοῦσιν αὐτόν, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστήσεται·“ σφόδρα ἐλυπήθησαν, τῷ μὲν παραδίδοσθαι μέλλειν αὐτὸν εἰς χεῖρας ἀνθρώπων, καὶ τῷ ἀποκτίννυσθαι αὐτόν, ὡς σκυθρωποῖς καὶ ἀξίοις λύπης ἐπιστήσαντες· μὴ προσχόντες δὲ τῷ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστήσεσθαι αὐτόν, δεηθέντα οὐδὲ χρόνου πλείονος, ἵνα „διὰ⁵) τοῦ θανάτου καταργήσῃ τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου.“

Περὶ τῶν αἰτούντων τὰ⁶) δίδραχμα.

10. „Ἐλθόντων⁷) δὲ εἰς Καπερναούμ, προσῆλθον

---

1) Rom. VIII, 32.
2) Rom. VI, 4.
3) Matth. IV, 16.
4) Ibid. XVII, 22. 23. Ed. Knapp. ἐγερθήσεται pro ἀναστήσεται.
5) Hebr. II, 14.
6) In Codd. Anglicano et Tauriniano scriptum est: ὁ δίδραγμα.
7) Matth. XVII, 24. Ed. Knapp. ἐλθόντ. δὲ αὐτῶν

οἱ τὰ δίδραχμα λαμβάνοντες τῷ Πέτρῳ.“ Εἰσί τινες βασιλεῖς τῆς γῆς, καὶ τούτων υἱοὶ, μὴ διδόντες τέλη ἢ κῆνσους, καὶ ἕτεροι παρὰ τοὺς υἱοὺς αὐτῶν, ἀλλότριοι τῶν βασιλέων τῆς γῆς, ἀφ' ὧν λαμβάνουσιν οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς τέλη ἢ κῆνσον. Καί εἰσιν οἱ μὲν υἱοὶ αὐτῶν ἐλεύθεροι παρὰ τοῖς βασιλεῦσι τῆς γῆς ὡς παρὰ πατράσιν· οἱ δὲ ἀλλότριοι αὐτῶν, ὡς μὲν πρὸς τὰ ἔξω γῆς ἐλεύθεροι, ὡς δὲ κατὰ τοὺς δυναστεύοντας αὐτῶν, καὶ καταδουλουμένους, — ὡς κατεδυνάστευον [1]) οἱ Αἰγύπτιοι τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ, καὶ κατωδύνων αὐτῶν τὴν ζωὴν, καὶ κατεδουλοῦντο αὐτοὺς μετὰ βίας —, δοῦλοι δι' οὓς δουλεύοντας ἀνάλογον τῇ δουλείᾳ τῶν Ἑβραίων μόνον μορφὴν [2]) τοῦ δούλου ἀνείληφεν ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ οὐδὲν ἔργον ποιῶν πήλινον καὶ δοῦλον. Ὡς οὖν ἔχων τὴν τοῦ δούλου ἐκείνου μορφὴν, τέλος καὶ [3]) κῆνσον δίδωσιν, οὐχ ἕτερον παρὰ τὸν διδόμενον ὑπὸ τοῦ μαθητοῦ αὐτοῦ· ὁ γὰρ αὐτὸς ἤρκει στατὴρ, καὶ τὸ ἓν νόμισμα διδόμενον ὑπὲρ τοῦ Ἰησοῦ καὶ τοῦ μαθητοῦ αὐτοῦ. Τοῦτο δὲ τὸ νόμισμα ἐν μὲν τῇ οἰκίᾳ Ἰησοῦ οὐκ ἦν, ἐν δὲ τῇ θαλάσσῃ ἐτύγχανε, καὶ ἦν ἐν τῷ στόματι τοῦ θαλασσίου ἰχθύος, ὃν [4]) καὶ αὐτὸν οἶμαι εὐεργετούμενον ἀναβεβηκέναι ἐν τῷ Πέτρου ἀγκίστρῳ συνειλημμένον, γενομένου ἁλιέως ἀνθρώπων, ἐν ᾧ [5]) ἦν ὁ τροπικῶς λεγόμενος ἰχθὺς, ἵνα καὶ ἀπαρθῇ ἀπ' αὐτοῦ ἔχον τὴν

εἰς Καπερναούμ, κ. τ. λ., ed. Lachm. ἐλθόντ. δὲ αὐτῶν εἰς Καφαρναούμ, κ. τ. λ.

[1]) Exod. I, 13. 14.

[2]) Philipp. II, 7.

[3]) Desideratur καί in ed. R.

[4]) Vetus interpres: *quem ipsum piscem arbitror adjuratum*, pro εὐεργετούμενον legerat ἐξορκιζόμενον. H

[5]) H. et R. in textu: ἐν ᾧ κ. τ. λ.; H. ad marg. „scrib. ἐν οἷς,“ in notis: „vetus interpres: *in quibus erat*, etc. Codd. Holm. et Regius: ἐν ᾧ. Si legis ἐν ᾧ referetur ad piscem; si ἐν οἷς, referetur ad homines.“

τὸ Καίσαρος νόμισμα, καὶ γένηται ἐν οἷς οἱ ἁλιευόμενοι ὑπὸ τῶν μεμαθηκότων ἀνθρώπους ἁλιεύειν. Ὁ μὲν οὖν ἔχων τὰ Καίσαρος, ἀποδιδότω[1]) αὐτὰ τῷ Καίσαρι, ἵνα μετὰ τοῦτο ἀποδιδόναι δυνηθῇ τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ. Ἐπεὶ δὲ Ἰησοῦς, εἰκὼν ὢν τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου, οὐκ εἶχε τὴν εἰκόνα τοῦ Καίσαρος· — ὁ γὰρ ἄρχων τοῦ αἰῶνος τούτου οὐδὲν εἶχεν ἐν αὐτῷ· — διὰ τοῦτο ἀπὸ οἰκείου τόπου τῆς θαλάσσης τὴν εἰκόνα Καίσαρος λαμβάνει, ἵνα δῷ τοῖς τῆς γῆς βασιλεῦσιν ἀντὶ αὐτοῦ καὶ τοῦ μαθητοῦ αὐτοῦ, ἵνα μηδὲ ὑπολαμβάνωσιν οἱ τὰ δίδραχμα λαμβάνοντες, ὀφειλέτην αὐτῶν εἶναι, καὶ τῶν βασιλέων τῆς γῆς τὸν Ἰησοῦν· ἀπέδωκε γὰρ τὴν ὁμιλήν, οὐκ ἀναλαβὼν αὐτὴν, οὐδὲ κεκτημένος, οὐδὲ πορίσας, οὐδὲ ἴδιόν ποτε ποιήσας αὐτὴν κτῆμα, ἵνα μηδέποτε ἡ Καίσαρος εἰκὼν ᾖ παρὰ τῇ εἰκόνι τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου.

11. Καὶ κατ' ἄλλον δὲ τρόπον λεχθείη· εἰσί τινες τῶν βασιλέων τῆς γῆς υἱοὶ, καὶ οὐχ υἱοὶ αὐτῶν· πλὴν οἱ, καὶ ἀπολελυμένως υἱοί· ἕτεροι δὲ, διὰ τὸ εἶναι ἀλλότριοι τῶν υἱῶν τῶν βασιλέων τῆς γῆς, οὐδενὸς μὲν τῶν ἐπὶ γῆς υἱοὶ, αὐτὸ δὲ τοῦτο υἱοὶ, ἤτοι δὲ τοῦ Θεοῦ, ἢ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, ἢ τινος τῶν τοῦ Θεοῦ. Ἐὰν οὖν ὁ σωτὴρ πυνθάνηται τοῦ Πέτρου, λέγων· „οἱ βασιλεῖς[2]) τῆς γῆς ἀπὸ τίνων λαμβάνουσι τέλη ἢ κῆνσον; ἀπὸ τῶν ἰδίων υἱῶν, ἢ ἀπὸ τῶν ἀλλοτρίων αὐτῶν;" εἰπόντος δὲ τοῦ Πέτρου, ὅτι οὐχ ἀπὸ τῶν ἰδίων, ἀλλ' „ἀπὸ τῶν ἀλλοτρίων" αὐτῶν, φησὶν ὁ Ἰησοῦς περὶ τούτων, ὅσοι τινες ἀλλότριοί εἰσιν τῶν βασιλέων τῆς γῆς, καὶ, διὰ τὸ εἶναι ἐλεύθεροι, υἱοὶ τυγχάνουσι, τό· „ἄρα[3]) γε ἐλεύ-

---

1) Marc. XII, 16. 17. Luc. XX, 24. 25.

2) Matth. XVII, 25. 26. Edd. N. T. vers. 25. ἀπὸ τῶν υἱῶν αὐτῶν (ed. Knapp. αὐτῶν), ἢ ἀπὸ τῶν ἀλλοτρίων;

3) Matth. XVII, 26.

θεροί εἰσιν οἱ υἱοί·“ οὐκ ἐλεύθεροι γὰρ οἱ υἱοὶ τῶν βασιλέων τῆς γῆς, ἐπεὶ „πᾶς[1]) ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν, δοῦλος τῆς ἁμαρτίας ἐστίν·“ ἐλεύθεροι δὲ οἱ μείναντες[2]) τῇ ἀληθείᾳ τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ, καὶ διὰ τοῦτο γνόντες τὴν ἀλήθειαν, ἵνα καὶ ἐλευθερωθῶσιν ἀπ' αὐτῆς. Εἴ τις οὖν ἐστιν ὁ υἱὸς ἁπλῶς, καὶ μὴ τοῦτο ὅλον υἱὸς τῶν βασιλέων τῆς γῆς, ἐκεῖνός ἐστιν ἐλεύθερος. Καὶ ὅμως ὢν ἐλεύθερος, πεφρόντικε τοῦ μὴ σκανδαλίζειν καὶ τοὺς βασιλεῖς τῆς γῆς, καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτῶν, καὶ τοὺς τὰ δίδραχμα λαμβάνοντας· διό φησι· „μὴ[3]) σκανδαλίσωμεν αὐτούς, ἀλλὰ πορευθεὶς βάλε τὸ ἄγκιστρόν σου, καὶ τὸν ἀναβάντα πρῶτον ἰχθὺν ἆρον,“ καὶ τὰ ἑξῆς. Πυθοίμην δ' ἂν τῶν χαιρόντων τῇ περὶ φύσεων μυθοποιΐᾳ, ποίας φύσεως ἦσαν, εἴτε οἱ τῆς γῆς βασιλεῖς, εἴτε οἱ υἱοὶ αὐτῶν, εἴτε οἱ τὰ δίδραχμα λαμβάνοντες, οὓς μὴ βούλεται σκανδαλίζειν ὁ Σωτήρ· φαίνεται δή, ὡς κατὰ τὴν ὑπόθεσιν, ὅτι οὐκ ἐπαινετῆς εἰσι φύσεως, καὶ ὅμως πεφρόντικε τοῦ μὴ σκανδαλισθῆναι αὐτούς, καὶ ὅμως κωλύει σκάνδαλόν τι αὐτοῖς γενέσθαι, ἵν' ἤτοι μὴ χεῖρον ἁμαρτάνοιεν, καὶ πρὸς τὸ, εἰ βούλονται, σωθῆναι καὶ ἐκ τοῦ ἀποδέξασθαι τὸν φεισάμενον αὐτῶν ἵνα μὴ σκανδαλισθῶσιν. Καὶ ὡς ἐν χωρίῳ γε παρακλήσεως, — οὕτω γὰρ ἑρμηνεύεται ἡ Καφαρναοὺμ[4]) —, παρακαλῶν τὸν μαθητὴν καὶ ἐλεύθερον αὐτὸν εἶναι καὶ υἱὸν, δίδωσιν αὐτῷ δύναμιν τοῦ ἁλιεῦσαι ἰχθὺν πρῶτον, ἵνα ἀναβάντος αὐτοῦ παρακληθῇ ὁ Πέτρος ἐπὶ τῷ ἀναβάντι καὶ

---

[1]) Ev. Joann. VIII, 34. coll. ed. nostrae Tom. II. pag. 418. lin. 1.

[2]) Ibid. VIII, 31. 32.

[3]) Matth. XVII, 27. Edd. N. T. ἵνα δὲ μὴ σκανδαλίσ. αὐτούς, πορευθεὶς εἰς θάλασσαν βάλε ἄγκιστρον, καὶ τόν κ. τ. λ.

[4]) H. et R. h. l. cfr. pag. 229. not. 7., Καφαρναούμ.

[redacted]

λαβόντι, καὶ ἀπὸ τοῦ στόματος εἰλῆφθαι τὸν στατῆρα, ἀποδοθησόμενον τοῖς οἰκείοις τοῦ στατῆρος, καὶ λογιοῦσιν ὡς ἴδιον τὸ τοιοῦτον νόμισμα.

12. Χαριέντως δ' ἂν ποτε χρήσαιο τῷ ῥητῷ ἐπὶ [1]) φιλαργύρῳ, μηδὲν ἀνὰ στόμα ἔχοντι, ἢ τὰ περὶ τοῦ ἀργυρίου, ἐπὰν ἴδῃς αὐτὸν ὑπό τινος Πέτρου τεθεραπευμένον, ἀφελόντος αὐτοῦ οὐ μόνον ἐκ τοῦ στόματος καὶ τῶν λόγων, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ὅλης διαθέσεως τον στατῆρα, σύμβολον ὄντα πάσης αὐτοῦ φιλαργυρίας. Ἐρεῖς γὰρ τὸν τοιοῦτον ἐν θαλάσσῃ μὲν γεγονέναι, καὶ τοῖς ἁλμυροῖς τοῦ βίου πράγμασι, καὶ τοῖς κύμασι τῶν τῆς φιλαργυρίας φροντίδων καὶ μεριμνῶν, ἔχοντα ἐν τῷ στόματι τὸν στατῆρα, ὅτε ἄπιστος ἦν καὶ φιλάργυρος· ἀναβεβηκέναι δὲ ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἐν τῷ λογικῷ ἀγκίστρῳ ἀντειλημμένον, καὶ εὐεργετούμενον ὑπό τινος αὐτὸν διδάξαντος Πέτρου τὴν ἀλήθειαν, μηκέτι ἔχειν ἐν τῷ στόματι τὸν στατῆρα, ἀλλὰ ἀντ' ἐκείνου τὰ ἔχοντα τὴν εἰκόνα τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ.

13. Ἔτι εἰς τό· „προσῆλθον [2]) οἱ τὰ δίδραχμα λαμβάνοντες τῷ Πέτρῳ·" παραθήσῃ ἀπὸ τῶν Ἀριθμῶν, ὅτι ὑπὲρ μὲν τῶν ἁγίων κατὰ τὸν τοῦ Θεοῦ νόμον, οὐχ ἁπλῶς δίδραχμον δίδοται, ἀλλὰ δίδραχμον ἅγιον. Γέγραπται γάρ· „καὶ [3]) λήψῃ πέντε σίκλους κατὰ κεφα-

1) H. et R. in textu rectissime: ἐπὶ φιλαργύρῳ, μηδὲν ἀνὰ στόμα ἔχοντι. H. tamen, ac si non solum legerit, sed in textum quoque receperit, in notis: „ἐπὶ φιλαργύρῳ, μηδὲν ἀνὰ στόμα ἔχοντος. Legendum fortasse: ἐπὶ φιλαργύρου κ. τ. λ., vel ἐπὶ φιλαργύρῳ μηδὲν ἀνὰ στόμα ἔχοντι. Quanquam, ne quid dissimulem, Originem rebus intentum, verborum negligentiorem, et Grammaticae legi minus audientem fuisse arbitror." — R. in notis: „„ἔχοντι. Sic recte habet Cod. Regius. Alii (?) ἔχοντος.""

2) Matth. XVII, 24.

3) Num. III, 47.

λήν, κατὰ τὸ δίδραχμον τὸ ἅγιον." Ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ πάντων τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ κατὰ κεφαλὴν δίδοται δίδραχμον ἅγιον. Ἐπεὶ οὖν οὐχ οἷόντε μετὰ τῶν ἁγίων διδράχμων ἔχειν καὶ δίδραχμα, ἵν' οὕτως ὀνομάσω, βέβηλα τὸν ἅγιον τοῦ Θεοῦ, διὰ τοῦτο τοῖς λαμβάνουσι τὰ οὐχ ἅγια δίδραχμα, καὶ ἐρωτήσασι τὸν Πέτρον, καὶ εἰποῦσιν· „ὁ διδάσκαλος[1]) ὑμῶν οὐ τελεῖ τὰ δίδραχμα;" προστάσσει δοθῆναι στατῆρα, ἐν ᾧ ἦν δίδραχμα, ὁ Σωτήρ, εὑρισκόμενον ἐν τῷ στόματι τοῦ πρώτου ἀναβάντος ἰχθύος, ἵνα δοθῇ ἀντὶ τοῦ διδασκάλου καὶ τοῦ μαθητοῦ.

Περὶ τῶν λεγόντων· τίς μείζων; καὶ περὶ τοῦ προσκληθέντος παιδίου ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ.

14. „Ἐν[2]) ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ προσῆλθον οἱ μαθηταὶ τῷ Ἰησοῦ, λέγοντες· τίς ἄρα μείζων ἐστὶν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν;" Δυνάμενος ὁ Ματθαῖος ὑπὲρ τοῦ διδαχθῆναι ἡμᾶς, τί τε προσελθόντες οἱ μαθηταὶ τῷ Ἰησοῦ ἠξίουν παρ' αὐτοῦ μαθεῖν, πῶς τε ἀπεκρίνατο πρὸς τὸ πύσμα αὐτῶν, αὐτὸ τοῦτο μόνον διηγήσασθαι, ὁ δὲ προσέθηκε, κατὰ μέν τινα τῶν ἀντιγράφων· „ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ προσῆλθον οἱ μαθηταὶ τῷ Ἰησοῦ·" κατὰ δὲ ἄλλα· „ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ·" καὶ ἀναγκαῖον, μὴ ἀνεξέταστον ἐᾶσαι τὸ βούλημα τοῦ εὐαγγελιστοῦ. Διόπερ ἐπιστήσαντες τοῖς πρὸ τοῦ· „ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ·" ἢ· „ὥρᾳ·" σκοπήσωμεν εἰ οἷόντέ ἐστιν ἀπ' ἐκείνων ὁδὸν λαβεῖν πρὸς τὸ θεωρῆσαι, ὡς ἀναγκαίαν, τὴν „ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ," ἢ „ὥρᾳ," προσθήκην. Ἐληλύθεισαν τοίνυν εἰς τὴν Καφαρναοὺμ ὁ Ἰησοῦς ἅμα τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, ἔνθα „οἱ τὰ δίδραχμα[3]) λαμβάνοντες τῷ Πέτρῳ προσῆλθον," καὶ ἐρωτῶντες εἶπον τό· „ὁ διδά-

---

[1]) Matth. XVII, 24.
[2]) Ibid. XVIII, 1.
[3]) Ibid. XVII, 24. coll. pag. 229. not. 7.

λος ὑμῶν οὐ τελεῖ τὰ δίδραχμα; Εἶτα ἀποκριναμέ- πρὸς αὐτοὺς τοῦ Πέτρου, καὶ εἰπόντος·[1]) „ναί·“ Ἰησοῦς προσαπολογησόμενος[2]) περὶ τῆς δόσεως τῶν διδράχμων, πέμπει τὸν Πέτρον τῷ ἀγκίστρῳ ἀνασπάσοντα ἰχθὺν, οὗ ἐν τῷ στόματι ἔφασκεν[3]) εὑρεθήσεσθαι στατῆρα τὸν δοθησόμενον ὑπὲρ ἑαυτοῦ καὶ Πέτρου. Δοκεῖ οὖν μοι, ὅτι μεγίστην νομίσαντες ταύτην εἶναι τὴν τοῦ Ἰησοῦ πρὸς τὸν Πέτρον τιμὴν, κρίναντος αὐτὸν μείζονα τῶν λοιπῶν γνωρίμων, ἐβούλοντο ὅπερ ὑπενόουν ἀκριβῶσαι, διὰ τοῦ πυθόμενοι τοῦ Ἰησοῦ ἀκοῦσαι παρ' αὐτοῦ, εἰ, ὡς ὑπελάμβανον, μείζονα κέκρικε τὸν Πέτρον αὐτῶν· ἅμα δὲ ἤλπιζον καὶ τὴν αἰτίαν εἴσεσθαι τοῦ προκεκρίσθαι τὸν Πέτρον τῶν λοιπῶν μαθητῶν. Ταῦτ' οὖν, οἶμαι, δηλῶσαι ὁ Ματθαῖος βουλόμενος, ἐπήγαγε τῷ· „ἐκεῖνον[4]) λαβὼν,“ — δηλονότι τὸν στατῆρα, — „δὸς αὐτοῖς ἀντὶ ἐμοῦ καὶ σοῦ·“ τό· „ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ προσῆλθον οἱ μαθηταὶ τῷ Ἰησοῦ, λέγοντες· τίς ἄρα μείζων ἐστὶν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν;“ Τάχα δὲ καὶ ἀμφέβαλλον διὰ[5]) τὸ τρεῖς προκεκρίσθαι κατὰ τὴν μεταμόρφωσιν· ἀμφέβαλλον δὲ περὶ τοῦ· τίς τῶν τριῶν μείζων εἶναι κέκριται παρὰ τῷ κυρίῳ. Ὁ μὲν γὰρ Ἰωάννης ἀνέπεσεν ἐπὶ τὸ στῆθος αὐτοῦ δι' ἀγάπην, καὶ ἀκόλουθον, πρὸ τοῦ δείπνου τιμῆς ἐξαιρέτου σύμβολα πολλὰ αὐτοὺς ἑωρακέναι πρὸς τὸν Ἰωάννην ἀπὸ τοῦ Ἰησοῦ· ὁ δὲ Πέτρος ἐν τῇ ὁμολογίᾳ ἀκούσας μακάριος διὰ τό· „σὺ[6]) εἶ ὁ Χριστὸς, ὁ υἱὸς

---

[1]) Matth. XVII, 25.

[2]) προσαπολογησόμενος. Sic habet Tarini Codex, et paulo post Cod. Anglicanus: ἀνασπάσοντα. Editio Huetii: προσαπολογησάμενος, et ἀνασπάσαντα. R.

[3]) Ed. Ruaei: ἔφρασκεν.

[4]) Matth. XVIII, 27. — XVIII, 1.

[5]) Cod. Tarini: περὶ τοῦ τρεῖς κ. τ. λ. R.

[6]) Matth. XVI, 16.

τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος·“ πάλιν δὲ διὰ τό· „
ὀπίσω μου, σατανᾶ· σκάνδαλόν μου εἶ, ὅτι οὐ
τὰ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τὰ τῶν ἀνθρώπων·“ περ
μήποτε οὐχ οὗτος εἴη ὁ μείζων, ἕτερος δὲ τ
δαίου υἱῶν. Τοσαῦτα μὲν διὰ τό· „ἐν ἐκε
ἡμέρᾳ·“ ἤ· „ὥρᾳ·“ ἐν ᾗ ἐγεγόνει τὰ περὶ τὸν

15. Ἑξῆς δὲ κατανοητέον τό· προσῆλθον
οἱ μαθηταὶ, ὡς μαθηταὶ διδασκάλῳ[4]) προβλήμ
τείνοντες, καὶ ἐξετάζοντες· „τίς ἄρα μείζων ἐσ
βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν.“ Καὶ μιμητέον γε ἐ
τοὺς τοῦ Ἰησοῦ μαθητὰς, εἴ ποτε ζητούμενόν τ
μὴ εὑρίσκοιτο, μετὰ πάσης ὁμονοίας περὶ τοῦ
νου προσέλθωμεν τῷ Ἰησοῦ, παρόντι ὅπου δ
τρεῖς συνηγμένοι ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ, καὶ ἐ
τῇ κατὰ δύναμιν παρουσίᾳ φωτίζειν τὰς καρ
γνησίως αὐτῷ μαθητεύεσθαι θελόντων πρὸς κ
τῶν ζητουμένων. Οὐκ ἄτοπον δὲ καί τινι τῶν
Θεοῦ τεταγμένων ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ διδασκάλων
θόντας ἡμᾶς προτείνειν ἀνάλογόν τι πρόβλ
„τίς[6]) ἄρα μείζων ἐστὶν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐ
Τί μὲν οὖν ἤδη ἔγνωστο τοῖς μαθηταῖς τῶν
πύσμα τοῦτο; τί δὲ ἐζητεῖτο; Ὅτι μὲν γὰρ ο
ἰσότης τῶν ἀξιουμένων τῆς βασιλείας τῶν οὐρα
τειλήφεισαν, καὶ ὅτι, μὴ οὔσης ἰσότητος, ἐστί τ
ζων, καὶ οὕτω καθεξῆς μέχρι τοῦ ἐλαχίστου· ὁπο

---

1) Matth. XVI, 23. coll. pag. 169. not. 3.
2) Ibid. XVIII, 1.
3) Ibid. XVIII, 1.
4) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Reg. (
διδασκάλῳ) habet: τοῦ Σωτῆρος.“
5) Matth. XVIII, 20. — H. et R. δύο καὶ τ
6) Matth. XVIII, 1.
7) H. et R. in textu recte: ὁποδαπός; H.
„ita Codd. Holm. et Regius; at legitur pag. 2

, καὶ ὅπως βιώσας ὁ ἐλάχιστος, καὶ τίνες οἱ
ἐζήτουν· εἰ μὴ ἄρα ἀκριβέστερόν ἐστιν εἰ-
ίς μὲν ὁ ἐλάχιστος, ᾔδεσαν [1]) ἐκ τοῦ· „ὃς
μίαν τῶν ἐντολῶν τούτων τῶν ἐλαχίστων,
ύτω τοὺς ἀνθρώπους, ἐλάχιστος κληθήσε-
ασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν·“ τίς [3]) δὲ ὁ πάντων
ἐγίνωσκον, εἰ καὶ κατελάμβανον τό· „ὃς [4])
καὶ διδάξῃ, οὗτος μέγας κληθήσεται ἐν τῇ
οὐρανῶν·“ μεγάλων γὰρ ὄντων πλειόνων,
εγάλων μείζων, ὡς [5]) ἐν ἀνθρώποις, οὐκ ἦν
. Καὶ ὅτι μεγάλοι μὲν πλείους, οὐκ ἐπί-
λοι οἱ μεγάλοι, δηλώσει τὸ „μέγας“ ὄνομα
τοῦ Ἰσαάκ, ὃς „προβαίνων [6]) μείζων ἐγί-
α [7]) σφόδρα,“ εἰρημένον δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ
ἐπὶ τοῦ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου, καὶ ἐπὶ τοῦ
καὶ πᾶς γε ὁμολογήσει, ὅτι καὶ πάντες [8])
οι ἦσαν κατὰ τὴν γραφήν, ἀλλὰ μείζων αὐ-
ωτήρ. Εἰ δὲ καὶ Ἰωάννης τοῦ Ἰσαὰκ καὶ
μείζων ἦν, οὗ μείζων οὐδεὶς ἐν γεννητοῖς [9])

...

. 5.): δεικνὺς ὁποταπὸς τῇ ποιότητι μείζων
ὁποδαπός et ὁποταπός confundit (?) etc.“
rginem: „fortasse: ὁποταπός.“
R. constanter: ᾔδεισαν.
. V, 19. Edd. N. T. ὃς ἐὰν οὖν λύσῃ κτλ.
ὲ — οὐκ ἐγίνωσκον. Ita Codd. Holm. et
postulat sententia. Vitiose vero interpretatio
is major esset sciebant. Huetius.
h. V, 19.
l marg., R. in notis: „Cod. Reg. ὁ ἐν κτλ.“
XXVI, 13. LXX. interpretes: καὶ προβαί-
ἐγένετο, ἕως οὗ μέγας ἐγένετο σφόδρα.
3. not. 1.
pag. 238. not. 3.
l marg., R. in notis: „Cod. Reg. οἱ ἄνδρες.“
h. XI, 11.

γυναικῶν ἦν, ἢ οὐ μείζων μὲν, ἴσος δὲ ἀμφοτέροις, ἤ τινι αὐτῶν, οὐκ ἀκίνδυνον ἀποφήνασθαι. Καὶ ἐκ τοῦ Ἰσαὰκ δὲ „προβαίνων[1]) μείζων ἐγίνετο, ἕως[2]) οὗ μέγας ἐγένετο," οὐχ ἁπλῶς, ἀλλὰ μετὰ προσθήκης τῆς „σφόδρα" δὶς[3]) κατειλεγμένης, ἔστι μαθεῖν, ὅτι διαφορά ἐστι μεγάλων, τινὸς μὲν ὄντος μεγάλου, ἑτέρου δὲ σφόδρα μεγάλου, καὶ ἄλλου σφόδρα σφόδρα μεγάλου. Ἐζήτουν τοίνυν οἱ μαθηταὶ προσελθόντες τῷ Ἰησοῦ μαθεῖν, τίς ἄρα[4]) μείζων ἐστὶν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν. Καὶ τάχα ἐκεῖνοι μὲν ἐβούλοντο μαθεῖν, ἀκούσαντες ἀπ' αὐτοῦ τὸ τοιοῦτον· ὁ δεῖνα μείζων ἐστὶν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν· ὁ δὲ ἐπὶ τὸ καθολικώτερον ἀνάγει τὸν λόγον, δεικνὺς ὁποταπὸς[5]) τῇ[6]) ποιότητι μείζων ἐστὶν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, ὅντινα κατὰ δύναμιν ἐκ τῶν γεγραμμένων κατανοήσωμεν. „Προσκαλεσάμενος[7]) γὰρ ὁ Ἰησοῦς παιδίον," καὶ τὰ ἑξῆς.

16. Ἔστι δὲ πρότερον ἁπλῶς διηγήσασθαι. Εἴποι δ' ἂν ὁ κατὰ τὸ ἁπλοῦν διηγούμενος τὸν τοῦ Σωτῆρος ἐν τούτοις λόγον, ὅτι, ἐὰν ἀνήρ τις ὢν ἐπὶ τοσοῦτον νεκρώσῃ τὰς ἀνδρικὰς ἐπιθυμίας, πνεύματι τὰς πράξεις τοῦ σώματος θανατῶν, καὶ πάντοτε τὴν νέκρωσιν[8]) τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῷ σώματι περιφέρων, ὥστε παιδίου ἀγεύστου ἀφροδισίων, καὶ ἀνεννοήτου ἀνδρικῶν κινη-

---

[1]) Genes. XXVI, 13. Cfr. pag. 237. not. 6. — Ed. Coloniensis: καὶ προβαίνων, ed. Ruaei: δὲ προβαίνων.

[2]) Cod. Tarini: ἕως οὗ μέγας. Ed. Huet. (in textu): ἕως οὗ ὁ μέγας. R. — Huet. ad oram: „ὁ forsitan παρέλκει." Cfr. pag. huj. not. 1. coll. pag. 237. not. 6.

[3]) Cfr. pag. 237. not. 6. et 7.

[4]) Matth. XVIII, 1.

[5]) H. et R. h. l., cfr. p. 236. not. 7., ὁποταπός.

[6]) H. ad marg., R. in not.: „Cod. Reg. τῆς ποιότητος."

[7]) Matth. XVIII, 2. coll. edd. N. T.

[8]) II Cor. IV, 10.

ν, ἔχων [illegible], ὁ τοιοῦτος ἐστράφη, καὶ γέ-
ν ὡς τὰ παιδία. Καὶ ὅσον [1]) γε προσέθηκε τῇ τῶν
ίων περὶ τῶν τοιούτων κινημάτων καταστάσει, το-
ῳ μᾶλλον τῶν ἀσκούντων, καὶ ἐπὶ τοσοῦτον οὐκ [2])
ακότων σωφροσύνης, μείζων [3]) ἐστὶν ἐν τῇ βασιλείᾳ
ν οὐρανῶν. Ὅπερ δὲ ἐπὶ τῶν κατὰ τὰ ἀφροδίσια
ομεν περὶ τῶν παιδίων, τοῦτ' ἂν λεχθείη καὶ περὶ
ν λοιπῶν παθῶν, καὶ ἀῤῥωστημάτων, καὶ νοσημάτων
ς ψυχῆς, εἰς ἃ μὴ πέφυκε παιδία ἐμπίπτειν, ὅσα τὸν
γον μηδέπω συμπεπλήρωκεν, οἷον ἵνα καὶ στραφῇ τις,
ὶ ὁποῖόν ἐστι τὸ παιδίον [4]) πρὸς ὀργὴν, τοιοῦτος γέ-
ηται ὁ ἀνήρ· καὶ ὁποῖόν ἐστι τὸ παιδίον πρὸς λύ-
πην, ἔσθ' ὅτε παρὰ τὸν καιρὸν τοῦ τεθνηκότος πατρὸς,
ἢ μητρὸς, [5]) ἢ τινος ἀδελφοῦ, ὡς γελᾷν καὶ παίζειν κατ'
ἐκεῖνον τὸν χρόνον, τοιοῦτος ἂν γένοιτο ὁ στραφεὶς ὡς
παιδία, [6]) καὶ ἕξιν ἀναλαβὼν ἐκ λόγου τῆς λύπης ἀπα-
ράδεκτον, ὥστε, ὁποῖόν ἐστι πρὸς λύπην τὸ βραχὺ [7])

---

[1]) H. et R. in textu: καὶ ὁ σωτήρ γε προσέθηκε κ. τ. λ.; H. tamen ad oram: „scrib. ὅσον,“ in notis: „vocem illam σωτήρ contraxerat librarius Cod. Holm. in σῆρ, quemadmodum et ille Reg. Codicis, qui tamen Cod. pro ὁ σῆρ habebat ad oram: ὅσον, quod verissimum est. Sic ergo (cf. textum nostrum) totum illud comma emendandum est, etc. His consentit vetus interpres, qui sic habet, etc.“

[2]) H. et R. in textu: τοσοῦτον ἐληλακότων κ. τ. λ., H. tamen ad oram: „scrib. τοσοῦτον οὐκ ἐληλακότων κτλ.“

[3]) H. et R. in textu: σωφροσύνης, τὸ, μείζων κτλ., H. tamen ad marginem: „τό fortasse παρέλκει.“

[4]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Regius: τὸ βραχὺ παιδίον.“ Cfr. pag. huj. not. 7.

[5]) H. et R. μῆτρος.

[6]) H. ad marg.: „Cod. Regius: παιδίον,“ R. in notis: „„Cod. Regius (?): παιδία.““

[7]) H. et R. h. l. cfr. pag. huj. not. 4., τὸ βραχὺ παιδίον.

[redacted]

παιδίον, αὐτὸν γενέσθαι. Τὸ δ' ὅμοιον φάσκει περὶ τῆς καλουμένης ἡδονῆς, καθ' ἣν ἀλόγως ἐπαίρονται οἱ φαῦλοι, ἣν οὐ πάσχει τὰ παιδία, οὐδ' οἱ στραφέντες καὶ γενόμενοι ὡς τὰ παιδία. Ὡς μὲν οὖν πρὸς τὸ ἀκριβὲς ἀποδέδεικται καὶ ἄλλοις, ὅτι οὐδὲν τῶν παθῶν πίπτει εἰς τὰ μηδέπω συμπεπληρωκότα τὸν λόγον παιδία· εἰ δ' οὐδὲν, δηλονότι καὶ ὁ φόβος· ἀλλ' εἰ ἄρα ἀνάλογόν τι τοῖς πάθεσι, καὶ ταῦτα ἀμυδρὰ καὶ τάχιστα ἀνασκευόμενα, καὶ θεραπευόμενα γίνεται ἐν τοῖς παιδίοις, ὡς ἀγαπητὸν εἶναι, ἐπὶ τοῦτο φθάσαι τὸν στραφέντα ὡς τὰ παιδία ὅσον ἔχει τῆς οἱονεὶ ὑποβολῆς τῶν παθῶν ὡς τὰ παιδία. Καὶ περὶ φόβου τοίνυν τὰ ὅμοια τοῖς ἀποδεδομένοις νοηθεῖεν,[1]) ὅτι τὰ παιδία τὸν μὲν φόβον τῶν φαύλων οὐ πάσχει, ἄλλο δέ τι, ὃ[2]) οἱ διακριβοῦντες τὰ τῶν παθῶν, καὶ τῶν ὀνομάτων ἐκείνων, λέγουσιν εἶναι φόβον· οἷον δὲ καὶ τὸ τῶν παιδίων ἀμνησίκακον παρ' αὐτοὺς τοὺς τῶν δακρύων καιρούς, ἐν ἀκαρεῖ μεταβαλλομένων, καὶ γελώντων, καὶ συμπαιζόντων τοῖς νομιζομένοις λελυπηκέναι καὶ πεφοβηκέναι, ἀλλ' οὐ κατὰ τὴν ἀλήθειαν ταῦτα ἐνεργηκόσιν. Οὕτω δὲ καὶ ταπεινώσει ἑαυτόν τις ὡς ὃ προσεκαλέσατο[3]) ὁ Ἰησοῦς παιδίον· οὐ γὰρ πίπτει ὑψηλοφροσύνη, καὶ οἴησις εὐγενείας, ἢ πλούτου, ἤ τινος τῶν νομιζομένων μὲν, οὐκ ὄντων δὲ ἀγαθῶν, εἰς παιδίον. Διόπερ ἔστιν ἰδεῖν τὰ μὴ κομιδῇ[4]) νήπια μέχρι τριῶν καὶ τετάρτων ἐτῶν, ὅμοια τοῖς ἀγενέσι, κἂν εὐγενῆ εἶναι δοκῇ, καὶ μὴ

---

[1]) H. et R. in textu: νοήσειεν; H. tamen ad oram: „Cod. Reg.“ (scrib.?) „νοηθεῖεν,“ in not.: „Codd. Holm. et Regius: νοήσειεν, leg. fort. νοηθεῖεν.“ — R. in notis: „„Cod. Tarinianus: ἀποδεδειγμένοις νοήσειεν. Regius etiam habet νοήσειεν. Sed legendum: νοηθεῖεν.“ “

[2]) Desideratur ὃ in ed. Ruaei.

[3]) Ed. Huetii: προσεκαλέσατο. — Cfr. Matth. XVIII, 4.

[4]) H. et R. κομιδή.

ὄντας φιλεῖν δοκοῦντα τὰ πλούσια παιδία πένητα. Ἐὰν οὖν, ὅπερ παρὰ τὴν ἡλικίαν τὰ παιδία πρὸς τὰ τοὺς ἀνοήτους ἐπαίροντα πάθη, ἀπὸ λόγου ὁ τοῦ Ἰησοῦ μαθητὴς ἐπαγγείλ..., ὡς ὃ ἔδειξεν ὁ Ἰησοῦς παιδίον, οὐκ ἐπαιρόμενος δοξομανίᾳ, οὐδὲ φυσιούμενος[1]) ἐπὶ πλούτῳ, ... περιβολῇ, οὐδὲ ὀγκούμενος ἐπὶ εὐγενείᾳ, μάλιστα[2]) τούς, ὡς ὁ Λόγος ἀπέδειξε, στραφέντας, ὡς ...ετο ὁ Ἰησοῦς παιδίον, ἀποδεκτέον καὶ μιμητέον τῷ Ἰησοῦ ὀνόματι, ἐπεὶ μάλιστα ἐν τούτοις ὁ Χριστὸς, καὶ διὰ τοῦτο λέγει τό· „καὶ ὃς[3]) ἂν ... ἓν παιδίον τοιοῦτο ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, ἐμὲ ...ται.“

17. Τὸ δὲ ἑξῆς ἐργῶδες κατὰ ἀκολουθίαν τῶν προ...μένων διηγήσασθαι· εἴποι γὰρ ἄν τις· πῶς ὁ ...φεὶς καὶ γενόμενος ὡς τὰ παιδία, μικρός ἐστι τῶν πιστευόντων εἰς τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἐπιδεκτικὸς τοῦ σκανδαλισθῆναι; Πειρασώμεθα δὲ καὶ τοῦτο ἀκολούθως σαφηνίσαι. Πᾶς[4]) ὁ τῷ Ἰησοῦ ὡς υἱῷ συγκαταθέμενος τοῦ κατὰ τὴν ἀληθῆ περὶ αὐτοῦ ἱστορίαν, καὶ ὁδεύων ἐκ τῶν κατὰ τὸ εὐαγγέλιον πράξεων εἰς τὸ βιῶσαι κατ' αὐτὸν, ἐστράφη καὶ ὁδεύει πρὸς[5]) τὸ γενέσθαι ὡς τὰ παιδία, τοῦτον ἀμήχανον μὴ εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασι-

1) R. minus accurate φυσιούμενον.

2) H. et R. non δή, sed recte: δέ.

3) Matth. XVIII, 5. Ed. Knapp. καὶ ὃς ἐὰν δέξ. παιδίον τοιοῦτον ἓν ἐπὶ τῷ κ. τ. λ., ed. Lachm. καὶ ὃς ... δέξ. ἓν παιδίον τοιοῦτον ἐπί κ. τ. λ.

4) H. et R. in textu: πῶς ὁ τῷ κ. τ. λ., H. tamen ... oram: „scrib. πᾶς κ. τ. λ.,“ in notis: „Codd. Holm. Regius: πῶς ὁ τῷ Ἰησοῦ ὡς κ. τ. λ. Vetus interpres: omnis qui Jesu quasi filio Dei credit etc., legebat πᾶς κ. τ. λ.“

5) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Regius: εἰς τὸ βιῶσαι κατὰ παιδία.“

λείαν τῶν οὐρανῶν. Πολλοὶ οὖν οἱ τοιοῦτοι, ἀλλ' οὐ πάντες οἱ στραφέντες πρὸς τὸ γενέσθαι ὡς τὰ παιδία ἐφθάκασιν ὡς ἐπὶ τὸ ἐξομοιωθῆναι τοῖς παιδίοις· ἀλλ' ἕκαστος τοσοῦτον ἀπολείπεται τῆς πρὸς τὰ παιδία ὁμοιώσεως, ὅσον ἀπολείπεται τῆς ἀποδεδομένης τῶν παιδίων πρὸς τὰ πάθη ἕξεως. Ἐν παντὶ οὖν τῷ πλήθει τῶν πιστευόντων εἰσὶ καὶ οἱ ὡσπερεὶ ἄρτι[1]) στραφέντες περὶ τὸ γενέσθαι ὡς τὰ παιδία, οἵτινες κατ' αὐτὸ τὸ ἐστράφθαι ἵνα γένωνται ὡς τὰ παιδία, μικροὶ χρηματίζουσι, καὶ τούτων οἱ στραφέντες μὲν ἵνα γένωνται ὡς τὰ παιδία, πολὺ δὲ ἀπολειπόμενοι τοῦ γενέσθαι ἀκριβῶς ὡς τὰ παιδία, ἐπιδέχονται τοῦ σκανδαλισθῆναι· ὧν ἕκαστος τοσοῦτον ἀπολείπεται τῆς πρὸς αὐτὰ ὁμοιώσεως, ὅσον ἀπολείπεται τῆς ἀποδεδομένης τῶν παιδίων πρὸς τὰ πάθη ἕξεως· οἷς οὐ δέον ἀφορμὰς παρέχειν τοῦ σκανδαλισθῆναι· εἰ δὲ μή γε, ὁ σκανδαλίσας δεήσεται, ὡς συμφέροντος αὐτῷ ἐπὶ θεραπείᾳ, τοῦ κρεμασθῆναι[2]) μύλον[3]) ὀνικὸν περὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ, καὶ καταποντισθῆναι ἐν τῷ πελάγει τῆς θαλάσσης· οὕτω γὰρ τίσας τὴν αὐτάρκη[4]) δίκην ἐν τῇ θαλάσσῃ, ὅπου ὁ δράκων ὃν ἔπλασεν[5]) ὁ Θεὸς ἐμπαίζειν αὐτῷ, καὶ πρὸς τὸ συμφέρον πρὸς τὸ τέλος ὁ κολασθεὶς καὶ παθὼν, ἐν τοῖς ἑξῆς ἔσται τῶν κατὰ τὸ πέλαγος τῆς θαλάσσης πόνων, οὓς ὑπέμεινε καθελκόμενος ὑπὸ τοῦ ὀνικοῦ μύλου. Εἰσὶ γὰρ καὶ μύλων διαφοραὶ, ὡς εἶναι τὸν μέν τινα αὐτῶν, ἵν' οὕτως ὀνομάσω, ἀνθρωπικὸν, ἄλλον δὲ ὀνικόν· καὶ ἀνθρωπικὸς μέν ἐστιν ἐκεῖνος, περὶ οὗ γέγρα-

---

1) H. et R. ἀρτὶ στραφέντες κ. τ. λ.

2) Matth. XVIII. 6.

3) H. et R. μῦλον.

4) H. ad oram: „Cod. Regius: αὐτοῦ κατὰ δίκην," R. in notis: „„Cod. Regius: τίσας τὴν αὐτοῦ καταδίκην.""

5) Psalm. CIII, 26. (CII.)

…ο [1]) Ἔσονται ἀλήθουσαι ἐν ἑνὶ μύλῳ μία πα-
…εται, καὶ μία ἀφίεται.“ ὀνικὸς δὲ ὁ περιτεθη-
…τῷ σκανδαλίσαντι. Εἴποι δ᾽ ἄν τις, οὐκ οἶδα
ὑγιῶς ἢ ἐσφαλμένως λέγων, ὀνικὸν εἶναι τὸ
…ῦ φαύλου σῶμα, καὶ κατωφερὲς, ὅπερ ἀναλήψε-
…ῇ ἀναστάσει, ἵνα καταποντισθῇ ἐν τῇ ἀβύσσῳ
…πελάγει θαλασσίῳ, ὅπου ὁ δράκων ὃν ἔπλα-
…ὁ Θεὸς ἐμπαίζειν αὐτῷ. Ἄλλος δὲ τὸ σκανδαλί-
…ς τῶν μικρῶν ἀνοίσει ἐπὶ τὰς ἀοράτους ἀνθρώ-
…δυνάμεις· πολλὰ γὰρ καὶ ἀπὸ τούτων σκάνδαλα
…ὺς διδασκομένους ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ μικροὺς γίνεται.
…ν δὲ σκανδαλίσωσι τῶν δεικνυμένων ὑπὸ τοῦ Ἰη-
…ῦ μικρῶν ἕνα, πιστευόντων εἰς αὐτὸν, ὀνικὸν μύλον
…φθαρτὸν σῶμα τὸ βαρῦνον ψυχὴν ἀναλήψεται, κρε-
…μενον ἐκ τοῦ καθελκομένου αὐτὸν ἐπὶ τὰ τῆδε πρά-
…τος τραχήλου, ἵνα διὰ τούτων καθαιρεθῇ αὐτῶν τὸ
…μα, καὶ τίσαντες δίκην, ἐν τῷ συμφέροντι αὐτοῖς διὰ
…ῦ ὀνικοῦ μύλου γένωνται.

18. Καὶ ἄλλη δὲ διήγησις παρὰ τὴν ἁπλούστερον
λεγομένῳ λελέχθω, εἴτε ὡς δόγμα, εἴτε ὡς γυμνασίου
ἕνεκεν, καὶ ζητήσωμεν, ποῖον προσκαλεσάμενος παιδίον
ὁ Ἰησοῦς ἔστησεν ἐν μέσῳ τῶν μαθητῶν. Ὅρα δὲ, εἰ
δύναται τὸ ταπεινῶσαν ἑαυτὸ πνεῦμα ἅγιον, ὑπὸ τοῦ
Σωτῆρος προσκληθὲν, καὶ σταθὲν ἐν μέσῳ τῷ ἡγεμο-
νικῷ τῶν μαθητῶν Ἰησοῦ, εἰπεῖν εἶναι ὃ προσεκαλέσατο
ὁ Ἰησοῦς παιδίον· εἴ τε βούλεται ἡμᾶς, πάντα τὰ ἄλλα
ἀποστραφέντας, στραφῆναι πρὸς τὰ παραδείγματα ὑπὸ
τοῦ ἁγίου ὑποβαλλόμενα πνεύματος, ὥστε ἡμᾶς οὕτω
γενέσθαι ὡς τὰ.παιδία, τὰ καὶ αὐτὰ στραφέντα, καὶ
ὁμοιωθέντα τῷ ἁγίῳ πνεύματι· ἅτινα παιδία ἔδωκεν
ὁ Θεὸς τῷ Σωτῆρι, κατὰ τὸ ἐν Ἡσαΐᾳ λελεγμένον· „Ἰδού,

---

[1]) Matth. XXIV, 41. Ed. Knapp. δύο ἀλήθ. ἐν τῷ μύλωνι, ed. Lachm. δύο ἀλήθ. ἐν τῷ μύλῳ.
[2]) Psalm. CIII, 26 (CII.)

ἐγὼ [1]) καὶ τὰ παιδία ἅ μοι ἔδωκεν ὁ Θεός." K
ἔστι γε εἰσελθεῖν εἰς τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλ
στραφέντα ἀπὸ τῶν κοσμικῶν πραγμάτων, καὶ
ωθέντα τοῖς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον πεφορεκόσι π
ὅπερ πνεῦμα [2]) ἅγιον προσκαλεσάμενος ὁ Ἰησοῦ
τῆς ἰδίας τελειότητος καταβεβηκὸς πρὸς ἀνθρώπο
παιδίον, ἔστησεν αὐτὸ ἐν μέσῳ τῶν μαθητῶν. Δ
στραφέντα ἀπὸ τῶν κοσμικῶν ἐπιθυμιῶν ταπ
ἑαυτὸν, οὐχ ἁπλῶς ὡς τὸ παιδίον, ἀλλὰ κατὰ
γραμμένον· „ὡς [3]) τὸ παιδίον τοῦτο." Ἔστι δὲ
πεινῶσαι ἑαυτὸν ὡς τὸ παιδίον ἐκεῖνο, τὸ μιμή
τὸ ὑπὲρ σωτηρίας ἀνθρώπων ταπεινῶσαν ἑαυτὸ
ἅγιον. Ὅτι δὲ ὁ Σωτὴρ, καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα,
στάλη ὑπὸ τοῦ πατρὸς ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶν ἀνθρώπ
δήλωται ἐν τῷ Ἡσαΐᾳ ἐκ προσώπου τοῦ Σωτῆρ
γοντος· „καὶ [4]) νῦν κύριος ἀπέστειλέ με, καὶ τὸ
αὐτοῦ." Ἰστέον μέντοι, ὅτι ἀμφίβολός ἐστιν
ἢ γὰρ ὁ Θεὸς ἀπέστειλεν, ἀπέστειλε δὲ καὶ τὸ
τὸ ἅγιον τὸν Σωτῆρα· ἢ, ὡς ἐξειλήφαμεν, [5]) ἀμ
ἀπέστειλε ὁ πατὴρ, τὸν Σωτῆρα καὶ τὸ ἅγιον π
Μείζων οὖν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν ὁ ταπ
ἑαυτὸν παρὰ πάντας τοὺς ταπεινοῦντας ἑαυτοὺς
τικῶς ἐκείνου τοῦ παιδίου. Πολλοὶ μὲν γὰρ οἱ
τες ἑαυτοὺς ταπεινῶσαι ὡς τὸ παιδίον ἐκεῖνο· ὁ δ
τη [6]) παραπλήσιος γενόμενος τῷ ταπεινώσαντι
παιδίῳ, ἐκεῖνος ἂν εὑρεθείη ὁ χρηματίζων πάντα

[1]) Jes. VIII, 18.
[2]) Ed. Coloniensis: πνεῦμα τὸ ἅγιον.
[3]) Matth. XVIII, 4.
[4]) Jes. XLVIII, 16. LXX. interpretes: καὶ νῦ
ριος κύριος ἀπέστειλέ με, κ. τ. λ.
[5]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Regius:
λήφαμεν."
[6]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Regius: π

μείζων ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ Ἰησοῦ, μάλιστα ἐν αὐτῷ ὄντως τῷ Ἰησοῦ. Ὥσπερ δὲ τὸν Ἰησοῦν δέχεται, ὃς ἐὰν δέξηται ἓν τῶν παιδίων τοιούτων ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ, οὕτως τὸν Ἰησοῦν ἀποδοκιμάζει, καὶ ἐκβάλλει, ὁ μὴ βουλόμενος δέξασθαι ἓν παιδίον τοιοῦτο ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ Ἰησοῦ. Εἰ δὲ καὶ τῶν τοῦ ἁγίου πνεύματος ἀξιουμένων ἐστὶ διαφορὰ, πλεῖον ἢ ἔλαττον λαμβανόντων τοῦ ἁγίου πνεύματος τῶν πιστευόντων, εἶεν ἄν τινες οἱ μικροὶ τῶν εἰς Θεὸν πιστευόντων σκανδαλίζεσθαι δυνάμενοι, οὓς ἐκδικῶν σκανδαλισθέντας ὁ Λόγος, φησὶ περὶ τῶν σκανδαλισάντων αὐτούς· τὸ „συμφέρει[1]) αὐτῷ, ἵνα κρεμασθῇ μύλος[2]) ὀνικὸς περὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ, καὶ καταποντισθῇ ἐν τῷ πελάγει τῆς θαλάσσης." Ταῦτα λελέχθω κατὰ τὰ ἐκκείμενα τοῦ Ματθαίου ῥητά.

26. Ἴδωμεν δὲ καὶ τὰ παραπλήσια ἀπὸ τῶν λοιπῶν. Μάρκος[3]) τοίνυν φησὶν, ὅτι διελέχθησαν ἐν τῇ ὁδῷ οἱ μαθηταὶ, τίς αὐτῶν μείζων ἐστί· διὸ καὶ καθίσας ἐφώνησεν αὐτοὺς, καὶ διδάσκει τίς ὁ μείζων, λέγων πρωτεύειν ὡς μείζονα τεύξεσθαι τὸν γενόμενον πάντων διὰ τῆς μετριότητος καὶ τῆς ἐπιεικείας ἔσχατον, ὥστε τὸν μὲν τοῦ διακονουμένου μὴ ἀναδέξασθαι τόπον, τὸν δὲ τοῦ διακονοῦντος, καὶ τοῦτον οὐ πρός τινας μὲν, τινὰς δ' οὒ, ἀλλὰ πρὸς πάντας ἀπαξαπλῶς· πρόσχες γὰρ τῷ· „εἴ τις θέλει[4]) πρῶτος γενέσθαι, ἔσται[5]) πάντων ἔσχατος καὶ πάντων διάκονος." Καὶ ἑξῆς τούτοις φησὶν, ὅτι „λαβὼν[6]) παιδίον," — δηλονότι ὁ Ἰησοῦς, — „ἔστη-

---

1) Matth. XVIII, 6. Ed. Lachm., cfr. p. 242. not. 2., περὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ.

2) H. et R. hoc quoq. loco, cfr. p. 242. not. 3., μῦλος.

3) Marc. IX, 33. 34.

4) Marc. IX, 34. Edd. N. T. εἶναι pro γενέσθαι.

5) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Regius: ἔστω."

6) Marc. IX, 35. Edd. N. T. ἔστησεν αὐτὸ ἐν μέσῳ αὐτῶν.

σεν ἐν μέσῳ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ,[1]) καὶ ἐναγκαλισάμενος αὐτὸ, εἶπεν αὐτοῖς· ὃς[2]) ἐὰν ἓν τῶν παιδίων δέξηται ἐπὶ τῷ ἐμῷ ὀνόματι, ἐμὲ δέχεται.“ Ποῖον δὲ ἔλαβε παιδίον καὶ ἐνηγκαλίσατο ὁ Ἰησοῦς κατὰ τὸν βαθύτερον ἐν τοῖς τόποις λόγον; ἢ τὸ ἅγιον πνεῦμα; Καὶ τούτῳ γε τῷ παιδίῳ ἐξωμοιώθησάν τινες, περὶ ὧν εἴπε τό· „ὃς[3]) ἐὰν ἓν τῶν τοιούτων παιδίων δέξηται ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, ἐμὲ δέχεται.“ Κατὰ μέντοι τὸν Λουκᾶν, διαλογισμὸς[4]) εἰς τοὺς μαθητὰς οὐκ ἀναβέβηκεν, ἀλλ' εἰσῆλθε περὶ τοῦ· τίς αὐτῶν εἴη μείζων. Καὶ ἰδὼν[5]) ὁ Ἰησοῦς τὸν διαλογισμὸν τῆς καρδίας αὐτῶν, ἅτε ἔχων ὀφθαλμοὺς διαλογισμοὺς καρδιῶν βλέποντας, ἰδὼν τὸν διαλογισμὸν τῆς καρδίας αὐτῶν, οὐδὲ ἐρωτηθεὶς,[6]) — κατὰ τὸν Λουκᾶν, — ἔλαβε τὸ παιδίον, καὶ „ἔστησεν,“ οὐ μόνον ἐν μέσῳ αὐτῶν, ὡς ὁ Ματθαῖος καὶ ὁ Μάρκος εἰρήκασιν, ἀλλ' ἤδη καὶ „παρ' ἑαυτῷ,“ καὶ εἶπε τοῖς μαθηταῖς οὐ μόνον τό· „ὃς[7]) ἐὰν δέξηται ἓν παιδίον τοιοῦτο·“ ἤ· „ὃς[8]) ἐὰν ἓν τῶν τοιούτων παιδίων δέξηται ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, ἐμὲ δέχεται·“ ἀλλ' ἤδη καὶ ἐπαναβεβηκότως τό· „ὃς[9]) ἐὰν δέξηται τοῦτο τὸ παιδίον ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, ἐμὲ δέχεται.“ Χρὴ οὖν, κατὰ τὸν Λουκᾶν, ἐκεῖνο τὸ παιδίον, οὗ λαβόμενος ὁ Ἰησοῦς ἔστησεν αὐτὸ παρ' ἑαυτῷ, δέξασθαι ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ Ἰησοῦ. Καὶ οὐκ οἶδα, εἰ δύναταί τις μὴ τροπολογῆσα

---

[1]) Ed. Huetii: αὐτοῦ, ed. Ruaei: αὐτοῦ.
[2]) Marc. IX, 36. Edd. N. T. ὃς ἂν (ed. Knapp ἐὰν) ἓν τῶν τοιούτων παιδίων δέξηται ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, ἐμὲ δέχεται. — Cfr. pag. huj. not. 3.
[3]) Marc. IX, 36. coll. pag. huj. not. 2.
[4]) Luc. IX, 46.
[5]) Ibid. IX, 47.
[6]) H. et R. h. l. ἐρωθηθείς.
[7]) Matth. XVIII, 5. coll. pag. 241. not. 3.
[8]) Marc. IX, 36. coll. pag. huj. not. 2. et 3.
[9]) Luc. IX, 48. Ed. Lachm. ὃς ἂν δέξηται κ. τ. λ

μου ,,ὃς[1]) ἐὰν δέξηται τοῦτο τὸ παιδίον ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου." Χρὴ γὰρ ἐκεῖνο τὸ παιδίον, ὃ τότε ἔστησεν ὁ Ἰησοῦς παρ' ἑαυτῷ λαβόμενος αὐτοῦ, δέξασθαι ἕκαστον ἡμῶν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ Ἰησοῦ· ζῇ γὰρ ὡς ἀθάνατον, καὶ χρὴ αὐτὸ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ Ἰησοῦ δέξασθαι ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ Ἰησοῦ· οὐ μὴ χωριζόμενος ὁ Ἰησοῦς γίνεται παρὰ τῷ δεχομένῳ τὸ παιδίον, ὡς κατὰ τοῦτο λελέχθαι τό· ,,ὃς ἐὰν[2]) δέξηται τοῦτο τὸ παιδίον ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, ἐμὲ δέχεται." Εἶτ' ἐπεὶ ἀχώριστός ἐστι τοῦ υἱοῦ ὁ πατὴρ, γίνεται παρὰ τῷ δεξαμένῳ τὸν υἱόν. Διὸ λέλεκται· ,,καὶ[3]) ὃς ἐὰν ἐμὲ δέξηται, δέχεται τὸν ἀποστείλαντά με." Ὁ δὲ δεξάμενος τὸ παιδίον, καὶ τὸν Σωτῆρα, καὶ τὸν ἀποστείλαντα αὐτὸν, μικρότερός ἐστιν ἐν πᾶσι τοῖς Ἰησοῦ μαθηταῖς, ἑαυτὸν σμικρύνων. Ὅσον δὲ ἑαυτὸν σμικρύνει, τοσοῦτον γίνεται μέγας, αὐτοῦ τοῦ ἐπιπλεῖον σμικρύνειν αὐτὸν καὶ ποιοῦντος ἐπιδιδόναι εἰς μέγεθος· πρόσχες γὰρ τῷ· ,,ὁ μικρότερος[4]) ἐν πᾶσιν ὑμῖν ὑπάρχων, οὗτός ἐστι μέγας·" ἀνέγνωμεν δὲ καὶ ἐν ἄλλοις·[5]) ,,οὗτος ἔσται μέγας." Κατὰ δὲ τὸν Λουκᾶν, ἐὰν μή τις δέξηται[6]) τὴν τοῦ Θεοῦ βασιλείαν ὡς τὸ παιδίον, οὐ μὴ εἰσέλθῃ εἰς αὐτήν. Καὶ ἔστιν ἀμφίβολος ἡ λέξις, ἢ γὰρ ἵνα ὁ δεχόμενος τὴν τοῦ Θεοῦ βασιλείαν γένηται ὡς παιδίον, ἢ ἵνα τὴν τοῦ Θεοῦ βασιλείαν παραδέξηται γενομένην αὐτῷ ὡς παιδίον. Καὶ τάχα ἐνταῦθα μὲν οἱ δεχόμενοι τὴν τοῦ Θεοῦ βασιλείαν δέχονται αὐτὴν οὖσαν ὡς παιδίον, ἐν δὲ τῷ μέλλοντι αἰῶνι οὐκέτι ὡς παιδίον, καὶ τὸ μέγεθος τῆς τελειότητος ἐν τῇ, ἵν' οὕτως ὀνο-

---

[1]) Luc. IX, 48. coll. pag. 246. not. 9.
[2]) Luc. IX, 48. coll. pag. huj. not. 1.
[3]) Luc. IX, 48.
[4]) Luc. IX, 48. Ed. Knapp. οὗτος ἔσται μέγας.
[5]) H. et R. ἄλλοις, καί· ἔσται μέγας.
[6]) Luc. XVIII, 17. coll. cdd. N. T.

μάσω, πνευματικῇ ἡλικίᾳ, ἐπιδεικνυμένης[1]) πᾶσι τ ἐπὶ τοῦ παρόντος παραδεξαμένοις αὐτὴν, οὖσαν ἐνταῦ ὡς παιδίον.

20. „Οὐαὶ[2]) τῷ κόσμῳ ἀπὸ τῶν σκανδάλων." Κα αὐτὴν μὲν καὶ ἀπολελυμένως εἴρηται ἡ „κόσμος" φ νὴ[3]) ἐν τῷ· „ἐν[4]) τῷ κόσμῳ ἦν, καὶ ὁ κόσμος αὐτ οὐκ ἔγνω·" κατὰ δὲ τὴν πρός τι σχέσιν μετὰ τῆς π ἐκεῖνο ἐπιπλοκῆς, οὗ κόσμος ἐστὶν, ὠνόμασται[5]) ἐν τ „μὴ ἀναβλέψας[6]) εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ ἰδὼν τὸν ἥλι καὶ τὴν σελήνην, καὶ πάντα τὸν κόσμον τοῦ οὐραν πλανηθεὶς προσκυνήσῃς αὐτοῖς, καὶ λατρεύσῃς αὐτοῖ Τὸ δ' ὅμοιον φήσεις ἐν τῇ Ἐσθὴρ λελέχθαι περὶ (τῆς, ὅτε γέγραπται· „περιελομένη[7]) πάντα τὸν κόσμ αὐτῆς·" οὐ γὰρ ταὐτόν ἐστιν ἁπλῶς ὁ κόσμος, κα κόσμος τοῦ οὐρανοῦ, ἢ ὁ κόσμος τῆς Ἐσθήρ· τὸ δὲ ἡμῖν ζητούμενον, ἄλλο. Νομίζω οὖν, ὅτι οὐ τὸ ἐξ (ρανοῦ καὶ γῆς σύστημά ἐστι, κατὰ τὰ θεῖα γράμμα ὁ κόσμος, ἀλλ' ὁ περίγειος μόνος τόπος, καὶ οὗτος καθ' ὅλην νοούμενος τὴν γῆν, ἀλλ' ὁ κατὰ τὴν ἡμετέ οἰκουμένην· ἐν τῷ κόσμῳ γὰρ ἦν τὸ ἀληθινὸν φῶς, περιγείῳ τόπῳ τῷ κατὰ ἡμετέραν νοουμένῳ. „Κα ὁ κόσμος αὐτὸν οὐκ ἔγνω·" οἱ ἐν τῷ περιγείῳ τ

---

[1]) H. et R. in textu: ἐπιδεικνυμένοις; iidem ta H. ad marg., R. in notis: „lege ἐπιδεικνυμένης." Huet. insuper in notis: „Cod. Regius: ἐπιδεικνύμε Lege etc."

[2]) Matth. XVIII, 7.

[3]) H. et R. in textu quidem: φωνὴ, ἐν τῷ κό ἦν, κ. τ. λ., iidem tamen, ille ad marg., hic in n „legendum videtur φωνὴ ἐν τῷ· ἐν τῷ κόσμῳ ἦν."

[4]) Ev. Joann. I, 10. coll. edd. N. T.

[5]) Ed. Ruaei: ἐστὶ ὠνόμασται κ. τ. λ.

[6]) Deut. IV, 19. coll. LXX. virorum versione.

[7]) Esth. XIV, 2.

[8]) Ev. Joann. I, 10.

[illegible], τάχα δὲ καὶ αἱ οἰκεῖαι τῷ χωρίῳ τούτῳ δυνάμεις. Ἄτοπον γὰρ λέγειν τὸ ἐξ οὐρανοῦ καὶ γῆς καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς σύστημα· ὥστ' εἰπεῖν ἄν, ὅτι ἥλιος, καὶ σελήνη, καὶ ὁ χορὸς τῶν ἀστέρων, καὶ οἱ ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ τούτῳ ἄγγελοι οὐκ ἔγνωσαν τὸ ἀληθινὸν φῶς, [illegible] αὐτὸ ἐτήρησαν τὴν ἐπιτεταγμένην αὐτοῖς ὑπὸ Θεοῦ τάξιν. Ἀλλὰ καὶ ὅταν λέγηται ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος ἐν τῇ πρὸς τὸν πατέρα εὐχῇ· „καὶ [1]) νῦν δόξασόν με, πάτερ, [2]) παρὰ σεαυτῷ τῇ δόξῃ ᾗ [3]) εἶχον πρὸ τοῦ τὸν κόσμον εἶναι παρὰ σοί·“ χρὴ ἀκούειν, κόσμον [illegible] τὴν καθ' ἡμᾶς ἐπὶ γῆς οἰκουμένην· ἀπὸ γὰρ τούτου τοῦ κόσμου ἔδωκε τῷ υἱῷ ὁ πατὴρ ἀνθρώπους, περὶ ὧν ὁ Σωτὴρ ἐρωτᾷ τὸν πατέρα μόνων, [4]) καὶ οὐ περὶ τοῦ κόσμου ὅλου τῶν ἀνθρώπων. Ἀλλὰ καὶ ὁ Σωτὴρ λέγων „κἀγὼ [5]) πρὸς σὲ ἔρχομαι, καὶ οὐκέτι εἰμὶ ἐν τῷ κόσμῳ“ τὸν ἐπίγειον λέγει κόσμον· οὐ γὰρ [illegible], τὰ ἀντικείμενα αὐτὸν λέγειν φάσκοντα· „κἀγὼ πρὸς σὲ ἔρχομαι, καὶ οὐκέτι εἰμὶ ἐν τῷ κόσμῳ“ καί· „ἐν τῷ κόσμῳ εἰμί.“ Ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ· „καὶ [6]) ταῦτα λαλῶ ἐν τῷ κόσμῳ“ τὸν περίγειον τόπον νομιστέον. Σαφῶς δὲ οὕτως σημαίνεται καὶ ἐκ τοῦ· „καὶ ὁ κόσμος ἐμίσησεν αὐτούς, ὅτι οὐκ εἰσὶν ἐκ τοῦ κόσμου.“ Ἐμίσησε γὰρ ἡμᾶς ἐξ οὗ μηκέτι σκοποῦμεν τὰ βλεπόμενα, [7]) ἀλλὰ τὰ μὴ βλεπόμενα, διὰ τὴν Ἰησοῦ διδασκαλίαν, οὐ κόσμος ἐξ οὐρανοῦ, καὶ γῆς, καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς συνεστηκὼς πᾶς, ἀλλ' οἱ ἐπὶ γῆς μεθ' ἡμῶν ἄνθρωποι. Τὸ [8])

---

[1]) Ev. Joann. XVII, 5. Edd. N. T. σὺ πάτερ.
[2]) H et R. πατέρ.
[3]) Ed. Huet. ᾗ, ed. R. ἦν.
[4]) Cod. Regius: μόνον. H. et R.
[5]) Ev. Joann. XVII, 11. coll. edd. N. T.
[6]) Ibid. XVII, 13 — 14.
[7]) II Cor. IV, 18.
[8]) H. et R. in textu quidem: Τό· οὐκ εἰσὶν κ. τ. λ.,

δέ· „οὐκ εἰσὶν ἐκ τοῦ κόσμου·“ ἴσόν ἐστι τῷ, οὐκ εἰσὶν ἐκ τοῦ περιγείου τόπου. Οὕτω δὲ καὶ οἱ τοῦ Ἰησοῦ μαθηταὶ ἐκ τοῦ κόσμου οὐκ εἰσὶν, ὡς οὐδ' αὐτὸς ἐκ τοῦ κόσμου ἦν. Ἔτι δὲ καὶ τό· „ἵνα[1]) ὁ κόσμος πιστεύσῃ, ὅτι σὺ μὲ ἀπέστειλας·“ δὶς εἰρημένον ἐν τῷ κατ' Ἰωάννην, οὐκ ἀναφέρεται ἐπὶ τὰ κρείττονα τῶν ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐπὶ τοὺς χρήζοντας πιστεύειν ἀνθρώπους, ὅτι ὁ πατὴρ τὸν υἱὸν εἰς τὸν τῆδε κόσμον ἀπέστειλε. Καὶ παρὰ τῷ ἀποστόλῳ δέ· „ἡ πίστις[2]) ὑμῶν καταγγέλλεται ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ.“

21. Εἰ δὲ „οὐαὶ“ τοῖς πανταχοῦ τῆς γῆς ἀνθρώποις „ἀπὸ τῶν σκανδάλων,“ ὧν καὶ τὰ σκάνδαλα ἅπτεται, οὐκ εἰσὶ δὲ οἱ μαθηταὶ ἐκ τοῦ κόσμου, μὴ σκοποῦντες τὰ βλεπόμενα, καθὼς οὐδὲ ὁ διδάσκαλος ἐκ τοῦ κόσμου ἐστὶν, οὐδενὶ τῶν μαθητῶν τοῦ Ἰησοῦ ἐστιν „ἀπὸ τῶν σκανδάλων οὐαὶ,“ ἐπείπερ ἐστὶν „εἰρήνη πολλὴ τοῖς ἀγαπῶσι τὸν[3]) νόμον τοῦ θεοῦ, καὶ οὐκ ἔστιν αὐτοῖς σκάνδαλον.“ Εἰ δέ τις δοκεῖ μὲν χρηματίζειν μαθητὴς, ἔτι δέ ἐστιν ἐκ τοῦ κόσμου, διὰ τὸ ἀγαπᾷν τὸν κόσμον, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ, λέγω δὲ τὴν ἐν τῷ περιγείῳ τόπῳ ζωὴν, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ χρήματα, ἢ κτήματα, ἢ ὁποιανποτοῦν περιουσίαν, ὡς μὴ ἁρμόζειν αὐτῷ τό „ἐκ[4]) τοῦ κόσμου οὐκ εἰσίν·“ ἀλλ' ὡς ἐκ τοῦ κόσμου ὄντι τούτῳ τὸ τῷ κόσμῳ συμβαῖνον· „οὐαὶ[5]) ἀπὸ τῶν σκανδάλων·“ συμβήσεται αὐτῷ. Ὁ δὲ θέλων ἐκκλῖναι

---

in vers. autem: *id autem: „non sunt“* etc. Cfr. ev. Joann. XVII, 14. — 16.

[1]) Ev. Joann. XVII, 21. coll. 23.

[2]) Rom. I, 8.

[3]) H. in textu: τὸν νόμον κ. τ. λ., R. νόμον κ. τ. λ., iidem in notis: „Cod. Regius: τὸν Θεόν.“ Cfr. Psalm. CXIX, 165. (CXVIII.)

[4]) Ev. Joann. XVII, 16.

[5]) Matth. XVIII, 7.

ἀλλ' ὁ τοιοῦτος, μὴ ἔστω φιλόζωος, ἀλλὰ λεγέτω κατὰ Παῦλον· „ἐμοὶ[1]) κόσμος ἐσταύρωται, κἀγὼ τῷ κόσμῳ“ ἐπεὶ οὖν οἱ ὄντες ἐν τῷ σκήνει[2]) ἅγιοι στενάζουσι βαρούμενοι[3]) ἀπὸ τοῦ τῆς ταπεινώσεως σώματος, καὶ πάντα ποιοῦσιν, ἵνα ἄξιοι γένωνται εὑρεθῆναι ἐν τῷ τῆς ἀναστάσεως μυστηρίῳ, ὅτε[4]) μετασχηματίσει ὁ θεὸς, οὐ μόνον τὸ σῶμα τῆς ταπεινώσεως, ἀλλὰ τῶν Χριστῷ γνησίως μαθητευομένων, εἰς τὸ γενέσθαι αὐτὸ σύμμορφον[5]) τῷ σώματι τῆς δόξης τοῦ Χριστοῦ. Ὥσπερ γὰρ οὐδὲ τῶν οὐαὶ συμβαίνει τινὶ τῶν Χριστοῦ μαθητῶν, οὕτως οὐδὲ τὸ „οὐαὶ[6]) τῷ κόσμῳ ἀπὸ τῶν σκανδάλων“ ἕως γὰρ καὶ μυρία σκάνδαλα γίνηται, ἀλλ' οὐχ ἅψεται τῶν οὐαὶ ἐκ τοῦ κόσμου. Εἰ δὲ ἐπιδέχεταί τις τὸ σκανδαλίζεσθαι παρὰ τὸ ἀνερμάτιστον τῆς πίστεως, καὶ ἀβέβαιον τῆς πρὸς τὸν λόγον τοῦ θεοῦ συγκαταβάσεως, ἔστω μηδέπω χρηματίζων παρὰ τῷ Ἰησοῦ μαθητὴς αὐτοῦ. Τοσαῦτα δὲ ἔρχεσθαι νομιστέον σκάνδαλα, ὥστε τὸ οὐαὶ μὴ ἐπί τινα μόρια[7]) τῆς γῆς φθάνειν, ἀλλ' ἐπὶ τὸν ὅλον ἐν αὐτῇ κόσμον.

22. „Καὶ ἀνάγκη[8]) ἐστὶν ἐλθεῖν τὰ σκάνδαλα,“ ὅπερ ἄλλα νομίζω εἶναι τῶν ἀνθρώπων δι' ὧν ἔρχεται.

---

[1]) Gal. VI, 14. Ed. Lachm. κἀγὼ κόσμῳ.

[2]) II Cor. V, 4.

[3]) Cod. Regius: βαρυνόμενοι. H. et R.

[4]) Cod. Holm. ὅτε μετασχηματίζει, Cod. Reg. ὅτι (R. scripsit: ὅτε) μετασχηματίσει. H. et R. — Cfr. Philipp. III, 21.

[5]) H. et R. in textu: σύμμορφον τῆς δόξης κ. τ. λ., H. in notis: „vetus interpres: *ut fiat conforme corpori gloriae Christi.* Phil. III, 21. σύμμορφον τῷ σώματι τῆς δόξης κ. τ. λ.“

[6]) Matth. XVIII, 7.

[7]) Cod. Taurini: μόρια. Ed. Huetii: μυρία. Mox idem Ms. ἐπὶ τὸν ὅλον ἐν αὐτῇ. In (textu) ed. Huet. deest τὸν ὅλον. R. — Huet. ad oram: „scrib. τόν.“

[8]) Matth. XVIII, 7. coll. *edd. N. T. et pag.* 253 not. 1.

Τὰ οὖν ἐρχόμενα σκάνδαλα στρατιά τίς ἐστι τοῦ δι-
βόλου, ἄγγελοι αὐτοῦ, καὶ μοχθηρὸς χορὸς πνευμάτ-
ἀκαθάρτων, ἅπερ ζητοῦντα ὄργανα, δι' ὧν ἐνεργήσ-
εὑρίσκει πολλάκις μὲν τοὺς πάντη ξένους τῆς εὐσεβεί-
ἔσθ' ὅτε δὲ καὶ τῶν νομιζομένων τινὰς πιστεύειν
λόγῳ τοῦ θεοῦ, οἷς χεῖρόν ἐστι τὸ οὐαὶ παρὰ τὸ οὐ-
τῷ σκανδαλιζομένῳ, ὥσπερ καὶ Τύρῳ καὶ Σιδῶνι ἀν-
κτότερον[1]) ἔσται ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, ἤπερ τοῖς τόπο-
ἔνθα ἐποίησε μὲν σημεῖα ὁ Ἰησοῦς καὶ τέρατα, οὐκ ἐπ-
στεύθη δέ. Δυνηθείη δ' ἄν τις ὥσπερ πραγματεί-
ποιῆσαι ἀπὸ τῶν γραφῶν ἐκ τῆς μακαριζομένων, κ-
ἐφ' οἷς μακαρίζονται συναγωγῆς, οὕτω καὶ ἐκ τῶν γ-
γραμμένων „οὐαὶ," καὶ τῶν ἐφ' οἷς λέλεκται τὸ „οὐαί
Ἔτι δὲ καὶ εἰς τὸ χεῖρον εἶναι τὸ ἀπὸ τοῦ σκανδαλ-
ζοντος „οὐαὶ" παρὰ τὸ τοῦ σκανδαλιζομένου παραστ-
σεις τό· „ὃς[2]) δ' ἂν σκανδαλίσῃ ἕνα τῶν μικρῶν το-
των τῶν πιστευόντων εἰς ἐμὲ, συμφέρει αὐτῷ," καὶ τ-
ἑξῆς· ἐκδικουμένου[3]) γὰρ τοῦ σκανδαλισθέντος μικρ-
ἀπὸ τοῦ σκανδαλίσαντος αὐτὸν, τοιοῦτον συμφέρει βα-
καὶ δυσυπομόνητον ὃ ἀναγέγραπται εἶναι περὶ τοῦ σκα-
δαλίζοντος. Ταῦτα δὲ εἰ ἐπιμελέστερον ἐννοοῦμεν, ἐφ-
λαξάμεθα ἂν ἁμαρτάνειν[4]) εἰς τοὺς ἀδελφοὺς, καὶ τ-
πτειν αὐτῶν τὴν συνείδησιν ἀσθενοῦσαν, ἵνα μὴ ε-
Χριστὸν ἁμαρτάνωμεν, πολλάκις ἀπολλυμένων οὐ μ-
νον τῇ ἡμετέρᾳ γνώσει, ἀλλὰ καὶ ἄλλοις τισὶ τῶν πε-
ἡμᾶς ἀδελφῶν, δι' οὓς ὁ Χριστὸς ἀπέθανεν, ἐφ' οἷς ε-
Χριστὸν ἁμαρτάνοντες τίσομεν δίκας, ἐκδικουμένης
τῆς τῶν δι' ἡμᾶς ἀπολλυμένων ψυχῆς ἐξ ἡμῶν.

23. Μετὰ ταῦτα βασανιστέον τὸ „τῆς ἀνάγκης"

---

[1]) Math. XI, 22.

[2]) Math. XVIII, 6.

[3]) Ed. Coloniensis minus recte: ἐνδικουμένου.

[4]) I Cor. VIII, 11. 12.

[5]) Ed. R. h. l., cfr. pag. huj. not. 3., ἐνδικουμένη

[illegible] ἐν τῷ· „ἀνάγκη[1]) γάρ ἐστιν ἐλθεῖν τὰ σκάνδαλα“ καὶ τὸ ἰσοδυναμοῦν αὐτῷ παρὰ τῷ Λουκᾷ· „ἀνένδεκτόν[2]) ἐστι τοῦ μὴ ἐλθεῖν τὰ σκάνδαλα·“ ἀντὶ τοῦ „ἀδύνατον.“ Καὶ ὥσπερ ἀνάγκη τὸ θνητὸν ἀποθνήσκειν, καὶ ἀνένδεκτον αὐτὸ μὴ ἀποθανεῖν, καὶ ἀνάγκη τρέφεσθαι τὸν ἐν σώματι· — ἀνένδεκτον γὰρ τὸν μὴ τρεφόμενον ζῆν — οὕτως ἀνάγκη καὶ ἀνένδεκτον μὴ ἐλθεῖν τὰ σκάνδαλα, ἐπεὶ ἀνάγκη καὶ προϋφεστάναι τὴν κακίαν τῆς ἀρετῆς ἐν ἀνθρώποις, ἀφ' ἧς κακίας τὰ σκάνδαλα· ἀνένδεκτον γάρ ἐστιν ἄνθρωπον εὑρεθῆναι πάντῃ ἀναμάρτητον, καὶ χωρὶς ἁμαρτίας ἀνειληφότα τὴν ἀρετήν. Ἡ γὰρ ἐν ταῖς πονηραῖς δυνάμεσι κακία, ἀρχηγικὴ τυγχάνουσα τῆς ἐν ἀνθρώποις κακίας, πάντως[3]) [illegible] διά τινων ὀργάνων ἐνεργῆσαι κατὰ τῶν τοῦ κόσμου ἀνθρώπων. Τάχα δὲ καὶ πλεῖον αἱ πονηραὶ δυνάμεις ἐξαγριοῦνται ἐκβαλλόμεναι τῷ λόγῳ τοῦ Ἰησοῦ, καὶ μειουμένης τῆς λατρείας αὐτῶν, τῶν ἐθίμων θυσιῶν αὐτοῖς οὐ προσφερομένων, καὶ ἀνάγκη ἐστὶ ταῦτα ἐλθεῖν, οὐκ ἀνάγκη δὲ διὰ τοῦδέ τινος·[4]) διόπερ ὡς [illegible] δεδωκότι τῇ πονηρᾷ ἐνεργείᾳ σκανδαλίζειν προαιρουμένῃ, τῷ ἀνθρώπῳ, δι' οὗ τὸ σκάνδαλον ἔρχεται, γίνεται τὸ „οὐαί.“ Μὴ νομίσῃς δὲ φύσει τινά,[5]) καὶ ἐκ κατασκευῆς τὰ σκάνδαλα εἶναι ἀνθρώπους ἔχοντα δι' ὧν ἔλθῃ· ὡς γὰρ ὁ θεὸς θάνατον οὐκ ἐ-

---

[1]) Math. XVIII, 7. Ed. Lachm. ἀνάγκη γὰρ ἐλθεῖν τά κ. τ. λ. Cfr. pag. 251. not. 8.

[2]) Luc. XVII, 1.

[3]) H. et R. in textu πάντας. Iidem, H. ad oram: „scrib.,“ R. in notis: „„forte scribendum πάντως.““

[4]) H. et R. in textu: τουδετινός.

[5]) H. et R. in textu: τινάς; H. tamen ad oram: „scribas τινά.“ Idem in notis: „vetus interpres: *ne putes in natura aliqua, vel in substantia esse scandala, quae homines quaerunt, per quos operentur.* Legebat τινά, quod pertinet ad σκάνδαλα, et vera lectio est.“

ποίησεν, οὕτως οὐδὲ σκάνδαλα ἔκτισεν, ἀλλὰ τὸ αὐτεξούσιον ἐγέννησεν ἔν τισι τὸ σκάνδαλον, μὴ βουληθεῖσιν ἀνατλῆναι τοὺς ὑπὲρ ἀρετῆς πόνους.

24. Καὶ καλὸν μὲν οὖν, εἰ ἐπαινετὸς εἴη ὁ ὀφθαλμὸς καὶ ἡ χείρ, ἵνα μὴ δύνηται εὐλόγως[1]) εἰπεῖν ὁ ὀφθαλμὸς τῇ χειρί· „χρείαν σου οὐκ ἔχω.“ Εἰ δέ τις ἐ τῷ ὅλῳ σώματι τῶν συναγωγῶν τῆς ἐκκλησίας, χεὶ χρηματίσας διὰ τὸ πρακτικὸν, μεταβαλὼν γένοιτο σκανδαλίζουσα χείρ, λεγέτω τῇ τοιαύτῃ χειρὶ ὁ ὀφθαλμὸς „χρείαν σου οὐκ ἔχω“ καὶ εἰπὼν ἐκκοψάτω[2]) αὐτὴν καὶ βαλέτω ἀφ' ἑαυτοῦ· οὕτω δὲ καλὸν μὲν, εἰ καὶ κεφαλή τις εἴη μακαρία, καὶ πόδες ἄξιοι τῆς μακαρίας κεφαλῆς, ἵνα μὴ δύνηται τὰ πρέποντα ἑαυτῇ τηροῦσα κεφαλὴ τοῖς ποσὶν εἰπεῖν· „χρείαν ὑμῶν οὐκ ἔχω.“ Ε μέντοι τις εὑρεθείη ποὺς σκάνδαλον τοῦ ὅλου γινόμενος σώματος, λέγετω ἡ κεφαλὴ τῷ τοιούτῳ ποδί· „χρεία σου οὐκ ἔχω·“ καὶ ἐκκόψας αὐτὸν βαλέτω[3]) ἀφ' ἑαυτοῦ καὶ γὰρ πολλῷ βέλτιον ἐλθεῖν εἰς τὴν ζωὴν τὸ λοιπὸ σῶμα, λεῖπον τῷ σκανδαλίσαντι ποδὶ ἢ τῇ σκανδαλισάσ χειρὶ, ἤπερ διαδοθέντος τοῦ σκανδάλου ἐπὶ ὅλον τὸ σῶμα βληθῆναι εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρὸς μετὰ τῶν δύ ποδῶν, ἢ τῶν δύο χειρῶν. Οὕτω δὲ καλὸν μὲν, τὰ δυνηθέντα γενέσθαι ὀφθαλμὸν τοῦ ὅλου σώματος ἄξια εἶναι Χριστοῦ, καὶ τοῦ ὅλου σώματος. Εἰ μέντοι μεταβάλοι ποτὲ ὁ τοιοῦτος ὀφθαλμὸς εἰς τὸ γενέσθαι αὐτὸν σκάνδαλον τοῦ ὅλου σώματος, καλὸν αὐτὸν ἐξελόντ ἔξω βαλεῖν τοῦ σώματος ὅλου, καὶ χωρὶς ἐκείνου το ὀφθαλμοῦ σωθῆναι τὸ λοιπὸν σῶμα, ἢ μετ' αὐτοῦ, ὅ

---

[1]) H. ad oram: „Cod. Regius: ἀλλήλοις εὐλόγως κ. τ. λ.,“ R. in notis: „Cod. Reg. ἀλλήλοις εἰπεῖν.“ — II. Cor. XII, 21.

[2]) Matth. XVIII, 8.

[3]) H. et R. h. l., cfr. pag. huj. not. 2., βαλέτω ἀπ αὐτοῦ.

ιένου τοῦ σώματος, βληθῆναι ὅλον[1]) τὸ σῶ-
γέενναν τοῦ πυρός· δύναται γὰρ καὶ τὸ ἁ-
μὲν, ἵν' οὕτως[2]) ὀνομάσω, πορευτικὸν τῆς
ρτητικῶς δὲ διορατικὸν ἡ σκανδαλίζουσα εἶ-
αὶ ὁ σκανδαλίζων πούς, καὶ ὁ σκανδαλίζων
ἔτινα κρεῖττον ἀποβαλεῖν, καὶ ἀποθέμενον
αὐτῶν εἰσελθεῖν εἰς τὴν ζωὴν, οἱονεὶ χωλὸν,
μονόμματον, ἢ μετ ἐκείνων τὴν ὅλην ἀπο-
. Ὁμοίως καὶ ἐπὶ τῆς ψυχῆς καλὸν καὶ μα-
τοῖς βελτίστοις χρῆσθαι τῇ δυνάμει αὐτῆς·
μεν διά τινα μίαν ἀπολέσθαι, αἱρετώτερον
τὴν χρῆσιν αὐτῆς, ἵνα μετὰ τῶν ἄλλων δυ-
θῶμεν.

ατὸν δὲ τοῖς ῥητοῖς τούτοις χρήσασθαι καὶ
ιοτάτων, καὶ ὡσπερεὶ μελῶν ἡμῶν, διὰ τὴν
ότητα, εἴτε συγγενικὴν, εἴτε ἔκ τινος συνη-
ἵτως ὀνομάσω, φιλικῆς, μελῶν ἡμῶν γενο-
ν οὐ χρὴ φείσασθαι τὴν ψυχὴν ἡμῶν βλα-
κόψωμεν γὰρ ἀφ' ἑαυτῶν ὡς χεῖρα, ἢ πόδα,
, πατέρα ἢ μητέρα τὰ ἐναντία τῇ θεοσεβείᾳ
ν θέλοντας· καὶ υἱὸν ἢ θυγατέρα, τὸ ὅσον

Reg.: ὅλον βεβλαμμένον τὸ σῶμα. H. et R.
R. in textu quidem: οὕτως ὀνομάσω, πο-
ψυχῆς, ἁμαρτητικῶς δὲ διορατικὸν ἡ σκαν-
τ. λ., H. tamen in notis: „vetus interpres:
ɩ *et sic intelligi, ut actus animae pec-*
intelligatur; et incessus animae peccans,
s animae peccans, oculus. Ὁ σκανδαλί-
ῖς respondet τῷ διορατικῷ; πούς, τῷ πο-
ρ vero nihil (πορευτικόν?) habet, ad quod
Supra tamen id legitur: εἰ δέ τις —, χεὶρ
ιὰ τὸ πρακτικόν (cfr. pag. 254. lin. 6. sqq.).
um hunc concinnare queas: δύναται γὰρ —
ακτικὸν τῆς ψυχῆς, καὶ τὸ ἁμαρτητικῶς
ῆς ψυχῆς κ. τ. λ."

ἐφ' ἑαυτῶν[1]) ἀφιστάντας ἡμᾶς τῆς ἐκκλησίας τοῦ Χ στοῦ, καὶ τῆς ἀγάπης αὐτοῦ. Ἀλλὰ κἂν γυνὴ ἡ ἐν κόλ ἢ φίλος ὁ ἴσος τῆς ψυχῆς, σκάνδαλα ἡμῶν γίνων μὴ φεισώμεθα, ἀλλὰ ἐκκόψαντες αὐτοὺς ἀφ' ἑαυτ βάλωμεν ἔξω τῆς ψυχῆς ἡμῶν, ὡς οὐκ οἰκείους, ἀ πολεμίους ἡμῶν τῇ σωτηρίᾳ· ὅστις γὰρ οὐ μισεῖ πατέρα, καὶ[2]) τὴν μητέρα, καὶ τὰ ἐπιφερόμενα, ὅτε κ ρός ἐστιν αὐτὰ μισεῖν, ὡς πολέμια καὶ ἐπίβουλα, δυνηθῇ κερδῆσαι Χριστὸν, οὗτος οὐκ ἔστιν ἄξιος υἱοῦ τοῦ θεοῦ. Καὶ ἐπὶ τούτων τε ἔστιν εἰπεῖν, ἐκ περιστάσεως οἱονεὶ χωλός τις σώζεται ἀπολέσας πό φέρε εἰπεῖν τὸν ἀδελφὸν, καὶ μόνος κληρονομῶν βασιλείαν τοῦ θεοῦ, καὶ κυλλὸς σώζεται, μὴ σωζομέ αὐτῷ τοῦ πατρὸς, ἀλλ' ἐκείνων μὲν ἀπολλυμένων, τοῦ δὲ χωριζομένου ἐκείνων, ἵνα μόνος τύχῃ τῶν χαρισμῶν. Οὕτω δὲ καὶ μονόμματός τις σώζεται, ὀφθαλμὸν τῆς ἑαυτοῦ οἰκίας ἐκκόψας, τὴν γαμ πορνεύσασαν, ἵνα μὴ δύο ὀφθαλμοὺς ἔχων ἀπέλθῃ τὴν γέενναν τοῦ πυρός.

26. „Ὁρᾶτε[3]) μὴ καταφρονήσητε ἑνὸς τῶν μικ τούτων.“ Δοκεῖ μοι, ὅτι ὥσπερ ἐν τοῖς ἀνθρωπίνοις μασίν ἐστι μεγέθη διάφορα, ὥς τινας μὲν εἶναι μικρ ἑτέρους δὲ μεγάλους, καὶ ἄλλους μεταξύ· καὶ πάλιν ναι μικρῶν διαφορὰς ἐπὶ πλεῖον ἢ ἔλαττον ὄντων κρῶν, ὁμοίως καὶ μεγάλων, καὶ τῶν μεταξύ· οὕτως ἐν ταῖς τῶν ἀνθρώπων ψυχαῖς ἐστί τινα χαρακτηρίζ τὴν μικρότητα αὐτῶν, καὶ ἄλλα τὴν,[4]) ἵν' οὕτως εἴ μεγαλειότητα, καὶ ἁπαξαπλῶς, ἀνάλογον τοῖς σωμ

---

[1]) H. et R. ἐφ' ἑαυτῆς.

[2]) H. et R. in textu: ἢ τὴν μητέρα, in notis: „(Regius: καὶ τὴν μητέρα.“ Cfr. Luc. XIV, 26.

[3]) Matth. XVIII, 10.

[4]) τὴν, — μεγαλειότητα. Ita Cod. Regius. (Holm. τὴν οὕτως μεγαλότητα. H.

[redacted]

τὴν μεταξὺ ἕξιν. Ἀλλ' ἐπὶ μὲν τῶν σωμάτων, οὐ παρὰ τὴν αἰτίαν τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ παρὰ τοὺς σπερματικοὺς λόγους, ὁ μέν τίς ἐστι βραχὺς καὶ μικρός, ὁ δὲ μέγας, ὁ δὲ μεταξύ· ἐπὶ δὲ τῶν ψυχῶν, καὶ τὸ ἐφ' ἡμῖν, καὶ αἱ τοιαίδε πράξεις, καὶ τὸ τοιοῦτον ἦθος τὴν αἰτίαν ἔχει τοῦ μέγαν τινὰ εἶναι, ἢ μικρόν, ἢ ἐν τοῖς μεταξὺ τυγχάνειν· καὶ ἔστιν ἐκ τῶν ἐφ' ἡμῖν, ἤτοι προκόπτοντα τῇ ἡλικίᾳ ἐπιδιδόντα εἰς μέγεθος, ἢ μὴ προκόπτοντα εἶναι βραχύν. Καὶ οὕτω γε ἀκούω περὶ τοῦ Σωτῆρος ἀναλαβόντος ἀνθρωπίνην ψυχὴν τό· „ὁ Ἰησοῦς[1]) προέκοπτεν“ ὡς γὰρ ἐκ τοῦ ἐφ' ἡμῖν τῆς ψυχῆς αὐτοῦ ἦν ἡ ἐν σοφίᾳ προκοπὴ καὶ χάριτι, οὕτως καὶ ἐν ἡλικίᾳ. Καὶ ὁ Ἀπόστολος· „μέχρι[2]) καταντήσωμεν πάντες εἰς ἄνδρα τέλειον, εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ·“ καταντᾷν γὰρ εἰς ἄνδρα, καὶ τοῦτον τέλειον, κατὰ τὸν ἔσω ἄνθρωπον νομιστέον τὸν ἀφέντα τὰ τοῦ νηπίου, καὶ φθάσαντα ἐπὶ τὸν ἄνδρα, καὶ καταργήσαντα[3]) τὰ τοῦ νηπίου, καὶ ἀπαξαπλῶς τελειώσαντα τὰ τοῦ ἀνδρός. Οὕτω δ' ὑποληπτέον εἶναί τι καὶ μέτρον πνευματικῆς ἡλικίας, ἐφ' ὃ ἡ τελειοτάτη δύναται φθάσαι ψυχὴ ἐκ τοῦ μεγαλύνειν τὸν κύριον, καὶ μεγάλη γίνεσθαι. Οὕτως οὖν καὶ μεγάλοι μέν, περὶ ὧν τοῦτ' ἀναγέγραπται, γεγόνασιν Ἰσαὰκ καὶ Μωσῆς καὶ Ἰωάννης, καὶ αὐτὸς ἐπὶ πᾶσιν ὁ Σωτήρ· καὶ γὰρ περὶ αὐτοῦ ὁ Γαβριὴλ[4]) εἶπε τό· „ἔσται μέγας“ μικροὶ δέ, τὰ ἀρτιγέννητα[5]) βρέφη, λογικόν, ἄδολον

1) Luc. II, 52. Edd. N. T. καὶ Ἰησοῦς κ. τ. λ.

2) Eph. IV, 13. coll. edd. N. T.

3) I Cor. XIII, 11.

4) H. et R. in textu: ὁ Σωτὴρ εἶπε κ. τ. λ., iidem in notis: „ita Codd. Holm. et Regius. Vetus interpres: *et ipse Dominus Jesus, de quo Gabriel protestatur;* et revera id a Gabriele dictum est Luc. I, 15. 32.“ H. ad oram: „scribas Γαβριήλ.“

5) I Petr. II, 2.

γάλα ἐπιποθοῦντα, οἵτινες καὶ τῶν παρὰ τῷ
γομένων τιθηνῶν δέονται καὶ τροφῶν, λέγοι
ἀπὸ τῶν ἐθνῶν κλήσεως· „καὶ[1]) ἄξουσι τοὺ
κόλπῳ, τὰς δὲ θυγατέρας ἐπὶ τῶν ὤμων ἀρ
ἔσονται βασιλεῖς τιθηνοί σου, αἱ δὲ ἄρχουσαι
φοί σου.“ Ἐπιστήσεις οὖν διὰ ταῦτα καὶ τ
καταφρονήσητε ἑνὸς τῶν μικρῶν τούτων·“
ἄγγελοι αὐτῶν οἱ ἄγοντες αὐτοὺς εἰσιν ἐν κό
ὦσιν υἱοὶ, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν ὤμων αἴροντες
μένας θυγατέρας, καὶ ἀπὸ τούτων εἰσὶ τιθη
λεγόμενοι βασιλεῖς, τροφοὶ δὲ αἱ ὀνομαζόμε
σαι. Καὶ ἐπεὶ οἱ δεικνύμενοι ὑπὸ τοῦ Σωτ
μικροὶ, ὡς ὑπὸ τροφῶν καὶ τιθηνῶν οἰκονομο
τοῦτ' οἶμαι καὶ Μωσέα, πιστεύοντα ἐν τῇ τῶ
ἤδη τετάχθαι χώρᾳ, εἰρηκέναι πρὸς[3]) τό· „
μου προπορεύσεται[4]) ὑμῶν·“ τό· „εἰ μὴ[5])
πορεύῃ μετ' ἐμοῦ, μή με ἀναγάγῃς ἐντεῦθεν
γὰρ ὁ μικρὸς μὲν καὶ κληρονόμος ᾖ, νήπιος
δὲν διαφέρων δούλου ὅτε ἐστὶ νήπιος, καὶ ᾖ
τὸ τῆς δουλείας[6]) εἰς φόβον ἔχει πνεῦμα· ὁ
μῶς ἔτι τοιοῦτος, οὐκέτι μὲν τὸ τῆς δουλεία
τὸ τῆς υἱοθεσίας, ὅτε „ἡ τελεία[7]) ἀγάπη ἐ

---

[1]) Jes. XLIX, 22. 23. LXX. interpretes
τοὺς υἱούς σου et τὰς δὲ θυγατέρας σου ἐπ' ὤμ

[2]) Matth. XVIII, 10. Deest h. l., cfr. pag.
τούτων in edd. H. in R.

[3]) Non ad haec verba, quae habentur Exo
34., id responsi dedit Moses, sed ad illa: αὐτ
ρεύσομαί σου, καὶ καταπαύσω σε. Exod. XXX

[4]) Exod. XXXII, 34. LXX. interpretes:
ρεται πρὸ προσώπου σου.

[5]) Exod. XXXIII, 15. LXX. interpretes:
τὸς σὺ συμπορεύῃ κ. τ. λ.

[6]) Rom. VIII, 15.

[7]) I Joann. IV, 18.

εἰς φόβον," δῆλον ἔσται σοι, ὅτι κατὰ ταῦτα παρεμβάλλειν[1]) λέγεται ὁ ἄγγελος κυρίου κύκλῳ τῶν φοβουμένων αὐτὸν, καὶ ῥύεσθαι αὐτούς. Ἐπιστήσεις δὲ κατὰ ταῦτα καὶ εἰ μικρῶν μέν εἰσιν ἄγγελοι, πνεύματι δουλείας τῶν εἰς φόβον ἀγομένων, ἐπεὶ παρεμβάλλει ἄγγελος κυρίου κύκλῳ τῶν φοβουμένων αὐτὸν, καὶ ῥύεται αὐτούς· μεγάλων δὲ ὁ τῶν ἀγγέλων μείζων κύριος, ἴσως λέγοι ἂν περὶ ἑνὸς ἑκάστου αὐτῶν τό· „μετ' αὐτοῦ εἰμι[2]) ἐν θλίψει·" καὶ ὅσον ἐσμὲν ἀτελεῖς, καὶ δεόμενοι τοῦ βοηθοῦντος ἡμῖν πρὸς τὸ ῥυσθῆναι ἀπὸ κακῶν, ἀγγέλου δεόμεθα, περὶ οὗ ἔλεγεν ὁ Ἰακὼβ τό· „ὁ ἄγγελος[3]) ὁ ῥυόμενός με ἐκ πάντων τῶν κακῶν" τελειωθέντες δὲ, καὶ διελθόντες τὸ ὑπὸ τιθηνοὺς εἶναι, καὶ τροφοὺς, καὶ[4]) οἰκονόμους, καὶ ἐπιτρόπους, χωροῦμεν ἤδη ἐπ' αὐτῷ οἰκονομεῖσθαι τῷ κυρίῳ.

27. Εἶτα πάλιν ζητήσειεν ἄν τις, πότε τῶν δεικνυμένων ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος μικρῶν οἱ λεγόμενοι αὐτῶν ἄγγελοι προΐστανται· πότερον δεξάμενοι τὴν οἰκονομίαν περὶ αὐτοὺς διοικεῖν, ἀφ' οὗ διὰ λουτροῦ παλιγγενεσίας, ᾧ ἐγεννήθησαν ὡς ἀρτιγέννητα[5]) βρέφη, τὸ λογικὸν καὶ ἄδολον γάλα ἐπιποθοῦσι, καὶ μηκέτι ὑποκείμενοι πονηρᾷ τινι δυνάμει· ἢ ἀπὸ γενέσεως κατὰ τὴν τοῦ θεοῦ πρόγνωσιν καὶ τὸν προορισμὸν αὐτοῦ ἐπιταχθέντας[6]) τούτους, οὓς καὶ προέγνω[7]) καὶ προώρισεν ἐσομένους συμμόρφους τῆς δόξης τοῦ Χριστοῦ ὁ θεός. Καὶ

---

1) Psalm. XXXIV, 7. (XXXIII.)
2) Psalm. XCI, 15. (XC.)
3) Genes. XLVIII, 16.
4) Deest *καί* in ed. R. — Cfr. Galat. IV, 2.
5) I Petr. II, 2.
6) *ἐπιταχθέντας τούτους, κ. τ. λ.* Voces illas vetus interpres, nec sane, quo regantur verbo, dicere possis (?). Fortasse legendum: *ἐπιτάττοντος τούτους, οὓς καὶ προέγνω*, vel *ἐπιταχθέντας τούτους προέγνω*. H.
7) Rom. VIII, 29.

προς μὲν τὸ „ἀπὸ γενέσεως" ἔχειν ἀγγέλους, εἴποι ταῦτα, τό· „ὁ ἀφορίσας[1]) με ἐκ κοιλίας μητρός μ καὶ τό· „ἐκ κοιλίας[2]) μητρός μου σύ μου εἶ σκε στής·" καί· „ἀντελάβετό[3]) μου ἐκ κοιλίας μητρός μ καί· „ἐπὶ[4]) σὲ ἐπεῤῥίφην ἐκ μήτρας·" καὶ ἐν τῇ 'Ιο ἐπιστολῇ· „τοῖς[5]) ἐν Θεῷ πατρὶ ἠγαπημένοις, καὶ σοῦ Χριστῷ[6]) τετηρημένοις κλητοῖς," πάντως ὑπὸ τηρούντων ἀγγέλων.

28. Πρὸς δὲ τό· „ὅτε[7]) διὰ λουτροῦ γέγονα ἐν Χ στῷ νήπιος·" μὴ[8]) παρεῖναι ἅγιον ἄγγελον τοῖς

---

[1]) Galat. I, 15. Deest ὁ in edd. H. et R.

[2]) Psalm. LXXI, 6. (LXX.)

[3]) Psalm. CXXXIX, 13. (CXXXVIII.). LXX. in pretes: ἀντελάβου μου ἐκ γαστρὸς μητρός μου.

[4]) Psalm. XXII, 10. (XXI.)

[5]) Jud. I, 1. Edd. Knapp. ἡγιασμένοις, ed. Lacl ἠγαπημένοις.

[6]) Edd. N. T. 'Ιησοῦ Χριστῷ, H. et R. 'Ιησοῦ Χριστ

[7]) Tit. III, 5. (?) coll. edd. N. T.

[8]) Ed. H., ut nos, in textu, in ed. R. lacunae s desiderantur. H. in notis: „cum ex veteri interpretati tum ex oratione pendula, et imperfecta hujus loci sent tia, hiatum, quem designavimus, deprehendere licet; qu vis Codex Holm. Cod. Regio consentiat." Vetus in pretatio haec habet: *super his autem: „quando per vacrum factus sum puer in Christo·" dicet angel sanctum his non adesse, qui in malitia etiamn * * * tempus infidelitatis sub angelis esse: at p regenerationem, qui nos proprio sanguine reden angelo sancto et propter munditiem faciem Dei denti tradit.* Equidem hoc modo, ex parte saltem, loc nostrum restituerim: μὴ παρεῖναι, λέγοι (φήσει?), ἅγ ἄγγελον τοῖς ἔτι (ἐν) κακίᾳ διατρίβουσι τὸν καιρὸν ἀπιστίας, ἀλλ' ὑπὸ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοὺς εἶναι τοῦ ς τανᾶ· μετὰ δὲ τὴν ἀναγέννησιν ὁ τῷ ἰδίῳ αἵματι ἐξ γοράσας ἡμᾶς κ. τ. λ.

παῖς * * τὸν καιρὸν τῆς ἀπιστίας ὑπὸ τοῖς ἀγγέλοις εἶναι τοῦ σατανᾶ· μετὰ δὲ τὴν ἀναγέννησιν ὁ τοῦ [1]) ἰδίου αἵματος ἐξαγοράσας ἡμᾶς παραδίδωσιν ἁγίῳ ἀγγέλῳ, καὶ διὰ τὴν καθαρότητα βλέποντι τὸ πρόσωπον τοῦ θεοῦ. Καὶ τρίτος δ' ἄν τις τοιοῦτος εἴη κατὰ τὸν τόπον λόγος, φάσκων ὅτι [2]) ὥσπερ δυνατὸν, μεταβαλεῖν ἄνθρωπον ἀπὸ ἀπιστίας εἰς πίστιν, καὶ ἀπὸ ἀκολασίας εἰς σωφροσύνην, καὶ ἁπαξαπλῶς ἀπὸ κακίας εἰς ἀρετὴν, οὕτω καὶ τὸν ἐγκεχειρισμένον ἅμα γενέσει ψυχήν τινα, κατὰ μὲν τὰς ἀρχὰς φαῦλον εἶναι δύνασθαι, ὕστερον δέ ποτε ἀνάλογον τῷ πιστεύοντι πιστεύειν, καὶ ἐπὶ τοσοῦτον προκόπτειν, ὡς γενέσθαι αὐτὸν ἄγγελον ἕνα τῶν διὰ παντὸς βλεπόντων τὸ πρόσωπον τοῦ ἐν οὐρανοῖς πατρός· ἀρξάμενος ἀπὸ τοῦδε τοῦ χρόνου τῷ προγνωσθέντι κατὰ τόνδε τὸν χρόνον πιστεύειν καὶ προορισθέντι, συζεύγνυται, τῶν ἀῤῥήτων κριμάτων τοῦ θεοῦ, καὶ ἀνεξερευνήτων, καὶ ἀβύσσοις ἐοικότων εἰκότως πᾶσαν τὴν τοιαύτην ἁρμονίαν συναγαγόντων, ἀγγέλους πρὸς ἀνθρώπους. Δυνατὸν δὲ καὶ, ὥσπερ ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς ἀμφοτέρων ἀπίστων, ὁτὲ [3]) μὲν ὁ ἀνὴρ πρότερον πιστεύσας τῷ χρόνῳ σώζει τὴν γυναῖκα, ὁτὲ δὲ ἡ γυνὴ ἀρξαμένη ὕστερόν ποτε πείθει τὸν ἄνδρα, οὕτω γίνεσθαι καὶ ἐπὶ τῶν ἀγγέλων, καὶ τῶν ἀνθρώπων. Εἰ μὲν οὖν [4]) καὶ ἐπ' ἄλλων γίνεται ἀγγέλων τὸ τοιοῦτον, ἢ μὴ, καὶ αὐτὸς ἐξετάσεις. Μήποτε δὲ οὐχ ἁρμόζει περὶ τοῦ ἑκάστου ἀγγέλου τὸ τοιοῦτο λέγειν, τοσοῦτον τιμωμένου κατὰ τὸν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν λόγον, ὥστε διὰ παντὸς αὐτὸν βλέπειν λέγεσθαι τὸ πρόσωπον τοῦ πατρὸς τοῦ ἐν οὐρανοῖς. Ἐπεὶ δὲ ἐν τοῖς ἀνωτέρω ἐλέ-

---

1) H. et R. τοῦ ἰδίου αἵματος. Cfr. pag. 260. not. 8.
2) H. et R. ὅτι δυνατὸν, ὥσπερ μεταβαλεῖν κτλ.
3) H. et R. minus recte: ὅτε μὲν, ὅτε δέ κτλ.
4) H. et R. in textu: οὖν ἐπ' ἄλλων, in notis: „Cod. Regius: καὶ ἐπ' ἄλλων."

γομεν, τῶν μὲν μικρῶν εἶναι ἀγγέλους, διεληλυθ
δὲ τὴν τοιαύτην τάξιν τοὺς μεγάλους, ἀντερεῖ τις ἡ
ἐκ τῶν Πράξεων τῶν ἀποστόλων, ἔνθα γέγραπται,
Ῥόδη [1]) παιδίσκη τις, τοῦ Πέτρου κρούσαντος τὴν
ραν, προσῆλθεν ὑπακοῦσαι, καὶ ἐπιγνοῦσα τὴν φα
τοῦ Πέτρου, εἰσδραμοῦσα ἀπήγγειλεν ἑστάναι τὸν
τρον πρὸ τοῦ πυλῶνος· θαυμάσαντες δὲ οἱ ἐν τῷ
συνηθροισμένοι, καὶ ὡσπερεὶ ἀδύνατον εἶναι νομίζ
τες τὸν Πέτρον [2]) πρὸ τοῦ πυλῶνος ἀληθῶς ἑστηκέ
ἔλεγον ὅτι ὁ ἄγγελος αὐτοῦ ἐστι. Φήσει γάρ, ὅτι ἄ
μαθόντες ἐκεῖνοι, ἕκαστον τῶν πιστευόντων ἔχειν
γελον τόνδε τινά, ᾔδεσαν [3]) καὶ Πέτρου τινὰ [4]) ε
ἄγγελον. Ὁ δὲ παριστάμενος οἷς προειρήκαμεν φ
ὅτι οὐκ ἀναγκαῖον εἶναι δόγμα τὸν τῆς Ῥόδης λό
τάχα δὲ καὶ οὐκ ἠκριβωκότων, πότε μὲν ὑπ' ἀγγ
ὡς [5]) μικρός τις καὶ φοβούμενος τὸν θεὸν οἰκονομε
πότε δὲ ἤδη ὑπ' αὐτῷ τῷ κυρίῳ. Μετὰ ταῦτα εἰς
τασκευὴν τοῦ ὡς ἐξειλήφαμεν, νοεῖσθαι τὸν μικρὸν,
χθήσεται, [6]) ὅτι οὐ δεόμεθα μὲν ἐντολῆς τῆς περὶ
μὴ καταφρονεῖν ἐπὶ τῶν μεγάλων, χρῄζομεν δὲ α
ἐπὶ τῶν μικρῶν. Διὸ οὐχ ἁπλῶς εἴρηται· „μὴ [7])

---

[1]) Act. XII, 13. 14. 15.

[2]) H. et R. in textu: τὸν Πέτρον ἀληθῶς ἑστηκ in notis: „Cod. Regius: τὸν Πέτρον πρὸ τοῦ πυλ ἀληθῶς ἑστηκέναι.“ Act. XII, 15.

[3]) H. et R., ut semper, ᾔδεισαν.

[4]) Desideratur τινά in ed. R.

[5]) H. et R. in textu; τῷ ὡς μικρός τις, in n „τῷ videtur παρέλκειν.“ E versione latina: *quando ab angelis, tanquam parvulus quispiam, et Deum mens gubernatur aliquis*, non male legeris: πότε ὑπ' ἀγγέλων τις ὡς μικρός τις καί κ. τ. λ.

[6]) H. et R. in textu: λεχθήσεσθαι, in notis: „ λεχθήσεται.“

[7]) Matth. XVIII, 10. H. et R. h. l., cfr. pag. not. 3, τούτων τῶν μικρῶν.

[illegible] ἑνὸς" τούτων, δεικνυμένων πάντων τῶν μικρῶν, ἀλλ' „ἑνὸς τῶν μικρῶν τούτων," δεικνυμένου ὑπὸ τοῦ βλέποντος μικρότητα καὶ μεγαλειότητα[1]) ψυχῆς.

12. Ἄλλος δ' ἂν λέγοι, μικρὸν ἐν τούτοις λέγεσθαι τὸν τέλειον, συγχρώμενος τῷ· „ὁ γὰρ[2]) μικρότερος ἐν πᾶσιν ὑμῖν ὑπάρχων, οὗτός ἐστι μέγας·" καὶ φήσει, ὅτι ὁ ταπεινῶν ἑαυτὸν, καὶ γινόμενος νήπιος ἐν μέσῳ τῶν πιστευόντων, κἂν ἀπόστολος, κἂν ἐπίσκοπος ᾖ, καὶ γινόμενος τοιοῦτος „ὡς ἂν τροφὸς[3]) θάλπῃ τὰ ἑαυτῆς τέκνα," οὗτός ἐστιν ὁ δεικνύμενος ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ μικρὸς, καὶ ἄξιόν γε τοῦ τοιούτου ἄγγελον εἶναι βλέποντα τὸ πρόσωπον τοῦ θεοῦ. Τὸ γὰρ μικροὺς λέγειν ἐπιποθεῖ λέγεσθαι[4]) τοὺς τελείους, κατὰ τό· „ὁ γὰρ[5]) μικρότερος ἐν πᾶσιν ὑμῖν ὑπάρχων, οὗτός ἐστι μέγας·" καὶ ὡς ὁ Παῦλος εἶπε τό· „ἐμοὶ[6]) τῷ ἐλαχιστοτέρῳ πάντων ἁγίων ἐδόθη ἡ χάρις αὕτη·" δόξει μὲν συνάδειν τῷ· „ὃς[7]) ἂν σκανδαλίσῃ ἕνα τῶν μικρῶν τούτων" καὶ τῷ· „οὕτως[8]) οὐκ ἔστι θέλημα ἔμπροσθεν τοῦ πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς, ἵνα ἀπόληται[9]) εἰς

---

1) H. et R. in textu: μεγαλότητα, in notis: „Cod. Regius: μεγαλειότητα." Cfr. pag. 256. not. 4.

2) Luc. IX, 48. Ed. Knapp. in textu: οὗτος ἔσται μέγας.

3) I Thess. II, 7. Ed. Lachm. ὡς ἐάν κ. τ. λ.

4) Desideratur h. l., cfr. pag. huj. lin. 5., λέγεσθαι in edd. H. et R.

5) Luc. IX, 48. coll. pag. huj. not. 2.

6) Ephes. III, 8.

7) Matth. XVIII, 6. Edd. N. T. ὃς δ' ἂν κ. τ. λ.

8) Ibid. XVIII, 14. Ed. Knapp. τοῦ πατρὸς ὑμῶν τοῦ —, ἵνα ἀπόληται εἷς κ. τ. λ., ed. Lachm. τοῦ πατρός μου τοῦ —, ἵνα ἀπόληται ἓν κ. τ. λ.

9) H. et R. h. l., cfr. pag. huj. not. 8. coll. pag. 264. not. 1., ἀπόλοιτο.

τῶν μικρῶν τούτων·“ ὁ γὰρ, ὡς ἀποδέδοται, νῦν μικρὸς, οὐ σκανδαλισθείη, οὐ δ' ἀπόλοιτο ἄν· „εἰρήνη[1]) γὰρ πολλὴ τοῖς ἀγαπῶσι τὸν νόμον τοῦ θεοῦ, καὶ οὐκ ἔστιν αὐτοῖς σκάνδαλον·“ καὶ οὐκ ἂν ἀπόλοιτο ὁ πάντων μικρότερος ἐν πᾶσι τοῖς μαθηταῖς Χριστοῦ ὑπάρχων, καὶ διὰ τοῦτο γινόμενος μέγας· καὶ ἐπεὶ οὐκ ἂν ἀπόλοιτο, λέγοι ἂν τό· „τίς[2]) ἡμᾶς χωρίσῃ ἀπὸ τῆς ἀγάπης,“ καὶ τὰ ἑξῆς. Ἀλλ' ὁ βουλόμενος τὴν τελευταίαν ταύτην κρατεῖν διήγησιν, φήσει, ὅτι μεταπτώτη ἐστὶ[3]) καὶ ἡ τοῦ δικαίου ψυχὴ, ὡς μαρτυρεῖ καὶ ὁ Ἰεζεκιὴλ[4]) λέγων, τὸν δίκαιον ἀφίστασθαι δύνασθαι τῶν ἐντολῶν τοῦ θεοῦ, ὡς μὴ λογισθῆναι αὐτῷ τὴν προτέραν δικαιοσύνην· διὰ τοῦτο λέγεται· „ὃς[5]) ἂν σκανδαλίσῃ ἕνα τῶν μικρῶν τούτων·“ καὶ τό· „οὐκ ἔστι θέλημα[6]) τοῦ πατρός μου τοῦ ἐν τοῖς[7]) οὐρανοῖς, ἵνα ἀπόληται εἷς τῶν μικρῶν τούτων.“ Τὰ δὲ περὶ τῶν ἑκατὸν προβάτων, ἔχεις εἰς τὰς κατὰ Λουκᾶν ὁμιλίας.

30. „Ἐὰν[8]) ἁμάρτῃ ὁ ἀδελφός σου, ὕπαγε, ἔλεγξον αὐτὸν μεταξύ σου καὶ αὐτοῦ μόνου.“ Ὁ μὲν ἐπαρασάμενος τῇ λέξει, ὑπερβάλλουσαν φιλανθρωπίαν τοῦ Ἰησοῦ παριστὰς φήσει, ὅτι, τῶν ῥητῶν διαφορὰν ἁμαρ-

---

[1]) Psalm. CXIX, 165. coll. pag. 250. not. 3. — H. et R. h. l. τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, quae facillime in haec: τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ, mutaveris.

[2]) Rom. VIII, 35. Edd. N. T. χωρίσει — ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ.

[3]) H. et R. μεταπτωτή ἐστι κ. τ. λ.

[4]) Ezech. XXXIII.

[5]) Matth. XVIII, 6. coll. pag. 263. not. 7.

[6]) Ibid. XVIII, 14. coll. pag. 263. not. 8. et 9.

[7]) H. et R. h. l., cfr. pag. 263. not. 8. et 9., ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἵνα ἀπόληται κ. τ. λ.

[8]) Matth. XVIII, 15. Ed. Knapp. ἐὰν δὲ ἁμαρτήσῃ εἰς σὲ ὁ ἀδελφός σου, ed. Lachm. ἐὰν δὲ ἁμαρτήσῃ ὁ ἀδελφός σου.

τινῶν οὐχ ὑπερβαλλόντων, περισσὸν ποιήσουσι καὶ περὶ τὴν χρηστότητα τοῦ Ἰησοῦ οἱ προσυπακούοντες, ὡς ἐπὶ τῶν ἐλαττόνων ἁμαρτημάτων ταῦτα χώραν ἔχειν λέγεσθαι. Ἄλλος δέ τις καὶ τῇ λέξει ἐπερειδόμενος, καὶ μὴ ἔχειν προσυπακούειν θέλων ταῦτα, μήτε περὶ παντὸς ἁμαρτήματος λέγεσθαι, φήσει, ὅτι τὰ μεγάλα ἐκεῖνα ἁμαρτάνων, οὐ δὲ ἀδελφός ἐστι, ἀλλ' εἰ ἄρα ἀδελφὸς ὀνομαζόμενος, ὥς φησιν ὁ ἀπόστολος· „ἐάν[1]) δέ τις ἀδελφὸς ὀνομαζόμενος ᾖ[2]) πόρνος, ἢ πλεονέκτης, ἢ εἰδωλολάτρης,“ καὶ τὰ ἑξῆς, τῷ „τοιούτῳ μηδὲ συνεσθίειν·“ οὐδεὶς[3]) γὰρ εἰδωλολάτρης ἀδελφὸς, οὐδὲ πόρνος, οὐδὲ πλεονέκτης· εἰ γὰρ ἔχει τι τούτων δοκῶν φορεῖν τὸ Χριστοῦ ὄνομα ἀδελφὸς ὀνομαζόμενος, ἀλλ' οὐκ ἀδελφὸς ἐτύμως ἂν λέγοιτο. Ὥσπερ οὖν φαντασίᾳ τῆς[4]) εἰς ὑπερβολὴν Χριστοῦ ἐπιτριβῆς[5]) ἀφορμὰς παρεῖχεν ὁ ἐπὶ παντὸς ἁμαρτήματος λέγων τὰ τοιαῦτα εἰρῆσθαι, κἂν φόνος ᾖ τὸ ἁμάρτημα, ἢ φαρμακεία, ἢ παιδοφθορία, ἤ τι τῶν τηλικούτων, οὕτως ἐκ τοῦ ἐναντίου ὁ τὸν ἀδελφὸν διαστειλάμενος ἀπὸ τοῦ ὀνομαζομένου ἀδελφοῦ, διδάξαι ἄν, ἐπὶ ἐλάττοσι τῶν ἀνθρωπίνων ἁμαρτημάτων μὴ ἐπιστρέψαντα μετὰ τὸν ἔλεγχον, ὡς ἐθνικὸν καὶ τελώνην λογισθῆναι, ἐπὶ ἁμαρτήμασι τοῖς[6]) „μὴ πρὸς θάνατον,“ ἢ ὡς ὠνόμασεν ἐν Ἀριθμοῖς ὁ νόμος, τοῖς „μὴ θανατηφόροις.“ Ὅπερ δόξαι ἂν ὠμότε-

---

1) I Cor. V, 11. coll. edd. N. T.

2) H. et R. minus recte: ἢ πόρνος κ. τ. λ.

3) H. et R., ut nos, in textu, H. tamen ad margin.: „Cod. Regius: οὐκ ἔστιν εἰδωλολάτρης,“ R. in notis: „„Cod. Regius: οὐκ ἔστιν οὐδεὶς εἰδωλολάτρης.“ “

4) H. et R. in textu: τοῦ, H. tamen ad oram: „fortasse τῆς,“ R. in notis: „„loco τοῦ, lege τῆς.“ “

5) ἐπιτριβῆς, si modo locus sanus est, usurpatum puto pro διατριβῆς, quamquam nullo auctore. Huetius. — Cfr. pag. 266. not. 1.

6) I Joann. V, 16.

ρον τυγχάνειν· οὐ γὰρ οἶμαι ταχέως εὑρεθήσεσθ
τὸν μὴ τρὶς ἐπὶ τῷ αὐτῷ εἴδει τῆς ἁμαρτίας ἐλεγ
φέρ' εἰπεῖν, λοιδορίᾳ, καθ' ἣν οἱ λοιδοροῦντες
μοῦσι τοὺς πέλας, οἵ τε θυμούμενοι, ἢ πολυπι
λόγῳ ψευδεῖ καὶ ἀργῷ, ἤ τινι τῶν ἐν τοῖς π
Ζητήσεις οὖν, μήποτε λανθάνει τις κατὰ τὸν τόπ
ρησις καὶ τοὺς φαντασίᾳ τῆς τοῦ Λόγου χρηστότ
καὶ πρὸς τοὺς τὰ μέγιστα ἡμαρτηκότας τὸ συγ
νικὸν διδόντας, καὶ τοὺς ἐπὶ τοῖς ἐλαχίστοις διδ
τας λογίζεσθαι ὡς ἐθνικὸν καὶ τελώνην, τὸν με
τὰ βραχύτερα ἡμαρτηκότα ἀλλότριον ποιοῦντας
κλησίας. Τὸ δὲ λανθάνον ἑκατέρους τοιοῦτόν μ
νεται· τό· „ἐκέρδησας[2]) τὸν ἀδελφόν σου" ἐ
μόνου ἀκούσαντος τάξας ὁ Λόγος, οὐκέτι αὐτὸ
ἐπὶ τοῦ δεύτερον ἢ τρίτον πταίσαντος, καὶ ἐλεγχ
ἀλλ' ὡσπερεὶ μετέωρον εἴασε τὸ ἀνάλογον τῷ·
δησας τὸν ἀδελφόν σου" λεχθησόμενον περὶ το
τερον ἢ τρίτον ἐλεγχθέντος. Οὐ πάντως οὖν κε
ται, οὐδὲ πάντως ἀπολεῖται, ἢ πληγὰς λήψεται
πρόσχες ἐπιμελῶς τῷ πρώτῳ μὲν λέγοντι· „ἐὰν
ἀκούσῃ, ἐκέρδησας τὸν ἀδελφόν σου" τῷ δὲ δ
κατὰ τὴν λέξιν τόπῳ φάσκοντι· „ἐὰν[4]) δὲ μὴ ἀ
παράλαβε μετὰ σεαυτοῦ ἔτι[5]) ἕνα ἢ δύο, ἵνα ἐπ
ματος δύο ἢ τριῶν μαρτύρων σταθῇ[6]) πᾶν ῥῆμα
οὖν μετὰ τὸ σταθῆναι πᾶν ῥῆμα ἐπὶ δύο ἢ τριῶ
τύρων ἔσται τῷ δεύτερον νουθετηθέντι, ἡμῖν ἐνν

[1]) Cfr. pag. 265. not. 5.
[2]) Matth. XVIII, 15.
[3]) Ibid. XVIII, 15.
[4]) Ibid. XVIII, 16. Edd. N. T. μετὰ σοῦ ἔ
—, ἵνα — δύο μαρτύρων ἢ τριῶν σταθῇ πᾶν ῥ
[5]) Desideratur ἔτι in edd. H. et R.
[6]) H. et R. σταθήσεται. Cfr. p. h. lin. 2. a fine et
[7]) Ed. Huetii minus recte: εὐνοεῖν.

παρέδωκε. Καὶ πάλιν· „ἐὰν[1]) παρακούσῃ αὐτῶν,“ — δῆλον δ' ὅτι τῶν παραληφθέντων μαρτύρων, — „εἰπὲ,[2]) φησὶ, τῇ ἐκκλησίᾳ· καὶ οὐκ εἶπε τί πείσεται, ἐὰν μὴ ἀκούσῃ τῆς ἐκκλησίας, ἀλλ' ἐδίδαξεν ὅτι, ἐὰν τῆς ἐκκλησίας παρακούσῃ, δεῖ αὐτὸν εἶναι τῷ τρὶς νουθετήσαντι, καὶ μὴ ἀκουσθέντι, πρὸς τὸ λοιπὸν ὡς τὸν ἐθνικὸν καὶ τελώνην. Οὐ πάντως οὖν κερδαίνεται, οὐδὲ πάντως ἀπολεῖται. Ἀλλ' ὅ, τί ποτε πείσεται ὁ τὸ πρότερον μὲν μὴ ἀκούσας, μαρτύρων δὲ δεηθεὶς, ἢ καὶ τούτων παρακούσας, ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν δὲ ἀχθεὶς, ὁ θεὸς ἂν εἰδείη· ἡμεῖς γὰρ οὐκ ἀποφαινόμεθα κατὰ τό· „μὴ[3]) κρίνετε, ἵνα μὴ κριθῆτε·“ „ἕως[4]) ἂν ἔλθῃ ὁ κύριος, ὃς καὶ φωτίσει τὰ κρυπτὰ τοῦ σκότους, καὶ φανερώσει τὰς βουλὰς τῶν καρδιῶν.“ Πρὸς δὲ τὸ δοκοῦν σκληρὸν πρὸς τοὺς τὰ ἐλάττονα ἡμαρτηκότας, εἴποι τις ἂν, ὅτι οὐκ ἔξεστι δὶς ἑξῆς μὴ ἀκούσαντα, τὸ τρίτον ἀκοῦσαι, ὡς διὰ τοῦτο μηκέτι εἶναι ὡς ἐθνικὸν καὶ τελώνην, ἢ μηκέτι δεηθῆναι τοῦ ἐπὶ πάσης τῆς ἐκκλησίας ἐλέγχου· χρὴ γὰρ μεμνῆσθαι τοῦ· „οὕτως[5]) οὐκ ἔστι θέλημα ἔμπροσθεν τοῦ πατρός μου τοῦ ἐν τοῖς[6]) οὐρανοῖς, ἵνα ἀπόληται[7]) εἷς τῶν μικρῶν τούτων.“ Καὶ

---

[1]) Matth. XVIII, 17. Edd. N. T. *ἐὰν δέ κ. τ. λ.*

[2]) Edd. N. T. l. l. *εἰπέ*, H. et R. minus recte: *εἶπον.*

[3]) Matth. VII, 1.

[4]) I Cor. IV, 5. Huetius non male, licet non necesse esse videatur, si ad verba: *μὴ κρίνετε*, accurate attenderis, in notis: „vetus interpres: *nolite judicare, ut non judicemini.* Item: *nolite ante tempus quid judicare, donec veniat Dominus.* Legendum fortasse: κατὰ τό· „μὴ κρίνετε, ἵνα μὴ κριθῆτε·“ καὶ τό· „ὥστε μὴ πρὸ καιροῦ τι κρίνετε, ἕως ἂν ἔλθῃ κ. τ. λ.“

[5]) Matth. XVIII, 14. coll. pag. 263. not. 8. et 9. et pag. 264 not. 6. et 7.

[6]) Sic H. et R. h. loco. Cfr. pag. 264. not. 7.

[7]) H. et R. h. l., cfr. pag. 263. not. 9. et p. 264. not. 7.

γὰρ, εἴπερ δεῖ „τοὺς πάντας[1]) ἡμᾶς παραστῆναι ἔ
προσθεν τοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ, ἵνα κομίσηται ἕκ
στος τὰ διὰ τοῦ σώματος, πρὸς ἃ ἔπραξεν, εἴτε ἀγαθὸ
εἴτε φαῦλον,“ χρὴ ὅση δύναμις τὰ παρ᾽ αὐτὸν ποιεῖ
ἵνα μὴ περὶ πλειόνων κομίσηται φαύλων διὰ τοῦ σ
ματος πεπραγμένων, κἂν μέλλῃ περὶ πάντων ὧν ἔπ
ησε χειρόνων ἀπολαμβάνειν, φιλοτιμητέον δὲ περὶ πλ
όνων εὐποιϊῶν μισθὸν κομίσασθαι, ἐπεὶ ᾧ μέτρῳ[2]) μ
τροῦμεν, ἀντιμετρηθήσεται ἡμῖν, καὶ κατὰ[3]) τὰ ἔρ
τῶν χειρῶν ἡμῶν συμβήσεται ἡμῖν· καὶ οὐκ ἀπειροπλ
σια μὲν, ἤτοι δὲ διπλάσια ἢ ἑπταπλάσια λήψονται
ἡμαρτηκότες ἐκ χειρὸς κυρίου τὰ ἁμαρτήματα, ὅταν
καὶ κατὰ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν τινι ἀποδίδοται, ἀλ
πλείονα ὧν πεποίηκεν· „Ἱερουσαλὴμ[4]) γὰρ,“ — ὡς
Ἡσαΐας ἐδίδαξεν, — „ἐδέξατο ἐκ χειρὸς κυρίου διπ
τὰ ἁμαρτήματα αὐτῆς·“ οἱ δὲ γείτονες τοῦ Ἰσραὴλ,
τινές ποτ᾽ ἂν ὦσιν ἑπταπλάσια λήψονται κατὰ τὸ
ψαλμοῖς οὕτως εἰρημένον· „ἀπόδος[5]) τοῖς γείτοσ
ἡμῶν ἑπταπλασίονα εἰς τὸν κόλπον αὐτῶν, τὸν ὀνειδ
σμὸν αὐτῶν, ὃν ὠνείδισάν σε, κύριε.“ Καὶ ἄλλοι
εὑρεθεῖεν τρόποι τῆς ἀνταποδόσεως, οὓς ἐὰν νοῶμ
εἰσόμεθα ὅτι λυσιτελεῖ μεθ᾽ ὁποσαοῦν ἁμαρτήματα μ
τανοεῖν, ἵνα πρὸς τῷ μὴ περὶ πλειόνων κολάζεσθ
ἡμᾶς, καὶ περὶ ἀγαθῶν ἐλπίς τις ἡμῖν ὕστερόν πο
τῶν πεπραγμένων ἀπολειφθῇ, κἂν πρὸ αὐτῶν μυρ
ὅσα ἐπταισμένα τινὶ ᾖ. Ἄτοπον γὰρ, τὰ μὲν χεῖρο
λογισθῆναί τινι, τὰ δὲ μετὰ τὰ χείρονα κρείττονα μ

---

[1]) II Cor. V, 10. Edd. N. T. φανερωθῆναι pro π
ραστῆναι, et κακόν pro φαῦλον.

[2]) Matth. VII, 2.

[3]) Jes. III, 11.

[4]) Ibid. XL, 2. coll. LXX. virorum versione.

[5]) Psalm. LXXIX, 12. (LXXVIII.). LXX. viri:
πταπλάσια.

ιλεῖν, ἅπερ καὶ ἀπὸ τοῦ Ἰεζεκιὴλ τοῖς ἐπιμελῶς τὰ περὶ τῶν τοιούτων ῥητὰ ἔστι μαθεῖν.

Καλῶς δέ μοι δοκεῖ συνῆφθαι τῷ μετὰ τὸ τρὶς ῆσθαι κριθέντι εἶναι ὡς ὁ ἐθνικὸς καὶ ὁ τελώ- „ἀμὴν [1]) λέγω ὑμῖν·" — δηλονότι τοῖς κρίνα- ί τινα ὡς ὁ ἐθνικὸς, καὶ ὁ τελώνης, — „καὶ ἂν δήσητε ἐπὶ τῆς γῆς," καὶ τὰ ἑξῆς· δικαίως σεν ὁ τρὶς νουθετήσας καὶ μὴ ἀκουσθεὶς τὸν εἶναι ὡς ἐθνικὸν, καὶ τελώνην· διόπερ ὁ τοι- δεμένος καὶ δεδικασμένος ὑπὸ τοῦ τοιουδὶ, μέ- μένος, οὐδενὸς τῶν ἐν οὐρανῷ ἀναλύοντος τοῦ ς[3]) αὐτὸν τὴν ψῆφον. Οὕτω δὲ καὶ ὁ ἅπαξ θεὶς ἄξια ποιήσας [4]) τοῦ κερδηθῆναι, λυθεὶς διὰ εσίας κερδήσαντος αὐτὸν, καὶ μηκέτι σειραῖς τῶν ν ἑαυτοῦ περὶ ὧν ἐνουθετήθη δεδεμένος, λελυ- θήσεται ὑπὸ τῶν ἐν οὐρανοῖς. Πλὴν τὰ ἐν τέρω μόνῳ τῷ Πέτρῳ δεδομένα ἔοικε δηλοῦ- ωκέναι πᾶσι τοῖς τὰς τρεῖς νουθεσίας προσα- πᾶσι τοῖς ἡμαρτηκόσιν, ἵν' ἐὰν μὴ ἀκουσθῶσι, ἐπὶ γῆς τὸν κριθέντα εἶναι ὡς ἐθνικὸν, καὶ , ὡς δεδεμένου τοῦ τοιούτου ἐν τῷ οὐρανῷ. ἰ ἐχρῆν, εἰ καὶ κοινόν τι ἐπὶ τοῦ Πέτρου καὶ θετησάντων τρὶς τοὺς ἀδελφοὺς λέλεκται, ἐξαί- ειν τὸν Πέτρον παρὰ τοὺς τρὶς νουθετήσαντας,

---

[1]) Matth. XVIII, 18. Edd. N. T. ὅσα ἐὰν δήσητε omisso καί ante ὅσα. Cfr. Matth. XVI, 19.

[2]) L. et R. h. l. καὶ ὃ ἐάν (cfr. Matth. XVI, 19.) Equidem coll. pag. 270. not. 2. καί retinui, pro ὅσα in textum recepi.

[3]) Codex Anglicanus (Holm.?) δεδωκότος; at supra ...m habet δεδηκότος, recte. Cod. Regius: δεδο- ...ale. R. — H. in notis: „Cod. Holm. δεδωκότος, ...ius etc."

[4]) Cod. Regius: ἄξια ποιήσει. H. et R.

ἰδίᾳ τοῦτο προτέτακται, ἐπὶ τοῦ Πέτρου τό· „δώσω σοὶ τὰς κλεῖς τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν·“ τοῦ· „καὶ ὅσα ἐὰν δήσητε ἐπὶ τῆς γῆς,“ καὶ τὰ ἑξῆς. Καί τοι εἰ ἐπιμελῶς προσέχομεν τοῖς εὐαγγελικοῖς γράμμα καὶ ἐν τούτοις εὕροιμεν ἂν καὶ κατὰ ταῦτα τὰ δοκοῦν εἶναι κοινὰ πρὸς τὸν Πέτρον, καὶ τοὺς τρὶς νουθετήσα τας τοὺς ἀδελφοὺς, πολλὴν διαφορὰν καὶ ὑπεροχὴν τῶν πρὸς τὸν Πέτρον εἰρημένων παρὰ τοὺς δευτέρο Οὐ γὰρ ὀλίγη διαφορὰ, τὸν Πέτρον εἰληφέναι τὰς κλ δας,[3]) οὐχ ἑνὸς οὐρανοῦ, ἀλλὰ πλειόνων, καὶ ἵνα ὅ ἐὰν δήσῃ ἐπὶ τῆς γῆς, ᾖ δεδεμένα οὐκ ἐν ἑνὶ οὐραν ἀλλ' ἐν πᾶσιν αὐτοῖς, πρὸς τοὺς πολλοὺς δέοντας ἐ τῆς γῆς, καὶ λύοντας ἐπὶ τῆς γῆς, ὥστε ταῦτα δεδέσ καὶ λελύσθαι οὐκ ἐν οὐρανοῖς, ὡς ἐπὶ Πέτρου, ἀλλ' οὐρανῷ ἑνί· οὐ γὰρ διαβαίνουσι τῇ δυνάμει, ὡς Πέτρ ἵνα δήσωσιν ἢ λύσωσιν ἐν πᾶσιν οὐρανοῖς. Ὅσῳ ε βελτίων ὁ δεσμεύων, τοσοῦτον μακαριώτερος ὁ λελυμ νος, ὡς καὶ πανταχοῦ τῶν οὐρανῶν εἶναι αὐτοῦ τὸ λύσθαι.

---

[1]) Matth. XVI, 19.

[2]) Ibid. XVIII, 18. coll. XVI, 19. — H. et R. h. cfr. pag. 269. not. 2., καὶ ὅσα ἐὰν δήσητε κ. τ. λ.

[3]) Matth. XVI, 19. coll. XVIII, 18.

ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ

ΤΩΝ ΕΙΣ ΤΟ ΚΑΤΑ

ΜΑΤΘΑΙΟΝ

ΕΞΗΓΗΤΙΚΩΝ

Τόμος ιδ'.

1. „Πάλιν[1]) λέγω ὑμῖν, ὅτι ἐὰν δύο ὑμῶν συμφωνήσωσιν ἐπὶ τῆς γῆς, περὶ παντὸς πράγματος οὗ ἐὰν αἰτήσωνται, γενηθήσεται αὐτοῖς." Κυρίως τὸ τῆς συμφωνίας ὄνομα τάσσεται ἐπὶ τῶν κατὰ μουσικὴν ἐν φωναῖς ἁρμονιῶν. Καί εἰσί γε παρὰ τοῖς μουσικοῖς φθόγγοι σύμφωνοι, καὶ ἄλλοι διάφωνοι. Οἶδε δὲ καὶ ἡ εὐαγγελικὴ γραφὴ[2]) τὸ ὄνομα ἐπὶ τῶν κατὰ μουσικὴν τεταγμένον ἐν τῷ· „ἤκουσε[3]) συμφωνίας καὶ χορῶν· ἔπρεπε γὰρ ἐπὶ τῇ ἐκ μετανοίας συμφωνίᾳ πρὸς τὸν πατέρα τοῦ ἀπὸ ἀπωλείας εὑρεθέντος[4]) υἱοῦ ἀκουσθῆναι συμφωνίαν, ἐπὶ τῇ εὐφροσύνῃ τῆς οἰκίας. Τὸ

---

1) Math. XVIII, 19. Ed. Knapp. ab initio, ut nos: πάλιν κ. τ. λ., in fine γενήσεται αὐτοῖς, ed. Lachm. ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι ἐὰν δύο συμφωνήσωσιν ἐξ ὑμῶν ἐπὶ τῆς γῆς, —, γενήσεται αὐτοῖς. H. et R.

2) Cod. Regius: φωνή.

3) Luc. XV, 25.

4) Ibid. XV, 32.

δὲ τῆς συμφωνίας ὄνομα ὁ φαῦλος οὐκ οἶδε Λάβ
οἷς φησι πρὸς τὸν Ἰακώβ· „καὶ εἰ[1]) ἀνήγγειλάς
ἐξαπέστειλα ἄν σε μετ' εὐφροσύνης, καὶ μετὰ μουσ
καὶ τυμπάνων, καὶ κιθάρας.“ Ἀδελφὸν δὲ τῆς τ
της συμφωνίας τὸ ἐν τῇ δευτέρᾳ τῶν Βασιλειῶν γεγ
μένον, ἡνίκα „οἱ ἀδελφοὶ[2]) τοῦ Ἀμιναδὰβ ἐμπορε
ἔμπροσθεν τῆς κιβωτοῦ, καὶ Δαβὶδ καὶ οἱ υἱοὶ πα
τες ἐνώπιον κυρίου ἐν ὀργάνοις ἡρμοσμένοις ἐν
καὶ ᾠδαῖς·“ τὰ γὰρ ἡρμοσμένα ὄργανα ἐν ἰσχύ
ᾠδαῖς εἶχεν ἐν αὐτοῖς τὴν μουσικὴν συμφωνίαν,
τοσοῦτον δύναται, ὡς δύο μόνων μετὰ[3]) τῆς πρὸ
θείαν μουσικὴν καὶ πνευματικὴν συμφωνίας α
προσαγόντων τῷ ἐν τοῖς οὐρανοῖς πατρὶ περὶ οὗτινο
τὸν πατέρα διδόναι τὰ αἰτήματα τοῖς μετὰ τοῦ συ
νεῖν ἐπὶ γῆς, ὅπερ ἐστὶ παραδοξότατον, αἰτήσασιν,
αἰτήσαιεν ἂν οἱ τὴν εἰρημένην συμφωνίαν συμφ
σαντες. Οὕτως ἐγὼ ἀκούω καὶ τοῦ ἀποστολικοῦ ῥ
„μὴ ἀποστερεῖτε[4]) ἀλλήλους, εἰ μή τι ἂν ἐκ συμφ
πρὸς καιρὸν, ἵνα σχολάσητε τῇ προσευχῇ.“ Ἐπε
τὸ τῆς ἁρμονίας ὄνομα ἐπὶ τῶν κατὰ θεὸν γαμοι
τέτακται ἐν τῷ οὕτως ἐκ Παροιμιῶν τεταγμένῳ
„οἶκον[5]) καὶ ὕπαρξιν μεριοῦνται πατέρες παισὶ,
δὲ Θεοῦ ἁρμόζεται γυνὴ ἀνδρί·“ ἀκόλουθόν ἐσ
ἀπὸ θεοῦ ἁρμονίᾳ, τὸ ὄνομα καὶ τὸ ἔργον ἀπολ
τῆς συμφωνίας εἰς εὐχήν· ὅπερ δηλοῦται ἐν τῷ

---

1) Genes. XXXI, 27.

2) II Regg. (II Sam.) VI, 4. 5. LXX. inter
vers. 4. ἐπορεύοντο, quae lectio profecto praeferend
iidem vers. 5. καὶ Δαυὶδ καὶ υἱοὶ Ἰσραὴλ — ἐν
καὶ ἐν ᾠδαῖς.

3) Ed. Coloniensis min. recte κατά.

4) I Cor. VII, 5.

5) Prov. XIX, 14. LXX. interpretes μερίζουσ
μεριοῦνται, et κυρίου pro Θεοῦ.

6) I Cor. VII, 5.

ὶν ἐκ συμφώνου.“ Εἶτ' ἐπιδιηγούμενος ὁ Λό-
συμφωνεῖν ἐπὶ τῆς γῆς δύο, ὅτι ταὐτόν ἐστι τοῦτο
φωνεῖν τῷ Χριστῷ, ἐπιφέρει τό· „οὗ[1]) γάρ εἰσι
τρεῖς συνηγμένοι εἰς τὸ ἐμὸν ὄνομα.“ Οὐκοῦν
γμένοι εἰς τὸ τοῦ Χριστοῦ ὄνομα δύο ἢ τρεῖς,
φωνοῦντές εἰσιν ἐπὶ γῆς οὐ μόνον δύο, ἀλλ' ἔσθ'
τρεῖς. Ἐπιστήσει δὲ ὁ δυνάμενος, εἰ ἡ συμφω-
τη, καὶ ἡ τοιαύτη συναγωγὴ, ἧς ὁ Χριστὸς ἐν
τὶ, δύναται εὑρεθῆναι ἐν πλείοσιν, ἐπεὶ „στενὴ[2])
λιμμένη ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ζωὴν, καὶ
εἰσὶν οἱ εὑρίσκοντες αὐτήν.“ Τάχα δὲ καὶ τὴν
νίαν οὐδὲ ὀλίγοι, ἀλλὰ δύο ἢ τρεῖς συμφωνοῦ-
ς Πέτρος, καὶ Ἰάκωβος, καὶ Ἰωάννης, οἷς συμφω-
ἔδειξεν αὐτοῦ τὴν δόξαν ὁ Λόγος τοῦ θεοῦ.
ώνησαν δὲ δύο μὲν, Παῦλος καὶ[3]) Σωσθένης,
τες τὴν προτέραν Κορινθίοις ἐπιστολήν· μετὰ
δὲ Παῦλος καὶ[4]) Τιμόθεος, ἐπιστέλλοντες τὴν
ν τοῖς αὐτοῖς. Καὶ τρεῖς δὲ συνεφώνησαν, ὅτε
; καὶ Σιλουανὸς[5]) καὶ Τιμόθεος ἐπαίδευον δι'
λῆς Θεσσαλονικεῖς. Εἰ δὲ καὶ ἀπὸ τῶν παλαιῶν
μάτων δεήσει παραστῆσαι τοὺς συμφωνήσαντας ἐπὶ
εῖς, ὡς εἶναι τὸν Λόγον ἐν μέσῳ αὐτῶν ἑνοῦντα
, ἐπίστησον τῇ ἐπιγραφῇ τῶν Ψαλμῶν, ὡς τῇ
τεσσαρακοστοῦ πρώτου οὕτως ἐχούσῃ· „εἰς τὸ
ς σύνεσιν τοῖς υἱοῖς Κορέ.“ Τριῶν γὰρ ὄντων
ορὲ, ὧν τὰ ὀνόματα ἐν τῇ Ἐξόδῳ[7]) εὕρομεν,

Matth. XVIII, 20.
Ibid. VII, 14. coll. edd. N. T.
I Cor. I, 1.
II Cor. I, 1.
I Thess. I, 1.
H. et R. τοῦ μά. οὕτως κ. τ. λ. Cfr. Psalm. L. (XLI.)
Exod. VI, 24., ubi Ἀσείρ scriptum legitur, Ἐλ-κ Ἀβιάσαφ.

τοῦ Ἀσὴρ, ὃς ἑρμηνεύεται „παιδεία,“ ¹) καὶ τοῦ δε
ρου τοῦ Ἑλκανᾶ, ²) ὃς μεταλαμβάνεται εἰς τὸ „Θε
κτῆσις,“ ⁴) καὶ τρίτου τοῦ Ἀβιασάφ, ⁵) ὃς ἑλλάδι φ
λέγητ' ἂν „πατρὸς ⁶) συναγωγὴ,“ αἱ προφητεῖαι οὐ
ρέθησαν, ἀλλὰ ὑπὸ ἑνὸς πνεύματος καὶ μιᾶς φωνῇ
μιᾷ ψυχῇ ἀληθῶς συμφώνως ἐνεργοῦντος καὶ εἴρη
καὶ ἐγράφησαν, καὶ λαλοῦντες οἱ τρεῖς ὡς εἷς· „
τρόπον ἐπιποθεῖ ἡ ἔλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδά
οὕτως ἐπιποθεῖ ἡ ψυχή μου πρὸς σὲ ὁ Θεός.“ ⁷
δὲ καὶ πληθυντικῶς ἐν τῷ ⁸) τεσσαρακοστῷ τετά
„ὁ Θεὸς ἐν τοῖς ὠσὶν ἡμῶν ἠκούσαμεν.“ Εἰ δὲ Θ
ἔτι μᾶλλον ἰδεῖν τοὺς συμφωνοῦντας ἐπὶ τῆς γῆς
τοὺς ἀκούσαντας· „ἵνα ⁹) ἦτε κατηρτισμένοι ἐν τῷ α
νοΐ καὶ ἐν τῇ αὐτῇ γνώμῃ“ καὶ ζηλώσαντας τό· „ἦ

¹) H. et R. in textu παιδιά (pro παιδία?), ii tamen in notis: „vetus interpres: *qui interpretatur,* *ditio.* Lege ergo παιδεία. Origenes lib. IX. in ep Romanos: Assir, qui interpretatur, eruditio.“

²) H. et R. Ἑλκανᾶ, cfr. pag. 273. not. 7.

³) H. et R. in textu: Χριστοῦ, H. tamen ad o „scrib. Θεοῦ.“ Idem in notis: „Codd. Holm. et habent Χριστοῦ pro Θεοῦ.“

⁴) H. in notis: „Origenes lib. IX. in ep. ad R nos: *Helcana, qui in lingua nostra dicitur, posse* *Dei.* Vetus interpres: *quod intelligitur Dei creat* legebat Θεοῦ κτίσις.“

⁵) H. et R. Ἀβιασάφ. Cfr. pag. 273. not. 7.

⁶) H. et R. in textu: Πέτρος συναγωγή, in n „lege πατρός. Origenes lib. IX. in ep. ad Roma *Abiasaph, qui in latino sermone indicat „congr* *tionem patris.“*

⁷) Psalm. XLII, 1. (XLI, 2.)

⁸) H. et R. ἐν τῷ μγ'. ὁ Θεός κ. τ. λ. Cfr. Ps XLIV, 1. (XLIII, 2.)

⁹) I Cor. I, 10.

¹⁰) Act. IV, 32. coll. edd. N. T.

ἡ ψυχὴ καὶ ἡ καρδία πάντων τῶν πιστευόντων μία·“ γεγενημένους, εἶγε δυνατὸν ἐν πλείοσι τοιοῦτον εὑρεθῆναι, ὥστε μηδὲ τὴν τυχοῦσαν διαφωνίαν εἶναι αὐτοῖς, ὡς οὐκ ἔστι διαφωνία τῶν τοῦ δεκαχόρδου ψαλτηρίου χορδῶν πρὸς ἀλλήλας. Οὐ συνεφώνουν δὲ ἐπὶ τῆς γῆς οἱ λέγοντες· „ἐγὼ [1]) μὲν εἰμι Παύλου, ἐγὼ δὲ Ἀπολλῶ, ἐγὼ δὲ Κηφᾶ, ἐγὼ δὲ Χριστοῦ·“ ἀλλὰ ἦν ἐν αὐτοῖς σχίσματα, ὧν καταλυομένων συνήγοντο μετὰ τοῦ ἐν Παύλῳ πνεύματος σὺν τῇ δυνάμει τοῦ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἵνα μηκέτι ἀλλήλους δάκνωσι, [2]) καὶ κατεσθίωσιν, ὡς ὑπὸ ἀλλήλων αὐτοὺς ἀναλίσκεσθαι· ἀναλίσκει γὰρ ἡ διαφωνία, ὥσπερ συνάγει ἡ συμφωνία, καὶ χωρεῖ τὸν ἐν μέσῳ τῶν συμφωνούντων γινόμενον υἱὸν τοῦ θεοῦ. Καὶ κυρίως γε ἐν δύο γενικοῖς γίνεται ἡ συμφωνία, τῷ, ὡς ὠνόμασεν ὁ Ἀπόστολος, [3]) καταρτισμῷ τοῦ αὐτοῦ νοὸς, κατὰ τὸ αὐτὰ δόγματα ἔχειν νενοημένα, καὶ τῷ [4]) τῆς αὐτῆς γνώμης, κατὰ τὸ ὁμοίως φρονεῖν. Εἰ δὲ, ἐὰν [5]) δύο ἡμῶν συμφωνήσωσιν ἐπὶ τῆς γῆς, περὶ παντὸς πράγματος οὗ ἐὰν αἰτήσωνται, γενήσεται [6]) αὐτοῖς [7]) παρὰ τοῦ πατρὸς Ἰησοῦ τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, δηλονότι, ὅπου οὐ γίνεται αὐτοῖς [8]) παρὰ τοῦ ἐν οὐρανοῖς πατρὸς περὶ παντὸς πράγματος οὗ ἐὰν αἰτήσωνται, ἐκεῖ οὐδὲ δύο συνεφώνησαν ἐπὶ τῆς γῆς. Καὶ

---

1) I Cor. I, 12.

2) Galat. V, 15.

3) I Cor. I, 10.

4) H. et R. καὶ τὸ τῆς αὐτῆς κ. τ. λ.

5) Matth. XVIII, 19. H. et R., cfr. pag. 271. not. 1., δύο ἡμῶν κ. τ. λ.

6) γενήσεται αὐτοῖς παρὰ τοῦ πατρὸς Ἰησοῦ τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, δηλονότι, ὅπου οὐ. Haec in ed. R. prorsus desiderantur. Male.

7) Huetius: γένηται αὐτοῖς κ. τ. λ. Cfr. Matth. XVIII, 19. coll. pag. 271. not. 1.

8) Deest *αὐτοῖς* in *ed. Huetii.*

τοῦτο αἴτιον ἡμῖν ἐστι τοῦ μὴ ἐπακούεσθαι εὐχομ
τὸ μὴ συμφωνεῖν ἡμᾶς ἀλλήλοις ἐπὶ τῆς γῆς, μή
γμασι, μήτε βίῳ. Ἔτι δὲ καὶ, εἴπερ σῶμά ἐσμε
στοῦ, καὶ ἔθετο [1]) ὁ θεὸς τὰ μέλη, ἕκαστον αὐ
τῷ σώματι, ἵνα τὸ αὐτὸ μεριμνῶσιν ὑπὲρ ἀ
τὰ μέλη, καὶ συμφωνῶσιν ἀλλήλοις, καὶ πάσχο
νὸς μὲν μέλους συμπάσχῃ πάντα, δοξαζομένου δ
χαίρῃ, ὀφείλομεν ἀσκεῖν τὴν ἀπὸ τῆς θείας μ
συμφωνίαν, ἵνα συναγομένων ἡμῶν εἰς τὸ ὄνο
Χριστοῦ, Χριστὸς ᾖ ἐν μέσῳ ἡμῶν ὁ τοῦ θεοῦ
καὶ ἡ τοῦ θεοῦ σοφία, καὶ ἡ δύναμις αὐτοῦ.

2. Ταῦτα μὲν οὖν, ὡς τῶν δύο καὶ τριῶν, οὓ
καλεῖται συμφωνεῖν ὁ Λόγος, κοινότερον νοου
Ἤδη δὲ καὶ ἄλλης διηγήσεως ἁψώμεθα, ἣν ἔλ
τῶν πρὸ ἡμῶν, προτρέπων ἐπὶ ἁγνείαν καὶ καθα
τοὺς γεγαμηκότας· δύο γάρ, οὓς βούλεται, φησίν,
γος συμφωνεῖν ἐπὶ τῆς γῆς, ἄνδρα καὶ γυναῖκα νο
ἐκ συμφωνίας ἀποστεροῦντας ἀλλήλους σωματικῆς
λίας, ἵνα σχολάσωσι τῇ προσευχῇ, ὅτε προσευχ
περὶ [2]) παντὸς πράγματος, οὗ ἐὰν αἰτήσωνται, λ
ται, γιγνομένου αὐτοῖς τοῦ ἀπὸ τοιαύτης συμφ
αἰτήματος παρὰ τοῦ ἐν οὐρανοῖς πατρὸς Ἰησοῦ Χρ
Καὶ ἔοικεν ἡμῖν ἡ διήγησις αὕτη οὐ διάλυσιν
γάμου, ἀλλ' ἐπὶ συμφωνίαν προτροπήν· ὡς εἰ ὁ
μὲν βούλοιτο καθαρεύειν, ὁ δὲ ἕτερος μὴ θέλοι, κ
τοῦτο συγκαταβαίνοι τῷ ἢ μὴ θέλοντι ἢ μὴ δυν
ὁ καὶ βουλόμενος καὶ δυνάμενος τὸ κρεῖττον, ο
ἔχοιεν ἀμφότεροι τὸ περὶ παντὸς πράγματος, ο
αἰτήσωνται, γίνεσθαι αὐτοῖς παρὰ τοῦ ἐν τοῖς οὐ
πατρὸς Ἰησοῦ Χριστοῦ.

3. Οἶδα δὲ καὶ ἄλλην διήγησιν, μετὰ τοὺς γε
κότας, περὶ τῆς τῶν δύο συμφωνίας, τοιαύτην· ἐ

[1]) I Cor. XII, 18. — 25. 26.
[2]) Matth. XVIII, 19.

ς φαύλοις βασιλεύει [1]) ἡ ἁμαρτία τῆς ψυχῆς, ἱδρυ-
θῇ ὡς ἐν οἰκείῳ θρόνῳ τῷ θνητῷ τούτῳ σώματι, εἰς
ὑπακούειν τὴν ψυχὴν ταῖς ἐπιθυμίαις αὐτοῦ· ἐν δὲ
ς ἐγίνωσαν ὡς ἀπὸ θρόνου τοῦ σώματος τὴν προβα-
λείσαν ἁμαρτίαν, καὶ ἀγωνιζομένοις πρὸς αὐτὴν,
μὲν „σὰρξ [2]) ἐπιθυμεῖ κατὰ τοῦ πνεύματος, τὸ δὲ
εῦμα κατὰ τῆς σαρκός·“ ἐν δὲ τοῖς ἤδη τελειωθεῖσι
ρέτηκε τὸ πνεῦμα, καὶ τὰς πράξεις ἐθανάτωσε τοῦ
ματος, καὶ μεταδίδωσι τῆς ἑαυτοῦ ζωῆς τῷ σώματι,
ἤδη γίνεσθαι καὶ τό· „ζωοποιήσει [3]) καὶ τὰ θνητὰ
ῶν σώματα, διὰ τὸ ἐνοικοῦν αὐτοῦ πνεῦμα ἐν ἡμῖν“
γίνεται συμφωνία τῶν δύο, σώματος καὶ πνεύμα-
ς ἐπὶ τῆς γῆς, ἥστινος κατορθωθείσης σύμφωνος καὶ
εὐχὴ ἀναπέμπεται τοῦ καρδίᾳ [4]) μὲν πιστεύοντος εἰς
καιοσύνην, στόματι δὲ ὁμολογοῦντος εἰς σωτηρίαν,
τε μηκέτι τὴν καρδίαν πόῤῥω εἶναι τοῦ θεοῦ, καὶ
τὰ ταύτης ἐγγίζειν αὐτοῦ καὶ τοῖς χείλεσι καὶ τῷ
ματι τὸν δίκαιον τῷ θεῷ. Ἔτι δὲ μακαριώτερον,
οἱ τρεῖς συναχθεῖεν ἐπὶ τὸ αὐτὸ εἰς τὸ ὄνομα τοῦ
σοῦ, ἵνα πληρωθῇ τό· „ὁ θεὸς [5]) ἁγιάσαι ὑμᾶς ὁλο-
λεῖς, καὶ ὁλόκληρον ὑμῶν τὸ πνεῦμα, καὶ ἡ ψυχὴ,
ι τὸ σῶμα ἀμέμπτως ἐν τῇ παρουσίᾳ τοῦ κυρίου ἡ-
ῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τηρηθείη.“ Ζητήσει δέ τις τὴν εἰ-
ένην συμφωνίαν πνεύματος καὶ σώματος εἰ δυνα-
ταῦτα μὲν συμφωνεῖν, μὴ καὶ τὸ τρίτον δὲ, λέγω
τὴν ψυχὴν, μήποτε οὐκ ἀκολουθῇ τῇ τούτων συμ-

---

[1]) Rom. VI, 12.
[2]) Gal. V, 17.
[3]) Rom. VIII, 11. Ed. Knapp. θνητὰ σώματα ὑμῶν,
τὸ — πνεῦμα ἐν ὑμῖν, ed. Lachm. θνητὰ σώματα
ῶν διὰ τοῦ ἐνοικοῦντος αὐτοῦ πνεύματος ἐν ὑμῖν.
[4]) Rom. X, 10.
[5]) 1 Thess. V, 23. Edd. N. T. αὐτὸς δὲ ὁ Θεὸς
ς εἰρήνης ἁγιάσαι κ. τ. λ.

φωνίᾳ ἐπὶ τῆς γῆς, μετὰ τὸ τοὺς δύο συνῆχθαι εἰς
ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, τὸ καὶ τοὺς τρεῖς ἤδη συνάγεσ
εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ὧν ἐν μέσῳ ἔρχεται ὁ υἱὸς
θεοῦ, ὡς πάντων αὐτῷ ἀνακειμένων, λέγω δὲ τῶν τρι
καὶ μηδενὸς ὄντος αὐτῷ ἐναντίου, οὐ μόνον τοῦ πν
ματος οὐκ ἐναντιουμένου, ἀλλ' οὐδὲ τῆς ψυχῆς, ἔτι ο
τοῦ σώματος.

4. Χαρίεν δὲ καὶ τὸ τῆς συμφωνίας ἀσκῆσαι ν
σαι καὶ παραστῆσαι τῶν δύο διαθηκῶν, τῆς δὲ πρὸ
σωματικῆς τοῦ Σωτῆρος ἐπιδημίας, καὶ τῆς καινῆς·
οἷς γὰρ συμφωνοῦσιν αἱ δύο διαθῆκαι, ὡς μηδὲν
ναι διάφωνον ἐν αὐταῖς τῆς ἑτέρας πρὸς τὴν ἑτέ
ἐν τούτοις εὑρεθεῖεν ἂν εὐχαὶ, ὡς περὶ παντὸς [1]) π
γματος, οὗ ἐὰν αἰτήσωνται, γενέσθαι αὐτοῖς παρὰ
ἐν οὐρανοῖς πατρός. Εἰ δὲ καὶ τὸν συναγωγέα
δύο τρίτον ποθεῖς, μὴ ὄκνει λέγειν αὐτὸ εἶναι τὸ ἅγ
πνεῦμα, ἐπεὶ „λόγοι σοφῶν," εἴτε τῶν πρὸ τῆς παρ
σίας, εἴτε τῶν κατ' αὐτὴν, καὶ μετ' αὐτήν εἰσιν „ὡ
τὰ βούκεντρα, καὶ ὡς ἧλοι πεφυτευμένοι, οἳ παρὰ
συνθεμάτων ἐδόθησαν ἐκ ποιμένος ἑνός." Μηδὲ τι
δὲ ἀπαρατήρητον ἐάσῃς, [3]) ὅτι οὐκ εἶπεν· „οὗ δύ
εἰσὶν ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰς [4]) τὸ ἐμὸν ὄνομα, ἐ
ἔσομαι „ἐν μέσῳ αὐτῶν·" ἀλλ' „ἐκεῖ εἰμι·" οὐ μέλλ
οὐδὲ βραδύνων, ἀλλ' ἅμα τῇ συμφωνίᾳ καὶ αὐτὸς ει
σχόμενος, καὶ ἐν μέσῳ γινόμενος αὐτῶν.

5. „Τότε [6]) προσελθὼν ὁ Πέτρος εἶπεν αὐτῷ·

---

[1]) Matth. XVIII, 19.

[2]) Eccles. XII, 11. H. et R. minus recte: ἧλοι.

[3]) Loco ἐάσῃς Cod. Reg. habet: ἐάσωμεν. H. ε

[4]) Matth. XVIII, 20.

[5]) Desunt h. l., cfr. pag. 273. not. 1., verba: εἰ
ἐμὸν ὄνομα, in edd. H. et R.

) Matth. XVIII, 21. Ed. Knapp. τότε προσελ
αὐτῷ ὁ Πέτρος, εἶπε· κύριε, κ. τ. λ.

οσάκις ἁμαρτήσει εἰς ἐμὲ ὁ ἀδελφός μου, καὶ
αὐτῷ;" Τὸ νομίζειν ἁπλούστερον εἰρῆσθαι ταῦτα,
ν Πέτρου, ὡς ἐρουμένου, ἑπτὰ μὲν ἁμαρτίας τῷ
ἀφιέναι ἁμαρτάνοντι εἰς αὐτὸν, ὀγδόῳ δὲ μη-
ὰ δὲ τοῦ Σωτῆρος, ὡς διδάσκοντος καθεζόμε-
ινα ἀριθμεῖν τὰ ἁμαρτήματα τοῦ πέλας εἰς αὐ-
να τὰ μὲν ἑβδομηκοντάκις ἑπτὰ συγχωρῇ, ἀπὸ
ηκοστοῦ ὀγδόου μὴ ἀφῇ τῷ ἠδικηκότι αὐτὸν,
οι δοκεῖ εὔηθες εἶναι καὶ ἀνάξιον καὶ τῆς Πέ-
ρὰ τῷ Ἰησοῦ προκοπῆς, καὶ τῆς τοῦ Ἰησοῦ θείας
κίας. Μήποτ' οὖν καὶ ταῦτα ἔχεται συγγενοῦς
ῷ τῷ "ἀκούσατέ[2]) μου τῆς φωνῆς γυναῖκες
," καὶ τὰ ἑξῆς. Τὸν μὲν οὖν ἀληθῆ, καὶ ὡς αὐ-
σαφήνισεν ὁ Ἰησοῦς εἰς ταῦτα λόγον, εἴ τις ἤδη
γόνει τῷ Ἰησοῦ, ὡς μαθητεύεσθαι τῷ πνεύματι
φωτίζοντι τὸ ἡγεμονικὸν τοῦ ἐπὶ τοσόνδε προε-
τος[3]) κατ' ἀξίαν, εἰδείη ἄν· ἡμεῖς δὲ οἱ τοῦ φι-
ρὸς τὸν Ἰησοῦν μεγέθους ἀπολειπόμενοι, ἀγα-
ιὰ κἂν περιλαλῆσαι ἐπὶ βραχὺ δυνάμεθα τὰ κατὰ
ον. Ἔοικεν οὖν ὁ μὲν ἓξ ἀριθμὸς ἐργαστικός
αι καὶ ἐπίπονος, ὁ δὲ ἑπτὰ περιέχειν ἀνάπαυσιν.
όσχες, εἰ δύνασαι τὸν μὲν ἀγαπῶντα τὸν κόσμον,
τοῦ κόσμου ἐργαζόμενον, καὶ ὑλικὰ πράττοντα,
ἁμαρτάνειν ἕξ, καὶ τὸ τέλος αὐτῷ[4]) εἶναι τῆς

H. in textu: καθεξόμενόν τινα ἀριθμόν, in no-
Cod. Holm. Optime Cod. Regius: καθεζόμενόν
ἀριθμεῖν." R., ut nos, in textu, in notis: ""Cod.
us (Cod. Holm.?) καθεζόμενόν τινα ἀριθμεῖν,
ἀριθμόν, ut male legerat Huetius."" — Matth.
22.
Gen. IV, 23.
Ed. Coloniensis: προσεληλυθότος.
H. in textu αὐτῷ, in notis, ac si legerit αὐτῶν:
Cdd. Holm. et Regius. Lege αὐτῷ. Ita vetus in-
: finem ei peccatorum esse." R. in textu αὐ-

ἁμαρτίας τὸν ἑπτὰ ἀριθμὸν, ὡς τοιοῦτόν τι τὸν Πέτρο- νενοηκότα, ἑπτὰ συγχωρεῖν ἐθέλειν ἁμαρτίας τῶν εἰ- αὐτὸν ἡμαρτημένων τῷ ἀδελφῷ. Ἐπεὶ δὲ αἱ κατὰ τὰ- μονάδας δεκάδες, καὶ ἑκατοντάδες, λόγον μέν τινα κοι- νὸν ἀναλογίας ἔχουσι πρὸς τὸν ἐν μονάσιν ἀριθμὸν, ᾔδει[1]) δὲ ἐπιτεινόμενόν τινα καὶ πλείονα, διὰ τοῦτ- οἶμαι τὸν Ἰησοῦν προσπαραλαμβάνειν τῷ ἑπτὰ ἀριθμῷ καὶ τὸν ἑβδομήκοντα, καὶ λέγειν ἄφεσιν μὲν δεῖν γί- νέσθαι ἀδελφοῖς τοῖς ἐνταῦθα, καὶ εἰς τὰ τῇδε πρά- γματα ἁμαρτήσασιν. Εἰ δέ τις ὑπερβὰς τὰ κατὰ τὸν κόσμον καὶ τὸν αἰῶνα τοῦτον ἁμαρτῆσαι, ἐὰν καὶ τοῦτο μικρὸν εἴη, οὐκέτι ἂν ἔχοι εὔλογον ἁμαρτιῶν ἄφεσιν ἡ γὰρ ἄφεσις ἐπὶ τὰ τῇδε φθάνει πράγματα, καὶ ἐ- τοῖς τῇδε ἡμαρτημένοις, εἴτε βράδιον[2]) γένοιτ᾽ ἂν ἄφεσις, εἴτε τάχιον. Οὐκ ἔστι δὲ ἄφεσις οὐδὲ ἀδελφ- τῷ ὑπὲρ[3]) τὰ ἑβδομήκοντα καὶ ἑπτὰ ἡμαρτηκότι. Εἴ- ποις δ᾽ ἂν τὸν τοιόνδε ἁμαρτάνοντα, ἢ ὡς εἰς Πέτρον ἀδελφὸν, ἢ ὡς εἰς Πέτρον οὗ μὴ κατισχύουσιν ᾅδου πύλαι, κατὰ μὲν τὰ τοιάδε ἁμαρτήματα ἐν τῷ ἐλάττο- εἶναι αὐτὸν ἀριθμῷ τῆς ἁμαρτίας· κατὰ δὲ τὰ ἔτι χεί- ρονα, ἐν τῷ ἀριθμῷ τῷ μὴ ἔχοντι ἄφεσιν ἁμαρτημάτω-

Περὶ τοῦ βασιλέως τοῦ συνάραντος λόγον μετὰ τῶ- δούλων αὐτοῦ, ᾧ προσήχθη ὀφειλέτης μυρίων ταλάντων.

6. „Διὰ[4]) τοῦτο λέγω ὑμῖν· ὡμοιώθη ἡ βασιλεί-

τῶν, in notis: „ „ita Codd. Anglicanus (Holm?) et Re- gius. Lege αὐτῷ.“ “

[1]) ᾔδει δὲ ἐπιτεινόμενόν τινα. Ita Cod. Reg., vetus interpres. Mendose ergo Cod. noster: ἤδη δὲ ἐπι- τεινόμενον. Huetius.

[2]) H. et R. βραδίον et ταχίον.

[3]) Cfr. Matth. XVIII, 22.

[4]) Matth. XVIII, 23. Edd. N. T. διὰ τοῦτο ὡμοι- ώθη — βασιλεῖ, ὃς ἠθέλησε κ. τ. λ.

ὐρανῶν ἀνθρώπῳ βασιλεῖ, ὅστις ἠθέλησε συνᾶ-
όγον μετὰ τῶν δούλων αὐτοῦ.“[1]) Ἡ μὲν περίνοια
αραβολῆς διδάσκειν βούλεται, συγχωρητικοὺς εἶναι
ῆς ἡμᾶς ἡμαρτημένων[2]) τοῖς ἀδικήσασιν ἡμᾶς, καὶ
ιστα εἰ μετὰ τὸ ἀδικῆσαι δέοιτο τοῦ ἠδικημένου ὁ
ήσας, συγχωρηθῆναι ἀξιῶν αὐτῷ τὰ ἡμαρτημένα.
ταῦτα διδάσκειν ἡμᾶς βούλεται ἡ παραβολὴ, πα-
τᾶσα ὅτι καὶ τῶν ἤδη συγχωρηθέντων ἡμῖν ὑπὸ
θεοῦ ἁμαρτημάτων, ἐφ' οἷς ἄφεσιν εἰλήφαμεν,
ρᾶξις γίνοιτο ἂν καὶ μετὰ τὴν ἄφεσιν, εἰ μὴ
ωμεν τοῖς ἡμᾶς ἠδικηκόσι τὰ ἁμαρτήματα αὐ-
, ὡς μηδὲ τὴν τυχοῦσαν μνήμην ἔτι ἐν ἡμῖν κατα-
πεσθαι τοῦ ἠδικῆσθαι, ἀλλ' ὅλῃ καρδίᾳ ὑπὸ ἀμνησι-
κίας ὠφελημένῃ, οὐ τῆς τυχούσης ἀρετῆς, συγχωροῖ
ν τῷ ἡμᾶς ἀδικήσαντι τὰ κακῶς εἴς τινα ἡμῶν ἀπ'
τοῦ καὶ ἐπιβουλευτικῶς πεπραγμένα. Μετὰ δὲ τὴν
ίνοιαν τῆς παραβολῆς, ἔστι μὲν καὶ ἁπλούστερον
ὰ λέξιν πᾶσαν αὐτὴν ἐξετάσαι, ὥστ' ὄνασθαι ἀπὸ τῆς
άνου τῶν λελεγμένων τὸν ἐπιμελῶς ἐπὶ τὸ ὀρθῶς
εῖν ἕκαστον τῶν προγεγραμμένων προκόπτοντα. Ἔστι
ὡς εἰκὸς, καὶ ἐπαναβεβηκυῖα διήγησις, καὶ δυστέκ-
ρτός τις μυστικωτέρα, καθ' ἥν, ἀνάλογον ταῖς ἑρμη-
θείσαις ὑπὸ τῶν εὐαγγελιστῶν παραβολαῖς, ζητῆσαι
ἂν ἕκαστον τῶν ἐν ταύτῃ· οἷον τίς ὁ βασιλεὺς, καὶ
ς οἱ δοῦλοι, καὶ τίς ἡ ἀρχὴ τοῦ συναίρειν λόγον,
τίς ὁ εἷς πολλῶν ὀφειλέτης ταλάντων, τίς τε ἡ γυνὴ
οῦ, καὶ τίνα τὰ τέκνα, καὶ τίνα τὰ παρὰ ταῦτα λε-
μένα πάντα, ἅτινα ἐκέλευσεν ὁ βασιλεὺς πραθῆναι
ρ τοῦ ἀποδοθῆναι τὴν ὀφειλὴν ἐκ τῶν ὑπαρχόντων
νου, τί τε τὸ ἐξελθεῖν τὸν συγκεχωρημένον τὰ πολλὰ
αντα, καὶ τίς ὁ εὑρεθεὶς τῶν δούλων εἷς, οὐ τῷ οἰ-

---

[1]) H. et R. h. l., cfr. pag. 280. lin. 3. a fine, itemq. lin. αὐτοῦ, Knapp. αὐτοῦ.
[2]) Cod. Regius: ἁμαρτημάτων. H. et R.

κοδεσπότῃ, ἀλλὰ τῷ συγκεχωρημένῳ ὀφείλων, καὶ βούλεται ὁ ἀριθμὸς τῶν ἑκατὸν δηναρίων, τί δὲ „ἔπνιγε[1]) λέγων· ἀπόδος εἴ τι ὀφείλεις·“ καὶ τίς ἡ φυλακὴ, εἰς ἣν ἀπελθὼν ἔβαλε τὸν σύνδουλον ὁ συγχωρηθεὶς πάντα τὰ τάλαντα, τίνες τε οἱ λυπηθέντες σύνδουλοι καὶ διασαφήσαντες τῷ κυρίῳ πάντα τὰ γενόμενα, καὶ τίνες οἱ βασανισταὶ, οἷς παρεδόθη ὁ εἰς φυλακὴν τὸν σύνδουλον βαλὼν, καὶ πῶς ἀπέδωκε παραδοθεὶς τοῖς βασανισταῖς πᾶν τὸ ὀφειλόμενον, ὡς μηδὲν ὀφείλειν ἔτι. Εἰκὸς δὲ καὶ ἄλλα τινὰ δύνασθαι ἂν ὑπὸ τοῦ ἐξεταστικοτέρου προσαχθῆναι τῷ λόγῳ, ὧν τὴν διήγησιν καὶ τὴν ἑρμηνείαν μείζονα ἢ κατὰ ἄνθρωπον εἶναι νομίζω, καὶ δεομένην πνεύματος Χριστοῦ τοῦ εἰπόντος αὐτὰ, ἵνα ὡς εἶπεν ὁ Χριστὸς νοηθῇ· ὡς γὰρ οὐδεὶς οἶδεν[2]) ἀνθρώπων τὰ τοῦ ἀνθρώπου, εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τὸ ἐν αὐτῷ, καὶ οὐδεὶς οἶδε τὰ τοῦ θεοῦ, εἰ μὴ πνεῦμα τοῦ θεοῦ· οὕτως οὐδεὶς οἶδε μετὰ τὸν θεὸν τὰ ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ λελαλημένα ἐν παροιμίαις καὶ παραβολαῖς εἰ μὴ τὸ Χριστοῦ πνεῦμα, οὗ ὁ μετέχων οὐ μόνον καὶ Χριστοῦ ἐστι πνεῦμα, ἀλλὰ καὶ καθὸ Χριστοῦ ὡς σοφίας, ὡς Λόγου, θεωρῆσαι ἂν τὰ κατὰ τὸν τόπον αὐτ[illegible] ἀποκαλυπτόμενα. Ἀλλὰ περὶ μὲν τῆς ἀνωτάτω διηγ[illegible]σεως, οὐκ ἐπαγγελλόμεθα μὲν, οὐ μὴν οὐδ' ἀπελ[illegible]μεν, ἀπὸ Χριστοῦ, ὅς ἐστι σοφία θεοῦ, βοηθούμενοι καταλαβεῖν τὰ ἐν τῇ παραβολῇ δηλούμενα· πότερον δ[illegible] ὥστε καὶ ὑπαγορευθῆναι τὰ τοιαῦτα τῇδε[3]) τῇ γραφ[illegible] ἢ μὴ, θεὸς ἂν ὑποβάλοι ἐν Χριστῷ ποιῆσαι τὸ ἀρ[illegible]στὸν αὐτῷ, μόνον ἐὰν δοθείη καὶ περὶ τούτων ὁ διὰ

---

[1]) Matth. XVIII, 28. Ed. Knapp. ἀπόδος μοι εἴ τι κτ[illegible]

[2]) I Cor. II, 11.

[3]) Cod. Reg. (H. ad marg.) habet τῇδε τῇ γραφ[illegible] in Cod. Anglicano (itemque in textu ed. Huet.) dec[illegible] τῇδε. R.

[4]) I Cor. XII, 8.

πνεύματος διδόμενος λόγος σοφίας ἀπὸ τοῦ θεοῦ, καὶ ὁ κατὰ τὸ πνεῦμα ἐπιχορηγούμενος λόγος γνώσεως.

7. „Ὡμοιώθη,[1] φησὶν, ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν," καὶ τὰ ἑξῆς. Εἰ δὲ βασιλεῖ ὁμοιώθη τοιῷδε καὶ τοιάδε πεποιηκότι, τίνα χρὴ λέγειν ἢ τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ; Αὐτὸς γάρ ἐστιν ὁ βασιλεὺς τῶν οὐρανῶν, καὶ ὥσπερ αὐτός ἐστιν ἡ αὐτοσοφία, καὶ ἡ αὐτοδικαιοσύνη, καὶ ἡ αὐτοαλήθεια, οὕτω μήποτε καὶ ἡ αὐτοβασιλεία; Βασιλεία δὲ οὐ τῶν κάτω τινὸς, οὐδὲ μέρους τῶν ἄνω, ἀλλὰ πάντων τῶν ἄνω, ἅτινα ὠνομάσθησαν οὐρανοί. Κἂν ζητῇς δὲ τό· „αὐτῶν[2] ἐστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν" δύνασαι λέγειν, ὅτι „αὐτῶν" ἐστιν ὁ Χριστὸς, καθὸ αὐτοβασιλεία ἐστὶ, βασιλεύων καθ' ἑκάστην ἐπίνοιαν αὐτοῦ τοῦ μηκέτι βασιλευομένου ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας, βασιλευούσης ἐν τῷ θνητῷ σώματι τῶν ἑαυτοὺς ὑποταξάντων αὐτῇ. Καὶ ἐὰν λέγω· βασιλεύων καθ' ἑκάστην ἐπίνοιαν αὐτοῦ· τοιοῦτόν τι δηλῶ, βασιλεύων ἢ δικαιοσύνη ὤν, καὶ ἢ σοφία, καὶ ἢ ἀλήθεια, καὶ αἱ λοιπαὶ ἀρεταὶ, τοῦ γενομένου, διὰ τὸ φορεῖν τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου, οὐρανοῦ, καὶ πάσης δυνάμεως, εἴτε ἀγγελικῆς, εἴτε τῶν λοιπῶν ὀνομαζομένων, οὐ μόνον ἐν τούτῳ τῷ αἰῶνι, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι ἁγίων, καὶ ἀξίων τῆς τοιαύτης βασιλείας. Αὕτη τοίνυν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ἡνίκα ἐν ὁμοιώματι[3] σαρκὸς ἁμαρτίας ἐγένετο, ἵνα περὶ ἁμαρτίας κατακρίνῃ τὴν ἁμαρτίαν, ἡνίκα μὴ γνόντα αὐτὸν[4] ἁμαρτίαν, ἐποίησεν ὑπὲρ ἡμῶν ἁμαρτίαν, τῶν τῆς ἁμαρτίας ἡμῶν φορούντων σῶμα, ὡμοιώθη[5] ἀνθρώπῳ βασιλεῖ τῷ κατὰ τὸν Ἰησοῦν νοουμένῳ, ἑνωθεῖσα αὐτῷ, πλεῖον, εἰ δεῖ οὕτω τολμήσαντα εἰπεῖν, ἔχοντι

---

1) Matth. XVIII, 23.
2) Ibid. V, 3.
3) Rom. VIII, 3.
4) Ed. H. αὐτόν, cd. R. αὐτόν. Cfr. II Cor. V, 21.
5) Matth. XVIII, 23.

πρὸς τὸ ἡνῶσθαι, καὶ πάντη ἓν γενέσθαι τῷ πρωτοτ κῳ[1]) πάσης κτίσεως, ἢ ὁ κολλώμενος[2]) τῷ κυρίῳ πνεῦμα πρὸς αὐτὸν γίνεται. Αὕτη δὲ ἡ ὁμοιωθεῖ βασιλεία τῶν οὐρανῶν τῷ κατὰ τὸν Σωτῆρα νοουμέ ἀνθρώπῳ βασιλεῖ, καὶ ἑνωθεῖσα[3]) αὐτῷ, προληπτικ λέγεται ὅτι ἠθέλησε συνᾶραι λόγον μετὰ τῶν δούλ αὐτοῦ. Μέλλει δὲ συναίρειν λόγον μετ' αὐτῶν, ἵ φανῇ, ὅπως ἕκαστος τοῖς τοῦ οἰκοδεσπότου δοκίμοις ἀ γυρίοις, καὶ νομίσμασι λογικοῖς ἐχρήσατο. Καὶ εἰλήφ γε ἐν τῇ[4]) παραβολῇ τὸ παράδειγμα ἀπὸ τῶν συνα ρόντων δεσποτῶν λόγον μετὰ τῶν ἰδίων δούλων. Ἀκρ βέστερον δὲ νοήσομεν τὸ τῆς παραβολῆς ἐν τούτοις δ λούμενον, ἐρείσαντες αὐτῶν τὴν διάνοιαν τοῖς γινομ νοις παρὰ τοῖς οἰκονομήσασι δεσποτικὰ χρήματα οἰκ ταις, καὶ λόγον περὶ αὐτῶν ἀπαιτουμένοις. Ἕκαστ γὰρ ἐκείνων ἀπὸ τῶν δεσποτικῶν διαφόρως λαμβάνο χρημάτων, κέχρηται αὐτοῖς, ἤτοι εἰς δέον, ὥστε αὐξά νειν τὰ δεσποτικὰ χρήματα, ἢ ἀσώτως ἀναλίσκων ε ἃ μὴ δεῖ, καὶ ἐκχέων ἀκρίτως χωρὶς εὐλαβείας τὰ ἐ κεχειρισμένα. Εἰσὶ δὲ οἳ τάδε μὲν καὶ τὰ τοσάδε κ λῶς ᾠκονόμησαν χρήματα, ἕτερα δὲ ἀπολωλέκασι, κ ἡνίκα ἂν διδῶσι τὸν λόγον, συναίροντος αὐτὸν τοῦ δ σπότου μετ' αὐτῶν, συνάγεται μὲν πόσον ἐζημιώθη ἕκ στος, ἀριθμεῖται δὲ καὶ πόσον κέρδος προσήγαγε, κ κατ' ἀξίαν τοῦ πῶς ᾠκονόμησε, ἤτοι τιμᾶται, ἢ ἐκπρά σεται, ἢ ἐπί τινων μὲν συγχωρεῖται, ἐπί τινων δ' ἀφα ρεῖται.[5]) Φέρε τοίνυν ἀπὸ τῶν εἰρημένων πρῶτον ἴδω μεν τὰ λογικὰ νομίσματα, καὶ δόκιμα τοῦ δεσπότ

---

[1]) Coloss. I, 15.
[2]) I Cor. VI, 17.
[3]) Ed. Huet. minus recte: ἑνωθεῖσαν.
[4]) Deest τῇ in ed. Coloniensi.
[5]) Ed. H. recte: ἐπί τινων δ' ἀφαιρεῖται, ed. ἐπί τινων ἀφαίρεται.

ἀξίαν, ὥσπερ ὁ μέν τις πλείονα, ἕτερος δ' ἐλάττονα εἴληφε· κατὰ γὰρ τὴν ἑκάστου δύναμιν, ᾧ μὲν[1]) δέδωκε πέντε τάλαντα, ὡς δυναμένῳ διοικεῖν τὰ τοσαῦτα· ἄλλῳ δὲ δύο, ὡς μὴ χωροῦντι τὰ τοῦ πρὸ αὐτοῦ· ἄλλῳ δὲ ἕν, ὡς καὶ τοῦ ἑτέρου ὑποδεεστέρῳ. Πότερον δὲ αὗται μόναι αἱ διαφοραί εἰσιν, ἢ αὗται μὲν περί τινων ἐν ταῖς ἑξῆς τοῦ εὐαγγελίου λέγονται, εἰσὶ δὲ καὶ ἄλλαι παρὰ[2]) ταύτας; Καὶ ἐπ' ἄλλαις παραβολαῖς εὑρίσκονταί τινες, τῷ μὲν ὀφείλεται δύο, ὁ μὲν πεντακοσίων,[3]) ὁ δὲ πεντήκοντα δηναρίων, ἤτοι ταῦτα πιστευθέντες καὶ κακῶς οἰκονομήσαντες, ἐλάττους τῇ δυνάμει τοῦ τὸ τάλαντον πεπιστευμένου, ἢ ὅτι μὲν εἰλήφασιν οὕτως οὐ μεμαθήκαμεν, ὅσον δὲ τοσοῦτον ὤφειλον, ἀπὸ τῆς παραβολῆς δεδιδάχθαι δοκοῦμεν. Εὑρίσκονται καὶ ἄλλοι δέκα[4]) δοῦλοι πιστευόμενοι μνᾶς ἕκαστος ἀνὰ μίαν. Καὶ εἴ τις δὲ κατανοήσαι τὸ ποικίλον τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, καὶ τὰς πολλῷ διαφερούσας ἀλλήλων εὐφυΐας καὶ ἀφυΐας εἰς πλείονας τῶν ἀρετῶν, ἢ ἐλάττονας, καὶ τάσδε τὰς ἀρετάς, ἢ τάσδε, τάχα ἂν ἐννοήσαι, πῶς ἑκάστη ψυχὴ ἐλήλυθε μετά τινων τοῦ οἰκοδεσπότου νομισμάτων, ἀναφαινομένων μετὰ τῆς τοῦ λόγου συμπληρώσεως, καὶ τῆς ἑξῆς τῇ συμπληρώσει[5]) τοῦ λόγου ἐπιμελείας, καὶ ἀσκήσεως τῆς πρὸς τὰ δέοντα, ἢ ἐπιμελείας μὲν καὶ ἀσκήσεως τῆς πρὸς ἄλλαδε, ἤτοι χρήσιμα, ὁποῖά ἐστι τὰ ἐπιτηδεύματα, ἢ πὴ[6]) μὲν χρήσιμα, πὴ δὲ οὐ χρήσιμα, ὁποῖά ἐστι τὰ μηδὲ πάντη ἀληθῆ δόγματα, μήτε δι' ὅλων ψεύδη.[7])

---

1) Matth. XXV, 15.

2) H. et R. παρὰ ταύτας, καί κ. τ. λ.

3) Luc. VII, 41.

4) Luc. XIX, 13.

5) H. et R. in textu: τῇ συμπληρώσει, in notis: „Cod. Regius: τῆς συμπληρώσεως."

6) H. et R. minus recte: πῇ μὲν —, πῇ δέ κτλ.

7) H. et R. ψεύδη.

8. Ζητήσεις δὲ ἐν τούτοις πότερον πάντες δύναντ[αι] ἄνθρωποι δοῦλοι τούτου λέγεσθαι τοῦ βασιλέως· ἢ τιν[ὲς] μὲν δοῦλοι, οὓς προέγνω καὶ προώρισεν, ἕτεροι δὲ, [οἱ] τοῖς δούλοις συμπραγματευόμενοι, τραπεζῖται λεγόμε[νοι]. Καὶ οὕτω δὲ ζητήσεις, εἰ ἔξω τῶν δούλων εἰσὶ[ν] ἀφ' ὧν μετὰ τόκων ἐκπράττειν ἐπαγγέλλεται ὁ οἰκοδε[σ]πότης, οὐ μόνον ἀλλότριοι τῆς θεοσεβείας, ἀλλὰ κ[αὶ] τινες τῶν πιστευόντων. Δοῦλοι δὲ μόνοι οἱ τοῦ λό[γου][1]) οἰκονόμοι· συναίρων δὲ λόγον μετὰ τῶν δούλ[ων] ὁ βασιλεὺς, ἀπαιτεῖ καὶ τοὺς ἀπὸ τῶν δούλων δεδανει[σ]μένους, εἴτε ἑκατὸν κόρους[2]) σίτου, εἴτε ἑκατὸν βά[δ]ους[3]) ἐλαίου, εἴτε ὅ, τι δήποτε εἰληφότας τοὺς ἔξ[ω] τοῦ βασιλέως οἰκετίας· οὐ γὰρ σύνδουλος τοῦ οἰκονό[μου] τῆς ἀδικίας[4]) εὑρίσκεται κατὰ τὴν παραβολὴν [ὁ] τοὺς ἑκατὸν ὀφείλων τοῦ σίτου κόρους, καὶ τοὺς ἑκα[τ]ὸν τοῦ ἐλαίου βάδους, ὡς δῆλον ἐκ τοῦ· „πόσον ὀφεί[λ]εις τῷ κυρίῳ μου;" Νόει δέ μοι ἑκάστην πρᾶξιν ἐο[ι]κέναι, ἀγαθὴν μὲν ἢ καθήκουσαν, κέρδει καὶ ἐπιγεννή[μ]ατι, μοχθηρὰν δὲ, ζημίᾳ· καὶ ὥσπερ ἐστί τι κέρδο[ς] πλειόνων ἀργυρίων, καὶ ἄλλο ἐλαττόνων, καὶ διαφόρω[ς] πλειόνων καὶ ἐλαττόνων, οὕτως κατὰ τὰς καλὰς πράξει[ς] οἱονεὶ συντίμησίς ἐστι κερδῶν πλειόνων ἢ ἐλαττόνω[ν]. Ὃ τοῦ μόνου ἐπισταμένου τὰ τοιαῦτα ἐξετάζειν, ὁρῶν[τ]ος ἀπὸ τῆς διαθέσεως, καὶ τοῦ λόγου, καὶ τῆς πρά[ξ]εως, καὶ τῶν συνεργούντων τοῖς ἐφ' ἡμῖν ἐκ τῶν οὐ[κ] ἐφ' ἡμῖν, λογίσασθαι ποῖον μὲν ἔργον μέγα κέρδο[ς]

---

[1]) H. in textu νόμου, in notis: „malim: **οἱ τοῦ λόγου οἰκονόμοι**, cui suffragantur vetus interpres: *qui di[s]pensatores verbi habentur*, et Cod. Regius." R. i[n] textu: λόγου, in notis: „„Cod. Reg. recte: **λόγου**, quem admodum legit vetus interpres. Cod. Anglicanus: **νόμον.**"'

[2]) Luc. XVI, 7.

[3]) H. et R. h. l. et paulo post: βάδους, edd. N. T. cfr. Luc. XVI, 6., βάτους.

[4]) Luc. XVI, 8. — 5.

[redacted]

ἔλαττον, ποῖον δὲ ἐλάχιστον· οὕτω δὲ
αντίων, ποῖον μὲν ἁμάρτημα ἐν τῷ συν-
τοῖς δούλοις εὑρίσκεται μεγάλη ζημία,
ων, καὶ ποῖον, εἰ δεῖ οὕτως ὀνομάσαι,
του λεπτοῦ,[1]) ἢ τοῦ ἐσχάτου κοδράντου.
ὐ παντὸς τοῦ βίου συναίρεται[2]) ὑπὸ τῆς
λείας τῶν οὐρανῶν, ὁμοιωθείσης[3]) ἀν-
λόγος, ὅτε τοὺς „πάντας[4]) ἡμᾶς παρα-
ροσθεν τοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ, ἵνα
τος τὰ διὰ τοῦ σώματος, πρὸς ἃ ἔπρα-
ν, εἴτε φαῦλον·“ καὶ τότε συναιρομένου
ται εἰς τὸν συναιρόμενον λόγον, καὶ
ἀργὸν ὃ ἂν λαλήσωσιν οἱ ἄνθρωποι, καὶ
τισε[6]) ποτήριον ὕδατος ψυχροῦ μόνον
τοῦ.

ντα ἔσται, ἡνίκα ἂν τὸ παρὰ τῷ Δανιὴλ
τό· „βίβλοι[7]) ἠνεῴχθησαν, καὶ κριτήριον
καὶ γὰρ πάντων τῶν λελαλημένων, καὶ
καὶ τῶν νενοημένων ἀναγραφή τις γί-
δυνάμει πᾶν κρυπτὸν ἡμῖν[8]) φανερω-
τᾶν κεκαλυμμένον ἀποκαλυφθήσεται, ἵν'
ῇ τις δεδωκὼς ἐργασίαν[9]) ἀπηλλάχθαι
ὁδεύσῃ διὰ τοῦ ἄρχοντος, καὶ τοῦ κρι-
πηρέτου ἐπὶ τὴν φυλακὴν, ἕως τὸν ἔσχα-

II, 59. — Matth. V, 26.
συναίρεσθαι.
XVIII, 23.
V, 10. coll. pag. 268. not. 1.
XII, 36. Ed. Knapp. ὃ ἐὰν λαλήσ., ed.
σωσιν κ. τ. λ.
, 42.
II, 10. LXX. interpretes: κριτήρ. ἐκά-
οι ἠνεῴχθησαν.
egius: ἡμῶν. H. et R. — Matth. X, 26.
II, 58. — 59.

τον λεπτὸν ἀποδῷ· ἐπὰν δὲ ἢ δοὺς ἐργασίαν ἀπηλλέχθαι ἐκείνου, καὶ μηδενὶ μηδὲν ὀφείλων, καὶ ἤδη τὴ μνᾶν δεκαπλασιάσας, ἢ πενταπλασιάσας, ἢ τὰ πέντε τάλαντα διπλασιάσας, ἢ τὰ δύο τέσσαρα ποιήσας, τύχῃ τῆς δεούσης ἀμοιβῆς εἰσερχόμενος εἰς τὴν χαρὰν τοῦ κυρίου αὐτοῦ,[1]) ἢ ἐπὶ πᾶσι τοῖς ὑπάρχουσιν[2]) αὐτοῦ καθιστάμενος, ἢ ἀκούων· „ἴσθι[3]) ἐξουσίαν ἔχων ἐπάνω δέκα πόλεων“ ἢ· „ἴσθι[4]) ἐξουσίαν ἔχων ἐπάνω πέντε πόλεων.“ Ταῦτα δὲ ἡμεῖς μὲν ὡς χρόνου πολλοῦ δεόμενα, ἵνα συναρθῇ ἡμῖν περὶ τῶν ὅλων χρόνων τῆς ἐνταῦθα ζωῆς λόγος, νομίζομεν λέγεσθαι, ὥστ' ἂν ὑπολαβεῖν, τοῦ βασιλέως συναίροντος ἑνὶ ἑκάστῳ τοσούτων δούλων λόγον, τοσούτου χρόνου δεῖσθαι τὰ πράγματα, ἕως ἐπὶ τὸ τέλος ἔλθῃ τὰ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ κόσμου ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος, οὐχ ἑνὸς, ἀλλὰ καὶ πλειόνων αἰώνων. Τὸ δὲ ἀληθὲς οὐχ οὕτως ἔχει· ἀθρόως γὰρ βουληθεὶς ὁ θεὸς ἀναῤῥιπίσαι ἐν ταῖς πάντων μνήμαις, ὑπὲρ τοῦ ἕκαστον τῶν ἰδίων συναισθηθῆναι κρεῖττον ἢ χεῖρον πεπραγμένων, πάντα τὰ παρ' ὅλον τὸν χρόνον γεγενημένα ἑκάστῳ, ποιήσαι ἂν δυνάμει ἀφάτῳ. Οὐ γάρ, ὥσπερ ἡμεῖς, βουλόμενοι ὑπόμνησίν τινων ποιῆσαι, δεόμεθα χρόνου διαρκοῦς πρὸς τὴν διέξοδον τῶν ὑφ' ἡμῶν λεγομένων, καὶ φερόντων εἰς ἀνάμνησιν ὧν βουλόμεθα ἀναμνῆσαι, οὕτως ὁ θεὸς, βουληθεὶς ἡμᾶς ὑπομνῆσαι[5]) τῶν ἐν τῷ βίῳ τούτῳ πεπραγμένων, ἵνα συναισθηθέντες ὧν πεποιήκαμεν, καταλάβωμεν δι' ἃ κολαζόμεθα ἢ τιμώμεθα, ποιήσαι[6]) ἄν.

---

[1]) Ed. Huetii: αὐτοῦ. Cfr. Matth. XV, 21.
[2]) Matth. XIV, 47.
[3]) Luc. XIX, 17.
[4]) Luc. XIX, 19. Edd. N. T. (cfr. pag. 296. not. 6.) καὶ σὺ γίνου ἐπάνω κ. τ. λ.
[5]) Ed. Huet. minus recte: ὑπομνήσαι.
[6]) H. et R. minus recte: ποιῆσαι ἄν.

[illegible]ως τῷ μέγα τῆς τοῦ θεοῦ περὶ ταῦτα δυνάμεως [illegible]οῦ, οὗτος[1]) οὐδέπω νενόηκε τὸν ποιήσαντα τὰ ὅλα [illegible], οὐ δεηθέντα χρόνων εἰς τὸ ποιῆσαι τηλικαύτην [illegible] καὶ γῆς καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς κτίσιν· κἂν γὰρ [illegible] ἐν ἓξ ἡμέραις ταῦτα πεποιηκέναι, συνέσεως χρεία [illegible] τὸ νοῆσαι, πῶς λέγεται τὸ „ἐν ἓξ ἡμέραις“ διὰ [illegible] „αὕτη[2]) ἡ βίβλος γενέσεως οὐρανοῦ καὶ γῆς,“ [illegible] Τολμητέον οὖν καὶ λεκτέον, ὅτι ὁ τῆς [illegible] κρίσεως καιρὸς οὐ δεῖται χρόνων, ἀλλ' [illegible] λέγεται γίνεσθαι „ἐν ἀτόμῳ,[3]) ἐν ῥιπῇ [illegible],“ οὕτως οἶμαι καὶ ἡ κρίσις.

10. Μετὰ ταῦτα λεκτέον εἰς τό· „ἀρξαμένου[4]) δὲ [illegible] λόγον, προσήχθη[5]) αὐτῷ εἷς ὀφειλέτης [illegible] ταλάντων.“ Ὅπερ τοιοῦτόν μοι δοκεῖ ἔχειν [illegible] ὁ μὲν καιρὸς τοῦ ἄρξασθαι τὸ κρίμα ἐστὶν ἀρχό[illegible] ἀπὸ τοῦ οἴκου τοῦ θεοῦ, εἰπόντος, ὡς καὶ ἐν τῷ [illegible] γέγραπται, τοῖς ἐπὶ τῶν κολάσεων τεταγμένοις· „ἀπὸ[6]) τῶν ἁγίων μου ἄρξασθε·“ καὶ ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ [illegible] ὁ δὲ τοῦ συναίρειν λόγον τὴν αὐτὴν ἔχει [illegible] λαμβανομένην, οὐ γὰρ ἐπιλελήσμεθα τῶν προ[illegible] ἀπὸ τῶν ὀφειλόντων πλείονα. Διόπερ οὐ [illegible] μὲν συναίροντος δὲ αὐτοῦ λόγον, εἴρηται δέ· „ἀρξαμένου[7]) δὲ αὐτοῦ συναίρειν προσηνέχθη[8]),“ — ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ συναίρειν αὐτὸν λόγον, — „εἷς ὀφει-

---

[1]) Cod. Holmiensis: οὕτως.

[2]) Gen. II, 4.

[3]) I Cor. XV, 52.

[4]) Math. XVIII, 24. In edd. N. T. λόγον justis de causis desideratur, (cfr. pag. huj. not. 7.), pro πολλῶν autem μυρίων legitur.

[5]) Ed. Knapp. προσηνέχθη. Cfr. pag. huj. not. 8.

[6]) Ezech. IX, 6.

[7]) Math. XVIII, 24. coll. pag. huj. not. 4.

[8]) H. et R. h. l., cfr. pag. huj. not. 5, προσηνέχθη.

λέτης πολλῶν ταλάντων," ὡς μυρία ὅσα ζημια
καὶ μεγάλα μὲν ἐγκεχειρισμένος, καὶ πιστευθεὶς
μηδὲν δὲ κέρδος προσαγαγὼν τῷ δεσπότῃ, ἀλλ
ὅσα ζημιωθεὶς, ὥστε αὐτὸν ὀφείλειν πολλὰ τάλα
τάχα διὰ τοῦτο πολλὰ ὤφειλε τάλαντα, ἐπεὶ
λούθησε πολλάκις τῇ ἐπὶ τὸ τάλαντον τοῦ μολ
καθημένῃ γυναικὶ, ᾗ ὄνομα „ἀνομία." Νόει
τὸν τόπον, ἕκαστον μέγιστον ἁμάρτημα τάλαντ
ζημίαν οἰκοδεσποτικῶν· καὶ τοιαῦτα ἁμαρτάνου
νοι, μοιχοὶ, ἀρσενοκοῖται, μαλακοὶ, εἰδωλολάτρ
νεῖς. Οὐδὲν οὖν τάχα μικρὸν, ἀλλὰ πάντα μεγ
χαλεπὰ ἥμαρτεν ὁ προσαχθεὶς τῷ βασιλεῖ εἰς ὀ
πολλῶν ταλάντων, ὅντινα εἰ μὲν ἐν ἀνθρώπο
σεις, ἴσως ἂν αὐτὸν εὕροις ὄντα τὸν ἄνθρωπο
ἁμαρτίας, τὸν υἱὸν τῆς ἀπωλείας, τὸν ἀντικείμεν
ἐπαιρόμενον ἐπὶ πάντα θεὸν ἢ σέβασμα· εἰ δὲ ἐ
θρώπων, τίς ἂν εἴη οὗτος, ἢ ὁ διάβολος, τοσ
ἀπολωλεκὼς δεξαμένους αὐτὸν ἐνεργοῦντ τὴν
τίαν; „Μέγα [4]) γὰρ ἄνθρωπος καὶ τίμιον ἀνὴρ ἐλε
τίμιον ὡς ταλάντου εἶναι ἄξιον ἤτοι χρυσοῦ, [5])
ἡ λυχνία [6]) ἡ ταλαντιαία ἦν ἡ χρυσοῦ, ἢ ἀργυ
ὁποιασδήποτε νοητῶς παραλαμβανομένης ὕλης, ὡ

---

[1]) H. et R. h. l. et paulo post ζημειωθείς.

[2]) Zach. V, 7. 8.

[3]) II Thess. II, 4.

[4]) Prov. XX, 6.

[5]) H. et R. in textu: ἤτοι χρόνου, ὁποία – χρυσοῦ, H. in notis: „sic concepta erant verba l Mss. Holm. et Regio. Lege: ἤτοι χρυσοῦ, ὁποία ἡ χρυσοῦ. Favet vetus interpres: *et honorabile talentum dignum, sive aureum, qualis fuit l illa talenti aurei, sive argenteum talentum*, Equidem posteriora verba: ἡ χρυσοῦ, non absqu removerim.

[6]) Exod. XXV, 39. et XXXVIII, 17.

ἐν τοῖς λόγοις τῶν Ἡμερῶν [1]) ἀναγέγραπται, Δα-βὶδ πλουτήσαντος πολλοῖς ταλάντοις, ὧν καὶ ὁ ἀριθμὸς κεῖται, ταλάντοις χρυσοῦ τοσοῖσδε, καὶ ἀργύρου τοσοῖσδε, καὶ τῆς λοιπῆς ὀνομαζομένης ἐκεῖ ὕλης, ἐξ ἧς κατασκευάσεται ὁ τοῦ θεοῦ νεώς.

11. Πλὴν μὴ ἔχων [2]) ἀποδοῦναι τὰ τάλαντα, — ἀπολώλεκε γὰρ ταῦτα —, ἔχει γυναῖκα καὶ τέκνα, καὶ ἄλλα περὶ ὧν γέγραπται· „πάντα [3]) ὅσα ἔχει.“ Καὶ ἦν δυνατὸν, πιπρασκόμενον αὐτὸν μετὰ τῶν ἰδίων, εὐπορῆσαι τοῦ ὠνησαμένου αὐτὸν, καὶ πληρώσαντος διὰ τῆς τιμῆς αὐτοῦ καὶ τῶν αὐτοῦ πᾶν τὸ ὄφλημα· [4]) καὶ οὕτω ἦν αὐτὸν μηκέτι μὲν εἶναι δοῦλον τοῦ βασιλέως, γενέσθαι δὲ τοῦ ὠνησαμένου. Καὶ ἐπιδικάζεταί γε τοῦ μὴ πραθεὶς ἅμα τοῖς ἰδίοις μένειν ἐν τῇ τοῦ βασιλέως οἰκίᾳ· διὸ πεσὼν προσκυνεῖ αὐτῷ, θεὸν ἐπιστάμενος τὸν βασιλέα, καὶ λέγει· „μακροθύμησον [5]) ἐπ' ἐμοὶ, καὶ πάντα ἀποδώσω σοι·“ ἦν [6]) γὰρ, ὡς εἰκὸς, δραστήριος, ὁρῶν ὅτι δύναται ἐκ δευτέρων πράξεων ἀναπληρῶσαι πᾶν τὸ ἐνδεὲς ἀπὸ τῆς προτέρας ζημίας τῶν πολλῶν ταλάντων. Καὶ ὁ ἀγαθός γε βασιλεὺς οὗτος ἐσπλαγχνίσθη καὶ ἐπὶ τὸν ὀφειλέτην τῶν πολλῶν ταλάντων, καὶ τότε μὲν ἀπέλυσεν αὐτὸν, πλεῖόν τι χαρισάμενος αὐτῷ ἧς ἠξιώθη ἀξιώσεως· ὁ μὲν γὰρ ὀφειλέτης ἐπηγγείλατο μακροθυμήσαντι τῷ δεσπότῃ ἀποδοῦναι ἅπαντα τὰ ὀφει-

---

[1]) I Chron. XXII, 14.

[2]) Matth. XVIII, 25.

[3]) Ed. Knapp. l. l. εἶχε pro ἔχει.

[4]) H. et B. ὄφλημα.

[5]) Matth. XVIII, 26. Ed. Knapp. καὶ πάντα σοι ἀποδώσω.

[6]) Huetius (secund. eam, quae Rothomagi prodiit a. 1668, editionem) ἦν γὰρ εἰκός (non εἰκὸς) καὶ δραστήριος, ex ed. Coloniensi: ἦν γὰρ εἰκός καὶ δραστήριος. Legit fortasse: ἦν γὰρ, (ὡς) εἰκός ἐστι, δραστήριος κτλ.

λήματα, ὁ δὲ σπλαγχνισθεὶς ἐπ' αὐτῷ κύριος, τῷ ἀπολαβεῖν ἐκ τοῦ μακροθυμεῖν τότε ἀφῆκεν μόνον, ἀλλὰ καὶ παντελῶς ἀπέλυσε, καὶ πᾶσ ὀφειλὴν ἀφῆκεν αὐτῷ. Ὁ δὲ πονηρὸς δοῦλος καὶ μακροθυμίαν ἀπὸ τοῦ δεσπότου αἰτήσας ἐ πολλοῖς ταλάντοις, ἀνηλεῶς πεποίηκεν· εὑρὼν „ἕνα τῶν συνδούλων αὐτοῦ, ὃς ὤφειλεν αὐτῷ δηνάρια, κρατήσας αὐτὸν ἔπνιγε λέγων· ἀπόδο ὀφείλεις." Πῶς δὲ οὐχ ὑπερβολὴν πονηρίας ἐπεὶ δι' ἑκατὸν δηνάρια κρατήσας τὸν σύνδουλον, κα γων, καὶ ἀποστερῶν αὐτὸν ἐλευθέρας ἀναπνοῆ τὸς [2]) ἐπὶ τοῖς πολλοῖς ταλάντοις μήτε κρατηθεὶς πνιγείς, ἀλλὰ πρότερον μὲν κελευσθεὶς πραθῆν γυναικὶ, καὶ τέκνοις, καὶ τοῖς ἑαυτοῦ, ὕστερον δὲ τὸ προσκυνῆσαι, σπλαγχνισθέντος ἐπ' αὐτῷ τοῦ κ ἀπολυθεὶς, καὶ περὶ πάσης ἀφεθεὶς τῆς ὀφειλῆς. ἔργον γε εἰπεῖν κατὰ τὸ βούλημα τοῦ Ἰησοῦ, τίς ὁ εὑρεθεὶς σύνδουλος εἷς ὀφείλων, οὐ τῷ κυρίῳ ἀλλὰ τῷ πολλὰ ὀφείλοντι τάλαντα, ἑκατὸν δηνάρι τίνες οἱ ἰδόντες τὸν μὲν πνίγοντα, τὸν δὲ πνιγ σύνδουλοι, καὶ λυπηθέντες σφόδρα, καὶ σαφῶς στήσαντες τῷ κυρίῳ ἑαυτῶν πάντα τὰ γενόμενα μὲν οὖν ἀληθείας ἔχει τὰ πράγματα, ἀποφαίνομ δένα διηγήσασθαι, εἰ μὴ Ἰησοῦ, τοῦ τοῖς ἰδίοις ταῖς κατ' ἰδίαν λύσαντος πάντα, ἐπιδημήσαντος τῷ ἡγεμονικῷ, καὶ ἀνοίγοντος τοὺς ἐν τῇ παραβο σαυροὺς πάντας, σκοτεινοὺς, ἀποκρύφους, ἀοράτου πληροφοροῦντος δι' ἐναργῶν ἀποδείξεων ὃν βο φωτίσαι τῷ φωτὶ τῆς γνώσεως τῶν κατὰ τὴν πα λὴν ταύτην, ἵν' ἅμα τε παραστήσῃ, τίς ὁ εἷς

---

[1]) Matth. XVIII, 28. coll. pag. 282. not. 1.

[2]) H. et R., ille ad oram atque in notis, hic in rectissime: αὐτός. R. in notis: „Cod. Regius: αὐτ Huetii (in textu) αὐτοῖς."

τῷ βασιλεῖ ἀνθρώπῳ [1]) ὀφειλέτης πολλῶν ταλάν-
ὰ τὰ ἑξῆς, καὶ ὁ ὀφείλων τούτῳ τὰ ἑκατὸν δη-
λλος εἷς, καὶ τὰ λοιπὰ, εἴτε δύναται εἶναι ὁ
λεθορμένος[2]) ἄνθρωπος τῆς ἁμαρτίας, εἴτε καὶ ὁ
;, εἴτε μηδ' ἕτερος μὲν τούτων, ἄλλος δέ τις,
ρωπος, ἢ τῶν ὑπὸ τὸν διάβολόν τις· ἔστι γὰρ
ίας τοῦ θεοῦ ἔργον, καὶ τὰ περὶ τῶν ἰδίως
ναι ἀποκοσμημένων κατὰ τὰς τοιάσδε ποιότητας,
ημάτους δυνάμεων, εἴτε καὶ ἔν τισιν ἀνθρώ-
ποδοῦνται προφητευόμενα, ὁπωσποτοῦν ὑπὸ τοῦ
πνεύματος ἀναγεγραμμένα. Ὡς δὲ μηδέπω δυ-
ῶν ἀναλαβόντες ἡμεῖς τὸν δυνάμενον ἀνακρι-
τῷ Χριστοῦ [3]) νῷ, ἕως τῶν τοσούτων χωροῦντα
ν, καὶ μετὰ τοῦ πνεύματος πάντα ἐρευνᾷν καὶ
η τοῦ θεοῦ, οἰόμεθα ἔτι ἀορίστως περὶ τῶν κατὰ
ων λαμβάνοντες φαντασίαν, ἐπί τινα ἕνα ἀνα-
ι πονηρὸν δοῦλον διὰ τῆς παραβολῆς δηλούμε-
ν[4]) ἐνταῦθα παριστάμενον περὶ τῆς τῶν πολ-
λάντων ὀφειλῆς.

. Πότε δὲ ὁ κατὰ τὴν παραβολὴν βασιλεὺς ἄν-
ς ἠθέλησε συνᾶραι λόγον μετὰ τῶν δούλων αὐ-
ῶν ἐπισκέψασθαι, καὶ ἐπὶ τίνα καιρὸν χρὴ ἀνα-
τὰ λεγόμενα. Εἰ μὲν γὰρ μετὰ τὴν συντέλειαν,
ἐστὶν, κατὰ τὸν τῆς προσδοκωμένης κρίσεως και-
ῆς σώσαι τὰ περὶ τοῦ ὀφείλοντος ἑκατὸν δηνά-
πνιγομένου ὑπὸ τοῦ συγχωρηθέντος τὰ πολλὰ

Cod. Anglicanus: ἀνθρώπῳ, Cod. Regius (item
) ἀνθρώπων. R.
II Thess. II, 4.
H. in textu: Χριστῷ, in notis: „ita Codd. Holm.
. Lege Χριστοῦ." R. in textu: Χριστοῦ, in
„Cod. Anglican. plane habet: Χριστοῦ, optime.
ίus autem Χριστῷ.""
Deest τόν in ed. Coloniensi.

τάλαντα; Εἰ δὲ πρὸ τῆς κρίσεως, πῶς ἂν δύναιτό τι παραστῆσαι πρὸ ἐκείνης συναιρόμενον λόγον ὑπὸ το βασιλέως ἀνθρώπου μετὰ τῶν δούλων αὐτοῦ; Ἁπαξα πλῶς δὲ χρὴ φρονεῖν περὶ πάσης παραβολῆς, ἧς μ ἀναγέγραπται ἡ διήγησις ὑπὸ τῶν εὐαγγελιστῶν, εἰ κα Ἰησοῦς τοῖς ἰδίοις μαθηταῖς κατ' ἰδίαν ἐπέλυε πάντ καὶ διὰ τοῦτο ἀπέκρυψαν οἱ τὰ εὐαγγέλια γράφοντ τὴν σαφήνειαν τῶν παραβολῶν, ἐπεὶ μείζονα ἦν τὰ κ αὐτὰς δηλούμενα τῆς τῶν γραμμάτων [1]) φύσεως, κ ἥν τε ἑκάστη λύσις καὶ ἡ σαφήνεια τῶν τοιούτων παρα βολῶν τοιαύτη, ὡς μηδὲ αὐτὸν τὸν κόσμον χωρεῖν τ γραφόμενα εἰς τὰς τοιαύτας παραβολὰς βιβλία. Γ νοιτο δ' ἂν εὑρεθῆναι καρδίαν ἐπιτηδείαν, καὶ διὰ τ καθαρότητα χωροῦσαν τὰ γράμματα τῆς σαφηνείας τ παραβολῶν, ὥστε ἐν αὐτῇ γραφῆναι πνεύματι θε ζῶντος. Ἀλλ' ἐρεῖ τις, ὅτι μήποτε ἀσεβοῦμεν οἱ θέλο τες διὰ τὸ ἀπόῤῥητόν τινων καὶ μυστικὸν τῶν ὑπεράν γραμμάτων εἶναι δηλωτικὰ ταῦτα, πειρώμενοι ταῦ σαφηνίσαι, κἂν δοκῇ καθ' ὑπόθεσιν [2]) ὅτι ἔγνωμεν ἐπ μελῶς αὐτῶν τὸ βούλημα. Λεκτέον δὲ καὶ πρὸς τοῦ ὅτι, εἰ μὲν ἀκριβῶς εἰληφότες αὐτὰ νοεῖν, οἴδασι πρακτέον αὐτοῖς, ἡμεῖς δὲ, οἱ ὁμολογοῦντες ἀπολείπ σθαι τοῦ δυνηθῆναι ἐπὶ τὸ βάθος τῶν δηλουμένων τούτοις, εἰ καί τινα παχυτέραν περίνοιαν ἐπὶ πο λαμβάνομεν τῶν κατὰ τὸν τόπον, φήσομεν, ὅτι τ μὲν ὧν ἐκ πολλῆς βασάνου καὶ ζητήσεως εὑρίσκειν κοῦμεν, εἴτε χάριτι θεοῦ, εἴτε δυνάμει τοῦ ἐν ἡμῖν ν οὐ τολμῶμεν ἐμπιστεῦσαι γράμμασι· τινὰ δὲ γυμ σίας ἡμετέρας, καὶ τῆς τῶν ἐντευξομένων χάριν, ποσὸν ἐκτιθέμεθα. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἀπολελογήσθω τὸ τῆς παραβολῆς βάθος· πρὸς δὲ τὸ, πότε ἠθέλησε

---

[1]) Cod. Regius: πραγμάτων. H. et R.

[2]) Codd. Reg. et Anglicanus: καθ' ὑπόθεσιν. Huetii in textu habet: καθ' ὑποθέσεως, male. R.

παραβολῆς βασιλεὺς ἄνθρωπος συνᾶραι λόγον μετὰ δούλων αὐτοῦ, φήσομεν, ὅτι ἔοικε περὶ τὸν κεκημένον τῆς κρίσεως καιρὸν τὸ τοιοῦτο γίνεσθαι. Παράκειται δὲ τοῦτο, μία μὲν πρὸς τοῖς τελευταίοις τοῦ προκειμένου εὐαγγελίου παραβολή, μία δὲ καὶ ἐκ τοῦ κατὰ Λουκᾶν. Καὶ ἵνα μή, αὐτὴν ἐκτιθέμενοι τὴν λέξιν, μηκύνωμεν τὸν λόγον, δυναμένου τοῦ βουλομένου ἐκ τῆς γραφῆς λαβεῖν, φήσομεν, ὅτι ἡ μὲν κατὰ Ματθαῖον παραβολή ἐστι δηλοῦσα, ὅτι ὡς „ἄνθρωπος[1]) ἀποδημῶν ἐκάλεσε τοὺς ἰδίους δούλους, καὶ παρέδωκεν αὐτοῖς τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ, καί τινι μὲν πέντε, τινὶ δὲ δύο, τινὶ δὲ ἓν τάλαντον,“ εἶτ' ἐκεῖνοι πεποιήκασι περὶ τὰ ἐγκεχειρισμένα, καὶ „μετὰ[2]) πολὺν χρόνον ἔρχεται ὁ κύριος τῶν δούλων ἐκείνων,“ καὶ αὐταῖς λέξεσι γέγραπται, ὅτι καὶ „συναίρει μετ' αὐτῶν λόγον.“ Καὶ σύγκρινον[3]) τῷ· „καὶ ἀρξαμένου[4]) δὲ αὐτοῦ συναίρειν“ καὶ ὅρα, ὅτι ἀποδημίαν μὲν ἐκάλεσε τοῦ οἰκοδεσπότου τὸν χρόνον, καθ' ὃν „ἐνδημοῦντες[5]) ἐν τῷ σώματι ἐκδημοῦμεν ἀπὸ τοῦ κυρίου,“ ἐπιδημίαν δὲ αὐτοῦ, ὅτε „μετὰ[6]) πολὺν χρόνον ἔρχεται ὁ κύριος τῶν δούλων ἐκείνων,“ τὸν ἐπὶ συντελείᾳ ἐν τῇ κρίσει καιρόν· „μετὰ γὰρ χρόνον πολὺν ἔρχεται ὁ κύριος τῶν δούλων ἐκείνων, καὶ συναίρει μετ' αὐτῶν λόγον,“ καὶ τὰ ἑξῆς γίνεται. Ἡ δὲ κατὰ Λουκᾶν σαφέστερον παρίστησιν, ὅτι „εὐγενής[7]) ἄνθρωπος πορευθεὶς εἰς χώραν μακράν, λαβεῖν ἑαυτῷ βασιλείαν, καὶ ὑποστρέψαι,“

---

1) Matth. XXV, 14. 15. coll. edd. N. T.
2) Ibid. XXV, 19. coll. edd. N. T.
3) Cod. Regius: συγκρίνας. H. et R.
4) Matth. XVIII, 24. coll., propter καί, pag. 289. not. 4. et 7.
5) II Cor. V, 6.
6) Matth. XXV, 19. coll. edd. N. T.
7) Luc. XIX, 12. 13.

ων; οἱ δὲ πολῖται αὐτοῦ, ἐμπολιτευσαμένου τῷ κόσμῳ κατὰ τὸ ἐνηνθρωπηκέναι, οἱ μὴ θελήσαντες αὐτὸν βασιλεῦσαι, τάχα μὲν ὁ ἀπιστήσας αὐτῷ Ἰσραήλ ἐστι· τάχα δὲ καὶ τὰ ἀπιστήσαντα αὐτῷ¹) ἔθνη;

12. Πλὴν ταῦτά μοι εἴρηται, διὰ τὸ τὴν ἐπάνοδον τοῦ ἀναφέρειν ἐλθόντος μετὰ τῆς βασιλείας ἐπὶ τὴν συντέλειαν, ὅτε „εἶπε²) φωνηθῆναι αὐτῷ τοὺς δούλους, οἷς δεδώκει τὸ ἀργύριον, ἵνα γνῷ τί διεπραγματεύσαντο,“ καὶ διὰ τὸ ἐκ τούτου βούλεσθαι ἀποδεικνύναι ἐν τῇ περὶ τῶν ταλάντων παραβολῇ, ὅτι καὶ ὅστις βασιλεὺς³) συνᾶραι λόγον μετὰ τῶν δούλων αὐτοῦ,“ παραγίνεται ἐπὶ τὴν συντέλειαν, ὅτε ἤδη βασιλεύς ἐστιν ἀπειληφὼς τὴν βασιλείαν, δι' ἣν, καθ' ἑτέραν παραβολὴν, ἐπορεύθη „εἰς⁴) χώραν μακρὰν, λαβεῖν ἑαυτῷ βασιλείαν, καὶ ὑποστρέψαι.“ Ὑποστρέψας οὖν καὶ λαβὼν τὴν βασιλείαν, ἠθέλησε „συνᾶραι⁵) λόγον μετὰ τῶν δούλων αὐτοῦ. Καὶ ἀρξαμένου αὐτοῦ συναίρειν, προσηνέχθη⁶) αὐτῷ⁷) εἷς ὀφειλέτης πολλῶν ταλάντων“ προσηνέχθη δὲ ὡς βασιλεῖ, ὑπὸ τῶν αὐτοῦ τεταγμένων λειτουργῶν, οἶμαι, ἀγγέλων. Καὶ τάχα εἷς τίς ἐστι τῶν ὑπὸ τὴν βασιλείαν ἐγχειρισθείς τινα οἰκονομίαν μεγάλην, καὶ μὴ καλῶς αὐτὴν διοικήσας, ἀλλὰ διασκορπίσας τὰ ἐγχειρισθέντα, ὡς ὀφειλέτην αὐτὸν γενέσθαι πολλῶν ταλάντων ὧν ἀπολώλεκεν· οὗτος δὴ τάχα μὴ ἔχων ἀποδοῦναι, κελεύεται ὑπὸ τοῦ βασιλέως, πραθῆναι ἅμα

---

¹) Ed. Coloniensis: αὐτοῦ.
²) Luc. XIX, 15. coll. edd. N. T.
³) Matth. XVIII, 23. coll. pag. 280. not. 4.
⁴) Luc. XIX, 12.
⁵) Matth. XVIII, 23. coll. pag. huj. not. 3. — Vers. 24. coll. pag. 289. not. 4. et 7., et pag. 295. not. 4.
⁶) H. et R. h. l., cfr. pag. 289. not. 5. et 8., προσηνέχθη.
⁷) Deest h. l., cfr. pag. huj. not. 5. et 6., αὐτῷ in edd. H. et R.

ρευόμενος ἐκάλεσε δέκα δούλους, καὶ ἔδωκεν αὐτ
κα μνᾶς, καὶ εἶπεν αὐτοῖς· „πραγματεύσασθε[1])
ἔρχομαι.“ Οὗτος δὲ ὁ εὐγενὴς ἄνθρωπος, μισού
ος[2]) ὑπὸ τῶν ἰδίων πολιτῶν ἀποστειλάντων πρεσβε
ὀπίσω αὐτοῦ, οὐ θελόντων αὐτὸν βασιλεῦσαι ἐπ'
τούς,[3]) ἐπανῆλθε λαβὼν τὴν βασιλείαν, καὶ εἰπὼν
νηθῆναι αὐτῷ δούλους, οἷς ἐδεδώκει τὸ ἀργύριον,
γνῷ τί διεπραγματεύσαντο. Ἰδὼν δὲ ἃ πεποιήκασι
μὲν τὴν μνᾶν δέκα[4]) μνᾶς ποιήσαντι ἔπαινον ἀπο
διὰ τοῦ· „εὖγε[5]) ἀγαθὲ δοῦλε· ὅτι ἐν ἐλαχίστῳ πι
ἐγένου·“ δίδωσιν αὐτῷ ἐξουσίαν δέκα πόλεων, τῶν
τὴν βασιλείαν αὐτοῦ. Καὶ ἄλλῳ τὴν μνᾶν πενταπ
σιάσαντι,[6]) τὸν μὲν ἔπαινον, ὃν ἐπὶ τοῦ πρώτου ἐ
ξεν, οὐκ ἀποδέδωκεν, οὐδὲ τὸ ὄνομα τῆς ἐξουσίας
ἐπὶ τοῦ προτέρου ὡρίσατο, εἶπε δὲ αὐτῷ· „καὶ σὺ
νου ἐπάνω πέντε πόλεων·“ τῷ δὲ τὴν μνᾶν ἀποδήσα
ἐν σουδαρίῳ[7]) εἶπεν· „ἐκ τοῦ στόματός σου κρινῶ
πονηρὲ δοῦλε·“ καὶ „τοῖς παρεστῶσιν εἶπεν· ἄρατε
αὐτοῦ τὴν μνᾶν, καὶ δότε τῷ τὰς δέκα μνᾶς ἔχον
Τίς οὖν καὶ ἐπὶ ταύτης παραβολῆς οὐ φήσει, ὅτι ὁ
εὐγενὴς[8]) ἄνθρωπος πορευθεὶς εἰς χώραν μακρὰν,
βεῖν ἑαυτῷ βασιλείαν, καὶ ὑποστρέψαι, ὁ Χριστός ἐσ
οἱονεὶ ἀποδημῶν ἐπὶ τῷ λαβεῖν τὴν βασιλείαν καὶ
κόσμου, καὶ τῶν ἐν αὐτῷ; οἱ δὲ τὰς δέκα λαβό
μνᾶς, οἱ ἐγκεχειρισμένοι εἰσὶ διοικεῖν λόγον ὃν ἐπισ

---

1) Luc. XIX, 13. Ed. Knapp. πραγματεύσ. ἕ
ἔρχομαι.
2) Luc. XIX, 14. Cfr. Luc. XIX, 14. 15.
3) Ed. Colon. male: ἐπ' αὐτόν.
4) Luc. XIX, 16.
5) Luc. XIX, 17. Ed. Knapp. εὖ, ἀγαθὲ κ. τ. λ.
6) Luc. XIX, 18. — 19. coll. pag. 288. not. 4.
7) Luc. XIX, 20. — 22. — 24.
8) Luc. XIX, 12.

τῇ γυναικὶ, ἀφ' ἧς γέγονε κοινωνὸς αὐτῇ πατὴρ τινων τέκνων. Ἔργον δὲ οὐ τὸ τυχόν ἐστιν, ἰδεῖν ἐν νοητοῖς πατέρα, καὶ μητέρα, καὶ τέκνα. Ὡς μὲν οὖν πρὸς τὸ ἀληθὲς, θεὸς ἂν εἰδείη τοῦτο τὸ ἔργον ὃ βούλεται, καὶ ἡμῖν δὲ εἴτε αὐτὸς δέδωκεν, εἴτε μὴ, ὁ δυνάμενος κρινέτω. Πλὴν τοιαῦτα κατὰ τὸν τόπον ὑπολαμβάνομεν, ὅτι ὥσπερ Ἱερουσαλὴμ μήτηρ ἐστὶ Παύλου,[1]) καὶ τῶν παραπλησίων αὐτῷ, ἡ ἄνω, οὕτως εἴη ἂν ἑτέρων μήτηρ, ἀνάλογον Ἱερουσαλὴμ μητρὶ, φέρ' εἰπεῖν, Σοήνη τῆς Αἰγύπτου, ἢ καὶ Σιδὼν, ἢ ὅσαι ὠνομάσθησαν ἐν ταῖς γραφαῖς πόλεις. Εἶθ' ὥσπερ Ἱερουσαλὴμ νύμφη[2]) ἐστὶ, κεκοσμημένη τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς Χριστῷ, οὕτως εἶεν ἂν ἐκεῖναι αἱ μῆτρες δυνάμεών τινων, τῶν κεκληρωμένων αὐτὰς, οἱονεὶ γυναῖκες ἢ νύμφαι. Καὶ ὥσπερ ἐστί τινα τέκνα τῆς Ἱερουσαλὴμ ὡς μητρὸς, καὶ Χριστοῦ ὡς πατρὸς, οὕτως εἴη ἄν τινα τέκνα Σοήνης, καὶ Μέμφεως, ἢ Τύρου, ἢ Σιδῶνος, καὶ τῶν ἐπιτεταγμένων αὐταῖς ἀρχόντων. Τάχα οὖν καὶ οὗτος ὁ εἷς προσαχθεὶς[3]) τῷ βασιλεῖ ὀφειλέτης πολλῶν ταλάντων ἔχει, ὡς ἀποδεδώκαμεν, γυναῖκα καὶ τέκνα, ἅτινα πρότερον μὲν ἐκέλευσε πραθῆναι ὁ βασιλεὺς, πραθῆναι δὲ καὶ πάντα ἃ εἶχεν, ὕστερον δὲ σπλαγχνισθεὶς ἀπέλυσεν αὐτὸν, καὶ πᾶσαν τὴν ὀφειλὴν ἀφῆκεν αὐτῷ, οὐκ ἀγνοῶν τὸ μέλλον, ἀλλ' ἵνα ἡμεῖς μάθωμεν τὸ γεγενημένον, οὕτως ἀναγέγραπται πεποιηκέναι. Ἕκαστος οὖν τῶν ἐχόντων, ὡς ἀποδεδώκαμεν, γυναῖκα καὶ τέκνα, λόγον ἀποδώσει, ἡνίκα ἂν ἔλθῃ ὁ βασιλεὺς συνᾶραι λόγον, λαβὼν τὴν βασιλείαν καὶ ὑποστρέψας· καὶ ἕκαστος αὐτῶν ἔχει, ὡς ἄρχων τινὸς Σοήνης, ἢ Μέμφεως, ἢ Τύρου, ἢ Σιδῶνος ἢ τινος παραπλησίου, καὶ τοὺς ὀφειλέτας. Οὗτος οὖν[4])

---

[1]) Cod. Reg.: *πάντων*, male. H. et R. Cfr. Gal. IV, 26.
[2]) Apoc. XXI, 2.
[3]) H. et R. h. l., cfr. pag. 297. not. 6., *προσαχθείς*.
[4]) Deest *οὖν* in ed. Ruaci.

[redacted]

ἀπολυθεὶς, καὶ συγχωρηθεὶς πᾶσαν τὴν ὀφειλὴν, ἐξελθὼν ἀπὸ τοῦ βασιλέως „εὗρεν[1]) ἕνα τῶν συνδούλων αὐτοῦ,“ καὶ τὰ ἑξῆς, καὶ διὰ τοῦτο, οἶμαι, ἔπνιγεν, ἐπείπερ ἦν ἐξελθὼν ἀπὸ τοῦ βασιλέως· οὐκ ἂν γὰρ μὴ ἐξελθὼν ἔπνιγε τὸν σύνδουλον αὐτοῦ. Εἶτα παρατήρει τὴν ἀκρίβειαν τῆς γραφῆς, ὅπως ὁ μὲν πεσὼν προσεκύνει, ὁ δὲ πεσὼν οὐ προσεκύνει, ἀλλὰ παρεκάλει· καὶ ὁ μὲν βασιλεὺς σπλαγχνισθεὶς ἀπέλυσεν αὐτὸν, καὶ πᾶσαν τὴν ὀφειλὴν ἀφῆκεν αὐτῷ, ὁ δὲ δοῦλος οὐδὲ ἐλεῆσαι ἠθέλησε τὸν σύνδουλον αὐτοῦ· κἀκεῖνος μὲν πρὸ τῆς ἀφέσεως ἐκέλευσεν αὐτὸν πραθῆναι, καὶ τὰ αὐτοῦ, ὁ δὲ συγχωρηθεὶς ἔβαλεν αὐτὸν εἰς τὴν φυλακήν. Καὶ πρόσχες, ὅτι οἱ σύνδουλοι οὐ διέβαλον, ἢ εἰρήκασιν, ἀλλὰ διεσάφησαν, καὶ ὅτι τὸ „πονηρὲ“ οὐκ εἶπε κατ' ἀρχὰς περὶ τῶν χρημάτων, ἀλλ' ἐτήρησεν ὕστερον περὶ τοῦ συνδούλου. Ἴδε δὲ καὶ τὸ μέτριον τοῦ βασιλέως· οὐκ εἶπε· προσεκύνησάς μοι, ἀλλά· „παρεκάλεσάς[2]) με·“ καὶ οὐκέτι αὐτὸν πραθῆναι, καὶ τὰ αὐτοῦ, ἀλλὰ παρέδωκε[3]) τοῖς βασανισταῖς τὸ χεῖρον διὰ τὴν πονηρίαν. Τίνες δ' ἂν εἶεν οὗτοι, ἢ οἱ ἐπὶ τῶν κολάσεων τεταγμένοι; Ἅμα δὲ πρόσχες διὰ τοὺς ἀπὸ τῶν αἱρέσεων χρωμένους τῇ παραβολῇ, ὅτι, εἴπερ κατηγοροῦσι τοῦ δημιουργοῦ, ὡς ὀργίλου, διὰ τὰ ἐμφαίνοντα ὀργὴν θεοῦ ῥήματα ἐχρῆν αὐτοὺς καὶ τοῦ βασιλέως τούτου κατηγορεῖν, ἐπείπερ ὀργισθεὶς παρέδωκε τὸν ὀφειλέτην τοῖς βασανισταῖς. Ἔτι δὲ λεκτέον τοῖς μὴ βουλομένοις παραδίδοσθαί τινα ἀπὸ τοῦ Ἰησοῦ τοῖς βασανισταῖς, ὅτι διηγήσασθε ἡμῖν, ὦ οὗτοι, τίς ὁ βασιλεὺς ὁ παραδιδοὺς τὸν πονηρὸν δοῦλον τοῖς βασανισταῖς. Προσεχέτωσαν δὲ καὶ τῷ· „οὕτως[4]) οὖν ποιήσει καὶ ὑμῖν ὁ πατήρ μου

---

[1]) Matth. XVIII, 28. Ed. Lachm. αὐτοῦ.
[2]) Matth. XVIII, 32.
[3]) Matth. XVIII, 34.
[4]) Matth. XVIII, 35. Ed. Knapp. οὕτω καὶ ὁ πα-

ὁ οὐράνιος·“ τοῖς αὐτοῖς δὲ ἔτι μᾶλλον λεχθείη ἐν τῇ τῶν δέκα μνῶν παραβολῇ, ὅ, τι ὁ ἀγαθο υἱὸς εἶπε· „πλὴν[1]) τοὺς ἐχθρούς μου ἐκείνους, τ θελήσαντάς με,“ καὶ τὰ ἑξῆς. Τὸ συμπέρασμα τῆς παραβολῆς καὶ τοῖς ἁπλουστέροις ἁρμόζει· γὰρ ἅμα διδασκόμεθα πείσεσθαι οἱ ἄφεσιν ἁμαρ των εἰληφότες, καὶ μὴ συγχωροῦντες τοῖς ἀδελφ τοῦ συγχωρηθέντος, καὶ μὴ συγχωρήσαντος τῷ

14. „Καὶ[2]) ἐγένετο, ὅτε ἐτέλεσεν ὁ Ἰησοῦ λόγους τούτους.“ Ὁ ἕκαστον τῶν προκειμένων βλημάτων ἐντελῶς διεξιὼν, ὡς μηδὲν αὐτῶν ἐνδε ταλιπεῖν, οὗτος τελεῖ τοὺς ἑαυτοῦ λόγους. Θαρ τερον δ' ἄν τις ἀποφανεῖται περὶ τούτου, πρ ἐπιμελέστερον πάσῃ ἀναγνώσει παλαιᾶς καὶ καινῆ θήκης· ἐὰν γὰρ ἐπὶ μηδενὸς ᾖ τεταγμένον τό· λεσε[3]) τοὺς λόγους τούτους·“ ἢ Μωϋσέως, ἢ τιν προφητῶν, ἀλλ' ἢ μόνου τοῦ Ἰησοῦ, τότε τολμήσ τις εἴποι, ὅτι μόνος[4]) ἐτέλεσε τοὺς λόγους ὁ Ἰησ ἐλθὼν τέλος ἐπιθεῖναι τοῖς πράγμασι, καὶ πληρῶ ἐνδεὲς τοῦ νόμου, διὰ τοῦ· „ἐῤῥέθη[5]) τοῖς ἀρχα καὶ τὰ ἑξῆς, καὶ πάλιν· „ἵνα[6]) πληρωθῇ τα εἰρ διὰ τῶν προφητῶν.“ Εἰ δέ που γέγραπται κ ἐκείνοις, τότε ἂν συνεξετάζῃ[7]) καὶ τελεσθέντας ὑπ'

τήρ μου ὁ ἐπουράνιος ποιήσει ὑμῖν, ed. Lachm. καὶ ὁ πατήρ μου ὁ οὐράνιος ποιήσει ὑμῖν.

1) Luc. XIX, 27.

2) Matth. XIX, 1. — H. ἐθέλησεν, R. ἐτέλησε

3) Matth. XIX, 1. H. et R. h. l., cfr. pag not. 2., recte: ἐτέλεσεν.

4) H. et R. in textu: μόνους, H. tamen ad R. in notis: „lege μόνος.“

5) Matth. V, 33. Ed. Lachm. ἐρρήθη.

6) Marc. XIV, 49., Matth. XXVI. 56. et Luc. 22. coll. edd. N. T.

7) H. et R. in textu: ἐξετάζῃ, H. tamen ad R. in notis: „Cod. Regius: συνεξετάζῃ.“

[redacted]

τοὺς λόγους τελεσθέντας[1]) ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος, ἵνα εὕρῃ τὴν διαφορὰν αὐτῶν πρὸς ἀλλήλους. Καί τοί γε κἀκεῖ ἐπιδείῃ ἄν, εἰ ἐπὶ τῶν κατὰ χρηματισμὸν λεγομένων κεῖται τὸ „ἐτέλεσεν," ἢ ἐπὶ τῶν Μωυσέως ἢ τινος τῶν προφητῶν εἰρημένων,[2]) ἢ ἐπὶ συναμφοτέρων· ἡ γὰρ ἐπιμελὴς τήρησις μέγιστα ἂν ὑποβάλλοι νοήματα τοῖς ἐπισταμένοις „πνευματικὰ[3]) πνευματικοῖς συγκρίνειν, καὶ διὰ τοῦτο λαλοῦσιν οὐκ ἐν διδακτοῖς ἀνθρωπίνης σοφίας λόγοις, ἀλλ' ἐν διδακτοῖς πνεύματος." Ἄλλος δ' ἄν τις περιεργότερον τοῦ „ἐτέλεσεν" ἀκούων, τεταγμένου ἐπὶ τῶν μυστικωτέρων, καθὸ ὁ μέν τις παρέδωκε τοῖς ἐπιχωρίοις μυστήρια καὶ τελετὰς οὐκ ἐπαινετῶς, ὁ δέ τις μυστήρια θεοῦ τοῖς ἀξίοις, καὶ ἀνάλογον τοῖς τοιούτοις μυστηρίοις τελετὰς, εἴποι, ὅτι τελετὴν ἐποίησε μυήσας αὐτοὺς, δι' ἣν τελετὴν ἀνεφάνησαν οἱ λόγοι δυνατοὶ, ὡς κηρυχθῆναι τὸ εὐαγγέλιον Ἰησοῦ ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ, καὶ κρατῆσαι διὰ τὴν θείαν τελετὴν πάσης ψυχῆς, ἣν ἕλκει ὁ πατὴρ πρὸς τὸν υἱὸν, κατὰ τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος· „οὐδεὶς[4]) ἔρχεται πρός με, ἐὰν μὴ ὁ πατὴρ ὁ πέμψας με ἑλκύσῃ αὐτόν." Διὰ τοῦτο δὲ καὶ ὁ λόγος τῶν χάριτι θεοῦ πρεσβευόντων τὸ εὐαγγέλιον, καὶ τὸ κήρυγμα αὐτῶν, οὐκ[5]) „ἐν πειθοῖ σοφίας γέγονε λόγων, ἀλλ' ἐν ἀποδείξει πνεύματος δυνάμεως," οἷς ἐτελέσθησαν οἱ λόγοι τοῦ Ἰησοῦ τῆς διδασκαλίας. Καὶ αὗται μὲν οὖν τηρήσεις, ὁσάκις εἴρηται τὸ „ἐτέλεσε," καὶ ἐπὶ τίσι· λήψῃ δὲ παράδειγμα τὸ ἐπὶ τοῖς μακαρισμοῖς,

---

1) Ed. Hueliana: τελεισθεῖσιν.

2) H. et R. in textu: εἰρημένων, in notis autem: „lege εἰρημένον."

3) I Cor. II, 13.

4) Ev. Joann. VI, 44. Edd. N. T. οὐδεὶς δύναται ἐλθεῖν πρός με, κ. τ. λ.

5) οὐκ — λόγων. Ita Codd. Holm. et Regius, at I Cor. II, 4. sic habetur, etc. Huet. — Cfr. edd. N. T.

καὶ ὅλῃ τῇ διδασκαλίᾳ λελεγμένοις,[1]) οἷς ἐ
„καὶ ἐγένετο,[2]) ὅτε ἐτέλεσεν ὁ Ἰησοῦς τοὺς λό
τους, ἐξεπλήσσοντο πάντες οἱ ὄχλοι ἐπὶ τῇ δ
τοῦ.“ Ἀναφέρεται δὲ καὶ νῦν[3]) τό· „ἐτέλεσε
σοῦς τοὺς λόγους τούτους·“ προσεχῶς μὲν ἐπ
στικωτάτην παραβολὴν, καθ' ἣν ὡμοιώθη[5])
λεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ βασιλεῖ, ὅστις ἐθε
ᾶραι λόγον μετὰ τῶν δούλων αὐτοῦ,“ ἔτι
ἀνωτέρω, εἰς τὰ πρὸ[6]) αὐτῆς ἀναγεγραμμένα

15. Πλὴν „ὅτε[7]) ἐτέλεσεν ὁ Ἰησοῦς τοὺς λ
τους,“ λαλήσας αὐτοὺς ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ περὶ τὴ
ναούμ, τότε μετῆρεν ἐκεῖθεν, καὶ ἦλθεν εἰς τ
δαίας ὅρια, ἕτερα τυγχάνοντα παρὰ τὴν Γαλιλ
θε δὲ ἐπὶ τὰ ὅρια τῆς Ἰουδαίας, καὶ οὐκ ἐπὶ
ἀλλ' οἱονεὶ τὰ ἄκρα· ἔνθα „ἠκολούθησαν[8]) α
πολλοὶ,“ οὓς ἐθεράπευσε παρὰ τοῖς ὁρίοις τῆς
πέραν τοῦ Ἰορδάνου, ἔνθα τὸ βάπτισμα ἐδίδ
ρήσεις δὲ διαφορὰν ὄχλων ἁπλῶς ἀκολουθησά
Πέτρου, καὶ τῶν ἄλλων ἀφέντων πάντα καὶ
σάντων, καὶ Ματθαίου, ὃς „ἀναστὰς“[9]) ἠκ
αὐτῷ· οὐχ ἁπλῶς ἠκολούθησεν, ἀλλ' „ἀναστ

---

[1]) H. et R. in textu: λελεγμένοις, H.
oram: „ἴσως καταργῆται,“ R. in notis: „„C
τῷ λῃστῇ διδασκαλίᾳ λελεγμένοις, perperam;
ὅλῃ τῇ διδασκαλίᾳ λελεγμένον.““

[2]) Matth. VII, 28. Ed. Knapp., omisso v
in edd. N. T., συνετέλεσεν pro ἐτέλεσεν.

[3]) Deest νῦν in textu ed. H.; idem tame
„Cod. Regius: νῦν τό.“

[4]) Matth. XIX, 1.

[5]) Matth. XVIII, 23.

[6]) Matth. XI, 1. et XIII, 53.

[7]) Ibid. XIX, 1.

[8]) Ibid. XIX, 2.

[9]) Ibid. IX, 9.

εἴη ἡ προσθήκη, τὸ „ἀναστάς.“ Εἰσὶν οὖν ἀεὶ οἱ μὲν ὄχλοι πολλοὶ ἀκολουθοῦντες, μήτε ἀναστάντες ἵνα ἀκολουθήσωσι, μήτε ἀφέντες πάντα τὰ πρότερα· ὀλίγοι δὲ οἱ ἀναστάντες καὶ οἱ ἀκολουθήσαντες, οἳ καὶ καθέσονται οἱ[1]) ἐν τῇ παλιγγενεσίᾳ ἐπὶ δώδεκα[2]) θρόνους. Ἐὰν δὲ βούλεταί τις θεραπευθῆναι, ἀκολουθησάτω τῷ Ἰησοῦ.

Περὶ[3]) τῶν πειραζόντων Ἰησοῦν Φαρισαίων καὶ γραμματέων „εἰ ἔξεστιν[4]) ἀνθρώπῳ ἀπολῦσαι τὴν γυναῖκα αὐτοῦ κατὰ πᾶσαν αἰτίαν.“

16. Μετὰ τοῦτο γέγραπται, ὅτι „προσῆλθον[5]) αὐτῷ οἱ Φαρισαῖοι πειράζοντες αὐτὸν καὶ λέγοντες· εἰ ἔξεστιν ἀνθρώπῳ[6]) ἀπολῦσαι τὴν γυναῖκα αὐτοῦ κατὰ πᾶσαν αἰτίαν;“ Τὸ ἰσοδυναμοῦν ἀνέγραψε καὶ ὁ Μάρκος.[7]) Οὐκοῦν τῶν προσιόντων καὶ πυνθανομένων τῷ Ἰησοῦ ἦσάν τινες, οἳ πειράζοντες ἐπηρώτων αὐτόν· πειραζομένου δὲ τοῦ τηλικούτου Σωτῆρος ἡμῶν, τίς τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ἀγανακτοίη τεταγμένος εἰς διδασκαλίαν ἐπὶ τῷ πειράζεσθαι ὑπό τινων καὶ πυνθανομένων οὐκ ἐκ φιλομαθείας, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ πειράζειν ἐθέλειν; Πολλὰ

---

[1]) H. et R. in notis: „articulus οἱ videtur παρέλκειν.“

[2]) Matth. XIX, 28.

[3]) Περὶ τῶν — αἰτίαν. Haec extra contextum ad oram Cod. Holm. eadem manu adjecta erant, sed imperfecta, et e Codice, ut apparet, lacero, vel obsoleto detracta; quae nec in Cod. Reg., nec in veteri interpretatione comparent. Huetius.

[4]) Matth. XIX, 3. In ed. Lachm. deest ἀνθρώπῳ, et pro αὐτοῦ legitur αὐτοῦ.

[5]) Matth. XIX, 3. Ed. Knapp. καὶ λέγοντες αὐτῷ, in ed. Lachm. οἱ deest ante Φαρισαῖοι.

[6]) H. et R. h. l., cfr. pag. huj. not. 4. coll. pag. 304. not. 3., ἄνθρωπον.

[7]) Marc. X, 2.

δ' ἂν ἐπὶ τὸ αὐτὸ συναγαγὼν εὕροις, ἐν οἷς ἐπ
τὸν Ἰησοῦν ἡμῶν οἱ Φαρισαῖοι, καὶ ἄλλοι πα
τους, ὡς νομικός τις, τάχα δὲ καὶ γραμματεῖ
ἐπὶ τὸ αὐτὸ τὰ περὶ τῶν πειραζόντων αὐτὸν συν
εὕροις τι τὰ[2]) περὶ τῶν πειραζόντων αὐτὸν ἐκ
τάσεως χρήσιμον εἰς τὸ εἶδος τῶν λόγων τούτων
ὁ Σωτὴρ καὶ τοῖς πειράζουσιν ἀποκρίνεται δόγ
μὲν γὰρ ἔλεγον· „εἰ ἔξεστιν[3]) ἀνθρώπῳ[4]) ἀ
τὴν γυναῖκα αὐτοῦ κατὰ πᾶσαν αἰτίαν; Ὁ δὲ
κριθεὶς εἶπεν· οὐκ ἀνέγνωτε, ὅτι ὁ κτίσας[6]) ἀπ
ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς;" καὶ τὰ ἑξ
οἶμαι, ὅτι κατὰ τοῦτο προέτεινον τὸν λόγον ο
σαῖοι τοῦτον, ὡς ἐπιληψόμενοι αὐτοῦ, ὅ,τί ποτ'
οἷον εἰ μὲν εἶπεν· „ἔξεστιν," ἐνεκάλεσαν αὐτῷ
τοῖς τυχοῦσι διαλύοντι τοὺς γάμους, εἰ δέ· „
στιν," ὡς καὶ μετὰ ἁμαρτημάτων ἐπιτρέποντι σ
ἄνδρα γυναικί· ὡς ἐπὶ τοῦ κήνσου,[7]) εἰ μὲν γ
„διδόναι," ἐνεκάλεσαν ὡς ὑποτάσσοντι[8]) τὸν λ
Ῥωμαίοις, καὶ οὐ τῷ νόμῳ τοῦ θεοῦ· εἰ δὲ „μὴ δ
ὡς πόλεμον ἐμποιοῦντι καὶ στάσιν, καὶ διεγείρ
μὴ δυναμένους στῆναι πρὸς τηλικαύτην στρατιά

---

1) R. in textu γραμματεύς, in notis: „C
(item H. ad marg.) γραμματεύς, Cod. Anglicanu
textu) γραμματεῖς."

2) H. recte, ut videtur, in notis: „verba h
περὶ τῶν πειραζόντων αὐτόν, videntur spuria.
ris illa, constabit sensus."

3) Matth. XIX, 3. coll. pag. 303. not. 4. et

4) H. et R. h. l., cfr. pag. 303. not. 4. et
θρώπῳ.

5) Matth. XIX, 4. Ed. Knapp. εἶπεν αὐτοῖ

6) Edd. N. T. l. l. ποιήσας.

7) Matth. XXII, 17.

8) Cod. Reg. recte ὑποτάσσοντι, Cod. Anglic
tem, quem sequitur Huetius, ὑποτάσσοντα, male.

[redacted]

[illegible] ταῦτα [illegible] ἀνεπιλήπτως καὶ σοφῶς αὐτοῖς [illegible], πρότερον μὲν ἀποφάσκων τὸ ἀπολύειν τὴν [illegible] κατὰ πᾶσαν αἰτίαν, δεύτερον δὲ ἀποκρινόμενος πρὸς τὰ περὶ τοῦ βιβλίου τοῦ κατὰ τὸ ἀποστάσιον· [illegible][1]) γὰρ, ὅτι οὐ πᾶσα αἰτία εὐλόγως λύει γάμον, [illegible] δεῖ τὸν ἄνδρα συνοικεῖν[2]) τῇ γυναικὶ, ὡς ἀσθενεστέρῳ σκεύει, ἀπονέμοντα τιμὴν, καὶ βαστάζοντα[3]) [illegible] ἐν ἁμαρτήμασι βάρη· καὶ δυσωπεῖ ἐκ τῶν ἐν [illegible] ἐγγεγραμμένων τοὺς ἐπὶ τοῖς Μωσέως γράμμασι [illegible] Φαρισαίους, λέγων τό· „οὐκ ἀνέγνωτε[4]) [illegible] ὁ κτίσας ἀπ' ἀρχῆς ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς" καὶ τὰ ἑξῆς, καὶ ἐπιφέρων αὐτοῖς διὰ τό· „καὶ ἔσονται[5]) οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν" ἀκόλουθον τῷ· „εἰς σάρκα μίαν" διδασκαλίαν, τήν· „ὥστε[6]) οὐκέτι εἰσὶ δύο, ἀλλὰ σὰρξ μία." Δυσωπητικὸν δὲ πρὸς τὸ μὴ ἀπολύειν τὴν γυναῖκα κατὰ πᾶσαν αἰτίαν καὶ τό· „ὃ ὁ[7]) θεὸς συνέζευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω." Παρατηρητέον μέντοι γε ἐν τῇ ἐκθέσει τῶν ἀπὸ τῆς Γενέσεως ἐν τῷ εὐαγγελίῳ ῥητῶν, ὅτι οὐ τὰ ἐφεξῆς ἀλλήλοις γεγραμμένα εἴρηται· ἐγὼ δὲ οἶμαι, ὅτι οὐδὲ περὶ τῶν αὐτῶν λέγεται, τῶν κατ' εἰκόνα θεοῦ γενομένων, καὶ τῶν ἀπὸ τοῦ χοὸς τῆς γῆς καὶ μιᾶς τῶν πλευρῶν τοῦ Ἀδάμ. Ἐκεῖ μὲν γὰρ λέλεκται· „τὸ[8]) ἄρσεν[9]) καὶ τὸ θῆλυ

---

1) H. et R. ἑώρα.
2) I Petr. III, 7.
3) Gal. VI, 2.
4) Matth. XIX, 4. H. et R. h. l., cfr. pag. 304. not. 5, ἄῤῥεν.
5) Ibid. XIX, 5. coll. Genes. II, 24.
6) Matth. XIX, 6.
7) Deest ὁ in ed. R. — Cfr. Matth. XIX, 6.
8) Gen. I, 27. coll. LXX. interpretibus, et Matth. XIX, 4. coll. pag. 304. not. 5. et pag. huj. not. 4.
9) H. et R. h. l., cfr. pag. huj. not. 4., et in seqq. constanter: ἄῤῥεν.

ἐποίησεν αὐτούς·" περὶ τῶν κατ' εἰκόνα ἐστίν·
καὶ εἶπεν· „ἕνεκα[1]) τούτου καταλείψει ἄνθρ
πατέρα καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ," καὶ τὰ ἑξῆς,
περὶ τῶν κατ' εἰκόνα· ὕστερον γάρ ποτε ἐκείνω
κύριος ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον, χοῦν λαβὼν ἀπὸ
καὶ ἀπὸ τῆς πλευρᾶς αὐτοῦ τὴν βοηθόν. Ἅμα
σχες, ὅτι ἐπὶ μὲν τῶν κατ' εἰκόνα, οὐκ ἀνὴρ
εἴρηται, ἀλλὰ „ἄρσεν καὶ θῆλυ." Τοῦτο δὲ κ
ἑβραϊκῷ τετηρήκαμεν· ἀνὴρ μὲν γὰρ δηλοῦται
φωνῇ, ἄρσεν δὲ τῇ „ζαχάρ," καὶ πάλιν γυν
„ἐσσᾶ" φωνῇ, θῆλυ δὲ τῇ „ἀγκηβᾶ." Οὐδέ
γυνὴ κατ' εἰκόνα, οὐδὲ ἀνήρ, ἀλλ' οἱ μὲν δια
„ἄρσεν," οἱ δὲ δεύτεροι· „θῆλυ." Ἀλλὰ καὶ
λίπῃ ἄνθρωπος τὴν μητέρα καὶ τὸν πατέρα,
οὐ τῷ θήλει, ἀλλὰ τῇ γυναικὶ αὐτοῦ, καὶ γίνοι
ἐν σαρκὶ ἀνὴρ καὶ γυνή, εἰς σάρκα μίαν. Εἶτα
φων ὃ δεῖ εἶναι ἐν τοῖς ὑπὸ θεοῦ συνεζευγμέν
τοῦ συνεζεῦχθαι ὑπὸ θεοῦ, ἐπιφέρει ὁ Σωτήρ
τε[2]) οὐκέτι εἰσὶ δύο·" καὶ ὅπου γε ὁμόνοια
φωνία καὶ ἁρμονία ἀνδρός ἐστι πρὸς γυναῖκα
ὡς ἄρχοντος, τῆς δὲ πειθομένης τῷ· „αὐτός[3])
ριεύσει," ἀληθῶς ἔστιν εἰπεῖν ἐπὶ τῶν τοιούτων
έτι[4]) εἰσὶ δύο." Εἶτ' ἐπεὶ ἔδει τηρεῖσθαι τ
μένῳ θεῷ τὸ[5]) γενέσθαι αὐτὸν πρὸς αὐτὸν ἐ
λέλεκται ἐπὶ τῶν ὑπὸ τοῦ[6]) θεοῦ συνεζευγμένων
„ὥστε[7]) οὐκέτι εἰσὶ δύο" τό· „ἀλλὰ σάρξ μ

[1]) Gen. II, 24. coll. LXX. virorum versione,
XIX, 5. coll. edd. N. T.

[2]) Matth. XIX, 6.

[3]) Gen. III, 16.

[4]) Matth. XIX, 6.

[5]) H. et R. in textu: τῷ γενέσθαι, H.
oram, R. in notis: „lege: τὸ γενέσθαι." Cfr. I C

[6]) Desideratur τοῦ in ed. Ruaei.

[7]) Matth. XIX, 6.

[redacted]

μός ἐστιν ὁ συζεύξας τὰ δύο εἰς ἕν, ἵνα μηκέτι ὦσι δύο, παρ' οὗ ἁρμόζεται ἀνδρὶ γυνή. Καὶ ἐπεὶ ὁ θεὸς συνέζευξε, διὰ τοῦτο χάρισμά ἐστιν ἐν τοῖς ὑπὸ θεοῦ συνεζευγμένοις, ὅπερ ὁ Παῦλος ἐπιστάμενος, ἐπίσης τῷ κατὰ τὴν ἁγνὴν ἀγαμίαν χάρισμα, φησὶ καὶ τὸν κατὰ λόγον θεοῦ γάμον εἶναι χάρισμα, φάσκων· „θέλω[1]) πάντας ἀνθρώπους εἶναι ὡς[2]) ἐμαυτόν· ἀλλ' ἕκαστος ἴδιον ἔχει χάρισμα ἐκ θεοῦ, ὃς[3]) μὲν οὕτως, ὃς δὲ οὕτως." Οἱ δὲ ὑπὸ θεοῦ συνεζευγμένοι, καὶ φρονοῦσι καὶ ποιοῦσι τό· „οἱ ἄνδρες,[4]) ἀγαπᾶτε τὰς γυναῖκας, ὡς[5]) καὶ ὁ Χριστὸς τὴν ἐκκλησίαν." Ὁ μὲν οὖν Σωτὴρ ἐνετείλατο, ἵν' ὅπερ ὁ θεὸς συνέζευξεν,[6]) ἄνθρωπος μὴ χωρίζῃ, ἄνθρωπος δὲ χωρίζειν βούλεται ὃ ὁ θεὸς συνέζευξεν, ὅτε „ἀποστὰς[7]) τῆς ὑγιοῦς πίστεως, προσέχων πνεύμασι πλάνης καὶ διδασκαλίαις δαιμονίων, ἐν ὑποκρίσει ψευδολόγων, κεκαυτηριασμένων τὴν ἰδίαν συνείδησιν, κωλυόντων οὐ πορνεύειν μόνον, ἀλλὰ καὶ „γαμεῖν," διαλύει καὶ τοὺς φθάσαντας τῇ προνοίᾳ συνεζεῦχθαι τοῦ θεοῦ. Ταῦτα μὲν οὖν τηρουμένων τῶν ῥητῶν εἰς τὰ περὶ ἄρσενος,[8]) καὶ θήλεος, καὶ ἀνδρὸς, καὶ γυναικὸς, ὡς ἐδίδαξεν ὁ Σωτὴρ ἐν τῇ πρὸς τοὺς Φαρισαίους ἀποκρίσει, λελέχθω.

17. Ἐπεὶ δὲ ὁ ἀπόστολος εἰς τὸν Χριστὸν ἐκλαμβάνει καὶ τὴν ἐκκλησίαν τό· „καὶ[9]) ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν·" λεκτέον ὅτι οὐκ ἀπέλυσεν ὁ Χριστὸς τὴν προτέραν, ἵν' οὕτως ὀνομάσω, γυναῖκα αὐτοῦ, τὴν προ-

[1]) I Cor. VII, 17. Ed. Knapp. θέλω γάρ κτλ.

[2]) Edd. N. T. l. l. ὡς καὶ ἐμαυτόν.

[3]) Ed. Lachm. l. l. ὁ μὲν οὕτως, ὁ δέ κτλ.

[4]) Ephes. V, 25. Ed. Knapp. τ. γυναῖκας ἑαυτῶν.

[5]) Edd. N. T. l. l. καθὼς κ. ὁ Χρ. ἠγάπησε τὴν κτλ.

[6]) Matth. XIX, 6.

[7]) I Tim. IV, 1. 2. 3. coll. edd. N. T.

[8]) H. et R. ἄῤῥενος. Cfr. pag. 305. not. 9.

[9]) I Cor. VI, 16. coll. Matth. XIX, 5. et Gen. II, 24.

τέραν συναγωγὴν, κατ' ἄλλην αἰτίαν τηρῶν τό· ,,ὃ [1]) θεὸς συνέζευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω·" ἢ ὅτι [2]) ἐπό νευσεν ἐκείνη ἡ γυνὴ μοιχευθεῖσα ὑπὸ τοῦ πονηροῦ, κ μετ' ἐκείνου ἐπιβουλεύσασα [3]) τῷ ἀνδρὶ, καὶ ἀποκτι νασα αὐτὸν ἐν τῷ λέγειν· ,,αἶρε [4]) ἀπὸ τῆς γῆς τὸν τ οὗτον, σταύρου, σταύρου αὐτόν." Ἐκείνη οὖν ἑαυτ ἀπέστησε μᾶλλον ἢ ὁ ἀνὴρ αὐτὴν ἀπέστειλεν ἀπολύσα διόπερ ὀνειδίζων αὐτῇ, ἀποστάσῃ αὐτοῦ, ἐν Ἡσαΐᾳ φη ,,ποῖον [5]) τὸ βιβλίον τοῦ ἀποστασίου τῆς μητρὸς ὑμῶ ᾧ ἀπέστειλα αὐτήν;" Καὶ ὁ κτίσας γε ἀπ' ἀρχῆς τ κατ' εἰκόνα, ὃς ἐν μορφῇ [6]) θεοῦ ὑπάρχων, ἄρσεν α τὸν ἐποίησε, καὶ θῆλυ τὴν ἐκκλησίαν, ἓν τὸ κατ' εἰκό ἀμφοτέροις χαρισάμενος. Καὶ καταλέλοιπέ γε διὰ τ ἐκκλησίαν κύριος ὁ ἀνὴρ πατέρα, ὃν ἑώρα, ὅτε ἐν μορ θεοῦ ὑπῆρχε, καταλέλοιπε δὲ καὶ τὴν μητέρα, καὶ α τὸς υἱὸς ὢν τῆς ἄνω Ἱερουσαλὴμ, καὶ ἐκολλήθη τῇ ἐ ταῦθα καταπεσούσῃ γυναικὶ αὐτοῦ, καὶ γεγόνασιν ἐ θάδε οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν. Διὰ γὰρ αὐτὴν γέγο καὶ αὐτὸς σὰρξ, ὅτε ,,ὁ Λόγος [7]) σὰρξ ἐγένετο, καὶ σκήνωσεν ἐν ἡμῖν," καὶ οὐκέτι γέ εἰσι δύο, ἀλλὰ ν μία γέ ἐστι σὰρξ, ἐπεὶ τῇ γυναικὶ λέγεται τό· ,,ὑμεῖς δέ ἐστε σῶμα Χριστοῦ, καὶ μέλη ἐκ μέρους·" οὐ γ

---

[1]) H. et R. h. l., cfr. pag. 305. not. 7. et Matt XIX, 6., οὓς ὁ Θεός κτλ.

[2]) H. et R. in textu: ὅτε, H. tamen ad marg., R. notis: ,,lege ὅτι."

[3]) Cod. Regius habet: ἐπιβουλεύουσα τῷ ἀνδρὶ, κ ἀποκτείνουσα. H. et R.

[4]) Ev. Joann. XIX, 6. 15. Cfr. ed. nostrae Tom. pag. 28. not. 2., Tom. II. pag. 111. not. 2. et pag. 37 not. 4. coll. Tomi hujus III. pag. 312. not. 3.

[5]) Jes. L, 1. LXX. interpretes: ᾧ ἐξαπέστειλε κτ

[6]) Philipp. II, 6. — Coloss. III, 10.

[7]) Ev. Joann. I, 14. — Matth. XIX, 6.

[8]) I Cor. XII, 27.

ία Χριστοῦ σῶμα ἕτερον παρὰ τὴν ἐκκλησίαν
ῶμα αὐτοῦ, καὶ μέλη ἐκ μέρους. Καὶ ὁ θεὸς
ς τοὺς μὴ δύο, ἀλλὰ γενομένους σάρκα μίαν
ν, ἐντελλόμενος ἵνα ἄνθρωπος μὴ χωρίζῃ τὴν
ἀπὸ τοῦ κυρίου. Καὶ ὁ προσέχων γε ἑαυτῷ
ρισθῆναι, θαῤῥεῖ ὡς μὴ χωρισθησόμενος, καί
ίς [1]) ἡμᾶς χωρίσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χρι-
ἐνταῦθα μὲν οὖν γέγραπται πρὸς τοὺς Φαρι-
γόμενον τό· „ὃ [2]) ὁ θεὸς συνέζευξεν, ἄνθρω-
ριζέτω.“ Λέγοιτο δ' ἂν πρὸς τοὺς Φαρισαίων
ς· ὃ οὖν ὁ θεὸς συνέζευξε, μηδὲν χωριζέτω,
ἡ, μήτε ἐξουσία· ἰσχυρότερος γὰρ ὁ συζεύξας
των ὧν ἂν ὀνομάσαι τις νοήσας αὐτὰ δυνηθῇ.
Μετὰ ταῦτα διαληψόμεθα τὸν τῶν Φαρισαίων
ν εἶπον τῷ Ἰησοῦ ἐν τῷ· „τί οὖν [3]) Μωσῆς
δοῦναι βιβλίον ἀποστασίου, καὶ ἀπολῦσαι;“
δ' εἰς τοῦτο παραληψόμεθα τὴν ἀπὸ τοῦ Λευ-
υ λέξιν περὶ τοῦ τῆς ἀποστασίας βιβλίου, ἔχου-
ς· „ἐὰν [4]) δὲ λάβῃ τις γυναῖκα, καὶ συνοικήσῃ
ἔσται ἐὰν μὴ εὕρῃ χάριν ἐναντίον αὐτοῦ, ὅτι
αὐτῇ ἄσχημον πρᾶγμα,“ καὶ τὰ ἑξῆς, ἕως τοῦ·
ὐ μιανεῖτε τὴν γῆν, ἣν κύριος ὁ θεὸς ὑμῶν δί-
ῖν ἐν κλήρῳ.“ Ζητῶ δὲ ἐν τοῖς κατὰ τὸν νό-
ν, πότερον οὐδὲν πέρα τῆς λέξεως χρὴ ζητεῖν
ἐπεὶ μὴ ὁ θεὸς ἔδωκεν αὐτόν· ἢ πρὸς μὲν τοὺς
ς ἀναγκαίως εἴρηται, χρησαμένους τῷ· „Μω-
τείλατο δοῦναι βιβλίον ἀποστασίου, καὶ ἀπολῦ-

---

m. VIII, 35.
tth. XIX, 6.
id. XIX, 7. Edd. N. T. Μωϋσῆς, ed. Knapp.
ται αὐτήν.
uter. XXIV, 1.
id. XXIV, 4. LXX. interpretes: ὁ Θεός σου
ι ἐν κ. τ. λ.
atth. XIX, 7. coll. pag. huj. not. 3.

σαι·“ τό· „ὅτι Μωσῆς[1]) πρὸς τὴν σκληροκαρδίαν ὑμῶν ἐπέτρεψεν ὑμῖν ἀπολῦσαι τὰς γυναῖκας ὑμῶν· ἀπ᾿ ἀρχῆς δὲ οὐ γέγονεν οὕτως.“ Ἐὰν δέ τις ἐπὶ τὸ εὐαγγέλιον ἀναβῇ Χριστοῦ Ἰησοῦ, διδάσκον ὅτι ὁ νόμος πνευματικός ἐστι, καὶ τούτου ζητήσει τοῦ νόμου πνευματικὸν νοῦν. Φήσει δὲ καὶ ταῦτα ὁ θέλων τροπολογεῖν, ὅτι ὥσπερ τῷ Παύλῳ θαῤῥοῦντι ἐφ᾿ ᾗ εἶχε χάριτι λέλεκται τό· „γυνὴ[2]) δέδεται ἐφ᾿ ὅσον χρόνον ζῇ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς· ἐὰν δὲ κοιμηθῇ ὁ ἀνήρ, ἐλευθέρα ἐστὶν ᾧ θέλει[3]) γαμηθῆναι, μόνον ἐν κυρίῳ. Μακαριωτέρα[4]) δέ ἐστιν ἐὰν οὕτως μείνῃ, κατὰ τὴν ἐμὴν γνώμην· δοκῶ δὲ κἀγὼ πνεῦμα θεοῦ ἔχειν·“ — ἐν τούτοις γὰρ[5]) τῷ· „κατὰ τὴν ἐμὴν γνώμην·“ ἵνα μὴ καταφρονηθῇ ὡς κενὴ πνεύματος θεοῦ, καλῶς ἐπήγαγε τό· „δοκῶ δὲ[6]) κἀγὼ πνεῦμα θεοῦ ἔχειν·“ — οὕτως καὶ Μωσεῖ διὰ τὴν δοθεῖσαν αὐτῷ ἐξουσίαν νομοθετεῖν, ὥστε αὐτὸν καὶ πρὸς τὴν σκληροκαρδίαν τοῦ λαοῦ ἐπιτρέψαι τινὰ ἐν οἷς ἦν, καὶ τὸ ἀπολύειν τὰς γυναῖκας, ἣν ἂν πείθεσθαι ἐφ᾿ οἷς κατὰ τὴν αὐτοῦ γνώμην ἐνομοθέτει, ὡς καὶ ἐν τούτοις μετὰ πνεύματος θεοῦ τῆς νομοθεσίας γενομένης. Καὶ ἐρεῖ, ὅτι, εἰ οὐχί τις μὲν νόμος πνευματικός ἐστι, τὶς δὲ οὐκ ἔστι τοιοῦτος, νόμος δέ ἐστι καὶ οὗτος, πνευματικός ἐστι καὶ οὗτος, καὶ ζητητέον αὐτοῦ τὸ πνευματικόν.

19. Μεμνημένοι δὲ τῶν ἀνωτέρω ἡμῖν λελεγμένων εἰς τὸ τοῦ Ἡσαΐου περὶ τοῦ βιβλίου τῆς ἀποστασίας ῥητόν, φήσομεν, ὅτι ἑαυτὴν ἀπέστησεν ἀνδρὸς τοῦ Χρι-

---

[1]) Matth. XIX, 8. Edd. N. T., cfr. pag. 309. not. 3., Μωϋσῆς.

[2]) I Cor. VII, 39. Ed. Knapp. ἐὰν δὲ κοιμηθῇ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς, κ. τ. λ.

[3]) Cod. Regius: κἂν θέλει. H. et R.

[4]) I Cor. VII, 40. Edd. N. T. οὕτω μείνῃ.

[5]) H. et R. in textu: γὰρ τό· κατά κ. τ. λ., H. tamen ad marg., R. in notis: „scrib. γὰρ τῷ· κατά κτλ.

[6]) Deest h. l., cfr. pag. huj. not. 4., δέ in edd. H. et R

τουαῦτα ἀποβεβληκότος, τὸ βιβλίον τοῦ ἀπο-
λυσαι τῇ πρότερον ἀποστάσῃ τοῦ ἀνδρὸς, νό-
όγου. Διὸ καὶ αὐτὸς αὐτῆς ἀποστὰς ἔγημεν,
νομάσω, ἑτέραν, δοὺς εἰς τὰς χεῖρας τῆς προ-
οῦ ἀποστασίου βιβλίον· διὸ μηκέτι δύνανται
ὰ κατὰ τὸν νόμον αὐτοῖς προστεταγμένα διὰ
τοῦ ἀποστασίου. Καὶ σημεῖον τοῦ εἰληφέναι
ίου ἀποστασίου, τό· Ἱερουσαλὴμ μὲν καθῃρῆ-
τοῦ κληθέντος ὑπ᾽ ἐκείνων ἁγιάσματος ἐν
τευμένων γεγονέναι σεμνῶν, καὶ τοῦ θυσια-
ν ὁλοκαυτωμάτων, καὶ πάσης τῆς παρ᾽ αὐτῷ
Σημεῖον δὲ τοῦ βιβλίου τῆς ἀποστασίας καὶ
ράζειν αὐτοὺς δύνασθαι, κἂν, κατὰ τὸ γράμ-
τελήματος τοῦ νόμου προστάξαντος,[2]) ἐν τῷ
ν ἐκλέξηται κύριος ὁ θεὸς ἑορτάζειν αὐτούς·
τὸ πᾶσαν τὴν συναγωγὴν λιθοβολεῖν τοὺς
ημέσας γενέσθαι μὴ δυναμένην·[3]) καὶ ἄλλα
ῶν προστεταγμένων σημεῖόν ἐστι τοῦ βιβλίου
σίας, καὶ ὅτι „οὐκ ἔστιν[4]) ἔτι προφήτης,“
ουσι· „σημεῖα[5]) οὐκ εἴδομεν ἔτι·“ „ἀφεῖλε[6])
ησὶ κύριος, — „ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας καὶ ἀπὸ

τῆς Ἱερουσαλήμ," — κατὰ τὸν τοῦ Ἡσαΐου λόγον, — „ἰσχύοντα, καὶ ἰσχύουσαν, γίγαντα κατισχύοντα," καὶ τὰ λοιπὰ, μέχρι „συνετοῦ ἀκροατοῦ." Δύναται δὲ ὁ μὲν εἰληφέναι γυναῖκα τὴν συναγωγὴν καὶ συνῳκηκέναι αὐτῇ ὁ Χριστὸς, ὕστερον δὲ ἐκείνην μὴ εὑρηκέναι χάριν ἐναντίον αὐτοῦ· ἡ δὲ αἰτία τοῦ μὴ εὑρηκέναι τὴν χάριν ἐναντίον αὐτοῦ, τὸ εὑρεθῆναι ἐν αὐτῇ ἄσχημον πρᾶγμα· τί γὰρ ἀσχημονέστερον τοῦ, προκειμένου ἀπολῦσαι ἐν τῇ ἑορτῇ ἕνα, ἀπολῦσαι μὲν αὐτοὺς ἠξιωκέναι Βαραββᾶν[1]) τὸν λῃστὴν, καταδικάσαι δὲ Ἰησοῦν; Καὶ τί[2]) ἀσχημονέστερον τοῦ πάντας εἰρηκέναι ἐπ' αὐτῷ· „σταύρου,[3]) σταύρου αὐτὸν, καὶ αἶρε ἀπὸ τῆς γῆς τὸν τοιοῦτον;" Πῶς δὲ οὐκ ἂν ἄσχημον καὶ τό· „τὸ αἷμα[4]) αὐτοῦ ἐφ' ἡμᾶς, καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα ἡμῶν;" Διὸ ἐκδικουμένου αὐτοῦ ἐκυκλώθη ὑπὸ στρατοπέδων Ἱερουσαλὴμ, καὶ ἐπέστη ἡ ἐρήμωσις αὐτῆς, καὶ ἀφείθη[5]) αὐτῆς ὁ οἶκος αὐτῶν, καὶ ἐγκαταλείφθη[6]) „ἡ θυγάτηρ Σιὼν, ὡς σκηνὴ ἐν ἀμπελῶνι, καὶ ὡς ὀπωροφυλάκιον ἐν σικυηλάτῳ, καὶ ὡς πόλις πολιορκουμένη." Κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ, οἶμαι, καιρὸν τῇ μὲν προτέρᾳ γυναικὶ ἔγραφεν ὁ ἀνὴρ βιβλίον ἀποστασίου, καὶ ἔδωκεν εἰς τὰς χεῖρας αὐτῆς, καὶ ἐξαπέστειλεν αὐτὴν ἐκ τῆς οἰκίας αὐτοῦ· τῆς δὲ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν ἀπαλήλειπται τὸ χειρόγραφον, περὶ οὗ φησιν ὁ ἀπόστολος τό· „ἐξαλείψας[7]) τὸ χειρόγραφον

---

[1]) H. et R. in textu: *Βαραβᾶν*, H. tamen ad marg., R. in notis: „lege *Βαραββᾶν*."

[2]) Ed. H.: *καὶ τί ἀσχημονέστερον κ. τ. λ.*, in ed R. deest *καί*.

[3]) Ev. Joann. XIX, 15. coll. pag. 308. not. 4.

[4]) Matth. XXVII, 25.

[5]) Jes. XXXII, 14.

[6]) Jes. I, 8. LXX. interpretes: *ἐν σικυηράτῳ, ὡς πόλις κ. τ. λ.*

[7]) Coloss. II, 14. Edd. N. T. *τὸ καθ' ἡμῶν χειρόγραφον κ. τ. λ.*

δόγμασιν, ὃ ἦν ὑπεναντίον ἡμῖν, καὶ αὐτὸ ἦρκεν[1]) μέσου, προσηλώσας αὐτὸ τῷ σταυρῷ·“ καὶ Παῦ-ρ εἰς τὴν ἀπὸ τῶν ἐθνῶν[2]) καὶ ἕτεροι προσήλυ-λυσαντο τοῦ Ἰσραήλ. Ἐξῆλθε τοίνυν ἡ προτέρα ἡ μὴ εὑροῦσα χάριν ἐναντίον τοῦ ἀνδρὸς, τῷ εὑ-ς ἐν αὐτῇ ἄσχημον πρᾶγμα, ἀπὸ τῆς οἰκίας τοῦ ς, καὶ ἀπελθοῦσα γεγένηται ἀνδρὶ ἑτέρῳ, ᾧ ἑαυ-ρίσταξεν, εἴτε Βαραββᾶν[3]) τὸν λῃστὴν χρὴ λέγειν ἄρα, ὄντα τροπικῶς τὸν διάβολον, εἴτε τινὰ δύ-πονηράν. Καὶ ἐπί τινων μὲν τῆς συναγωγῆς ἐκεί-ρήθημεν τὸ πρότερον ἐν τῷ νόμῳ γεγραμμένον, ρων δὲ τὸ δεύτερον. Ὁ γὰρ ἔσχατος ἀνὴρ ἐμί-[4]) τὴν γυναῖκα, καὶ γράψει[5]) αὐτῇ ποτε ἐπὶ τέλει γμάτων βιβλίον ἀποστασίου, τοῦτο οἰκονομοῦν-τοῦ θεοῦ, καὶ δώσει εἰς τὰς χεῖρας αὐτῆς, καὶ ἐξα-λεῖ αὐτὴν ἐκ τῆς οἰκίας αὐτοῦ·[6]) ὡς γὰρ ἔχθραν[7]) ὁ θεὸς θήσει ἀνὰ μέσον τοῦ ὄφεως καὶ τῆς γυ-ς, καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ σπέρματος αὐτοῦ, καὶ ἀνὰ

---

1) H. et R. ἦρεν.

2) H. in textu: ἀπὸ τῶν ἐθνῶν * * προσήλυτοι, in „ita Codd. Holm. et Regius; locus tamen videtur s, ideoque asteriscos addidimus.“ R. in textu: ἀπὸ θνῶν καὶ ἕτεροι προσήλυτοι, in notis: „„ita Cod. (?) Regius, Cod. Anglican. autem omittit: καὶ ἕτε-Quamvis autem in neutro Mscr. Codice ullum ap-lacunae vestigium, locus tamen videtur (?) hiulcus, ne asteriscos addidit Huet.“ “ Cfr. p. 312. lin. 2. a fine.

3) H. et R. h. quoque l., cfr. pag. 312. not. 1., in Βαραβᾶν, H. tamen ad marg., R. in notis: „lege, ra, Βαραββᾶν.“

4) Deuter. XXIV, 3. coll. 1.

5) H. et R. in textu: γράφει, H. tamen ad marg., notis: „lege γράψει.“

6) Ed. Huetii: αὐτοῦ.

7) Gen. III, 15.

μέσον τοῦ σπέρματος αὐτῆς, οὕτως οἰκονομήσει, ἵν
σήσῃ αὐτὴν ὁ ἀνὴρ ὁ ἔσχατος.

20. Εἰσὶ δὲ οἷς συμβέβηκε συνοικεῖν τὸν ἄνδ
μισήσαντα αὐτοὺς, τῷ παραμεῖναι ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ
του [1]) ἀνδρὸς, καὶ λαβόντος αὐτῶν τὴν συναγωγὴν
γυναῖκα. Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τούτων ἀποθνήσκει ὁ ἔσ
ἀνὴρ, τάχα ἡνίκα ἂν ὁ ἔσχατος ἐχθρὸς Χριστοῦ κ
γῆται [2]) θάνατος. Ὁπότερον δὲ τούτων ἂν γένηται
τὸ πρότερον, εἴτε τὸ τελευταῖον τῇ γυναικὶ, οὐ [3])
νήσεται, [4]) φησὶν, ὁ ἀνὴρ ὁ πρότερος, ὁ ἐξαποστείλ
τὴν, ἐπαναστρέψας λαβεῖν αὐτὴν τῷ [5]) εἶναι ἑαυτ
ναῖκα, μετὰ τὸ μιανθῆναι αὐτὴν, ὅτε [6]) βδέλυγμα,
σιν, ἐστὶν ἐναντίον κυρίου τοῦ θεοῦ σου.“ Ἀλλὰ
δόξει μὴ κατάλληλα εἶναι τῷ· „ἐὰν [7]) τὸ πλήρωμ
ἐθνῶν εἰσέλθῃ, πᾶς Ἰσραὴλ σωθήσεται.“ Ὅρα δ
δύναται καὶ πρὸς τοῦτο λέγεσθαι, ὅτι πάντως, εἰ
θήσεται, τῷ τὸν ἄνδρα αὐτῆς τὸν πρότερον ἐπανα
ψαντα λαβεῖν αὐτὴν τῷ εἶναι αὐτῷ γυναῖκα, μετ
μιανθῆναι αὐτὴν σωθήσεται. Ἱερεὺς μὲν οὖν πόρ
καὶ ἐκβεβλημένην οὐ λήψεται ἑαυτῷ γυναῖκα, [8])

---

[1]) H. in textu: τοῦ ἀνδρός, ad oram: „Cod. τοῦ ἐσχάτου ἀνδρός.“ R. in textu: τοῦ ἐσχάτου ἀν in notis: „„sic habet uterque Codex, Regius et An nus, licet Huetius in margine vocem ἐσχάτου sol gio tribuat.““

[2]) H. et R. in textu: καταργῇ, H. ad oram: „ λελεγμένον,“ (? Forsan ad seq. πρότερον pertinet), notis: „„lege καταργῆται.““ Cfr. I Cor. XV, 26

[3]) Deuter. XXIV, 4.

[4]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Reg.: δύνα

[5]) τῷ εἶναι. Desunt haec verba in versione I virorum. Cfr. pag. 316. not. 4.

[6]) LXX. interpretes l. l. ὅτι.

[7]) Rom. XI, 25. 26. coll. edd. N. T.

[8]) Levit. XXI, 14. coll. LXX. interpretum ver

[9]) H. in textu: γυναῖκα * δέ τις, in notis:

ἱερέως οὐ κωλύεται, ὡς ὑποβεβηκὼς τὸν ἱερέα, ποιῆσαι τὸ τοιοῦτον. Ἀλλ' ἐὰν περὶ τῆς τῶν ἐθνῶν κλήσεως τὴν[1]) πόρνην ζητῇς, χρήσῃ τῷ· „λάβε[2]) σεαυτῷ γυναῖκα πορνείας, καὶ τέκνα πορνείας," καὶ τοῖς ἑξῆς· ὡς γὰρ οἱ ἱερεῖς[3]) ἐν τῷ ἱερῷ τὸ σάββατον βεβηλοῦντες ἀναίτιοί εἰσιν· οὕτως ἐν καιρῷ λαμβάνων γυναῖκα πορνείας ὁ ἐκβάλλων τὴν προτέραν γυναῖκα καὶ ἀναίτιός ἐστι, ποιήσας αὐτὸ κατὰ τὴν πρόσταξιν τοῦ, ὅτε δεῖ, εἰπόντος, καὶ ἕως ἐχρῆν τό· „γυναῖκα[4]) πόρνην οὐ λήψεται" καὶ ὅτε εὔλογον ἦν, φησὶ τό· „λάβε[5]) σεαυτῷ γυναῖκα πορνείας." Ὡς γὰρ κύριός ἐστι τοῦ σαββάτου ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, καὶ οὐ δοῦλος τοῦ σαββάτου, ὡς ὁ λαός· οὕτως κύριός ἐστιν ὁ τὸν νόμον διδοὺς, διδόναι μὲν ἄχρι[6]) „καιροῦ διορθώσεως" καὶ ἀλλάσσειν νόμον, ἐπιστάντος δὲ τοῦ καιροῦ τῆς διορθώσεως, καὶ διδόναι μετὰ τὴν προτέραν ὁδὸν καὶ μετὰ τὴν προτέραν καρδίαν, ὁδὸν ἑτέραν καὶ καρδίαν ἑτέραν „καιρῷ[7]) δεκτῷ καὶ ἐν ἡμέρᾳ σωτηρίας." Καὶ ταῦτα μὲν κατὰ μίαν διήγησιν λελέχθω εἰς τὸν περὶ τοῦ βιβλίου τῆς ἀποστασίας νόμον.

21. Ζητήσαι δ' ἄν τις, εἰ δύναται ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ τροπικῶς λέγεσθαι γυνὴ, καὶ ὁ προϊστάμενος αὐτῆς ἄγγελος καὶ ἄρχων αὐτῆς, πρὸς ὃν ἡ ἀναστροφὴ γίνεται αὐτῆς κατακυριεύοντα αὐτῆς, ἀνήρ, ὡς κατὰ τοῦτο

---

fort. γυναῖκα, ἄλλος δέ τις, vel quid simile. Codd. Holm. et Reg. consentiebant, nos asteriscum infersimus." Item R. in notis, omisso in textu asterisco.

1) Ed. Huetii τό, ed. R. τήν.

2) Hos. I, 2.

3) Matth. XII, 5.

4) Levit. XXI, 14. coll. pag. 314. not. 8.

5) Hos. I, 2.

6) Hebr. IX, 10.

7) II Cor. VI, 2.

ἕκαστον νομίμως συνοικεῖν [1]) τῇ ψυχῇ τῇ ἀξίᾳ προστασίας θείου ἀγγέλου· γένοιτο δ᾽ ἄν ποτε μετὰ τὴν ἐπὶ πλεῖον διατριβὴν καὶ συνοίκησιν αἰτία ἐν ψυχῇ τοῦ μὴ εὑρίσκειν χάριν ἐναντίον τοῦ κυριεύοντος καὶ ἄρχοντος αὐτῆς ἀγγέλου, τὸ εὑρίσκεσθαι ἐν αὐτῇ ἄσχημον πρᾶγμα, καὶ γράφοιτο ἄν, ὡς γράφεται, χειρόγραφα, γράφοιτο δὲ βιβλίον ἀποστασίου, διδόμενον εἰς τὰς χεῖρας τῆς ἐκβαλλομένης, ἵνα μηκέτι οἰκεία ᾖ τοῦ προτέρου προστάτου ἡ ἐξαποστελλομένη ἐκ τῆς οἰκίας αὐτοῦ. Καὶ γένοιτο δ᾽ ἂν ἡ ἀπελθοῦσα ἀπὸ τῆς προτέρας οἰκίας ἑτέρῳ ἀνδρὶ, καὶ ἀτυχήσῃ ἂν παρ᾽ αὐτῷ, οὐ μόνον ὡς ἐπὶ τοῦ προτέρου μὴ εὑρίσκουσα χάριν ἐνώπιον αὐτοῦ, τοῦ εὑρίσκεσθαι ἐν αὐτῇ ἄσχημον πρᾶγμα, ἀλλὰ καὶ μισουμένη ὑπ᾽ αὐτοῦ. Καὶ γράφοιτο δ᾽ ἂν καὶ ἀπὸ τοῦ δευτέρου αὐτῇ βιβλίον ἀποστασίου, καὶ διδοῖτο [2]) ἂν εἰς τὰς χεῖρας αὐτῆς ἀπὸ τοῦ ἐσχάτου ἀνδρὸς, ἐξαποστέλλοντος αὐτὴν ἐκ τῆς οἰκίας αὐτοῦ. Εἰ δὲ δύναται γενέσθαι μετάστασις ζωῆς τῆς σὺν ἀνθρώποις ἀγγέλων, ὡς τοιοῦτον εἶναι καὶ τὸν αὐτῶν, ὅσον πρὸς τὴν καθ᾽ ἡμᾶς σχέσιν, θάνατον, τολμηρῶς μὲν, πλὴν ὅμως ζητήσαι τις ἄν· ὅπως δ᾽ ἂν γένηται, ἡ ἅπαξ ἀποπεσοῦσα προτέρου ἀνδρὸς οὐκ ἐπανελεύσεται πρὸς αὐτόν· οὐ γὰρ „δυνήσεται [3]) ὁ ἀνὴρ ὁ πρότερος, ὁ ἐξαποστείλας αὐτὴν, ἐπαναστρέψας λαβεῖν αὐτὴν τοῦ εἶναι [4]) αὐτῷ γυναῖκα, μετὰ τὸ μιανθῆναι αὐτήν." Εἰ δὲ χρὴ τολμήσαντα καὶ ἀπό τινος, φερομένης μὲν ἐν τῇ [5]) ἐκκλησίᾳ γραφῆς, οὐ παρὰ πᾶσι δὲ ὁμολογουμένης εἶναι θείας,

---

[1]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Regius: συνοικεῖν τινι ψυχῇ κτλ."

[2]) H. et R. h. l. διδῶτο.

[3]) Deut. XXIV, 4. coll. pag. 314. not. 3. seqq.

[4]) H. et R. h. l., cfr. pag. 314. not. 5., τοῦ εἶναι αὐτῷ.

[5]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Regius: ταῖς ἐκκλησίαις."

ν παραμυθήσασθαι, ληφθείη ἂν τὸ ἀπὸ τοῦ
περί τινων ἅμα μὲν τῷ πιστεύειν ὑπὸ τῷ
ινομένων, διὰ δὲ φιληδονίαν ἀποκρυπτόντων
καὶ γινομένων ὑπὸ τὸν τῆς τρυφῆς, εἶτα ὑπὸ
τιμωρίας, μεθ' ὃν ὑπὸ τὸν τῆς μετανοίας· ὁρᾷς
οὐκέτι μὲν ἐπανέρχεται ἐπὶ τὸν πρῶτον ἄρχοντα
πορφήσασα γυνὴ, ἤτοι ψυχὴ, ἀλλὰ καὶ μετὰ τι-
ησωφήσασα γυνὴ, ἤτοι ψυχὴ, ἀλλὰ καὶ μετὰ τι-
ἐκό τινα ὑποδεέστερον γίνεται παρὰ τὸν Νυ-
ὑποδεέστερος γὰρ ἐκείνου ὁ τῆς μετανοίας. Προς-
ῶν ἡμῖν, μήποτε εὑρεθῇ ἐν ἡμῖν ἄσχημον πρᾶ-
καὶ μὴ εὕρωμεν χάριν ἐνώπιον ἀνδρὸς τοῦ Χρι-
, ἢ τοῦ τεταγμένου ἐφ' ἡμῖν ἀγγέλου. Ἐὰν γὰρ
ιροσέχωμεν, τάχα καὶ ἡμεῖς τὸ βιβλίον τοῦ ἀποστα-
ληψόμεθα, καὶ ἢ χηρεύσομεν προστάτου, ἢ ἐπὶ
με ἕτερον ἐλευσόμεθα. Ἐγὼ δὲ ἡγοῦμαι, ὅτι οὐκ
ον[1]) τοῦτο, ἵν' οὕτως ὀνομάσω, ληψόμενοι ἀγγέλους
ς τὴν ἡμετέραν ψυχὴν γάμον.

22. Γενόμενος δὲ κατὰ τὸν τόπον εἴποιμ' ἂν, ὅτι
εἰρημενόν τι κατὰ τὴν τοῦ ἀποστόλου περὶ τῶν ἐκ-
πραγμάτων νομοθεσίαν τάχα ἤδη νοῆσαι
καὶ[2]) σαφῶς παραστῆσαι, δύσληπτον καὶ δυσθεώρητον
τυγχάνον, δυνησόμεθα· οὐδένα γὰρ τῶν ἀπὸ τῆς ἐκ-

---

1) H. et R., ut nos, in textu: ἐγὼ δὲ — τοῦτο, —, H. tamen non male in no-
ληψόμενοι ἀγγέλους κ. τ. λ., H. tamen non male in no-
tis: „Ita Codd. Holm. et Regius. A loci hujus manifesto
mendosi correctione manum abstinuimus; eum tamen non
infeliciter sic emendes: ἐγὼ δὲ ἡγοῦμαι, ὅτι οὐκ αἴσιον
τοῦτον, ἵν' οὕτως ὀνομάσω, ληψόμενοι ἀγγέλου πρὸς
τὴν ἡμετέραν ψυχὴν γάμον. Recte enim dici: γάμον
τινὸς λαμβάνειν, docent Grammaticorum filii.“ In ver-
sione H. et R. haec offerunt: ego vero inauspicato, et
malis, ut ita dicam, avibus hoc cum angelo connu-
bium nos animae nostrae conciliaturos puto.

2) Desunt verba: καὶ σαφῶς παραστῆσαι, δύσλη-
πτον in ed. Ruaei.

κλησίας, ὑπεροχήν τινα παρὰ τοὺς πολλοὺς ὡς ἐν σ
βόλοις ἀνειληφότα, βούλεται ὁ Παῦλος δευτέρου πε
ρᾶσθαι γάμου. Περὶ μὲν γὰρ ἐπισκόπων νομοθε
ἐν τῇ πρὸς Τιμόθεον προτέρᾳ φησίν· „εἴ τις [1]) ἐ
σκοπῆς ὀρέγεται, καλοῦ ἔργου ἐπιθυμεῖ. Δεῖ οὖν
ἐπίσκοπον ἀνεπίληπτον εἶναι, μιᾶς γυναικὸς ἄνδρα,
φάλιον, σώφρονα," καὶ τὰ ἑξῆς· περὶ δὲ διακόν
„διάκονοι, [2]) φησὶν, ἔστωσαν μιᾶς γυναικὸς ἄνδ
τέκνων καλῶς προϊστάμενοι καὶ τῶν ἰδίων οἴκων,"
τὰ λοιπά. Καὶ χήρας δὲ καθιστάς· „χήρα, [3]) φησ
ἔστω μὴ ἔλαττον ἐτῶν ἑξήκοντα, γεγονυῖα ἑνὸς ἀνδ
γυνή·" καὶ μετὰ ταῦτά φησι τὰ ἐπιφερόμενα, ὡς τ
του δεύτερα καὶ τρίτα. Ἐν δὲ τῇ πρὸς Τίτον· „τ
του, [4]) φησὶ, χάριν ἀπέλιπόν [5]) σε ἐν Κρήτῃ, ἵνα
λείποντα ἐπιδιορθώσῃ, [6]) καὶ καταστήσῃς κατὰ πό
πρεσβυτέρους, ὡς ἐγώ σοι διεταξάμην· εἴ τις ἐστὶν
νέγκλητος, μιᾶς γυναικὸς ἀνὴρ, τέκνα ἔχων πιστά" ἀ
λαδῆ, καὶ τὰ ἑξῆς. Ἐπηπορoῦμεν δὴ, ὁρῶντες δυνα
εἶναι βελτίους πολλῷ τυγχάνειν τινὰς διγάμους μο
γάμων, τί δήποτε οὐκ ἐπιτρέπει ὁ Παῦλος διγάμ
εἰς τὰς ἐκκλησιαστικὰς καθίστασθαι ἀρχάς· καὶ γὰρ ἐ
κει μοι ζητήσεως ἄξιον εἶναι τὸ τοιοῦτον, τῷ ἐνδέ
σθαι ἀτυχήσαντά τινα περὶ δύο γάμους, ἔτι νέον ὄ
ἀποβαλόντα τὴν δευτέραν, ἐγκρατέστατα καὶ καθαρώτ
βεβιωκέναι παρὰ τὸν λοιπὸν μέχρι γήρως χρόνον.

---

[1]) I Tim. III, 1. 2.

[2]) Ibid. III, 12.

[3]) Ibid. V, 9. Edd. N. T. χήρα καταλεγέσθω — γεγονυῖα, ἑνὸς ἀνδρὸς γυνή.

[4]) H. et R. male τοῦτο. Cfr. Tit. I, 5. 6.

[5]) Ed. Knapp. κατέλιπόν σέ, ed. Lachm. ἀπέ πόν σε κ. τ. λ.

[6]) Ed. Huet. ἐπιδιωρθώσῃ, ed. Knapp., ut nos: ἐ διορθώσῃ, ed. Lachm. ἐπιδιορθώσῃς.

[redacted]

λόγως ἐπαπορήσειε,[1]) τί δήποτε, ζητουζοντος τῆς ἐκκλησίας, τὸν μὲν τοιόνδε δίίσταμεν[2]) διὰ τὰς τοῦ γάμου λέξεις, τὸν , καὶ εἰ τύχοι μέχρι γήρως συμβιῶσαι τῇ οῦμεν ἄρχοντα,[3]) ἔσθ' ὅτε μηδὲ γυμναγγνείαν[4]) καὶ σωφροσύνην; Ἐκ δὲ τῶν τὸν περὶ τοῦ βιβλίου τῆς ἀποστασίας[5]) μι, μήποτε, ἐπεὶ σύμβολόν ἐστι καὶ ὁ ὁ πρεσβύτερος καὶ ὁ διάκονος ἀληθινῶν ντα ταῦτα πραγμάτων, ἐβουλήθη αὐτοὺς ονογάμους καταστῆσαι, ἵν' ὁ δυνάμενος πράγμασιν, εὕρῃ ἐκ τοῦ πνευματικοῦ ὄντα ἀρχῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐκεῖνον, οὗ ὗρε[6]) χάριν ἐναντίον τοῦ[7]) ἀνδρὸς αὐθαι ἐν αὐτῇ ἄσχημον πρᾶγμα, καὶ ἀξίαν ναι τοῦ τῆς ἀποστάσεως βιβλίου· δευτέρῳ σα ἡ τοιαύτη ψυχή, καὶ παρὰ τῷ τοιούτῳ κέτι δύναται μετὰ τὸ δεύτερον βιβλίον τοῦ ανελθεῖν ἐπὶ τὸν πρότερον ἄνδρα. Εἰν καὶ ἄλλους παρὰ τοῖς πολλῷ ἡμῶν σο μᾶλλον βλέπειν τὰ τηλικαῦτα δυναμένοις, λόγους, εἴτε εἰς τὸν περὶ τοῦ τῆς ἀποσταόμον, εἴτε εἰς τὰ ἀποστολικὰ κωλύοντα ειν τῆς ἐκκλησίας, ἢ προκαθέζεσθαι προ-

R. in textu: ἐπαπορῇ, H. tamen ad marg., „Cod. Regius: ἐπαπορήσει."
R. καθιστᾶμεν.
marg., R. in notis: „Cod. Reg.: ἀρέσκοντα."
marg., R. in notis: „Cod. Regius: εἰς ἀντλ."
marg., R. in notis: „Cod. Reg.: ἀποστάσεως."
luetii: οὐκ εὗρε κ. τ. λ."
eratur τοῦ in ed. Coloniensi.
R. εἶκος μὲν οὖν κ. τ. λ.

τετιμημένους ἐν αὐτῇ· ἡμεῖς δὲ, ἕως εὑρεθῇ
τονα, καὶ δυνάμενα τῇ τοῦ τῆς γνώσεως φωτ
ὑπεροχῇ ἀμαυρῶσαι τὰ ὑφ' ἡμῶν εἰρημένα, εἰ
ὑποπεσόντα εἰς τοὺς τόπους ἡμῖν.

23. Εἰ καὶ ἐδόξαμεν δὲ βαθυτέρων ἢ κατὰ
ἧφθαι εἰς τοὺς τόπους πραγμάτων, οὐδὲν ἧττο
τὴν λέξιν καὶ ταῦτα λεκτέον, ὅτι τινὲς τῶν νόμ
φησαν, οὐχ ὡς διαφέροντες, ἀλλ' ὡς συμπεριφ
τῇ ἀσθενείᾳ τῶν νομοθετουμένων· τοιοῦτον γ
λοῦται ἐν τῷ· „Μωσῆς[1]) πρὸς τὴν σκληροκαρδί
ἐπέτρεψεν ὑμῖν[2]) ἀπολῦσαι τὰς γυναῖκας ὑμῶ
δὲ προηγούμενον καὶ διαφέρον νόμου τοῦ διὰ τ
ροκαρδίαν γεγραμμένου δηλοῦται ἐν τῷ· „ἀπ'
δὲ οὐ γέγονεν οὕτως.“ Καὶ ἐν τῇ καινῇ δὲ
ἐστί τινα νενομοθετημένα ἀνάλογον τῷ· „ὅτι[4]
πρὸς τὴν σκληροκαρδίαν ὑμῶν ἐπέτρεψεν ὑμῖν
λῦσαι τὰς γυναῖκας ὑμῶν·“ οἱονεὶ γὰρ πρὸς τ
ροκαρδίαν ἡμῶν[6]) γέγραπται διὰ τὴν ἀσθέν
„διὰ[7]) δὲ τὰς πορνείας ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ
ἐχέτω, καὶ ἑκάστη τὸν ἴδιον ἄνδρα ἐχέτω·“ καὶ
γυναικὶ ὁ ἀνὴρ τὴν ὀφειλὴν ἀποδιδότω, ὁμοίω
ἡ γυνὴ τῷ ἀνδρί.“ Ἐπιφέρεται γοῦν αὐτοῖς· „
δὲ λέγω κατὰ συγγνώμην, οὐ κατ' ἐπιταγήν. [8]

---

[1]) Matth. XIX, 8. coll. pag. 310. not 1.

[2]) Deest h. l., cfr. pag. huj. not. 5. coll. p
not. 1., ὑμῖν in edd. H. et R.

[3]) Matth. XIX, 8.

[4]) Ibid. XIX, 8. coll. pag. huj. not. 1.

[5]) Exstat h. l., cfr. pag. huj. not. 2., ὑμῖν
H. et R.

[6]) H. et R. ὑμῶν. Cfr. pag. 321. not. 5.

[7]) I Cor. VII, 2. — 3. Ed. Lachm. ὁμο
καί κ. τ. λ.

[8]) Ibid. VII, 6.

ξρους [7]) γενέσθαι. Ἤδη δὲ παρὰ γεγραμ-
; τῶν ἡγουμένων τῆς ἐκκλησίας ἐπέτρεψάν
ντος τοῦ ἀνδρὸς γαμεῖσθαι γυναῖκα, παρὰ
ον μὲν ποιοῦντες, ἐν ᾧ λέλεκται· „γυνὴ [8])
ὅσον χρόνον ζῇ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς·“ καὶ τό·
μοιχαλὶς χρηματίσει ἡ γυνὴ γενομένη ἀν-
τος τοῦ ἀνδρός·“ οὐ μὴν πάντη ἀλόγως,
συμπεριφορὰν ταύτην συγκρίσει χειρόνων
παρὰ τὰ ἀπ' ἀρχῆς νενομοθετημένα καὶ

: δὲ τῶν τολμώντων τις Ἰουδαϊκὸς ἀνὴρ
τῇ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν διδασκαλίᾳ φήσει,

VII, 39. coll. pag. 310. not. 2.
R. h. l., cfr. pag. huj. not. 9. coll. pag. 310.
ν ὁ ἀνὴρ αὐτῆς ζῇ.
ἡ in ed. Ruaei.
: voc. αὐτῆς pag. huj. not. 2. 8. et 9. coll.
2.
ıg. 320. not. 6.
XII, 31.

ὅτι καὶ ὁ Ἰησοῦς εἰπών· „ὃς [1]) ἂν ἀπολύσει [2]) τὴν γυναῖκα αὐτοῦ παρεκτὸς λόγου πορνείας, ποιεῖ αὐτὴν μοιχευθῆναι·“ ἐπέτρεψεν ἀπολῦσαι τὴν γυναῖκα, ὁμοίως Μωσεῖ, ὃν εἶπε πρὸς τὴν σκληροκαρδίαν τοῦ λαοῦ νενομοθετηκέναι, καὶ ταὐτόν γε φήσει εἶναι τῷ λόγῳ τῆς πορνείας, δι' ὃν εὐλόγως ἂν γυνὴ ἐκβληθείη ἀπὸ ἀνδρὸς τό· „ὅτι εὗρεν [3]) ἐν αὐτῇ ἄσχημον πρᾶγμα.“ Ἀλλὰ λεκτέον πρὸς αὐτὸν, ὅτι εἴπερ ἡ κατὰ τὸν νόμον μοιχωμένη [4]) λιθοβοληθήσεται, δηλονότι οὐ κατὰ τοῦτο νοεῖται τὸ ἄσχημον πρᾶγμα. Οὐ γὰρ ἐπὶ μοιχείᾳ δεῖ γράφειν βιβλίον ἀποστασίου, καὶ διδόναι εἰς τὰς χεῖρας τῆς γυναικὸς, ἢ τινι τηλικαύτῃ ἀσχημοσύνῃ· ἀλλὰ γὰρ τάχα Μωσῆς πᾶν ἁμάρτημα, ἄσχημον εἶπε πρᾶγμα, ὅπερ ἐὰν εὑρεθῇ ὑπὸ τοῦ ἀνδρὸς ἐν γυναικὶ, μὴ εὑρισκούσῃ χάριν ἐνώπιον τοῦ ἀνδρὸς, γράφεται τὸ τοῦ ἀποστασίου βιβλίον, καὶ ἐξαποστέλλεται ἐκ τῆς οἰκίας τοῦ ἀνδρὸς ἡ γυνή· „ἀπ' ἀρχῆς [5]) δὲ οὐ γέγονεν οὕτως.“ Μετὰ ταῦτά φησιν ὁ Σωτὴρ ἡμῶν, μηδαμῶς ἐπιτρέπων ἐπ' ἄλλῳ ἁμαρτήματι διαλύειν γάμους, ἢ μόνῃ πορνείᾳ εὑρισκομένῃ ἐν τῇ γυναικὶ, τό· „ὃς [6]) ἂν ἀπολύσει [7]) τὴν γυναῖκα αὐτοῦ παρεκτὸς λόγου πορνείας, ποιεῖ αὐτὴν μοιχευθῆναι.“ Ζητηθείη δ' ἂν, εἰ διὰ τοῦτο κωλύει τὴν γυναῖκα ἀπολῦσαι, ἐὰν μὴ ἐπὶ πορνείᾳ μὲ

---

[1]) Matth. V, 32. Ed. Knapp. ἀπολύσῃ, et μοιχᾶσθαι pro μοιχευθῆναι, ed. Lachm. πᾶς ὁ ἀπολύων τ γυναῖκα αὐτοῦ παρεκτὸς — αὐτὴν μοιχευθῆναι. — H in notis: „hunc locum, qui exstat etc., confundit cum eo altero, Matth. XIX, 9., de quo agendum erat.“

[2]) H. et R. constanter ἀπολύσει.

[3]) Deuter. XXIV, 1.

[4]) H. ad marg., R. in not.: „Cod. Reg.: μοιχευομένη.“

[5]) Matth. XIX, 8.

[6]) Ibid. V, 32. coll. pag. huj. not. 1.

[7]) H. et R. h. quoque l., cfr. pag. huj. not. 2., et paulo post, cfr. pag. 323. not. 1., ἀπολύσει.

ε δ' ἀνελεῖν, ἐπὶ φαρμακείᾳ, ἢ ἀναιρέσει, παρὰ ἡμίαν τοῦ ἀνδρὸς, τοῦ γεννηθέντος αὐτοῖς παι-φ' οἱῳδήποτε φόνῳ. Εἰ δὲ καὶ ὑφαιρουμένη σα τὴν οἰκίαν εὑρεθείη τοῦ ἀνδρὸς, μὴ πορ-θῇ, ζητήσαι τις ἄν, εἰ εὐλόγως τὴν τοιαύτην, ὡς τοῦ Σωτῆρος κωλύοντος παρεκτὸς λόγου ἀπολῦσαί τινα τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα. Ἑκατέρως φαίνεταί τι ἄτοπον, οὐκ οἶδα δὲ εἰ ἀληθῶς ἄτο-αύτων γὰρ ἀνέχεσθαι ἁμαρτημάτων ἃ ἔοικεν ῶσα μοιχείας καὶ πορνείας, ἄλογον εἶναι δό-τ' ἂν ποιῆσαι παρὰ τὸ βούλημα τῆς διδα-τοῦ Σωτῆρος, πᾶς ἂν ὁμολογήσαι ἀσεβὲς τυγ-Ἐφίστημι τοίνυν διὰ τί μὲν οὐκ εἶπε· μηδεὶς ν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, παρεκτὸς λόγου πορνείας. „ὃς [1]) ἂν ἀπολύσει τὴν γυναῖκα αὐτοῦ παρεκ-ν πορνείας, ποιεῖ αὐτὴν μοιχευθῆναι.“ Ποιεῖ ὁμολογουμένως τὸ ὅσον ἐφ' ἑαυτῷ μοιχευθῆναι ἴκα, ὁ ἀπολύων αὐτὴν οὐ πορνεύσασαν· εἰ γὰρ [2]) τοῦ ἀνδρὸς μοιχαλὶς χρηματίσει, ἐὰν γένη-ρὶ ἑτέρῳ,“ ἀπολύσας δὲ αὐτὴν πρόφασιν αὐτῇ δευτέρου γάμου, δηλονότι παρὰ τοῦτο ποιεῖ αὐ-χευθῆναι. Τὴν δὲ ἀλοῦσαν φαρμακίδα, ἢ φό-σασαν, ἀπολογίαν ἔχειν [3]) ἢ μὴ, καὶ σὺ ζητή-δύναται γὰρ καὶ παρ' ἄλλας αἰτίας, παρὰ τὴν, ποιεῖν ὁ ἀνὴρ μοιχευθῆναι τὴν ἑαυτοῦ γυ-πέρα τοῦ δέοντος ἐπιτρέπων αὐτῇ πράττειν ται, καὶ εἰς φιλίαν συγκαταβαίνειν ἀνδράσιν ται· πολλάκις γὰρ ἐξ ἁπλότητος τῶν ἀνδρῶν πταίσματα συμβαίνει [4]) γυναιξίν· ἀλλ' εἰ ἔστιν

Matth. V, 32. coll. pag. 322. not. 6. et 7.
Rom. VII, 3. coll. pag. 321. not. 10.
H. ad marg., R. in notis: „forte scribend. ἔχει.“
H. et R. in textu: συμβαίνειν, H. tamen ad oram:
R. in notis: „„forte scribendum: συμβαίνει.““

ἀπολογίας τόπος, ἢ μή, τοῖς τοιούτοις ἀνδράσιν ἐπὶ τοῖς τοιούτοις συμπτώμασιν, ἐπιμελῶς ζητήσας ἀποφανεῖ καὶ εἰς τὰ ἐπηπορημένα ἡμῖν κατὰ τὸν τόπον. Καὶ ἀποστερῶν δὲ ἀπὸ τῆς γυναικὸς ἑαυτόν, ποιεῖ αὐτὴν πολλάκις μοιχευθῆναι, μὴ ἐκπληρῶν αὐτῆς τὰς ὀρέξεις, κἂν φαντασίᾳ πλείονος σεμνότητος καὶ σωφροσύνης τὸ τοιοῦτο ποιῇ. Καὶ τάχα μᾶλλον οὗτος ἐπίληπτος ὁ τὸ ὅσον ἐφ' ἑαυτῷ ποιῶν αὐτὴν μοιχευθῆναι, μὴ ἐκπληρῶν αὐτῆς τὰς ὀρέξεις, ἢ ὁ ἀπολύσας αὐτὴν παρεκτὸς λόγου μὲν πορνείας, ἐπὶ φαρμακείᾳ δέ, ἢ φόνῳ, ἤ τινι τῶν βαρυτάτων ἁμαρτημάτων. Ὥσπερ δὲ μοιχαλίς ἐστι γυνή, κἂν δοκῇ γαμεῖσθαι ἀνδρί, ἔτι ζῶντος τοῦ προτέρου· οὕτως καὶ ἀνὴρ δοκῶν γαμεῖν ἀπολελυμένην, οὐ γαμεῖ, κατὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἀπόφασιν, ὅσον μοιχεύει.

25. Μετὰ δὲ ταῦτα κατανοήσαντες οἱ τοῦ Χριστοῦ μαθηταὶ ὅσα δύναται γενέσθαι συμπτώματα ἐν γάμοις, ὧν ἀνέχεσθαι δεῖ τὸν ἄνδρα, καὶ κατὰ τοῦτο ἀπαλλάσσειν σκληρότατα, ἢ μὴ ἀνεχόμενον παρανομεῖν εἰς τοὺς Χριστοῦ λόγους, φασὶν αὐτῷ, ἐπὶ εὐχερέστερον[1]) τὴν ἀγαμίαν καταφεύγοντες, καὶ μᾶλλον συμφέρον ἢ ὡς δοκεῖ συμφέρειν γάμος· „εἰ οὕτως[2]) ἐστὶν ἡ αἰτία τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τῆς γυναικός, οὐ συμφέρει γαμῆσαι.“ Πρὸς τοῦτο δὲ εἶπεν αὐτοῖς ὁ Σωτήρ, διδάσκων ἡμᾶς, δῶρον εἶναι τὸ διδόμενον ἀπὸ θεοῦ τὴν παντελῆ καθάρευσιν,[3]) καὶ οὐ μόνον ἀσκήσει παραγινόμενον, ἀλλὰ μετ' εὐχῶν ὑπὸ θεοῦ διδόμενον, τό· „οὐ πάντες[4]) χωροῦσι τὸν λόγον, ἀλλ' οἷς δέδοται.“ Εἶτ' ἐπεί τινες συκοφαντοῦσι τό· „οἷς δέδοται·“ ὡς ἐχόντων ἀπολο-

---

[1]) H. ad marg., R. in not.: „Cod. Reg.: εὐτυχέστερον.“

[2]) Matth. XIX, 10.

[3]) H. ad marg., R. in textu: „Cod. Reg.: κάθαρσιν.“

[4]) Matth. XIX, 11. Ed. Knapp. τὸν λόγον τοῦτον, ed. Lachm. τὸν λόγον (τοῦτον).

[redacted]

ν τῶν βουληθέντων μὲν καθαρεῦσαι ἐν ἀγαμίᾳ, νικηθέντων δὲ ὑπὸ τῶν ὀρέξεων, λεκτέον, ὅτι εἴπερ πιστεύομεν τοῖς γεγραμμένοις, τί δήποτε ἐπιλαμβανόμεθα τοῦ „ἀλλ' οἷς[1]) δέδοται·“ οὐκέτι δὲ προσέχομεν „αἰτεῖτε,[2]) καὶ δοθήσεται ὑμῖν·“ καὶ τῷ ἐπιφερομένῳ αὐτῷ· „πᾶς γὰρ ὁ αἰτῶν λαμβάνει.“ Εἰ γὰρ χωροῦσι[3]) τὸν περὶ τοῦ παντελῶς καθαρεύειν λόγον οἷς δέδοται, ὁ βουλόμενος αἰτείτω, πειθόμενος καὶ πιστεύων λέγοντι· „αἰτεῖτε,[4]) καὶ δοθήσεται ὑμῖν·“ καὶ μὴ ἀμφιβάλλων περὶ τοῦ· „πᾶς ὁ αἰτῶν λαμβάνει.“ Ἔνθα ὁ γενόμενος ζητήσεις, τίς ὁ αἰτῶν· οὐδεὶς γὰρ τῶν μὴ λαβόντων, εἰ καὶ ἔδοξεν ᾐτηκέναι, ᾔτησεν, ἐπεὶ οὐ φάσκειν, ψεῦδος εἶναι τό· „πᾶς[5]) ὁ αἰτῶν λαμβάνει.“ Τίς οὖν ὁ αἰτῶν, ἢ ὁ πεισθεὶς τῷ Ἰησοῦ λέγοντι· „ὅταν[6]) στήκητε προσευχόμενοι, πιστεύετε ὅτι λαμβάνετε, καὶ λήψεσθε;“ Χρὴ δὲ τὸν αἰτοῦντα ποιεῖν πάντα τὰ παρ' αὐτὸν, ἵνα προσεύχηται πνεύματι, προσεύχηται δὲ καὶ τῷ νοΐ, καὶ ἀδιαλείπτως προσεύχεσθαι, μεμνημένον καὶ τοῦ· „ἔλεγε[7]) δὲ παραβολὴν αὐτοῖς, πρὸς τὸ δεῖν πάντοτε προσεύχεσθαι αὐτοὺς, καὶ μὴ ἐκκακεῖν, λέγων· κριτής τις ἦν ἔν τινι πόλει,“ καὶ τὰ ἑξῆς. Γρήγορον δὲ εἰς τὸ γινώσκειν, τί τὸ αἰτεῖν καὶ τὸ λαμβάνειν ἐστὶ, καὶ τί τό· „πᾶς[8]) ὁ αἰτῶν λαμβάνει·“ καὶ „λέγω[9]) ὑμῖν, εἰ καὶ οὐ δώσει αὐτῷ ἀναστὰς, διὰ

1) Matth. XIX, 11.
2) Ibid. VII, 7. — 8.
3) Ibid. XIX, 11.
4) Ibid. VII, 7. — 8.
5) Ibid. VII, 8.
6) Marc. XI, 24. 25. coll. edd. N. T. et Matth. XXI, 22.
7) Luc. XVIII, 1. 2. Ed. Knapp. vers. 1. ἔλεγε δὲ καὶ παραβολὴν αὐτοῖς κτλ., omisso αὐτούς post verb. προσεύχεσθαι, ed. Lachm. ἐγκακεῖν habet pro ἐκκακεῖν.
8) Matth. VII, 8.
9) Luc. XI, 8. Edd. N. T. διὰ τὸ εἶναι αὐτοῦ φίλον ... δώσει αὐτῷ ὅσων χρῄζει.

ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ

ΤΩΝ ΕΙΣ ΤΟ ΚΑΤΑ

ΜΑΤΘΑΙΟΝ

ΕΞΗΓΗΤΙΚΩΝ

Τόμος ιέ.

Περὶ διαφορᾶς εὐνούχων.

1. „Εἰσὶ [1]) γὰρ εὐνοῦχοι, οἵτινες ἐκ κοιλίας μητρὸς ἐγεννήθησαν οὕτως·“ ἕως τοῦ· „ὁ δυνάμενος χωρεῖν, χωρείτω.“ Δύο ἐσομένας περὶ τὸν τόπον τοῦτον παρεκδοχάς, πρὸ τῆς φαινομένης ἡμῖν ἀληθοῦς εἰς τὸν τόπον διηγήσεως ἐκθέμενοι, καὶ μετὰ τοῦτο ὡς δυνατὸν ἡμῖν ἀνατρέψαντες αὐτάς, ἵν᾽ ὅσον ἐπὶ τοῖς λεχθησομένοις πᾶν σφάλμα φυλαξάμενοι, τὸ ἀληθὲς βούλημα τῶν κατὰ τόπον ἐὰν χωρῶμεν, τὸ κρεῖττον βιώσωμεν, οὕτως ἥκωμεν ἐπὶ τὸ προκείμενον. Τινὲς μὲν γάρ, ὡς ἀκόλουθον τῇ ἐνεργείᾳ τῶν κατὰ τὸ σωματικὸν ὁρωμένων δύο εὐνουχισμῶν, καὶ τὸν τρίτον σωματικὸν νομίσαντες, ἐτόλμησαν ἑαυτοὺς παρασχεῖν, ἀπὸ φόβου μὲν τοῦ πρὸς θεόν, ἀνεπιστημόνως δέ, εὐνουχισμῷ ὁμογενεῖ τοῖς δύο προτέροις· καὶ ἑαυτοὺς ὑποβεβλήκασιν ὀνειδισμῷ, τάχα δὲ καὶ αἰσχύνῃ, οὐ παρὰ μόνοις τοῖς ἀλλοτρίοις τῆς πίστεως, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς πᾶσι μᾶλλον

---

[1]) Math. XIX, 12.

τοῖς ἀνθρωπίνοις πράγμασι συγγινώσκουσι, ἢ[1]) τ φαντασίᾳ φόβῳ Θεοῦ, καὶ σωφροσύνης ἀμέτρῳ ἔρ γεννήσαντι πόνους καὶ σώματος ἀκρωτηριασμὸν, κα τι ἕτερον πάθοι ἂν ὁ τηλικούτῳ ἑαυτὸν παρασχὼν π γματι. Ἕτεροι δὲ καὶ οὐ πολλοὶ οὕτω νενοήκασι, βασανίσαντες τρόπον ἀκολουθίας λόγων· τοὺς μὲν π τέρους δύο αὐτόθεν[3]) καὶ σωματικῶς ἐξειλήφασιν ρῆσθαι τῷ Σωτῆρι, ὡς οὐδὲν πλέον τῶν αἰσθητῶν φαίνοντι· τὸν δὲ τρίτον οὐκέτι κατὰ τὴν λέξιν λελέ νενομίκασιν, ἀλλ' εὐνουχισμὸν ἡγήσαντο τὸν ἀπὸ λό ἐν τῷ τρίτῳ σημαίνεσθαι, ὅτε προθέσει τῆς τῶν οὐ νῶν βασιλείας, τῷ τμητικωτάτῳ[4]) λόγῳ ἐκτεμόντε τῶν τοιούτων ἐπιθυμητικὸν, καταπεφρονήκασι τῶν βρεων τοῦ σώματος, μὴ δυναμένων ἔτι νικῆσαι ψι τῷ λόγῳ ἐκτετμηκυῖαν τὴν ἐπιθυμίαν. Χρὴ δὲ εἰδέ ὅτι οἱ μὲν πρότεροι τοῦ εὐαγγελικοῦ γενόμενοι λοι γράμματος, καὶ μὴ ἐπιστήσαντες, ὅτι καὶ ταῦτα παραβολαῖς ἐλάλησεν ὁ Ἰησοῦς, καὶ πνεύματι εἴρη ἀκολουθότερον μὲν νενοήκασι τὰ κατὰ τὸν τόπον ὁμολογοῦσι, τοὺς προτέρους δύο εὐνουχισμοὺς σωμ κῶς λελέχθαι· ἐξομάλισαν γὰρ ἀκολούθως τοῖς πρ ροις δύο τὸν τρίτον, οὐ πταίοντες μὲν ὡς πρὸς τὸ ἀ λουθον τοῖς τρισὶν, ἀναγκαίως δὲ πταίσαντες τῷ ἀρχὴν τῶν κατὰ τὸν τόπον παρεωρακέναι. Τῷ γὰρ

---

[1]) H. et R. in textu: παρὸ ἢ τῷ κ. τ. λ., in n „Cod. Regius vocem παρό non agnoscit." Neque agnosco, quippe qui, verba: παρὸ ἢ voci μᾶλλον adju legi, nullo probare possim exemplo.

[2]) H. in notis: „leg. fortasse τῷ ἐν φαντασίᾳ φ Θεοῦ." Quibus R. haec addit: „„alius autem leg ἢ τῷ φαντασίᾳ φόβου Θεοῦ.""

[3]) Cod. Regius (item H. ad marg.): αὐτόθεν, Anglicanus (itemq. H. in textu): αὐτό. R.

[4]) Hebr. IV, 12.

πῶς λαλέχθαι τοὺς δύο ἕπεται[1]) καὶ τὸ τρίτον εὐνουχισμόν. Οἱ δὲ δεύτεροι τῷ μὲν τρίτῳ ὑγιῶς ἐμβλέψαντες, τὴν ἀπὸ λόγου νομίσαντες δηλοῦσθαι ἐκτομὴν τοῦ παθητικοῦ ἀπὸ τῆς ψυχῆς· οὐκέτι δὲ τεθεωρηκότες, ὅτι ἁρμόζον ἦν τῇ τοιαύτῃ ἐκδοχῇ, καὶ τοὺς ἑτέρους δύο εὐνουχισμοὺς ὁμοίως τῷ τρίτῳ ἀλληγορῆσαι, ἢ ὑπερβάλλουσι παραπλησίως τοῖς προτέροις δυσὶ καὶ τρίτον. Εἴπερ οὖν ἐπ᾽ ἄλλων τινῶν, οὐ μόνον τῆς διαθήκης τῆς παλαιᾶς ῥητῶν, ἀλλὰ καὶ τῆς καινῆς ἁρμόζει λέγειν „τὸ[2]) γράμμα ἀποκτείνει, τὸ δὲ πνεῦμα ζωοποιεῖ“ τοῦτο δὲ καὶ ἐπὶ τῶν[3]) κατὰ τὸν προκείμενον τρόπον[4]) ὁμολογητέον· τηρηθὲν γὰρ τὸ γράμμα τῶν δύο εὐνουχισμῶν εἴποι τις ἄν, ὅτι ἀπέκτεινε τοὺς ἀκολούθως τοῖς προτέροις τὸν τρίτον νοήσαντας, καὶ τολμήσαντας εἰπεῖν, ὡς κατὰ τὸν λόγον τοῦ κυρίου χωροῦντας αὐτὸ ποιεῖν, ἐπὶ τῷ· „διὰ[5]) τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν“ ὁμοίως τοῖς προτέροις, εὐνουχισθεῖσιν, εὐνουχίσθαι ἑαυτούς.

2. Εἰ δὲ βούλεταί τις καὶ ἄλλα παραδείγματα λαβεῖν τῆς καινῆς διαθήκης, ἐχούσης γράμμα ἀποκτεῖνον, ἀκουέτω παραδείγματος χάριν, τίνα τρόπον ὁ Σωτὴρ πρὸς τοὺς ἀποστόλους εἶπεν· „ὅτε[6]) ἀπέστειλα ὑμᾶς ἄτερ βαλαντίου καὶ πήρας καὶ ὑποδημάτων, μή τινος ὑστερήσατε;“ οἷς ἐπιφέρεται τό· „οἱ δὲ εἶπον· οὐδενός.“ Εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· „ἀλλὰ[7]) νῦν, ὁ ἔχων βα-

---

1) H. et R. ἔπεται.

2) II Cor. III, 6.

3) Aegre desideratur τῶν in ed. R.

4) H. et R. in textu τρόπον, H. tamen in notis: „ita Codd. Holm. et Regius. Legendum fortasse τόπον.“ Idem ad oram: „scrib. τόπον.“ R. in notis: „„legend. fort. τόπον.““

5) Matth. XIX, 12.

6) Luc. XXII, 35. Ed. Lachm. βαλλαντίου.

7) Luc. XXII, 36. Ed. Lachm. βαλλάντ. et ἱμάτ. αὐτοῦ.

λάντιον, ἀράτω, ὁμοίως καὶ πήραν· καὶ ὁ μὴ ... λησάτω τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ, καὶ ἀγορασάτω ... Εἴ τις γὰρ, διὰ τὸ ταῦτα εἰρηκέναι τὸν Ἰησοῦ... δὼν τῷ[1]) βουλήματι τῶν λελεγμένων πωλ... σθητὸν ἑαυτοῦ ἱμάτιον, καὶ ἀγοράσει μάχαι... φόνον, ὡς λαβὼν μάχαιραν τοιαύτην, καὶ πα... λημα τοῦ Ἰησοῦ ποιήσας, παρεκδεξάμενος αὐτ... γον ἀπολεῖται μέν· τάχα δὲ καὶ ἐν μαχαίρᾳ ... ποδαπὴ δὲ ἡ μάχαιρα, οὐ τοῦ παρόντος ἐ... διηγήσασθαι. Ἀλλὰ καὶ τό· „μηδένα[2]) κατ... ἀσπάζησθε·“ εἴ τις μὴ ἐξετάσας, τί βουλόμεν... τοῦτο προσέταξεν, ὡς ζηλῶν ἀποστολικὸν β... κατὰ τὴν ὁδὸν ἀσπάσοιτο, ἀπάνθρωπος ἂν ... τοῖς θεωροῦσιν αὐτὸν τοιοῦτον· οἵτινες τὴν ... οὕτως νοήσαντος ἐπὰν ἀναφέρωσιν ἐπὶ τὸν ... ὃν ἐκεῖνος ἔδοξε τοῦτο πράττειν, ἐναχθεῖεν ... μισεῖν τὸν λόγον τοῦ θεοῦ, ὡς ἀγρίους καὶ ... πους κατασκευάζοντα τοὺς ἐν αὐτῷ. Καὶ ... αἰτίαν λαβὼν ὁ μηδένα κατὰ τὴν ὁδὸν ἀσ... πάθοι ἂν προφάσει τοῦ γράμματος θάνατον, ... ματος αὐτὸν ἀποκτείνοντος. Εἰ δὲ καὶ τὸν ... φθαλμόν τις ἐκκόπτοι, ὡς αἴτιον τοῦ κακῶς ... τὴν δεξιὰν τοῦ σώματος χεῖρα, ἢ τὸν δεξιὸν κ... πόδα, πάθοι ἂν μετὰ τῶν ἀποκτιννυμένων διὰ ... μα, ὡς καὶ αὐτὸς μείνας ἐπὶ τοῦ γράμματος, ... βαίνειν αὐτὸν ἐπὶ τὸ πνεῦμα τοῦ λεγομένου ... μὲν οὖν τῶν πρὸ ἡμῶν οὐκ ὤκνησαν ἰδίοις ... μασιν ἀφορμὰς παρασχεῖν τοῦ τὸν τρίτον εὐ... τολμῆσαί τινας παθεῖν, προφάσει βασιλείας ... παραπλήσιον ὄντα τοῖς προτέροις δυσίν.[3])

---

[1]) Desideratur τῷ in ed. Ruaei.

[2]) Luc. X, 4. Edd. N. T. ἀσπάσησθε.

[3]) R. in notis: „post δυσίν Cod. Holmi... bat“ (itemq. ed. Huet. in textu, uncis tamen inclu...

ς δὲ Χριστὸν Θεοῦ, τὸν Λόγον τοῦ Θεοῦ, καὶ κατὰ τὸ γράμμα ποτὲ νοήσαντες, νῦν σκοντες, οὐκ εὐδοκοῦμεν ὡς καλῶς ἐξειλη- αὶ τὸν τρίτον εὐνουχισμὸν ἑαυτοῖς προφά- λείας τῶν οὐρανῶν ἐπάγουσι· καὶ οὐκ ἂν τροσδιετρίψαμεν τῇ ἀνατροπῇ τοῦ τὸν τρί- γαίως τοῖς προτέροις δυσὶ σωματικῶς ἐκλα- ις, εἰ μὴ καὶ ἑωράκειμεν τοὺς τολμήσαντας, οιμεν τοῖς δυναμένοις θερμοτέραν κινῆσαι πιστὴν μὲν, οὐ λογικὴν δὲ, πρὸς τὸ τοιοῦ- ι. Φησὶ δὲ Σέξτος ἐν ταῖς γνώμαις, βιβλίῳ αρὰ πολλοῖς ὡς δοκίμῳ· „πᾶν μέρος τοῦ σώ- απεῖθόν σε μὴ σωφρονεῖν, ῥῖψον· ἄμεινον οῦ μέρους ζῆν σωφρόνως, ἢ μετὰ τοῦ μέ- ως.“ Καὶ πάλιν προβὰς ἐν τῷ αὐτῷ βι- ιὴν διδοὺς ἐπὶ τὸ παραπλήσιον, λέγει· „ἀν- ως ἂν ὑπὲρ τοῦ τὸ λοιπὸν τοῦ σώματος μένον ἀποκόπτοντας αὐτῶν καὶ ῥίπτοντας βέλτιον ὑπὲρ τοῦ σωφρονεῖν;“ Καὶ Φίλων ῖς τῶν εἰς τὸν Μωσέως νόμον συντάξεων μῶν καὶ παρὰ συνετοῖς ἀνδράσι, φησὶν ἐν ῖως[1]) ἐπέγραψεν· „ἐπὶ τοῦ τὸ χεῖρον τῷ ιλεῖν ἐπιτίθεσθαι·“ ὅτι „ἐξευνουχισθῆναι

-

τεσθαι αὐτὸν τὸ περὶ αὐτοῦ ἱστορούμενον, τὸν λόγον τῆς εὐσεβείας ἢ τὸν τῆς σωφρο- ι εὐνουχισμῷ σωματικῷ ἑαυτὸν ἐπιδέδωκεν. ιonet Huetius; etc.“ — H. in notis: „„„nulli puto, id esse additamentum, quod in con- ra irrepsit; eo Cod. Regius deformatus non itaque serie legendum est: τοῖς προτέροις ιεῖς δέ κ. τ. λ. Pro ἐρωτα legebatur: ἐρω- ι pag. 328. lin. 2.: καὶ σωφροσύνης ἀμέιφω

1. Anglicanus (item ed. Huet. ad oram): οὔ- ιct. (in textu) οὗτος. R.

μὲν ἄμεινον, ἢ πρὸς συνουσίας ἐκνόμους λυττῶ
οὐ πιστευτέον αὐτοῖς, μὴ τὸ βούλημα τῶν ἱερῶ
μάτων περὶ τούτων ἐξειληφόσιν· εἰ γὰρ ἐν τοῖς
τοῦ πνεύματος κατείλεκται μετὰ ἀγάπης καὶ χ
μακροθυμίας, καὶ [1]) τῶν λοιπῶν, καὶ ἡ ἐγκράτε
ποφορητέον μᾶλλον τὴν ἐγκράτειαν, καὶ τὸ δ
ἀπὸ θεοῦ σῶμα ἄῤῥεν τηρητέον, ἤπερ ἄλλο τ
τέον, ἵνα καὶ παραβαίνῃ τις τὸ καὶ ὡς πρὸς
χρησίμως λέγον· [2]) „οὐ φθερεῖς [3]) τὴν ὄψιν τοῦ
νός σου." Χρήσιμον εἰς ἀποτροπὴν θερμῶν μὲ
σιει νεωτέρων, οἷς ὁμολογεῖν χρὴ, ὅτι ἔρωτα
σύνης ἔχουσιν, ἀλλ' „οὐ [4]) κατ' ἐπίγνωσιν," καὶ
δὲ μάχωνται ἄνθρωποι ἐπὶ τὸ αὐτὸ, ἄνθρωπ
τοῦ ἀδελφοῦ ἑαυτοῦ," καὶ τὰ ἑξῆς, ἕως τοῦ· „
σεται ὁ ὀφθαλμός σου ἐπ' αὐτῇ." Εἰ γὰρ απο
χεὶρ ἐπιλαβομένη διδύμων ἀνδρὸς, πῶς οὐχὶ καὶ
τὸν δι' ἄγνοιαν ὁδοῦ, φερούσης ἐπὶ σωφροσύν
αὐτῇ περιστάσει ἐπιδεδωκώς; Ἐπιλογισάσθω οὐ
λων τὸ τοιοῦτον τολμᾷν, ἃ πείσεται ὑπὸ τῶν ὀ
των, καὶ συγχρωμένων τῷ· „οὐκ [5]) εἰσελεύσει
δίας, καὶ ἀποκεκομμένος εἰς ἐκκλησίαν κυρίου·
ριθμούντων αὐτὸν τοῖς ἀποκεκομμένοις τὸν
Οὔπω [6]) λέγω καὶ ἃ πάθοι ἄν τις παρὰ καιρὸ
δισθέντων τῶν, ὡς ἰατρῶν παῖδές φασιν, ἀπὸ
καταβαινόντων ἐπὶ τοὺς ἄῤῥενας τόπους σπε

---

[1]) Desideratur καί in ed. Huetii.

[2]) Cod. Anglicanus (itemq. ed. H. ad marg.) ed. Huet. (in textu) λέγων. R.

[3]) Levit. XIX, 27. LXX. viri: οὐδὲ φθε ὄψιν τ. πώγωνος ὑμῶν.

[4]) Rom. X, 2. — Deut. XXV, 11. 12. L vers. 11. ἀδελφοῦ αὐτοῦ.

[5]) Deut. XXIII, 1. LXX. interpretes οὐδέ]

[6]) Ed. Coloniensis male: οὕτω.

ἢ ἐν τῷ καταβαίνειν διά τινων περὶ τὰς παρειὰς φλεβῶν, τῇ φυσικῇ τῶν καταβαινόντων θερμότητι τρίχας ποιούντων φύειν τοὺς ἄνδρας περὶ τὰ γένεια· ὧν τριῶν στέρονται καὶ οἱ νομίζοντες ἑαυτοὺς δεῖν σωματικῶς εὐνουχίζειν διὰ[1]) τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν. Τίνα δ' ἂν πάθοιεν, ἢ καρηβαρίας καὶ σκοτώσεις, ἔσθ' ὅτε φθανούσας καὶ ἐπὶ τὸ ἡγεμονικὸν, καὶ ταραττούσας τὸ φανταστικὸν, ἀλλόκοτα φαντασιούμενον ἀπὸ τῆς τοιᾶσδε αἰτίας; Πρὶν δὲ ἔλθω ἐπὶ τὴν διήγησιν τῶν κατὰ τὸν τόπον, λεκτέον ὅτι, εἴπερ τι ἀκόλουθον ἑαυτῷ ὁ Μαρκίων πεποίηκε, φάσκων μὴ δεῖν ἀλληγορεῖν τὴν γραφὴν, καὶ τοὺς τόπους τούτους ἠθέτησεν[2]) ὡς οὐχ ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος εἰρημένους, νομίσας δεῖν ἤτοι παραδέξασθαι, μετὰ τοῦ φάσκειν τὸν Σωτῆρα ταῦτα εἰρηκέναι, τὸ καὶ ἐπὶ τὰ τοιαῦτα τολμᾷν ἑαυτὸν παραδιδόναι πειθόμενον τὸν πεπιστευκότα, ἢ μὴ ἂν εὐλόγως τολμήσαντα τὰ τηλικαῦτα, ἐσόμενα εἰς δυσφημίαν τὴν κατὰ τοῦ λόγου, μηδὲ πιστεύειν, εἶναι τοῦ Σωτῆρος τοὺς λόγους, εἴγε μὴ ἀλληγοροῦνται.

4) Ἡμεῖς δὲ οἱ βουλόμενοι τὴν ἀκολουθίαν σώζειν τῶν τριῶν εὐνουχισμῶν, καὶ εὐδοκοῦντες τῇ τροπολογίᾳ τοῦ τρίτου, τοιαῦτα φήσομεν καὶ περὶ τῶν προτέρων δύο. Εὐνοῦχοι τροπικῶς νῦν, οἱ ἀργοὶ πρὸς ἀφροδίσια λέγοιντ' ἂν, καὶ μὴ ἐπιδιδόντες ἑαυτοὺς ταῖς κατὰ ταῦτα ἀσελγείαις, καὶ ἀκαθαρσίαις, ἢ τὰ παραπλήσια αὐτοῖς. Εἰσὶ δὲ τῶν πρὸς ταῦτα ἀργούντων διαφοραὶ, οἶμαι, τρεῖς. Οἱ μὲν γὰρ ἐκ κατασκευῆς εἰσι τοιοῦτοι, περὶ ὧν λέγοιτ' ἂν τό· „εἰσὶν[3]) εὐνοῦχοι, οἵτινες ἐκ κοιλίας μητρὸς ἐγεννήθησαν οὕτως·“ οἱ δὲ ἐκ λόγου μὲν ἀσκοῦσι προτραπέντες τὴν τῶν ἀφροδισίων

---

1) Matth. XIX, 12.

2) H. et R. in textu: ἠθέλησεν, H. tamen ad marg., L. in notis: „lege ἠθέτησεν.“

3) Matth. XIX, 12.

ἀποχὴν, καὶ πάσης τῆς περὶ τὸν τόπον ἀκολασ
μὴν τὸ γεννῆσαν αὐτοῖς τὴν τοιαύτην πρόθεσι
ἄσκησιν, καὶ τὴν, ἵν᾽ οὕτως ὀνομάσω, κατόρθω
γος γέγονε θεοῦ, ἀλλὰ ἀνθρώπινοι λόγοι, εἴτε τ
λοσοφησάντων παρ᾽ Ἕλλησιν, εἴτε τῶν „κωλυό
γαμεῖν, ἀπέχεσθαι βρωμάτων" ἐν ταῖς αἱρέσεσιν
τοι δή μοι δοκοῦσι δηλοῦσθαι ἐν τῷ· „εἰσὶν [2])
χοι, οἵτινες εὐνουχίσθησαν ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων
δ᾽ ἀποχῆς ἄξιον, εἰ τὸν λόγον τις ἀναλαβὼν τὸν ζ
καὶ ἐνεργῆ, καὶ τομώτερον ὑπὲρ πᾶσαν μάχαι
στομον, καὶ τὴν, ὡς ὠνόμασεν ὁ Ἀπόστολος, μ
τοῦ πνεύματος, ἐκτέμνοι τὸ τῆς ψυχῆς παθητι
ἁπτόμενος τοῦ σώματος, καὶ τοῦτο ποιοῖ καὶ
βασιλείαν οὐρανῶν, καὶ μέγιστον συμβαλλόμεν
τὸ κληρονομῆσαι βασιλείαν οὐρανῶν τὸ ἐκτεμεῖ
τὸ [4]) παθητικὸν τῆς ψυχῆς αὐτοῦ. Τοῖς δὲ τ
ἁρμόζοι ἂν, καὶ οὐχ ὡς οἴονται οἱ σωματικῶς τ
τὸν τόπον ἐξειληφότες, τό· „εἰσὶν [5]) εὐνοῦχοι,
εὐνούχισαν ἑαυτοὺς διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρα

5. Μεγάλη δὲ δύναμις τὸ χωρῆσαι τὸν ἀπὸ
τῆς ψυχῆς εὐνουχισμὸν, ὃν οὐ πάντες χωροῦσι
οἷς δέδοται· δίδοται δὲ πᾶσι τοῖς αἰτήσασιν ἀπ
τὴν λογικὴν μάχαιραν, καὶ δεόντως αὐτῇ χρησα
ἵν᾽ εὐνουχίσωσιν ἑαυτοὺς διὰ τὴν τῶν οὐρανῶν
λείαν. Εἰ δὲ χρὴ καὶ ἱστοριῶν ἐφάψασθαι τῶ
τὰς γραφὰς, μετὰ τῆς ὑποφαινομένης ἡμῖν εἰ
ἀναγωγῆς φήσωμεν, ὅτι εἰσί τινες εὐνοῦχοι τοῦ
ἄγονοι παντὸς καλοῦ, ἵν᾽ οἰνοχοῶσιν [6]) αὐτῷ, κα

---

[1]) I Tim. IV, 3.
[2]) Matth. XIX, 12.
[3]) Hebr. IV, 12. — Ephes. VI, 17.
[4]) Deest τό in cd. Coloniensi.
[5]) Matth. XIX, 12.
[6]) Genes. XL, 1.

[redacted]

εὐνουχισθέντες· εἰσὶ δὲ καὶ τοῦ θεοῦ ἄνθρωποι, διὰ τοῦτο εὐνοῦχοι, ἵν' οἰκοδομήσωσι πεσοῦσαν τὴν Ἱερουσαλήμ. Περὶ μὲν οὖν τῶν προτέρων, ἐν τῇ Γενέσει γέγραπται· τῶν δὲ δευτέρων παράδειγμα ὁ ἐν τῇ δευτέρᾳ¹) Ἔζρα γεγραμμένος, ὅς φησι· „καὶ²) ἐγὼ ἤμην εὐνοῦχος τῷ βασιλεῖ. Καὶ³) ἐγένετο ἐν μηνὶ Νισὰν ἔτους εἰκοστοῦ Ἀρσαθερθᾶ βασιλεῖ," καὶ τὰ ἑξῆς, ἕως τοῦ „καὶ ἠγαθύνθη ἐνώπιον τοῦ βασιλέως, καὶ ἀπέστειλέ με." Καὶ σὺ δὲ ἐντυγχάνων τῷ⁴) δευτέρῳ Ἔζρα εὑρήσεις ὅλα τὰ κατὰ τὸν τόπον, καὶ ἐπιστήσεις, διὰ τί ἅγιος ὢν εὐνοῦχος γενόμενος ἀρχηγὸς τοῦ ἀνοικοδομηθῆναι τὸν ναὸν τοῦ θεοῦ. Φασὶ δὲ Ἑβραίων παῖδες, τὸν Δανιὴλ καὶ τοὺς τρεῖς σὺν αὐτῷ, Ἀνανίαν, Ἀζαρίαν, Μισαήλ, ἐν Βαβυλῶνι εὐνουχίσθαι, πληρουμένης τῆς πρὸς τὸν Ἐζεκίαν εἰρημένης προφητείας ὑπὸ Ἡσαΐου ἐν τῷ· „ἀπὸ⁵) τοῦ σπέρματός σου λήψονται, καὶ ποιήσουσι σπάδοντας ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ βασιλέως Βαβυλῶνος." Φασὶ δέ, ὅτι περὶ τούτων καὶ Ἡσαΐας προεφήτευσε φάσκων· „μὴ⁶) λεγέτω ὁ ἀλλογενὴς ὁ προσκείμενος κυρίῳ· ἀφοριεῖ με ἄρα κύριος ἀπὸ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ," καὶ τὰ ἑξῆς, ἕως τοῦ· „κρείττονα υἱῶν καὶ θυγατέρων." Καλὸν οὖν, ὡς πρὸς τὸν μυστικὸν τόπον, τὸ μὴ γεννᾷν ἐν Βαβυλῶνι, ἀλλὰ ἄγονον εἶναι πρὸς τὴν Βαβυλῶνα, ὡς ὁ Δανιήλ, ἵνα γεννήσωμεν, συλλαβόντες ἀπὸ τοῦ θείου πνεύματος, ὡς ἐκεῖνος, καὶ οἱ

---

¹) Sic H. et R. in textu; R. tamen in notis: „lege: ὁ ἐν τῷ δευτέρῳ. Sic infra (cfr. pag. huj. lin. 9.) ἐντυγχάνων τῷ δευτέρῳ Ἔζρα.

²) Nehem. I, 11. (II Esdr.) LXX. interpretes recte οἰνοχόος pro εὐνοῦχος.

³) Ibid. II, 1. 6. LXX. viri v. 1. rectius: Ἀρθασασθά.

⁴) Cfr. pag. huj. not. 1.

⁵) Jes. XXXIX, 7. coll. LXX. interprett. vers. editionibus.

⁶) Ibid. LVI, 3. 5. coll. LXX. virorum vers. edd.

σὺν αὐτῷ, ὁράματα καὶ προφητείας. Δεῖ δὲ εἰδέναι, ὅτι οὐκ ὀλίγας εὕροι ἂν πιθανότητας εἰς κατασκευὴν τοῦ τοὺς τρεῖς σωματικοὺς εἶναι εὐνουχισμοὺς ὁ βουλόμενος παραστῆναι τῷ λόγῳ, καὶ συναγορεῦσαι καὶ τοῖς προειρημένοις, καὶ διὰ τῶν συγγραμμάτων τοῦτο διδάξασιν. Οὐκ ἐβουλήθημεν δὲ ἐκθέσθαι αὐτὰς, μὴ γυμνασίας εἵνεκεν τιθέντες τοὺς λόγους, καὶ τὴν λύσιν ἑκάστου ἐκθέμενοι, πρόφασις γενώμεθα τοῖς μὴ ὡς βούλεται ὁ Ἰησοῦς χωροῦσι τὸν περὶ εὐνουχίας λόγον, πρὸς τὸ ἐν ἑτέρῳ δεῖ νοεῖν τὸ „χωρεῖν," καὶ σωματικῶς αὐτὸ ὑπολαμβάνειν,[1]) δέον πνεύματι ζῶντα, καὶ πνεύματι στοιχοῦντα, καὶ τοὺς τρεῖς εὐνουχισμοὺς πνευματικῶς πεπεῖσθαι λελέχθαι.

Περὶ τῶν προσενεχθέντων παιδίων τῷ Ἰησοῦ, ἵνα ἐπιθῇ τὰς χεῖρας αὐτοῖς.

6. „Τότε[2]) προσηνέχθησαν αὐτῷ παιδία," καὶ τὰ ἑξῆς, ἕως τοῦ· „καὶ ἐπιθεὶς[3]) τὰς χεῖρας αὐτοῖς, ἐπορεύθη ἐκεῖθεν." Τότε μὲν ἡ ἀναγεγραμμένη ἱστορία γέγονε, τῷ καὶ προσενηνέχθαι[4]) παιδία τῷ Ἰησοῦ, βουλομένων τῶν προσφερόντων ἐπιθεῖναι αὐτοῦ τὰς χεῖρας αὐτοῖς, καὶ προσεύξασθαι. Ἰστέον δὲ, ὅτι οὐκ ἔστιν ὅτε οὐ προσφέρεται παιδία[5]) τῷ Ἰησοῦ, ἐφ' οἷς

---

[1]) Ed. Coloniensis minus recte: *προλαμβάνειν.*

[2]) Matth. XIX, 13. Ed. Knapp. *προσηνέχθη.*

[3]) Matth. XIX, 15. Ed. Knapp. *καὶ ἐπιθεὶς αὐτοῖς τ. χεῖρας κ. τ. λ.*

[4]) Ed. H. *προσενηνέχθαι*, ed. R. *προσενέχθαι.*

[5]) H. et R. in textu: *οὐ προσφέρεται παιδία τὴν ψυχὴν τῷ Ἰησοῦ*, H. tamen in notis: „quamvis id habeant Codd. Holm. et Regius, nihilominus, quin ea vox, *τὴν ψυχήν*, e limbo in contextum irrepserit, nullus dubito. Vetus interpres: *sciendum quoniam non est quando non offeruntur pueri Jesu.* Infra, cfr. pag. 337. lin. 13. et 14., *τὰ τοιαῦτα δὴ παιδία προσηνέχθη τότε, καὶ ἀεὶ προσάγεται τῷ Ἰησοῦ.*"

[redacted]

ν, ὡς παρακαταθήκην αὐτὰ ἀπὸ θεοῦ λαβὼν,
ὼ[1]) ἐγὼ καὶ τὰ παιδία ἅ μοι ἔδωκεν ὁ θεός·"
τῶν παιδίων γε τούτων τινὰ μὲν χρηματιζέτω
ἄλλα δὲ λεγέσθω θηλάζοντα, ὡς τῶν νηπίων
τερα, καὶ ὁ κύριος ἡμῶν ἐκ στόματος ἀμφοτέ-
καταρτίζετω αἶνον, ἵνα ᾐσθημένοι τῆς τοιαύτης αὐ-
τὰ παιδία εὐεργεσίας λέγωμεν τό· „ἐκ στόμα-
πίων καὶ θηλαζόντων κατηρτίσω αἶνον." Παι-
λαμβάνων τοὺς ἐν Χριστῷ σαρκίνους, καὶ νηπίους,
; Κορινθίους ἐπιστάμενος ὁ ἀπόστολος Παῦλος
„κἀγὼ[3]) οὐκ ἠδυνήθην ὑμῖν λαλῆσαι ὡς πνευ-
ς, ἀλλ' ὡς σαρκίνοις,[4]) ὡς νηπίοις ἐν Χριστῷ."
οὖν δὴ παιδία προσηνέχθη τότε, καὶ ἀεὶ προς-
τῷ Ἰησοῦ. Σημεῖον δὲ τῆς τῶν νηπίων προς-
, οἱ πολλοὶ τῆς ἐκκλησίας ἐν Χριστῷ νήπιοι,
λάζοντες, χρείαν ἔχοντες γάλακτος, οὐ στερεᾶς
πρὸς οὓς λέγοι ἄν, ὡς ἂν τροφὸς[5]) θάλπουσα
ῆς τέκνα θάλπων αὐτοὺς, τό· „γάλα ὑμᾶς ἐπό-
ὁ βρῶμα· οὔπω γὰρ ἠδύνασθε." Εἶτ' ἐπεὶ οἱ
ντες εὐαγγελισταὶ τῶν κατὰ τὸν τόπον, ὅτι μὲν,
Ματθαῖός φησι, προσηνέχθη[6]) παιδία τῷ Ἰησοῦ, ἢ[7])

Hebr. II, 13. coll. Jes. VIII, 18.
Psalm. VIII, 2.
I Cor. III, 1. Edd. N. T. λαλῆσαι ὑμῖν.
Ed. Knapp. l. l. ὡς σαρκικοῖς.
Thess. II, 7. — I Cor. III, 2.
Matth. XIX, 13. — H. et R. h. l., cfr. pag. 338.
προσηνέχθη.
H. et R. in textu: ἢ ὡς ὁ Μάρκος, προσέφερον
ὰ βρέφη; H. tamen in notis: „Verba Marco tri-
us Lucae sunt (XVIII, 15.), ea tamen infra (cfr.
. lin. 20. seqq.) accurate distinguit: κατὰ δὲ τὸν
· — Λουκᾶν· ἵνα αὐτῶν ἅπτηται. Lacunosum
cum crediderim, qui sic fortasse" (cf. textum no-
„resarciendus est."

ὡς ὁ Μάρκος· „προσέφερον[1]) αὐτῷ παιδία·“ ἢ ὡς ὁ Λουκᾶς· „προσέφερον αὐτῷ καὶ βρέφη·“ ἀνέγραψαν, ὑπὸ τίνος δὲ προσηνέχθη, ἢ τίνες προσέφερον ἅμα παραλελοίπασιν, ἡμῖν καταλιπόντες ἐξετάζειν τὸ παραλελειμμένον, ἄξιον ἰδεῖν, πότερον κατὰ συντυχίαν ὑπὸ τῶν τριῶν τὸ τοιοῦτον παραλέλειπται, δυναμένων ἀναγράψαι, προσηνέχθη αὐτῷ ἀπὸ τῶν γονέων, ἢ ἀπὸ τῶν μητέρων, ἢ προσέφερον αὐτῷ βρέφη ἢ παιδία αἱ μητέρες αὐτῶν· ἢ γνώσεως λογισμῷ καὶ σοφίᾳ τὸ τοιοῦτον πεποιήκασιν, εἰς παράστασιν τοῦ, ὅτι προσελθόντες[2]) ἄγγελοι τῷ Ἰησοῦ καὶ διακονοῦντες αὐτῷ, αὐτοὶ νῷ θειοτέρῳ τὰς τῶν παιδίων ὁρῶντες διαφορὰς, ἢ βρεφῶν, οἴδασι τίνας προσφέρειν δεῖ τῷ Ἰησοῦ, ἵνα προσενεχθέντες αὐτῷ χειροτονηθῶσιν ὑπ' αὐτοῦ, καὶ πότε. Οἴδασι δὲ καὶ τίνας οὐ χρὴ, ἢ ὅτι[3]) ἐπί τινα χρόνον οὐ χρή· οὐ γὰρ ἄτερ ἡγοῦμαι ἀγγελικῆς οἰκονομίας τὰ τοσαῦτα παιδία προσέρχεσθαι τῷ Ἰησοῦ. Τὸ δὲ βούλημα τῶν προσφερόντων τὰ παιδία ἐστὶ, κατὰ μὲν τὸν Ματθαῖον· „ἵνα[4]) τὰς χεῖρας ἐπιθῇ αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, καὶ[5]) προςεύξηται·“ κατὰ δὲ τὸν Μάρκον· „ἵνα[6]) ἅψηται αὐτῶν“ κατὰ δὲ τὸν εἰπόντα, βρέφη αὐτὰ εἶναι, Λουκᾶν· „ἵνα[7]) αὐτῶν ἅπτηται·“ τῇ γὰρ προσευχῇ τοῦ Ἰησοῦ, καὶ τῇ ἀφῇ αὐτοῦ, τὰ παιδία καὶ τὰ βρέφη, οὐ δυνάμενα ἀκούειν, ἅπερ ἀκούουσιν οἱ ἤδη πνευματικοὶ, ἀρκεῖται εἰς βοήθειαν, καὶ ἣν χωρεῖ ὠφέλειαν. Ἅπτεται γὰρ αὐτῶν ἡ δύναμις Ἰησοῦ, μόνον χεῖρας ἐπιθέντος τὰς τῆς ἑαυτοῦ ἐπισκοπῆς αὐτοῖς, καὶ οὐκέτι αὐτῶν ἅπτεταί τι

---

1) Marc. X, 13. — Luc. XVIII, 15.
2) Matth. IV, 11.
3) H. et R. ἢ ὅτι ἐπὶ τίνα χρόνον κ. τ. λ.
4) Matth. XIX, 13.
5) Deest καί in ed. Coloniensi.
6) Marc. X, 13. coll. pag. 337. not. 7.
7) Luc. XVIII, 15.

[redacted]

ιρόνων. Τάχα δὲ καὶ, ὡς πρὸς τὸ ῥητὸν, τὸ βού-
τῶν προσφερόντων αὐτῷ βρέφη καὶ παιδία τοι-
ῦν, διαλαβόντων ὅτι οὐχ οἷόν τε ἦν, ἀψαμένου
βρεφῶν ἢ παιδίων, καὶ δύναμιν διὰ τῆς ἀφῆς
ὄντος αὐτοῖς, σύμπτωμα, ἢ δαιμόνιον, ἤ τι ἄψα-
σαι φθάσας ὁ Ἰησοῦς ἥψατο.

Ὅρα δ' ὅτι καὶ, ἐπεὶ πολλαὶ πονηραὶ δυνάμεις περὶ
ἀνθρωπίνην ψυχὴν ἀρχῆθεν ἀσχολοῦνται ποικίλως
ἐπιβουλεύουσαι, διὰ τοῦτο, ὡς ἤδη ἐκ τῶν προτέ-
ρων δύναμιν αὐτοῦ μαθόντες οἱ προσφέροντες τῷ
... τὰ βρέφη, τοῦτ' ἐποίουν, ἵνα διὰ τῆς ἐπιθέσεως
χειρῶν αὐτοῦ, καὶ τῆς περὶ παιδίων καὶ τῶν βρε-
ψυχῆς, διὰ τῆς ἀφῆς ἀπελαύνηται μὲν τὰ χείρονα,
...ς δὲ ἐγγινομένη διαφέρουσα ,καὶ πρὸς τὰ ἑξῆς
...ῇ, ὡς κωλυτικὴ τυγχάνουσα ἐπαφῆς τῶν ἐναντίων.
ὁ Σωτὴρ οὖν οὐχ [1]) ἁπλοῦν τι καὶ ἀκέραιον ἐπιστά-
ς τὸ τοιοῦτον, ἀλλὰ σωτήριον τοῖς ὑπ' αὐτοῦ χει-
...ουμένοις ὧν ἥπτετο, φησὶ τοῖς ἐπιτιμῶσι μαθη-
, καὶ διὰ τοῦ ἐπιτιμᾷν κωλύουσιν προσφέρεσθαι τὰ
δία, τὸ „ἄφετε [2]) τὰ παιδία, καὶ μὴ κωλύετε αὐτὰ
εῖν πρός με.“ Εἰ μὲν οὖν ἔχει λόγον τὰ ἀποδεδο-
... περὶ τοῦ, ὑπὸ τίνων προσηνέχθη, ἢ τίνες προσέ-
ον, ἀκολούθως ἂν ἐκείνοις μαθηταί τινες ἐξαίρετοι
πο [3]) τοῦ Ἰησοῦ δυνάμεις ἅγιαι μεμαθητευμέναι
...ῷ τοῦ θεοῦ· φθάνειν γὰρ καὶ ἐπὶ τοιαύτας τὸ τῶν
...ῶν Ἰησοῦ ὄνομα εὔλογον, ἵνα μὴ μόνον οἱ ἄν-
...οι αὐτῷ μαθητεύωνται, ἀλλὰ καὶ οἱ ἄγγελοι οἷς
...η, καὶ εἴ τις αὐτῷ πιστεύειν βούλεται ἀπὸ „παν-
[4]) ὀνόματος ὀνομαζομένου οὐ μόνον ἐν τῷ αἰῶνι

---

[1]) H. et R. in textu: οὐχ ἁπλῶς τι, in notis: „le-
lum fortasse: οὐχ ἁπλοῦν τι.“

[2]) Matth. XIX, 14.

[3]) H. et R. in notis, ille: „Cod. Holm.,“ hic:
Cod. Anglicanus: νοεῖν τό.““

[4]) Ephes. I, 21.

τούτῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι." Εἰ μέντοι τὸ τοι-
οῦτόν τις βίαιον νομίζοι, θέλων μὴ ἐπ' ἄλλων τάσσε-
σθαι ἢ ἀνθρώπων τὸ τῶν μαθητῶν ὄνομα, ἐπιτιμών-
των τοῖς προσφέρουσι τῷ Ἰησοῦ τὰ βρέφη καὶ τὰ παι-
δία, εἶεν ἂν οἱ τῶν διδάσκειν τὸν λόγον ἐπιχειρούντω
ἁπλούστεροι, καὶ μέχρι παιδίων, λόγον ἔχοντες γάλακ
ἐοικότα, ποτίζοντες τοὺς γάλακτος χρήζοντας, προσφ
ροντες τῷ Ἰησοῦ βρέφη καὶ παιδία· οὐ γὰρ δύναν
λογικώτεροι τῆς τούτων καταστάσεως πείθειν, ὡς ὁ δ
νάμενος λέγειν· „Ἕλλησί[1]) τε καὶ βαρβάροις, σοφ
τε καὶ ἀνοήτοις ὀφειλέτης εἰμί." Τούτων δὲ προσ
ρόντων τῷ Ἰησοῦ βρέφη καὶ παιδία λογικώτεροι νο
ζοντες εἶναι τῶν διδασκόντων, καὶ διὰ τοῦτο μαθ
χρηματίζοντες Ἰησοῦ, πρὶν μάθωσι τὰ περὶ τῶν βρ
καὶ τῶν παιδίων, ἐπιτιμῶσι τοῖς ἁπλούστερον
σκοῦσι καὶ παιδία προσφέρουσι. Σαφῶς δὲ τὸ τοι
νοήσεις, ἐπιστήσας τῷ· „βλέπετε[2]) γὰρ τὴν κλῆσ
μῶν, ἀδελφοί, ὅτι οὐ πολλοὶ σοφοὶ κατὰ σάρκα, οὐ
λοὶ δυνατοί, οὐ πολλοὶ εὐγενεῖς·· ἀλλὰ[3]) τὰ μω
κόσμου ἐξελέξατο ὁ θεός, καὶ τὰ μὴ ὄντα, ἵνα τ
καταργήσῃ." Βλεπέτω τις οὖν τινα τῶν ἐπαγγ

---

[1]) Rom. I, 14.

[2]) I Cor. I, 26. 27. 28. coll. edd. N. T.

[3]) Ita fortasse legendum est, quomodo habe I, 26. 27. 28. ἀλλὰ τὰ μωρὰ τοῦ κόσμου ἐξ Θεός, ἵνα τοὺς σοφοὺς καταισχύνῃ (ed. Lachm ταισχύνῃ τ. σοφούς)· καὶ τὰ ἀσθενῆ τοῦ κό λέξατο ὁ Θεός, ἵνα καταισχύνῃ τὰ ἰσχυρά· κα τοῦ κόσμου καὶ τὰ ἐξουθενημένα ἐξελέξατο ὁ τὰ μὴ ὄντα, ἵνα κ. τ. λ., cum praesertim hu locum id proxime sequatur: προσφέροντα τὸ κόσμου, καὶ τὰ ἐξουδενωμένα, καὶ τὰ ἀγενῆ beat vetus interpres: *elegit Deus, et quae quae ignobilia, et quae non sunt, ut ea destrueret.* Huetius.

τὴν κατήχησιν ἐκκλησιαστικὴν καὶ διδασκαλίαν, προςφέροντα τὰ μωρὰ τοῦ κόσμου, καὶ τὰ ἐξουδενωμένα, καὶ τὰ ἀγενῆ, καὶ διὰ τοῦτο λεχθησόμενα ἂν καὶ παιδία, καὶ βλέπων ἐπιτιμάτω, ὡς ἀκρίτως ποιοῦντι, τῷ προσφέροντι τηλικούτῳ Σωτῆρι καὶ διδασκάλῳ βρέφη καὶ παιδία. Καὶ πρόσχες, εἰ μὴ ἁρμόζει ἀναφέρειν τὰ νῦν ἐξεταζόμενα ἐπὶ τὰ τοιαῦτα, τῶν μὲν προσφερόντων παιδία, ἵνα τὰς χεῖρας αὐτοῖς ἐπιθῇ Ἰησοῦς, καὶ προσεύξηται, τῶν δὲ μαθητῶν ἐπιτιμώντων αὐτοῖς. Εἴποι δ' ἂν πρὸς τοὺς ἐπιτιμῶντας ἐπὶ παιδίοις προσαγομένοις[1]) τῷ Ἰησοῦ διδάσκαλος, καὶ Σωτὴρ, καὶ κύριος „ἄφετε τὰ παιδία, καὶ μὴ κωλύετε αὐτὰ ἐλθεῖν πρός με." Εἶτα προτρέπων[2]) τοὺς μαθητὰς ὄντας ἄνδρας συγκαταβαίνειν τῇ ὠφελείᾳ τῶν παιδίων, ὅπως γένωνται τοῖς παιδίοις παιδία, ἵνα τὰ παιδία κερδήσωσι,[3]) λεγέτω ὁ Σωτὴρ τό· „τῶν γὰρ τοιούτων ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν·" καὶ γὰρ αὐτὸς ἐν μορφῇ[4]) θεοῦ ὑπάρχων, οὐχ ἁρπαγμὸν ἡγησάμενος[5]) τὸ εἶναι ἴσα θεῷ, γέγονε παιδίον, ὥστε λελέχθαι τοῖς μάγοις ὑπὸ τοῦ Ἡρώδου περὶ αὐτοῦ· „πορευθέντες[6]) ἀκριβῶς ἐξετάσατε περὶ τοῦ παιδίου·" καὶ ὑπὸ τοῦ Ματθαίου· „ὅτι[7]) ὁ ἀστὴρ, ὃν εἶδον ἐν τῇ ἀνατολῇ, προῆγεν αὐτούς, ἕως[8]) οὗ ἐλθὼν ἐστάθη οὗ ἦν τὸ παιδίον·" καὶ

---

[1]) Ed. Huetii προαγομένοις. — Matth. XIX, 14.

[2]) H. et R. in notis, ille: „Codd. Holm. et Reg.," hic: „„Codd. Regius et Anglicanus: προτρέπον."

[3]) Cfr. I Cor. IX, 22. — Matth. XIX, 14.

[4]) Philipp. II, 6.

[5]) H. ad marginem: „Cod. Regius: ἡγήσατο." R. minus accurate in notis: „„Cod. Reg.: ἡγησάμενος.""

[6]) Matth. II, 8. Ed. Lachm. ἐξετάσατε ἀκριβῶς κτλ.

[7]) Matth. II, 9. Edd. N. T. καὶ ἰδοὺ ὁ ἀστὴρ, ὃν — αὐτούς.

[8]) Ed. Knapp. l. l. ἕως ἐλθὼν ἔστη ἐπάνω οὗ ἦν κτλ., ed. Lachm. ἕως ἐλθὼν ἐστάθη ἐπάνω οὗ ἦν κτλ.

μετ' ὀλίγα· „ἐλθόντες,[1]) φησὶν, εἰς τὴν οἰκίαν, εἶδον τὸ παιδίον μετὰ Μαρίας τῆς μητρὸς αὐτοῦ.“ Καὶ ἐφανεὶς δὲ τῷ Ἰωσὴφ ἄγγελος, παιδίον ἐκάλεσε τὸν τηλικοῦτον ἡμῶν Σωτῆρα, εἰπών· „ἐγερθεὶς[2]) παράλαβε τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ, καὶ φεῦγε εἰς Αἴγυπτον.“ Πάλιν τε αὖ τελευτήσαντος τοῦ[3]) Ἡρώδου ἄγγελος κυρίου κατ' ὄναρ φαίνεται τῷ Ἰωσὴφ ἐν Αἰγύπτῳ, λέγων· „ἐγερθεὶς παράλαβε[4]) τὸ παιδίον, καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ.“ Καὶ ὁ Ἰησοῦς οὖν οὐ μόνον κατὰ τὴν ἱστορίαν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ἀναγωγὴν ἐταπείνωσε ἑαυτὸν ὡς παιδίον, ὥστ' ἂν εἰπεῖν, ὡς τό· „μάθετε[5]) ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πρᾶός εἰμι, καὶ ταπεινὸς[6]) τῇ καρδίᾳ· οὕτως καὶ τό· μάθετε ἀπ' ἐμοῦ γενομένου ὡς παιδίου πῶς λέγω τό· „τῶν[7]) γὰρ τοιούτων ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν“ τοιούτων ὁποῖά ἐστι τὰ παιδία, περὶ ὧν οὐκ ἐπιτρέπει τοὺς μαθητὰς ἐπιτιμᾷν τοῖς προσφέρουσιν αὐτά. Καὶ Παῦλος δὲ, ὡς ἐπιστάμενος τό· „τῶν γὰρ τοιούτων ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν“ δυνάμενος ἐν βάρει[8]) εἶναι, ὡς Χριστοῦ ἀπόστολος, ἐγένετο νήπιος, καὶ παραπλήσιος τροφῷ θαλπούσῃ τὸ ἑαυτῆς παιδίον, καὶ λαλούσῃ λόγους ὡς παιδίον διὰ τὸ παιδίο[ν]

8. Τούτων δὲ ἐπιμελῶς ἀκουστέον, ἵνα μὴ φαντασίᾳ σοφίας, καὶ τοῦ διαβεβηκέναι, καταφρονῶμεν ...

---

[1]) Matth. II, 10.

[2]) Ibid. II, 13.

[3]) Desideratur τοῦ in ed. Coloniensi.

[4]) H. et R. in notis, ille: „Cod. Holmiensis,“ hic „„Cod. Anglicanus: παράλαβε τὴν μητέρα καὶ τὸ παιδίον αὐτοῦ.““ Cfr. Matth. II, 20.

[5]) Matth. XI, 29. Ed. Knapp. πρᾷός εἰμι, ed. Lachm. πραΰς εἰμι. Edd. H. et R. πρᾶός εἰμι.

[6]) H. et R. minus accurate: τάπεινος.

[7]) Matth. XIX, 14.

[8]) I Thess. II, 7.

μεγάλοι τῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ μικρῶν,[1]) καὶ παιδίων, ἀλλ' εἰδότες, πῶς εἴρηται τό· „τῶν[2]) γὰρ τοιούτων ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν·“ τοιοῦτοι γενώμεθα, ἵνα καὶ δι' ἡμῶν σώζηται τὰ παιδία. Οὐ μόνον δὲ οὐκ ἀφιέντες τὰ παιδία προσφέρεσθαι τῷ Ἰησοῦ, οὐδὲ μόνον μὴ κωλύοντες αὐτὰ προσφέρεσθαι αὐτῷ, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ μετὰ τῶν παιδίων γενόμενοι παιδία, τὸ βούλημα τοῦ Σωτῆρος ποιήσωμεν, ἵνα σωζομένων καὶ δι' ἡμᾶς τοιούτους γενομένους τῶν παιδίων, ὡς ταπεινώσαντες ἑαυτοὺς ὑπὸ τοῦ θεοῦ ὑψωθῶμεν. Καὶ τοιοῦτον γάρ τι δύνασθαι[3]) νοεῖσθαι εἰς τό· „πᾶς[4]) ὁ ταπεινῶν ἑαυτὸν ὑψωθήσεται·“ μάλιστα ἐπεὶ ἐν τοῖς ἀνωτέρω γέγραπται τό· „ὅστις[5]) οὖν ταπεινώσει ἑαυτὸν ὡς τὸ παιδίον τοῦτο, οὗτός ἐστιν ὁ μείζων ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν.“ Καὶ ταῦτα μὲν ἔστω χρήσιμα πρὸς τοὺς ἐπιτιμῶντας μαθητὰς παιδίων προσφερομένων τῷ Ἰησοῦ τοῖς προσφέρουσιν. Ἴστω δὲ τὰ παιδία, κἂν μὴ πᾶσιν ὡς παιδία παρακολουθεῖν δύνηται τοῖς λεγομένοις, ὅτι ἐπέθηκε μὲν τοῖς παιδίοις ὁ Ἰησοῦς τὰς χεῖρας, ἐπιθεὶς δὲ ἐπορεύθη ἐκεῖθεν, καὶ δύναμιν ἐναφεὶς τοῖς παιδίοις διὰ τῆς ἁφῆς, ἐπορεύθη ἀπὸ τῶν παιδίων, μὴ δυνηθέντων ὁμοίως τοῖς μαθηταῖς ἀκολουθεῖν τῷ Ἰησοῦ. Εἴπερ δὲ λόγια[6]) κυρίου ἐστὶ καὶ τὰ εὐαγγελικά, καὶ λόγια ἁγνά, καὶ ἀργύριον πεπυρωμένον, δοκίμιον, ἀπεσταλμένον τῇ γῇ, καὶ ἄκρως[7]) κεκαθαρμένον, καὶ ἑπτα-

---

1) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Regius: μικρῶν παιδίων.“

2) Matth. XIX, 14.

3) H. et R. in textu: δύνασθαι, H. tamen in notis: „ita Codd. Holm. et Reg. Lege (it. R. in notis) δύναται.“

4) Luc. XIV, 11. coll. edd. N. T.

5) Matth. XVIII, 4. Ed. Knapp. ταπεινώσῃ.

6) Psalm. XII, 6. (XI, 7.)

7) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Regius: ἀκριβῶς κεκαθαρισμένον.“

πλασίως, ὀφείλει[1]) τις εἶναι εὔλογος αἰτία, δι' ἣν ἐκτιθέμενος τὰ κατὰ τὸν τόπον ὁ Ματθαῖος, δύο μὲν εἴπῃ τὰ βουλήματα τοῦ προσενηνέχθαι τῷ Ἰησοῦ τὰ παιδία, οὐκέτι δὲ πρὸς τὰ δύο τὰ ἑξῆς ἐπιφέρει· προσενηνέχθη[2]) μὲν γὰρ τὰ παιδία, οὐκέτι ἵνα μόνον τὰς χεῖρας αὐτοῖς ἐπιθῇ ὁ Ἰησοῦς, ἀλλὰ πρὸς τούτῳ, ἵνα καὶ προσεύξηται.

9. Γέγραπται δὲ, ὅτι „καὶ[3]) ἐπιθεὶς τὰς χεῖρας αὐτοῖς, ἐπορεύθη ἐκεῖθεν·" οὐ γὰρ προσέθηκε „καὶ προσευξάμενος·" ἠδύνατο γὰρ λελέχθαι· καὶ ἐπιθεὶς τὰς χεῖρας καὶ προσευξάμενος αὐτοῖς, ἐπορεύθη ἐκεῖθεν. Ὅρα οὖν, εἰ δύνασαι μείζοσι μὲν τῶν παιδίων τηρεῖν τὴν προσευχὴν τοῦ Ἰησοῦ, δυναμένοις χωρῆσαι καὶ τὴν ἐπίθεσιν τῶν χειρῶν αὐτοῦ ἐπ' αὐτοὺς, καὶ τὴν περὶ αὐτῶν πρὸς τὸν πατέρα εὐχήν· τοῖς δὲ παιδίοις ἀρκεῖν λέγειν τὴν ἐπίθεσιν τῶν χειρῶν αὐτοῦ. Εἰς δὲ τὰ ἀποδεδομένα περὶ τοῦ· „τῶν[4]) γὰρ τοιούτων ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν·" προτρεπόμενα καὶ τὸν σοφώτατον, μὴ ὑπερηφανεῖν τοὺς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ μικροὺς, μηδὲ καταφρονεῖν τῶν παιδίων καὶ νηπίων ἐν Χριστῷ, χρήσιμον παραλαβεῖν ἀπὸ τοῦ κατὰ Λουκᾶν τό· „ἀμὴν[5]) λέγω ὑμῖν, ὃς ἐὰν μὴ δέξηται τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ ὡς παιδίον·" ὃ οὐ παιδίον μὲν ὢν, ἀλλὰ ἀνὴρ τὰ[6]) τοῦ νηπίου καταργήσας, γινόμενος δὲ τοῖς παιδίοις παιδίον, καὶ λέγων αὐτοῖς· „οὐκ[7]) ἐδυνήθην ὑμῖν λαλῆ-

---

[1]) H. et R. ὀφείλει τίς εἶναι — τὰ ἑξῆς ἐπιφέρει; προσενηνέχθη κ. τ. λ.

[2]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Regius: προσηνέχθη γὰρ αὐτοῖς τὰ παιδία."

[3]) Matth. XIX, 15. coll. pag. 336. not. 3.

[4]) Matth. XIX, 14.

[5]) Luc. XVIII, 17. Ed. Lachm. ὃς ἂν μὴ δέξηται κτλ.

[6]) I Cor. XIII, 11.

[7]) Ibid. III, 1. 2. coll. pag. 337. not. 3. et 4.

σαι ὡς πνευματικοῖς, ἀλλ' ὡς σαρκίνοις, ὡς νηπίοις ἐν Χριστῷ. Γάλα ὑμᾶς ἐπότισα, οὐ βρῶμα." Ὅλη [1]) γοῦν ἡ σύμφρασις τοῦ κατὰ Λουκᾶν τοιαύτη ἐστίν· „προσέφερον [2]) δὲ αὐτῷ καὶ βρέφη, ἵνα αὐτῶν ἅπτηται," καὶ τὰ ἑξῆς, ἕως τοῦ· „ὃς [3]) ἐὰν μὴ δέξηται τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ ὡς παιδίον, οὐ μὴ εἰσέλθῃ εἰς αὐτήν." Σχεδὸν δὲ ταῖς αὐταῖς λέξεσι καὶ ὁ Μάρκος, μάλιστα τὰ τελευταῖα, ὡσαύτως ἐξέθετο.

Περὶ τοῦ ἐπερωτήσαντος πλουσίου τὸν Ἰησοῦν, καὶ εἰπόντος· „διδάσκαλε [4]) ἀγαθὲ," καὶ τὰ ἑξῆς.

10. „Καὶ [5]) ἰδοὺ εἷς προσελθὼν, εἶπεν αὐτῷ· διδάσκαλε, τί ἀγαθὸν ποιήσω, ἵνα σχῶ [6]) ζωὴν αἰώνιον;" καὶ τὰ ἑξῆς, ἕως τοῦ· „πολλοὶ [7]) δὲ ἔσονται πρῶτοι ἔσχατοι· καὶ ἔσχατοι πρῶτοι." Ἐν μὲν Ψαλμοῖς γέγραπται, ὡς δυναμένου τοῦ ἀνθρώπου ποιεῖν ἀγαθὸν, ὅτι „ὁ θέλων [8]) ζωὴν, ἀγαπῶν ἡμέρας ἰδεῖν ἀγαθὰς, παῦσον τὴν γλῶσσάν σου ἀπὸ κακοῦ, καὶ χείλη σου τοῦ μὴ λαλῆσαι δόλον· ἔκκλινον ἀπὸ κακοῦ, καὶ ποίησον ἀγαθόν." Ἐνταῦθα δὲ ὁ Σωτὴρ πρὸς τὸν εἰπόντα· „τί [9]) ἀγαθὸν ποιήσω, ἵνα ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσω;"

---

[1]) Ὅλη γοῦν ἡ σύμφρασις. Postrema ea vox in Codd. Holm. et Reg. deformata erat, etc. Huetius.

[2]) Luc. XVIII, 15. Edd. N. T. καὶ τὰ βρέφη.

[3]) Ibid. XVIII, 17. coll. pag. 344. not. 5.

[4]) Matth. XIX, 16. In ed. Lachm., cfr. pag. huj. not. 5., ἀγαθέ deest.

[5]) Matth. XIX, 16. Ed. Knapp. προσελθὼν, εἶπεν αὐτῷ· διδάσκαλε ἀγαθὲ, —, ἵνα ἔχω κτλ., ed. Lachm. προσελθὼν αὐτῷ εἶπεν· διδάσκαλε, τί — ἵνα σχῶ κτλ.

[6]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Regius: ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσω."

[7]) Matth XIX, 30.

[8]) Psalm. XXXIV, 12. 13. 14. (XXXIII.)

[9]) Matth. XIX, 16. coll. pag. huj. not. 5. et 6.

εἶπεν, ὡς τοῦ κυρίως ἀγαθοῦ ἐπὶ μηδένα ἀναφ
νου ἢ τὸν θεὸν, τό· „τί[1]) με ἐρωτᾷς περὶ τοῦ
θοῦ; εἷς ἐστιν ὁ ἀγαθός.“ Χρὴ δὲ εἰδέναι, ὅ
ἐνταῦθα μὲν κυρίως τὸ ἀγαθὸν ἐπὶ τοῦ θεοῦ τέτακ
νου· ἐν ἄλλοις δὲ καταχρηστικῶς, καὶ ἐπὶ ἔργων
θῶν, καὶ ἐπὶ ἀνθρώπου ἀγαθοῦ, καὶ ἐπὶ δένδρου
θοῦ, καὶ σὺ δ' ἂν εὕροις καὶ ἐπὶ ἄλλων πλειόνω
σόμενον τὸ ἀγαθόν. Οὐ νομιστέον οὖν μάχεσθ
„ποίησον[2]) ἀγαθόν·“ πρὸς τό· „τί[3]) με ἐρωτᾷ
τοῦ[4]) ἀγαθοῦ; εἷς ἐστιν ὁ ἀγαθός·“ λελεγμένο
τὸν πυθόμενον[5]) καὶ εἰπόντα· „διδάσκαλε,[6]) τί
θὸν ποιήσω;“ Ὁ μὲν οὖν Ματθαῖος, ὡς περὶ ἀ
ἔργου ἐρωτηθέντος τοῦ Σωτῆρος ἐν τῷ· „τί ἀ
ποιήσω;“ ἀνέγραψεν· ὁ δὲ Μάρκος καὶ Λουκᾶς
τὸν Σωτῆρα εἰρηκέναι· „τί[7]) με λέγεις ἀγαθόν;
ἀγαθὸς, εἰ μὴ εἷς, ὁ θεός·“ ὡς τὸ τεταγμένον
θὸς“ ὄνομα ἐπὶ τοῦ θεοῦ μὴ ἂν ταχθῆναι καὶ ἐφ
ρου τινός· οὐ γάρ ᾖ ἀγαθὸς ὁ θεὸς, ταύτῃ λέγο
ἀγαθὸς[8]) ἄνθρωπος, ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ θησαυροῦ π
ρων τὰ ἀγαθά. Καὶ ὁ Σωτὴρ δὲ, ὥς ἐστιν „εἰ
τοῦ θεοῦ τοῦ ἀοράτου,“ οὕτως καὶ τῆς ἀγαθότητ
τοῦ εἰκών. Καὶ παντὸς δὲ τοῦ ὑποδεεστέρου ᾧ

---

[1]) Matth. XIX, 17. Ed. Knapp. τί με λέγεις
θόν; οὐδεὶς ἀγαθὸς, εἰ μὴ εἷς, ὁ Θεός.

[2]) Psalm. XXXIV, 14. (XXXIII.)

[3]) Matth. XIX, 17. coll. pag. huj. not. 1.

[4]) Deest h. l., cfr. pag. huj. not. 1., τοῦ in
H. et R.

[5]) H. et R. in textu: τὸν πειθόμενον κτλ., i
tis: „sic habent Codd. Holm. et Regius, perperam;
τὸν πυθόμενον κτλ.“ Cfr. pag. 348. lin. 17. 19. e

[6]) Matth. XIX, 16. coll. pag. 345. not. 4. et 5

[7]) Marc. X, 18. et Luc. XVIII, 19.

[8]) Matth. XII, 35. et Luc. VI, 45.

[9]) Coloss. I, 15. — Sap. Salom. VII, 26.

„ἀγαθὴ" φωνὴ, ἄλλο σημαινόμενον ἔχει τὸ
ῦ λεγόμενον, εἴπερ ὡς μὲν πρὸς τὸν πατέρα
ην ἀγαθότητος, ὡς δὲ πρὸς τὰ λοιπὰ, ὅπερ ἡ
ρὸς ἀγαθότης πρὸς[1]) αὐτὸν ἢ καὶ μᾶλλόν ἐστι
αλογίαν προσεχῆ ἰδεῖν ἐπὶ ἀγαθότητος τοῦ θεοῦ
ν Σωτῆρα, ὄντα εἰκόνα τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ,
αὶ τοῦ Σωτῆρος πρὸς ἀγαθὸν ἄνθρωπον, καὶ
ν ἔργον, καὶ ἀγαθὸν δένδρον· πλείων[2]) γὰρ ἡ
χὴ[3]) πρὸς τὰ ὑποδεέστερα ἀγαθὰ ἐν τῷ Σωτῆρι,
στιν εἰκὼν τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ τοῦ θεοῦ, ἤπερ
οχὴ τοῦ θεοῦ, ὄντος ἀγαθοῦ, πρὸς τὸν εἰπόντα
τῆρα· „ὁ πατήρ,[4]) ὁ πέμψας με, μείζων μου ἐστίν"
α πρὸς ἑτέρους καὶ εἰκόνα τῆς ἀγαθότητος τοῦ θεοῦ.
ἔχεται δὲ τοῦ βουλήματος ἔχεται τῶν λελεγμένων[5]) πρὸς
· „τί[6]) ἀγαθὸν ποιήσω;" — λέλεκται[7]) δὲ πρὸς αὐτό·
τί με ἐρωτᾷς περὶ τοῦ ἀγαθοῦ; εἷς ἐστιν ὁ ἀγαθός."
– τό· „ὅταν[8]) ποιήσητε πάντα τὰ διαταχθέντα ὑμῖν,
ὀφείλετε λέγειν, ὅτι δοῦλοι ἀχρεῖοί ἐσμεν· ὃ ὠφείλομεν[9]) ποιῆσαι, πεποιήκαμεν." Ἐὰν γὰρ ποιήσωμεν

---

[1]) H. et R. in textu: *εἰς αὐτόν*, H. tamen ad marg., R. in notis: „Cod. Regius: *πρὸς αὐτόν*."

[2]) H. et R. in textu: *πλεῖον*, H. tamen ad marg., R. in notis: „lege *πλείων*."

[3]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Reg. *ὑποδοχή*."

[4]) Ev. Joann. XIV, 28. coll. ed. nostrae Tom. II. pag. 45. not. 1., pag. 68. not. 9. et pag. 473. not. 2.

[5]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Reg.: *λεγομένων*."

[6]) Matth. XIX, 16.

[7]) H. et R. in textu: *λελέχθαι*, H. tamen ad marg., R. in notis: „lege *λέλεκται*." — Matth. XVI, 17. coll. pag. 346. not. 1.

[8]) Luc. XVII, 10. Ed. Knapp. pro verbis: *ὀφείλετε — ὠφείλομεν*, haec habet: *λέγετε· ὅτι δοῦλοι ἀχρεῖοί ἐσμεν· ὅτι ὃ ὠφείλομεν*, ed. autem Lachm. haec: *λέγετε· δοῦλοι ἀχρεῖοί ἐσμεν, ὃ ὠφείλομεν.*

[9]) H. et R. *ὀφείλομεν.*

πάντα τὰ διαταχθέντα, οὐδ᾽ οὕτως, ὡς πρὸς τὰς ἐνθάδε
λέξεις, ἀγαθόν τι πεποιήκαμεν· οὐκ ἂν γὰρ ἀγαθῶν
ὄντων ὧν ποιοῦμεν, ἐλέλεκτο δεῖν λέγειν ἐπὶ τῷ γε-
γονέναι τὰ διαταχθέντα, τό· „δοῦλοι [1]) ἀχρεῖοί ἐσμεν.“
Ἔστι δὲ καταχρηστικῶς αὐτὰ εἰπεῖν εἶναι ἀγαθὰ, ὁμοίως
τῷ· „ἔκκλινον ἀπὸ κακοῦ, καὶ ποίησον ἀγαθόν.“ Οἶ-
μαι δ᾽ ὅτι ὁ ποιῶν τὸ προστεταγμένον ἐν τῷ· „ἔκκλι-
νον ἀπὸ κακοῦ, καὶ ποίησον ἀγαθόν·“ ὡς μὲν πρὸς τὰ
ὑπὸ τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων ἐπιτελούμενα ποιεῖ ἀγαθόν
ὡς δὲ πρὸς τὸ ἀληθῶς ἀγαθὸν, ὥσπερ οὐ δικαιωθήσε
ται [2]) ἐνώπιον τοῦ θεοῦ πᾶς ζῶν, πάσης ἀνθρωπίν
δικαιοσύνης ἐλεγχομένης ὡς οὐ δικαιοσύνης, ἐπὰν θε
ρηθῇ ἡ τοῦ θεοῦ δικαιοσύνη· οὕτως οὐδὲ ἀγαθὸς χρ
ματίσειεν ἐνώπιον τοῦ ἀγαθοῦ θεοῦ πᾶς [3]) ὃς πρὸς
ὑποδεέστερα συγκρίσει ἐκείνων ἀγαθὸς ἂν λεχθείη.

11. Λέγοιτο δ᾽ ἂν ὑπό τινος, ὡς ἄρα γινώσκω
Σωτὴρ τὴν τοῦ πυνθανομένου ἕξιν, καὶ προαίρεσιν, π
ἀποδέουσαν τοῦ ποιεῖν τὸ ἐφικτὸν ἀνθρώποις ἀγα
εἶπεν αὐτῷ πυνθανομένῳ· „τί [4]) ἀγαθὸν ποιήσω;“
„τί με ἐπερωτᾷς [5]) περὶ τοῦ ἀγαθοῦ;“ ὡσεὶ ἔλεγ
παρεσκευασμένος ὢν πρὸς τὰ λεχθησόμενα ἂν περ
ἀγαθοῦ, πυνθάνῃ, τί ἀγαθὸν ποιήσας ζωὴν αἰώνιον
ρονομήσεις. Εἶτα διδάσκει ὅτι ἀληθῶς ἀγαθὸς εἰ
περὶ οὗ καὶ ὁ νόμος λέγει τό· „ἄκουε [6]) Ἰσραὴλ,
ὁ θεὸς ἡμῶν κύριος εἷς ἐστι.“ κυρίως γὰρ ὁ

---

1) Luc. XVII, 10. — Psalm. XXXIV, 14. (X
2) Psalm. CXLIII, 2. (CXLII.)
3) Ita ad oram habebat Ms. Holm., at in c
πᾶς ὁ, quemadmodum et Cod. Regius. Huet. I
R. in notis: „ita ad oram habet Cod. Anglican.
4) Matth. XIX, 16. — 17. coll. pag. 346.
5) H. et R. h. l., cfr. pag. 347. not. 7. coll.
not. 1. et 3., ἐπερωτᾷς.
6) Deuteron. VI, 4. — H. et R. in textu: κ
H. tamen ad marginem: „scrib. κύριος εἷς ἐστι

ίως κύριος, καὶ κυρίως ἀγαθὸς οὗτός ἐστιν, ὃν
ι πάντα ὡς ἀγαθὸν ποιεῖν. Ζητήσεις δὲ, πῶς
ιθότητος αὐτοῦ πνεῖ καὶ τὰ μὴ νοούμενα ὑπὸ
) ὅσον ἐφ' ἑαυτοῖς συκοφαντούντων τὸν τοῦ νό-
ν, καὶ κατηγορούντων αὐτοῦ ἃ οὐδὲ περὶ ἀν-
τάχα[2]) λέγειν εὔκολόν ἐστι· πείθομαι γὰρ θεοῦ
τος πνεῖν καὶ τό· „ἐγὼ[3]) ἀποκτενῶ·“ οὐκ ἔλατ-
„καὶ ζῆν ποιήσω·“ ὁμοίως δὲ καὶ τό· „πατά-
ἧττον τοῦ· „κἀγὼ ἰάσομαι.“ Εἰ δὲ καὶ αὐ-
ν ποιεῖ, ἰστέον ὅτι πολλάκις καὶ ἰατρὸς ἀλγεῖν
ποιήσας δὲ ἀλγεῖν[4]) ὁ θεὸς, πάλιν ἀποκαθίστη-
τω δὲ καὶ ἀπὸ ἀγαθότητος οὓς ἔπαισεν, ἔπαι-
γὰρ υἱοῖς τοῖς παιδευομένοις „προσφέρεται[5])
Τίς γὰρ υἱὸς ὃν οὐ παιδεύει πατήρ;“ Ἀλλὰ
σα[6]) παιδεία πρὸς μὲν[7]) τὸ παρὸν οὐ δοκεῖ
ναι, ἀλλὰ λύπης· ὕστερον δὲ καρπὸν εἰρηνικὸν
αὐτῆς γεγυμνασμένοις ἀποδίδωσι δικαιοσύνης.“
ὡς ἔπαισεν ὁ θεὸς, οὕτως καὶ ἰάσατο· ἀληθὲς
„ἔπαισε,[8]) καὶ αἱ χεῖρες αὐτοῦ ἰάσαντο.“ Εἰ
ἄδοξον δὲ τὸ λεχθησόμενον, ὅμως λεχθήσεται·
θεοῦ ὀνομαζόμενος θυμὸς, ἔργον σωτήριον ποιεῖ
, καὶ ἡ λεγομένη ὀργὴ αὐτοῦ, ἐπεί ἐστιν ἀγα-
, παιδεύει. Πολλὰ δ' ἂν λέγοιτο πρὸς τοὺς
ως μὴ βλάπτεσθαι, περὶ ἀγαθότητος θεοῦ, καὶ
σως[9]) τῆς χρηστότητος αὐτοῦ, ἣν εὐλόγως ἔκρυψε

---

esideratur τό in ed. R.
L et R. in textu: ταχέως, H. tamen ad margin.,
s (adjectis verbis: *non male*): „Cod. Reg.: τάχα.“
eut. XXXII, 39. LXX. interpretes: ἀποκτείνω.
ob. V, 18.
ebr. XII, 7. Ed. Knapp. τίς γάρ ἐστιν υἱός κτλ.
ebr. XII, 11.
esideratur μέν in edd. H. et R.
ob. V, 18.
salm. XXXI, 19. (XXX.)

τοῖς φοβουμένοις αὐτὸν, ἵνα μὴ τοῦ πλούτου
στότητος αὐτοῦ, καὶ τῆς ἀνοχῆς, καὶ τῆς μ
καταφρονήσαντες, κατὰ τὴν ἑαυτῶν σκληρότητ
τανόητον καρδίαν, θησαυρίσωσιν ἑαυτοῖς ὀργ
ἣν οὐκ ἂν ἐθησαύριζον κρυπτομένου τοῦ π
χρηστότητος τοῦ θεοῦ αὐτοῖς. Περὶ μὲν ο
ὁ ἀγαθός· καὶ πρὸς τό· „τί[2]) ἀγαθὸν ποιή
χθω ἃ δεδυνήμεθα εἰς τὸν τόπον ἰδεῖν.

12. Ἑξῆς δέ ἐστι θεωρῆσαι, πῶς εἴρηται
θέλεις[3]) εἰς τὴν ζωὴν εἰσελθεῖν, τήρησον τὰ
ἐν ᾧ πρόσχες, ὅτι, ὡς ἔξω τῆς ζωῆς ἔτι τυγχ
πυνθανομένῳ περὶ τοῦ ἀγαθοῦ φησι τό· „εἰ
εἰς τὴν ζωὴν εἰσελθεῖν." Ἔνθα δὴ[5]) προσεχῶς
τὸ „ἔξω τῆς ζωῆς εἶναι," καὶ τὸ „εἰσελθεῖν εἰς
Μήποτε οὖν καθ' ἕνα μὲν τρόπον ἔξω τῆς ζωῆς
τυγχάνων τοῦ εἰπόντος· „ἐγώ[6]) εἰμι ἡ ζωή
λότριος ὢν αὐτοῦ. Καθ' ἕτερον δὲ πᾶς ὁ ἐπ
δικαιότατος ᾖ, δύναται μὲν εἶναι ἐν τῇ σκι
λέγων· „πνεῦμα[7]) προσώπου ἡμῶν Χριστὸς
εἴπομεν· ἐν τῇ σκιᾷ αὐτοῦ ζησόμεθα ἐν τοῖ
οὐ μὴν ἐν αὐτῇ τῇ ζωῇ, ἅτε σῶμα θανάτου
νος, καὶ λέγων· „τίς[8]) με ῥύσεται ἐκ τοῦ σ

---

1) Rom. II, 4. 5.

2) Matth. XIX, 16.

3) Ibid. XIX, 17. Ed. Knapp. εἰσελθεῖν
τήρησον κτλ., ed. Lachm. εἰς τ. ζωὴν εἰσελθεῖν

4) Deest h. l., cfr. pag. huj. not. 3., δέ in e

5) Cod. Regius: ἔνθα δὴ ζητῶ προσεχῶς
σαι. Sed τὸ „ζητῶ" παρέλκει. Vel legendum
Huetius.

6) Ev. Joann. XI, 25. et XIV, 6.

7) Thren. IV, 20. LXX. viri: πνεῦμα
συνελήφθη ἐν ταῖς διαφθοραῖς αὐτῶν, οὗ εἰ

8) Rom. VII, 24.

τούτου;" καὶ καθήμενος[1]) ἐν χώρᾳ καὶ σκιᾷ , καὶ μηδέπω ἐλθὼν ἐπὶ τὴν τῶν ζώντων γῆν· ἡ ζωή, οὐ μόνον τῶν φαύλων, ἀλλὰ καὶ τοῦ Παύλου, καὶ τῶν ἀποστόλων, κεκρυμμένη ἦν θεῷ. Φησὶ γοῦν· „ἡ ζωὴ[2]) ὑμῶν κέκρυπται Χριστῷ ἐν τῷ θεῷ· ὅταν ὁ Χριστὸς φανερω- ωὴ ἡμῶν, τότε καὶ ὑμεῖς σὺν αὐτῷ φανερωθή- δόξῃ." Τηρήσεις δὲ πάντα τὰ περὶ τοῦ „ἔσω," „ἔξω," ἵνα ἀναλέξῃ τὰ κατάλληλα τῷ· „εἰ δὲ[3]) ἰς τὴν ζωὴν εἰσελθεῖν·" οἷον· „δεήθητε[4]) οὖν ίου τοῦ θερισμοῦ, ἵνα ἐκβάλῃ ἐργάτας εἰς τὸν ν αὐτοῦ·" ζητήσεις γάρ, ἐκβάλῃ πόθεν;[5]) καὶ ὧδε εἰσὶν οἱ ἐργάται ἐκβεβλημένοι εἰς τὸν θε- τοῦ κυρίου, ἔξω εἰσὶν οὗ ἐξεβλήθησαν χωρίου· τοῦ θερισμοῦ καλῶς ποιήσαντες ἔργα εἰσελεύσον- τὴν ζωήν, καθαρισθέντες μὲν ἀπὸ νεκρῶν ἔργων, ναντία ἐκείνοις πράττοντες ἔργα ζῶντα· καὶ μη- νεκρὰ λαλοῦντες, λέγοντες δὲ κατὰ τὸν ζῶν- γον τοῦ θεοῦ καὶ ἐνεργῆ. Οὕτω δέ ἐστιν ἀνά- ήματι ζωῆς αἰωνίου ἐναντία λογισμοῖς τοῖς κα- σιν, ὅτε „τῶν λογισμῶν[7]) κατηγορούντων, ἢ λογουμένων" ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, σωθήσεται μὲν οὗ οἱ λογισμοὶ ἀπολογοῦνται, ἀπολεῖται δὲ οὗ μοὶ γίνονται κατήγοροι. Εἰ τοίνυν καὶ ἡμεῖς

Math. IV, 16.
Coloss. III, 3. 4.
Deest h. quoque L., cfr. pag. 350. not. 4., δέ in et R. — Cfr. Matth. XIX, 17. coll. p. 350. not. 3.
Matth. IX, 38. Edd. N. T. ὅπως pro ἵνα. In . ed. Knapp. αὐτοῦ pro αὑτοῦ.
Codd. Holm. et Reg. πόθεν παροξυτόνως habent, terrogationem notat. Sed si βαρύτονον sit, non cum seqq. cohaerebit. Huetius.
Hebr. IV, 12.
Rom. II, 15.

θέλομεν εἰς τὴν ζωὴν εἰσελθεῖν, ἀκούσωμεν τοῦ λέγοντος Ἰησοῦ· „εἰ δὲ[1]) θέλεις εἰς τὴν ζωὴν εἰσελθεῖν, τήρησον τὰς ἐντολάς·“ καὶ κατὰ τὴν ἀναλογίαν γε τῆς τῶν ἐντολῶν τηρήσεως εἰς τὴν ζωὴν εἰσελευσόμεθα,[2]) γινόμενοι αὐτῆς ἤτοι εἰς τὰ ἐνδότατα καὶ μακαριώτατα, ἢ ὅπου ποθ' ἡμᾶς φέρει τῆς ζωῆς ἡ ἐλαττόνων καὶ ἀμυδροτέρων τῶν ἐντολῶν τήρησις.

13. Ὁ δὲ ἀκούσας· „τήρησον[3]) τὰς ἐντολάς·“ λέγει· „ποίας;“ ἵνα μάθωμεν, ποίας μάλιστα τηρεῖν ἡμᾶς ἐντολὰς ὁ Ἰησοῦς βούλεται· εἶπε γὰρ πρὸς τό· „ποίας;“ τό· „οὐ μοιχεύσεις·[4]) οὐ φονεύσεις· οὐ κλέψεις· οὐ ψευδομαρτυρήσεις· τίμα τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα·“ καί· „ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν.“ Καὶ τάχα ἀρκεῖ πρὸς τὸ, ἵν' οὕτως ὀνομάσω, εἰς[5]) τὴν ἀρχὴν τῆς ζωῆς εἰσελθεῖν, οὐκ ἀρκοῦντα πρὸς τελειότητα, ταῦτα καὶ τὰ τούτοις[6]) παραπλήσια, ὡς τὸν ἔνοχον[7]) μιᾶς τούτων τῶν ἐντολῶν, μηδὲ εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ζωῆς εἰσελθεῖν δύνασθαι. Καθαρευτέον οὖν τῷ κἂν ἐλθεῖν βουλομένῳ εἰς τὴν ζωὴν, ἀπὸ μοιχείας, καὶ φόνου, καὶ πάσης κλοπῆς· ὡς γὰρ μοιχὸς καὶ φονεὺς οὐκ εἰσελεύσεται

---

[1]) Deest h. quoque l., cfr. pag. 350. not. 4., δέ in edd. H. et R. — Cfr. Matth. XIX, 17. coll. pag. 350. not. 3.

[2]) H. et R. in textu: εἰσελευσώμεθα, H. tamen ad oram: „scrib.,“ R. in notis: „„forte scribendum: εἰσελευσόμεθα.““

[3]) Matth. XIX, 17. coll. p. 350. not. 3. — Vers. 18.

[4]) Ibid. XIX, 18. 19. Edd. N. T. vers. 18. οὐ φονεύσεις· οὐ μοιχεύσεις· κτλ. Cfr. Exod. XX, 12. seqq. coll. Deuter. V, 17. seqq.

[5]) εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ζωῆς. Desunt haec h. l., cfr. pag. huj. not. 6., in ed. R.

[6]) Ed. R. h. l., cfr. pag. huj. not. 5., τούτοις εἰς τὴν ἀρχὴν ζωῆς παραπλήσια.

[7]) H. et R. in textu: ἔνοχον παραπλήσια, R. tamen in notis: „παραπλήσια forte redundat, nec male deleveris.“

[redacted]

τὴν ζωὴν, οὗτος οὐδὲ ὁ κλέπτων. Τῇ τοιαύτῃ δὲ κρίσει πολλοὶ τῶν λεγομένων πιστεύειν τῷ Χριστῷ ὑπεύθυνοί εἰσιν, ἐλεγχόμενοι ἐν ταῖς πραγματείαις τοῦ βίου, καὶ οἷς πιστεύονται χρηματικοῖς, καὶ ταῖς μέσαις τέχναις αἷς ἐργάζονται, ὡς οὐ καθαροὶ κλοπῆς. Οὐ μόνος δὲ ὁ κλέπτης οὐκ εἰσελεύσεται εἰς τὴν ζωὴν, ἀλλὰ καὶ ὁ κοινωνὸς αὐτοῦ, καὶ ὁ συντρέχων αὐτῷ· ἐν μὲν γὰρ τῷ Ἡσαΐᾳ γέγραπται· „κοινωνοὶ[1]) κλεπτῶν ἀγαπῶντες δῶρα.“ Ἐν δὲ[2]) τεσσαρακοστῷ ἐννάτῳ ψαλμῷ κωλύεται ἐκδιηγεῖσθαι[3]) τὰ δικαιώματα τοῦ θεοῦ, καὶ ἀναλαμβάνειν ἐπὶ χειλέων ἑαυτοῦ τὴν διαθήκην αὐτοῦ, ὁ ἐλεγχόμενος ἐν τῷ· „εἰ[4]) ἐθεώρεις κλέπτην, συνέτρεχες αὐτῷ“ καὶ ὥσπερ πρῶτον εἴρηται τοῦ·[5]) „μετὰ μοιχῶν τὴν μερίδα σου ἐτίθεις·“ καὶ οὔτε κλέπτην, οὔτε μοιχὸν εἶπε τὸν τοιοῦτον, ἀλλὰ συντρέχοντα μὲν κλέπτῃ, μετὰ μοιχῶν δὲ τιθέντα ἑαυτοῦ τὴν μερίδα. Τὸν δὲ εἰσελευσόμενον εἰς τὴν ζωὴν οὐδὲ ψευδομαρτυρεῖν δεῖ· ἐκβάλλεται δὲ τῆς ζωῆς καὶ ὁ μὴ πληρῶν τὴν λέγουσαν ἐντολήν· „τίμα[6]) τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα.“ Ἀλλὰ τούτων μὲν ἴσως κρατῆσαι τῶν ἐντολῶν οὐ πάνυ χαλεπὸν ἔργον δὲ ἐστιν ὡς μεῖζον, καὶ χρήσιμον τοῖς[7]) διὰ

---

[1]) Jes. I, 23.

[2]) H. et R. ἐν δὲ μθ'. ψαλμῷ (i. e. in *Psalmo autem* XLIX.).

[3]) Psalm. L, 16. (XLIX.)

[4]) Ibid. L, 18. (XLIX.)

[5]) Ed. R. τό. — Psalm. L, 18. (XLIX.)

[6]) Matth. XIX, 19.

[7]) H. et R. in textu: τοῖς διὰ τῶν προτέρων εἰσαχθεῖσιν εἰς αὐτήν, H. tamen in notis: „jurare ausim sic scripsisse Origenem: τοῖς διὰ τῶν προτέρων εἰσαχθεῖσιν εἰς αὐτήν. Vetus interpres: *opus autem est omnibus qui per mandata praecedentia inducuntur, quasi majus et utilius.* Ad προτέρων *subaudi:* ἐντολῶν, ad αὐ-

τῶν προτέρων εἰσαχθέντων εἰς αὐτὴν, τό· „ἀγαπήσεις¹) τὸν πλησίον σου ὡς²) σεαυτόν·“ πληρῶσαι. Ἐπεὶ δὲ καὶ κατὰ τὸν Ἀπόστολον τό· „οὐ φονεύσεις·³) οὐ μοιχεύσεις· οὐ κλέψεις· καὶ εἴ τις ἑτέρα ἐντολὴ, ἐν τῷ λόγῳ τούτῳ ἀνακεφαλαιοῦται, ἐν τῷ· ἀγαπήσεις⁴) τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν·“ τέλειος δὲ ὁ πᾶσαν πληρώσας ἐντολὴν, δηλονότι τέλειος ἂν εἴη ὁ πληρώσας τήν· „ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν·“ ἐντολήν.

14. Εἰ δὲ τέλειος οὗτος, ζητήσαι τις ἄν, πῶς τοῦ νεανίσκου εἰπόντος· „ταῦτα⁵) πάντα ἐφυλαξάμην ἐκ νεότητός μου· τί ἔτι ὑστερῶ;“ ἀπεκρίνατο ὁ Σωτὴρ, ὡς μὴ τελείου ὄντος τοῦ ταῦτα πάντα πεποιηκότος, καὶ ὡς συγκατατιθέμενος τῷ· ταῦτα πάντα ἐποίησα, τό· „εἰ θέλεις⁶) τέλειος εἶναι, ὕπαγε, πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα καὶ δὸς πτωχοῖς, καὶ ἕξεις θησαυρὸν ἐν οὐρανῷ, καὶ δεῦρο ἀκολούθει μοι.“ Πρόσχες οὖν, εἰ δυνάμεθα πρὸς τὴν προκειμένην ζήτησιν καθ' ἕνα μὲν τρόπον οὕτως ἀπαντῆσαι, ὅτι μήποτε τό· „ἀγαπήσεις⁷) τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν·“ ὑπονοεῖσθαι δύναται, ὡς οὐχ ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος ἐνταῦθα παρειλῆφθαι, ἀλλ' ὑπό τινος, τὴν ἀκρίβειαν μὴ νοήσαντος τῶν λεγομένων, προστεθεῖσθαι. Συναγορεύσει δὲ τῇ ὑπονοήσει τοῦ προστεθεῖσθαι ἐνταῦθα

τήν subaudi: ζωήν. Codd. tamen Holm. et Reg. habent εἰσαχθέντων.“

¹) Matth. XIX, 19.

²) H. et R. h. l., cfr. pag. huj. not. 4. coll. pag. 352 not. 4., ὡς ἑαυτόν.

³) Rom. XIII, 9. coll. edd. N. T., Exod. XX, 12. seqq. et Deut. V, 17. seqq.

⁴) Matth. XIX, 19.

⁵) Matth. XIX, 20. Ed. Knapp. πάντα ταῦτα ἐφυλαξάμην, ed. Lachm. ταῦτα πάντα ἐφύλαξα κτλ.

⁶) Matth. XIX, 21. Ed. Lachm. τοῖς πτωχοῖς.

⁷) Matth. XIX, 19. H. et R. h. quoque l., cfr. pag. huj. not. 2., ὡς ἑαυτόν.

τὸ „ἀγαπήσεις[1]) τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν·" ἡ τῶν ἄλλων παρὰ τῷ Μάρκῳ καὶ τῷ Λουκᾷ ἔκθεσις, ὧν ἑκάτερος προστέθεικε ταῖς κατὰ τὸν τόπον ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ[2]) παραληφθείσαις ἐντολαῖς τό· „ἀγαπήσεις[3]) τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν." Καὶ φήσει γε ὁ κρατύνων τὸ περὶ τοῦ προσερρῖφθαι ἀκαίρως τήν[4]) „ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν" ἐντολήν, ὅτι εἰ τὰ αὐτὰ ἑκατέρας λέξεως παρὰ τοῖς τρισὶν ἀναγέγραπται, οὐκ ἂν τό· „ἕν[5]) σοι ὑστερεῖ·" ἤ· „ἔτι ἕν σοι λείπει·" εἰρηκεν ὁ Ἰησοῦς τῷ ἐπαγγειλαμένῳ πεπληρωκέναι τήν· ἀγαπήσεις[6]) τὸν πλησίον σου ὡς[7]) σεαυτόν" ἐντο-

[1]) Matth. XIX, 19. H. et R. h. l. et seqq., cfr. pag. 54. not. 2. et 7., ὡς σεαυτόν.

[2]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Reg.: σωτῆρος."

[3]) Matth. XIX, 19. coll. pag. huj. not. 1.

[4]) H. et R. τό. Cfr. Matth. XIX, 19. coll. pag. huj. not. 1. et 3.

[5]) Marc. X, 21. — Luc. XVIII, 22.

[6]) Matth. XIX, 19. coll. pag. huj. not. 4.

[7]) H. et R. in textu: εἰρήκει — ὡς σεαυτόν. Ἀλλ' ἐπεὶ καὶ κατὰ τὸν Μάρκον, — ἔοικε συγκατατεθεῖσθαι — ὃ ἐπηγγείλατο πεπληρωκέναι. [ἐντολήν. Μάλιστα εἰ κατὰ τὸν ἀπόστολον τό· οὐ φονεύσεις, καὶ τό· εἴ τις ἑτέρα ἐντολὴ ἐν τῷ λόγῳ τούτῳ ἀνακεφαλαιοῦται, τῷ· ἀγαπήσεις — ὡς σεαυτόν.] Ἐνατενίσας γὰρ αὐτοῦ κτλ., R. tamen in notis haec habet: „locum hunc intactum reliquimus, quem tamen insigni trajectione deformatum esse, ex veteris interpretationis, et ex sententiae obscuritate liquet; quanquam hic, ut in aliis fere omnibus, consentiant Codd. nostri, ut ex eodem fonte utrumque profluxisse non vana suspicio sit. Hunc ergo locum sic sanaveris: εἰρήκει ὁ Ἰησοῦς τ. ἐπαγγ. πεπληρ. τὴν, ἀγαπήσ. τ. πλησίον σου ὡς σεαυτὸν, ἐντολὴν, μάλιστα εἰ κατὰ τὸν ἀπόστ. τό· οὐ φονεύσεις, καὶ εἴ τις ἑτέρα ἐντολή, ἐν τ. λόγῳ τούτῳ ἀνακεφαλαιοῦται, τῷ· ἀγαπήσεις — ὡς σεαυτόν· ἀλλ' ἐπεὶ καὶ κατὰ τὸν Μάρκον· ἐμβλέψας —

λὴν, μάλιστα εἰ κατὰ τὸν Ἀπόστολον τό· „οι σεις·“ καὶ τὰ ἑξῆς· „καὶ εἴ τις ἑτέρα ἐντολὴ, τούτῳ ἀνακεφαλαιοῦται, ἐν τῷ· ἀγαπήσεις[2] σίον σου ὡς σεαυτόν.“ Ἀλλ' ἐπεὶ καὶ κατὰ κον, ἐμβλέψας[3]) τῷ πλουσίῳ τούτῳ εἰπόν ταῦτα ἐφύλαξα ἐκ νεότητός μου·“ ἠγάπησεν ‹ συγκατατεθεῖσθαι τῷ πεποιηκέναι ἃ ἐπηγγειλ ρωκέναι· ἐνατενίσας γὰρ αὐτοῦ τῇ διανοίᾳ, εἶ πον εὐσυνειδήτως[4]) ἐπαγγειλάμενον πεπλη προκειμένας ἐντολάς. Οὐκ ἂν δὲ εἰρημένοι ἑτέραις ἐντολαῖς καὶ τοῦ· „ἀγαπήσεις[5]) τὸν π ὡς σεαυτόν“ τὴν κεφαλαιωδεστέραν καὶ δ παρέλιπον ἐντολὴν ὁ Μάρκος καὶ ὁ Λουκᾶς· τις ὅμοια μὲν φῆσαι εἶναι τὰ γεγραμμένα, ‹ αὐτοῦ δὲ[6]) λελέχθαι. Πῶς δὲ καὶ ὡς οὐδ

εἰπόντι· πάντα — νεότητός μου, —, ἔοικε γεῖλατο πεπληρωκέναι· ἐνατενίσας γὰρ αὐτ Vetus interpres: dixisset domino ...... ei q est, se implevisse mandatum, quod ait: dilige tuum sicut te ipsum, maxime si secundum quod dicitur: non occides, et caetera, et si est mandatum, in hoc verbo recapitulatur: d mum tuum sicut te ipsum. Nam secundum dicit: intendens in eum qui dixerat: omnia s ventute mea, dilexit eum, vel, osculatus est eu enim affirmasse professionem ejus qui dixit se plevisse. Intendens enim etc.“

[1]) Rom. XIII, 9. coll. pag. 354. not. 3.

[2]) Matth. XIX, 19.

[3]) Marc. X, 21. — Vers. 20. Ed. Kn *πάντα ἐφυλαξάμην κ. τ. λ.*

[4]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Regiu *δότως.*“

[5]) Matth. XIX, 19.

[6]) Desideratur *δέ* in editione R.

ροις ἐπαγγειλαμένῳ[1]) καὶ τήν· „ἀγαπήσεις σου ὡς σεαυτόν·“ ἐντολὴν πεπληρωκέναι[2]) ῦς τό· „εἰ θέλεις[3]) τέλειος εἶναι, ὕπαγε, τὰ ὑπάρχοντα, καὶ δὸς πτωχοῖς,“ καὶ τὰ μὲν μὴ καὶ περὶ ἄλλων πολλῶν διαφωνία ηλα τῶν ἀντιγράφων, ὥστε πάντα τὰ κατὰ ἢ συνᾴδειν ἀλλήλοις, ὁμοίως δὲ καὶ τὰ λοιπὰ ῶν ἀσεβής τις ἔδοξεν εἶναι ὁ ὑπονοῶν ἐν- ερρίφθαι, οὐκ εἰρημένην ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος ούσιον, τήν· „ἀγαπήσεις[4]) τὸν πλησίον σου “ ἐντολήν. Νυνὶ δὲ δηλονότι πολλὴ γέγο- ντιγράφων διαφορά, εἴτε ἀπὸ ῥαθυμίας τι- ν, εἴτε ἀπὸ τόλμης τινῶν μοχθηρᾶς τῆς διορ- γραφομένων, εἴτε καὶ ἀπὸ τῶν τὰ ἑαυτοῖς τῇ διορθώσει προστιθέντων ἢ ἀφαιρούν- μὲν οὖν ἐν τοῖς ἀντιγράφοις τῆς παλαιᾶς φωνίαν, θεοῦ διδόντος, εὕρομεν ἰάσασθαι, σάμενοι ταῖς λοιπαῖς ἐκδόσεσιν· τῶν γὰρ των παρὰ τοῖς Ἑβδομήκοντα διὰ τὴν τῶν ' διαφωνίαν, τὴν κρίσιν ποιησάμενοι ἀπὸ ἐκδόσεων, τὸ συνᾷδον ἐκείναις ἐφυλάξαμεν, ν ὠβελίσαμεν ἐν τῷ ἑβραϊκῷ μὴ κείμενα, οὐ αὐτὰ πάντη περιελεῖν· τινὰ δὲ μετ' ἀστε- εθήκαμεν, ἵνα δῆλον ᾖ, ὅτι μὴ κείμενα Ἑβδομήκοντα ἐκ τῶν λοιπῶν ἐκδόσεων συμ- ἑβραϊκῷ προσεθήκαμεν· καὶ ὁ μὲν βουλόμε- αὐτά· ᾧ δὲ προσκόπτει τὸ τοιοῦτον, ὃ βού- ῆς παραδοχῆς αὐτῶν, ἢ μή, ποιήσῃ. Ὁ τοί-

---

[1]) ...γειλαμένῳ. Sic uterque Cod. Msc. Editio i: ἀπαγγειλαμένῳ. R. — Matth. XIX, 19.
[2]) ...t R. in textu πεπληρωκότι, R. tamen in no- egendum: πεπληρωκέναι.“
[3]) ...h. XIX, 21. coll. pag. 354. not. 6.
[4]) . XIX, 19.

νυν θέλων μὴ παρεῤῥίφθαι ἐνταῦθα τήν· „ἀγαπήσεις[1]) τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν·“ ἐντολὴν, ἀλλ' ἀληθῶς ὑπὸ τοῦ κυρίου μετὰ τὰς προτέρας εἰρῆσθαι τότε, ἐρεῖ, ὅτι ἠρέμα καὶ ἀμέσως ἐλέγξαι βουλόμενος ὁ Σωτὴρ ἡμῶν τὸν πλούσιον ἐκεῖνον, ὡς οὐκ ἀληθεύοντα ἐν τῷ εἰρηκέναι καὶ τήν· „ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν·“ ἐντολὴν τετηρηκέναι, ἔφη αὐτῷ τό· „εἰ θέλεις[2]) τέλειος εἶναι, ὕπαγε, πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα, καὶ δὸς πτωχοῖς·“ οὕτως γὰρ φανήσῃ ἀληθεύων περὶ[3]) τοῦ, τήν· „ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν·“ ἐντολὴν τετηρηκέναι.

15. Ἐὰν δέ τις, τῇ ἀνθρωπίνῃ ἐνορῶν ἀσθενείᾳ, καὶ τῷ δυσκόλως ἄν τινα τὸ τοιοῦτον ὑπὲρ τῆς ἐν θεῷ τελειότητος ποιῆσαι, καταφρονῇ μὲν τῆς λέξεως, τράπηται δὲ ἐπ' ἀλληγορίας, δυσωπηθήσεται ἔκ τινων καὶ ἑλληνικῶν ἱστοριῶν, ἐν οἷς διὰ τὴν παρ' Ἕλλησι σοφίαν ἱστοροῦνταί τινες τὸ ἐνταῦθα τῷ πλουσίῳ ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος εἰρημένον πεποιηκέναι· Κράτητα γὰρ τὸν Θηβαῖον, ἑλόμενον δι' ἐλευθερίαν καὶ παράδειγμα εὐτελοῦς βίου, καὶ ὡς ᾤετο μακάριον ἑαυτὸν παραστῆσαι βουλόμενον τοῖς Ἕλλησι, μηδενὸς χρῄζοντα, φασὶν ἀποδόμενον πᾶσαν τὴν οὐσίαν τῷ Θηβαίων δήμῳ δεδωρῆσθαι, μετὰ τοῦ εἰρηκέναι· „ὅτι σήμερον ὁ Κράτης Κράτητα ἐλευθεροῖ.“ Εἴπερ δὲ δι' ἑλληνικὴν σοφίαν, καὶ δόγματα ἑλόντα τὴν ψυχὴν ἀνθρώπου, τὸ τοιοῦτόν τις πεποίηκε, πῶς οὐχὶ μᾶλλον δυνατὸν, τὸ τοιοῦτον πρᾶξαί τινα μνώμενον ἑαυτῷ τὴν τελειότητα; Εἰ δὲ καὶ ἀπὸ τῆς θείας γραφῆς πεισθῆναί τις βούλεται περὶ τοῦ πρᾶγμα[4]) δυνα-

---

[1]) Matth. XIX, 19.

[2]) Ibid. XIX, 21. coll. pag. 354. not. 6.

[3]) H. et R. in textu: περὶ τοῦ, ἀγαπήσεις κ. τ. λ., R. tamen in notis: „forte legendum: περὶ τοῦ, τὴν, ἀγαπήσεις.“ Matth. XIX, 19.

[4]) H. et R. in textu: σπέρμα, H. tamen ad oram: „fortasse: πρᾶγμα, vel, χρῆμα.“ Idem in notis: „vetus

[illegible]θεὸν, καὶ ἔχοντες χάριν πρὸς ὅλον
ν." Καὶ μετ' ὀλίγα πάλιν ἐν τῇ αὐτῇ γέγρα-
λφ, ὅτι „τοῦ πλήθους[3]) τῶν πιστευόντων ἦν
καὶ ψυχὴ μία," καὶ τὰ ἑξῆς, ἕως τοῦ· „ἤγαγε[4])
ια, καὶ ἔθηκε παρὰ τοὺς ἀποστόλους." Εἶτα
ται τούτοις τὰ περὶ τοῦ Ἀνανίου καὶ τῆς Σαπφεί-
οδομένων μὲν κτῆμα ἑαυτῶν, νοσφισαμένων δὲ
τιμῆς, καὶ οὐχ ὅλον, ἀλλὰ μέρος ἀποθεμένων
ῖς τῶν ἀποστόλων ποσὶ,[5]) καὶ διὰ τοῦτο ἐπὶ
παθόντων τὰ ἀναγεγραμμένα· ἄξιοι γὰρ ἦσαν
είας ἐπισκοπῆς ἀπολαβεῖν ἐνταῦθα τὸ ἡμαρτη-
ιὰ τὸν[6]) νοσφισμὸν, ἵνα καθαρώτεροι ἀπαλλα-
πὸ τοῦ βίου, τιμωρηθέντες τῇ ἀπαντησάσῃ αὐ-
ιθεύσῃ ἐν κοινῷ θανάτῳ, διὰ τὸ καὶ πεπιστευ-

ι: si autem et de divinis scripturis placari
lr, quoniam possibile est quod praecepit Chri-
ro, σπέρμα, legendum foret: πρᾶγμα, vel χρῆμα,
id ejusmodi."
H. ad marg., R. in notis: „Cod. Reg.: ῥήματα."
Act. II, 44. Edd. N. T. πάντες δὲ οἱ πιστεύον-

κέναι, καὶ μέρος τι παρὰ[1]) τοὺς πόδας τῶν ἀποστόλων τεθηκέναι. Δοκεῖ δέ μοι, ὅτι ἀκούων Ἀνανίας τοὺς λόγους τούτους, διὰ τοῦτο πεσὼν[2]) ἀπέψυξεν, ἐπεὶ οὐκ ἤνεγκε τὸν ἔλεγχον, ἀλλὰ βασανιζόμενος τοσοῦτον ἐκολάσθη, καὶ ὡς ἐκψύξαι, καθικομένων τῶν λόγων Πέτρου τῆς ψυχῆς αὐτοῦ. Καὶ οὐ Πέτρον γε νομιστέον ἐνταῦθα ἀνῃρηκέναι τὸν Ἀνανίαν, ἀλλ' ἐκεῖνον μὴ ὑπομεμενηκέναι τὴν σφοδρότητα τοῦ εἰπόντος πρὸς αὐτὸν Πέτρου· „διὰ[3]) τί ἐπλήρωσεν ὁ σατανᾶς τὴν καρδίαν σου;" καὶ τὰ ἑξῆς, ἕως τοῦ· „καὶ ἐγένετο φόβος μέγας ἐπὶ πάντας τοὺς ἀκούοντας." Εἰκὸς δὲ πρὸς τὴν τοῦ Ἀνανίου ἀπόδοσιν, ἐν ᾗ περὶ τοῦ Πέτρου ἀπελογησάμεθα, ἐνστήσασθαί[4]) τινα διὰ τὴν[5]) Σάπφειραν, ἐπεὶ αὕτη „μὴ εἰδυῖα[6]) τὸ γεγονὸς εἰσῆλθε, καὶ ἀπεκρίθη πρὸς αὐτὴν ὁ Πέτρος λέγων· εἰ τοσούτου τὸ χωρίον ἀπέδοσθε; Εἰπούσης δὲ[7]) αὐτῆς· τοσούτου· ὁ Πέτρος πρὸς αὐτήν φησι· τί ὅτι συνεφωνήθη ὑμῖν πειράσαι τὸ πνεῦμα κυρίου; Ἰδοὺ οἱ πόδες τῶν θαψάντων τὸν ἄνδρα σου ἐπὶ τῇ[8]) θύρᾳ, καὶ ἐξοίσουσί σε· ἔπεσε γὰρ παραχρῆμα καὶ αὐτὴ πρὸς τοὺς πόδας αὐτοῦ, καὶ ἐξέψυξεν." Ἀλλὰ λεχθείη ἄν, ὅτι κἀκείνη ἐπιπλησσομένη καὶ βαρηθεῖσα τὴν ψυχὴν, πὴ[9]) μὲν ὑπὸ τοῦ ἐπὶ τῇ ἁμαρτίᾳ ἐλέγχου, πὴ δὲ ἐπὶ τῇ τοῦ ἀνδρὸς συμφορᾷ, καὶ λύπῃ τῇ περὶ αὐτοῦ, πὴ δὲ ἐπὶ τῇ κατὰ τὸν θεὸν λύπῃ, ἐξέψυξε, προεωρακότος τοῦ Πέτρου τῷ πνεύματι τὸ ἀπαντησόμενον

---

1) Cfr. pag. 359. not. 4 et 5.

2) Act. V, 5.

3) Ibid. V, 3. — 5. Ed. Knapp. ἀκούοντας ταῦτα.

4) H. et R. in textu ἐνστήσασθαι, H. tamen ad marg., R. in notis: „forte legendum: ἐνστήσεσθαι."

5) Desideratur τήν in ed. R.

6) Act. V, 7—10. coll. edd. N. T.

7) Deest δέ in edd. H. et R.

8) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Reg.: τὴν θύραν."

9) H. et R. πῇ μὲν, et bis πῇ δέ.

...ἡμῖν ὅλα εἴρηται, βουλομένοις κατα-
...νατὸν εἶναι, βουληθέντα τινὰ τέλειον γε-
...ῆναι τῷ Ἰησοῦ λέγοντι· „ὕπαγε,[1]) πώλη-
...ῆναι ... Γενναίων
ὑπάρχοντα, καὶ δὸς πτωχοῖς.“ Γενναίων
... ἐχόντων τὰ χαρακτηρίζοντα τὸν ἐπίσκο-
... ἔργον ἦν, προτρέψασθαι τοὺς καὶ δυνα-
πειθομένους τῇ προτροπῇ, καὶ διὰ τοῦ πα-
...οῦ κοινοῦ αὐτοῖς τὰ ἐφόδια καὶ ἄλλους ἐπὶ
...καλεῖν· ἐγένετο γὰρ ἂν εἰκών τις τοῦ κατὰ
...όλους τῆς συμφωνίας τῶν πιστευόντων βίου.
...ρῆσαι δ᾽ ἄν τις, ὅτι εἴπερ τέλειός ἐστιν ὁ[2])
... τὰς ἀρετάς, καὶ μηκέτι ἀπὸ κακίας πράτ-
...ς τέλειος γένοιτ᾽ ἂν ὁ πωλήσας ἑαυτοῦ τὰ ὑ-
..., καὶ δοὺς τοῖς[3]) πτωχοῖς. Ἔστω γάρ τινα
...πεποιηκέναι, πῶς[4]) ἂν καὶ ἀόργητος γένοιτ᾽ ἂν
..., εἰ τύχοι εὐέμπτωτος ὢν εἰς ὀργήν; πῶς δὲ καὶ
..., καὶ κρείττων παντὸς οὑτινοσοῦν[5]) συμβῆναι
...ους, τὴν λύπην προκαλουμένου; πῶς δὲ καὶ ἔξω
..., πάντη ἔσται, τοῦ περὶ πόνων, ἢ θανάτου, ἢ τῶν
...δύναται τὴν ἔτι ἀτελεστέραν ψυχὴν φοβῆσαι; τίνα
...ἀπ᾽ ... ὁ ἀποδόμενος τὰ ὑπάρχοντα καὶ διαδοὺς πτω-
...[6]) ἐκτὸς ἔσται πάσης ἐπιθυμίας; λέγοι γὰρ ἄν τις,
...δυνατὸν παρ᾽ αὐτὸ τὸ ἀποδίδοσθαι πάντα τὰ ὑπάρ-
...τα, παθόντα τι ἀνθρώπινον ὑπὸ τῆς πενίας, μετα-
...σαι μὲν ἐπὶ τῷ τετολμημένῳ, ἐπιθυμῆσαι δὲ τῆς πα-
...πλησίου κτήσεως. Εἰ δὲ καὶ ἡ λεγομένη ἡδονή, ἄλο-
...ς οὖσα ἔπαρσις τῆς ψυχῆς, πάθος ἐστὶ, πῶς ἄν τις

[1]) Matth. XIX, 21. coll. pag. 354. not. 6.
[2]) Desideratur ὁ in ed. Coloniensi.
[3]) H. et R. h. l., cfr. pag. huj. not. 1., τοῖς πτωχοῖς.
[4]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Reg.: πῶς δ᾽ ἄν.“
[5]) Ed. H. οὑτινοσοῦν, ed. R. οὐ τινὸς οὖν.
[6]) Edd. Huetianae minus recte: πτωχῶς.

ἅμα τε ἀποδοῖτο[1]) πάντα τὰ ὑπάρχοντα, καὶ διδῴη πτωχοῖς, ἅμα δὲ ἀπαλλαγείη τοῦ ἀλόγως ἐπαίρεσθαι. Προσθείη δ' ἄν τις τῇ ἐπαπορήσει, ὅτι πῶς δύναται παρὰ τὸ ἀποδεδόσθαι τὰ ὑπάρχοντα, καὶ πτωχοῖς τις διαδεδωκέναι, σοφὸς γενέσθαι τὴν τοῦ θεοῦ σοφίαν, ὥστε λόγον διδόναι παντὶ τῷ ἐρωτῶντι αὐτὸν περὶ τῆς ἐν αὐτῷ πίστεως, περὶ ἑκάστου τῶν πεπιστευμένων, καὶ περὶ τῶν ἐν ταῖς ἱεραῖς γραφαῖς κεκρυμμένως εἰρημένων. Ὅρα δὲ, ὅτι γενικὴ ἐστιν ἡ ἐπαπόρησις, ἤτοι[2]) γενναία καὶ οὐκ εὔλυτος· εἴτε γὰρ παρ' αὐτὸ τοῦτο μόνον φήσομέν τινα τέλειον γεγονέναι, κἂν μὴ ἀναλαβὼν ἢ ἃ ἐξεθέμεθα, ἀτόπῳ περιπεσούμεθα λέγοντες εἶναί τινα καὶ τέλειον ἅμα καὶ ἁμαρτωλόν· ἁμαρτωλὸς γὰρ ὁ ὀργίλος, καὶ ὁ τὴν τοῦ κόσμου λύπην λυπούμενος, καὶ ὁ τὰ ἐπίπονα καὶ θάνατον φοβούμενος, καὶ ἐπιθυμῶν τῶν ἀπόντων, καὶ ἀλόγως ἐπαιρόμενος τὴν ψυχὴν, ὡς ἐπ' ἀγαθοῖς, τοῖς οὐκ ἀγαθοῖς. Εἴτε ἅμα τῷ ἀποδόσθαι τινὰ τὴν οὐσίαν, καὶ διαδοῦναι πτωχοῖς, φήσομεν αὐτὸν ὡσπερεὶ θεόληπτον γενόμενον πάσας τὰς ἀρετὰς ἀνειληφέναι, καὶ πᾶσαν κακίαν ἀποτεθεῖσθαι, πιστῶς μὲν, ἵνα κοινότερον ὀνομάσω, ἐροῦμεν, οὐκ οἶδα δὲ εἰ ἀληθῶς· καὶ τάχα καταγελάσονται ἡμῶν, ὡς οὐ φρόνιμα λεγόντων, οἱ ἀκούσαντες τοιαύτης λύσεως προσαγομένης τῷ ἐπηπορημένῳ.

17. Φρονιμώτερον οὖν τις δόξαι ἂν τηρῶν τὰ τῆς λέξεως, καὶ μηδαμῶς τροπολογῶν τὰ κατ' αὐτὴν, οὕτως ἀπαντῶν,[3]) ὡς πιστὸς μὲν, εἰ δὲ καὶ ἀξίως τῶν[4]) κατὰ τὸν τόπον νοῶν[5]) τὰ λεγόμενα, ἢ μὴ, καὶ αὐτὸς κρινεῖς.

---

[1]) H. et R. ἀποδῷτο.

[2]) ἤτοι — εὔλυτος. Verba haec in contextum irrepsisse probat Cod. Regius, qui ea non agnoscit. Huetius.

[3]) H. et R. in notis: „forte legendum: ἀπαντᾷν."

[4]) Deest τῶν in ed. Coloniensi.

[5]) Editio Ruaci: νοῶ.

ἴσως τοῖς ἀποστόλοις, ἢ ὀλίγῳ ὑποδεέστε-
πένητες μὲν ἐν τοῖς σωματικοῖς ὡς ἐκεῖ-
τες δὲ ἐν τοῖς πνευματικοῖς; Οὗτος δὴ ὁ
μενος ἀντὶ πλούτου πενίαν, ὑπὲρ τοῦ τέ-
, πεισθεὶς τοῖς Ἰησοῦ[3]) λόγοις, ἀθρόως
ὡς καὶ οἱ ἀπόστολοι τοῦ Χριστοῦ, πρὸς
σοφὸς ἐν Χριστῷ, καὶ ἀνδρεῖος, καὶ δίκαιος,
καὶ ἐκτὸς παντὸς πάθους. Φήσει δὲ ὁ
ούμενος, ὅτι οὐκ ἀνάγκη τοῦτο νοηθῆναι
ἐπαντῆσαι τῷ ἀποδεδομένῳ τὰ ὑπάρχοντα,
τωχοῖς, ἀλλ' ἴσως ἀπ' ἐκείνης μὲν τῆς ἡ-
ἡ θεία ἐπισκοπὴ ἐπὶ τὰ τοιαῦτα αὐτὸν
ω δὲ τὴν ἐπαινετὴν ἀπάθειαν, καὶ πᾶσαν
— προβαίνων δὲ ὡς ὁ Ἰσαὰκ[4]) διὰ τὴν
εἰς αὐτὸν ἐν Χριστῷ βοήθειαν μείζων
αὐξάνων μέγας γένηται σφόδρα σφόδρα[5])
ῇ, πάσης ἐξαφανισθείσης τῆς κακίας ἀπὸ

τῆς ψυχῆς αὐτοῦ. Καὶ οὐκ ἀναγκασθήσεταί γε ὁ ταύτην ἀποδεδωκὼς τὴν διήγησιν εἰπεῖν, τέλειον παρ' αὐτὸ τοῦτο γενέσθαι ἄνθρωπον τὰ ἄλλα ἁμαρτάνοντα.

18. Ἕτερος δὲ, οὐκ οἶδα μὲν εἰ σκάζων τῇ πίστει, φαντασίᾳ τοῦ διαβαίνειν ἐπὶ τὴν φρόνησιν, οὐκ οἶδα δὲ εἰ καὶ μέγεθός τι ζητήσας καὶ εὑρὼν εἰς τοὺς τόπους νοημάτων ἀξίων τοῦ θεοῦ, καταλιπὼν τὴν λέξιν ἐπὶ τροπολογίαν ἀναβήσεται, καὶ ἐρεῖ, ὑπάρχοντα ἑκάστῳ εἶναι τὰ ἑπόμενα αὐτῷ μετὰ τὴν ἔξοδον, ὡς εἶναι τῶν ὑπαρχόντων δικαίοις μὲν ἀγαθὴν ὕπαρξιν, φαύλοις δὲ τὴν ἐναντίαν. Ἐνταῦθα οὖν φήσει,[1]) τὸν πολλὰ ἔχοντα κτήματα πλούσιον σύμβολον εἶναι τοῦ πολλὰ κεκτημένου φαῦλα, ἐν οἷς εἶναι δύναται καὶ ἡ φιλοπλουτία, καὶ ἡ φιλοδοξία, καὶ ἄλλα γήϊνα πράγματα πεπληρωκότα αὐτοῦ τὴν ψυχὴν ψεκτοῦ πλούτου. Ἐπεὶ οὖν δύναταί ποτε ὁ οὕτως πλούσιος ἀπέχεσθαι μέν τινων φαύλων, ὡς μοιχείας, καὶ φόνου, καὶ κλοπῆς, καὶ ψευδομαρτυρίας, καὶ καθήκοντα δὲ ἀποδιδόναι πρὸς γονεῖς μετά τινος τιμῆς, εἶναι δέ τις καὶ φιλάνθρωπος πρὸς τὸν πλησίον, οὐ μὴν καὶ τέλειος, συμβολικῶς τῷ τοιούτῳ προστάσσει ὁ Σωτὴρ ἀποδόσθαι τὰ μοχθηρὰ ὑπάρχοντα, καὶ ὡσπερεὶ παραδοῦναι αὐτὰ ταῖς ἐνεργηκυίαις αὐτὰ δυνάμεσι, πτωχευούσαις παντὸς καλοῦ, καὶ διὰ τοῦτο μὴ ὑφισταμέναις τὴν ἀπειλὴν, κατὰ τὸ γεγραμμένον· „πτωχὸς[2]) δὲ οὐχ ὑφίσταται ἀπειλήν.“ Ἀλλ' εὖ οἶδ' ὅτι σφόδρα βίαιος εἶναι δόξει ἡ τοιαύτη ἀπόδοσις, λύουσα μὲν οὐκ ἀγεννῶς τὰ περὶ τελειότητος ἠπορημένα, οὐ πάνυ δὲ πείθουσά πως τὸ ἀποθέσθαι τὴν κακίαν, καὶ τὴν ἀπὸ κακίας ἀποδόσθαι ὕπαρξιν, καὶ δοῦναι πτωχοῖς. Ἐν τοιούτῳ προσκατειλημμένος τόπῳ

---

[1]) H. et R. in textu: οὖν φησι, H. tamen ad marginem: „fortasse φήσει,“ in notis: „lege φήσει. Supra (cfr. pag. huj. lin. 8.) ἀναβήσεται καὶ ἐρεῖ.

[2]) Prov. XIII, 8.

ὁ ταύτῃ παριστάμενος[1]) τῇ δόξῃ φήσει, πεπληρῶσθαι τὸν ἁμαρτωλὸν πνευμάτων κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῶν ἁμαρτημάτων, οἷον εἰ πόρνος εἴη, τοῦ λεγομένου ἐν τοῖς προφήταις πνεύματος[2]) πορνείας· εἰ δὲ θυμικὸς, πνεύματος θυμοῦ· οὕτω δὲ καὶ εἰ κατάλαλος, πνεύματος κακιαλιᾶς. Ταῦτα οὖν τις ἐκτήσατο τὰ ὑπάρχοντα φαῦλος ὤν, καὶ γενόμενος τῇ μετοχῇ τῶν χειρόνων πνευμάτων Τυφῶνος πολυπλοκώτερος. Ὥσπερ δ' ἐκτήσατο τά, ὠνησάμενος προαιρέσει εἰκούσῃ τοῖς φαύλοις, οὕτως ἀποδοῖτο ἂν οἷς θέλει ὁ λόγος οὗτος πτωχοῖς, διὰ τοῦ πείθεσθαι τῷ Ἰησοῦ· ὡς γὰρ ἡ εἰρήνη τῶν ἀποστόλων πρὸς αὐτοὺς ἀνακάμπτει,[3]) ἐὰν μὴ υἱὸς εἰρήνης τυχοι εἶναι ὁ ἀκούων τό· „εἰρήνη ὑμῖν·" οὕτως ἡ πορνεία, καὶ πάντα τὰ ἁμαρτήματα, πάντα ἀνακάμψαι ἂν πρὸς τοὺς αἰτίους τῶν ἁμαρτημάτων πτωχούς. Καὶ τάχα[4]) μὴ διστάσαι περὶ τοῦ τέλειον γίνεσθαι τὸν οὕτω πωλήσαντα πάντα τὰ ἀποδεδομένα ὑπάρχοντα, καὶ δόντα πτωχοῖς. Εἰ δὲ χρόνῳ πολλῷ ἀποδίδοται τὰ ὑπάρχοντα, καὶ πολλοῦ δεῖται χρόνου πρὸς τὸ δοῦναι αὐτὰ οἷς εἴπομεν πτωχοῖς, οὐδὲν ἂν κωλύοιτο[5]) ὁ λόγος χρόνῳ διδοὺς, κατ' ἀναλογίαν ὧν ἀποδέδοται τοῖς πτωχοῖς, τέλειον γίνεσθαι τὸν ταῦτα ποιοῦντα. Σαφῶς δὲ ὁ ταῦτα πράξας ἕξει θησαυρὸν ἐν οὐρανῷ, καὶ αὐτὸς γινόμενος ἐπουράνιος. Οἷος μὲν γὰρ ὁ χοϊκὸς, ὁ πονηρὸς δηλαδὴ, τοιοῦτοι καὶ οἱ χοϊκοί· καὶ οἷος ὁ ἐπουράνιος, τουτέστιν ὁ Χριστὸς, τοιοῦτοι καὶ οἱ ἐπουράνιοι. Ἐν τῷ οὖν αὐτοῦ μέρει, οὐρανῷ, ἕξει θησαυρὸν ὁ βουληθεὶς τέλειος γενέσθαι, καὶ πωλήσας πάντα τὰ ὑπάρ-

---

[1]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Regius: *παραστησάμενος.*"

[2]) Hos. IV, 12. et V, 4.

[3]) Luc. X, 6.

[4]) H. ad marginem: „Cod. Regius: *ἔτι.*"

[5]) Ed. Huetii: *οὐδὲν ἂν κωλύοι τὸ ὁ λόγος κτλ.*

χοντα, καὶ δοὺς τοῖς πτωχοῖς. Ἀλλὰ μὴ ὑπολάβῃς, τὸν τηλικοῦτον δύνασθαι ἐν τοῖς κατὰ τὰ βιωτικὰ πλουσίοις εὑρεθῆναι· τίς γὰρ αὐτῶν ἀπέδοτο τὴν φιλοπλουτίαν, καὶ τὴν, ἵν' οὕτως ὀνομάσω, φιλοκοσμίαν; Τίς δὲ πάντῃ ἀπέδοτο τὸ πνεῦμα τῆς κενοδοξίας, ἵνα χωρήσῃ ἐν τῷ ἑαυτοῦ οὐρανῷ θησαυρὸν δόξης θεοῦ, καὶ πλούτου τοῦ ἐν παντὶ λόγῳ καὶ πάσῃ σοφίᾳ θεοῦ; Τίς δὲ ἀπέθετο τὸ πνεῦμα τῆς ἐπιθυμίας, καὶ τοῦ φόβου, καὶ τῆς ἡδονῆς, καὶ τῆς ὀργῆς; ἀγαπητὸν γὰρ ἐπὶ τῶν ἀποστόλων τὸ τοιοῦτον, φιλαλήθως ἐξετάζοντα τὰ πράγματα, ἀποφήνασθαι. Οὗτος δὲ καὶ δύναται ἀκολουθῆσαι τῷ Ἰησοῦ, ὁ, ὡς ἀποδεδώκαμεν, πάντα ἀποδόμενος, καὶ ἔχων θησαυρὸν ἐν οὐρανῷ· οὐ γὰρ περιέλκεται ὑπό τινος μοχθηροῦ κτήματος, ἵνα μὴ ἀκολουθῇ τῷ Ἰησοῦ.

19. Ἑξῆς δὲ τούτοις λέγεται, ὅτι „ἀκούσας[1]) τὸν λόγον ὁ νεανίσκος, ἀπῆλθε λυπούμενος· ἦν γὰρ ἔχων κτήματα πολλά.“ Καὶ ὄψει γε, ὡς πρὸς τὴν ἀναγωγὴν, τίνα τρόπον δυσαποσπάστως ἔχομεν τοῦ φρονεῖν τὸν πλοῦτον ἀγαθὸν εἶναι, ἢ τὴν κάτω δόξαν· ἀλλὰ καὶ μᾶλλον θέλομεν, ἐπεὶ ἀγαπῶμεν τὴν ἐπιθυμίαν, τυχεῖν τῶν καὶ[2]) φαύλως ἐπιθυμουμένων, ἢ ἀπαλλαγῆναι τῆς ἐπιθυμίας· καὶ μᾶλλον μὴ[3]) περιπεσεῖν οἷς φανταζόμεθα φοβεροῖς, ἤπερ ἀποθέσθαι τὸν ἐχθρὸν τῷ φόβῳ τοῦ θεοῦ φόβον. Ἀλλ' οὐδὲ πρεσβύτερός τις εἰσῆκται καθεστηκὼς, οὐδὲ ἀνὴρ καταργήσας[4]) τὰ τοῦ νηπίου, ἀλλὰ νεανίσκος ὁ τὸν λόγον ἀκούσας, καὶ ἀπελθὼν λυπούμενος. Τοιοῦτος γὰρ ἦν τὴν ψυχὴν, διὸ καὶ καταλιπὼν τὸν Ἰησοῦν ἀπῆλθεν· ἐπὶ ψόγῳ γὰρ εἴρηται τό· „ἀπῆλθε·“ καί· „ἀπῆλθε[5]) λυπούμενος·“ λύπην τὴν τοῦ

---

1) Matth. XIX, 22. coll. edd. N. T.
2) Deest καί in ed. Ruaei.
3) Ed. H.: μᾶλλον μὴ περιπεσεῖν, in ed. R. deest μή.
4) I Cor. XIII, 11.
5) Matth. XIX, 22. — II Cor. VII, 10.

[redacted]

άνατον κατεργαζομένην· τίς[1]) γὰρ ἀγα-
ζεσθαι, καὶ τὸ λυπεῖσθαι, ἔχων κτήματα
ὰπα, διὸ ἀπῆλθε λυπούμενος, καὶ ὅσα
κεκρατηκότα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ; Εἰ μέν-
ορίας μένοις, κατά τινα τῶν προαποδε-
σιν, ἐξ ἡμισείας εὕροις ἂν ἐπαινετὸν, καὶ
κτὸν τὸν νεανίσκον τοῦτον· ἦ μὲν γὰρ
, οὐδὲ ἐφόνευσεν, οὐδὲ ἔκλεψεν, οὐδὲ
σεν, ἀλλὰ καὶ ἤδη νεανίσκος ὢν ἐτίμησε
τὴν μητέρα, καὶ ἐλυπήθη ἐπὶ τοῖς τὴν
αθεμένοις λόγοις τοῦ Ἰησοῦ, καὶ ἐπαγγελ-
, εἰ ἀποδοῖτο τὰ ὑπάρχοντα, ἀστεῖόν τι
δὲ ἀπῆλθεν ἀπὸ τοῦ Ἰησοῦ λυπούμενος
ε, δέον αὐτὸν χαίρειν, ὅτι ἀντ' ἐκείνων
θησαυρὸν ἐν οὐρανῷ, καὶ ἀκολουθῶν τῷ
η βαίνειν υἱοῦ θεοῦ, ψεκτὸς ἦν.
όντος δὲ αὐτοῦ, εἶπεν ὁ Ἰησοῦς „τοῖς[2])
ῦ· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι δυσκόλως πλού-
αι εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν" ἐφ'
ν ὡς τοῦ Σωτῆρος ἀκριβῆ λόγον τὸν ἀνα-
Οὐκ εἶπε μὲν γὰρ, ὅτι πλούσιος οὐκ εἰς-
τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἐπείπερ εἰ
ήκει, ἀποκεκλείκει ἂν τὸν πλούσιον ἀπὸ
ῶν βασιλείας. Φησὶ δὲ, ὅτι „πλούσιος
εύσεται·" τὸ χαλεπὸν μὲν πρὸς σωτηρίαν
παριστὰς, οὐ μὴν ἀδύνατον, ὅπερ ἐπὶ μὲν
τόθεν λόγον ἔχειν φαίνεται, δυναμένων
ὲ δυσκολίας ἀντιστῆναι τοῖς πάθεσι, καὶ
, καὶ μὴ πάντη ὑπ' αὐτῶν ἁλῶναι. Εἰ
μενος πλούσιος παραλαμβάνοιτο, ζητήσεις

1. in textu: τίς γάρ, H. tamen in notis:
s: *erat enim* etc., legebat: ἦν γάρ."
minus recte: ἀγαπᾶν.
XIX, 23. *Ed. Lachm. r.* μαθηταῖς αὐτοῦ.

πῶς κἂν δυσκόλως εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν
οὐρανῶν. Τὴν[1]) δὲ δυσκολίαν τῆς[2]) εἰσόδου τοῦ πλ
σίου ἑκατέρως νοουμένου ἐμφαίνει ἡ παραβολὴ
,,εὐκοπώτερόν[3]) ἐστι κάμηλον διὰ τρύπης ῥαφίδος δι
θεῖν,[4]) ἢ πλούσιον εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν
ρανῶν·" ἐν ᾗ παραβολῇ ὁ μὲν πλούσιος παραβάλλ
καμήλῳ, οὐ διὰ τὸ ἀκάθαρτον τοῦ ζώου μόνον, ὡ
νόμος ἐδίδαξεν, ἀλλὰ καὶ τὴν ὅλην αὐτοῦ σκολιότ
ἡ δὲ τῶν οὐρανῶν βασιλεία τρυμαλιᾷ ῥαφίδος, εἰς
ράστασιν τοῦ πάνυ στενὴν εἶναι, καὶ εἰς ὑπερβο
τεθλιμμένην τὴν εἰς τῶν οὐρανῶν βασιλείαν εἴσοδον
ἑκατέρῳ πλουσίῳ. Δηλοῖ δ' ὅτι αὐτόθεν[5]) μὲν ἀδύ
τον τὴν κάμηλον διὰ τρυμαλιᾶς ῥαφίδος εἰσελθεῖν·[6])
δὲ δυνατὰ εἶναι τῷ θεῷ πάντα, καὶ τὸ τοιοῦτον
δυνατόν ἐστιν, ἀφάτῳ δυνάμει τὴν παχύτητα τοῦ φ
λου λεπτύνοντος,[7]) ἢ τὴν[8]) στενότητα τῆς εἰσόδου χ
ρητὴν αὐτῷ ποιοῦντος. Ὅτι γὰρ τοῦ δυσκόλως εἰσ

---

[1]) Vetus interpretatio: *difficultatem autem intr tus utriusque divitis*, etc., sententia valde congrua, u corruptam Codd. nostrorum scripturam emendare piguit. Talis illa erat in Cod. Regio: τὴν δὲ δυσκολ τῆς εἰσόδου ἑκατέρως νοουμένου. Et in Cod. Holm. fra (cfr. pag. huj. lin. 6. et 7. a fine): τεθλιμμένην τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν εἴσοδον τῷ ἑκατέρῳ πλουσίῳ.

[2]) Deest τῆς, cfr. pag. huj. not. 1., in edd. H. e

[3]) Matth. XIX, 24. Edd. N. T. διὰ τρυπήματος φίδος κ. τ. λ.

[4]) Ed. Knapp. l. l. εἰσελθεῖν, ἢ πλούσ. εἰς τ. β τ. οὐρανῶν εἰσελθεῖν.

[5]) H. ad marg., R. in notis: ,,Cod. Reg.: αὐτὸ μέ

[6]) H. et R. h. l. et seqq., cfr. pag. huj. not. εἰσελθεῖν.

[7]) R. absque jure in notis: ,,forte legendum λεπ νοντι, et paulo post: ποιοῦντι."

[8]) Desideratur τὴν in ed. Ruaei.

ις τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν τὸν πλούσιον πα-
μα ἔλαβε τὴν τρυμαλιὰν, καὶ τὴν κάμηλον, ἀλλ'
ἀδυνάτου, δῆλον ἐκ τοῦ πρὸς τοὺς μαθητὰς εἰ-
φήσαντας· „τίς[1]) ἄρα δύναται σωθῆναι;“ τό·
ἀνθρώποις τοῦτο ἀδύνατόν ἐστι· παρὰ δὲ θεῷ
δυνατά.“ Οὐκοῦν δυνατὸν καὶ τὴν κάμηλον εἰς-
διὰ τρυμαλιᾶς ῥαφίδος, ἀλλ' οὐ παρὰ ἀνθρώποις
· οὕτως δὲ καὶ τὸν πλούσιον εἰς τὴν βασιλείαν
ῦ. Τὰς δὲ ἐφόδους τοῦ, πῶς ἂν τὰ τοιαῦτα
ὁ θεὸς δυνατὰ, αὐτὸς ἂν εἰδείη, καὶ ὁ Χριστὸς
καὶ ᾧ μὲν ἀποκαλύψῃ ὁ υἱὸς αὐτοῦ. Ὁ μὲν οὖν
πῶς ἐν σοφίᾳ καὶ λόγῳ, ἐπιτολμήσαι ἂν ἐπὶ πλεῖον
περὶ τῆς ῥαφίδος, καὶ τῆς τρυμαλιᾶς αὐτῆς διη-
πῶς δὲ τοσοῦτον παραθησόμεθα; ὅτι ἐστί τινα
νόμῳ γινόμενα τέχνῃ ῥαφιδευτοῦ χρήζοντος ῥα-
ἵνα κατὰ σοφίαν θεοῦ ποιήσῃ τὰ ἔργα ἧς ἀνεί-
χνης. Ὡς οὖν νοηθείη τὰ τοῦ ῥαφιδευτοῦ ἔργα,
ἡ ῥαφὶς, νοηθήσεται καὶ τὰ τῇδε λελεγμένα,
ῦν λέγειν, καὶ σαφηνίζειν, τάχα μὲν καὶ ὑπὲρ
στι· τάχα δὲ καὶ τῷ εἰδότι πολλῆς ἂν καὶ ἀκαί-
οιτο παρεκβάσεως. Δύο δὲ προκειμένων, τοῦ κά-
διὰ τρυμαλιᾶς ῥαφίδος εἰσελθεῖν, καὶ τοῦ πλού-
ς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ, εὐκοπώτερον εἶναί φησι
ερον. Καὶ ζητήσεις γε ἐν τοῖς ἀνθρώποις, ἄλλον
κάμηλον εἰσερχόμενον διὰ τρυμαλιᾶς ῥαφίδος,
δὲ τὸν πλούσιον ἀδυνάτως ἀνθρώποις, δυνατῶς
εῷ εἰσερχόμενον εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ. Οὕτως
ἐπὶ τῆς[2]) τρυμαλιᾶς ῥαφίδος, ὅτι ἀδύνατον μὲν
τοις, ὁστισποτοῦν[3]) ἐὰν εὑρεθῇ κάμηλος, καί,[4])

---

1) Matth. XIX, 25. — 26.
2) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Regius: τῆς κα-
, καὶ ἐπὶ τῆς τρυμαλιᾶς ῥαφίδος.“
3) Ed. H. ὁστισποτοῦν, ed. R. ὅστις ποτοῦν.
4) H. recte: καὶ, εἴ τις κ. τ. λ., R. minus distincte:

εἴ τις οὖν ἐὰν εὑρεθῇ κάμηλος, τρυμαλιὰ ῥαφίδος, ἢ εἰ
ελεύσεται δι' ἐκείνης· παρὰ δὲ θεῷ καὶ τοῦτο δυνατό
Εἰ δὲ ἐμφαίνει ταῦτα καὶ παρίστησι τελικά τινα μυστή
ρια, καὶ ἐπὶ τέλος ἄγοντα διά τινων ὁδῶν θεῷ μόν
δυνατῶν, ἢ μὴ, ὁ δυνάμενος ἐξεταζέτω,

21. Ἑξῆς ἔστιν ἰδεῖν τὰ περὶ τοῦ· „τότε[1]) ἀποκρι-
θεὶς ὁ Πέτρος εἶπεν αὐτῷ· ἰδοὺ ἡμεῖς ἀφήκαμεν πάντα
καὶ ἠκολουθήσαμέν σοι· τί ἄρα ἔσται ἡμῖν;“ Καὶ ταῦτ
δὲ ὁ μέν τις τηρήσει κατὰ τὴν λέξιν· ὁ δέ τις ἀνασκευ-
άσας τὸ τῆς λέξεως, ὡς οὐ μεγαλοφυὲς, τροπολογήσει
Ὁ μὲν οὖν τῇ λέξει παριστάμενος τοιαῦτα ἐρεῖ· ὥσπερ
ἐπὶ τῆς δόσεως οὐ τὸ διδόμενον, ἀλλὰ τὴν προαίρεσι
ἀποδεχόμενος ὁ θεὸς, δικαιοῖ καὶ ἀποδέχεται τὸν τ
ἔλαττον προαιρέσει τελειοτέρᾳ δεδωκότα, παρὰ τὸν τ
πλεῖον ἐκ πλειόνων, καὶ διαθέσει ὑποδεεστέρᾳ, — ὡ
δῆλόν ἐστιν ἐκ τῶν ἀναγεγραμμένων περὶ τῆς δόσεως
τῶν πλουσίων, καὶ τῶν δύο λεπτῶν, ἅτινα ἡ χήρα εἰς λόγον πενήτων ἔβαλεν εἰς τὸ γαζοφυλάκιον· — οὕτως καὶ ἐπὶ τῶν διὰ τὴν πρὸς τὸ θεῖον ἀγάπην καταλιπόντων ἃ κέκτηνται, ἵνα ἀπερισπάστως ἀκολουθῶσι τῷ Χριστῷ[2]) τοῦ θεοῦ, πάντα πράττοντες κατὰ τὸν λόγον αὐτοῦ· οὐ πάντως μᾶλλον ἀποδεκτὸς ὁ τὰ πλείονα καταλιπὼν τοῦ τὰ ἐλάττονα, καὶ μάλιστα ὅτε τύχοι ὅλῃ ψυχῇ τις καταλιπὼν τὰ ἐλάττονα, παρὰ τὸν δοκοῦντα καταπεφρονηκέναι τῶν πλειόνων. Εἰ καὶ μικρὰ οὖν καὶ εὐτελῆ ὁ Πέτρος καταλέλοιπεν ἅμα τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ[3])

καὶ εἴ τις κ. τ. λ. In vers. H. et R. haec porrigunt: „ita et de foramine acus, quoniam ab hominibus quidem fieri nequit; quicunque tandem reperiatur camelus, et foramen acus, si modo aliquis repertus fuerit camelus, qui per illud intret; at a Deo fieri potest.“

[1]) Matth. XIX, 27.

[2]) H. ad marginem: „Cod. Regius: υἱῷ.“

[3]) H. in textu: αὐτῷ, in notis atque ad oram: „leg

ἡμᾶς, ὅτι ἀκούσαντες ἀμφότεροι τό· „δεῦτε [1]) ἀκο-λουθεῖτέ μοι, καὶ ποιήσω ὑμᾶς ἁλιεῖς ἀνθρώπων“ „εὐθέως ἀφέντες τὰ δίκτυα ἠκολούθησαν αὐτῷ·“ ἀλλ' οὐ ἐλογίσαντο παρὰ τῷ θεῷ, κατανοήσαντι ὅτι ἀπὸ αὐτὸ τοσαύτης πεποιήκασιν, ὡς εἰ καὶ ἐκέκτηντο κτήματα, καὶ πλεῖστα ὑπάρχοντα, μὴ ἂν ὑπ' ὑπ' αὐτῶν περισπασθῆναι, μηδὲ ἐμποδισθῆναι τὴν ὁρμὴν βουλομένων [2]) ἀκολουθῆσαι τῷ Ἰησοῦ. Καὶ θαῤῥῶν οἶμαι τῇ προαιρέσει μᾶλλον ἢ τῇ ὕλῃ ὧν καταλέλοιπε ὁ Πέτρος παῤῥησιασάμενος εἶπε τῷ Ἰησοῦ τό· „ἰδοὺ [3]) ἡμεῖς ἀφήκαμεν πάντα, καὶ ἠκολουθήσαμέν σοι· τί ἄρα ἔσται ἡμῖν;“ Εἰκὸς δὲ καὶ μὴ δίκτυα μόνον αὐτὸν καταλελοιπέναι, ἀλλὰ καὶ οἶκον, καὶ γυναῖκα, ἧς ἡ μήτηρ ἐπιστάντος τοῦ Ἰησοῦ ἀπήλλακται τοῦ πυρετοῦ. [4]) Φήσαι δ' ἄν τις, ὅτι δυνατὸν καὶ τέκνα αὐτὸν καταλελοιπέναι, οὐκ ἀδύνατον δὲ καὶ κτῆσίν τινα βραχεῖαν. Οὐ οὖν δηλοῦται περὶ τοῦ Πέτρου, καὶ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, ἐπείπερ ἀκούσαντες τό· „δεῦτε [5]) ἀκολουθεῖτέ μοι, καὶ ποιήσω ὑμᾶς ἁλιεῖς ἀνθρώπων“ μηδὲν ἀναβαλλόμενοι „εὐθέως ἀφέντες τὰ δίκτυα ἠκολούθησαν αὐτῷ,“ οὐ μιμησάμενοι τὸν εἰπόντα· „ἀλλὰ [6]) πρῶτον ἐπίτρεψόν μοι εἰς τὸν οἶκόν μου ἀπελθεῖν, καὶ ἀποτάξασθαι τοῖς εἰς τὸν οἶκόν μου·“ οὐδὲ παραπλήσιόν τι

αὐτοῦ.“ R. in textu recte αὐτοῦ, in notis: „„Codd. et Anglicanus: αὐτοῦ. Ed. Huet. (in textu) αὐτῷ, “ “

[1]) Matth. IV, 19. Edd. N. T. δεῦτε ὀπίσω μου, ποιήσω κτλ. — 20. coll. edd. N. T.

[2]) Forte legendum: βουλομένων. R.

[3]) Matth. XIX, 27.

[4]) Ibid. VIII, 14.

[5]) Ibid. IV, 19. 20. coll. pag. huj. not. 1.

[6]) Luc. IX, 61. Edd. N. T. πρῶτον δὲ ἐπίτρεψόν ἀποτάξασθαι κ. τ. λ.

ποιήσαντες τῷ λέγοντι· „ἐπίτρεψόν [1]) μοι πρῶτον
θεῖν, καὶ θάψαι τὸν πατέρα μου.“ Καὶ πρόσχες
μελῶς, ὅτι ἀξιολόγως πληγέντες ὑπὸ τῆς προσι
τοῦ Ἰησοῦ, καὶ τῆς ἐπαγγελίας αὐτοῦ, καὶ πιστεύ
ὅτι ὀλίγην ἁλιευτικὴν καταλιπόντες τὴν ἰχθύων, ἀ
πους ἔμελλον ἀγρεύειν πρὸς σωτηρίαν, καὶ οἱονεὶ
θέντες ὑπό τε τῆς [2]) εἰς τὸν Ἰησοῦν καὶ ἧς ἐπηγγ
αὐτοῖς διακονίας φιλανθρώπου μέλλουσιν ἀνθρ
θηρεύειν, εὐθέως [3]) ἀφέντες τὰ δίκτυα, καὶ ὥσπερε
λαθόμενοι τῶν οἴκοι, ἠκολούθησαν αὐτῷ, ὡς ἄξιο
γονέναι ἐπ᾽ ἐκείνῃ τῇ ὁρμῇ τὸν Πέτρον σεμνύν
καὶ εἰρηκέναι τὸ προειρημένον. Ἅμα δὲ παρατηρ
ὅτι τοῦτο εἴρηκεν ὁ Πέτρος, κατανοήσας μὲν τὴ
„εἰ [4]) θέλεις τέλειος εἶναι,“ — εἰρημένην ὑπὸ τοῦ
φωνὴν, — „ὕπαγε, πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντ
δὸς πτωχοῖς, καὶ ἕξεις θησαυρὸν ἐν οὐρανῷ, καὶ
ἀκολούθει μοι.“ Θεασάμενος δὲ καὶ τὸν ἀκού
νεανίσκον, καὶ μετὰ λύπης ἀπεληλυθότα, ἐπείπερ
εκεκρίκει [5]) τὰ πολλὰ ἐπὶ τῆς γῆς κτήματα τοῦ ι
ἐν τῷ [6]) θεῷ γενέσθαι. Νοήσας δὲ καὶ τὸ δύσ
περὶ τοῦ εἰσελθεῖν εἰς τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλεία
πλουσίου, ὡσπερεὶ καὶ αὐτὸς οὐκ εὐχερὲς πρᾶγμα
ἐν τῷ πάντα καταλελοιπέναι, καὶ ἀκολουθηκέναι τ
τῆρι, εἶπε τὰ προκείμενα. Διὸ καὶ παῤῥησιασαμέ
Πέτρῳ ἀποκρίνεται τὰ τῆς ἐπιφερομένης μεγάλης ἐ
γελίας ὁ Σωτὴρ, περὶ τοῦ μέλλειν ἕνα τῶν κριτῶ
Ἰσραὴλ ἔσεσθαι τὸν Πέτρον.

22. Ὁ δὲ τῆς λέξεως οὐχ ἱκανῆς πεῖσαι μεγα

---

[1]) Matth. VIII, 21. coll. Luc. IX, 59.
[2]) Desideratur τῆς in ed. R.
[3]) Matth. IV, 20.
[4]) Matth. XIX, 21. coll. pag. 354. not. 6.
[5]) H. et R. προκεκρίκει.
[6]) In Cod. Regio deest τῷ. R.

[redacted]

ν καταφρονήσας, ὡς καὶ ἄλλων λέξεων τῆς γραφικῶν ἐν τῇ ἀναγωγῇ ἐχουσῶν, τοιαῦτα φήσει, τό· „ἰδοὺ [1]) ἡμεῖς ἀφήκαμεν πάντα, καὶ ἠκολουθήσαμέν σοι·“ δικτυδίου καταλειφθέντος, καὶ πενίας, καὶ ἐπιπόνου ἐν πενίᾳ βίου, οὐ πάνυ τι λεκται τοῦ τηλικούτου μαθητοῦ, ᾧ σὰρξ [2]) καὶ ἀπεκάλυψεν, ὅτι Ἰησοῦς εἴη ὁ Χριστὸς, ὁ υἱὸς τοῦ ζῶντος, ἀλλ' ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς πατὴρ ᾧ λέλεκται τό· „σὺ [3]) εἶ ὁ Πέτρος, καὶ ἐπὶ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν ἐκκλησίαν, καὶ πύλαι ᾅδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς.“ Ἀλλὰ μήποτε τὰ εἰς τὴν διήγησιν τοῦ· [4]) „ὕπαγε, πώλησόν ὑπάρχοντα,“ καὶ τὰ ἑξῆς, χρήσιμα εἰς τὰ προ- Πέτρος γὰρ ἀφῆκε πάντα, ἐφ' οἷς ἁμαρ-, καὶ δι' ἃ εἶπεν· „ἔξελθε [5]) ἀπ' ἐμοῦ, κύριε, ἁμαρτωλὸς ἐγώ εἰμι.“ Καὶ μέγας αὐτοῦ ἔπαινος ... κότος ἐπὶ τῷ μηκέτι ἁμαρτάνειν λέγειν· [6]) πάντα,“ καὶ οὐ μόνον τὰ χείρονα καταμεν, ἀλλὰ καὶ „ἠκολουθήσαμέν σοι.“ Τὸ δέ· ἠκολουθήσαμεν·“ ἴσον δύναται εἶναι τῷ· ἀπο- ἡμῖν πατρὸς ὅστις εἶ, καὶ ὅτι δικαιοσύνη ...σαμέν σοι, καθὸ δικαιοσύνη τυγχάνεις· οὕτω καθὸ ἁγιασμὸς, καὶ καθὸ σοφία, καὶ καθὸ εἰ- ... καθὸ ἀλήθεια, καὶ καθὸ ὁδὸς ἡ φέρουσα πρὸς

---

1) Matth. XIX, 27.
2) Ibid. XVI, 17. 16.
3) Ibid. XVI, 18. H. et R. h. l., cfr. pag. 147. not. 2., not. 1., pag. 156. not. 2. et pag. 160. not. 1., Πέτρος.
4) H. et R. in textu: τό, H. tamen ad oram: „scrib.,“ ...tis: „„forte legend.: τοῦ.““ — Matth. XIX, 21.
5) Luc. V, 8. Edd. N. T. ἔξελθε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι ἁμαρτωλός εἰμι, κύριε.
6) Matth. XIX, 27.
Sic H. et R. h. l, cfr. pag. huj. not. 1. et 6.

θεὸν, καὶ καθὸ ζωὴ ἀληθινή. Διόπερ ὡς ἀθλητὴς τὸν ἀγῶνα πυνθανόμενος τοῦ ἀγωνοθέτου, εἰ τύχ ἐπιστάμενος τὰ ἐπὶ τῷ ἀγῶνι ἆθλα,[1]) πυνθάνετα Σωτῆρος, λέγων μετὰ τὴν ἐπὶ τοῖς ἀνδραγαθήμασι ῥησίαν τό· „τί[2]) ἄρα ἔσται ἡμῖν;" Καὶ εἴπερ βουλ τὰ πρὸς Πέτρον εἰρημένα, καὶ τὴν πεῦσιν αὐτο αὐτοὶ λαβεῖν, ἀφῶμεν οὕτως πάντα, μηκέτι περιε νοι τῆς κακίας, καὶ τῆς κατ' αὐτὴν ἐνεργείας, καὶ λουθήσωμεν τῷ τοῦ θεοῦ λόγῳ, ἵνα ἡμῖν εἴπῃ, κα τοῖς ἀκολουθήσασιν αὐτῷ, τὰ ἐπιφερόμενα οὕτως ἔχ „ὁ δὲ[3]) Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι οἱ ἀκολουθήσαντές μοι," καὶ τὰ ἑξῆς, ἅπερ καὶ καὶ ἁπλούστερον ἔχει τινὰ προτρεπτικὸν ἐπὶ τὸ λιπεῖν τὰ ὑπάρχοντα νοῦν, καὶ ἕτερον παρὰ τοῦτο θύτερον. Ὁ μὲν οὖν κατὰ τὴν λέξιν ἑρμηνεύων τὸ πον τοῦ εὐαγγελίου, τοιαῦτα ἐρεῖ· πάντας εἶπεν ἀκ θεῖν τῷ Ἰησοῦ ὁ λόγος, ἀλλὰ τοὺς μὲν τότε ἀποστό καὶ ὁμοίους[4]) ἐκείνοις ἐπιμόνως αὐτῷ ἀκολουθήσ ὠνόμασεν, τοὺς[5]) δὲ μεταγενεστέρους ἐδήλωσε· „ πᾶς ὅστις ἀφῆκεν ἀδελφοὺς, ἢ ἀδελφὰς," καὶ τὰ Ἀλλ' ὡς βιαίως διηγησάμενον τὸ „ἀκολουθεῖν," τρέψει τις λέγων, περὶ πάντων εἰρῆσθαι τὸ „ἀκολοι ἐν τῷ· „ὅς[7]) ἂν μὴ ἄρῃ τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ

---

[1]) H. et R. ἄθλα.

[2]) Matth. XIX, 27.

[3]) Ibid. XIX, 28.

[4]) H. ad oram: „Cod. Reg. ὁμοίως," R. in „„Cod. Reg. ὁμοίως, non male, modo legatur: ὁμοίως ἐκείνοις.""

[5]) H. et R. in textu: οὓς δέ κ. τ. λ., H. tam oram: „fort. τοὺς δέ κ. τ. λ.," R. in notis: „ τοὺς δέ κ. τ. λ.""

[6]) Matth. XIX, 29. Edd. N. T. ἀφῆκεν οἰκί ἀδελφούς, κ. τ. λ. Cfr. pag. 380. not. 2.

[7]) Matth. X. 38. coll. Luc. XIV, 27. et edd. I

[redacted]

πίσω μου, οὐκ ἔστι μου ἄξιος εἶναι μαθητής.“
κολουθήσαντες τῷ Σωτῆρι καθεδοῦνται [1]) ἐπὶ
νους, κρίνοντες τὰς δώδεκα φυλὰς τοῦ Ἰσραήλ,
λήψονται τὴν ἐξουσίαν ἐν τῇ ἀναστάσει τῶν
η γάρ ἐστιν ἡ παλιγγενεσία, καινή τις γένε-
ε οὐρανὸς καινὸς, καὶ ἡ γῆ καινὴ τοῖς ἑαυ-
ώσασι κτίζεται, καὶ καινὴ διαθήκη παραδί-
ὸ ποτήριον αὐτῆς.
νης δὲ τῆς παλιγγενεσίας προοίμιόν ἐστι,
ν παρὰ τῷ Παύλῳ λουτρὸν [2]) παλιγγενε-
ίνης τῆς καινότητος τὸ ἐπιφερόμενον τῷ
αλιγγενεσίας ἐν τῷ ἀνακαινώσεως [3]) πνεύ-
ι δὲ καὶ κατὰ μὲν τὴν γένεσιν οὐδείς ἐστι
τὸ ῥύπου, οὐδ᾽ εἰ μία ἡμέρα εἴη ἡ ζωὴ αὐ-
τερὶ τῆς γενέσεως μυστήριον, ἐφ᾽ ᾗ τὸ ὑπὸ
ν πεντηκοστῷ [5]) πρώτῳ Ψαλμῷ λελεγμένον
ων εἰς γένεσιν ἐληλυθότων λέγοι, ἔχον οὕ-
ἐν ἀνομίαις συνελήφθην, καὶ ἐν ἁμαρτίαις
ἡ μήτηρ μου·“ κατὰ δὲ τὴν ἐκ λουτροῦ πα-
πᾶς μὲν καθαρὸς ἀπὸ ῥύπου, ὁ γεννηθεὶς
ατος καὶ πνεύματος, ἵνα τολμήσας εἴπω,
σόπτρου, [7]) καὶ ἐν αἰνίγματι· κατὰ δὲ τὴν
ενεσίαν, ὅταν [8]) καθίσῃ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώ-
νου δόξης αὐτοῦ, πᾶς ὁ εἰς τὴν ἐν Χριστῷ
ν ἐκείνην φθάσας, καθαρώτατός ἐστιν ἀπὸ

1. XIX, 28.
2. II, 5.
3. l marg., R. in notis: „Cod. Regius: ἀνακαι-
r. Tit. III, 5.
4. XIV, 4. 5.
5. R. ἐν πεντηκοστῷ Ψάλμῳ.
6. L. LI, 5. (L.) LXX. viri: ἰδοὺ γὰρ ἐν κτλ.
7. r. XIII, 12.
8. h. XIX, 28.

ῥύπου πρόσωπον¹) πρὸς πρόσωπον, καὶ αὐτὸς διὰ λο τροῦ παλιγγενεσίας φθάνων ἐπ' ἐκείνην τὴν παλιγγεν σίαν. Εἰ δὲ βούλει τὸ λουτρὸν ἐκεῖνο νοῆσαι, σύν πῶς Ἰωάννης, ὁ ἐν ὕδατι βαπτίζων²) εἰς μετάνοιαν, λ γει περὶ τοῦ Σωτῆρος τό· „αὐτὸς ὑμᾶς βαπτίσει ἐν πνε ματι ἁγίῳ καὶ πυρί.“ Ἐν μὲν οὖν τῇ διὰ λουτροῦ παλι γενεσίᾳ συνετάφημεν τῷ Χριστῷ· — συνετάφημεν³) γ αὐτῷ, κατὰ τὸν ἀπόστολον, διὰ τοῦ βαπτίσματος· ἐν δὲ τῇ τοῦ διὰ πυρὸς καὶ πνεύματος λουτροῦ παλι γενεσίᾳ, σύμμορφοι γινόμεθα τῷ σώματι⁴) τῆς δόξ τοῦ Χριστοῦ, καθεζομένῳ ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ, αὐτοὶ καθεζόμενοι ἐπὶ δώδεκα θρόνους, εἰ καὶ ἀφέν πάντα ὁποτερωσοῦν, μᾶλλον δὲ κατὰ τὸ λουτρὸν, ἠ λουθήσαμέν σοι. Τότε δὲ „ὅταν⁵) καθίσῃ ὁ υἱὸς τ ἀνθρώπου ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ,“ πληροῦται ἡ γουσα προφητεία· „εἶπεν⁶) ὁ κύριος τῷ κυρίῳ μου· κ θου ἐξ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑπ πόδιον τῶν ποδῶν σου·“ καὶ τό· „δεῖ⁷) αὐτὸν βασ λεύειν, ἄχρις οὗ ἂν θῇ πάντας τοὺς ἐχθροὺς ὑπὸ τ πόδας αὐτοῦ,“ ἕως⁸) οὗ ὁ ἔσχατος ἐχθρὸς θάνατος κ ταργηθῇ, οὗ καταργηθέντος οὐκέτι ἔσται πρὸ προσώπ τῶν σωζομένων θάνατος, ἀλλὰ μόνη ζωὴ ἡ πιστευομέ Θανάτου μὲν γὰρ ὄντος πρὸ προσώπου, δι' ἐκεῖνον ἀ

---

¹) I Cor. XIII, 12.
²) Matth. III, 11.
³) Rom. VI, 4.
⁴) Philipp. III, 21. — Matth. XIX, 28.
⁵) Matth. XIX, 28. Ed. Lachm. δόξης αὐτοῦ.
⁶) Psalm. CX, 1. (CIX.)
⁷) I Cor. XV, 25. Ed. Lachm. ἄχρις οὗ θῇ — χθροὺς (αὐτοῦ) ὑπὸ — αὐτοῦ.
⁸) H. in textu: ἕως ὁ ἔσχατος, R. in textu: ἕως ὁ ἔσχατος. Idem in notis: „Cod. Reg. (H. ad ma ἕως οὗ ὁ ἔσχατος, Cod. Anglicanus: ἕως ὁ ἔσχατο Cfr. I Cor. XV, 26.

...ται ὑπὸ τῶν κρατουμένων ὑπ' αὐτοῦ ζωή· καταργη-
...τος δὲ θανάτου, πιστεύεται ὑπὸ πάντων ἡ ζωή. Ἐν
...ῳ νόμῳ εὑρήσεις καὶ τό· „τέθεικα [1]) τὴν ζωὴν καὶ
θάνατον πρὸ προσώπου σου·" καὶ τό· „ἔσται [2]) ἡ
...σου κρεμαμένη ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν ὑμῶν·"
„οὐ [3]) μὴ πιστευσήτε τῇ ζωῇ ὑμῶν." Καθέζεται δὲ
...ς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ, οὐδενὸς
...υ καὶ ἀδόξου ἐν θεῷ βασιλευομένου ὑπ' αὐτοῦ·
...ς γὰρ τότε οἱ μὴ δόξαν παρὰ ἀνθρώπων λαμβά-
..., μηδὲ ποιοῦντες πρὸς τὸ δοξασθῆναι ὑπὸ τῶν
...πων, ἀλλὰ τὴν δόξαν τὴν ἀπὸ τοῦ [4]) μόνου Θεοῦ
...ντες, βασιλευθήσονται ὑπὸ τοῦ καθημένου ἐπὶ θρό-
...δόξης αὐτοῦ. Τότε δὲ καὶ ἀποδίδοται τὰ τῆς εὐ-
...ῷ Σωτῆρι εὐξαμένῳ καὶ εἰπόντι· „πάτερ, [5]) δόξα-
...ε τῇ δόξῃ ᾗ εἶχον παρά σοι πρὸ τοῦ τὸν κόσμον
..."

...1. Εἰ δὲ δύνασαι νοῆσαι τὸν Λόγον ἀποκαταστάντα
...ετὰ τὸ γεγονέναι αὐτὸν σάρκα, καὶ ὅσα γέγονε
...γεννητοῖς, γινόμενος αὐτοῖς ὅπερ ἕκαστος αὐτῶν
...ζε γενέσθαι, ἵνα τοὺς πάντας κερδήσῃ, καὶ ἀποκα-
...άντα, ἵνα γένηται ὁποῖος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεὸν,
[6]) Λόγος ὢν ἐν τῇ ἰδίᾳ δόξῃ, ὡς Λόγου τοιούτου

---

[1]) Deuter. XXX, 15. LXX. interpretes: *ἰδοὺ, δέ-
... πρὸ προσώπου σου σήμερον τ. ζωὴν κ. τ. θάνατον.*

[2]) Ibidem XXVIII, 66. LXX. interpretes rectius:
...μῶν σου.

[3]) Ibid. XXVIII, 66. LXX. interpretes rectius: *καὶ
...στεύσεις τῇ ζωῇ σου.*

[4]) H. et R. in textu: *τοῦ μόνου ζητοῦντες,* H. ta-
... ad marg., R. in notis: „lege *τοῦ μόνου Θεοῦ ζη-
...ντες.*" Cfr. ev. Joann. V, 44.

[5]) Ev. Joann. XVII, 5. Edd. N. T. *καὶ νῦν δόξα-
... με, σὺ πάτερ, παρὰ σεαυτῷ τῇ δόξῃ ᾗ εἶχον πρὸ
... τ. κόσμον εἶναι παρὰ σοί.*

[6]) H. et R. in textu: *Θεὸς καὶ λόγος ὤν,* iidem ta-

δόξῃ ὄψει αὐτὸν καθεζόμενον ἐπὶ θρόνου δόξη
καὶ οὐχ ἕτερον αὐτοῦ [1]) τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώ
κατὰ τὸν Ἰησοῦν ἄνθρωπον νοούμενον· ἓν γ
τῷ Λόγῳ γίνεται, πάντως [2]) μᾶλλον τῶν, διὰ
λᾶσθαι τῷ κυρίῳ, γινομένων ἓν πνεῦμα πρὸ
Τότε δὲ, ἡνίκα ἂν ταῦτα ἐν τῇ ἀποκαταστάσει
τήρος γίνεται, καὶ οἱ ἀφέντες πάντα καὶ ἀκολ
τες αὐτῷ καθεδοῦνται, ὡς σύμμορφοι [3]) γενό
σώματι, καὶ τῷ θρόνῳ τῆς δόξης τοῦ Χριστοῦ,
νους δώδεκα, κρίνοντες τὰς δώδεκα φυλὰς τοῦ
ὁ γὰρ ὅλος βίος τῶν δικαίων κρινεῖ τὰς μὴ π
κυίας δώδεκα φυλὰς τοῦ Ἰσραήλ. Καὶ κρινοῦ
ἀπόστολοι, καὶ οἱ τὸν ἀποστολικὸν ἐζηλωκότες
κατωρθωκότες, τοὺς εὐγενεῖς μὲν, διὰ τὸ εἶνα
Ἰσραηλίτας, οὐ τὰ ἄξια δὲ τῆς εὐγενείας πεπ
Τάχα δὲ τὸ μέν· „ἐν ὑμῖν [4]) κρίνεται ὁ κόσμο
Κορινθίους λελεγμένον, λέγεται πρὸς τοὺς ἀπ
θνῶν· τὸ δέ· „καθίσεσθε [5]) καὶ αὐτοὶ ἐπὶ δώδ
νους, κρίνοντες τὰς δώδεκα φυλὰς τοῦ Ἰσραή
τοὺς ἀποστόλους καὶ τοὺς τὸν ἀποστολικὸν βίο

---

men in notis: „sic Cod. Holmiensis; at Cod
Θεὸς λόγος ὤν, cui consentit vetus interpretati
enim erat verbum in gloria sua." Cfr. ev. Joan

[1]) Sic habet Cod. Regius (H. quoque in
testante), nec non Cod. Anglicanus, quibus con
tus interpretatio: *quando non alium ab eo i*
ris, filium hominis. Ed. Huet. in textu omisi
quasi desit in Cod. Holmiensi. R.

[2]) Ed. Rothomagensis πάντος (procul d
πάντως), ed. Coloniensis παντός. Ed. R. recte
— I Cor. VI, 17.

[3]) Philipp. III, 21. — Matth. XIX, 28.

[4]) I Cor. VI, 2.

[5]) Matth. XIX, 28. Edd. N. T. ὑμεῖς pro

ἰας, κρίνοντας τοὺς εὐγενεστέρους τοῦ ὅλου κόσμου ἔθνους, τὸν Ἰσραήλ. Ἀλλὰ νόησον ἐν τούτοις ἀξίως τῆς μεγαλονοίας τοῦ εὐαγγελίου τὸν Ἰσραήλ, εὐγενῆ μὲν, καὶ πεφυκότα κρειττόνως, οὐ πεπιστευκότα δέ. Ἀνάγων δὲ μετὰ τὸν περὶ τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ τὸν περὶ τῶν δώδεκα φυλῶν λόγον, ὥστε δώδεκα τάγματα εἰπεῖν γενικὰ ψυχῶν, καὶ εὐγενεστέρων, ὧν αἱ μὲν διαφέρουσαι ἐν [illegible] εἰσιν, αἱ δὲ [1]) καθ' ἕνδεκα μοίρας τεταγμέναι [illegible] τάξει δευτέρᾳ, ὑπὲρ ἡμᾶς ἐστι, μὴ τηλικαύτῃ [2]) [illegible], ὡς δυνηθῆναι παραστῆσαι, πῶς δώδεκα ἦσαν ἀστέρες οἱ πατέρες τῶν δώδεκα φυλῶν τοῦ Ἰσραὴλ, ὥσπερ ἐδήλου τὸ προφητικὸν, ἵν' οὕτως ὀνομάσω, ὄναρ [3]) τοῦ Ἰωσήφ· οἱονεὶ δὲ καὶ ἕκαστος τῶν [illegible] Ἰσραηλιτῶν ὑπό τινος, ἢ συνωνύμου ἄστρου, ἢ ἄστρῳ παραπλησίου ἀποστόλου, καὶ τοῦ τον ἀποστολικὸν βίον βιώσαντος κριθήσεται.

25. Εἰ μὲν οὖν τις πάντα ἀφῆκε, καὶ ἠκολούθησε τῷ Ἰησοῦ, τῶν εἰρημένων πρὸς τὸν Πέτρον καὶ τὴν πεῦσιν αὐτοῦ τεύξεται· εἰ δὲ οὐ πάντα μὲν, τὰ δὲ ἐπιφερόμενα, ὁ τοιοῦτος πολλαπλασίονα λήψεται, καὶ ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσει. Τίνα δὲ οὐ πάντα, ἀλλ' ἰδικῶς ἀφειρημένα, κατανοητέον ἐκ τοῦ· „καὶ [4]) πᾶς ὅστις ἀφῆκεν ἀδελφοὺς, ἢ ἀδελφὰς,“ καὶ τὰ ἑξῆς. Καὶ τοῦτο δὲ [illegible] μὲν ἔχει οὐκ εὐκαταφρόνητον λόγον, καὶ κατὰ τὸ ἁπλοῦν τῆς ἐκδοχῆς, καὶ προτρεπτικὸν ἐπὶ τὸ πάσης σωματικῆς συγγενείας καταφρονεῖν, καὶ πάσης τῆς κτίσεως, πᾶς ὅστις οὖν ὁμολογήσει. Εἰ δὲ καὶ τοῦτο ἐπιδέχεται ἀναγωγὴν, ὁ μέν τις διστάσει, ὁ δὲ καὶ ἀποφαίνεται ὅτι ἔχει. Καὶ σαφές γε, κατὰ τὸ ῥητὸν, ὅτι

---

[1]) Desideratur δέ in ed. R.

[2]) H. ad oram: „Cod. Regius: τηλικαύτη.“

[3]) Gen. XXXVII, 9.

[4]) Matth. XIX, 29. coll. pag. 374. not. 6. et pag. 380. not. 2.

πολλοὶ τῶν πιστευσάντων[1]) εἰς τὸν Σωτῆρα ἡμῶν, ἐμισήθησαν ὑπὸ συγγενῶν, καὶ εἵλαντο τούτους καὶ πᾶσαν κτῆσιν καταλιπεῖν, ὑπὲρ τοῦ κληρονομῆσαι τὴν αἰώνιον ζωὴν, πεισθέντες ὅτι πᾶς ὅστις[2]) ἀφῆκε τοὺς κατὰ σάρκα ἀδελφοὺς, καὶ τὰς συγγενεῖς μόνῳ τῷ σώματι ἀδελφὰς, καὶ γονεῖς τῶν σωμάτων, καὶ τὰ τέκνα τῆς σαρκὸς, καὶ τοὺς ἐν τῇ ἐπικαταράτῳ γῇ ἀγροὺς, καὶ τὰς ἐν αὐτῇ οἰκίας, καὶ ἀφῆκεν οὐ δι' ἄλλο τι, ἀλλ' ἕνεκεν τοῦ ὀνόματος Ἰησοῦ, πολλαπλασίονα λήψεται· πολλαπλασίονα γὰρ, καὶ, εἰ δεῖ οὕτως ὀνομάσαι, ἀπειροπλασίονα τὰ πνευματικὰ παρὰ τὰ σωματικὰ, καὶ πρὸς[3]) τὸ λαβεῖν πολλαπλασίονα, οὐκ ἐν προσκαίρῳ ζωῇ, ἀλλ' ἐν αἰωνίῳ γενόμενος, κληρονομήσει αὐτήν.[4]) Πολλαπλασίονας μὲν γὰρ ἀδελφοὺς καὶ ἀδελφὰς ὧν τις ἀφῆκε διὰ τὸν τοῦ θεοῦ λόγον, εὐχερὲς διηγήσασθαι· καὶ γὰρ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ πολλαπλασίους οἱ κατὰ τὴν πίστιν ἀδελφοὶ τῶν διὰ πίστιν καταλελειμμένων ὑπὸ τῶν πιστευσάντων. Οὕτω δὲ καὶ γονεῖς πάντας τοὺς ἀνεπιλήπτους ἐπισκόπους, καὶ τοὺς ἀνεγκλήτους πρεσβυτέρους λαμβάνει τις, ἀνθ' ὧν καταλέλοιπε δύο· ὁμοίως δὲ καὶ τέκνα, πάντας τοὺς ἡλικίαν ἔχοντας τέκνων. Πῶς δὲ πολλαπλασίονας ἀγροὺς ἢ οἰκίας[5]) ὧν τις καταλέλοιπε κληρονομεῖ, οὐκέτι ὁμοίως ἀποδοῦναι δύναται, ἂν μὴ ἄρα τις βιασάμενος ἐπ' ὀλίγων τὸ τοιοῦτον παραστήσῃ,

---

[1]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Regius: πιστευόντων."

[2]) Matth. XIX, 29. coll. pag. 374. not. 6. et pag. 379. not. 4.

[3]) H. et R. in textu: πρὸς τὸ λαβεῖν, R. tamen in notis: „lege πρὸς τῷ λαβεῖν."

[4]) H. et R. in notis: „nempe ζωήν. At vetus interpres: *recipiet ea*, nempe πολλαπλασίονα."

[5]) Cfr. pag. 374. not. 6. et pag. 379. not. 4. coll. pag. huj. not. 2.

ἦν οὐκ εὔκολον[1]) Ἅπαξ δὲ ἀλληγορῶν τοὺς ἀγροὺς, καὶ τὰς οἰκίας, ἀναγκασθήσεται κατὰ τὸ ἀκόλουθον καὶ τοὺς ἀδελφοὺς τούτων ἀποδοῦναι. Εἰσὶν οὖν, οἶμαι, ἐν ταῖς ἁγίαις καὶ μακαρίαις δυνάμεσιν ἀδελφοὶ οἱ εἰς ἄνδρα τέλειον[2]) κατηντηκότες τῶν τὸ μέτρον τῆς ἡλικίας τοῦ Χριστοῦ κεχωρηκότων, καὶ ἀδελφαὶ πάντες οἱ παρθένοι ἁγνῇ παραστησόμενοι Χριστῷ, οὐκ ἀπ' ἀνθρώπων γενόμενοι μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν λοιπῶν δυνάμεων· γονεῖς δὲ τοιοῦτοι εἶεν ἄν τινες, ἢ περὶ ὧν εἴρηται πρὸς τὸν Ἀβραάμ· „σὺ[4]) δὲ ἀπελεύσῃ πρὸς τοὺς πατέρας σου μετ' εἰρήνης, τραφεὶς ἐν[5]) γήρᾳ καλῷ." Εἰ δὲ γίνονται δέ τινες οὕτω ἀνάλογον ἐκείνοις τοῖς πατράσιν ἑτέρων πατέρων πολλαπλασίονα[6]) καὶ τέκνα λήψονται ὁμοίως τῷ Ἀβραάμ. Καὶ τοὺς ἀγροὺς δὲ, καὶ τὰς οἰκίας, πολλαπλασίονας τῶν καταλειπομένων, νόει μοι ἐν τῇ ἀναπαύσει τοῦ θείου παραδείσου, καὶ τῇ πόλει τοῦ θεοῦ, περὶ ἧς δεδοξασμένα[7]) ἐλαλήθη, ἧς „ὁ θεὸς ἐν ταῖς βάρεσι γινώσκεται, ὅταν ἀντιλαμβάνηται αὐτῆς·" ὥστ' ἂν εἰπεῖν πρὸς τοὺς τὰς ἐκεῖ οἰκίας κληρονομοῦντας·[8]) „καθάπερ[9]) ἠκούσαμεν, οὕτως εἴδομεν ἐν πόλει κυρίου τῶν δυνάμεων, ἐν πόλει τοῦ θεοῦ ἡμῶν·" περὶ ἧς λέ-

---

[1]) H. et R. in textu, ille εὔλογον, hic εὔκολον. R. in notis: „Cod. Reg. (H. quoq. in marg. idem attestante) ἄλογον; Cod. Anglicanus: εὔλογον."

[2]) Ephes. IV, 13.

[3]) II Cor. XI, 2.

[4]) Gen. XV, 15. LXX. interpretes: ἐν εἰρήνῃ.

[5]) Edd. H. et R. ἐν γήρᾳ καλῷ; εἰ δέ κ. τ. λ.

[6]) H. et R. in textu: πολλαπλάσιον, H. tamen ad marg., R. in notis: „forte legendum: πολλαπλασίονα."

[7]) Psalm. LXXXVII, 3. (LXXXVI.). — XLVIII, 3. (XLVII.)

[8]) Ed. R. minus recte κληρονομῶντας.

[9]) Psalm. XLVIII, 8. (XLVII.). LXX. viri: οὕτως καὶ εἴδομεν.

γεται καὶ τό· „διέλεσθε¹) τὰς βάρεις αὐτῆς.“ Ἐπὶ τοιούτοις δὴ κληρονομεῖν την αἰώνιον ζωὴν μακάριον, τοσούτους²) ἔχοντας ἀγροὺς κληρονόμους, καὶ τοσαῦτα δένδρα ὑπὸ θεοῦ γεωργούμενα, καὶ οἰκίας ἐκ λίθων ζώντων, ἐν αἷς ἀναπαύσεται πᾶς ὅστις ἀφῆκεν ἀδελφοὺς, ἢ ἀδελφὰς, καὶ τὰ λοιπά.

26. Μετὰ τοῦτο ἔτι³) τό· „πολλοὶ δὲ ἔσονται πρῶτοι ἔσχατοι, καὶ ἔσχατοι πρῶτοι.“ Καὶ τοῦτο δὲ ἔχει μέν τινα κατὰ τὸ ἁπλούστερον νοῦν, προτρέψασθαι δυνάμενον τοὺς ἄρτι προσερχομένους τῷ θείῳ λόγῳ, ἐπὶ τὸ σπεύδειν διὰ τῶν προστεταγμένων ἀναβῆναι, παρὰ πολλοὺς τῶν νομιζομένων ἐγγεγηρακέναι τῇ πίστει, ἐπὶ τὸν ὑπὲρ αὐτοὺς βίον καὶ λόγον· ὡς οὐκ ἐμποδίζοντος, οὔτε χρόνου τοῖς ὕστερον πιστεύουσιν, οὔτε γονέων μοχθηρῶν τοῖς αὐτοὺς ἀνεγκλήτως ἀγωνιζομένους παραστήσασιν. Ἀγὼν δέ ἐστι καὶ καθελεῖν οἴημα διὰ τὸ ἐκ πατέρων ἀνατετράφθαι ἐν χριστιανισμῷ μεγαφρονοῦντας· καὶ μάλιστα ἐπὰν τύχῃ πατράσιν ἐπαυχεῖν, καὶ προγόνοις προεδρίας ἠξιωμένοις ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἐπισκοπικοῦ θρόνου, ἢ πρεσβυτερείου τιμῆς, ἢ διακονίας εἰς τὸν λαὸν τοῦ θεοῦ· ἀμφότεροι γὰρ διδαχθέντες τό· „πολλοὶ⁴) ἔσονται πρῶτοι ἔσχατοι, καὶ ἔσχατοι πρῶτοι“⁵) ὑπεμνήσθησαν⁶) μήτε ἐπὶ τῷ νομίζειν εἶναι πρῶτοι μὴ

---

¹) Ibid. XLVIII, 13. (XLVII.). LXX. interpretes καταδιέλεσθε.

²) H. et R. in textu: τοσούτους ἔχοντας κληρονόμους, H. tamen in notis: „sensum inde aliquis idoneus extundat, et erit mihi magnus Apollo. Legendum fortasse: τοσοῦτο ἔχοντας κληρονόμους, vel: τοσούτους ἔχοντας ἀγροὺς κληρονόμους, vel aliquid ejusmodi.“

³) H. et R. in textu, ille τοῦτο ἔτι, hic τοῦτό ἐστι. H. in notis: „Cod. Reg.: τοῦτό ἐστι. — Matth. XIX, 30.

⁴) Matth. XIX, 30. coll. pag. huj. not. 3.

⁵) Desideratur πρῶτοι in ed. Coloniensi.

⁶) H. et R. in textu: ὑπομνήσθητε, R. in notis

[redacted]

συνῆκε, μήτε συστέλλεσθαι καὶ ταπεινοῦσθαι, ὡς ἔχοντας τῶν προτέρων διὰ τὸ ἔσχατοι ἐκείνων χριστιανισμοῦ περιειληφέναι δόγματα. Ἔχει δ' ὁ ῥητὸν λόγον, ἀθρόως ἡμᾶς ἐπιστῆσαι δυνάμενος πολλοῖς πρὸ ἡμῶν πρώτοις χρηματίσασιν ἀπὸ ..., γενομένοις διὰ τὴν εἰς τὸν Ἰησοῦν ἀπιστίαν ... ἐσχάτοις, καὶ ἡμῖν τοῖς ἐσχάτοις τὰ πρωτευμένους λαβεῖν, ἐὰν ἐπιμένωμεν τῇ πίστει, μὴ [1]) φρονοῦντες, ἀλλὰ τοῖς ταπεινοῖς συναπαγόμενοι. ... κοινωνήσαντες τῇ ῥίζῃ [2]) τῶν Πατριαρχῶν, ... τοῦ λόγου τῶν πατέρων πιότητι, [3]) συμφυ... τῷ βουλήματι τοῦ πνευματικοῦ νόμου, ... ἀνάλογον αὐτῷ νοουμένων προφητῶν; ἡμεῖς ... ἐσόμεθα πρῶτοι, κἀκεῖνοι διὰ τὴν ἀπιστίαν, ..., ἐκκοπέντες ἀπὸ τῆς καλλιελαίου γεγόνασιν ... καὶ γὰρ [4]) διὰ τὴν Χριστοῦ ἐπιδημίαν εἰς κρῖμα ... ἐπιδημήσαντος, ἵνα τὰ ἔθνη, οἱ μὴ βλέποντες, [5]) καὶ οἱ βλέποντες, Ἰσραήλ, τυφλοὶ γένωνται ... τὴν ἀπιστίαν, ὁ μὲν προσήλυτος ἡμεῖς λαὸς γε... ἄνω καὶ πρῶτοι, ὁ δὲ πρὸ ἡμῶν Ἰσραὴλ ..., γέγονεν ἔσχατος, καὶ κάτω κάτω. Οὕτω δὲ ... καὶ τό· „εἴ τις [6]) θέλει πρῶτος εἶναι, ... ἔσχατος·“ ὡς εἰ ἔλεγεν· ἐπεὶ νῦν τὰ πρω-

---

... Regius.“ Iidem, H. ad marg., R. in notis: ... videtur ὑπεμνήσθηνται.“ “
Rom. XII, 16.
Ibid. XI, 17.
Cod. Anglicanus habet: ποιότητι. R. — Cfr ... I, 17.
H. in textu: καὶ διά, in margine: „Cod. Regius ... διά.“ R. in textu: καὶ γὰρ διά, in notis: „...in ... nglicano deest γάρ.“ “ — Ev. Joann. IX, 39
H. et R., cfr. ev. Joann. IX, 39., βλέψωσι.
Marc. IX, 35.

τεῖα λαμβάνουσιν οἱ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν εἰς ἐμὲ π
τες, ἔσχατοι νομιζόμενοι ἐν τῷ Ἰσραὴλ, ἔσχατο
νονται παρὰ τῷ θεῷ ὅλος ὁ λαὸς τῶν ἀπιστησ
Ἰσραὴλ, κἂν νομίζωνται διὰ τὸν χρόνον εἶναι
εἴ τις βούλεται τὸ ἀληθινὸν πρῶτον ἀναλαβεῖ
σθω ἐν τοῖς ὑπὸ τοῦ νῦν Ἰσραὴλ ἐσχάτοις εἶν
μισμένοις. Ὅσον γὰρ μένει ἐν τοῖς οἰομένοις εἶ
τοις, τῶν μὲν πρωτείων ἐπὶ τὰ ἔθνη μεταβεβηκ
ποπέσεῖται,[1]) ἐν δὲ ἐσχάτοις ἀριθμηθήσεται·
οἱ μὲν ἀπὸ τῶν ἐθνῶν κεφαλὴ διὰ τὴν πίστιν
ὁ δὲ ἄπιστος Ἰσραὴλ, διὰ τὴν ἀπιστίαν οὐρ
τοῦτον τὸν λόγον, πολλοὶ μὲν, οὐ πάντες δὲ,
ἐκ πρώτων ἔσχατοι. Καὶ πάλιν πολλοὶ μὲν τ
ται ἔσονται πρῶτοι. Οὐ μὴν εἴ τις ἔσχατος προσ
τοῖς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν πιστεύουσι συναριθμεῖσθα
οὕτως ἐν πρώτοις λογισθήσεται· εἰσὶ γὰρ κα
πρῶτοι, ὡς οἱ τοῦ Χριστοῦ ἀπόστολοι, Ἰσραηλῖ
χάνοντες, καὶ ἐκ σπέρματος Ἀβραάμ· καί εἰσιν
ἔσχατοι, οἱ πολλῶν ὑποδεέστερον βιοῦντες τῶν
ἐκκλησίας χρηματιζόντων.

27. Μετὰ ταῦτα ἐπίστησον, εἰ δύνασαι τὸ
γέλων γένος πρῶτον, ὡς τίμιον, λέγειν[2]) εἶναι
ἀνθρώπων γενομένων ἐσχάτων. Καὶ γὰρ ὡς ἐν
γέγραπται, ὅτε ἐγεννήθησαν[3]) ἄστρα, ᾔνεσαν
πάντες ἄγγελοι αὐτοῦ, ὡς πρεσβύτεροι καὶ τι
οὐ μόνον τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ καὶ πάσης τῆ
αὐτοὺς κοσμοποιΐας, τολμῆσαι ἀποφήνασθαι, ὅτ

---

[1]) Edd. Huetii: ἀποπεσεῖ τε."

[2]) H. et R. in textu: λέγων, H. tamen
„scrib.," R. in notis: „„legendum λέγειν, ex
terpretatione." "

[3]) H. et R. ἐγεννήθησαν. LXX. viri,
XXXVIII, 7., ἐγενήθησαν.

[4]) Desideratur τῆς in ed. Ruaei.

ἀγγέλων, οἳ πρῶτοι ἦσαν ἀνθρώπων, γίνονταί τινες ἀνθρώπων ἔσχατοι· πολλοὶ δὲ καὶ τῶν ἀνθρώπων, ἔσχατοι τῇ φύσει τυγχάνουσι τῶν ἀγγέλων, γίνονται διὰ τὸν βίον καὶ τὸν τοῦ θεοῦ λόγον τινῶν ἀγγέλων, ἐν πρώτοις μὲν τεταγμένων, γενομένων δὲ ἔκ τινων αἰτιῶν ἐσχάτων, πρῶτοι. Παραλαβὼν δὲ εἰς τοῦτο ἀπό τε τῆς[1]) Πέτρου πρώτης ἐπιστολῆς, καὶ τῆς Παύλου πρὸς Κορινθίους προτέρας ῥητά, προσαχθήσῃ[2]) ὡς ὑγιῶς εἰρημένῳ τῷ λόγῳ· λέγει γὰρ ὁ μὲν Πέτρος· „εἰς[3]) ὃν ἄρτι μὴ ὁρῶντες,“ — δηλονότι Ἰησοῦν Χριστόν, — πιστεύοντες δὲ ἀγαλλιᾶτε,“ καὶ τὰ ἑξῆς, ἕως τοῦ· „εἰς ἃ ἐπιθυμοῦσιν ἄγγελοι παρακύψαι·“ ὁ δὲ Παῦλος· „ἢ οὐκ[4]) οἴδατε, ὅτι ἀγγέλους κρινοῦμεν; μήτι γε βιωτικά;“ Ὅρα οὖν, εἰ μὴ οὗτοι μέν, ὅσον ἐτήρουν[5]) τὴν ἑαυτῶν ἀρχήν, καὶ οὐκ ἀπέλιπον τὸ ἴδιον οἰκητήριον, πολλῶν ἀνθρώπων διέφερον, καὶ ἦσαν αὐτῶν πρῶτοι, ἐν ἀνθρώποις ἐταπεινώθη εἰς χοῦν ἡ ψυχή, γενομένων ἐν τῷ τῆς ταπεινώσεως σώματι, καὶ μόγις ποτὲ λεγόντων τό· „ταλαίπωρος[6]) ἐγὼ ἄνθρωπος· τίς με ῥύσεται ἐκ τοῦ σώματος τοῦ θανάτου τούτου;“ Οἱ δὲ ἄνθρωποι, ὅσον εἰς σύγκρισιν ἀγγέλων ἔσχατοι τυγχάνοντες, γί-

---

[1]) H. et R. in textu: ἀπό τε τῆς πρώτης ἐπιστολῆς, H. tamen in notis: „legendum videtur: ἀπό τε τῆς Πέτρου πρώτης ἐπιστολῆς. Scripserat librarius προῦ, quod cum syllaba priore sequentis voc. propter soni similitudinem facile coaluit.“

[2]) H. in textu: πραχθήσῃ ὡς ὑγιῶς εἰρημένων τῷ λόγῳ, in notis: „ita Cod. Holmiensis.“ R. in textu: πραχθήσῃ ὡς ὑγιῶς εἰρημένων τῷ λόγῳ, in notis (H. eodem affirmante et probante): „„ita Cod. Regius. Lege προσαχθήσῃ ὡς ὑγιῶς εἰρημένῳ τῷ λόγῳ.““

[3]) I Petr. I, 8. Edd. N. T. ἀγαλλιᾶσθε. — 12.

[4]) I Cor. VI, 3. Deest ἢ in edd. N. T.

[5]) Ep. Jud. vers. 6.

[6]) Rom. VII, 24.

νονται ἀγγέλων πρῶτοι, τῶν μὴ τηρησάντων[1]) τ
τῶν ἀρχὴν, ἀλλὰ ἀπολιπόντων τὸ ἴδιον οἰκητήριον
βάνοντες[2]) τὴν ἀρχὴν κατὰ τό· „ἴσθι[3]) ἐξουσία
ἐπάνω δέκα πόλεων·“ ἤ· „ἴσθι ἐξουσίαν ἔχων
πέντε πόλεων.“ Γενόμενοι δὲ ἐν οἰκητηρίῳ ἀ
τινὲς ἀπολελοίπασιν, ἐπὰν ποιήσωσι κηρυχθείσης
τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας τὰ ἀνάγοντα αὐτοὺς ἐ
τήν· καὶ γὰρ οἱ μὲν ἐν γῇ τῶν οὐρανίων ἔσχατοι
ἐν οὐρανῷ τῶν ἐν γῇ πρῶτοι. Καὶ γίγνονται
μὲν τῶν οὐρανίων καὶ[4]) πρώτων ἔσχατοι, ε
σιν[5]) μεγάλης ἡμέρας δεσμοῖς ἀϊδίοις ἐν ζόφῳ
μενοι· πολλοὶ δὲ τῶν ἐσχάτων, καὶ ἐπὶ γῆς γένεσι
ληφότων ἀναβαίνοντες, ὥστε τεθαῤῥηκότες λέγει
μῶν[6]) δὲ τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει.“
αὐτός γε ὁ ὡς ἀστραπὴ[7]) ἐκ τοῦ οὐρανοῦ πεσὼν
τος ἦν, ἡνίκα περιεπάτει ἐν πάσαις ταῖς ὁδοῖς
ἄμωμος, ἕως εὑρέθη ἀνομία ἐν αὐτῷ, καὶ γέγονεν
τος εἰς ᾅδου καταβὰς, ὡς τοὺς ἰδόντας αὐτὸν θαυ
ἐπ᾽ αὐτῷ, καὶ λέγειν· „καὶ[8]) σὺ ἑάλως ὥσπερ καὶ
ἐν ἡμῖν δὲ κατελογίσθης. Κατέβη εἰς ᾅδου ἡ δόξ
ἡ πολλὴ εὐφροσύνη σου.“ Οὕτω δὲ καὶ ἔσχατος ἡ

---

[1]) Ep. Judae vers. 6.

[2]) H. et R. in textu: λαμβάνοντες ἢ ἐν ἀρχ
tamen in notis: „ita Codex uterque, Holm. et
Lege: λαμβάνοντες τὴν ἀρχήν. Vetus interpres:
pientes imperium.“

[3]) Luc. XIX, 17. — 19. Cfr. pag. 288. not.
pag. 296. not. 6.

[4]) H. ad marg., R. (adjuncta censura: non m
notis: „Cod. Regius: οἱ πρῶτοι ἔσχατοι.“

[5]) Ep. Judae vers. 6.

[6]) Philipp. III, 20. Edd. N. T. ἡμῶν γάρ κ.

[7]) Luc. X, 18. — In seqq. H. et R. ἕως εὑρέ

[8]) Jes. XIV, 10. 11.

τους ἀποδεδώκαμεν τοὺς σωθησομένους·
ὡς μὴ ἀξίους τῆς τοιαύτης τῶν σωθησο-
⁴) ἀλλὰ κολάσεως, καὶ τοῦ ἐγκαταλει-
ἕως τὸ πλήρωμα⁵) τῶν ἐθνῶν εἰσέλθῃ,
ωσι τὰ περὶ τῶν ἰδίων ἁμαρτημάτων. Ἡ
μένη τῷ· „πολλοὶ⁶) δὲ ἔσονται πρῶτοι
χατοι πρῶτοι·“ παραβολὴ, σώζεσθαι μὲν
αὶ τοὺς τῆς παραβολῆς, πρώτους μὲν ἐρ-
χάτους δὲ λαμβάνοντας τὸν μισθὸν, καὶ
τους ὄντας, καὶ εἰς ἐσχάτους λελογισμέ-
ν δὲ αὐτῶν λέγει, τοὺς ἐσχάτους μὲν ἐπὶ
μένους, ἀπολαβόντας δὲ τὸν μισθὸν οὐ
, ἀλλὰ καὶ ἴσον τοῖς γογγύσασι κατὰ τοῦ
καὶ εἰρηκόσιν· „οὗτοι⁷) οἱ ἔσχατοι μίαν
, καὶ⁸) ἴσους αὐτοὺς ἐποίησας ἡμῖν τοῖς

, 3.
I, 4. 5.
X, 40. Edd. N. T. ὁ ἐμὲ δεχόμενος.
L. in textu: τάξεως, καὶ κολάσεως, iidem

βαστάσασι τὸ βάρος τῆς ἡμέρας, καὶ τὸν καύ
Καὶ πρῶτοί γε οἱ ἔσχατοι κληθέντες ἐπὶ τὸ ἔργ
γονται, παρὰ τὸ πρώτους αὐτοὺς εἰληφέναι τὸν μ
Θεῷ δὲ εὐξάμενοι, καὶ ἐπικαλεσάμενοι τὸ ὄνο
κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐκθώμεθα τὴν παρα
καὶ ἴδωμεν τίνα ἡμῖν ἐξετάσαι καὶ εἰπεῖν εἰς αὐ
καὶ ὑπαγορεῦσαι δοθήσεται. Ἔχει δὲ οὕτω.

Περὶ τῶν μισθουμένων ἐργατῶν.

28. „Ὁμοία [1]) ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶ
θρώπῳ οἰκοδεσπότῃ, ὅστις ἐξῆλθεν ἅμα πρωῒ μισ
σθαι ἐργάτας,“ καὶ τὰ ἑξῆς, ἕως τοῦ· „πολλοὶ
εἰσι κλητοὶ, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί.“ Δύναται μὲν
πᾶσα παραβολὴ διὰ τοῦτο παρειλῆφθαι, εἰς τὸ
ἡμᾶς, πῶς οἱ ἔσχατοι ἐλθόντες εἰς τὸ ἔργον, ὡς οἱ
τοι κληθέντες, τὸν μισθὸν ἔλαβον πρῶτοι· καὶ τίνα
πον οἱ πρῶτοι κληθέντες ἐν ἐσχάτῃ χώρᾳ παρὰ τ
κοδεσπότῃ ἐτάχθησαν, διὸ καὶ τελευταῖοι τὸν μισθὸν
λήφασι. Χρὴ δὲ εἰδέναι, ὅτι ὡς Ἰησοῦ παραβο
ᾧ [3]) οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας καὶ γνώσεώς εἰσιν
κρυφοι, ἐξεταζομένη, τοσαῦτα δόγματα τῆς ἐν μυσ
ἀποκεκρυμμένης σοφίας εὑρεθήσεται τοῖς τὰ τοιαῦτ
ρίσκειν δυναμένοις αἰνισσομένη, ὥστε εὐλόγως ἐ
ταύτῃ μάλιστα εἰπεῖν τῇ παραβολῇ τὸν Σωτῆρα τό
νοίξω [4]) ἐν παραβολαῖς τὸ στόμα μου, φθέγξομαι
βλήματα ἀπ' ἀρχῆς·“ καὶ „ἐρεύξομαι κεκρυμμένα
καταβολῆς·“ ἀναγκαῖον γὰρ ἰδεῖν τὸν μέλλοντα νο
τὴν παραβολὴν τὴν ἐν αὐτῇ δηλουμένην ἡμέραν
τὰς ἐν αὐτῇ ὥρας, καὶ ὅτι οὐ κατὰ ἀποκλήρωσιν
κοδεσπότης πέντε τάγμασιν ἐργατῶν παραδίδωσι τὰ

---

1) Matth. XX, 1. Edd. N. T. ὁμοία γάρ ἐστιν
2) Ibid. XX, 16.
3) Coloss. II, 3.
4) Psalm. LXXVIII, 2. (LXXVII.) coll. Matth. XII

πελῶνος. Ἐξετάσει δὲ ὁ δυνάμενος τὴν αἰτίαν
ῦ μισθώσασθαί τινας ἐργάτας εἰς τὸν ἀμπελῶνα,
τὰ τοῦτο οὐ περὶ δευτέραν μὲν, περὶ τρίτην δὲ
ἄλλους, καὶ ἑξῆς ταύτῃ οὐ περὶ τετάρτην, ἢ πέμ-
ἀλλὰ περὶ ἕκτην· εἶτα μετὰ τοῦτο περὶ τὴν ἑνδε-
ὀφείλει γάρ τις λόγος εἶναι ἄξιος Ἰησοῦ εἰς τὸν [1])
ὸν ἑωθινὸν καιρὸν τρία ἴσα διαστήματα τρίτης
ης καὶ ἐννάτης ὥρας, καὶ μετ᾽ αὐτὸν ἔλαττον διά-
τῶν περὶ τὴν ἑνδεκάτην ἑστώτων, ὁπόσον ἦν διά-
ἀπὸ τοῦ ἅμα πρωῒ ἐπὶ τὴν τρίτην. Οὐ παρέρ-
ἐ προσεκτέον καὶ τῷ, συμπεφωνηκέναι μὲν τὸν οἰ-
ότην τοῖς ἅμα τῇ ἕῳ παραληφθεῖσι τὸ ἀνὰ δηνά-
οῖς ἀπέστειλεν εἰς τὸν ἀμπελῶνα αὐτοῦ· τοῖς δὲ
τὴν τρίτην κληθεῖσιν, οὐ τεταγμένως τὸν μισθὸν
εἶναι, ἀλλὰ τό· „ὃ ἐὰν [2]) ᾖ δίκαιον, δώσω ὑμῖν.“
ετέον δὲ, ὅτι ὡσαύτως ἐποίησε τοῖς περὶ τὴν ἕκ-
ην καὶ ἐννάτην κληθεῖσι, καὶ ὅτι τοῖς περὶ τὴν
την εἶπεν ἀπολογησαμένοις περὶ τῆς δι᾽ ὅλης ἡμέ-
ρας τό· „ὑπάγετε [3]) καὶ ὑμεῖς εἰς τὸν ἀμπελῶνα.“
καὶ ὡς ἔξω τοῦ ἀμπελῶνος γενόμενος, καὶ εὑρὼν
ὺς ἐργάτας, τοὺς μὲν πρώτους ἀποστέλλει εἰς τὸν
ῶνα, τοῖς δὲ δευτέροις φησίν· „ὑπάγετε καὶ ὑμεῖς
ἀμπελῶνα·“ ὁμοίως δὲ τὴν αὐτὴν λέξιν καὶ τοῖς
ἑκάτην κεκλημένοις· „ὑπάγετε καὶ ὑμεῖς εἰς τὸν
ῶνα.“ Ὁ δὲ δυνάμενος κατανοησάτω, τίς ἡ ἀγορὰ,
ῶτας τοὺς ἀργοὺς εὗρε τοὺς δευτέρους ἐξελθὼν
δεσπότης. Οὕτω δὲ καὶ ἐξετασθήτω, τίνες οἱ εὐ-

H. et R., ut nos: εἰς τόν. Iidem paulo post:
᾽ αὐτόν. Recte, quamquam non male legeris εἰς
μετ᾽ αὐτά scil. διαστήματα.
Matth. XX, 4. — H. et R. in textu, ille: ἐὰν ᾖ,
ἂν ᾖ. R. in notis: „ed. Huet. (in textu scil., nam
g. habet: „„scrib. ὃ“ “) omisit ὃ, quod habet
egius.“
Ibid. XX, 7. Ed. Lachm. ἀμπελῶνά (μου).

ρεθέντες ἑστῶτες περὶ τὴν ἑνδεκάτην, οἷς λέγει ὁ οἰκοδεσπότης τό· „τί ὧδε[1]) ἑστήκατε ὅλην τὴν ἡμέραν ἀργοί;“ Ἐπιστησάτω τις καὶ τῇ ἀπολογίᾳ τῶν ὅλην τὴν ἡμέραν ἑστώτων ἀργῶν, καὶ τὸν πόνον τοῦ ἑστηκέναι δι' ὅλης ἡμέρας ὑπομεινάντων, μετὰ παῤῥησίας εἰπόντων, ὅτι πρόθυμοι μὲν ἦσαν τοῦ ἐργάσασθαι, οὐδεὶς δὲ αὐτοὺς ἐμισθώσατο, ὡς πολλῶν ὄντων τῶν[2]) μισθωθησομένων[3]) μὲν ἂν, οὐ μισθωσαμένων δέ.

29. Μὴ παρέργως δὲ ἐπιστησάτω τις καὶ τῷ ὀψίας λέγειν τὸν τοῦ ἀμπελῶνος κύριον τῷ ἐπιτρόπῳ αὐτοῦ· „κάλεσον[4]) τοὺς ἐργάτας, καὶ ἀπόδος τὸν μισθὸν, ἀρξάμενος ἀπὸ τῶν ἐσχάτων ἕως τῶν πρώτων.“ Τί γὰρ κεκίνηκε τὸν κύριον τοῦ ἀμπελῶνος, ὥστε κελεῦσαι τῷ ἐπιτρόπῳ καλέσαι τοὺς ἐργάτας, καὶ ἀποδοῦναι τὸν μισθὸν, ἀρξάμενον ἀπὸ τῶν ἐσχάτων, καὶ οὕτως ἀναβαίνειν ἕως τῶν πρώτων, ἵνα πρῶτοι μὲν ἀπολάβωσιν οἱ τὴν ἑνδεκάτην, δεύτεροι δὲ οἱ τὴν ἐννάτην, καὶ τρίτοι οἱ τὴν ἕκτην, καὶ μετὰ τούτους οἱ τὴν τρίτην, καὶ τελευταῖοι οἱ πρωΐ; τοῦτο γὰρ σαφῶς δηλοῦται ἀπὸ τοῦ· „ἀπόδος[5]) τὸν μισθὸν, ἀρξάμενος ἀπὸ τῶν ἐσχάτων ἕως τῶν πρώτων.“ Τίς δὲ παρὰ τὸν κύριον τοῦ ἀμπελῶνος ὁ τοῦ κυρίου ἐπίτροπος, διδοὺς τὸν μισθὸν κατὰ

---

[1]) Ibid. XX, 6.

[2]) H. et R. in textu: τῶν μισθωσαμένων μὲν ἄν, in notis: „legendum fortasse: μεμισθωσομένων. Verb. μισθοῦμαι enim passive etiam usurpatur. Vetus interpres: *quasi plurimi essent qui conducerentur, non autem et qui conducerent.*“ — H. et R. in versione: *quasi operae quidem plurimae fuerint.* Quam quidem si quis sequi maluerit, simpliciter legat: τῶν ἐργατῶν aut τῶν ἐργασαμένων μὲν ἄν, κ. τ. λ.

[3]) Cfr. pag. 404. not. 7.

[4]) Matth. XX, 8. Edd. N. T. καὶ ἀπόδος αὐτοῖς τόν κ. τ. λ.

[5]) Ibid. XX, 8. coll. pag. huj. not. 4.

[illegible][1]) [illegible] πρόσταγμα; Ἀλλὰ εἴπερ οἱ ἐν τῇ ἐν[illegible] κληθέντες ὥρᾳ οὐκ ἐβάστασαν τὸ βάρος τῆς ἡμέρας καὶ τὸν καύσωνα, δηλονότι οὐχ οὗτοι ἐγόγγυζον κατὰ τοῦ οἰκοδεσπότου, λέγοντες· „ὅτι[2]) οὗτοι οἱ ἔσχατοι μίαν ὥραν ἐποίησαν, καὶ ἴσους ἡμῖν αὐτοὺς ἐποίησας τοῖς βαστάσασι τὸ βάρος τῆς ἡμέρας, καὶ τὸν καύσωνα." Ἀλλ' οὐδὲ οἱ τὴν ἕκτην κληθέντες τὸ βάρος ἐβάστασαν τῆς ἡμέρας, ἀλλ' εἰ ἄρα τοῦ ἡμίσους τῆς ἡμέρας. [illegible] οἱ τῇ τρίτῃ δὲ κληθέντες, οὐ τῆς ὅλης ἐβάστασαν ἡμέρας τὸ βάρος, ἀλλ' εἰ δεῖ ἀκριβῶς ὀνομάσαι, τοῦ ἡμίσους, καὶ τοῦ τετάρτου τῆς ἡμέρας. Μόνοι δὲ οἱ πρῶτοι ἕω μεμισθωμένοι τὸ βάρος ἐβάστασαν τῆς ἡμέρας καὶ τὸν καύσωνα· ὅλον μὲν, οἱ ἀπὸ τῆς ἕω μεμισθωμένοι· οἱ δὲ λοιποὶ, παρὰ τοὺς τελευταίους, ἀνάλογον τῷ καιρῷ ᾧ ἐν τῷ ἀμπελῶνι πεποιήκασιν.

[illegible] Ἐπεὶ δὲ διάφοροι εἰσι παραβολαὶ ὀνομάζουσαι ἀμπελῶνα, ζητηθείη ἂν, πότερον κατὰ διαφόρων πραγμάτων καθ' ἕκαστον ὁ ἀμπελὼν παραλαμβάνεται, ἢ κατὰ τοῦ αὐτοῦ πράγματος. Ἐγὼ νομίζω δεῖν ἐξετάσαι, διὰ τί οὐ πρὸς πάντας τοὺς ἐλθόντας πρώτους, καὶ νομίσαντας ὅτι πλέον λήψονται, καὶ γογγύσαντας κατὰ τοῦ οἰκοδεσπότου, ἀπεκρίνατο ὁ οἰκοδεσπότης, ἀλλ' ἑνὶ[3]) μόνῳ εἶπεν αὐτῶν τό· „ἑταῖρε,[4]) οὐκ ἀδικῶ σε· οὐχὶ δηναρίου συνεφώνησάς μοι; καὶ θέλω τούτῳ τῷ ἐσχάτῳ δοῦναι ὡς καὶ σοί." Ὅτι μὲν οὖν ταῦτα καὶ τὰ τούτοις παραπλήσια ἐπιδέχεται ἡ ἐκκειμένη παραβολὴ, ἃ ζητήσαι τις ἂν εἰς αὐτὴν, διαβεβαιωσαίμην ἄν· ὅτι δὲ καὶ

[1]) Desideratur τοῦ in ed. R.

[2]) Matth. XX, 12. coll. pag. 387. not. 7. et 8.

[3]) H. et R. h. l. ἕνι μόνῳ.

[4]) Matth. XX, 13. 14. Edd. N. T. συνεφώνησάς μοι; ἆρον τὸ σὸν, καὶ ὕπαγε. Θέλω δὲ τούτῳ κτλ. — Rectius forsan in textu nostro legeris: καί· „θέλω τούτῳ," aut καί· „θέλω δὲ τούτῳ κτλ."

οὐκ ἔστιν εἰπεῖν εἰς τὴν κατ' ἀξίαν παραβολὴν ἄλλο ἢ τὸν φήσαντα ἂν μετὰ τοῦ ἀληθεύειν τό· „ἡμεῖς[1]) ὁ νοῦν Χριστοῦ ἔχομεν·“ καὶ τοῦτο θαῤῥῶν ἀποφανοῦμαι. Τίς οὖν ἄρα ἔγνω τὸν ἐν τῇ παραβολῇ ταύτῃ νοῦν Χριστοῦ, ἢ ὁ ἐμπαρασχὼν ἑαυτὸν τῷ παρακλήτῳ, περὶ οὗ φησιν ὁ Σωτὴρ, ὅτι „ἐκεῖνος[2]) ὑμᾶς διδάξει πάντα, καὶ ὑπομνήσει ὑμᾶς πάντα ὅσα εἶπον ὑμῖν;“ μὴ διδάσκοντος γὰρ τοῦ παρακλήτου πάντα[3]) ἃ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς, καὶ ταύτην τὴν παραβολὴν, οὐκ ἂν λέγοιτό τι ἄξιον Ἰησοῦ εἰς αὐτήν. Καὶ εἰ τοιαῦτά γε ἐζήτουν κατὰ τὴν Ἰησοῦ φωνὴν ἀπὸ τοῦ παρακλήτου πάντες[4]) οἱ τὸ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγέλιον ἀναγινώσκοντες, οὐκ ἂν προςέσχον τινὲς, ὡς παρακλήτῳ, πνεύμασι[5]) πλάνης, καὶ διδασκαλίαις δαιμονίων, ἐν ὑποκρίσει ψευδολόγων κεκαυτηριασμένων τὴν ἰδίαν συνείδησιν, ὥστε τὰ τῆς πλάνης πνεύματα καὶ τὰ δαιμόνια ἀναγορεῦσαι τῷ μεγάλῳ τοῦ παρακλήτου ὀνόματι, ὅπερ ὁ Σωτὴρ τοῖς ἀποστόλοις, καὶ εἴ τις τοῖς ἀποστόλοις παραπλήσιός ἐστιν, ἐπηγγείλατο. Καὶ πείθομαί γε, ὅτι ὁ Ματθαῖος ᾔδει μὲν κατὰ τὴν παραβολὴν ταύτην μυστήρια, ὡς καὶ[6]) τὰ κατὰ τὴν τοῦ σπόρου, καὶ τῶν ἐπεσπαρμένων τῷ σίτῳ ζιζανίων· οὐκ ἔκρινε δὲ εὔλογον εἶναι, ὁμοίως ταῖς περὶ ἐκείνων διηγήσεσι καὶ τὴν περὶ ταύτης ἀναγράψαι, μὴ πιστεύσας γράμμασι κἂν τὴν ἐπὶ[7]) ποσὸν τῆς παρα-

---

[1]) I Cor. II, 16. Ed. Lachm. κυρίου pro Χριστοῦ

[2]) Ev. Joann. XIV, 26. Edd. N. T. (cfr. pag. huj not. 3.) πάντα ἃ εἶπον ὑμῖν.

[3]) H. et R. h. l., cfr. pag. huj. not. 2., πάντα ἅ.

[4]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Regius πάντα.‘

[5]) I Tim. IV, 1. 2.

[6]) H. in textu: ὡς καὶ κατὰ τοῦ σπόρου, ad marginem: „Cod. Reg. ὡς καὶ τὰ κατὰ τὴν σπόρου.“ R. in textu, ut nos; in notis: „„Cod. Anglicanus: ὡς καὶ κατὰ τοῦ σπόρου.““ Cfr. Matth. XIII.

[7]) H. et R. ἐπὶ πόσον.

τῆς ταύτης σαφήνειαν, ὥσπερ ἐκείνων ἐξ ὅλων τὴν διήγησιν ἀνέγραψεν.[1]) Εἰ δὲ εὐλόγως ὁ Ματθαῖος τὴν περὶ τῆς παραβολῆς διήγησιν ἀπεσιώπησε, δηλονότι κἂν ἐκ μέρους τις αὐτὴν νοῆσαι δυνηθῇ, τάχα μὲν εὐλόγως ὑποδείξεται τὸ τῆς φαινομένης αὐτῷ διηγήσεως, οὐ μὴν πάντη τὰ ἀποκαλυπτόμενα αὐτῷ σαφηνίζων, καὶ γραφῇ ποιῶν, ἔξω κινδύνου τοῦ περὶ τῆς ἐκθέσεως τῶν μυστηρίων ἔσται.

31. Φέρε οὖν ἡμεῖς οἱ σφόδρα ἀπολειπόμενοι τοῦ κατὰ τὴν παραβολὴν βάθους τῶν πραγμάτων, καὶ σφόδρα ὀλίγα εἰς αὐτὴν φανταζόμενοι, πῆ[2]) μὲν μετ' εὐχῆς τινα ἐκ μέρους ἀποδῶμεν, τινὰ δὲ ἐπ' ὀλίγον καὶ τῶν φαινομένων δείξαντες οὕτω παρέλθωμεν, μετὰ τὸ εἰπεῖν καθηκόντως εἰς τὴν παραβολὴν, καὶ ἐπὶ τὰ ἑξῆς αὐτῆς. Πρῶτον τοίνυν ἴδωμεν τὰ περὶ τῆς ἐν τῇ ζητουμένῃ παραβολῇ ἡμέρας. Καὶ ὅρα, εἰ δυνάμεθα τὸν[3]) ὅλον ἐνεστῶτα αἰῶνα ἡμέραν τινὰ εἰπεῖν, μεγάλην μὲν ὡς πρὸς ἡμᾶς, μικρὰν δέ τινα καὶ ὀλιγοχρόνιον, ὡς πρὸς τὴν τοῦ θεοῦ, καὶ τοῦ Χριστοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος ζωήν· τάχα γὰρ καί τισι τῶν μακαρίων δυνάμεων, καὶ ἐπαναβεβηκυιῶν, συγκρίσει τῶν πολλῶν γενητῶν,[4]) τὰ κάτω τῆς ἀρχικῆς τριάδος λόγον ἔχει ὅλος ὁ ἐνεστὼς αἰὼν ὡς πρὸς τὴν ζωὴν αὐτῶν, ὃν λόγον ἔχει ἡ παρ' ἀνθρώποις ἡμέρα πρὸς ὅλον τὸν δυνατὸν ἀνθρώπῳ ζῆν χρόνον. Εἰ δὲ τοιοῦτόν τι μυστήριον ἐν Δευτερονομίῳ δηλοῦται κατὰ τὴν ᾠδὴν, ἐν ᾗ γέγραπται· „μνήσθητε[5]) ἡμέρας αἰῶνος" ἢ μή, ζητήσει ὁ δυνάμενος. Εἶτα εἰ τοιαῦται αἱ ἡμέραι αἰῶ-

---

1) H. et R. in textu: ἀνέγραψαν, H. tamen ad marg., R. in notis: „lege ἀνέγραψεν."

2) Edd. H. et R. πῇ μέν κ. τ. λ.

3) Deest τόν in textu ed. Ruaei.

4) H. ad marg., R. in not.: „Cod. Reg.: γεννητῶν."

5) Deuteronom. XXXII, 7.

νος, ὡς ἀκόλουθον ἂν εἴη τὴν παραπλήσιον ἐκδοχὴν νοεῖν εἰς τό· „ἔτη [1]) αἰώνια ἐμνήσθην, καὶ ἐμελέτη νυκτὸς μετὰ τῆς καρδίας μου ἠδολέσχουν, καὶ ἔσκα τὸ πνεῦμά μου, καὶ [2]) εἶπα· μὴ εἰς τοὺς αἰῶνας ἀπ σεται κύριος;" Καὶ τάχα, ἵνα τολμηρότερον [3]) εἴπω, μὲν τοὺς αἰῶνας οὐκ ἀπώσεται κύριος· — πολὺ γὰρ εἰς ἕνα αἰῶνα ἀπώσασθαι κύριον· — ἀπώσεται δὲ τ καὶ εἰς δεύτερον αἰῶνα, ὅτε οὐκ ἀφίεται ἡ τοιάδε ἁμα τία οὔτε ἐν τῷ νῦν αἰῶνι, οὔτε ἐν τῷ μέλλοντι. οὖν ἄρα ἱκανὸς τὰς ἓξ ἡμέρας, καὶ τὴν τῆς ἀναστάσ ἑβδόμην, ἐπὶ τοιαύτας ἀναγαγεῖν ἡμέρας, καὶ μετὰ σάββατα τὰς νουμηνίας, καὶ τὰς ἐν τῷ πρώτῳ μηνὶ ἑο τάς, καὶ τῇ τεσσαρεσκαιδεκάτῃ τοῦ μηνὸς ἡμέρᾳ Π σχα, καὶ ταῖς [4]) ἑξῆς τῶν ἀζύμων; Οὕτω δὲ ἀνάλογ εἰς ἄβυσσόν τις ἐμπεσεῖται νοημάτων, καὶ τὰς λοιπ ἑορτὰς ἐν τοιαύταις φανταζόμενος ἡμέραις, καὶ ὅλον τ ἑβδομαδικὸν [5]) ἐνιαυτὸν, ἐν ᾧ πτωχοῖς, καὶ προσηλύ τοις, καὶ τοῖς θηρίοις τῆς γῆς χαρίζεται ὁ θεὸς τοὺς ἐ προτέρας γεωργίας ἀνατέλλοντας καρποὺς, ἐν καιρῷ μ γεωργουμένης. [6]) Τίς δὲ δύναται ἀναβῆναι ἐπὶ τὸ ἀριθμὸν τῶν τῆς ἀβύσσου ἐν τῇ πεντηκονταετηρίδι ἡ μερῶν, — ἀβύσσου δὲ λέγω, διὰ τὸ βάθος τῶν δογμά των —, ἵνα τις ἀναβῇ καὶ ἴδῃ τὸν πεντηκοστὸν ἐνιαυ

---

[1]) Psalm. LXXVII, 5. 6. 7. (LXXVI.) H. et R. textu: καὶ ἐμελέτησα νυκτὸς — καρδίας μου, ἠδολ σχουν, κ. τ. λ.

[2]) Desunt verba: καὶ εἶπα in LXX. viror. versio

[3]) H. et R. τολμηρώτερον.

[4]) H. ad marg., R. in notis: „forte legendum: τά

[5]) H. et R. in textu: ἑβδοματικόν, H. in notis: „ Codd. Holm. et Regius." R. in notis: „„lege ἑβδομ δικόν.""

[6]) H. et R. in textu: γεωργουμένην, H. tamen marg., R. in notis: „legendum forte γεωργουμέν nempe γῆς."

νίας, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ νενομοθετημένα πληρούμενα; Ἀλλὰ γὰρ ὑψοῦντες τὴν μίαν τῆς ἐκκειμένης παραβολῆς ἡμέραν, καὶ νομίζοντες αὐτὴν ὅλον τὸν ἐνεστῶτα αἰῶνα, λέληθαμεν ἐμβάντες εἰς βάθη θεοῦ, δεόμενοι πνεύματος τοῦ πάντα ἐρευνῶντος,¹) καὶ τὰ βάθη τοῦ θεοῦ. Ἐγὼ δ' οἶμαι, ὅτι ὥσπερ ἐπ' ἐξόδῳ συντελείας τοῦ ἐνιαυτοῦ ἡμέραν τινὰ δεῖν γίνεσθαι, οὕτως οἱονεὶ ἐπὶ πλειόνων αἰώνων συντελείᾳ, εἴτε ἐνιαυτόν τινα συμπληρούντων, εἴτ' ὅ, τι δήποτε,²) εἰς ἀθέτησιν ἁμαρτίας ἐφανερώθη ὁ Ἰησοῦς ἡμῶν, ἵνα μετὰ τὴν ὡς ἐνιαυτοῦ ἡμερῶν συντέλειαν τῶν αἰώνων, πάλιν ἄλλη ἀρχὴ διαδέξηται, καὶ ἐνδείξηται³) ὁ θεὸς ἐν τοῖς αἰῶσι τοῖς ἐπερχομένοις τὸν ὑπερβάλλοντα πλοῦτον τῆς χρηστότητος αὐτοῦ, εἰς οὓς αὐτὸς οἶδε δεῖν ἐνδείξασθαι. Καὶ ταῦτα μὲν διὰ τὴν ἐν τῇ παραβολῇ λελέχθω ἡμέραν, ἅτινα δύνασαι κατανοῆσαι καὶ ἐκ τῆς Ἰωάννου ἐπιστολῆς φάσκοντος· „παιδία,⁴) ἐσχάτη ὥρα ἐστί· καὶ καθὼς ἠκούσατε, ὅτι ἀντίχριστος ἔρχεται, καὶ νῦν ἀντίχριστοι πολλοὶ γεγόνασιν⁵) ὅθεν γινώσκομεν, ὅτι ἐσχάτη ὥρα ἐστίν·“ ἐσχάτη γὰρ ὥρα μετὰ τὴν ἑνδεκάτην τῆς προκειμένης παραβολῆς, ἐπεὶ περὶ τὴν ἑνδεκάτην ὁ κατὰ τὴν παραβολὴν οἰκοδεσπότης ἄνθρωπος ἐξελθὼν „εὗρεν⁶) ἄλλους ἑστῶτας, καὶ λέγει αὐτοῖς· τί ὧδε ἑστήκατε ὅλην τὴν ἡμέραν ἀργοί;“

32. Μετὰ δὲ τοῦτο ζητοῦμεν, πῶς οὐ κατὰ ἀποκλήρωσιν ὁ οἰκοδεσπότης πέντε τάγμασιν ἐργατῶν παρα-

---

¹) I Cor. II, 10.

²) H. et R. ὁτιδήποτε. — Hebr. IX, 26.

³) Ephes. II, 7.

⁴) I Joann. II, 18. Ed. Knapp. ὅτι ὁ ἀντίχριστος κτλ.

⁵) Edd. H. et R. γεγόνασι, ὅθεν κτλ.

⁶) Matth. XX, 6. Ed. Knapp. ἑστῶτας (ἀργοὺς), καὶ κ. τ. λ.

δίδωσι τὰ ἔργα τοῦ ἀμπελῶνος· πρώτῳ μὲν, ὅτε[1]) „ἐξῆλθεν[2]) ἅμα πρωῒ μισθώσασθαι ἐργάτας εἰς τὸν ἀμπελῶνα·“ δευτέρῳ δὲ, ὅτε „ἐξελθὼν[3]) περὶ τρίτην ὥραν εἶδεν ἄλλους ἑστῶτας ἐν τῇ ἀγορᾷ ἀργούς·“ τρίτῳ καὶ τετάρτῳ, ὅτε „πάλιν[4]) ἐξελθὼν περὶ ἕκτην καὶ ἐννάτην ὥραν ἐποίησεν ὡσαύτως·“ πέμπτῳ δὲ τῷ περὶ ἑνδεκάτην, ἡνίκα „ἐξελθὼν[5]) εὗρεν ἄλλους ἑστῶτας, καὶ λέγει αὐτοῖς· τί ὧδε ἑστήκατε ὅλην τὴν ἡμέραν ἀργοί;“ Καὶ ὅρα, εἰ δύνασαι πρῶτον μὲν τάγμα εἰπεῖν τὸ κατὰ τὸν Ἀδὰμ, ἅμα τῇ κοσμοποιΐᾳ· ἐξῆλθε γὰρ ἅμα πρωῒ ὁ οἰκοδεσπότης, καὶ, ἵν' οὕτως ὀνομάσω, τὸν Ἀδὰμ καὶ τὴν Εὔαν ἐμισθώσατο, ἵν' ἐργάσωνται τὸν ἀμπελῶνα τῆς θεοσεβείας· δεύτερον δὲ τάγμα, τὸ κατὰ τὸν Νῶε, καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν διαθήκην· καὶ τρίτον, τὸ κατὰ τὸν Ἀβραὰμ, ᾧ συνεξακούεται τὰ κατὰ τοὺς πατέρας μέχρι Μωσέως συμπαρειλῆφθαι· τέταρτον δὲ τὸ κατὰ τὸν Μωσέα, καὶ πᾶσαν τὴν Αἰγύπτου οἰκονομίαν, καὶ τὴν ἐν τῇ ἐρήμῳ νομοθεσίαν· τελευταῖον δὲ τάγμα, τὸ κατὰ τὴν παρουσίαν ἐστὶ Χριστοῦ Ἰησοῦ τὸ περὶ τὴν ἑνδεκάτην. Πλὴν ἄνθρωπος εἷς οἰκοδεσπότης, ὅσον ἐπὶ τῇ προκειμένῃ παραβολῇ, πεντάκις ἐξελήλυθε, καὶ ἐπὶ τὰ τῇδε ἐλήλυθε πράγματα, ἵν' ἐργάτας ἀνεπαισχύντους,[6]) ὀρθοτομοῦντας τὸν λόγον τῆς ἀληθείας, ἐξαποστείλῃ ἐπὶ τὸν ἀμπελῶνα, τοὺς ἐργασομένους[7]) αὐτοῦ τὰ ἔργα

---

[1]) Cod. Anglican. (item ed. H. ad marg.) ὅτε. Ed. Huet. (in textu) ὅτι. R.

[2]) Matth. XX, 1. Ed. Knapp. ἀμπελ. αὐτοῦ, ed. Lachm. ἀμπ. αὐτοῦ.

[3]) Ibid. XX, 3.

[4]) Ibid. XX, 5. Ed. Lachm. ἐνάτην.

[5]) Ibid. XX, 6. coll. pag. 395. not. 6.

[6]) II Tim. II, 15.

[7]) H. et R. in textu: ἐργαζομένους, iidem tamen in notis: „lege: ἐργασομένους. Vetus interpres: *operaturos opera ejus.*“

ς[1]) γὰρ Χριστὸς ὁ ἀνθρώποις συγκαταβὰς πλεονάκις, καὶ τῆς κλήσεως τῶν ἐργατῶν ἀεὶ ᾠκονόμησεν.[2])

33. Εἰ δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου, καὶ ἀπὸ τῶν ἀπὸ αἰσθήσεως ἀρξαμένων τὰ ἔργα ποιεῖν σύμβολόν τι ἔχουσιν αἱ πέντε τῶν ἔργων παραλήψεις, ὁ δυνάμενος ἐπιστησάτω. Γεγυμνάσθω δὲ, κἂν μὴ βούλεταί τις εἰς δόγματα παραδέξασθαι καὶ τὰ λεχθησόμενα. Ἐρεῖ γάρ τις, ὅτι ἁφὴ μέν ἐστι κατὰ τὴν πρώτην κλῆσιν, διὸ εἶπεν ἡ γυνὴ τῷ ὄφει, ὃ εἶπεν ὁ θεός· „οὐ[3]) φάγητε ἀπ' αὐτοῦ, οὐδὲ οὐ μὴ ἅψησθε αὐτοῦ·“ ὄσφρησις δὲ κατὰ τὴν δευτέραν, ὅθεν ἐπὶ τοῦ Νῶε „καὶ[4]) ὠσφράνθη κύριος ὀσμὴν εὐωδίας·“ γεῦσις δὲ κατὰ τὸν Ἀβραὰμ, διὸ καὶ ἑστιῶν τοὺς ἀγγέλους παρατίθησιν αὐτοῖς ἐγκρυφίας[5]) ἀπὸ σεμιδάλεως, καὶ τὸν ἁπαλὸν μόσχον· ἀκοὴ δὲ ἐπὶ Μωσέως, ὅτε ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἀκουστὴ γέγονεν ἡ φωνὴ τοῦ θεοῦ· ὅρασις δὲ ἡ πασῶν τῶν αἰσθήσεων τιμιωτέρα, κατὰ τὴν Χριστοῦ ἐπιδημίαν, ὅτε ἑωράκασι τὸν Χριστὸν τοῖς μακαρίοις[6]) ὀφθαλμοῖς. Λελέχθω δὲ καὶ ταῦτα, εἴτε γυμνασίας χάριν λογικῆς, εἴτε βούλεταί τις καὶ δογματικῆς διὰ τὰς πέντε κλήσεις.

34. Οἶμαι δ' ὅτι καὶ ἔργα τοῦ ἀμπελῶνος ἦν δεόμενα καθ' ὥραν ἐργατῶν· ἔδει γὰρ ἅμα τῇ ἕῳ ἔργα γίνεσθαι ἐν τῷ ἀμπελῶνι, καὶ εἶδεν ὁ καλῶν οἰκοδεσπότης τοὺς ἐργάτας, τίνες ἦσαν ἐπιτήδειοι πρὸς τὰ ἀπὸ τῆς ἕω ἔργα. Ἄλλο δὲ ἔργον περὶ τὴν τρίτην ὥραν ἦν

---

[1]) H. et R. in notis: „Vetus interpres legerat: *εἰ γὰρ Χριστός*, vertit enim: *si enim Christus*.“

[2]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Regius: ᾠκοδόμησεν.“

[3]) Genes. III, 3. LXX. viri: οὐ φάγεσθε atque οὐδὲ μὴ κ. τ. λ.

[4]) Ibid. VIII, 21. LXX. viri: κύριος ὁ Θεός.

[5]) Ibid. XVIII, 6. 7.

[6]) Matth. XIII, 16. et Luc. X, 23.

τὸ ἐπὶ τοῦ Νῶε, ὅτε ἔστησεν αὐτῷ ὁ θεὸς διαθήκην. Εἶτα αἱ δέκα ἀπὸ τοῦ Νῶε ἐπὶ τὸν Ἀβραὰμ γενεαὶ καταλήγουσαι ἐπὶ τὸν Ἀβραὰμ, ἀρχὴν ἄλλης ὑπέβαλον κλήσεως, καὶ ἦν ἐργάτης τοῦ ἀμπελῶνος τότε ἀρξάμενος Ἀβραὰμ, καὶ μετ' αὐτὸν Μωσῆς μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ παρελήφθη εἰς τὸν ἀμπελῶνα. Ἔλειπε δέ τι τελευταῖον ἔργον τῷ ἀμπελῶνι, ὅπερ ἔχρῃζε νεαρᾶς κλήσεως, καὶ καινῆς, ἀκμαίως καὶ ἀθρόως ἐν βράχει τὸ λεῖπον ἐν τῷ ἀμπελῶνι ἐργαζομένης· τοῦτο δὲ ἦν τὸ τῆς καινῆς διαθήκης. Ἴσα μὲν οὖν διαστήματα τῶν περὶ τρίτην, καὶ ἕκτην, καὶ ἐννάτην κληθέντων· ἀνάλογον δὲ τῷ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ἐπὶ τὴν τρίτην ὥραν, τὸ ἀπὸ τῆς ἐννάτης Μωσέως ὥρας ἐπὶ τὴν ἑνδεκάτην τῆς Χριστοῦ Ἰησοῦ ἐν σαρκὶ ἐπιδημίας. Συμπεφώνηκε δὲ ὁ οἰκοδεσπότης τοῖς ἅμα τῇ ἕῳ παραληφθεῖσι δηνάριον. Τοῦτο δ' οἶμαί ἐστι τὸ τῆς σωτηρίας νόμισμα, οὐ συνεξεταζομένων αὐτῇ τῶν κατὰ τὴν δόξαν· σωτηρίας γὰρ ὄνομα, οἶμαι, τὸ δηνάριον δόξει· ὃ δὲ τὸ ὑπὲρ τὸ δηνάριον, εἴ που ὀνομασθῇ, νομίσματα τοῦ πενταπλασιάσαντος τὴν δεδομένην μνᾶν, ἢ δεκαπλασιάσαντος. Ὁ δὲ λέγων τοῖς περὶ τὴν τρίτην παραληφθεῖσιν· „ὃ ἐὰν [1]) ᾖ δίκαιον, δώσω ὑμῖν·“ προετρέψατο μὲν τοὺς τῆς τρίτης ὥρας ἐργάτας ἐπὶ τὸ πᾶν ὅ, τί ποτε δύνανται ἐργάσασθαι, ἑαυτῷ δὲ τετήρηκε τὸ κρῖναι τὸν δίκαιον πρὸς τὸ γενόμενον ἔργον μισθόν· ἐπεὶ δὲ ὡσαύτως ἐποίησε τοῖς περὶ τὴν ἕκτην καὶ ἐννάτην ὥραν, δηλονότι καὶ αὐτοῖς εἶπεν· „ὃ ἐὰν ᾖ δίκαιον, δώσω ὑμῖν.“ Καὶ [2]) δύνανταί γε ἴσον ἔργον ἐν τῷ ἀμπελῶνι πεποιηκέναι τοῖς ἅμα τῇ ἕῳ ἐργασαμένοις, οἳ [3]) ἐν ὀλι-

---

[1]) Matth. XX, 4.

[2]) H. et R. in textu: καὶ δύνανταί γε ἔργον κτλ., iidem tamen in notis: „vetus interpres: *poterant autem aequale opus facere in vinea iis*, etc. Legendum fortasse: καὶ δύνανταί γε ἴσον ἔργον κ. τ. λ.

[3]) H. et R. οἱ ἐν — ἐνεργειῶν, οὐ προκαμοῦσιν, κτλ.

[redacted]

ι χρόνῳ ἐπιτείνειν βουλόμενοι τὴν εἰς τὸ ἔργον ν καὶ ἐνέργειαν οὐ προκαμοῦσιν, ὅπερ συμβέ- ῆς ἅμα τῇ ἕῳ κεκλημένοις. Ἀλλὰ ζητήσαι τις, ὶ μόνον ἀργοῖς ὑπάρχουσιν, ἀλλὰ καὶ ἑστηκόσιν ὴν ἡμέραν, τουτέστι παρὰ πάντα τὸν πρὸ τῆς ἐν- ς ὥρας καιρὸν, φησὶν ὁ οἰκοδεσπότης ἐξελθὼν ὴν ἑνδεκάτην ὥραν· „τί [1]) ὧδε ἑστήκατε ὅλην τὴν ' ἀργοί;" Ἐγὼ δὲ ὑπονοῶ τὸν περὶ ψυχῆς ἀπόῤ- καὶ ἐν τούτοις κεκρύφθαι λόγον, ὅτε ἤργουν ὅλην ιέραν μέχρι τῆς ἑνδεκάτης ὥρας· θέλοντες μὲν [2]) γάσασθαι, οὐ παραλαμβανόμενοι δὲ εἰς τὸν ἀμ- ι οἱ τεθαῤῥηκότως ἀπολογούμενοι, καὶ λέγοντες· ς [3]) ἡμᾶς ἐμισθώσατο." Ἡμεῖς μὲν οὖν ἐτολμή- τοιαῦτά τινα καὶ ἐκ πολλῶν μὲν φαντασθέντες ν, καὶ ἐκ τῆς προκειμένης δὲ παραβολῆς εἰπεῖν, καταστῆσαι, πῶς ὅλην τὴν ἡμέραν ἑστήκασιν ἀρ- ρὰ τὸ μηδένα αὐτοὺς μεμισθῶσθαι, οἱ περὶ τὴν την ὥραν κεκλημένοι.

ι. Οἱ δὲ μὴ ἀρεσκόμενοι τοῖς τοιούτοις δόγμασι ισαν ἡμῖν τὴν ὅλην ἡμέραν, καὶ τοὺς ἑστῶτας ὅ- ὴν [4]) ἡμέραν ἀργοὺς, θέλοντας ἐργάσασθαι, μὴ ιένους εἰς τὸν ἀμπελῶνα, καὶ παῤῥησιαζομένους „οὐδεὶς [5]) ἡμᾶς ἐμισθώσατο." Εἰ γὰρ συνε- ἡ ψυχὴ τῷ σώματι, πῶς ὅλην τὴν ἡμέραν εἱστή- ἀργοί; ἢ λεγέτωσαν ἡμῖν, τίς ἡ ὅλη ἡμέρα, καὶ ἢ διάφοροι, κατὰ τὰς διαφόρους ὥρας, κλήσεις γατῶν. Πότερον δὲ μακάριοι μὲν οἱ ὑπὸ τοῦ τὴν παραβολὴν οἰκοδεσπότου μεμισθωμένοι, ἦσαν

---

[1]) Matth. XX, 6.

[2]) H. ad marg., R. in notis: „in Cod. Regio deest ost μέν."

[3]) Matth. XX, 7. Edd. N. T. ὅτι οὐδείς κ. τ. λ.

[4]) Desideratur τήν in ed. Ruaei.

[5]) Matth. XX, 7. coll. pag. huj. not. 3.

δὲ καὶ ἄλλοι μεμισθωμένοι ἐργάται, ἤτοι ὑπὸ ἑτέρων οἰκοδεσποτῶν, ἢ τοῦ αὐτοῦ· καὶ ἤτοι οὐ μακάριοι, ἢ οὐχ οὕτως μακάριοι, ὑπὲρ ἡμᾶς ἐστι κατ' ἀξίαν τὸ τοιοῦτον νοῆσαι, ἢ καὶ, ὡς νοοῦμεν, γραφῇ τὰ νοούμενα πιστεῦσαι. Ἐγὼ ζητῶ καὶ τὰ ἔξω τοῦ ἀμπελῶνος, ὅπου εὑρίσκονται οἱ ἐργάται ὑπὸ τοῦ ἐξελθόντος αὐτοὺς μισθώσασθαι, καὶ ἐπισκοπῶ, μήποτε ἡ χώρα τῶν πρὸ τοῦ σώματος ψυχῶν ἐστιν ὁ ἔξω τοῦ ἀμπελῶνος τόπος, ἀμπελὼν δὲ οὐ μόνον τὰ τῇδε, ἀλλὰ καὶ τὰ ἔξω τοῦ σώματος, ἔνθα, οἶμαι, ἐργάζονται οἱ ἐργάται· οὐ γὰρ ἐν ἀργίᾳ εἰσὶν αἱ ἀπαλλαγεῖσαι τοῦ σώματος ἐργατῶν παραληφθέντων εἰς τὸ χωρίον τοῦ οἰκοδεσπότου ψυχαί. Καὶ Σαμουὴλ[1]) γοῦν ἔξω σώματος εἰργάσατο προφητεύων, καὶ Ἱερεμίας[2]) εὐχόμενος ὑπὲρ τοῦ λαοῦ. Φιλοτιμώμεθα οὖν καὶ ἐργαζώμεθα τὸν ἀμπελῶνα, εἴτε ἐνδημοῦντες, εἴτε ἐκδημοῦντες, ληψόμενοι ὃ ἐὰν ᾖ δίκαιον. Καὶ οὐδείς γε, ὅσον ἐπὶ τῇ παραβολῇ, μὴ ἐργασάμενος τὰ τοῦ ἀμπελῶνος ἔργα, ἐξαποστέλλεται εἰς αὐτόν· οὐδένα γὰρ ὡς ἐκλιπέστερον[3]) τὸ ἔργον πεποιηκότα ὁ οἰκοδεσπότης ἐμέμψατο, εἰ καὶ ἐπὶ τὸ πλείονα καὶ μείζονα ἐλπίσαι μισθὸν ἐμέμψατο. Καὶ τάχα ὁ ἔξω τοῦ ἀμπελῶνος τόπος ἐστὶν ἡ ἀγορὰ, ἔνθα ἦσαν οἱ ἑστῶτες ἀργοί· μεγάλη δ' ἡ ἀπολογία πρὸς, τὸ ἀξίους αὐτοὺς γενέσθαι τοῦ τῆς ὅλης ἡμέρας μισθοῦ, τοῖς εἰποῦσι λέλεκται· „ὅτι[4]) οὐδεὶς ἡμᾶς ἐμισθώσατο·“ διόπερ αὐτοὺς ἐμισθώσατο, καὶ, ἵν' οὕτως εἴπω, ἀποδέδωκεν αὐτοῖς μισθὸν τοῦ μακροθύμως ἑστηκέναι ὅλην τὴν ἡμέραν, καὶ περιμένειν μέχρι ἑσπέρας τὸν μισθωσόμενον. Μετὰ ταῦτα ὀψίας γενομένης, τουτέστι τῆς συν-

---

[1]) I Sam. XXVIII, (I Regg.)

[2]) II Macc. XV, 14.

[3]) Edd. Huetii: ἐλλιπέστερον.

[4]) Math. XX, 7. H. et R. h. l., cfr. pag. 399. not. 5. coll. not. 3., ὅτι οὐδεὶς κ. τ. λ.

τελείας τῆς τοῦ αἰῶνος, καὶ τῆς κατὰ τὴν παραβολὴν ἡμέρας, λέγει τῷ ἐπιτρόπῳ ἑαυτοῦ ὁ κύριος, εἴτε τινὶ ἀγγέλων τῷ ἐπὶ τῶν μισθῶν, εἴτε καὶ ἑνὶ ἐκ πολλῶν ἐπιτροπευσάντων ἐπιτρόπων· καθὸ λέλεκται, ὑπὸ ἐπιτρόπους[1]) καὶ οἰκονόμους εἶναι τὸν κληρονόμον παρὰ τὸν χρόνον ὃν νήπιός ἐστι. Κατὰ τὸ πρόσταγμα τοίνυν τοῦ οἰκοδεσπότου καλοῦνται οἱ ἐργάται ὑπὸ τοῦ ἐπιτρόπου, ἵνα ὁ μισθὸς τοῖς ἐσχάτοις πρώτοις δοθῇ· οἱ γὰρ πρότεροι ἐργάται „μαρτυρηθέντες[2]) διὰ τῆς πίστεως, οὐκ ἐκομίσαντο τὴν ἐπαγγελίαν, τοῦ θεοῦ περὶ ἡμῶν κρεῖττόν τι προβλεψαμένου" — τῶν ἐν τῇ ἑνδεκάτῃ ὥρᾳ καλουμένων, — „ἵνα μὴ χωρὶς ἡμῶν τελειωθῶσι." Καὶ ὠνειδίσθημέν γε ἐπὶ τῷ ὅλην τὴν ἡμέραν στῆναι, καὶ βεβαιοῦσθαι ἥκειν ἡμῖν τὸν μισθωσόμενον, ἠργηκέναι δὲ, καὶ μετὰ ἀπολογίας ἠξιῶσθαι τοῦ ἔργου, καὶ ἐλεηθέντες πρῶτοι τὸν μισθὸν ἀπολήψεσθαι προσδοκῶμεν οἱ Χριστοῦ γνώριμοι· εἶτ' ἐπαναβαίνων δώσει τὸν μισθὸν τοῖς πρὸ ἡμῶν ἐργασαμένοις, εἶτα τοῖς πρὸ ἐκείνων, καὶ οὕτως μέχρι τῶν πρώτων. Ἰδὼν δέ τις τὸν τόπον, ἔνθα διέτριβε Σαμουὴλ, καὶ ἀκολούθως σκοπήσας περὶ τῶν τῆς ἑνδεκάτης κληθέντων ἐργατῶν, ὄψεται τίνα τρόπον ἐβάστασαν τὸ βάρος, καὶ τὸν καύσωνα τῆς ἡμέρας πρότεροι· οἱ δὲ τὴν ἑνδεκάτην κληθέντες, ὡς ἐκεῖνοι μὲν οὐκ ἐβάστασαν τὸ βάρος τῆς ἡμέρας, καὶ τὸν καύσωνα, ἐβάστασαν δὲ τὸ βάρος τοῦ ἑστηκέναι ἀργοί. Πρὸ τῆς ἐφ' ἡμᾶς οὖν παρουσίας τοῦ δεσπότου, ὅς εἶπεν ἡμῖν. „δεῦτε[3]) πρός με πάντες οἱ κοπιῶντες, καὶ πεφορτισμένοι, κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς·" — φορτίον γὰρ ἦν ἡ ἀργία, καὶ τὸ μὴ ἀξίους πω κριθῆναι τῶν ἐν τῷ ἀμπελῶνι ἔργων. Καὶ καύσωνά γε ἐβάστασαν οἱ πρὸ τῆς ἑνδεκάτης, ἕκαστος κατ' ἀναλογίαν τῆς κλήσεως· — μὴ εἰδότες τὸ τοῦ οἰκοδεσπότου ἀξίωμα οἱ πρῶτοι, καὶ ὅτι οὐ χρὴ γογγύζειν κατὰ τούτου, πλεῖόν τι σωτηρίας ἧς λαμβάνουσιν οἱ τελευταῖοι ᾠήθησαν λήψεσθαι, καὶ ἐγόγγυζον κατὰ τοῦ οἰκοδεσπότου, φθονοῦντες ἡμῖν τοῖς

[1]) Galat. IV, 2.
[2]) Hebr. XI, 39. 40. Ed. Lachm. v. 39. τὰς ἐπαγγελίας.
[3]) Matth. XI, 28.

ἐσχάτοις, μίαν ὥραν τὴν μέχρι τῆς συντελείας πεποιηκόσι, καὶ ἴσοις γεγονόσι[1]) τοῖς ἀρχῆθεν κεκλημένοις ἐπὶ τὸν θεῖον ἀμπελῶνα. Ἀλλ' ὁ οἰκοδεσπότης ἑνὶ αὐτῶν εἶπε, τάχα τῷ Ἀδάμ· „ἑταῖρε,[2]) οὐκ ἀδικῶ σε· οὐχὶ δηναρίου συνεφώνησάς μοι; ἆρον τὸ σὸν, καὶ ὕπαγε·“ σὸν γὰρ ἡ σωτηρία, τὸ δηνάριον· „θέλω[3]) γὰρ καὶ τούτῳ, φησὶ, δοῦναι ὡς καὶ σοί·“ καὶ οὐκ εἶπε, τούτοις, ἀλλ' ἔδειξέ τινα κατ' ἐξοχὴν ἕνα, ὃν τολμηρότερον μὲν εἰπεῖν ὅστις[4]) ἐστίν· οὐκ ἀπιθάνως δ' ἄν τις στοχάσαιτο, Παῦλον μὲν εἶναι τὸν ἀπόστολον, μίαν ὥραν ἐργασάμενον τάχα ὑπὲρ πάντας τοὺς πρὸ αὐτοῦ. Εἰ δὲ δεῖ καὶ περὶ τοῦ ἀμπελῶνός τι εἰπεῖν, λαβόντα ἀφορμὴν ἀπ' αὐτοῦ τοῦ ἑρμηνεύσαντος ἐν τοῖς περὶ ἄλλης παραβολῆς τὸν ἀμπελῶνα, φήσομεν, ὅτι ἀμπελών ἐστιν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ· οὕτως γὰρ αὐτὸς εἶπεν ἐν τῷ· „ἀρθήσεται[5]) ἀφ' ὑμῶν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ, καὶ δοθήσεται ἔθνει ποιοῦντι τοὺς καρποὺς αὐτῆς.“ Πάντες οὖν οἱ τὰ ἔργα τοῦ ἀμπελῶνος ἐργαζόμενοι, τὰ ἔργα τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ ἀξίως σωτηρίας ἐπιτελοῦντες, τὸ δηνάριον λήψονται.

36. Μετὰ τὸ ὑπαγορεῦσαι ταῦτα εἰς τὴν ἐκκειμένην παραβολὴν, καὶ ταῦτα ὑπέπεσεν ἡμῖν εἰς αὐτὴν, χρήσιμα εἶναι δυνάμενα τοῖς προσκόπτουσι[6]) τῇ βαθυτέρᾳ καὶ ἀποῤῥητοτέρᾳ διηγήσει. Φήσει γοῦν τις, τὸν πάντα τῶν ἀνθρώπων βίον εἶναι τὴν κατὰ τὴν παραβολὴν ἡμέραν· δηλοῦσθαι οὖν, τοὺς μὲν ἐκ παίδων, καὶ πρώτης ἡλικίας κληθέντας ἐπὶ τὸ ἐργάζεσθαι τὰ τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ ἔργα, εἶναι τοὺς ἅμα τῇ ἕῳ μισθωθέν-

---

1) Edd. Huetianae: γεγόνασι.

2) Matth. XX, 13. H. et R. h. l., cfr. pag. 391. not. 4., οὐχὶ δηνάριον συνεφώνησά σοι. — Vers. 14.

3) Ita H. et R. h. l., cfr. Matth. XX, 14. coll. pag. 391. not. 4., omissis post τούτῳ verbis: τῷ ἐσχάτῳ.

4) Deest ὅστις in ed. Coloniensi.

5) Matth. XXI, 43. H. et R. h. l. in textu τ. καρποὺς αὐτοῦ (scil. Θεοῦ), in notis: „ita Codd. Holm. et Regius.“ Equidem αὐτῆς restitui, attestantibus hanc lectionem locis infra Tom. XVII. capp. 6. 7. 12. et 13. obviis.

6) H. et R. in notis: „vetus interpres: *qui proficiunt* etc., legebat: προκόπτουσι.“

[redacted]

τοῦ οἰκοδεσπότου· τοὺς δὲ μετὰ τὸ μειράκιον
ς ἐπὶ τὴν θεοσέβειαν, τοὺς ἀπὸ τρίτης ὥρας
μένους· τοὺς δὲ ἤδη ἄνδρας, τοὺς περὶ τὴν
ποστελλομένους ἐπὶ τὸν ἀμπελῶνα· τοὺς δὲ
; ἐπὶ τὴν θεοσέβειαν ἀγομένους, εἶναι τὴν ἐν-
ων, μετὰ τὸν ἐν νεότητι καύσωνα, καὶ τὸ βά-
ἔχει τῆς πρεσβυτικῆς ἡλικίας πράξεων παρα-
ς ἐπὶ τὸν Λόγον τοῦ θεοῦ· τοὺς δὲ πρὸς αὐτῇ
γέροντας δηλοῦσθαι τοὺς τὴν ἑνδεκάτην ὥραν
ως εἰς τὰ τοῦ ἀμπελῶνος ἔργα. Ἐπεὶ τοίνυν
ς, καὶ οὐ χρόνος ἐξετάζεται, ὃν ἐν πίστει πε-
ς, διὰ τοῦτο τοῖς ἐξ οὗ κέκληνται τὰ ἐπιβάλ-
σι, πᾶσι δίδοται ὁ ἴσος τῆς σωτηρίας
ᾧ ἀγανακτοῦσιν οἱ ἐκ [1]) παίδων πιστοὶ, καὶ
, καὶ βιασάμενοι τὴν νεότητα, εἰ μέλλουσιν ἔ-
σωτηρίαν τοῖς ἀργοῖς ἀπὸ θεοσεβείας μέχρι
γενομένοις, καὶ ὀλίγον καιρὸν ἐπὶ τὴν πίστιν
γε τῆς πίστεως ἐληλυθόσιν.
ἀμπελὼν δὲ κατὰ ταύτην τὴν διήγησιν εἴη ἂν
α τοῦ θεοῦ· ἀγορὰ δὲ καὶ τὰ ἔξω τοῦ ἀμπε-
ὰ ἔξω τῆς ἐκκλησίας, ὅθεν ὁ λόγος παραλαμ-
ς καλουμένους, καὶ πέμπει ἐπὶ τὸν ἀμπελῶνα,
σίαν. Οὐκ ἀριθμηθεῖεν δὲ κατὰ τὴν διήγησιν
ς τοὺς ἐργάτας τοῦ ἀμπελῶνος, ὅσοι ἐκλήθη-
εἰς τὴν θεοσέβειαν πρότερον, μὴ τηρήσαντες
ς πίστεως, νικηθέντες ὑπὸ παθῶν ἐξῆλθον.
μετὰ τὸ ἐμφορηθῆναι τῶν ἐν ἁμαρτίαις ἡδο-
ν ὡς μετανοοῦντες ἐργάσασθαι τὸν ἀμπελῶνα,
ται λέγειν τῷ οἰκοδεσπότῃ· „οὐδεὶς [2]) ἡμᾶς
το.“ Ἐμισθώθησαν γὰρ καθ᾽ ὃν καιρὸν πρό-
ὶ τὸ πιστεύειν ἐκλήθησαν· ἀλλ᾽ οὐδὲ λελέξεται
„τί [3]) ὧδε ἑστήκατε ὅλην τὴν ἡμέραν ἀργοί;“
εἰ ἀρξάμενοι [4]) πνεύματι, καὶ ὕστερον σαρκὶ
ενοι, πάλιν ἐπανέρχεσθαι βούλοιντο ἐπὶ τὸ ἐξ

---

1) desideratur ἐκ in ed. Ruaei.
2) Matth. XX, 7. coll. pag. 400. not. 4.
3) Ibid. XX, 6.
4) Gal. III, 3.

ἁμαρτίαις, οὐ μὴν χρὴ ὑπολαμβάνειν κ
ὅτι ὅμοιοί εἰσι τοῖς παρὰ τοῦτο ἡμαρτηκόσιν
τητι, παρὰ τὸ μηδὲ τὴν ἀρχὴν τὰ τῆς πίσ
θηκέναι. Θέλει οὖν ὁ οἰκοδεσπότης καὶ τ
δοῦναι, ὡς καὶ τοῖς πρώτοις, τὸ δηνάριον, τὴ
ἐπεὶ ἔξεστι [7]) ποιεῖν ὃ θέλει ἐν τοῖς αὐτοῦ,
τὸν ἔχοντα πονηρὸν ὀφθαλμὸν ἐπὶ τῷ τὸν
την εἶναι ἀγαθόν. Ἔσονται οὖν πολλοὶ τε
πρῶτοι, καί τινες τῶν πρώτων κληθέντων ἔ
γὰρ οἱ κλητοὶ [8]) μὲν πολλοί, οἱ δὲ ἐκλεκτοί ὀ
Εἰκὸς μὲν οὖν, τὸν ἡμῶν σοφώτερον, κα
παρὰ θεῷ ἄξιον τρανοτέρου τοῦ ἐν λόγῳ [9])
πνεύματος θεοῦ χαρίσματος καὶ πλουσιωτέρ
ρεᾶς τῆς ἐν λόγῳ γνώσεως κατὰ τὸ πνεῦμα,
καὶ μείζονα, καὶ μετὰ πάσης καταλήψεως ἐ
τὴν παραβολὴν, καὶ ἀποδείξεων εὐπορήσειν
βάνοντα εἰς αὐτὰς ῥητὰ μεγαλοφυέστερον.
δὲ ὡς ἐχωρήσαμεν ἐκθέμενοι τὸν νοῦν τῆς
αἰτοῦμεν ἀπὸ τῶν ἐντυγχανόντων συγγνώμ
μὴ κατ' ἀξίαν καθίκεσθαι τοῦ βουλήματος τ
γεγραμμένων δεδυνήμεθα· τάχα γὰρ τῆς
καὶ τοῦ μὴ ἀπωκνηκέναι χάριν, δόξομεν ἔχ
χῆς τι ἄξιον.

[redacted]

ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ

ΤΑ

ΕΥΡΙΣΚΟΜΕΝΑ ΠΑΝΤ

ORIGENIS

OPERA OMNI

QUAE

GRAECE VEL LATINE TANTUM EXSTAN

ET

EJUS NOMINE CIRCUMFERUNTUR.

Ex variis Editionibus, et Codicibus manu exaratis, G
licanis, Italicis, Germanicis et Anglicis collecta, recen
atque annotationibus illustrata, cum vita Auctoris,
et multis Dissertationibus

Ediderunt

CAROLUS ET CAROL. VINCENT. DELAR

Presbyteri et Monachi Benedictini e Congregatione S. Ma

Denuo Recensuit Emendavit Castigavit

Carol. Henric. Eduard. Lommatzsc

Philos. Dr. Theolog. Licent. ejusdemq. in Seminar. Vitel
Professor.

TOMUS IV.

Berolini 1834.

Sumtibus Haude et Spener.

(S. J. Joseephy.)

[redacted]

ORIGENIS

in

Evangelium Matthaei

Commentariorum

Pars II.

Ex

Nova Editionum Coloniensis et Parisiensis

Recognitione

Cum

Integro

Utriusque Ruaei Commentario

Selectis Huetii Aliorumque Virorum Observationibus

Edidit

Carol. Henric. Eduard. Lommatzsch

Philos. Dr. Theolog. Licent. ejusdemq. in Seminar. Viteberg. Professor.

Berolini 1834.

Sumtibus Haude et Spener.

(S. J. Joseephy.)

PRAEMONENDA.

Quum in hac secunda parte Orig. in Ev. Matthaei Commentariorum a pag. 1—172 eandem, quam in parte priori, normam secutus sim, paucissima tantum eaque ad pag. 173., et quae sequuntur, spectantia, huic Tomo praefigenda esse videbantur. Quoniam enim res ipsa videtur postulare, ut non dissecta et disjecta membra, sed totum, quantum fieri potest, corpus intuearis, satius duxi, Orig. Commentariorum in Ev. Matthaei textu originali ad finem perducto, consilium illud, de quo conferantur prolegg. ad Tom. I. p. XIII., in lectorum commodum mutare, atque ita, ne filum orationis aegre interrumpatur, latinam versionem statim adjungere. Est autem haec depromta, (cfr. pag. 173. not. 1.), ex ed. Ruaei atque ex duabus Merlini editionibus, quarum priorem ab anno 1512. num. I., alteram vero ab anno 1529. num. II. laudavimus. Textui subjectae leguntur, — quae exstant in ed. Ruaei Tom. IV. a p. 388—400., — „variae lectiones veteris interpretationis Commentariorum Orig. in Matthaeum ex duobus Mss. Codd. desumtae, primo octavi saeculi

e Monasterio S. Remigii Remensis, altero duod
cimi saeculi e Monasterio Gemmeticensi."

Emendationes ad Tom. III. et IV. spectantes.

Tom. III. pag. 67. lin. 1. et 2. a fine legas: νό-μ
- - - 84. lin. 3. leg. προσενεχθέντες.
- - - 92. lin. ult. legas: δῶρον ὃ ἐὰν κ
- - - 107. not. 4. legas: et huj. pag. lin.
- - - 119. lin. 15. legas: ἐκαθέζετο.
- - - 121. lin. 2. legas: αἰτεῖται.
- - - - lin. 2. a fine: ὁ Ἰησοῦς, τὴν ἐ
κλησίαν αὐτοῦ.

Tom. IV. pag. 215. lin. 6. legas: caeci.
- - pag. 321. not. 1. legas: quod pag. 3
not. 5. diximus.

Scribebam Vitebergae die XIV. mensis Julii
MDCCCXXXIV.

Eduardus Lommatzsch.

[redacted]

Sylloge lectionum *) discrepantium in Cod. Veneto (No. 43.) obviarum.

Pag. 68. lin. 4. ἀποκεφαλίσθαι. — lin. 6. οὖν, φησὶν, ἡ ὥρα. — lin. 13. καταλελῦσθαι. — lin. 6. a fine: ἢ εἰ ἔτι παραμενοῦσι μοι.

— 69. lin. 2. a fine: ἐπιβάλλειν δεδυνήμεθα.

— 70. lin. 8. et 9. ὁμολογοῦσιν αὐτοὺς ἐν τῷ. — lin. 10. ὅς ἔχει. — lin. 12. καὶ οἱ δύο ἰχθύες οὐκ ἐφέροντο. — lin. 6. a fine: μετὰ τοῦτο εὐλόγησε.

— 71. lin. 6. γέγραπται ἐν ψαλμοῖς. — lin. 16. et 17. Μέχρι δὲ τῶν αἰσθητῶν. — lin. 18. εἰς τὸν οὐρανὸν ἐτράφησαν.

— 72. lin. 8. εἰκοσαέτεσιν Ἰσραηλίταις. — lin. 10. a fine: τοὺς ὄχλους ἀνακληθῆναι. — lin. 8. a fine: εὐλόγησε καὶ κλάσας. — lin. 6. a fine: σημαίνει.

— 73. lin. 2. ὁ Ἰησοῦς. — lin. 11. εἶναι τῶν ἑκατὸν ἱεροῖ.

— 74. lin. 4. et 5. ἕως οὗ ἀπολύσει. — lin. 9. προκείμενον ἦν τοῖς εὐαγγελισταῖς. — lin. 10. et 11. προσεχομένων τῷ Ἰησοῦ.

— 75. lin. 2. et 3. εἴ τις ἐστὶ μαθητὴς τοῦ Ἰησοῦ. — lin. 4. οὐκ ἰατροῦ. -- lin. 6. et 7. ἑστήκεσαν ἔξω. — lin. 5. et 6. a fine: διατί.

— 76. lin. 12. ἀκούσας περὶ Ἰωάννου.

— 77. lin. 5. et 6. ἠδύναντο οἱ ὄχλοι εἰς τὸ πέραν ἐλθεῖν. — lin. 2. a fine: εἰ μὴ ὡς ἐκέλευσεν ποιήσαντα.

— 78. lin. 16. περὶ δὲ τετάρτην. — lin. 19. ἐναντιούμενος ἄνεμος ἐπαύσατο. — lin. 21. et 22. ὅτι μὴ οὔντε ἐστὶ χωρὶς αὐτοῦ. — lin. 4. a fine: τοὺς μαθητὰς ὁ σωτήρ. — lin. 2. et 3. a fine: εἰς ὃν καὶ ἀναγκαζόμενός τις.

— 79. lin. 2. male: κοιμάτων. — lin. 10. πλοῖον ἐμφαίνοντος. — lin. 3. a fine: ἀπήρτησε.

*) Spectant lectiones subsequentes ad Orig. Commentariorum in Ev. Matthaei Tom. XI. In quibus quidem cum textu nostro conferendis, notas non minus singulas quam textum ipsum in censum vocent lectores, enixe rogamus. Cfr. quae dicta sunt prolegg. ad Tom. III. ed. huj. p. XVIII. lin. 1—15. et nota * ejusd. paginae.

Pag. 80. lin. 6. *γενησαρὲτ, ἧς τὴν ἑρμηνείαν ἔγνωμ*

— 81. lin. 13. *ἐν τῇ θαλάσσῃ.* — lin. 12. a fine: *ποτὲ ἀνάγκαις.* — lin. 5. et 6. a fine: *αὐτὰ δι νηξούμεθα.*

— 82. lin. 8. *ἐπὶ πάντα θεὸν ἢ σέβασμα.* — lin. *τετάρτης φυλακῆς ἐνεστηκυίας.* — lin. 3. a fin *μεγάλῃ λαλεῖν φωνῇ.*

— 83. lin. 9. et 10. *καὶ οἱ ἐννοήσαντες.* — lin. 6. fine: *περί τινων ἐσομένων.* — lin. 4. a fine: *οἱ ἐν τῷ πέραν.*

— 84. lin. 2. et 3. *τοὺς τῇ περιχώρῳ.* — lin. 9. et *εἰ μόνον ἅψομαι τοῦ κρασπέδου τοῦ ἱματίου α τοῦ.* — lin. 8. a fine: *ἦλθον ὅ τε Ἰησοῦς καὶ μαθηταὶ αὐτοῦ.* — lin. 1. et 2. a fine: *εἰ δὲ τις διαφορὰ τοῦ.*

— 85. titulus, lin. 3—6. obvius: *Περὶ τῶν — τῶν πρε βυτέρων*, in textu deest, sed suppletur tanquam om sus in margine rubro colore.

— 86. lin. 10. *τοῖς μαθηταῖς Ἰησοῦ.*

— 87. lin. 3. *ἀλλ' ὡσπερεὶ καθηκόντως.* — lin. *ὅτι παρ' αὐτοῖς τοῖς ἰαθεῖσιν.* — lin. 14. *τὸ μ δοκεῖν.* lin. 15. et 16. *ὃ εἰ καὶ παράδοσις ἦν.*

— 88. lin. 3. et 4. *ἄρτων μεταλαβεῖν.* — lin. 9. *εὖ σοι.*

— 89. lin. 6. *ἐξ αὐτῶν γενόμενον.*

— 90. lin. 8. *ὡς οὐχ ὑγιῶς.* — lin. 11. *ἔλεγ[illegible] ὀφει λει.* — lin. 9. a fine: *ἤκουον δὲ ταῦ[illegible]ντα.* — lin. 5. a fine: *τοῖς πένησιν εἴπερ.* — lin. 3. a fin *ἀμφότερα οἱ διδόντες ποιεῖν.*

— 91. lin. 2. *ἐκ τοῦ λόγῳ.* — lin. 5. *ὃς τὸ μὲν δι κεῖν.* lin. 8. a fine: *ἐν τῇ ψυχῇ ἑαυτοῦ.* — li 5. a fine: *ὕστερον, καὶ αὐτὸς εἰσελθὼν εἰς κτλ.* — lin. 4 a fine: *ἐπὰν λέγῃ.* — lin. 2. et 3. a fin *τὴν Ἰούδα λέγῃ.* — lin. 1. a fine: *τῶν κατὰ τ Ἰησοῦ.*

— 92. lin. 2. *ἀποτετόμενος.* — lin. 10. et 11. *τό κακολογῶν.* — lin. 1 a fine: *δῶρον ὃ ἐὰν ἐξ κτ*

— 93. lin. 7. et 8. *παραδώσει.* — lin. 1. a fine: *πα ραδώσεις.*

— 94. lin. 12. *πεπότηκεν ὑμᾶς κύριος πνεύματ[illegible]* — li 6. et 7. a fine: *καὶ τῶν ἀρχόντων οἱ ορ[illegible].*

96. lin. 9. a fine: ἐκλυθεὶς ὑπὸ τῶν.

97. lin. 3. ἐσθίουσιν οἱ Ἰουδαῖοι. — lin. 4 a fine: εἶναι ἀκάθαρτοι.

98. lin. 6. et 7. γίνεσθαι καλῶς. — lin. 8. τὰ νομιζόμενα καθαρὰ οἱόντέ ἐστι. — lin. 10. ἡμῖν γενόμενα. — lin. 11. ὥσπερ τοῦ ἁμαρτάνοντος. — lin. 15. et 16. ter: μὴ δὲ.

99. lin. 2. εἴ τέ τι ἄλλο. — lin. 12. et 13. οὐ μόνον τοῖς περὶ τοῦ.

101. lin. 2. et 3. a fine: διδασκαλίας τὰς τῶν. — lin. 2. a fine: συνετὸν ἑαυτοῦ.

102. lin. 4. ἄφετε αὐτοῖς. — lin. 6. οἱ δὲ καὶ ἐπαγγέλλονται. — lin. 12. et 13. προσῆλθον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ. — lin. 3. a fine: κατὰ τὸν [illegible].

— 103. lin. 1. ἣν οὐκ ἐφύτευσεν. — lin. 2. εἴποιεν δ' ἂν καὶ ταῦτα. — lin. 6. εἶπεν ἂν ὁ Ἰησοῦς. — lin. 13. et 14. καὶ διὰ τοῦτο λεγομένου θεοῦ τοῦ κτλ.

— 104. lin. 2. τίνες δή.

— 105. lin. 9. a fine: ἰσχύον ἐκείνοις.

— 106. lin. 6. οὐ παρ' αὐτῷ ἐστι. — lin. 1. a fine: ὡς τοιούτῳ εἶναι τῷ.

— 107. lin. 3. εἰς τὴν κοιλίαν χωρεῖ.

— 108. lin. 9. et 10. οὔτε ἄλλο τι. — lin. 11. τηρη-[illegible] πάντα πιστὸν τὴν ἑαυτοῦ. — lin. 9. a fine: ἐὰν οὖν ποιῶμεν.

— 109. lin. 10. κολακίαν. — lin. 16. et 17. inter εἴρηνται et ὅρα spatium vacuum. — lin. 11. et 12. a fine: λέλεκται τὸ πηγὴν εἶναι. — lin. 10. a fine: πράττοιντο. — lin. 3. a fine titulus: περὶ τῆς Χαναναίας, rubro colore insertus est.

— 110. lin. 11. ἠθέλησε. — lin. 1—3. a fine verba Σὺρ — μεταλαμβάνεται, desunt in Codice.

— 111. lin. 3. πάθεσιν.

— 112. lin. 2. μεταβαλόντα δὲ ἀπὸ τῆς. — lin. 3. κατὰ φαῦλα ὁρίων. — lin. 9. a fine: οἱ μὲν γὰρ δίκαιοι. — lin. 2. et 3. a fine: ἀπὸ τοῦ ἡτοιμασθῆναι.

— 113. lin. 2. et 3. καὶ οἱ ἐν Ἱεριχοῖ. — lin. 4. et 5. τί ἡμῖν καὶ σύ, υἱὲ τοῦ κτλ. — lin. 9. 11. 12. 13.

τίνες. — lin. 5. a fine: δωδεκαετοῦς. — lin. 8. ἦν τὰ τότε.

Pag. 115. lin. 4. a fine: ἀλλ' ἐπεὶ τά. — lin. 2. et 3. a fine: χάριτος λῆμμα.

— 116. lin. 2. et 3. ὃ ἠδύναντο χωρῆσαι. — lin. 5. τὰ ὄντα ἐκ στόματος. — lin. 1. a fine: ἢ κάλλους ἄρτων.

— 117. lin. 2. δίδοσθαι τὸν καλῶς pro: δίδοσθαι τροφὴν τὸν καλῶς κτλ. — lin. 8. καθὸ ἐχώρει. — lin. 13. et 14. πλείονα διδοὺς καὶ καλουμένοις. — lin. 15. et 16. οὕτως ἐγένετο. — lin. 6. a fine: ψιχίαι. — lin. 4. a fine: μωσέως δὲ νόμον.

— 118. lin. 8. a fine: τὸ δ' ὅμοιον.

— 119. lin. 5. titulus: Περὶ τῶν — ὄχλων, rubro colore margini adscriptus legitur. — lin. 14. et 15. ἀναβὰς καθέζεται ὁ Ἰησοῦς. — lin. 7. a fine: ἢ τί πεπονθότες.

— 120. lin. 2. et 3. πεπονθότες μετὰ τῶν ὄχλων. — lin. 4. ὅσοι μὲν ἔξω. — lin. 9. κοινώτερον. — lin. 8. a fine: καὶ τεθεραπεῦσθαι.

Verba pag. 120. lin. 1. a fine, et pag. 121. lin. 1. et 2. obvia: καὶ τρανὴ ἔσται — ἁλεῖται ὁ χωλός, desunt in Codice.

Pag. 121. lin. 5. καὶ διὰ τὸν Ἰησοῦν ἁλομένους. — lin. 10. ἑξῆς τῷ.

— 122. lin. 6. et 7. ὁ δὲ Χριστὸς προσκαλεσάμενος.

— 123. lin. 1. titulus: Περὶ τῶν ἑπτὰ ἄρτων, rubro colore in marg. additus legitur. — lin. 3. ὁμοίας ταύτῃ. — lin. 9. ἀπόλυσον οὖν αὐτούς, καὶ τὰ ἑξῆς. — lin. 5. a fine: κἀκεῖνοι μὲν πέντε.

— 124. lin. 1. et 2. ἐπέταξεν αὐτοῖς, φησί, πάντας. — lin. 11. ἀνέγραψεν ὅτι. — lin. 10 a fine: διαφέροντος παρ' ἐκείνου. — lin. 3. a fine: κατὰ τὸν Ἰωάννην.

— 125. lin. 8. ἀπὸ τῶν πέντε. — lin. 12. a fine: ἀπολῦσαι.

[redacted]

ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ

ΤΩΝ ΕΙΣ ΤΟ ΚΑΤΑ

ΜΑΤΘΑΙΟΝ

ΕΞΗΓΗΤΙΚΩΝ

Τόμος ιϛ'.

1. „Μέλλων[1]) δὲ ὁ Ἰησοῦς ἀναβαίνειν εἰς Ἱεροσόλυμα, παρέλαβε τοὺς δώδεκα κατ' ἰδίαν[2]) ἐν τῇ ὁδῷ, καὶ εἶπεν αὐτοῖς“ καὶ τὰ[3]) ἑξῆς, ἕως τοῦ· „καὶ[4]) τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστήσεται.“ Τὰ δὲ ἰσοδυναμοῦντα τούτοις καὶ παρὰ τῷ Μάρκῳ ἀναγέγραπται τοῦτον τὸν τρόπον· „ἦσαν[5]) δὲ ἐν τῇ ὁδῷ ἀναβαίνοντες εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ ἦν προάγων αὐτοὺς ὁ Ἰησοῦς, καὶ τὰ ἑξῆς, ἕως τοῦ· „καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστήσεται.“ Καὶ ὁ Λουκᾶς δὲ

---

1) Matth. XX, 17. coll. Tom. II. ed. nostrae pag. 77. not. 3.

2) Ed. Lachm. l. l. κατ' ἰδίαν, καὶ ἐν τῇ ὁδῷ εἶπεν αὐτοῖς.

3) Desideratur τά in edd. H. et R.

4) Matth. XX, 19. coll. Tom. II. ed. nostrae pag. 7. not. 3.

5) Marc. X, 32 — 34. Ed. Lachm. καὶ μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἀναστήσεται.

δόξει τούτοις συνᾴδειν, γράψας· „παραλαβὼν[1]) δεκαδύο, εἶπε πρὸς αὐτούς·“ καὶ τὰ ἑξῆς, ἕως τ οὐκ ἐγίνωσκον τὰ λεγόμενα.“ Ὁ προτρεπόμε Παῦλος μιμεῖσθαι αὐτὸν, ὡς καὶ αὐτὸς Χριστὸ σατο, καὶ εἰπών· „μιμηταί[2]) μου γίνεσθε, καθ Χριστοῦ·“ ἰδὼν Χριστὸν ὁμόσε τοῖς προφανέσ νοις χωροῦντα, καὶ ἀναβαίνοντα εἰς Ἱεροσόλυμ τοῦ προεγνωκέναι ὅτι παραδοθήσεται τοῖς ἀρ καὶ γραμματεῦσι, καὶ κατακριθήσεται θανάτῳ ἑξῆς, τὸ παραπλήσιον πεποίηκεν. Ὁ μὲν γὰρ Ἀ λαβὼν αὐτοῦ τὴν ζώνην, δήσας ἑαυτὸν χειρῶν δῶν ἔλεγε· „τάδε λέγει[4]) τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, δρα, οὗ ἐστιν ἡ ζώνη αὕτη, οὕτω δήσουσιν ἐν εἰς Ἱεροσόλυμα·“ μαθὼν δὲ ταῦτα ὁ Παῦλος, διδάσκαλον μιμούμενος ἀνέβαινε προθύμως εἰ ροσόλυμα· παθὼν δέ τι ἀνθρώπινον ὑπὸ τῶν πρὸς αὐτὸν ἀγάπην κλαιόντων, καὶ κωλυόντα ἀναβαίνειν εἰς Ἱεροσόλυμα, εἶπε· „τί[5]) ποιεῖ οντες, καὶ συνθρύπτοντές μου τὴν καρδίαν; οὐ μόνον δεθῆναι εἰς Ἱεροσόλυμα γενόμενος ἔχω, ἀλλὰ καὶ ἀποθανεῖν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος το μου Ἰησοῦ.“ Ταῦτ' οὖν κατανοοῦντες, ἐστὶν ὅτε κ σκοντες ἐπικειμένους ἐπιπόνους πειρασμοὺς, ὁμόσ κατὰ τὸ εὔλογον χωρήσωμεν, λαβόντες παράδει τοιούτων, προηγουμένως μὲν τὸν Σωτῆρα, μετὰ τον καὶ τὸν ἀπόστολον αὐτοῦ. Μὴ νομίσῃς δ

---

[1]) Luc. XVIII, 31. Edd. N. T. δώδεκα pro — Vers. 34.

[2]) I Cor. XI, 1.

[3]) Act. XXI, 11. coll. edd. N. T.

[4]) Deest λέγει in ed. Coloniensi.

[5]) Act. XXI, 13. Edd. N. T. δεθῆναι, ἀ ἀποθανεῖν εἰς Ἱερουσαλὴμ ἑτοίμ. ἔχω ὑπὲρ τ. κυρίου Ἰησοῦ.

ἐκθέσθαι ταῦτα, καὶ τὰ ἐπ' αὐτοῖς ὑφ' ἡμῶν εἰρημένα τῷ „ἐὰν¹) διώκωσιν ὑμᾶς ἐκ²) τῆς πόλεως ταύτης, φεύγετε εἰς τὴν ἄλλην,“³) καὶ τοῖς ἑξῆς, καὶ τῷ τὸν Ἰησοῦν, ἀκούσαντα ὅτι Ἰωάννης παρεδόθη εἰς φυλακὴν, ἀνακεχωρηκέναι· φαμὲν γὰρ, ὅτι οὔτε πάντοτε καθήκει ἐκκλίνειν τοὺς κινδύνους, οὔτε ἀεὶ ὁμόσε χωρεῖν πρὸς αὐτούς. Σοφοῦ δέ τινος ἐν Χριστῷ χρεία εἰς τὸ δοκιμάζειν, ποῖος μὲν ἀπαιτεῖ καιρὸς ἀναχώρησιν, ποῖος δὲ τὴν εἰς τὸν ἀγῶνα προθυμίαν χωρὶς ἀναχωρήσεως, καὶ πολλῷ πλέον χωρὶς φυγῆς. Καὶ ταῦτα μὲν κατὰ τὸ βούλημα τῆς ἐκκειμένης γραφῆς λελέχθω, εἰς προτροπὴν τὴν περὶ τοῦ θανάτου καὶ κινδύνων καταφρονεῖν.

2. Ἔτι δὲ παρατηρητέον, ὅτι μέλλων ὁ Ἰησοῦς ἀναβαίνειν εἰς Ἱεροσόλυμα, ἥπερ παρέλαβε τοὺς δώδεκα κατ' ἰδίαν, εἷς τῶν δώδεκα ἔτι ὁ Ἰούδας ἦν, καὶ τὸν Ἰούδαν παρέλαβε κατ' ἰδίαν — ἔτι γὰρ, εἰκὸς, ἄξιος ἦν τοῦ μετὰ τῶν λοιπῶν ἕνδεκα παραλαμβάνεσθαι κατ' ἰδίαν — καὶ ὅτε ἐν τῇ ὁδῷ εἶπεν αὐτοῖς τό· „ἰδοὺ⁴) ἀναβαίνομεν εἰς Ἱεροσόλυμα,“ καὶ τὰ ἑξῆς, δηλονότι καὶ τοῦτον ἔκρινεν ἕνα εἶναι τῶν ἀκουόντων ἃ πείσεται ὁ διδάσκαλος, οὐκ ἀπογινώσκων, ὅτι ἔτι Ἰούδας ἠγνόει ἃ ποιήσει, ὡς ἕκαστος ἡμῶν· καὶ γὰρ πᾶσιν ἡμῖν λέλεκται· „μὴ⁵) καυχῶ⁶) τὰ εἰς αὔριον, οὐ γὰρ οἶδας τί τέξεται ἡ ἐπιοῦσα. Οὔπω δὲ, οἶμαι, βεβλήκει ὁ διάβολος εἰς τὴν καρδίαν Ἰούδα Σίμωνος Ἰσκαριώτου, ἵνα παραδῷ τὸν Ἰησοῦν. Καὶ ἐπεὶ τὸ κατὰ Ματθαῖον

---

¹) Matth. X, 23. coll. Tom. II. ed. nostrae pag. 365. not. 3.

²) H. et R. h. l., cfr. Tom. II. ed. nostrae pag. 366. lin. 1., ἐκ τῆς πόλεως ταύτης.

³) H. ad. marg., R. in notis: „Cod. Regius ἑτέραν.“

⁴) Matth. XX, 18.

⁵) Prov. XXVII, 1. LXX. viri γινώσκεις pro οἶδας.

⁶) H. et R. μὴ καυχῷ κ. τ. λ.

πρόκειται νῦν ἐξετάζειν, ἐπιμελέστερον ὁ δυνάμενο χῆθεν τοῦ εὐαγγελίου ἐπιστήσας τοῖς μέχρι τῶν κειμένων ζητησάτω, μήποτε οὐδέπω Ἰούδας κατηγό ὑπὸ τοῦ Ματθαίου, ἀλλὰ μόνον ἐν τῷ καταλόγῳ δώδεκα εἶπε τό· „Ἰούδας[1]) Σίμωνος Ἰσκαριώτου, καὶ παρέδωκεν αὐτόν.“ Πλείονα δὲ εἰς κατασκευὴ καὶ Ἰούδαν ὅμοιον τοῖς λοιποῖς ἀποστόλοις πρό γεγονέναι λέλεκται ἡμῖν, ἡνίκα ἐξητάζομεν τό· τους[2]) τοὺς δώδεκα ἀπέστειλεν ὁ Ἰησοῦς παραγ αὐτοῖς, λέγων“ τὰ ἀναγεγραμμένα. Συγκριτέον ἐνταῦθα λελεγμένα τοῖς ἀνωτέρω παραπλησίως ἀ γραμμένοις, ἐπείπερ ἐκεῖ μὲν ἐπὶ τοῖς τοιούτοις προφητευομένοις ὑπὸ[4]) τοῦ Σωτῆρος· „προσλα νος[5]) αὐτὸν ὁ Πέτρος, ἤρξατο ἐπιτιμᾷν αὐτῷ λ Ἵλεώς σοι, κύριε· οὐ μὴ ἔσται σοι τοῦτο·“ ἐνταῦ οὐδὲν ἀνεγράφησαν οἱ μαθηταὶ εἰρηκότες, ἢ πε κότες, ἐπὶ τοῖς περὶ τῶν ἀπαντησομένων σκυθρωπ ρων ἀπηγγελμένοις. Καὶ οἶμαι, ὅτι διὰ τοῦτο ἐσι σαν νῦν οἱ μαθηταί, ἐπείπερ ἐν τοῖς ἀνωτέρω, ὅτε π λαβόμενος[6]) τὸν Ἰησοῦν ὁ Πέτρος ἤρξατο αὐτῷ ἐ μᾷν, λέγων· „Ἵλεώς σοι, κύριε· οὐ μὴ ἔσται σοι το στραφεὶς ὁ Ἰησοῦς „εἶπε[7]) τῷ Πέτρῳ· ὕπαγε ὀ μου, σατανᾶ· σκάνδαλόν μου εἶ, ὅτι οὐ φρονεῖς τ θεοῦ, ἀλλὰ τὰ τῶν ἀνθρώπων.“ Εἰκὸς οὖν αὐτοὺς μνημένους τῶν πρὸς τὸν Πέτρον λελεγμένων, πε χθαι ταῦτα, ἢ καὶ χείρονα ἀκοῦσαι ἀπὸ τοῦ διδασκ

---

[1]) Matth. X, 4. Ed. Knapp. Ἰούδας ὁ Ἰσκαρι ed. Lachm. Ἰούδας ὁ Ἰσκαριώθ.

[2]) Edd. N. T. l. l. ὁ καὶ παραδοὺς αὐτόν.

[3]) Matth. X, 5.

[4]) Ed. Coloniensis minus recte: ἀπό.

[5]) Matth. XVI, 22.

[6]) Ibid. XVI, 22. coll. pag. huj. not. 5.

[7]) Matth. XVI, 23. coll. ed. nostrae Tom. II 179. not. 2.

σταυρωθῆναι. Ἕως μὲν οὖν Ἰησοῦς οὐ
ν Ἱεροσολύμοις τοῖς ἀρχιερεῦσι καὶ γραμ-
δὲ κατεκρίνετο θανάτῳ, οὐδὲ ἐνεπαίζετο καὶ
καὶ ἐσταυροῦτο, Ἱεροσόλυμα συνειστήκει,
ύμενον ἁγίασμα οὐ κατεβάλλετο· ὅτε δὲ
οῦ ποιῆσαι τετολμήκασι, τότε οἱ παραδόν-
τατελείφθησαν, καὶ οἱ ἀρχιερεῖς τοῦ εἶναι
ώσαντο, ὡς μηδὲ μετ' αὐτοὺς εἶναι ἀρχιε-
καὶ οἱ κατακρίναντες τὸν Ἰησοῦν θανάτῳ
πωρωθέντες τὴν διάνοιαν, καὶ τυφλωθέν-
μὸν, οὐκ ἔβλεπον τὸ βούλημα τῶν ἁγίων
Καὶ πάντες ἐκεῖνοι, κατακρίναντες τὸν
τῳ, παρεδόθησαν τῷ ἐχθρῷ Χριστοῦ, θα-
παίξαντες τῷ Ἰησοῦ εἰς ἐμπαιγμὸν γεγό-
θείσης ὑπὸ στρατοπέδων Ἱερουσαλὴμ, ὅτε
) ἡ ἐρήμωσις αὐτῆς. Ἀλλὰ καὶ τὸν Ἰη-
ώσαντες, αὐτοὶ ἐμαστιγώθησαν, καὶ μαστι-
„τὸ ³) πλήρωμα τῶν ἐθνῶν εἰσέλθῃ" „ὁ
¹) λίθον εἰς ὕψος, ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ

βάλλει“ καὶ πάντα ταῦτα γεγένηται, ἵν᾽ ἐκείνων μὲν ἀποστῇ ἡ ἐπισκοπὴ, ἐπὶ δὲ τοὺς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν μεταστῇ, σωζομένους ἅμα τῷ κατ᾽ ἐκλογὴν[1]) λείμματι· εἰ γὰρ μὴ κύριος Σαβαὼθ ἐγκατέλιπεν αὐτοῖς σπέρμα, ὡς Σόδομα ἂν ἐγενήθησαν, καὶ ὡς Γόμοῤῥα ἂν ὡμοιώθησαν.[2]) Ἐγὼ δ᾽ οἶμαι, ὅτι ὥσπερ ὑποδείγματι καὶ σκιᾷ λατρεία πάλαι ἐπιτελουμένη τῶν ἐπουρανίων κατελύθη διὰ τὰ ἐπουράνια, καὶ ἐλθόντος ἀληθινοῦ ἀρχιερέως ὁ συμβολικὸς ἀρχιερεὺς ἐπαύσατο, καὶ τῶν ἀληθινῶν ὑπὲρ ἁμαρτιῶν θυσιῶν ἐπιτελουμένων αἱ συμβολικαὶ καθῃρέθησαν, οὕτως ὅτε ἡ ἀληθινὴ Ἱερουσαλὴμ τὸν Ἰησοῦν ἐδέξατο, ἀναβάντα ἐπὶ τὸ ὑποζύγιον, ἑαυτοῦ σῶμα, ἐφ᾽ ᾧ καὶ ἔχαιρε[3]) σφόδρα θυγάτηρ Σιὼν, καὶ ἐκήρυσσεν ἡ θυγάτηρ τῆς ἄνω Ἱερουσαλὴμ, τότε καθῃρέθη Ἱερουσαλὴμ, ἡ σκιὰ, καὶ καταπέπτωκεν ὁ ναὸς ὁ ἐκ νεκρῶν λίθων, διὰ τὸν ἐκ ζώντων λίθων ναόν· κατεσκάφη δὲ καὶ τὸ κάτω θυσιαστήριον, ἐπείπερ ἐχρημάτισε τὸ ἐπουράνιον, τὰ ἐγκαίνια αὐτοῦ Ἰησοῦ ἐν τῇ ἀληθινῇ λατρείᾳ ποιήσαντος. Εἰ δὲ κατά τι τῶν σημαινομένων οἱ ἄνθρωποι ἡ πόλις εἰσὶ, καὶ νῦν ἐν Ἱεροσολύμοις, — οὕτω δὲ καλῶ τοὺς ἔχοντας τὰς ἐλπίδας ἐπὶ τὸν ἐπὶ γῆς τόπον, — παραδίδοται ὁ Ἰησοῦς, καὶ οἱ ἐπαγγελλόμενοι τὴν τοῦ θεοῦ θεραπείαν Ἰουδαῖοι, καὶ ὡσπερεὶ ἀρχιερεῖς τυγχάνοντες, καὶ οἱ τὰ θεῖα γράμματα αὐχοῦντες διηγεῖσθαι γραμματεῖς, κατακρίνουσι θανάτῳ τὸν Ἰησοῦν, δι᾽ ὧν κακῶς λέγουσιν αὐτόν· καὶ οὐκ ἔστιν ὅτε οὐ παραδιδόασι τοῖς ἔθνεσιν Ἰησοῦν, ἐμπαίζοντες αὐτῷ, καὶ τῇ διδασκαλίᾳ αὐτοῦ παρ᾽ αὐτοῖς· καὶ ἀεὶ ταῖς γλώσσαις αὐτῶν μαστιγοῦσι τὴν διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ θεοσέβειαν, καὶ αὐτοὶ μὲν αὐτὸν σταυροῦσι, δι᾽ ὧν ἀναθεματίζουσι, καὶ ἀναιρεῖν θέλουσι τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ· ὁ δὲ κρείτ-

---

[1]) Rom. XI, 5. — Jes. I, 9.
[2]) H. et R. ὁμοιώθησαν.
[3]) Zach. IX, 9.

[redacted]

αὐτῶν τυγχάνων, ὀλίγον διαλιπὼν ἐγείρεται, καὶ τοῖς ὀλιγοφρόσι τὸ βλέπειν φαίνεται. Νῦν γὰρ „τίς[1]) λός," — ὡς Ἡσαΐας ἐκ προσώπου τοῦ θεοῦ[2]) φησιν, „ἀλλ'[3]) ἢ οἱ παῖδές μου; καὶ τίνες κωφοί, ἀλλ' ἢ κυριεύοντες αὐτῶν;" φησὶ γὰρ μετὰ μεγάλου καὶ φημισμοῦ ἤθους καὶ πνεύματος· „οἱ[4]) κωφοὶ ἀκούσατε, καὶ οἱ τυφλοὶ ἀναβλέψατε ἰδεῖν. Καὶ τίς τυφλός, ἀλλ' ἢ οἱ παῖδές μου; καὶ τίνες κωφοί, ἀλλ' ἢ οἱ κυριεύοντες αὐτῶν; καὶ ἐτυφλώθησαν οἱ δοῦλοι τοῦ θεοῦ·" ἦλθε[5]) γὰρ Ἰησοῦς εἰς κρῖμα εἰς τὸν κόσμον τοῦτον, ἵνα οἱ μὴ βλέποντες, — εἰσὶ δ' οὗτοι τὰ ἔθνη —, βλέπωσι, καὶ οἱ βλέποντες, — ὁ Ἰσραὴλ —, ἐκεῖνοι τυφλοὶ γένωνται. Τηλικούτου γοῦν φωτὸς ἀληθινοῦ ἀνατείλαντος, καὶ δεικνύντος τοῦ λόγου αὐτὸν, καὶ φάσκοντος· „ἰδοὺ[6]) ἀνὴρ, ἀνατολὴ ὄνομα αὐτῷ·" οὐκ εἶδον αὐτὸν, ἐπεὶ ἐτύφλωσεν[7]) αὐτοὺς ἡ κακία αὐτῶν, καὶ οὐκ ἔγνωσαν μυστήρια θεοῦ, καὶ παράδοξον γεγένηται τῷ λαῷ ἐκείνῳ, καὶ τοῖς ἔθνεσι. Λύχνον μὲν ἕκαστον τῶν προφητῶν τυγχάνοντα ἑώρα ὁ λαὸς, ἀνατείλαντα τὸν τῆς δικαιοσύνης[8]) ἥλιον οὐκ ἔγνωσαν. Διὸ καὶ ὅπερ ἐδόκουν ἔχειν λύχνον, ἀφῃρέθη ἀπ' αὐτῶν· λαὸς ὁ τῶν ἐθνῶν, ὁ καθήμενος ἐν σκότει, εἶδε φῶς, οὐχ ὅπερ ὁ Ἰσραὴλ μικρόν· — μικρὸν γὰρ φῶς ἕκαστος τῶν προφητῶν —, ἀλλὰ λαὸς ὁ καθήμενος ἐν σκότει εἶδε φῶς μέγα, τὸν κύριον καὶ Σωτῆρα ἡμῶν, Ἰη-

---

1) Jes. XLII, 19. LXX. viri: καὶ κωφοί κ. τ. λ.
2) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Regius: Ἰησοῦ."
3) Deest h. l., cfr. pag. huj. not. 4., ἀλλ' in edd. et R.
4) Jes. XLII, 18. 19. coll. pag. huj. not. 3. et 1.
5) Ev. Joann. IX, 39.
6) Zach. VI, 12.
7) Sap. Sal. II, 21. 22.
8) Malach. IV, 2.

σοῦν Χριστόν· οὗ τὸ μέγεθος φαίνεται διατείνοντος[1]) ἀπὸ πέρατος γῆς εἰς τὸ πέρας αὐτῆς εὐρώστως, καὶ διοικοῦντος τὰς ἐκκλησίας χρηστῶς, ὅτε τὸ πνεῦμα αὐτοῦ πεπλήρωκε τὴν οἰκουμένην, πληρωθείσης τῆς λεγούσης προφητείας, ἐν ταῖς ἐσχάταις[2]) ἡμέραις ἐμφανὲς ἔσεσθαι τὸ ὄρος τοῦ θεοῦ. Καὶ νῦν πορεύονται ἐπ' αὐτὸ πάντα τὰ ἔθνη, καὶ ἔστι τοῦτο Χριστὸς Ἰησοῦς.

Περὶ τῶν υἱῶν Ζεβεδαίου.

4. „Τότε[3]) προσῆλθεν αὐτῷ ἡ μήτηρ τῶν υἱῶν Ζεβεδαίου μετὰ τῶν υἱῶν αὐτῆς,“ καὶ τὰ ἑξῆς, ἕως τοῦ· „ἀκούσαντες[4]) δὲ οἱ δέκα ἠγανάκτησαν περὶ τῶν δύο ἀδελφῶν.“ Τὸ ὅμοιον αὐτῷ καὶ ὁ Μάρκος ἀνέγραψε τοῦτον τὸν τρόπον· „καὶ[5]) προσπορεύονται αὐτῷ Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης, οἱ υἱοὶ Ζεβεδαίου, καὶ λέγουσιν αὐτῷ,“ καὶ τὰ ἑξῆς, ἕως τοῦ· „ἤρξαντο ἀγανακτεῖν περὶ Ἰακώβου καὶ Ἰωάννου.“ Ἄξιον ἐν τοῖς προκειμένοις ζητῆσαι νοῦν[6]) οὐκ εὐκαταφρόνητον, καὶ ἀληθῶς εὐαγγελίῳ πρέποντα Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐπεὶ τὸ ῥητὸν τοῖς μὲν ἁπλουστέροις, καὶ πάντη ἀκεραίοις, καὶ βάθη θεοῦ καὶ τῶν γραφῶν αὐτοῦ μὴ ἐπισταμένοις ζητεῖν, ἐμφαίνει

---

1) Sap. Sal. VIII, 1.

2) Jes. II, 2.

3) Matth. XX, 20. Ed. Knapp. itemq. ed. Huet.: αὐτῆς.

4) Ibid. XX, 24. Edd. N. T. καὶ ἀκούσαντες οἱ κτλ.

5) Marc. X, 35. Pro verbis: καὶ λέγ. αὐτῷ, ed. Knapp. λέγοντες, ed. Lachm. λέγοντες (αὐτῷ).

6) H. et R. in textu νῦν et paulo post πρέπον τοῦ Ἰησοῦ κ. τ. λ., H. tamen ad marginem: „scrib. νοῦν et πρέποντα Ἰησοῦ κ. τ. λ.“ Idem in notis: „vetus interpres: *quare sensum non contemptibilem, sed vere dignum evangelio Christi.* Legendum fortasse: ζητῆσαι νοῦν οὐκ — πρέποντα Ἰησοῦ Χριστοῦ. Paulo infra, (cfr. pag. 9. not. 1.) ὁ αὐτόθεν ἐμφαινόμενος νοῦς βραχύς ἐστι.“

ητα ἀξιώσεως, καὶ τῆς πρὸς αὐτὴν τοῦ Ἰησοῦ ἀπο-
ς· τοῖς δὲ κἂν ἐπὶ ποσὸν δυναμένοις βασανίζειν
ήματα, ὁ αὐτόθεν ἐμφαινόμενος νοῦς[1]) βραχὺς
αὶ εὐτελὴς, καὶ οὐδὲν ἔχων, μάλιστα ὅτε Ἰησοῦς
ίνεται, ἁρμόζον αὐτοῦ τῇ μεγαλονοίᾳ. Ὥσπερ
ὶ κοσμικῆς βασιλείας ἐν προαγωγῇ δοκοῦσιν εἶ-
συγκαθεζόμενοι τῷ βασιλεῖ ἐν τῇ βασιλικῇ ἐσθῆτι
μένῳ, καὶ ὅ, τιποτοῦν[2]) τῶν τῆς βασιλικῆς πρα-
ν διέποντι, οὕτω δόξῃ κατὰ τὴν λέξιν φανταζομένη
ῃ τῶν υἱῶν Ζεβεδαίου, ἢ, ὡς ὁ Μάρκος ἀνέ-
ν, Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης, ἀξιοῦν ἀπὸ τοῦ Σωτῆ-
καθεσθῆναι, τὸν μὲν ἕτερον ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ
βασιλείᾳ τυγχάνοντος, τὸν δὲ λοιπὸν ἐξ ἀριστε-
Καὶ οὐδὲν μὲν ἦν παράδοξον, γυναῖκα ἀπὸ ἁπλό-
καὶ ἰδιωτίας τοιαῦτα νομίζειν ἀξιοῦν. Δεδόσθω
καὶ οἱ δύο ἀπόστολοι, ὡς ἄνθρωποι ἔτι ἀτελεῖς,
ιδὲν νοοῦντες βαθύτερον περὶ τῆς βασιλείας Χρι-
τοιαῦτα ὑπελάμβανον περὶ τῶν συγκαθεζομένων
σοῦ. Ἐπὰν δὲ καὶ ὁ Ἰησοῦς, ὡς συγκατατιθέμε-
ῷ μέγα εἶναι τὸ καθεσθῆναί τινα ἐκ δεξιῶν ἢ ἐξ
ύμων αὐτοῦ, ἐπαίρῃ τὴν ἀξίωσιν, καὶ λέγῃ· „οὐκ[3])
τί αἰτεῖσθε·“ καί· „οὐκ ἔστιν ἐμὸν δοῦναι, ἀλλ'
οίμασται ὑπὸ τοῦ πατρός μου·“ ζητήσαι τις ἄν,
ς δοκῶν εἶναι ἀκροατὴς τῆς γραφῆς, τί βούλεται
έζεσθαι ἐκ δεξιῶν ἢ ἐξ εὐωνύμων Ἰησοῦ ἐν τῇ
ίᾳ αὐτοῦ. Καὶ πρὸς τοὺς ὑπολαμβάνοντάς γε,
γότερον ἡμᾶς ταῦτα ζητεῖν, συνακτέον τὰ περὶ
ως ἀναγεγραμμένα θεοῦ, ἢ τοῦ Χριστοῦ, ἵνα τῇ
ῳ τῶν εἰς τοῦτο συναγομένων, καὶ παραθέσει αὐ-

---

[1]) Vetus interpres: *profundior et spiritualis osten- intellectus*. Legendum (?) suspicor: νοῦς οὐ βρα- στι. Huetius.
[2]) H. et R. ὁτιποτοῦν.
[3]) Matth. XX, 22. — 23.

τῶν πρὸς ἄλληλα, ἀνατεῖλαι δυνηθῇ μέγεθός τι δόγματος ἀπὸ ἁπλουστέρου παραδείγματος ληφθέντος· οἷον ἐν μὲν τῇ τρίτῃ τῶν Βασιλειῶν γέγραπται, ὅτι εἶπε Μιχαίας· „εἶδον[1]) θεὸν Ἰσραὴλ καθήμενον ἐπὶ θρόνου αὐτοῦ, καὶ πᾶσα ἡ στρατιὰ τοῦ οὐρανοῦ εἱστήκει περὶ αὐτὸν ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ, καὶ ἐξ εὐωνύμων αὐτοῦ,“ καὶ τὰ ἑξῆς· ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ τῶν Παραλειπομένων, ὁ αὐτὸς Μιχαίας φησὶ παραπλήσια τούτοις ἐν τῷ· „ἀκούσατε[2]) λόγον κυρίου· εἶδον κύριον καθήμενον ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ, καὶ πᾶσα δύναμις τοῦ οὐρανοῦ εἱστήκει ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ, καὶ ἐξ ἀριστερῶν αὐτοῦ,“ καὶ τὰ ἑξῆς. Καὶ ἐν Ἡσαΐᾳ δὲ γέγραπται· „καὶ[3]) ἐγένετο τοῦ ἐνιαυτοῦ οὗ ἀπέθανεν Ὀζίας ὁ βασιλεὺς, εἶδον τὸν κύριον καθήμενον ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ καὶ ἐπηρμένου,“ καὶ τὰ ἑξῆς. Ἔτι δὲ καὶ ἐν τῷ Δανιὴλ τοιαῦτα γέγραπται· „ἐθεώρουν[4]) ἕως οὗ θρόνοι ἐτέθησαν, καὶ παλαιὸς ἡμερῶν ἐκάθητο,“ καὶ τὰ ἑξῆς. Παραπλήσια τούτοις ἔστιν εὑρεῖν καὶ ἐν τῷ Ἰεζεκιὴλ κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς προφητείας αὐτοῦ, ὅτε φησίν· „ὑπεράνω[5]) τοῦ στερεώματος τοῦ ὑπὲρ κεφαλῆς αὐτῶν, — δῆλον δ' ὅτι τῶν Χερουβὶμ, — ὡς ὅρασις λίθου σαπφείρου, ὁμοίωμα θρόνου ἐπ' αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ τοῦ ὁμοιώματος τοῦ θρόνου ὁμοίωμα ὡς εἶδος ἀνθρώπου ἄνωθεν.“ Ἐν δὲ τῷ[6]) ἑκατοστῷ ἐννάτῳ ψαλμῷ τό· „εἶπεν ὁ κύριος τῷ κυ-

---

[1]) I Regg. XXII, 19. (III Regg.)

[2]) II Chron. XVIII, 18. LXX. interpretes: εἶδον τὸν κύριον — ἐπὶ θρόνου αὐτοῦ, — οὐρανοῦ παρειστήκει ἐκ δεξιῶν κ. τ. λ.

[3]) Jes. VI, 1. Ed. Huetii: Ὀζίας.

[4]) Dan. VII, 9. LXX. viri: ἕως ὅτου οἱ θρόνοι κτλ.

[5]) Ezech. I, 26 LXX. interpretes: ὑπεράνωθεν τοῦ στερεώματος τοῦ ὄντος ὑπέρ κ. τ. λ.

[6]) H. et R. τῷ ρθ'. Ψαλμῷ κτλ. i. e. Psalm. CIX. Cfr. Psalm. CX, 1.

μου· κάθου ἐκ δεξιῶν μου" ἐμφαίνει κάθισιν τοῦ πατρός, καὶ ἄλλην τοῦ Σωτῆρος καθεζομένου ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ. Καὶ πάλιν ἐν ἄλλῳ ψαλμῷ εὐχόμενος ὁ προφήτης φησίν· „ὁ καθήμενος[1]) ἐπὶ τῶν Χερουβὶμ, ἐμφάνηθι." Καὶ πάλιν· „ὁ θεὸς[2]) κάθηται ἐπὶ θρόνου ἁγίου αὐτοῦ." Εἰ δὲ καὶ ἀπὸ τῶν εὐαγγελίων παράδειγμα βούλει λαβεῖν, ἄκουε Ματθαίου ἀναγράφοντος τίνα τρόπον ὁ Ἰησοῦς εἶπε τοῖς μαθηταῖς· „ἀμὴν[3]) λέγω ὑμῖν, ὅτι ὑμεῖς οἱ ἀκολουθήσαντές μοι, ἐν τῇ παλιγγενεσίᾳ, ὅταν καθίσῃ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ," καὶ τὰ ἑξῆς· καί· „ἀπ' ἄρτι[4]) ὄψεσθε τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου καθήμενον ἐκ δεξιῶν τῆς δυνάμεως." Καὶ ὁ Ματθαῖος ταῦτά φησιν· „ὅταν[5]) ἔλθῃ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ,[6]) καὶ πάντες οἱ ἄγγελοι μετ' αὐτοῦ, τότε καθίσει ἐπὶ θρόνου δόξης[7]) αὐτοῦ," καὶ τὰ ἑξῆς· καί· „ἀπάρτι[8]) ὄψεσθε τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου καθήμενον ἐκ δεξιῶν τῆς δυνάμεως." Τὸ δὲ ἰσοδυναμοῦν αὐτῷ καὶ ὁ Μάρκος ἀνέγραψεν ἐν τῷ· „καὶ[9]) ὄψεσθε τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐκ δεξιῶν καθήμενον τῆς δυνάμεως, καὶ ἐρχόμενον μετὰ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ." Καὶ ὁ[10]) Λουκᾶς δὲ τὸ ὅμοιόν

---

1) Psalm. LXXX, 1. (LXXIX.)

2) Psalm. XLVII, 8. (XLVI.). LXX. viri: αὐτοῦ.

3) Matth. XIX, 28. Ed. Lachm. δόξης αὐτοῦ.

4) Matth. XXVI, 64. Ed. Knapp. ἀπάρτι.

5) Ibid. XXV, 31. Edd. N. T. ὅταν δὲ ἔλθῃ κτλ.

6) Ed. Knapp. l. l. αὐτοῦ, καὶ πάντες οἱ (ἅγιοι) ἄγγελοι κ. τ. λ.

7) Ed. Lachm. l. l. δόξης αὐτοῦ.

8) Matth. XXVI, 64. Edd. H. et R. h. l., cfr. pag huj. not. 4., ἄπαρτι pro ἀπάρτι aut ἀπαρτί.

9) Marc. XIV, 62.

10) Desideratur ὁ in ed. Ruaei.

φησιν ἐν τῷ· „ἀπὸ[1]) γὰρ τοῦ νῦν ἔσται ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου καθήμενος ἐκ δεξιῶν τῆς δυνάμεως τοῦ θεοῦ.“ Καὶ τί με δεῖ ἐπὶ πλεῖον τὰ τοιαῦτα συνάγειν, βουλόμενον τὴν εὐτελῆ καὶ ἁπλουστέραν καὶ ταπεινοτέραν ἐκδοχὴν περὶ τῆς ἐν τῇ βασιλείᾳ καθίσεως τοῦ Χριστοῦ, καὶ τῶν ἐκ δεξιῶν ἢ ἐξ εὐωνύμων αὐτοῦ καθεδουμένων παραστῆσαι μυστικωτέραν; ἵν' εὐλόγως δυνηθῇ ὑπὸ τῶν ἐπὶ τὰ θεῖα νοήματα ἀναβαίνειν οἵων τε ὄντων ἐξετασθῆναι, καὶ εὑρεθῆναί τι ἄξιον τοῦ ἀνακρίναντος[2]) πάντα πνευματικοῦ καὶ ὑπ' οὐδενὸς ἀνακρινομένου, ἀνάλογον ταῖς[3]) τοῦ Παύλου περὶ πνευματικῶν φωνῶν τῶν εὐαγγελικῶν[4]) ἐροῦντος· ὡς γὰρ Παῦλος κατὰ τὸν πνευματικὸν ἐκλαβὼν νόμον τὰ περὶ τοῦ μάννα, καὶ τῆς πέτρας, καὶ τοῦ ἀπ' αὐτῆς ὕδατος, φησί· „καὶ[5]) πάντες τὸ αὐτὸ βρῶμα πνευματικὸν ἔφαγον, καὶ πάντες τὸ αὐτὸ πόμα πνευματικὸν ἔπιον· — ἔπινον γὰρ ἐκ πνευματικῆς ἀκολουθούσης πέτρας· ἡ δὲ πέτρα ἦν ὁ Χριστός·“ — οὕτως εἴποι ἂν ὁ ἐπὶ τὴν πέτραν ταύτην ἑστὼς πνευματικὸς, καὶ ἐπὶ τούτῳ εὐχαριστῶν τῷ θεῷ, καὶ λέγων καὶ περὶ ἑαυτοῦ· „ἔστησεν[6]) ἐπὶ πέτραν τοὺς πόδας μου, καὶ κατεύθυνε τὰ διαβήματά μου·“ ὅτι πνευματική ἐστιν ἡ κάθισις θεοῦ ἐπὶ

---

[1]) Luc. XXII, 69. Ed. Knapp. ἀπὸ τοῦ νῦν ἔσται, ed. Lachm. ἀπὸ τοῦ νῦν δὲ ἔσται κ. τ. λ.

[2]) 1 Cor. II, 15.

[3]) H. in notis: „voci: ταῖς, supplendum fortassis: ἐκδοχαῖς. Hoc si non placet“ (quidni?) „mendosum locum pro ingenio suo lector eruditus resarciat.“ R. in notis: „„voci, ταῖς, supplendum fortassis, ἐκδοχαῖς, vel pro ταῖς legendum: τοῖς.““

[4]) Cod. Reg. habet εὐαγγελίων. H. et R.

[5]) I Cor. X, 3. 4. Ed. Lachm. vers. 3. τὸ αὐτὸ πνευμ. ἔφ. βρῶμα, vers. 4. τὸ αὐτὸ πνευμ. ἔπιον πόμα (ἔπινον — πέτρας, ἡ πέτρα δὲ ἦν ὁ Χριστός).

[6]) Psalm. XL, 2. (XXXIX.)

πνευματικοῦ θρόνου. Καὶ ἡ Χριστοῦ ὁμοίως, καὶ τὸ ἐκ δεξιῶν τῆς δυνάμεως καθέζεσθαι τὸν Χριστὸν, πνευματικόν ἐστιν· οὐδὲν γὰρ κατὰ ταῦτα δηλοῦται περὶ σωματικῆς καθίσεως, ἣν ὡρίσαντο ἑδρασμὸν εἶναι ἐπὶ τῶν ἰσχίων ἑδραζομένων ἐπί τινος ἕδρας. Καὶ γὰρ γελοῖον,[1]) διὰ τὸ σωματικῶς ταῦτα ὠνομάσθαι, νομίζειν θρόνους τινὰς εἶναι δεδημιουργημένους, οὐκ οἶδα ἐκ ποίας ὕλης, δεκτικοὺς τῆς καθίσεως τοῦ θεοῦ, ἢ τοῦ Χριστοῦ, ἢ τῶν καθεζομένων ἐκ δεξιῶν ἢ ἐξ εὐωνύμων Χριστοῦ, οἷς ἡτοίμασε τὸ τοιοῦτον ὁ πατήρ· οὐκ οἶδα εἰ εὐαγές ἐστι σωματικὸν νομίζειν εἶναι τὸ ἐκ δεξιῶν καὶ ἐξ εὐωνύμων τοῦ θεοῦ ἑστηκέναι τὴν στρατιὰν τοῦ οὐρανοῦ σωματικῶς, ἢ πάλιν οἴεσθαι, τοὺς μὲν[2]) σωζομένους καὶ ἐπαινουμένους[3]) ἐν τοῖς σωματικοῖς εἶναι δεξιοῖς τοῦ βασιλέως ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοὺς δὲ ψεκτοὺς καὶ ἀπολουμένους ἐν τοῖς ἀνάλογον τούτοις σωματικοῖς εὐωνύμοις.

5. Ἀλλὰ μήποτε τὸ μὲν ἀποκατασταθῆναι ἐπὶ τὴν βασιλείαν ἀπολαβόντα τὴν ἑαυτοῦ ἀρχὴν Χριστὸν, καταργηθείσης τῆς βασιλευούσης ἐν τοῖς θνητοῖς σώμασι τῶν ἀνθρώπων ἁμαρτίας, καὶ πάσης τῆς ἀρχούσης τῶν πονηρῶν ἀρχῆς, καὶ ἐξουσίας, καὶ δυνάμεως, τοῦτ' ἔστι τὸ καθεσθῆναι αὐτὸν ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ· τὸ δὲ καὶ δεξιὰ ποιῆσαι πάντα τῷ θεῷ, ἵνα μηκέτι ᾖ σκαιόν τι πρὸς αὐτὸν, τοῦτ' ἔστι τὸ ἐσόμενον ἐν τοῖς ἐκ δεξιῶν τῆς δυνάμεως ἐσομένοις, πρὸς παράδειγμα μέλλουσι βλέπειν τὸ ἐκ δεξιῶν τῆς δυνάμεως, καθέζεσθαι ἐκ δεξιῶν καὶ ἐξ εὐωνύμων αὐτοῦ ἐν τῇ βασιλείᾳ Χριστοῦ τοῦ Λόγου· οὓς ἀποκαθίστησιν ὁ θεὸς συνεργήσας αὐτοῖς, καὶ ἑτοιμάσας τὸ ἐγγίζειν τῇ Χριστοῦ ὑπεροχῇ, ἐν' ὁ μὲν προηγούμενος τῶν ἐγγιζόντων ᾖ ἐκ δε-

---

[1]) H. et R. γελοῖον.
[2]) Deest μέν in ed. Ruaei.
[3]) Edd. Huetianae: ἐπαινομένους.

ξιῶν, καὶ οἷον ἁπτόμενος αὐτοῦ, καὶ κολλώμενος τοῖς τοῦ λόγου δεξιοῖς, ὁ δὲ ὑποδεέστερος, ἐγγὺς τῶν ἀριστερῶν αὐτοῦ. Δεξιὰ δὲ ὅρα εἰ δύνασαι νοῆσαι Χριστοῦ, τὰ ἀόρατα ὀνομαζόμενα κτίσματα· ἀριστερὰ δὲ, τὰ ὁρατὰ καὶ σωματικά· ἀλλὰ Χριστὸς μὲν πάντων βασιλεύει. Ἤδη δὲ τῶν ἐγγιζόντων αὐτῷ, οἱ μὲν κεκλήρωνται τὰ δεξιὰ καὶ νοητὰ, οἱ δὲ τὰ ἀριστερὰ καὶ αἰσθητά. Καὶ μήποτε ἡ ἀληθινὴ μήτηρ τῶν υἱῶν Ζεβεδαίου, — οὓς ἐκάλεσε Βοανεργὲς[1]) ὁ Σωτὴρ, ὅ ἐστιν, υἱοὶ βροντῆς, ἡ βροντὴ —, μεγάλα κρίνασα περὶ τῶν υἱῶν αὐτῆς, Ἰακώβου καὶ Ἰωάννου, — καὶ γὰρ ἦσαν μεγάλοι —, καὶ ὑπολαβοῦσα αὐτοὺς τὰ πρωτεῖα δύνασθαι ἔχειν παρὰ πᾶσαν γεννητὴν φύσιν, ὡς χωρήσαντας τὴν μεγαλοφωνίαν αὐτῆς, προσελθοῦσα ἠξίου τὸν κύριον, ἵνα ἱδρύσῃ τὸν μὲν ἕτερον αὐτῶν ἐκ δεξιῶν, τὸν δ' ἄλλον ἐξ εὐωνύμων· ὁ δὲ Σωτὴρ διελέγχων καὶ τὴν τηλικαύτην μεγαλόφωνον μητέρα τοῦ Ἰακώβου καὶ Ἰωάννου, ὡς ἀγνοοῦσαν τίνες οἱ ὑπερέχοντες, καὶ ὅτι ἡ τηλικαύτη δωρεὰ χάρις ἐστὶ τοῦ ἐπὶ πᾶσι θεοῦ συμπνέοντος, καὶ συνεργοῦντος, καὶ ἱδρύοντος ἐν τῇ τοιαύτῃ ὑπεροχῇ οὓς οἶδεν ἐπιτηδείους, εἶπε τό· „οὐκ οἴδατε[2]) τί αἰτεῖσθε·“ καί· „τὸ καθίσαι ἐκ[3]) δεξιῶν μου ἢ ἐξ εὐωνύμων, οὐκ ἔστιν ἐμὸν δοῦναι, ἀλλ' οἷς ἡτοίμασται ὑπὸ τοῦ πατρός μου.“ Ἐπιστήσει δὲ ὁ δυνάμενος, τίνα μὲν ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος δίδοται, τίνα ὑπὸ τοῦ πατρὸς, ὁρῶν ὅτι ἐστί τινα ἃ οὐ δῷη ἂν ὁ υἱὸς, ἀλλ' αὐτὸς ὁ πατήρ. Εἰ δὲ τοιοῦτόν τι παρίστησι καὶ τὰ εὐαγγέλια, ὅπου μὲν εἰσάγοντα τὸν Σωτῆρα εὐχόμενον περί τινων δυνάμεων,

---

[1]) H. et R. βοανεργές. Cfr. Marc. III, 17. Ed. Lachm. Βοανηργές.

[2]) Matth. XX, 22. — 23. Ed. Knapp. τὸ δὲ — δεξιῶν μου καὶ ἐξ εὐωνύμων μου, ed. Lachm. τὸ δὲ — δεξιῶν μου καὶ ἐξ εὐωνύμων.

[3]) H. et R. minus recte: ἐν δεξιῶν μου κ. τ. λ.

ίνα αὐτῷ ὑπαρχθῇ τὰ αἰτήματα ἀπὸ τοῦ πατρός· ὅπου δὲ χωρὶς εὐχῆς ποιοῦντα, ὡς ἤδη ἔχοντα ἐκεῖνα περὶ ὧν ἠξίωτο, τολμηρὸν μὲν ζητῆσαι, ὅμως δὲ ὁ δυνάμενος μετὰ εὐλαβείας καὶ ταῦτα ἐξεταζέτω. Παραστῆσαι δ' οἶμαι βουλόμενος τῇ μητρὶ τῶν υἱῶν Ζεβεδαίου, καὶ αὐτοῖς, ὅτι καὶ ἔλειπεν αὐτοῖς πρὸς τὸ τελειῶσαι τὰ ἐν ἀνθρώποις ἐφικτά, οὐ τὰ τυχόντα, ἀποκριθεὶς εἶπε μετὰ τό· „οὐκ οἴδατε[1]) τί αἰτεῖσθε·“ τό· „δύνασθε πιεῖν τὸ ποτήριον, ὃ ἐγὼ μέλλω πίνειν;“ ἢ ὡς ὁ Μάρκος ἀνέγραψε· „δύνασθε[2]) τὸ ποτήριον πιεῖν, ὃ ἐγὼ πίνω, ἢ[3]) τὸ βάπτισμα, ὃ ἐγὼ βαπτίζομαι, βαπτισθῆναι;“

6. Καὶ ἐν τούτοις[4]) τε ζητήσει τις, τί τὸ ποτήριον, καὶ τί τὸ βάπτισμα, ὡς ἕτερα ἀλλήλων, καὶ δεόμενα οὐ τῆς τυχούσης δυνάμεως, τῆς τοῦ πιομένου, ἢ τοῦ βαπτισθησομένου, καὶ πιομένου οὐκ ἄλλο ποτήριον ἢ ὃ ἔμελλε πίνειν ὁ Ἰησοῦς, βαπτισθησομένου τε παραπλησίως βάπτισμα, ὃ αὐτὸς ἔμελλε βαπτίζεσθαι ὁ κύριος. Οἱ πολλοὶ μὲν οὖν τὰ ἀμφότερα ἄγουσιν εἰς τὴν κατὰ τὸ μαρτύριον οἰκονομίαν, οὐ παριστάντες οὔτε εἰ δύο ἐπινοίας ἔχει δηλουμένας διὰ τῶν δύο ὀνομάτων ἐν τῇ ὑποστάσει τυγχανόντων, οὔτ' εἰ δύναται καὶ δύο δηλοῦσθαι ἐν τούτοις πράγματα. Ἡμεῖς δὲ οὐκ ἀποδοκιμάζομεν μὲν καὶ ταύτην τὴν ἐκδοχήν, ἐφίσταμεν δὲ, εἰ δύναται καὶ ἄλλο τι δηλοῦν παρὰ ταῦτα τὰ δύο ὀνόματα. Καὶ ἐπεὶ πολύ ἐστι τὸ νῦν ἀκριβῶς διαλαβεῖν περὶ αὐτῶν, ὀλίγα εἰς τὸ στῆναι τὰ ἐμφαινόμενα ἡμῖν παραστήσομεν εἰς τὸν τόπον· καὶ εἰς μὲν τὸ δηλοῦσθαι ἐν τούτοις τὸ μαρτύριον, οὐ μόνῳ χρήσεταί τις

---

1) Math. XX, 22.

2) Marc. X, 38. Edd. N. T. δύνασθε πιεῖν τὸ ποτήριον κ. τ. λ.

3) Ed. Knapp. l. l. καὶ τὸ βάπτισμα κ. τ. λ.

4) H. et R. καὶ ἐν τούτοις τε, non καὶ ἐν τούτοις γε.

τῷ· „πάτερ,[1]) εἰ δυνατὸν, παρένεγκε τοῦτο τὸ ποτ
ἀπ᾽ ἐμοῦ·“ ὡς ἐπιπόνως πινόμενον ὑπὸ τοῦ ἀνα
μένου τοὺς ἐν τῷ μαρτυρίῳ ἀγῶνας, ἕως τις ἐκπίη
μείνας τὰ κατὰ τὸν ἐν τῷ μαρτυρίῳ πειρασμὸν τ
τὰ προσαγόμενα αὐτῷ· ἀλλὰ καὶ τῷ ἐν ριέ[2]) ψ
εἰρημένῳ· „τί ἀνταποδώσω τῷ κυρίῳ περὶ πάντα
ἀνταπέδωκέ μοι; Ποτήριον σωτηρίου λήψομαι, κ
ὄνομα κυρίου ἐπικαλέσομαι. Τὰς εὐχάς μου τῷ
ἀποδώσω ἐναντίον παντὸς τοῦ λαοῦ αὐτοῦ. Τ
ἐναντίον κυρίου ὁ θάνατος τῶν ὁσίων αὐτοῦ·“
γὰρ δυνάμεθα πλεῖον ἀποδοῦναι τῷ κυρίῳ ἐφ᾽ οι
ηργετήθημεν, ἢ τὸ τοῦ σωτηρίου ποτήριον προ
λαβεῖν, καὶ ἐπικαλέσασθαι τὸ τοῦ κυρίου ὄνομα
πιεῖν αὐτό· ἐν ᾧ ἐκπινομένῳ ἀποδίδωσί τις τὰς
αὐτοῦ πάσας τῷ κυρίῳ ἐναντίον παντὸς τοῦ λαο
τοῦ. Σαφῶς δὲ ἐδίδαξεν ἐν τούτοις, ὅτι τὸ[3]) πο
μαρτύριόν ἐστιν, ὁ ἐπαγαγὼν τοῖς κατὰ τὸ ποι
τό· „τίμιος[4]) ἐναντίον κυρίου ὁ θάνατος τῶν
αὐτοῦ.“ Τῇ δὲ ἐπινοίᾳ τὸ μαρτύριον δύο ἐστὶν
τὸ μὲν ἓν καλεῖται ποτήριον σωτηρίου· τὸ δὲ λ
βάπτισμα. Καὶ καθὸ μὲν ὑπομένει τις τοὺς π
ποτήριόν ἐστιν ἐκπινόμενον ὑπὸ τοῦ φέροντος κ
τὰ προσαγόμενα εἰς ἑαυτὸν, ἀναλαμβάνοντος καὶ
πίνοντος τὰς ἀλγηδόνας, καὶ μὴ ἀπωθουμένου ε
μηδὲ ἀποβάλλοντος, καὶ ἐμοῦντος. Καθὸ δὲ ἅ

---

[1]) Matth. XXVI, 39. et Marc. XIV, 36. coll. edd.
[2]) i. e. Psalm. CXV. — Cfr. Psalm. CXVI, 12
[3]) R. ὅτι τὸ ποτήριόν ἐστιν; H. tamen in text
τὸ ποτήριόν * ἐστιν, ad oram: „scrib. ὅτι τὸ ποι
μαρτύριόν ἐστιν.“ Idem in notis: „Nos hic aste
infersimus, contra fidem Mss. Holm. et Reg. Leg
enim: ὅτι κτλ. Vetus interpres: *manifeste autem*
dit in his quoniam calix martyrium est.“
[4]) Psalm. CXVI, 15. (CXV.)

ἁμαρτημάτων ὁ ὑπομείνας, βάπτισμά ἐστιν· εἰ γὰρ τὸ βάπτισμα ἄφεσιν ἁμαρτημάτων ἐπαγγέλλεται, καθὼς παρειλήφαμεν περὶ τοῦ ἐν ὕδατι καὶ πνεύματι βαπτίσματος, ἄφεσιν δὲ λαμβάνει ἁμαρτημάτων καὶ ὁ τὸ τοῦ μαρτυρίου ὑπομείνας βάπτισμα, βάπτισμα τὸ μαρτύριον εὐλόγως λέγοιτ' ἄν. Ὅτι δὲ ἄφεσις ἁμαρτημάτων γίνεται τῷ τὸ μαρτύριον ὑπομείναντι, δῆλον ἐκ τοῦ· „πᾶς[1]) ὃς ἐὰν ὁμολογήσῃ ἐν ἐμοὶ ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὁμολογήσω κἀγὼ ἐν αὐτῷ ἔμπροσθεν τοῦ πατρός μου τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.“ Ὁμολογεῖ δὲ ἔμπροσθεν τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς πατρὸς ὁ Σωτὴρ πάντα τὸν ὁμολογήσαντα, κἂν τύχῃ πρὸ τῆς ὁμολογίας[2]) ὅ, τιποτοῦν[3]) ἁμαρτών· εἰ γὰρ τοὺς ὅ, τιποτοῦν ἁμαρτήσαντας οὐχ ὁμολογήσει, οὐκ ἔσται ἀληθὲς τό· „πᾶς[4]) οὖν ὅστις ὁμολογήσει ἐν ἐμοί,“ καὶ τὰ ἑξῆς. Οὐκ οἶμαι δ' ἔστιν ἔμπροσθεν τοῦ ἐν οὐρανοῖς πατρὸς ὁμολογῆσαι ὁ Σωτὴρ τὸν ὁποιῳποτοῦν ἔνοχον ἁμαρτήματι· παῤῥησιαζομένου γὰρ ἐνώπιον πατρός ἐστιν ἡ ὁμολογία ἐπὶ τῷ ὁμολογουμένῳ, ὡς ἀξίῳ τῆς ἐπὶ τοῦ πατρὸς ὁμολογίας. Μὴ σαινέτω δὲ ἡμᾶς, εἰ ὁ Σωτὴρ παρὰ τῷ Μάρκῳ καὶ τὸ ποτήριον πίνει, καὶ τὸ βάπτισμα βαπτίζεται· καὶ γὰρ ἡνίκα ὁ Ἰωάννης „ἦλθεν[5]) εἰς πᾶσαν περίχωρον τοῦ Ἰορδάνου, κηρύσσων βάπτισμα μετανοίας εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν,“ καὶ Ἰησοῦς παραγίνεται πρὸς τὸν Ἰωάννην, τοῦ βαπτισθῆναι ὑπ' αὐτοῦ, οἱονεὶ ἀπολουόμενος τὰ ἡμέτερα ἁμαρτήματα, ἵν' ἡμεῖς καὶ τῷ λουτρῷ αὐτοῦ καθαρισθῶμεν. Μᾶλλον δὲ ἐμφαίνεται

---

1) Matth. X, 32. Edd. N. T. πᾶς οὖν ὅστις ὁμολογήσει κ. τ. λ. Cfr. pag. huj. not. 4.

2) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Regius: ὁμολογήσεως. Cfr. sequentia.

3) H. et R. h. l. et paulo post: ὁτιποτοῦν.

4) Matth. X, 32. coll. pag. huj. not. 1.

5) Luc. III, 3. Ed. Knapp. πᾶσαν τὴν περίχωρον κτλ.

τὸ καθαρίζεσθαι ἡμᾶς ἐπὶ τῷ μαρτυρίῳ αὐτῷ, καθ
ἐβαπτίζετο ἀναλαβὼν ἡμῶν τὰς ἁμαρτίας, ἵνα αὐτὰ
λύσῃ καὶ ἀφ' ἡμῶν, καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ· διόπερ ὃ [1] ἀπέ-
θανε, τῇ ἁμαρτίᾳ ἡμῶν, ἐπεὶ αὐτὸς ἀπέθανε τῇ ἁμαρ-
τίᾳ, οὐ τῇ ἑαυτοῦ, ἀλλὰ τῇ ἡμετέρᾳ. Εἴγε ἔχειν λόγ
τὸ τοιοῦτον δόξαι τισὶ, πεπώκασι δὲ ποτήριον, καὶ τ
βάπτισμα ἐβαπτίσθησαν οἱ τοῦ Ζεβεδαίου υἱοὶ, ἐπείπ
Ἡρώδης μὲν ἀπέκτεινεν Ἰάκωβον τὸν [2] Ἰωάννου μ
χαίρᾳ· ὁ δὲ Ῥωμαίων βασιλεὺς, ὡς ἡ παράδοσις διδά-
σκει, κατεδίκασε τὸν Ἰωάννην μαρτυροῦντα διὰ τὸν τῆ
ἀληθείας λόγον εἰς Πάτμον τὴν νῆσον. Διδάσκει δ
τὰ περὶ τοῦ μαρτυρίου ἑαυτοῦ Ἰωάννης, μὴ λέγων τί
αὐτὸν κατεδίκασε, φάσκων ἐν τῇ Ἀποκαλύψει ταῦτα
„ἐγὼ [3] Ἰωάννης, ὁ ἀδελφὸς ὑμῶν, καὶ συγκοινωνὸς ἐν
τῇ θλίψει καὶ βασιλείᾳ καὶ ὑπομονῇ ἐν Ἰησοῦ, ἐγενό-
μην ἐν τῇ νήσῳ τῇ καλουμένῃ Πάτμῳ, διὰ τὸν λόγον
τοῦ θεοῦ," καὶ τὰ ἑξῆς. Καὶ ἔοικε τὴν Ἀποκάλυψιν
ἐν τῇ νήσῳ τεθεωρηκέναι.

7. Ὁ δὲ προστιθεὶς μετὰ τὴν ἀποδεδομένην διήγη-
σιν εἰς τὸ ποτήριον, καὶ τὸ βάπτισμα, τοιαῦτά φησιν·
ὥσπερ ἐστί τι βρῶμα τοῦ Σωτῆρος, περὶ οὗ λέγει·
„ἐμὸν [4] βρῶμά ἐστιν, ἵνα ποιήσω τὸ θέλημα τοῦ πέμ-
ψαντός με, καὶ τελειώσω αὐτοῦ τὸ ἔργον·" οὕτως ἀνά-
λογόν ἐστι ποτήριον ἐκείνῳ τῷ βρώματι, ὃ τολμηρὸν
μὲν διορίσαι ἀπὸ τοῦ βρώματος, καὶ παραστῆσαι πρα-
γματικῶς· ὅμως δὲ ὁ δυνάμενος ἐπιστησάτω, μήποτε
τὸ μὲν πρακτικόν ἐστι τὸ βρῶμα, τὸ δὲ θεωρητικὸν τὸ
πόμα· κατὰ γὰρ τὸν ἐσθίοντά ἐστιν, ἐν τῷ ποιεῖν τὸ
θέλημα τοῦ πέμψαντος αὐτὸν καὶ τελειοῦν ἐκείνου τὸ

---

[1]) Rom. VI, 10.
[2]) Act. XII, 2.
[3]) Apoc. I, 9. Ed. Knapp. Ἰησοῦ Χριστοῦ pro ἐν Ἰησοῦ.
[4]) Ev. Joann. IV, 34. Ed. Knapp. ἵνα ποιῶ κτλ.

[redacted]

τὸ [1]) καὶ πίνειν τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντος αὐ-
καὶ τελειῶσαι αὐτοῦ τὴν γνῶσιν. Εἰ δὲ δύναται εἰς ταύτην τὴν διαφορὰν ἀναφέρεσθαι τό· „ἡ μου ἀληθῶς ἐστι βρῶσις, [2]) καὶ τὸ αἷμά μου ἐστι πόσις“ καὶ σὺ κρινεῖς· λέγοι γὰρ ἄν τις, ῶς μὲν βρῶσις ἡ πρᾶξις, ἀληθῶς δὲ πόσις ἡ ι. Καὶ ὁ τοῦτο φάσκων ἐρεῖ, ὅτι διὰ τοῦτο πρῶ- τὸν ἄρτον εὐλογήσας καὶ κλάσας τοῖς μα- ἐπεὶ πρώτη ἐστὶν ἡ πρᾶξις. Καὶ μετὰ τοῦτο ποτήριον, εὐχαριστήσας ἔδωκεν αὐτοῖς, λέγων· [3]) ἐξ αὐτοῦ πάντες“ ἐπεὶ δεῖ [4]) τὰ τῶν πρά- ...ντα, καὶ τὸ πρακτικὸν [5]) κατορθώσαντα, ...ειν διὰ τῶν πραγμάτων καὶ ἐπὶ θεωρίαν καὶ γὰρ κατὰ τὸν προφήτην λέγεται τό· „σπεί-

---

Sic H. et R. in textu, H. tamen in notis: „manca videtur Codd. nostrorum scriptura.“ In versione, et R. apposita, haec leguntur: *nam qui, dum ...ti ejus morem gerit, a quo missus est, opus absolvit, edenti respondet; bibenti vero, qui ...ti ejus obtemperans a quo missus est, cogni- ...ipsius perficit et consummat.* Vetus autem in- haec offert: *manducare est enim Christi, fa- voluntatem ejus, qui misit eum, et perficere opus Bibere autem, sapere secundum voluntatem ejus, ...sit eum, et perficere notitiam ejus.* Proinde ...le legeris: *κατὰ γὰρ — ἐκείνου τὸ ἔργον, κατὰ πέμψαντα, τὸ καὶ ποιεῖν τὸ θέλημα — τὴν γνῶσιν.*

Ev. Joann. VI, 55. Ed. Lachm. *ἀληθής ἐστι βρῶ- ...ις ἀληθής ἐστι πόσις.*

) *βρῶσις, καὶ τὸ αἷμά μου ἀληθῶς ἐστι.* Desi- ...ur haec verba in ed. R.

) Matth. XXVI, 27.

) Ed. Ruaei minus accurate: *δέ.*

) *πρακτικὸν κατορθώσαντα, οὕτως ὁδεύειν διὰ τῶν.* ...haec omnia in ed. R. desiderantur.

ρατε[1]) ἑαυτοῖς εἰς δικαιοσύνην, τρυγήσατε εἰς καρπὸν ζωῆς·“ ἵνα πρῶτον πράξωμεν τὸ δέον. Καὶ μετὰ τοῦτό φησι· „φωτίσατε ἑαυτοῖς φῶς γνώσεως·“ ὁδῷ γάρ τις μετὰ τὸ τὰ ἤθη καθᾶραι, ὁδεύοι ἂν ἐπὶ τὴν γνῶσιν· καὶ φωτίζοιτο ἐν αὐτῇ. Καὶ ταῦτα δὲ παρεκβατικῶς λέλεκται, διὰ τὴν περὶ τοῦ ποτηρίου βαθυτέραν ἐξέτασιν. Καὶ ἐν εἰκοστῷ δευτέρῳ ψαλμῷ λέλεκται πρῶτον μὲν τό· „ἡτοίμασας[2]) ἐνώπιόν μου τράπεζαν, ἐξ ἐναντίας τῶν θλιβόντων με·“ ἑξῆς δὲ καὶ τό· „ποτήριόν σου μεθύσκον με ὡσεὶ κράτιστον.“ Μὴ ὑπολαμβανέτω δ' ἡμᾶς ὁ ἐντυγχάνων τῇδε τῇ γραφῇ κρατεῖν, ὅτι ἐχρῆν πως διηγήσασθαι τὰ περὶ τῶν ἀναγεγραμμένων καθίσεων τοῦ θεοῦ ἢ τοῦ Χριστοῦ· ἀπολογούμεθα γὰρ, ὅτι δυσωπῆσαι μόνον ἀπὸ τῶν ῥητῶν προέκειτο τὰ περὶ καθίσεως, καὶ ἀποστῆσαι τὸν ἐντυγχάνοντα ἀπὸ τῆς ταπεινοτέρας ἐκδοχῆς· ἄλλῳ γὰρ καιρῷ ἐχρῆν προηγουμένην τινὰ σκέψιν ποιήσασθαι περὶ καθίσεως, καὶ στάσεως, καὶ περιπάτου θεοῦ, ἢ τοῦ Χριστοῦ, ὅπερ οὐκ ἀπαιτεῖ ἡ παροῦσα διήγησις· μεγίστη γὰρ ἂν καὶ ἄκαιρος ἐγένετο ἡ παρέκβασις.

8. *Πλὴν τούτων λεχθέντων ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος πρὸς τὴν ἀξίωσιν τῆς μητρὸς Ἰωάννου, καὶ Ἰακώβου, ἢ αὐτῶν τῶν υἱῶν Ζεβεδαίου· „ἀκούσαντες,[3]) — φησίν, — οἱ δέκα ἠγανάκτησαν περὶ τῶν δύο ἀδελφῶν·“ ὡς ἀξιωσάντων προτιμηθῆναι τῶν[4]) λοιπῶν. Καὶ ἀνέγραψε τοῦτο καὶ ὁ Μάρκος. Παρατήρει δ' ὅτι καὶ Ἰούδας ἐν*

---

[1]) Hos. X, 12.

[2]) Psalm. XXIII, 5. (XXII.). — LXX. interpretes: *καὶ τὸ ποτήριόν σου μεθύσκον ὡς κράτιστον.*

[3]) Matth. XX. 24. coll. Marc. X, 41.

[4]) H. et R. in textu: *τῶν λοιπῶν. Παρατήρει — ἀγανακτοῦσιν ἦν. Καὶ — ὁ Μάρκος. Εἰ δέ κ. τ. λ.*, H. tamen in notis: „haec ita“ (cfr. textus noster) „videntur restituenda.“

τοῖς ἀγανακτοῦσιν ἦν. Εἰ δὲ ἐν τοῖς ἀγανακτοῦσιν ἦν μετὰ τῶν λοιπῶν ἐννέα, μήποτε ἔτι οὐδέπω βεβλήκει[1]) ὁ διάβολος εἰς τὴν καρδίαν αὐτοῦ, ἵνα αὐτὸν τὸν κύριον ἡμῶν παραδῷ, ἀλλ' ἔτι καὶ τῇ προαιρέσει εἷς τῶν ἀποστόλων ὁ Ἰούδας ἦν. Πολλὰ δὲ περὶ αὐτοῦ ἐν τοῖς πρὸ τούτων εἰπόντες, νῦν οὐκ ἐπαναλαμβάνομεν περὶ τοῦ κατασκευάσαι, ὅτι Ἰούδας, προαιρέσεως ὢν ὁποίας καὶ οἱ λοιποὶ, πέπτωκε καὶ ἐνέπεσεν εἰς τὴν παγίδα τοῦ πονηροῦ, καὶ φιλαργυρήσας, καὶ προδοὺς τὸν Σωτῆρα. „Ὁ δὲ[2]) Ἰησοῦς προσκαλεσάμενος αὐτοὺς, εἶπεν· οἴδατε, ὅτι οἱ ἄρχοντες τῶν ἐθνῶν κατακυριεύουσιν αὐτῶν,“ καὶ τὰ[3]) ἑξῆς, ἕως τοῦ· „καὶ[4]) δοῦναι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ λύτρον ἀντὶ πολλῶν.“ Τούτοις τὰ ἰσοδυναμοῦντα καὶ ὁ Μάρκος ἀνέγραψε. Ἐτηρήσαμεν δὲ, ὥσπερ ἐπ' ἄλλων πλειόνων, καὶ τὴν τάξιν τῶν ἀναγεγραμμένων τηροῦντας Ματθαῖον καὶ Μάρκον, εἴτε θεραπειῶν, εἴτε λόγων, οὕτως καὶ ἐνταῦθα· ἑξῆς γὰρ τὰ ἀπὸ τοῦ· „μέλλων[5]) δὲ ὁ Ἰησοῦς ἀναβαίνειν εἰς Ἱεροσόλυμα, παρέλαβε[6]) τοὺς δώδεκα κατ' ἰδίαν“ μέχρι τοῦ· „εὐθέως[7]) δὲ ἀποστελεῖ αὐτούς·“ πάντα τῇ τάξει τετήρηκε καὶ ὁ Μάρκος ἀπὸ τοῦ· „ἦσαν[8]) δὲ ἐν τῇ ὁδῷ ἀναβαίνοντες εἰς Ἱεροσόλυμα·“ μέχρι τοῦ· „εὐθέως αὐτὸν ἀποστελεῖ πάλιν ὧδε.“ Σὺ δὲ παραθεὶς τὰ εὐαγ-

---

[1]) Ev. Joann. XIII, 2.

[2]) Matth. XX, 25.

[3]) Desideratur τά in ed. Huetii.

[4]) Matth. XX, 28. coll. Marc. X, 45. Ed. Lachm. αὐτοῦ.

[5]) Ibid. XX, 17. coll. pag. 1. not. 1.

[6]) H. et R. in textu: καὶ παρέλαβε, iidem tamen in notis: „confodiendum fortasse illud καί.“ Cfr. p. 1. not. 1.

[7]) Matth. XXI, 3. Ed. Knapp. ἀποστέλλει.

[8]) Marc. X, 32. — XI, 3. Ed. Knapp. καὶ εὐθέως αὐτὸν ἀποστέλλει ὧδε, ed. Lachm. καὶ εὐθέως αὐτὸν ἀποστέλλει (πάλιν) ὧδε.

...ι ἀλλήλοις κατὰ τοὺς τόπους τούτους, καὶ συγκρί... αὐτοὺς, εὑρήσεις τὸ λεγόμενον. Καὶ ὁ Λουκᾶς ...τοι ἐκ μέρους τὸ ὅμοιον ἀνέγραψε, προτάξας αὐ...ν[1]) τό· „ἐγένετο[2]) δὲ φιλονεικία αὐτῶν, τὸ, τίς αὐ...ῶν ἤ μείζων·“ ἐν τούτοις γὰρ ἐπιφέρει· „ὁ δὲ εἶπεν ...ὐτοῖς· οἱ βασιλεῖς τῶν ἐθνῶν κυριεύουσιν αὐτῶν, καὶ ...ἱ ἐξουσιάζοντες αὐτῶν, εὐεργέται καλοῦνται· ὑμεῖς δὲ οὐχ οὕτως,“ καὶ τὰ ἑξῆς. Ταῦτα μὲν οὖν λελέχθω, ἵν' ἡμᾶς μὴ λανθάνῃ τὰ περὶ τῆς ἰσοδυναμίας τῶν κατὰ τὸν τόπον τετηρημένης Ματθαίῳ, καὶ Μάρκῳ, καὶ ἐκ μέρους τῷ Λουκᾷ. Ἤδη δὲ καὶ τὴν διάνοιαν τῶν λεγομένων ἡμῖν ἐξεταστέον. Προείρηται, ὅτι τῶν παρὰ τῷ Ἰησοῦ πρωτείων ἐπεδικάζοντο Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης, καὶ ἠξίουν λαβεῖν τὸ καθίσαι ἐκ δεξιῶν καὶ ἐξ εὐωνύμων αὐτοῦ ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ, ἢ ἡ μήτηρ αὐτῶν τοῦτο ᾔτει περὶ αὐτῶν. Καὶ λέλεκται, ὅτι ἐπὶ τούτοις, ὡς καὶ αὐτοὶ τῶν παρὰ τῷ Ἰησοῦ πρωτείων ἐπιδικαζόμενοι, οἱ λοιποὶ ἠγανάκτησαν δέκα, εἰ ὑφαρπάζειν βούλονται Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης, ὡς ὑπὲρ τοὺς λοιποὺς δέκα ὄντες, τὴν πρὸς τὸν Ἰησοῦν κατὰ τὴν δόξαν ἐγγύτητα. Τούτων δὲ προειρημένων κατὰ τὸ εὔλογον, ὁ Ἰησοῦς προσκαλεῖται ἤτοι τοὺς ἀγανακτήσαντας δέκα, ἢ καὶ μετὰ τῶν λοιπῶν δύο, καὶ διδάσκει τὴν ὁδὸν, καθ' ἣν μέγας καὶ πρῶτός τις ἔσται παρὰ τῷ θεῷ. Τὸ δὲ λεγόμενον τοιοῦτον ἦν, ὅτι οἱ μὲν τῶν ἐθνῶν ἄρχοντες, ἢ δοκοῦντες αὐτῶν ἄρχειν, οὐκ ἀρκούμενοι τῷ κυριεύειν τῶν ὑποτεταγμένων, βιαιότερον αὐτῶν κρατεῖν θέλοντες, κατακυριεύουσιν[3]) αὐτῶν· ὁμοίως δὲ καὶ οἵως

---

1) R. absque jure in notis: „forte legendum: αὐτῷ.“

2) Luc. XXII, 24—26. Edd. N. T. vers. 24. ἐγέν. δὲ καὶ φιλονεικία ἐν αὐτοῖς, τὸ, τίς αὐτῶν δοκεῖ εἶναι μείζων.

3) H. et R. in textu: καὶ κατακυριεύουσιν αὐτῶν iidem tamen in notis: „καί videtur παρέλκειν.“

καὶ τὴν ἐν τῷ βίῳ τούτῳ ἀξίαν ἐν τοῖς ἔθνεσι μεγάλοι οὐχ ἵστανται ἐπὶ τοῦ ἐξουσιάζειν τῶν ὑπηκόων, ἀλλὰ κατεξανιστάμενοι αὐτῶν κατεξουσιάζουσιν αὐτῶν. Ἐν ὑμῖν δὲ τοῖς ἐμοῖς γνωρίμοις μὴ ἔστω ταῦτα, μηδὲ οἱ ἀρχήν τινα ἐγκεχειρισμένοι τῶν εἰς ἐμὲ πιστευόντων, ἐξουσίαν ἐν ἐκκλησίᾳ τοῦ πατρός μου καὶ¹) θεοῦ γενομισμένων,²) κατακυριευέτωσαν τῶν ἰδίων ἀδελφῶν, ἢ κατεξουσιαζέτωσαν τῶν ἐπὶ τὴν δι' ἐμοῦ θεοσέβειαν καταπεφευγότων· ἀλλ' εἴπερ βούλεταί τις παρὰ τῷ πατρί μου κριθῆναι μέγας, καὶ συγκρίσει τῶν ἑαυτοῦ ἀδελφῶν ὑπερέχειν, πᾶσι διακονείτω ὧν βούλεται εἶναι μείζων. Εἰ δὲ καὶ τῶν παρ' ἐμοὶ πρωτείων τις ὀρέγεται, ἴστω μηδενὸς ἔσεσθαι πρῶτος, ᾧ παρὸν δουλείαν μὴ ἐδούλευσε δουλείαν τὴν καὶ ἐν μετριότητι καὶ ἐπαινετῇ ταπεινότητι, τόν τε δουλεύοντα ὠφελῆσαι δυνάμενος, ὀνῆσαι δὲ ἢ ἀναπαῦσαι καὶ τοὺς δουλευομένους. Ὁ δὲ Λουκᾶς βασιλεῖς καὶ ἐξουσιάζοντας ἐθνῶν παραλαμβάνει εἰς τὸν λόγον, ἀποτρέπων τὸν βουλόμενον εἶναι ἐν τοῖς ἀδελφοῖς μείζονα, μιμεῖσθαι τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν, ἢ τὴν τῶν ἐξουσιαζόντων τῆς κολακείας ἐπιθυμίαν· διδάσκων ἡμᾶς, ἵν' ὁ μὲν ἀληθῶς ἐν ἡμῖν μείζων, γένηται ὡς ὁ νεώτερος, τουτέστιν ὡς παιδίον, ἀπλότητος καὶ ἰσότητος χάριν· ὁ δὲ ἡγούμενος, — τοῦτο δὲ οἶμαι ὀνομάζειν τὸν καλούμενον ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ἐπίσκοπον —, ὡς ὁ τοῖς ὑπηρετουμένοις διακονούμενος. Καὶ ταῦτα μὲν ὁ τοῦ θεοῦ διδάσκει ἡμᾶς λόγος· ἡμεῖς δέ, ἤτοι μὴ νοοῦντες τὸ βούλημα τῆς δι-

---

¹) Sic recte H. et R. in textu. Huet. in notis: „Cod. olim habebat καὶ θεῶν. Lege me auctore: καὶ θεοῦ." Quibus tamen haec addit Ruaeus: „„Cod. Anglicanus et Holm. καὶ θεοῦ habet, non καὶ θεῶν, quemadmodum Huet. in notis.""

²) H. et R. in textu recte: γενομισμένων, H. tamen sine justa causa in notis: „lege γενομισμένοι."

δασκαλίας ἐν τούτοις Ἰησοῦ, ἢ καταφρονοῦντες
λικούτων ὑποθηκῶν τοῦ Σωτῆρος, τοιοῦτοί ἐ
ἐνίοτε καὶ τὸν τῶν κακῶς ἀρχόντων ἐν τοῖς
ὑπερβάλλειν τῦφον,[1]) καὶ μονονουχὶ ζητεῖν ὡ
σιλεῖς δορυφόρους, καὶ φοβεροὺς ἑαυτοὺς καὶ δ
ίτους μάλιστα τοῖς πένησι κατασκευάζοντες,
ἴσμεν πρὸς αὐτοὺς ἐντυγχάνοντας ἡμῖν, καὶ π
ἀξιοῦντας, ὡς οὐδὲ οἱ τύραννοι καὶ ὠμότερ
ἀρχόντων πρὸς τοὺς ἱκέτας. Καὶ ἔστι γε ἰδεῖν
λαῖς νομιζομέναις ἐκκλησίαις, καὶ μάλιστα ταῖς
ζόνων πόλεων, τοὺς ἡγουμένους τοῦ λαοῦ τοῦ
δεμίαν ἰσολογίαν ἐπιτρέποντας, ἔσθ' ὅτε καὶ τ
λίστοις τῶν Ἰησοῦ μαθητῶν, εἶναι πρὸς αὐτ
ὁ μὲν Ἀπόστολος τοῖς κυρίοις περὶ τῶν οἰκετ
λὴν δίδωσι, λέγων· „οἱ κύριοι,[3]) τὸ δίκαιον
ἰσότητα τοῖς δούλοις παρέχεσθε, εἰδότες ὅτι
ἔχετε κύριον ἐν οὐρανῷ·“ διδάσκει δὲ καὶ ἀν
ἀπειλὴν τοὺς δεσπότας κατὰ τῶν οἰκετῶν. Ἔ
νας ἰδεῖν ὠμῶς ἀπειλοῦντας, ὁτὲ[4]) μὲν προφάσ
τίας, ὁτὲ δὲ τῷ καταφρονεῖν τῶν πτωχῶν, π
ἀποστολικὸν λόγον, ἐν ᾧ λέλεκται· „δεξιὰς[5])
ἐμοὶ καὶ Βαρνάβᾳ κοινωνίας, ἵνα ἡμεῖς εἰς
αὐτοὶ δὲ εἰς τὴν περιτομήν· μόνον τῶν πτω
μνημονεύωμεν·“ καὶ πάλιν τὴν πρὸς τοὺς ὑπ
ἰσότητα μηδὲ[6]) ἐννοοῦντας, μηδὲ φανταζομ
καθήκει ἀτυφίαν καὶ ἰσότητα μάλιστα Χριστια
πολιτεύεσθαι, καὶ ἐξαιρέτως ἐν τοῖς ὑπεροχὴν

---

[1]) H. et R. τύφον.
[2]) Ed. Huetii: ὠμώτεροι.
[3]) Coloss. IV, 1.
[4]) H. et R. ὅτε μὲν —, ὅτε δέ κ. τ. λ.
[5]) Gal. II, 9. 10. Edd. Knapp. vers. 9. ἵ
μὲν εἰς τά κτλ., ed. Lachm. ἵνα ἡμεῖς (μὲν) εἰ
[6]) Desunt verba: μηδὲ ἐννοοῦντας, in ed.

[redacted]

παστικοῦ φοροῦσι· γέγραπται γάρ· „ὅσῳ[1])
τούτῳ ταπείνου σεαυτὸν, καὶ ἔναντι κυρίου
ιν.“ Ἐχρῆν δ' ἡμᾶς εἰδέναι καὶ τὸ ἐν
ὕτως εἰρημένον· „πρὸ[2]) συντριβῆς ὑψοῦ-
νδρὸς, καὶ πρὸ δόξης ταπεινοῦται.“ ἐκκλί-
τὸ περιπεσεῖν τῷ φρονῆσαι, ἢ εἰπεῖν λό-
ν ὁ θέλων ἑαυτὸν δικαιῶσαι πρὸς τὸν Ἰη-
αντα τό· „ἀγαπήσεις[3]) τὸν πλησίον σου
ν“ ὃς οὐκ ᾐδέσθη τῷ Σωτῆρι εἰπεῖν· „καὶ[4])
πλησίον;“ Ἔδει δὲ καὶ ἀπὸ Παύλου ἀνε-
' „δυνάμενοι[5]) ἐν βάρει εἶναι, ὡς Χριστοῦ
ἐγενήθημεν ἤπιοι ἐν μέσῳ ὑμῶν, ὡς ἐὰν
ῃ τὰ ἑαυτῆς τέκνα.“ Ἐχρῆν μιμήσασθαι
μαρτίαν[6]) ἐποίησα, ἐμαυτὸν ταπεινῶν, ἵνα
ῆτε;“ Οἱ ἄρχοντες οὖν τῶν μὲν ἐθνῶν κα-
ιαν αὐτῶν· τῆς δὲ ἐκκλησίας, δουλευέτωσαν
; καὶ οἱ μεγάλοι μὲν τῶν ἐθνῶν κατεξου-
αὐτῶν· τῶν δὲ πιστῶν, ἀκουέτωσαν τοῦ·
ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πραΰς εἰμι, καὶ ταπεινὸς[7])
καὶ εὑρήσετε ἀνάπαυσιν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν.“
ι δὲ καὶ πρὸς τὸ μὴ ἀποδέχεσθαι κολα-
ἡδέως καλεῖσθαι ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, ἐφ'
μεν εὖ τινας πεποιηκέναι, εὐεργέται. Οὐ

—

Sirac. III, 20. (Ecclesiastic.) LXX. viri:

r. XVIII, 12.

X, 27. coll. Matth. XXII, 39. et Marc. XII, 31.
t R. ὡς ἑαυτόν.
X, 29:
hess. II, 7. Edd. Knapp. ἀλλ' ἐγενήθ. ἤπιοι
ν κ. τ. λ., ed. Lachm. ἀλλ' ἐγενήθ. νήπιοι
κ. τ. λ.
Cor. XI, 7.
th. XI, 29. Ed. Knapp. ὅτι πρᾶός εἰμι.
et R. τάπεινος τῇ καρδίᾳ.

ταῦτα δέ φαμεν, ἀνεπιστημόνως ταπεινοῦν ἑαυτοὺς θέλοντες ὑπὸ τὴν κραταιὰν[1]) χεῖρα τοῦ θεοῦ καὶ, κατὰ τὸν λόγον αὐτοῦ, ὑπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴν διακονίαν. Ἔστι δ' ὅτε χρὴ, κατὰ τὴν ἀποστολικὴν φωνὴν, τοὺς ἁμαρτάνοντας[2]) ἐνώπιον πάντων ἐλέγχειν, ἵνα καὶ οἱ λοιποὶ φόβον ἔχωσιν· ἔστι δ' ὅτε δεῖ χρησάμενον τῇ ἐξουσίᾳ παραδοῦναί[3]) τινα „τῷ σατανᾷ εἰς ὄλεθρον τῆς σαρκὸς, ἵνα τὸ πνεῦμα σωθῇ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ κυρίου“ σπανίως δὲ τὸ τοιοῦτο ποιητέον, νουθετητέον[4]) γὰρ τοὺς ἀτάκτους καὶ παραμυθητέον τοὺς ὀλιγοψύχους, καὶ ἀνθεκτέον τῶν ἀσθενῶν, καὶ πρὸς πάντας δὲ μακροθυμητέον, καὶ οὐδενὶ κακὸν ἀντὶ κακοῦ ἀποδοτέον. Καὶ οὐ χρὴ ἡγεῖσθαι, ἐχθρὸν εἶναι τὸν ἁμαρτάνοντα, ἀλλ' ἀκουστέον τοῦ Ἀποστόλου λέγοντος· „μὴ[5]) ὡς ἐχθρὸν ἡγεῖσθε, ἀλλὰ νουθετεῖτε ὡς ἀδελφόν.“ Καὶ ταῦτα πάντα μοι λέλεκται βουλομένῳ κατὰ τὸν λόγον παραστῆσαι, ὅτι οὐ μιμητέον τῷ ἄρχοντι τῆς ἐκκλησίας τὸν ἄρχοντα τῶν ἐθνῶν,[6]) οὐδὲ ζηλωτέον τοὺς κατακυριεύοντας, καὶ κατεξουσιάζοντας, καὶ βασιλεῖς, ἀλλ' ὅση δύναμις καὶ ἐν τούτοις Χριστὸν μιμητέον τὸν εὐεντευκτότατον, καὶ γυναιξὶν ὁμιλοῦντα, καὶ παιδίοις ἐπιτιθέντα χεῖρας. Εἰ καὶ μείζονα δ' ἔχει λόγον, τὸν Ἰησοῦν βεβληκέναι ὕδωρ εἰς νιπτῆρα, καὶ τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν κεκαθαρκέναι, οὐδὲν ἧττον καὶ κατὰ τὴν λέξιν ἀκουστέον αὐτοῦ περὶ τούτων λέγοντος· „ὑμεῖς[7]) φωνεῖτέ με· ὁ διδάσκαλος καὶ ὁ κύριος· καὶ καλῶς λέγετε· εἰμὶ γάρ·“ καὶ τὰ ἑξῆς· διὰ τούτων γὰρ διδάσκει, μιμητὰς

---

[1]) I Petr. V, 6. — H. et R. κραταῖαν.
[2]) I Tim. V, 20.
[3]) I Cor. V, 5.
[4]) I Thess. V, 14. 15.
[5]) II Thess. III, 15.
[6]) Desideratur ἐθνῶν in ed. Coloniensi.
[7]) Ev. Joann. XIII, 13.

τῆς ἐπαινετῆς ταπεινότητος γίνεσθαι τοὺς μαθη-
Τάχα δὲ καὶ, ἐπεὶ κύριος ὢν ἐδούλευσεν ὑπὲρ
πων σωτηρίας τῷ γένει ἡμῶν, κατὰ τοῦτο λέγεται
ν[1]) δούλου ἀνειληφέναι, καὶ τεταπεινωκέναι ἑαυ-
νόμενον ὑπήκοον μέχρι θανάτου. Καὶ εἴπερ διὰ
ὁ θεὸς αὐτὸν ὑπερύψωσεν, ὁ βουλόμενος ὑψοῦ-
τὰ παραπλήσια ποιησάτω τῷ διὰ τάδε τινὰ ὑπερ-
θαι. Καὶ γὰρ ὁ[2]) υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου εἰ καὶ
ήθη, ἡνίκα „ἄγγελοι[3]) προσῆλθον, καὶ διηκόνουν
“ καὶ πάλιν διηκονήθη ὑπὸ τῆς Μάρθας, ἀλλ' οὐ
ῦτο ἐλήλυθε[4]) τὸ διακονηθῆναι· ἐπεδήμησε γὰρ
νει τῶν ἀνθρώπων, ἵνα διακονήσῃ, καὶ ἐπὶ το-
ν ἐλεύσῃ διακονῶν ἡμῶν τῇ σωτηρίᾳ, ὡς δοῦναι
ιτοῦ ψυχὴν λύτρον ἀντὶ πολλῶν τῶν πιστευσάν-
ς αὐτόν· καὶ εἰ, καθ' ὑπόθεσιν, πάντες ἐπίστευον
τόν, δεδώκει ἂν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ λύτρον ἀντὶ
ν. Τίνι δὲ ἔδωκε τὴν ψυχὴν αὐτοῦ λύτρον ἀντὶ
ν; οὐ γὰρ δὴ τῷ θεῷ· μή τι οὖν τῷ πονηρῷ;
γὰρ ἐκράτει ἡμῶν, ἕως δοθῇ τὸ[5]) ὑπὲρ ἡμῶν
λύτρον, ἡ τοῦ Ἰησοῦ ψυχὴ, ἀπατηθέντι, ὡς δυ-
ῳ αὐτῆς κυριεῦσαι,[6]) καὶ οὐχ ὁρῶντι, ὅτι οὐ φέ-
ν ἐπὶ τῷ κατέχειν αὐτὴν βάσανον. Διὸ καὶ θά-
αὐτοῦ δόξας κεκυριευκέναι, οὐκέτι κυριεύει, γε-
ν ἐν νεκροῖς[7]) ἐλευθέρου, καὶ ἰσχυροτέρου τῆς
νάτου ἐξουσίας, καὶ ἐπὶ τοσοῦτον ἰσχυροτέρου,
καὶ πάντας τοὺς βουλομένους αὐτῷ ἀκολουθεῖν

) Philipp. II, 7. 8. 9.
) Desideratur ὁ in ed. Ruaei.
) Matth. IV. 11. — Ev. Joann. [illegible], 2.
) Matth. XX, 28.
) R. recte: τό. H. in textu τῷ, ad oram: „for-
ό.“
) H. et R. κυριεύσαι.
) Ps. LXXXVIII, 5. (LXXXVII.)

τῶν κρατουμένων ὑπὸ τοῦ θανάτου δύνασθαι ἀκολουθεῖν, οὐδὲν ἰσχύοντος κατ' αὐτῶν ἔτι τοῦ θανάτου· πᾶς γὰρ ὁ μετὰ τοῦ Ἰησοῦ, ἀνεπίληπτός ἐστι τῷ θανάτῳ. Ἐν μὲν οὖν τοῖς ἐξεταζομένοις τοῦ εὐαγγελίου ῥητοῖς γέγραπται[1]) ὁ Σωτὴρ ἡμῶν δεδωκέναι τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν λύτρον ἀντὶ πολλῶν· παρὰ δὲ τῷ Πέτρῳ εἴρηται, ὅτι[2]) οὐ φθαρτοῖς, ἀργυρίῳ καὶ χρυσίῳ, ἐλυτρώθημεν ἐκ τῆς ματαίας ἡμῶν[3]) ἀναστροφῆς πατροπαραδότου, ἀλλὰ τιμίῳ αἵματι· καὶ ὁ Ἀπόστολος δέ φησι· „τιμῆς[4]) ἠγοράσθητε· μὴ γίνεσθε δοῦλοι ἀνθρώπων.“ Οὐκοῦν ἠγοράσθημεν μὲν τῷ τιμίῳ τοῦ Ἰησοῦ αἵματι, δέδοται δὲ λύτρον ὑπὲρ ἡμῶν ἡ ψυχὴ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ, καὶ οὔτε τὸ πνεῦμα αὐτοῦ, — πρότερον γὰρ αὐτὸ παρέθετο τῷ πατρὶ, λέγων· „πάτερ,[5]) εἰς χεῖράς σου παρατίθεμαι τὸ πνεῦμά μου·“ — οὔτε τὸ σῶμα, οὐδὲν γὰρ εὑρομέν πω τοιοῦτον περὶ αὐτοῦ γεγραμμένον. Καὶ ἐπεὶ δέδοται ἡ ψυχὴ αὐτοῦ λύτρον ἀντὶ πολλῶν, οὐκ ἔμεινε δὲ παρ' ἐκείνῳ, ᾧ ἐδέδοτο λύτρον ἀντὶ πολλῶν, διὰ τοῦτό φησιν ἐν ιε' ψαλμῷ τό· „οὐκ[6]) ἐγκαταλείψεις τὴν ψυχήν μου εἰς ᾅδην.“ Γενόμενος δὲ ἅπαξ κατὰ τὸν τόπον, ὑπομνήσαιμ' ἂν τοὺς, φαντασίᾳ δοξολογίας τῆς περὶ τοῦ Χριστοῦ, συγχέαντας τὰ περὶ τοῦ πρωτοτόκου πάσης κτίσεως τοῖς περὶ ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος Ἰησοῦ, τάχα δὲ καὶ τοῦ πνεύματος αὐτοῦ, καὶ ἓν πάντη ἀσύνθετον οἰομένους εἶναι τὸ ὀφθὲν καὶ ἐπιδημῆσαν τῷ βίῳ, ὅτι μὴ ὑγιῶς λέγουσι· πυθόμεθα γὰρ αὐτῶν,

---

[1]) Matth. XX, 28.

[2]) I Petr. I, 18. 19.

[3]) Ed. R. minus recte: ὑμῶν.

[4]) I Cor. VII, 23.

[5]) Luc. XXIII, 46. Ed. Knapp. παραθήσομαι. Cfr. Psalm. XXXI, 5. (XXX.) — H. et R. in notis: „Cod. Regius: παρατίθημι.“

[6]) Psalm. XVI, 10. (XV.)

[redacted]

ς[1]) τῆς εἰκόνος[2]) τοῦ θεοῦ τοῦ ἀοράτου, καὶ τοῦ πρωτοτόκου πάσης κτίσεως, εἰ ἐκεῖνος, ται τὰ πάντα τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, καὶ τὰ ς, εἴτε ὁρατὰ, εἴτε ἀόρατα, εἴτε θρόνοι, εἴτε , εἴτε ἀρχαὶ, εἴτε ἐξουσίαι, λύτρον ἐδόθη ἀντὶ αὶ τίνι ἐδόθη ἐκείνη λύτρον, πολεμίῳ κατέ- ς αἰχμαλώτους, ἕως λάβῃ τὸ λύτρον· καὶ εἰ τηλικοῦτον καὶ τοσοῦτον ἐκεῖνος λύτρον ἀντὶ λώτων λαβεῖν. Καὶ οὐ ταῦτά φημι ὡς κα- τῆς ψυχῆς Ἰησοῦ, καὶ σμικρύνων αὐτὴν, ἀλλὰ ς ταύτην μὲν, κατὰ τὸ ἐνδεχόμενον, λύτρον ὑπὸ τοῦ ὅλου Σωτῆρος, τὴν δὲ ὑπεροχὴν καὶ τα[3]) ἐκείνην, μηδ' ἂν δεδυνῆσθαι λύτρον δο- Πλὴν σήμερον οὐ λύω τὸν Ἰησοῦν ἀπὸ τοῦ ἀλλὰ πολλῷ πλέον οἶδα, ἓν εἶναι Ἰησοῦν τὸν καὶ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, πρὸς τὸν πρωτότοκον[4]) σεως· ἀλλὰ καὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ, ὡς πλέον, εἰ ὀνομάσαι, εἶναι ἓν ὅλον τοῦτο, ὅπερ „ὁ κολ- τῷ κυρίῳ ἓν πνεῦμά ἐστιν.“

Περὶ τῶν δύο τυφλῶν.

καὶ[6]) ἐκπορευομένων αὐτῶν ἀπὸ Ἱεριχὼ, ἠκο- αὐτῷ ὄχλος πολύς. Καὶ ἰδοὺ, δύο τυφλοὶ παρὰ τὴν ὁδὸν,“ καὶ τὰ ἑξῆς. Ἔστω μὲν ἱστορίας τῶν κατὰ τὸν τόπον ἀληθῆ, καὶ ἐνῳ ἀπὸ τῆς Ἱεριχὼ τῷ Ἰησοῦ μετὰ τῶν μα- λουθηκέναι αὐτῷ ὄχλον πολὺν, καὶ τυφλοὶ τὴν ὁδὸν καθεζόμενοι τῆς ἀπὸ Ἱεριχὼ ἐξό-

---

et R. h. l., cfr. pag. huj. not. 3., θειότης.
loss. I, 15. 16.
et R. h. l., cfr. pag. huj. not. 1., θεότητα.
loss. I, 15.
Cor. VI, 17.
th. XX, 29. 30.

γματευόμενος, διὰ δὲ τοῦ εἰς τὴν Ἱεριχὼ εἰσεληλυθέναι, τὸ τοὺς βουλομένους ἕπεσθαι ὁδηγεῖν· οὐ γὰρ οἴδασιν οἱ ἐν Ἱεριχὼ ἐξελθεῖν ἀπὸ τοῦ κοσμικοῦ φρονήματος, ἐὰν μὴ θεάσωνται οὐ μόνον τὸν Ἰησοῦν ἐκπορευόμενον ἀπὸ τῆς Ἱεριχὼ, ἀλλὰ καὶ τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ. Ταῦτα δὲ θεωρήσαντες, ἀκολουθοῦσιν αὐτῷ ὄχλος πολύς. Καὶ ἔστι κατανοοῦντα τοὺς κατὰ τὸν λόγον βιοῦν θέλοντας, καὶ τοῦ κόσμου καὶ τῶν περιγείων καταφρονεῖν βουλομένους, ἀκολουθοῦντας τῷ Ἰησοῦ καὶ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, καὶ κατ' ἴχνη βαίνοντας αὐτοῖς ἐκπορευομένοις ἀπὸ Ἱεριχὼ, βλέπειν τὰ κατὰ τὸν τόπον. Ἀκολουθοῦσι μέντοι ὁ πολὺς ὄχλος τῷ Ἰησοῦ, ἵν' ὀπίσω αὐτοῦ βαδίζοντες, καὶ αὐτῷ ὁδηγῷ χρώμενοι, ἀναβῶσιν εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ.

10. *Μετ' ὀλίγα οὖν ἐπιφέρεται, ὅτι* „ὅτε [1]) ἤγγισαν εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ ἦλθον εἰς Βηθφαγὴν [2]) εἰς τὸ ὄρος [3]) τῶν ἐλαιῶν, τότε ὁ Ἰησοῦς ἀπέστειλε δύο [4]) μαθητὰς," καὶ τὰ ἑξῆς. Εἶθ' ἑξῆς γέγραπται, οἱονεὶ δεικνύντος τοῦ λόγου τοὺς ὅσον οὐδέπω θεραπευθησομένους [5]) τυφλοὺς, τό· „καὶ [6]) ἰδοὺ, δύο τυφλοὶ καθήμενοι παρὰ τὴν ὁδὸν, ἀκούσαντες ὅτι Ἰησοῦς παράγει, ἔκραξαν λέγοντες· ἐλέησον ἡμᾶς, κύριε, υἱὸς Δαβίδ." Καὶ πρόσχες ἐν τούτοις τῷ· „καὶ ἰδοὺ, δύο τυφλοί·" εἰ μὴ δεῖξιν περιέχει τὸ „ἰδού." Εἴπερ οὖν δεικνύντι τῷ λόγῳ

---

[1]) Math. XXI, 1. H. et R. h. l. ἔγγισαν.

[2]) Sic H. et R. h. l., edd. N. T. εἰς Βηθφαγῆ. Cfr. Tom. I. ed. nostrae pag. 312. lin. 1.

[3]) Ed. Knapp. πρὸς τὸ ὄρος κ. τ. λ. Cfr. Tom. I. ed. nostrae pag. 312. lin. 1.

[4]) H. et R. h. l., cfr. ed. nostrae Tom. I. pag. 312. lin. 2., τοὺς μαθητάς.

[5]) Ed. Coloniensis: θεραπευσομένους.

[6]) Math. XX, 30. Cfr. pag. 33. not. 2. coll. pag. 30. not. 1. 2. 3. et 5.

[redacted]

δύο τυφλοὺς παρακολουθεῖν δυνάμεθα, καὶ βλέ-
αὐτοὺς, φήσομεν ὅτι Ἰσραὴλ καὶ Ἰουδαῖοι πρὸ τῆς
ἐπιδημίας τυφλοὶ ἦσαν, πλὴν καθεζόμενοι παρὰ
ὁδόν, τῷ ἐν νόμῳ καὶ προφήταις ποιῆσαι τὰς δια-
τυφλοὶ μὲν τῷ[1]) μὴ βλέπεσθαι αὐτοῖς πρὸ τῆς
εἰς τὰς ψυχὰς αὐτῶν ἐπιδημίας τὸν ἐν νόμῳ καὶ
προφήταις ἀληθῆ λόγον· κεκραγότες δὲ τό· „ἐλέη-
[2]) ἡμᾶς, κύριε, υἱὲ Δαβίδ·“ παρὰ τὸ συναισθέσθαι[3])
τῶν μὴ βλεπόντων τὸ βούλημα τῶν γραμμάτων, καὶ
ἀναβλέψαι καὶ ἰδεῖν τὴν ἐν αὐτοῖς δόξαν.
δὲ τυφλοὶ, καὶ μηδὲν μέγα περὶ τοῦ Ἰησοῦ φαν-
, ἀλλὰ τὸ κατὰ σάρκα αὐτοῦ μόνον νοοῦντες,
τὸν γενόμενον ἐκ σπέρματος Δαβὶδ κατὰ σάρκα,
τούτου πλέον συνίσαν, υἱὸν Δαβίδ. Καὶ
αὐτῶν ἡ δοκοῦσα διὰ τὴν θεοσέβειαν μεγαλοφω-
πλέον ᾔδει λέγειν περὶ τοῦ Σωτῆρος ἢ ὅτι
τοῦ Δαβίδ. Ἐὰν δὲ λέγω δύο τυφλοὺς τὸν πρὸ
εἰς τὴν ψυχὴν αὐτῶν ἐπιδημίας Ἰσραὴλ καὶ
, ἄναγε σαυτὸν ἐπὶ τὰς βασιλείας, καὶ κατανόη-
τοὺς χρόνους Ῥοβοὰμ διαιρούμενον τὸν λαὸν
καὶ Ἰούδαν, καὶ ἑξῆς ὅρα τοὺς προφήτας, ὁτὲ[4])
τῷ Ἰσραὴλ, ὁτὲ δὲ τῷ Ἰούδᾳ προφητεύοντας, ὅπου
ἀμφοτέροις. Ἰδίᾳ μὲν οὖν πῶς ἑκατέρῳ προ-
, εὕροις ἂν προσέχων τῇ ἀναγνώσει τῶν προ-
ἅμα δὲ Ἰσραὴλ καὶ Ἰούδᾳ, ἡνίκα διὰ τοῦ Ἰη-
παγγέλλεται[5]) ὁ θεὸς συντελέσειν[6]) ἐπὶ τὸν οἶ-

[1]) H. et R. in textu, ille τό, hic τῷ. H. ad oram: se: τῷ.“

[2]) Matth. XX, 30. coll. pag. 32. not. 6.

[3]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Reg.: συναιδέσθαι.

[4]) Ed. H. ὅτε μὲν —, ὅτε δέ κ. τ. λ., ed. R. ὅτε —, ὅτε δέ κ. τ. λ.

[5]) Jerem. XXXI, 31. 32. coll. ep. ad Hebr. VIII, 8. 9.

[6]) H. et R. in textu: συντελέσειν ἐπὶ τὸν οἶκον διαθήκην κ. τ. λ., iidem tamen in notis: „legen-

κον Ἰσραὴλ καὶ ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰούδα διαθήκην καιν
οὐ κατὰ τὴν διαθήκην, ἣν ἐποίησεν ὁ θεὸς τοῖς πατ
σιν ἐκπορευομένοις ἐκ γῆς Αἰγύπτου. Καὶ τυφλοὶ
ὄντες, ὁ Ἰσραὴλ, περὶ οὗ πολλάκις ἀποδεδώκαμεν,
τιδιαστελλόμενοι αὐτὸν πρὸς τὸν κατὰ σάρκα Ἰσρ
καὶ Ἰούδα ὁμοίως, ἀκούσαντες[1]) „ὅτι Ἰησοῦς παρά
ἔκραξαν.“ „Ἀκούσαντες,“ φησὶν, ὅτι γὰρ, οἶμαι,
κηρυσσόντων τὰ περὶ τῆς Ἰησοῦ ἐπιδημίας, καὶ ὅτι
ράγει τὴν παρελευσομένην Ἱεριχὼ, ἐπιδημῶν μὲν αι
ἐξελευσόμενος δὲ ἀπ' αὐτῆς, εὐλαβοῦνται μὴ παρέ
αὐτοὺς μὴ ἐλεηθέντας· διὸ κεκράγασι πρὸς αὐτὸν λέγ
τες· „ἐλέησον[2]) ἡμᾶς, κύριε, υἱὸς Δαβίδ.“ Εὐεργε
δὲ ὁ Σωτὴρ οὐ παράγει, ἀλλ' ἵσταται, ἵνα στάντος
τοῦ μὴ παραῤῥέῃ ἡ εὐεργεσία καὶ παρέρχηται, ἀλλ'
ἀπὸ πηγῆς[3]) ἑστώσης ἐγγένηται τοῖς εὐεργετουμένοι

11. Στὰς οὖν ὁ Ἰησοῦς καὶ πληγεὶς ἀπὸ τῆς κρ
γῆς αὐτῶν, καὶ τῆς ἀξιώσεως, καλεῖ αὐτοὺς πρὸς ἑ
τὸν, τὴν ἀρχὴν τῆς εὐεργεσίας ἤδη ποιούμενος, ὅτε ἐφ
νησεν αὐτούς· οὐκ ἂν γὰρ κενῶς ἐφώνησε, καὶ ἐπὶ
μηδὲν ἀνυσθῆναι ἐν τοῖς φωνηθεῖσιν. Ὡς εἴθε
ἡμῶν πρὸς αὐτὸν κεκραγότων καὶ λεγόντων· „ἐλέη
ἡμᾶς, κύριε“ φωνῆσαι ἡμᾶς ἀρχομένους ἀπὸ τοῦ· „υ
Δαβίδ·“ καὶ στάς γε φωνῆσαι ἡμᾶς ὡς προσέχων ἡμ
τῇ ἀξιώσει. Εἶπεν οὖν ἐκείνοις· „τί[4]) θέλετε, ἵνα πο
ήσω ὑμῖν;“ ὅπερ τοιοῦτον εἶναι νομίζω· τί θέλετε π
ραστήσατε, δηλώσατε, ἵνα πάντες οἱ ἐκπορευόμενοι ἀ
Ἱεριχὼ, καὶ ἀκολουθοῦντές μοι ἀκούσωσι καὶ θεάσων

---

dum fortasse: συντελέσ. ἐπὶ τ. οἶκ. Ἰσραὴλ καὶ ἐπὶ
οἶκον Ἰούδα διαθήκην κ. τ. λ. Ita Jerem. XXXI,
et Hebr. VIII, 8.

1) Matth. XX, 30.

2) Ibid. XX, 30. coll. pag. 33. not. 2.

3) H. et R. in notis: „Cod. Reg.: ἀπὸ τῆς γῆς.

4) Matth. XX, 32. coll. pag. 30. not. 4.

γινόμενον. Ἀλλ' ἐκεῖνοι ἀπεκρίναντο· „κύριε,[1]) ἵνα
ιγῶσιν οἱ ὀφθαλμοὶ ἡμῶν·“ ἥντινα ἀπόκρισιν οἱ εὐ-
ῆς μὲν, τῷ εἶναι ἀπὸ Ἰσραὴλ καὶ Ἰούδα, τυφλωθέν-
δὲ ὑπὸ τῆς κακίας, καὶ συνησθημένοι αὐτῆς, καὶ
ούσαντες τῶν λεγομένων περὶ τοῦ Σωτῆρος, φασὶ πρὸς
τὸν, καὶ λέγουσι θέλειν ἵνα ἀνοιγῶσιν οἱ ὀφθαλμοὶ
τῶν. Καὶ μάλιστα τοῦτό φασιν οἱ ἐν τῷ ἐντυγχά-
ν τῇ ἱερᾷ γραφῇ μὴ ἀναισθητοῦντες ἑαυτῶν τυφλωτ-
των πρὸς τὸν ἐν αὐτῇ νοῦν· οὗτοι γάρ φασι τό· „ἐλέ-
ν[2]) ἡμᾶς“ καὶ τό· θέλομεν „ἵνα ἀνοιγῶσιν οἱ ὀφθαλ-
ἡμῶν.“ Ὡς εἴθε καὶ ἡμεῖς, αἰσθανόμενοι ἐν οἷς
φλώττομεν, καὶ οὐ βλέπομεν, παρ' αὐτὴν καθεζόμενοι
γραφῶν τὴν ὁδὸν, ἀκούσαντες ὅτι Ἰησοῦς παράγει,
τῆς ἡμετέρας ἀξιώσεως στήσαιμεν αὐτὸν, καὶ εἴποι-
[3]), ὅτι θέλομεν „ἵνα[4]) ἀνοιγῶσιν οἱ ὀφθαλμοὶ
ῶν·“ ὅπερ ἐὰν εἴπωμεν ἀπὸ διαθέσεως ὀρεγομένης
βλέπειν ἃ χαρίζεται βλέπειν ἁψάμενος τῶν τῆς ψυ-
ὀφθαλμῶν Ἰησοῦς, σπλαγχνισθήσεται ὁ Σωτὴρ ἡμῶν,
ὡς δύναμις, καὶ Λόγος, καὶ σοφία, καὶ πάντα ὅσα
αγέγραπται περὶ αὐτοῦ τυγχάνων ἅψεται τῶν πρὸ
τοῦ μὴ βλεπόντων ὀφθαλμῶν ἡμῶν, καὶ ἁψαμένου
τοῦ, φεύξεται μὲν τὸ σκότος, καὶ ἡ ἄγνοια, εὐθέως
οὐ μόνον ἀναβλέψομεν, ἀλλὰ καὶ ἀκολουθήσομεν
τῷ, αὐτοῦ τοῦ ἀναβλέπειν ἡμᾶς παρ' αὐτὸν συνερ-
ὄντος πρὸς τὸ μὴ ἄλλο τι πρᾶξαι, ἢ ἀκολουθεῖν τῷ
αβλέψαι ποιήσαντι, ἵνα ἀεὶ ἑπόμενοι αὐτῷ ὁδηγηθῶ-
ν ὑπ' αὐτοῦ πρὸς τὸν θεὸν, καὶ ὁρῶμεν τοῖς ἀναβλέ-
σι δι' αὐτὸν ὀφθαλμοῖς ἡμῶν τὸν θεὸν, μετὰ τῶν
χαριζομένων ἐπὶ τῷ καθαρὰν ἔχειν τὴν καρδίαν.

---

[1]) Ibid. XX, 33. Ed. Knapp. κύριε, ἵνα ἀνοιχθῶ-
ν ἡμῶν οἱ ὀφθαλμοί.
[2]) Ibid. XX, 30. 31. — 33. coll. pag. huj. not. 1.
[3]) Edd. Huetianae: εἴπαιμεν.
[4]) Matth. XX, 33. coll. pag. huj. not. 1. et 2.

Ἔχομεν οὖν τοὺς ἐκπορευομένους ἀπὸ Ἱεριχώ, λουθοῦντας τῷ Ἰησοῦ ὄντας ὄχλον πολὺν, Ἰσραὴλ, οὐδὲ Ἰούδαν· τοὺς δὲ δύο τυφλοὺς ἀκ ὅτι Ἰησοῦς παράγει, καὶ εἰδότας ὅτι υἱός ἐστ καὶ [1]) συναισθομένους τῆς ἑαυτῶν τυφλότητος, οῦντας ἀνοιγῆναι τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν, Ἰσ Ἰούδαν τοὺς ἀποδεδομένους, ὧν κεκλεισμένοι ο μοὶ καὶ συμμεμυκότες διὰ τῆς ἀφῆς ἀναβλέπο σοῦ. Ταῦτα μὲν κατὰ τὸν Ματθαῖον.

12. Ἐπεὶ δὲ Μάρκος καὶ Λουκᾶς κατά τ τὴν αὐτὴν ἱστορίαν ἐκτίθενται, κατὰ δέ τινα παραπλησίαν, ἄξιόν γε καὶ τὰ τούτων ἰδεῖν. τόν γε κατανοητέον τὴν κατὰ τὸν Μάρκον, οὕ γράψαντα τὰ κατὰ τὸν τόπον· „καὶ [2]) ἔρχετα ριχώ· καὶ ἐκπορευομένου αὐτοῦ ἐκεῖθεν, [3]) καὶ θητῶν αὐτοῦ, καὶ ὄχλου ἱκανοῦ, ἰδοὺ [4]) ὁ υἱὸς Βαρτίμαιος [5]) τυφλὸς," [6]) καὶ τὰ ἑξῆς, ἕως τοῦ ἠκολούθει αὐτῷ ἐν τῇ ὁδῷ." Ὁ μὲν οὖν τῇ ψιλῇ παριστάμενος, καὶ μὴ βουλόμενος διαφω εὐαγγελιστὰς, ἐρεῖ οὐχ ἅμα γεγονέναι τὸ κατὰ τ θαῖον, καὶ τὸν Μάρκον, ἀλλά τινι μὲν ἐπιδημ Ἱεριχὼ γεγονέναι τὰ κατὰ τοὺς ἀναβλέψαντας φλούς· ἑτέρᾳ δὲ τὰ κατὰ τὸν ἕνα τοῦτον υἱὸν Βαρτίμαιον· καὶ ἄλλῃ τὰ κατὰ τὸν Λουκᾶν. γὰρ ἀκριβῶς πιστεύομεν ἀναγεγράφθαι, συνε καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, τὰ εὐαγγέλια, καὶ μ

---

[1]) Sic H. et R. in textu; H. tamen in notis Holm. συναισθησομένους, Cod. Reg. συναισθόμ

[2]) Marc. X, 46. Ed. Knapp. καὶ ἔρχονται

[3]) Edd. N. T. ἀπὸ Ἱεριχώ pro ἐκεῖθεν.

[4]) Desideratur ἰδού in edd. N. T.

[5]) Edd. H. et R. constanter Βαρτιμαῖος.

[6]) Ed. Knapp. l. l. ὁ τυφλός.

[7]) Marc. X, 52.

λέγειν ἐν τῷ ἀπομνημονεύειν οἱ γράψαντες αὐτά, δηλοῦντι, ἐπεὶ μὴ δυνατὸν, ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ ἐπιδημίᾳ ἀληθὲς εἶναι δύο τυφλοὺς τεθεραπεῦσθαι ἢ ἕνα, ἑτέρα[1]) μέν τις ἐπιδημία δεδήλωται ὑπὸ τοῦ Ματθαίου, ἑτέρα δὲ ὑπὸ τοῦ Μάρκου, ἤδη δὲ καὶ ἄλλη ὑπὸ τοῦ Λουκᾶ, ὡς τῷ ἐπιστήσαντι ἐκ τῆς πρὸς τοὺς λοιποὺς διαφορᾶς ἔστι καὶ τοῦτο τεθαῤῥηκότως ἀποφήνασθαι. Καὶ οὐδὲν θαυμαστὸν, ἐπιτηρήσαντά τινα τῶν ἐν Ἱεριχῷ τὴν προτέραν θεραπείαν, διὰ τῆς λέξεως, καὶ τῆς ὁμοίας[2]) αἰτήσεως, καὶ ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ βεβουλῆσθαι θεραπευθῆναι. Εἴποι δ' ἄν τις οὕτω, καὶ ἄλλος ἐστὶν ὁ κατὰ τὸν[3]) Λουκᾶν τυφλὸς θεραπευθείς. Ὁ μέντοι γε ὅλων τούτων ῥητῶν βαθυτέραν διήγησιν φήσει, ὅτι ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα διαφόροις λέξεσι παρίσταται. Δύο μὲν γὰρ τυφλοί εἰσιν, ὡς ἀποδέδοται, Ἰσραὴλ καὶ Ἰούδας· εἷς δὲ ὁ ὅλων τούτων λαὸς, ὅτε εἷς δηλοῦται θεραπευόμενος τυφλός. Ὄχλου οὖν ἱκανοῦ τοῦ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν συνεκπορευομένου ἀπὸ τῶν κοσμικῶν τῷ Ἰησοῦ καὶ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, Ἰσραηλιτικόν τι λεῖμμα παρὰ τὴν ὁδὸν καθεζόμενον, καὶ πενόμενον τοῖς νοήμασι, καὶ ἐπαιτοῦν τὰ εἰς τὴν χρείαν τῆς ψυχῆς, ἀκοῦσαν ὅτι Ἰησοῦς ὁ Ναζαρηνός ἐστιν, ἔρχεται μέγα βοῶν, ἀξιοῦν τὸν Σωτῆρα, ὡς υἱὸν Δαβὶδ, ἔλεον αὐτῷ παρασχεῖν· καὶ ἐπὰν ἴδῃς τῶν ἀπὸ Ἰουδαίων πιστευόντων εἰς τὸν Ἰησοῦν τὴν περὶ τοῦ Σωτῆρος πίστιν, ὁτὲ[4]) μὲν ἐκ Μαρίας καὶ τοῦ Ἰωσὴφ οἰομένων αὐτὸν εἶναι, ὁτὲ δὲ ἐκ

---

1) Ed. H. ἑτέρα μέν τις ἐκδημία κ. τ. λ., ed. R. ἑτέρα μὲν ἐπιδημία κ. τ. λ.

2) H. et R. in textu: ὁμοίως, H. in notis: „sic Codd. Holm. et Regius.“ Iidem tamen, H. ad oram, R. in notis: „„forte legendum ὁμοίας.“ “

3) Desideratur τόν in ed. Ruaei. — Cfr. Luc. XVIII, 35. seqq.

4) H. et R. ὅτε μὲν —, ὅτε δέ κ. τ. λ.

Μαρίας μὲν μόνης καὶ τοῦ θείου πνεύματ
καὶ μετὰ τῆς περὶ αὐτοῦ θεολογίας, ὄψει
τυφλὸς λέγει τό· „υἱὸς[1]) Δαβίδ, ἐλέησόν μ
τιμῶσιν οἱ πολλοί· πολλοὶ γὰρ οἱ ἀπὸ τῆς
πορευόμενοι ἀπὸ τῶν ἐθνῶν, ἐπιτιμῶντες
τῶν ἀπὸ τῶν Ἰουδαίων πιστεύειν δοκούντων.
γων δὲ ἐπὶ τὴν εὐγενῆ ψυχὴν τὰ τοιαῦτα
σαν, καὶ μέχρι ἐπαιτήσεως φθάσασαν, οὐ π
μαρτήσῃ τοῦ λόγου. Ἐπεὶ δὲ ἔδοξε τῷ Μά
τοῦ πατρὸς τοῦ τυφλοῦ ὄνομα ἀναγράψαι,
μαῖος[2]) ἦν, καὶ τὸ τοῦ τυφλοῦ, ὅ, τι Βαρτί
λεῖτο, ζητοῦμεν μή πη ἐνενόησέ τι ὁ Μάρκος
κατὰ τὸν τόπον. Καὶ ἀναγκαίως τάχα μὲν
ἱστορίας λαβὼν προσέθηκε τὸ ὄνομα, εἴποι
καὶ ποιήσας αὐτο ὡς χρήσιμον. Καὶ εἰ μὴ
ψυχρεύεσθαι μέχρι τῆς τῶν τοιούτων ἐξετάσ
νοντες, ζητοῦμεν τὸν τῆς τιμῆς ἐπώνυμον Τι
τὸν υἱὸν αὐτοῦ Βαρτίμαιον, ὅπερ ἐστὶν υἱὸν
Μήποτε δὲ διὰ τὸ τίμιον τοῦ πατριάρχου Ἰ
Ἰσραὴλ, τροπικῶς ἐκεῖνός ἐστιν ὁ Τιμαῖος·
εὐγένειαν ἀπ᾽ ἐκείνου κεκτημένοι, ὁ Βαρτίμαιο
διὰ τὰ προειρημένα, ὁμοίως δὲ καὶ καθεζόμε
τὴν ὁδὸν, καὶ ἐπαιτῶν. Εἶτα ἐπείπερ λέγοι
„υἱὸς[3]) Δαβίδ, ἐλέησόν με·“ ἐπετίμων οἱ π
σιωπήσῃ, ζητῶ, εἰ δύνασαι πολλοὺς μὲν εἰπεῖν ἐ
τας ἵνα σιωπήσῃ, τῷ ἐβιωναίῳ καὶ πτωχεύοντ
εἰς Ἰησοῦν πίστιν, τοὺς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν, οἵ
ὀλίγους ἅπαντες πεπιστεύκασιν αὐτὸν ἐκ παρ
γενῆσθαι, καὶ ἐπιτιμῶσιν ἵνα σιωπήσῃ, τῷ οἰο
τὸν ἐκ σπέρματος ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς εἶναι,

---

[1]) Marc. X, 47. Ed. Knapp. ὁ υἱὸς Δαυΐδ
ἐλέησόν με, ed. Lachm. υἱὲ Δαυείδ, Ἰησοῦ, ἐλέησ.
[2]) H. et R. constanter Τίμαιος.
[3]) Marc. X, 47. coll. pag. huj. not. 1. — V

γένος ἀπὸ τοῦ Δαβίδ. Ἀλλὰ καί[1]) τοί γε τῶν ἐπιτιμώντων πολλῷ μᾶλλον κέκραγε, πιστεύων τὸν Ἰησοῦν, ἀνθρωπικώτερον δὲ πιστεύων, καὶ ς λέγει· „υἱὸς[2]) Δαβὶδ, ἐλέησόν με.“ Ἀλλ' ὁ ωπος Σωτὴρ στὰς, οὐκέτι κατὰ τὸν Ματθαῖον ιτὸν φωνεῖ, ἀλλ' „εἶπεν[3]) αὐτὸν φωνηθῆναι·“ ροσταχθέντες εἶπον αὐτῷ· „θάρσει, ἔγειραι·“ ἐνῳ γὰρ αὐτῷ, καὶ ἀναπεπτωκότι φασίν· „ἔγει- ὶ λέγουσι· „φωνεῖ σε.“ Μετὰ ταῦτά φησιν ὁ , ὅτι „ἀποβαλὼν[4]) τὸ ἱμάτιον, ἀναπηδήσας[5]) ὸς τὸν Ἰησοῦν. Ἆρ' οὖν οὐδὲν ἐννοήσας ἀνέ- περὶ τοῦ ἀποβαλόντα αὐτὸν τὸ ἱμάτιον ἀναπε- α ἐληλυθέναι πρὸς τὸν Ἰησοῦν, καὶ τολμήσομεν μάτην ταῦτα προσεῤῥίφθαι τῷ εὐαγγελίῳ;“ Ἐγὼ ἰῶτα ἓν ἢ μίαν κεραίαν οὐ πιστεύω κενὴν εἶ- ων μαθημάτων· τὸ δὲ ἐπιτυγχάνειν ἑρμηνεύοντα, πολλοῦ δεῖσθαι λόγου, διὰ τὸ δυσερμήνευτον ραγμάτων. Μήποτ' οὖν τὰ ὡς τυφλοῦ καὶ ἐπαί- καλύμματα,[6]) οἷς περιεβέβλητο ὁ Βαρτίμαιος, ' ἅτινα ἀπέβαλεν ὁ τυφλὸς, ἀκούσας· „θάρ- ἔγειραι· φωνεῖ σε.“ Καὶ ἀποβαλὼν τὰ τῆς ἐπαι- καλύμματα καὶ περιβόλαια, ἀνεπήδησε[8]) καὶ ἵνα ἔλθῃ πρὸς τὸν Ἰησοῦν· καὶ τυχὼν τῆς παρ'

H. et R. καίτοιγε.
Marc. X, 48. Ed. Knapp. υἱὲ Δαυΐδ, ed. Lachm. ΐδ κτλ. Cfr. pag. 40. not. 2. 3. et 5.
Marc. X, 49. — Ed. Knapp. ἔγειρε.
Marc. X, 50. Ed. Knapp. τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ, ed. τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ.
Ed. Knapp. l. l. ἀναστὰς ἦλθε κ. τ. λ. Cfr. pag. 8.
ἐπικαλύμματα, οἷς περιεβέβλητο. Cod. Regius: ματα καὶ περιβόλαια βέβλητο. H. et R.
Marc. X, 49. coll. pag. huj. not. 3.
Ibid. X, 50. coll. pag. huj. not. 5.

αὐτοῦ ἀποκρίσεως εἰρημένης πρὸς τὴν ἀξίωσιν, τ ,,τί[1]) θέλεις ποιήσω;" καὶ αὐτὸς εἶπε μείζονα φων τῆς· ,,υἱὲ[2]) Δαβὶδ, ἐλέησόν με·" μεῖζον γὰρ ἐπινενό ται τοῦ· ,,υἱὲ[3]) Δαβίδ·" τῷ λέγοντι· ,,Ῥαββουνί·"[4]) κ τὸ εἶδος τοῦ ἐλέους παραστήσαντι διὰ τοῦ· ,,ἵνα ἀν βλέψω." Καὶ ὁ Σωτήρ γε διὰ μὲν τοῦ· ,,υἱὲ[5]) Δαβὶ ἐλέησόν με·" οὐ δίδωσι τὴν εὐεργεσίαν, οὐδ' ὅτε τ ἱμάτιον τῆς ἐπαιτήσεως περιέκειτο, οὐδ' ὅτε ἐκαθέζετ παρὰ τὴν ὁδὸν ἐπαιτῶν· διὰ δὲ τό· ,,Ῥαββουνὶ,[6]) ἵν ἀναβλέψω·" ,,εἶπεν αὐτῷ· ὕπαγε, ἡ πίστις σου σέσωκ σε." Καὶ ὁ μὲν Σωτὴρ εἶπεν αὐτῷ· ,,ὕπαγε·" ὁ δ τοῦ προστάγματος τούτου κρεῖττον πεποίηκεν, οὐ γὰ ἀπελήλυθεν, ἀλλὰ ἠκολούθει τῷ Ἰησοῦ ἐν τῇ ὁδῷ, ἐπ εὐθέως ἀνέβλεψεν.

13. Ἴδωμεν δὲ καὶ τὸ τοῦ Λουκᾶ οὕτως ἔχον· ,,ἐγέ νετο[7]) δὲ ἐν τῷ ἐγγίζειν αὐτὸν εἰς Ἱεριχὼ, καὶ[8]) τυ φλός τις ἐκάθητο παρὰ τὴν ὁδὸν ἐπαιτῶν,"[9]) καὶ τὰ ἑξῆς, ἕως τοῦ· ,,καὶ[10]) πᾶς ὁ λαὸς ἰδὼν ἔδωκεν αἶνον τῷ θεῷ." Καὶ τούτου δὲ τὰ μὲν κοινὰ πρὸς τοὺς λοι πούς, ἤδη τῆς κατὰ τὸ φανὲν ἡμῖν διηγήσεως τετευχότα οὐκ ἐπαναληψόμεθα· τὰ δὲ καίρια, καὶ ἴδια, κατὰ τὸ δυνατὸν ἡμῖν παραστήσομεν. Καὶ πρῶτόν γε παρατή ρει, ὅτι Ματθαῖος μὲν καὶ Μάρκος, ἐκπορευομένοι

---

[1]) Marc. X, 51. Edd. N. T. ποιήσω σοι.

[2]) Ibid. X, 48. coll. pag. 39. not. 2.

[3]) Ibid. X, 48. Cfr. pag. huj. not. 2. coll. pag. 39. not. 2.

[4]) Ibid. X, 51.

[5]) Ibid. X, 48. coll. pag. huj. not. 3.

[6]) Ibid. X, 51. — 52.

[7]) Luc. XVIII, 35. — Desunt h. l., cfr. pag. 41. not. 1. et 2., verba: ἐν τῷ, in ed. R.

[8]) Desideratur καί in edd. N. T.

[9]) Ed. Knapp. l. l. προσαιτῶν.

[10]) Luc. XVIII, 43.

μετὰ τῶν μαθητῶν τοῦ Ἰησοῦ ἀπὸ τῆς Ἱεριχὼ ἀνέγραψαν γεγονέναι τὰ περὶ τοὺς τυφλούς, ἢ τὸν τυφλόν· ὁ δὲ Λουκᾶς φησιν· „ἐγένετο [1]) δὲ ἐν τῷ ἐγγίζειν αὐτὸν εἰς Ἱεριχώ.“ Οὐκοῦν κατὰ τὸν Λουκᾶν εἰσερχόμενος εἰς τὴν Ἱεριχώ, καὶ ἐγγὺς αὐτῆς γενόμενος, ἐπιτελεῖ τὴν κατὰ τὸν τυφλὸν οἰκονομίαν. Καὶ εἴποι τις ἂν κατὰ τὸν μυστικὸν λόγον, ὅτι πρῶτόν ἐστι τὸ τοῦ Λουκᾶ, δεύτερον δὲ τὸ τοῦ Μάρκου, καὶ τρίτον τὸ τοῦ Ματθαίου· πρῶτον γὰρ δεῖ ἐγγίσαι τῇ Ἱεριχῷ, εἶτα εἰςελθεῖν εἰς αὐτήν, καὶ ἐκπορευθῆναι ἀπ' αὐτῆς. Ἀνέγραψε τοίνυν ὁ μὲν Λουκᾶς τό· „ἐγένετο δὲ [2]) ἐν τῷ ἐγγίζειν αὐτὸν εἰς Ἱεριχώ·“ ὁ δὲ Μάρκος· „καὶ [3]) ἔρχεται εἰς Ἱεριχώ· καὶ ἐκπορευομένου αὐτοῦ ἐκεῖθεν·“ ὁ δὲ Ματθαῖος οὔτε τὸ ἐγγίζειν τῇ Ἱεριχὼ ἀνέγραψεν, οὔτε ὅτι ἔρχεται εἰς Ἱεριχώ, ἀλλὰ μόνον ὅτι „ἐκπορευομένων [4]) αὐτῶν ἀπὸ Ἱεριχώ, ἠκολούθησεν αὐτῷ ὄχλος πολύς.“ Δύναται οὖν τὸ μὲν κατὰ Λουκᾶν, ἐγγίσας τῇ Ἱεριχὼ πεποιηκέναι· τὸ δὲ κατὰ Μάρκον, ἐλθὼν εἰς Ἱεριχώ· τὸ δὲ κατὰ Ματθαῖον, ἐκπορευθεὶς ἀπ' αὐτῆς. Ὁρᾷς δέ, ὅτι καὶ ὁ κατὰ τὸν Λουκᾶν τυφλός, ἀκούσας [5]) ὄχλου διαπορευομένου, καὶ οὐ δήπου τοῦ Ἰησοῦ, ἐπυνθάνετο τί ἂν εἴη· ὁ δὲ κατὰ τὸν Μάρκον, ἀκούσας [6]) ὅτι Ἰησοῦς ὁ Ναζαρηνός ἐστιν, ἤρξατο κράζειν· οἱ δὲ κατὰ τὸν Ματθαῖον δύο [7]) τυφλοὶ καθήμενοι παρὰ τὴν ὁδόν, ἀκούσαντες ὅτι Ἰησοῦς παράγει, ἔκραξαν. Καὶ οὐκ ἔστιν ὁ κατὰ τὸν Ματθαῖον παρὰ τοῖς τυφλοῖς Ἰη-

---

[1]) Luc. XVIII, 35. Cfr. pag. huj. not. 2. coll. pag. 40. not. 7.

[2]) Deest h. l., cfr. pag. huj. not. 1. coll. pag. 40. not. 7., δέ in edd. H. et R. — Luc. XVIII, 35.

[3]) Marc. X, 46. coll. pag. 36. not. 2. et 3.

[4]) Matth. XX, 29.

[5]) Luc. XVIII, 36.

[6]) Marc. X, 47.

[7]) Matth. XX, 30.

σοῦς Ναζαρηνὸς, ἀλλ' ὁ παρὰ τοῖς λοιποῖς, ὧν ὁ μὲν κατὰ τὸν Μάρκον ἀκούει, ὅτι ὁ Ἰησοῦς[1]) ὁ Ναζαρηνός ἐστιν· ὁ δὲ κατὰ τὸν Λουκᾶν, ὅτε ἐπυνθάνετο παρὰ τοῦ ὄχλου, τί ἂν εἴη τοῦτο, ἔμαθεν ἀπαγγειλάντων αὐτῷ[2]) ὅτι Ἰησοῦς ὁ Ναζαρηνὸς παρέρχεται. Ἑξῆς δὲ τούτοις παρατήρει, ὅτι τῷ βοήσαντι τυφλῷ, λέγοντι· „υἱὲ[3]) Δαβὶδ, ἐλέησόν με·“ οἱ προάγοντες ἐπετίμων, ἵνα σιωπήσῃ, ὡσεὶ ἔλεγεν· οἱ πρῶτοι πιστεύσαντες ἐπετίμων τῷ λέγοντι· „υἱὲ[4]) Δαβίδ·“ ἵνα σιγήσῃ, καὶ μὴ ἀναγορεύσῃ αὐτὸν τῷ ἐλάττονι ὀνόματι, ἀλλ' οἱονεὶ λέγῃ· υἱὲ Θεοῦ, ἐλέησόν με· ἀλλ' ἐκεῖνος πολλῷ μᾶλλον ἔκραξεν· „υἱὲ[5]) Δαβὶδ, ἐλέησόν με.“ Εἶτα, φησὶ, σταθεὶς[6]) „ὁ Ἰησοῦς ἐκέλευσεν αὐτὸν ἀχθῆναι πρὸς αὐτόν.“ Καὶ ὅρα εἰ μὴ, ὡς παρατετηρήκαμεν, ὑποδεέστερός ἐστιν οὗτος ὁ τυφλός· οὔτε γὰρ ὁ Ἰησοῦς αὐτὸν ἐφώνησεν, οὔτε εἶπεν αὐτὸν φωνηθῆναι, ἀλλ' ὡς μὴ χωροῦντα ταῦτα, ἐκέλευσεν αὐτὸν, μὴ δυνάμενον καθ' αὑτὸν ἐλθεῖν πρὸς αὐτὸν, ἀχθῆναι πρὸς αὐτόν. Εἶτα, φησὶν, ἐγγίσαντος αὐτοῦ, ἐπηρώτησεν αὐτὸν, εἰπών· „τί[7]) σοι θέλεις ἵνα ποιήσω;“ καὶ οὐ πρότερον ἐπηρώτησεν αὐτὸν, ἢ ὁ ἐρωτώμενος ἤγγισεν αὐτῷ. Καὶ ἐπεὶ ἤγγισε, διὰ τοῦτο ἐρωτηθεὶς εἶπε τό· „ἵνα[8]) ἀναβλέψω, κύριε.“ Εἶτα, φησὶν, ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτῷ Ἰησοῦς· „ἀνάβλεψον[9])

---

[1]) R. h. l., cfr. pag. 41. not. 6., ὁ Ἰησοῦς, in edd. Huet. deest ὁ ante Ἰησοῦς.

[2]) R. in notis: „forte legendum: αὐτῶν.“

[3]) Luc. XVIII, 38. Ed. Knapp. Ἰησοῦ, υἱὲ Δαυΐδ, κτλ., ed. Lachm. Ἰησοῦ υἱὲ Δαυείδ, κτλ.

[4]) Luc. XVIII, 38. coll. pag. huj. not. 3.

[5]) Ibid. XVIII, 39. Ed. Knapp. υἱὲ Δαυΐδ, κ. τ. λ., ed. Lachm. υἱὲ Δαυείδ, κ. τ. λ.

[6]) Ibid. XVIII, 40. Ed. Lachm. πρὸς αὐτόν.

[7]) Ibid. XVIII, 41. Edd. N. T. τί σοι θέλεις ποιήσω;

[8]) Ibid. XVIII, 41. Edd. N. T. κύριε, ἵνα ἀναβλέψω.

[9]) Ibid. XVIII, 42.

ίστις σου σέσωκέ σε." Πλεῖον δέ τι [1]) ἔχουσιν οἱ ὰ τὸν Ματθαῖον τυφλοὶ, ἐφ' ὧν γέγραπται, ὅτι ἐγγισθεὶς ὁ Ἰησοῦς ἥψατο τῶν ὀμμάτων αὐτῶν· ἥψατο δὲ οὔτε τοῦ κατὰ τὸν Μάρκον, οὔτε τοῦ ὰ τὸν Λουκᾶν. Ἔχει δὲ πάλιν πλεονέκτημά τι ὁ τὰ τὸν Λουκᾶν, ἐπείπερ ἡνίκα παραχρῆμα ἀνέβλεψεν, μόνον ἠκολούθει αὐτῷ, ἀλλὰ πλεῖόν τι εἶχε παρὰ ὺς λοιπούς· ἠκολούθει [2]) γὰρ, φησὶν, αὐτῷ δοξάζων ὸν θεόν· καὶ ἦν τὸ τέλος τούτου ἐν τῷ ἀκολουθοῦντι αὶ δοξάζοντι τὸν θεὸν, πάντα τὸν ὄχλον ἰδόντα δοῦ-ναι αἶνον τῷ θεῷ. Ταῦτα μὲν ἐπὶ τοῦ παρόντος ἡμεῖς ὶς τοὺς τόπους, [3]) εἴτε γνόντες, εἴτε λαβόντες εἴδομεν· θεὸς δὲ δῴη ᾧ βούλεται λόγον σοφίας πλουσιώτερον, καὶ λόγον ἐν φωτὶ γνώσεως τρανότερον, ἵνα ταῦτα τοῖς ἀπὸ τοιούτων χαρισμάτων συγκρινόμενα, εὑρεθῇ ὡς λύχνος παρ' ἥλιον.

Περὶ τῆς ὄνου καὶ τοῦ πώλου.

14. „Καὶ [4]) ὅτε ἤγγισαν εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ ἦλθον εἰς Βηθφαγῆ πρὸς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν," καὶ τὰ ἑξῆς, ἕως τοῦ· „ἐπὶ [5]) ὄνον, καὶ πῶλον υἱὸν ὑποζυγίου." Καὶ ὁ Μάρκος δὲ κατὰ τὸν τόπον οὕτως ἀνέγραψε· „καὶ [6]) ὅτε ἐγγίζουσιν εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ εἰς Βηθα-

---

1) Desideratur τι in edd. H. et R.

2) Luc. XVIII, 43.

3) H. in textu: τόπους, εἴτε λαβόντες εἴδομεν, in notis: „ita uterque Codex. Hiare tamen videtur ille locus." R. in textu: τόπους, εἴτε γνόντες, εἴτε λαβόντες εἴδομεν, in notis: „„sic recte Cod. Regius. In Cod. Anglicano desideratur: εἴτε γνόντες.""

4) Matth. XXI, 1. coll. pag. 32. not. 1.

5) Ibid. XXI, 5. Ed. Lachm. καὶ ἐπὶ πῶλον υἱόν κτλ.

6) Marc. XI, 1. Ed. Knapp. εἰς Ἱερουσαλὴμ, εἰς Βηθφαγῆ καὶ Βηθανίαν, πρός κτλ.

νίαν πρὸς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν," καὶ τὰ [1]) ἑξῆς τοῦ· „καὶ [2]) εὐθέως αὐτὸν ἀποστελεῖ." Ὁ δὲ Λ τοῦτον τὸν τρόπον καὶ ταῦτα εἰπών· „ἐπορεύετο [3] προσθεν, ἀναβαίνων εἰς Ἱεροσόλυμα," καὶ τὰ ἑξῆ τοῦ· „οὕτως ἐρεῖτε· ὅτι ὁ κύριος αὐτοῦ χρείαν Ἄξιόν ἐστι, μάλιστα ἐπὶ τῶν τοιούτων τοῦ εὐαγ ῥητῶν, ἐπιστῆσαι τῷ βουλήματι τῶν ἀναγραφόντω τῇ προαιρέσει αὐτῶν, τί σκοποῦντες ἀνέγραψαν τοῖς τεραστίοις, καὶ παραδόξοις τῶν ὑπὸ τοῦ Σω γεγενημένων, καὶ τὰ μηδὲν ἐμφαίνοντα τοιοῦτον. γὰρ περὶ τυφλῶν ἀναβλέψεως, καὶ παρέτων ἰάσεω νεκρῶν ἀναστάσεως, καὶ λεπρῶν καθαρίσεως π γματεῦσθαι τοὺς εὐαγγελιστὰς, εἰς οἰκοδομὴν τὴ τοῦ Ἰησοῦ τοῖς ἐντευξομένοις αὐτῶν τῇ γραφῇ· τί λεται αὐτοῖς τὸ προκείμενον ῥητὸν, καθὸ ἡνίκα Ἱεροσολύμοις ἤγγισεν ὁ Ἰησοῦς μετὰ τῶν μαθητῶ ἐλήλυθεν εἰς Βηθφαγὴν πλησίον τοῦ ὄρους τῶν ἐλ ἀπέστειλε δύο μαθητὰς, ἐντελλόμενος αὐτοῖς περὶ καὶ πῶλον, ἵνα λύσαντες ἀγάγωσιν αὐτῷ, τῷ ἴσ μὴ ὀκνήσαντι [4]) πλείονα ὁδὸν πεζεῦσαι, καὶ τοῖς τοῦ ποσὶ τὴν ὁδοιπορίαν ἐκτελέσαι, ὡς ὅτε ἀπὸ σολύμων διήρχετο διὰ τῆς Σαμαρείας, φθάσας ἐ φρέαρ, καὶ κοπιάσας [5]) ἐκ τῆς ὁδοιπορίας ἐκαθέσθη αὐτῷ; Τί δὲ καὶ αὐτῷ τῷ Ἰησοῦ πρόκειται, ὄνον μένην μετὰ πώλου λύεσθαι κελεύοντι, προστάσσον γειν τῷ ὅ, τιποτοῦν ἐπὶ τούτῳ φάσκοντι, ὅτι ὁ

---

[1]) Desideratur τά in ed. Huetiana.

[2]) Marc. XI, 3. Ed. Knapp. ἀποστέλλει ὧδε; Lachm. ἀποστέλλει (πάλιν) ὧδε.

[3]) Luc. XIX, 28. — 31. Ed. Knapp. ἐρεῖτε α ed. Lachm. ἐρεῖτε (αὐτῷ).

[4]) Edd. Huetianae: ὠκνήσαντι.

[5]) H. et R. in textu: κοπιάσας κτλ., iidem ta ille ad marg., hic in notis: „forte scribendum: καὶ πιάσας κτλ." — Ev. Joann. IV, 6.

χρείαν ἔχει, εὐθέως δὲ ἀποστελεῖ αὐτούς; ὁ γὰρ
τος κύριος, χρείαν ἔχων ὄνου καὶ πώλου τῶν
δεδεμένων, ἐμφαινέτω τι ἄξιον αὐτοῦ τῆς μεγα-
λειότητος. Ἐπιτείνει δὲ τὴν κατὰ τὸν τόπον ζήτησιν
ῆς Ζαχαρίας ὁ τοῦ Βαραχίου, προφητεύσας περὶ
προφητείαν ἀξίαν ἐπιστάσεως, ἐν ᾗ αὐταῖς λέ-
γέγραπται ταῦτα· „χαῖρε[1]) σφόδρα, θύγατερ Σιών·
, θύγατερ Ἱερουσαλήμ· ἰδοὺ, ὁ βασιλεύς σου
δίκαιος καὶ σώζων,[2]) αὐτὸς πραῦς, καὶ ἐπι-
ἐπὶ ὑποζύγιον, καὶ πῶλον νέον.“ Εἰ δὲ βούλει
προφήτου μαθεῖν, πῶς ἐστι· „χαῖρε σφόδρα“
τῇ θυγατρὶ Σιὼν τὰ προφητευόμενα, ἄκουε
[3]) ἐξολοθρεύσει ἅρματα ἐξ Ἐφραΐμ, καὶ ἵπ-
Ἱερουσαλήμ, καὶ ἐξολοθρευθήσεται τόξον πολε-
πλῆθος, καὶ εἰρήνη ἐξ ἐθνῶν, καὶ κατάρξει
θαλάσσης, καὶ ποταμῶν δι' ἐκβολὰς γῆς.
ἐν αἵματι διαθήκης ἐξαπέστειλας δεσμίους σου
οὐκ ἔχοντος ὕδωρ. Καθήσεσθε ἐν ὀχυρώματι
τῆς συναγωγῆς, καὶ ἀντὶ μιᾶς ἡμέρας παροι-
λᾶ ἀνταποδώσω σοι.“ Καὶ ἵνα μὴ μηκύνω-
λόγον ἐπιπλεῖον, καταλίπωμεν τῷ βουλομένῳ
τὴν προφητείαν τῇ κατὰ τὸ εὐαγγέλιον ἱστο-
τὰ κατὰ τοὺς τόπους ἐξετάσαι παρακειμένης
λέξεως. Ἐσημειωσάμεθα δὲ, ὥσπερ ἐπ' ἄλλων, ὅτι
αὐταῖς λέξεσιν ὁ Ματθαῖος καὶ ὁ Ἰωάννης ἐξέθεντο

---

[1]) Zachar. IX, 9. coll. Tom. I. ed. nostrae p. 325. not. 4.

[2]) Tom. I. ed. nostrae pag. 325. lin. 7. a fine re-scribendum est: καὶ σώζων, αὐτὸς πραῦς κτλ.

[3]) Zach. IX, 10. H. et R. h. quoque loco, δι' ἐκ-βολὰς γῆς. Recte. Cfr. ed. nostrae Tom. I. pag. 326. not. 1. coll. prolegomenis ad Tom. III.

[4]) Ibid. IX, 11. LXX. interpretes: διαθήκης σου. vs. 12. iidem: ὀχυρώμασι, et παροικεσίας σου.

τὸ προφητικόν· οὐ γὰρ ταὐτὸν τό· „χαῖρε[1]) σφόδρ
θύγατερ Σιών·“ τῷ· „εἴπατε τῇ θυγατρὶ Σιών.“ Ἀλ
λὰ[2]) τὰ μετὰ τό· „ἰδοὺ[3]) ὁ βασιλεύς σου ἔρχεταί σοι
προτεταγμένα τοῦ „πραΰς,“ οὐκ ἐξέθετο ὁ Ματθαῖο
οὕτως ἔχοντα· „δίκαιος καὶ σώζων[4]) αὐτός.“ Ἔτι δ
ἀντί τοῦ· „καὶ[5]) ἐπιβεβηκὼς ἐπὶ ὄνον, καὶ πῶλο
υἱὸν[6]) ὑποζυγίου·“ τό· „καὶ ἐπιβεβηκὼς ἐπὶ ὑποζύγιον
καὶ πῶλον νέον·“ ἢ ὡς ἔν τισι· „πῶλον ὑποζυγίου.“
Ὁ δὲ Ἰωάννης ἀντὶ τοῦ· „ἐπιβεβηκὼς ἐπὶ ὑποζύγιον
καὶ[7]) πῶλον νέον·“ πεποίηκε· „καθήμενος[8]) ἔρχετα
ἐπὶ πῶλον ὄνου·“ ὅστις ἐμφαίνων ὅτι γνώσεως δεῖτα
τὸ κατὰ τὸν τόπον, ἐπιφέρει τό· „ταῦτα[9]) δὲ οὐκ ἔγνω-
σαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ τὸ[10]) πρότερον.“

15. Ζητήσαι δ᾽ ἄν τις, πῶς εὐλόγως προστάσσειν

---

[1]) Zachar. IX, 9. — Matth. XXI, 5.

[2]) H. et R. in textu: ἀλλὰ μετὰ τό, iidem tamen in notis: „legend. fortasse: ἀλλὰ τὰ μετὰ τό.“

[3]) Zachar. IX, 9.

[4]) Cfr. pag. 45. not. 2. coll. Zachar. IX, 9.

[5]) Matth. XXI, 5. coll. pag. 43. not. 5.

[6]) H. et R. in textu: υἱὸν ὑποζυγίου, καὶ πῶλο νέον, ἢ — πῶλον ὑποζυγίου. H. in notis: „Locus men suspectus, quem, dum medicus accedat, sic exponimu pro eo, καὶ ἐπιβεβηκὼς ἐπὶ ὄνον καὶ πῶλον υἱὸν ὑπο ζυγίου, quod scripsit Matthaeus, (quem laudat praece versu), sic habetur Zachar. IX, 9. καὶ πῶλον νέον, v ut quidam scribunt, πῶλον ὑποζυγίου, quamvis in quinq edd., quas infra (cfr. pag. 51. lin. ult. et pag. 52. lin. 1. seqq se consuluisse dicit, neutiquam id se reperisse significet.

[7]) Desunt h. l. verba: καὶ πῶλον νέον, in edd. I et R. Cfr. Zachar. IX, 9.

[8]) Ev. Joann. XII, 15. Edd. N. T. ἔρχεται καθή μενος ἐπί κτλ.

[9]) Ibid. XII, 16. Ed. Lachm. ταῦτα (δὲ) οὐκ ἔ γνωσαν κτλ.

[10]) Edd. N. T. l. l. τὸ πρῶτον.

[redacted]

οφήτην χαίρειν σφόδρα θυγάτηρ Σιών, καὶ υγάτηρ Ἱερουσαλήμ, διὰ τὸν ἐπιβεβηκότα ν καὶ πῶλον νέον, ὅτε μετὰ βραχὺ ἰδὼν[1]) υσαλήμ, ἔκλαυσεν, ἡ ἀποκτείνουσα τοὺς αὶ τὰ ἑξῆς. Πρόσχες οὖν, εἰ δύνασαι Σιὼν μένην θυγατέρα τοῦ προστάσσοντος αὐτῇ Ἱερουσαλὴμ πάλιν θυγατέρα τοῦ κηρύσσειν τος, εἰπεῖν τὰ ἐπουράνια, περὶ ὧν ἐν μὲν ραίους γέγραπται τό· „ἀλλὰ[2]) προσεληλύ- ὄρει καὶ πόλει θεοῦ ζῶντος, Ἱερουσαλὴμ καὶ μυριάσιν, ἀγγέλων πανηγύρει·“ ἐν δὲ άτας· „ἡ δὲ[3]) ἄνω Ἱερουσαλὴμ ἐλευθέρα ἐστὶ μήτηρ ἡμῶν.“ Μήποτε γὰρ σύμβολά οῦ Σωτῆρος, λύσαντος τῶν δεσμῶν διὰ τῶν ἴδια ὀχήματα, τοὺς[4]) δὲ ἀπὸ τοῦ λαοῦ ς ἐκείνου τότε, καὶ τοὺς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν· ῳ ταῖς ἁμαρτίαις ἦν ἥ ποτε συναγωγὴ, δε- καὶ ὁ πῶλος μετ' ἐκείνης, ὁ ὕστερον γενό- ἀπὸ τῶν ἐθνῶν λαὸς, καὶ τούτους ἀμφοτέ- ν τῇ εἰς τὴν ἄνω Ἱερουσαλὴμ ἀνόδῳ ὁ Σω- ν ὑπὸ τῶν μαθητῶν διδασκόντων λυθῆναι, τὸ ἅγιον πνεῦμα, καὶ εἰπών· „λάβετε[5]) ν. Ἂν τινων ἀφῆτε τὰς ἁμαρτίας, ἀφίεν- ἂν τινων κρατῆτε, κεκράτηνται.“ Καὶ ἀεὶ

t R., in textu, ille: ἰδὼν τὴν, Ἱερουσ. ἔ- κτλ., hic: ἰδὼν τὴν Ἱερ. ἔκλαυσεν ἡ κτλ. „vetus interpres: *flevit super eam dicens: Jerusalem, quae* etc. Sic fortasse legendum: ων· Ἱερουσαλὴμ, Ἱερουσαλὴμ, ἡ ἀποκτεί- . Luc. XIX, 41. et XIII, 34.“

r. XII, 22.

IV, 26. Edd. N. T. μήτηρ ([illegible]των) ἡμῶν.

t R. τοὺς δέ.

Joann. XX, 22. 23. Ed. Lachm. vers. 23. —, ἀφέωνται αὐτοῖς· ἐάν τινων κτλ.

γε οἱ μαθηταὶ, οὓς ἱκάνωσε „διακόνους[1]) καινῆς διαθήκης, οὐ γράμματος, ἀλλὰ πνεύματος,“ λύοντες τὴν δεδεμένην ὄνον, καὶ τὸν πῶλον, ἄγουσι πρὸς τὸν Ἰησοῦν βουλόμενον ὀχήματι χρήσασθαι τοῖς ὑπὸ τῶν γνησίων αὐτοῦ μαθητῶν λελυμένοις ἀπὸ τῶν πάλαι δεσμῶν. Καὶ πρέπει γε τῷ υἱῷ τοῦ θεοῦ οὕτω χρείαν ἔχειν, — φιλάνθρωπος γάρ ἐστιν, — τῆς δεδεμένης ὄνου, καὶ τοῦ μετ' αὐτῆς δεδεμένου πώλου· χρείαν δ' αὐτῶν ἔχει, ἵνα αὐτοῖς ἐπικαθίσας ἀναπαύσῃ μᾶλλον, ἤπερ ἀναπαύσηται, τοὺς οἷς ἐπικαθέζεται.

16. Ἀλλὰ ζητήσει τις, πῶς ὁ λόγος τῶν ἑξῆς ἀκόλουθος ἔσται τοῖς ἀποδεδομένοις, οὕτως ἐχόντων· „εὐθέως[2]) δὲ ἀποστελεῖ αὐτούς·“ ἤ· „καὶ[3]) εὐθέως αὐτὸν ἀποστελεῖ πάλιν ὧδε·“ λύσεις δὲ τὸ ἐπηπορημένον, ζητήσας τὴν ἀποστολὴν, ἢ τῶν κατὰ τὸν Ματθαῖον δύο, ἢ τοῦ κατὰ τὸν Μάρκον πώλου. Ὅτι δὲ κύριος οὐδεὶς ἄλλος ἦν τῶν δεδεμένων, ἀλλ' ἢ ὁ ἡμῶν „εἷς[4]) κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς, δι' οὗ τὰ πάντα,“ ᾧ μηδαμῶς ἀντιλέγειν ἔμελλε τῶν λεγόντων τις· „εἰς[5]) τί λύετε τὸν πῶλον;“ ἢ ὅ, τιποτοῦν φασκόντων δῆλον· ὡς γὰρ μὴ ἀντερούντων αὐτῷ εἶπεν ὁ Σωτὴρ τό· „καὶ[6]) ἐάν τις ὑμῖν εἴπῃ τι, ἐρεῖτε· ὅτι ὁ κύριος αὐτῶν χρείαν ἔχει·“ ἤ· „ἐάν[7]) τις ὑμῖν εἴπῃ· τί λύετε τὸν πῶλον; εἴπατε ὅτι ὁ κύριος αὐτοῦ χρείαν ἔχει.“ Καὶ κατὰ τὸν Λουκᾶν δέ· „ἐάν[8]) τις, φησὶν, ὑμᾶς ἐρωτᾷ· διὰ τί λύετε;

---

[1]) II Cor. III, 6.
[2]) Matth. XXI, 3. Ed. Knapp. ἀποστέλλει.
[3]) Marc. XI, 3. coll. pag. 44. not. 2.
[4]) I Cor. VIII, 6.
[5]) Luc. XIX, 33. Edd. N. T. τί λύετε κτλ.
[6]) Matth. XXI, 3.
[7]) Marc. XI, 3. Edd. N. T. ab initio καὶ ἐάν τις —· τί ποιεῖτε τοῦτο; εἴπατε. Abhinc autem ed. Lachm. ὁ κύριος, pro ὅτι ὁ κύριος.
[8]) Luc. XIX, 31. coll. pag. 44. not. 3.

[redacted]

ἐρεῖτε ὅτι ὁ κύριος αὐτοῦ χρείαν ἔχει.“ Καὶ ζη-
εἰ μετὰ τὴν Ἱερουσαλὴμ, καὶ τὸ ἐπιβεβηκέναι
; ἢ τούτῳ τὸν Σωτῆρα, ἀποστολή τις ἐπί τι ἐρ-
γαῖον πρὸς τὸν τόπον γίνεσθαι ἔμελλεν, ἵνα
σιν ἡ ὄνος καὶ ὁ πῶλος ἔργον κατὰ τὸ σιω-
ν, ἐμφαινόμενον μὲν, οὐ τρανῶς δὲ δεδηλωμέ-
Ἔννοιαν δὲ τοῦ τοιούτου λαμβάνω ἐπιστήσας τῇ
ν ἐν τῷ κατὰ Ματθαῖον μακαρισμῶν, ἐν οἷς
ν „μακάριοι [1]) οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι, ὅτι αὐ-
ν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν·“ ἑξῆς γέγραπται
άριοι οἱ πραεῖς, ὅτι αὐτοὶ κληρονομήσουσι τὴν
Τήρει γὰρ ἐν τούτοις, ὅτι πρῶτον μὲν τῶν μα-
ων ἡ βασιλεία ἐστὶ τῶν οὐρανῶν· δεύτερον δὲ
μήσουσι τὴν γῆν· οὐχ ὥστε τὸν πάντα αἰῶνα
ʼ αὐτῆς· παρακληθέντες γὰρ, καὶ διὰ τὸ πεπει-
καὶ δεδιψηκέναι δικαιοσύνης, κορεσθέντες αὐ-
ἐλεηθέντες, καὶ τὸν θεὸν ἰδόντες, καὶ υἱοὶ αὐ-
θέντες, πάλιν ἐπὶ τὴν βασιλείαν ἀποκαθίσταν-
οὐρανῶν. Ἐὰν δὲ ὄνος καὶ πῶλος, οἷς ὁ Σω-
φασι, οἱ ἀποδεδομένοι τυγχάνωσι, μὴ προς-
τῷ λόγῳ παραβάλλοντι ἀλόγοις ζώοις ἀχθοφό-
ς φέροντας τὸν Ἰησοῦν αὐτοῖς ὀχούμενον· τάχα
τοιοῦτον νοήσας καὶ ὁ προφήτης εἶπε [2]) τὸ
α κτηνώδης, οὐχ ἁπαξαπλῶς, ἀλλὰ παρὰ τῷ
παρὰ τῷ Χριστῷ, κατὰ [3]) τό· „κἀγὼ [4]) κτηνώ-
ήθην παρὰ σοί·“ ὡς γὰρ πρὸς τὸν αὐτολόγον
ς τὴν τοῦ θεοῦ μεγαλειότητα κτηνώδεις ἐσμὲν,
ῖς μόνοι, ἀλλὰ καὶ ἡμῶν πολλῷ λογικώτεροι
ώτεροι· οὕτω δὲ καὶ ὡς πρὸς τὸ λογικὸν τοῦ
ς πρόβατά ἐσμεν αὐτοῦ, τῷ τὸν ἐν ἀνθρώποις

Matth. V, 3. — 5.
Edd. Huetianae: εἶπε. τὸ γεγονέναι κτηνώδης.
Ed. Ruaei: καὶ τό.
Psalm. LXXIII, 22. (LXXII.) LXX. viri ἐγενόμην.

καὶ τοῖς τελειοτάτοις λόγον παραβαλλόμενον τ
λόγῳ, πλεῖον ἔχειν ἀπόστημα ἀπ' ἐκείνου, ἢ δ
ἀπόστημα ὄνου καὶ πώλου ψυχὴ, ἢ προβάτου π
θρωπον. Καὶ τάχα ἀναβαίνοντα μὲν εἰς Ἱερ
ἐποχουμένου τοῦ Ἰησοῦ, τὸ ὑποζύγιον ἢ καὶ
τοιαῦτά ἐστιν· γενόμενα δὲ ἐκεῖ, οὐ μένει ὑπ
οὐδὲ πῶλος, ἀλλὰ ἀποστέλλεται μεταβαλόντα,
φεληθέντα, καὶ μετασχόντα τῆς τοῦ Λόγου θ
καὶ ὑπεροχῆς τῆς γνώσεως, ὥστε εἰς δόξαν θε
στέλλεσθαι αὐτὰ, εἰς τὸν τόπον ὅθεν ἐλύθη π
τοῦ κυρίου μεταποιήσαντος αὐτὰ, καὶ μισθὸν αὐ
δωκότος τοῦ ἐνηνοχέναι αὐτὸν τὴν τοιαύτην με
ὡς καὶ ἀποσταλῆναι αὐτὰ ἐπὶ τὸν πρότερον τόπ
ἔτι ἐπὶ τοῖς ἔργοις τοῖς πρότερον· οὐ γὰρ ἔ
φιλάνθρωπος ἡμῶν κύριος ἅπαξ αὐτὰ παραδ
τιμῆσαι, τῇ τε ἀπὸ τῶν δεσμῶν λύσει, καὶ τῇ
ὀχήσει, πάλιν αὐτὰ πέμπειν ἐπὶ τοὺς δεσμοὺς,
ἐλάττονα οὗ πεποίηκεν ἔργου, δεξάμενα τὸν
τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ. Πρέπον δὲ ἦν ἐπὶ τῷ τοιο
στηρίῳ, καὶ τοῖς μετ' αὐτοῦ λεγομένοις σφόδρα
καὶ ἐπιτείνειν χαρὰν [1]), τὸν καρπὸν τοῦ πνεύμα
θυγατέρα τοῦ θεοῦ Σιὼν, καὶ θυγατέρα αὐτοῦ
ρουσαλὴμ κηρύσσειν· ἤρχετο γὰρ αὐτῇ ὁ βασι
καιος καὶ σώζων, ἀλλὰ μετὰ τοῦ τηρεῖν τὸ δίκ
ναι, καὶ σώζων μετὰ δικαιοσύνης, καὶ εὐτρεπ
σωτηρίαν τοὺς σωζομένους. Αὐτὸς δὲ ἤρχετ
Σιὼν καὶ Ἱερουσαλὴμ πραΰς, καὶ ἐπιβεβηκὼς ἐ
ζύγιον, καὶ πῶλον νέον, ὡς ἀποδεδώκαμεν, ἐπ
τὸν Ἰσραὴλ, ἐν τῷ ἐξολοθρεύειν [3]) ἅρματα ἐξ Ἰ
παραπλήσια τυγχάνοντα ἅρμασι Φαραὼ, ὅτε
Φαραὼ, καὶ τὴν δύναμιν αὐτοῦ ἔῤῥιψεν εἰς θά

---

[1]) Galat. V, 22.
[2]) Matth. XXI, 5. coll. Zach. IX, 9.
[3]) Zach. IX, 10. — Exod. XV, 5.

[illegible] δὲ καὶ ἵππον[1]) ἐξολοθρεύων, τὸ πολεμικὸν ζῶον, [illegible] τῆς Ἱερουσαλήμ, ἵνα εἰρήνην ποιήσῃ τῷ Ἰσραήλ, [illegible] τὰ ἀπολωλότα αὐτοῦ πρόβατα, εἰρήνην δὲ [illegible] τῇ Ἱερουσαλήμ, ἐπανάγων αὐτῆς ἐκπεσόντα τὰ τέκνα. Πῶς δὲ οὐκ ἔμελλε μεγάλης χαρᾶς εἶναι ἄξιον [illegible] ἔρχεσθαι τὸν δίκαιον βασιλέα, καὶ σώζοντα, [illegible] εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ; ὅτε ἔμελλεν ἐξολοθρεύ[illegible] τόξον πολεμικόν, ἵνα μηκέτι οἱ ἁμαρτωλοὶ [illegible] τόξα, μηδὲ ἑτοιμάζωσι βέλη εἰς φαρέτραν, [illegible] ἐν σκοτομήνῃ τοὺς εὐθεῖς τῇ καρδίᾳ. [illegible] δὲ τότε καὶ πλῆθος καὶ εἰρήνη εἶναι ἀπὸ τῶν [illegible] καὶ σωζομένων ἐθνῶν, κατάρχοντος ὑδά[illegible] θαλάσσης τοῦ Σωτῆρος, κατάρχοντος δὲ καὶ [illegible] δι' ἐκβολὰς[2]) γῆς, καὶ διεξόδους ποιουμένων [illegible] τὰ πολλὰ αὐτῆς. Ὁ δὲ θέλων ἁπλού[illegible] τοῦ λαοῦ, οἷς ἐπιδεδήμηκεν ὁ Σωτήρ, ἀκού[illegible] „θύγατερ[4]) Σιών“ καὶ „θύγατερ Ἱερουσαλήμ·“ [illegible] ὁ λόγος μὲν προστάσσει χαίρειν τῇ θυγατρὶ [illegible] κηρύσσειν τῇ θυγατρὶ Ἱερουσαλήμ· εἰ δέ τι[illegible] οὐ τὰ τοῦ χαίρειν ποιήσαντες ἄξια, οὐδὲ [illegible] τὸ περὶ τοῦ κηρύσσειν πρόσταγμα, αὐ[illegible] γεγόνασιν ἑαυτῶν αἴτιοι τοῦ παθεῖν ἃ πεπόνθασιν, [illegible] λεχθῆναι αὐτοῖς· „ὑμῖν[5]) ἦν ἀναγκαῖον καταγ[illegible] τὸν λόγον τοῦ θεοῦ· ἐπεὶ δὲ ἀναξίους κρίνετε [illegible], ἰδοὺ στρεφόμεθα εἰς τὰ ἔθνη.“ Χρὴ δὲ καὶ

[1]) Zach. IX, 10. — Matth. X, 6.

[2]) Zach. IX, 10. — Psalm. XI, 2. (X.)

[3]) R. h. l. διεκβολὰς γῆς. Cfr. Zach. IX, 10. coll. [illegible] 45. not. 3.

[4]) Zach. IX, 9.

[5]) Act. XIII, 46. Ab initio edd. N. T. ὑμῖν ἦν ἀναγκαῖον πρῶτον λαληθῆναι τὸν λόγον τοῦ θεοῦ. In [illegible], excepto δέ post ἐπειδή, quod deest in ed. Lachm., eadem: ἐπειδὴ δὲ ἀπωθεῖσθε αὐτόν, καὶ οὐκ ἀξίους κρίνετε ἑαυτοὺς τῆς αἰωνίου ζωῆς, ἰδοὺ κτλ.

τοῦτο εἰδέναι, ὅτι πέντε περιτυχόντες ἐκδόσεσι τοῦ Ζαχαρίου, παρὰ μὲν τοῖς ἑβδομήκοντα καὶ τῷ Ἀκύλᾳ εὕρομεν[1]) τό· „αὐτὸς πραῢς καὶ ἐπιβεβηκὼς ἐπὶ ὑποζύγιον, καὶ πῶλον νέον“ ἤ· „ἐπὶ ὄνου, καὶ πώλου υἱοῦ ὀνάδων“ παρὰ δὲ Θεοδοτίωνι· „αὐτὸς ἐπακούων, καὶ ἐπιβεβηκὼς ἐπὶ ὄνον, καὶ πῶλον υἱὸν ὄνου“ παρὰ δὲ Συμμάχῳ· „αὐτὸς πτωχὸς, καὶ ἐπιβεβηκὼς ἐπὶ ὄνον, καὶ πῶλον υἱὸν ὀνάδος“ ἐν δὲ τῇ πέμπτῃ ἐκδόσει „αὐτὸς πτωχὸς καὶ ἐπιβεβηκὼς ἐπὶ ὑποζύγιον, καὶ πῶλον υἱὸν ὄνων“ Καὶ δύναταί γέ τις ταῦτα ἐφαρμόζειν τῇ κατὰ τὸν ἐξεταζόμενον τοῦ εὐαγγελίου τόπον ἱστορίᾳ, ὅτε πρᾶος, καὶ ἐπακούων, καὶ πτωχὸς ἐλήλυθεν εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ ὁ Σωτήρ· ἐπτώχευε γὰρ πλούσιος ὢν, ἵνα οἱ ἀκούοντες αὐτοῦ τοῦ ἐπακούοντος ἡμῶν, τῇ πτωχείᾳ αὐτοῦ πλουτήσωσιν.

17. Ἴδωμεν δὲ περὶ τῆς Βηθφαγὴ[2]) μὲν κατὰ Ματθαῖον, Βηθανίας δὲ κατὰ τὸν Μάρκον, Βηθφαγὴ δὲ καὶ Βηθανίας κατὰ τὸν Λουκᾶν. — Ταῦτα δὲ ἦν πρὸς τὸ ὄρος τὸ καλούμενον ἐλαιῶν. — Ἑρμηνεύεσθαι δέ φαμεν τὴν Βηθφαγὴ μὲν, οἶκον σιαγόνων, ἥτις[3]) τῶν ἱερέων ἦν χωρίον· Βηθανία δὲ, οἶκος ὑπακοῆς. Ἐπὶ τὸν οἶκον οὖν τῆς ὑπακοῆς ἄγεται τὰ λυόμενα, ἢ τὸ λυόμενον, ἵν᾽ ἐκεῖθεν ἐπιβῇ αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἐπὶ τὸν οἶκον τῆς σιαγόνος· περὶ ἧς ἐστιν εἰπεῖν, λαβόντα ἀφορμὰς καὶ ἀπὸ τῶν Κριτῶν, ἐν οἷς πηγή ἐστιν ἐπίκλητος σιαγόνος, ἀφ᾽ ἧς ἔπιεν[4]) ὁ Σαμψὼν διψήσας, ἢ τάχα ἐπεὶ τῷ τύπτοντι εἰς τὴν σιαγόνα[5]) δεῖ παρέ—

---

[1]) Zach. IX, 9. coll. pag. 46. not. 6.

[2]) H. et R. h. l. constanter Βηθφαγή. Cfr. Matth. XXI, coll. Marc. XI, 1. et Luc. XIX, 29.

[3]) Vet. interpr.: *quoniam maxilla propria pars erat sacerdotum ex lege.* Legerat: ὅτι τῶν ἱερέων ἦν μόριον.

[4]) Judic. XV, 19.

[5]) Matth. V, 39.

[redacted]

ὴν ἑτέραν, ὅτι σύμβολον[1]) τῆς τῶν σωζομέ-
κακίας ἡ Βηθφαγὴ ἦν, ὅθεν ἐκαθέζετο ὁ Ἰη-
τῶν ὑπὸ τῶν μαθητῶν κατὰ τὴν πρόσταξιν
ὶ λυθέντων. Καὶ τὸ ὄρος δὲ τῶν ἐλαιῶν ἐ-
νες λέγουσι καρποφοροῦσαι καλλιέλαιος[2]) οὔ-
ὸ[3]) δὲ ὡσεὶ ἐλαία κατάκαρπος ἐν τῷ οἴκῳ
" καὶ οἱ ἀρχόμενοι δὲ καὶ εἰσαγόμενοι ἐν αὐ-
ὡσεὶ νεόφυτα[4]) ἐλαιῶν κύκλῳ τῆς Χριστοῦ
τεκνία καὶ υἱοὶ ὄντες αὐτοῦ. Εἰ δὲ δεῖ ἐπι-
ὶ τοῖς δύο μαθηταῖς, οὓς ἀπέστειλεν ὁ Ἰησοῦς
λεδεμένην ὄνον, καὶ τὸν μετ' αὐτῆς πῶλον, ἵνα
ἀνάγωσιν αὐτῷ, λεκτέον μήποτε δύο μαθηταὶ
καὶ Παῦλος, δεξιὰς[5]) διδόντες ἀλλήλοις
ἵνα Πέτρος μὲν εἰς τὴν περιτομὴν πρὸς τὸ
γένηται, τὸν[6]) ὑπὸ τὸν ζυγὸν τοῦ νόμου
νον, Παῦλος δὲ εἰς τὰ ἔθνη, τὸν νέον καὶ ἀ-
πῶλον; Καὶ ἦσαν ἀμφότεροι, λέγω δέ, τὸ
καὶ ὁ πῶλος, πρὸ τοῦ Ἰησοῦ ἐν κώμῃ. καὶ
[7]) ἔνθα ἦσαν δεδεμένοι. Ἀλλ' οἱ τοῦ Ἰησοῦ
λύουσι, καὶ[8]) ἄγουσι πρὸς τὸν Ἰησοῦν ἀμφό-
α δ' ἐπανάγων τῷ λόγῳ τοὺς δύο μαθητάς,
ἐστὶ μὲν ἓν τάγμα τῶν διακονουμένων τοῖς
μῆς, ἄλλο δὲ τοῖς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν. Πλὴν κοι-
ὶ τῶν ἔργων αὐτῶν, λυόντων τὰ προστετα-

---

et R. in textu σύμβολον, H. tamen ad marg.,
: „forte legendum: ὅτι σύμβολον."
et R. καλλιέλαιος.
alm. LII, 8. (LI.)
alm. CXXVIII, 3. (CXXVII.)
I. II, 9. — 8.
et R. in textu: τὸν ὑπὸ τὸν ζυγόν, R. in no-
ὑπὸ τὸ ζυγόν."
et R. πολεῖ.
d. Huetianae ἄγουσι καὶ πρός κτλ.

γμένα ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ λύεσθαι· ὧν λυόντων ἐάν τις λέγει αὐτοῖς· „τί λύετε[1]) τὸν πῶλον;" ἢ ὅ, τιποτοῦν, λέγει περὶ ἀμφοτέρων, κηρύσσομεν ὅτι ὁ κύριος αὐτῶν τῶν πρότερον δεδεμένων χρείαν ἔχει. Χρείαν δὲ αὐτῶν ἔχει, ἐπιβαίνων αὐτοῖς λελυμένοις ἀπὸ τῶν ἁμαρτημάτων, καὶ ἄφεσιν αὐτῶν εἰληφόσι· δεδεμένοις γὰρ ἔτι καὶ σειραῖς[2]) τῶν ἰδίων ἁμαρτιῶν σφιγγομένοις ὁ Ἰησοῦς οὐκ ἐπικαθέζεται. Κατὰ μέντοι τὸν Μάρκον, καὶ τὸν Λουκᾶν, πῶλός[3]) ἐστι δεδεμένος, ἐφ' ὃν οὐδεὶς ἀνθρώπων ἐκάθισεν· οὐδὲν γὰρ λογικὸν καὶ κατὰ τρόπον γινόμενον ἐπέπρακτο, καὶ ἵδρυτο τῷ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν πώλῳ. Καὶ οὗτος, ἐφ' ᾧ οὐδὲν λογικὸν πρότερον ἐφίδρυτο, εὐτύχησε θεὸν αὐτῷ ἐπικαθεσθῆναι, Λόγον τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, ἵνα ὑπ' αὐτοῦ ἀγόμενος ἡνιοχοῦντος, καταντήσῃ ἐπὶ τὴν Ἱερουσαλὴμ τοῦ θεοῦ. Τοσαῦτα μὲν ἡμεῖς εἰς τὸν τόπον ἐπὶ τοῦ παρόντος εἴδομεν· ὁ δὲ δυνάμενος καὶ χωρῶν μείζονα εἰς τὸν τόπον χάριν, λεγέτω μείζονα καὶ βελτίονα, κἀκεῖνος μᾶλλον ἀκουέσθω ὑπὸ τῶν διψώντων εὐαγγελικῆς σαφηνείας.

18. „Πορευθέντες[4]) δὲ οἱ μαθηταὶ, καὶ ποιήσαντες καθὼς προσέταξεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, ἤγαγον τὴν ὄνον καὶ τὸν πῶλον," καὶ τὰ ἑξῆς, ἕως τοῦ· „ὁ ἀπὸ[5]) Ναζαρὲτ τῆς Γαλιλαίας." Ὁ δὲ Μάρκος οὕτω κατὰ τὸν τόπον ἐξέθετο· „καὶ[6]) ἀπελθόντες εὗρον πῶλον δεδεμένον πρὸς τὴν θύραν ἔξω ἐπὶ τοῦ ἀμφόδου, καὶ λύουσιν αὐτὸν," καὶ τὰ ἑξῆς, ἕως τοῦ· „εὐλογημένη[7]) ἡ

---

1) Luc. XIX, 33.
2) Prov. V, 22.
3) Marc. XI, 2. Luc. XIX, 30.
4) Matth. XXI, 6. Ed. Lachm. συνέταξεν pro προσέταξεν.
5) Ibid. XXI, 11. Ed. Lachm. Ναζαρέθ.
6) Marc. XI, 4. Ed. Knapp. ἀπῆλθον δὲ, καὶ εὗρον κτλ., ed. Lachm. καὶ ἀπῆλθον καὶ εὗρον κτλ.
7) Ibid. XI, 10. Ed. Knapp. βασιλεία (ἐν ὀνόματι

βασιλεία τοῦ πατρὸς ἡμῶν Δαβὶδ, εἰρήνη ἐν
τοις." Καὶ ὁ Λουκᾶς δὲ τοιαῦτά φησιν· „ἀπ-
[1]) δὲ οἱ ἀπεσταλμένοι εὗρον, καθὼς εἶπεν αὐ-
τα τὸν πῶλον," καὶ τὰ ἑξῆς, ἕως τοῦ· „ἐὰν[2])
πήσωσιν, οἱ λίθοι κεκράξονται." Ἀκολούθως
δεδομένοις περὶ τῶν ἀποσταλέντων δύο[3]) μα-
ὶ τὸ λῦσαι τὴν δεδεμένην ὄνον, καὶ τὸν πῶ-
μετ' αὐτῆς, καὶ πᾶσι τοῖς εἰς τὸν[4]) τόπον εἰ-
διηγησόμεθα καὶ τὰ ἐκκείμενα, ἐν οἷς λέλε-
πορευθέντες[5]) οἱ δύο μαθηταὶ, καὶ ποιήσαν-
ὸ τοῦ Σωτῆρος αὐτοῖς προστεταγμένα, ἤγα-
αὐτὸν τὴν ὄνον, καὶ τὸν πῶλον, οὓς οὐκ ἀφή-
τοὺς, ἀλλὰ κόσμον αὐτοῖς περιέθηκαν ἐν ἱμα-
χημοσύνην περιποιοῦσι, κοσμήσασι τὴν ὑπ' αὐ-
μένην ὄνον καὶ τὸν μετ' αὐτῆς πῶλον· — οἷς
ἦσαν κεκοσμημένοι καὶ ἐσκεπασμένοι —· καὶ
μημένοις τῇ ὄνῳ καὶ τῷ πώλῳ τοῖς ἐνδύμασι
ξάντων μαθητῶν, ἐπαναπαύσηται καὶ ἐφιδρυθῇ
οῦ Λόγος γινόμενος ἐπάνω μόνος, καὶ ἡνιο-
λελυμένων καὶ βασταζόντων αὐτόν. Ἀλλὰ τοῖς
ῶν διδαξάντων ἱματίοις, ἐπιτεθεῖσι τῇ ὄνῳ καὶ
ὁ Ἰησοῦς ἐπικαθέζεται· ἐπεὶ δὲ ἕκαστον ἐχρῆν
θαι τι τῷ πραεῖ βασιλεῖ, ἐπιβεβηκότι ὑποζυγίῳ
νέῳ, ἦν δὲ πλεῖστος ὄχλος ὁ συνεισερχόμενος
σαλὴμ τῷ Ἰησοῦ, καὶ οὗτοι ἔδειξαν καρπὸν τῆς
ρος ἀποδοχῆς ἐν τῷ τὰ ἑαυτῶν ἱμάτια ὑπο-

τοῦ — Δαυΐδ! ὡσαννὰ ἐν τοῖς κτλ., ed. Lachm.
ὡσαννὰ ἐν τοῖς κτλ.
uc. XIX, 32. Desunt verba: ἑστῶτα τὸν πῶ-
ld. N. T.
id. XIX, 40. Ed. Lachm. σιωπήσουσιν.
fr. Matth. XXI, 1. 2. coll. pag. 32. not. 4.
esideratur τόν in ed. Coloniensi.
atth. XXI, 6.

στρῶσαι, καὶ ὃν εἶχον κόσμον, καὶ σκέπην, τῷ ἐπικαθεζομένῳ τῇ ὄνῳ καὶ τῷ πώλῳ. Ἐν τῇ ὁδῷ τοίνυν, καθ' ἣν ἦγε τὴν ὄνον καὶ τὸν πῶλον ἐπὶ τὰ Ἱεροσόλυμα, ἔστρωσαν τὰ ἑαυτῶν ἱμάτια ὁ πλεῖστος ὄχλος, ἵνα καθαροῖς γῆς καὶ γηΐνων πραγμάτων καὶ μηδαμῶς ἔχουσι κονιορτὸν ἡ ὄνος καὶ ὁ πῶλος ἐπιβῇ τῇ Ἱερουσαλήμ. Καὶ τρίτον δέ τι τάγμα, τὸ παρὰ τοὺς δύο μαθητὰς καὶ τὸν ὑποστρώσαντα πλεῖστον ὄχλον τὰ ἱμάτια ἐν τῇ ὁδῷ, νῦν κατείλεκται· ἄλλοι γὰρ ὡραιότητα περιεποίουν τῇ ὁδῷ, δι' ἧς ὥδευεν ἐπὶ τὰ Ἱεροσόλυμα ὁ Ἰησοῦς ὀχούμενος τοῖς προειρημένοις· ἡ δὲ ὡραιότης ἦν, κοπτομένων κλάδων ἀπὸ δένδρων, καὶ στρωννυμένων παρ' ἑκάτερα τῶν ἐστρωμένων ἱματίων· εἰ μὴ ἄρα τοῦτο τέταρτον τάγμα ἦν· ἄλλοι γὰρ οἱ λύοντες μαθηταί, ἄλλη[1]) ἡ λυομένη ὄνος καὶ ὁ μετ' αὐτῆς πῶλος, καὶ τρίτοι ὁ πλεῖστος ὄχλος, καὶ τέταρτοι οἱ κόπτοντες τοὺς κλάδους ἀπὸ τῶν δένδρων, καὶ στρωννύντες ἐν τῇ ὁδῷ. Νόει δέ μοι ἀπὸ τούτων καὶ πέμπτον καὶ ἕκτον τάγμα, κατειλεγμένον τῶν τὸν Ἰησοῦν προαγόντων καὶ τῶν ἀκολουθούντων αὐτῷ· καὶ προάγοντας μὲν φήσεις, ἀπὸ τῶν πρὸ τῆς παρουσίας εἶναι ἐκ τοῦ λαοῦ δικαίων, τάχα καὶ προφητῶν· ἀκολουθοῦντας δέ, τοὺς ἀπὸ τῶν μετὰ τὴν παρουσίαν ἑπομένων τῷ Λόγῳ, καὶ ἀκολουθούντων αὐτῷ, εἴτε δικαίων, εἴτε καὶ ἀποστόλων Χριστοῦ. Πλὴν οὐκ ἄλλα μὲν ἔλεγον οἱ προάγοντες, ἄλλα δὲ οἱ ἀκολουθοῦντες· ἔκραζον γὰρ πάντες ἅμα ὡς χορὸς συνᾴδων καὶ σύμφωνος, καὶ ἔλεγον καὶ τὸ ἀνθρώπινον ὑμνοῦντες τοῦ Σωτῆρος ἐν τῷ· „ὡσαννὰ[2]) τῷ υἱῷ Δαβίδ·“ καὶ τὴν δευτέραν αὐτοῦ ἐπιδημίαν ἐν[3])

---

[1]) H. in textu: * ἄλλη. Restituas, si tibi placuerit, καί ante ἄλλη. Equidem in vulgari lectione persisto.

[2]) Matth. XXI, 9. Ed. Knapp. Ὡσαννὰ — Δαυΐδ, ed. Lachm. Ὡσαννὰ — Δαυείδ.

[3]) Desunt h. l. verba: ἐν τῷ, in edd. H. et R.

τῷ „εὐλογημένος[1]) ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου.“
ὶ τὴν εἰς τὰ ἅγια ἀποκατάστασιν ἐν τῷ· „ὡσαννὰ ἐν
ῖς ὑψίστοις.“

19. Τούτων δὴ τῶν τριῶν ἐκφωνήσεων λεγομένων
ὸ τῆς συμφωνίας τῶν προαγόντων, καὶ ἀκολουθούν-
ν τῷ Ἰησοῦ, ὁ μὲν εἰσήει[2]) εἰς τὰ ἀληθινὰ Ἱεροσό-
μα· ξενισθεῖσαι δὲ αἱ οὐράνιαι δυνάμεις, αἵτινες λέ-
νται πᾶσα εἶναι ἡ πόλις, ἔφασκον· „τίς ἐστιν οὗτος;“
άλογον τοῖς προφητευθεῖσιν ἐν κγ' ψαλμῷ περὶ τῆς
λήψεως τοῦ Σωτῆρος, καὶ τοῦ ξενισμοῦ τῶν οὐρα-
ων[3]) δυνάμεων ξενιζομένων ἐπὶ τῷ καινῷ τοῦ σω-
τικοῦ αὐτοῦ ὀχήματος θεάματι. Ἔχει δὲ οὕτως ἐν
ψαλμῷ· „ἄρατε[4]) πύλας οἱ ἄρχοντες ὑμῶν, καὶ ἐπ-
θητε πύλαι αἰώνιοι, καὶ εἰσελεύσεται ὁ βασιλεὺς τῆς
ξης,“ καὶ τὰ ἑξῆς. Καὶ ἐν Ἡσαΐᾳ δὲ παραπλήσια
οφητεύεται περὶ τῆς μετὰ τὴν οἰκονομίαν ἀνόδου τοῦ
τῆρος· γέγραπται γάρ· „τίς[5]) οὗτος ὁ παραγενόμε-
ς ἐξ Ἐδὸμ, ἐρύθημα ἱματίων αὐτοῦ ἐκ Βοσὸρ, οὗτος
αῖος ἐν στολῇ;“ Τὰ δὲ[6]) κατὰ τὸν τόπον ὅλα καὶ
δυνήσῃ ἀναλεξάμενος κατανοῆσαι, τί τε λέγουσιν αἱ
νιζόμεναι δυνάμεις ἐπὶ τῆς τοῦ σωτηρίου σώματος ἀνό-
υ, καὶ τί αὐταῖς ἀποκρίνεται. Ταῦτα δή μοι παρεί-
πται βουλομένῳ σῶσαι τὴν ἀκολουθίαν τῆς κατὰ τὴν
αφὴν τροπολογίας, ὅτι „εἰσελθόντος[7]) αὐτοῦ εἰς Ἱε-
σόλυμα, ἐσείσθη πᾶσα ἡ πόλις, λέγουσα· τίς ἐστιν
τος;“ Μετὰ δὲ τοῦτο ἑξῆς γέγραπται, ὅτι πολλοὶ

---

1) Matth. XXI, 9. — Ed. Lachm. constanter: ὡσαννά.
2) H. et R. εἰσήει. — Matth. XXI, 10.
3) H. et R. recte οὐρανίων.
4) Psalm. XXIV, 7. (XXIII.)
5) Jes. LXIII, 1. LXX. interpretes: ἐξ Ἐδὼμ, ἐρύθ. ἱματίων ἐκ Βοσόρ; οὕτως ὡραῖος κτλ.
6) Ed. Colon. minus recte: τὰ καὶ κατά κτλ.
7) Matth. XXI, 10. — 11. Ed. Lachm. Ναζαρέθ.

ζητεῖν ἐκβαλλομένους ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ τοῦ θεοῦ τ
ἐπιπληττομένους, ὡς πεποιηκότας τὸν τῆς π
οἶκον λῃστῶν σπήλαιον. Οὐκ οἶδα δὲ εἰ, κἂν
τις, δύναται ἀκολούθως τῷ· „χαῖρε [2]) σφόδρα,
Σιών" σῶσαι τὴν πᾶσαν καὶ τῶν ἑξῆς τοῖς ἐκ
ἀκολουθίαν. Μετὰ ταῦτα ἐξετάσωμεν καὶ τό·
νὰ [3]) τῷ υἱῷ Δαβίδ, εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος
ματι κυρίου, ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις·" ποῖον ἐ
Σαφῶς μὲν οὖν τό· „εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος
ματι κυρίου" αὐταῖς λέξεσι κεῖται ἐν τῷ πρὸ
γίστου ψαλμοῦ ψαλμῷ, λεγομένῳ ἔν τισιν ἀντ
ριζ'. Δοκεῖ δέ μοι τὰ ἀντὶ τοῦ· „ὦ [4]) κύρι
δή·" προτεταγμένα τοῦ· „εὐλογημένος ὁ ἐρχό
ὀνόματι κυρίου·" ἑβραϊκῶς ἐκκεῖσθαι ἐν τῷ· „ὡ
τῷ υἱῷ Δαβίδ." Οὕτω δὲ καὶ εἶχεν ἡ ἑβραϊ
„ἀννὰ ἀδωναΐ ὡσειεννάν. Ἀννὰ ἀδωναΐ ἀσαλ
βαρούχ ἀββὰβ σαΐμ ἀδωναΐ." Εἶτα δοκεῖ μοι
λήνων συνεχῶς γραφόμενα τὰ εὐαγγέλια μὴ
τὴν διάλεκτον, συγκεχύσθαι ἐν τοῖς κατὰ τὸ
ἔχουσι [6]) ταῦτα ἀπὸ τοῦ προειρημένου ψαλμοῦ.

[1]) Matth. II. 23. Deest ὁ in edd. N. T. ite

τὸ ἀκριβὲς βούλει μαθεῖν τῆς λέξεως, ἄκουε Ἀκύλου ἑρμηνεύσαντος ὡδί· „ὦ δὴ κύριε σῶσον δή. Ὦ δὴ κύριε εὐόδωσον[1]) δή· εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου.“ Ἀλλὰ γὰρ ἐπανακεφαλαιωσώμεθα τὰ κατὰ τὸν τόπον, καὶ λέγωμεν ὅτι ἤτοι Παῦλος καὶ Πέτρος, ἢ τὰ δύο εἴδη τῶν διδασκόντων, λύσαντες ἀπὸ τῶν δεσμῶν κατὰ τὴν τοῦ Ἰησοῦ πρόσταξιν τοὺς ἀπὸ περιτομῆς, καὶ τοὺς ἀπὸ ἀκροβυστίας, ἐκόσμησαν αὐτούς, καὶ πεποιήκασιν εὐπρεπεῖς πρὸς τὸ ὀχήσασθαι αὐτοῖς τὸν Λόγον ἀνιόντα εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ, καὶ τὰ λοιπὰ κατὰ μὲν μίαν ἔσται διήγησιν· κατὰ δὲ ἑτέραν, ἀεὶ ἐνέστηκε τῶν ἀποδεχομένων τὸν Ἰησοῦν, στρωννύντων αὐτῷ διὰ τῶν ἰδίων ἐνδυμάτων τὴν ὁδὸν καὶ κοσμούντων αὐτὴν τοῖς κλάδοις, καὶ προαγόντων, καὶ ἐπακολουθούντων. Καὶ ἄλλως δὲ ἕκαστος διὰ μὲν τῶν ἤδη πεπραγμένων προάγει τὸν Ἰησοῦν· διὰ δὲ τῶν πραχθησομένων ἐπακολουθεῖ αὐτῷ, καὶ λέγει τὰ ἀναγεγραμμένα. Καὶ εἰς ταῦτα δὲ ἡμεῖς μὲν τοσαῦτα εἴδομεν· ὁ δὲ ἡμῶν διαφέρων πλείονα καὶ βλεπέτω καὶ διδασκέτω. Πλὴν ἔν[2]) τινι τῶν εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγέλιον ἐπὶ ποσὸν καὶ ταῦτα ἐξητάσαμεν, ὅτε προέκειτο διηγήσασθαι τό· „τῇ[3]) ἐπαύριον οὖν ὄχλος πολὺς ὁ ἐλθὼν εἰς τὴν ἑορτήν,“ καὶ τὰ ἑξῆς.

Περὶ τῶν ἐκβληθέντων ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ.

20. „Καὶ[4]) εἰσῆλθεν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸ ἱερὸν τοῦ

---

[1]) Ed. Ruaei minus recte: *εὐώδοσον*. Cfr. Psalm. CXVIII, 25. 26. (CXVII.)

[2]) Cfr. Tom. II. ed. nostrae pag. 376. not. 3.

[3]) Ev. Joann. XII, 12. Deest *οὖν* in edd. N. T. Cfr. Tom. I. ed. nostrae p. 316. lin. 2. et 3.

[4]) Matth. XXI, 12. Ed. Knapp. *ἱερὸν (τοῦ θεοῦ), καί κτλ.*, ed. Lachm. *καὶ εἰσῆλθεν Ἰησοῦς εἰς τὸ ἱερόν, καί κτλ.*

θεοῦ, καὶ ἐξέβαλε πάντας τοὺς πωλοῦντας καὶ ἀγοράζοντας ἐν τῷ ἱερῷ," καὶ τὰ ἑξῆς. Τὰ δὲ κατὰ τὸν τόπον καὶ οἱ λοιποὶ τρεῖς εὐαγγελισταὶ ἐξέθεντο, ὧν τὴν πρὸς ἀλλήλους διαφορὰν οὐ τοῦ προκειμένου καιροῦ ἐστι διηγήσασθαι· ἀρκέσει γὰρ τὸ ἐν τῷ ἐξεταζομένῳ εὐαγγελίῳ κατὰ τὸ δυνατὸν ἡμῖν σαφηνίσαι. Τῶν τεσσάρων εὐαγγελιστῶν ἀναγραψάντων τὰ κατὰ τὸν τόπον, πλείονα τὰ κατὰ τὸ δυνατὸν ἡμῖν ἐξήτασται ὑπαγορεύουσιν εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην, καὶ ὡς οἷόν τε ἦν σαφηνίζουσι τό· „καὶ[1]) εὗρεν ἐν τῷ ἱερῷ τοὺς πωλοῦντας βόας καὶ πρόβατα καὶ περιστερὰς," καὶ τὰ ἑξῆς ἔνθα κατασκευάζομεν οὐκ ἐλάττονα τῶν παραδόξων δυνάμεων εἶναι τοῦ Ἰησοῦ καὶ τὴν προκειμένην, ὅτι τέκτονος μὲν νομιζόμενος εἶναι υἱὸς, τοσαύτῃ παῤῥησίᾳ καὶ ἐξουσίᾳ ἐχρήσατο, ἐκβάλλων ἐν πανηγύρει ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ τοὺς ἀναγεγραμμένους, ὁποίᾳ οὐδ' ὁ τοῦ ἔθνους ἡγούμενος χρώμενος[2]) εὐχερῶς ἂν ἤνυσε τοῦθ' ὅπερ Ἰησοῦς πεποίηκε. Καὶ ἐτροπολογήσαμεν δὲ[3]) δουλεύσαντες τῇ λέξει, ὡς ἐχωροῦμεν, τὸ Ἰωάννου βούλημα· ἀλλ' ἐπεὶ καὶ νῦν ὁ εἱρμὸς ἡμᾶς ἀπαιτεῖ εἰπεῖν κατὰ τὴν Ματθαίου λέξιν περὶ τῶν ἐκκειμένων, τὸν πατέρα τῆς σοφίας ἐπικαλεσάμενοι, φέρ' ἴδωμεν εἰ ἄξιόν τι δυνάμεθα τῆς Ἰησοῦ μετὰ θάρσους πράξεως εἰπεῖν εἰς τὸν τόπον. Καὶ πρῶτον λεκτέον, τί τὸ ἱερὸν τοῦ θεοῦ, ὅπερ ὁμολογῶν ὁ θεὸς εἶπεν ἐν τῷ προφήτῃ· „ὁ οἶκός[4]) μου οἶκος προσευχῆς κληθήσεται." Ἀνάλογον μὲν οὖν τῇ κατὰ σάρκα περιτομῇ, καὶ ταῖς σωματικαῖς τοῦ νόμου ἑορταῖς καὶ θυσίαις, ἱερὸν ἐνομίζετο τοῦ θεοῦ εἶναι τὸ ἐκ λίθων ἀναισθήτων κατασκεύασμα, οἰκοδομη-

---

[1]) Ev. Joann. II, 14.

[2]) Desideratur χρώμενος in ed. Ruaei.

[3]) H. et R. καὶ ἐτροπ. δέ. Legerim: καὶ ἐτροπολογήσαμέν γε.

[4]) Jes. LVI, 7.

ἀπὸ Σολομῶντος πρῶτον, καὶ ἀνοικοδομηθὲν ἐπὶ Ἔσδρα, πλὴν μετὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος οἰκονομίαν Ῥωμαίων καθαιρεθέν. Καὶ οἶκος ἐκεῖνος ὑπελαμβάνετο εἶναι εὐχῆς· οὗ καθαιρεθέντος, ἀναγκαῖον Ἰουδαίους, ὡς μηκέτι ἔχοντας οἶκον προσευχῆς, λέγειν μηκέτι ἔχειν τὸ ἐξαίρετον τῆς ἐπισκοπῆς τοῦ θεοῦ, ὃ ἔχειν ᾤοντο παρὰ τὸ ἐν τῷ οἴκῳ τῆς προσευχῆς εὔχεσθαι, μηδὲ τὰ τῆς νομικῆς λατρείας ἐπιτελεῖν. Καὶ ἐκβεβληκέτω σωματικῶς ἀπ' ἐκείνου, ὁ καὶ σύμβολα ποιήσας τῶν ἰδίων πνευματικῶν πράξεων, Σωτὴρ ἡμῶν τοὺς πωλοῦντας καὶ ἀγοράζοντας, καὶ τὰς τραπέζας τῶν κολλυβιστῶν καταβεβληκέτω, καὶ τὰς καθέδρας τῶν πωλούντων τὰς περιστεράς, καὶ εἰρηκέτω τὰ ἐκκείμενα, εἰς ἐπιστροφὴν τοῦ τότε λαοῦ, ἀντὶ[1]) σεμνῆς πανηγύρεως ἐκκαλουμένης ἐν ὀνόματι θεοῦ σχολαζόντων τῷ πωλεῖν καὶ ἀγοράζειν, οὐκ ἐν τῇ καθηκούσῃ χώρᾳ ἐν ᾗ ἔδει πωλεῖν καὶ ἀγοράζειν, ἀλλ' ἐν τῷ ἱερῷ· ἔνθα ἐχρῆν μὲν συναγομένους εὔχεσθαι ὡς ἐν οἴκῳ προσευχῆς· ἐποίουν δὲ τὰ ἐναντία τῇ εὐχῇ ἐν αὐτῷ, ὡς ἐν οἴκῳ ἐμπορικῷ πωλοῦντες καὶ ἀγοράζοντες, καὶ ἀργύρια κολλυβίζοντες, καὶ ἐπὶ καθεδρῶν καθεζόμενοι ἵνα πωλῶσι περιστεράς. Καὶ τὸ ἄσεμνον τῶν γινομένων παρὰ Ἰουδαίοις τότε ὁ Ἰησοῦς ἡμῶν καθῃρηκέτω, ἐλέγξας τούς, ἀντὶ τοῦ κατὰ τὸν νόμον ἑορτάζειν, ἐμπορευομένους καὶ σωματικῶς τρυφῶντας.

21. Καὶ νῦν δὲ νομίζω ἱερὸν ἐκ λίθων ζώντων οἰκοδομηθὲν εἶναι τὴν ἐκκλησίαν, καὶ εἶναι ἐν αὐτῇ τινας οὐχ ὡς ἐν ἐκκλησίᾳ ζῶντας, ἀλλ' ὡς κατὰ[2]) σάρκα στρατευομένους, οἵτινες καὶ ποιοῦσι τὸν τῆς προσευχῆς ἐκ ζώντων λίθων οἶκον, λῃστῶν διὰ τὴν αὐτῶν κακίαν σπήλαιον· τίς γὰρ κατανοήσας τὰ ἐν τισιν ἐκκλησίαις ἁμαρτανόμενα ὑπὸ τῶν νομιζομένων πορισμὸν εἶναι

---

[1]) H. et R. ἀντὶ σέμνης κτλ.
[2]) II Cor. X, 3.

τὴν ἑτέρων εὐσέβειαν, καὶ δέον ἐκ τοῦ εὐαγγελίου
νον διαζῆν,[1]) τοῦτο μὲν μὴ ποιούντων, πλοῦτον δὲ
πολλὴν κτῆσιν συναγόντων, οὐκ ἐρεῖ σπήλαιον λῃσ
γεγονέναι τὸ τηλικοῦτον τῆς ἐκκλησίας μυστήριον;
ἂν εἰπεῖν τὸν Ἰησοῦν ἐπὶ τοῖς ἁμαρτανομένοις ἐ
ᾠκοδόμησεν ἱερῷ ζῶντι, τό τε ἀπὸ τῶν ψαλμῶν οἰ
ἔχον· „τίς[2]) ὠφέλεια ἐν τῷ αἵματί μου, ἐν τῷ κ
βῆναί με εἰς διαφθοράν;“ καὶ τὸ ἀπὸ τοῦ, ὡς οἰ
Ὡσηὲ,[3]) ἔνθα ἡ τοῦ Ἰησοῦ ψυχὴ λέγει δυσαρεστου
τῷ βίῳ τῶν ἁμαρτανόντων, καὶ ἐν τῷ ἱερῷ εἶναι
κούντων, τό· „οἴμοι, ὅτι ἐγενήθην ὡς συνάγων κ
μην ἐν ἀμητῷ, καὶ ὡς ἐπιφυλλίδα ἐν τρυγητῷ,
ὄντος στάχυος τοῦ φαγεῖν τὰ πρωτόγονα. Οἴμοι ψ
ὅτι ἀπόλωλεν εὐλαβὴς ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ὁ κατορθῶ
ἀνθρώποις οὐχ ὑπάρχει.“ Καὶ ἐὰν προσκόπτῃς γ
ταῦτα λέγειν τὸν Ἰησοῦν, καὶ πενθοῦντα ἡμῶν
πταίσματα φάσκειν τό· „οἴμοι ψυχή·“ συνεξέτασον
τοις τὸ ἀπὸ τοῦ εὐαγγελίου, ἔνθα γέγραπται, ὅτι „ἰδὼ
τὴν Ἱερουσαλὴμ ἔκλαυσεν ἐπ' αὐτὴν[4]), καὶ εἶπε.“
μᾶλλόν γε, εἴπερ εὐλόγως ἔκλαυσεν ἐπὶ Ἱερουσα
εὐλογώτερον κλαύσεται ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν, οἰκοδ
θεῖσαν μὲν ἵνα οἶκος προσευχῆς ᾖ, γενομένην δὲ
τὴν αἰσχροκέρδειαν καὶ τρυφήν τινων, ἀλλ' εἴθε μὴ
τῶν ἡγουμένων τοῦ λαοῦ, σπήλαιον λῃστῶν. Ἀλλὰ

---

1) Ed. Colon. minus recte: διὰ ζῆν.

2) Psalm. XXX, 9. (XXIX.)

3) Cfr. Mich. VII, 1. 2. LXX. interpretes ve
οὐχ ὑπάρχοντος βότρυος pro οὐκ ὄντος στάχυος. Ii
vers. 2. εὐσεβής pro εὐλαβής, et κατορθῶν pro ὁ
τορθῶν.

4) Luc. XIX, 41. coll. Tom. I. ed nostrae p.
not. 1. et 2. et p. 334. not. 8.

5) H. et R. h. l., cfr. Tom. I. ed. nostr. pag.
not. 1. coll. not. 2. et pag. 334. not. 8., ἐπ' αὐτῇ.

ἂν ἀνελθὼν Ἰησοῦς εἰς τὸ ἱερὸν τοῦ θεοῦ, καὶ ἐκάθαρεν αὐτὸ, ἐκβαλὼν πάντας τοὺς πωλοῦντας καὶ ἀγοράζοντας ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ τὰς τραπέζας τῶν κολλυβιστῶν καταστρέψας μετὰ τῶν καθεδρῶν, ἐν αἷς ἐκαθέζοντο οἱ πωλοῦντες τὰς περιστεράς. Νῦν δὲ ὅσον μὲν οὐκ ἐπιφαίνεται οἱ τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ γινόμενοι ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἐν συναγωγαῖς, εἰσὶν οἱ πωλοῦντες καὶ ἀγοράζοντες ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ τὰ λοιπὰ ποιοῦντες, καὶ οὐδαμοῦ Ἰησοῦς αὐτοῖς ἐπιφαίνεται, ἵνα ἐκβαλὼν σώσῃ τοὺς ἐκβαλλομένους, ἐκβληθέντας ποιήσῃ συναισθηθῆναι τῆς ἁμαρτίας, καὶ εἰσελθεῖν εἰς τὸ ἱερὸν, οὐκέτι πωλεῖν καὶ ἀγοράζειν, ἢ τὰ λοιπὰ ποιεῖν· ἐπὰν δὲ ἐπιδημήσῃ ἐπὶ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, καὶ ὡς ἀγαπῶν ἡμᾶς ἐπιδημήσῃ, ἵνα παιδεύσῃ καὶ μαστιγώσῃ ὡς υἱοὺς, οὓς ἡμᾶς παραδέξηται, τότε εἰσελεύσεται ἡ δύναμις Ἰησοῦ συναγομένων ἡμῶν καὶ τοῦ πνεύματος τοῦ ἡμετέρου, καὶ εἰσελθοῦσα ἐκβαλεῖ πάντας τοὺς πωλοῦντας, καὶ ἀγοράζοντας ἐν τῷ ἱερῷ· πωλοῦντας μὲν, καὶ ὡσπερεὶ ἀπεμπωλοῦντας [1]) εἴ καί τι χρηστὸν εἶχον, ἀγοράζοντας δὲ ἀντ' ἐκείνων τὰ φαῦλα, καὶ ταῦτα ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ θεοῦ, τῇ ἐκκλησίᾳ, πράττοντας. Ἀλλ' εἴθε εἰσελθὼν εἰς τὸ ἱερὸν τοῦ πατρὸς, τὴν ἐκκλησίαν, τὸν οἶκον τῆς προσευχῆς, καταβάλλοι ὁ Ἰησοῦς τὰς τῶν κολλυβιστῶν καὶ φιλαργύρων τραπέζας, καὶ εἰς πολλὰ εὐτελῆ καὶ οὐδενὸς λόγου ἄξια κατακερματιζόντων τὰ δόκιμα ἀργύρια, ἵνα βλάψωσι μὲν ἐκείνους οἷς κολλυβίζουσιν, αὐτοὶ δὲ μὴ εἰς δέον χρήσωνται τῷ ἀργυρίῳ. Εἰσὶ δὲ καὶ ἄλλοι ἐν τῷ ἱερῷ πωλοῦντες καὶ ἀγοράζοντες τὰς Χριστοῦ περιστερὰς, καὶ παραδιδόντες τοὺς ἀκεραίους [2]) ὡς περιστεράς, τοὺς εὐξαμένους καὶ εἰπόντας „τίς δώσει μοι πτέρυγας ὡσεὶ περιστερᾶς, καὶ

---

[1]) H. et R. ἀπεμπωλοῦντας, non ἀπεμπολῶντας.

[2]) Matth. X, 16.

πετασθήσομαι, καὶ καταπαύσω;“ ¹) καὶ ἐπακου
τας, ἄρχουσιν οἷς οὐ δεῖ.

22. Καὶ νομίζω ἁρμόζειν τὸν περὶ τῶν πωλο
τὰς περιστερὰς λόγον τοῖς παραδιδοῦσι τὰς ἐκκ
αἰσχροκερδέσι, καὶ τυραννικοῖς, καὶ ἀνεπιστήμοσ
ἀνευλαβέσιν ἐπισκόποις, ἢ πρεσβυτέροις, ἢ διακ
διόπερ μόνων τῶν πωλούντων τὰς περιστερὰς καθ
ὠνόμασεν ὁ Ματθαῖος, καὶ ὁ Μάρκος, ἅς φασι
στράφθαι ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ. Ὡς εἴθε τούτων ἤκουο
τοῦ πρέποντος νοῦ τῇ θείᾳ γραφῇ οἱ ἐπὶ τῆς καθ
Μωϋσέως αὐχοῦντες καθέζεσθαι, καὶ πωλοῦντες
ἐκκλησίας περιστερῶν, καὶ παραδιδόντες αὐτὰς
τοις προεστηκόσι, περὶ ὧν λέγοιτ' ἂν τὸ ἐν τῷ Ἰε
ὑπὸ τοῦ κυρίου λεγόμενον· „οἱ ἡγούμενοι ²) τοῦ
μου ἐμὲ οὐκ ᾔδεσαν· ³) υἱοὶ ἄφρονές εἰσι, καὶ οὐ
ετοί, σοφοί εἰσι τοῦ κακοποιῆσαι, τὸ δὲ καλῶς πι
οὐκ ἔγνωσαν“ καὶ τὸ ἐν τῷ Μιχαίᾳ, οἶμαι, οὔτ
λεγμένον· „οἱ ἡγούμενοι ⁴) τοῦ λαοῦ μου ἐκβληθ
ται ἐξ οἴκου τρυφῆς αὐτῶν“ εἰ γὰρ ἤκουον, οι
ἐπώλησαν τὰς Χριστοῦ περιστερὰς, ἀλλὰ κατέσ
ἄρχοντας αὐτῶν φειδομένους τῶν περιστερῶν, καὶ
νοουμένους τῆς σωτηρίας αὐτῶν, καὶ οὐ περιβλεπ
νους τίνα ὡς παχεῖαν περιστερὰν θύσαντες καταθ
σονται. Λέγει δὲ Ἰησοῦς τοῖς ἐκβαλλομένοις, ὡς
λοῦσι καὶ ἀγοράζουσι, καὶ τοῖς κολλυβισταῖς, καὶ
πωλοῦσι τὰς περιστερὰς, δυσωπῶν αὐτοὺς ἀπὸ τῶ
ἐκ προσώπου τοῦ πατρὸς λεγομένων προφητειῶν
τὸ μὲν γεγραμμένον ἐστίν· „ὁ οἶκός ⁵) μου οἶκος π

---

¹) Psalm. LV, 6. (LIV.) — H. et R. καπαύσω.
²) Jerem. IV, 22. LXX. interpretes: οὐκ ἐπέγνω
³) H. et R., item LXX. viri: ᾔδεισαν.
⁴) Mich. II, 9. LXX. interpretes: ἡγούμενοι μου ἀποῤῥιφήσονται ἐκ τῶν οἰκιῶν κτλ.
⁵) Matth. XXI, 13. coll. Jes. LVI, 7.

κληθήσεται·“ οὐδὲν γὰρ ἄλλο δεῖ εἶναι ἐν ἐκκλη-
οῦ ἢ εὐχὴν πάσης ἁγίας πράξεως, καὶ προκαλου-
τὴν τοῦ Θεοῦ ἐπισκοπὴν εἰς εὐχὴν παρὰ Θεῷ λο-
κῆς, καθὸ καὶ τό· „ἀδιαλείπτως[1]) προσεύχεσθε·“
ἐν ἐστιν· ὑμεῖς δὲ, ὦ οὗτοι, ταῖς ὑμετέραις κα-
τὸν τῆς προσευχῆς οἶκον σπήλαιον λῃστῶν πεποι-
καὶ εὑρεῖν ἔστι πολλαχοῦ κατὰ βραχὺ οὕτως εἰς
φὴν ὁδεύσαντα τὰ τῆς νομιζομένης ἐκκλησίας
ματα, ὡς μηδὲν σπηλαίου λῃστῶν διαφέρειν τὸ
μα συναγόμενον ἐν ὀνόματι Χριστοῦ, ὥστ’ ἂν
αὐτοῖς· „δι’ ὑμᾶς[2]) διὰ παντὸς τὸ ὄνομά μου
ἐν τοῖς ἔθνεσιν.“ Εἰ δὲ δεῖ τὰ εἴδη τρία
τῶν ἐνταῦθα κατειλεγμένων προσφιλονει-
τῇ σαφηνείᾳ τῆς γραφῆς ἐπιμελέστερον διηγή-
, μήποτε οἱ μὲν ἐν τῷ λαῷ μηδενὶ ἢ τῷ κόσμῳ
ζῶντες, καὶ περὶ τὸ πωλεῖν καὶ ἀγοράζειν μόνον
ατριβὰς ἔχοντες, καὶ σπανίως ταῖς προσευχαῖς
καρτεροῦντες, καὶ οἷς ἀπαιτεῖ ἔργοις ὁ θεῖος Λό-
ν οἱ πωλοῦντες καὶ ἀγοράζοντες ἐν τῷ ἱερῷ
οῦ· οἱ δὲ μὴ καλῶς διάκονοι διοικοῦντες[3]) τὰ
ίας χρήματα, ἀλλ’ ἀεὶ μὲν ταῦτα ψηλαφῶν-
ὁ λῶς δὲ αὐτὰ οἰκονομοῦντες, ἀλλὰ σωρεύοντες
ζόμενον πλοῦτον, καὶ χρήματα, ἵνα πλουτῶσιν
ων εἰς λόγον πτωχῶν διδομένων, οὗτοί εἰσιν οἱ
σταὶ τραπέζας χρημάτων ἔχοντες, ἃς κατέστρεψεν
οῦς· οἱ δὲ τὰς πρωτοκαθεδρίας πεπιστευμένοι τοῦ
ἐπίσκοποι καὶ πρεσβύτεροι, καὶ ὡσπερεὶ ἀποδιδό-
ύλας ἐκκλησίας οἷς οὐ χρὴ, καὶ καθιστάντες οὓς

---

[1]) I Thess. V, 17. — Matth. XXI, 13. coll. Je-
VII, 11.
[2]) Jes. LII, 5. LXX. viri: διαπαντός.
[3]) Ed. Ruaei min. recte: διοικοῦντες.

οὐ δεῖ ἄρχοντας, οὗτοί εἰσιν οἱ πωλοῦντες τὰς περιστερὰς, ὧν τὰς καθέδρας κατέστρεψεν [1]) ὁ Ἰησοῦς. Ἕκαστος οὖν τῶν ἐπὶ καθέδρας καθεζομένων ἐκκλησιαστικῆς, καὶ ἀγαπώντων [2]) τὰς πρωτοκαθεδρίας ἐν ταῖς συναγωγαῖς, προσεχέτω μήποτε οὕτω καθέζεται ἐπὶ τῆς ἑαυτοῦ καθέδρας, ὥστε ἐλθόντα τὸν Ἰησοῦν καταστρέψαι αὐτὴν, ὡς ἀξίαν καταστροφῆς. Ἀλλὰ καὶ ἕκαστος τῶν ἀπὸ διακονίας συναγόντων χρήματα, νοήσας τὴν προκειμένην γραφὴν, μηκέτι σωρευέτω εἰς τὰς τραπέζας ἀργύριον, ἵνα μὴ καταστρέψῃ αὐτὰς ὁ Ἰησοῦς. Ἀλλὰ καὶ οἱ ὑπὸ μεριμνῶν τε καὶ φροντίδων βιωτικῶν ἀγόμενοι εἰς ἀγορασμοὺς καὶ πράσεις, φροντιζέτωσαν μήποτε ἐλθὼν ὁ Ἰησοῦς ἐκβάλῃ αὐτοὺς ἐκ τοῦ ἱεροῦ, ὅτε [3]) ὁ ἐκβεβλημένος οὐδὲ ἐλπίδα τοῦ εἰσελθεῖν ἔχει, ὅθεν ἐξεβλήθη. Καὶ ὑποφαίνεταί μοι ἐρευνῶντι τὴν ἐκκειμένην γραφὴν, μήποτε ταῦτα ὁ Ἰησοῦς ποιήσῃ καὶ κατὰ τὴν δευτέραν ἐπιδημίαν, ἢ κατὰ τὴν προσδοκωμένην θείαν κρίσιν· εἰσελθὼν γὰρ εἰς τὸ ἱερὸν τοῦ θεοῦ ὅλον, τὴν πᾶσαν ἐκκλησίαν τὴν, ἐξ οὗ συνέστη ἐκκλησία, ἐν ὀνόματι Χριστοῦ συνεστηκυῖαν μέχρι τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος, οὓς ἂν εὕρῃ τῷ πωλεῖν καὶ ἀγοράζειν σχολάσαντας τῶν νομιζομένων εἶναι ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ θεοῦ ἐκβαλεῖ· [4]) καὶ οὓς ἂν εὕρῃ τραπέζας πήξαντας καὶ γενομένους κολλυβιστὰς, ἐλέγξει καταστρέψας αὐτῶν τὰς

---

[1]) H. in textu: κατέστρεφεν, ad oram: „fort. κατέστρεψεν." R. in textu: κατέστρεψεν, in notis: „„sic habet Cod. Anglican. seu Holm., in quo male legerat Huetius: κατέστρεφεν.""

[2]) Luc. XI, 43.

[3]) H. et R. in textu: ὅτε, H. tamen ad marg., R. in notis: „forte legendum: ὅτι."

[4]) H. et R. in textu: ἐκβάλῃ, H. tamen ad marg., R. in notis: „forte scribendum: ἐκβαλεῖ."

τραπέζας, καὶ τῷ λόγῳ δείξας οἷα περὶ τὸ ἀργύριον ἡμαρτήκασι· τότε δὲ καὶ τὰς, ὡς διηγησάμεθα, καθέδρας τῶν πωλούντων τὰς περιστερὰς καταστρέψει. Εἰ δέ τις οὐδὲν τῶν τριῶν τούτων εἰδῶν ἔχει, καὶ ἐν τῷ ναῷ εὑρίσκεται τοῦ θεοῦ, θαῤῥείτω· οὔτε γὰρ ἐκβληθήσεται ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ, οὔτε τι τῶν αὐτοῦ καταστραφήσεται, οὐδ᾽ ὡς ποιήσας τὸν οἶκον προσευχῆς σπήλαιον ληστῶν ὀνειδισθήσεται ὡς ληστής, ὅτε κολασθήσονται οἱ ποιήσαντες τῇ ἑαυτῶν ληστείᾳ καὶ ἀδικίᾳ τὸν οἶκον τῆς προσευχῆς σπήλαιον ληστῶν.

22. Εἰρημένης[1]) τοίνυν εἰς τὸ ῥητὸν τῆς ὑποπεσούσης ἡμῖν καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν διχῶς ἀποδεδομένης διηγήσεως, φέρε μετὰ ταῦτα ἴδωμεν, εἰ δύναται καὶ οὕτω τὰ κατὰ τὸν τόπον νοηθῆναι. Οὐκ ἔλαττον τῆς ἐκκλησίας φύσει ἱερόν ἐστι θεοῦ πᾶσα λογικὴ φύσις, κατεσκευασμένη ἵνα χωρήσῃ δόξαν θεοῦ, περὶ ἧς γέγραπται[2]) ἐν τῇ δευτέρᾳ τῶν Παραλειπομένων, καὶ τῇ τρίτῃ τῶν Βασιλειῶν, ὀφθείσης μετὰ τὴν οἰκοδομὴν τοῦ νεὼ ἐν αὐτῷ. Τοῦτο δὴ τὸ φύσει ἱερὸν τοῦ θεοῦ, τὴν ψυχήν, πεπληρώκαμεν οἱ ἁμαρτάνοντες πωλούντων καὶ ἀγοραζόντων λογισμῶν, καὶ ἄλλων περὶ ἀργυρίου πάντα [illegible] διαλογισμῶν. Πεπληρώκαμεν δὲ ἁμαρτάνοντες, καὶ ἄλλων πωλούντων καὶ ἀπεμπωλούντων[3]) εἴ τι ἅγιον[4]) κατάλειμμα ἐν τῇ ψυχῇ ἡμῶν γεγένηται, ὅπερ ἦν περιστερά. Λέγει οὖν τοῖς ἁμαρτάνουσιν ὁ Ἰησοῦς, καὶ πεπληρωμένοις ληστῶν λογισμῶν τό· „γέγραπται·[5]) ὁ οἶκός μου οἶκος προσευχῆς κληθήσεται·

---

[1]) H. et R. in textu: εἰρημένου, H. tamen ad marg., R. in notis: „forte εἰρημένης."

[2]) II Chron. V, 14. — I Regg. VIII, 11. (III Regg.)

[3]) Cfr. pag. 63. not. 1.

[4]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Reg.: ἄλλο."

[5]) Matth. XXI, 13. Ed. Knapp. ἐποιήσατε, ed. Lachm. ποιεῖτε.

ὑμεῖς δὲ αὐτὸν πεποιήκατε σπήλαιον λῃστῶν." Ὁ μὲν οὖν Ἰησοῦς τοὺς ποιήσαντας σπήλαιον λῃστῶν τὸν οἶκον τῆς προσευχῆς, λῃστὰς ἐξέβαλεν ἐκ τοῦ ἱεροῦ· οἱ δὲ τὰ αὐτὰ τοῖς [1]) λῃσταῖς φρονοῦντες, περὶ μὲν Ἰησοῦ εἰρήκασι· „σταύρου, [2]) σταύρου αὐτόν" περὶ δὲ τοῦ λῃστοῦ Βαραββᾶ· „ἀπόλυσον [3]) ἡμῖν τὸν Βαραββᾶν." Διόπερ μέχρι σήμερον Ἰουδαῖοι Ἰησοῦν μὲν οὐκ ἔχουσιν, οὐ γὰρ πεπιστεύκασιν εἰς τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ· ἔχουσι δὲ μεθ' ἑαυτῶν τὸν ἀπὸ τῶν πνευματικῶν τῆς πονηρίας Βαραββᾶν, τὸν λῃστὴν ἤδη κεκρατημένον καὶ εἰς φυλακὴν κατακεκλεισμένον, ὃν [4]) καθ' ἑαυτῶν ἠξίωσαν ἀπολυθῆναι. Διὰ τοῦτο ἄρχει τῶν ἀπίστων Ἰουδαίων Βαραββᾶς ὁ λῃστής.

Περὶ τῶν ἐν τῷ ἱερῷ θεραπευθέντων τυφλῶν καὶ χωλῶν.

24. „Καὶ [5]) προσῆλθον αὐτῷ τυφλοὶ καὶ χωλοὶ ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ ἐθεράπευσεν αὐτούς," καὶ τὰ ἑξῆς, ἕως τοῦ· „ἐκ στόματος νηπίων καὶ θηλαζόντων κατηρτίσω αἶνον." Τὰ μὲν τῆς λέξεως δῆλα· ἀκολούθως δὲ ταῖς προαποδεδομέναις ἀναγωγαῖς λεκτέον, ὅτι ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ θεοῦ, τῷ οἴκῳ τῆς προσευχῆς, τῇ ἐκκλησίᾳ, οὐ πάντες εἰσὶ βλέποντες, οὐδὲ, ἵν' οὕτως ὀνομάσω, ὀρθοποδοῦντες· εἰσὶ γάρ τινες καὶ τυφλοὶ, καὶ ἄλλοι χωλοὶ τῶν ἀθροιζομένων, οἵτινες ἐκ τοῦ συναισθέσθαι τῆς ἑαυτῶν

---

[1]) Desideratur τοῖς in ed. Coloniensi.

[2]) Luc. XXIII, 21. Ed. Knapp. σταύρωσον! σταύρωσον αὐτόν! (Cfr. Matth. XXVII, 22. coll. ev. Joann. XIX, 6.)

[3]) Luc. XXIII, 18. (Cfr. Matth. XXVII, 21.)

[4]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Regius: ὃν καὶ ἑαυτῶν."

[5]) Matth. XXI, 14. — 16. coll. Psalm. VIII, 2.

τυφλότητος καὶ χωλότητος, καὶ τοῦ γινώσκειν ὅτι οὐδενὸς ἢ τοῦ Θεοῦ ἔργον ἐστὶ, καὶ τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ, τὸ θεραπεῦσαι αὐτοὺς, προσελθόντες αὐτῷ θεραπεύονται.

25. Μετὰ τοῦτο γέγραπται, ὅτι οἱ ἀρχιερεῖς[1]) καὶ οἱ γραμματεῖς, καί τοί γε ἰδόντες τὰ θαυμάσια, ἃ ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς, καὶ τῶν παίδων ἀκούοντες δοξαζόντων τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ ἱερῷ, τῇ ἐκκλησίᾳ, ἠγανάκτησαν καταφρονοῦντες τῶν ὑμνούντων τὸν Ἰησοῦν παιδίων, καὶ ἀγανακτήσαντές φασι τῷ Σωτῆρι· „ἀκούεις τί οὗτοι λέγουσιν;" ὁ δὲ δυσωπῶν αὐτοὺς ἀπεκρίνατο, ὅτι τοσούτῳ χρόνῳ ἐν ταῖς θείαις ἀναστρεφόμενοι γραφαῖς μέχρι τοῦ δεῦρο, οὐκ ἀνέγνωτε, — ἵνα μὴ καταφρονήσωσι τῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ μικρῶν, καὶ παιδίων ὑμνούντων ἐμὲ καὶ τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς πατέρα μου, — „ὅτι[2]) ἐκ στόματος νηπίων καὶ θηλαζόντων κατηρτίσω αἶνον;" Μήποτε οὖν, ὡς κατὰ ἱστορίαν ψεκτοί εἰσιν οὗτοι οἱ ἀρχιερεῖς καὶ γραμματεῖς, οὕτως καὶ κατὰ τὴν ἀναγωγήν εἰσί τινες ψεκτοὶ ἀρχιερεῖς, τὸ ὄνομα τῆς ἐπισκοπῆς οὐ κοσμοῦντες τῷ ἑαυτῶν βίῳ, οὐδὲ ἐνδεδυμένοι τὴν δήλωσιν καὶ τὴν ἀλήθειαν; Οὗτοι οὖν, καί τοί γε[3]) βλέποντες τὰ τοῦ Θεοῦ θαυμάσια, οὐδὲν ἧττον καταφρονοῦσι τῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ μικρῶν μὲν καὶ νηπίων, ὑμνούντων δὲ τὸν Θεὸν καὶ τὸν Χριστὸν αὐτοῦ, καὶ ἀγανακτοῦσιν ἐπὶ τῇ τούτων προκοπῇ, καὶ κατηγοροῦσιν αὐτῶν παρὰ τῷ Ἰησοῦ, ὡς ἁμαρτανόντων τῶν μὴ ἁμαρτανόντων, καὶ[4]) ὡς ἀκουόντων πᾶσαν τά-

---

1) Matth. XXI, 15. — 16.

2) Ibid. XXI, 16. coll. Psalm. VIII, 2.

3) H. et R. h. l., et paulo supra *καίτοιγε*.

4) H. et R. in notis: „ita uterque Codex. Non congruit tamen sententia. Vetus interpres: *et quasi ad non audientem, neque servantem omnem ordinem dicunt.* Quid si legamus: *καὶ ὡς μὴ ἀκουόντων τῶν πᾶσαν τά-*

ξιν τηρούντων, καὶ λέγουσιν αὐτῷ· „ἀκούεις τί οὗτοι λέγουσι;“ Καὶ τοῦτο δὲ ἔτι μᾶλλον συνήσομεν, ἐπιστήσαντες τίνα τρόπον πολλάκις τοῖς ζέουσι τῷ πνεύματι, καὶ μέχρι φυλακῶν πρὸς τοὺς ἀπίστους παραβαλλομένοις, καὶ κινδύνου καταφρονοῦσι, καὶ μετὰ πάσης εὐτονίας ἀσκοῦσιν ἁγνείαν καὶ παρθενίαν, ἰδιώταις τῇ λέξει, ἐπιπλήσσουσιν ὡς ἀτάκτοις οἱ ψεκτοὶ ἀρχιερεῖς, καὶ ἐγκαλοῦσιν αὐτοῖς παρὰ τῷ Ἰησοῦ, ὡς αὐτοὶ δικαιότερον πράττοντες τῶν οὕτω σπουδαίων καὶ χρηστῶν παιδίων. Ἀλλ' ὁ Ἰησοῦς τοῖς παιδίοις μὲν μαρτυρεῖ, τοῖς δὲ ἀρχιερεῦσιν ἀμαθίαν ἐγκαλεῖ διὰ τοῦ λέγειν· „οὐδέποτε[1]) ἀνέγνωτε, ὅτι ἐκ στόματος νηπίων καὶ θηλαζόντων κατηρτίσω αἶνον;“ Καὶ ἐπὰν ἴδῃς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τούς, κατὰ τὸν[2]) πρότερον, ὡς ἀρτιγέννητα[3]) βρέφη τὸ λογικὸν ἄδολον γάλα ἐπιποθοῦντας, καὶ θηλάζοντας αὐτὸ γάλα[4]) ποτιζομένους, ἔτι καὶ ὑμνοῦντας τὸν θεὸν τῇ πίστει καὶ τῷ βίῳ, θεώρει ὅτι πληροῦται ἐπ' αὐτῶν τό· „ἐκ στόματος[5]) νηπίων καὶ θηλαζόντων κατηρτίσω αἶνον·“ ἑαυτῷ γὰρ ὁ θεὸς αἶνον ἐν τοῖς τοιούτοις καταρτίζεται, ἐφ' οἷς εὐχαριστῶν τῷ πατρὶ ὁ Ἰησοῦς λέγει· „ἐξομολογοῦμαί[6]) σοι, πάτερ,[7]) κύριε τοῦ

ξιν κτλ.?“ Equidem, vet. interpretis verbis insistens, legerim: καὶ ὡς μὴ ἀκούοντι, μηδὲ πᾶσαν τάξιν τηροῦντι, λέγουσιν αὐτῷ. — Cfr. Matth. XXI, 16.

[1]) Matth. XXI, 16. coll. Psalm. VIII, 2.

[2]) H. ad marg., R. in notis: „forte legendum: κατὰ τὸ πρότερον.“

[3]) I Petr. II, 2. — Ed. Ruaei minus recte: ἀρτιγένητα.

[4]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Reg.: γάλακτι.“

[5]) Psalm. VIII, 2.

[6]) Matth. XI, 25. 26. Ed. Lachm. vers. 25. ἔκρυψας pro ἀπέκρυψας. Vers. 26. ed. Knapp. ὅτι οὕτ. ἐγέν. εὐδοκία κτλ., ed. Lachm. ὅτι οὕτως εὐδοκία ἐγένετο κτλ.

[7]) H. et R. πατέρ.

οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ὅτι ἀπέκρυψας ταῦτα ἀπὸ σοφῶν καὶ συνετῶν, καὶ ἀπεκάλυψας αὐτὰ νηπίοις. Ναὶ, ὁ πατὴρ, ὅτι οὕτως ἐγένετο," καὶ τὰ ἑξῆς.

Περὶ τῆς ξηρανθείσης συκῆς.

22. „Καὶ[1]) καταλιπὼν αὐτοὺς, ἐξῆλθεν ἔξω τῆς πόλεως εἰς Βηθανίαν," καὶ τὰ ἑξῆς, ἕως τοῦ· „καὶ[2]) πάντα ὅσα ἂν αἰτήσητε ἐν τῇ προσευχῇ, πιστεύοντες λήψεσθε." Τίνας καταλιπὼν ὁ Ἰησοῦς ἐξῆλθε τῆς τῶν Ἱεροσολύμων πόλεως, ἀφ' ἧς ἐξελθὼν ἐν Βηθανίᾳ ἦν; ἢ τοὺς ἰδόντας[3]) μὲν ἀρχιερεῖς καὶ γραμματεῖς τοῦ λαοῦ τὰ θαυμάσια ἃ ἐποίησε, καὶ τοὺς παῖδας κράζοντας ἐν τῷ ἱερῷ καὶ λέγοντας· „ὡσαννὰ τῷ υἱῷ Δαβίδ·" οὐδὲν δὲ ἧττον ἀγανακτήσαντας ἐπὶ τοῖς αἰνοῦσι τὸν Χριστὸν, καὶ διὰ τοῦτο ἐλεγχθέντας, ὡς μὴ νενοηκότας τό „ἐκ στόματος[4]) νηπίων καὶ θηλαζόντων κατηρτίσω αἶνον;" Καὶ ἐπεὶ κατέλιπεν ἐκεῖνα τὰ Ἱεροσόλυμα, καὶ ἔξω γέγονε τῆς πόλεως, διὰ τοῦτο πέπτωκε, καὶ λίθος ἐπὶ λίθον ἤρξατο μὴ μένειν, ἀλλὰ καὶ καθαιρεῖσθαι, ἕως πάντα καταλυθῇ. Ἦλθεν εἰς Βηθανίαν, τὸν τῆς ὑπακοῆς οἶκον, τὴν ἐκκλησίαν, ἔνθα καὶ ηὐλίσθη[5]) καὶ ἀνεπαύσατο, ἐπεὶ μὴ εἶχεν ἐν Ἱεροσολύμοις ποῦ τὴν κεφαλὴν κλῖναι, ἅτε τοιούτων ἀρχιερέων καὶ γραμματέων ὄντων ἐν αὐτοῖς. Ὅτε δὲ ἀνεπαύσατο ἐν τῇ Βηθανίᾳ, τῷ τῆς ὑπακοῆς οἴκῳ, μετὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ συστῆναι

---

[1]) Matth. XXI, 17. — H. et R. in textu: ἕως εἰς Βηθανίαν, iidem tamen, H. ad marg., R. in notis: „Cod. Regius: ἕως τῆς Βηθανίας."

[2]) Ibid. XXI, 22.

[3]) Ibid. XXI, 15. Ed. Knapp. ὡσαννὰ — Δαυΐδ. ed. Lachm. ὡσαννὰ — Δαυείδ.

[4]) Matth. XXI, 16. coll. Psalm. VIII, 2.

[5]) Ibid. XXI, 17. — VIII, 20.

τὴν ἐκκλησίαν, καὶ ἀναπαύσασθαι τὸν Χριστὸν ἐν
τότε ἐπανάγει εἰς τὴν πόλιν ἣν καταλέλοιπε, καὶ ἡ
γέγονε, καὶ ἐπανάγων [1]) εἰς αὐτὴν πεινᾷ, καὶ
ἰδὼν συκῆν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ, τὸ δένδρον τοῦ λαοῦ,
ἐπ' αὐτὴν, καὶ οὐδὲν εὗρεν ἐν αὐτῇ βρώσιμον, ἀλλ
νον ζωῆς ἔμφασιν· — φύλλα γὰρ χωρὶς καρπῶν
ἐν τῇ συκῇ· — εἶτ' ἐπεὶ ἔμψυχος ἦν αὕτη ἡ συκῆ
τοῦτο λέγει ὡς ἀκουούσῃ τὴν πρέπουσαν αὐτῇ
Τὸ δὲ λεγόμενον τοιοῦτον ἦν· ὅσον συνέστηκεν ὁ
στὼς αἰὼν, μηκέτι γένοιτο ἐν σοὶ καρπός. Διὰ
ἄκαρπός ἐστιν ἡ Ἰουδαίων συναγωγὴ, καὶ τοῦτο
ται αὐτῇ ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος, ἕως τὸ π
μα [3]) τῶν ἐθνῶν εἰσέλθῃ. Ἐξηράνθη δὲ ἡ συ
ἐπιδημοῦντος τῷ βίῳ τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἐνανθρω
τος Ἰησοῦ. Ἰδόντες δὲ οἱ μαθηταὶ ἐθαύμασαν λ
τες· „πῶς [4]) παραχρῆμα ἐξηράνθη ἡ συκῆ;" το
τῆς ψυχῆς ὀφθαλμοῖς εἶδον τὸ τῆς ξηρανθείσης
μυστήριον, καὶ ἐθαύμασαν οὐχ οὕτως ἐπὶ τῷ ἐξ
θαι [5]) αὐτὴν, ὡς ἐπὶ τῷ παραχρῆμα ἐξηράνθαι.
πον γὰρ ξηρὰν τὴν συκῆν, τὸν λαὸν τὸν Ἰσραὴλ ἐκ
καὶ θαυμάζουσι τοῖς μαθηταῖς ἐν τῷ ἑωρακέναι
χρῆμα τὴν συκῆν ἐξηραμμένην ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησο
πεν, ἐμπεδῶν τὸ λεγόμενον τῷ· „ἀμὴν, [6]) ὅτι ἐὰν
πίστιν, καὶ μὴ διακριθῆτε, οὐ μόνον τὸ τῆς συκῆς
ήσετε, ἀλλὰ κἂν τῷ ὄρει τούτῳ εἴπητε· ἄρθητι, καὶ
θητι εἰς τὴν θάλασσαν· γενήσεται." Οὐκοῦν οἱ π

---

[1]) Matth. XXI, 18. 19.
[2]) Desideratur ἦν in ed. Ruaei.
[3]) Rom. XI, 25.
[4]) Matth. XXI, 20.
[5]) Ed. R. h. l. et paulo post ξηράνθαι.
[6]) Matth. XXI, 21. Edd. N. T. ἀμὴν λέγω
ἐὰν ἔχητε κτλ.

ντες μαθηταὶ, καὶ μὴ διακρινόμενοι, ποιοῦσι καὶ τὸ τῆς συκῆς, λέγοντες αὐτῇ· „ὑμῖν[1]) ἦν ἀναγκαῖον λαληθῆναι τὸν λόγον τοῦ θεοῦ· ἐπεὶ[2]) δὲ οὐκ ἀξίους κρίνετε ἑαυτοὺς,[3]) ἰδοὺ στρεφόμεθα[4]) εἰς τὰ ἔθνη·“ καὶ καταλιπόντες αὐτὴν, ξηραίνουσιν αὐτὴν, ἵν' ἡ ζωτικὴ δύναμις αὐτῆς μεταβῇ ἐπὶ τοὺς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν, καὶ τὸ πρότερον συνέχον πνεῦμα τὸν λαὸν ἐκεῖνον μεταστῇ ἐπὶ τοὺς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν. Πρὸς τῷ δὲ ποιεῖν τὸ τῆς συκῆς τοὺς μαθητὰς, ἐπαγγέλλεται αὐτοῖς ὁ τοῦ θεοῦ λόγος, ἐὰν ἔχωσι πίστιν, καὶ μὴ διακριθῶσιν, ὅτι τῷ δεικνυμένῳ ὑπ' αὐτοῦ ὄρει, τῇ ἀντικειμένῃ ἐνεργείᾳ ἐπαιρομένῃ κατὰ τῶν ἀνθρώπων, λέγουσιν· „ἄρθητι,[5]) καὶ βλήθητι εἰς τὴν θάλασσαν·“ καὶ γίνεται· αἴρεται γὰρ ἀφ' ἑκάστου τῶν ὠφελουμένων ὑπὸ μαθητῶν Ἰησοῦ τὸ βαρὺ τῆς κακίας ὄρος, ὁ σατανᾶς, αἴροντος αὐτὸν τοῦ νικήσαντος αὐτὸν, καὶ βάλλεται εἰς τὴν θάλασσαν, τὴν ἄβυσσον, βάλλοντος αὐτὸν εἰς τὸν ἄξιον αὐτοῦ τόπον τῆς κολάσεως. Καὶ περὶ ταύτης τῆς θαλάσσης ἐν ψαλμοῖς λέγεται τό· „αὕτη[6]) ἡ θάλασσα ἡ μεγάλη καὶ εὐρύχωρος· ἐκεῖ πλοῖα διαπορεύεται, ζῷα μικρὰ μετὰ μεγάλων, δράκων οὗτος ὃν ἔπλασας ἐμπαί-

---

[1]) Act. XIII, 46. Edd. N. T. ὑμῖν — πρῶτον λαληθῆναι κτλ.

[2]) Ed. Knapp. l. l. ἐπειδὴ δὲ ἀπωθεῖσθε αὐτὸν, καὶ οὐκ ἀξίους κτλ., ed. Lachm. ἐπειδὴ ἀπωθ. αὐτὸν καὶ οὐκ ἀξίους κτλ.

[3]) Edd. N. T. l. l. ἑαυτοὺς τῆς αἰωνίου ζωῆς.

[4]) Ed. Huet. itemq. edd. N. T. στρεφόμεθα, ed. Ruaei in textu: συστρεφόμεθα, in notis: „Cod. Anglican. seu Holm. συστρεφόμεθα.“ — In seqq. H. et R. συνέχων.

[5]) Matth. XXI, 21.

[6]) Psalm. CIV, 25. 26. (CIII.) coll. LXX. virorum versione.

ζειν αὐτῷ·“ καὶ ἐν ἄλλῳ ψαλμῷ· „ἐκεῖ [1]) συνέθλασας τὰς κεφαλὰς τοῦ δράκοντος,“ — δῆλον δὲ ὅτι ἐν θαλάσσῃ, — καὶ ἐκεῖ „συνέθλασας τὴν κεφαλὴν τοῦ δράκοντος, ἔδωκας αὐτὸν βρῶμα λαοῖς τοῖς Αἰθίοψιν.“ Αἴρεται οὖν καθ' ἕκαστον τῶν ὑπὸ τοῦ Λόγου καταρτιζομένων εἰς σωτηρίαν ὄρος τὸ ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ βλεπόμενον καὶ δεικνύμενον, καὶ βάλλεται εἰς τὴν θάλασσαν κατὰ τὸν τοῦ ἐπιτυγχάνοντος μαθητοῦ Ἰησοῦ ἐν διδασκαλίᾳ λόγον, λέγοντος τῷ ἐν τῷ καθ' ἕκαστον τῶν ἀκουόντων ὄρει· „ἄρθητι [2]) καὶ βλήθητι εἰς τὴν θάλασσαν·“ λέγοντος δὲ μετὰ τοῦ ἔχειν πίστιν καὶ μὴ διακρίνεσθαι, ἵνα καὶ τὸ λεγόμενον γένηται, καὶ τὰ πάντα δὲ ὅσα ἐὰν ὁ ἔχων πίστιν, καὶ μὴ διακρινόμενος, αἰτήσῃ ἐν τῇ προσευχῇ, πιστεύων λήψεται.

27. Αὕτη δέ ἐστι Βηθανία, ἔνθα ὁ ἐκ νεκρῶν ἀναστὰς Ἰησοῦ φίλος κατῴκει· καὶ πᾶς δὲ ὁ ὑπακούων τῷ λόγῳ τοῦ θεοῦ, καὶ τὸν λόγον τῆς ὑπακοῆς ἐνιδρυμένον ἔχων ἑαυτῷ, οἶκός ἐστιν ὑπακοῆς, καὶ Βηθανία, ἐν ᾗ αὐλίζεται ὁ Ἰησοῦς καὶ ἀναπαύεται. Ἐπεὶ δὲ πράγματα λαμβάνειν δεῖ ἀπὸ τῶν λεγομένων ἄξια σοφίας θεοῦ, ἀφ' ἧς τὰ εὐαγγέλια γέγραπται, πρόσχες εἰ μὴ κατὰ μὲν τοὺς ἁπλούστερον νοοῦντας παρέλκει τό· „καταλιπὼν [3]) αὐτοὺς ἐξῆλθεν ἔξω τῆς πόλεως·“ πῶς γὰρ ἐδύνατο ἔξω τῆς πόλεως γενέσθαι, μὴ καταλιπὼν τοὺς προτέρους παρ' οἷς ἦν; Κατὰ δὲ τοὺς συνετώτερον ἀκούοντας τῶν λεγομένων, οὐ πάντως [4]) καταλείπει τοὺς προτέρους, ὅτε παρ' ἑτέροις γίνεται μετ' ἐκείνους, καὶ

---

[1]) Psalm. LXXIV, 13. 14. (LXXIII.) coll. LXX. interpretum versione.

[2]) Matth. XXI, 21.

[3]) Matth. XXI, 17.

[4]) H. et R. in textu: πάντως, H. tamen in notis „lege οὐ πάντως. Ita legendum esse ex loci sententia

εἶνοις. Ἀλλὰ καὶ εἰς Βηθανίαν αὐλισθεὶς, οὐ κα-
ὼν τὴν Βηθανίαν εἰς τὴν πόλιν ἐπανάγει· ἦν γὰρ
ν Βηθανίᾳ, καὶ ἐπανῆγεν εἰς τὴν πόλιν. Ἐπείνα
Ἰησοῦς, ἀεὶ τῶν ἐν τῷ δικαίῳ βουλόμενος μετα-
ν καρπῶν τοῦ πνεύματος· καὶ ἔστιν αὐτοῦ, ἵν' οὖ-
ὀνομάσω, τὰ σῦκα[1]) ὧν πεινῶν ἐσθίει, ἡ ἀγάπη
καρποφοροῦντος αὐτὴν, πρῶτος οὖσα καρπὸς τοῦ
ύματος, καὶ ἡ χαρὰ, καὶ ἡ εἰρήνη, καὶ ἡ μακροθυ-
, καὶ τὰ λοιπά· ἅτινα ὅσον μὲν καρποφοροῦμεν, οὐ
ανθησόμεθα. Ἐπὰν δὲ ἐπιβάντι αὐτῷ καὶ ζητοῦντι
ρπὸν, ἵνα φάγῃ, μὴ παρέχωμεν, λελέξεται πρὸς ἡ-
ς· „μηκέτι[2]) ἐκ σοῦ καρπὸς γένοιτο εἰς τὸν αἰῶνα·“
ρὶς γὰρ τῆς προαποδεδομένης περὶ συκῆς ὡς τοῦ λαοῦ
ηγήσεως, ἔστι καὶ ἐπὶ ἕκαστον ἀνάγειν τὸν λόγον συ-
ν ὄντα, ἤτοι ξηραινομένην, ἢ φέρουσαν καρπὸν, καὶ
σαν, καὶ γεωργουμένην, ἵνα πλείονα καρπὸν φέρῃ.
χα δὲ ὥσπερ ἐπὶ τοῦ σπόρου, ἐξῆλθεν[3]) ὁ σπείρων
σπείρειν, καὶ ἃ μὲν ἔπεσε παρὰ τὴν ὁδὸν, καὶ ἦλθε
πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ κατέφαγεν αὐτὰ, ἄλλα
εἰς τὰς πέτρας, καὶ ἄλλα εἰς τὰς ἀκάνθας, καὶ
λα εἰς τὴν καλὴν καὶ ἀγαθὴν γῆν, οὕτως καὶ συ-
εἰσι διάφοροι. Καὶ ἐὰν μὲν ἦ συκῆ ἐπὶ τῆς κα-
καὶ ἀγαθῆς γῆς, καὶ φέρει καρπὸν, καὶ πει-
τι τῷ Ἰησοῦ παρέχει αὐτόν· ἐπὰν δὲ ἦ παρὰ τὴν
ν, ὡς αὕτη, περὶ ἧς γέγραπται τό· „καὶ[4]) ἰδὼν

ετ. Vetus interpres sic habet: *non omnes reliquit*
res, etc. Videtur legisse: οὐ πάντας.

[1]) H. et R. τὰ σῦκα.

[2]) Matth. XXI, 19. Ed. Knapp. μηκέτι — καρπὸς
ηται κτλ., ed. Lachm. οὐ μηκέτι — καρπὸς γένη-
κτλ.

[3]) Ibid. XIII, 3—8. coll. edd. N. T.

[4]) Ibid. XXI, 19.

συκῆν μίαν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ·“ ἐλθόντι τῷ Ἰησοῦ ...
καρπόν· οὐδὲν γὰρ εὑρίσκει ἐν τῇ παρὰ τὴν ...
κῇ, εἰ μὴ φύλλα μόνον. Διὸ λέγει αὐτῇ, ἐ...
τὴν ὁδὸν ἦν, καὶ φύλλα μόνον εἶχεν, ἔμφασ...
ζῆν, ἀλλ' οὐ μετὰ καρποῦ, τό· „μηκέτι[2]) ἐκ ...
πὸς γένοιτο εἰς τὸν αἰῶνα.“ Ὅσον μὲν οὖν ο...
ται ἐπὶ τὴν συκῆν, οὐδὲ ἤδη ζητεῖ τὸν καρπὸ...
ἀλλὰ μακροθυμεῖ περιμένων εἴ πως οἴσει κ...
συκῇ, οὐ ξηραίνεται·[3]) ἐπὰν δὲ, ἐπιστάντος τοῦ ...
τος ἡμῶν τοὺς καρποὺς, εὑρεθῶμεν οὐδὲν ἔχ...
μὴ τὴν ἐπαγγελίαν τῆς πίστεως μόνην, οὐ ...
αὐτῇ καρπῶν, παραχρῆμα ξηρανθησόμεθα, κα...
κεῖν εἶναι πιστοὶ ἀπολωλεκότες. Καὶ ἔστιν εὑ...
οὕτους τινὰς ἐπὶ πολὺν φορέσαντας χρόνον τὸ ...
στεως ὄνομα, καὶ ἐμφήναντας[4]) ὅτι ζῶσι, κα...
λῶς εἰσι ξηροί·[5]) οὓς διὰ τὸ μὴ καρποφορε...
ἰδεῖν καὶ ἀφισταμένους παντελῶς τοῦ Λόγου, ...
ρανθέντας. Ἐνθάδε μὲν οὖν ξηραίνεται ἡ μὴ ...
πεινῶντι τῷ Ἰησοῦ καρπόν· ἄλλη δὲ συκῇ ἐκκόπ...
κελεύεται, ἵνα μὴ τὴν γῆν καταργῇ. Εἶθ' οἱ ...
ἐπὰν ἴδωσί τινα μετὰ ζωτικὴν ἔμφασιν ξηρ...
θαυμάζουσι λέγοντες· „πῶς[7]) παραχρῆμα ἐξ...
συκῆ;“ Ἔτι δὲ μᾶλλον νοήσομεν τοῖς καθ' ἑ...
μόζοντες τὰ κατὰ τὸν τόπον, ἐπιστήσαντες τίνι...

---

1) Cf. pag. 72. lin. 6.
2) Matth. XXI, 19. coll. pag. 75. not. 2.
3) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Regius ... θήσεται.
4) H. et R. ἐμφήναντας.
5) H. et R. in textu ξηραί, H. tamen a... „scribas,“ R. in notis: „forte legendum: ξηροί.“
6) Luc. XIII, 7.
7) Matth. XXI, 20.

τοῖς πειρασμοῖς ὁ μὲν Ἰησοῦς αἰτεῖ τοὺς καρποὺς, ὡς εἰπεῖν, ἐν διωγμῷ τὴν ὁμολογίαν καὶ τὸ μαρτύριον· καὶ ἐν τῷ γυναῖκα ἐπιμαίνεσθαί[1]) τινι, τὴν τοῦ νοσῆμ ἐγκράτειαν, καὶ σωφροσύνην. Καὶ οὕτως καθ' ἕκαστον πειρασμὸν τὸν ἀκόλουθον αὐτῷ καρπόν. Ὁ δὲ μὴ παρασκευασάμενος διδόναι πεινῶντι τῷ Ἰησοῦ καὶ ἐφισταμένῳ τὴν ὁμολογίαν, ἢ τὴν ἐγκράτειαν, παραχρῆμα ξηραίνεται· — ὁ γὰρ ἀρνησάμενος ξηραίνεται· — ὁμοίως δὲ καὶ ὁ πορνεύσας, καί τοι παρὰ[2]) τὸν πρὸ τῶν πειρασμῶν καιρὸν ζωτικὴν ἐμφαίνων δύναμιν, καὶ εἰσέτι τὰ φύλλα τῆς συκῆς περικείμενος. Καὶ θαυμάζουσιν ἐπὶ τῶν τοιούτων οἱ μαθηταὶ, πῶς ὁ μὲν Ἰησοῦς ἐπέστη πεινῶν καὶ ζητῶν τὸν[3]) καρπὸν, τῷ δὲ μὴ εὑρηκέναι εὐθέως εἶπε,[4]) καὶ ἐγένετο, καὶ παραχρῆμα ἐξηράνθη ἡ μὴ παρεσκευασμένη εἰς τὸ φέρειν καρπὸν συκῆ. Καὶ πολλάκις τις γενόμενος συκῆ ἔτεσι πλείοσιν, οὐ ξηραίνεται· ἐπιστάντος δὲ Ἰησοῦ ἐν καιρῷ πειρασμοῦ, καὶ ἀπαιτοῦντος τὸν καρπὸν, οὐ δεδωκὼς αὐτῷ παραχρῆμα ἐξηράνθη, καὶ τὴν τῶν τοσούτων ἀπολώλεκεν ἐτῶν ζωήν. Καὶ τοῦτο γίνεται, ἐπείπερ κατὰ τὸν τοῦ Σωτῆρος λόγον „παντὶ[5]) τῷ ἔχοντι δοθήσεται,

---

[1]) H. in notis: „ita Cod. Regius; at Cod. Holm. ἐπιβαίνεσθαί τινι. Literae β et μ in Codd. Mss. saepe confunduntur, propter similitudinem τοῦ μ cum prisca figura τοῦ β.“

[2]) H. in textu: παρὰ τῶν πρώτων, ad oram: „scrib. παρὰ τὸν, et pro πρώτων Cod. Regius habet: πρὸ τῶν.“ R. in textu: παρὰ τὸν πρὸ τῶν, in notis: „„„sic recte habet Cod. Regius, nec aliter Anglican., nisi quod loco τὸν habet τῶν. Huetius etc.“ “

[3]) Desideratur τὸν in ed. Ruaei.

[4]) Cfr. Matth. XXI, 19. 20.

[5]) Matth. XXV, 29. coll. de verbis παντὶ — περισ-

φύλλα, ἦλθεν ὡς εὑρήσων τι ἐν αὐτῇ· ἐλθὼν δὲ ἐπ' α-
τὴν, καὶ μηδὲν εὑρὼν εἰ μὴ φύλλα μόνον, — οὐ γ
ἦν ὁ καιρὸς σύκων —, ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτῇ· μηκ
εἰς τὸν αἰῶνα ἐκ σοῦ μηδεὶς καρπὸν φάγῃ·" εἴποι γ
ἄν τις, εἰ μὴ ὁ καιρὸς σύκων ἦν, πῶς ἦλθεν ὁ Ἰησο
ὡς εὑρήσων τι ἐν αὐτῇ, καὶ πῶς δικαίως εἶπεν αὐτ
„μηκέτι [1]) εἰς τὸν αἰῶνα ἐκ σοῦ μηδεὶς καρπὸν φάγῃ
Πρὸς τοῦτο δὲ λελέξεται, ὅτι οἱ κατειλεγμένοι παρὰ τ
ἀποστόλῳ καρποὶ [2]) τοῦ πνεύματος, ἀγάπη, χαρά, εἰ-
ρήνη, μακροθυμία, χρηστότης, ἀγαθωσύνη, πίστις, πρα-
ότης, ἐγκράτεια, ἔστι μὲν ὅτε ἐν οἰκείῳ ἀποδίδοντ
καιρῷ· βέλτιον δὲ, εἰ τῶν περιεστηκότων ἐπὶ τὸ [3]) ἐναν-
τίον τῷ καρποφορεῖν προκαλουμένων δυνηθείη τις κα
διὰ τὸ πάνυ ὠφελεῖσθαι ἐκ τοῦ Λόγου, οὐδὲν ἧττο
καὶ τότε διδόναι τοὺς καρποὺς τοῦ πνεύματος. Ὃ δ
λέγω, τοιοῦτόν ἐστιν· εἷς τῶν καρπῶν τοῦ πνεύματ
ἐστιν ἀγάπη· ταύτης δὲ καιρὸς μὲν, ὅτε οὐ χαλεπ
ἀποδοῦναι τὸν καρπὸν τοῦ ἀγαπᾶσθαι· καὶ ἔστιν ἀγ
πᾶν τὸν ἀγαπῶντα, καρπὸς μὲν τοῦ πνεύματος, οὐ μ
ἐν οὐκαιρῷ, ἵν' οὕτως ὀνομάσω, σύκων. Ἐπὰν δὲ ἐ
τὸ μισεῖν προκαλῆταί τις τὸν πιστεύοντα, τοιαῦτα πρά
των, καὶ ἐπιβουλεύων, καὶ τοῖς ἤθεσι βεβλαμμένος ὁ
ὥστε δοκεῖν ἄξιος εἶναι τοῦ μισεῖσθαι, ὁ δὲ δίκαιος μὴ
τὸν τοιοῦτον μισῇ, ἀλλ' ὡς υἱὸς τοῦ τὸν ἥλιον ἀνατέλ
λοντος [4]) ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς καὶ τότε αὐτὸ
ἀγαπᾷ, οἱονεὶ ἐν οὐκαιρῷ σύκων [5]) τῆς ἀγάπης διδο

Vers. 14. Καὶ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτῇ· μηκέτι εἰς τ. α
ῶνα ἐκ σοῦ μηδεὶς καρπὸν φάγοι.

[1]) Marc. XI, 14. coll. pag. 79. not. 3.

[2]) Galat. V, 22. 23. — H. et R. χάρα.

[3]) Desideratur τό in ed. Ruaei.

[4]) Matth. V, 45.

[5]) H. et R. in textu: σύκου — τὸν καρπόν, H. t

καρπούς, μακάριός ἐστι. Τὸ δ' ὅμοιον νοήσεις καὶ ῆς χαρᾶς. Φέρειν μὲν γὰρ τὸν καρπὸν τοῦ πνεύ- ς τὴν χαρὰν, μηδενὸς ἐπὶ τὸ λυπεῖσθαι προκαλου- υ, καὶ δυσαρεστεῖσθαι, οὐ χαλεπόν· ὅταν δὲ τὰ μὲν εστηκότα ἐπὶ λύπην, καὶ ἀθυμίαν, καὶ δυσαρέστη- προκαλῆται, ἀπὸ δὲ τῆς κατὰ τὸν Λόγον ὠφελείας ἐπὶ τοσοῦτον προκόπτῃ, ὡς ἐν καιροῖς τῆς δοκού- δυσαρεστήσεως εὐαρεστεῖσθαι, καὶ ἐν καιροῖς τοῦ ίζεσθαι καὶ τοῦ μαστιγοῦσθαι, χαίρειν, καὶ ἁπλῶς παντὶ περιστατικῷ καιρῷ μεμνῆσθαι τοῦ· „πάντοτε[1]) ίρετε“ μακάριος ἂν ὁ τοιοῦτος εἴη καρπὸν φέρων ν χαρὰν, καὶ ἐν οὐκαιρῷ, ἵν' οὕτως ὀνομάσω, σύκων. ὸ παραπλήσιον δὲ οὐ χαλεπὸν καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων καρ- ῶν ποιῆσαι τοῦ πνεύματος· βούλεται γὰρ εἶναι κρείτ- να τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τὸν προσιόντα τῷ Λόγῳ τοῦ ὁ Θεὸς, καὶ ἀπαιτεῖ αὐτὸν παράδοξα, καὶ, ἵν' οὕ- ς ὀνομάσω, θεοῦ μᾶλλον ἢ ἀνθρώπου ἔργα. Διὸ πᾶσι λέγει, οὓς καλεῖ ἐπὶ τὴν μακαριότητα· „ἐγὼ[2]) α· θεοί ἐστε, καὶ υἱοὶ ὑψίστου πάντες“ μεμφό- νος δὲ τοῖς μὴ βουλομένοις ἀποθεωθῆναι καὶ υἱοῖς[3]) ψίστου γενέσθαι, λέγει· „ὑμεῖς[4]) δὲ ὡς ἄνθρωποι οθνήσκετε“ κατὰ γὰρ ἑκάστην ἁμαρτίαν, ὅτε ἐσμὲν ρκινοι,[5]) καὶ κατὰ ἄνθρωπον περιπατοῦντες, οὐδὲν λο ἐνεργοῦμεν ἢ τὸ ἀποθνήσκειν, καὶ φανερὸν ὅτι, κατὰ σάρκα[6]) ζῶμεν, μέλλομεν ἀποθνήσκειν, ὡς ἐδί-

---

...m ad marg., R. in notis: „Cod. Regius: σύκων — ...ὺς καρπούς.“

[1]) I Thess. V, 16.

[2]) Psalm. LXXXII, 6. (LXXXI.)

[3]) H. et R. υἱοῖς.

[4]) Psalm. LXXXII, 7. (LXXXI.)

[5]) I Cor. III, 3.

[6]) Rom. VIII, 13.

καὶ περισσευθήσεται· ἀπὸ[1]) δὲ τοῦ μὴ ἔχοντος, καὶ[2]) ὃ δοκεῖ ἔχειν ἀρθήσεται ἀπ' αὐτοῦ," ἵνα μὴ ἀργὸν ᾖ ὃ δοκεῖ ἔχειν. Ἕκαστος δὲ τῶν μαθητῶν ἐὰν ἔχῃ πίστιν, καὶ μὴ διακριθῇ, καὶ τὸ τῆς συκῆς ποιεῖ, καὶ τὸ ἑξῆς αὐτῷ ἐπιφερόμενον.

28. Καὶ ἔργον ἐστὶ δεῖξαι, πῶς ὁ Ἰησοῦ μαθητὴς ζητήσας καρπὸν ἐν συκῇ, καὶ μὴ εὑρὼν, λέγῃ αὐτῇ „μηκέτι[3]) ἐκ σοῦ καρπὸς γένοιτο εἰς τὸν αἰῶνα·" ἵνα παραχρῆμα καὶ ἐπ' αὐτῷ ξηρανθῇ ἡ συκῆ. Καὶ εἰς ταῦτα δὲ νόησόν τινα τὰ τῆς πίστεως ἐπαγγελλόμενον, καὶ οἰόμενον ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Ἰησοῦ ἐσθίειν, καὶ πίνειν, καὶ τὸν Ἰησοῦν ἐν ταῖς πλατείαις τῆς ψυχῆς αὐτοῦ δεδιδαχέναι· εἶτα ἡκέτω μαθητὴς ζητῶν καρπὸν σοφίας, καὶ λόγον ἐν αὐτῷ, κατὰ τὴν περὶ τοῦ διδάσκειν τὰ θεῖα ἐπαγγελίαν, καὶ ζητῶν καὶ ἐρευνῶν τῷ λόγῳ αὐτὸν, μηδένα καρπὸν εὑρισκέτω· καὶ διὰ τοῦτο αὐτὸν παριστὰς τοῖς θεωροῦσι κενὸν τοῦ Χριστοῦ, παριστάτω τῷ λόγῳ ὅτι οὐχ οἷόν τέ τινα καρπὸν ἔτι γενέσθαι αὐτῷ εἰς τὸν αἰῶνα ὑπὸ τῆς οἰήσεως βεβλαμμένῳ. Ὅρα οὖν, εἰ μὴ ἐν τοιούτῳ ὁ ἔχων πίστιν καὶ μὴ διακριθεὶς, τὸ τῆς συκῆς παραπλησίως πως τῷ Ἰησοῦ ποιεῖ. Καὶ κρεῖττόν γέ ἐστι τὴν ἀπατηλὴν[4]) συκῆν, καὶ νομιζομένην μὲν ζῆν, μὴ καρποφοροῦσαν δὲ, ἐλεγχθεῖσαν ὅτι ἄκαρπός ἐστι, ξηρὰν τοῖς λόγοις τοῦ μαθητοῦ Ἰησοῦ φανῆναι, ἢ ἀπατᾷν[5]) ἔτι τῇ νομιζομένῃ

σευθήσεται Tom. II. ed. nostrae pag. 399. not. 3. et pag. 407. not. 3.

[1]) Ed. Lachm. l. l. τοῦ δὲ μὴ ἔχοντος.

[2]) Edd. N. T. l. l. καὶ ὃ ἔχει ἀρθήσεται κτλ. — Cfr. Matth. XIII, 12. et Marc. IV, 25. coll. Luc. VIII, 18.

[3]) Cfr. Matth. XXI, 19. coll. pag. 75. not. 2.

[4]) H. et R. ἀπατηλόν.

[5]) H. et R. in textu: ἢ ἀπατῶντι τῇ κτλ., H. tamen

αὶ τῇ προσποιήσει, τὰς τῶν ἀκάκων καὶ εὐεξα-
ων καρδίας. Καλὸν οὖν ἐφάνη καὶ τοῦ Ἰησοῦ καὶ
ιαθητῶν αὐτοῦ ἔργον τὸ κατὰ τὴν ξηραινομένην
ἐν ἑκάστῳ δ', οἶμαι, ἀπίστῳ καὶ ἀνόμῳ ὄρος
ται, κατὰ τὴν ὁμολογίαν τῆς ἀπιστίας καὶ τῆς
ας, τῷ λόγῳ τῶν μαθητῶν Ἰησοῦ αἰρόμενον καὶ
ιμενον εἰς τὴν θάλασσαν τῆς κολάσεως αὐτοῦ.
πάντα δὲ ὅσα ἐὰν αἰτῶσιν ἐν τῇ προσευχῇ, πι-
ντες οἱ Ἰησοῦ μαθηταὶ λήψονται, ὡς μαθηταὶ οὐ-
ὲν μὴ δεόντων αἰτήσοντες, καὶ ὡς πειθόμενοι τῷ
σκάλῳ, μηδὲν [1]) ἄλλο αἰτοῦντες, ἢ τὰ μεγάλα καὶ
ουράνια· εἶπε γὰρ ὁ Ἰησοῦς τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ·
ιτε [2]) τὰ μεγάλα, καὶ τὰ μικρὰ προστεθήσεται
καὶ αἰτεῖτε τὰ ἐπουράνια, καὶ τὰ ἐπίγεια προς-
ηται ὑμῖν."

9. Ὁ δὲ Μάρκος ἀναγράψας τὰ κατὰ τὸν τόπον,
αἰνόν τι ὡς πρὸς τὸ ῥητὸν προσέθηκε ποιήσας,
ιδὼν [3]) ὁ Ἰησοῦς ἀπὸ μακρόθεν συκῆν ἔχουσαν

ἰς: „emenda: ἢ ἀπαντᾷν ἔτι τῇ, vel ἢ ἀπαντᾷν
. Vetus interpres: *quam ut furetur, dum vivere*
natur, per figmentum professionis innocentium
, *et eorum qui facile seducuntur a talibus.*"
H. et R. in notis: „Cod. Holm. μηδὲν ἄλλῳ
τες, Cod. Regius: μηδὲν αἰτοῦντες."
Cfr. Matth. VI, 33. coll. Luc. XII, 31. et N. T. edd.
Marc. XI, 13. 14. Ed. Knapp. vers. 13. καὶ ἰδὼν
μακρόθεν, ἔχουσαν φύλλα, ἦλθεν, εἰ ἄρα εὑρή-
ἐν αὐτῇ· καὶ ἐλθὼν ἐπ' αὐτὴν, οὐδὲν εὗρεν εἰ
ύλλα· οὐ γὰρ ἦν καιρὸς σύκων. Vers. 14. Καὶ
θεὶς (ὁ Ἰησοῦς) εἶπεν αὐτῇ· μηκέτι ἐκ σοῦ εἰς τ.
μηδεὶς καρπὸν φάγοι. Ed. Lachm. vers. 13. καὶ
συκῆν ἀπὸ μακρόθεν ἔχουσαν φύλλα, ἦλθεν εἰ
εὑρήσει ἐν αὐτῇ, καὶ ἐλθὼν ἐπ' αὐτὴν οὐδὲν εὗ-
μὴ φύλλα (μόνα)· οὐ γὰρ ἦν ὁ καιρὸς σύκων.

φύλλα, ἦλθεν ὡς εὑρήσων τι ἐν αὐτῇ· ἐλθὼν δὲ ἐπ' αὐτὴν, καὶ μηδὲν εὑρὼν εἰ μὴ φύλλα μόνον, — οὐ γὰρ ἦν ὁ καιρὸς σύκων —, ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτῇ· μηκέτι εἰς τὸν αἰῶνα ἐκ σοῦ μηδεὶς καρπὸν φάγῃ·" εἴποι γὰρ ἄν τις, εἰ μὴ ὁ καιρὸς σύκων ἦν, πῶς ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς ὡς εὑρήσων τι ἐν αὐτῇ, καὶ πῶς δικαίως εἶπεν αὐτῇ· „μηκέτι [1]) εἰς τὸν αἰῶνα ἐκ σοῦ μηδεὶς καρπὸν φάγῃ;" Πρὸς τοῦτο δὲ λελέξεται, ὅτι οἱ κατειλεγμένοι παρὰ τῷ ἀποστόλῳ καρποὶ [2]) τοῦ πνεύματος, ἀγάπη, χαρὰ, εἰρήνη, μακροθυμία, χρηστότης, ἀγαθωσύνη, πίστις, πρᾳότης, ἐγκράτεια, ἔστι μὲν ὅτε ἐν οἰκείῳ ἀποδίδονται καιρῷ· βέλτιον δὲ, εἰ τῶν περιεστηκότων ἐπὶ τὸ [3]) ἐναντίον τῷ καρποφορεῖν προκαλουμένων δυνηθείη τις καὶ διὰ τὸ πάνυ ὠφελεῖσθαι ἐκ τοῦ Λόγου, οὐδὲν ἧττον καὶ τότε διδόναι τοὺς καρποὺς τοῦ πνεύματος. Ὃ δὲ λέγω, τοιοῦτόν ἐστιν· εἷς τῶν καρπῶν τοῦ πνεύματός ἐστιν ἀγάπη· ταύτης δὲ καιρὸς μὲν, ὅτε οὐ χαλεπὸν ἀποδοῦναι τὸν καρπὸν τοῦ ἀγαπᾶσθαι· καὶ ἔστιν ἀγαπᾷν τὸν ἀγαπῶντα, καρπὸς μὲν τοῦ πνεύματος, οὐ μὴν ἐν οὐκαιρῷ, ἵν' οὕτως ὀνομάσω, σύκων. Ἐπὰν δὲ ἐπὶ τὸ μισεῖν προκαλῆταί τις τὸν πιστεύοντα, τοιαῦτα πράττων, καὶ ἐπιβουλεύων, καὶ τοῖς ἤθεσι βεβλαμμένος ὤν, ὥστε δοκεῖν ἄξιος εἶναι τοῦ μισεῖσθαι, ὁ δὲ δίκαιος μηδὲ τὸν τοιοῦτον μισῇ, ἀλλ' ὡς υἱὸς τοῦ τὸν ἥλιον ἀνατέλλοντος [4]) ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς καὶ τότε αὐτὸν ἀγαπᾷ, οἱονεὶ ἐν οὐκαιρῷ σύκων [5]) τῆς ἀγάπης διδοὺς

Vers. 14. *Καὶ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτῇ· μηκέτι εἰς τ. αἰῶνα ἐκ σοῦ μηδεὶς καρπὸν φάγοι.*

[1]) Marc. XI, 14. coll. pag. 79. not. 3.

[2]) Galat. V, 22. 23. — H. et R. *χάρα.*

[3]) Desideratur *τό* in ed. Ruaei.

[4]) Matth. V, 45.

[5]) H. et R. in textu: *σύκου — τὸν καρπόν*, H. ta-

ς καρποὺς, μακάριός ἐστι. Τὸ δ' ὅμοιον νοήσεις καὶ τῆς χαρᾶς. Φέρειν μὲν γὰρ τὸν καρπὸν τοῦ πνεύματος τὴν χαρὰν, μηδενὸς ἐπὶ τὸ λυπεῖσθαι προκαλουμένου, καὶ δυσαρεστεῖσθαι, οὐ χαλεπόν· ὅταν δὲ τὰ μὲν ...μισηκότα ἐπὶ λύπην, καὶ ἀθυμίαν, καὶ δυσαρέστησιν προκαλῆται, ἀπὸ δὲ τῆς κατὰ τὸν Λόγον ὠφελείας ...ς ἐπὶ τοσοῦτον προκόπτῃ, ὡς ἐν καιροῖς τῆς δοκούσης δυσαρεστήσεως εὐαρεστεῖσθαι, καὶ ἐν καιροῖς τοῦ ...μάζεσθαι καὶ τοῦ μαστιγοῦσθαι, χαίρειν, καὶ ἁπλῶς ἐν παντὶ περιστατικῷ καιρῷ μεμνῆσθαι τοῦ· „πάντοτε[1]) χαίρετε“ μακάριος ἂν ὁ τοιοῦτος εἴη καρπὸν φέρων τὴν χαρὰν, καὶ ἐν οὐκαιρῷ, ἵν' οὕτως ὀνομάσω, σύκων. Τὸ παραπλήσιον δὲ οὐ χαλεπὸν καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων καρπῶν ποιῆσαι τοῦ πνεύματος· βούλεται γὰρ εἶναι κρείττονα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τὸν προσιόντα τῷ Λόγῳ αὐτοῦ ὁ θεὸς, καὶ ἀπαιτεῖ αὐτὸν παράδοξα, καὶ, ἵν' οὕτως ὀνομάσω, θεοῦ μᾶλλον ἢ ἀνθρώπου ἔργα. Διὸ καὶ πᾶσι λέγει, οὓς καλεῖ ἐπὶ τὴν μακαριότητα· „ἐγὼ[2]) εἶπα· θεοί ἐστε, καὶ υἱοὶ ὑψίστου πάντες·“ μεμφόμενος δὲ τοῖς μὴ βουλομένοις ἀποθεωθῆναι καὶ υἱοῖς[3]) ὑψίστου γενέσθαι, λέγει· „ὑμεῖς[4]) δὲ ὡς ἄνθρωποι ἀποθνήσκετε“ κατὰ γὰρ ἑκάστην ἁμαρτίαν, ὅτε ἐσμὲν σάρκινοι,[5]) καὶ κατὰ ἄνθρωπον περιπατοῦντες, οὐδὲν ἄλλο ἐνεργοῦμεν ἢ τὸ ἀποθνήσκειν, καὶ φανερὸν ὅτι, εἰ κατὰ σάρκα[6]) ζῶμεν, μέλλομεν ἀποθνήσκειν, ὡς ἐδί-

---

men ad marg., R. in notis: „Cod. Regius: σύκων — τοὺς καρπούς.“

[1]) I Thess. V, 16.

[2]) Psalm. LXXXII, 6. (LXXXI.)

[3]) H. et R. υἱοῖς.

[4]) Psalm. LXXXII, 7. (LXXXI.)

[5]) I Cor. III, 3.

[6]) Rom. VIII, 13.

φύλλα, ἦλθεν ὡς εὑρήσων τι ἐν αὐτῇ· ἐλθὼν δὲ ἐπ' αὐτήν, καὶ μηδὲν εὑρὼν εἰ μὴ φύλλα μόνον, — οὐ γὰρ ἦν ὁ καιρὸς σύκων —, ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτῇ· μηκέτι εἰς τὸν αἰῶνα ἐκ σοῦ μηδεὶς καρπὸν φάγῃ·" εἴποι γὰρ ἄν τις, εἰ μὴ ὁ καιρὸς σύκων ἦν, πῶς ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς ὡς εὑρήσων τι ἐν αὐτῇ, καὶ πῶς δικαίως εἶπεν αὐτῇ „μηκέτι[1]) εἰς τὸν αἰῶνα ἐκ σοῦ μηδεὶς καρπὸν φάγῃ; Πρὸς τοῦτο δὲ λελέξεται, ὅτι οἱ κατειλεγμένοι παρὰ τῷ ἀποστόλῳ καρποὶ[2]) τοῦ πνεύματος, ἀγάπη, χαρά, εἰρήνη, μακροθυμία, χρηστότης, ἀγαθωσύνη, πίστις, πραότης, ἐγκράτεια, ἔστι μὲν ὅτε ἐν οἰκείῳ ἀποδίδονται καιρῷ· βέλτιον δέ, εἰ τῶν περιεστηκότων ἐπὶ τὸ[3]) ἐναντίον τῷ καρποφορεῖν προκαλουμένων δυνηθείη τις καὶ διὰ τὸ πάνυ ὠφελεῖσθαι ἐκ τοῦ Λόγου, οὐδὲν ἧττον καὶ τότε διδόναι τοὺς καρποὺς τοῦ πνεύματος. Ὃ δὲ λέγω, τοιοῦτόν ἐστιν· εἷς τῶν καρπῶν τοῦ πνεύματος ἐστιν ἀγάπη· ταύτης δὲ καιρὸς μέν, ὅτε οὐ χαλεπὸν ἀποδοῦναι τὸν καρπὸν τοῦ ἀγαπᾶσθαι· καὶ ἔστιν ἀγαπᾶν τὸν ἀγαπῶντα, καρπὸς μὲν τοῦ πνεύματος, οὐ μὴν ἐν οὐκαιρῷ, ἵν' οὕτως ὀνομάσω, σύκων. Ἐπὰν δὲ ἐπὶ τὸ μισεῖν προκαλῆταί τις τὸν πιστεύοντα, τοιαῦτα πράττων, καὶ ἐπιβουλεύων, καὶ τοῖς ἤθεσι βεβλαμμένος ὤν, ὥστε δοκεῖν ἄξιος εἶναι τοῦ μισεῖσθαι, ὁ δὲ δίκαιος μὴ τὸν τοιοῦτον μισῇ, ἀλλ' ὡς υἱὸς τοῦ τὸν ἥλιον ἀνατέλλοντος[4]) ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς καὶ τότε αὐτὸν ἀγαπᾷ, οἱονεὶ ἐν οὐκαιρῷ σύκων[5]) τῆς ἀγάπης δίδοι

Vers. 14. Καὶ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτῇ· μηκέτι εἰς τ. αἰῶνα ἐκ σοῦ μηδεὶς καρπὸν φάγοι.

[1]) Marc. XI, 14. coll. pag. 79. not. 3.

[2]) Galat. V, 22. 23. — H. et R. χάρα.

[3]) Desideratur τό in ed. Ruaei.

[4]) Matth. V, 45.

[5]) H. et R. in textu: σύκου — τὸν καρπόν, H. t

ς καρπούς, μακάριός ἐστι. Τὸ δ' ὅμοιον νοήσεις καὶ τῆς χαρᾶς. Φέρειν μὲν γὰρ τὸν καρπὸν τοῦ πνεύματος τὴν χαρὰν, μηδενὸς ἐπὶ τὸ λυπεῖσθαι προκαλουμένου, καὶ δυσαρεστεῖσθαι, οὐ χαλεπόν· ὅταν δὲ τὰ μὲν ἐφεστηκότα ἐπὶ λύπην, καὶ ἀθυμίαν, καὶ δυσαρέστησιν προκαλῆται, ἀπὸ δὲ τῆς κατὰ τὸν Λόγον ὠφελείας ς ἐπὶ τοσοῦτον προκόπτῃ, ὡς ἐν καιροῖς τῆς δοκούσης δυσαρεστήσεως εὐαρεστεῖσθαι, καὶ ἐν καιροῖς τοῦ ἐπηρεάζεσθαι καὶ τοῦ μαστιγοῦσθαι, χαίρειν, καὶ ἁπλῶς ἐν παντὶ περιστατικῷ καιρῷ μεμνῆσθαι τοῦ· „πάντοτε[1]) χαίρετε" μακάριος ἂν ὁ τοιοῦτος εἴη καρπὸν φέρων τὴν χαρὰν, καὶ ἐν οὐκαιρῷ, ἵν' οὕτως ὀνομάσω, σύκων. Τὸ παραπλήσιον δὲ οὐ χαλεπὸν καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων καρπῶν ποιῆσαι τοῦ πνεύματος· βούλεται γὰρ εἶναι κρείττονα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τὸν προσιόντα τῷ Λόγῳ αὐτοῦ ὁ Θεὸς, καὶ ἀπαιτεῖ αὐτὸν παράδοξα, καὶ, ἵν' οὕτως ὀνομάσω, θεοῦ μᾶλλον ἢ ἀνθρώπου ἔργα. Διὸ καὶ πᾶσι λέγει, οὓς καλεῖ ἐπὶ τὴν μακαριότητα· „ἐγὼ[2]) εἶπα· θεοί ἐστε, καὶ υἱοὶ ὑψίστου πάντες·" μεμφόμενος δὲ τοῖς μὴ βουλομένοις ἀποθεωθῆναι καὶ υἱοῖς[3]) ὑψίστου γενέσθαι, λέγει· „ὑμεῖς[4]) δὲ ὡς ἄνθρωποι ἀποθνήσκετε·" κατὰ γὰρ ἑκάστην ἁμαρτίαν, ὅτε ἐσμὲν ἄνθρωποι,[5]) καὶ κατὰ ἄνθρωπον περιπατοῦντες, οὐδὲν ἄλλο ἐνεργοῦμεν ἢ τὸ ἀποθνήσκειν, καὶ φανερὸν ὅτι, εἰ κατὰ σάρκα[6]) ζῶμεν, μέλλομεν ἀποθνήσκειν, ὡς ἐδί-

...ea ad marg., R. in notis: „Cod. Regius: σύκων — ...οὺς καρπούς."

[1]) I Thess. V, 16.
[2]) Psalm. LXXXII, 6. (LXXXI.)
[3]) H. et R. υἱοῖς.
[4]) Psalm. LXXXII, 7. (LXXXI.)
[5]) I Cor. III, 3.
[6]) Rom. VIII, 13.

δαξεν ὁ Ἀπόστολος. Ταῦτα καὶ διὰ τό· „οὐ γὰρ[1] ὁ καιρὸς τῶν σύκων.“ Ὁ δὲ κατὰ τὸν Μάρκον Πέ ἰδὼν[2]) τὴν συκῆν ἐξηραμμένην ἐκ ῥιζῶν, εἶπε τῷ τῆρι· „ἰδοὺ ἡ συκῆ, ἣν κατηράσω, ἐξηράνθη·“ κα γὰρ τῆς ἀπὸ τοῦ Λόγου ἀξία, ἡ μὴ φέρουσα τῷ Λ καρπὸν ζητοῦντι. Ἐπὶ τέλει δέ τι ἔχει ὁ λόγος πρ πτικὸν τοῦ πιστεύοντας λήψεσθαι· οὐχὶ ἄλλως γὰρ ψόμεθα, εἰ μὴ αἰτήσομεν. Ἔστω οὖν καὶ ἡ διά ἀξία τοῦ τυχεῖν ὧν αἰτοῦμεν· καὶ ἡ εὐχὴ μετ' ἐπ μης ἀναπεμπομένη, ἀξία τοῦ ἐπιτευχθῆναι· καὶ τ τήματα ἔστω ἐπουράνια, καὶ μεγάλα, καὶ ἄξια τ δοσθαι ὑπὸ τοῦ θεοῦ.

---

[1]) Marc. XI, 13. coll. pag. 79. not. 3.

[2]) Ibid. XI, 20. — 21. Edd. N. T. ἴδε — ἐξήραν

Ω Ρ Ι Γ Ε Ν Ο Υ Σ

ΤΩΝ ΕΙΣ ΤΟ ΚΑΤΑ

Μ Α Τ Θ Α Ι Ο Ν

ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ¹)

Ε Ξ Η Γ Η Τ Ι Κ Ω Ν

Τόμος ιζ'.

ρὶ τῶν ἐπερωτησάντων τὸν κύριον ἀρχιερέων καὶ²) πρεσβυτέρων, εἰπόντων· ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιεῖς;

„Καὶ³) ἐλθόντος αὐτοῦ εἰς τὸ ἱερὸν, προσῆλθον αὐ-ῷ διδάσκοντι οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ, γοντες· ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιεῖς;“ καὶ τὰ ἑξῆς, ως τοῦ· „οὐδὲ⁴) ἐγὼ ὑμῖν λέγω, ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα οιῶ.“ Τριῶν εὐαγγελιστῶν ὡς ἀναγκαῖον ἀναγραψάν-των τὸν προκείμενον λόγον, ἄξιον ἰδεῖν ὅ, τί⁵) ποτε νοοῦντες οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ ἐπυν-

¹) Desideratur hoc vocabulum in ed. Huetii.
²) Deest καί in ed. Coloniensi.
³) Matth. XXI, 23. Ed. Knapp. καὶ ἐλθόντι αὐτῷ ς τὸ ἱερόν κτλ.
⁴) Ibid. XXI, 27. Edd. N. T. λέγω ὑμῖν.
⁵) H. et R. ὅ, τί ποτε κτλ.

θάνοντο τοῦ Σωτῆρος, οὐχ ἓν πύσμα, ἀλλὰ δύ
άγοντες αὐτῷ, ἓν μὲν τό· „ἐν[1]) ποίᾳ ἐξουσί
ποιεῖς;“ ἕτερον δὲ τό· „καὶ τίς σοι ἔδωκε τὴν ἐ
ταύτην;“ καὶ τί βουλόμενος ὁ Σωτὴρ ἐπὶ τούτο
ἀντηρώτησεν ὑπὲρ τοῦ μὴ πρὸς τὸ πύσμα ἀπ
σθαι· ἑώρα γὰρ οὐκ ἀξίους ἐκείνους τῆς πρὸς τὸ
ἀποκρίσεως, καὶ τῆς τοῦ προβλήματος διηγήσεω
δὲ οὐχ, ὡς οἴονταί τινες, ἁπλᾶ ἐστι τὰ κατὰ τὸν
καὶ εὐπερινόητα, ἀλλὰ μυστικὰ, καὶ βαθείας
καρδίας, δῆλον ἔσται ἐκ τῆς ἐπιστάσεως. Φ
συναγορεύωμεν τῇ πιθανότητι τῶν ἁπλούστερο
χομένων τὰ κατὰ τὸν τόπον· φήσουσι γὰρ, ὅτι
νικὰς ἐπιστάμενοι, ἀμείνω μὲν τὴν τοῦ θεοῦ, χ
δὲ τὴν τοῦ διαβόλου, οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρε
τοῦ λαοῦ ἐπυνθάνοντο τοῦ Σωτῆρος, ἐν ποίᾳ
τούτων τῶν δύο ποιεῖ τὰ τεράστια καὶ ἀπὸ τίνο
λαβών· εἶθ' ὁ Ἰησοῦς ὑπὲρ τοῦ μὴ αὐτολογῆσα
ρώτησεν, ἅμα καὶ ἐλέγξαι βουλόμενος τοὺς πυθ
αὐτοῦ, ὡς παρὰ τὸν ὀρθὸν λόγον ποιήσαντα
ἠπιστηκέναι Ἰωάννῃ τῷ βαπτιστῇ· καὶ ἦν αὐτοῦ
τερώτημα δύο οἰκονομούμενον, τόν τε ἐπὶ τῇ
Ἰωάννην ἀπιστίᾳ ἔλεγχον, καὶ τὸ περισπάσαι τ
θομένους, ἵνα δόξῃ αὐτοῖς εὐλόγως μὴ ἀποκρ
Ἀλλ' εἴποι τις ἂν πρὸς ταῦτα, ὅτι γελοῖον[2]) ἦν
θάνεσθαι, ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ἐποίει ὁ Ἰησο
ἂν γὰρ ἀπεκρίνατο, ὅτι ἐν τῇ τοῦ διαβόλου ἐ
καὶ οὔ φημι, ὅτι ὁ Σωτὴρ τοῦτο οὐκ ἂν ἀπεκ
ἀλλ' οὐδὲ ὁ ἄνθρωπος[3]) τῆς ἁμαρτίας, ὁ ἀντικε
καὶ ἐπαιρόμενος ἐπὶ πάντα λεγόμενον θεὸν, ἢ σε
εἴποι ἂν τοῖς πυνθανομένοις τὸ ἀληθὲς, ὅτι ἐν
διαβόλου ἐξουσίᾳ ποιεῖ πᾶσαν δύναμιν, καὶ

---

[1]) Matth. XXI, 23.
[2]) H. et R. γελοῖον.
[3]) II Thess. II, 3. 4.

τέρατα, ἐν οἷς καταπλήσσεται, καὶ ἀποπλανήσει,[1]) δυνατὸν, καὶ τοὺς ἐκλεκτούς. Εἰ δὲ οὐδὲ ἐκεῖνος ... ἂν ἐν τῇ τοῦ διαβόλου ἐξουσίᾳ ποιεῖν τὰ σημεῖα, ... τὰ τέρατα[2]) τοῦ ψεύδους, τὰ ἐν πάσῃ ἀπάτῃ ἀδι-... τοῖς ἀπολλυμένοις ἐπιτελούμενα, πόσῳ πλέον ὁ ...τὴρ οὐκ ἂν, εἰ καὶ μὴ ἀντηρώτησεν, ἄλλο[3]) τι ἀπε-...κρίνατο, ἢ ὅτι ἐν τῇ τοῦ θεοῦ; Πρὸς δὲ τὴν οὕτως προ-...φερῆ ἀπόκρισιν, καὶ ἐκείνους πυνθάνεσθαι, καὶ τὸν Σωτῆρα μὴ ἀποκρίνεσθαι, εὔηθες εἶναί μοι φαίνεται.

2. Μήποτ' οὖν τὰ κατὰ τὸν τόπον τοιαῦτ' ἔστιν· ἐν τῇ σοφίᾳ τοῦ θεοῦ, περιεχούσῃ ἐπιστήμην θείων καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων, καὶ τῶν τούτων αἰτιῶν, εἰσὶ θησαυροὶ, ὁποίους δεῖ εἶναι τοὺς τῆς σοφίας[4]) θησαυροὺς καὶ τῆς γνώσεως· — καί εἰσιν οὗτοι ἀπόκρυφοι — καὶ εἴ τίς ἐστιν ἀξιωθεὶς εἰδέναι τὰ ἄῤῥητα[5]) ῥήματα, ἃ οὐκ ἔξεστιν ἀνθρώπῳ λαλῆσαι, εἰδείη ἂν τὴν ἐν μυστηρίῳ σοφίαν τὴν ἀποκεκρυμμένην, ἣν προώρισεν ὁ θεὸς πρὸ τῶν αἰώνων εἰς δόξαν τῶν δικαίων. Εἰσὶν οὖν ἐν τοῖς τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως ἀποκρύφοις θησαυροῖς λόγοι βαθεῖς καὶ ἀπόῤῥητοι περὶ διαφόρων ἐξουσιῶν, γενικῶς μὲν δύο, ἰδικῶς δὲ καθ' ἑκατέραν τῶν δύο πλείονες καὶ δυσθεώρητοι. Αἱ δὲ γενικαὶ δύο ἐξουσίαι τοιαῦταί εἰσιν· αἱ μέν εἰσι τοῦ κρείττονος τάγματος· καὶ ὥσπερ εἰσὶν ἄνθρωποι θεοῦ οὐχ οἱ τυχόντες, καὶ ἄγγελοι θεοῦ μακάριοι, καὶ προφῆται τοῦ θεοφορούμενοι, οὕτως εἰσί τινες ἐξουσίαι τοῦ θεοῦ, περὶ ὧν ὁ Ἀπόστολος Χριστὸν δοξολογῶν λέγει ἐν τῇ

---

[1]) Marc. XIII, 22.

[2]) II Thess. II, 9. 10.

[3]) H. in notis: „Codd. Holm. et Regius: ἀλλ' ὅτι ἀπεκρίνατο."

[4]) Coloss. II, 3.

[5]) II Cor. XII, 4. — I Cor. II, 7.

πρὸς Κολασσαεῖς,[1]) ὅτι ἐστὶν ὁ Σωτὴρ „εἰκὼν[2]) τοῦ θεοῦ τοῦ ἀοράτου, πρωτότοκος πάσης κτίσεως, ἐν[3]) ᾧ ἐκτίσθη τὰ πάντα ἐν[4]) τοῖς οὐρανοῖς, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς, εἴτε[5]) ὁρατὰ, εἴτε ἀόρατα, εἴτε θρόνοι, εἴτε κυριότητες, εἴτε ἀρχαὶ, εἴτε ἐξουσίαι· τὰ πάντα δι' αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτὸν ἔκτισται, καὶ αὐτός ἐστι πρὸ πάντων.“ Ἓν οὖν εἶδος τῶν ὑπὸ τὸν θεὸν, αἱ ἐν Χριστῷ κτισθεῖσαι ἐξουσίαι, ἕτεραι παρὰ τὰς ἀρχὰς, καὶ τοὺς θρόνους, καὶ τὰς κυριότητας· καὶ ἑκάστη ἐξουσιάζει τινῶν, τεταγμένη ὑπὸ τοῦ θεοῦ κατά τινα ἀπόῤῥητον ἀξίαν, ἐπὶ τῶν ἀξίων ἐξουσιάζεσθαι κατὰ τὴν διαφορὰν αὐτῶν ὑπὸ ἑκάστην τῶν ἐξουσιῶν. Καὶ πολὺς ἂν ὁ λόγος καὶ δυσερμήνευτος εἴη περὶ τῶν κατὰ τὰς ἐξουσίας ταύτας, καὶ τῶν ἐξουσιαζομένων ὑπ' αὐτῶν πραγμάτων. Ὡς δὲ εἰσί τινες ἐξουσίαι τοῦ θεοῦ, οὕτως εἰσὶ καὶ ἐναντίαι, ἀνάλογον τοῖς τῆς ἁμαρτίας ἀνθρώποις, καὶ τοῖς ἀγγέλοις τοῦ διαβόλου· καὶ ἔστι γε τοῖς μηκέτι πρὸς αἷμα[6]) καὶ σάρκα παλαίουσιν, ἀλλὰ διὰ τὸ ἐπαναβεβηκέναι τῇ δυνάμει πρὸς τὰ ὑπὲρ ταῦτα ἀγωνιζομένοις, ἡ πάλη πρὸς τὰς ἀνταγωνιζομένας τοῖς ἀθληταῖς τῆς θεοσεβείας ἐξουσίας. Ὡς δὲ πλείονα τάγματα ἦν ὑπὸ τὸν θεὸν, οὕτως καὶ ἐν τῇ ἐναντίᾳ χώρᾳ οὐ μόνον ἐξουσίαι εἰσὶν, ἀλλὰ καὶ κοσμοκράτορες τοῦ σκότους τούτου, καὶ πνευματικὰ τῆς πονηρίας ἐν τοῖς ἐπουρανίοις· τάχα δὲ καὶ ἀρχαί. Ἐγὼ δ' οἶμαι, ὅτι καὶ πάντα ὁμώνυμα τοῖς τοῦ

---

[1]) Ed. Rothomag. *Κολοσσαεῖς*, ed. Colon. *Κολοσσεῖς;* ed. R. in textu: *Κολασσαεῖς*, in notis: „Cod. Anglicanus: *Κολοσσαεῖς*.“

[2]) Coloss. I, 15—17. coll. Tom. I. ed. nostrae pag. 119. not. 3.

[3]) Edd. N. T. vers. 16. l. l. *ὅτι ἐν αὐτῷ κτλ.*

[4]) Ed. Knapp. l. l. *τὰ ἐν τ. οὐρ. καὶ τὰ ἐπὶ κτλ.*, ed. Lachm. *ἐν τ. οὐρ. καὶ (τὰ) ἐπὶ κτλ.*

[5]) Edd. N. T. l. l. *τὰ ὁρατὰ κ. τὰ ἀόρατα.*

[6]) Ephes. VI, 12.

[redacted]

ῦ ἐστι καὶ κατὰ τὴν ἐναντιότητα. Διειληφότες οὖν τὰ διαφέροντα ὀνόματα κεκληρωμένοι ἐν τῷ Ἰσραὴλ, πίστιν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ, περὶ ξουσιῶν πλείονα, καὶ εἴτε ἐκ παραδόσεων, εἴτε καὶ ἐπιβάλλοντες, εἴτε καὶ ἐξ ἀποκρύφων, οὐκ οἶδα εὐλόγως ἢ ἀλόγως,[1]) κινούμενοι, ἑώρων τὸν θεὸν τὰ τεράστια ἐπιτελοῦντα,[2]) οὐ χωρίς τινος συνούσης αὐτῷ ἐξουσίας. Ταύτης οὖν τὸ εἶδος ἀπὸ τῆς ἐπιστήμης Ἰησοῦ μαθεῖν ἐβούλοντο, ἢ τῆς δοκούσης αὐτοῖς εἶναι ἐπιστήμης ἐν αὐτῷ. Καὶ εἰ μὲν ἦσαν ἀρχιερεῖς τινες ἅγιοι καὶ μακάριοι, ὁποῖος ὁ Ἀαρὼν, ἢ ὁ Ἐλεάζαρ, ἢ ὁ Φινεὲς, ἢ ὅσοι ἱκανῶς τὰ τῆς λειτουργίας διετέλεσαν, οἱ πυθόμενοι τοῦ Σωτῆρος τότε, καὶ πρεσβύτεροι παραπλήσιοι οἷς κατ' ἐντολὴν θεοῦ Μωσῆς ἐξελέξατο, εἰκὸς ὅτι ὡς οὐ πειράζουσιν, ἀλλὰ φιλομαθοῦσι, καὶ ἀξίοις τῶν τηλικούτων μαθημάτων παρέστησεν ἂν ἀρξάμενος ὁ Σωτὴρ λόγον, ὃν οὐδὲ ὁ κόσμος ὅλος χωρεῖν ἠδύνατο· καὶ ἀρξάμενος ἂν παρεδίδου τὴν ἐπιστήμην περὶ τῶν μακαρίων ἐξουσιῶν, καὶ τῆς διαφορᾶς αὐτῶν, καὶ τῆς αἰτίας τοῦ ἐληλυθέναι αὐτὰς ἐπὶ τὸ εἶναι ἐξουσίας, καὶ τῶν ὑπ' αὐταῖς, εἴτε καὶ[3]) ψυχῶν, εἴτε καὶ ὁποιωνποτοῦν λογικῶν· διεξώδευσεν δ' ἂν καὶ τὸν περὶ τῶν ἐναντίων ἐξουσιῶν λόγον, καὶ τὰς διαφορὰς αὐτῶν παρέστησεν ἄν. Εἰκὸς δ' ὅτι ἐδίδαξεν ἂν ἀνάλογον τῷ· „ὁ νόμος[4]) διαταγεὶς δι' ἀγγέλων·" καὶ τό· „εἰ ὁ δι' ἀγγέλων λαληθεὶς λόγος ἐγένετο βέβαιος·" ἀνάλογον, φημὶ, τῷ λόγῳ τῷ περὶ τῶν διακονησαμένων τῷ νόμῳ ἀγγέλων, καὶ τῆς κατὰ τὰς γραφὰς ἐξουσίας· οἷον ἐν

---

[1]) H. et R. in textu: ἀναλόγως, H. tamen in notis: „lege ἀλόγως. Vetus interpres: utrum autem rationabiliter, an irrationabiliter."

[2]) Ed. Colon. minus recte: ἀποτελοῦντα.

[3]) Deest καί in edd. Huetii.

[4]) Gal. III, 19. — Hebr. II, 2.

ποίᾳ ἐξουσίᾳ διακονουμένῃ τῷ Θεῷ, ἢ ποίαις ἑκα
τῶν ἐν Αἰγύπτῳ τεραστίων γεγένηται· καὶ τίς μ
ἐξουσία διακονουμένη τῇ μεταβαλούσῃ εἰς ὄφιν ῥ
Μωσέως· τίς δὲ ταύτῃ ἐναντία διακονουμένη τῇ μ
μορφώσει τῶν Αἰγυπτιακῶν ῥάβδων εἰς δράκοντας.
εἶπεν ἂν τὴν δύναμιν τῆς ἐξουσίας, ἀφ' ἧς κατέπι
τοῦ Ἀαρὼν ῥάβδος τὰς τῶν Αἰγυπτίων· εἶπε δ' ἂν
τίς ἡ ἐξουσία τῆς εἰς χιόνα μεταβολῆς χειρὸς Μωϋσ
καὶ ἐκ τῶν ἐναντίων ποία ἦν ἐξουσία συμπνέουσ
καθ' ἕκαστον τοῖς ἐπαοιδοῖς τῶν Αἰγυπτίων, ὅτε
κουν μιμεῖσθαι τὰ σημεῖα τοῦ Θεοῦ· καὶ οὕτως ἂν δ
ώδευσε τὰς δέκα τῶν Αἰγυπτίων πληγὰς, καὶ τὴν
αὐτῶν ἀποστολὴν δι' ἀγγέλων πονηρῶν. Εἶπε δ'
καὶ τίς ἐξουσία ὑπηρετήσατο τῇ διὰ τῆς ἐρυθρᾶς
λάσσης διόδῳ τοῦ λαοῦ, καὶ καταποντώσει τῶν Α
πτίων· τίς τε ἐξουσίᾳ ὑπηρετήσατο τῇ διὰ ξύλου μ
βολῇ ὕδατος πικροῦ εἰς γλυκύτητα. Εἶπε δ' ἂν καὶ
ἐξουσίαν, ἢ διηκονήσατο τῷ ἀπὸ πέτρας ὕδατι· καὶ
τὴν αὐτὴν, ἢ ἄλλην παρέστησεν ἐξουσίαν διακονησα
νην τῷ ὑετῷ τοῦ μάννα, καὶ τῇ τῶν ὀρτυγομητ
ἐφόδῳ. Εἶπε δ' ἂν καὶ τίς ἡ ἐξουσία ἡ τὸ αὐτὸ μ
τῶν μὲν ἓξ ἡμερῶν τρέπουσα εἰς σκώληκας καὶ δυ
δίαν, τῇ δὲ τοῦ σαββάτου ἡμέρᾳ φυλάττουσα. Κα
με δεῖ ἀναλεγόμενον τὰ ἐν τῇ ἐρήμῳ τεράστια μέ
τῆς Μωσέως τελευτῆς παριστάνειν, ὅτι εἶπεν ἂν ὁ Σ
τὴρ τὰ περὶ τῆς ἐξουσίας, εἰ ἦσαν ἄξιοι οἱ ἀρχιε
καὶ οἱ πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ τῆς πρὸς τὸ πύσμα αὐ
ἀποκρίσεως. Καὶ σοὶ πάρεστι τὸ ἀνάλογον, ἐπερ
μένῳ τὴν ὅλην γραφὴν, ὁρᾶν· τίς τε ἡ ἐξουσία
στῆναι τὸν ἥλιον κατὰ Γαβαὼν, καὶ σελήνην κατ

---

1) Ed. Ruaei: συμπνεύουσα.

2) H. ad marg., R. in textu: κατὰ φάραγγα κ
R. in notis: „ita legitur in Cod. Anglicano, Huet. tan
(in textu) omisit κατά." Cfr. Jos. X, 12.

φάραγγα Ἐλώμ·[1]) καὶ[2]) πολὺ πρότερον, τοῦ διοδευθῆναι τὸν Ἰορδάνην ποταμὸν, καὶ τοῦ παύσασθαι τὸ μάννα. Καὶ ἐπὶ τῆς βίβλου δὲ τῶν Κριτῶν πολλὰ ἂν τοιαῦτα ζητηθείη καὶ εὑρεθείη, οἷον περὶ τὸν Γεδεὼν καὶ τὸν Σαμψὼν, παράδοξα· ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν Βασιλειῶν τὰ περὶ τὸν Σαμουὴλ, καὶ τὸν Ἠλίαν, καὶ τὸν Ἐλισσαῖον, καὶ τὸν Ἐζεκίαν. Καὶ οὕτως ἐπελθὼν ἂν ὁ Σωτὴρ καὶ τὸ κατὰ τὰς διαφόρους ἐξουσίας διελθὼν μυστήριον, ἐδίδαξεν ἂν ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ, καὶ πῶς ὑπεραγούσῃ ἐποίει ἃ ἔβλεπεν ὁ λαὸς τεράστια, δοθείσῃ αὐτῷ οὐκ ἀπό τινος ἀγγέλου καὶ λειτουργοῦ θεοῦ, οὐδὲ διά τινος τῶν ὑποδεεστέρων τοῦ θεοῦ, ἀλλ' ἀπ' αὐτοῦ τοῦ πατρός.

3. Ἐπεὶ δὲ οἱ ἐνταῦθα ἀρχιερεῖς καὶ πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ οὐδαμῶς ἄξιοι ἦσαν τοιούτων θεωρημάτων, διὰ τοῦτο αὐτοῖς οὐκ ἀποκρίνεται, ἀλλ' ἀντερωτᾷ, ἵνα διὰ τοῦ μὴ ἀποκρίνεσθαι ἐκείνους εἰς τὰ[3]) περὶ τοῦ Ἰωάννου, καὶ αὐτὸς πείσῃ εὐλόγως τοὺς πυθομένους, ὅτι μὴ[4]) μάτην αὐτοῖς ἀπεκρίνατο λέγων· „οὐδὲ[5]) ἐγὼ ὑμῖν λέγω, ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιῶ.“ Ζητῶ δὲ κατὰ τὸν τόπον, εἰ ἕκαστος τῶν πεποιηκότων ἔν τινι ἐξουσίᾳ παράδοξα, ἐν μιᾷ πεποίηκεν, ἤ τινες μὲν κατ' ἀρχὰς ἐν τῇδε, προκόψαντες δὲ ἔν τινι μείζονι. Πλὴν ὁ Σωτὴρ ἔοικε ἐν μιᾷ[6]) ἐξουσίᾳ ταῦτα πεποιηκέναι, ἣ ἔλαβεν ἀπὸ τοῦ πατρός· τὸ γάρ· „οὐδὲ[7]) ἐγὼ ὑμῖν

---

[1]) LXX. interpretes: κατὰ φάραγγα Αἰλώμ. Complutensis ed. κατὰ φάραγγας Ἐαλώμ, ed. Oxoniensis: κατὰ φάραγγα Ἐλώμ.

[2]) Desideratur καί in ed. Ruaei.

[3]) Ed. Ruaei minus accurate: εἰς τάς κτλ.

[4]) Desideratur μή in ed. Ruaei.

[5]) Matth. XXI, 27. coll. pag. 83. not. 4.

[6]) H. et R. in textu μιᾷ, H. tamen ad marg., R. in notis: „lege ἐν μιᾷ.“

[7]) Matth. XXI, 27. coll. pag. 83. not. 4.

λέγω, ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιῶ·" διδάσκοντος ὅτι ἐν ἐξουσίᾳ μὲν πεποίηκεν· ἐν ποίᾳ δὲ, οὐ παρέστησεν ἐκείνοις, οὐδὲ τὴν ἰδιότητα αὐτῆς ἀνέπτυξε, καὶ ὅσ ἂν ὡρίσατο περὶ αὐτῆς παριστὰς αὐτῆς [1]) τὸ ἐξαίρετ παρὰ τὰς λοιπὰς ἐξουσίας, ἐν αἷς οἱ πρὸ αὐτοῦ πρ φῆται πεποιήκεισαν. Καὶ νῦν δ' ἐν τῷ ἱερῷ, τῇ ἐκ κλησίᾳ, ἐστὶν ὁ Χριστὸς, καὶ διδάσκει ἐν αὐτῷ, καί τι νες παραπλήσιοι ἐκείνοις τοῖς ἀρχιερεῦσι καὶ πρεσβυτέ ροις τοῦ λαοῦ πυνθάνονται [2]) μὲν αὐτοῦ, οὐ τυγχάνου δὲ τῆς ἀποκρίσεως, ἀνάξιοι τοῦ εἰδέναι περὶ ὧν βού λονται μαθεῖν. Ζητήσει δέ τις, πότερον βουλόμεν αὐτοὺς ἀποσείσασθαι ἀποκληρωτικῶς ἐπύθετο περὶ το Ἰωάννου, ὡς εἰ καὶ περὶ ἄλλου τινὸς τοιούτου πυθόμε νος ἦν, ἢ ἀναγκαίως περὶ τοῦ Ἰωάννου ἐπύθετο, ἵν πρὸς τὴν περὶ αὐτοῦ ἀπόκρισιν τὰ ἀκόλουθα περὶ τ ἐξουσίας ἀποκρίνηται. Ἐμοὶ δὴ φαίνεται μὴ ἀποκλη ρωτικῶς εἶναι τὸ κατὰ τὸν τόπον, ἀλλ' ἐπεὶ Ἰωάνν „φωνὴ [3]) βοῶντος ἦν ἐν τῇ ἐρήμῳ· ἑτοιμάσατε τὴν ὁδὸ κυρίου," καὶ οὗτος ἦν περὶ οὗ ὁ προφήτης ἔλεγεν· „ἰδοὺ, [4] ἐγὼ ἀποστελῶ [5]) τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σο ὃς κατασκευάσει τὴν ὁδόν σου ἔμπροσθέν σου·" δι τοῦτο, οἶμαι, πυνθάνεται περὶ αὐτοῦ, οὐκ ἀγνοῶν μὲ ὅτι ἐπισκοπήσαντες ἐροῦσιν· „οὐκ [6]) οἴδαμεν·" διὰ τ ἀναγεγραμμένα· καθ' ὑπόθεσιν δὲ εἰπὼν ἂν πρὸς τὸ

---

[1]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Regius αὐτοῖς." H. insuper in notis: „„„malim αὐτῆς."""

[2]) Sic recte Codd. Reg. (H. quoque ad oram atte stante) et Anglicanus. Male Huet. in textu habet πυνθάνεται. R.

[3]) Matth. III, 3. coll. Marc. I, 3. et Jes. XL, 3.

[4]) Marc. I, 2. et Luc. VII, 27. coll. edd. N. T. e Malach. III, 1.

[5]) H. et R. in textu: ἀποστελῶ, R. tamen in notis: „Cod. Anglicanus: ἀποστέλλω."

[6]) Matth. XXI, 27.

ρανοῦ, τὴν ἀκόλουθον τῇ ἐξ οὐρανοῦ εἶναι τὸ βα-
α Ἰωάννου ἀποκρίσει ἐξουσίαν.

τῶν δύο υἱῶν παραβολή, τῶν εἰς τὸν ἀμπελῶνα
ἀποστελλομένων παρὰ τοῦ πατρός.

4. „Τί[1]) δὲ ὑμῖν δοκεῖ; ἄνθρωπος[2]) εἶχε τέκνα προσελθὼν[3]) τῷ πρώτῳ, εἶπε· τέκνον, ὕπαγε, σή- ν ἐργάζου ἐν τῷ[4]) ἀμπελῶνί μου·“ καὶ τὰ ἑξῆς, τοῦ· „ὑμεῖς[5]) δὲ ἰδόντες οὐ μετεμελήθητε ὕστερον, πιστεῦσαι[6]) ἐν αὐτῷ.“ Μόνος ὁ Ματθαῖος ἀνέ- την παραβολὴν ταύτην, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, περιέχου- ν τὸν περὶ τοῦ ἀπειθήσαντος Ἰσραὴλ τῷ θεῷ λόγον, τὸν περὶ τοῦ πιστεύσαντος λαοῦ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν· ι γὰρ τὰ δύο τέκνα, ἃ εἶχεν ὁ ὡς ἄνθρωπος τρο- ροφῶν τὸν υἱὸν αὐτοῦ θεός. Καὶ οὗτος προσελθὼν πρώτῳ, ὃν ἐκτήσατο ἀπ' ἀρχῆς, ὃν προέγνω καὶ ώρισεν, εἶπεν αὐτῷ· „τέκνον,[7]) ὕπαγε, σήμερον ἐρ- ου ἐν τῷ ἀμπελῶνί μου·“ καὶ ὑπερέθετο φεύγων τὸ ον τοῦτο, διὰ τὸν ἐν αὐτῷ καύσωνα καὶ τοὺς κα- ους, καὶ εἶπεν· „οὐ[8]) θέλω·“ ἀλλ' ὕστερόν ποτε συντελείᾳ μεταμεληθεὶς ἐπὶ τῷ εἰρηκέναι τῷ πατρί· θέλω·“ ἦλθεν εἰς τὸν ἀμπελῶνα, καὶ εἰργάσατο θέλημα τοῦ πατρός. Ἡνίκα μέντοι ὁ πρῶτος εἶπεν· θέλω·“ προσῆλθεν ὁ πατὴρ τῷ ἑτέρῳ, καὶ εἶπεν

---

1) Matth. XXI, 28.
2) Ed. Lachm. l. l. ἄνθρωπός τις εἶχε κτλ.
3) Edd. N. T. l. l. καὶ προσελθὼν κτλ.
4) H. et R. h. l., cfr. pag. huj. not. 7. ἐν τῷ ἀμ- ῶνι.
5) Matth. XXI, 32. Ed. Lachm. οὐδὲ μετεμελήθητε κτλ.
6) Edd. N. T. τοῦ πιστεῦσαι αὐτῷ.
7) Matth. XXI, 28. — H. et R. h. l., cfr. pag. huj. 4., ἐν τῷ ἀμπελῶνί μου.
8) Ibid. XXI, 29.

ὡσαύτως· εἶτα ἀποκριθεὶς ὁ δεύτερος εἶπε μέν· „
κύριε·“ οὐκ ἐλήλυθε δὲ ἐπὶ τὸν ἀμπελῶνα τοῦ
καὶ ἐπὶ τὸν ἀγρὸν τοῦ πατρός. Καὶ φανερὸν, ὅτ
πών· „οὐ[2] θέλω·“ καὶ ὕστερον μεταμεληθεὶ
ἀπελθὼν, καὶ ἐργασάμενος εἰς τὸν ἀμπελῶνα, ἐ
τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς τῷ ἔργῳ· ὁ γὰρ τῷ λόγῳ
γειλάμενος, καὶ μὴ ποιήσας, τοῖς ἔργοις ἠρνήσατο
τὸ θέλημα τοῦ πατρός. Πρόσχες δὲ, εἰ δύνασαι
σθαι τῇ παραβολῇ καὶ πρὸς τοὺς ἐλάττονα μὲν ἢ
ἐπαγγελλομένους, μήτε παρθενίαν, μήτε ἄλλην κ
εὐαγγέλιον πρᾶξιν, τοῖς δὲ ἔργοις παριστάντας τι
τία, ᾧ μηδὲ τὴν ἀρχὴν ἐπηγγείλαντο[3] κατὰ
λόγων ἀγαθῶν πράξεων· ἔτι δὲ πρὸς τοὺς μεγά
ἐπαγγελλομένους, μηδὲν δὲ κατὰ τὴν ἐπαγγελίαν
τοντας· ὁ μὲν γάρ τις οἱονεὶ λέγει, μεῖζον ἢ κι
παρθενίαν ταύτην οὐ θέλω, καὶ τῆς ἐμῆς ἀξίας
τὸ, ἀποταξάμενον τῷ βίῳ σχολάζειν τῷ λόγῳ· ὁ
σιν, ἕκαστον ἀκούων τῶν ἐν τῇ γραφῇ μεγάλων
„ἐγὼ,[4] κύριε.“ Καὶ ἔστιν ἰδεῖν οἱονεὶ ἐκ μετα
τινὰς ἐπιδιδόντας εἰς τὸ βέλτιον, καὶ ἐπιμελου
ἑαυτῶν ἐπὶ τὸ κρεῖττον παρὰ τὴν ἀρχῆθεν προσι
ἄλλους δὲ προπετέστερον μὲν πολλὰ ἐπαγγειλα
τοῖς δὲ ἔργοις ἀντιπράξαντας ταῖς ἐπαγγελίαις.

5. Μετὰ δὲ τὴν παραβολὴν ἐπιφέρεται, πρ
τὸν εἰπόντα· „οὐ[5] θέλω·“ καὶ ὕστερον μεταμελη
καὶ ἀπελθόντα, τό· „ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι οἱ τ
καὶ αἱ πόρναι προάγουσιν ὑμᾶς εἰς τὴν βασιλεί

---

¹) Matth. XXI, 30. — H. et R. paulo post: ‹
²) Ibid. XXI, 29.
³) H. et R. in textu: ἐπηγγείλατο, H. tam
marg., R. in notis: „legas ἐπηγγείλαντο.“
⁴) Matth. XXI, 30.
⁵) Ibid. XXI, 29. — 31.

οῦ·“ πρὸς δὲ τὸν εἰπόντα· „ἐγὼ,[1]) κύριε·“ καὶ μὴ ἀπελθόντα, τό· „ἦλθε γὰρ Ἰωάννης πρὸς ὑμᾶς ἐν ὁδῷ δικαιοσύνης, καὶ οὐκ ἐπιστεύσατε αὐτῷ·“ καὶ τό· „ὑμεῖς[2]) δὲ ἰδόντες οὐ μετεμελήθητε ὕστερον, τοῦ πιστεῦσαι ἐν αὐτῷ.“ Ἐπιστήσας δέ τις τοῖς ἀπὸ μοχθηροτάτου βίου προσερχομένοις τῷ λόγῳ, καὶ πιστεύουσι τῷ Χριστῷ, καὶ τοῖς αὐχοῦσι τὸν νόμον καὶ τοὺς προφήτας, καὶ ἀπιστοῦσι τῷ υἱῷ τοῦ θεοῦ, καὶ ἀκολάστως βιοῦσι, καὶ ὠμοτέροις πρὸς τοὺς ὁμοφύλους τυγχάνουσιν, ὄψεται τὸν Ἰησοῦ λόγον ἀληθῆ, ὅτι οἱ μὲν τελῶναι[3]) καὶ αἱ πόρναι προάγουσι τὸν Ἰσραὴλ εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ, ὁ δὲ ἰδὼν τὸν Ἰησοῦν ἐκεῖνος Ἰσραὴλ οὐδὲ μέχρι δεῦρο μεταμελεῖται, ἵνα κἂν ὕστερον πιστεύσῃ τῇ ἀληθείᾳ. Πρόσχες δὲ καὶ τῷ· „προάγουσιν ὑμᾶς εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ·“ οὐκ ἀποκλείοντι τὸν Ἰησοῦν εἰσέρχεσθαι εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ· οὐδεὶς γὰρ προάγει τὸν οὐδαμῶς ἐσόμενον ἐν ἐκείνῳ τῷ τόπῳ, ἐν ᾧ προῆξεν. Ὅρα οὖν μήποτε ἐμφαίνεται, ὅτι ὅταν τὸ πλήρωμα[4]) τῶν ἐθνῶν εἰσέλθῃ, τότε πᾶς Ἰσραὴλ σωθήσεται. Νοείσθω δὲ ὁ Ἰσραὴλ, οὐχ ὁ κατὰ σάρκα, ἀλλ' ὁ ἐν τῇ εὐγενείᾳ τῆς ψυχῆς χαρακτηριζόμενος, καὶ ἔχων μὲν τὸ εὐφυὲς πρὸς σύνεσιν καὶ τὸ διορατικόν, οὐ μὴν ἀξίως τῆς εὐφυΐας ἀνατραφεὶς ἐν πίστει καὶ βίῳ ἀγαθῷ.

Περὶ τοῦ φυτευθέντος ἀμπελῶνος καὶ ἐκδοθέντος γεωργοῖς.

6. „Ἄλλην[5]) παραβολὴν ἀκούσατε· ἄνθρωπος ἦν

---

[1]) Ibid. XXI, 30. — 32. Ed. Knapp. ἦλθε γὰρ πρὸς ὑμᾶς Ἰωάννης ἐν ὁδῷ κτλ.

[2]) Ibid. XXI, 32. coll. pag. 91. not. 5. et 6.

[3]) Matth. XXI, 31.

[4]) Rom. XI, 25. 26.

[5]) Matth. XXI, 33. Edd. N. T. ὅστις ἐφύτευσεν. — Vers. 43.

οἰκοδεσπότης, ὃς ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα, καὶ
αὐτῷ περιέθηκε, καὶ ὤρυξεν ἐν αὐτῷ ληνὸν
ἑξῆς, ἕως τοῦ· „καὶ δοθήσεται ἔθνει ποιοῦντι
ποὺς αὐτῆς.“ Τῷ μὴ [1]) ἐπιπλεῖον βασανίζο
παραβολῆς, μηδὲ ἑκάστην λέξιν ἐξετάζοντι, π
εἶναι δόξει οὕτως ἂν διηγήσεως τυχοῦσα· ὁ
λαὸς, καὶ μερὶς ὢν τοῦ θεοῦ, ὁ φυτευθεὶς ἦ
ὑπὸ τοῦ κατὰ τὴν παραβολὴν οἰκοδεσπότου·
θεοῦ φρουρὰ περὶ αὐτὸν, ὁ φραγμὸς ἦν· κ
μὲν, ὁ ναός· ληνὸς δὲ, ὁ τόπος τῶν σπονδῶ
ωργοὶ, οἱ πρεσβύτεροι καὶ σοφοὶ τοῦ λαοῦ·
δὲ τοῦ δεσπότου, ὅτε κύριος, ὁ συνὼν αὐτ
φέλῃ ἡμέρας καὶ στύλῳ νυκτὸς, ἕως αὐτοὺς
τεύσει εἰσαγαγὼν εἰς ὄρος ἅγιον αὐτοῦ καὶ ε
νώματα αὐτοῦ, οὐκέτι οὕτως αὐτοῖς ἐπειφαί
ἐγγίσας καιρὸς τῶν καρπῶν, ὁ χρόνος ἦν τὰ
τῶν, ἀπαιτούντων τὸν καρπὸν ἀπὸ τῶν γεω
τοῦ ἀμπελῶνος, ἵνα ἤδη δείξωσι παρειληφότε
μον τῷ [2]) βεβιωκέναι κατ' αὐτόν· δοῦλοι δ'
τοὺς γεωργοὺς πεμφθέντες λαβεῖν τοὺς κα
πρῶτοι προφῆται, οὓς οἱ ἄρχοντες καὶ σοφοὶ
ὕβρισαν τύπτοντες, τινὰς δὲ καὶ ἀνεῖλον, ;
λιθολεύστους πεποιήκασιν· ἄλλοι δὲ μετὰ τοὺ
λοι πλείονες τῶν πρώτων, ὁ καιρὸς τῶν πολ
φητῶν, ὧν τὰ ὀνόματα ἐν τῇ δευτέρᾳ τῶν Π
μένων γέγραπται, καὶ ἐν τῷ Ἱερεμίᾳ, καὶ τοὶ
καὶ τῷ Δανιήλ· εἴποι γὰρ ἄν τις καὶ τὸν

---

[1]) H. in textu: *μὲν ἐπιπλεῖον*, ad mar
μή κτλ.“ Idem in notis: „lege etc. Vetus
qui non abundantius discutiunt parabola
et id postulat sensus, nisi malis: *τῷ μὲν ἐπι*
R. in textu: *τῷ μὴ ἐπιπλεῖον*, in notis: „ „sic
bet Cod. Anglicanus, in quo male legerat Huet

[2]) Vetus interpres legebat: *τό*. Huetius.

[redacted]

Μισαὴλ, προφήτας γεγονέναι. Καὶ τούτοις
ιλείοσι παρὰ τοὺς προτέρους προφήτας ὡσαύ-
αντο τύπτοντες, καὶ ἀναιροῦντες, καὶ λιθοβο-
ελευταῖον [1]) δὲ τὸν υἱὸν ἑαυτοῦ ἀποστέλλει ὁ
της, τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, ἐν-
νάμενον τὸν ἀμπελῶνα καὶ τοὺς γεωργούς·
χιερεῖς, καὶ οἱ πρεσβύτεροι, καὶ οἱ σοφοὶ τοῦ
υἱὸν ἰδόντες, οὐ πάντη ἀναίσθητοι τῆς ἑαυ-
ενοι ὑπεροχῆς, κληρονόμον εἶναι αὐτὸν ὑπει-
ολμῶσι δὲ καὶ ἀποκτεῖναι αὐτὸν, ἵνα αὐτοὶ
ἀμπελῶνος γένωνται· καὶ ἐκβαλόντες αὐτὸν,
ρίναντες τῶν τοῦ Ἰσραὴλ πραγμάτων ἀπέκτει-
ὐθέως ὁ τοῦ ἀμπελῶνος κύριος, ὃν ἀπέκτει-
ημεῖ ἀναστὰς ἐκ νεκρῶν, καὶ κακοὺς κακῶς
γεωργοὺς ἀπόλλυσιν, ἄλλοις δὲ [2]) γεωργοῖς,
τόλοις ἑαυτοῦ, παραδίδωσι τοὺς ἀπὸ τοῦ λαοῦ
τας, τουτέστι τὸν ἀμπελῶνα, οἳ ἀποδιδόασιν
ἰδίοις καιροῖς τοὺς καρποὺς τῷ οἰκοδεσπότῃ.
ντων μετὰ τὴν παραβολὴν τῶν ἐν τοῖς ἀνω-
μένων τό· „ἐν [3]) ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποι-
ἀπὸ τοῦ· „κακοὺς κακῶς ἀπολέσει αὐτούς·"
ἀποκρίνεται διδάσκων αὐτοὺς ἀπὸ τῆς προ-
ὅτι ὑπ' ἐκείνων μὲν ἀπεδοκιμάσθη, παρὰ δὲ
τιν ἔντιμος, καὶ κεφαλὴ τῆς ὅλης οἰκοδομῆς,
τ' αὐτὴν συνοχῆς, καὶ κεφαλή γε θαυμαστὴ
τοῖς τῶν εἰδότων βλέπειν αὐτήν. Εἶτα προ-
περὶ τῆς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν κλήσεως, φησὶ τοῖς
ουσιν εἰς αὐτὸν διδασκάλοις Ἰουδαίων· „ἀρ-

---

in textu: τελευταῖοι, idem tamen ad oram at-
tis: „scrib. τελευταῖον." R. in textu: τελευ-
notis: „„in Cod. Anglican. legitur τελευταῖοι.""
desideratur δέ in ed. Coloniensi.
atth. XXI, 23. — 41. — 42.

θήσεται[1]) ἀφ' ὑμῶν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ, καὶ δοθήσεται ἔθνει ποιοῦντι τοὺς καρποὺς αὐτῆς." Ἀλλ' ὡς προείπαμεν, ὁλοσχερεστέρα τις, καὶ οὐ κατὰ λέξιν ἐστὶν ἡ τοιαύτη διήγησις· πρὸς ἣν πολλά τις ἂν πνευματικὸς, καὶ ἀνακρίνειν δυνάμενος πάντα, ἐπαπορήσας κρούων τὴν ἀσαφείᾳ κεκλεισμένην θύραν τῶν ἐνταῦθα κεκρυμμένων νοημάτων, καὶ ὀρθῶς ζητήσας εὕροι, καὶ αἰτήσας ἀπὸ τοῦ θεοῦ λάβοι. Καὶ ἡμεῖς δὲ, κατὰ τὸ μέτριον ἡμῶν, τοιαῦτα εἰς τὸν τόπον φανταζόμεθα· ὅτι ὁ μὲν οἰκοδεσπότης ἄνθρωπος, ὁ θεός ἐστι, περὶ οὗ γέγραπται· „ἐτροποφόρησέ[2]) σε κύριος ὁ θεός σου, ὡς εἴ τις τροποφορήσαι ἄνθρωπος τὸν υἱὸν αὐτοῦ·" οὗτος γὰρ, διὰ τὸ τροποφορεῖν καὶ φέρειν ἐν τῷ ἀνθρώποις ὠφελεῖν τρόπον ἀνθρώπινον τὸν ὠφελοῦντα ἀνθρώπους, ἔν τισι παραβολαῖς λέγεται εἶναι ἄνθρωπος, καὶ ἐνταῦθα μὲν ἄνθρωπος οἰκοδεσπότης καλεῖται διὰ τὸν ἀμπελῶνα, καὶ τὸν περικείμενον τῷ ἀμπελῶνι φραγμὸν, καὶ τὴν ληνὸν ἣν ὤρυξε, καὶ τὸν πύργον ὃν ᾠκοδόμησε, καὶ οὓς κέκτηται δούλους, καὶ οὓς πέμπει πρὸς τοὺς γεωργοὺς, καὶ δεύτερον ἀποστέλλει πλείονας· ὡς οἰκοδεσπότης δὲ ἐξέδοτο γεωργοῖς τὸν ἀμπελῶνα, ἀφ' ὧν ἀφελὼν αὐτὸν δίδωσιν ἑτέροις. Ἔτι δὲ πάλιν ἐν τοῖς ἀνωτέρω ἄνθρωπος οἰκοδεσπότης εἴρηται διὰ τούτων· „ὁμοία[3]) γάρ ἐστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ οἰκοδεσπότῃ, ὅστις ἐξῆλθεν ἅμα πρωῒ μισθώσασθαι ἐργάτας εἰς τὸν ἀμπελῶνα αὐτοῦ·" καὶ ὡς οἰκοδεσπότης γε ἀμπελῶνα ἔχει, καὶ μισθοῦται γεωργούς· ἔστι δὲ αὐτῷ καὶ ἐπίτροπος, ᾧ λέγει· „κάλεσον[4]) τοὺς ἐργάτας, καὶ ἀπόδος τὸν μισθὸν, ἀρξάμενος

---

[1]) Matth. XXI, 43.

[2]) Deut. I, 31. LXX. interpretes: ὡς τροποφορήσει σε κύριος —, ὡς — τὸν υἱὸν αὐτοῦ.

[3]) Matth. XX, 1. Ed. Lachm. αὐτοῦ pro αὐτοῦ.

[4]) Ibid. XX, 8.

[redacted]

τῶν ἐσχάτων ἕως τῶν πρώτων.“ Ἐν δὲ τῇ περὶ δείπνου[1]) παραβολῇ, καὶ τῶν γάμων τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, καὶ τῆς κλήσεως, οὐκ οἰκοδεσπότης, ἀλλὰ βασιλεὺς εἴρηται· μεῖζον γὰρ ἢ οἰκοδεσπότης ἐστὶ, πέμπων στρατεύματα ὡς βασιλεὺς, καὶ ἀναιρῶν τοὺς κρατήσαντας τοὺς δούλους αὐτοῦ, καὶ ὑβρίσαντας, καὶ ἀποκτείναντας αὐτοὺς καὶ ἐν βασιλικῇ ἐξουσίᾳ, οὐχ ὡς οἰκοδεσπότης μόνον, εἶπε τοῖς διακόνοις δῆσαι πόδας καὶ χεῖρας τοῦ εἰσελθόντος εἰς τοὺς γάμους, μὴ ἔχοντος ἔνδυμα γάμου, καὶ ἐκβαλεῖν αὐτὸν εἰς τὸ ἐξώτερον σκότος. Ὅτε δὲ ἐν ταῖς ἀνωτέρω λέγεται· „ἄνθρωπος[2]) εἶχε τέκνα δύο“ οὔτε οἰκοδεσπότης, οὔτε βασιλεὺς ὠνόμασται, ἀλλ' ἁπλῶς ἄνθρωπος. Εἰσὶν οὖν ὥσπερ πολλαὶ ἐπίνοιαι τοῦ θεοῦ κατὰ τὰς θείας γραφὰς, οὕτω καὶ διαφοραὶ τοῦ ἄνθρωπον αὐτὸν ὀνομάζεσθαι, ἤτοι ἁπλῶς, ἢ οἰκοδεσπότην, ἢ βασιλέα. Καὶ ταῦτα μὲν κατὰ τὸν Ματθαῖον· κατὰ δὲ τὸν Λουκᾶν ἡ ὁμοία τῇ ἐκκειμένῃ παραβολῇ ἄνθρωπον αὐτὸν ὠνόμασεν ἐν τῷ· „ἄνθρωπος[3]) ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα, καὶ ἐξέδοτο αὐτὸν γεωργοῖς.“ Ἀλλὰ καὶ Μάρκος φησίν· „ἄνθρωπός[4]) τις ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα, καὶ περιέθηκεν αὐτῷ φραγμόν.“ Πάλιν τε ὁ Λουκᾶς τὴν τῆς κλήσεως ἐκτιθέμενος παραβολήν· „ἄνθρωπός[5]) τις, — φησὶν, — ἐποίησε δεῖπνον μέγα, καὶ ἐκάλεσε πολλούς.“ Καὶ σὺ δὲ συναγαγὼν, εἴ που ὠνόμασται ἄνθρωπος ὁ θεὸς, καὶ πνευματικὰ πνευματικοῖς ἐν τῷ περὶ τούτου συγκρίνων λόγῳ, καὶ ζητήσας ἑκάστης τὰ κατὰ τοὺς τόπους, εὕροις ἂν ἀνάλογον τῇ ζη-

---

1) Matth. XXII, 2 seqq.

2) Ibid. XXI, 28. coll. pag. 94. not. 2.

3) Luc. XX, 9. Ed. Lachm. ἀμπελῶνα ἐφύτ. ἄνθρωπος.

4) Marc. XII, 1. Edd. N. T. ἀμπελῶνα ἐφύτ. ἄνθρωπος, καὶ περιέθηκε φραγμόν.

5) Luc. XIV, 16.

τήσει σου πλείονα εἰς τὸ¹) ἄνθρωπον λέγεσθαι
θεόν. Οὗτος δὲ ἐφύτευσεν ὁ οἰκοδεσπότης ἄνθρ
ἀμπελῶνα, ὅντινα ἐπιμελέστερον ζητητέον, μὴ ἀ
νίστως παρερχόμενον τοσαύτην παραβολήν.

7. Τίς οὖν ὁ ἀμπελών, ἕτερος ὢν παρὰ τοὺς γ
γοὺς τοὺς πρώτους καὶ τοὺς δευτέρους, ὃν ἐφύτευσ
οἰκοδεσπότης ἄνθρωπος; Ὁ δὲ ἀμπελὼν οὗτος πρ
ρον μὲν ἐκδιδόμενός ἐστι γεωργοῖς ὑβρισταῖς· δεύτ
δέ, κατὰ τοὺς ἀποκριναμένους περὶ τοῦ ἀμπελῶνος, ἐ
διδόμενος ἄλλοις γεωργοῖς, οἵτινες δώσουσι τοὺς κ
ποὺς αὐτοῦ²) ἐν τοῖς καιροῖς αὐτῶν· κατὰ δὲ τὸν
τῆρα λέγοντα· „ἀρθήσεται³) ἀφ᾽ ὑμῶν ἡ βασιλεία τ
θεοῦ, καὶ δοθήσεται ἔθνει ποιοῦντι τοὺς καρποὺς α
τῆς. Ἆρα γὰρ δεήσει ταὐτὸν εἰπεῖν εἶναι τὴν βασιλεία
τοῦ θεοῦ τῷ ἀμπελῶνι, αἰρομένην ἀπὸ τῶν προτέρ
διδομένην δὲ ἔθνει ποιοῦντι τοὺς καρποὺς αὐτῆς;
ἄλλο μὲν εἶναι τὸν ἀμπελῶνα, ἄλλο δὲ τὴν βασιλεία
τοῦ θεοῦ; Ἴδωμεν δὲ πρῶτον, παραστήσαντες ἀπὸ τῆς
γραφῆς ὅτι ἀμπελὼν καλεῖται ὁ λαός, εἰ δύναται ἐφ
μόσαι πάντα τὰ κατὰ τὸν τόπον τῇ τοιαύτῃ διηγήσ
Φησὶν οὖν Ἡσαΐας· „ᾄσω⁴) δὴ τῷ ἠγαπημένῳ ᾆσμ
τοῦ ἀγαπητοῦ τῷ ἀμπελῶνί μου· ἀμπελὼν ἐγενήθη τῷ
ἠγαπημένῳ ἐν κέρατι, ἐν τόπῳ πίονι· καὶ φραγμὸν πε-
ριέθηκα, καὶ ἐχαράκωσα, καὶ ἐφύτευσα ἄμπελον Σω-
ρήκ,“ καὶ τὰ ἑξῆς, ἕως τοῦ· „ἐποίησε⁵) δὲ ἀνομίαν,
καὶ οὐ δικαιοσύνην, ἀλλὰ κραυγήν.“ Ἐξεθέμην δὴ τ
ἀπὸ τοῦ Ἡσαΐου ᾆσμα, βουλόμενος αὐτὸ συνεξετάσ
τῇ παραβολῇ, εἰ κατὰ τοῦ αὐτοῦ κεῖται ὁ ἀμπελὼν σ

---

¹) Ed. Coloniensis minus recte: τόν.

²) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Reg.: αὐτῶν. Cfr. Matth. XXI, 41. coll. pag. 100. not. 5.

³) Matth. XXI, 43.

⁴) Jes. V, 1. 2. Ed. Huetii: ᾄσω δέ κτλ.

⁵) Ibid. V, 7

υ ἐν ἑκατέρᾳ τῇ γραφῇ. Καὶ ὅρα, τίνα μὲν
ναιν αἱ ἐκτεθεῖσαι λέξεις, τίνα δὲ οὐχ ὅμοια,
ν τὰς διαφορὰς τῶν ὁμοίων πρὸς τὰ ἀνόμοια,
τηρήσῃς τῷ νῷ τῆς γραφῆς. Ὅμοιον οὖν τό·
ν[1]) ἀμπελῶνα, καὶ φραγμὸν αὐτῷ περιέθηκε,
ν ἐν αὐτῷ ληνὸν, καὶ ᾠκοδόμησε πύργον·“
ελὼν ἐγενήθη τῷ ἠγαπημένῳ ἐν κέρατι, ἐν
ι· καὶ φραγμὸν περιέθηκα, καὶ ἐχαράκωσα,
σα ἄμπελον Σωρὴκ, καὶ ᾠκοδόμησα πύργον
ἐσου, καὶ[2]) προλήνιον ὤρυξα ἐν αὐτῷ·“ πα-
ι τῷ· „ἐφύτευσεν[3]) ἀμπελῶνα·“ τό· „ἐφύ-
πελον Σωρήκ“ καὶ τῷ· φραγμὸν αὐτῷ περιέ-
· „φραγμὸν περιέθηκα·“ καὶ τῷ· „ὤρυξεν ἐν
ν·“ τό· „καὶ[4]) προλήνιον ὤρυξα ἐν αὐτῷ·“
ᾠκοδόμησε πύργον·“ τό· „καὶ ᾠκοδόμησα
μέσῳ αὐτοῦ·“ κατ᾽ ἀμφοτέρους δὲ τοὺς τό-
τῶν καρπῶν λέγεται τοῦ ἀμπελῶνος, παρὰ
ίας, ὅτι „ἔμεινα[5]) τοῦ ποιῆσαι σταφυλὴν,
εν ἀκάνθας·“ ἐν δὲ τῇ τοῦ εὐαγγελίου πα-
αφῆς οὐχ ὁ ἀμπελὼν κατηγορεῖται, ὡς μὴ
ὺς καρποὺς ἐγγίσαντος τοῦ καιροῦ αὐτῶν,
ωργοὶ οὗτοι „λαβόντες[6]) τοὺς τοῦ οἰκοδεσπό-
ς, ὃν μὲν ἔδειραν, ὃν δὲ ἀπέκτειναν, ὃν δὲ
αν.“ Καὶ ἡνίκα ἀπέστειλεν ἄλλους δούλους
ῶν πρώτων, πάλιν οἱ γεωργοὶ κατηγοροῦνται
ς αὐτοῖς ὡσαύτως. Καὶ τρίτον δὲ οἱ γεωργοὶ
νται εἰπόντες· „οὗτός[7]) ἐστιν ὁ κληρονόμος·

---

atth. XXI, 33. — Jes. V, 1. 2.
est h. l., cfr. pag. huj. not. 4., καί in ed. R.
atth. XXI, 33. coll. Jes. V, 2.
lest h. l., cfr. pag. huj. not. 2., καί in ed. R.
s. V, 2. LXX. viri: καὶ ἔμεινα.
atth. XXI, 35. coll. edd. N. T. — 36.
id. XXI, 38. Ed. Knapp. καὶ κατάσχωμεν
— 39

δεῦτε, ἀποκτείνωμεν αὐτὸν, καὶ σχῶμεν τὴν κλ
μίαν αὐτοῦ," καὶ ἐκβαλόντες αὐτὸν ἔξω τοῦ ἀμ
νος, καὶ ἀποκτείναντες αὐτόν. Καὶ ἐν μὲν τῷ
αὐτῷ τῷ ἀμπελῶνι ἀπειλεῖ ὁ Λόγος λέγων· „ἀφ
τὸν φραγμὸν αὐτοῦ, καὶ ἔσται εἰς διαρπαγήν·
τὸν τοῖχον αὐτοῦ, καὶ ἔσται εἰς καταπάτημα.
ἀνήσω τὸν ἀμπελῶνά μου, καὶ οὐ μὴ τμηθῇ, ο
σκαφῇ, καὶ ἀναβήσεται εἰς αὐτὸν ὡς εἰς χέρσον
θα." Ἀλλὰ καὶ ὅτε ταῖς νεφέλαις ἐντελεῖται,
βρέξαι εἰς τὸν ἀμπελῶνα ὑετὸν, τῷ ἀμπελῶνι
ὅντινα ὁ προφήτης εἶπεν εἶναι τὸν τοῦ Ἰσραὴλ ο
καὶ τὸν ἄνθρωπον τοῦ Ἰούδα, μὴ ποιήσαντα τ
πὸν, τὴν κρίσιν καὶ τὴν δικαιοσύνην, ποιήσα
ἀκάνθας, τὴν ἀνομίαν καὶ τὴν κραυγήν. Ἐν
εὐαγγελίῳ τὸν μὲν ἀμπελῶνα οὐδὲν εὑρίσκομ
σχοντα, ἀλλ' εἰ δεῖ οὕτως εἰπεῖν, μᾶλλον προνο
τοῦ φέρειν τοὺς οἰκείους καρποὺς τῷ οἰκοδεσπότ
νοῶν γὰρ οὗτος τοῦ ἀμπελῶνος, αἴρει αὐτὸν ἀ
προτέρων γεωργῶν, οἵτινες ἀποκρίνονται τῷ
πυθομένῳ καὶ εἰπόντι· „ὅταν[4]) οὖν ἔλθῃ ὁ κύρ
ἀμπελῶνος, τί ποιήσει τοῖς γεωργοῖς ἐκείνοις;"
γουσιν, — εἴτε ὑπὸ τοῦ λόγου καὶ τῆς ἀκολουθία
καζόμενοι, εἴτε καὶ ἄκοντες, ἵν' οὕτως εἴπω, ι
αὐτῶν προφητεύοντες —, ὡς ἄρα κακοὺς κακῶ
λέσει ὁ κύριος τοῦ ἀμπελῶνος ἐλθὼν τοὺς γε
καὶ προνοούμενος τοῦ ἀμπελῶνος „ἐκδώσεται[5])
ἄλλοις γεωργοῖς, οἵτινες ἀποδώσουσιν αὐτῷ το
ποὺς ἐν τοῖς καιροῖς αὐτῶν." Ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ

---

[1]) Jes. V, 5. LXX. viri: καὶ καθελῶ κτλ.
[2]) Ibid. V, 6. LXX. interpretes: καὶ οὐ τμη
Καὶ ἀναβήσονται — ἄκανθαι.
[3]) Ibid. V, 7.
[4]) Matth. XXI, 40.
[5]) Ibid. XXI, 41. coll. pag. 98. not. 2.

ἀκολούθως τῷ· „ὁ γὰρ[1]) ἀμπελὼν κυρίου Σαβαὼθ, οἶκος τοῦ Ἰσραὴλ ἐστι, καὶ ἄνθρωπος τοῦ Ἰούδα νεόφυτον ἠγαπημένον“ εἴρηται πρὸς τὸν ἁμαρτάνοντα λαόν· „ἐγὼ[2]) δὲ ἐφύτευσά σε ἄμπελον καρποφόρον πᾶσαν ἀληθινήν“ καὶ ἀνάλογον τῷ· „ἔμεινα[3]) ἵνα ποιήσῃ σταφυλήν, ἐποίησε δὲ ἀκάνθας“ καὶ τῷ· „ἔμεινα[4]) ποιῆσαι κρίσιν, ἐποίησε δὲ ἀνομίαν, καὶ οὐ δικαιοσύνην, ἀλλὰ κραυγήν“ τό· „πῶς[5]) ἐστράφης εἰς πικρίαν ἡ ἄμπελος ἡ ἀλλοτρία;“ Οὐκοῦν ὁρᾷς, ἐν μὲν ταῖς προφητικαῖς λέξεσι τὸν λαὸν λεγόμενον εἶναι ἀμπελῶνα, καὶ τὸν φυτεύσαντα αὐτὸν ἀπειλοῦντα καὶ λέγοντα αὐτῷ· „ἀφελῶ[6]) τὸν φραγμὸν αὐτοῦ, καὶ ἔσται εἰς διαρπαγήν,“ καὶ τὰ λοιπά· ἐν δὲ ταῖς εὐαγγελικαῖς[7]) οὐδεμίαν μὲν μέμψιν προσαγομένην τῷ ἀμπελῶνι, πᾶσαν δὲ τοῖς γεωργοῖς· καὶ πρὸς τῷ μηδεμίαν εἶναι ἀπειλὴν τῷ ἀμπελῶνι, καὶ πρόνοιαν αὐτοῦ γινομένην, ἵνα διδῷ τῷ οἰκοδεσπότῃ τοὺς καρποὺς ἐν τοῖς καιροῖς αὐτῶν. Καὶ οὐκ ἂν δύναιο, τὴν ἀκρίβειαν βουλόμενος σῶσαι τῆς εὐαγγελικῆς γραφῆς, τρανῶς παραστῆσαι ὅτι ἀμπελὼν ὁ λαὸς ἦν. Ἀλλὰ μήποτε ὁ κατὰ τὸ εὐαγγέλιον ἀμπελὼν ἡ βασιλεία ἐστὶ τοῦ θεοῦ, ἡ αὐτή, οἶμαι, τυγχάνουσα τῇ τῶν γραφῶν μετ' ἐπισκοπῆς θεοῦ διδασκαλίᾳ· τὸ γάρ· „ἀρθήσεται[8]) ἀφ' ὑμῶν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ, καὶ δοθήσεται ἔθνει ποιοῦντι τοὺς

---

[1]) Jes. V, 7. LXX. interpretes: οἶκος τοῦ Ἰσραήλ, καὶ κ. τ. λ.

[2]) Jerem. II, 21.

[3]) Jes. V, 4. LXX. viri: διότι ἔμεινα τοῦ ποιῆσαι κτλ.

[4]) Ibid. V, 7. LXX. interpretes: τοῦ ποιῆσαι κτλ.

[5]) Jerem. II, 21. — H. et R. ἐστράφη.

[6]) Jes. V, 5.

[7]) Matth. XXI, 41. seqq.

[8]) Ibid. XXI, 43.

καρποὺς αὐτῆς·" ἐπιφερόμενον τῇ περὶ τοῦ ἀμπελῶνος παραβολῇ, σαφῶς, οἶμαι, δηλοῖ, τὰ μυστήρια τῆς τοῦ θεοῦ βασιλείας λέγεσθαι εἶναι τὸν ἀμπελῶνα, ὃν ἐφύτευσεν ὁ οἰκοδεσπότης ἄνθρωπος. Τοῦτον δὴ τὸν ἀμπελῶνα ὄντα, ὡς οἶμαι, νόμον καὶ προφήτας, καὶ πᾶσαν τὴν θείαν γραφὴν, ἐξέδοτο ὁ κύριος τοῦ ἀμπελῶνος γεωργοῖς· προτέροις μὲν, τῷ λαῷ ἐκείνῳ, — καὶ γὰρ πρῶτοι „ἐπιστεύθησαν[1]) τὰ λόγια τοῦ θεοῦ" — δευτέροις δὲ, ἔθνει ποιοῦντι τοὺς καρποὺς αὐτοῦ, τῇ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν ἐκκλησίᾳ. Ἀλλ' ἔργον ἐξομαλίσαι,[2]) οὕτω νοουμένου τοῦ κατὰ τὸ εὐαγγέλιον ἀμπελῶνος, τὸν περιθέντα αὐτῷ φραγμὸν, οὐδὲν πάσχοντα ὁποῖον ἐν τῷ Ἡσαΐᾳ φραγμὸν, περὶ οὗ γέγραπται· „ἀφελῶ[3]) τὸν φραγμὸν αὐτοῦ, καὶ ἔσται εἰς διαρπαγήν·" καὶ τὴν ὀρυχθεῖσαν ἐν αὐτῷ ληνὸν, καὶ τὸν οἰκοδομηθέντα πύργον. Καὶ ὅρα, εἰ δυνάμεθα τὴν μὲν κατὰ τὴν θείαν[4]) γραφὴν φυσιολογίαν τὸν ἀμπελῶνα εἰπεῖν· τὸν δὲ ἀκόλουθον τῇ ἀληθεῖ φυσιολογίᾳ βίον, ἐν ἀρετῇ καὶ καλλίστοις ἤθεσι καρποφοροῦντα, λέγειν εἶναι τὸν τοῦ ἀμπελῶνος καρπόν· τὸν δὲ λογικὸν τόπον καὶ πᾶν τὸ γράμμα τῆς γραφῆς, τὸν φραγμὸν εἶναι τοῦ ἀμπελῶνος περικείμενον ἔξωθεν, ὡς μὴ κατοπτεύεσθαι τοῖς ἔξωθεν τὸν ἀμπελῶνα καὶ τὸν ἐν κρυπτῷ μάλιστα καρπὸν αὐτοῦ· τὸ δὲ βάθος τῆς δεχομένης τοὺς καρποὺς τούτους ψυχῆς, πᾶν ἐπιπόλαιον ἀποβαλούσης, τὴν ὀρυχθεῖσαν εἶναι ἐν τῷ ἀμπελῶνι ληνόν. Ὁ δὲ οἰκοδομηθεὶς ἐν τῷ ἀμπελῶνι πύργος, ἀνάστημα ἔχων, καὶ δίαρμα, καὶ ὕψος ὑπὲρ τὸν ἀμπελῶνα, καὶ τὸν φραγμὸν, καὶ τὴν ληνὸν, ὁ περὶ θεοῦ, οἶμαι, λόγος ἐστὶ, ναὸς ὢν τοῦ ἐ

---

[1]) Rom. III, 2. — Matth. XXI, 43.

[2]) H. et R. in textu ἐξομελίσαι, in versione: ex planare.

[3]) Jes. V, 5.

[4]) H. et R. θεῖαν.

...ῷ θείου νοῦ. Καὶ περὶ τοιούτου νομίζω λελέχθαι ...γου ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος τό· „τίς[1]) ἐξ ὑμῶν βουλόμενος πύργον οἰκοδομῆσαι, οὐχὶ πρῶτον ψηφίζει, εἰ δύναται θεῖναι τὸν θεμέλιον, καὶ ἐκτελέσαι, ἵνα μὴ ἄρξωνται οἱ θεωροῦντες ἐμπαίζειν τῷ μὴ τελειώσαντι;“ ... γὰρ παραβολῆς κἀκεῖ δοκεῖ[2]) μοι λέγεσθαι, ὅτι μέλλων θεολογεῖν, σκόπησον εἰ δύνασαι ἀρξάμενος πάντα ... ἀπαιτεῖ σε ὁ λόγος εἰς θεολογίαν τελειῶσαι, ἵνα μὴ ἀρξάμενος τῶν τῆς εὐσεβείας δογμάτων, ἀτελῆ καταλίπῃς τὸν περὶ θεοῦ πύργον, καὶ στεφάνην αὐτῷ μὴ ἐποικοδομήσῃς· εἰ γὰρ στεφάνην οὐκ ἐποικοδομήσεις, πεσεῖται[3]) τις ἀπὸ τῆς περὶ θεοῦ ἐννοίας, καὶ ἀποθανεῖται. Τοῦτον δὴ τὸν, ὡς ἀποδεδώκαμεν, ἀμπελῶνα ἐξέδοτο γεωργοῖς, τῷ πρὸ ἡμῶν λαῷ, ὁ θεός, καὶ ἀπεδήμησεν εἰς τὴν ἑαυτοῦ περιωπήν, δοὺς ἀφορμὰς τοῖς γεωργοῖς ἐξ ὧν αὐτὸς ἐφύτευσε, καὶ περιέθηκε, καὶ ὤρυξε, καὶ ᾠκοδόμησε, τοῦ φέρειν τοὺς καρποὺς ἐν τοῖς καιροῖς αὐτῶν. Ἤγγισαν μὲν οὖν καθ' ἕκαστον οἱ καιροὶ τῶν καρπῶν, οἶμαι δ' ὅτι καὶ ὅλῳ τῷ λαῷ. Τὸ δὲ ἐγγίσαι τοὺς καιροὺς τῶν καρπῶν ἀκριβῶς μὲν διηγήσασθαι, ἴσως μείζονός ἐστιν ἢ καθ' ἡμᾶς, καὶ καρδίας πολλῷ καθαρωτέρας καὶ διορατικῆς παρ' ἡμᾶς· ὅμως δὲ κατὰ δύναμιν ἐπιβαλοῦμεν οὕτως τῷ τόπῳ, ἀρξάμενοι ἀπὸ τῶν καθόλου.

6. Καὶ νοείσθω ἐν[4]) ἑκάστῃ ψυχῇ ὁ λόγος, ἄμπελος πεφυτευμένη ὑπὸ τοῦ οἰκοδεσπότου· ἢ ἀμπελὼν αἱ ἀρχαὶ πάντων ἀναγκαίων εἰς σωτηρίαν προβλημάτων. Ὥσπερ οὖν ἐπὶ τῶν ἀμπέλων ἐστί τις καιρὸς ὅτε ἐκφύει φύλλα, καὶ ἄλλος ὅτε τὰς ἀρχὰς τῶν καρπῶν

---

¹) Luc. XIV, 28. 29. coll. edd. N. T.

²) Desideratur δοκεῖ in ed. Coloniensi.

³) Ed. Ruaei in textu: πεσεῖταί τι κτλ.

⁴) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Regius: καὶ νοείσθω ἑκάστῃ ψυχῇ ὁ λόγος.

δείκνυσιν ἔτι βραχείας, καὶ ἄλλος ὅτε κυπρίζει τὰ ἀ χθέντα, καὶ ἄλλος ὅτε περκάζει, καὶ ἄλλος ὅτε και ἐστι τοῦ [1]) τρυγᾷν τετελειωμένους τοὺς καρποὺς καὶ τοίμους πρὸς τὸ φέρειν οἴνου ποιότητα· οὕτως ὁ πρῶτος τῷ [2]) ἀνθρώπῳ τῆς ζωῆς καιρὸς κατὰ τὴν πιότητα, ἐχέτω τὴν ἄμπελον οὐδὲν περικειμένην, ἀ μόνον ἔχουσαν τὸ ζωτικόν. Εἶτ' ἐπὰν ὁ λόγος σ πληροῦσθαι ἄρχηται, ὁ καιρὸς ἔστω τῆς πρώτης ἀν σεως· ὅσον δὲ προκόπτει γεωργουμένη ἡ ψυχή, τοσ τον καὶ ὁ γεωργούμενος ἀμπελὼν δείγματα φέρει μ λον τῶν βοτρύων κυπριζόντων μὲν, καὶ ὀσμὴν εὐωδ μελλούσης ἀρετῆς φερόντων κατ' ἀρχὰς, ὕστερον δὲ καὶ ὀμφακιζόντων, ὅτε [3]) κακία μέν ἐστιν, οὐχ ἡ ραμένουσα δὲ, ἀλλ' ἡ ἀναγκαίως ὑφισταμένη, καὶ δέποτε νευομένη ἐπὶ τὸ χεῖρον, ἀλλ' ἀεὶ, εἰ δεῖ οἱ ὀνομάσαι, ἐπ' ἀρετὴν ὁδεύουσα. Ἐὰν δὲ παραμέ κακία, καὶ μὴ χρησώμεθα ἄλλῃ ὡς ἐπ' ἀρετὴν δι ἀεὶ αὐτὴν ἐπὶ τὴν ἐπ' ἀρετῇ προκοπὴν ἄγοντες, γίν ὄμφαξ, ὃν φαγών [4]) τις, κατὰ τὸν προφήτην, αἱμω Ἐπὶ πλεῖον δέ τις προκόπτων, οἱονεὶ περκάζουσαν, οὐδέπω δὲ τετελειωμένην ἔχει τὴν σταφυλήν. Ἔστι τις μετὰ τὴν προκοπὴν κατάστασις σπουδαία, ὅτε ἡ ωργηθεῖσα ἄμπελος φέρει τὸν καρπὸν, βότρυας ἀγά τελείους, καὶ χαρᾶς, καὶ εἰρήνης, καὶ μακροθυμίας, τῶν λοιπῶν ἃ παρὰ τῷ Ἀποστόλῳ κατείλεκται, καὶ μυρίαις ἄλλαις γραφαῖς· ἔστι γάρ τις βότρυς κατὰ „μακάριοι [5]) οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι·“ καὶ ἄλλος

[1]) Ed. R. minus recte: τῶν τρυγᾷν κτλ.

[2]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Regius: ἀνθρώπων.“

[3]) H. et R. in textu ὅτι, H. tamen ad oram: „C Regius ὅτε,“ in notis: „vetus interpres: *quando mal* etc., legebat ὅτε, quod mihi non displicet.“

[4]) Jerem. XXXI, 29.

[5]) Matth. V, 3. 4. 5. 9. 8.

[illegible] καὶ ἄλλος κατὰ τό· „μακάριοι οἱ πραεῖς" καὶ ἄλλος κατὰ τό· „μακάριοι οἱ εἰρηνοποιοί" καὶ ἄλλος κατὰ τό· „μακάριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ" καὶ τί με δεῖ καταλέγειν τοὺς αἰτίους τῶν [illegible] βότρυας; Ταῦτα δὲ ἐπιπλεῖον ἐξήτασα, διὰ τὸ „ὅτε¹) ἤγγισεν ὁ καιρὸς τῶν καρπῶν" νοῆσαι καὶ [illegible].

[illegible] δέ ἐστι καὶ τῆς θείας ἐπιστήμης εἰδέναι τὸν ἑκάστου τῶν ἀνθρώπων καιρὸν, [illegible], πότε ἔτι πόῤῥω ἐστὶν ὁ καιρὸς τῶν καρπῶν. Ἡμεῖς δὲ ἐὰν ἐπὶ πλεῖον ἐπιστήσωμεν, συγκρίναντες τὸν χρόνον, ἐξ οὗ ἐκλήθημεν, τῷ παντὶ χρόνῳ [illegible] ἡμῶν, δυνησόμεθα ὁρᾷν πῶς τινες, ὀφείλοντες²) εἶναι διδάσκαλοι διὰ τὸν χρόνον, πάλιν χρείαν ἔχουσι διδάσκεσθαι, τίνα τὰ στοιχεῖα τῶν λογίων τοῦ θεοῦ· οὕτως ὀφείλοντές τινες, ὅσον ἐπὶ τῷ [illegible] τῆς τοῦ θεοῦ οἰκονομίας καὶ τῶν κατὰ τὴν κλῆσιν [illegible], ἤδη φέρειν τοὺς καρπούς, ἢ πάντως οὐκ [illegible], ἀκαίρως δὲ κυπρίζοντας, καὶ οὐκ ἐν καιρῷ [illegible]. Εἰ νενόηταί σοι δὴ καθ' ἕκαστον, πῶς [illegible] τό· „ὅτε³) δὲ ἤγγισεν ὁ καιρὸς τῶν καρπῶν" μετάβα, εἰ δύνασαι, τῷ λόγῳ ἐπὶ τοὺς παραλαβόντας διὰ Μωϋσέως τὸν νόμον, ὅτι κἀκείνων ἤγγισεν ὁ καιρὸς τῶν καρπῶν, καὶ ἀπέστειλε τοὺς αὐτοῦ δούλους πρὸς τοὺς γεωργοὺς τοὺς πρώτους, πιστευθέντας⁴) τὰ λόγια τοῦ θεοῦ, ὑπὲρ τοῦ λαβεῖν τοὺς καρποὺς τοῦ ἐν ἑκάστῳ ἀμπελῶνος. Εὐχερὲς μὲν οὖν ἰδεῖν, ὅτι δούλους λέγει τοὺς προφήτας· ἀλλὰ ζητητέον, πῶς ἀποστέλλονται πρὸς τοὺς γεωργοὺς λαβεῖν τοὺς τοῦ

---

¹) Matth. XXI, 34. Edd. N. T. (cfr. pag. huj. not. 3.) δὲ ἤγγισεν κτλ.
²) Hebr. V, 12.
³) Matth. XXI, 34.
⁴) Rom. III, 2.

ἀμπελῶνος καρπούς· εἴποι γὰρ ἄν τις, ὅτι οὐκ ἐπὶ λαβεῖν ἀποστέλλονται τοὺς καρποὺς οἱ προφῆται, ἐπὶ τῷ γεωργῆσαι μᾶλλον καὶ συνεργῆσαι τοῖς καρπ "Ορα οὖν εἰ δυνάμεθα λέγειν, τὰ πνευματικὰ καρ ματα καὶ τὰς θείας προσφορὰς δίδοσθαι ἀπὸ τῶν ωργησάντων τὸν ἀμπελῶνα τοῖς ἀποστελλομένοις δ λοις, ἵνα προσάγωσιν[1]) ὡς ἱερεῖς τῷ θεῷ τοὺς καρπ τοῦ προσφέροντος, ἀλλὰ λαβόντες οἱ γεωργοὶ ἐν λαῷ τοὺς ἀποσταλέντας δούλους λαβεῖν τοὺς καρπ τοῦ ἀμπελῶνος, ὃν[2]) μὲν ἔδειραν, ὡς τὸν Μιχαίᾳ ἐπάταξεν εἰς τὴν σιαγόνα Σεδεκίας υἱὸς Χαναὰν, ὅτε εἶπεν αὐτῷ προφητεύσαντι ὁ ψευδοπροφήτης· „ὁπο πνεῦμα κυρίου τὸ λαλῆσαν ἐν σοί;" ὃν[4]) δὲ ἀπέκτ ναν, ὡς Ζαχαρίαν „μεταξὺ τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ θυσιασ ρίου·" ὃν[5]) δὲ ἐλιθοβόλησαν, ὡς τὸν Ἀζαρίαν υἱὸν Ἰωαδαὲ, τὸν ἱερέα, καθάπερ γέγραπται ἐν τῇ δευτ τῶν Παραλειπομένων· ἡνίκα γὰρ „πνεῦμα[6]) θεοῦ ἐ δυσε τὸν Ἀζαρίαν τὸν τοῦ Ἰωδαὲ, τὸν ἱερέα, καὶ ἀ στη ἐπάνω τοῦ λαοῦ, καὶ εἶπε· τάδε λέγει κύριος· παραπορεύεσθε τὰς ἐντολὰς κυρίου; καὶ οὐκ εὐοδω σεσθε· ὅτι ἐγκατελίπατε[7]) τὸν κύριον, καὶ ἐγκαταλεί ὑμᾶς· ἐπέθεντο[8]) αὐτῷ, καὶ ἐλιθοβόλησαν αὐτὸν δι' ἐ

---

[1]) H. in textu προσάγωσιν, R. in textu: προσαγ γωσιν, in notis: „Cod. Anglican. προσαγάγωσιν."

[2]) Matth. XXI, 35.

[3]) I Regg. XXII, 24. (III Regg.) — LXX. interp tes: ποῖον πνεῦμα κτλ.

[4]) Matth. XXI, 35. — XXIII, 35. coll. Luc. XI,

[5]) Matth. XXI, 35.

[6]) II Chron. XXIV, 20—22. H. et R. vers. 20. παραπορεύεσθε — κυρίου, καὶ —, καὶ ἐγκαταλεί ὑμᾶς; ἐπέθεντο κτλ.

[7]) LXX. interpretes l. l. v. 20. ἐγκατελίπετε.

[8]) LXX. viri l. l. v. 21. justis de causis: καὶ ἐπ θεντο κτλ.

ς Ἰωὰς τοῦ βασιλέως ἐν αὐλῇ οἴκου κυρίου. Καὶ ἐμνήσθη Ἰωὰς τοῦ ἐλέους οὗ[1]) ἐποίησε μετ' αὐτοῦ καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ, καὶ ἐθανάτωσε τὸν υἱὸν αὐτοῦ. Καὶ ὡς ἀπέθνησκεν, εἶπεν· ἴδοι[2]) κύριος, καὶ κρινέτω."

10. Ἑξῆς ἐστιν ἐν τῇ παραβολῇ, ὅτι „πάλιν[3]) ἀπέστειλεν ἄλλους δούλους πλείονας τῶν πρώτων, καὶ ἐποίησαν αὐτοῖς ὡσαύτως." Πλήρης δὲ ἡ γραφή ἐστι τῶν παρῳξυκότων τοῖς προφήταις, οὓς ἀπέστειλεν ὑπὲρ τοῦ λαοῦ, ἵνα τὸν καρπὸν αὐτῶν ἀναφέρωσιν, ὡς ἅγιοι ἱερεῖς, τῷ θεῷ διὰ τῶν εὐχῶν· ὕστερον δὲ ἀπέστειλε τὸν υἱὸν αὐτοῦ μετὰ τοὺς προφήτας, τὸν Χριστόν. Ζητήσεις δὲ, πῶς ὁ ἀποστέλλων τὸν υἱὸν λέγει μὲν „ἐντραπήσονται[4]) τὸν υἱόν μου·" ὡς οὐ προκαταλαβὼν δὲ τὸ μέλλον αὐτῷ συμβαίνειν, τοῦτο εἶπεν· οὐ γὰρ φαίνονται κατὰ τὸ ῥητὸν ἐντραπέντες αὐτόν. Καὶ φάσκειν τε ἐν τούτοις μὴ προεγνωκέναι τὸ μέλλον τὸν πατέρα τοῦ ἀποσταλέντος υἱοῦ, ἀλλὰ ἐψεῦσθαι ἄλλα εἰπόντα ἄλλων γενομένων, ἀσεβές· πάλιν τε αὖ εἰπεῖν, ὅτι ἐνετράπησαν αὐτὸν οἱ γεωργοὶ, παρὰ τὴν ἐνάργειάν ἐστιν· οἱ γὰρ „γεωργοὶ[5]) ἰδόντες τὸν υἱὸν αὐτοῦ, εἶπον ἐν ἑαυτοῖς· „οὗτός ἐστιν ὁ κληρονόμος," καὶ τὰ ἑξῆς. Ὁ μὲν οὖν τις εἰς ταῦτα φήσει, ὅτι ἀναγκαῖον συμβῆναι τὸ „ἐντραπήσονται[6]) τὸν υἱόν μου·" εἰ καὶ μὴ τότε ἐπέμψαν· ὁ δέ τις ἐρεῖ, ὅτι οὐκ εἶπεν ὁ πατὴρ πέμπων τὸν υἱόν· λήψεται ὁ υἱός μου τὸν καρπὸν ἀπὸ τῶν

---

[1]) LXX. interpretes l. l. v. 22. οὗ ἐποίησεν Ἰωδαὲ ὁ πατὴρ αὐτοῦ μετ' αὐτοῦ.

[2]) H. in textu: εἴδοι; R. in textu (item LXX. viri:) ἴδοι, in notis: „Cod. Anglicanus: ἴδοι."

[3]) Matth. XXI, 36.

[4]) Ibid. XXI, 37.

[5]) Ibid. XXI, 38.

[6]) Ibid. XXI, 37. — 38.

γεωργῶν, ἀλλ' ὅτι „ἐντραπήσονται·“ ἐνετράπησαν γὰρ τῷ ἐγνωκέναι, ὅτι οὗτος ὁ υἱὸς ἦν, καὶ εἰρηκέ αὐτοὺς ἐν ἑαυτοῖς, ὅτι „οὗτός ἐστιν ὁ κληρονόμος.“ πάντως δὲ, εἰ ἐνετράπησαν καὶ κατὰ τὴν ἀρχὴν ἐπ χθησαν, ἤδη καὶ τὰ τῶν ἐντρεπομένων πεποιήκασιν.

11. Ἅμα δὲ καὶ ζητήσει τις, τίνες οὗτοι οἱ γεωρ οἱ εἰπόντες· „οὗτός[1]) ἐστιν ὁ κληρονόμος· δεῦτε, ἀπ κτείνωμεν αὐτόν·“ οὐ γὰρ φαίνονται Ἰουδαῖοι ἀποκτ ναντες αὐτὸν ὡς υἱὸν τοῦ οἰκοδεσπότου. Καὶ πρὸς τοῦ δὲ φήσει τις, ὅτι, ἡνίκα διελάλουν πρὸς ἀλλήλους, ἴσ εἴη, τινὲς εἶπον, ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ Χριστός. Πρὸς ἀπεκρίναντο ἄλλοι· „ὁ Χριστὸς[2]) ὅταν ἔρχηται, οὐδ γινώσκει πόθεν ἐστί. Τοῦτον δὲ οἴδαμεν, πόθεν ἐστί Εἶτ' ἐπεὶ ἀπὸ τῶν σημείων, καὶ τῶν τεραστίων, θείων δυνάμεων πληττόμενοι, ἐφρόνουν μὲν αὐτὸν ναι τὸν Χριστὸν τοῦ θεοῦ, οὐχ ὡμολόγουν δὲ, καὶ ἀλ θὲς ἦν τό· „ἐντραπήσονται[3]) τὸν υἱόν μου·“ ἀλη δὲ καὶ τὸ, ἀπεγνωκότων αὐτῶν ὅτι εἴη ὁ υἱὸς, λελέχθ „οὗτός ἐστιν ὁ κληρονόμος· δεῦτε, ἀποκτείνωμεν αὐτό διὰ τοῦτό φησιν ὁ Σωτήρ· „κἀμὲ[4]) οἴδατε, καὶ οἴδ πόθεν εἰμί.“ Ἐπιστήσας δὲ τις τοῖς ἀναγεγραμμέ περὶ τοῦ Ἡρώδου, ἡνίκα ἔμαθεν ἀπὸ τῶν μάγων, τέχθαι[5]) τὸν βασιλέα τῶν Ἰουδαίων, ὄψεται ὅτι δύνα ται οἱ ἀποκτείναντες τὸν Σωτῆρα, ἐγνωκότες ὅτι υἱ εἴη, οὐδὲν ἧττον ἐπιβεβουλευκέναι αὐτῷ· καὶ γὰρ Ἡρώδης, μαθὼν ἀπὸ τῶν γραμματέων, ὅτι ἐν Βηθλ

---

[1]) Matth. XXI, 38.

[2]) Ev. Joann. VII, 27. coll. Tom. II, ed. nost pag. 136. not. 4. et pag. 138. not. 2.

[3]) Matth. XXI, 37. — 38.

[4]) Ev. Joann. VII, 28.

[5]) H. et R. in textu: τετάχθαι, H. tamen ad ora „scribas τετέχθαι,“ in notis: „lege τετέχθαι. (Matth. II, 2.“

[illegible] ὁ Ἡρώδης, καὶ συγκαταθέμενος ὅτι Χριστὸς [illegible][1]) ἀποστέλλει μὲν αὐτοὺς λέγων [illegible][2]), ἀκριβῶς ἐξετάσατε περὶ τοῦ παιδίου, [illegible] ἐλθὼν προσκυνήσω αὐτῷ" οὐδὲν δ' ἧττον [illegible] αὐτῶν ἐπιβουλεύει τῷ παιδίῳ, οὐκ ἀπε-[illegible] ὁ Χριστὸς ἦν· οὐκ ἂν γὰρ πάντη ἀπιστῶν, [illegible] παῖδας ἀνεῖλε τὰ ἐν Βηθλεὲμ, καὶ ἐν τοῖς [illegible], ἀπὸ διετοῦς καὶ κατωτέρω, κατὰ τὸν χρό-[illegible] παρὰ τῶν μάγων[3]" ἀλλὰ καὶ ἐπίστευ-[illegible] τὸν Χριστὸν τὸν προφητευόμενον, καὶ [illegible] ἀποκτεῖναι, καὶ τὸ ὅσον γε ἐφ' ἑαυτῷ, [illegible]. Οὕτως οὖν δύνανται καὶ οἱ ἐπιβου-[illegible] Σωτῆρι εἰρηκέναι μὲν, οὐχ ὥστε δὲ εἰς [illegible] τὸν λόγον αὐτῶν,[6]) — ἐν ἑαυτοῖς γὰρ [illegible] αὐτός[6]) ἐστιν ὁ κληρονόμος" οὐδὲν ἧττον [illegible]· φήθησαν γὰρ ἀποκτείναντες τὸν [illegible], καὶ μὴ νοοῦντες αὐτοῦ τὴν ἀνάστασιν — „εἰ [illegible][7]) ἔγνωσαν, οὐκ ἂν τὸν κύριον τῆς δόξης ἐσταύ-[illegible] — αὐτοὶ κύριοι ἔσεσθαι τῶν πραγμάτων, [illegible] αὐτοὺς ἡ κακία αὐτῶν, καὶ οὐκ ἔγνω-[illegible] θεοῦ, καὶ ὡς μὴ ἐγνωκότες αὐτὰ ἐξέβα-[illegible] τοῦ ἀμπελῶνος τὸν υἱὸν αὐτοῦ, καὶ ἀπέ-[illegible]

1) Ed. Ruaei: γενόμενος.

2) Matth. II, 8. Ed. Lachm. πορευθέντες ἐξετάσατε [illegible] — παιδίου.

3) Edd. N. T. l. l. ἐπὰν δὲ εὕρητε, ἀπαγγείλατέ [illegible] ὅπως κἀγὼ κτλ.

4) Matth. II, 16. Edd. N. T. ἀνεῖλε πάντας τοὺς [illegible] τοὺς ἐν Βηθλεὲμ, καὶ ἐν πᾶσι τοῖς ὁρίοις κτλ.

5) H. (excepta ed. Colon., quae habet αὐτῷ) et R. [illegible] αὐτοῦ, H. tamen ad oram, R. in notis: „leg. [illegible]."

6) Matth. XXI, 38.

7) I Cor. II, 8.

8) Matth. XXI, 39.

γεωργῶν, ἀλλ' ὅτι [illegible] ἐξέβαλον αὐτὸν [illegible]
γὰρ τῷ ἐγνωκέναι [illegible] ται, τὸ [illegible]
αὐτοὺς ἐν ἑαυτοῖς [illegible] φαίνε[illegible] αν [illegible]
πάντως δέ, εἰ ἐν [illegible] ἔχρι[illegible]
χθησαν, ἤδη [illegible] και [illegible]

11. Ἅμα [illegible] ριος τοῦ [illegible] λέγο[illegible]
οἱ εἰπόντες [illegible] οἱ δὲ [illegible] κατ[illegible]
[illegible] πρόμενοι καὶ [illegible] μη[illegible]
[illegible] ὀλούμενοι, καὶ [illegible] τοὺς [illegible]
[illegible] τοῦ θεοῦ; τό· „[illegible]
[illegible] καὶ τὸν ἀμπελῶνα ἐκδώσ[illegible]
[illegible] οἵτινες ἀποδώσουσιν αὐτῷ τοὺς [illegible]
[illegible] αὐτῶν". καὶ οἱονεὶ προφητεύουσιν [illegible]
Καϊάφᾳ⁵) τῷ ἀρχιερεῖ τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκεί[illegible]
ἀφ' ἑαυτοῦ μὴ εἰρηκότι τὸ ἀληθές, ἀλλ' ἐπεὶ [illegible]
ἦν. Προφητεύουσι δὲ περὶ τῶν ἐθνῶν, ὅτι δώσ[illegible]
οἰκοδεσπότῃ τοὺς καρποὺς ἐν τοῖς καιροῖς αὐτῶν [illegible]

12. Εἶτα ὁ Σωτὴρ ἐπὶ τούτοις ἀπὸ τῆς γρα[illegible] τοὺς δυσωπεῖ, νομίζοντας εἶναι καὶ οἰκοδόμους τοῦ [illegible] ὅτι λίθον αὐτὸν ὄντα καὶ ἀποδοκιμασθέντα [illegible] ὁ πατὴρ θήσει τῆς ὅλης οἰκοδομῆς κεφαλὴν [illegible] δύο γωνίας παλαιᾶς καὶ καινῆς διαθήκης, καὶ [illegible] οἰκοδομάς· τοιοῦτον γάρ ἐστι τό· „οὐδέποτε⁶) [illegible] ἐν ταῖς γραφαῖς· λίθον ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ [illegible]μοῦντες, οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας· [illegible]ρίου ἐγένετο αὕτη, καὶ ἔστι θαυμαστὴ ἐν ὀφθαλμοῖς

---

[1]) Cod. Anglicanus: ὃ δὲ ἐξέβαλον ἔξω. R.
[2]) H. et R. τὸ, ὅσον ἐφ' ἑαυτοῖς κτλ.
[3]) Matth. XXI, 40.
[4]) Ibid. XXI, 41. — H. et R. h. l. ἐν τοῖς καιροῖς αὐτῶν.
[5]) Ev. Joann. XI, 49. 51.
[6]) Matth. XXI, 42. coll. Ps. CXVIII, 22. 23. (CXVII.)

κτειναν αὐτόν. Τὸ[1]) δέ· „ἐξέβαλον αὐτὸν ἔξω τοῦ ἀμπελῶνος·“ τοιοῦτον εἶναί μοι φαίνεται, τὸ[2]) ὅσον ἐφ' ἑαυτοῖς, ἀλλότριον αὐτὸν εἶναι ἔκριναν καὶ τοῦ ἀμπελῶνος καὶ τῶν γεωργῶν, ἡνίκα κατεψηφίζοντο αὐτοῦ τὴν πρὸς θάνατον ψῆφον. Καὶ ἐπὶ τούτοις ὁ Σωτὴρ πυνθάνεται τῶν καὶ αὐτῶν γεωργῶν πονηρῶν, λέγων αὐτοῖς· „ὅταν[3]) οὖν ἔλθῃ ὁ κύριος τοῦ ἀμπελῶνος, τί ποιήσει τοῖς γεωργοῖς ἐκείνοις;“ Οἱ δὲ λέγουσιν αὐτῷ ἐκ τοῦ στόματος αὐτῶν κριθησόμενοι καὶ καταδικασθησόμενοι, ὡς κακοὶ κακῶς ἀπολούμενοι, καὶ μηκέτι μέλλοντες ἔχειν τὰ λόγια τοῦ θεοῦ, τό· „κακοὺς[4]) κακῶς ἀπολέσει αὐτοὺς, καὶ τὸν ἀμπελῶνα ἐκδώσεται ἄλλοις γεωργοῖς, οἵτινες ἀποδώσουσιν αὐτῷ τοὺς καρποὺς ἐν τοῖς καιροῖς αὐτῶν·“ καὶ οἱονεὶ προφητεύουσιν ὁμοίως τῷ Καϊάφᾳ[5]) τῷ ἀρχιερεῖ τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκείνου, ἀφ' ἑαυτοῦ μὴ εἰρηκότι τὸ ἀληθὲς, ἀλλ' ἐπεὶ ἀρχιερεὺς ἦν. Προφητεύουσι δὲ περὶ τῶν ἐθνῶν, ὅτι δώσουσι τῷ οἰκοδεσπότῃ τοὺς καρποὺς ἐν τοῖς καιροῖς αὐτῶν.

12. Εἶτα ὁ Σωτὴρ ἐπὶ τούτοις ἀπὸ τῆς γραφῆς τοὺς δυσωπεῖ, νομίζοντας εἶναι καὶ οἰκοδόμους τοῦ ..., ὅτι λίθον αὐτὸν ὄντα καὶ ἀποδοκιμασθέντα ἀπ' ... ὁ πατὴρ θήσει τῆς ὅλης οἰκοδομῆς κεφαλὴν, συν... δύο γωνίας παλαιᾶς καὶ καινῆς διαθήκης, καὶ δύο οἰκοδομάς· τοιοῦτον γάρ ἐστι τό· „οὐδέποτε[6]) ἀνέγνωτε ἐν ταῖς γραφαῖς· λίθον ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες, οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας· παρὰ κυρίου ἐγένετο αὕτη, καὶ ἔστι θαυμαστὴ ἐν ὀφθαλμοῖς ...

---

[1]) Cod. Anglicanus: ὃ δὲ ἐξέβαλον ἔξω. R.

[2]) H. et R. τὸ, ὅσον ἐφ' ἑαυτοῖς κτλ.

[3]) Matth. XXI, 40.

[4]) Ibid. XXI, 41. — H. et R. h. l. ἐν τοῖς ...ροῖς αὐτῶν.

[5]) Ev. Joann. XI, 49. 51.

[6]) Matth. XXI, 42. coll. Ps. CXVIII, 22. 23. (CX...

ἡμῶν. Αὕτη ἡ ἡμέρα, ἣν ἐ-
ἀγαλλιασώμεθα καὶ εὐφρανθῶμεν ἐν
ἄλλο τῶν περὶ Χριστοῦ προφητευομέ-
δυσωπῆσαι τὸν εὐγνομόνως ἐξετάζοντα τὰ
, καὶ τοῦτο ἐν αὐτοῖς ἂν ταχθείη. Εἰ γὰρ
θου ὁ προφήτης ἀναισθήτου ταῦτα λέγει, ὡς
ἀλήθειος ἀνήρ, δῆλον ἂν εἴη, ὅτι ὁ ἀποδε-
ὑπὸ τῶν ἐν τῷ λαῷ ἐκείνῳ σοφῶν, καὶ
καὶ πρεσβυτέρων, καὶ γραμματέων Ἰησοῦς,
ἐγένετο ὡς κεφαλὴ ἐκκλησίας εἰς κεφαλὴν
καὶ ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνάγων τὰς δύο δια-
ἐστιν αὕτη ἡ κεφαλή, δῶρον παρὰ κυρίου
δεδομένη, καὶ θαυμαστὴ κεφαλὴ ἐν
ἡμῶν, δυναμένων αὐτὴν βλέπειν· καὶ διὰ
ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες τοῦτον τὸν [1])
μὲν ἀπὸ τῶν γεωργῶν ἐκείνων καὶ τῶν
ἐκείνων τὰ λόγια τοῦ θεοῦ, ἐν οἷς ἦν ἡ βα-
θεοῦ, ἐδόθη δὲ ἔθνει ποιοῦντι τοὺς καρποὺς
ἀληθὲς τό· „δοθήσεται [2]) ἔθνει ποιοῦντι
αὐτῆς·" δηλονότι οὐδενὶ τῶν μὴ ποιούν-
καρποὺς τῆς τοῦ θεοῦ βασιλείας δίδοται ἡ τοῦ

νοις ἀφ' ὧν ἤρθη, κατὰ τὸ εἰρημένον· „ἀρθήσ
ἀφ' ὑμῶν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ;" Καὶ πρόσχες εἰ
μεθα, ὡς ἐν τηλικαύτῃ δυσχερείᾳ οὕτως οὐ πάνυ
αποδότου προβλήματος, ἐπιστήσαντες τῇ διαφορ
εἰρημένων περὶ τοῦ ἀμπελῶνος πρότερον, καὶ π
τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ δεύτερον, ἐπιλύσασθαι τὸ
μενον. Οὐκ εἴρηται δὴ περὶ τοῦ ἀμπελῶνος, ὅπ
ρηται περὶ τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ· περὶ μὲν γ
ἀμπελῶνος κατὰ τὸ πρότερον γέγραπται, ὅτι „ἐξέ
αὐτὸν γεωργοῖς·" περὶ δὲ τῆς βασιλείας τοῦ θε
„δοθήσεται ἔθνει ποιοῦντι τοὺς καρποὺς αὐτῆς."
δ' ἂν ἄλυτον[4]) τὸ κατὰ τὸν τόπον, εἰ ὥσπερ „ἐξέ
αὐτὸν γεωργοῖς," γεγραμμένον ἐπὶ τοῦ προτέρο
τως εἴρητο καὶ περὶ τοῦ δευτέρου· ἐκδοθήσεται
ποιοῦντι τοὺς καρποὺς αὐτῆς· καὶ εἰ, ὥσπερ
περὶ τῶν δευτέρων· „καὶ[6]) δοθήσεται ἔθνει π
τοὺς καρποὺς αὐτῆς·" εἴρητο καὶ περὶ τῶν προ
ὅτι ἔδωκεν αὐτὸν γεωργοῖς. Καὶ ταῦτα μὲν ἡμ
τὸν τόπον ἐπηπορήσαμεν, καὶ τὸ φανὲν ἡμῖν εἰρ
ὁ δὲ βέλτιον δυνάμενος καὶ νοεῖν καὶ λέγειν,
ἡμῶν μᾶλλον ἀκουέσθω.

13. „Καὶ[7]) ἀκούσαντες οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ
σαῖοι τὰς παραβολὰς αὐτοῦ, ἔγνωσαν, ὅτι περὶ
λέγει. Καὶ ζητοῦντες κρατῆσαι αὐτὸν, ἐφοβήθησαν
ὄχλους, ἐπεὶ[8]) εἰς προφήτην αὐτὸν εἶχον." Ἀπ

---

[1]) Matth. XXI, 43.
[2]) Ed. Coloniens. minus accurate: πρό.
[3]) Matth. XXI, 33. — 43.
[4]) Ed. Ruaei minus accurate: ἄυτον.
[5]) Matth. XXI, 33.
[6]) Matth. XXI, 43.
[7]) Ibid. XXI, 45. 46. Edd. N. T. v. 46.
κρατῆσαι.
[8]) Ed. Knapp. l. l. ἐπειδὴ ὡς προφήτην κτλ.
Lachm. ἐπειδὴ εἰς προφήτην κτλ.

[redacted]

[illegible] ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι τὰς παραβολὰς αὐ- [illegible] ὧν τῆς μὲν ἑτέρας ἀρχὴ ἦν· „ἄνθρωπός[1]) τις εἶχε [illegible] δύο·“ τῆς δὲ λοιπῆς· „ἄνθρωπος[2]) ἦν οἰκοδε-[illegible], ὅστις ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα·“ ἔγνωσαν, ὅτι περὶ [illegible] λέγει, κατὰ μὲν τὴν[3]) ἑτέραν παραβολήν, ὅτι [illegible] ὁ δεύτερος υἱός· „ἐγώ,[4]) κύριε, καὶ οὐκ ἀπῆλθε·“ [illegible] τὴν λοιπήν, ὅτι ἐπεὶ εἴρηται αὕτη κατὰ τὰ λε-[illegible] τῶν ἁμαρτανόντων προτέρων γεωργῶν,[5]) [illegible] ἀφ' ὑμῶν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ, καὶ δο-[illegible] ποιοῦντι τοὺς καρποὺς αὐτῆς·“ καὶ γνόν-[illegible] αὐτῶν λέγει, ἐζήτησαν μὲν αὐτὸν κρατῆ-[illegible] αὐτῷ[6]) ὅ, τί ποτ' ἂν δυνηθῶσιν· οὐκ [illegible] δέ, ἐπεὶ μὴ οἷοί τε ἦσαν ὑπομεῖναι ὄχλων [illegible] τῶν ἐχόντων τὸν Ἰησοῦν εἰς[7]) προφήτην. Καὶ [illegible] ἐπιβουλευτικῶς βούλονται κρατῆσαι τὸν Λόγον, [illegible] παρ' αὐτοῖς καθέλωσιν αὐτόν, οὔ-[illegible] ἄν ποτε κρατήσαιεν αὐτοῦ, τῶν ὑπὲρ αὐτοῦ [illegible] τινὰ τοῦ θεοῦ αὐτὸν ὑπολαμβανόν-[illegible] τοὺς βουλομένους αὐτὸν κρατεῖν καὶ [illegible] αὐτῷ. Μετὰ ταῦτα ἰστέον, ὅτι τῶν ζη-[illegible] κρατεῖν τὸν Ἰησοῦν διαφοραί εἰσιν· ἄλλως γὰρ [illegible] καὶ οἱ Φαρισαῖοι ἐζήτουν κρατῆσαι αὐτόν, ἄλλως ἡ ἐν τῷ ᾄσματι τῶν ᾀσμάτων νύμφη ζητήσασα

---

1) Math. XXI, 28. coll. pag. 91. not. 2. et pag. 97. not. 3.

2) Ibid. XXI, 33. coll. pag. 93. not. 5.

3) Desideratur τήν in ed. Huetii.

4) Math. XXI, 30.

5) H. recte in notis: „deest εἶπε, aut quid simile ante τό.“ — Equidem legerim: ὁ Ἰησοῦς λέγει τό. Cfr. Math. XXI, 43.

6) H. et R. αὐτῷ ὅτι ποτ' ἂν δυνηθῶσιν.

7) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Regius: ὡς προφήτην.“

νύμφη κατ' ἀρχὰς μὲν τοῦ ᾄσματος τῶν φ
κράτησα, φησίν, [5]) αὐτὸν εἰς οἶκον μητρός
ταμιεῖον τῆς συλλαβούσης με· πρὸς δὲ τ
αὐτοῦ βιβλίου, ὡς προκέψασα, καὶ ἑτέρως
λουσα κρατεῖν, καὶ βέλτιον παρὰ τὸ πρότε
„εἶπα· [6]) ἀναβήσομαι ἐν τῷ φοίνικι, κρ
ὕψεων αὐτοῦ." Ἵνα δὲ νοήσῃς τοὺς ζητοῦ
κρατῆσαι ἀρχιερεῖς καὶ Φαρισαίους, καὶ μὴ
αὐτὸν, κατανόησον, ὅτι ἐπὶ μὲν τῶν ἄλλω
Χριστοῦ λόγου λόγων οἷόν τέ ἐστι κρατῆσ
ριδράξασθαι τοῦ νοῦ τῶν δ, τίνα τοῦ
των, καὶ τεθεωρημένως ἀνατρέψαι αὐτὸν;
γραφὴ ὀνόμασι, συμβιβάσαι. Οὕτω γὰρ
εὐαγγέλιον σοφὸς, ὡς πνευματικὸς [7]) ἀνακρ
αὐτὸς δὲ ὑπ' οὐδενὸς ἀνακρινόμενος, ἀνα
καὶ βασανίζει, καὶ διελέγχει τοὺς ἄλλους
τῶν τοῦ κόσμου σοφῶν, εἴτε τῶν ἐν τα

---

[1]) Cantic. III, 2. 3. 4.

[2]) Deest αὐτόν in textu ed. Ruaei. H.
detur, in notis: „αὐτόν videtur loco suo mot

[redacted]

περιέπειν ἀκουόντων· οὐ κατακρίνεται δὲ, οὐδὲ καταλαμβάνεται ὁ ἐν αὐτῷ τοῦ Χριστοῦ νοῦς, οὐδὲ κρατεῖται ὑπὸ τῶν προθεμένων αὐτὸν ἀνατρέπειν· „τίς[1]) γὰρ ἔγνω νοῦν κυρίου, ὃς συμβιβάσει αὐτόν;“ Καὶ σαφῶς, ὅτι εἴπερ μέλλει τις συμβιβάσαι τινὸς νοῦν, πρότερον αὐτὸν γνώσεται, καὶ μετὰ τοῦτο συμβιβάσει· νοῦν δὲ κυρίου τις γνώσεται, ὃς συμβιβάσει αὐτόν; ἁλώσεται γὰρ ὑπ' αὐτοῦ, καὶ εἴξει αὐτῷ. Καὶ ταῦτα δέ μοι λελέχθω διὰ τό· „καὶ[2]) ζητοῦντες αὐτὸν κρατῆσαι, ἐφοβήθησαν τοὺς ὄχλους, ἐπεὶ καὶ εἰς προφήτην αὐτὸν εἶχον.“

14. Πλὴν κἂν εὐφημῶσιν οἱ[3]) ὄχλοι τὸν Ἰησοῦν, γινώσκουσι μέν τι περὶ αὐτοῦ ἀληθὲς, οὐ μὴν τὸ μέγεθος συνιᾶσιν αὐτοῦ· ἦν μὲν γὰρ Ἰησοῦς καὶ προφήτης, ὡς δῆλον τῷ νοήσαντι τό· „προφήτην[4]) ἐκ τῶν ἀδελφῶν ὑμῶν ἀναστήσει ὑμῖν κύριος ὁ θεὸς ὑμῶν ὡς ἐμέ· αὐτοῦ ἀκούσεσθε κατὰ πάντα ὅσα ἂν λαλήσῃ ὁ προφήτης ἐκεῖνος. Ὃς δ' ἂν μὴ ἀκούσῃ τοῦ προφήτου ἐκείνου, ἐξολοθρευθήσεται.“ Πλὴν οὐχ ἡ ὑπεροχὴ αὐτοῦ ἐν τῷ προφήτην αὐτὸν εἶναι ἦν, ἀλλ' ἐν τῷ υἱὸν θεοῦ, πρωτότοκον[5]) πάσης κτίσεως, καὶ εἰκόνα τοῦ θεοῦ τοῦ ἀοράτου, ἐν ᾧ ἐκτίσθη τὰ πάντα ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς, εἴτε ὁρατὰ, εἴτε ἀόρατα, καὶ τὰ ἑξῆς· καὶ μᾶλλον ἦν αὐτοῦ ἡ ὑπεροχὴ ἐν τῷ εἶναι αὐτὸν σοφίαν τὴν λέγουσαν· „ὁ θεὸς[6]) ἐκτήσατό με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ

---

1) I Cor. II, 16.

2) Matth. XXI, 46. coll. pag. 112. not. 7. et 8.

3) Desideratur οἱ in ed. Coloniensi.

4) Deuteron. XVIII, 15. 19. Cfr. LXX. virorum versio coll. Act. III, 22. 23., Tom. I. ed. nostrae pag. 187. not. 1., pag. 200. not. 2. et Tom. II. pag. 111. not. 4.

5) Coloss. I, 15. 16. coll. edd. N. T.

6) Prov. VIII, 22. 23. coll. Tom. I. ed. nostrae pag. 1. not. 4. et 5., pag. 37. not. 3. et 4., pag. 39. not. 7.

εἰς ἔργα αὐτοῦ, πρὸ τοῦ τι ποιῆσαι, καὶ πρὸ τοῦ ἀ-
νος ἐθεμελίωσέ με, ἐν ἀρχῇ πρὸ τοῦ τὴν γῆν ποιῆσ-
καὶ τὰ ἑξῆς. Καὶ τούτους γε τοὺς ὄχλους οὕτως φ-
νοῦντας περὶ αὐτοῦ, καὶ ἑτοίμως ἔχοντας ὑπερπολεμ-
αὐτοῦ πρὸς τοὺς πολεμοῦντας, φοβοῦνται οἱ ἀρχιε-
καὶ οἱ Φαρισαῖοι, καὶ οὐ δύνανται, ἵν' ἐπιβουλεύσ-
θέλοντες κρατῆσαι τοῦ Ἰησοῦ, κρατῆσαι αὐτοῦ. Ἐνταῦ-
μὲν οὖν γέγραπται· „ἐπεὶ[1]) εἰς προφήτην αὐτὸν -
χον·“ παρὰ τοῦτο δ' ἂν ποιήσαις, ὅτι οἱ ὄχλοι, κἂν
τῇ λέξει εἰς[2]) προφήτην αὐτὸν ἔχωσιν, εἰς[3]) ὅ, τί π-
ἂν ἔχωσιν αὐτὸν, πολλῷ ἔλαττον ἔχουσιν αὐτὸν οὗ ἐσ-
οὐ φθάνοντες, οὐδὲ ἐπὶ τὴν ἐκ μέρους γνῶσιν τῶν ἐκ μ-
ρους αὐτὸν γινωσκόντων, καὶ οὐδὲν τρανοῦντες περὶ αὐτ-
Τοῦτο δὲ λέγω περὶ τῶν ἀληθῶς περὶ αὐτοῦ φρονο-
των· οὐ νομιστέον γὰρ, εἶναι ὑπὲρ αὐτοῦ τοὺς τὰ ψε-
φρονοῦντας περὶ αὐτοῦ, φαντασίᾳ τοῦ δοξάζειν αὐτ-
— ὁποῖοί εἰσιν οἱ[4]) συγχέοντες πατρὸς καὶ υἱοῦ ἔ-
νοιαν, καὶ τῇ ὑποστάσει ἕνα διδόντες εἶναι τὸν πατ-
καὶ τὸν υἱὸν, τῇ ἐπινοίᾳ μόνῃ καὶ τοῖς ὀνόμασι δι-
ροῦντες τὸ ἓν ὑποκείμενον· — καὶ οἱ ἀπὸ τῶν αἱ-
σεων, φαντασίᾳ τοῦ μεγάλα περὶ αὐτοῦ φρονεῖν, ἀ-
κίαν εἰς τὸ ὕψος λαλοῦντες, καὶ κακῶς λέγοντες τὸν ἐ-

---

pag. 69. not. 4., pag. 76. not. 1. et Tom. II. pag. 1-
not. 2., pag. 157. not. 2. et 3., pag. 233. not. 4. et p-
293. not. 4. — LXX. interpretes: κύριος ἔκτισέ με
ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ· πρὸ τοῦ αἰῶνος — τὴν γ-
ποιῆσαι.

[1]) Matth. XXI, 46. coll. pag. 112. not. 7. et 8.
pag. 115. not. 2.

[2]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Regius:
προφήτην.“

[3]) H. et R., cfr. pag. 113. not. 6., εἰς ὅσι ποτ'
ἔχωσιν κτλ.

[4]) Desideratur οἱ in ed. Coloniensi.

[redacted]

ἀγγέλων, οὐκ εἰσὶν ὑπὲρ αὐτοῦ· οὐ[1]) γάρ εἰσι μετ' αὐτοῦ, καὶ διὰ τοῦτό εἰσι κατ' αὐτοῦ· „ὁ γάρ[2]) μὴ ὤν, φησὶ, μετ' ἐμοῦ, κατ' ἐμοῦ ἐστιν.“ Οὕτω δὲ κἂν συνάγωσιν, οἱ μὴ τὰ ἀληθῆ περὶ τοῦ υἱοῦ φρονοῦντες, ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ, σκορπίζουσι μᾶλλον ἢ συνάγουσι· φησὶ γὰρ ὁ Σωτήρ· „καὶ[3]) ὁ μὴ συνάγων μετ' ἐμοῦ σκορπίζει.“ Καὶ πρόσχες, ὅτι μὴ εἴρηται ἁπλῶς· „ὁ μὴ συνάγων σκορπίζει·“ ἀλλὰ μετὰ ἀκριβοῦς προσθήκης τῆς „μετ' ἐμοῦ·“ δεῖ γὰρ τὸν συνάγοντα, μετ' αὐτοῦ συνάγειν. Νοήσεις δὲ τὸν μετ' αὐτοῦ συνάγοντα, ἐπιστήσας τῷ· „συναχθέντων[4]) ὑμῶν καὶ τοῦ ἐμοῦ πνεύματος, σὺν τῇ δυνάμει τοῦ κυρίου Ἰησοῦ, παραδοῦναι τὸν τοιοῦτον τῷ σατανᾷ εἰς ὄλεθρον τῆς σαρκός.“ Τὸ γάρ· „συναχθέντων ὑμῶν καὶ τοῦ ἐμοῦ πνεύματος, σὺν τῇ δυνάμει τοῦ κυρίου Ἰησοῦ·“ δηλοῖ τὸν συνάγοντα μετ' αὐτοῦ. Καὶ οὐκ ἂν λέγοις τό· „συναχθέντων[5]) ὑμῶν ἐν τῇ δυνάμει τοῦ κυρίου Ἰησοῦ·“ ἁρμόζειν τοῖς ἤτοι μετὰ τοῦ κακῶς βιοῦν συνάγουσιν, ἤτοι συναγομένοις, ἢ μετὰ τοῦ κακῶς καὶ ἀσεβῶς φρονεῖν περὶ θεοῦ ἢ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ. Ταῦτα καὶ διὰ τὸ τοὺς ἄλλους φρονοῦντάς περὶ τοῦ Ἰησοῦ, τοὺς ὑπὲρ αὐτοῦ, καὶ πολλῷ ἔλαττον φρονοῦντας τῆς ἀξίας αὐτοῦ, λέγεσθαι εἰς προφήτην αὐτὸν ἐσχηκέναι. Συνεξετάσας δὲ τούτοις τὴν τοῦ Λουκᾶ περὶ τῶν ὁμοίων λέξιν, τρανότερον, οἶμαι, κατασκευάσεις τὰ προειρημένα, ὅστις φησί· „καὶ[6]) ἦν διδάσκων τὸ καθημέραν ἐν τῷ ἱερῷ·

---

[1]) Ed. Colon. minus recte: ὁ γάρ εἰσι κτλ.

[2]) Matth. XII, 30.

[3]) Ibid. XII, 30.

[4]) I Cor. V, 4. 5. Ed. Knapp. vers. 4. τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ed. Lachm. τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ.

[5]) Sic H. et R. h. l., cfr. pag. huj. not. 4.

[6]) Luc. XIX. 47. 48. Edd. N. T. vers. 47. τὸ καθ' ἡμέραν — γραμματεῖς ἐζήτουν αὐτὸν ἀπολέσαι, καὶ οἱ

οἱ δὲ ἀρχιερεῖς, καὶ οἱ γραμματεῖς, καὶ οἱ πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ ἐζήτουν αὐτὸν ἀπολέσαι. Καὶ οὐχ εὕρισκον τί ποιήσουσιν· ὁ γὰρ λαὸς ἅπας ἐξεκρέματο αὐτοῦ ἀκούων·“ καὶ ἐν τούτοις γὰρ δηλοῦται, ὅτι οἱ τῶν Ἰουδαϊκῶν προϊστάμενοι παρανόμως λόγων,[1]) ὀνομαζόμενοι ἀρχιερεῖς, καὶ γραμματεῖς ἐχθροὶ τῷ Ἰησοῦ, καὶ πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ, ζητοῦσι μὲν τὸν Ἰησοῦν ἀπολέσαι, καὶ ἀφανίσαι τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων, καὶ τὴν περὶ αὐτοῦ πίστιν· οὐχ εὑρίσκουσι δὲ τί ποιήσουσιν εἰς ὅπερ βούλονται ἀνύσαι, ἅτε προληφθέντος παντὸς τοῦ εἰς αὐτὸν πιστεύσαντος λαοῦ, καὶ ἐξηρτημένου τῆς εἰς τὸν Ἰησοῦν ἀγάπης, καὶ ἐκκρεμαμένου ἐν τῷ ἀκούειν τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ καὶ τοῦ λόγου αὐτοῦ. Καὶ ἔστι γε τοῦτο ἰδεῖν μέχρι τοῦ δεῦρο, τίνα τρόπον ζητοῦσι καθελεῖν οἱ προβαλλόμενοι τὴν θεραπείαν τοῦ θεοῦ ὡς ἀρχιερεῖς αὐτοῦ, καὶ τὴν θείαν γραφὴν ὡς γραμματεῖς, καὶ τὸ ἀρχαῖον ὡς οἱ πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ, ζητοῦσιν ἀπολέσαι τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἐξαφανίσαι τὴν περὶ αὐτοῦ δόξαν, πάντα εἰς τοῦτο ἀκολούθως τῷ βουλήματι τῶν πατέρων αὐτῶν πράττοντες, οὐ μὴ εὑρίσκοντες τί ποιήσουσιν, ἵνα τὸν ἐξηρτημένον τοῦ Ἰησοῦ λαὸν ἀποστήσωσιν αὐτοῦ, καὶ ἀπαλείψωσιν αὐτὸν ἀπὸ τῆς διανοίας αὐτῶν. Τάχα δὲ καὶ πάντες οἱ ἡντινοῦν δόξαν ἔχοντες περὶ τοῦ θείου, καὶ πρεσβεύοντες περὶ αὐτῆς ἀλλοτρίως τῆς Ἰησοῦ διδασκαλίας, ἀπολέσαι μὲν θέλουσι τὸν Ἰησοῦν, οὐ δύνανται δὲ, ἐπεὶ πᾶς ὁ ὄχλος αὐτοῦ ἐκκρέμαται ἀκούων. Ἀλλὰ καὶ οἱ οιστισινοῦν συγγράμμασιν[2]) ἧς δήποτε σοφίας προσέ-

---

πρῶτοι τοῦ λαοῦ. Vers. 48. eaedem: καὶ οὐχ εὕρισκον (ed. Lachm. ηὕρισκον) τὸ τί ποιήσωσιν· ὁ λαὸς γὰρ ἅπας κτλ.

[1]) H. et R. in textu: λόγων. H. tamen in notis: „vetus interpres: *qui praesunt inique Judaicis turbis*, legebat ὄχλων, quod placet.“

[2]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Reg. γράμμασιν.“

[redacted]

τῆς, καὶ διὰ τοῦτο τροπικῶς λεγόμενοι γραμματεῖς, λέγοντες θέλουσιν ἐξ ἀνθρώπων τὸν Ἰησοῦν· οὐ μὴν ἰσχύουσιν εἰς τοῦτο ἀνύσιμον ὃ ποιήσουσι. Καὶ νῦν δὲ οἱ πρεσβύτεροι τῆς Ἰησοῦ διδασκαλίας λόγοι λέγουσι καὶ βαρβάρων, ἀπολέσαι θέλουσι τὸν Ἰησοῦν· ἀλλ' οὐ δύνανται, νικώμενοι ἀπὸ παντὸς τοῦ λαοῦ, Ἰησοῦ ἐκκρεμαμένου τοῦ διδασκάλου, ἐν τῷ ἀκούειν καὶ καταπλήσσεσθαι τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ. Καὶ ὁ Μάρκος δὲ τὰ παραπλήσια ὑποβάλλει λέγων· „καὶ [1]) ἤκουσαν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς, καὶ ἐζήτουν πῶς αὐτὸν ἀπολέσωσιν· ἐφοβοῦντο γὰρ αὐτὸν, ὅτι πᾶς [2]) ὁ λαὸς ἐξεπλήσσετο ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ·“ πᾶς γὰρ ὁ λαὸς Χριστοῦ ἐκπλήσσεται ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ, καὶ οὐδὲν δύναται γενέσθαι ὑπὸ τῶν προειρημένων ἀρχιερέων καὶ γραμματέων, ζητούντων ἀπολέσαι τὸν Ἰησοῦν ἐξ ἀνθρώπων, καὶ ἐκλῦσαι [3]) τὴν ἔκπληξιν παντὸς τοῦ λαοῦ αὐτοῦ.

Περὶ τῶν καλουμένων εἰς τοὺς γάμους.

15. „Καὶ [4]) ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπε πάλιν ἐν παραβολαῖς αὐτοῖς, λέγων· ὡμοιώθη ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ βασιλεῖ, ὅστις [5]) ποιῶν γάμους τῷ υἱῷ αὐτοῦ, ἀπέστειλε [6]) τοὺς δούλους αὐτοῦ,“ καὶ τὰ ἑξῆς, ἕως τοῦ· „πολλοὶ [7]) γάρ εἰσι κλητοὶ, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί.“ Καὶ αὕτη ἡ παραβολὴ ὁλοσχερέστερον νο-

---

[1]) Marc. XI, 18. Ed. Lachm. ἐφοβ. γὰρ (αὐτόν,) κτλ.

[2]) Edd. N. T. l. l. πᾶς ὁ ὄχλος.

[3]) H. et R. ἐκλύσαι.

[4]) Matth. XXII, 1—3. Edd. N. T. vers. 1. πάλιν εἶπε κτλ.

[5]) Ed. Knapp. l. l. vers. 2. ὅστις ἐποίησε — υἱῷ αὐτοῦ, ed. Lachm. ὅστις ἐποίησεν — υἱῷ αὐτοῦ.

[6]) Ed. Knapp. l. l. vers. 3. καὶ ἀπέστειλε — αὐτοῦ, ed. Lachm. καὶ ἀπέστειλεν — αὐτοῦ.

[7]) Matth. XXII, 14.

ουμένη δόξει σαφὴς εἶναι, ἐν ᾗ ἄνθρωπος μ
λεὺς τροπικῶς ὁ Θεὸς καὶ πατὴρ Χριστοῦ Ἰησ
λέγεται· οἱ δὲ γάμοι τοῦ υἱοῦ τοῦ βασιλέως, ἡ
τάστασις τῆς νύμφης ἐκκλησίας Χριστοῦ πρὸς
τὸν νυμφίον αὐτῆς· οἱ δὲ ἀποστελλόμενοι δοῦλ
σαι τοὺς κεκλημένους εἰς τοὺς γάμους, οἱ κατ
εἰσι προφῆται ἐπιστρέφοντες τοὺς ἀπὸ τοῦ λ
τῶν προφητειῶν ἐπὶ τὴν εὐφροσύνην ἀγομένη
ἀποκαταστάσει τῆς ἐκκλησίας πρὸς Χριστόν·
θέλοντες ἐλθεῖν[1]) προηγουμένως ὄντες κλητοὶ
ἀκούοντὲς τῶν λόγων τῶν προφητῶν ἦσαν· οἱ
στελλόμενοι ἄλλοι δοῦλοι, ἄλλο ἄθροισμα πρ
τὸ δὲ ἡτοιμασμένον ἄριστον, ἐν ᾧ οἱ ταῦροι
σιλέως, καὶ τὰ σιτευτὰ αὐτοῦ τεθυμένα ἦν, α
ἦσαν καὶ λογικαὶ τῶν μυστηρίων τοῦ θεοῦ
Οὕτω δὲ καὶ πάντα ἕτοιμα, οἱ περὶ πάντων τῶ
λόγοι, οὓς, ὅταν ἔλθῃ τὸ τέλειον, οἱ τῇ κλήσει
θήσαντες φάγωνται καὶ πίωνται. Ἐπεὶ δὲ τῶ
μένων διὰ τῶν προφητῶν οἱ μὲν μόνον ἠμέ
λεγομένων, καὶ τοῖς βιωτικοῖς ἐσχόλαζον πρ
οὐ μὴν καὶ ἐπονηρεύοντο κατ' αὐτῶν, διὰ τ
διαφορὰν αὐτῶν παραστῆσαι βουλόμενος εἶ
δὲ[2]) ἀμελήσαντες ἀπῆλθον, ὃς μὲν ἐπὶ τὸν ἴδι
ὃς δὲ ἐπὶ τὴν ἐμπορίαν αὐτοῦ· οἱ δὲ λοιποὶ κ
τες αὐτοῦ τοὺς δούλους ὕβρισαν καὶ ἀπέκτειναν
ἀκολούθως τῇ ὁλοσχερεστέρᾳ διηγήσει ἡ ὀργὴ
σιλέως νοεῖται, ἣν καὶ ὁ ἀπόστολος περὶ Ἰουδα
μάζων λέγει· „ἔφθασε[3]) δὲ ἡ ὀργὴ ἐπ' αὐτοὶ

---

[1]) Deest ἐλθεῖν in Cod. Anglicano. R.

[2]) Matth. XXII, 5. 6. Ed. Knapp. ὁ μὲν εἰ
ὁ δὲ εἰς τὴν — αὐτοῦ, ed. Lachm. ὃς μὲν εἰ
ὃς δὲ ἐπὶ τὴν — αὐτοῦ. Vers. 6. edd. N. T. οἱ
ποὶ κρατήσ. τ. δούλους αὐτοῦ ὕβρισαν κτλ.

[3]) I Thess. II, 16. Ed. Knapp. ἔφθασε δὲ
τούς κτλ., ed. Lachm. ἔφθακεν δὲ ἐπ' αὐτούς κ

ς." Εἶτα προφητεύεται ὁ κατὰ Ἰουδαίων πόλεμος, καὶ ἡ ἅλωσις Ἱερουσαλὴμ, καὶ ἡ ἀναίρεσις τοῦ λαοῦ μετὰ τὴν Χριστοῦ ἐπιδημίαν, ἐν τῷ „καὶ[1]) πέμψας τὸ στράτευμα αὐτοῦ ἀνεῖλε τοὺς φονεῖς ἐκείνους, καὶ τὴν πόλιν αὐτῶν ἐνέπρησε."

16. Τὸ δὲ „τότε[2]) λέγει τοῖς δούλοις αὐτοῦ· ὁ μὲν γάμος ἕτοιμος,[3]) οἱ δὲ κεκλημένοι οὐκ ἦσαν ἄξιοι. Πορεύεσθε οὖν ἐπὶ τὰς διεξόδους τῶν ὁδῶν, καὶ ὅσους ἂν[4]) εὕρητε, καλέσατε εἰς τοὺς γάμους" ἀναφέροιτο ἂν ἐπὶ τοὺς Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀποστόλους λέγοντας Ἰουδαίοις „ὑμῖν[5]) ἦν ἀναγκαῖον ἀναγγεῖλαι τὸν λόγον τοῦ θεοῦ· ἐπεὶ δὲ ἀναξίους κρίνετε ἑαυτοὺς, ἰδοὺ στρεφόμεθα εἰς τὰ ἔθνη." Αἱ διέξοδοι οὖν τῶν ὁδῶν, τὰ ἔξω τοῦ Ἰσραὴλ ἐστι πράγματα, παρ' αἷς οἱ ὑπὸ τῶν ἀποστόλων εὑρισκόμενοι καλοῦνται εἰς τοὺς γάμους, συναγόντων τῶν ἀποστόλων πάντας οὓς ἐὰν εὕρωσιν· ἐκάλουν δὲ τοὺς ἀκούοντας, καὶ οὐκ ἐφρόντιζον καλοῦντες, πότερόν ποτε πρὸ τῆς κλήσεως πονηροὶ ἢ ἀγαθοὶ ἦσαν οἱ καλούμενοι· πάντας γὰρ τοὺς εὑρισκομένους ἐκάλουν. Ἀγαθοὺς δὲ νομιστέον ἐνταῦθα ἁπλούστερον λέγεσθαι τοὺς μετριωτέρους τῶν ἐρχομένων ἐπὶ τὴν θεοσέβειαν, οἷς ἐφαρμόζοι ἂν τὸ τοιοῦτο ἀποστολικόν· „ὅταν[6]) δὲ ἔθνη τὰ μὴ νόμον ἔχοντα, φύσει τὰ τοῦ νόμου ποιῶσιν,[7]) οἱ τοιοῦτοι[8]) νόμον μὴ ἔχοντες, ἑαυ-

---

1) Matth. XXII, 7. Edd. N. T. καὶ πέμψας τὰ στρατεύματα αὐτοῦ (ed. Lachm. αὐτοῦ) ἀπώλεσε τούς κτλ.

2) Matth. XXII, 8. 9. Ed. Lachm. vers. 8. τ. δούλοις αὐτοῦ.

3) Edd. N. T. l. l. vers. 8. ἕτοιμός ἐστιν.

4) Ed. Lachm. l. l. vers. 9. ἐὰν εὕρητε.

5) Act. XIII, 46. coll. pag. 51. not. 5.

6) Rom. II, 14. 15. Edd. N. T. v. 14. ὅταν γάρ κτλ.

7) Ed. Knapp l. l. vers. 14. ποιῇ.

8) Edd. N. T. l. l. vers. 14. οὗτοι pro οἱ τοιοῦτοι.

τοῖς εἰσι νόμος· οἵτινες ἐνδείκνυνται τὸ ἔργ
μου γραπτὸν ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν,[1]) συμ
σης αὐτῶν τῆς συνειδήσεως.“ Καὶ ἐπλήσθη
στοῦ καὶ ἐκκλησίας γάμος, καὶ ἀποκατάστα
ρεθέντων ὑπὸ τῶν ἀποστόλων, ἀνακειμένων
φρανθῆναι ἐπὶ τοῖς γάμοις. Εἶτ᾽ ἐπεὶ πο
ἀγαθοὺς καλεῖσθαι δεῖ, οὐ μὴν ὥστε τοὺς πο
νειν πονηρούς, ἀλλὰ μεταμφιασαμένους, κα
νους τὰ ἀλλότρια τοῦ γάμου ἐνδύματα, ἐνδ
τοῦ γάμου, σπλάγχνα „οἰκτιρμοῦ,[2]) χρηστ
πεινοφροσύνην, πραότητα,[3]) μακροθυμίαν·
γάρ ἐστι τὰ τοῦ γάμου ἐνδύματα· — διὰ τ
σιλεὺς εἰσέρχεται θεάσασθαι τοὺς ἀνακειμένοι
τοῖς παραθῇ τὸ ἡτοιμασμένον ἄριστον, το
καὶ τὰ τεθυμένα σιτιστὰ, καὶ πάντα τὰ ἕτοιμ
ασάμενος τηρήσῃ μὲν τοὺς ἔχοντας ἔνδυμα
εὐφράνῃ, καταδικάσῃ δὲ τοὺς ἐναντίους. Εἰτ
εὑρίσκει τινὰ τῶν κεκλημένων καὶ ἐληλυθότ
κλῆσιν μὴ ἀλλάξαντα ἑαυτοῦ τὸ ἦθος, μηδὲ
νον ἔνδυμα γάμου, καὶ λέγει αὐτῷ· „πῶς
ὧδε, μὴ ἔχων ἔνδυμα γάμου;“ Εἶτ᾽ ἐπεὶ
καὶ μὴ ἀνακαινωθεὶς, μηδὲ ἐνδυσάμενος τὸν
σοῦν Χριστὸν, ὡς μὴ ἔχων τόπον ἀπολογίας
διὰ τοῦτο γέγραπται τό· „ὁ δὲ[5]) ἐφιμώθη.‘
ἀρκεῖ γε τὸ ἐκβληθῆναι τοῦ γάμου τὸν ἀτιμ
κλῆσιν· δεῖ γὰρ αὐτὸν ὑπὸ τῶν διακόνων τ
τῶν πρὸς τοῖς δεσμοῖς τεταγμένων, δεθέντα
ρίαν ἢ οὐκ εἰς δέον ἐχρήσατο, καὶ τὴν δρασ

---

[1]) Ed. Lachm. l. l. vers. 15. καρδίαις αὐ
[2]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Regi
μῶν.“ — Cfr. Coloss. III, 12.
[3]) Ed. Knapp. l. l. πρᾳότητα, ed. Lachm.
[4]) Matth. XXII, 12. Edd. N. T. ἑταῖρε,
[5]) Ibid. XXII, 12.

[redacted]

ῇ πρᾶξιν ἀγαθὴν οὐκ ἐτέλεσεν, οὐ μόνον ὑπὸ
ι ἐκβληθῆναι, ἀλλ' ὥστε καὶ εἰς τὸν ἀλλότριον
ταδικασθῆναι [1]) τόπον, ἔνθα σκότος ἦν. τὸ
τῳ βαθύτερον, καὶ καλούμενον σκότος ἐξώτε-
εἴ τίς γε ἡμῶν ἐπὶ τὴν κλῆσιν ἐλθὼν τοῦ
εἰς τοὺς γάμους τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, δοκεῖ μὲν
καὶ ἔρχεσθαι μετὰ τῶν κεκλημένων, οὐ μὴν
τὸ προειρημένον ἔνδυμα γάμου, ταῦτα πεί-
ὶ δεθεὶς ποδῶν καὶ χειρῶν ἐκβληθήσεται εἰς
τὸ ἐξώτερον· ἔνθα κατὰ τό· „οὐαὶ [2]) οἱ γε-
ῖν, ὅτι κλαύσετε·" ὁ κλαυθμὸς τοῖς τὰ τοῦ
ὶ καὶ θρήνου ἄξια ἁμαρτήσασι· — κλαύσονται
ῶντες τὰς ἰδίας ταλαιπωρίας —. Εἶθ' ἵνα πα-
ὁ λόγος τὸν φόβον, καὶ τὸν τρόμον, καὶ τὰ
ὶ πράγματα, καὶ τοὺς πόνους, ἐν οἷς ἔσονται
ἐνδυμένοι ἔνδυμα γάμου, εἶπε τό· „ἐκεῖ [3]) ἔ-
αυθμὸς," καὶ οὐ μόνον ὁ κλαυθμὸς, ἀλλὰ „καὶ
ς τῶν ὀδόντων." Καὶ ἐπιφέρεται τῇ ὅλῃ πα-
ὰ τὸ πολλοὺς δεδηλῶσθαι τοὺς κληθέντας, οὐ
ἐληλυθέναι, ἀλλ' ὀλίγους ἐξ αὐτῶν, τό· „πολ-
ι κλητοὶ, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί."

Ταῦτα μὲν οὖν ὁλοσχερέστερον εἰς τὴν παρα-
λέχθω· πειρασόμεθα δὲ ἐπανελθόντες ἐρευνῆ-
τὴν παροῦσαν δύναμιν αὐτὴν, ἐὰν ἄρα βοη-
ὑπὸ τοῦ τῆς σοφίας πνεύματος, δυνηθῶμεν
βαθύτερα εἰς τὴν παραβολὴν εὑρόντες οἰκοδο-
ὶ κατὰ τὸ εὔλογον σιωπῆσαι, ἢ [5]) αἰνίξασθαι,
αι. Ἡ βασιλεία τοίνυν τῶν οὐρανῶν ὡμοιώθη,

---

[1]) d. Ruaei: δικασθῆναι.
[2]) uc. VI, 25. Edd. N. T. οὐαὶ ὑμῖν, οἱ — νῦν, ήσετε καὶ κλαύσετε.
[3]) Matth. XXII, 13.
[4]) Ibid. XXII, 14. coll. pag. 119. not. 7.
[5]) Desideratur ἢ in ed. Ruaei.

κατὰ μὲν τὸν βασιλεύοντα, ἀνθρώπῳ βασιλεῖ· κ
δὲ τὸν βασιλεύοντα τῷ βασιλεῖ, τῷ υἱῷ αὐτοῦ· κα
τὰ βασιλευόμενα, τοῖς δούλοις καὶ τοῖς κεκλημένο
τοὺς γάμους, ὧν οἱ μὲν οὐκ ἤθελον εἰσελθεῖν,
ἀμελήσαντες τοῦ εἰσελθεῖν ἀπῆλθον,[2]) ὃς μὲν ει
ἴδιον ἀγρὸν, ὃς δὲ ἐπὶ τὴν ἐμπορίαν αὐτοῦ, καὶ
κρατήσαντες τοὺς δούλους ὕβρισαν καὶ ἀπέκτειναν.
τῶν βασιλευομένων ἐστὶ καὶ τὸ στράτευμα τοῦ βασι
καὶ οἱ ἀπὸ τῶν ὁδῶν συναγόμενοι πονηροὶ καὶ ἀγ
ἕως ἐπλήσθη ὁ γάμος ἀνακειμένων, καὶ ὁ ἐν τοῖς
κειμένοις οὐκ ἔχων ἔνδυμα γάμου, καὶ οἱ κελευσθ
διάκονοι δῆσαι τὸν μὴ ἔχοντα ἔνδυμα γάμου π
καὶ χειρῶν, καὶ ἐκβαλεῖν αὐτὸν εἰς τὸ σκότος τὸ
τερον. Ἐδύνατο μέντοι γεγράφθαι· „ὡμοιώθη[3]) ἡ
σιλεία τῶν οὐρανῶν βασιλεῖ,“ χωρὶς τῆς „ἄνθρωπ
προσθήκης· ἀλλ' ἐπεὶ πρόσκειται[5]) καὶ τὸ „ἀνθρώ
ἀναγκαῖον καὶ τοῦτο διηγήσασθαι, οὕτως ἂν, ὡς
δοκεῖ, σαφηνισθέν· τῶν μὲν πρὸ ἡμῶν ποιήσας τι
βλία, νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας, τὰς ὡσπερεὶ ἀνθρ
παθῆ παριστάσας λέξεις τὸν θεὸν διηγούμενος, κα
τὸ θεῖον αὐτοῦ ἐμφαινούσας, ἐνὶ μὲν ῥητῷ ἔχρ
περὶ τοῦ ὡς ἄνθρωπον λέγεσθαι εἶναι τὸν θεὸν ἀν
πους οἰκονομοῦντα, τῷ· „ἐτροποφόρησέ[6]) σε κύρ
θεός σου, ὡς εἴ τις τροποφορήσαι ἄνθρωπος τὸν

---

[1]) H. satis accurate in notis: „vetus interpres
cundum autem eum qui conregnat, filio Regis.
gendum fortasse συμβασιλεύοντα τῷ βασ., vel: βασ
οντα ἅμα τῷ βασιλεῖ, vel quid simile, nec aliter s
stare potest.“

[2]) Matth. XXII, 5. 6. coll. pag. 120. not. 2.

[3]) Ibid. XXII, 2.

[4]) H. absque causa ad oram: „fort. ἀνθρώπῳ.“

[5]) H. ad marginem: „scribas πρόκειται.“

[6]) Deut. I, 31. LXX. viri: ὡς τροποφορήσει σε
ριος —, ὡς — υἱὸν αὐτοῦ.

ὅσον ἐπὶ ταῖς λέξεσιν ἀνθρωποπαθῆ
ι τὸν Χριστοῦ πατέρα, καὶ φήσομέν γε
δόξους, διὰ τὸ μὴ νενοηκέναι τὰ οὕτως
ς παλαιοῖς γράμμασι προσκόπτοντας τῷ
προφητῶν, καὶ τῆς τοῦ κόσμου κτίσεως,
ὑπὸ ὡμοίωται κατὰ τὰς τοῦ εὐαγγελίου
ὸς, διὰ τί ἀκολούθως ταύταις ταῖς πα-
ραδέχεσθε παραβολὴν εἶναι τὴν ὀργὴν,
τὴν μεταμέλειαν, καὶ τὴν ἀποστροφὴν
καὶ τὴν κάθισιν, καὶ τὴν στάσιν, καὶ
τοῦ θεοῦ; — τὸν γὰρ ἀναγεγραμμένον
ίαις ὕπνον αὐτοῦ ἤτοι οὐ παρετήρησαν,
ν εἶναι παραβολήν. — Καὶ ἔτι πρὸς ἐκεί-
ὅτι εἰ μὴ βούλεσθε, ἀκολούθως τῷ ἐν
οπον λέγεσθαι τὸν θεὸν, ἐν παραβολῇ
θρωποπαθῶς περὶ αὐτοῦ ἀπαγγελλου-
αραστήσατε, πῶς ἄνθρωπος ὁ τῶν ὅλων
λιον λέγεται θεὸς, οὐδὲν ἀνθρώπινον,
μβάνετε, λεγόμενος ἔχειν ἐν ἑαυτῷ. Ἐκ
λέγξομεν αὐτοὺς μηδὲ τὰ τῆς καινῆς δια-
κ ἐξηπακότας, ἐν οἷς, κατὰ τὴν ἐνταῦθα

καὶ ἀποκτείνασι. Λεγέτωσαν γὰρ ἡμῖν, πότερον ὁ ὀργισθεὶς οὗτος, ἅτε ποιῶν γάμους τῷ υἱῷ αὐτοῦ, ὁ πατήρ ἐστι τοῦ Χριστοῦ, ἢ ἄλλος τις παρὰ τὸν, ὅσον ἐπὶ τῇ παραβολῇ, ὀργισθέντα, πατήρ ἐστιν αὐτοῦ· ἑκατέρωθεν δὲ στενοχωρηθήσονται, εἴτ' ἐκ τοῦ μὴ θέλειν τὸν ὀργισθέντα, ποιοῦντα γάμους τῷ υἱῷ, πατέρα εἶναι Χριστοῦ διὰ τὴν ὀργήν· εἴτ' ἐκ τοῦ ἀναγκάζεσθαι, διὰ τοὺς γάμους καὶ τὸν υἱὸν, παραδέχεσθαι ὅτι αὐτὸς εἴη ὁ πατὴρ Χριστοῦ, καὶ ὅτι ὀργίζεται. Ἐὰν δὲ διήγησιν τοῦ ὀργίζεσθαι πειραθῶσι φέρειν, φήσομεν πρὸς αὐτοὺς ὅτι, ὦ οὗτοι, τίς ἡ ἀποκλήρωσις, μὴ φεύγειν μὲν τὸν ἐν τῷ εὐαγγελίῳ ποιοῦντα γάμους τῷ υἱῷ αὐτοῦ διὰ τὴν ὀργὴν, καὶ[1]) ἄλλον ζητεῖν· ἐν δὲ τῷ νόμῳ, καὶ τοῖς προφήταις, διὰ τὸ αὐτὸ τῆς ὀργῆς ὄνομα, καὶ τὰ παραπλήσια αὐτῇ, ζητεῖν ἀναπλάττειν ἕτερον παρὰ τὸν τοῦ νόμου καὶ προφητῶν Θεόν;

19. Ὅσον οὖν ἄνθρωποί ἐσμεν, καὶ οὐ συμφέρει ἡμῖν τὸν πλοῦτον τῆς χρηστότητος τοῦ θεοῦ, καὶ τὸ πολὺ πλῆθος τῆς χρηστότητος αὐτοῦ κεκρυμμένης ἐν αὐτοῦ, ἵνα μὴ βλαβῶμεν, θεωρεῖν, ἀναγκαίως ὡμοιώθη ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ βασιλεῖ, ἵνα ἀνθρώποις λαλήσῃ ὡς ἄνθρωπος, καὶ ἀνθρώπους οἰκονομήσῃ μὴ χωροῦντας οἰκονομηθῆναι ὑπὸ[2]) τοῦ θεοῦ ταύτῃ μένοντος θεοῦ, καὶ ἐν τῷ λέγειν διὰ προφητῶν, καὶ ἐν τῷ οἰκονομεῖν ἀνθρώπους. Καὶ τότε παύσεται ὁμοιουμένη ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ, ὅταν παυσαμένου ζήλου,[3]) καὶ ἔριδος, καὶ τῶν λοιπῶν παθῶν, καὶ ἁμαρτημάτων, καὶ τοῦ κατὰ ἄνθρωπον περιπατεῖν, ἄξιοι γενώμεθα ἀκοῦσαι ἀπὸ τοῦ θεοῦ· „ἐγὼ[4]) εἶπα, θεοί

[1]) H. satis accurate in notis: „vel lege: καὶ μὴ ἄλλον ζητεῖν, vel τὸ μή, quod φεύγειν superius praecedit, hic repetitum subaudi.“

[2]) Ed. Colon. minus accurate: πρὸ τοῦ Θεοῦ.

[3]) I Cor. III, 3.

[4]) Psalm. LXXXII, 6. — 7. (LXXXI.)

... ὡς πάνθηρ τῷ Ἐφραίμ, καὶ ὡς λέων τῷ Ἰούδα" καὶ ἐν ἄλλῳ τόπῳ ,,ἀπαντήσομαι αὐτοῖς ὡς ἄρκτος ἀπορουμένη." Παύποτε τῶν ὡς πάνθηρ, καὶ ὡς λέων, καὶ ὡς ἀπορουμένη, ὅτε διὰ τὸ τοὺς τάδε πεποιηκότας ...ην τοῦ ὡς πάνθηρος, καὶ τοῦ ὡς λέοντος, ἢ ἄρκτου, αὐτὸς οὐκέτι ἔχων τοὺς τοιούτου ...όντας, ἐμφανίσει ἑαυτὸν καθώς ἐστιν. Ἐγὼ ἀκούω καὶ τοῦ ,,ὁ θεὸς [4]) ἡμῶν [5]) πῦρ κα-..." ἐπείπερ ὅσον μέν ἐστι τὰ τοῦ καταβάλλ...ης, ἐπὶ τοσοῦτον ὁ Θεὸς ἡμῶν πῦρ ἐστι καταναλίσκον ἐπὰν δὲ ἀναλωθῇ ὑπὸ τοῦ καταναλ... τὰ πεφυκότα ὑπ' ἐκείνου ἀναλίσκεσθαι,

V, 14. LXX viri: διότι ἐγώ εἰμι ὡς παν-

Ruaei: ἐν τῷ οἴκῳ.

XIII, 8. LXX interpretes: ἡ ἀπορουμένη.

IV, 24. LXX interpretes: ὅτι κύριος ὁ Θεός καταναλίσκον ἐστί, Θεὸς ζηλωτής.

in notis: ,,ὁ Θεὸς —" ἐπείπερ — — ἐκεῖνα",

τότε οὐκέτι μὲν ἔσται ὁ θεὸς ἡμῶν πῦρ καταναλίσκον, μόνον δὲ, ὡς εἶπεν Ἰωάννης, φῶς, λέγων· „ὁ θεὸς[1]) φῶς ἐστι.“ Τούτων δὲ κινηθέντων πρόσχες, εἰ δύνασαι τὸ ἀπὸ τοῦ Ἰωάννου καθολικῆς ἐπιστολῆς οὕτως ἔχον· „ἀγαπητοὶ,[2]) νῦν τέκνα θεοῦ ἐσμεν, καὶ οὔπω ἐφανερώθη τί ἐσόμεθα. Οἴδαμεν ὅτι ἐὰν φανερωθῇ, ὅμοιοι αὐτῷ ἐσόμεθα, ὅτι ὀψόμεθα αὐτὸν καθώς ἐστι“ τὸν τρόπον τοῦτον ἐκλαβεῖν. Νῦν μὲν γὰρ κἂν ἀξιωθῶμεν βλέπειν τὸν θεὸν τῷ νῷ, καὶ τῇ καρδίᾳ, οὐ βλέπομεν αὐτὸν καθώς ἐστιν, ἀλλὰ καθὼς διὰ τὴν ἡμετέραν οἰκονομίαν ἡμῖν γίνεται· ἐπὶ δὲ τέλει τῶν πραγμάτων, καὶ τῆς ἀποκαταστάσεως πάντων ὧν ἐλάλησε[3]) διὰ στόματος τῶν ἁγίων ἐξ αἰῶνος προφητῶν αὐτοῦ, ὀψόμεθα αὐτὸν, οὐχ ὡς νῦν ὃ οὐκ ἔστιν, ἀλλ᾽ ὡς πρέπει τότε, ὃ ἔστιν.

20. Ἅπαξ δὲ ταῦτα εἰπόντες εἰς[4]) τό· „ὡμοιώθη ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ βασιλεῖ·“ δυνάμεθα καὶ τὴν αἰτίαν εὑρεῖν τοῦ συνεχῶς τὸν Σωτῆρα υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, ἢ υἱὸν ἀνθρώπου, ἑαυτὸν ὠνομακέναι, δηλοῦντα, ὅτι ὥσπερ ὁ θεὸς ἀνθρώπους οἰκονομῶν, ὡς ἐν παραβολαῖς, ἄνθρωπος λέγεται, τάχα δέ πως καὶ γίνεται· οὕτως καὶ ὁ Σωτὴρ προηγουμένως υἱὸς ὢν τοῦ θεοῦ, καὶ θεός ἐστι, καὶ υἱὸς[5]) τῆς ἀγάπης αὐτοῦ, καὶ εἰκὼν τοῦ θεοῦ τοῦ ἀοράτου· οὐ μένει δὲ ἐν ᾧ ἐστι προηγουμένως, ἀλλὰ γίνεται κατ᾽ οἰκονομίαν τοῦ ἐν παραβολαῖς λεγομένου ἀνθρώπου, ὄντος δὲ θεοῦ, υἱὸς ἀνθρώπου, κατὰ τὸ μιμεῖσθαι ὅταν ἀνθρώπους οἰκονομῇ τὸν θεὸν, λεγόμενον ἐν παραβολαῖς καὶ γινόμενόν πως ἄνθρωπον. Καὶ οὐ χρή τινα ἄνθρωπον ζητεῖν, κἀκεῖ-

---

1) I Joann. I, 5.
2) Ibid. III, 2. Ed. Knapp. οἴδαμεν δὲ, ὅτι κτλ.
3) Luc. I, 70.
4) Deest εἰς in ed. Coloniensi. — Matth. XXII, 2.
5) Coloss. I, 13. 15.

[illegible]
ς, ὅπου[3]) ἐν συναγωγῇ ἔστη ὁ θεὸς, ἐν μέσῳ
κρίνων, ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἐστιν ὁμοία
λεῖ.

Ζητήσεις δὲ, εἰ ὥσπερ ἐν ἀνθρώποις τοῖς ὑπο-
ς, ὅσον ἐπὶ τῇ ἑαυτῶν φύσει, ἀγγέλων, καὶ
καὶ κυριοτήτων, καὶ ἀρχῶν, καὶ ἐξουσιῶν, ὡ-
ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ βασιλεῖ, ἐν
ὡμοιώθη ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν θρόνῳ βα-
μένῃ δὲ, κυριότητι βασιλεῖ· ἀρχαῖς δὲ, ἀρχῇ
καὶ ἐξουσίαις, ἐξουσίᾳ βασιλεῖ. Φήσει γάρ τις
ωσις, τοῖς μὲν ἐλάττοσιν ὁμοιοῦσθαι τὴν
τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ βασιλεῖ, τοῖς δὲ κρείτ-
όνων μὴ τὸ ἀνάλογον τούτῳ γίνεσθαι; Οὐ-
μοιωθεὶς ἀνθρώπῳ βασιλεῖ, ποιῶν γάμους
ῷ, ἀπέστειλε[2]) τοὺς δούλους αὐτοῦ καλέσαι
μένους εἰς τοὺς γάμους· καὶ ἐπιστήσεις, εἰ
ἡ γαμουμένη νύμφη παρὰ τοὺς καλοῦντας
καὶ τοὺς κεκλημένους εἰς τοὺς γάμους, οὕτως
ῶν μυστικῶν πραγμάτων, οἱ μέν τινές εἰσιν
όμενοι εἰς τὸ σύστημα τῆς νύμφης, ἄλλοι δὲ
ἐκ τῶν ἀποστελλομένων δούλων καλέσαι τοὺς

τοῦ, ἀλλὰ καὶ καθ' ἑκάστην τὴν πρὸς αι
ἀφθαρσίας μεταλαμβανούσης, καὶ γεννα
νοιτο ἐκ τοιούτων γάμων λογικὰ γεννήμ

22. Καὶ ἐν τοιούτοις γάμοις νόει τὸ
ἄριστον ἐκ στερεᾶς ἐν πνευματικοῖς λογι
καὶ τὸ στερεὸν τῆς τροφῆς τροπολογούμ
ἐν τοῖς ταύροις· ἀλλὰ καὶ τὸ πνευματι
θεωρίας ἐν τοῖς θυομένοις σιτιστοῖς, καὶ
ποικιλίαν τὴν ἀνάλογον τοῖς σωματικοῖ
θεωρίαν, τῷ· „καὶ [2]) τὰ πάντα ἕτοιμα"
λεὺς ἐν δαψιλείᾳ βασιλικῇ ἀξίως τῆς βασ
πλούτου ἑαυτοῦ τὸ τοιοῦτον ποιεῖ ἄριστ
μοι εὐγενῶν τινων ψυχῶν Ἰσραηλιτικῶ
προηγουμένη κλῆσις εἰς τοὺς γάμους.
γὰρ διὰ τῶν καλούντων τῷ τῆς διδασκαλ
λεται ὁ θεὸς ἥκειν εἰς τὴν μακαρίαν ταύτ
πρὸς σύνεσιν εὐφυεστέρους· καὶ ἔστιν ἰδε
λουσιν οἱ τοιοῦτοι ἐλθεῖν εἰς τὴν κλῆσιν,
ἀποστέλλονται ἄλλοι δοῦλοι προκαλούμεν
λοντας ἐλθεῖν, καὶ ἐπαγγελλόμενοι εἰ
κλημένοι μεταλήψεσθαι αὐτοὺς ἑτοιμασθε

ν κρέα τινὰ καὶ ἰσχνὰ, καὶ, ἐν ὁμοίως
καὶ ἔσαρκα, ἀλλ' οὐ τοιαῦτα τὰ ἑτοιμα-
τοῦ βασιλέως ἀρίστῳ, ἐν ᾧ φησιν· „οἱ
καὶ τὰ σιτιστὰ τεθυμένα," οὕτω δὲ „καὶ
ια," ἵν' ἐν τῇ στάσει τῶν παίδων, καὶ
τῶν πνευματικῶν οἰνοχόων, ἕκαστος τῶν
εἰς τὸ ἄριστον τεταγμένως ἐκεῖνα μάλι-
καθε διακονεῖσθαι. Καὶ προτρεπόμενός
ον, κατὰ τὴν παραβολὴν δευτέρους, εἶπε
ὸ ἄριστον ἡτοίμασα, οἱ ταῦροί μου καὶ
υμένα, καὶ [3]) πάντα ἕτοιμα· δεῦτε εἰς

ι προηγουμένως καλούμενοι, ὡς πτωχοὶ
νοῦν, ἀμελήσαντες [4]) ἀπῆλθον, περιέ-
, καὶ εὐφραινόμενοι μᾶλλον ἐπ' αὐτοῖς,
ετο διὰ τῶν ἀποσταλέντων δούλων ὁ βα-
α, ὅτι ὁ μέν τις αὐτῶν ἔχων ἴδιον ἀγρὸν
τοὺς γάμους· ὁ δὲ ἐμπορίαν κέκτηται,
θέλων τὰ λεγόμενα ἐν τῇ περὶ τοῦ ἐμ-
μαργαριτῶν παραβολῇ, ζητοῦντος τοὺς
ίτας, καὶ εὑρόντος ἕνα πολύτιμον, καὶ
ὺς πολλοὺς ἵνα ἀγοράσῃ τὸν ἕνα. Πλὴν

οὐκ αἴσιος ἡ ἐμπορία αὕτη, ἐφ' ἣν ἀπελθώ
μένος οὐ μετέλαβε τοῦ ἑτοιμασθέντος τῷ βα
σιου, καὶ τῶν τεθυμένων ταύρων, καὶ σιτι
πάντων τῶν ἑτοίμων. Ὅσοι μὲν οὖν τῶν
κληθέντες οὐκ ἔρχονται εἰς τὴν κλῆσιν, οὐ
τοὺς ἀποσταλέντας δούλους ἐπὶ τὸ καλεῖν ὑβ
ἀναιροῦσι, μετριώτεροί εἰσι τῶν ταῦτα τετ
καὶ ἀναπαύονται ὃς μὲν εἰς τὸν ἴδιον ἀγ
ἐπὶ τῇ ἐμπορίᾳ αὐτοῦ. Οἱ δὲ λοιποὶ παρ
ἴδωμεν τίνες εἰσί· δοκεῖ δή μοι, ὅτι ἐκπεπτω
τοι ἐπὶ παρασκευὴν ἐριστικῶν καὶ σοφιστικ
ἐν οἷς κρατοῦντες τῶν ἀποστελλομένων δούλ
ρεσκευασμένων πρὸς τὸ λύειν σοφίσματα, ἢ κ
κοῦντες, ὑβρίζουσι τοὺς διακονουμένους τῇ κλ
ἔστι γε ἰδεῖν τοὺς προσπεπονθότας τῇ ἀσ
θείων λόγων, καὶ μετὰ τῆς θείας σοφίας β
αὐτὸν[2]) πρεσβεύειν, ὑβριζομένους ὑπὸ τῶν
μὲν, οὐ βουλομένων δὲ πιστεύειν τῇ ἀληθεί
αὐτοὺς καὶ ἀναιρουμένους ὑπ' ἐκείνων, οἷς
ὀργισθῆναι λέγεται, ἐπειδὴ φθάσαι τὴν
ὀργὴν ἐπ' αὐτούς. Τὸ δὲ ἔργον τῆς ὀργῆς
φθῆναι τὸ στράτευμα τοῦ βασιλέως, ἤτοι
τῆς οὐρανίου στρατιᾶς, ἢ τοὺς τεταγμένους
κολάσεων ἀγγέλους. Καὶ ἀναιροῦσί γε τοὺς
διακόνων τοῦ Λόγου, καὶ πᾶσαν τὴν πόλιν
πίπρησιν ὁ βασιλεύς· οἱονεὶ γὰρ πόλις κα
καθ' ἕκαστόν ἐστι τῶν συγκεκροτημένων ἐν
τῶν ἀρχόντων τοῦ αἰῶνος τούτου δογμάτων,

---

1) H. in textu: *μέν;* ad oram tamen re
bas: *μήν.*"

2) H. et R. in textu: *αὐτόν* (scil. *λόγον*),
ad marg., R. in notis: „forte legendum: *αὐτο*

3) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Reg
μένους."

4) Desideratur ἣν in ed. Ruaei.

τὰς τῶν ἐχθρῶν τῆς ἀληθείας πόλεις. Ἐνε-
ιέντοι καὶ ἡ πόλις τῆς Ἰουδαϊκῆς διδασκαλίας
ν Χριστοῦ ἐπιδημίαν, ἧς ἐμπρησθείσης εἶπε
λοις αὐτοῦ ὁ βασιλεὺς ἀποστόλοις Χριστοῦ, ἢ
θεοῦ τεταγμένοις ἐπὶ τῆς κλήσεως τῶν ἐθνῶν·
[3]) γάμος ἕτοιμος, οἱ δὲ κεκλημένοι οὐκ ἦσαν
ρεύεσθε οὖν ἐπὶ τὰς διεξόδους τῶν ὁδῶν,
ς ἐὰν εὕρητε, καλέσατε εἰς τοὺς γάμους.“ Καὶ
ὧν ἀπὸ πάσης ὁδοῦ ἰδιωτικῆς, καὶ [4]) ἰδιωτικῶν
ν τῶν κατὰ τὰ ἔθη τῶν ἐθνῶν, καὶ πόλεων,
ὧν, καὶ τόπων, τοὺς καλουμένους εἰς τοὺς γά-
ὸ τῶν προσταχθέντων τοῦτο ποιεῖν. Ἐξελθόν-
δοῦλοι, εἴτε ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας καὶ Ἱερουσα-
Χριστοῦ ἀπόστολοι, εἴτε ἀπὸ τῶν ἔνδον ὁρίων,
ἦσαν οἱ μακάριοι ἄγγελοι, καὶ ἐλθόντες εἰς τὰς
συνήγαγον καὶ συνάξουσι πάντας οὓς ἐὰν
ονηρούς, ἵνα ἀποθέμενοι τὴν πονηρίαν, τὸ ἀλ-
οῦ γάμου ἔνδυμα, καὶ ἐνδυσάμενοι μετὰ τῶν

---

eest τῶν in ed. Ruaei.

λεγομένων ἀγαθῶν τὸ ἔνδυμα τοῦ γάμου, πληρώσ[illegible] τὴν τοῦ γάμου ἑστίαν ἑαυτῶν ἀνακειμένων.

24. Ἐπὰν οὖν πλησθῇ [1]) ὁ γάμος ἀνακειμένων, [illegible] προσαναπαυσαμένων τῇ πίστει καὶ τῇ θεοσεβείᾳ, τό[illegible] εἰσελεύσεται ὁ βασιλεὺς ἐπιθεωρῆσαι καὶ κρῖναι [illegible] τῶν ἀνακειμένων, ἵνα τὸν μὲν οὐκ ἔχοντα ἔνδυμα γά[illegible] μου ἐλέγξας κολάσῃ, τοῖς δὲ λοιποῖς τὸ ἡτοιμασμέ[illegible] ἄριστον παραθῇ, καὶ τὰ τεθυμένα σιτιστὰ μετὰ τ[illegible] ταύρων, καὶ τὰ λοιπὰ πάντα ὅσα ἡτοίμασεν. Ἵνα [illegible] οἶδε τὸν οὐκ ἐνδεδυμένον ἔνδυμα γάμου, εἰς ἓν γέ[illegible] ἢ εἶδος ἀναφέρων τοὺς τὴν πρὸ τῆς πίστεως κακ[illegible] τηρήσαντας, καὶ μὴ ἀποδυσαμένους αὐτήν· καὶ μέμφε[illegible] ταί γε τῷ τοιούτῳ, ὡς κακῶς ποιήσαντι, κατὰ τὸ τε[illegible] τολμηκέναι εἰσελθεῖν εἰς τοὺς τοιούτους γάμους, μ[illegible] ἀναλαβόντι τὸ τοῦ γάμου ἔνδυμα, τὸ ὕφασμα τῆς ἀρ[illegible] τῆς, τὸ λαμπρὸν ἱμάτιον, περὶ οὗ Σολομῶν ἐν ἐκκλη[illegible] σιαστῇ ἐνετείλατο λέγων· „ἐν παντὶ [2]) καιρῷ ἔστωσα[illegible] τὰ ἱμάτιά [3]) σου λευκά.“ Φιμοῦται δὲ ὁ τολμήσας εἰσ[illegible] ελθεῖν χωρὶς ἐνδύματος γάμου εἰς τὸν λαμπρὸν το[illegible] τον γάμον, καὶ οὐ δύναται λέγειν, ὅστις ὡς ἄξιος κ[illegible] λάσεως καὶ κρίσεως καταδικάζεται ὑπὸ τοῦ εἰπόντ[illegible] τοῖς διακόνοις, ἄλλοις παρὰ τὰ ἄνω στρατεύματα, ἵ[illegible] δήσαντες αὐτοῦ πόδας καὶ χεῖρας, οἷς οὐκ εἰς δέον ἐχρή[illegible] σατο· — οὔτε γὰρ ἣν ἔδει πορείαν περιεπάτησεν, οὔτ[illegible] ἃς ἐχρῆν πράξεις ἐπετέλεσεν· — ἐκβάλωσιν αὐτόν, ο[illegible] μόνον ἔξω τῆς ἑστίας τοῦ γάμου, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ ἐξ[illegible] τερον σκότος καὶ πάντη φωτὸς ἀμιγές· ἵνα διψήσ[illegible] φωτὸς μετὰ τὸ γεγονέναι ἐν σκότῳ τῷ ἐξωτέρῳ, κλαί[illegible]

---

[1]) Matth. XXII, 10.

[2]) Ecclesiast. IX, 8. LXX. viri: ἔστωσαν ἱμάτι[illegible] σου κτλ.

[3]) H. et R. in textu: τὰ ἱμάτιά μου, iidem tame[illegible] recte in notis: „legendum: τὰ ἱμάτιά σου.“ — Matt[illegible] XXII, 12.

[redacted]

[illegible] τὸν δυνάμενον αὐτὸν εὐεργετῆσαι, [illegible] φύ-[illegible] θεὸν, καὶ τοὺς ὀδόντας βρύξῃ τοὺς διὰ τὴν πα-[illegible] φαγόντας τὸν ὄμφακα, καὶ διὰ τοῦτο αἱμωδιά-[illegible] τοῦ[1]) γὰρ φαγόντος τὸν ὄμφακα οἱ ὀδόντες [illegible]. Ὄμφακα δὲ κἀκεῖ νομιστέον λέγεσθαι [illegible] τοῦ μὴ ἐπεκτεινομένου[2]) τοῖς ἔμπροσθεν, [illegible] παραμείναντος αὐτῇ, δέον ὁδεῦσαι ἐπὶ τὸ πέπει-[illegible] καὶ γλυκεῖαν[3]) ποιῆσαι τὴν τῆς ἀρετῆς σταφυλήν. [illegible] δὲ ὅλῃ τῇ παραβολῇ, διὰ μὲν τοὺς πολλοὺς [illegible] καὶ μὴ γενομένων ἀξίων, τό· „πολ-[illegible] γάρ εἰσιν οἱ κλητοί·“ διὰ δὲ τοὺς εἰσελθόντας [illegible] γάμον, καὶ ἀνακλιθέντας[5]) ἐπεὶ ὡς[6]) ὀλίγους, [illegible] δὲ ἐκλεκτοί·“ Καὶ εἴ τίς γε κατανοήσαι [illegible] ἀθροίσματα τῶν, ἵνα ἁπλούστερον ὀνο-[illegible], ἐκκλησιῶν, καὶ ἐξετάσαι, πόσοι μὲν οἱ βιοῦντες [illegible], καὶ μεταμορφούμενοι[7]) τῇ ἀνακαινώσει [illegible], πόσοι δὲ οἱ ῥαθυμότερον πολιτευόμενοι, καὶ [illegible]όμενοι τῷ αἰῶνι τούτῳ, ἴδοι ἄν, ὅτι χρήσι-[illegible] ἡ λέγουσα τοῦ Σωτῆρος φωνή· „πολλοὶ[8]) γάρ [illegible], ὀλίγοι δ' ἐκλεκτοί.“ Καὶ ἀλλαχοῦ λέλεκται· „πολλοὶ[9]) ζητήσουσιν εἰσελθεῖν, καὶ οὐκ ἰσχύσουσι·“

---

1) Jerem. XXXI, 30.

2) Edd. H. ἐπεκτεινομένου, ed. R. ἀπεκτεινομένου.

3) Edd. H. et R. γλυκεῖαν.

4) Matth. XXII, 14. Cfr., propter οἱ κλητοί, pag. [illegible] not. 7. et pag. 123. not. 4. coll. pag. huj. not. 8.

5) H. et R. in textu: ἀνακληθέντας, iidem tamen in notis: „leg. ἀνακλιθέντας.“

6) H. in notis: „Cod. Reg. expungit ὡς.“ — Matth. XXII, 14.

7) Rom. XII, 2.

8) Matth. XXII, 14. coll. pag. huj. not. 4.

9) Luc. XIII, 24.

καί· „ἀγωνίζεσθε[1]) εἰσελθεῖν διὰ τῆς στενῆς
ὀλίγοι εὑρίσκουσιν αὐτήν."

Περὶ τῶν ἐπερωτησάντων διὰ τὸν κῆν

25. „Τότε[2]) πορευθέντες οἱ Φαρισαῖοι σ
ἔλαβον κατ' αὐτοῦ, ὅπως αὐτὸν παγιδεύσωσιν
καὶ τὰ ἑξῆς, ἕως τοῦ· „καὶ ἀφέντες αὐτὸν ἀ
Τὸ βούλημα τῆς ἐκκειμένης λέξεως, κατὰ τὸ ῥ
οὗτον εἶναί μοι φαίνεται· Ἰουδαῖοι, ἅτε ἰδία
τὴν κατὰ τὸν Μωσέως νόμον διδασκαλίαν,
τείαν ἀπεξενωμένην τῆς τῶν ἐθνῶν ἀγωγῆς, κ
ἔχοντες τὸ λέγον· „ἕως[3]) θανάτου ἀγώνισαι
ἀληθείας, καὶ κύριος πολεμήσει περὶ σοῦ·" ἀ
τοῖς κρατοῦσιν αὐτῶν ἔθνεσιν ὑπὲρ τοῦ μὴ π
τὸν νόμον τοῦ θεοῦ, καὶ πολλάκις γε ἄρδην ἀ
κεκινδυνεύκασιν ἐπὶ Ῥωμαίων, βουλομένων ι
Καίσαρος εἰσαγαγεῖν εἰς τὸν ναὸν τοῦ θεοῦ, ἀ
νοι, καὶ κωλύοντες τοὺς ἰσχυροτέρους αὐτῶν γε
ἐκ τοῦ ἡμαρτηκέναι Ἰουδαίους. Εὕρομεν[4]) ι
κατὰ τὸν χρόνον Τιβερίου Καίσαρος ἱστοριῶ
ὡς ἄρα ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου ἐκινδύνευσεν ὁ
μὲν Πιλάτου βιαζομένου ἀνδριάντα Καίσαρος
ἐν τῷ ναῷ, τῶν δὲ καὶ παρὰ δύναμιν κωλυό
δὲ ὅμοιον ἀναγέγραπται[5]) γεγονέναι καὶ κατὰ
νους Γαΐου Καίσαρος. Καὶ στοχαζόμεθα, ὅτι

---

[1]) Luc. XIII, 24. et Matth. VII, 13. 14. coll.

[2]) Matth. XXII, 15. In edd. N. T. desu
κατ' αὐτοῦ. — Vers. 22.

[3]) Sap. Sirac. IV, 28. (Ecclesiastic.) LXX
τοῦ θανάτου —, κ. κύριος ὁ Θεὸς πολεμήσει ι

[4]) Cfr. Joseph. Antiqq. lib. XVIII. cap. 4.
de Bell. Jud. cap. VIII.

[5]) Vide Joseph. Antiqq. lib. XVIII. cap.
Bell. Jud. lib. II. cap. 9.

ρόνων οὖν τοῦ Σωτῆρος, ἡνίκα φόρον ἐπετέ-
ἦναι Ἰουδαῖοι Ῥωμαίοις, σκέψις καὶ βουλὴ ἦν
ις περὶ τοῦ· πότερον καθήκει τοὺς ἀνακειμέ-
ῷ, καὶ μερίδα ὄντας αὐτοῦ, διδόναι φόρον
σιν, ἢ ὑπὲρ ἐλευθερίας πολεμεῖν, εἰ μὴ συγ-
ῆν ὡς[3]) βούλονται, καὶ μὴ διδόναι φόρον.
μαι,[4]) ὅτι Ἰούδας μὲν ὁ Γαλιλαῖος, οὗ μέ-
Λουκᾶς ἐν ταῖς τῶν ἀποστόλων Πράξεσιν,
πολὺ πλῆθος Ἰουδαίων, ἐδίδασκε μὴ δεῖν
ίσαρι φόρον, μηδὲ κύριον ἀναγορεύειν τὸν
ὁ δὲ κατὰ τὸν καιρὸν αὐτοῦ τετράρχης πείθειν
ὸν λαὸν, εἴκειν τῇ παρούσῃ καταστάσει, καὶ
τον αἱρεῖσθαι πρὸς ἰσχυροτέρους πόλεμον, δι-
τοὺς φόρους. Καὶ ἡ προκειμένη δὲ τοῦ εὐ-
ξις οὐ σαφῶς μὲν ἐμφαίνει τὰ τοιαῦτα· τῷ
ῳ βεβασανισμένως ὁρᾷν τὸ ἐκκείμενον ῥη-
στησι ταῦτα οὕτως ἔχειν· χώραν.[5]) γὰρ οὐκ
ασαῖοι βουλόμενοι παγιδεῦσαι ἐν λόγῳ τὸν
ποστείλαντες ἑαυτῶν τοὺς μαθητὰς μετὰ τῶν
ν πυθέσθαι τοῦ Ἰησοῦ, πότερον ἔξεστι δοῦναι
ίσαρι, ἢ οὔ· εἰ ὁμολογούμενον ἦν ὅτι[6]) οὐ

26. Καὶ ὅρα, εἰ μὴ δηλοῦται τὰ τῆς ἐκκειμένης ἱστ-
ορίας ἐκ τοῦ τοὺς βουλομένους παγιδεῦσαι ἐν λόγῳ τ
Ἰησοῦν Φαρισαίους, μὴ μόνους ἀπεσταλκέναι τοὺς μ
θητὰς ἑαυτῶν[1]) πευσομένους περὶ τοῦ κῆνσου, ἀλ
μετὰ τῶν Ἡρωδιανῶν· εἰκὸς γάρ, ὅτι ἐν τῷ λαῷ τ
οἱ μὲν διδάσκοντες τελεῖν τὸν φόρον Καίσαρι, ἐκαλοῦν
Ἡρωδιανοὶ ὑπὸ τῶν μὴ θελόντων τοῦτο γίνεσθαι· ο
δὲ φαντασίᾳ ἐλευθερίας κωλύοντες διδόναι τὸν φό
τῷ Καίσαρι, ἐδόκουν εἶναι οἱ ἀκριβοῦντες τὰ Ἰουδ
μαθήματα Φαρισαῖοι. Εἰ δὲ μὴ βούλεταί τις ταῦθ' ο-
τως ἔχειν, σωσάτω πῶς βουλόμενοι αὐτὸν παγιδ
ἐν λόγῳ ἀποστέλλουσι τοὺς ἑαυτῶν μαθητὰς οἱ Φα
σαῖοι, ἀποστέλλουσι δὲ καὶ τοὺς Ἡρωδιανοὺς πευσ
νους περὶ τοῦ φόρου· ποία γὰρ παγὶς ἦν ἐν τῷ
κρίνασθαι τὸν Ἰησοῦν, εἴτε βούλεται κῆνσον διδο
Καίσαρι, εἴτε μή, εἰ[2]) μή, ὡς ἀποδεδώκαμεν, κωλ
τος μὲν αὐτοῦ διδόναι κῆνσον Καίσαρι, ἔμελλον Ἡ
διανοὶ παραδιδόναι αὐτὸν Ῥωμαίοις, ὡς ἀποστα
διδάσκοντα· ἐπιτρέποντος δέ, οἱ Φαρισαῖοι ἔμελλον κα
τηγορεῖν τοῦ Ἰησοῦ, ὡς βλέποντος εἰς πρόσωπον ἀν
θρώπου μᾶλλον, ἤπερ διδάσκοντος ἐν ἀληθείᾳ τὴν ὁδ
τοῦ[3]) θεοῦ; Βασάνισον δὲ παρὰ σαυτῷ, ὅτι οἱ τῶν Φα
ρισαίων μαθηταὶ λέγοντες· „διδάσκαλε, [4]) οἴδαμεν ὅτ
ἀληθὴς εἶ, καὶ τὴν ὁδὸν τοῦ θεοῦ ἐν ἀληθείᾳ διδάσκεις,
καὶ οὐ μέλει σοι περὶ οὐδενός· οὐ γὰρ βλέπεις εἰς πρόσ-
ωπον ἀνθρώπου·“ οἷον προκαλοῦνται αὐτὸν διὰ τοῦ
ἐπαίνου ἐπὶ τὸ μὴ λαβεῖν πρόσωπον τῶν Ἡρωδιανῶν
καὶ τῶν οἳ ἐφρόνουν τὰ Καίσαρος, ἵνα ἀποφηνάμενο

tis: „forte legendum: ὅτι οὐ δεῖ διδόναι, et paulo pos
ὅτι δεῖ διδόναι.“

[1]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Reg. αὐτῶν.“

[2]) Male desunt verba: εἰ μή, in ed. Coloniensi.

[3]) Desideratur τοῦ in ed. Ruaei.

[4]) Matth. XXII, 16. Edd. N. T. ἀνθρώπων.

τῆς ἀπομεμφθεως ἐπιβουλεύσωσιν αὐτῷ. Ταῦτα
τοῦ προκειμένου εὐαγγελίου λελέχθω εἰς
ὡς πρὸς τὴν λέξιν, οἷς συνᾴδει καὶ τὰ τοῦ
ὶ τοῦ Λουκᾶ ῥητὰ περὶ τῶν ὁμοίων, ὡς δυ-
ιαραθεμένῳ τὰ εὐαγγέλια, καὶ συνεξετάζοντι
ως ἰδεῖν· οὐκ ἄλλος γὰρ νοῦς ἐστι παρὰ
μένος τῷ Ματθαίῳ περὶ τῶν κατὰ τὸν τό-
ραπλησίως Ματθαίῳ παρὰ τῷ Μάρκῳ. Ἅμα
ισκόμεθα ἀπὸ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν, μὴ τοῖς
ολλῶν λεγομένοις, καὶ διὰ τοῦτο ἐνδόξοις
ς, προφάσει τῆς εἰς Θεὸν εὐσεβείας προσέχειν,
τῆς ἐξετάσεως, καὶ τῆς ἀκολουθίας τοῦ λόγου
ως· πρόσχες γὰρ, ὅτι ζητουμένου τοῦ, εἰ δεῖ
ῦναι κῆνσον, ἢ μὴ, οὐχ ἁπλῶς ἀπεφήνατο
ν ἑαυτῷ, ἀλλὰ εἰπών· „ἐπιδείξατέ[3]) μοι
τοῦ κήνσου·" ἐπύθετο τίνος ἡ εἰκὼν καὶ ἡ
καὶ εἰποῦσιν ὅτι Καίσαρος, ἀπεκρίνατο, ὅτι
ῦναι τῷ Καίσαρι τὰ αὐτοῦ αἰτοῦντι, καὶ μὴ
αὐτὸν τῶν ἰδίων φαντασίᾳ θεοσεβείας. Οὐ-
ὰ μὲν Καίσαρος ἀποδιδόναι δεῖ τῷ Καίσαρι,
ι τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ· καὶ οὐ κωλύεταί τις

27. Δύναται δέ τις τὰ κατὰ τὸν τόπον οὕτω
πολογῆσαι. Συνεστήκαμεν ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος·
κείσθω δὲ νῦν λέγειν, ὅτι καὶ ἐκ πνεύματος. Καὶ
λομέν τινα διδόναι, ὡσπερεὶ φόρον, σωμάτων ἄρ
λεγομένῳ Καίσαρι, τὰ ἀναγκαῖα τῷ σώματι, ἔχοντ
εἰκόνα τοῦ τῶν σωμάτων ἄρχοντος σωματικήν·
δέ ἐστι τροφὴ, καὶ σκέπη, καὶ ἀναγκαία διανάπ
καὶ ὕπνοι. Καὶ ἄλλα ὀφείλομεν, ἐπεὶ ἡ ψυχὴ
κατ' εἰκόνα ἐστὶ θεοῦ, τῷ βασιλεῖ αὐτῆς θεῷ, ἅπε
συμφέροντα καὶ κατάλληλα τῇ τῆς ψυχῆς φύσει κα
σίᾳ. Ταῦτα δέ εἰσιν αἱ ἐπ' ἀρετὴν ἄγουσαι ὁδοὶ, κ
κατ' ἀρετὴν πράξεις. Οἱ οὖν διδασκόμενοι τὸν
τοῦ θεοῦ περὶ τῶν τοῦ σώματος πραγμάτων, καὶ
λομένων αὐτῷ, οὐ τὰ αὐτὰ δοξάσουσιν· οἱ μὲν
τὸ ἀνάλογον ποιοῦσι τοῖς συμβουλεύουσι μὴ δι
κῆνσον Καίσαρι, ὅση δύναμις νηστείαις καὶ ἀγρυ
κακοῦντες τὸ σῶμα, καὶ ἀποχῇ πάσῃ τῇ διὰ τὸ
καὶ τὰς ἀναγκαίας αὐτοῦ πράξεις· ἕτεροι δὲ παρ
τους εἰσὶν, οἳ ἀτρανώτως[1]) μὲν διαλαμβάνουσ
τῶν κατὰ τὸν τύπον, φαντάζονται δὲ, ὅτι καὶ τ
ματι χρὴ διδόναι τὰς ὀφειλάς. Ἀλλ' ὁ Σωτὴρ
ὁ Λόγος τοῦ θεοῦ, τρανῶς χωρίζων τὰς εὐλόγου
σώματι ὀφειλὰς ἀπὸ τῶν ὀφειλῶν τῆς ψυχῆς, φ
„ἀπόδοτε[2]) τὰ Καίσαρος τῷ Καίσαρι, καὶ τὰ τοῦ
τῷ θεῷ·" εἰκόνα γὰρ ἔχει Καίσαρος καὶ σωματ
πραγμάτων ὁ φόρος, ὃν μόνον καὶ οὐδὲν πλέον
ὀφείλομεν τῷ σώματι.

28. Οἶδα δὲ καὶ ἄλλην εἰς τὸν τόπον τοιαύτην
ρομένην διήγησιν. Ὁ μὲν ἄρχων τοῦ αἰῶνος τούτο
τροπολογίᾳ καλεῖται Καῖσαρ·[3]) ὁ δὲ τῶν αἰώνων β

---

[1]) Ed. Ruaci: ἀτρανώντως.

[2]) Matth. XXII, 21. Edd. N. T. ἀπόδοτε οὖ Καίσαρος Καίσαρι κτλ.

[3]) Edd. H. et R. Καίσαρ.

[illegible] ἐν οὐδενὶ συμβόλῳ τυγχάνων, θεὸς πανταχοῦ ὀνο-[illegible]. Ἐπεὶ τοίνυν ἔχομέν τινα τοῦ ἄρχοντος τοῦ [illegible]ς τούτου, τουτέστι τὰ κατὰ κακίαν, καὶ οὐ πρότε-[illegible]άμεθα ἀποδιδόναι τὰ τοῦ θεοῦ τῷ θεῷ, ἐὰν [illegible]ῶμεν, ἀποθέμενοι πάντα τὰ τῆς κακίας, τῷ [illegible] τὰ τοῦ Καίσαρος· διὰ τοῦτο ὁ Σωτὴρ ἐπιδειχθέν-[illegible] νομίσματος, καὶ τῆς ἐν αὐτῷ εἰκόνος, φησίν· „ἀ-[illegible][1]) τὰ Καίσαρος τῷ Καίσαρι, καὶ τὰ τοῦ θεοῦ τῷ [illegible] Καὶ τοῦτο δὲ κατὰ τὸν τόπον σκοπήσωμεν, ὅτι, ἐὰν [illegible]ζόμενοι ὑπὸ τῶν ζητούντων ἀφορμὰς, — προ-[illegible] προβλήματα, οὐχ ἵνα μάθωσιν, ἀλλ' ἵνα, ὅση [illegible] κατηγορήσωσιν, — ἀκούωμεν λόγους πει-[illegible] ἡμῶν, οὔτε πάντη σιωπᾷν ὀφείλομεν, οὔτε [illegible] ἀποκρίνασθαι, ἀλλὰ περιεσκεμμένως καὶ μετὰ [illegible]ως, εἰς τὸ ὅση δύναμις ἐκκόψαι τὰς ἀφορμὰς [illegible]ένων ἀφορμὰς, καὶ διδάσκειν ἀνεπιλήπτως τὰ [illegible] τοὺς βουλομένους ἐν τῷ ἀκούειν σώζεσθαι. [illegible] δὲ οἱ μὲν Φαρισαῖοι λαμβάνεσθαι εἰς τοὺς [illegible]ς τῶν διαφόρων Ἰουδαϊκῶν παραδόσεων· οἱ [illegible][2]) Ἡρῳδιανοὶ εἰς τὸν νομιζόμενον παρὰ τοῖς πολ-[illegible]ὸν Ἰουδαίων τῶν οὕτως ἁπλούστερον λεγο-[illegible]λόγων. Ἀφ' ἑκατέρων οὖν πυνθάνονται τοῦ Σω-[illegible] τὰ περὶ τοῦ κήνσου· ὁ δὲ αὐτοῖς ἀποκρίνεται, ὡς [illegible]αμεν. Πλὴν ἐπεὶ οὐ μαθεῖν βούλονται ἐκ [illegible] ἐρωτᾷν αὐτὸν, ἀλλὰ παγιδεῦσαι ἐν λόγῳ, καὶ πει-[illegible] αὐτὸν, διὰ τοῦτο ἀκούσαντες τὰ δοκοῦντα αὐτῷ [illegible] τὸ νόμισμα αὐτῶν, καὶ θαυμάσαντες ὅτι μὴ ἔδωκεν [illegible] ἀφορμὰς τοῦ αὐτῷ ἐπιβουλεύειν, οὐκ ἔμειναν

[1]) Matth. XXII, 21. coll. pag. 140. not. 2.

[2]) H. et R. in textu: οἱ δὲ — βασιλικὸν Ἰουδαίων λόγων, H. tamen in notis: „ita habebat Cod. Holm., [illegible] Cod. Reg. vocem: Ἰουδαίων, expungit, quam nos re-[illegible]endam, et pro λόγων legendum: λόγον, existimamus.“

μὲν παρ' αὐτῷ, ὡς οἱ μαθηταὶ, οὐδὲ[1]) ἁπλῶς ἀπῆλθον, ὡς περὶ ἄλλων γέγραπται, ἀφέντες[2]) δὲ αὐτὸν ἀπῆλθον· καὶ τοιοῦτοί γέ εἰσιν οἱ ἀφιέντες τὸν Λόγον, καὶ ἀπιστοῦντες αὐτῷ, καὶ ἀπιόντες ἀπ' αὐτοῦ μετὰ τὸ ἀκοῦσαι αὐτοῦ. Καὶ οὐχ ἁμαρτήσει λέγων περὶ τῶν μετὰ τὸ ἀκοῦσαι ἀποστάντων καὶ τοῦ ἀκούειν, ὅτι οἱ τοιοῦτοι ἀφέντες τὸν Ἰησοῦν ἀπῆλθον· ἡμεῖς δὲ εἴπωμεν τὸ τῆς νύμφης· „ἐκράτησα[3]) αὐτὸν, καὶ οὐκ ἀφήσω αὐτόν."

Περὶ τῶν Σαδδουκαίων, οἳ ἐπηρώτησαν τὸν Ἰησοῦν περὶ[4]) τῆς γυναικὸς τῆς ἑπτὰ λαβούσης ἄνδρας.

29. „Ἐν ἐκείνῃ[5]) τῇ ἡμέρᾳ προσῆλθον αὐτῷ Σαδδουκαῖοι λέγοντες μὴ εἶναι ἀνάστασιν," καὶ τὰ ἑξῆς ἕως τοῦ· „ἐξεπλήσσοντο[6]) ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ." Τὰ δὲ ἰσοδυναμοῦντα τούτοις, ἢ τὰ αὐτὰ αὐτοῖς εἴρηται καὶ παρὰ[7]) τῷ Μάρκῳ, καὶ τῷ Λουκᾷ, ἐν ἄλλαις καὶ ὀλίγα λέξεσιν. „Ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ" ποίᾳ; ἢ ἐν „πορευθέντες[8]) οἱ Φαρισαῖοι συμβούλιον ἔλαβον κατ' αὐτοῦ, ὅπως αὐτὸν παγιδεύσωσιν ἐν λόγῳ," καὶ πυνθάνονται τὰ περὶ τοῦ κήνσου; εἰκὸς γὰρ, ὅτι ἀποκρινομένου τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν περὶ τοῦ κήνσου, καὶ εἰπόντος· „ἀπόδοτε[9]) οὖν τὰ Καίσαρος τῷ[10]) Καίσαρι,

---

1) H. et R. οὐ δὲ ἁπλῶς κτλ.
2) Ed. Coloniensis: ἀφιέντες. Cfr. Matth. XXII, 22.
3) Cantic. III, 4.
4) Ed. Coloniensis male: πρό.
5) Matth. XXII, 23. Ed. Knapp. οἱ λέγοντες κτλ.
6) Ibid. XXII, 33.
7) Marc. XII, 18. seqq. et Luc. XX, 27. seqq.
8) Matth. XXII, 15. coll. pag. 136. not. 2.
9) Ibid. XXII, 21. coll. p. 140. not. 2. et p. 141. not. 1.
10) Deest h. l., cfr. pag. 140. not. 2. coll. pag. 141. not. 1., τῷ in edd. Huetianis.

[redacted]

οῦ θεοῦ τῷ θεῷ·“ καὶ θαυμασάντων τὴν ἀπό-
ύτοῦ, ᾠήθησαν [1]) οἱ Σαδδουκαῖοι, εἰδότες αὐ-
συνετὰς ἀποκρίσεις, ἤτοι αὐτοὶ διὰ τῆς ἐπα-
ς παραστήσειν ἑαυτοὺς κρείττονα λόγον ἔχον-
εἶναι λέγοντας ἀνάστασιν τῶν ἐλπιζόντων αὐ-
τάχα καὶ μαθήσεσθαι, πῶς δύναται εἶναι ἀνά-
ατὰ τὴν Μωσέως γραφὴν, καὶ ποῖος ὁ βίος ἔσται
ιστησομένων. Παρατήρει δὲ, ὅτι σχεδὸν πᾶσα
καιροῦ τούτου τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν διδασκαλία
ύσεις ἐγίνετο. Καὶ πρῶτόν γε „ἐλθόντος αὐ-
ἰς τὸ ἱερὸν, προσῆλθον αὐτῷ διδάσκοντι οἱ ἀρ-
καὶ οἱ πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ, λέγοντες· ἐν ποίᾳ
ταῦτα ποιεῖς; καὶ τίς ἔδωκέ σοι τὴν ἐξουσίαν
;“ Πρὸς οὓς ἀντερωτήσας τὰ περὶ Ἰωάννου, ἔδο-
όγως παρῃτῆσθαι τὴν πρὸς τὸ βούλημα αὐτῶν
ιν. Εἶτα μετὰ τοῦτο λέγει παραβολὴν τὴν περὶ
δύο τέκνων, τοῦ τε ὑποσχομένου ἐργάσασθαι ἐν
λῶνι, καὶ μὴ ἐργασαμένου, καὶ [4]) τοῦ μὴ ἐπαγ-
νου μὲν, ἐργασαμένου δέ. Εἶτα μετὰ ταῦτα
ὴν περὶ τοῦ ἀμπελῶνος παραβολὴν, καὶ τῶν
ούντων γεωργῶν τοὺς δούλους, καὶ τὸν υἱὸν,
ἑξῆς τούτων· περὶ τῶν εἰς τοὺς γάμους κλητῶν
αραβολὴν, καὶ μετὰ τοῦτο δευτέραν πεῦσιν τὴν
ῦ κήνσου ἀνέγραψεν ὁ Ματθαῖος, καὶ τρίτην
ῶν Σαδδουκαίων περὶ ἀναστάσεως ἐπαπόρησιν.
ὶ τετάρτη μετὰ ταύτην ἐπερώτησις γεγένηται

Edd. H. et R. ᾠήθησαν.
Ed. Coloniensis male: ἐλθόντος αὐτῷ. Cfr. Matth.
, coll. pag. 83. not. 3. et pag. 84. not. 1.
Deest τῶν in ed. Ruaei.
I. et R. in textu: καὶ τοῦ ἐπαγγ. μὲν, μὴ ἐρ-
H. tamen in notis: „lego: καὶ τοῦ μὴ ἐπαγγ.
ασ. δέ.“ Cfr. Matth. XXI, 28. seqq.
Desideratur τήν in ed. Ruaei.

ἀπό τινος Φαρισαίου, πειράζοντος αὐτὸν πε „ποία[1]) ἐντολὴ μεγάλη ἐν τῷ νόμῳ.“ Τοσο ἐρωτήσεων προσαγομένων αὐτῷ, καὶ αὐτὸς συνη τῶν Φαρισαίων ἐπηρώτησεν αὐτοὺς τὰ περὶ το στοῦ. Οἱ Σαδδουκαῖοι μέντοι λέγοντες μὴ εἶν στασιν, οὐ τὴν ἐν τῇ συνηθείᾳ τῶν ἁπλουστέρω μαζομένην ἀνάστασιν σαρκὸς ἠθέτουν, ἀλλὰ κα τελῶς ἀνῄρουν τὴν τῆς ψυχῆς οὐ μόνον ἀθα ἀλλὰ καὶ ἐπιδιαμονὴν, οἰόμενοι μηδαμοῦ ἐν το σέως γράμμασι σημαίνεσθαι τὴν τῆς ψυχῆς μετ ζωήν. Τὸ δὲ αὐτὸ τοῖς Σαδδουκαίοις δόγμα τῶν ἀνθρώπων ψυχῆς φρονοῦσι μέχρι τοῦ δεῦ μαρεῖς, καὶ οἰκοδομοῦντες ἐξ αὐτῶν εἶναι νομ καὶ ἕως θανάτου ἀγωνιζόμενοι περὶ τοῦ Μωσ μου, καὶ τῆς περιτομῆς. Τοῦτο δὲ τὸ περὶ ἀνα σημαινόμενον, λέγω δὲ τὸ παρὰ Σαδδουκαίοις μαρεῦσιν, ἀθετοῦσι τὴν τῆς ψυχῆς μετὰ ταῦτ νοοῦντές τινες τῶν κατὰ τὸν τοῦ Ἀποστόλου Κορινθίων, ἐδογμάτιζον μὴ εἶναι ἀνάστασιν, ταῦτα γράφει· „εἰ δὲ[2]) Χριστὸς κηρύσσεται ἐκ ὅτι ἐγήγερται, πῶς[3]) λέγουσιν ἐν ὑμῖν τινες, ὅ στασις νεκρῶν οὐκ ἔστιν;“ Ὅτι δὲ οἱ ἐν Κορίν γοντες μὴ εἶναι ἀνάστασιν νεκρῶν, κατὰ τὸ Σ καίων σημαινόμενον ἠθέτουν τὴν ἀνάστασιν, τὴ διαμονὴν τῆς ψυχῆς, δῆλον ποιεῖ ἐκ τοῦ· „εἰ ἐ ζωῇ ταύτῃ ἠλπικότες ἐσμὲν ἐν Χριστῷ μόνον, ἐ τεροι πάντων ἀνθρώπων ἐσμέν.“ Ὅπερ ἐπιμελ

---

[1]) Matth. XXII, 36. — In seqq. H. et R. ἐπερ

[2]) I Cor. XV, 12. Edd. N. T. ὅτι ἐκ νεκ γήγερται.

[3]) Ed. Knapp. l. l. πῶς λέγουσί τινες ἐν ὑμ κτλ., ed. Lachm. πῶς λέγουσιν ἐν ὑμῖν τινὲς ὅτι

[4]) I Cor. XV, 19. Ed. Lachm. εἰ — ταύτῃ ἐ στῷ ἠλπικότες ἐσμὲν μόνον κτλ.

ως ἔφην; ἵνα ὁ μὲν ἀθετῶν τὴν[1]) ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ πεπιστευμένην ἀνάστασιν νεκρῶν, κἂν ψευδόμενος ἀληθῇ, οὐ πάντως ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ ἐν Χριστῷ ἠλπικώς ἐστι μόνον· ἔστω γὰρ, καθ' ὑπόθεσιν, μὴ ᾖ ἀληθὴς ἡ πεπιστευμένη παρὰ τοῖς πολλοῖς ἀνάστασις, οὐκ ἐν ταύτῃ τῇ ζωῇ ἤλπικε μόνον ἐν Χριστῷ ὁ ἐκείνην ἀθετῶν, ζώσης τῆς ψυχῆς, οὐκ ἐκεῖνο μὲν ἀπολαμβανούσης τὸ σῶμα, ἐνδυομένης δὲ αἰθέριόν τι καὶ κρεῖττον. Ἀλλ' οὐδ'[2]) „Ἐλεεινότεροι πάντων ἀνθρώπων ἐσμὲν," εἰ τὴν μὲν ψυχὴν λέγοιμεν ζῆν καὶ ὑπάρχειν, τὸ δὲ σῶμα τοῦτο μὴ περιτεθείη μὲν αὐτῇ, μηδὲ λέγοιμεν ἀπολαμβάνεσθαι. Ἔτι δὲ εἰς κατασκευὴν τοῦ πρὸς τὸ σημαινόμενον τοῦτο μάλιστα ἵστασθαι τὸν Ἀπόστολον ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους προτέρᾳ, συγχρησόμεθα καὶ τῷ· „εἰ ὅλως[3]) νεκροὶ οὐκ ἐγείρονται, τί καὶ βαπτίζονται ὑπὲρ αὐτῶν; τί[4]) καὶ ἡμεῖς κινδυνεύομεν πᾶσαν ὥραν;" καὶ τῷ· „εἰ[5]) κατὰ ἄνθρωπον ἐθηριομάχησα ἐν Ἐφέσῳ, τί μοι τὸ ὄφελος; εἰ νεκροὶ οὐκ ἐγείρονται, φάγωμεν καὶ πίωμεν· αὔριον γὰρ ἀποθνήσκομεν." Ἔστω γὰρ τὸ νομιζόμενον παρὰ τοῖς πολλοῖς ἀληθὲς εἶναι, μὴ εἶναι ἀληθὲς τὸ περὶ τῆς ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν, πῶς τούτῳ ἀκολουθεῖ τὸ μάτην ἡμᾶς κινδυνεύειν ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῶν ψυχῶν ἡμῶν ἀγωνιζομένους; πῶς δὲ οὐδὲν

---

1) τὴν — ἀνάστασιν κτλ. Sic recte H. et R. in textu; H. insuper in notis: „ita Cod. Regius. Legebatur autem vitiose in nostro Codice: τὴν ἐκκλησίαν πεπιστευμένην."

2) H. et R. οὐ δέ. — I Cor. XV, 19.

3) I Cor. XV, 29. 30.

4) Desideratur τί in ed. Ruaei.

5) H. et R. εἰ, κατὰ ἄνθρωπον, ἐθηριομάχησα — ὄφελος, εἰ — ἐγείρονται; φάγωμεν κτλ. Cfr. I Cor. XV, 32. coll. Jes. XXII, 13.

ὄφελος τῷ[1]) διὰ Χριστὸν θηριομαχήσαντι; * οἰκονο
μένῃ κατ' ἀξίαν, τὸ δὲ πρότερον σῶμα μὴ ἀπολα
νοι· πῶς δὲ ἀκολουθεῖ τῷ μὴ εἶναι σαρκὸς ἀνάσ
τό· „φάγωμεν[2]) καὶ πίωμεν· αὔριον γὰρ ἀποθνι
μεν;“ Οὐ ταῦτα δέ φαμεν ἀπιστοῦντες τῷ ἐν 'Ι
γεγραμμένῳ τοῦτον τὸν τρόπον· „ὄψεται[3]) πᾶσα
τὸ σωτήριον τοῦ θεοῦ·“ ἢ τῷ ὑπὸ τοῦ 'Ιὼβ λεγομ
„ὅτι[4]) ἀένναός ἐστιν ὁ ἐκλύειν με μέλλων ἐπὶ τῆς
καὶ ἀναστῆσαι τὸ δέρμα μου τὸ ἀναντλοῦν[5]) ταῦ
Οὐκ ἀπιστοῦμεν δὲ οὐδὲ τῇ ἀποστολικῇ φωνῇ λεγ
„ζωοποιήσει[6]) τὰ θνητὰ ὑμῶν[7]) σώματα, διὰ
ἐνοικοῦν αὐτοῦ πνεῦμα ἐν[8]) ὑμῖν[9])“ ἀλλ' ὅση δύ
καθαίρομεν τὸ ἐν τῇ ἐκκειμένῃ λέξει τοῦ εὐαγγ
σημαινόμενον ἀπὸ τῆς „ἀνάστασις“ φωνῆς. Διὸ[10]

---

[1]) Sic H. et R. in textu; H. in notis: „etiam consonent Mss. Holm. et Reg., hiulcum tamen es cum manifestum est.“ Equidem, coll. iis, quae i pag. 145. lin. 3. usque ad lin. 12. leguntur, hoc locum nostrum restituerim: *τῷ — θηριομαχήσαντι τῇ μὲν ψυχῇ ζῇ καὶ ὑπάρχει, οἰκονομουμένῃ κατ' ἀ τὸ δὲ — μὴ ἀπολαμβάνοι; πῶς κτλ.*

[2]) I Cor. XV, 32. coll. Jes. XXII, 13.

[3]) Jes. LII, 10. coll. LXX. virorum version Luc. III, 6.

[4]) Job. XIX, 25. 26. LXX. viri: *οἶδα γὰρ ὅτι μέλλων, ἐπὶ γῆς ἀναστῆσαι τὸ δ. μ. τὸ ἀναντλοῦν*

[5]) H. et R. in textu: *ἀνατλοῦν*, H. tamen in n „Complut. ed. *ἀνατλοῦν*, Sixtina: *ἀναντλοῦν*, quod lim; alioqui scribendum esset: *ἀνατλῶν*.“

[6]) Rom. VIII, 11. Edd. N. T. *ζωοποιήσει καὶ θνητὰ σώμ. ὑμῶν.*

[7]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Regius: *ἡμῶ*

[8]) Ed. Lachm. l. l. *διὰ τοῦ ἐνοικοῦντος αὐτοῦ πν ματος κτλ.*

[9]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Reg.: *ἐν ἡμῖ*

[10]) Deest *διό* in ed. Ruaei.

[illegible] τὰ ἀπὸ τῆς πρώτης πρὸς Κορινθίους φησί. [illegible] ἦλθον[1] αὐτῷ Ἰησοῦ Σαδδουκαῖοι, οἵτινες λέ[illegible] μὴ εἶναι ἀνάστασιν, — ἀνάστασιν δὲ τὴν, ὡς ἀ[illegible], κατ'[2]) αὐτοὺς, — καὶ ἐπηρώτησαν ἡμῶν [illegible] λέγοντες[3]) Μωσῆς[4]) εἶπεν· ἐάν τις ἀπο[illegible] μὴ ἔχων τέκνα, ἐπιγαμβρεύσει ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ [illegible] αὐτοῦ, καὶ ἀναστήσει σπέρμα τῷ[5]) ἀδελφῷ [illegible]

[illegible] οὖν εἰς τοῦτό μοι δοκεῖ παραθέσθαι τὴν [illegible], εἰς ἣν ἀνέφερον Σαδδουκαῖοι τὰ ἐν τῷ [illegible] γεγραμμένα ὑπ' αὐτῶν εἰρῆσθαι· ἔχει οὖν [illegible] Δευτερονομίῳ τὸ ῥητόν· „ἐὰν[6]) δὲ κα[illegible] ἀδελφοὶ ἐπὶ τὸ αὐτὸ, καὶ ἀποθάνῃ εἷς ἐξ [illegible]“ καὶ τὰ ἑξῆς, ἕως τοῦ· „οἶκος[7]) τοῦ ὑπολυθέν[illegible] τὸ ὑπόδημα.“ Τούτου δὴ τοῦ ῥητοῦ οἱ Σαδδου[illegible], ὡς τὴν ἐλπίδα τῆς ἀναστάσεως μὴ ἔχοντες, φαύ[illegible], καὶ μηδὲν θεοῦ ἄξιον ἐνθυμηθέντες [illegible]μενον νόμον, ᾠήθησαν ἀκολουθεῖν τῷ εἶ[illegible] τὸ καὶ τὸν ἄνδρα πάλιν ἔσεσθαι ἀναστάντα, [illegible] ἔχοντα, καὶ τὴν γυναῖκα, γυναῖκα[8]) ἀνα[illegible], σῶμα γυναικεῖον περικειμένην· καὶ ταπει[illegible] ὑπολαμβάνοντες λέγεσθαι τὰ περὶ ἀναστάσεως ἐκ τοῦ [illegible] αὐτοῖς νομίζειν ἀκολουθεῖν, πλάσαντές τινα μῦθον τὸν περὶ ἑπτὰ ἀδελφῶν γαμησάντων μίαν γυ[illegible], ἠπορόουν τίνος ἂν γένοιτο γυνὴ τοιαύτη ἀνα-

---

1) Matth. XXII, 23.

2) Edd. Huet. κατ' αὐτούς, ed. R. κατὰ αὐτούς.

3) Matth. XXII, 24. coll. Deut. XXV, 5. Edd. N. T. λέγοντες· διδάσκαλε κτλ.

4) Ed. Knapp. l. l. Μωϋσῆς, ed. Lachm. Μωυσῆς.

5) Ed. Lachm. l. l. ἀδελφῷ αὐτοῦ.

6) Deut. XXV, 5. LXX. viri: κατοικῶσιν.

7) Deut. XXV, 10.

8) Deest γυναῖκα in ed. Coloniensi.

μονον σε απεφηνατο¹) λεγων και τας
ἀπαγγέλλειν περὶ τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσ
μή εἰσι γάμοι, ἀλλὰ γίνονται οἱ ἐκ νεκρῶ
νοι ὡς οἱ ἐν τῷ οὐρανῷ ἄγγελοι·²) καὶ
τῷ οὐρανῷ ἄγγελοι οὔτε γαμοῦσιν, οὔτε
οὕτω, φησὶν, καὶ οἱ ἀνιστάμενοι ἀπὸ τῶν ν
δ' οἶμαι διὰ τούτων δηλοῦσθαι, ὅτι οὐ μ
μὴ γαμεῖν, καὶ τὸ μὴ γαμεῖσθαι, ὡς οἱ ἐ
ἄγγελοι γίνονται οἱ καταξιούμενοι τῆς ἐκ
στάσεως· ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ μετασχηματιζ
τῶν τὰ σώματα τῆς ταπεινώσεως γίνεσ
ὁποῖά ἐστι τὰ τῶν ἀγγέλων σώματα, αἰθ
γοειδὲς φῶς. Ξενίζον δέ⁴) τι τοὺς πολλοὺς
όντων δόγμα ζητήσαι τις ἄν, τάχα μὲν καὶ
σαφῶς δ' ὅτι καὶ ἐντεῦθεν ἐπαπορῶν, εἰ
σὶν οἱ ἀνιστάμενοι ἐκ νεκρῶν ὡς οἱ ἄγγελ
ρανῷ, καὶ ἐν⁶) τάγματι ἀγγέλων μεταβάλ
θρώπων, οὕτως καὶ ἄλλοι ἐν τῷ οὐρανῷ
θρωποί ποτε ὄντες, καὶ καλῶς ἀγωνισάμεν
που σώματι, γεγόνασιν ἐν τῷ οὐρανῷ ἄγ
νες ἕτεροι πρὸ αὐτῶν. Ὁ δὲ τὸ ξενίζον

ὁράτω περιαθρήσας¹) ὅλην τήν τε γραφὴν, καὶ
ἀκολουθίαν τῶν πραγμάτων, καὶ τί ἕπεται τῷ
τιθέντι σκοπείτω, εἰ χρὴ παραδέξασθαι τοιοῦτον
ᾧ ἕπεται τοιαῦτα ἅτινα δηλοῦται ἐκ τοῦ· „ἀγγέ-
κρινοῦμεν“ καὶ τοῦ· „εἰς ἃ ἐπιθυμοῦσιν ἄγγε-
παρακύψαι.“ Εἰ δὲ καὶ τὴν Ἰούδα πρόσοιτό τις
ολὴν, ὁράτω τί ἕπεται τῷ λόγῳ διὰ τό· „ἀγγέ-
τε τοὺς μὴ τηρήσαντας τὴν ἑαυτῶν ἀρχὴν, ἀλλὰ
λιπόντας τὸ ἴδιον οἰκητήριον, εἰς κρίσιν μεγάλης
δεσμοῖς ἀϊδίοις ὑπὸ ζόφον τετήρηκεν.“ Ὁράτω
ταῦτα τολμῶν ζητεῖν, πῶς αὐτῶν δεῖ ἀκούειν
γενέσει γεγραμμένων, ὅτι „ἰδόντες⁴) οἱ υἱοὶ
τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων, ὅτι καλαί εἰ-
ον ἑαυτοῖς εἰς γυναῖκας ἀπὸ πασῶν ὧν ἐξε-
Σαφῶς δὲ τὰ κατὰ τὸν τόπον ἐπαπορῆσαι,
ολουθίαν αὐτῶν ἐπισκοπῆσαι, καὶ χάρτῃ πι-
τῶν τηλικούτων σαφήνειαν, μήποτε οὐκ
ἀρκεῖ γὰρ καὶ ἐπὶ τοῖς εἰρημένοις ἡμᾶς
παρακεκινδυνευκέναι.

ἄκαιρον δὲ νομίζω, ἅπαξ ἐκθεμένους τὴν
ίου ἀπὸ τοῦ Δευτερονομίου, ἰδεῖν ὡς οἷόν
οῦ τὸ βούλημα. Ζητητέον οὖν ἐν αὐτῷ τίς
καὶ τίνες οἱ δύο ἄνδρες οἱ ἀλλήλων ἀδελ-
ων μὲν γαμῶν ὁ ἕτερος τὴν γυναῖκα, οὐ
δὲ ἐξ αὐτῆς· δεύτερος δὲ γαμῶν ὁ τοῦ τε-
ἀδελφὸς, καὶ γεννῶν παιδίον ἐξ ὀνόματος
ηκότος. Καὶ μετὰ ταῦτα ζητήσεις, τίς ἐστιν
όμενος λαβεῖν τὴν γυναῖκα τοῦ ἀδελφοῦ ἑαυ-
διὰ τοῦτο ἐναντίον τῆς γερουσίας ὑπολυόμενος

Cod. Regius: περιαθροίσας. H. et R.
I Cor. VI, 3. — I Petr. I, 12.
Ep. Jud. vers. 6. Ed. Lachm. ἀγγέλους δέ κτλ.
) Genes. VI, 2. LXX. viri: ἰδόντες δὲ υἱοί κτλ.,
γυναῖκας pro εἰς γυναῖκας.

ουν σεμνον τι ειναι και αιδους αξιον λ
πάντα νόμον ἐπαγγελλόμενον εἶναι Θεοῦ
σεμνὸν μὴ εἶναι νόμον Θεοῦ, πᾶς ὁ μὴ
τος ὁμολογῆσαι ἄν. Εἰ δὲ εὑρίσκομεν
νόμου τούτου σεμνὸν καὶ αἰδέσιμον, ἢ μ
Θεὸς ἂν εἰδείη, καὶ ὁ Χριστὸς αὐτοῦ, μ
καὶ ὁ κατὰ τὴν γραφὴν ὀνομαζόμενος δ
ζίτης, καὶ εἰδὼς πάντα[3]) δοκιμάζειν, καὶ
κατέχειν, ἀπέχεσθαι δὲ παντὸς εἴδους π
οὖν τὸ προκείμενον πρόβλημα νομικὸν
θέλοντες, ἐπικαλεσάμενοι τὸν εἰπόντα
προβλήματα ἀπ' ἀρχῆς" εἴπωμεν, καλὸν
αὐτοῦ διδόμενα· εἰ δὲ μή γε, τὰ ὑποπ
εἰς τὸν τόπον· κρινεῖ δὲ ὁ ἐντυγχάνων
μένοις. Δοκεῖ δή μοι, κατὰ μίαν διήγησ
ἡ τοῦ ἀνθρώπου ψυχή, γαμουμένη πρ
τοῦ[4]) νόμου γράμματι, καὶ μὴ τεκνοῦσα
τερον δὲ τῷ πνευματικῷ νόμῳ, καὶ ἀπ
ποφοροῦσα, καὶ γεννῶσα, καὶ μὴ ἀφα
γεγεννημένῳ τῆς πρὸς τὸν ἀποθανόντ
γράμματος τιμῆς. Καὶ τάχα ἑκάστη ἡ ἐ
ρία ψυχή, καὶ τροπικῶς ψυχή, πάντως

νοτέρου καὶ τεκνοποιοῦ ἐπιτύχῃ γάμου, ὅτε „σω-
¹) διὰ τῆς τεκνογονίας, ἐὰν τὰ τέκνα μείνῃ
ει, καὶ ἀγάπῃ, καὶ ἁγιασμῷ μετὰ σωφροσύνης,“
ησομένη πρὸ τῆς τεκνογονίας, ἢ χωρὶς αὐτῆς.
δὲ τῆς γυναικὸς ταύτης, ψυχῆς, ἀπὸ τοῦ δευτέ-
δρὸς, τοῦ πνευματικοῦ νόμου, τὰ κατ' αὐτόν ἐ-
γα· ἀδελφοὶ δὲ καὶ ἀπὸ μιᾶς μητρὸς, διανοίας,
ενοι, οἱ δύο νόμοι, οἵτινες καὶ κατοικοῦσιν ἐπὶ
, οὐ γὰρ κεχώρισται ὁ οἶκος αὐτῶν ἀπ' ἀλλή-
λλ' ἀμφότεροί εἰσι καὶ ἀμφότεραι αἱ ἐκδοχαὶ,
ἴκῳ τινὶ τῷ περιέχοντι αὐτοὺς γράμματι. Καὶ
μὴ τοῦτο δηλοῦσθαι δύναται ἐκ τοῦ· „ἐὰν²) δὲ
σιν ἀδελφοὶ ἐπὶ τὸ αὐτό.“ Εἶτα ἑξῆς ἐστι·
ποθάνῃ εἷς ἐξ αὐτῶν, σπέρμα δὲ μὴ ᾖ αὐτῷ·“
δύναμιν διηγησάμην. Ἴδωμεν δὲ καὶ τό· „οὐκ
γυνὴ τοῦ τεθνηκότος ἔξω ἀνδρὶ μὴ ἐγγίζοντι·“
μὲν γυνὴ, ψυχὴ, παραβαίνει τοῦτον τὸν νόμον,
ηρεῖ. Ὡς ἐν τοιούτοις δὴ τόποις ὑπολαμβάνω
ν θάνατον τῆς κατὰ τὸ γράμμα ἐκδοχῆς τοῦ
καὶ τὴν ἀνατροπὴν αὐτῆς, τὴν μέν τινα ψυχὴν
ν παρὰ τὴν θείαν ἐντολὴν, γυναῖκα πρότερον
ην τοῦ τεθνηκότος, καὶ ἐκείνῳ πιστεύσασαν,
τη γίνεσθαι τοῦ νόμου ἀνδρὶ μὴ ἐγγίζοντι,
αραδέχεται λόγον αὐτὸν μὴ ἐγγίζοντα τῇ ἐκδοχῇ

Tim. II, 15. coll. edd. N. T.
)eut. XXV, 5. coll. pag. 147. not. 6. — H. et
cfr. pag. laud., ἂν δέ κτλ.
I. et R. in textu; ille: ὅτε — αὐτὸν ἐγγίζοντα
ν ἀλλότριον * * καὶ ἡ — γράμματος * * καὶ
ηλήθησαν — κοινωνῆσαι. Ἑτέραν κτλ., hic:
ὐτὸν ἐγγίζοντα — πάντα ἀλλότριον καὶ ἡ —
ος, καὶ οὐκ ἐβουλήθησαν — κοινωνῆσαι· ἑτέ-
H. insuper in notis: „secuti sumus Cod. Re-
ie autem Cod. Holm. ὅτι παραδέχεται λόγον

τοῦ γράμματος, ἀλλὰ πάντη ἀλλότριον· — καὶ εἰσιν αἱ πᾶσαι ψυχαὶ τῶν ἀπὸ τῶν αἱρέσεων, ἡ ἐκδοχὴ τοῦ κατὰ τὸν νόμον γράμματος ἐτελε οὐκ ἐβουλήθησαν τῷ ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἐκείνῳ οἰκο μηθῆναι πνευματικῷ νόμῳ, ἀλλά τινι ἔξω ἀμ τούτων λόγῳ, καὶ μηδαμῶς ἐγγίζοντι κοινων ἑτέραν δὲ ψυχὴν κατὰ θεὸν βιοῦσαν, ἀποθανό ἀνατραπέντος τοῦ προτέρου ἀνδρὸς οὐ βουλομένη γενέσθαι, καὶ ἀνδρὶ μὴ ἐγγίζοντι, ἀλλὰ γαμο τῷ ἀδελφῷ τοῦ τετελευτηκότος, καὶ ἐπὶ τὸ αὐτ οἰκήσαντι, ὅτε ὁ ἀδελφὸς τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς εἰσ πρὸς αὐτὴν, καὶ γίνεται ἔνδον τῆς ψυχῆς αὐτῆς λαμβάνει αὐτὴν ἑαυτῷ εἰς γυναῖκα, καὶ συνοικεῖ τῇ ψυχῇ ἐπὶ μακαρισμῷ αὐτῆς,[2]) ἅτε κατὰ τὸ βού τοῦ θεοῦ γαμουμένης τῷ δευτέρῳ καὶ πνευμα νόμῳ. Τὸ δὲ παιδίον ὃ ἐὰν τέκῃ, καὶ γεννήσῃ ἡ

αὐτὸν ἐγγίζοντα τῇ ἐκδοχῇ τοῦ γράμματος ἐτελεύ ubi non dubito quin aliqua fuerint praetermissa. Leg dum fortasse: ὅτε παραδέχεται λόγον αὐτὸν μὴ ἐγγί ζοντα τῇ ἐκδοχῇ τοῦ γράμματος, ἀλλὰ πάντη ἀλλότριον * * * καὶ ἡ ἐκδοχὴ τοῦ κατὰ νόμον γράμματος ἐτελεύτα καὶ ἐβουλήθησαν τῷ κτλ. Atque hanc lectionem inter pretatione nostra expressimus. Vetus interpres: *quando suscipit verbum, quod non appropinquat omnino leg priori, nec est secundum sensum ejus, sed omnino habetur extraneum. Et tales sunt omnes anima haereticorum: quibus sermo quidem legis antiqua mortuus est, voluerunt autem verbo nubere spirit ali, quod semper habitaverat in id ipsum cum le antiqua sub una eademque domo ejusdem scriptura sed nupserunt* etc." Memet ipsum cum ex Huetii co jectura, tum ex vetere interpretatione locum hiulcum p viribus sanare studuisse, textus attestabitur.

[1]) Deut. XXV, 5.

[2]) Ed. Coloniensis minus recte: *αὐτῶν*.

…) τῷ δευτέρῳ καὶ πνευματικῷ ἀδελφῷ ψυχή, …καθίσταται ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ τετελευτηκότος, … οὐκ ἐκ τοῦ προτέρου μέν, ὁμώνυμος δὲ τῷ … ὄνομα γὰρ τῷ γεννήματι ἐκ τοῦ πνευματι-… ἐστὶ τὸ ὄνομα τοῦ τετελευτηκότος, ἐπεὶ κά-…αλεῖπτο νόμος θεοῦ, καὶ οὐ χρή γε ἐξαλείφε-… τοῦ διορατικοῦ καὶ ἀληθῶς Ἰσραὴλ τὸ ὄνομα …όντος ἀνδρός, κἂν αὐτὸς ἐξαλειφθῇ.

Ταῦτα μὲν οὖν ἐκ μέρους εἰρήσθω περὶ τοῦ …οῦ δὲ πάλιν ἡμῖν, ἦ καὶ μᾶλλον χρεία, ἐν …ίζοντος τὸν νοῦν ἡμῶν πρὸς θέαν τῶν ἑξῆς· … μὴ βούληται, φησίν, ὁ ἄνθρωπος λαβεῖν … τοῦ ἀδελφοῦ [3]) αὐτοῦ, καὶ ἀναβήσεται ἡ … ἀδελφοῦ αὐτοῦ [4]) ἐπὶ τὴν πύλην ἐπὶ τὴν … καὶ ἐρεῖ“ τὰ ἐπιφερόμενα. Καὶ πρῶτόν γε … ὅτι ἐς ὅσον καὶ ἡ γυνὴ ἐποίει τὸ ὑπὸ τοῦ …στεταγμένον, καὶ ὁ ἀνὴρ εἰσιὼν πρὸς αὐτὴν …τῇ, καὶ ἐτέκνου ἐξ αὐτῆς, ἄνθρωπος οὐκ εἶ-…ὶ ἀδελφὸς ἀνδρὸς τῆς γυναικός· ὅτε δὲ οὐ …λαβεῖν τὴν γυναῖκα τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ,[6]) καὶ …ἀναστῆσαι τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ τὸ ὄνομα ἐν …αὶ καλούμενος ὑπὸ τῆς γερουσίας τῆς πόλεως …ὐ βούλομαι [7]) λαβεῖν αὐτήν“ καὶ ἀτιμοῦται …νος τὸ ὑπόδημα, καὶ ἐμπτύεται εἰς τὸ πρόσω-

---

H. et R. in textu: καὶ συνοικήσασα, H. tamen …, R. in notis: „leg. ἡ συνοικήσασα.“

Deut. XXV, 7. LXX. viri: ἐὰν δὲ μὴ κτλ.

LXX. viri l. l. τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ.

LXX. interpretes: ἡ γυνὴ ἐπὶ τὴν πύλην κτλ., … verbis τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ.

) Ed. Ruaei: τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ.

) R. h. l. et paulo post: αὐτοῦ. Cfr. Deut. XXV, 1. pag. huj. not. 3.

) Deut. XXV, 8. — 9. 10.

πον ὑπὸ τῆς γυναικὸς, καὶ μετονομάζεται, ἵνα τ
αὐτοῦ ᾖ ὁ „οἶκος τοῦ ὑπολυθέντος τὸ ὑπόδημα
λέγεται ἄνθρωπος· οἱονεὶ γὰρ διὰ μὲν τῆς τ
τοῦ νόμου ἐλέγετο αὐτῷ τό· „ἐγὼ[1]) εἶπα· θεο
διὰ δὲ τοῦ τὰ ἐναντία τῷ νόμῳ ποιεῖν, οἱονεὶ
ται ὑπὸ τοῦ λόγου[2]) φάσκοντος πρὸς αὐτόν· ,
δὲ ὡς ἄνθρωποι ἀποθνήσκετε.“ Καὶ πρόσχες ε
σαι νοῆσαι, μετὰ τὸν θάνατον τῆς ἐκδοχῆς το
ματος εἶναι ἄλλην ἐκδοχὴν τοῦ νόμου, διημαρ
καὶ οὐ πνευματικὴν, οὐδὲ ἀνεπίληπτον, πλὴν
νεσιν ἔχουσαν ἡμαρτημένην μὲν, ἀπὸ δὲ τῆς ε
τῶν ἐν τῷ νόμῳ γεγραμμένων ἐρχομένην, καὶ
λομένην ἀναστῆσαι τὸ ὄνομα τοῦ ἀδελφοῦ ε
καὶ τιμῆσαι τὸ ὄνομα τοῦ νόμου. Οὐ βούλει
τοιαύτη ἐκδοχὴ παραλαβεῖν τὴν γυναῖκα τοῦ
αὐτοῦ,[5]) ψυχήν· οὐδὲ γὰρ θέλει καρποφορῆσαι
δοξάσαι τὸ ὄνομα τοῦ τεθνηκότος ἀδελφοῦ. Δι
νὴ οὐ κάτω ἕστηκεν ἡ ἑτοίμη τιμῆσαι τὸν πρότε
δρα αὐτῆς, ἀλλὰ ἀναβαίνει ἐπὶ τὴν πύλην καὶ
οδον τῆς πόλεως ἑαυτῆς ἐχούσης καὶ γερουσία
νοείσθω ταῦτα γινόμενα κατὰ τὴν ἐκκλησίαν,
εἰς αὐτὴν εἰσαγωγὴν, καὶ εἴσοδον. Ἐλέγχει οὖν
τὸν μὴ βουλόμενον ἄνδρα καρποφορῆσαι τὸν
λόγον, καὶ λέγει· „οὐ θέλει[6]) ὁ ἀδελφὸς τοῦ
μου ἀναστῆσαι τὸ ὄνομα τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ ἐν Ἰ
Εἶτα ἡ γερουσία τῆς πόλεως ἐκείνης ἐξετάζοι
τοιοῦτον ἄνδρα, πυνθάνεται εἰ ἀληθῶς οὐ β
ἀποκριναμένου δὲ ἐκείνου τὸ μὴ βούλεσθαι, πρ

[1]) Psalm. LXXXII, 6. (LXXXI.)
[2]) Cod. Regius: νόμου. H. et R.
[3]) Psalm. LXXXII, 7. (LXXXI.)
[4]) Ed. Ruaci minus recte: αὐτῶν.
[5]) Ed. Ruaci αὐτοῦ, et paulo post: ἄνδρα α
[6]) Deut. XXV, 7. coll. pag. 150. not. 1.

[redacted]

αὕτη πρὸς τὸν μὴ βουληθέντα ἐξαναστῆσαι σπέρμα τῷ ἀδελφῷ [1]) αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ τῆς γερουσίας ἐλέγχει αὐτὸν, καὶ ἀπομάξει ὑπολύουσα τὸ ὑπόδημα αὐτοῦ τὸ ἕν. Καὶ σκόπει ἐν τούτοις διὰ τό· „λῦσαι [2]) τὸ ὑπόδημα ἐκ τῶν ποδῶν σου·“ εἰρημένον πρὸς Μωσέα καὶ Ἰησοῦν, καὶ τό· „οὐκ εἰμὶ [3]) ἄξιος ἵνα λύσω τὸν ἱμάντα τοῦ ὑποδήματος αὐτοῦ·“ γεγραμμένον ἐν τῷ κατὰ Λουκᾶν, καὶ κατὰ Μάρκον, καὶ ἐν τῷ κατὰ Ἰωάννην, μήποτε οὐ ταὐτόν ἐστι τὸ λῦσαι [4]) τὸ ὑπόδημα τῷ ὑπολῦσαι· οὐ γὰρ ὑπολύσασθαι κελεύεται Μωσῆς, ἢ Ἰησοῦς, ἢ Ἰωάννης περὶ τοῦ Σωτῆρος ὠνόμασε τὸ ὑπολῦσαι. Οὗτος δὲ ὁ παρανομῶν οὔτε ἐξ ὅλων ὑπολέλυται, οὔτε ἐν πάσῃ τῇ ὑποδέσει κεκόσμηται, ἀλλ' ἐξ ἡμισείας ἑκάτερον ἔχει. Διὸ ἐμπτύει εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ καὶ ἐπὶ τῆς γερουσίας ἐλέγξασα αὐτὸν γυνή· ἐμπτύει γὰρ πᾶσα ψυχὴ τῷ οὐ τεκνοποιοῦντι, οὐδὲ καρποφοροῦντι λόγῳ, καὶ διὰ τῆς ἀνατροπῆς ὑπολύει αὐτὸν ἐν οἷς πταίει· „καὶ [5]) ἀποκριθεῖσα λέγει, ὅτι οὕτως ποιήσουσι τῷ ἀνθρώπῳ, ὃς οὐκ οἰκοδομεῖ τὸν οἶκον τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ.“ Καὶ πρόσχες πάλιν ἐνταῦθα, ὅτι δεύτερον ὡς [6]) ἄνθρωπος ὠνόμασται [7]) ἐπὶ τοῦ ἁμαρτάνοντος, νῦν δ' ἤδη καὶ μὴ οἰκοδομοῦντος τὸν οἶκον τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ. Πᾶς οὖν ὁ βλέπων τοῦτον τὸν ἄνθρωπον ὑπολυόμενον ἀπὸ γυναικὸς, καὶ ἐμπτυόμενον, καὶ ἀκούων

---

1) Ed. Ruaei: ἀδελφῷ αὐτοῦ.
2) Exod. III, 5. et Jos. V, 15. — H. et R. λύσαι.
3) Ev. Joann. I, 27. Edd. N. T. αὐτοῦ τὸν ἱμάντα τοῦ ὑποδήματος. Cfr. Luc. III, 16. et Marc. I, 7.
4) H. et R. λύσαι et in seqq. bis ὑπολύσαι.
5) Deut. XXV, 9. LXX. viri: καὶ ἀποκριθεῖσα ἐρεῖ· Οὕτω —, ὃς οὐκ οἰκοδομήσει — ἀδελφοῦ ἐν Ἰσραήλ.
6) H. et R. in textu: ὁ ὡς ἄνθρωπος, iidem tamen notant: „particula ὁ hic παρέλκει, et expungenda est.“
7) H. et R. in textu: ὠνόμασθαι, H. tamen in notis ὠνόμασται.

αὐτῆς λεγούσης· „οὕτω[1]) ποιήσουσι τῷ ἀνθρ
οὐκ οἰκοδομεῖ τὸν οἶκον τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ
πρὸς οἰκοδομὴν τοῦ ἀδελφοῦ ποιείτω· εἰ γὰρ
δομῆσαι τὸν οἶκον τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, ὑποι
τὸ ἓν ὑπόδημα, καὶ ἐμπτυσθήσεται, καὶ τὸ ὄνο
τὸς τοῦ τοιούτου ἐν Ἰσραὴλ παρὰ τοῖς ὁρῶσι
ται „οἶκος[2]) τοῦ ὑπολυθέντος τὸ ὑπόδημα.“
δὲ καὶ δευτέραν εἰς τὸν ἐκκείμενον νόμον[3])
καὶ ἔστωσαν δύο νόμοι ἀδελφοί· καθ' οὓς ὁ μ
σας τὸν πρότερον, οὐκ ἦν ἄνομος θεοῦ· ὁ δὲ
τερον φυλάσσων, ἔστιν ἔννομος Χριστοῦ. Καὶ
κατὰ τὴν Χριστοῦ παρουσίαν τεθνηκέναι τὸν
νόμον, ἄνθρωπον τῆς τῶν ἀνθρώπων ψυχῆς,
δεδόξασται[4]) τὸ δεδοξασμένον ἐν τούτῳ τῷ μ
τερον, ἕνεκεν τῆς ὑπερβαλλούσης δόξης τῆς
δεύτερον· δεύτερον δὲ νόμον τοῦ Χριστοῦ,
ὄντα τοῦ προτέρου καὶ διὰ Μωσέως, καὶ υἱὸν
τοῦ Λόγον, ὃς καὶ τὸν πρότερον ἐγέννησε. Κα
των οὖν τούτων τῶν δύο ἀδελφῶν ἐπὶ τὸ αὐτ
στα κατὰ τὴν παρουσίαν, ἀπέθανεν ὁ εἷς ἐ
καὶ οὐκ ἦν αὐτῷ σπέρμα, ἀλλὰ ἡ γυνὴ τοῦ τε
μετὰ τὸν θάνατον τοῦ προτέρου ἀνδρὸς, ἡ ὑ
ψυχὴ, οὐ γίνεται ἔξω ἀνδρὶ μὴ ἐγγίζοντι· ἐγ
ἀνὴρ, ὁ τοῦ εὐαγγελίου νόμος, ὡς ἀδελφὸς το
τεθνηκότος, τῷ προτέρῳ νόμῳ, καὶ εἰσέρχεται
γυναῖκα τοῦ ἀδελφοῦ. Οἷον, ὡς ἐπὶ παραδ
ἴδε μοι τὴν Παύλου ψυχὴν ὑπὸ νόμον, εἶτα
στὸν, ἐξαγοράσαντα αὐτὸν ἀπὸ τοῦ νόμου, γ
ὑπὸ τὸ εὐαγγέλιον. Καὶ ὅρα, εἰ μὴ ἀπέθανε
τῆς Παύλου ψυχῆς, καὶ οὐδὲν ἧττον ἀποθανόν

---

[1]) Deut. XXV, 9. coll. pag. 155. not. 5.
[2]) Ibid. XXV, 10.
[3]) Cod. Regius: τόπον. H. et R.
[4]) II Cor. III, 10.

ἡ[1]) γυνὴ τοῦ τεθνηκότος οὐ γέγονεν ἔξω, ὡς εἶ-
ναι ἀπὸ τῶν αἱρέσεων, οὐδὲ ἀνδρὶ μὴ ἐγγίζοντι·
ὁ ἀδελφὸς τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς εἰσῆλθε πρὸς αὐτὴν,
ἔλαβεν αὐτὴν ἑαυτῷ εἰς γυναῖκα, καὶ συνῴκησεν
ῇ, καὶ γέγονεν ὁ καρπὸς, καὶ τὸ γέννημα, καὶ τὸ
τέκνον, καὶ τὸ τεχθὲν[2]) ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ τετελευ-
τηκότος· κατὰ γὰρ τὸν πνευματικὸν νόμον τὸ εὐαγγέλιον
πληροῖ πάντα, καὶ οὐκ ἐξήλειπται τὸ ὄνομα τοῦ τε-
θνηκότος, ὅτε ἐλήλυθεν ὁ νόμος τοῦ εὐαγγελίου·
... γὰρ τῷ ἀληθινῷ Ἰσραὴλ τηρεῖται καὶ τὸ ὄνομα
τοῦ πρώτου. Τίς δὲ μετὰ ταῦτα ὁ μὴ βουλόμενος
... λαβεῖν τὴν γυναῖκα τοῦ ἀδελφοῦ ἑαυτοῦ,
ἢ ὁ ἐν ταῖς αἱρέσεσι λόγος, μὴ βουλόμενος τὴν τιμή-
... ψυχὴν τὸν πρότερον ἄνδρα, καὶ τὴν μνήμην τοῦ
... ἀνδρὸς παραδέξασθαι; καθ' οὗ ἀναβαίνει ἡ
... τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ ἐπὶ τὴν πύλην, περὶ ἧς λέ-
... τό· „αὕτη[3]) ἡ πύλη τοῦ κυρίου, δίκαιοι εἰσε-
... ἐν αὐτῇ·“ καὶ ἀναβαίνει ἐπὶ τὴν γερουσίαν,
... μαρτύρεται περὶ τοῦ μὴ βουλομένου ἀναστῆσαι
... τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ ἐν Ἰσραὴλ, μηδὲ τιμῆσαι
... τοῦ θεοῦ Μωσέως νόμον. Ἐπὰν οὖν ἡ γερουσία
... τοῦ τοιούτου ἀνθρώπου, εἰ ἀληθῆ περὶ αὐτοῦ
... γυνὴ, καὶ οὐ βούλεται ἐξαναστῆσαι σπέρμα τῷ
... αὐτοῦ· τότε προσέρχεται ἡ γυνὴ τοῦ τεθνηκό-
... ἐνώπιον τῆς γερουσίας, καὶ ὑπολύει τὸ ὑπόδημα
... ἀπὸ τοῦ ποδὸς αὐτοῦ, ἵνα κἂν ᾖ ὑποδεδεμένος
... Χριστοῦ ὄνομα, ὑπολελυμένος τε ᾖ τὸ τοῦ θεοῦ
... καὶ διὰ τοῦτό γε οὐκ ἐνδόξως, οὐδὲ ἀληθῶς τὸ
τοῦ φορῶν ὄνομα. Ἐμπτύει δὲ καὶ εἰς τὸ[4]) πρόσ-

1) Desideratur ἡ in ed. Ruaei.
2) H. et R. in notis, ille: „Cod. Holm.,“ hic: „Codd. Holm. et (?) Anglican.: ταχθέν.“ “
3) Psalm. CXVIII, 20. (CXVII.)
4) Desideratur τό in ed. Ruaei.

ωπον τοῦ τοιούτου ἡ γυνὴ, καὶ ὀνειδίζει ὡς ἀνθρώ
αὐτῷ, καὶ οὐ βουληθέντι θεοποιηθῆναι ἐκ τοῦ καρ
φορῆσαι. Καί φησιν, οὕτω παντὶ ἔσεσθαι τῷ μὴ
κοδομήσαντι τὸν οἶκον τοῦ ἀδελφοῦ [1]) αὐτοῦ, τοῦ
αγγελικοῦ λόγου, ὃ [2]) νομικός ἐστι καὶ προφητικ
καὶ ἄλλο ὄνομα οὐχ ἕξει ὁ μὴ οἰκοδομῶν τὸ ὄνο
αὐτοῦ [3]) παρὰ τοῖς Ἰσραηλίταις, [4]) ἢ τοῦτο, ὅτι οἶ
ἐστιν οὗτος τοῦ ὑπολυθέντος τὸ ὑπόδημα. Πᾶς οὖν
ἐν αἱρέσεσι, μάλιστα ταῖς διακοπτούσαις τὴν θεότη
καὶ τὸν νόμον ἀπὸ τοῦ εὐαγγελίου χωριζούσαις κω
δούμενος, οἶκός [5]) ἐστι τοῦ ὑπολυθέντος ὑπόδημα, ἐμ-
πτυόμενος εἰς πρόσωπον, καὶ ὑπολυόμενος τὸ ἐν ὑπό-
δημα. Καὶ τρίτην δὲ τοιαύτην ὑπόνοιαν εἰς τὸν τό-
πον ἐξεδεξάμεθα, ἣν διὰ βραχέων ἐροῦμεν· γυνὴ μὲ
ἡ σοφία εἴρηται διὰ τό· „ταύτην [6]) ἐζήτησα νύμφ
ἀγαγέσθαι ἐμαυτῷ·“ καὶ ἐρᾷν δεῖ κατὰ τὸν εἰπόντ
Σολομῶνα· [7]) „ἐράσθητι αὐτῆς, καὶ τηρήσει σε·“ ἀν
δὲ αὐτῆς ὁ σοφός. Ἐὰν οὖν ὁ σοφὸς, μὴ γεννήσας
νὰς ἐκ τῆς σοφίας, ἀπαλλαγῇ τοῦ βίου, ὁ κατ[illegible]
μετ᾽ αὐτοῦ ἀδελφὸς, καὶ ἐν τοῖς αὐτοῖς ἀναπ[illegible]
λόγοις, πρεσβευέτω τῶν αὐτῶν, ἵνα γεννηθῇ ἐκ τῆ[illegible]
φίας ὁ κλέος περιποιήσων τῷ ἀπαλλαγέντι τῆς [illegible]
σεως τὸν καρπὸν παραστῆσαι. Εἰ δὲ μὴ βούλ[illegible]
σβεῦσαι ὁ καταλειπόμενος ἀδελφὸς τῶν λόγων, [illegible]
σθήσεται ὑπὸ τῆς σοφίας ἐξ ἡμισείας αὐτὸν [illegible]
σης· οὔτε γὰρ οὐχ ὑπολυθήσεται ὁ τοιοῦτος, οὔτε

---

[1]) Ed. Ruaei: ἀδελφοῦ αὐτοῦ.

[2]) H. et R. ὁ νομικός ἐστι κτλ.

[3]) Edd. Huet. αὐτοῦ, ed. Ruaei: αὐτῷ. Cfr. Deu XXV, 9.

[4]) H. et R. τοῖς Ἰσραηλιταῖς.

[5]) Deut. XXV, 10. — 9.

[6]) Sap. Salom. VIII, 2. coll. LXX. virorum versione.

[7]) H. et R. h. l. Σολομῶνα. Prov. IV, 6.

μως ὑπολυθήσεται. Εἰς δὲ κατασκευὴν τοῦ τὸν νόμον ἄνδρα λέγεσθαι κατὰ τὴν γραφὴν γυναικὸς, τῆς ψυχῆς, παραθησόμεθα τὰ ἀπὸ τῆς πρὸς Ῥωμαίους οὕτως ἔχοντα· „ἢ[1]) ἀγνοεῖτε, ἀδελφοί, — γινώσκουσι γὰρ νόμον λαλῶ —, ὅτι ὁ νόμος κυριεύει τοῦ ἀνθρώπου ἐφ' ὅσον χρόνον ζῇ;" καὶ τὰ ἑξῆς, ἕως τοῦ· „γενομένην ἀνδρὶ ἑτέρῳ." Εἴρηται δὲ πλείονα ἡμῖν εἰς τὸν τόπον, διηγουμένοις τὸ χωρίον τοῦτο τῆς[2]) πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολῆς ἐν τοῖς εἰς αὐτὴν ἐξηγητικοῖς.

33. Ταῦτα μὲν εἰ καὶ μετὰ παρεκβάσεως λελέχθαι δοκεῖ, εἰρήσθω εἰς σαφήνειαν τοῦ παρὰ Μωσεῖ νόμου, οὗ μνησθέντες οἱ Σαδδουκαῖοι ἐπύθοντο τοῦ Σωτῆρος, λέγοντες τό· „Μωσῆς[3]) εἶπεν· ἐάν τις ἀποθάνῃ μὴ ἔχων τέκνα," καὶ τὰ ἑξῆς. Φέρε δὲ μετὰ ταῦτα τὰ ἄλλα τοῦ εὐαγγελίου ἐξετάσωμεν τὰ ἀπὸ τοῦ· „ἦσαν[4]) δὲ παρ' ἡμῖν ἑπτὰ ἀδελφοί· καὶ ὁ πρῶτος γήμας ἐτελεύτησε," καὶ τὰ ἑξῆς. Ὁ μὲν Ἡσαΐας ἐν τῇ προφητείᾳ φησίν· „ἐπιλήψονται[5]) ἑπτὰ γυναῖκες ἀνθρώπου ἑνὸς, λέγουσαι· τὸν ἄρτον ἡμῶν φαγώμεθα, καὶ τὰ ἱμάτια ἡμῶν περιβαλώμεθα, πλὴν τὸ ὄνομα τὸ σὸν καλείσθω ἐφ' ἡμᾶς, ἄφελε τὸν ὀνειδισμὸν ἡμῶν." Οἱ δὲ προσελθόντες Σαδδουκαῖοι τῷ Σωτῆρι, τὸ ἀνάπαλιν τῇ προφητείᾳ φασὶ περὶ ἀνδρῶν ἑπτὰ γαμησάντων μίαν γυναῖκα· πλάσμα δὲ δοκεῖ μοι εἶναι τὸ πρόβλημα αὐτῶν, προθεμένων διὰ τοῦ πλάσματος τὸν περὶ ἀναστάσεως ἀθετῆσαι λόγον, καὶ οἰηθέντων ἀκολουθεῖν τῇ

---

1) Rom. VII, 1. — 3.

2) H. et R. in textu: τοῦ τῆς κτλ., iidem tamen in notis: „legendum: τοῦτο τῆς κτλ."

3) Matth. XXII, 24. coll. Deut. XXV, 5. et p. 147. not. 3. et 4.

4) Matth. XXII, 25. Ed. Knapp. γαμήσας pro γήμας.

5) Jes. IV, 1. LXX. viri: καὶ ἐπιλήψονται — φαγόμεθα, — περιβαλούμεθα κτλ.

ἀναστάσει τὸ ἕκαστον τῶν ἀνισταμένων τὴν αὐτὴν
σχέσιν πρὸς οὓς εἶχεν ἐν τῷ βίῳ τούτῳ, ἵν' ὁ μὲν
ἀπολάβῃ καὶ τὴν γυναῖκα μετὰ τοῦ τυχεῖν ἀναστά
ὁ δὲ πατὴρ μείνῃ ἐν τῇ σχέσει τῇ πρὸς τὸν υἱὸν
ὁ ἀδελφὸς πρὸς τὸν ἀδελφόν. Ἠγνόουν δὲ ἄρ
ὁ δημιουργὸς πάντα ποιῶν πρὸς τὸ χρήσιμον,
μὲν γένεσίς ἐστι καὶ φθορὰ πεποίηκεν ἀναγκαίω
τοιαύτας σχέσεις, ἵν' ὁ μέν τις ᾖ ἀνὴρ διὰ γυν
διακονούμενος παίδων γενέσει, οἱ δὲ γεννώμενοι
τι ἐκ τῆς διὰ τῶν αὐτῶν γενέσεως[1]) συγγενὲς,
ἀδελφοί· γενέσεως δὲ ἔργον ἦν καὶ πατὴρ καὶ
καὶ μήτηρ καὶ θυγάτηρ. Εἰ οὖν ἐν τῇ μακαριότη
γέρως ἀξιούμενοι διὰ τὸν ἐνεστηκότα αἰῶνα, ἐν ᾧ
λῶς ἐβίωσαν, ἐν ἐκείνῃ ἔσονται τῇ ζωῇ, καὶ οὐδεὶς
μὴ ἀγωνισαμένων ἐνταῦθα καταξιοῦται τῆς ἐκ νε
ἀναστάσεως, δηλονότι ὧν ἐνταῦθα διὰ γένεσιν
ἦν, ταῦτα οὐκ ἔσται ἐκεῖ· οὐδὲν γὰρ παρέλκον ὁ
ποιεῖ, οὐδὲ μάτην τι παρ' αὐτῷ γίνεται. Ἐχρῆν
ρᾷν τοὺς Σαδδουκαίους τὸ ἀκόλουθον αὐτῶν τῇ ὑπ
περὶ τοῦ ἕκαστον ἀπολήψεσθαι τὴν ἑαυτοῦ γυν
ὅτι πάλιν ἐκεῖ τεκνογονίαι καὶ παίδων γενέσεις
θάνατοι· εἰ δὲ ταῦτα, καὶ νόσοι· εἰ δὲ γενέσεις
νηπιότητες καὶ προβάσεις ἀπὸ νηπιότητος ἐπὶ τὸ
πληροῦσθαι διάλεκτον, καὶ ὕστερον τὸν λόγον, κ
τῇ συμπληρώσει τοῦ λόγου κακίαν, καὶ μόλις πολὺ
λιν ἀρετὴν ἐν ὀλίγοις τοῖς ζητοῦσιν αὐτὴν εὑρίσκε
Τούτων δὲ τί ἂν εἴη ματαιότερον; Καὶ βέλτιόν γ

---

[1]) H. in notis: „ita Cod. Regius, at Cod. I
γεννήσεως. Malim γεννήσεως, et paulo quoque
rius: διακονούμενος παίδων γεννήσει, et mox: γ
σεως δὲ ἔργον ἦν, et iterum inferius: ὧν ἐνταῦθ
γέννησιν χρεία ἦν, et aliquanto post: παρὰ τὰ ἐν
νήσει πράγματα. Sed fortasse (?) γένεσιν et γέ
confuderit Origenes.“

εἶναι ἀνάστασιν, τοῦ τοιαύτην εἶναι ὁποίαν ὑπενό-
ουν οἱ Σαδδουκαῖοι, ὑπολαμβάνοντες ἀκολουθεῖν τῇ ἐκ
νεκρῶν ἀναστάσει τὸ ἀπολαμβάνειν ἕκαστον τὴν γυ-
ναῖκα· ᾧ ἀκόλουθον ἦν καὶ ἕκαστον τῶν εἰρημένων
ἀξιοῦσθαι. Εἴπερ οὖν καινὸς αἰών ἐστιν ἐλπιζόμενος,¹)
καί, ὡς ὠνόμασεν Ἡσαΐας· „οὐρανὸς²) καινὸς, καὶ γῆ
καινή“ καὶ ὡς ἐν τῷ εὐαγγελίῳ γέγραπται· „ποτήριον³)
καινῆς διαθήκης“ ἀπὸ ἀμπέλου οἶμαι καινῆς, ἑτεροῖα
δεῖ εἶναι πάντα τὰ τῆς ἐκεῖσε ζωῆς, καὶ ἀληθῶς καινό-
τερα. Ὥσπερ δέ, ὡς ὁ Λόγος ἀπέδειξεν, ἠκολούθησε
τῷ εἶναι γυναῖκα καὶ ἄνδρα τὸ ἔσεσθαι καὶ τέκνα πα-
τέρων, καὶ ἀδελφοὺς ἀδελφῶν, καὶ μητέρας τῶν γεννω-
μένων οὕτω μήποτε ἀκολουθεῖ τῷ μὴ εἶναι γυναῖκα
ἢ ἄνδρα, τὸ μηκέτι ἔσεσθαι πατέρα καὶ μητέρα, καὶ
ἀλλήλων τινὰς ἀδελφούς, τάχα οὐ περὶ μελλόντων μό-
νον, ἀλλὰ καὶ τῶν παρεληλυθότων; Ἐκεῖ γὰρ οὐκέτι τοῦ
κατὰ σάρκα γένους ἔσται μνήμη παρὰ τοῖς εὐλόγως
ἀκούουσι τοῦ· „μὴ⁴) μνημονεύετε τὰ πρῶτα, καὶ τὰ
ἀρχαῖα μὴ συλλογίζεσθε· ἰδοὺ ποιῶ καινὰ πάντα“ καὶ
κατὰ τοῦτο ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι οὐ χρηματίσει πατὴρ
τοῦ Ἀβραὰμ ὁ Θάῤῥα, οὐδὲ τοῦ Ἰσμαὴλ, καὶ τῶν ἀπὸ
Χεττούρας ὁ Ἀβραὰμ, τάχα δὲ οὐδὲ τοῦ Ἰσαάκ· „τὰ⁵)
γὰρ ἀρχαῖα παρῆλθε·“ καὶ τότε λεχθήσεται τό· „ἰδοὺ

¹) Ed. Ruaei: ἐλπιζόμενος, καὶ γῆ καινή κτλ. recte [illegible], ut videtur, h. l. desunt in edd. Huetii verba: καὶ γῆ καινή.

²) Jes. LXVI, 22. coll. LXX. virorum versione.

³) Luc. XXII, 20. coll. I Cor. XI, 25. et edd. N. T.

⁴) Jes. XLIII, 18. 19. LXX. viri vers. 19. omisso v. πάντα: ἰδοὺ, ἐγὼ ποιῶ καινά.

⁵) II Cor. V, 17. — Ed. Knapp. ἰδοὺ, γέγ. καινὰ πάντα, ed. Lachm. ἰδοὺ γέγονεν καινά.

γέγονε καινὰ πάντα.« Εἰ δέ ἐστιν ἄλλως[1]) τις πα
τὸ κατὰ σάρκα ἀδελφὸς, καὶ ἑτέρως παρὰ τὰ ἐν γεν
σει πράγματα πατὴρ καὶ υἱὸς, οὐκέτι διὰ γυναικὸς, οὐ
δι' ἀσχημόνων μερῶν τοῦ σώματος, ἀλλὰ ἀνάλογον
καὶ τὸν Σωτῆρα υἱὸν εἶναι τοῦ θεοῦ, ἐπιστήσει ὁ
νάμενος τὰ τηλικαῦτα ὀρθῶς ζητεῖν, χωρήσας τὸ πά
ἐρευνῶν πνεῦμα[2]) καὶ τὰ βάθη τοῦ θεοῦ. Ἐγὼ δὲ
μόνον ἐπὶ τούτων τὸ ἑτεροῖον, καὶ ὥσπερ ὁμώνυ
παραλαμβάνω, λέγω δὲ ἀδελφοῦ καὶ πατρὸς καὶ
ἀλλὰ καὶ περὶ γυναικὸς καὶ ἀνδρός· ἐν γὰρ τῇ ἀνα
σει τῶν νεκρῶν ἀληθὲς καὶ τό· „οὔτε[3]) γαμοῦσιν,
γαμίζονται, ἀλλ' εἰσὶν[4]) ὡς οἱ ἄγγελοι ἐν τῷ οὐρα
Ἀληθὲς δὲ καὶ τὸ ὡς ἐν παραβολῇ εἰρημένον περ
ρείου παρὰ τοὺς ἐπὶ γῆς γάμους, ἐν τῷ· „ὡμοιώθ
βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ βασιλεῖ, ὅστις
γάμους τῷ υἱῷ αὐτοῦ,«[5]) καὶ τὰ ἑξῆς, καὶ
„τότε[7]) ὁμοιωθήσεται ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶ
παρθένοις, αἵτινες λαβοῦσαι τὰς λαμπάδας
καὶ τὰ ἑξῆς. Οὐκοῦν ὁ υἱὸς τοῦ βασιλέως ἐν
στάσει τῶν νεκρῶν γαμεῖ γάμον παρὰ πάντ
ὃν ὀφθαλμὸς[8]) εἶδε, καὶ οὓς ἤκουσε, καὶ ἐπὶ
ἀνθρώπου ἀνέβη. Καὶ ἔστιν ὁ σεμνὸς καὶ θ
νος καὶ πνευματικὸς γάμος ἐν ἀῤῥήτοις[9]) ῥ

---

1) Ed. H. ἄλλως τὶς παρά κτλ., ed. R. παρά κτλ.
2) I Cor. II, 10.
3) Matth. XXII, 30. Ed. Knapp. ἐκγαμ
4) Ed. Knapp. l. l. ἀλλ' ὡς ἄγγ. τοῦ θ
ρανῷ εἰσι, ed. Lachm. ἀλλ' ὡς ἄγγ. ἐν τῷ οι
5) Matth. XXII, 2. coll. pag. 119. not.
6) Ed. R. h. l., cfr. pag. 119. not. 5., c
7) Matth. XXV, 1. Ed. Lachm ἑαυτῶ
8) I Cor. II, 9.
9) II Cor. XII, 4.

[illegible] Ζητήσαι δὲ τις, εἰ ἀνάλο-[illegible] ἐν τῇ [illegible] τῶν νεκρῶν τοῦ νυμφίου γά-[illegible] καὶ [illegible] γάμου, ἢ ἐν τῇ ἀναστάσει τῶν νε-[illegible] [illegible] ὁ νυμφίος,[1]) καταργήσας πάντα γάμον, [illegible] ὅπου ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν, [illegible] ἐστιν εἰπεῖν, ὅτι ἓν πνεῦμά εἰσιν [illegible] καὶ ἡ νύμφη. Ἀλλ' ὅρα μήποτε ὀλίσθῃς, [illegible] λόγων, πρὸς τὸ τὴν περὶ τῶν αἰώνων [illegible] ἀῤῥένων καὶ θηλέων[2]) παραδέξασθαι, κατὰ [illegible] τὰς συζυγίας αὐτῶν οὐδαμῶς ὑπὸ [illegible] δηλουμένας.

[illegible] οὐδαμῶς τροπολογίας [illegible] τὸ κύριον [illegible] περὶ τῶν ἑπτὰ ἀδελφῶν ἐσχηκότων [illegible], φέρε κατανοήσωμεν τοὺς τοῦ Σωτῆρος [illegible] λόγους, ἐν οἷς φησι· „πλανᾶσθε,[3]) μὴ εἰ-[illegible] γραφὰς, μηδὲ τὴν δύναμιν τοῦ θεοῦ· ἐν γὰρ [illegible] οὔτε γαμοῦσιν, οὔτε γαμίζονται, ἀλλ' εἰ-[illegible] ἄγγελοι ἐν τῷ οὐρανῷ.“ Πρὸς τοῦτο δὲ ζη-[illegible] ταῦτα· ὁ λέγων Σωτὴρ τοῖς Σαδδουκαίοις· [illegible][4]) μὴ εἰδότες τὰς γραφὰς, μηδὲ τὴν δύνα-[illegible] θεοῦ·“ ἐμφαίνει κατὰ τὰς γραφὰς παρίστα-[illegible] ἐν τῇ ἀναστάσει τῶν νεκρῶν μὴ εἶναι γάμους, [illegible][5]) τῶν ἀναστησομένων τοῖς ἐν οὐρανῷ ἀγγέλοις,

---

[1]) H. et R. h. l. constanter ὁ νύμφιος.

[2]) H. et R. in textu: θηλειῶν, iidem tamen in no-[illegible] scribendum videtur: θήλεων.“ (Scribendum erat: [illegible].)

[3]) Matth. XXII, 29. 30. coll. pag. 162. not. 3. et 4.

[4]) Ibid. XXII, 29.

[5]) H. et R., ut nos, in textu, H. tamen recte in no-[illegible] aliquid; fortasse: ὁμοιωθησομένων, vel: ὁ-[illegible] ἰσομένων, vel aliquid ejusmodi. Vetus interpres: [illegible] videlicet factis in similitudinem angelo-

παρ' οἷς οὐκ ἔστι γάμος· ποία οὖν γραφὴ δηλ ἐν τῇ ἀναστάσει οὔτε γαμοῦσιν, οὔτε γαμίζοντ ποῦ τοῦ νόμου ἢ τῶν προφητῶν μανθάνομεν πε ἀναστησομένων, ὅτι ἔσονται ὡς οἱ ἐν τῷ οὐρα γελοι; σαφῶς γὰρ τοιαῦτα ἐν τῇ παλαιᾷ γρα εὑρίσκομεν. Κατὰ μὲν τὸν Λουκᾶν τοῦτο οὐ ζ σεται, ἀναγράψαντα τὸν Σωτῆρα εἰρηκέναι· „οἱ τοῦ αἰῶνος τούτου γεννῶσι, καὶ γεννῶνται· γα καὶ γαμίσκονται,“ καὶ τὰ [2]) ἑξῆς, καὶ μὴ εἰπό τῷ τόπῳ τούτῳ τι πρὸς τοὺς Σαδδουκαίους, κα τοῦ ἐν ταῖς γραφαῖς ταῦτα δηλοῦσθαι. Κατὰ Ματθαῖον ζητηθείη ἄν, ὁμοίως δὲ καὶ κατὰ τὸν κον· κατ' αὐτὸν γὰρ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπ Σαδδουκαίοις· „οὐ διὰ [3]) τοῦτο πλανᾶσθε μὴ γιν τες τὰς γραφὰς, μηδὲ τὴν δύναμιν τοῦ θεοῦ; γὰρ ἐκ νεκρῶν ἀναστῶσιν, οὔτε γαμοῦσιν, οὔτε σκονται, ἀλλ' εἰσὶν [4]) ὡς οἱ ἄγγελοι οἱ ἐν τοῖς νοῖς.“ Ἕκαστος μὲν οὖν τῶν ἐπιστησάντων τῇ πορήσει ἡμῶν, ζητείτω ἀπὸ τῶν γραφῶν παρισ τὰ ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος εἰρημένα περὶ τῶν μετὰ τὴν στασιν· ἡμεῖς δὲ τοιαῦτα φήσομεν, ὅτι περιέχουσι αἱ γραφαὶ, οὐκ αὐτολεξεὶ, οὐδ' ὥστε τοῖς τυχοῦσι θῆναι, ἀλλ' ἐν τροπολογίᾳ· „σκιὰν [5]) γὰρ ἔχων μος τῶν μελλόντων ἀγαθῶν,“ καὶ νομοθετήσας

---

rum.“ Equidem respectu praecedd. et seqq. legeris τῶν ἀναστησομένων ἐσομένων ὡς οἱ ἐν οὐρανῷ λοι, παρ' οἷς κτλ.

[1]) Luc. XX, 34. coll. edd. N. T.

[2]) Deest τά in edd. H. et R.

[3]) Marc. XII, 24. 25. Ed. Lachm. γαμίζοντα

[4]) Edd. N. T. l. l. vers. 25. ἀλλ' εἰσὶν ὡς ἄγ τ. οὐρανοῖς.

[5]) Hebr. X, 1. — H. et R. σκίαν.

[illegible] ἀνδρῶν, καὶ διηγησάμενος γάμους [illegible] τούτων προηγουμένως λέγει ἃ ἐκ τῆς [illegible] ἐκλάβοι τις ἄν, ἀλλὰ περὶ ὧν καὶ [illegible], παραθέμενοι τὰ περὶ τοῦ γάμου [illegible] ἐσομένου ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι· οἷον [illegible][1]) δύο υἱοὺς ἔσχεν, ἕνα ἐκ τῆς παιδίσκης, καὶ [illegible]· καὶ ὁ μὲν ἐκ τῆς παιδίσκης, κατὰ [illegible][2]) ὁ δὲ ἐκ τῆς ἐλευθέρας, διὰ τῆς [illegible]" οὐ πάντως στῆναί με δεῖ ἐπὶ τοῦ αἰσθη-[illegible] τῆς ἐλευθέρας, καὶ τῆς πρὸς τὴν παιδίσκην [illegible] ταῦτα γάρ ἐστιν ἀλληγορούμενα. 'Αλλ' εἰ [illegible][3]) τούτου καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα [illegible] αὐτοῦ, καὶ προσκολληθήσεται πρὸς τὴν [illegible] αὐτοῦ, καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν," [illegible] ἀκουστέον τοῦ λεγομένου, ὡς οὐδὲν μυστή-[illegible]. Τὸ γὰρ μυστήριον[4]) τοῦτο μέγα ἐστὶ, [illegible] Παῦλός φησιν, εἰς Χριστὸν καὶ εἰς τὴν ἐκκλη-[illegible]· καὶ πρὸ βραχέος[5]) δὲ ἐκθέμενοι [illegible] γαμουμένης τῷ ἀδελφῷ τοῦ τετελευτηκότος [illegible], ὡς ἐδυνήθημεν ἐξητάσαμεν τὸ βούλημα [illegible]. Εἰσὶ δὲ καὶ ἄλλοι μυρίοι περὶ γυναικὸς [illegible] νόμοι, ὡς περὶ τοῦ βιβλίου[6]) τοῦ ἀποστα-[illegible] περὶ τῶν δύο γυναικῶν ἑνὶ ἀνδρὶ γινομένων,

---

[1]) Gal. IV, 22. 23. Ed. Knapp. ἀλλ' ὁ μέν κτλ., [illegible] Lachm. ἀλλ' ὁ (μέν) κτλ.

[2]) H. et R. γεγένηται.

[3]) Cfr. Gen. II, 24. coll. LXX. virorum versione, et Ephes. V, 31. coll. edd. N. T.

[4]) Ephes. V, 32.

[5]) Edd. Huetianae: βραχέως. Forsan scribere voluerunt: βραχέων.

[6]) Deut. XXIV, 3. — XXI, 15. — 11—13.

τοῦ αἰῶνος τούτου γεννῶσι, καὶ γεννῶν
καὶ γαμίσκονται," καὶ τὰ [2]) ἑξῆς, καὶ μ
τῷ τόπῳ τούτῳ τι πρὸς τοὺς Σαδδουκαίο
τοῦ ἐν ταῖς γραφαῖς ταῦτα δηλοῦσθαι.
Ματθαῖον ζητηθείη ἄν, ὁμοίως δὲ καὶ κα
κον· κατ' αὐτὸν γὰρ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησ
Σαδδουκαίοις· „οὐ διὰ [3]) τοῦτο πλανᾶσθε
τες τὰς γραφὰς, μηδὲ τὴν δύναμιν τοῦ
γὰρ ἐκ νεκρῶν ἀναστῶσιν, οὔτε γαμοῦσι
σκονται, ἀλλ' εἰσὶν [4]) ὡς οἱ ἄγγελοι οἱ
νοῖς." Ἕκαστος μὲν οὖν τῶν ἐπιστησάν
πορήσει ἡμῶν, ζητείτω ἀπὸ τῶν γραφῶν
τὰ ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος εἰρημένα περὶ τῶν μ
στασιν· ἡμεῖς δὲ τοιαῦτα φήσομεν, ὅτι περ
αἱ γραφαὶ, οὐκ αὐτολεξεὶ, οὐδ' ὥστε τοῖς
θῆναι, ἀλλ' ἐν τροπολογίᾳ· „σκιὰν [5]) γὰ
μος τῶν μελλόντων ἀγαθῶν," καὶ νομο

---

rum." Equidem respectu praecedd. et seqq
τῶν ἀναστησομένων ἐσομένων ὡς οἱ ἐν ο
λοι, παρ' οἷς κτλ.

... ἀφθῆναι, καὶ διηγησάμενος γάμους ... προηγουμένως λέγω δὲ ἐκ τῆς ... ἐκλάβοι τις ἄν, ἀλλὰ περὶ ὧν καὶ ..., παρατιθέμενοι τὰ περὶ τοῦ γάμου ... ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι· οἷον [1]) δύο υἱοὺς ἔσχεν, ἕνα ἐκ τῆς παιδίσκης, καὶ ... ἐλευθέρας· καὶ ὁ μὲν ἐκ τῆς παιδίσκης, κατὰ ... γεγέννηται [2]) ὁ δὲ ἐκ τῆς ἐλευθέρας, διὰ τῆς ...“ οὐ πάντως στῆναί με δεῖ ἐπὶ τοῦ αἰσθη... τῆς ἐλευθέρας, καὶ τῆς πρὸς τὴν παιδίσκην ... ταῦτα γάρ ἐστιν ἀλληγορούμενα. Ἀλλ' εἰ ... [3]) τούτου καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα ... μητέρα αὐτοῦ, καὶ προσκολληθήσεται πρὸς τὴν ... αὐτοῦ, καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν,“ ... ἀκουστέον τοῦ λεγομένου, ὡς οὐδὲν μυστή... ...ντος. Τὸ γὰρ μυστήριον [4]) τοῦτο μέγα ἐστί, Παῦλός φησιν, εἰς Χριστὸν καὶ εἰς τὴν ἐκκλη... ...φερόμενον· καὶ πρὸ βραχέος [5]) δὲ ἐκθέμενοι ... γαμουμένης τῷ ἀδελφῷ τοῦ τετελευτηκότος ..., ὡς ἐδυνήθημεν ἐξητάσαμεν τὸ βούλημα ... Εἰσὶ δὲ καὶ ἄλλοι μυρίοι περὶ γυναικὸς ... νόμοι, ὡς περὶ τοῦ βιβλίου [6]) τοῦ ἀποστα... ... περὶ τῶν δύο γυναικῶν ἐνὶ ἀνδρὶ γινομένων,

---

...al. IV, 22. 23. Ed. Knapp. ἀλλ' ὁ μὲν κτλ., ... ἀλλ' ὁ (μὲν) κτλ.

... et R. γεγένηται.

...fr. Gen. II, 24. coll. LXX. virorum versione, et ..., 31. coll. edd. N. T.

...phes. V, 32.

...dd. Huetianae: βραχέως. Forsan scribere ve... βραχέων.

...eut. XXIV, 3. — XXI, 15. — 11—13.

ὑεται, ἀναγραφάντα τὸν Σωτῆρα εἰρηκέναι
τοῦ αἰῶνος τούτου γεννῶσι, καὶ γεννῶν
καὶ γαμίσκονται," καὶ τὰ [2]) ἑξῆς, καὶ
τῷ τόπῳ τούτῳ τι πρὸς τοὺς Σαδδουκαίο
τοῦ ἐν ταῖς γραφαῖς ταῦτα δηλοῦσθαι.
Ματθαῖον ζητηθείη ἂν, ὁμοίως δὲ καὶ κα
κον· κατ' αὐτὸν γὰρ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησ
Σαδδουκαίοις· „οὐ διὰ [3]) τοῦτο πλανᾶσθε
τες τὰς γραφὰς, μηδὲ τὴν δύναμιν τοῦ
γὰρ ἐκ νεκρῶν ἀναστῶσιν, οὔτε γαμοῦσι
σκονται, ἀλλ' εἰσὶν [4]) ὡς οἱ ἄγγελοι οἱ
νοῖς." Ἕκαστος μὲν οὖν τῶν ἐπιστησάι
πορήσει ἡμῶν, ζητείτω ἀπὸ τῶν γραφῶν
τὰ ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος εἰρημένα περὶ τῶν μ
στασιν· ἡμεῖς δὲ τοιαῦτα φήσομεν, ὅτι πε
αἱ γραφαὶ, οὐκ αὐτολεξεὶ, οὐδ' ὥστε τοῖς
θῆναι, ἀλλ' ἐν τροπολογίᾳ· „σκιὰν [5]) γὰ
μος τῶν μελλόντων ἀγαθῶν," καὶ νομ

---

rum." Equidem respectu praecedd. et seq
τῶν ἀναστησομένων ἐσομένων ὡς οἱ ἐν

[redacted]

[illegible] ἀριθμῶν, καὶ διηγησάμενος γάμους [illegible] προηγουμένως λέγω δὲ ἐκ τῆς [illegible] ἐκλάβοι τις ἂν, ἀλλὰ περὶ ὧν καὶ [illegible], παραθέμενοι τὰ περὶ τοῦ γάμου [illegible] ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι· οἷον [illegible][1]) δύο υἱοὺς ἔσχεν, ἕνα ἐκ τῆς παιδίσκης, καὶ ἐκ τῆς ἐλευθέρας· καὶ ὁ μὲν ἐκ τῆς παιδίσκης, κατὰ [illegible] γεγέννηται[2]) ὁ δὲ ἐκ τῆς ἐλευθέρας, διὰ τῆς [illegible]“ οὐ πάντως στῆναί με δεῖ ἐπὶ τοῦ αἰσθη-[illegible] τῆς ἐλευθέρας, καὶ τῆς πρὸς τὴν παιδίσκην [illegible] ταῦτα γάρ ἐστιν ἀλληγορούμενα. Ἀλλ᾽ εἰ [illegible][3]) τούτου καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα [illegible] μητέρα αὐτοῦ, καὶ προσκολληθήσεται πρὸς τὴν [illegible] αὐτοῦ, καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν,“ [illegible] ἀκουστέον τοῦ λεγομένου, ὡς οὐδὲν μυστή-[illegible]λοῦντος. Τὸ γὰρ μυστήριον[4]) τοῦτο μέγα ἐστὶ, ὡς Παῦλός φησιν, εἰς Χριστὸν καὶ εἰς τὴν ἐκκλη-[illegible]αναφερόμενον· καὶ πρὸ βραχέος[5]) δὲ ἐκθέμενοι [illegible] τῆς γαμουμένης τῷ ἀδελφῷ τοῦ τετελευτηκότος [illegible]ς, ὡς ἐδυνήθημεν ἐξητάσαμεν τὸ βούλημα [illegible]. Εἰσὶ δὲ καὶ ἄλλοι μυρίοι περὶ γυναικὸς [illegible] νόμοι, ὡς περὶ τοῦ βιβλίου[6]) τοῦ ἀποστα-[illegible] περὶ τῶν δύο γυναικῶν ἐνὶ ἀνδρὶ γινομένων,

---

1) Gal. IV, 22. 23. Ed. Knapp. ἀλλ᾽ ὁ μέν κτλ., [illegible] ἀλλ᾽ ὁ (μὲν) κτλ.
2) H. et R. γεγένηται.
3) Cfr. Gen. II, 24. coll. LXX. virorum versione, et [illegible] V, 31. coll. edd. N. T.
4) Ephes. V, 32.
5) Edd. Huetianae: βραχέως. Forsan scribere ve[illegible]: βραχέων.
6) Deut. XXIV, 3. — XXI, 15. — 11—13.

ται, μηδὲν πλέον τῶν ὑπὸ τοῦ γράμ
νων δηλοῦσθαι, πλανᾶται μὴ εἰδὼς τ
τὴν δύναμιν τοῦ θεοῦ.

35. Ζητήσαι δ' ἄν τις, εἰ· „πλαν
τες τὰς γραφάς" λεγόμενον τοῖς Σ
προσιεμένοις ἄλλην γραφὴν ἢ τὴν νο
ἔχει καὶ ἐπὶ ἑτέρας παρὰ τὸν Μωσέα
Ὁ μὲν οὖν τις φήσει, καὶ αὐτὸ τοῦτο
Σαδδουκαίους, ὅτι μὴ προσιέμενοι τ
γραφὰς, πλανῶνται μὴ εἰδότες αὐτά
ἀρκεῖ πρὸς τὸ τὴν πλάνην ἐλέγχεσθ
καίων, τὸ μὴ εἰδέναι αὐτοὺς τὰς κατ
τῷ μὴ ἐκλαμβάνειν τὸν ἐν ταύταις
μέντοι γε πράγματά φησι μὴ εἰδέν
καίους, ἓν μὲν τὰς γραφὰς, ἕτερον δὲ
θεοῦ, ἀφ' ἧς δυνάμεως τὰ τῆς ἀναστά
ἡ καινὴ ἐν αὐτῇ ζωή. Δύναται δέ τις
ναμιν τοῦ θεοῦ εἰδέναι λέγεσθαι τ
ἀναφέρειν ἐφ' ἑαυτὸν [2]) τὸν Σωτῆρα·
θεοῦ δύναμίς ἐστι, καὶ θεοῦ σοφία, κ

οἱ Σαδδουκαῖοι, ὡς μὴ εἰδότες τὰς περὶ αὐτοῦ γραφάς, μηδὲ οἷα διακονήσεται τῇ ἐκ νεκρῶν ἀναστάσει τῶν σωθησομένων. Ὁ δὲ μὴ ἀρεσκόμενος τῷ διὰ τῆς τροπολογίας λύεσθαι τὸ περὶ τοῦ· „πλανᾶσθε,[1]) μὴ εἰδότες τὰς γραφάς, μηδὲ τὴν δύναμιν τοῦ θεοῦ·“ ἐπηπορημένον, δυεῖν θάτερον ποιήσει, ἢ ἀπιστήσει τοῖς ἐκκειμένοις ῥητοῖς, ὡς οὐ καλῶς ἀναγεγραμμένοις, τῷ μὴ ὑπὸ τὸν Σωτῆρα τὰ μὴ γεγραμμένα εἰρῆσθαι ὡς γεγραμμένα, ἢ τολμήσει ἀπιστῆσαι, ὡς οὐκ ἀληθεύσαντι τῷ Ἰησοῦ· καὶ τρίτος δ᾽ ἄν τις ἐπὶ τοὺς ἀποκρύφους καταφεύγων λόγους, ἔνθα δοκεῖ σαφέστερον τὰ περὶ τῆς μακαρίας γεγράφθαι ζωῆς, φήσει ἐπ᾽ ἐκείνας τὴν ἀναφορὰν εἶναι τῶν ἐνταῦθα γεγραμμένων ἐν τῷ· „πλανᾶσθε,[2]) μὴ εἰδότες τὰς γραφάς.“ Καὶ ὅρα, εἰ μὴ πάντοθεν ἀτόποις περιπεσεῖται διὰ τὸ φεύγειν τὴν τροπολογίαν· εἴτε γὰρ τῇ γραφῇ ἀπιστεῖ, παρὰ τὸν ἐκκλησιαστικὸν ποιήσει λόγον· εἴτε τῷ Ἰησοῦ, ὡς κατὰ σάρκα Ἰουδαῖος τὸ τοιοῦτο ποιήσει· εἴτε ἐπὶ τοὺς ἀποκρύφους καταφεύξεται, οὐκ ἐπὶ ὁμολογούμενον πρᾶγμα παρὰ τοῖς πεπιστευκόσιν ἐλεύσεται. Διόπερ ἐμοὶ οὐκ ἄλλως φαίνεται δύνασθαι λύεσθαι τό· „πλανᾶσθε,[3]) μὴ εἰδότες τὰς γραφάς, μηδὲ τὴν δύναμιν τοῦ θεοῦ· ἐν γὰρ τῇ ἀναστάσει οὔτε γαμοῦσιν, οὔτε γαμίσκνοται“ ἢ διὰ τῆς ἀνάλογον κειμένης ἀλληγορίας παρὰ τῷ Ἀποστόλῳ ἐν τῇ πρὸς Γαλάτας ἐπιστολῇ[4]) περὶ παιδίσκης καὶ ἐλευθέρας, ἀποδοθησομένης καὶ εἰς τὰς λοιπὰς γραφάς, ἔνθα περὶ ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς λέλεκταί τι. Καὶ

1) Matth. XXII, 29.
2) Ibid. XXII, 29.
3) Ibid. XXII, 29. 30. — H. et R. h. l., cfr. pag. 12. not. 3. coll. pag. 163. not. 3., γαμίσκονται.
4) Gal. IV, 22. 23.

ὥσπερ πλανῶνται οἱ, διὰ τὸ μὴ τροπολογεῖν
φητικὰ, οἰόμενοι μέλλειν ἡμᾶς μετὰ τὴν ἀ
ἐσθίειν καὶ πίνειν σωματικὰ βρώματα, ἐπεὶ
τῶν γραφῶν τοιαῦτα περιέχουσιν· οὕτως καὶ
γάμων γεγραμμένα καὶ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν
τες ἐπὶ τοῦ ῥητοῦ, καὶ οἰόμενοι συνουσίαις ἢ
τότε χρήσεσθαι, [1]) δι᾽ ἃς οὐδὲ σχολάζειν ἐστὶ τ
εὐχῇ δυνατὸν, ἐν μολυσμῷ πως ὄντων καὶ ἀκ
τινὶ τῶν χρωμένων ἀφροδισίοις.

36. Μετὰ ταῦτα ζητῶ, πότερον τό· „πλαν
μὴ εἰδότες τὰς γραφὰς, μηδὲ τὴν δύναμιν τοῦ
ἐπὶ μόνον ἀναφέρεται τό· „ἐν γὰρ [3]) τῇ ἀναστά
γαμοῦσιν, οὔτε γαμίσκονται“ ἢ καὶ ἐπὶ τό· „
σιν [4]) ὡς οἱ ἄγγελοι ἐν τῷ οὐρανῷ·“ οὐ γὰρ
ποῦ γραφῆς λέγονται οἱ σωθησόμενοι εἶναι ὡς
ἐν τῷ οὐρανῷ, εἰ μὴ ἄρα τις καὶ τοῦτο φήσει
σθαι ἐν τῷ· „σὺ [5]) δὲ ἀπελεύσῃ πρὸς τοὺς
σου μετ᾽ εἰρήνης, τραφεὶς ἐν γήρᾳ καλῷ·“
„προσετέθη [6]) πρὸς τὸ γένος αὐτοῦ·“ ἢ τῷ ἐν
νομίῳ λεγομένῳ [7]) περὶ ἀνθρώπου, ὡς τεταγμ
θεοῦ ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς· ἑαυτῷ δὲ τὴν λέξ

---

[1]) Cod. Holm. χρήσασθαι, Cod. Reg. (R
teste) χρῆσθαι. Huet.

[2]) Matth. XXII, 29.

[3]) Ibid. XXII, 30. H. et R. h. quoque l.,
167. not. 3., γαμίσκονται.

[4]) Ibid. XXII, 30. coll. pag. 163. not. 3.

[5]) Gen. XV, 15. LXX. interpretes: ἐν εἰρή

[6]) Ibid. XXXIV, 29. LXX. viri: καὶ προσ
αὐτοῦ.

[7]) Deut. IV, 32.

[redacted]

...ἑξῆς τούτῳ ἰδεῖν τό· „περὶ [1]) τῆς ἀ-
...νεκρῶν οὐκ ἀνέγνωτε τὸ ῥηθὲν ὑμῖν
, λέγοντος· ἐγώ εἰμι ὁ θεὸς Ἀβραάμ, καὶ
, καὶ ὁ θεὸς Ἰακώβ; Οὐκ ἔστιν [2]) ὁ θεὸς
ἀλλὰ ζώντων.“ Καὶ εἰς τοῦτο δὲ φήσο-
...ι δυνάμενος περὶ τοῦ ὑπάρχειν τὴν μέλ-
τοῖς ἀνθρώποις παραθέσθαι ἀπὸ προφη-
, τοῦτο οὐ πεποίηκεν, διὰ τὸ τοὺς Σαδ-
...νην προσίεσθαι [3]) τὴν Μωσέως γραφήν,
ἤδη αὐτοὺς συλλογισμῷ δυσωπῆσαι τοιοῦτό
ὁ θεὸς εἶπε Μωσεῖ· „ἐγώ [4]) εἰμι θεὸς
θεὸς Ἰσαάκ, καὶ θεὸς Ἰακώβ.“ ...
...ηματισεν αὐτῷ· ἤτοι οὖν ὁ θεὸς θεὸς ...-
θεὸς οὐκ ὄντων. Ἀλλ' ἄτοπον λέγειν, ὅτι
...ών· „ὁ ὤν, [5]) τοῦτό μοι ἐστιν ὄνομα“
ὄντων θεός ἐστιν· εἰ δὲ τοῦτο ἄτοπον,
...τι, καὶ ζώντων, καὶ ὑφεστηκότων, καὶ ...-
τῆς χάριτος ἧς αὐτοῖς ὁ θεὸς ἐδωρήσατο,
ἀναγορεύων αὐτῶν, καὶ λέγων· „τοῦτό [6])
μόσυνον αἰώνιον.“ Ζῶσιν ἄρα αἰσθανό-
...οῦ, καὶ τῆς χάριτος αὐτοῦ, ὁ Ἀβραάμ, καὶ
ὁ Ἰακώβ, καθ' ἕκαστον αὐτῶν ἰδίως χρη-

. XXII, 31. 32. coll. Exod. III, 6. 15.
N. T. l. l. vers. 31. περὶ δὲ τῆς κτλ.
achm. l. l. vers. 32. οὐκ ἔστιν ὁ Θεὸς νε-

R. προσιέσθαι.
III, 6. LXX. viri: ἐγώ εἰμι ὁ Θεὸς τοῦ
Θεὸς Ἀβραάμ κτλ.
III, 14. coll. LXX. virorum versione.
III, 15. coll. LXX. interpretum versione.

ὥσπερ πλανῶνται οἱ, διὰ τὸ μὴ τροπολογεῖν τὰ π
φητικά, οἰόμενοι μέλλειν ἡμᾶς μετὰ τὴν ἀνάστα
ἐσθίειν καὶ πίνειν σωματικὰ βρώματα, ἐπεὶ αἱ λέ
τῶν γραφῶν τοιαῦτα περιέχουσιν· οὕτως καὶ τὰ π
γάμων γεγραμμένα καὶ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν τηροῦ
τες ἐπὶ τοῦ ῥητοῦ, καὶ οἰόμενοι συνουσίαις ἡμᾶς
τότε χρήσεσθαι,[1]) δι' ἃς οὐδὲ σχολάζειν ἐστὶ τῇ προ
ευχῇ δυνατὸν, ἐν μολυσμῷ πως ὄντων καὶ ἀκαθαρ
τινὶ τῶν χρωμένων ἀφροδισίοις.

36. Μετὰ ταῦτα ζητῶ, πότερον τό· „πλανᾶσθε[2])
μὴ εἰδότες τὰς γραφὰς, μηδὲ τὴν δύναμιν τοῦ θε
ἐπὶ μόνον ἀναφέρεται τό· „ἐν γὰρ[3]) τῇ ἀναστάσει
γαμοῦσιν, οὔτε γαμίσκονται·" ἢ καὶ ἐπὶ τό· „ἀλλ'
σὶν[4]) ὡς οἱ ἄγγελοι ἐν τῷ οὐρανῷ·" οὐ γὰρ εὑρ
ποῦ γραφῆς λέγονται οἱ σωθησόμενοι εἶναι ὡς ἄγγ
ἐν τῷ οὐρανῷ, εἰ μὴ ἄρα τις καὶ τοῦτο φήσει
σθαι ἐν τῷ· „σὺ[5]) δὲ ἀπελεύσῃ πρὸς τοὺς
σου μετ' εἰρήνης, τραφεὶς ἐν γήρᾳ καλῷ·"
„προσετέθη[6]) πρὸς τὸ γένος αὐτοῦ·" ἢ τῷ ἐν
νομίῳ λεγομένῳ[7]) περὶ ἀνθρώπου, ὡς τεταγμ
θεοῦ ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς· ἑαυτῷ δὲ τὴν λέξ

---

1) Cod. Holm. χρήσασθαι, Cod. Reg. (R. teste) χρῆσθαι. Huet.

2) Matth. XXII, 29.

3) Ibid. XXII, 30. H. et R. h. quoque l., 167. not. 3., γαμίσκονται.

4) Ibid. XXII, 30. coll. pag. 163. not. 3.

5) Gen. XV, 15. LXX. interpretes: ἐν εἰρήνῃ.

6) Ibid. XXXIV, 29. LXX. viri: καὶ προσετέθη αὐτοῦ.

7) Deut. IV, 32.

[redacted]

τοῦτο ἴδειν τό· „περὶ [1]) τῆς [2])
... οὐκ ἀνέγνωτε τὸ ῥηθὲν ὑμῖν
, λέγοντος· ἐγώ εἰμι ὁ Θεὸς Ἀβραάμ, καὶ
καὶ ὁ Θεὸς Ἰακώβ; Οὐκ ἔστιν [3]) ὁ Θεὸς
ἀλλὰ ζώντων.“ Καὶ εἰς τοῦτο δὲ φήσο-
κ δυνάμενος περὶ τοῦ ὑπάρχειν τὴν μετὰ
τοῖς ἀνθρώποις παραθέσθαι ἀπὸ προφη-
τοῦτο οὐ πεποίηκεν, διὰ τὸ τοὺς Σαδ-
νην προσίεσθαι [4]) τὴν Μωσέως γραφήν,
θη αὐτοὺς συλλογισμῷ δυσωπῆσαι τοιοῦτό
ὁ Θεὸς εἶπε Μωσεῖ· „ἐγώ [5]) εἰμι Θεὸς
Θεὸς Ἰσαάκ, καὶ Θεὸς Ἰακώβ.“ ...
ηματισεν αὐτῷ· ἤτοι οὖν ὁ Θεὸς Θεὸς ...
Θεὸς οὐκ ὄντων. Ἀλλ' ἄτοπον λέγειν, ὅτι
ὤν· „ὁ ὤν, [6]) τοῦτό μοι ἐστιν ὄνομα“
ὄντων Θεός ἐστιν· εἰ δὲ τοῦτο ἄτοπον,
τι, καὶ ζώντων, καὶ ὑφεστηκότων, καὶ ...
ῆς χάριτος ἧς αὐτοῖς ὁ Θεὸς ἐδωρήσατο,
ἐναγορεύων αὐτῶν, καὶ λέγων· „τοῦτό [7])
μόσυνον αἰώνιον.“ Ζῶσιν ἄρα ...
ῦ, καὶ τῆς χάριτος αὐτοῦ, ὁ Ἀβραάμ, καὶ
ὁ Ἰακώβ, καθ' ἕκαστον αὐτῶν ἰδίως χρη-

XXII, 31. 32. coll. Exod. III, 6. 15.
N. T. l. l. vers. 31. περὶ δὲ τῆς κτλ.
ichm. l. l. vers. 32. οὐκ ἔστιν ὁ Θεὸς νε-

R. προσιέσθαι.
III, 6. LXX. viri: ἐγώ εἰμι ὁ Θεὸς τοῦ
Θεὸς Ἀβραάμ κτλ.
II, 14. coll. LXX. virorum versione.
II, 15. coll. LXX. interpretum versione.

ματίζων θεός· οὐ γὰρ γέγραπται· ἐγὼ θεὸς
καὶ Ἰσαὰκ, καὶ Ἰακώβ· ἀλλ' „ἐγώ [1]) εἰμι θεὸς
καὶ θεὸς Ἰσαὰκ, καὶ θεὸς Ἰακώβ.“ Καὶ οὕτως
γράψαν [2]) Ματθαῖος, καὶ Μάρκος, καὶ Λουκᾶς
μαι, παραστήσωσι τοῖς προσέχουσι τῇ ἀναγν
καθ' ἕκαστον αὐτῶν ὁ θεὸς θεός ἐστι, τοῦτ'
αὐτοῖς χαριζόμενος· οὐ γὰρ ἦσαν ὅμοιοι τοῖς
ἵνα συλληπτικῶς ὥσπερ ἐκείνων, οὕτω καὶ
θεὸς λέγηται· ἐπ' ἐκείνων μὲν γὰρ γέγραπται· „
τῶν Ἑβραίων ἀπέστειλέ με·“ ἐπὶ δὲ τούτων
ἵνα παραστήσῃ ὁ λόγος, ὅτι εἷς Ἀβραὰμ ἰσότ
ἔθνει Ἑβραίων ἐστίν· οὐ γὰρ ἐπίσης ἐστὶν ὁ
Ἀβραὰμ, καὶ θεὸς Ἑβραίων; Τὸ δὲ ὅμοιον
περὶ τοῦ θεὸν αὐτὸν εἶναι τοῦ Ἰσαὰκ, καὶ θεὸν
κὼβ, ὡς θεὸν τῶν Ἑβραίων. Τοιαύτης δὲ τιμ
σθαι νομίζω καὶ τὸν Ἠλίαν· διὸ ἀναγέγραπ
τετάρτῃ τῶν Βασιλειῶν· „ὁ θεὸς [4]) Ἠλιοῦ.“
οὖν Ἀβραὰμ θεὸς μόνον ἦν ὁ θεὸς, ὁμοίως δὲ
Ἰσαὰκ, καὶ τοῦ Ἰακώβ· τοῦ δὲ κρείττονος αὐτῶ
ρος ἡμῶν οὐ μόνον θεός ἐστιν ὁ θεὸς, ἀλλὰ
τήρ. Διὸ καλῶς λέγεται παρὰ τῷ Ἀποστόλῳ· „
τὸς [5]) ὁ θεὸς καὶ πατὴρ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χ
Οὗτος δὴ Ἰησοῦς Χριστὸς, οὗ εὐλογητὸς ὁ θεὸς κα
ἐχαρίσατο τοῖς γνησίοις αὐτοῦ μαθηταῖς τὸ τ

---

[1]) Exod. III, 6. coll. pag. 169. not. 5.

[2]) Matth. XXII, 32. coll. Marc. XII, 26. et Luc

[3]) Exod. VII, 16. LXX. viri: κύριος ὁ θ
Ἑβραίων ἀπέσταλκέ με πρὸς σέ.

[4]) II Regg. (IV Regg.). LXX. viri Ἠλιού,
et R. Ἠλιοῦ.

[5]) II Cor. I, 3.

[redacted]

πο[illegible] θεόν, ἀλλὰ καὶ πατέρα· φησὶ [illegible] πρὸς τὴν Μαριάμ· „πορεύ[1]) μου [illegible] πρὸς τὸν πατέρα μου· πο-ρεύου πρὸς τοὺς ἀδελφούς μου, καὶ εἰπὲ αὐτοῖς· ρος τὸν πατέρα μου καὶ πατέρα ὑμῶν, καὶ καὶ θεὸν ὑμῶν.“ Ἐγὼ δ' οἶμαι, ὅτι τότε ραάμ, καὶ τῷ Ἰσαάκ, καὶ τῷ Ἰακὼβ ἐχαρί-ηκέτι μόνον θεὸς ἢ αὐτῶν ὁ θεός, ἀλλ' ἤδη

Ὁ δὲ Λουκᾶς προσέθηκε τῷ· „οὐκ ἔστιν[2]) ; νεκρῶν, ἀλλὰ ζώντων“ κειμένῳ καὶ παρὰ καὶ Μάρκῳ, τό· „πάντες[3]) γὰρ αὐτῷ ζῶσιν·“ ἐγ ὁ τυχὼν ἔπαινος τῶν Πατριαρχῶν, ἅτε ίου Σωτῆρος ἡμῶν μαρτυροῦντος αὐτοῖς, οὐ ζῶσιν, ἀλλὰ καὶ ὅτι ὃ ζῶσι, θεῷ ζῶσι, καὶ ανί. Τοῦτο δὲ τό· „πάντες γὰρ αὐτῷ ζῶσι·“ τὰ τρόπῳ ἀσκεῖν καὶ ἡμᾶς ἀναλαβεῖν, ἵνα ἑνὶ ἄλλῳ ἢ τῷ θεῷ ζήσωμεν ἐν Χριστῷ. βραχυλογίᾳ ἀπόδειξιν ἐκ τῶν Μωσέως γραμ-ὲ μόνα ἐκεῖνα παραδεχομένοις ὡς θεῖα, περὶ ὺς Πατριάρχας, ἀκούσαντες[4]) οἱ ὄχλοι ἐξε-τὴν διδαχὴν ἀποδεχόμενοι τοῦ Σωτῆρος σο-καὶ δυναμένην τοὺς δυσπίστως ἔχοντας ἐπι-ρὸς αὐτόν.[5])

—

Joann. XX, 17. Ed. Lachm. οὔπω γὰρ ἀνα-τὸν πατέρα (μου).

th. XXII, 32. Marc. XII, 27. coll. pag. 169. Luc. XX, 38.

: XX, 38.

th. XXII, 33.

iuntur his verbis Orig. commentarii in Matth. ipti, qui Tom. III. ed. Ruaei a pag. 440. us-

que ad fin. pag. 829., ed. autem Huetii Tom. I. a p
203. usque ad finem ejusd. Tomi exhibentur. Restat
ries veteris interpretationis, quam nosmetipsi, mutato n
stro (cfr. prolegomena) consilio, in lectorum commod
statim adjiciamus.

SERIES

...TERIS [1]) INTERPRETATIONIS

...MENTARIORUM ORIGENIS

IN

MATTHAEUM

...dientes [2]) autem Pharisaei quod silentium impo... ...sset Sadducaeis, convenerunt in unum, et interro... ...us ex iis [3]) tentans eum: Magister, quod est majus ...um in lege? Ipse autem dixit iis: diliges Dominum ...um ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex ...te tua; hoc est maximum, et primum mandatum," [4]) ...m. Cum Dominus ad interrogationem Saddu..., esse resurrectionem audire nolentibus demon-

---

...Cfr. Tom. III. ed. Ruaei a pag. 830. usque ad ... coll. edd. Merlini a fol. 41. usque ad fol. 93. et ...genis in hunc ed. nostrae Tom. IV.

...Edd. M. et R. in textu: in illo tempore, audien...n etc., R. tamen in notis (quae Tom. IV. ejusd. ...nctae sunt): „Mss: Audientes autem etc." — Cfr. ...XXII, 34 — 38.

...M. et R. constanter: eis.

...Mss: „mandatum. Secundum autem simile est ...liges proximum tuum sicut te ipsum. In his duo...ndatis omnis lex et prophetae pendent. Cum ...s etc." R. (Cfr. Matth. XXII, 39. 40.)

strasset legis [1]) usus exemplo, sicut dixit Matthaeus, silentium Sadducaeis imposuit Jesus: volens ostendere, quoniam amaram et nocivam mendacii vocem obmutescere fecit claritas veritatis. Sicut ergo Salvator verbo doctrinae suae silentium imposuit Sadducaeis, et falsum dogma quod apud illos veritas putabatur, convicit fiducialiter: sic facient et Christi imitatores exemplis scripturarum, quibus oportet secundum sanam doctrinam omnem vocem obmutescere Pharaonis, in qua glorians dicit: „mea [2] sunt flumina, et ego feci ea:“ sicut scriptum est apud Ezechielem. Sadducaei ergo, qui dicunt resurrectionem non esse, interrogaverunt Salvatorem ea quae scripta existimantes silentium imponere ei. Sed nec Jesus dilecti discipuli ejus aliquando obstruuntur ab Proprium est enim, ut Sadducaeis silentium imp a Christo. Justus enim tacet quidem, sciens „tem tacendi, et tempus loquendi,“ non autem obmutesc sicut proprium est justi tacere, non autem obmut sic proprium est Sadducaeorum, vel omnium qui dacii sunt doctores, obmutescere quidem, non cere. Nam etsi obmutescunt, quantum ad rem, non tacent. Ideo et Dominus non homini dixit, sed „tace, [4]) et obmutesce:“ increpans illud cum Tamen Pharisaei, qui resurrectionem [5]) esse con audientes quod silentium imposuit Sadducaeis, conv runt in unum, videlicet resurrectionis dogmate pr lente, et congregati sunt qui non congregabantur, qua diu Sadducaeis silentium non imponeretur. Nihilos

---

[1]) M. et R. in textu: legis exemplo (sicut dixit Matthaeus) silentium etc., R. tamen in notis: „Mss: legis usus exemplo, sic dixit Matthaeus: Silentium etc.“

[2]) Ezech. XXIX, 9. [3]) Eccles. III, 7. [4]) Marc. IV, 39.

[5]) M. et R. in textu: resurrectionem consentiunt R. tam. in not.: „Mss: resurrectionem esse consentiunt.“

[illegible] [illegible] fuerint, propterea quod te- [illegible] probatio, tamen unus ex iis interroga- [illegible] ab eo discere, quae interrogabat, [illegible] Dominum[2]) nostrum. Omnem ergo homi- [illegible] non discendi gratia, sed tentandi causa, neque [illegible] interrogat aliquem doctorum de qua- [illegible], existimare debemus fratrem Pharisaei [illegible] Salvatorem interrogatione sua tentabat. Omnia [illegible] fiunt in sanctos Christi sive ab insidiatoribus, [illegible], in se suscipit universa: secundum ea [illegible] scripta sunt, tractare debemus et ea quae [illegible] sunt. Scriptum est enim, propter esurientes [illegible] dixisse: „esurii,"[3]) et „sitii;" et propter [illegible] peregrinos, et aegrotantes, et in carcere posi- [illegible] fui," et „hospes fui," et „in carcere fui," et [illegible] fui." Secundum consequentiam similitudinis ad- [illegible]: injurias passus sum, caesus sum, et tenta- [illegible] omnia. Et sicut in illis quae scripta sunt, [illegible] sermo Domini dicentis: „quamdiu[4]) uni ex mi- [illegible] fecistis, mihi fecistis:" sic cum injuriam passus [illegible], vel blasphematus, vel aliquid tale passus, [illegible] in eos, qui fecerunt, dicentem iis: quando [illegible] istis fecistis[5]) injuriam, me tentastis, me [illegible].

[illegible] Videamus nunc propositionem tentantis: „Magi- [illegible][6]) inquit, quod est mandatum majus in lege?" Ten- [illegible]: „Magister," quoniam non quasi discipulus

[1]) M. et R. et si etc.

[2]) M. et R. in textu: Dominum Deum, R. tamen in notis: „Mss: Dominum nostrum."

[3]) Matth. XXV, 35. — 36. [4]) Matth. XXV, 40.

[5]) M. et R. in textu: fecistis injuriam, me tentastis etc., R. tamen in notis: „Mss: fecistis injuriam, mihi fe- cistis, me tentastis etc."

[6]) Matth. XXII, 36.

Christi proferebat hanc vocem. Hoc autem manifestius erit ab exemplo, quod dicemus.[1]) Puta, pater filii sui pater est, et nemo eum proprie potest dicere patrem, nisi filius ejus; et mater filiae suae mater est, et nulla eam potest dicere matrem, nisi sola filia ejus. Sic et magister discipuli sui magister est, et discipulus magistri sui discipulus est. Propterea nemo potest dicere bene: „magister," nisi discipulus. Et vide nisi propter hoc, quia non omnes, qui dicunt eum magistrum, bene dicunt, sed hi soli qui habent discendi voluntatem ab eo, dicebat ad discipulos suos: „vos [2]) vocatis me magistrum, et Dominum, et bene dicitis: sum etenim." Bene ergo discipuli Christi vocant eum magistrum, et servientes verbo ipsius bene illum Dominum vocant. Unde bene dicebat Apostolus: „nobis [3]) autem unus Dominus Jesus Christus, per quem omnia, et nos per ipsum." Et illud considera quod ait: „satis [4]) est discipulo, ut fiat" non simpliciter sicut magister, sed „sicut magister ejus." Si quis ergo aliquid[5]) non discit a Verbo, nec tradit se ex toto animo suo, ut fiat dilecta plantatio ejus, dicit autem ei: „magister," frater est Pharisaei tentantis Christum, et dicentis ei: „magister." Sic et omnis qui dicit: „Pater [6]) noster, qui es in coelis," non debet habere „spiritum [7]) servitutis in timore, sed spiritum adoptionis filiorum." Qui autem non spiritum adoptionis filiorum habet, et dicit: „Pater [8]) noster, qui es in coelis," mentitur, cum non sit filius Dei, Deum patrem suum appellans. Interrogatio autem ipsa est talis: „quod [9]) est magnum mandatum in lege?" In

---

[1]) Edd. Merlini: dicimus. [2]) Ev. Joann. XIII, 13.
[3]) I Cor. VIII, 6. [4]) Matth. X, 25.
[5]) M. et R. in textu, ille: „aliquid," hic: „*aliquis*"; R. in notis: „Mss: aliquid."
[6]) Matth. VI, 9. [7]) Rom. VIII, 15.
[8]) Matth. VI, 9. [9]) Matth. XXII, 36.

[redacted]

num est ut de mandatorum differentia aliquid ex-
s. Quaedam enim mandata sunt magna, quae-
utem subsequentia: et sic per ordinem usque ad
mandata est requirendum. Si enim tentanti Pha-
et dicenti: „quod est majus mandatum in lege?"
spondisset, consequenter existimaremus [1]) non esse
um majus altero mandato. Nunc autem cum re-
as dicat: „diliges [2]) Dominum Deum tuum ex toto
uo, et ex tota anima tua, et ex tota mente tua.
st magnum mandatum et primum," necessariam
us sententiam de mandatis, quoniam et sunt magna,
et inferiora usque ad minima. Adhuc autem et il-
ndendum, quod Pharisaeus quidem [3]) interrogavit:
d est magnum mandatum in lege?" Dominus autem
ndens ei docet nos, quia non solum magnum est
tum diligere Dominum, sed etiam primum. Pri-
autem non ordine scripturae, sed dignitate virtutis.
et quasi conveniens huic loco est attendendum, quia
i multis mandatis constitutis, ita nunc magnum hoc,
um dixit mandatum: „diliges [4]) Dominum Deum
ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota
tua." Secundum [5]) autem simile est priori, et pro-
nitudinem magnum: „diliges [6]) proximum tuum [7])
e ipsum," ut secundum hoc intelligamus, et aliud
uod sit magnitudine et ordine tertium, aliud vero
m: et sic per ordinem dinumerans legis mandata,

Edd. Merlini: existimabamus.
Matth. XXII, 37. 38.
Deest „quidem" in textu edd. R. et M., R. tamen
: „Mss: quod Pharisaeus quidem etc." — Matth.
36.
Matth. XXII, 37.
M. et R. in textu: secundum et simile etc., R. ta-
notis: „Mss: secundum autem simile etc."
Matth. XXII, 39. [7]) Deest „tuum" in ed. Ruaei.

accipiens a Deo sapientiam, ordinet ea quis us minimum. Quod opus nullius alterius est, nisi solius, qui est Dei virtus,[1]) et Dei sapientia. A ribus igitur Mosis[2]) usque ad Salvatoris adventu legeretur lex, forsitan quaerebatur, quod esset n mandatum in ea. Neque[3]) enim interrogasset ho risaeus, nisi diu[4]) apud illos de hoc quaesitum et non inventum, donec veniens[5]) Jesus docuit n lum quod esset magnum, sed etiam primum, e esset secundum simile priori. Ipsius ergo est opu nire et tertium, et quartum, et reliqua. Quaeres si est aliquod mandatum non habens utrumque, ut et primum sit et magnum, sed unum ex iis. Et tale aliquid dicit Apostolus ad Ephesios: „honora[6] trem tuum et matrem, — quod est mandatum pri in promissione —, ut bene sit tibi, et eris longaevus per terram." Ergo primum quidem, non autem et m gnum: „honora patrem tuum et matrem:" et si est i quod magnum quidem, non autem et primum, quae differentiam magnitudinis mandatorum. Et quia ad co parationem quidem mandatorum sunt alia minima, v est ad exemplum proferre quod ipse Dominus ait: „[7] quis solverit unum de mandatis his pusillis, et docue sic homines, minimus vocabitur in regno Dei." Et S vator quidem tradens quod esset[8] magnum mandatum, primum, ad interrogationem Pharisaei tentantis; adjeci autem et secundum simile priori, quod erat: „dilige

---

1) I Cor. I, 24. 2) M. et R: Moysi.
3) Edd. Merlini: nec enim etc.
4) Edd. Merlini: „diu," ed. Ruaei: „quia."
5) M. et R. in textu, ille: „veniens," hic: „invenie R. in notis: „Mss: donec veniens etc."
6) Ephes. VI, 2. 7) Matth. V, 19.
8) Ibid. XXII, 39. — 40. coll. Lev. XIX, 18.

sicut te ipsum," addit dicens: „in his
s omnis lex et propheta pendent." Apo-
Romanos dicit: „non [1]) moechaberis, non
rtum facies, et si quod est aliud manda-
bo recapitulatur: diliges proximum tuum
Videamus ergo utrum aliud est, pen-
gem et prophetas in his duobus mandatis
ei et proximi, aliud autem, recapitulari
m in hoc mandato: „diliges proximum
psum:" aut omnia mandata et pendent et
n utroque mandato. Dicet [2]) ergo aliquis,
latis mandata, et a primo quidem et ma-
cundum et simile primo; a secundo au-
sic deinceps omnia, quae sunt post secun-
a praecedentibus; et Apostolum quidem
iderationem rei dixisse, pendere omne
andato: „diliges [3]) proximum tuum sicut
latorem autem docuisse, quoniam domi-
it omnium mandatorum haec duo man-
tem discutiens quaeret, quomodo dictum
[4]) moechaberis, non occides, [5]) non fur-
si quod aliud est mandatum in lege, in
pitulatur: diliges proximum tuum sicut te
ergo: et illud mandatum: „diliges [6]) Do-
uum ex toto corde tuo, et ex tota anima
mente tua," recapitulatur in eo mandato:
um tuum sicut te ipsum." Quomodo au-

III, 9. — Lev. XIX, 18.
R. in textu: „dicit," R. tamen in notis:
"
IX, 18. [4]) Rom. XIII, 9. — Levit. XIX, 18.
, cfr. pag. huj. not. 1., in notis: „Mss. non
ilsum dices, non furtum facies, et si etc."
XXII. 37. — Levit. XIX, 18.

accipiens a Deo sapientiam, ordinet ea quis
minimum. Quod opus nullius alterius est, n
solius, qui est Dei virtus,[1]) et Dei sapientia.
ribus igitur Mosis[2]) usque ad Salvatoris adven
legeretur lex, forsitan quaerebatur, quod esset
mandatum in ea. Neque[3]) enim interrogasset
risaeus, nisi diu[4]) apud illos de hoc quaesitu
et non inventum, donec veniens[5]) Jesus docui
lum quod esset magnum, sed etiam primum,
esset secundum simile priori. Ipsius ergo est o
nire et tertium, et quartum, et reliqua. Quaer
si est aliquod mandatum non habens utrumqu
ut et primum sit et magnum, sed unum ex iis.
tale aliquid dicit Apostolus ad Ephesios: „hono
trem tuum et matrem, — quod est mandatum
in promissione —, ut bene sit tibi, et eris long
per terram."[6] Ergo primum quidem, non auten
gnum: „honora patrem tuum et matrem:" et s
quod magnum quidem, non autem et primum,
differentiam magnitudinis mandatorum. Et quia
parationem quidem mandatorum sunt alia minim
est ad exemplum proferre quod ipse Dominus a
quis solverit unum de mandatis his pusillis, et
sic homines, minimus vocabitur in regno Dei."[7]
vator quidem tradens quod esset magnum mand
primum, ad interrogationem Pharisaei tentantis;
autem et secundum simile priori, quod erat: „

---

[1]) I Cor. I, 24. [2]) M. et R: Moysi.
[3]) Edd. Merlini: nec enim etc.
[4]) Edd. Merlini: „diu," ed. Ruaei: „quia."
[5]) M. et R. in textu, ille: „veniens," hic: „inv
R. in notis: „Mss: donec veniens etc."
[6]) Ephes. VI, 2. [7]) Matth. V, 19.
[8]) Ibid. XXII, 38. — 40. coll. Lev. XIX, 18

... sicut te ipsum;" addit dicens: „in his ... mandatis omnis lex et prophetae pendent." Apo... autem ad Romanos dicit: „non [1]) moechaberis, non ..., non furtum facies, et si quod est aliud manda... hoc verbo recapitulatur: diliges proximum tuum ... te ipsum." Videamus ergo utrum aliud est, pen... legem et prophetas in his duobus mandatis ... Dei et proximi, aliud autem, recapitulari ... mandatum in hoc mandato: „diliges proximum ... te ipsum:" aut omnia mandata et pendent et ... in utroque mandato. Dicet [2]) ergo aliquis, ... mandatis mandata, et a primo quidem et ma... secundum et simile primo; a secundo au..., et sic deinceps omnia, quae sunt post secun... pendere a praecedentibus; et Apostolum quidem ... considerationem rei dixisse, pendere omne ... a mandato: „diliges [3]) proximum tuum sicut ...." Salvatorem autem docuisse, quoniam domi... habent omnium mandatorum haec duo man... autem discutiens quaeret, quomodo dictum ... „non [4]) moechaberis, non occides, [5]) non fur..., et si quod aliud est mandatum in lege, in ... recapitulatur: diliges proximum tuum sicut te ..." Dicet ergo: et illud mandatum: „diliges [6]) Do... Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima ... ex tota mente tua," recapitulatur in eo mandato: ... proximum tuum sicut te ipsum." Quomodo au-

---

[1]) Rom. XIII, 9. — Lev. XIX, 18.

[2]) M. et R. in textu: „dicit," R. tamen in notis: ...: dicet etc."

[3]) Levit. XIX, 18. [4]) Rom. XIII, 9. — Levit. XIX, 18.

[5]) R. h. l., cfr. pag. huj. not. 1., in notis: „Mss. non ...des, non falsum dices, non furtum facies, et si etc."

[6]) Matth. XXII. 37. — Levit. XIX, 18.

tem verum sit quod ait: „et[1]) si quod aliud est m datum, in hoc verbo recapitulatur:" nisi et manda quod positum est de dilectione Dei, recapituletur in cundo, et simili priori? Et si primum mandatum rec tuletur in secundo, necesse est majus esse secundum ore. Recapitulatur ergo omne mandatum, sed et mum illud et magnum in hoc secundo: „diliges[2]) pr mum tuum sicut te ipsum:" quoniam diligentes nos ipsos si quid fecerimus, et ipsum diligimus Deum factus est auctor dilectionis nostrae, ut alterutrum di mus, et diligamur ab invicem. Gratias enim agem eo, quod rationabiles sumus, et vocati sumus ad Dei ag tionem, et consequimur beneficia ejus et gratiam, recap tulamus Dei dilectionem in secundo, et simili prim Magnum ergo et primum mandatum in lege est hoc: „diliges[3]) Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota mente tua."[4]) Subtrahit[5]) autem de magnitudine ejus, et de primatu ipsius, qui subtrahit aliquid de toto illo mandato, id est, aut de eo quod ait: „ex toto corde," aut „ex tota anima," aut „ex tota mente." Et forsitan omnes, qui diligunt Deum, et Dominum suum, nisi et[6]) sequentes partes impleverint, et ex toto corde dilexerint, et ex tota anima, et ex tota mente, ex parte servant mandatum; hi autem soli magnitudinem ejus in se suscipiunt et primatum, qui non solum diligunt Dominum Deum suum, sed etiam tria illa susceperint, id est, ut ex toto cordo suo apud se illam totam recondant, et operationes ejus, et cogitationes ejus:

1) Rom. XIII. 9. 2) Levit. XIX, 18.
3) Matth. XXII, 37.
4) Deest h. l. „tua" in edd. M. et R.
5) Subtrahit autem — aut „ex tota anima," aut „ex tota mente." Desunt haec verba in edd. Merlini.
6) Deest „et" in ed. R.

tota anima sua, id est, ut parati sint ponere eam
pietate Dei qui universa creavit, quando utilitas exe-
Verbi, ex eo quod ex tota anima diligit Deum, ita
illa pars animae evellatur[1]) ad aliquam rem quae
e est aliena: et in tota mente sua[2]) nihil aliud co-
tes vel proferentes nisi ea quae Dei sunt. Et vide
ntes cor quidem accipere pro intellectu, qui est in
ligibilibus speculans, et ostendens fontem et princi-
a eorum quod est Deus, mentem autem ad profe-
las res: mente enim proferimus singulas res, et per
nquodque significatum quasi mente nostra inambula-
, atque proferimus. Et si quis ingeniose intelligat
ndatum, quod de dilectione positum est in omnibus
tribus quae sunt nominata, et consideraverit in sin-
quibusque fidelibus Dei dilectionem, inveniet forsit-
ptum mandatum aut apud unum forsitan, vel secun-
, vel tertium, et hoc si fuerit datum in omnibus, aut
dilectionem minus habentem, vel modicum, vel am-
, aut ex eo quod dicit „ex toto corde," aut ex eo
d sit „ex tota anima," aut „ex tota mente."

3. Simile est et[3]) secundum mandatum priori, quo-
i est dilectio hominis qui factus est secundum imagi-
Dei, forsitan et secundum similitudinem. In expo-
ie autem mandati quod est de dilectione proximi
um, etiam haec sunt discenda.[4]) Quoniam secun-
quod dictum est in decimo psalmo: „qui[5]) diligit
itatem, odit animam suam:" et secundum quod in
erbiis dicitur: „qui repellit disciplinam, odit se ip-
" manifestum est, quoniam nemo diligens iniquitatem
t proximum suum sicut se ipsum, cum nec se ipsum

---

[1]) R. in notis: „Mss: avellatur etc."
[2]) M. et R. nostra. [3]) Deest „et" in ed. R.
[4]) R. in notis: „Mss: dicenda."
[5]) Psalm. XI, 6. (X.). — Prov. XV, 32.

diligat; et nemo repellens disciplinam diligit pr
suum sicut se ipsum, quippe qui nec ipsum se
et ita fit, ut qui diligit iniquitatem, et odit
suam, nec possit servare secundum mandatum. S
et qui repellit disciplinam, peccatum[1]) diligit
qui repellit aliquod verbum disciplinae Dei, odit
suam.

4. Post haec quaeres, quomodo omnis lex
phetae pendent in duobus istis mandatis. Videt
textus ostendere, quod omnia quaecumque sunt
vel in Exodo, vel in Levitico, vel in Numeris,
Deuteronomio, pendeant in his duobus mandatis.
modo autem lex quae posita est de leprosis, vel de
sanguinis patientibus, vel de menstruatis mulierib
deant in istis mandatis? Adhuc autem quomodo
phetia, quae de Jerusalem captanda posita est,
Aegypti apud Jesaiam[2]) caeterosque prophetas, q
et visio Tyri, vel quaecumque prophetantur de T
de principe Tyri, quomodo etiam visio quadrup
deserto apud Jesaiam, pendeant in duobus istis m
Quod autem videtur mihi in hoc loco, hujus
Qui omnia implevit quae scripta sunt de Dei d
et proximi, dignus est maximas gratias a Deo p
quibus praepositus est sapientiae sermo per S
sanctum, per quem sermo scientiae qui secund
tum est. Dignus autem constitutus his omnib
exsultat[3]) in sapientia Dei, plenum habens cor
dilectione, et totam animam lumine scientiae ill
et totam mentem verbo Dei. Consecutus auten
modi dona ex Deo, profecto intelligit, omnem l
prophetas partem aliquam esse ex omni sapientia,

---

[1]) R. in notis: „Mss: peccatum aliquod dili
[2]) M. et R. constanter, ille: „Esaiam," hic: „
[3]) M. et R. constanter: exultat.

intelligit, omnem legem et prophetas pendere, e a principio dilectionis Domini Dei, et pro- quoniam perfectio pietatis in dilectione consi- ientia quidem sunt et ista quae diximus: ta- monstrationem magnitudinis ejus nihilominus ista subjungere: „caritas [2]) patiens est, beni- ritas non inflatur, non agit perperam, non est non irritatur, non cogitat malum, non gaudet itatem, congaudet autem veritati, omnia susti- nia credit, omnia sperat; caritas nunquam ex- mo enim pusillanimis constitutus caritatem ha- ntrarium aliquid faciens benignitati, neque ze- quem habuerunt patriarchae adversus Joseph, et Maria contra Mosem. Et nemo inflatus ionem, neque perperam aliquid agens, nec qui am excitatur. Item nemo cogitans malum, ca- et in corde coinquinatus. Qui caritatem ha- iam de aliqua re injusta gaudet, sed semper gaudet. Qui caritatem habet, omnia acciden- mala, et non pro parte credit, sed omnia cre- ex parte sperat, sed omnia sperat, nec est sustinet dilectio, sed omnia sustinet. Et quo- nunquam excidit, confidens Apostolus totam cepisse dicebat: „quis [4]) nos separabit a ca- Tribulatio, an angustia, an fames, an nudi- iculum, an gladius? sicut scriptum est: quo- er te mortificamur tota die, existimati sumus cisionis.“ Propter dilectionem enim dicebat: is omnibus superamus propter eum qui di-

---

l. Merlini: et proximi. Et quoniam — con- ientia etc.

or. XIII, 4—8. M. et R. constanter: charitas. in notis: „Mss: suffert.“

n. VIII, 35. 36. coll. Psalm. XLIV, 22.

n. VIII, 37.

lexit nos." Ex caritate enim nunquam excidente er illae voces dicentis:[1]) „confido enim, quia neque mo neque vita, neque angeli, neque principatus, neque pra sentia, neque futura, neque virtutes, neque altitudo, neq profundum, neque alia[2]) aliqua creatura poterit nos se parare a caritate Dei, quae est in Christo Jesu Domin nostro." Et quoniam habebat duo Apostolus dilection mandata, Dei et proximi, ideo habebat in se totius leg et prophetarum manifestata mysteria, ut intelligens ca ceret, quoniam omnis lex et prophetae in his duob mandatis pendent.

5. „Congregatis[3]) autem Pharisaeis, interrogavit Jesus dicens: quid vobis videtur de Christo? cuju filius? Dicunt ei: David. Dicit iis Jesus: quomodo David in spiritu Dominum eum vocat, dicens: dix minus Domino meo: sede a dextris meis, donec inimicos tuos scabellum pedum tuorum? Si ergo Dominum eum vocat, quomodo filius ejus est? E poterat respondere ei verbum, nec ausus est quis illa hora interrogare eum[4]) quidquam." Verba ipsa posita sunt in Psalmo centesimo nono: „dixit minus Domino meo: sede a dextris meis, donec inimicos tuos scabellum pedum tuorum." Quaesi tentibus autem Pharisaeis, quoniam qui dixit quid Dominus Deus, ad quem autem dixit, secundus Do Christus, interrogat eos Salvator dicens: „quid[6]) videtur de Christo? cujus est filius?" Et ad responsi

---

[1]) R. in notis: „Mss: dicentes." Rom. VIII, 38.

[2]) M. et R. in textu, ille: „neque alia aliqua et hic: „neque aliqua etc." R. in notis: „Mss: neque a aliqua etc."

[3]) Matth. XXII, 41 — 46. [4]) Deest „eum" in ed. I

[5]) Psalm. CX, 1. (CIX.)

[6]) Matth. XXII, 42. — 45. coll. pag. huj. not. 3.

[redacted]

ixerunt: „David,“ addit dicens: „si David
n vocat, quomodo filius ejus est?“ Digna
it videamus, quid [1]) volens proponat Salva-
quaestionem de Christo, ut responderent
etur, et quae fuit causa ut non possint [2])
nsum. Et simpliciter [3]) aliquis ex discu-
) dicet, quia voluntas Salvatoris fuit haec,
et Pharisaeorum audaciam multas proposi-
entium ei, similiter et Sadducaeorum, qui
ei de septem fratribus, et una uxore eo-
m ergo multa proponentes Pharisaei et Sad-
l dicere videbantur, et hoc facientes non
i discere cupiebant, sed tentabant Christum,
antur legis esse doctores, cum non essent:
arium fuit et Dominum interrogationem pro-
rofitentibus legis habere se scientiam, ut co-
arguerct eos, cum responsum ad interrogata
, ipse ad omnia respondens: quoniam ipse
us erat, secundum professionem doctoribus
manifestare et tradere doctrinam divinam,
: ipsum prophetam, qui erat fastigium pro-
iebant. Adhuc autem, cui haec expositio
ens dicit. Propterea et sic adjicit scriptura
ens: „et [7]) nemo poterat respondere ei ver-
sus quisquam ex illa hora interrogare eum

notis: „Mss: quid volens Salvator propo-
s etc.“
uaei: possent.
R. in textu: „simplicior,“ R. tamen in no-
mpliciter.“
„ista“ in ed. R. [5]) Deest „sic“ in edd. Merlini.
R. in textu: „ideo fuit et — proponere eis
R. tamen in notis: „Mss: ideo necessarium
oponere eis.“
a. XXII, 46. coll. pag. 184. not. 3. et 4.

verbum." Causa autem, ut non essent ausi in
cum postmodum verbum, haec fuit, quia inter
spondere ei non potuerunt. Si enim interroga
fuisset ex voluntate discendi, nunquam talia in
suisset, ut postmodum non essent ausi interrog
tentantes interrogabant: ideo obstruere eos vol
rogatione sua, ut erubescentes quiescant ab aud
et postmodum nihil interrogent eum. Haec s
intellectum simplicis interpretatoris sumus locuti.

6. Nos autem dicimus, quoniam cognoscebat
Salvator et Dominus noster, factum [1]) quidem e
David secundum carnem, praedestinatum autem f
in virtute: et quoniam haec omnia erat, quae ip
docens dicebat: „ego [2]) sum via, veritas et vita:
janua: ego sum resurrectio: ego sum panis viv
coelo descendi:" et sciens, esse se ante nativitat
ipsius Abrahami, [3]) propter quod et dicebat: „ante
ham ego sum:" et sciens quoniam Sapientia erat
bum vivum: — Sapientia quidem, quam Deus creavi
cipium viarum suarum in opera sua, Verbum aute
erat in principio apud Deum, Deus Verbum -
omnia de se [6]) ipso cognoscens, et videns Ph
quia illud quidem, quod secundum dispensatio
manam et propter homines erat ut capere possi
bant ex divinis scripturis, quoniam de semine er
secundum carnem, forsitan autem quoniam et
eum arbitrabantur filium esse David: videns aute
eos esse ab intellectu divinitatis suae, secundu

---

[1]) Rom. I, 3. 4.
[2]) Ev. Joann. XIV, 6. X, 9. X, 25. VI,
[3]) M. et R. constanter: Abrahae.
[4]) Ev. Joann. VIII, 58.
[5]) Prov. VIII, 22. — Ev. Joann. I, 1. 2.
[6]) Deest „se" in ed. R.

[redacted]

erat universae creaturae, nullius filius consti-
tui, qui super omnia est, arguere [1]) volens ti-
cistimationem eorum de se, et provocare eos
suis, ut velint ascendere Verbo, et dicere [2])
quod Deus Verbum erat, qui erat in principio
, in primis quidem dixit: „quid [3]) vobis vi-
iristo? cujus est filius?" Ita respondentibus,
s: „David," iterum iis respondit manifestans
ı divinitatis suae, quae demonstrabatur in ipso
almi, dicens: „dixit [4]) Dominus Domino meo:
tris meis, donec ponam inimicos tuos scabel-
tuorum:" ut etsi tunc ei respondere non
ıen occasionem acciperent ex verbis ipsius, ut
num considerantes, aliquid amplius sentirent
qui non solum excedens erat humanam na-
etiam caeteras genitas, secundum quod ait:
ıdoribus sanctorum ex utero ante luciferum
Non enim specialiter designavit in splendori-
ium sanctorum, sed generaliter de omnibus
est, non solum hominum, sed etiam angelo-
: „in splendoribus sanctorum ex utero ante
enui te." Et si quidem sapienter consideras-
l: „juravit [6]) Dominus, nec eum poenitebit:
dos in aeternum secundum ordinem Melchise-
jecissent utique se sicut discipuli tali Salvatori
a Deo erat transmissus magister, atque sacer-
causa fuit, propter quam Pharisaei non potue-
ıdere sermonibus Christi, ista: quoniam nihil

---

et R. in textu: „arguere titubantem," R. tamen
Mss: arguere volens titubantem."
et R. in textu: „et videre etc.," R. tamen in
ı: et dicere etc."
tth. XXII, 42. [4]) Psalm. CX, 1. (CIX.)
ılm. CX, 3. (CIX.) [6]) Ps. CX, 4. (CIX.)

magnum de Christo in sanctis scripturis positum sci bant, sed tantummodo de dispensatione ejus humana, nec ipsam digne divina dispensatione. Puto enim, qu nec illud sciebant, quod dixit: „ecce[1]) virgo in ut concipiet, et vocabitur nomen ejus Emmanuel:" nec illu „ecce[2]) orietur stella[3]) ex Jacob:" de nativitate vide cet Christi.

7. Hoc autem ipsum, quod dicit in Psalmo: „dixit Dominus Domino meo: sede a dextris meis, donec p nam inimicos tuos scabellum pedum tuorum:" opportu nius quidem exponet quis, cum ipsum sibi exponere pr posuerit Psalmum. Et nunc tamen sensum ejus levi degustemus. Nec tibi describas sensibiles sessiones, duas cathedras, et sedentes super eas humano schem Patrem et Filium; sed intellige haec moraliter dici regno Dei, et de regno Filii, quod a Patre est stabilit et est semper ad dexteram[5]) Patris. Si quis autem h moraliter intelligi non vult, exponat, quomodo et hoc verum, quod ait: „dixit[6]) Dominus Domino meo: s a dextris meis:" et illud quod alibi dicit: „sedere[7]) tem ad dexteram meam, et ad sinistram, non est me dare vobis,[8]) sed quibus paratum est a patre meo." C gendus est ergo dicere, qui non vult haec intelligere dig secundum magnitudinem sensus Christi, quoniam aliquand quidem ad dexteram sedet Patris, aliquando autem, dign tatem hujusmodi derelinquens sedendi ad dexteram P tris, privatim sedet cum iis, quibus paravit Pater, ut s deant ad dexteram ejus,[9]) vel ad sinistram. Item adhu

---

[1]) Jes. VII, 14. [2]) Num. XXIV, 17.

[3]) Deest „stella" in ed. R. [4]) Ps. CX, 1. (CIX

[5]) M. et R. constanter: dexteram.

[6]) Psalm. CX, 1. (CIX.) [7]) Matth. XX, 23.

[8]) R. in notis: „deest *vobis* in Mss."

[9]) M. et R. in textu, ille: „ad dexteram ejus," hic „ad dexteram;" R. in notis: „Mss: ad dexteram ejus."

pendus est dicere, quoniam ad dexteram quidem sedens Patris, adhuc inimicos habet. Tamdiu¹) enim sedet ista cum, donec ponantur a Patre scabellum pedum Christi. Cum vero desierit sedere ad dexteram Patris, tunc jam non habebit inimicos, cum sedere ad dexteram ipsius vel sinistram coeperint secundum ordinationem Patris, qui prius fuerant scabellum pedum ipsius. Et ita fit, ut sedentium aliqui in loco priori sedeant Patris. His autem quid magis ridiculum potest esse? Deinde corporaliter volens intelligere sessionem, inveniens in eodem Psalmo, quoniam et Filius ad dexteram sedet Patris, secundum quod ait: „dixit²) Dominus Domino meo: sede a dextris meis:" et Pater sedet ad dexteram Filii, secundum quod in sequentibus declaratur, dicens: „Dominus³) a dextris est⁴) tuis, confringet⁵) in die irae suae reges." Nos autem dicimus, non esse necesse, corporalem considerationem introducere in his, quae spiritualiter sunt intelligenda. Nam moraliter et Filius ad dexteram Patris est, et Pater ad dexteram Filii semper.

8. Quomodo et inimici Salvatoris ponuntur a Patre scabellum pedum ejus, congruum est videre digne, secundum benignitatem Dei ponentis inimicos ejus scabellum pedum ipsius. Nec enim est existimandum, similiter ponere Deum inimicos Christi scabellum pedum ejus, quemadmodum ponuntur inimici sub pedibus regum terrenorum exterminantium proprios inimicos. Nonne illi sine misericordia conculcant adversarios proprios? Deus autem non ad perditionem ponit inimicos Christi scabellum pedum ejus, sed ad salutem ipsorum, sicut proferemus scripturarum sanctarum exempla id ipsum significantia.

---

¹) M. et R. constanter: tandiu. ²) Ps. CX, 1. (CIX.)
³) Psalm. CX, 5. (CIX.) ⁴) Deest „est" in ed. R.
⁵) R. in notis: „Mss: confregit in die etc."

Scriptum est enim in Lamentationibus Jeremiae[1]) in secundo Aleph: „quomodo[2]) contenebricavit Dominus in ira sua filiam Sion? dejecit de coelo in terram gloriam Israel, et non fuit memor scabelli pedum suorum." vide, quoniam, quandoquidem erat Israel scabellum pedum Dei, in coelo erat gloriosus; postquam autem dejectus, ut non sit scabellum pedum ejus, desiit esse in coelo. Attende enim diligenter quod ait: „dejecit de coelo in terram gloriam Israel, et non fuit memor scabelli pedum suorum." Item et illud: „coelum[3]) mihi sedes, terra autem scabellum pedum meorum:" non ignominiam, sed gloriam significat terrae, quae de Deo dicam aliquam et novissimam intelligit partem, quae moraliter appellatur pedes ejus. Sic et ecclesia super terram in initiis quidem culturae Dei et[4]) notitiae Dei, scabellum est[5]) pedum ejus; sicut et poenitentiam agens mulier illa peccatrix ad pedes erat Jesu in principiis poenitentiae suae: nec enim poterat unguentum odoris actuum suorum bonorum effundere super caput Christi. Opportunabile enim[6]) erat ei vel[7]) secus pedes Domini stare et ungere. Et unusquisque nostrum se intelligens esse qualem dicit Apostolus: „eramus et nos aliquando sine intellectu, increduli, errantes, et servientes desideriis et voluptatibus variis," videbit quomodo, quandoquidem talis erat priusquam lavaretur ab illis, inimicus fuerat Christi, inimicus justitiae, veritatis, sapientiae, pacis. Postquam autem benignitas apparuit Salvatoris nostri Dei, primum factus

1) Edd. M. constanter: Hieremiae.

2) Thren. II, 1. 3) Jes. LXVI, 1.

4) R. in notis: „Mss: et notitiae Christi, scabellum est pedum ejus."

5) Deest „est" in edd. M. et R.

6) M. et R. in textu: „enim erat," R. tamen in notis: „Mss: enim erat ei."

7) Edd. Merlini: velut.

[redacted]

n pedum Christi. Et ego confidens [1]) quoniam
mnus scripturae, non dubito affirmare, quoniam
Filio Pater: „sede [2]) a dextris meis, donec po-
nicos tuos scabellum pedum tuorum.“ Et Apo-
ı prima ad Corinthios talem introducit sensum
e, ut ad subjectionem intelligamus eorum, qui
o fuerant inimici, fieri eos scabellum pedum
hoc modo dicens: „nunc [3]) autem Christus re-
a mortuis, primitiae dormientium factus est: quo-
idem per hominem mors, et per hominem resur-
ortuorum. Sicut enim in Adam omnes moriun-
t in Christo omnes vivificabuntur. [4]) Unusquis-
m in suo ordine: initio Christus, deinde hi, qui
isti, qui in adventu ejus crediderunt: deinde finis,
diderit regnum Deo et Patri, cum evacuaverit
principatum et potestatem et virtutem. Oportet
m regnare, donec ponat omnes inimicos [5]) ejus
ibus ejus. Novissima autem inimica destruetur
mnia enim subjecit sub pedibus ejus. Cum au-
t, quia omnia subjecta sunt ei, manifeste praeter
i subjecit ei omnia. Cum autem subjecta illi fu-
nia, tunc et ipse Filius subjectus erit ei qui sibi [6])
omnia, ut sit Deus omnia in omnibus.“ Horum
omnium manifestationem fecimus in proprio loco.
ien, quomodo in omnibus istis nomen subjectio-
lutem ponitur subjectorum.

In [7]) illo tempore locutus est Jesus ad turbas et

---

1. (excepta ejusd. ed. I.) et R. in textu: „con-
R. tamen (item ed. M. I.) in notis: „Mss: con-

2) s. CX, 1. (CIX.) 3) I Cor. XV, 20—28.
4) L. in notis: „Mss: vivificantur.“
5) I. et R. in textu: „inimicos ejus,“ R. tamen in
Mss: omnes inimicos ejus.“
6) Deest „sibi“ in ed. R. 7) Matth. XXIII, 1—3.

ad discipulos suos dicens: super cathedram Mosis runt Scribae et Pharisaei. Omnia quaecumque di vobis facite, secundum autem opera eorum ne[1]) tis." Frequenter quidem, maxime autem apud Matth servatur, quoniam meliores sunt discipuli Christi c turbis. Et invenis quidem in ecclesiis quosdam q cum dilectione audientes divinas doctrinas, et affe sius[2]) accedentes ad verbum. Juste ergo hujusmodi mines dicuntur esse discipuli Christi, caeteros autem tos, qui non sunt tales, populum esse illius. Et quae interdum quidem discipulis suis solis dicit, non turbis, sicut beatitudines illas in Evangelio scriptas quibus Matthaeus quidem dicit ita, quoniam „vid turbas adscendit in montem, et sedente eo, accesser eum discipuli ejus, et aperiens os suum docebat cens: beati pauperes spiritu," et caetera. Lucas „tollens,[4]) inquit, oculos super discipulos suos, beati pauperes, quia vestrum est regnum coelorum autem annuntiat turbis, sicut parabola seminantis Matthaeus autem ita scribit: „loquente[5]) autem turbas, ecce mater et fratres ejus stabant foris, qua loqui cum eo." Turbis ergo loquebatur, quae sunt ante haec. Cum autem dixisset ei[6]) aliquis: „e mater tua et fratres tui stant volentes te videre," res dens nuncianti sibi dixit: „quae est mater mea, et nam[8]) sunt fratres mei?" Non jam extendens ma suam super turbas, sed super discipulos suos dixit: „ecc

---

[1]) R. in notis: „Mss. textum Scripturae prosequ tur usque ad vers. 12. inclusive, et vers. 1. sic incipi Tunc Jesus locutus est ad turbas etc."

[2]) Ed. Ruaei: effectuosius. [3]) Matth. V, 1–

[4]) Luc. VI, 20. [5]) Matth. XII, 46.

[6]) Deest „ei" in ed. R. [7]) Matth. XII, 47. –

[8]) Desunt verba: „quinam sunt," in edd. M. et

[9]) Matth. XII, 49. 50.

meae, et fratres mei. Qui enim fecerit voluntatem mei qui in coelis est, ipse est mihi et mater, et ... Et praecedentes parabolas exponens Matthaeus ...: „egressus [1]) Jesus de domo, sedebat secus mare. ...gregatae sunt ad eum turbae multae, ut ingrediens ... sederet; et totus populus stabat in littore. Et ... iis multa in parabolis, dicens: ecce exivit qui ... seminare semen suum." Et ne putes eventu sic ... parabolae narrationem seminantis, quia turbis ... loquebatur, considera Marci et Lucae exposi... qui similiter conscripserunt. Marcus quidem ita: ... iterum docere ad mare: et congregatus est ad ... populus multus, ut intraret in navem, et sederet in ... et totus populus secus mare in terris erat. Et do... in parabolis multa, et dicebat iis: exiit qui se... seminare." Lucas autem hoc modo: „conveniente [3]) ... populo multo, et per singulas civitates exeunte ad ... parabolam talem: exiit qui seminat seminare ...." Manifeste autem differentiam populi et ... scientes Evangelistae, post parabolam addi... quod jam non turbis, sed discipulis exponebat ... propter quam turbis in parabolis loqueretur. ... quidem dicit ita: „accedentes [4]) discipuli dixe...: quare in parabolis loqueris iis?" Lucas [5]) autem interrogabant autem discipuli ejus, quae esset haec ...." Marcus [6]) vero sic: „et cum facti fuissent se... interrogabant eum discipuli, quae esset parabola ..." Et vide si potes ex evangelio Joannis audire et ..., quoniam [7]) qui tantummodo credunt, et in verbo

---

1) Matth. XIII, 1—3. 2) Marc. IV, 1—3.
3) Luc. VIII, 4. 5. 4) Matth. XIII, 10.
5) Luc. VIII, 9. 6) Marc. IV, 10.
7) M. et R. in textu, ille: „quoniam qui," hic: „quo- si." R. in notis: „Mss: quoniam qui etc."

adscendere non concupiscunt, Christi populus sunt; qui autem aemulantes sunt dona meliora, et quod est primum omnium gratiarum, sapientiae verbum student suscipientes, discipuli sunt ipsius. Dicit autem Joannes ita, quoniam „dicebat [1]) Jesus ad eos, qui crediderunt ei, Judaeos: sed si manseritis in verbo meo, cognoscetis veritatem, et veritas liberabit vos." Ergo quaedam quidem discipulis suis dicit, quaedam autem turbis, alia vero turbis simul atque discipulis: sicut et sunt haec ipsa praesentia, de quibus loquimur modo. Quid ergo dicit turbis et discipulis videamus. „Super [2]) cathedram Mosis sederunt Scribae et Pharisaei." Quod arbitror hujuscemodi [3]) esse: qui legem Mosis profitentur se interpretari, et in hoc gloriantur, aut qui superadscendere haec se profitentur, hi sedent super cathedram Mosis. Qui ergo non recedunt a litera legis, Scribae dicuntur. Qui autem majus aliquid profitentes dividunt se ipsos quasi meliores a multis, secundum hoc Pharisaei dicuntur, qui [4]) interpretantur divisi et segregati. Phares enim divisio appellatur. Est ergo videre usque nunc apud Judaeos, sedentes super cathedram Mosis Scribas et Pharisaeos. Non hoc dico, quia soli Scribae et Pharisaei sederunt super cathedram Mosis, qui dicebant, et non faciebant, et alligabant onera gravia et importabilia super [5]) humeros hominum, ipsi autem nec digito volebant ea movere. Arbitror enim, quoniam qui Mosem secundum spiritualem virtutem intelligunt et exponunt, sedent quidem super cathedram Mosis, sed non sunt Scribae et Pharisaei, sed his meliores. Tales sunt dilecti Christi discipuli, qui et verbum ejus per gratiam Dei interpretantur, et inveniunt ea, quae

---

[1]) Ev. Joann. VIII, 31. 32.
[2]) Matth. XXIII, 2. [3]) Ed. Ruaei: hujusmodi.
[4]) R. in notis: „Mss: quod interpretatur."
[5]) Ed. Ruaei: in humeros.

[redacted]

ad ex alio significantia. Ergo ante Christi quidem m super cathedram Mosis sedebant bene, qui bene dum rationem dicta Mosis interpretabantur. Post m autem Christi sedent super cathedram ecclesiae, t cathedra Christi et thronus. Sicut autem super m Mosis male quidem sedebant Scribae et Pha- bene autem qui recte intelligebant legem, atque nt: sic et super cathedram [1]) ecclesiasticam sedent a, docentes quae facere oporteat unumquemque, non facientes: et alligantes onera gravia [2]) imponunt humeros hominum, ipsi nec digito volentes ea mo- de quibus dicebat Salvator: „quicunque [3]) solverit a de mandatis istis minimis, et docuerit homines sic, us vocabitur in [4]) regno coelorum.“ Alii autem dum faciunt antequam dicant, et dicunt sapienter tes differentias humerorum, et onera iis parce nt, ipsi ea prius moventes ad exhortationem [5]) eam caeterorum; de quibus Dominus ait: „qui [6]) fecerit et docuerit sic, hic magnus vocabitur in Dei.“

. Adhuc autem secundum simplicem traditionem ipsum, quo [7]) ait: „secundum [8]) omnia quaecunque t vobis facere facite, secundum autem [9]) opera eo- faciatis,“ dicimus quoniam per haec ostendere [10]) quosdam in ecclesia esse, qui quantum ad ver-

Deest „cathedram“ in edd. Merlini.

R. in textu: „gravia, et imponunt,“ in notis: „Mss: imponunt.“ Edd. Merlini: gravia imponunt etc.

Matth. V, 19. [4]) R. in notis: „Mss: in regno Dei.“

Ed. Ruaei: ad hortationem etc. [6]) Matth. V, 19.

R. in notis: „Mss: quod ait.“

Matth. XXIII, 3. coll. pag. 191. not. 7.

Deest „autem“ h. l, cfr. pag. 192. lin. 3., in textu . et R.; R. tamen in notis: „Mss: secundum opera etc.“

) R. in *notis: Mss: vult.*

bum quidem potentes sunt docere mirabilia, et exponunt ea secundum rationem, non autem volunt secundum quod dicunt agere; quorum quidem doctrina est audienda, non autem est et [1]) conversatio imitanda. Reprehendit eos hujusmodi praeceptores, qui non solum quae docent non faciunt, sed etiam crudeliter et sine misericordia, et [2]) non secundum existimationem virium uniuscujusque audientis, sed majora virtute ipsorum injungunt: utputa, qui prohibent nubere, et ab eo quod expedit, ad immoderatam munditiam [3]) compellunt. Qui docent etiam abstinere a cibis, et alia hujusmodi, ad quae non omnino oportet cogere homines fideles, alligant per verbum expositionis suae onera gravia, citra voluntatem Christi dicentis: „jugum [4]) meum suave est, et onus meum leve est:" et imponunt ea, quantum ad verbum suum, super humeros hominum, curvantes eos, et cadere facientes sub pondere gravium mandatorum eos qui bajulare ea [5]) non sufferunt. Et frequenter videre est eos, qui talia docent, contraria agere sermonibus suis, et nec modica virtute animae, quae moraliter digitus appellatur, volunt ea movere. Castitatem enim multi docentes, castitatem non servaverunt. Abstinere a cibis hortantes alios, ipsi sive propter simulationem, sive propter hoc quod victi sunt a concupiscentiis suis, cibos hujusmodi susceperunt quos abrenuntiaverant verbis, alia docentes in publico, et alia secrete, et occulte agentes, omnia facientes propter personas hominum, et glorias vanas, sicut subsequens sermo demonstrat dicens: „omnia [6]) opera sua faciunt, ut videantur ab hominibus." Et plerumque omnes illi sunt ta-

---

[1]) Deest „et" in ed. Ruaei. [2]) Deest „et" in ed. R.
[3]) Edd. Merlini: immunditiam. [4]) Matth. XI, 30.
[5]) M. et R. in textu, ille: „ea," hic: „eam." R. in notis: „Rectius Mss: ea etc."
[6]) Matth. XXIII, 5.

[illegible] discubitus in conviviis, et saluta[illegible] semper vocari ab hominibus Rabbi,[1]) aut ali[illegible] aut Rabbi huic: utputa, qui volunt vo[illegible], aut presbyteri, aut diaconi, cum deberet [illegible] suam, etiamsi vocaretur ab aliquo, vel con[illegible] [2]) ostendere Deo, quoniam non vult hoc [illegible]minari, cujus nec scientiam habet, nec actum; [illegible], tamen non debet velle vocari eo nomine, [illegible] alterius est. Proprie enim episcopus, Do[illegible] est; et presbyteri, Abraham, Isaac et Jacob, [illegible] est his, qui in Genesi considerant quae [illegible] sunt scripta; vel caeteri qui hoc no[illegible]habiti sunt, quales fuerunt Apostoli Christi. [illegible], septem Archangeli sunt Dei, ad quorum [illegible][3]) septem diaconi in Actibus sunt ordinati. [illegible] ergo Dominus hujusmodi concupiscentias ab [illegible] per haec verba quae posita sunt, et horta[illegible]lare humilitatem, quae est prima exaltationis [illegible] Deum; sicut e contrario humiliationis oc[illegible] Deum, diligere primas cathedras in syna[illegible]mos discubitus in conviviis, et primas salu[illegible] foro, et vocari Rabbi. Et vide, quoniam su[illegible]addit et dicit: „qui [4]) major est inter vos, fiat [illegible] et: „qui [5]) se exaltaverit humiliabitur, et qui se [illegible] exaltabitur.“ Ita ex phylacteriis et fimbriis ad [illegible][6]) eorum qui vanas glorias concupiscunt, [illegible]ationibus propter pompam, et ex vestimentis, et [illegible] et calceamentis, manifestum est qui sunt qui [illegible] ab hominibus vocari Rabbi. Si ergo secundum

1) Edd. M. constanter: rabi.
2) Deest „suam“ in ed. Ruaei.
3) Edd. Merlini: mysteria.
4) Matth. XX, 26. et XXIII, 11.
5) Matth. XXIII, 12. 6) Edd. Merlini: ostensionem.

quod diximus, Scribae et Pharisaei, sedentes super cathedram Mosis, sunt Judaeorum doctores, secundum literam docentes legis mandata: quomodo jubet nos Dominus praesentibus verbis, secundum ea omnia,[1]) quae dicunt illi, facere, cum omnes Apostoli vetent fideles vivere secundum literam legis, sicut testatur epistola Apostolorum in Actibus,[2]) quam miserunt ad gentes, et nihil servent ex lege nisi immolatum, et suffocatum, et fornicationem? Sed illi docent secundum literam legem, legis sensum spiritualiter non intelligentes, sicut de illis ait Apostolus: „finis[3]) autem legis est[4]) caritas de corde puro et fide non ficta: a quibus quidam aberrantes conversi sunt in vaniloquium, volentes esse legis doctores, non intelligentes neque quae loquuntur, neque de quibus affirmant.“ Qui enim legem Mosis exponunt secundum literam, cadentes a dilectione quae est ex corde puro, et a fide non ficta, in quibus posita est lex spiritualis, omnes vaniloqui sunt. Vaniloquium enim est circumcisio, azyma, pascha, et de mundis et immundis secundum literam legis. Hi ergo qui conversi sunt in vaniloquium, et volunt esse legis doctores, nec tamen sunt secundum veritatem legis, dicunt quidem legis mandata, non autem intelligunt ea quae dicunt, nec quid significent legis dicta de quibus affirmant. Ideo dicit de illis Salvator: „dicunt[5]) enim, et non faciunt,“ utputa, dicunt de circumcisione, de pascha, de azymis, de escis, de festivitatibus, de neomeniis, de sabbatis, caeterisque legis mandatis, non autem faciunt secundum voluntatem legis, nec enim circumciduntur, sicut est legis voluntas. Unde ait Aposto-

---

[1]) Deest „omnia“ in ed. R.

[2]) Act. XV, 20. [3]) I Tim. I, 5—7.

[4]) Ed. Merlini II: „legis est,“ ed. M. I. itemq. ed. Ruaei: „est legis.“

[5]) Matth. XXIII, 3.

enim sumus circumcisio, qui spiritu Deo
non in carne confidimus." Nec immolant
rantes quod pascha nostrum pro nobis im-
Christus; nec manducant azyma secundum
um, quod interpretatur Apostolus dicens:
non in fermento veteri, neque in fermento
equitiae, sed in azymis sinceritatis et verita-
e corporaliter pascha celebrant, cum prae-
Jerusalem, [3]) civitatem quam elegit Domi-
ortere immolare agnum, et ter in anno ap-
nem masculum in conspectu Domini Dei.
ai discipuli sumus Jesu, intelligentes eos qui
cathedram Mosis, Scribas et Pharisaeos, ser-
cisiones, et caetera corporalia legis mandata,
constitutos a spiritualibus legis mandatis,
licunt nobis ex lege, intelligentes sensum le-
et servamus, nequaquam facientes secundum
Nam quae loquuntur, ex lege quidem vi-
, tamen sicut lex docet non faciunt. Nec
nt caritatem in corde puro, nec fidem non
ibus sensus legis positus est; nec intelligunt,
super literam legis, nec audiunt Prophetam
gentem pariter et petentem: „revela oculos
siderabo mirabilia de lege tua." Et sic al-
gravia et, sicut Lucas ait, importabilia, et
per humeros discipulorum audientium se.
lia legis mandata secundum literam onera
et alligationes non leves, sicut Petrus testatur
postolorum dicens: „quid [6]) tentatis Deum,
onere jugum super cervicem discipulorum,

pp. III, 3. [2]) I Cor. V, 8.
M. constanter: Hierusalem.
. XVI, 16. [5]) Psalm. CXIX, 18. (CXVIII.)
XV, 10. 11.

quod neque nos, neque patres nostri potuim
Sed per gratiam Dei credimus salvi fieri." Sp
tem ejus onus est leve: ideo et Dominus di
qui legis mandatis corporalibus erant gravati
„venite[1]) ad me qui laboratis et onerati estis,
reficiam. Suscipite jugum meum super vos,
quia jugum meum suave est, et onus meun
Onus autem leve Evangelium est, quod est le
Adhuc autem sedentes super cathedram Mosis,
Pharisaei, omnia opera sua faciunt ut ab ho
deantur, visibilem suscipientes circumcisionem
liter corporalia fermenta[2]) auferentes de do
et pro iis similiter corporalia azyma inducent
salem visibilem hominibus requirentes, et simi
tes universa. Adspiciunt enim ea quae videntu
ralia sunt, et eleemosynas facientes, ut ab hom
rificentur, et stantes in plateis orant, ut vid
religiosi. Christi autem veri discipuli, qui ads
non videntur, et sunt aeterna, orant in occul
ario suo, et eleemosynas in occulto faciunt,
occultis implent, quasi in occulto constituti Ju
dum quod ait Paulus: „non[3]) enim qui in m
daeus, neque quae palam in carne circumcisio
occulto Judaeus est, et circumcisio cordis in s
in litera." In occultis enim et azymis[4]) invisil
lantur sinceritatis et veritatis; manducant eti
immolatum Christum pro nobis, qui dixit: „r
ducaveritis carnem meam, non habebitis vitam
in vobis." Et per hoc quod bibunt sanguine

---

[1]) Matth. XI, 28—30.

[2]) Ed. Merlini II: „fermenta," ed. M. L
Ruaei: „fermenti."

[3]) Rom. II, 28. 29. [4]) 1 Cor. V, 8.

[5]) Ev. Joann. VI, 53. 54.

[redacted]

ungunt superliminaria domorum animae suae, non, sicut illi, ab hominibus gloriam, sed a videnti.
st haec videamus, quid est quod ait: „dilaacteria sua, et magnificant fimbrias vestimenum.“ Sciendum est in istis, quia quod scri lege de verbis divinis dicente:[2]) „alligate[3]) manum vestram, et erunt mobilia coram ocu- Qui ergo omnia faciunt ut ab hominibus viribae et Pharisaei, scribentes quaedam[5]) legis ubus[6]) praecisuris membranis alligant, et alm in domibus portant, quasi coronam poapitibus suis quod scriptum est secundum frenm autem super brachium manus suae, et voylacteria. Similiter et de fimbria aliquid[7]) in Deuteronomio, existimantur servare legem, iquam facientes in aliqua parte vestimentorum e portant. Etiam haec ergo Dominus, repreribas et Pharisaeos in corporalibus et visibiliobservationibus, dicit: „omnia[8]) faciunt ut us videantur. Dilatant enim phylacteria sua, fimbrias vestimentorum suorum.“ Discipuli omnia opera sua faciunt, ut a Deo videantur nt enim legem Dei super manum suam, spiper opus suum bonum; et per meditationem disciplinarum semper ea moventes, mobilia faa praecepta coram oculis animarum suarum,

---

tth. XXIII, 5.
d. Merlini II: „dicente,“ ed. Merl. I. itemq. ed. cens.“ [3]) Deut. VI, 8.
. M. II: „ea,“ ed. M. I. itemq. ed. R.: „eam.“
et R. in textu: scribentes legis etc., R. tamen Mss: scribentes quaedam legis etc.
d. Merlini: duobus etc.
mt. XXII, 12. [8]) Matth. XXIII, 5.

et fimbriam virtutis Jesu plenam, in eo quod i magistrum.

12. Quid autem oportet dicere de his, qu primos discubitus in conviviis, et primas cathedra agogis, et primas salutationes in foro, et vocari minibus Rabbi? Manifeste hujusmodi delicta n tum apud tunc Scribas et Pharisaeos solos inveni vel inveniuntur apud ipsos; sed etiam in ecclesia inveniuntur non solum convivia, et facientium ea suscipientes, sed etiam cathedras primas in iis et multa facientes: primum quidem, ut diaconi fi tales quales dicit Scriptura,[1]) sed quales sunt qu dunt viduarum domos, occasione longa orantes: pterea accipient judicium majus. Et qui tales fieri volunt, consequenter visibiles primas cathed rum, qui dicuntur presbyteri, praeripere ambiunt dam autem nec istis contenti plurima machinai episcopi vocentur ab hominibus, quod est Rabl deberent intelligere, episcopum[2]) fieri oportere hensibilem, et caetera quae sequuntur, ut etsi dicatur ab hominibus esse episcopus, tamen s Deum. Qui enim habet in se quae Paulus enun episcopo, etsi non est coram hominibus episcop scopus est apud Deum, etsi non per ordinationen num ad eum gradum pervenit. Sicut et medicus medicinalem didicit disciplinam, et potest medica medicus; etsi[4]) aegrotantes non ei credant corp medicus est. Sed et gubernator est qui didicit g toriam artem, et potest ea, sicut convenit, uti; crediderit ei aliquis gubernacula navis, tamen es

---

[1]) I Tim. III, 8. 9. seqq. [2]) I Tim. III,

[3]) M. et R. in textu: ut si etc., R. tamen i „Mss. ut etsi etc.“

[4]) Ed. Ruaei: etsi ei — non ei credant etc.

Inveniés autem novae gloriae amatores, zelantes hominibus gloriam, et a Deo non desiderantes, quasi judices et praesides, sic quosdam adduci ante eos: dicere oportet, per hoc ipsum levissimum Christi intolerabile faciunt onus. Christi autem discipulus et adhuc intercedit: omnia facit ut videatur a gloriam contemnens humanam. Iste videns para- evangelicarum coenam, et coelestes primitivorum et congregationes, et nundinas, in quibus erat, Canticum [1]) Canticorum, sponsa, diligit qui- spiritualibus coenis discubitus primos, ut meliora ciborum et primitias convivii spiritualis man- non reliquias caeterorum. Diligit etiam cum sedentibus super thronos duodecim, primas actibus bonis dignum se praebere festinans hujusmodi. Sic autem et salutationes quae nundinis, quas exposuimus supra. „Unus [2]) est omnium.“ Vocari autem Rabbi, neque ab ho- neque ab alio aliquo diligit justus, certus quia magister omnium. Omnes autem qui sub eo utrum sunt fratres. Sed et qui superna nativi- solum ex aqua, sed etiam de spiritu natus est, adoptionis accepit, ut dicatur [3]) de eo, quia non carne, neque ex voluntate viri, sed ex Deo na- nullius eorum, qui in terris habentur et deor- adhuc existens, non vocat patrem in terris, per omnem actum secundum Deum impletum „Pater [4]) noster qui es in coelis.“ Et si ministrat divina, nequaquam se praebet ut magister vo- quasi [5]) sciens quia Christus in eo est, quando

1) Cantic. III, 2. 2) Matth. XXIII, 8. 10.
3) Ed. Ruaei: dicant.
4) Deest „est“ in edd. M. — Ev. Joann. I, 13.
5) Matth. VI, 9. 6) Deest „quasi“ in ed. Ruaei.

bene profecerit, quem oportet vocari magistrum a cu
ctis prodificatis;[1]) se autem profitetur ministrum secu
dum mandatum Christi, dicentis: „qui[2]) major est in
vos, sit omnium minister:" quoniam et ipse Christus, c
esset vere magister, ministrum se esse professus est,
cens: „ego[3]) autem sum in medio vestrum, non qu
qui recumbit, sed quasi qui ministrat." Bene autem p
omnia, quibus vanae gloriae vetuit concupiscentias, ad
dit dicens: „qui[4]) se exaltaverit, humiliabitur." Qu
utinam omnes quidem audirent, maxime autem diaco
et presbyteri, et episcopi, maxime qui arbitrantur sibi[5]
haec non esse scripta: „qui[6]) se exaltaverit, humiliab
tur:" propterea[7]) quod quasi neque illud scientes: „qui
se humiliat, exaltabitur," non audiunt eum qui dixit: „
scite[9]) ex me, quoniam mitis sum et humilis corde." I
flati sunt autem, et per inflationem decidunt in jud
cium[10]) diaboli, nec quaerunt per humilitatem adscende
a judicio inflationis, cum deberent recordari Sapienti
verbum „dicentis: quantum[11]) magnus es, tantum hu
lia te, et coram Deo invenies gratiam:" quod prim
Dominus consummavit. Quantum[12]) enim fuerat magn
tantum se humiliavit: „cum[13]) enim esset in forma De
non rapinam arbitratus est esse se parem Deo, sed se
metipsum exinanivit, formam servi accipiens in simili
tudine hominum factus; et in specie inventus ut homo
humiliavit se usque ad mortem, mortem autem cruci

---

1) M. et R. „prodificatis." 2) Luc. XXII, 26.
3) Luc. XXII, 27. 26. 4) Matth. XXIII, 12.
5) Deest „sibi" in ed. R. 6) Matth. XXIII, 12.
7) R. in notis: „Mss: propter quod etc."
8) Matth. XXIII, 12. 9) Matth. XI, 29. 10) I Tim. III, 6.
11) Sap. Sirac. III, 18. (Ecclesiastic.). R. in notis: „Mss: quanto etc."
12) R. in notis: „Mss: quanto enim etc."
13) Philipp. II, 6—9.

quas adversus peccatores in lege sua po-
iant quomodo quasi vere filius Dei illius,
:, secundum similitudinem quidem bene-
positae sunt in lege, dicit et ipse beati-
qui salvantur; secundum similitudinem au-
um positarum in lege, ponit adversus pec-
ens: vae vobis et vobis. Et haec audien-
legis causantur, non intelligentes quod et
gno sunt dicta, dicant quid debemus in-
a dicente: „vae[4]) vobis, Scribae et Pha-
itentur bonitatis esse adversus peccatores
e, intelligant quod simile est propositum
tionibus legis proferendis in lege. Sive[5])
dictio, sive illud vae pronunciatum, non
one pronunciantis unicuique contingit[6])
peccatis ipsius peccantis, qui dignum se
eptionem vel illarum maledictionum, vel
quae Deus disciplinae causa pronunciavit
ut convertat illos ad bonum. Nam et pa-
lium, profert frequenter ad emendationem

ejus quosdam sermones, qui videntur esse maledictiones, et tamen non vult dignum [1]) eum fieri maledictionibus illis, sed avertere eum magis cupit ab iis. Haec diximus, ut demonstremus evangelica [2]) convenientia esse legi. Similiter et nunc dicens: „vae [3]) vobis, Scribae et Pharisaei, qui [4]) clauditis [5]) regnum coelorum," terruit Scribas et Pharisaeos, ut ne claudant regnum coelorum ante homines. Claudentes autem regnum coelorum Scribae et Pharisaei, duo ad semel delinquunt. Unum quidem, quod ipsi non ingrediuntur in regnum coelorum. Secundum, quod intrantes introire non sinunt. Haec duo peccata naturaliter inseparabilia sunt ab invicem. Qui enim alterum ex istis peccat, ab altero se non potest abstinere. Item e contrario, qui ab altero [6]) se abstinet, impossibile est ut non ab altero se abstineat, utputa, non invenitur aliquis, ut ipse quidem ingrediens in regnum coelorum alios ingredi non permittat: quoniam qui [7]) vetat alios intrare in regnum, sufficit ei ad expulsionem, quoniam non intret in regnum coelorum, hoc ipsum, quod alios non permittit intrare: quoniam qui scandalizaverit unum [8]) de pusillis ecclesiae, prohibens aliquem intrare in regnum coelorum, patietur quod scriptum est in Evangelio „vae." Item e contrario, qui potest aliquem facere intrare in regnum coelorum, si tamen in ejus potestate fuerit et permittere et vetare, multo magis ipse introibit in regnum coelorum.

14. Cum frequenter dicat Dominus Scribis et Pha-

---

[1]) M. et R. in textu: dignum fieri; R. tamen in notis: „Mss: dignum eum fieri."

[2]) Ed. Ruaei: evangelia. [3]) Matth. XXIII, 14.

[4]) M. et R. h. l., cfr. pag. 205. not. 2., pro quia: qui

[5]) Edd. M. constanter: cluditis.

[6]) Ed. M. II: ab reliquo.

[7]) Edd. Merlini: qui alios vetat.

[8]) Deest „unum" in ed. M. I. itemq. in ed. R.

[redacted]

unicuique vae causam in loco proprio Nunc autem hujus praecepti vae [1]) expo-n. Praesentis ergo vae causa est, quia clau-m coelorum ante homines. Claudentes au-s, nec ipsi intrabant propter hoc ipsum, vetabant eos qui introissent utique, si ab ent exclusi. Et primum quidem simpliciter bis et Pharisaeis, qui apud Judaeos haben-aesens est exponendus. Hi enim non con-si Domino non credebant, adhuc deroga-e ejus, et subvertebant omnem prophetiam o, et blasphemabant omne opus ipsius quasi diabolo fictum, dicentes: „hic [2]) non ejicit i in Beelzebub,“ et homicidialiter se prae-i crediderant Christo, et omni modo prohi-m ad christianitatem venire, per quam in-num coelorum. Claudebant illud quod in nium palam esset annuntiatum et praedica-omnes homines conclamatum. Et clauden-coelorum nec ipsi intrabant: — nec enim audire, qui dixit: „si [3]) quis per me in-bitur, et introibit, et exiet, [4]) et pascua in-ec intrantes, id est, eos qui credere poterant , quae a lege et a [5]) prophetis ante fuerat Christo, introire sinebant, omnino dissipan-n consensus eorum; et cum omni tremore [6]) cia, quantum ad se, omnes volentes introire probibebant ipsi eam claudentes. Huic sim-ni jungemus etiam hoc, de his qui peccant uoniam omnes qui mala conversatione sua-m peccandi in populo, et qui faciunt inju-

Ruaei: vitae. [2]) Matth. XII, 24.
Ioann. X, 9. [4]) M. et R. „exiet.“
t „a“ in edd. M. [6]) Edd. Merlini: terrore.

riam iis qui adhuc sunt pusilli in Christo et imper et exanimantes,[1]) et scandalizantes, claudere vid ante homines regnum coelorum, et[2]) nec ipsi int nec alios introire permittunt. Et hoc peccatum in tur quidem etiam in popularibus, maxime autem in ctoribus, qui docent quidem secundum justitiam evan homines, non autem faciunt quae docent, quia sunt pastores; et ideo non parcunt ovibus, neque curan salute earum, sed semper adspiciunt ad lucra, ex hom bus venientia sibi pro eo quod videntur pascere popu cum non pascant; et deprehenduntur in sordidis lu et concupiscentiis gloriae vanae. Istae enim sunt me nariorum mercedes, qui claudunt ante homines reg coelorum, nec intrant in illud, nec volunt intelligere q est dictum: „contendite[3]) intrare per angustum ostiu et quoniam super omnia certamina hoc est certamen sit aliquis vim faciens et rapiens regnum coeleste. eos ergo tales doctores convenienter ista dicuntur: „ne vos intratis, nec intrantes sinitis intrare:“ maxime si deamus eos vita sua mala, et superbia, et convitiis, e varitia, non dicam unum de pusillis, sed etiam, quan ad se, omnes in scandalum inducentes. Vae ergo illis, claudunt regnum coelorum ante homines, vel hoc mo vel alio; beati autem, qui aperiunt illud, vel verbo, opere suo bono, sicut ille, qui dixit: „ostium[4]) n apertum est magnum et evidens:“ vel sicut caeteri A stoli aperuerunt. Et si quis fuerit imitator eorum, ap regnum coelorum ante homines sua justitia, et[6]) verit et castitate, et sapientia. Et quanto magis quis prof

---

[1]) M. et R. in textu: et exanimantes; R. in not „sic Mss. Sed rectius (?) editi: et examinantes.“

[2]) Deest „et“ in ed. R. [3]) Luc. XIII, 24.

[4]) Matth. XXIII, 14. [5]) 1 Cor. XVI, 9.

[6]) R. in notis: „Mss: et virtute.“

... aperit ante homines regnum coelo-
... omnes, qui profitentur se in eccle-
... omnino aut claudunt regnum coelorum ante
... malis conversationibus suis, secundum quod pec-
... ipsi, aut aperiunt actibus bonis suis, secundum quod
... conversati. Maxime hoc faciunt qui viden-
... ecclesia clariores, quales sunt episcopi, presbyteri,
... Bene enim viventes, et bene docentes verbum
... aperiunt ante homines regnum coelorum; et dum
..., alios provocant introire. Mali autem, qui
... pastores, sed mercenarii, claudunt regnum coe-
... homines, nec audiunt quod ait Apostolus:
... ia sustinemus, ut non offendiculum demus
... Christi." Est vere[2]) videre multos doctores
... tes intrare in regnum coelorum intrare con-
..., maxime quando sine judicio et sine ratione,
... propter peccata quae faciunt, excommunicant quos-
... propter aliquem zelum et contentionem prohi-
... frequenter et meliores quam sunt ipsi. Et
... non permittuntur introire, illi autem, qui
... mente, et animo vigilantes, vincentes sua pa-
... longanimitate tyrannides eorum, quamvis vetiti,
... t et haereditant regnum coelorum.

... Deinde videamus extra eos, quos diximus, si pos-
... etiam alios videre qui claudunt et aperiunt re-
... coelorum. Qui enim digni habiti sunt, et idonei
... evangelium exponendum, et qui tales se praebent, ut
...) dicere possint: „an[4]) experimentum quaeritis ejus
... in me loquitur, Christi?"[5]) aperiunt ante homines
... coelorum, quando altitudinem divinorum eloqui-
... rum, quae non de terris dicta sunt, sed de coelo, et de

[1]) I Cor. IX, 12. [2]) Ed. M. II: vero.
[3]) Deest „vere" in ed. R. [4]) II Cor. XIII, 3.
[5]) M. et R. „Christus."

sensu Domini, qui venit ad homines, cum or
statione et probatione demonstrant: ita ut,
se est, gentiles et barbaros, sapientes et insipi
cere velint ad pietatem Christi. Qui autem pe
docilitatem et injustitiam cum multa temerit
dederunt ad professionem docendi, priusquai
et cognoscerent veritatem, et[1]) propterea fal
Judaicas imitantes, tradunt corporales historia
rum, et non sensum spiritualem, aut volunta
et adhuc detrahunt iis, qui Christo consurr
quae sursum sunt in Scripturis requirunt, et
terram, nec in terrenis Scripturarum positan
veritatem: claudunt, quantum ad se, ante homi
coelorum, claudentes illud injustitia sua, et t
se eos, qui poterant, audientes diviniorem
doctrinam et altitudinem veritatis, intrare p
doctrinas, et per convenientes iis actus, in reg
rum. Huic expositioni conveniens est quod
cas: „vae[2]) vobis legisperitis, quoniam abstul
scientiae, et ipsi non introistis, et alios intra
buistis." Qui enim criminantur expositionem
et docere volunt, quia manifesta est divina S
nihil habens amplius quam textus ostendit, nec
rem aliquem sensum, et[3]) de circumcisione
pascha, vel de azymis, vel de escis et potibus,
stivitatibus, vel de neomeniis, vel de sabbatis, e
ciunt quoniam in ostensione et umbra[5]) futur
serviebant Judaei, legisperiti quidem sunt, tam
clavem scientiae quantum ad verbum suum, id
legis viam ad intelligenda legitima auferentes:

---

[1]) Deest „et" in ed. R. [2]) Luc. XI, 5
[3]) Edd. M. et R. „et de etc."
[4]) Deest „de" in ed. R. [5]) Hebr. X, 1

intraverunt, nec alios, quantum ad se, intrare sinunt.

„Vae[1]) vobis, Scribae et Pharisaei, hypocritae, sitis mare et aridam, ut faciatis unum proselycum et cum fuerit factus, facitis eum filium gehennae um vos estis.“ Haec convenienter dicuntur post m Christi ad Scribas et Pharisaeos Judaicorum m, qui diligenter circumeunt plurima loca mundi, ma Judaizare suadeant. Quicunque enim post ium Judaizant, docentur imitari affectum eorum, tibus in illo tempore: „crucifige,[2]) crucifige eum:“ tolle,[3]) tolle a terra hujusmodi.“[4]) Docentur accusare eum, sicut tunc accusabant sacerdotes. Est autem videre[5]) eos usque nunc, cum latro, et testimonium dat veritati Christianus, magis absolvi imitatorem Barabbae, quam Christi m. Quae omnia non simpliciter faciunt proselytum gehennae, sed, sicut scriptum est, dupliciter ribas et Pharisaeos, qui proselytum eum fecerunt. quis in hoc loco: quomodo discipulus proselyti, qui nunc sunt Scribae et Pharisaei miserabiles, non aequaliter efficitur filius gehennae doctori, sed dupliciter? Dicit enim, quoniam debebat fieri gehennae filius, aut si forte, pro dimidia parte fuit proselytum eum. Aut si et aliquis concedat, discipulus sicut magister ejus, debebat discipulus ter magistro suo fieri filius gehennae. Arbitror nem hominem, qui ex conversatione gentili Judaeus factus est proselytus, filium gehennae fuisse et tum proselytus efficiatur. Sufficiens est enim etiam idololatriis subdita, facere hominem filium gehennae.

---

[1]) Luc. XXIII, 15. [2]) Luc. XXIII, 21.
[3]) Luc. XXIII, 18. [4]) Edd. Merlini: ejusmodi.
[5]) Edd. Merlini: *eos videre*.

filius gehennae. Et sic facit Scriba, vc
gehennae alterum plus quam se, non
facit, sed quia, cum factus fuerit hon
gehennae per doctrinam doctoris effici
qui docuit, causa secundi erroris illius
filius gehennae supra illum, qui male
autem dicit alio modo, quoniam qui a
in lege Mosis, jam sunt filii gehenna
non crediderunt in Christum. Qui au
querunt vitam, semel judicantes relin
in qua fuerant enutriti, et apprehend
tam, duplici poena sunt digni, quia [1])
tione reliquerunt, neque discutere vo
verbum, et [2]) ipsum quod videtur Juda
gnatum, id est, professionem Christia
tati [3]) sunt ab iis, qui utramque secta
cere, ut intelligerent quod verbum ver
eligendum. Simul discimus ex hoc lo
rum, qui in gehenna futuri sunt, erit
torum, quoniam alter quidem est simp
nae, alter autem dupliciter. Sed et l

[redacted]

si generaliter est fieri aliquem filium gehennae, idaeum, vel gentilem, aut cujuscunque falsi professorem; aut et specialiter, ut per singulas ccatorum fiat quis filius gehennae, utputa, qui sit filius gehennae: qui [1]) autem etiam adulteliciter sit: qui vero et furtum facit, adhuc tricundum quod scriptum est: „qua [2]) mensura itis, eadem mensura metietur vobis:" ut justus cundum numerum justitiarum suarum augeatur peccator autem secundum numerum peccatorum multiplicetur in gehenna. Quae sit autem ma, et in quo loco Scripturarum prius est noi potest requirat, maxime in divisione haeredifilii Nave, ubi interdum quidem appellatur valom, interdum autem vallis Enon, quae est in gehenna enim est vallis. Et observet, quoniam lem sors est [3]) tribus Benjamin, et aliae quaees electae, vel vici, sic et gehenna. Consequens ei, qui cognoscit quae sit Jerusalem in divi- [4]) haereditatis filiorum Israel, ut intelligat ser- gehenna. Qui autem legit diligenter Jesum at et qui vici referuntur illic vicinare valli ei, ur gehenna. Haec prolixius et manifestius tratramentum, et calamum, et chartam visum mihi e cautum: utinam et haec ipsa quae dicimus, nur temere et periculose dixisse.

'ae [5]) vobis, duces caecorum, qui dicitis: qui-

---

et R. in textu: et qui adulteratur, — sit: et etc.; R. tamen in notis: „Mss: qui autem etiam , — sit: qui vero et furtum etc."

c. VI, 38.

d. Merlini: sors, ut tribus etc.

in notis: „Mss: vera."

tth. XXIII, 16—22.

tare, jurat per illud, et in omnibus quae
et qui jurat per templum, jurat per ill
qui habitat in ipso; et qui jurat per c
thronum Dei, et per sedentem super eum
que verbum criminatur traditiones Pha
non rectas. Hoc facit et in eo loco, ul
tiones Pharisaeorum, factas adversus Dei
positum erat de honore patris vel [1]) n
Pharisaeis: „quicunque [2]) dixerit patri
quod ex me, tibi proderit: non honoral
Post quae addit et dicit: „irritum fecisti
ut statuatis vestram traditionem." Et pro
plum, dicens: „populus [3]) hic labiis me
tem eorum longe est a me. Sine causa
docentes doctrinas et [4]) mandata hominu
ex Pharisaicis traditionibus erat talis de
niam quidam [5]) quidem per templum j
tem per aurum templi; item alii per al
num altaris; et dicebant debitorem es

---

[1]) M. et R. in textu: vel matris.

... templi juraverit, aut per donum altaris, eum autem in nulla re obnoxium esse, qui juraverit per templum, vel per altare. Ideo ergo [1]) adversus ejusmodi traditiones loquens Judaeis Salvator, et volens eos corrigere ab ... traditionibus ad divina mandata, dicit quoniam ... et fatui sunt, qui talia tradunt, non videntes quoniam ... quod positum est in templo, non per se [2]) ... sanctificatum est, sed per templum. Sic et quod ... est super altare, donum jam Dei esse judicatur ..., quod super altare susceptum est. Si ergo causa ...ndi auri templum est, et sanctificandi doni al..., quomodo non videatur fatuum, hunc, qui jurat per ..., non esse reum, qui autem per sanctificatum juraverit, reum videri? quasi melius sit quod sanctificatur, quam quod [3]) sanctificat. Ita quoniam Judaei ...dinem habent et per coelum jurare, praecedenti... addidit etiam hoc ad reprehensionem eorum, qui fa... jurabant per coelum, quam per Deum; quoniam ... irrationabiliter agit, qui jurat per coelum, sicut qui jurat per templum vel per [4]) altare: quoniam qui jurat per coelum, et per sedentem super ipsum [5]) jurare videtur; et non, sicut arbitratur, evadit periculum ex eo quod non per ipsum Deum jurat, sed per thronum Dei. Et haec loquitur ad Judaeos, prohibens homines Pharisaeorum attendere traditionibus. Alioquin manifeste superius vetuit omnino jurare.

---

[1]) Deest „ergo" in textu ed. R., idem tamen in notis: „Mss: ideo ergo adversus etc."

[2]) Deest „se" in ed. R.

[3]) Ed. M. II. „qui etc.," ed. M. I. itemque ed. Ruaei: „quod etc."

[4]) Deest „per" in ed. R.

[5]) Ed. M. II. „ipsum," ed. M. I. itemq. ed. Ruaci: „...eum." — Matth. V, 34.

18. Si autem oportet quasi in [1]) talibu agris absconditum, et non a quibuscunque co bilem sensum Scripturae, vel ex parte altius pu cendum est: omne juramentum colligatio est matio verbi de quo juratur. Juramentum er telligendum est omne testimonium Scripturar profertur ad confirmationem et colligationem quod loquimur: ut sit quidem templum gloria Scriptura divinitus inspirata, aurum autem po in ea. Debemus ergo ad testimonium omnium quae proferimus in doctrina, proferre sensum quasi confirmantem quem exponimus sensum. omne aurum, quodquod [2]) fuerit extra templ sanctificatum, sic omnis sensus, qui fuerit ex Scripturam, quamvis admirabilis videatur quib est sanctus, quia non continetur a sensu Scrip solet eum solum sensum sanctificare quem sicut templum proprium aurum. Non ergo confirmandam doctrinam nostram nostros pr lectus jurare, et quasi testimonia assumere, quisque nostrum intelligit, et secundum veri mat esse, ni ostenderit eos sanctos esse, ex Scripturis continentur divinis, quasi in templis Dei. Stulti ergo et caeci omnes, qui non quoniam templum, id est, lectio Scripturarum, venerabilem facit sensum, sicut aurum sacratu autem vide, ne forte secundum similitudinen auri positi in templo, intelligere debeamus al num quod positum est super altare. Altare votum significat, est hominis cor, quod princ tur in homine; vota autem et dona, quae p per altare, omne quod superponitur cordi. U

1) Deest „in" in ed. R.
2) Ed. Ruaei: quod fuerit etc.

[redacted]

orationis posuisti super cor tuum, super quoddam altare, ut orationem offeras Deo. posuisti psallere, votum psalmorum posuisti super cor , quasi super quoddam altare, ut offeras Deo votum orum. Proposuisti eleemosynas facere, votum eleemosynarum posuisti super cor tuum, quasi super quod- altare, ut votum eleemosynarum offeras Deo. Pro- jejunare, votum jejunii posuisti super cor tuum, r quoddam altare. Venerabile ergo et sanctum votum hominis cor ejus, ex quo votum Deo Ideo non potest honorabilius esse votum, quam is, ex quo transmittitur votum. Caecus ergo [1]) homo, qui videt aut eleemosynas alicujus ma- psalmos, aut preces magnas, aut jejunia, et sine beatificat illa, et non considerat, ex quali corde ynae offeruntur, vel psalmi, vel preces, vel jeju- offeruntur. Altare est enim cor quod sanctificat vo- qui mundi est cordis. Si enim cor et conscien- non compungit, fiduciam habet ad Deum, per dona sua, neque verba orationis vel psalmi, videantur bene composita, et de Scripturis electa, , ut ita dicam, altare cordis sui bene construxit. testem altare, id est, cor principale et conscien- sumit, jurat per altare, complectens omnia, quae itur in eo. Et qui jurat, secundum quod tradi- , per templum, idem [2]) per Scripturam jurare vi- r, et per verbum sensumque Dei, qui continetur in Tertium autem est ut dicamus, quoniam [3]) super , id est, super omnem Scripturam, et super al- id est, super omne cor, est intellectus quidam super lectum omnium Scripturarum, et super omne cor, qui

---

[1]) Ed. Ruaei: est ergo etc.

[2]) R. in notis: „Mss: id est, per Scripturam etc."

[3]) Ed. M. II. „quod super etc."

super cor hominis nondum adscendit, qui mora pellatur coelum, et thronus jam non gloriae De admodum templum, sed Dei ipsius. Templum e riae Dei templum est, in quo per speculum [1]) vi aenigmate; coelum autem quod est super templu Dei, in quo thronus est Dei, in quo est consider revelata, cum venerit quod perfectum est, facien riorum veritatis sedentium in hujusmodi coelo.

19. „Vae [2]) vobis, Scribae et Pharisaei, hy qui decimatis mentham, et anethum, et cyminum linquitis quae graviora sunt legis, judicium, et m diam, et fidem. Haec autem oportuit facere, et omittere. Duces caeci, liquantes culicem, camelu glutientes." Hic sermo opportuno tempore est iis, qui circa res quidem [3]) minimas religionem o ad Deum, circa res autem magnas et necessar temnunt mandatum, et Deum ipsum, qui ea n Talia et apud Judaeos fiebant, qui arbitrabantu gem Mosis servare, qui praecipit ex omnibus f decimas dare Levitis et sacerdotibus. Itaque [4]) facile erat implere legem in minimis, mentham et anethum, et cyminum decimabant, et omnia, u cam, minima, et quae levia erant legis; gravia aut non observabant, id est, judicium, et misericord fidem. Judicium quidem, ut unusquisque justo de omnibus judicaret, non de quibusdam, et acqu ei qui dixit: „misericordiam [5]) volo, quam sacrifi ut sacrificia misericordiarum Deo offerret, ut di ea, quae fidei sunt, esset fidelis. Sed quoniam com

---

[1]) I Cor. XIII, 12. [2]) Matth. XXIII, 23. 2

[3]) Deest „quidem" in ed. R.

[4]) Edd. Merlini: ita etc.; ed. R. in textu: itaqu in notis: „Mss: ita etc."

[5]) Hos. VI, 6.

[redacted]

, ut audientes quidam de decimandis rebus minimis minorum ista loquentem, contemnerent minimarum rerum decimationem, sapienter addidit Dominus dicens: [1]) haec oportuit facere," hoc est, judicium, et misericordiam, et fidem: „et illa non omittere," id est, decimationem menthae, et anethi, et cymini. Et dicit eos qui talia agunt, Scribas et Pharisaeos, qui omittunt graviora legis, et decimant contemtibilia fructuum, duces esse caecos. Et sapienter dicit eos tales liquare, id est, excolare a se minima delicta, quae culices nominavit; glutire autem, id est, committere maxima delicta, quae nominavit camelos, animalia videlicet tortuosa et grandia. Secundum hos itaque sermones, omnis homo, qui omittit graviora legis, maxime judicium et misericordiam et fidem, camelum glutit. Non solum autem apud Judaeos, sed etiam apud nos, multos est invenire peccata hujusmodi liquantes, et glutientes camelos, in eo quod maxima delicta committunt; et [2]) oportet hujusmodi homines frequenter considerare, quomodo in rebus minimis religiosos se ostendant. Et bene eos hypocritas appellat: volunt enim religiositatem acquirere coram hominibus, nolunt suscipere religiositatem illam, quam Deus justificat. Fugiendae sunt ergo nobis Scribarum et Pharisaeorum simulationes hujusmodi, ne vae illud etiam nobis contingat, quemadmodum et illis.

20. Existimo autem omnes moraliter Scribas dici, qui amplius nihil existimant positum in Scripturis, quam simplex sermo Scripturae demonstrat, sed adhuc contemnunt eos, qui scrutantur altitudinem Dei. Similiter Pharisaei sunt omnes, qui justificant semetipsos, et dividunt se a ceteris, dicentes: noli mihi appropiare, [3]) quoniam mun-

---

[1]) Matth. XXIII, 23. coll. pag. 218. not. 2.
[2]) R. in notis: „Mss: et est hujusmodi etc."
[3]) M. et R. „appropiare."

dus sum. Interpretantur autem Pharisaei s
men Phares, divisi, qui se ipsos a caete
Phares autem dicitur hebraica lingua divisi
oportet in ejusmodi evangelii verbis etiam
sumere intellectum, sciendum est quoniam [1])
et anethum, et cyminum ciborum sunt condi
ipsi principales cibi, sic in conversationibus
dam quidem sunt principalia, et necessaria
tionem animarum nostrarum, qualia sunt ha
gis, judicium, et misericordia, et fides. Alia
condientia actus nostros, et commendantia
viores eos facientia, utputa, abstinentia risu
flexio genuum, permansio in collectis, assidu
nicationis, et alia his similia, quae non ipsae
sed conditurae justitiarum habentur. Res au
les, quae a semetipsis justitiae sunt, dicuntur
misericordia, et fides. Turpe est ergo in iis
servare, quod est decimare, rerum autem n
observationes non offerre Deo, id est, non de
autem haec agunt et docent, sicut et priores
caeci. Quomodo autem non existimentur ca
tet magnitudo et tortuositas camelorum, id
perversorum, nec vident, quoniam nihil pro
et cautum esse discussorem in rebus minimis
cipalia et vere ad gloriam Dei pertinentia
Quoniam ergo multi sunt et in nobis, qui cir
caute vivere existimantur, circa res autem nec
temnunt se ipsos, hujusmodi homines sermo p
fundit, non quidem levia illa prohibens obs
principalia et magis salutaria praecipiens ca
dire. Omnia ergo liquat, qui in omnibus

[1]) Deest „quoniam" in cd. M. II.
[2]) M. et R. in textu: conditura; R. tame
„Mss: conditurae."

[illegible] cogitat, segregat quod est sordidum, [illegible] divinis rationibus adornatum, ab his [illegible] natura lucida sunt, et sincera, et justa, secundum qui docet: „epulemur,[1]) non in fermento malitiae [illegible]quitiae, sed in azymis sinceritatis et veritatis.“ Inve[illegible] autem multos qui credere existimantur, non liquatos [illegible]es, et actus, et cogitationes habentes. Propterea [illegible] carnalia eorum acta ignis comedet, crucians [illegible] simul cum corpore propter concreta ei [illegible]poralia; sicut enim non est possibile, super[illegible]corporibus innatas sine magno dolore et crucia[illegible]tare ab iis, qui patiuntur, sic nec commissa [illegible] iis, qui, ut ita dicam, animas suas carnes fe[illegible] Propterea dictum est de talibus animabus: „non[2]) [illegible] spiritus meus in hominibus istis, quoniam [illegible] sunt.“

[illegible] „Vae[3]) vobis, Scribae et Pharisaei, hypocritae, [illegible]datis quod foris est calicis et paropsidis, intus [illegible] estis rapina, et intemperantia, et dolo. Pha[illegible]unda prius quod intus est calicis et paropsidis, [illegible] quod foris est, mundum.“ Hic sermo nos in[illegible] festinemus esse justi, non apparere. Qui enim [illegible] appareat justus, quae a foris sunt mundat, et [illegible]dentur curat; cor autem suum et conscientiam ne[illegible] considerans, quoniam qui studet ea, quae in[illegible], et cogitationes suas studet mundare, consequens etiam ea, quae a[4]) foris sunt, studeat facere munda. [illegible] autem ea, quae videntur studet, negligit autem in[illegible] animae suae, necesse est ut hujusmodi homo im[illegible] ab intus avaritia, lascivia, malignitate, caeterisque [illegible] malis: quoniam omnis, qui de salute sua sollici-

[1]) 1 Cor. V, 8. [2]) Gen. VI, 3.
[3]) Matth. XXIII, 25. 26.
[4]) Deest „a“ h. l. in ed. M. II.

tus est, quod est ab intus, et de opinione sollicit quod est a foris; non autem omnis, qui de opinior licitus est a foris, etiam de salute sua sollicitus est : tus. Utputa, scriptum est: „qui [1]) viderit mulier concupiscendum eam, moechatus est in corde suo." ergo qui abstinet se ab opere fornicationis, forn autem in concupiscentia cordis sui, mundavit quod ris est calicis et paropsidis aut catini, ab intus aute temperantia plenus est. Sed et qui facit eleemosyı gloriam ab hominibus consequatur, mundare quid detur quod a foris est calicis et paropsidis, facien mosynas coram hominibus, ab intus autem plenus piditate gloriae. Et quidquid boni fecerit homo : conscientia munda propter Deum, a foris quidem dus videtur, ab intus autem plenus est malis. ! omnes falsi dogmatis professores, calices sunt a fori mundati propter speciem religionis quam simulant, tus autem pleni rapina, seductione, quibus rapiunt nes ad errorem, et lupi [2]) rapaces sub pellibus latitantes, et devorantes animas simplices, qui vid non possunt lupos esse rapaces, propter ovilium p tegumentum.

22. Si oportet autem omnia in sermonibus ev cis moraliter considerare, videndum est, quare apu thaeum quidem a foris calicis et paropsidis Scri Pharisaei mundare dicuntur, apud Lucam autem et catini mentio fit. Uterque ergo vasa ponunt cibi et et calicem quidem ambo nominant, qui est ad potur ropsidem autem non ambo, sed ille quidem catinu autem paropsidem: utrumque tamen vas cibi h Ergo secundum utrumque Evangelistam est aliquis

---

[1]) Matth. V, 28.

[2]) Ed. Ruaei: et lupi rapaces sunt omnium, l tes, et devorantes etc.

is potus et spiritualis cibus, quem [1]) appetimus in sermonibus Scripturarum, legis et prophetarum. Omnis itaque sermo per quem potamur spiritualiter, vel omnis narratio per quam enutrimur, vasa sunt potus et cibi. Intendamus ergo, ut non curam habeamus sermonum et narrationum, quae foris sunt, sed quae ab intus sunt, ut cor nostrum sensibus mundis potatoriis et enutritoriis impleatur, et non verbis, neque compositionibus eorum [illegible]; quia non in sermone est regnum Dei, sed in virtute. Utputa, qui studet compositum proferre sermonem magis quam salutari sensu repletum, calix narrationis ejus a foris mundatus est, ab intus autem sordibus [2]) [illegible] repletus. Unde Paulus, qui non solebat a foris calicis et paropsidis mundare, sed ab intus, imperitum se profitetur sermone, sed non scientia; et erat sermo ipsius rusticus quidem, tamen mundus propter scientiae [illegible]. Illi autem, qui in sapientia verbi loquebantur, per hoc Christi crucem evacuabant, a foris quidem mundos praebebant sermones suos, ab intus autem [illegible] scientia plenos, et rapinis, et intemperantia vitiorum. Item qui audiens verbum, aut aliquam legis scripturae compositionibus ejus exterioribus magis quam interioribus et salutaribus sensibus delectatur; calicem vel paropsidem diligit a foris mundatum, ab intus autem sordidum.

23. Si oportet autem et tertiam cognatam prioribus introducere expositionem, dicimus, quoniam literae legis et prophetarum calices spiritualium potuum animae, et paropsides necessariarum escarum sunt fidelium hominum, vel catini ciborum sapienter conditorum. Quorum

---

1) R. in notis: „Mss: quem capimus in sermonibus vel Prophetarum."

2) M. et R. in textu: sordibus vanitatibusque repletus, tamen in notis: „Mss: sordibus vanitatis repletus."

calicum, et paropsidum, et catinorum legalium pheticorum Scribae quidem et Pharisaei stude exteriorem atque vulgarem, et hunc mundum demonstrare festinant; discipuli autem Christi teriorem et spiritualem mundare festinant, et scientia et demonstratione probabili, ut ab intu tam legem et prophetas manducent et bibant, et mysterialem sensum audire et suscipere conc et transcendentes sensus exteriores verborum. I ergo [1]) caute mundare quod ab intus est calici ropsidis, vel catini, quia ei qui mundaverit prim ab intus est calicis, fiunt etiam ea, quae foris mundata; et tunc inveniuntur vasa sermonum quando manifestati fuerint veri et spirituales sen

24. „Vae [2]) vobis, Scribae et Pharisaei, h quia similes estis sepulcris dealbatis, quae a for parent speciosa, intus vero plena sunt ossibus m et omni spurcitia. Sic et vos a foris quidem p minibus justi, ab intus autem pleni estis hypoci quitate.“ Sicut enim superius ab intus pleni s et intemperantia, similiter et hic pleni sunt h iniquitate, quae comparantur ossibus mortuorum ditiae universae. Hypocrisis enim cum sit aliqua boni, nihil quidem habet vitale ex eo bono q lat; ossium autem, ut sic dicam, virtutis illius mulat, mortua justitia est, aut castitas. Si enim audiamus quod vult ostendere sermo praesens, mus quod omnis justitia simulata, mortua [3]) ju

---

[1]) Ed. M. II: ergo caute mundare quod al calicis etc.; ed. M. I. itemque ed. Ruaei: ergo caute mundare calicis.

[2]) Matth. XXIII, 27. 28..

[3]) M. et R. in textu: mortua justitia est. R. tamen in notis: „rectius Mss: mortua justitia gis autem neque justitia est. Sicut etc.“

castitas neque justitia est. Sicut homo mortuus vi- quidem homo, sed non est homo, sic et mortua as, nec castitas est. Mortua autem est,[1]) quae non ter Deum, sed in simulatione propter homines fit.[2]) emadmodum est in mimis, qui personas suscipiunt orum, et non sunt ipsi quos simulant, sed videntur; qui justitiam simulat, simulata justitia ejus non est a, sed videtur. Est enim non justitia, sed figmen- justitiae. Sic et in seductione castitas ficta non est , sed videtur. Propter quod bene assimilantur hu- di homines sepulcris dealbatis,[3]) a foris quidem ibus speciosis; nam et ipsi a foris videntur justi pectu eorum, qui nesciunt interiora considerare, insecus autem pleni sunt ossibus mortuorum. Tanta in iis et immunditiae, quanta opera simulantur malo affectu; et videntur a foris justi coram ho- , non iis, quos Scriptura deos[4]) appellat, ad quos est verbum Dei, sed coram iis, qui sicut homines . Et malum quidem[5]) esset, vel unum ossium[6]) habere intus in se, vel immunditiam aliquam unam. autem vide exaggerationem Scripturae de malitia rum. Sicut enim sepulcra plena sunt ossibus et ditia omni, sic et illi pleni sunt hypocrisi et ini- non in una aliqua re simulantes, neque in com- ibus in omni vita sua, vel duobus, vel tribus,

1) Deest „est" in ed. M. II. itemq. in textu ed. Ruaei; men in notis: „Mss: Mortua autem est, quae non etc."
2) Ed. M. I. itemq. ed. Ruaei: sit.
3) M. et R. in textu: dealbatis. A foris videntur etc.; notis: „Mss: dealbatis, a foris quidem apparentibus (?); nam et ipsi a foris videntur etc."
4) Psalm. LXXXII, 6. 7. (LXXXI.)
5) R. in textu: quidem esse etc.; idem tamen in no- (M. in textu): „Mss: quidem esset etc."
6) R. in notis: „Mss: ossum etc."

quamvis et hoc esset pessimum malum, sed omnibus die-
bus vitae suae in simulationibus vivunt, et aliud quidem
sunt, aliud autem esse putantur. Sunt lascivi quidam[1])
ab intus, a foris autem castos se esse ostendunt, simula-
tores castitatis, et virginitatis fictores. Et alii simulatores
justitiae, cum sint ab intus iniqui; et alii aliarum virtu-
tum simulatores existunt, cum sint ab intus contrariis
tiis pleni. Sunt quidam et martyrii simulatores, quid
autem episcopatus, vel presbyteratus, vel diaconatus,
ecclesiasticae scientiae vel doctrinae, tantum person
ostentationem virtutum habentes, vere autem sunt ini
earundem virtutum quas simulant.

25. „Vae[2]) vobis, Scribae et Pharisaei, hypo
qui aedificatis sepulcra prophetarum, et ornatis
menta justorum, et dicitis: quia si fuissemus in
patrum nostrorum, non essemus socii eorum in s
prophetarum. Itaque testimonium redditis vobi
filii estis eorum, qui occiderunt prophetas. Et
plete mensuram patrum vestrorum. Serpentes,
viperarum, quomodo fugietis a judicio gehenna
ecce, ego mitto ad vos prophetas, et sapientes,
et ex illis occidetis et crucifigetis, et ex illis f
in synagogis vestris, et persequemini de civitate
tem, ut veniat super vos omnis sanguis justus,
ditur super terram." Quantum ad primam fa
net textus, non satis rationabiliter comminari
versus eos, qui aedificant sepulcra prophetaru
monumenta justorum. Quantum ad hoc
laudabile aliquid faciebant, quia sepulcra
aedificabant, et ornabant monumenta justorum
trum suorum, quibus ausi sunt contra pro

---

[1]) Ed. Ruaei: quidem.

[2]) Matth. XXIII, 29—35. — Edd. M
tempore dixit Jesus turbis Judaeorum et
cerdotum: vaeh vobis, etc.

[redacted]

, non communicantes, maxime in eo quod dicunt: „si [1])
fuissemus in diebus patrum nostrorum, non essemus socii
eorum in sanguine prophetarum." Quomodo ergo digni
sunt suscipere vae? Si autem dicit aliquis: quantum ad
quidem illud, et professionem verborum suorum,
erant rei; propter illud autem, quod testimonium
reddebant esse se eorum filios, qui occiderunt pro-
culpabiles erant: quod nec ipsum verum est. In
quae ex arbitrio hominis non contingit, quo-
potest homo fieri reus? Non enim ex arbitrio
que hominis est, cujus sit filius, boni viri, an [2])
Ergo neque propter illud, quia aedificabant
prophetarum, et dicebant: „si [3]) fuissemus in
patrum nostrorum, non essemus rei," vel rei erant,
tes; sed quia rebus ipsis, et similitudine faci-
stimonium sibi reddebant esse se filios eorum,
occiderunt prophetas, implentes mensuram patrum
et adhuc adjicientes quod fuerat minus, supplen-
tionem prophetarum atque justorum interfe-
Christi filii Dei. Propter quod possibile non erat,
modi actu detinebantur obnoxii, fugere a judi-
ae. Quibus nec suffecit sanguis Christi, sed
prophetas et [4]) Scribas, qui fuerunt missi a
interfecerunt, et crucifixerunt, in synagogis suis
erunt, et persecuti sunt de civitate in civitatem.
Quibus omnibus homicidialibus commissis justum fue-
pati excidium Jerusalem, captivitatem populi, pa-
Dei magnitudinem et multitudinem facinorum eo-
non sustinente. Venit autem in generatio-
qui impleverant mensuram patrum suorum,

1) Matth. XXIII, 30.
2) Ed. M. I. itemq. ed. Ruaei: aut etc.
3) Matth. XXIII, 30. coll. p. 226. not. 2. et p. huj. not. 1.
4) Edd. Merlini: *vel Scribas.*

et superposuerunt Jesu Christi prophetas, et sapie
Scribas, omnis „sanguis[1]) justus, qui effunditur
terram, a sanguine Abel justi usque ad sanguinem
riae filii Barachiae," cujus interfectionem imputat
et Pharisaeis, quasi non esset interfectus a patrib
rum, sed ab ipsis illis. Sic enim scriptum est:
occidistis inter templum et altare." Non[2]) autem
sunt, qui exprobrantur a Christo, dicere Zachariam
Barachiae unum fuisse ex prophetis duodecim, q

---

[1]) Matth. XXIII, 35.

[2]) R. in notis: Graeca huj. loci verba exhibet
Mss. in Lucam: *Οὐ δύνανται γὰρ Ζαχαρίαν υἱὸν Β
χίου ἀνῃρηκέναι οἱ νῦν ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος ὀνειδιζόμ
εἴρηται γὰρ ἐν τῷ Ματθαίῳ· „ὃν ἐφονεύσατε μ
τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ θυσιαστηρίου." Ἀλλ' εἰκὸς,
φησιν* (aut *κατάφησιν*, R. habet *κατά φησιν*) *Ἰω
Ζαχαρίαν νῦν λέγεσθαι τὸν Ἰωάννου πατέρα· τ
ἀπὸ μὲν γραφῶν δεῖξαι οὐκ ἔχομεν, οὔτε ὅτι
Βαραχίου, οὔτε ὅτι οἱ γραμματεῖς ἐν τόπῳ ἱερ
ἐφόνευσαν. Ἀλλ' ἦλθεν εἰς ἡμᾶς τοιαύτη τις
σις, ὡς ἄρα ὄντος τινὸς περὶ τὸν ναὸν τόπου, ἔ
τὰς παρθένους εἰσιέναι, καὶ προσκυνεῖν τῷ θει
ἤδη πεπειραμένας κοίτης ἀνδρὸς οὐκ ἐπέτρεπ
κείνῳ. Ἡ οὖν Μαρία μετὰ τὸ γεννῆσαι τὸ
ἡμῶν ἐλθοῦσα προσκυνῆσαι, ἔστη ἐν τῷ τόπι
θένων. Καὶ κωλυσάντων τῶν εἰδότων αὐτὴ
σαν, ὁ Ζαχαρίας ἔλεγε τοῖς κωλύουσιν, ἀξίαι
ναι τοῦ τόπου τῶν παρθένων, ἔτι παρθένον
οὖν σαφῶς παρανομοῦντα, καὶ εἰς τόπον
νων ἐπιτρέποντα γυναῖκα γενέσθαι, ἀπέκτ
τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ θυσιαστηρίου οἱ τῆς γε
Ὀνειδίζονται γοῦν ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος οὐχ
τοὺς προφήτας ἀποκτεινάντων, καὶ τὸν Ζ
τῶν προφητῶν, ἀλλ' ὡς αὐτοὶ φονεύσαντ
μαστὸν δὲ εἰ ἔτυχεν ὥσπερ ὁμώνυμον εἶν
Ἰωάννου Ζαχαρίαν τοῦ ἐν τοῖς δώδεκα,
τοῦ πατρός.*

[redacted]

... habentur in manibus; sed Zachariam dicit patrem ...us, de quo per scripturas quidem canonicas osten- non possumus, nec quoniam filius fuit Barachiae, quia Scribae et Pharisaei interfecerunt eum inter plum et altare. Sed venit ad nos quaedam traditio ... quasi sit aliquis locus in templo, ubi virginibus qui- consistere licet, et [1]) adorare Deum; expertae autem ... virilem, non permittebantur in eo consistere. Ma- ... postquam genuit Salvatorem, ingrediens ado- ... in illo virginum loco: prohibentibus autem iis, ...erant [2]) eam jam filium genuisse, Zacharias sto- ... dixit prohibentibus eam, quoniam digna est ... loco, cum sit adhuc [3]) virgo. Ergo quasi ma- ... Zachariam adversus legem agentem, et in loco ... permittentem stare mulierem, occiderunt inter ... et altare viri generationis illius. Tamen [4]) ab ... hujusmodi traditioni non credunt, exigamus ratio- ... quomodo non quasi filios eorum, qui interfecerunt ..., et [5]) cum prophetis etiam Zachariam, expro- ... propter Zachariam, sed quasi qui ipsi occi- ... Zachariam inter templum et altare. Si ergo ve- ... verbum Christi, quod dicit ad praesentes tunc ... et Scribas: „quem [6]) vos occidistis inter tem- ... altare,“ non est possibile illum intelligi Zacha- ..., qui est ex duodecim unus. Nec tamen est mirum ..., ejusdem nominis esse et utrumque Zachariam,

---

1) M. et R. „et orare.“

2) Ed. Ruaei: qui noverant adhuc eam jam etc.

3) Deest „adhuc“ in textu ed. Ruaei; idem tamen in ... Mss: cum sit adhuc virgo.“

4) Ed. M. II: Tamen ab iis etc., ed. M. I. itemq. ed. ... Tamen eos etc.

5) Desunt verba „et cum prophetis“ in edd. M. et ... nos ex graecis h. l. verbis restituimus.

6) Matth. XXIII, 35.

et patres eorum. Tale aliquid dicere vult loquitur Christus: quoniam vos, qui vos prophetarum excusatis, et dicitis: „si[2]) fui bus patrum nostrorum, non essemus socii guine prophetarum:“ et aedificatis sepulcra interfectorum, per[3]) haec ipsa, quae ausi me, testimonium redditis vobis, quoniam patrum vestrorum filii estis, quod minus fu bus eorum, per meum et meorum prophe nem adimplentes. Nec enim Christum illi vos autem crucifixistis mensuram[4]) adimpl earum viperarum, qui[5]) interfecerunt prop mina, serpentes pessimi, viam fugae a juc vobis ipsi claudentes propter magnitudine quae commisistis in Christum, et in sapien prophetas, et in Scribas ipsius, et adhuc a cietate patrum vestrorum disjungere vos, sanguine prophetarum.

26. Sed consequens est, ut aliquis, qui plicem historiam Scripturam[6]) intelligit, quirat, quare non dixit usque ad sanguinei Zachariae, maxime cum lex et prophetae nem prophetaverint. Dicemus ad eum, q festa est res, quod Scribae et Pharisaei n Joannem, sed Herodes. Nam etsi non ci anni Scribae et Pharisaei, ut scriptum est:

[1]) Deest „vos“ in ed. M. I. itemq. in t R. tamen in notis: „Mss: qui a sanguine pr excusatis.“

[2]) Matth. XXIII, 30.

[3]) Ed. M. II: per ipsa haec etc.

[4]) Deest „mensuram“ in ed. M. I. ite

[5]) M. et R. „qui interfecerunt etc.“

[6]) Ed. M. I. itemq. ed. Ruaei: scriptu

[7]) Matth. XXI, 25.

...ptismus Joannis de coelo est, dicet nobis: quare ergo ...credidistis ei?" tamen adhuc reverentiam quandam ...bebant nominis ejus, non audentes adversus interroga... dicere Christi de baptismate ipsius, quod ex ho... erat. Timebant enim populum, credentes quo... vere Joannes erat propheta. Quomodo ergo im... ...ravit iis, qui non occiderunt Joannem, quasi inter... ...bus ejus? Sed improperavit quasi interfectoribus ...tiae, dicens: quem [1]) occidistis inter templum et al... Adhuc in textu dicendum est, quia non statim, ut ... fuerit peccatum, punitur peccantium generatio, ... subsequens generatio, debens emendare in se ... patrum suorum, adhuc adjecerit peccatis pa... ...rum pejora: et sic si multae generationes pec... ...int in gente aliqua, vel in civitate, punitur gens, vel ... civitas. Sic ergo et gens Judaeorum multa in... ...mala prophetis, non ut coepit homicidium contra ..., statim fuerat punienda, sed post patientiam Dei, post... addiderunt super sanguinem prophetarum sangui... Christi, et impleverunt mensuram patrum suorum, ... sunt puniti. Non ergo peccatum quod pec... ...Cain interficiens fratrem suum, aut peccatum eo... qui interfecerunt prophetas, suscepit haec generatio ...rum, quae fuit in tempore Christi: sed oportebat ... Dei, quae fuit in gente Judaeorum, finiri men... ...ut [2]) post multas effusiones sanguinis prophetarum ...rum, non desolata prius Jerusalem et Judaea, hoc ...tur postea in sanguine Christi, et propter hoc lon...ter [3]) Deo agente, ut accipiant Scribae et Phari... populo complacente, sanguinem prophetarum Chri..., secundum Evangelium, sapientium et Scribarum,

---

[1]) Matth. XXIII, 35.
[2]) Ed. Ruaei: et post multas etc.
[3]) Edd. Merlini: magnanimiter.

quos occiderunt et crucifixerunt, et castiga
agogis suis, et persecuti sunt de civitate ir
ejectis omnibus de Judaea, desoletur locu
omnibus sanctis, et patiatur quaecunque su
spasiano et Tito. Haec corporaliter expos

27. Si autem et moraliter haec ipsa
nere, talia dicemus in loco. Arbitror, sic
latus venit in corpore, ut a carnalibus q
corporis ejus adspicientibus, et non virtute
bus, homo videretur, a spiritualibus auten
corporis attendentibus, sed opera virtutum
rantibus, Deus intelligatur: sic est omnis S
incorporata, maxime autem Veteris Testam
lis enim et propheticus sensus Scripturae
historia rei propositae, ut omnis Scriptura
quidem secundum historiam intelligatur,
autem et perfectis secundum mysterium s
praemissa praefatione redeamus ad verbu
sicut in ipsis prophetis recedentibus ab ha
quidem eorum erant in sepulcris, animae
tus in regione vivorum: sic et in prophet
est animadvertendum, ut narratio quidem
dum historiam simplicem, sit corpus, sp
sensus, et ipsa Scripturarum intima verita
spiritus qui inhabitat in narrationibus sin
cundum historiam. Sepulcra autem pro
inconvenienter possumus existimare literas
rarum, et libros, in quibus collocata nar
quasi corpus aliquod positum in sepulcı
spiritualia Scripturarum, et veritatem earun
tam intelligunt et suscipiunt, habent in se
ritus prophetarum, ipsi quasi regio vivent
rum effecti. Qui autem illa non capiunt
runt, sed simplicem narrationem, et histo
attendunt, corpora prophetarum colunt i

[illegible] quasi quibusdam sepulcris; quales fuerunt
[illegible], qui recte Pharisaei sunt appellati, id est,
[illegible], qui spiritualia prophetarum a corporali historia
[illegible], quasi animam prophetarum expellentes a
[illegible], et occidentes ipsas prophetias, et exanimes fa-
[illegible] quasi nihil spirituale habentes. Et vere hypocri-
[illegible] sola sepulcra prophetarum, corporalem historiam
[illegible], aedificantes et ornantes, id est, Scripturas
[illegible] et libros prophetarum studentes; qui non intelligen-
[illegible] corpora mortua colentes, id est, historiales
[illegible], videntur quidem pie agere circa memoriam
[illegible], impii autem sunt; et non esse se socios
[illegible] qui interfecerunt prophetas, per hoc ipsum defen-
[illegible], arguuntur autem adjicientes super facinora
[illegible] qui interfecerunt prophetas,[1]) et implentes men-
[illegible] iniquitatis ipsorum per hoc ipsum, quod non cre-
[illegible] Christum, quem non simplices historiae prophe-
[illegible] sed spiritualis earum praedicat sensus. Scito[2])
[illegible] indubitanter, quod ubique causa incredulitatis Ju-
[illegible] exstitit ista, ut non intelligerent Jesum quasi Chri-
[illegible]: quoniam semper animum suum dederunt circa
[illegible] corporales, nihil spirituale in iis credere volen-
[illegible], exempli introducimus causa quod in Zacha-
[illegible] prophetatur, et dicitur quasi super asinam et pullum
[illegible] sit[3]) in Jerusalem, et exterminaturus currus
[illegible],[4]) et equum ex Jerusalem. Hoc si quis se-
[illegible] literae historiam intelligere velit de Christo, non
[illegible]. Nec enim exponitur Christus exterminasse ex
[illegible] corporales ac sensibiles currus, nec equum cor-

1) Deest „prophetas“ in ed. Ruaei.

2) M. et R. in textu: Scio autem etc., R. tamen in [illegible] Mss: Scito autem etc.“

3) Deest „sit“ in textu edd. M. et R., R. tamen in [illegible] Mss: ingressurus sit etc.“ Cfr. Zach. IX, 9. 10.

4) M. et R. constanter: Effrem.

poralem ab Jerusalem corporali. Sed si videris haereticos conventus ipsius mendacii quasi quodam copulatos, et inter se male concordes, quos sermo tatis destruere solet, videbis quomodo Christus Dei bum exterminat currus spirituales ex Ephrem spir Ephrem enim semper in figura haereticorum [1]) po qui se separaverunt a Christi ecclesia, sicut Eph tribu Juda. Sic enim spiritualiter equum et ads rem Aegyptiorum projecit in mare sermo divinus, i impium virum cum diabolo adscensore et instigat ipsius. Sic et equum exterminavit ab Jerusalem, q que diabolo adscensori subjectus fuerit, et non C sicut illi equi acceptabiles Christi, de quibus dicit euc: [3]) „quis [4]) adscendet super equos tuos? et eq tuus sanitas," id est, super Apostolos, caeterosque sa in quibus habitat Christus. Propterea dicimus: „hi curribus," ostendentes Ephrem: „et hi in equis," dentes adversarios Jerusalem: „nos autem in nomin nostri magnificabimur. Ipsi obligati sunt, et cecid nos vero surreximus, et erecti sumus." Qui testim sibi reddunt, quia sunt filii eorum, qui interfecerunt phetas, per hoc ipsum, quod implent mensuram p suorum, super illorum incredulitatem adjicientes inc litatem in Jesum, quae non aliunde descendit, nisi e quod non alibi vacant, nisi circa aedificia sepulcr propheticorum, id est, circa diligentias prophetic literarum tantummodo, atque librorum. Alii en sunt Scribae infelices legis, alii autem sunt Scribae

---

[1]) Ed. M. II: „haereticorum," ed. M. I. itemq Ruaei: haeresum.

[2]) Edd. Merlini: indagatore. [3]) M. et R. Ab

[4]) Habac. III, 8. coll. LXX. viror. versione.

[5]) Psalm. XX, 7. 8. (XIX.)

[6]) M. et R. in textu: autem etc., R. tamen in „Mss: alii enim sunt etc."

ntur a Christo secundum Evangelium, cujus et spi-s vivificat, et litera non occidit, sicut litera legis: quo-m literam legis sequentes, in infidelitatem et in vanas perstitiones incurrunt. Literam autem Evangelii qui se-untur, id est, simplicem narrationem ipsius, salvantur, et ipsa sola Evangelii narratio simplex sufficit plicioribus ad salutem. Et si videris Scribas legis, et eos, agentes non solum adversus sapientes Evange-quae Christi sunt prophetantes, sed etiam adversus Novi Testamenti, videbis quomodo, quantum ad ccidunt Christi prophetas et Scribas, crucifigunt per verborum suorum, flagellant in synagogis. Frequenter ergo audire est apud haereticos,[1]) qui spirituales Pharisaei, quomodo linguis suis quasi qui-verberibus maliloquii sui Christianos flagellant, quuntur de civitate in civitatem, interdum quidem aliter, aliquando autem spiritualiter, volentes pellere quasi de propria civitate legis, et prophe- et Evangelii, et Apostolorum, et in aliam et ex- quandam civitatem evangelii alicujus alterius, bus persuasionibus suis quasi persecutionibus pel-Secundum quod et Apostolus dicebat propter fal-stolos: „miror,[2]) quod sic cito transferamini[3]) qui vos vocavit in gratia Christi, ad aliud evange- quod non est aliud, nisi sunt quidam qui contur-vos." Propter quod veniet[4]) super eos omnis san-justus, quem effundunt per hoc ipsum, quod ever-volunt veritatem Scripturarum, quae recte sanguis et

[1]) Ed. M. II: „haereticos," ed. M. I. itemq. ed. Ruaei: haereses.

[2]) Gal. I, 6. 7.

[3]) Ed. M. II: „transferamini ab eo, qui vos vocavit in gratiam Christi, aliud etc.," ed. M. I. itemq. ed. Ruaei: transferamini a gratia Dei, qui vos vocavit, ad aliud etc.

[4]) Ed. M. II: venit.

vita dicitur Scripturarum, quia omnis Scriptura, nisi se dum veritatem intelligatur, mortua est. Effundunt veritatem Scripturarum quasi sanguinem earum, sicu fusus est sanguis Abel. Et non solum tunc vox sa nis Abel clamabat ad Deum, sed semper veritas Scri rarum ab impiis effusa, secundum quod diximus, a guine Christi, id est, a veritate Evangelii coepta, omnes Scripturas interpellat ad Deum adversus eos, evertere [1]) eam volunt; et sanguis Testamenti, id est, ritas Scripturarum propheticarum, adversus eos qu mundam eam existimaverunt, et noluerunt sanctifica ea quasi in sanguine vivo et sanctificanti. Sic effund etiam sanguinem Zachariae, qui interpretatur mem Dei. Omnis enim qui memoriam Dei disperdere [2]) stinat in iis quos scandalizat, Zachariae sanguinem tur effundere, filii Barachiae, qui et ipse interp benedictio Dei. Per benedictionem enim [3]) Dei res sumus Dei. Si autem nec Abel nomen indi debemus relinquere, dicimus quoniam Abel luct pretatur. Qui ergo suscipit quod scriptum est: qui lugent," salvat Abel; qui autem non recipit, nem effundit Abel, hoc est, veritatem luctus Propterea implebitur super ipsum quod scribit: vobis, qui ridetis nunc, quoniam plangetis et flebit ter templum et altare ab impiis memoria interfic quando et templum Dei a lascivis corrumpitur, ipsius per negligentiam orationum sordidarum

[1]) M. et R. in textu: „avertere," R. tamen Mss: evertere eam etc.

[2]) M. et R. in textu: perdere etc., R. tamen tis: „Mss: disperdere."

[3]) Deest „enim" in textu edd. M. et R., R. ta in notis: „Mss: Per benedictionem enim Dei etc."

[4]) Matth. V, 4. [5]) Luc. VI, 25.

[6]) R. in textu: sordidatum, in notis tamen: „M sordidarum."

...ndo et oratio alicujus fit in peccatum ipsius, oratione Judae dictum est: „et [1]) oratio ejus ...atum ejus."

...erusalem [2]), Jerusalem, quae occidis prophetas, eos qui ad te mittuntur, quoties volui congre... tuos, sicut gallina congregat pullos suos sub ... noluisti! Ecce relinquetur vobis domus vestra. Dico enim vobis, quoniam amodo non me vi... donec dicatis: benedictus qui venit in nomine ..." Dignum est quaerere, quomodo coram audito... ...quens Salvator, inter quos erant Scribae et Pha... qui gloriabantur quae legis sunt et prophetarum ...cognoscere, qua ratione dixit Jerusalem occidisse ...phetas, et lapidasse ad se transmissos, cum non satis ...prophetetur historia in scripturis veteribus, quae le... ...tur in synagogis eorum. In lacum quidem luti mis... ... Jeremiam legimus, non tamen interfectum in Jeru... ... Sed nec Jesaiam, vel Ezechielem, vel aliquem ...phetarum tale aliquid legimus passum, in quantum ...it memoria mea. Sed scrutans in secundo libro ...lipomenon, ubi multa de prophetis claris scripta ..., invenio quoniam Asa iratus Ananiam prophetam se... ...mentem posuit quidem in carcerem, nihil tamen am... ... fecit in eum. Sed et Michaeam Achab prophetan... ... adversus se, jussit quidem in domum carceris ire, et ...nducare panem tribulationis, non tamen et occidit. ... autem legimus [3]) lapidatum Zachariam, [4]) filium Jojadae sacerdotis, populum arguentem. Non ergo inve...imus in Jerusalem prophetas occisos amplius, vel lapi...tos, praeterquam dixi transmissos ad Jerusalem. Pro...pterea videndum, ne forte oporteat ex libris secretiori...

---

[1]) Psalm. CIX, 7. (CVIII.) [3]) II Chron. XXIV, 21.
[2]) Matth. XXIII, 37—39.
[4]) R. in notis: „*Mss: Ananiam* filium Jojadae."

bus, qui apud Judaeos feruntur, ostendere verbu et non solum Christi, sed etiam discipuloru Stephani quoque martyris, et Pauli Apostoli. enim sic dicit: „o [2]) dura cervice, et non corde et auribus, vos semper Spiritui sancto r sicut patres vestri et vos. Quem enim prophet sunt persecuti [4]) patres vestri? et occiderunt eo nunciabant adventum justi, cujus nunc vos pro interfectores estis. Et [5]) post hoc expulerunt civitatem, et lapidabant Stephanum clamantem, tem.“ Paulus autem in epistola ad Thessal prima, de interfectione prophetarum talia dici imitatores facti estis ecclesiarum Dei, quae sunt in Christo Jesu, quoniam eadem passi estis et v tribulibus vestris, sicut et ipsi a Judaeis; qui et l occiderunt Jesum et prophetas, et nos persecut Deo non placent;“ ad Hebraeos autem ita: „l sunt, secti [8]) sunt, tentati sunt, in gladio mo Circuierunt in melotis, in pellibus caprinis, eg angustiati, [9]) afflicti doloribus, quorum non fu mundus, in solitudinibus errantes, et in montibu luncis, et foveis terrae.“ Fertur ergo in scrip manifestis serratum esse Jesaiam, et Zachari

---

[1]) R. in notis: „Mss: Apostolorum ejus.“

[2]) Act. VII, 51. 52.

[3]) M. et R. in textu: restitistis, sicut patr Quem etc., R. tamen in notis: „Mss: resistitis, tres vestri et vos. Quem etc.“

[4]) M. et R. in textu: persecuti? et occide R. tamen in notis: „Mss: persecuti patres vestri? ciderunt etc.“

[5]) Act. VII, 58. 59. [6]) I Thess. II, 14.

[7]) Hebr. XI, 37. 38.

[8]) R. in notis: „Mss: serrati sunt.“

[9]) M. et R. „et angustiati.“

[redacted]

et Ezechielem. Arbitror autem circuisse in melotis pellibus caprinis Eliam, [1]) qui in solitudine et in montibus vagabatur. Sed pone aliquem abdicare epistolam ad Hebraeos, quasi non Pauli, nec non et secretum Esaiae [2]) Jeremiae; sed quid faciat in sermones Stephani, Pauli ad Thessalonicenses, de prophetis interfectis ... vel ipsius Domini nostri? Aut quomodo abdicabit, quod ad Timotheum Paulus protulit dicens: [3]) Jannes et Mambres restiterunt Mosi, sic et isti resistunt veritati?" Nec enim scimus in libris canonizatis ... de Janne et Mambre resistentibus Mosi. Si ... aspiciat [4]) et quod ad Corinthios prima positum ... [5]) oculus non vidit, nec auris audivit," numquid poterit haec omnia aliquis abdicare? Haec omnia ... discutientes sermonem, non ignorantes quoniam ... secretorum ficta [6]) sunt a quibusdam impiis et iniquitatem in excelsum loquentibus; et utuntur quibusdam ... aliis autem qui sunt Basilidis. Oportet ... considerare, ut nec omnia secreta, quae feruntur nomine sanctorum, suscipiamus propter Judaeos, qui forte ad destructionem veritatis Scripturarum ... quaedam finxerunt, confirmantes dogmata falsa, ... abjiciamus, quae pertinent ad demonstrationem Scripturarum nostrarum. Magni ergo viri est audire, et implere quod dictum est: „omnia [7]) probate, quod bonum est tenete." Tamen propter eos, qui non possunt quasi trapezitae inter verba discernere, vera habean-

[1]) Edd. Merlini constanter: Heliam.

[2]) Edd. Merlini: „abjicere;" ed. R. in textu: „adjicere," in notis autem: „Mss: abjicere."

[3]) II Tim. III, 8. [4]) Ed. Ruaei: aspiciant.

[5]) I Cor. II, 9.

[6]) M. et R. in textu: facta sunt etc., R. tamen in notis: „Mss: scripta sunt." Equidem „ficta" restitui.

[7]) I Thess. V, 21.

tur an falsa, et non possunt semetipsos caute se
verum quidem teneant apud se, ab omni aute
mali [1]) abstineant, nemo uti debet ad confirm
dogmatum libris, qui sunt extra canonizatas sc
Tamen si quis suscipit ad Hebraeos quasi epistola
dicit quoniam pluralia [2]) non debemus omnino
ad plures. Nec enim plures serrati sunt, sed Jesa
Nec plures lapidati sunt, nisi Zacharias [3]) tant
filius Joiadae. Nec occisione [4]) gladii, nisi Zach
lius Barachiae. Sic [5]) et in melotis, et in pelle
Elias, et caetera similia. Adhuc autem quaeram
in Luca scriptum est, dicente Domino: „quia [6])
pit prophetam perire extra Jerusalem.“ Si ergo
pit prophetam perire extra Jerusalem, id est, int
quaeres, si post destructionem Jerusalem jam nem
pheta est, ne forte qui interficitur extra Jerusalem
pheta, falsum verbum Christi demonstret. Si aut
gunt nos Scripturae propter Agabum, et filias P
Evangelistae, non propter falsos Phrygiae propheta
ramus ne forte omnis justus sit in Jerusalem, et n
tra Jerusalem: quoniam non capit eum, qui e
Jerusalem, passionibus affici propter Verbum. Se
modo Jerusalem occidit prophetas videndum. E
autem, sicut vulgariter dicere solent, clamavit civi
quam si dicatur, qui sunt in civitate; item civita

---

[1]) Ed. M. II: „mali,“ ed. M. I. itemq. ed. R.:
[2]) Hebr. XI, 37. 38. [3]) R. in not.: „Mss: A
[4]) Ed. M. I: „in occisione.“ Cfr. ep. ad He
37. — Rectius forsan legeris: Nec (plures) occ
ore gladii, nisi etc.
[5]) M. et R. in textu: Sed et in etc., R. ta
notis: Mss: Sic et in etc.“
[6]) Luc. XIII, 33.
[7]) M. et R. in textu: „interfici: si post etc.,“
men in notis: „Mss: interfici: quaeres si post etc

[redacted]

... ¹) id est, qui sunt in civitate: sic Jerusalem occidit prophetas, id est, qui degunt in Jerusalem, quoniam dictum est Jerusalem occidisse prophetas. Et pro civitate ponuntur, iterum occurrit ad quae-, qui ... dicendi filii Jerusalem, de quibus dicit: „quoties ²) volui congregare filios tuos!" Sed semper civium successores filios praecedentium Jerusalem autem, quae libera est a servitute peccati sursum est conversatione, quae est mater nostra occidit prophetas, nec lapidat eos qui mittuntur. Aliud est, quod secundum similitudinem illius Jerusalem, occidentis et lapidantis prophetas, ³) frequenter sunt quidam in ista Jerusalem imperiti constituti, non metuentes, qui, quantum ad se, occidunt verbis sine judicio prolatis viros verbo et vita ..., et ecclesiarum quidem canonem non requirentes, propter profunditatem autem dogmatum suspectos ... qui consueti sunt nova quaedam dicere, et non ... verbum sanum Domini nostri Jesu Christi. ... Dominus ad Jerusalem interfectricem et lapidatricem prophetarum: „quoties ⁴) volui congregare filios ... gallina pullos suos sub ⁵) alas, et noluisti!" ... hic Dominus Jesus, quasi qui frequenter voluit congregare Judaeos, non autem congregavit propter ... nolentium credere, ita dicit: „quoties ⁶) volui ... sit manifestum, semel eum docuisse in corpore ...? Sed non solum in praesentia, verum etiam ... semper Christus praesens fuit et in Mose, prophetis, magis autem et in angelis ministrantibus

¹) Deest „ei" in ed. R. ²) Matth. XXIII, 37.
³) Ed. Ruaei: prophetas. Frequenter sunt etc.
⁴) Matth. XXIII, 37.
⁵) R. in notis: „Mss: sub pennas, et etc."
⁶) Matth. XXIII, 37.

saluti humanae, et per singulas generationes; et s
pletur: „quoties volui." Per singulas enim gener
semper voluit, et festinavit perficere voluntatem P
iis; etsi non in corpore constitutus, sicut nunc
saeculorum, tamen semper festinavit congregare fili
rusalem. Ipsius enim volentis congregare filios J
lem voces habentur in lege, et in prophetis; et de
scriptum est: „expandens [2]) alas suas accepit eos,
cepit eos super scapulas suas." Et quotidianum op
Christi, congregare filios Jerusalem, de quibus et
Jesaia et in reliquis prophetis plura dicuntur; et qu
Dei filius congregat dispersos filios Dei, sicut gallina
los suos sub pennas suas. Si quis autem non fuerit
gregatus ab eo, judicabitur quasi qui noluerit congr
ab eo: „venit [4]) enim filius hominis quaerere quod pe
rat, et salvare." Et mortuus est non pro gente sola,
ut dispersos filios Dei congregaret in unum. Jud
quidem, qui erant filii illius Jerusalem, quae erat de
sum, comminatus [5]) est, nolentibus congregari sub p
nas suas dicens: „ecce [6]) nunc relinquetur vobis dom
vestra deserta." Semper autem iis, qui noluerint [7]) c
gregari sub pennas ipsius, comminari et dicere Chri
videtur: „ecce [8]) nunc relinquetur vobis domus ve
deserta," id est, anima vestra, et corpus. Non sol
enim corpus, sed etiam anima peccantium deserta re

---

[1]) R. in notis: „Mss: et de ipsis etc."

[2]) Deut. XXXII, 11. [3]) Deest „et" in ed. R

[4]) Luc. XIX, 10.

[5]) Ed. M. II: „comminatur, et nolentibus," ed I. itemq. ed. R. in textu: „comminatus, et nolentibus," tamen in notis: „Mss: comminatus est, nolentibus."

[6]) Matth. XXIII, 38.

[7]) M. et R. in textu: „noluerunt," R. tamen in tis: „Mss: noluerint."

[8]) Matth. XXIII, 38.

[redacted]

tus in deserto vulpes faciunt in [1]) iis foveas, generatio viperarum, cubationes. Dicit au- us congregari ad [2]) se: „quoniam [3]) non me ıdo, donec dicatis: benedictus qui venit in ıini." Et nec Judaei tunc Christum vide- nim visus est iis resurgens a mortuis sicut udicio et gratia patribus tantummodo dignis. elligentes desertionem propriam dixerint poe- :nedictus [4]) qui venit in nomine Domini:" t filium Dei, nec videbunt Verbum ejus, nec t pulchritudinem sapientiae Dei. Sed et si uerit [5]) aliquis congregari sub pennas Christi, malis recusaverit congregari sub pennas ejus, ebit Verbum Dei, maxime ex tempore illo, regantem illum per singulos dies refugit actu corpore: et tamdiu [6]) non videbit pulchri- bi, id est, Christum ipsum, [7]) donec conver- tens a proposito malo dicat: „benedictus [8]) nomine Domini." Tunc enim Verbum Dei ct benedicta sapientia Dei veniens venit in ei Patris super cor hominis, quando fuerit us ad [10]) Deum.

—

:t „in" in ed. R.

M. II: „ad se," ed. M. I. itemq. ed Ruaei:

h. XXIII, 39. — Deest „quoniam" in ed. M. II.

h. XXIII, 39. [5]) Ed. Ruaei: voluerit.

M. II: „tantisper," ed. M. I. itemq. ed. Ruaei tandiu.

st „ipsum" in textu edd. M. et R.; R. tamen lss: Christum ipsum, donec etc."

h. XXIII, 39.

ı notis: „Mss: in nomine Domini, et Patris etc."

ı *notis: „Mss: ad eum."*

de templo, qui conservaverat templum, ne
fuit in eo. Quamdiu enim fuit Verbum a
non auferens regnum Dei ab iis, tamdiu st
lumes fuerunt res Judaeorum. Postquam v
verbum ipsius, quod dixerat: „auferetur[2]) a
Dei, et dabitur genti facienti fructum suum
gnum Dei, et gentibus dedit, tunc et Jes
Dei facti sunt apud gentes. Unde nunc n
regnum Dei apud Judaeos habetur, quia re
ut[3]) tabernaculum in vinea, et sicut casu
rario, et sicut civitas quae expugnatur," p
quod commiserunt in Christum. Et unus
piens verbum Dei, templum est Dei, ut re
eum: „nescitis,[4]) quia templum Dei estis,
Dei habitat in vobis?" Unusquisque ergo
plum sanctum Dei propter spiritum Dei in
se, si peccaverit ipse, fit causa desertionis[5])
diatur Christus ab eo: ut qui fuerat ante
filii Dei, postmodum sit domus deserta, ut
tur in eo lapis super lapidem ex omnibu
et bonae vitae aedificationibus, qui non des

r quod recordantes historiam desertionis Jerusalem, inspicere nobis debemus, ut ne egrediatur Christus ex [1]) templo, quod est in [2]) nobis, ut aedificationes templi nostri solemnes sint lapidibus et donis adornatae: ut qui vident aedificationes, quae sunt in nobis, dicant mirantes „vide, [3]) quales lapides, et quales structurae!“ Illud autem dignum est pervidere, quomodo, quantum ad textum, loquuntur discipuli ad Jesum, et ostendunt ei structuram lapidum, quasi qui nunquam viderit ipsum templum, sed aliunde in primis peregrinus advenerit. Ad hoc ita respondendum: quoniam prophetans superius ruinam templi futuram Christus et desertionem, sic [4]) comminatus est: „ecce [5]) nunc relinquetur vobis domus vestra deserta,“ audientes discipuli mirati sunt talem et tantam templi structuram ad nihilum redigendam. Propterea dicunt ad Jesum, sicut alter manifestius dicit Evangelista: „Magister, [6]) vide, [7]) quales lapides, et quales structurae!“ Videlicet ut flecterent eum ad misericordiam loci illius, ne faceret quod facere [8]) fuerat comminatus.

30. Et haec corporaliter dicta sint. Moraliter autem hoc modo: cum sit humanae naturae admirabilis constructio facta, videlicet templum Dei et Verbi ejus, [9]) discipuli caeterique sancti, non solum tunc, sed etiam modo stupenda opera Dei erga figmentum humanum confiten-

---

[1]) Ed. Ruaei: e templo.

[2]) Edd. Merlini: ex nobis. [3]) Marc. XIII, 1.

[4]) M. et R. in textu: sic comminatus est: Ecce nunc — deserta. Audientes etc., R. tamen in notis: „sic lege — junge juxta Mss: sic comminatus: Ecce nunc — deserta, audientes etc.“

[5]) Matth. XXIII, 38. [6]) Marc. XIII, 1.

[7]) M. et R. h. l., cfr. pag. huj. not. 3., vides.

[8]) Deest „facere,“ quod adest in edd. M., in textu R.; R. tamen in notis: „Mss: quod facere fuerat etc.“

[9]) Ed. M. II: „verbi, *ejus discipuli etc.*“

de templo, qui conservaverat templum, n
fuit in eo. Quamdiu enim fuit Verbum
non auferens regnum Dei ab iis, tamdiu
lumes fuerunt res Judaeorum. Postquam
verbum ipsius, quod dixerat: „auferetur[2])
Dei, et dabitur genti facienti fructum suu
gnum Dei, et gentibus dedit, tunc et J
Dei facti sunt apud gentes. Unde nunc
regnum Dei apud Judaeos habetur, quia
ut[3]) tabernaculum in vinea, et sicut ca
rario, et sicut civitas quae expugnatur,"
quod commiserunt in Christum, Et un
piens verbum Dei, templum est Dei, ut
eum: „nescitis,[4]) quia templum Dei est
Dei habitat in vobis?" Unusquisque er
plum sanctum Dei propter spiritum Dei
se, si peccaverit ipse, fit causa desertionis
diatur Christus ab eo: ut qui fuerat an
filii Dei, postmodum sit domus deserta, u
tur in eo lapis super lapidem ex omni
et bonae vitae aedificationibus, qui non d

um est pervidere, quomodo, quantum ad textum, tur discipuli ad Jesum, et ostendunt ei structu-n, quasi qui nunquam viderit ipsum templum, e in primis peregrinus advenerit. Ad hoc ita dendum: quoniam prophetans superius ruinam ram Christus et desertionem, sic [4]) comminatus [5]) nunc relinquetur vobis domus vestra de-lientes discipuli mirati sunt talem et tantam cturam ad nihilum redigendam. Propterea di-sum, sicut alter manifestius dicit Evangelista: [6]) vide, [7]) quales lapides, et quales structurae!" t flecterent eum ad misericordiam loci illius, quod facere [8]) fuerat comminatus.

haec corporaliter dicta sint. Moraliter autem : cum sit humanae naturae admirabilis con-ta, videlicet templum Dei et Verbi ejus, [9]) di-erique sancti, non solum tunc, sed etiam modo era Dei erga figmentum humanum confiten-

---

Ruaei: e templo.

suscipit in se verbum Dei, templum est. Et
peccatum non ad plenum decidit a verbo D
salvat ex parte vestigia fidei, et religionis in se
Dei, templum est ex parte destructum, et ex pa
Qui autem postquam peccaverit, curam sui n
semper a fide decurrit, et a vita, quae est sec
gelium, paulatim minuitur, donec ad plen
Deo viventi: hic est templum, in quo n
lapis dogmatis super lapidem mandatorum
destruatur. Nos ergo prospicere nobis debe
aedificatio pietatis in nobis integra perseve
dibus salutarium dogmatum adornati, et d
operum decorati capiamus in nobis Dei vi
riam, et Christum, qui est Verbum et sapi

31. Et tertiam expositionem introduc
jusmodi: quoniam templum erat Dei aedifi
sitione sermonum significantium, omnis Sc
Testamenti secundum historiam videlicet con
qui construxerunt Moses vel prophetae c
literarum, et ordinatione dictorum, aedific
bus admirandam propter pulchritudinem la

oniam qui adversatur,[1]) et extollitur supra omne dicitur Deus, qui sedet in templo Dei Antichristus, est sermo qui in Scripturis habetur, qui simulat verum, proferens testimonia impiorum dogmatum de pturis placari aliunde nolentibus: et ipse est qui adtur, et super cathedram Scripturarum, et super aedificium earum sedet, ostendens se quasi sit Deus. Et per est videre sermones haereticorum,[2]) Antichristos mplo Scripturarum sedentes, et ex ipsis volentes eos re, qui audiunt, tanquam unusquisque eorum ipse Verbum in Scripturis.

„Sedente[3]) autem ipso super montem Oliveti, accessit ad eum discipuli ejus secreto, dicentes: dic nobis, haec erunt, et quod signum adventus tui, et consummationis saeculi?" Egressus de templo Jesus postquam eo, venit in montem Oliveti, et ibi sedebat cum lis suis. Puto autem mysterium esse montem Oliecclesiae quae ex gentibus est, in qua sunt plantatae quarum singulae possunt dicere: „ego[4]) autem liva fructifera in domo Dei." Forsitan autem et Olivarum monte radices sunt bonae olivae. Rami nserti sunt oleastri in loco ramorum, qui[5]) ex ate praecisi sunt. Agricola autem in monte resiOliveti, Verbum est Dei in ecclesia confirmatum, qui semper oleastri ramos inserit in bonam olitrum Mosis et caeterorum prophetarum, ut accis pinguedinem a sanctis prophetis per hoc quod a eorum caute intelligunt, et suscipiunt, et Chriqui prophetatur ab illis, offerant fructum abundanet pinguiorem prioribus videlicet olivis, propter ma-

) II Thess. II, 4. [2]) Edd. M. et R. h. l. „haeresum."
) Matth. XXIV, 3. [4]) Psalm. LII, 8. (LI.)
) Edd. Merlini: „qui ex infidelitate etc.," ed. R. in „qui infidelitate etc.," in notis autem: „Mss: qui ex itate etc." — Rom. XI, 17.

ledictionem quae erat in lege decussis, ut non
in usu. Post hoc considerandum est illud, c
cedentium discipulorum ad Jesum quidam
crete accedunt ad eum, majorem in hoc ip
fiduciam apud ipsum quasi domestici ejus, si
terrogarent eum de solutione parabolarum,
tem non secrete, sed in commune eum in
Observa adhuc differentiam istorum, quonia
quidem Pharisaei accedunt, sive tentantes, s
modo interrogantes, interdum autem alii dis
tes; tamen nunquam secrete accedunt ex mul
forsitan usque nunc, qui praecipuam suscep
et propter hoc habent fiduciam ante Christ
amplius habentes quam illi, qui ex fide co
dunt ad Jesum, dicunt ad eum: „dic[1]) nobi
haec erunt?“ „Haec“ quae? Quod ait: „non
lapis super lapidem, qui non destruatur.“ E
hoc[4]) discere volunt, sed etiam signum adve
et consummationis saeculi; et duo petunt ab
adventus ipsius, et consummationis saeculi.
multis quidem creditus adventus filii Dei, et
tionis saeculi, praecipue tamen in iis, qui
vitam sectantur. Est et aliter videre dupl
adventum, id est, adventum Verbi in anima
quidem rudes, et tunc incipientes cognosce
quoniam non possunt videre luciditatem p
dicunt: „vidimus[5]) eum, et non habebat sp
decorem, sed species ejus inhonesta.“ Speci
honesta Verbi, stulta praedicatio est de Chr

---

[1]) Matth. XXIV, 3.

[2]) M. et R. in textu: quando erunt h
Quod etc.,“ R. tamen in notis: „Mss: quando
Haec quae? Quod etc.“

[3]) Matth. XXIV, 2. [4]) Ed. Ruaei: h

[5]) Jes. LIII, 2. 3.

ius Christum natum et crucifixum. Secundus rentus est[1]) Christi, in viris perfectis; de qui- dispensator verbi ipsius: „sapientiam[2]) autem inter perfectos." Hi autem perfecti amatores pulchritudinis ejus, et rogant Verbum, ut ac- rationabilem gladium suum, et circumponat er mysterium nativitatis carnalis, quae appellata rialiter femur. Hujusmodi enim discipuli lau- hritudinem et decus Verbi; et huic secundo ad- ncta est consummatio saeculi in viro ad per- venienti, et dicenti: „mihi[3]) autem absit glo- i in cruce Domini nostri Jesu Christi, per[4]) ihi mundus crucifixus est, et ego mundo." Si ndus crucifixus est justis, quibus mundus cruci- facta est iis etiam consummatio mundi. Neces- qui habent fiduciam accedendi secrete ad Chri- lunt[5]) discere signum adventus Christi, et con- nis saeculi, ut prodificati ex eo quod didicerunt Christi, et consummationem saeculi, praebeant videre secundum adventum ipsius, et secundum didimus saeculi consummationem.

„Et[6]) respondens Jesus dixit iis: videte, ne quis cat. Multi enim venient in nomine meo dicen- d ego sum Christus, et multos seducent." Qui ter intelligunt, arbitrantur quod hoc solum haec ignificant: quoniam multi erant venturi Christos

---

[1]) Deest „est" in textu edd. M. et R.; R. tamen in Mss: est Christi etc."

[2]) Cor. II, 6. [3]) Gal. VI, 14.

[4]) R. in notis: „Mss: per quem etc."

[5]) M. et R. in textu: „si volunt —, et — saeculi, se etc.," R. tamen in notis: „rectius Mss: vo- et — saeculi, ut prodificati ex eo quod didicerunt Christi, et consummationem, praebeant se etc."

[6]) Matth. XXIV, 4. 5.

ledictionem quae erat in lege decussis, ut non possint esse in usu. Post hoc considerandum est illud, quoniam accedentium discipulorum ad Jesum quidam quidem secrete accedunt ad eum, majorem in hoc ipso habentes fiduciam apud ipsum quasi domestici ejus, sicut cum interrogarent eum de solutione parabolarum, quidam autem non secrete, sed in commune eum interrogabant. Observa adhuc differentiam istorum, quoniam interdum quidem Pharisaei accedunt, sive tentantes, sive quolibet modo interrogantes, interdum autem alii discere cupientes; tamen nunquam secrete accedunt ex multitudine. Et forsitan usque nunc, qui praecipuam susceperunt ... et propter hoc habent fiduciam ante Christum ... amplius habentes quam illi, qui ex fide commu... dunt ad Jesum, dicunt ad eum: „dic[1]) nobis, q... haec erunt?" „Haec" quae? Quod ait: „non[3]) ... lapis super lapidem, qui non destruatur." Et n... hoc[4]) discere volunt, sed etiam signum adventu... et consummationis saeculi; et duo petunt ab eo ... adventus ipsius, et consummationis saeculi. Est ... multis quidem creditus adventus filii Dei, et co... tionis saeculi, praecipue tamen in iis, qui eleg... vitam sectantur. Est et aliter videre duplicem ... adventum, id est, adventum Verbi in animam. Pr... quidem rudes, et tunc incipientes cognoscere Chri... quoniam non possunt videre luciditatem pulchritu... dicunt: „vidimus[5]) eum, et non habebat speciem, ne... decorem, sed species ejus inhonesta." Species autem i... honesta Verbi, stulta praedicatio est de Christo, quanc...

---

[1]) Matth. XXIV, 3.

[2]) M. et R. in textu: quando erunt haec? Quae Quod etc.," R. tamen in notis: „Mss: quando haec erunt Haec quae? Quod etc."

[3]) Matth. XXIV, 2. [4]) Ed. Ruaei: hoc solum.

[5]) Jes. LIII, 2. 3.

[redacted]

... Christum natum et crucifixum. Secundus adventus est [1]) Christi, in viris perfectis; de quibus dicit dispensator verbi ipsius: „sapientiam [2]) autem loquimur inter perfectos." Hi autem perfecti amatores sunt pulchritudinis ejus, et rogant Verbum, ut accingat se rationabilem gladium suum, et circumponat super mysterium nativitatis carnalis, quae appellata materialiter femur. Hujusmodi enim discipuli laudant pulchritudinem et decus Verbi; et huic secundo adventui juncta est consummatio saeculi in viro ad perfectum venienti, et dicenti: „mihi [3]) autem absit gloriari in cruce Domini nostri Jesu Christi, per [4]) quem mihi mundus crucifixus est, et ego mundo." Si mundus crucifixus est justis, quibus mundus crucifixus, facta est iis etiam consummatio mundi. Necessarium qui habent fiduciam accedendi secrete ad Christum, volunt [5]) discere signum adventus Christi, et consummationis saeculi, ut prodificati ex eo quod didicerunt ... Christi, et consummationem saeculi, praebeant ... videre secundum adventum ipsius, et secundum ... didimus saeculi consummationem.

„Et [6]) respondens Jesus dixit iis: videte, ne quis seducat. Multi enim venient in nomine meo dicentes quod ego sum Christus, et multos seducent." Qui simpliciter intelligunt, arbitrantur quod hoc solum haec significant: quoniam multi erant venturi Christos

---

[1]) Deest „est" in textu edd. M. et R.; R. tamen in notis: „Mss: est Christi etc."

[2]) I Cor. II, 6. [3]) Gal. VI, 14.

[4]) R. in notis: „Mss: per quem etc."

[5]) M. et R. in textu: „si volunt —, et — saeculi, praebeant se etc.," R. tamen in notis: „rectius Mss: volunt —, et — saeculi, ut prodificati ex eo quod didicerunt ... Christi, et consummationem, praebeant se etc."

[6]) Matth. XXIV, 4. 5.

se asserentes, habentes in se etiam quasdam vi
randas, et verba quibus provocent multos ad cr
qui dignos seductione se praebuerint. Joann
in epistola sua dicit: „et [1]) sicut audistis, quoni
christus veniet, et nunc [2]) Antichristi multi fa
unde scimus, quoniam novissima hora est.“
his verbis, omne verbum quod a veritate extra
et asserit se Verbum esse Dei, Antichristum esse;
possibile est intelligere quod ait: „et [4]) nunc A
multi facti sunt,“ cum unum sit, quod est verum.
ut autem manifestat [6]) historia lectionum, n
fuerunt homines in tempore Apostolorum, qui
se esse dixerunt; nisi forte Dositheus Samareus,
Dositheani dicuntur, et Simon, de quo referun
Apostolorum, qui se Virtutem esse Dei magnam
ciabat. Praeter hos neque ante, neque postmod
runt, quantum ad scientiam meam. Sed omnis
qui profitetur expositionem Scripturarum, et fidem
non autem habet veritatem, juste Antichristus esse
gendus est, veniens in nomine Christi, et dicen
„ego [7]) sum Christus,“ mentiens et minime poten
dere veritatis formam in se. Et quoniam iis, q
tiunt verba Scripturae, uti inveniant sensum ejus,
ter occurrunt quidam intellectus quasi veri, cum

---

[1]) I Joann. II, 18.

[2]) R. in notis: „Mss: nunc autem Antichristi
Equidem „et,“ quod deest h. l., cfr. pag. huj. no
edd. M. et R., praefixi „nunc.“

[3]) Edd. M. II. et R. in textu: „Docet his
omne — est, et — esse, sic — —, cum unum
est Verbum. Sicut etc.,“ R. tamen in notis: „rect
Docet his verbis, omne — est, et — esse Dei, A
stum esse: sic — —, cum unum sit, quod est
Sicut etc.“

[4]) I Joann. II, 18. [5]) Ed. M. I: verum.

[6]) Ed. M. II: manifestabat. [7]) Matth. XX

[redacted]

liquando autem traduntur et ab aliis verisimilibus tis [1]) sermonibus, ut non facile inveniatur qui vet sensus, priusquam adversus mendaces existimatioeventus fuerit verior sensus, et firmior: propterea quod Christus ad interrogationem discipulorum m dicentium: „quando [2]) haec erunt? et quod signum tus tui, et consummationis saeculi?“ ita respondit: te, ne quis vos seducat. Multi enim venient in no- meo dicentes: Ego sum Christus; et multos sedu- Vere enim qui implet illud mandatum, quod estote prudentes nummularii:“ et illud, quod ait: ia [3]) probate, quod bonum est tenete, ab omni spetali abstinete vos,“ multos videbit seduci a multis lectibus et verbis profitentibus esse se Christum Dei um. Et utinam soli qui extra ecclesiam sunt, seduntur, facile erat cavere seductionem. Nunc autem qui profitentur se ecclesiasticos esse, de necessariis usque capitulis falluntur et seducuntur, sicut ipsa ndo eorum testimonium est, quoniam et qui intus educuntur. Sed consequenter, quemadmodum solet in errantibus per [4]) vias has corporales differentia tis; — et quidam quidem etiam contra ipsam publiviam, quae quaeritur, vadunt errantes, alii autem cum aliquid de semita recta declinant, ut sint revo- s —: et multae sunt errantium differentiae. Hoc videmus etiam eos, qui a veritate aberrant. Et iones quidem, et Basilides, et Valentiniani, et Apel- et Ophitae, multum a proposita errant via, qui no contraria sapiunt veritati. Quidam autem de cis quidem et manifestis capitulis non dissentiunt,

---

[1]) Ed. M. I: „coloratis,“ ed. M. II. itemq. ed. R. in colorati,“ R. tamen in notis: „Mss: coloratis.“

[2]) Matth. XXIV, 3. — 4. 5. [3]) I Thess. V, 21. 22.

[4]) Deest „per“ in ed. M. I. itemq. in ed. R.

ritu sancto, quoniam ipse ille fuit in patri
phetis, qui postea in Apostolis datus est,
ctione mortuorum sicut Evangelium docet c
dunt, et omnia quaecunque feruntur in
aliis autem non paucis, tamen modicis, no
dogmata, et ipsi utique sunt ex illis, qui
falsis intellectibus, et verbis venientibus in
sti, qui est Verbum et veritas. Et malun
invenire aliquem secundum mores vitae err
autem pejus arbitror esse in dogmatibus ab
secundum verissimam regulam Scripturarum
niam [1]) si in peccatis moralibus puniendi su
propter dogmata falsa peccantes. Si enim s
versatio morum bonorum hominibus ad s
modo apud gentes philosophi, aut apud ha
continenter viventes nequaquam salvantur,
rante et sordidante conversationem eorum d
tate? Arbitror autem, quoniam generalem
quae est non solum in actibus, sed etiam in
lens ostendere sermo in Psalmo vigesimo
„quis [2]) adscendet in montem Domini, aut

[redacted]

uis confidat, mundum se esse a peccatis?"
go corde, et castum corde, non alium arbi-
si eum, qui ab omni dogmate falso mundum
ossidet cor; sic et innocentem manibus, et
peccatis eum existimo esse, qui in actibus
reprehensibilis est. Sciendum est autem, quo-
um ad veritatem, impossibile est esse aliquem
manibus, et mundum a peccatis, ut non sit
, et castus a dogmatibus falsis; sicut e con-
ssibile est, mundum quidem et castum esse
matibus falsis, ut non sit innocens manibus,
peccatis. Haec enim alterutrum se sequun-
separantur ab invicem, sermo mundus in
ita irreprehensibilis. Abundantius autem de
tractavimus, docentes nos ipsos secundum
a sunt nobis in loco, ut custodiamus nos ab
falsorum dogmatum, sive de manifestis et
capitulis, sive de his quae videntur minora,
qui dixit: „non[1]) declinabitis ad dexteram,
:" ab eo qui dixit: „Ego[2]) sum via." Nec
sed vigilemus, ne quis nos fallat eorum, qui
nomine Christi, dicentes: Ego sum Christus;
itas, et sapientia, et lumen verum. Puto au-
non solum est sermo Christus, et est sermo
veritas Christus, et simulata veritas Antichri-
ia Christus, et simulata sapientia Antichristus,
tores sapientiae Dei et veritatis, quae omnia
fidei rationem. Sed etiam in his virtutibus,
ersamur secundum Deum, invenimus omnes
utes esse Christum, et omnes simulatas virtu-
tum: quoniam omnes species boni quaecun-
Christum in se in veritate ad aedificationem

—

t. V, 32. [2]) Ev. Joann. XIV, 6.
it „veras" *in ed. M. I. itemq. in ed. R.*

hominum, omnes[1]) eas habet in se diabolus in specie ad seductionem sanctorum. Si enim Christus justitia est, sunt autem frequenter „viae[2]) viri, quae videntur esse justae, novissima autem earum respiciunt in profundum inferni:“ quando ergo videtur justitia, cum non sit justitia vera, ea talis justitia Antichristus est, adversus justitiam Christum. Arbitror et castitatem esse Antichristum, quae est apud haereticos, in errorem mittens homines, ut intelligant ecclesiasticam castitatem, Christum. Sic et misericordia est Antichristus contra misericordiam, Christum; qui faciunt eleemosynas, sed non propter justitiam Dei. Est et patientia Antichristus in iis, qui videntur quidem pati pro Christianitate, et usque ad effusionem sanguinis concertantes, videlicet ne videantur denegare Christianitatem, iniquitatem autem in excelsum in ipsa etiam effusione sanguinis sui loquuntur, et ponunt in coelo os suum. Est et virtus Antichristus seducens ignorantes, quoniam multi dicturi sunt Christo in illa die: „Domine,[3]) in nomine tuo daemonia ejecimus, et virtutes multas fecimus.“ Ad quos respondebit: „discedite a me omnes, qui operamini iniquitatem, nunquam vos novi.“ Si enim nunquam eos Christus cognovit, virtutes autem se fecisse gloriantur in nomine Christi, non erant virtutes illae a Christo, qui non noverat illos, sed ab eo, qui transfigurat se non solum in angelum lucis, sed etiam in ipsum Christum. Opus est ergo nobis Deo auxiliatore, et ipso Christo vivente in nobis, ut apertis oculis nostris videamus, ne quis nos seducat, vel sermo, vel virtus, vel ab intus, vel a foris, promittens se esse Christum, cum sit inimicus ejus caeterarumque virtutum ipsius. Considera etiam illud, quod multi veniunt in nullo alio, nisi „in[4]) nomine meo.“ Solum enim nomen Christi Antichristus

---

[1]) Ed. Ruaei: eas omnes. [2]) Prov. XVI, 25.
[3]) Matth. VII, 22. — 23. [4]) Matth. XXIV, 5.

it, nec opera facit, nec verba veritatis ejus docet, apientiam ejus ostendit in se. Et quemadmodum, dum quosdam, Barabbas dicebatur et Jesus, sed latrat nihil habens Jesu praeter nomen: sic multos no Christos, sed nomine tantum. Nota autem, quo- nunquam invenitur Dominus in Scripturis hoc ipso one utens, et dicens: Ego sum Christus; ut ne simile pii dicat multis venturis in nomine ejus atque dicen- ti: Ego sum Christus. Sufficiebant enim ei ad cre- dum fidem, quoniam ipse est Christus, opera Dei, a solus poterat facere Christus, et sermo quem doce- virtus, super mille voces clamantes: „Ego[1]) sum stus." Sic autem nunquam manifeste dixit: Ego sum: per opera dixit, et per doctrinam pietatis, ut ipse t ad Petrum, quasi qui nunquam ab eo audisset, di- tur autem a Patre, quia ipse erat Christus filius Dei : „beatus[2]) es Simon Bar-Jona, quia non caro et is revelavit tibi, sed Pater meus, qui est in coelis." uin ipse in corpore constitutus manifeste dixisset ad r: Ego sum Christus: caro ei[3]) revelasse videbatur, Pater. Propterea sufficit ad seductionem An- ristorum hoc solum quod dicunt: „Ego[4]) sum Chri- quod nunquam Christus legitur dixisse; et multi qui seducuntur. „Lata[5]) est enim porta, et spatiosa quae ducit ad perditionem, et multi intrant per eam;" i autem qui inveniunt[6]) eam vitam, quae „ducit ad vitam."

34. „Audietis[7]) autem proelia, et auditiones[8]) proe-

---

1) Matth. XXIV, 5. 2) Matth. XVI, 17.

3) Edd. Merlini: eum. 4) Matth. XXIV, 5.

5) Matth. VII, 13.

6) Edd. Merlini: „inveniunt;" ed. R. in textu: „in- nt," in notis tamen: „Mss: inveniunt." Matth. VII, 14.

7) Matth. XXIV, 6. — Edd. Merlini: in illo tem- dixit Jesus discipulis suis: audietis etc.

8) Ed. M. I. itemq. ed. Ruaei h. loco: „opiniones." M. II. constanter: *auditiones.*

liorum; videte, ne terreamini. Oportet enim haec fieri, sed nondum est finis." Lucas autem hoc modo: „cum[1]) audieritis proelia et seditiones, ne terreamini." Duo proponit, unum quidem ita: „audietis [2]) proelia;" alterum autem: „auditiones proeliorum." Et primum quidem videmus secundum simplicem traditionem, secundum quod multi intelligunt, quid distant auditiones proeliorum a proeliis. Pone mihi proelia esse ubi civitates super civitates insurgunt, aut gentes gentibus, aut alter alterius rem tollat, vel fortior interficiat fortem. Quid ergo post proelia auditiones significent proeliorum? Maxime quia non est dictum: Videbitis proelia, et audietis de proeliis; sed utrinque [3]) posuit: Audietis; id est, et proelia audietis, et proeliorum auditiones. Et ponamus „audire quidem proelia" esse, quando filii pacis a proeliis custodiunt oculos suos mundos, ut non videant maligna; et quoniam non possunt adspicere super labores et dolores, audiunt de proeliis, qualis civitas pugnet adversus qualem civitatem, aut qualis gens a quali expugnetur gente. Quid autem erit extra hoc alterum audire proelia, et audire auditiones proeliorum? Vide ergo si potes, quantum ad simplicitatem verbi dico, talem differentiam dare: non est id ipsum, longe proelium positum audire quia proelium est, et juxta proelium esse, et ipsas proeliantium voces audire. Habet ergo utrumque suam significationem. Et forte qui quidem audit ipsas voces, quae fiunt in [4]) proeliis, audit proelia, qui autem de proeliis longe gestis audit, auditiones audit proeliorum: nec enim ipsa proelia audit. Cum sint autem sermones ambigui, potest quis ex diverso dicere, quoniam qui longe quidem est, amplius audit de illis, qui autem est juxta proelia, audit ipsorum proelio-

[1]) Luc. XXI, 9. [2]) Matth. XXIV, 6.
[3]) R. in notis: „Mss: utrumque."
[4]) Ed. M. II: a proeliis.

ditionem. In utroque ergo videtur esse aliquis dif-
s intellectus.

Adscende nunc ad moralem intellectum et spiri-
si quo modo possis aliquem sensum de eminen-
tiae Christi, et de subtilitate Evangelistarum in-
lignum, ut non deponas evangelicae sapientiae di-
a. Vide ergo si recordantes ea, quae superius
sunt de eo quod ait: „multi [1]) venient in nomine
centes: Ego sum Christus, et multos seducent;"
m secundum eorum consequentiam etiam ista in-
mi. Omnis igitur qui perfectus est, et videt in
suum gloriosum adventum Verbi, quod circum-
consummat mundum, et crucifigit eum viro justo,
fiatur in [2]) eo omnes res mundiales, et qui exer-
habet sensus ad capiendum, necesse est ut quae-
t discutiens, in multa incurrat dogmatum proelia;
etiam multos profitentes veritatem, et diversas de
itiones, ut sicut bonus miles Verbi invulnerabilis
maneat ab omnibus profitentibus veritatem, non
videntibus eam, neque manifestantibus, sed contra-
his quasi veritatem pronunciantibus, et dignus ef-
suscipere in animam suam gloriosum Christi ad-
, secundum quod est Deus Verbum, quod fuit in
io apud Deum, quod solet venire ad eos, qui
m cognoverint Christum secundum carnem, et sus-
t Verbum quod factum est caro, tantum adscen-
rae multis, ut possint capere non qualemcunque
i, sed gloriam quasi Unici a Patre. Et forsitan
iversis gloriis Verbum Dei apparet, secundum vir-
minecujusque animae videntis, secundum quod se
m anima unaquaeque praebuerit. Ei ergo qui per-

---

[1]) Matth. XXIV, 5. [2]) Edd. Merl.: ei omnes etc.
Edd. Merlini: „in diversis etc." Ed. R. in textu:
rais," in notis autem: „Mss: in diversis etc."

quidquid illis fuerit visum, proeliorum
bene Salvator proficiscentibus[3]) ad perf
postquam haec[4]) locutus est de proelii
„videte,“[5]) et non dixit: Audite, horta
esse, ut oculis animae possint videre, po
proelia, et auditiones proeliorum, singu
diuntur naturam, et videntes eam non
niam talia intelligibilia proelia solent in
sionibus[6]) occurrere hominibus justis,
commovere animas eorum ad dubitandu
sint, quae verisimilia esse videntur, cu
certe vel ad credendum iis perfecte qu
quot ergo proficiscuntur[7]) ad perfection
Christo, et ad conversationem coelestis e
dierint proelia haereticorum,[8]) quae adve
et adversus se ipsos invicem proeliantur,
ditiones proeliorum philosophiae, et vana
cundum traditionem hominum, secundum
mundi, et non secundum Christum, exe

---

[1]) Ed. M. II: ipsum“ ed. M. I: ...

[redacted]

dicuntur, quaerunt et cogitant mandatum ntis: „videte,“ [1]) et vident quidem quae dismus autem cum verisimilitudine mendacia, non sed sperant sine vulnere talium proeliorum dventum videre Christi, qui est Verbum: adientes secundum Christi mandatum proelia, proeliorum, nullam perturbationem animae d sub pace Dei protecti, quae custodit corda norum, non fuerint territi. Si quis autem lia, et auditiones proeliorum, secundum quod non fuerit sollicitus ad videndum ea, quae diversis verisimilitudinibus, et quia non fuit videndum, territus fuerit, non solum decitis venientibus in nomine Christi, et dicentisum Christus:“ verum etiam interficietur ab ladiis insanabilia suscipiens vulnera; de quilictum est: vulnerant gladii, quorum vulnera linguae solent sanare. Hi autem qui perturnia non sibi prospiciunt, in hujusmodi proe-, illi sunt qui in valle Sion vulnerantur et le quibus dicit Scriptura: „vulnerati [3]) tui non idio, nec mortui tui mortui in bello.“ De quintum significare oportet nos; sed non cujusinis [4]) est se praeparare ad audiendum proeiones proeliorum, ut audiens videat, et non d viri perfecti in Christo, in carne quidem n tamen secundum carnem militantis, cujus a non sunt carnalia, sed fortia Deo, et vaere munitiones, et cogitationes extollentium scientiam Dei. Nam, secundum Salomonem,

—

th. XXIV, 6. [2]) Matth. XXIV, 5.
XXII, 2.
M. II: „hominis est se etc.“

quasi sapiens adscendens super civitates ...
struens munitiones in quibus impii confi...
Deum, et gratias agens Deo, et a quo did...
proeliari, et servare mandatum, quod ait:
bellum," clamat et dicit: „benedictus[3])
qui docet manus meas in bellum, et digit...
lium, misericordia mea[4]) et refugium m...
pter hujusmodi proelia dicitur de David ...
„proelia[5]) Domini Dominus meus pugna...
tem et mysteria esse talium proeliorum p...
Scripturis leguntur; mysteria etiam esse de...
liantium adversus veritatis congregationem...
leguntur in libro[6]) Jesu Nave, de destru...
tum; et mysteria sunt omnium congregat...
riarum virtutum. Audientes ergo proelia...
talium proeliorum, attendamus quod ait:
terreamini." Et debemus scire, quoniam...
fieri exspectanti adventum Verbi, ut audi...
auditiones proeliorum; sed non statim ...
erit finis. Propter quod finem oportet ex...
hominem, qui vult fieri salvus: quoniam ...

[redacted]

erit usque in finem, hic salvus erit." Secundum Lu- a autem, si audierimus [1]) proelia et seditiones, ne con- bemur. Proelia quidem quae fiunt a scientia falsi no- nis, et a sapientia principum hujus mundi; seditiones non consentientium sibi invicem in conventu ec- siae. Diversas enim sententias de variis negotiis mani- audimus, maxime qui volumus proficisci ad perfe- nem, quae est in Christo. Non solum extra ecclesiam proelia, verum etiam in ecclesia intus seditiones. A qui- omnibus alieni fuerunt Apostolorum discipuli, quo- omnium, sicut in Actibus Apostolorum est scriptum, „cor [2]) unum, et anima una." Confirmati enim erant eodem sensu, et in eadem scientia. Tamen nos et si audierimus ejusmodi proelia, et seditiones hujusmodi, [3]) terreamur. Oportet enim primum antequam videa- perfectionem sapientiae, quae est in Christo, haec ; sed non statim erit finis quem quaerimus. Oportet nos stabiliri et confirmari in pace, ut sine terrore , nec a seditionibus conturbemur, ut post haec va- capere finem, qui non est in auditione proelio- , neque in ipsis seditionibus: pacificus enim finis longe ab omnibus istis.

36. „Exsurget [4]) enim gens adversus gentem, et re- adversus regnum, et erunt fames, et pestilentiae, et motus per loca. Haec enim omnia initia sunt do- ." Marcus eadem, addit autem: „et [5]) turbelae." similiter ipsa, addit autem: „terroresque [6]) de coelo, signa magna erunt, et hiemes." Primum simplicia loci corporalia exponamus. Sicut enim aegrotant corpora

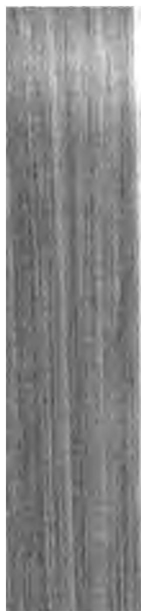
---

[1]) Luc. XXI, 9. [2]) Act. IV, 32.

[3]) Ed. Ruaei: ejusmodi. [4]) Matth. XXIV, 7. 8.

[5]) Marc. XIII, 8. M. et R. „et turbelas." Tunc au- scribendum erat R., (ut recte legitur in edd. M.) „ad- autem et turbelas."

[6]) Luc. XXI, 11.

tuus terrae motibus conquassetur, aer aut
dam morbiferam concipiens, pestilens fiat.
et vitalis virtus terrae repente deficiens off
et omnes naturas arborum deficiens genera
tus. His igitur accidentibus, consequens
natura, quasi totius mundi pars aliqua con
tiatur universarum rerum mutationi: ut
escarum nutrimenta non resumens, veniat
corrumpatur. Nam „coeli [2]) peribunt:“
vestimentum veterascent.“ „Quidquid [3])
rascit et senescit, prope interitum est.“
ut et propter inopiam ciborum, in avariti
mines excitentur adversus eos, qui non ta
inopiam, et ut ex comparatione aliorum
necessariis sunt abundantium, fiant insurre
adversus alios, et gens pugnet adversus gen
adversus regnum. Possibile est autem, cu
digentia rerum etiam hominum, bonum
tium, indigentiam fieri, ut per haec tranq
vita non inveniatur in multis, sed insurre
et perturbationes fiant, interdum quidem
tiam, interdum autem propter concupisce

[redacted]

quidem extendere principatum, et multas sibi
tiones.
dhuc autem profundiorem dabit aliquis expositionem
ae ante consummationem mundi sunt eventura;
tem de proeliis. Quoniam sicut adventus Christi
s gentibus divina virtute fecit pacem, secundum
Propheta de illo: „orietur [1]) in diebus ejus
abundantia pacis, donec extollatur luna:“ et
multiplicata est mundi propter incrementa ec-
futura, ut ea pax [2]) salutis multorum fiat oc-
ı non cogantur exire ad bella, et pugnare pro
:ut pridem fiebat: sic consequens est,. cum [4])
undantiam iniquitatis refriguerit caritas multo-
leo dereliquerit eos Deus, et Christus ejus, ite-
proelia, videlicet dum non prohibentur opera-
inatrices bellorum a sanctitate, sed magis ad-
ıntur propter malitiam hominum supercrescen-
nnium accidentium malorum causa esse dican-
ıccesserunt quidem ad Verbum, sed postea de-
ıt [5]) omnes, et simul inutiles facti sunt in mun-
oalis. Nam quamdiu steterint sales terrae, ad
ninus dixit: „vos [6]) estis sal terrae:“ et omnia
salibus temperata. Postquam autem infatuati
si sales, tunc, [7]) ut secundum Scripturam dica-
a, quae saliebantur ab iis, sicut insulsa infatuan-
ımpuntur, et foetent, et resolvuntur. Adhuc au-

salm. LXXII, 7. (LXXI.)
d. Ruaei: et si pax etc.
dd. Merlini: „pax;“ ed. R. in textu: „pars,“ in
en: „lege: pax.“
dd. Merlini: ut cum.
d. Ruaei: declinaverunt et omnes simul etc.
latth. V, 13.
leest „tunc“ in textu edd. M. et R.; R. tamen in
les: ipsi sales, tunc etc.“

qui solebat eos vetare; sed quasi in
prohibitione operabuntur in cordibus
tent gentem adversus gentem, et regn
Si autem, quemadmodum et placet q
et pestilentiae ab hujusmodi operati
angelis Satanae, similiter et fames et
valescent ab adversariis[1]) virtutibus,
rint sales terrae et lux mundi Christi
principes potestatis Dei, destruentes in
quae faciunt adversariae potestates,
earum malitia seminantur. Et ali
Israel fames et pestilentiae fiebant p
siccitates, quas orationes sanctorum s
Jeremiae, caeterorumque similium. I
est: „erunt[3]) fames, et pestilentiae,
loca." Nec enim insemel[4]) vult Deu
genus, sed judicans per partes, paulat
fames, et pestilentiae, et terrae motu
nitentiae locum his,[5]) qui ex mo
emendantur et convertuntur ad Deu
dum incipientibus infirmitatibus[6])

[redacted]

; motibus per loca, possibile est quibusdam
d conversationem, et fidem, et sapientiam
urgatoria dare. Si autem incipientibus hu-
is non fuerit facta pia. correctio, proficient
ıes, et pestilentiae, et terrae motus, cum lo-
t abominatio desolationis, non contenta parte
veniet enim [1]) ut etiam in loco sancto con-
n insurrectiones gentium super gentes, et re-
ersus regna, et fames, et pestilentiae, et ter-
er loca assidue [2]) exsurgentes, initia esse di-
um calamitatum, quas Dominus appellavit
ergo tales erunt primitiae dolorum, qualia
incrementa dolorum? Qualis autem et finis
ım dolorum in universo mundo, ut non jam
ed universum exterminent mundum? Tamen
ıe sunt secutura, adversus impios fore tan-
: in doloribus acutissimis et diutinis crucien-
deponant quae conceperunt et formaverunt
ıtorum ab operationibus contrariis. Et Pha-
non bene facere cupiens, praecepit omne
quodcunque fuerit natum Hebraeis, ut pro-
ımen: Deus autem bonus quasi vere bonus
ıa malorum quae receperunt, ut per multos
olores ea deponant, [3]) quoniam conceperunt
pepererunt iniquitatem. Et quid aliud decet
ıt occidat omnem iniquitatem quam generant
quibus hujusmodi [4]) mortis dies melior est,
ativitatis ipsius, secundum quod scriptum est:

t „enim" in textu ed. R.; ibidem tamen in
„Mss: veniet enim etc."

t „assidue" in textu edd. B. et M., R. tamen
ss: per loca assidue etc."

Merlini: „deponant;" ed. R. in textu qui-
ant," in notis autem: „Mss: deponant."

Ruaei: hujus mortis.

„melior[1]) dies mortis super diem nativitatis?"
abortum meliorem eo, quod nascitur, bene qu
„Et[2]) dixi: bonum super eum abortum. Nam
hujusmodi in nativitate venit, et in tenebris aml
in tenebris nomen ejus contegetur." Et haec tra
abundantius consequentia adspicientes, secundo
ait: „haec[3]) omnia initia sunt dolorum."

38. Quoniam autem et moralem intellectum
esse etiam in isto loco, secundum ea quae dixi
quenter et haec[4]) sunt dicenda: quoniam si qui
sam et regalem formam Verbi visurus est, et adv
ipsius gloriosum, necesse est ei, ut excitetur no
audire proelia, et auditiones intelligibilium proelio
videns discat nequaquam terreri, sed etiam ut vid
tem mendacii alicujus, et motum verborum tra
ad aliquam sectam insurgentem adversus aliam
mendacii gentem: quoniam hujusmodi gentibus n
est pacificus finis. Quod frequenter videmus in
reticos[6]) fieri, et inter ecclesias malignantium su
terius[7]) haeresis gentem super gentem alterius
Sic et regnum alicujus verbi insurgit adversus
verbi erratici regnum: quoniam Satanas et omne
cium adversus se ipsum dividitur semper, propte
potest stare. Ergo qui proficiscitur ad videndam
Christi, et regnum, hoc est, Verbi perfectionem, et
quod regnat et dominatur, ponens omnes adv
sermones sub pedibus suis, et in conculcationem
suorum, necesse est ei, ut quaerens veritatem, fr

---

[1]) Eccles. VII, 1. [2]) Ibid. VI, 3. 4.
[3]) Matth. XXIV, 8. [4]) Edd. Merl.: et hic
[5]) Edd. Merlini: „et adventum ipsius etc.;" e
textu: „adventum ipsius etc.," in notis: „Mss: et
tum ejus etc."
[6]) Ed. M. I. itemq. ed. Ruaei: „haereses."
[7]) Ed. M. II: unius.

... sensum patiatur, quibus proprie anima nutritur ... eorum, quae sunt quaerenda. Et sicut ..., qui proficiscebantur ad terram promissionis, ..., famem passi sunt carnalium ciborum, [1]) tan- ... coeleste acciperent manna: sic oportet inopia sen- ... eum frequenter, et nihil pati ex ea, qui per- ... Verbi est nutriendus. Et quotidie hoc ipsum ... in nobis, quando quaerimus aliquem veritatis sen- ... Scripturis: priusquam inveniamus quod quaerimus, ... inopiam sensuum patimur, donec solvitur in no- ... inopia sensuum a Deo, qui dat dignis escam ... opportuno ad manducandum, et vestimentum ... Oportet etiam eum qui videt gloriosum ..., id est, adventum sapientiae in animam suam, ... eum videre pestilentias morbidorum sermo- ... nihil pati ab iis. Pestiferi autem sermones sunt ... qui ab hominibus pestiferis proferuntur, iniquita- ... excelsum loquentibus, et ponentibus in coelo os ... superbia et magna promissione: utputa, Marcio- ...anes adversus creatorem mundi, et impiae blas- ..., quaedam pestilentiae sunt animarum, corrum- ... hominum mentes, et facientes animas in errorum [2]) ... aegrotare. Valentini [3]) etiam de masculinis ... saeculis fabulae, et de nativitate creatoris ..., quam ex falsa sapientia confinxerunt, et quaecun- ... alia garrulant, quid aliud sunt nisi pestilentiae? Ba- ... quoque sermones, detrahentes quidem iis, qui us- ... ad mortem certant pro veritate, ut confiteantur co- ... hominibus Jesum, indifferenter autem agere docen- ... ad denegandum, et ad sacrificandum diis alienis, [4])

[1]) Edd. Merlini: „ciborum, tantum ut coeleste etc." ... in textu: „ciborum transitu, ut coeleste etc.," in ...: „... ciborum tantum, ut coelestem etc."

[2]) Ed. Ruaei: eorum. [3]) Edd. Merl.: Valentiniani.

[4]) Ed. M. II: „alienis. Non minus etc."

non minus pestificant et corrumpunt audient
iisdem sermonibus docent non esse alias pecc
nas, nisi transcorporationes animarum post m
ut dimittam, manifeste falsum esse quod di
autem tollunt ab hominibus salutarem timo
vel propter timorem futurarum poenarum
fuerant a multitudine peccatorum, nutriunt a
pietatis eorum. Multae igitur fames et pesti
omnibus videre volentibus gloriosum Christi
anima sua, sed nihil iis nocebunt. Videbun
tummodo eas, sed nihil patientur ab iis. Pat
et motus eorum quae quaerentur in plurimis
pturarum, verisimilitudinem contrarietatis v
rum habentibus, sed postmodum patientur nil
tus auditionum falsarum avellet [1]) eos ab e
gloriosi et divini et perfecti adventus Jesu C
Et qui dicturus est: „a [2]) timore tuo, Domine
concepimus, et parturivimus, et peperimus sp
tis, quem fecisti super terram," aut secundu
ctum est: „filii [4]) mei, quos iterum parturio,
metur Christus in vobis," necesse est eum
omnibus istis doloribus fieri famis, et pestile
motuum; quos [5]) sustinens pariet quod conc
mavit in se Christum Verbum, ut dicat in nat
„ecce [6]) evangelizo vobis gaudium magnum,"
in excelsis Deo, et pacem super terram.

39. „Tunc [7]) tradent vos in tribulationes,
vos, et eritis odio omnibus gentibus propter no
Et tunc scandalizabuntur multi, et invicem tr

---

[1]) Ed. M. I. itemq. ed. Ruaei: vellet eos
[2]) Jes. XXVI, 18.
[3]) Ed. Ruaei: in utero tuo etc. [4]) G
[5]) M. et R. in textu: „quod etc.," R. ta
tis: „Mss: quos etc."
[6]) Luc. II, 10. 14. [7]) Matth. XXIV,

...unt ...et multi pseudoprophetae insurgent, et ...unt multos; et quoniam abundavit [1]) iniquitas, refri- ...caritas multorum: sed qui permanserit in finem, ...us erit. Et praedicabitur hoc evangelium regni ...verso orbe, in testimonium omnibus gentibus, et ...niet finis." Et sine expositione quidem, textus a... ...est manifestus, quoniam frequenter traditi sunt ...Christi in tribulationes, et propter Verbum sunt ..., et propter Christum odio habiti gentibus. Si ...stere quis velit, quod ait: „omnibus [2]) genti- ...ntis inveniet certum, quoniam omnibus etiam ...partibus terrae commorantibus gentibus odio ...pulus Christi; nisi forte et hic aliquis dicat, ...aggerationem positum „omnibus" pro multis. ... autem tibi quod dicit: „tunc tradent vos," in- ...estionem. Nec enim postquam insurrexerunt ...tra gentem, et regnum adversus regnum, et post ...pestilentias per loca, tunc traditi sunt in tribu- ...et occisi sunt, et odio habiti ab omnibus genti- ...ter nomen Christi: nam et priusquam haec fie- ...ti sunt Christiani in tribulationes, et dantes te- ...veritati sunt interfecti, et odio habiti sunt gen- ... quibus habitaverunt. Adversus hanc autem ..., qui secundum verba vult intelligere, respon- ...quoniam tunc maxime tradentur Christiani in tri- ...es, quemadmodum nunquam; tunc odio habendi ... maxime ab omnibus gentibus cohabitantibus sibi, ...quam; et omnia patientur pro nomine Christi, ...rexerit gens contra gentem, et regnum adversus ...m; et fient fames, et pestilentiae, et terrae motus per

---

1) R. in textu: „abundavit," in notis (itemq. edd. ...textu): „Mss: abundabit."

2) Matth. XXIV, 9.

3) Deest „sunt," quod exstat in edd. M., in textu ed. R. tamen in notis: „Mss: habendi sunt etc."

pietatis eorum. Multae igitur fames et pe omnibus videre volentibus gloriosum Chris anima sua, sed nihil iis nocebunt. Videb tummodo eas, sed nihil patientur ab iis. l et motus eorum quae quaerentur in pluri pturarum, verisimilitudinem contrarietatis rum habentibus, sed postmodum patientur tus auditionum falsarum avellet[1]) eos ab gloriosi et divini et perfecti adventus Jesu Et qui dicturus est: „a[2]) timore tuo, Dom concepimus, et parturivimus, et peperimus tis, quem fecisti super terram," aut secun ctum est: „filii[4]) mei, quos iterum partur metur Christus in vobis," necesse est eum omnibus istis doloribus fieri famis, et pest motuum; quos[5]) sustinens pariet quod c mavit in se Christum Verbum, ut dicat in „ecce[6]) evangelizo vobis gaudium magnum in excelsis Deo, et pacem super terram.

39. „Tunc[7]) tradent vos in tribulation vos, et eritis odio omnibus gentibus propter

[redacted]

sunt invicem, et multi pseudoprophetae insurgent, et unt multos; et quoniam abundavit[1]) iniquitas, refri- caritas multorum: sed qui permanserit in finem, lvus erit. Et praedicabitur hoc evangelium regni iverso orbe, in testimonium omnibus gentibus, et veniet finis." Et sine expositione quidem, textus a ne est manifestus, quoniam frequenter traditi sunt pli Christi in tribulationes, et propter Verbum sunt si, et propter Christum odio habiti gentibus. Si discutere quis velit, quod ait: „omnibus[2]) genti- sum satis inveniet certum, quoniam omnibus etiam partibus terrae commorantibus gentibus odio populus Christi; nisi forte et hic aliquis dicat, exaggerationem positum „omnibus" pro multis. autem tibi quod dicit: „tunc tradent vos," in- quaestionem. Nec enim postquam insurrexerunt contra gentem, et regnum adversus regnum, et post et pestilentias per loca, tunc traditi sunt in tribu- , et occisi sunt, et odio habiti ab omnibus genti- propter nomen Christi: nam et priusquam haec fie- sunt Christiani in tribulationes, et dantes te- veritati sunt interfecti, et odio habiti sunt gen- quibus habitaverunt. Adversus hanc autem , qui secundum verba vult intelligere, respon- quoniam tunc maxime tradentur Christiani in tri- , quemadmodum nunquam; tunc odio habendi) maxime ab omnibus gentibus cohabitantibus sibi, nunquam; et omnia patientur pro nomine Christi, surrexerit gens contra gentem, et regnum adversus ; et fient fames, et pestilentiae, et terrae motus per

---

[1]) R. in textu: „abundavit," in notis (itemq. edd. textu): „Mss: abundabit."

[2]) Matth. XXIV, 9.

[3]) Deest „sunt," quod exstat in edd. M., in textu ed. ; R. tamen in notis: „Mss: habendi sunt etc."

loca. Amant enim qui in calamitatibus sunt, c
rum discutientes, invenire aliquid quod loquantu
haec ergo contigerint mundo, consequens est qu
linquentibus hominibus deorum culturam, ut
multitudinem Christianorum dicant fieri bella,
et pestilentias. Frequenter enim famis causa Cl
culparunt gentiles, et quicunque sapiebant quae
sunt; sed et pestilentiarum causas ad Christi
retulerunt. Scimus autem et apud nos terrae m
etum in locis quibusdam, et factas fuisse quasdam
ita ut qui erant impii extra fidem, causam terra
dicerent Christianos, propter quod et persecutione
sunt ecclesiae, et incensae sunt; non solum au
sed et qui videbantur prudentes, talia in public
rent, quia propter Christianos fiunt gravissimi terr
tus. Quod autem dicitur: „et [1]) eritis odio o
gentibus propter nomen meum," sic salvare quis
quia nunquam quidem in unum consenserunt omn
tes adversus Christianos, cum autem contigerint
Christus praedixit, tunc quasi succendendi sunt o
quibusdam gentilibus [2]) incipientibus Christianos c
ut tunc fiant persecutiones jam non ex parte sicu
sed generaliter ubique adversus populum Dei. Tu
tinget illud, ut multi scandalizentur, qui videntur i
consistere, et [3]) se alter alterum tradent, et eri
inter ipsos etiam, qui videntur fideles. Tunc pseu
phetae multi insurgent, multitudinem insensatorum
tes; tunc et refrigescente caritate, non solum ap
deles, sed etiam in ipsis fidelibus, et fervor cari
multis iniquitatibus refrigescet, ita ut pauci re
certantes pro veritate usque ad finem, qui et

---

[1]) Matth. XXIV, 9. [2]) Edd. Merlini: ge
[3]) Ed. M. I: „et si alterutrum tradent," ed.
„et se alterutrum tradent."

oli. Et in hoc statu constitutis rebus, evangelium primo non fuerat praedicatum in toto mundo, — enim non solum barbarorum, sed etiam nostrarum ..., neque nunc non audierunt Christianitatis verbum ne autem[1]) praedicabitur, ut omnis gens evangeli- udiat praedicationem, et nemo derelinquatur qui audivit; et tunc erit saeculi finis. Si autem haec ita sunt, jam non ignorabimus de eo quod dicit: „tunc[2]) ipse vos," nec falsum suspicabimur[3]) quod ait: „et[4]) odio omnibus gentibus propter nomen meum," di- nitatem hujus verbi nondum esse impletam, quem- est factum quod ait: „tunc[5]) scandalizabuntur invicem tradent." Nondum enim multi prodi- ecclesia facti sunt, et nondum multi[6]) falsi pro- surrexerunt multos fallentes: sic et nondum odio sunt ab omnibus gentibus etiam in ultimis partibus habitantibus, propter nomen Christi: sic et non- praedicatum evangelium regni in toto orbe. Non tur praedicatum esse evangelium apud omnes Ae- maxime apud eos, qui sunt ultra flumen; sed nec ...,[7]) nec[8]) apud Orientem audierunt Christia- monem. Quid autem dicamus de Britannis, aut ..., qui sunt circa Oceanum, vel apud Barbaros, et Sarmatas, et Scythas, quorum plurimi nondum evangelii verbum, audituri sunt autem in ipsa consummatione. Adspice enim quod ait: „et[9]) dicabitur hoc evangelium regni in toto orbe, in testi-

---

1) R. in notis: „Mss. delent *autem*."
2) Matth. XXIV, 9. 3) Ed. M. II: suspicabimus."
4) Matth. XXIV, 9. 5) Ibid. XXIV, 10.
6) Deest „multi," quod exstat in edd. M.; in textu Ruaei; R. in notis: „Mss: et nondum multi falsi etc."
7) Edd. Merlini: Seres.
8) R. in not.: „Mss: nec apud Ariacin audierunt etc."
9) Matth. XXIV, 14.

monium omnibus gentibus, et tunc erit finis." Si autem vult quis temere dicere, praedicatum esse jam evangelium regni in toto orbe, in testimonium omnibus gentibus, consequenter dicere poterit et quod ait: „tunc erit finis," jam finem venisse: quod dicere temeritatis est magnae, et hominis non intelligentis quae Paulus ad Thessalonicenses epistola secunda dicit, dicens: „ne[1]) quis vos seducat ullo modo, quasi instet dies Domini: quoniam nisi venerit primum discessio, et revelatus fuerit homo peccati, filius interitus," et caetera, non „erit Domini dies." Haec secundum simplicem exposuimus traditionem. Si autem debemus secundum quod moraliter supra tradidimus, et hic intelligere moralem tractatum, talia exponimus: quoniam qui visurus est secundum Verbi De[i ad]ventum illum gloriosum in animam suam, necesse [est] secundum mensuram profectus sui ad Verbi perfecti[onem] insidias a contrariis operationibus patiatur, quasi ma[gnus] athleta, et traditus in tribulationes derelinquatur. M[ultae] enim tribulationes justorum, et quanto quis justior [...] erit fieri, tanto magis quasi angustam et tribulatam [...] affectu ambulans viam in tribulationes incurrit,[2]) et [tri]bulatus occiditur mundo, et quanto[3]) ad manifestior[em] proficiscitur visionem Verbi, tanto[4]) amplius, quoniam perfectior invenitur Christus in eo, ab omnibus odienti[bus] bus Christum odietur, tamen non tantum a gentibus omni[bus] bus secundum carnem, quantum a gentibus spiritualium nequitiarum. Ipsa enim implantata manifestatio proprie

---

[1]) II Thess. II, 3. 2. 3. [2]) Ed. M. I: incurrat.

[3]) Ed. M. I: et quantum etc.

[4]) Ed. M. I. itemq. ed. R. in textu: „tanto amplius tribulatur. Quoniam perfectior — in eo, ab — Christum odietur, non tantum etc.," R. tamen in notis: „recte Mss: tanto amplius, quoniam perfectior etc." Ed. M. II tanto amplius tribulatur. Quanto perfectius — in eo tanto ab — Christum magis odietur, tamen non tantum etc.

n Christi in eo, propter quas et dicitur Christianus, cum ab omnibus habentibus spiritum mundi odiri, perfectionem adhuc Christi amplius et amplius con- ... Sed et in [1]) dissensionibus et quaestionibus ... erunt intenti veritatem plenius attingentes. Plures ... scandalizabuntur, et cadent ab ea, proditores et ... effecti in [2]) alterutrum propter dissensionem ... veritatis, quam non [3]) omnes apprehendere ...: quae causa fiet, ut odiant se invicem. Et cum ... quaestiones in plures venerint, multi quidem ... sensum [4]) tradentes de futuris sermonem, et ... non oportet interpretantes prophetas, quos ... prophetas quis dicere non peccabit, seducentes [5]) ... Valde autem pauci erunt veritatem investigantes. ... doctrinae et ruinae [6]) a proposito veritatis ... [7]) quidem solvent, eos autem qui prurientes sunt ... multiplicabunt, ad delectamentum eorum loquentes ... legi contrariam; et tantum nocebunt verba ... multorum contraria, ut etiam ferventem dile- ... quae prius fuerat in simplicitate fidei, refrigescere ... existimatione [8]) comprehensionis divinorum myste- ... et veritatis. Sed qui potuerit videns omnia haec

[1]) R. in notis: „Mss: in discussionibus et — erunt ... veritatem."

[2]) Deest „in" in ed. M. I. itemq. in ed. R.

[3]) Ed. M. II. male: nos.

[4]) Ed. M. I. itemq. ed. Ruaei: non sane etc.

[5]) Ed. M. I. itemq. ed. R. in textu: seducere; R. ta- ... in notis: „Mss: seducentes."

[6]) Desunt verba „et ruinae" in textu edd. M. et R., tamen in notis: „Mss: doctrinae et ruinae."

[7]) M. et R. in textu, ille: „fontem quidem solvent," ...: „fontem quidem salvent;" R. tamen in notis: „Mss: ... quidem solvent."

[8]) M. et R. in textu: „existimatione comparationis," tamen in notis: „Mss: aestimatione comprehensionis."

manere in primo apostolicae traditionis et ecclesi inductionis proposito, ipse salvabitur, et sic praedi evangelium in animas omnium erit in testimonium bus gentibus, id est, omnibus cogitationibus ina omnium animarum.

40. „Cum [1]) videritis abominationem desolationis scriptum est per Danielem prophetam, stantem in sancto, qui legit intelligat." Verba Prophetae, qu cutus est de abominatione desolationis futurae,[2]) haec: „et [3]) confirmabit testamentum multis sept una, et in dimidio septimanae tolletur sacrificium, c batio, et super templum abominatio desolationis erit, usque ad consummationem temporis consummatio d tur super desolationem." Vere quidem comprehend sermones Danielis nullius alterius est, nisi Spiritus sa qui fuit in Daniele, ut de septimanis omnem [4]) manife sermonem, et de abominatione desolationis dicta ab Si autem oportet et nos pauca, secundum quod nob videtur, exponere de hoc loco, dicendum est quoniam septuaginta annos, qui fuerunt post adventum Salvator nostri, demonstrare videtur sermo. Haec enim septimana quae propter septem decadas annorum dicitur septimana confirmat [5]) testamentum multis, quando et Apostoli Chri sti, post adscensionem ipsius orationi et verbo instant a Deo illuminabantur in omnem scientiam voluntatis di vinarum Scripturarum, et [6]) a Spiritu sancto. In dimidi autem septimanae, id est, in tribus et semis decadis a norum sublatum est sacrificium altaris, id est, in trigi

---

[1]) Matth. XXIV, 15. — Edd. Merlini: in illo te pore dixit Jesus discipulis suis: cum videritis etc.

[2]) Edd. Merlini: futura. [3]) Dan. IX, 27.

[4]) R. in textu: „omnibus," in notis (itemq. edd. in textu): „Mss: omnem."

[5]) R. in notis: „Mss: confirmavit."

[6]) R. in notis: „Mss. omittunt *et*."

á annis, et [1]) impletum est quod fuerat scriptum:
dimidio septimanae tolletur sacrificium, et libatio."
autem super templum, quod fuit in Hierosolymis,
st abominatio desolationis templi et civitatis, in eo
et tempore quando viderunt circumdatam Jerusa-
exercitu, ut, secundum quod prophetaverat Sal-
de ea, cognoscant quod appropiavit desolatio ejus.
ne desolationis abominationem, factam super tem-
ab exercitu Jerusalem circumdante, dicit Propheta
ad tempus consummationis manere, ut consumma-
mundi super desolationem Jerusalem, et templi
in ea. Et ubi sunt, qui se dicunt Judaeos, et
qui dicunt, aedificabitur Jerusalem quae est
priusquam saeculi consummatio fiat? „Consum-
[3]) inquit, dabitur super desolationem ejus." Si
et [4]) aedificabitur templum, aedificabitur ei „qui [5])
et extollitur supra omne quod dicitur Deus,
colitur, ut sedeat in templo hujusmodi, ostendens
sit Deus;" „quem [7]) Dominus Jesus interficiet
oris sui, et destruet illuminatione adventus sui."
placeat quibusdam aedificari hanc Jerusalem
terram, tamen non erit falsum quod dicitur: „con-
tio [8]) est danda super desolationem ipsius." Si
oportet et de temporibus aliquid dicere, dicimus
in Chronicis Phlegontis cujusdam dicitur, — si
debemus et hunc quasi vera dicentem de templo
re —, quoniam circa quadragesimum annum a
decimo anno Tiberii Caesaris facta est destructio

) Deest „et" in ed. R. [2]) Dan. IX, 27.
) Dan. IX, 27. [4]) Deest „et" in ed. R.
) II Thess. II, 4. coll. edd. N. T.
) R. in notis: „Mss: aut quod etc."
) II Thess. II, 8.
) Dan. IX, 27. coll. p. huj. not. 3. et p. 274. not. 3.

Jerusalem, et templi quod fuit in ea. Deduc
dicationis Domini fere annos tres, et tempus
nis ipsius, quando per dies quadraginta appar
cebat eos de regno Dei, et invenies forsitan
quoniam circa dimidium septimanae, comput
cadas annorum, est completum quod dictum
tur [1]) sacrificium meum, et libatio," quand
templum abominatio desolationis est facta, qu
usque ad tempus consummationis manebit. „
tio" [2]) enim, — secundum quod diximus, — „
per desolationem." Si autem constat nobis t
septimanae, dicentibus, quantum ad dictum, im
quod dictum est, non solum: „tolletur [3]) sacrifici
et libatio," sed etiam illud, quod scriptum est,
natio desolationum super templum contingat,
manifeste ostenditur adventus Christi etiam ex
nielis prophetae, dicentis: „septuaginta [4]) septin
cisae sunt super populum tuum, et super civi
ctam, ut consummetur peccatum, et signetur
et deleantur iniquitates, et ut adducatur justit
et ut signetur visio, et prophetia, [5]) et ungatur
sanctorum. Et cognosces [7]) intelligens, ab [8])

---

[1]) Dan. IX, 27. coll. p. 274. not. 3. et p.

[2]) Dan. IX, 27. coll. pag. 275. not. 8.

[3]) Dan. IX, 27. coll. pag. huj. not. 1.

[4]) Dan. IX, 24—26.

[5]) Ed. M. II. l. l. vers. 24: „propheta."

[6]) Edd. M. et R. l. l. vers. 24. „ungetur."

[7]) Edd. M. et R. l. l. vers. 25. „cognoscet
scribendum erat: „et cognosces et intelliges."

[8]) M. et R. „ab exitu verbi respondere e
etc."" Equidem verba quidem singula retinui,
men structura h. modo locum explicuerim: ab
ad reverti faciendum s. restaurandum et aedific
rusalem i. e. ab exitu verbi, dati de restituen
dificanda urbe Hierosolymitana etc.

[redacted]

ondendum et aedificandum Jerusalem usque ad m ducem septem [1]) septimanae et septimanae sexa-iae erunt; [2]) et convertetur et reaedificabitur pla-murus, et evacuabuntur tempora. Et post septi-sexaginta duas interibit unctio, et judicium non est civitatem autem et sanctum corrumpet cum duce e, et excidetur in diluvio, et usque ad finem belli i interitus. Et [3]) confirmabit testamentum multis ma una, et in dimidio septimanae tolletur sacrifi-et libatio, et pinnae usque ad consummationem fe-inis." Post haec sequitur sermo quem exposuimus, tum: „et [4]) confirmabit testamentum multis septi-na," et caetera. Arbitror autem, septuaginta se-as concisas super populum et super civitatem san-ut consummetur peccatum, quatuor millia nongen-s annos ab Adam usque ad septuaginta annos, qui t post dispensationem Christi. Consummatum est peccatum populi, propter quod et a Deo est dere-Et illorum quidem peccatum signatum est, cre-m autem injustitia [5]) est deleta, et post deletionem ducta est in Christo vita aeterna. Sed quoniam prophetae usque ad Joannem, qui ostendit Chri-

---

) Edd. Merlini: septem septimanae sexaginta duae." . in textu: septimanae sexaginta duae," in notis: septimanae et septimanae sexaginta duae."

) Deest „erunt" in edd. M. et R. Equidem expli-s loco apposui.

) Haec et quae sequuntur usque ad verba: „con-tionem festinationis" non ad vers 27. l. l., sed ad 6. pertinere, proxime seqq. satis docent nos super-Depromta sunt at simul contracta ex vers. Theodo-in qua haec leguntur: *Καὶ δυναμώσει διαθήκην ς ἑβδομὰς μία· καὶ ἥμισυ τῆς ἑβδομάδος κατα-θυμίαμα, καὶ θυσίαν, καὶ σπονδὴν, καὶ ἐπὶ πτε-τάξει ἀφανισμοῦ, καὶ ἕως συντελείας, καὶ σπου-ξει ἀφανισμῷ.*

) Dan. IX, 27. [5]) Ed. Ruaei: justitia.

stum, propterea puto dictum signari visionem tiam. Nam quoniam nequaquam sunt in pro nes post Joannem, ideo signata est visio, Signata autem visione, et prophetia, unctus es Sanctus sanctorum Christus. Quem Christ cognoverunt prophetae, et Daniel, et intellex modo ab exitu verbi, quando „verbo [1]) Dom mati sunt.“ [2]) Et ab exitu verbi, responder qui ab initio fuerunt, et prophetis Domini, [3] dificari Jerusalem, usque ad Christum ducen septimanae sexaginta duae, hoc est, primum quadringenti nonaginta, qui [4]) fiunt per dec tatae septimanae septem. Post hoc autem millia trecenti quadraginta, qui fiunt similiter computatae septimanae sexaginta duae. Post sus est Christus, et aedificavit plateam in fiducialiter agit, et murum in cujus fastigio Evacuata sunt autem populi tempora, pro super additas septem septimanas, sexaginta d nas, [5]) sublatum est a populo chrisma, quod plo, ut jam non sit judicium apud eos. S et sanctum corruptum est cum superveniente populo illi, sive Herode, sive Agrippa. Hu esse historia Judaeorum. Sed vide ne put corrumpi cum duce veniente, referri ad Cl

---

[1]) Psalm. XXXIII, 6. (XXXII.)

[2]) Edd. M. et R. „sunt, et ab exitu etc facilius obscurum huncce locum intelligas, 7. et 8. coll. Dan. IX, 25.

[3]) Ed. M. I. itemq. ed. Ruaei: „Domini. Cfr. p. 276. not. 8. coll. Dan. IX, 25. et p

[4]) M. et R. in textu: „quae,“ R. tan „Mss: qui.“

[5]) Ed. M. I: „septimanas. Sublatum etc „septimanas, sublatum etc.“ Ed. Ruaei: sept latum etc. Cfr. pag. 277. lin. 4. et 5.

… voluit ipsum intelligi Christum, utrisque nominibus … est Daniel, dicens: „usque [1]) ad Christum ducem.“ …do autem tacet nomen Christi, corrumpendum in… ducem, quoniam defecit dux post Christum, et … de femoribus ejus; venit enim cui [3]) reposita erant. … excisus est in diluvio [4]) populus usque ad … belli concisi super eos. Sed his accidentibus illis, … [5]) Deus testamentum multis in septimana una; … septimanae dimidio cessare fecit incensum, et sa…; et templum, quod, arbitror, a pinna nominavit, … usque ad consummationem in festinatione, … derelicta est peccantibus iis domus eorum. … sequuntur in textu Danielis, sicut potuimus … Haec autem omnia visa sunt nobis ex Da… interpretationem evangelici textus apponere, [6]) …mus verbum quod ait: „cum [7]) videritis abo… desolationis, quod dictum est per Danielem …, stantem in loco sancto, qui legit intelligat.“

Nunc autem ipsum textum Evangelii declaremus. …stare quidem in loco sancto abominationem de…, principem esse qui Jerusalem circumdedit exer…que quoniam pessima contigerunt his, qui tunc … in Judaea, ideo haec futura prophetans populo … dicit: „tunc [8]) qui in Judaea sunt, fugiant in …“ Et talia fuerunt, quae contigerunt in tempore … ita dicamus, ut qui esset super tectum domus, … haberet tempus descendere, et tollere aliquid de … sua, et qui in agro erat, non posset reverti in ci-

---

1) Dan. IX, 25. 2) Gen. XLIX, 10.

3) Cfr. lectionum l. l. varietas: τὰ ἀποκείμενα et ἀπόκειται.

4) Dan. IX, 26. 5) Ibid. IX, 26. coll. p. 277. not. 3.

6) R. in textu: „opponere,“ in notis tamen (item M. M. in textu): „Mss: apponere.“

7) Matth. XXIV, 15. 8) Ibid. XXIV, 16.

vitatem, et tollere vestimentum suum. Et non erat tum tempus misericordiae, neque super praegnantes, neque super lactantes, neque super infantes earum. Ideo dicit — quantum ad verba dico —: „vae[1]) praegnantibus, et nutrientibus in illis diebus.“ Et quasi ad Judaeos loquens, qui arbitrabantur in sabbato non oportere vel agere, vel ambulare viam amplius quam est sabbati iter, ideo dicit „orate[2]) autem, ne fiat fuga vestra in[3]) hieme, vel sabbato.“ Non solum enim in sabbato, sed etiam in hieme pessimum erat salutem quaerere per fugam. Refertur autem ab his, qui Judaicam historiam conscripserunt de illis, quae tunc contigerunt, quoniam tribulatio magna facta est populo, qualis nunquam fuit ab initio mundi usque ad tempus Christi, sed nec postea fieri potest, ut talia[4]) iis contingat, propterea quod ausi sunt manus inferre verum Christum Dei; cujus mysterium et nomen ve-rans David, dicebat de[5]) Saulo se persequente, et o-dere se volente: „non[6]) injiciam manus meas in Christum Domini.“ Praecisionem autem dierum illorum futuram propter electos Dei, qui credunt in Christum, breviationem intelligimus dierum illorum. Tunc in magna calamitate populo constituto, et electis qui in Judaea pericula patientibus, multi seductores dicebant „ecce[7]) hic Christus, ecce illic.“ Quos observare docens discipulos suos dicebat:[8]) „tunc si quis vobis dixe-

---

[1]) Matth. XXIV, 19. [2]) Ibid. XXIV, 20.

[3]) Deest h. l. „in“ in edd. M.

[4]) Ed. M. I: „ut alia eis contingant,“ ed. M. II talia eis contingant.“

[5]) M. et R. in textu: „de Saüle persequente,“ tamen in notis: „Mss: de Saüle se persequente.“

[6]) I Sam. XXIV, 11. (I Regg.) [7]) Matth. XXI

[8]) M. et R. in textu: „dicebat tunc: Si quis R. in notis: „Mss: dicebat: Nunc si quis etc.“ Matth. XXIV, 23. 24.

hic Christus, ecce illic: nolite credere. Surgent enim pseudochristi, et pseudoprophetae, et dabunt signa magna et prodigia." Dicere autem quis potest aut Simonem [1]) Magum, qui dicebat se esse Virtutem Dei magnam, aut qui ei similis fuit, seducere volens, si possibile esset, electos. Haec praevenientes diximus, non adjicientes in hoc loco aliam expositionem, nisi eam quae secundum litteram est, propter eos qui traditione simplici delectantur, quae videntur iis utilia diceremus, quoniam haec omnia futura prophetans praescius veritatis exposuit.

Nunc autem oportet propter eos, qui volunt et possunt ascendere verbo ad altiora, replicemus [2]) ab initio Evangelii verba, et secundum quod possumus exponere eadem iterum spiritualiter. Et primum quidem suscipiamus verbum de abominatione desolationis in loco sancto. Debet enim qui legit diligens esse, et intelligere, ut non seducatur a desolationis abominatione. Locus igitur sanctus intelligibilis est omnis dictio Scripturae divinae, quam locuti sunt sancti prophetae, qui fuerunt a saeculo, Moses, et post eum caeteri. Non solum autem, sed etiam dictio Evangelistarum, vel Apostolorum Jesu Christi. In hoc ergo loco sancto omnium Scripturarum, tam Veteris Testamenti quam Novi, Antichristus, quod est falsum verbum, stetit frequenter, per se ipsum quod stare videtur in Scripturis divinis, ostendens se quasi sit Deus, et quasi ipse sit Christus [3]) Deus Verbum, et ipse est abominatio desolationis. Est enim frequenter videre in argumentationibus impiis dogmatum apud haereticos [4]) hanc abominationem desolationis, id

[1]) Act. VIII, 9. 10.

[2]) Ed. Ruaei: reexplicemus.

[3]) R. in notis (itemq. edd. M. in textu): „Mss: Christus Dei Verbum."

[4]) Ed. M. I. itemq. ed. Ruaei: haereses.

est, Antichristum verbum falsum, abomination
lantem a Deo omnem hominem, qui receperi
se, abominationem adversantem veritati, ext
super omne verbum quod est extra eum, quo
ciatur esse verbum Dei, extollentem se et
quod unusquisque hominum colere vult, sive
mendaciter. Nam unumquodque haereticorun
non solum veritati adversatur, sed etiam caet
tibus similiter falsis. Et quoniam sic extollitu
in templo Scripturarum sedeat, per ipsum te
est, per ipsas Scripturas volens se ostendere qu
vere est Deus Verbum,[5]) semper ergo qui
Scripturas, intelligat eas, maxime quando vid
nationem desolationis, secundum ea quae dix
tem in eo, quem exposuimus, loco sancto
Scripturarum. Qui autem intellexerit eum, de
traditione, id est, illuminatione adventus Chri
veritas, eum verbum qui in alieno loco sanct
detur; et intelligens talem abominationem d
irritam faciet eam, et ejiciet a loco sancto, in
videtur. Maxime autem destruet eum Christu
quitur in eo verum lumen. Iste autem Chri
aliquo loquatur volente[6]) audire et prodificari

---

[1]) M. et R. in textu: „falsum abomination
lantem etc.," R. tamen in notis: „Mss: falsum,
tionem desolantem etc."

[2]) M. et R. in textu: „in se abominatio
R. tamen in notis: „Mss: in se, abominationen

[3]) Edd. Merlini: „quod annunciatur ess
Dei, extollentem se et super omne quod etc.;"
textu: „quod annunciatur esse extollentem se
omne verbum Dei, quod etc.," in notis: „Mss:
nunciatur esse Verbum Domini, extollentem se
omne quod etc."

[4]) M. et R. „haeresum."

[5]) Edd. Merlini: verbum. Semper etc.

[6]) Edd. Merlini: volenti.

[redacted]

..., sed omne falsum verbum, quod est abominatio ...tionis, stans in loco sancto et sedens in templo quod est Antichristus, interficiet spiritu oris sui per qui se praebuerint capaces ipsius. Quod verbum ... frequenter non stat, sed etiam sedet in templo, ... quasi rationabiliter et bene constructum videtur. ... autem vident hanc abominationem desolationis, ita ... de ea dicere: „non enim versutias ejus ignoramus,“ in eo dum legunt intelligentes quae vera sunt, ... falsum, et recedant ubi eos mendacium comprehendere non valebit. Non autem potest comprehendere ... eos, qui ex Judaea, litera, [1]) fugiunt ad spiritualia et intelligibilia, et sublimes veritatis montes. Ut ... intelligamus: „fugiant [2]) in montes,“ accipe exem... quod dicitur manifeste de fuga laudabili, quale est ... Apostolus: fugite [3]) fornicationem,“ et quod ait ...: „quasi [4]) a facie serpentis fuge peccatum:“ vel ... quod in mysterio dicit Rebecca Jacob: „ecce [5]) frater tuus minatur occidere te. Nunc ergo, fili, ... meam, et surgens fuge ad Laban fratrem in Carran, et habita cum illo aliquot dies, donec ... ira fratris tui.“ Et omnis arbitror, qui filius Jacob, opera consummans Jacob, intelligens omnem ... odibilem Deo, [6]) qui est Esau, fugit quasi intelli... Si autem non fugiat eum, fornicarius [7]) est, et pol... sicut Esau, et quasi non fugiens Esau, sed cohabi... ..., non fit filius Jacob, qui fugerat eum. Ipse autem Jacob habitans cum Laban, utiliter sibi et dispensa-

---

[1]) Ed. Ruaei: „litteras.“ Cfr. Matth. XXIV, 16.
[2]) Matth. XXIV, 16. [3]) I Cor. VI, 18.
[4]) Sap. Sirac. XXI, 2. (Ecclesiastic.)
[5]) Gen. XXVII, 42—45. [6]) Ed. Ruaei: a Deo.
[7]) M. et R. in textu: eum, qui fornicarius etc., R. in notis: „Mss: eum, *fornicarius etc.*“

est, Antichristum verbum falsum, abominationem[1]) desolantem a Deo omnem hominem, qui receperit eam in[2]) se, abominationem adversantem veritati, extollentem se super omne verbum quod est extra eum, quod[3]) annunciatur esse verbum Dei, extollentem se et super omne quod unusquisque hominum colere vult, sive vere, sive mendaciter. Nam unumquodque haereticorum[4]) dogma non solum veritati adversatur, sed etiam caeteris dogmatibus similiter falsis. Et quoniam sic extollitur, ut etiam in templo Scripturarum sedeat, per ipsum templum, id est, per ipsas Scripturas volens se ostendere quoniam ipse vere est Deus Verbum,[5]) semper ergo qui divinas legit Scripturas, intelligat eas, maxime quando viderit abominationem desolationis, secundum ea quae diximus, stantem in eo, quem exposuimus, loco sancto sanctarum Scripturarum. Qui autem intellexerit eum, destruet vera traditione, id est, illuminatione adventus Christi, qui est veritas, eum verbum qui in alieno loco sancto stare videtur; et intelligens talem abominationem desolationis, irritam faciet eam, et ejiciet a loco sancto, in quo stare videtur. Maxime autem destruet eum Christus, qui loquitur in eo verum lumen. Iste autem Christus, si in aliquo loquatur volente[6]) audire et prodificari, non in-

---

1) M. et R. in textu: „falsum abominationum, desolantem etc.“ R. tamen in notis: „Mss: falsum, abominationem desolantem etc.“

2) M. et R. in textu: „in se abominationem etc.“ R. tamen in notis: „Mss: in se, abominationem etc.“

3) Edd. Merlini: „quod annunciatur esse verbum Dei, extollentem se et super omne quod etc.;“ ed. R. in textu: „quod annunciatur esse extollentem se et super omne verbum Dei, quod etc.,“ in notis: „Mss: quod annunciatur esse Verbum Domini, extollentem se et supra omne quod etc.“

4) M. et R. „haeresum.“

5) Edd. Merlini: verbum. Semper etc.

6) Edd. Merlini: volenti.

natum, sed omne falsum verbum, quod est abominatio solationis, stans in loco sancto et sedens in templo i, quod est Antichristus, interficiet spiritu oris sui per , qui se praebuerint capaces ipsius. Quod verbum sum frequenter non stat, sed etiam sedet in templo, ando quasi rationabiliter et bene constructum videtur. i autem vident hanc abominationem desolationis, ita possint de ea dicere: „non enim versutias ejus ignomus," in eo dum legunt intelligentes quae vera sunt, jiant falsum, et recedant ubi eos mendacium comprendere non valebit. Non autem potest comprehendere ndacium eos, qui ex Judaea, litera,[1] fugiunt ad spialia et intelligibilia, et sublimes veritatis montes. Ut item intelligamus: „fugiant[2]) in montes," accipe exemum, quod dicitur manifeste de fuga laudabili, quale est od ait Apostolus: fugite[3]) fornicationem," et quod ait pientia: „quasi[4]) a facie serpentis fuge peccatum:" vel ale est quod in mysterio dicit Rebecca Jacob: „ecce[5]) ua frater tuus minatur occidere te. Nunc ergo, fili, di vocem meam, et surgens fuge ad Laban fratrem eum in Carran, et habita cum illo aliquot dies, donec utatur ira fratris tui." Et omnis arbitror, qui filius st Jacob, opera consummans Jacob, intelligens omnem torem odibilem Deo,[6]) qui est Esau, fugit quasi intelligens. Si autem non fugiat eum, fornicarius[7]) est, et pollutus sicut Esau, et quasi non fugiens Esau, sed cohabitans ei, non fit filius Jacob, qui fugerat eum. Ipse autem Jacob habitans cum Laban, utiliter sibi et dispensa-

---

[1]) Ed. Ruaei: „litteras." Cfr. Matth. XXIV, 16.
[2]) Matth. XXIV, 16. [3]) I Cor. VI, 18.
[4]) Sap. Sirac. XXI, 2. (Ecclesiastic.)
[5]) Gen. XXVII, 42—45. [6]) Ed. Ruaei: a Deo.
[7]) M. et R. in textu: eum, qui fornicarius etc., R. tamen in notis: „Mss: eum, *fornicarius* etc."

tioni, quae erat secundum Deum, abscondit cor suum, ut non annunciaret ei quoniam fugiebat, et fugiebat ipse et omnia ejus. Bonum est ergo fugere etiam a[1]) Laban, a consiliatore[2]) carnalium qualitatum, in quibus habitantem non oportet permanere in iis, sed fugere cum omni domo sua. Nam et si voluerit persequi post eum, Deus illum avertet a fugientibus eum: ut etsi comprehenderit eum postmodum aliquando, nihil mali facere ei possit fiducialiter pronuncianti: „apud[3]) quem inveneris deos tuos, non vivat in conspectu fratrum nostrorum; cognosce quid[4]) tuorum est apud me, et accipe.“ Nec enim cognosci poterit aliquid apud Jacob de rebus Laban. In his ergo evangelicis dictis, quae in praesenti tractamus, imperatur, ut qui cognoscunt abominationem desolationis stantem in loco sancto, intelligant in[5]) eo dum legunt, ut fugiant in montes. Qui ergo in tali Judaea quam diximus, id est, in vetustate literae constitutus habetur, fugiat in montes spiritualium novitatum. Et si quis inventus fuerit adscendisse super tectum verbi, et stare in fastigio aedificationis ejus, non descendat inde occasione, ut auferat aliquid de domo sua, et vadat. Nihil enim opus habebit manens in tecto, et abstinens se ne quando inde descendat. Et si fuerit quis in agro, sive in eo, in quo absconditus est thesaurus, sicut Dominus ait in parabola quadam, aut qualis fuit ager ille Jacob plenus, cui assimilaverat eum benedicens pater ipsius, et dicens: „ecce[6]) odor filii mei, sicut odor agri pleni, quem benedixit Dominus;“ in quo agro secundum spirituales be-

---

[1]) R. in notis: „Mss: ad Laban a consiliatore.“ Cfr. Gen. XXXI.

[2]) Ed. M. II: a conciliatore.

[3]) Gen. XXXI, 32. [4]) Ed. M. II: quod.

[5]) R. in notis: „Mss: in eodem loco, ut fugiant etc.“

[6]) Gen. XXVII, 27.

[redacted]

maledictiones legis, benedicitur omnis qui secundum legem vixerit, dicente Scriptura: „benedictus [1]) tu in civitate, benedictus tu in agro." Qui ergo est in tali agro totius plantationis, quam plantavit pater coelestis, non revertatur retro. Non enim tantummodo ille, qui mittit manum in aratrum, et reversus fuerit retro, non est aptus regno Dei; sed etiam qui in agro est, quem tradidimus, et reversus fuerit retro causa eorum, quae oportuerat oblivisci, sine dubio incurret in abominationem desolationis, id est, in seductionem verbi mendacis: et maxime si spoliaverit se vestimentum suum vetus, id est, veterem hominem cum actibus ejus, et iterum conversus fuerit retro tollere vestimentum suum. Diligenter ergo debemus attendere, ne forte aliquid eorum, quae sunt deorsum, et sunt in domo, velimus descendentes tollere, aut relictum vestimentum retro repetere relinquentes agrum, et conversi retro, cum debueramus appetere [2]) ea, quae sunt priora, et oblivisci posteriora, et neque stare in aliqua regione illa, sed in monte salvari, ut non comprehendamur cum his, qui sunt combusti, propter quod in Sodomis sunt comprehensi.

43. „Vae [3]) autem praegnantibus et nutrientibus in illis diebus." Quoniam sunt et aliquae animae concipientes generationes, manifestavit Propheta dicens: „a [4]) timore tuo, Domine, in utero concepimus, et parturivimus et peperimus spiritum salutis, quem fecisti super terram." Sicut enim in praegnantibus formatur et figuratur semen, sic et in anima, quae suscipit verbum, paulatim formatur et figuratur conceptio verbi in ea. Et hoc puto dicere Paulum ad Galatas: „filii [5]) mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vo-

---

[1]) Deut. XXVIII, 3. [2]) Edd. Merlini: aut petere.
[3]) Matth. XXIV, 19. [4]) Jes. XXVI, 18.
[5]) Gal. IV, 19.

stimare de sensibili generatione dictum
lier [3]) seducta in praevaricationem facta
erit per filiorum generationem, si perm
dilectione, et sanctitate cum castitate." A
noviter susceperunt verbum, et adhuc
stitutae, necdum fructificaverunt in eo
biliter habentes, non possunt sustinere
sancto adversantem veritati sermonem,
minus seducantur persuasionibus ejus.
quando abominationem desolationis, secu
didimus, stantem in loco sancto viderit
habens, quae necdum fructificavit ex v
vae, quod Dominus dicit: „vae [4]) praegn
ciet enim conceptionem, et evacuabitur
in actibus veritatis. Sed et si videatur f
etificatum verbum, non autem fuerit em
ter augentibus et magnum facientibus e
sed manserit immaturum, secundum simil
tis factum [5]) est, et super hujusmodi ge
quod super augentes. Si autem, sicut in

[redacted]

ibus[1]) scriptum est: „vae[2]) sugentibus," dicendum est, oniam animae sunt,[3]) quae lactantur adhuc, ad quas init Apostolus: „lac[4]) vobis potum dedi, non escam; ndum enim poteratis. Sed nec usque adhuc potestis, huc enim estis carnales." Dicit autem et alibi: „fa-[5]) estis opus habentes lacte, et non solida esca. Omnis im qui lacte alitur, imperitus est verbo justitiae: parvu- enim est." Istae sunt ergo animae, quae propter in-itatem, et quia facile seducuntur, non possunt insedu-biliter[6]) permanere in[7]) conspectu abominationis de-lationis stantis in loco sancto: seductae enim consen-unt ei, utpote Deo. Et est videre haereticorum eccle-ias plenas de lamentandis praegnantibus, vel nutrientibus, el sugentibus. Plerumque enim animae, quae in eccle-a praegnantes fuerunt, aut nutrientes, aut sugentes, fue-nt seductae a desolationis abominatione; et seductae ab verbo falso, qui[8]) stat in loco sancto per falsam tra-tionem dogmatum perversorum, abominationis illius sus-perunt vae, quod a Domino factum est: „vae[9]) in u-ro habentibus et nutrientibus." Non autem quando-mque, sed in diebus illis[10]) abominationis desolationis.[11]) solationum. Omnis enim qui audit verba iniquitatem excelsum loquentium, et suscipit ea in diebus ejus, le abominationi[12]) desolationis subditus fit.

---

[1]) Edd. Merlini: exemplariis. [2]) Matth. XXIV, 19.
[3]) Deest „sunt" in edd. Merlini.
[4]) I Cor. III, 2. [5]) Hebr. V, 12. 13.
[6]) Edd. Merlini: in se docibiliter.
[7]) Eaedem: a conspectu.
[8]) M. et R., „qui stat." Cfr. pag. 286. not. 4.
[9]) Matth. XXIV, 19.
[10]) R. in notis: „Mss: illius." Cfr. Matth. XXIV, 19.
[11]) Deest „desolationis" in edd. M.
[12]) R. in textu: „abominatione;" idem tamen in no-s: „lege: abominationi."

44. „Orate[1]) autem, ut ne fiat fuga vestra hi
vel sabbato.“ Est enim, sicut diximus, quaedam fu
minum secundum praeceptum Verbi, ut qui fu
fugere oportet, melior sit eo, qui non fugit, et[2])
lia et majora delinquit per hoc quod non fugit,
metipsum subditum facit perdentibus animam
Quod[3]) est autem constituta fuga atque laudabili
nifeste docet Apostolus dicens: „fugite[4]) fornicati
Fugit autem fornicationem, qui omnem occasione
tantem et provocantem ad fornicandum evitat, et
juvenibus in fabulis juvenilibus commiscetur, in qu
potest, ne forte consumatur per eas; neque desce
consuetudines eorum talium, sed avertit se omni
hujusmodi hominum concitationibus. Qui vult
fornicationem, audiat et illud quod dicitur: cum[5])
trice noli assiduus esse, ne forte consumaris in d
ejus.“ Fugit autem fornicationem abundantius, qui
dentes et excitatrices seminis escas, in quantum
tat, et vino, si potest fieri, non utitur[6]) donec
ferventior aetas. Si autem utitur, modico utatur
dum Apostolicum praeceptum dicens Timotheo:
noli aquam bibere, sed vino modico utere, prop
machum tuum, et frequentes tuas infirmitates.“
plura? Ille est qui fornicationem fugit, et semper
istam laudabilem operatur, quae a Deo fugere n per-
mittit. Operatur autem hanc fugam qui promtus est ad
fugiendam fornicationem. Et non solum fornicatio no-

---

[1]) Matth. XXIV, 20.
[2]) Desunt verba: „et ideo — — per hoc quod non fugit,“ in textu edd. M. et R.; R. tamen in notis: „Mss. etc.“
[3]) R. in notis: „Mss: Quoniam est etc.
[4]) I Cor. VI, 18. [5]) Sap. Sirac. IX, 4. (Eccles.)
[6]) Ed. M. I. itemq. ed. Ruaei: utatur.
[7]) I Tim. V, 23.

...at fugienda, sed et omne peccatum. Ideo bene dixit
...tura: „quasi [1]) a facie serpentis fuge peccatum."
...enter autem convenit fugere ab Antichristo verbo,
... nominis scientia: maxime quando necdum sic ido-
est homo, ut habeat in se Dominum operantem,
terficit [2]) spiritu oris sui persuasiones [3]) mendacio-
nec adscendit ad tantum altitudinis, ut habeat in se
... destruit illuminatione adventus sui omnem per-
...,[4]) verisimilitudinem veritatis habentem et assi-
... se veritati. Qui autem fugit, debet cognoscere
..., ad quem fugere debet, et orare etiam pro-
..., ut non in eo tempore fugiat, quod est ad-
... fugae. Loca ergo fugientibus erunt montes,
...istus ostendit dicens: „tunc [5]) qui in Judaea
...ant in montes." Et qui fugiunt [6]) in istos mon-
...t Psalmum graduum sic habentem: „levavi [7])
...eos in montes, unde veniet auxilium mihi." Ideo
...llit oculos suos in montes, quia scit abundantiam
... montibus illis; propterea dicit: „fundamenta [8])
...montibus sanctis." Et si fugerit in montes quos
...it Dominus, veniet ad locum sanctum, in quo
... vidēns visum illum magnum, dicet quod dictum
...ransiens [9]) videbo visum hunc magnum." Et qui
...odi est, audiet: „solve [10]) calceamentum pedum
..., locus enim, in quo tu stas, terra sancta est." Fu-
... ergo in montes, qui fugiunt secundum Dei manda-

[1]) Sap. Sir. XXI, 2. (Ecclesiastic.)
[2]) R. in notis: „Mss: qui interficiat." — II Thess. II, 8.
[3]) Ed. M. II: suasiones. [4]) Ed. M. II: suasionem.
[5]) Matth. XXIV, 16.
[6]) R. in notis: „Mss: fugit — dicat etc."
[7]) Psalm. CXXI, 4. (CXX.)
[8]) Psalm. LXXXVII, 1. (LXXXVI.)
[9]) Exod. III, 3. [10]) Exod. III, 5.

um. Quoniam ergo in tranquillitate animae constituti possunt impetrare fugam salutis, hieme autem comprehen-dente incurrunt in eos, quos fugiunt, ideo orent, ut ne fiat fuga eorum hieme vel sabbato, si quidem vigilaverit descendens Christus in iis. Si autem obdormierit, tunc descend cum qui procella venti in stagnum, descendet etiam super ostendi fugit, quia non simul[1]) Jesus fugit cum ipso alii ei fugam optimae viae. Tamen si descenderi is procella, et hiemem[2]) fuerit operata, oret q n tet orationibus suis Christum, ut imperet[3]) v ut tranquillitate facta iterum fugiat, ut non datur a fornicatione, aut avaritia, aut a glo ab aliquo malo persequente se, vel ab ipsa a desolationis, id est, dogmate falso.

45. „Orate,[4]) ut ne fiat fuga vestra hi bato.“ Deus in sex diebus fecit opera mun vit in sabbato. Requievit autem ab operibus facere coepit. Opera autem justitiae semper operatur, et operabitur sine fine.[5]) Sic et ho nus ante Christi adventum operati sunt om mundi, et nemo requievit ab iis, sabbatizans operibus bonis. Veniens autem Dominus no tum nostrum et requies nostra, attulit nobis bati sui, ut sicut ille requievit in sabbato mundi, non autem requievit ab operibus j nos per ipsum sabbatizemus ab operibus carnalibus, et nocivis, opera autem justitia ceamus. Quoniam autem ipse nobis alla

---

1) Deest „simul“ in textu edd. M. in notis: „Mss. etc.“

2) R. in notis: „Mss: hieme.“

3) R. in notis: „Mss: increpet.“

4) Matth. XXIV, 20. — Gen. II,

5) Ed. Ruaei: „fine: et sic homi

[redacted]

ı sabbatum, in quo nullum opus faciamus servile, r et ipse per Prophetam dicens de indignis Judaeis lonee [1]) juravi in ira mea, si introibunt [2]) in re- meam." Et iterum Lamech, nomen imponens filio e in mysterio Christi, ita dixit de eo: „et [3]) vo- omen ejus [4]) Noe, dicens, quoniam hic dabit nobis ı a moeroribus nostris, et ab operibus manuum um, et a terra quam maledixit Dominus." Omnis ui vivit in Christo, semper in sabbato vivit et in requiescens ab operibus malis, operatur autem ustitiae incessanter. Multi autem nomen Christi ı, non gratiam, e [5]) contra sabbatizant ab operi- ıs, operantur autem opera mala. Mediocres au- erdum dimittunt sabbatismum operum malorum, atizant ab operibus bonis, non bona operantes, ıa. Quidam autem et [6]) ab operibus malis sab- non autem exercent opera bona, cum oporteat tum mala fugere, sed etiam bona exercere. In o sabbato operum bonorum, quando bona opera cit homo Christianus, jubet nos Christus orare, ne astra fiat in illo. Cessante enim te ab operibus ui quidem steteris ante faciem abominationis, et ul- subdideris ei, [7]) voluntarie mortuus es gladio verbi tis. Si autem volueris fugere, et abominatio deso- secuta fuerit te, sive [8]) persecutionibus suis fran- quia non operantur in te virtutem patientiae opera

---

Psalm. XCV, 11. (XCIV.)

Edd. Merlini: intrabunt. [3]) Gen. V, 29.

Edd. Merlini: ejus dicens Noe, quoniam etc.

Ed. M. II: e contrario. [6]) Deest „et" in ed. R.

Edd. Merlini: ei voluntarie, mortuus es etc.

M. et R. in textu: „sine," R. tamen in notis: „sive."

tua bona, sive[1]) seductionibus suis capiet te, quoniam intelligentiae lumen non operatur in te opera tua bona. Nemo enim in tali periculo falsi dogmatis facile superatur et fallitur, nisi quia[2]) nudus est ab operibus bonis. Propterea et Apostolus dicit de ipso periculo: „pro[3]) eo quod caritatem veritatis non acceperunt, dabit illis operationes erroris, ut credant mendacio, ut judicentur omnes[4]) qui non crediderunt veritati, sed consenserunt iniquitati." Cum autem viderimus abominationem desolationis, quae dicta est per Danielem prophetam, stantem in loco sancto, videbimus et magnam tribulationem instantem, qualis facta non est ab initio mundi usque ad[5]) illam ipsam, neque fiet postea. Quae enim major tribulatio, quam videre fratres nostros seduci propter sanctum locum desolationis abominatione stante in eo? Et si quidem amici alicujus aut proximi mors corporalis magnam operatur tribulationem ei, qui non fuerit meditatus et abrat eam: qualem putas tribulationem ei, qui compatitur quando unum passum fuerit membrum, et ei, qui videt quando scandalizatus fuerit aliquis frater? *Si autem et* quis viderit se ipsum moveri et conturbari a *desolationis* abominatione, quasi non sit abominatio desolationis, et viderit se periclitari propter dilectionem quam habet in sanctum locum, ita ut paene consentiat ei abominationi tanquam sit Deus, et tradat semetipsum abominationi quasi Deo: quomodo putas eum tribulari magna tribulatione, qualis non fuit ei ab initio, ex quo venit in mundum, usque ad illud tempus? Sed nec alia tribulatio ta-

---

[1]) M. et R. in textu: „sine," R. tamen in notis: „Mss: sive."

[2]) Edd. Merlini: qui. [3]) II Thess. II, 10. 11. 12.

[4]) M. et R. in textu: „homines qui," R. tamen in notis: „Mss: omnes qui." Cfr. II Thess. II, 12.

[5]) M. et R. in textu: „ad illam ipsam," R. tamen in notis: „Mss: ad praesens."

potuit comprehendere aliquando, et maxime si hitur, ut existimet abominationem stantem in loco [1]) non esse abominationem desolationis, sed Deum a. Adhuc autem et si quis manifeste quidem vi- bominationem desolationis stantem in loco sancto, equatur eam, accipiens sibi excusationem de divinis uris, quasi indifferenter liceat Christianitatem negare, denegationem non esse denegationem; et escas lorum quasi nihil nocentes manducanti fuerit ar- s, proferens de Scripturis exempla; et quia indif- r licet in uno eodemque tempore mulieribus com- diversis, quasi et patribus ista facientibus olim: m istis peccatis majus est abominatio desolationis, verbum quod in loco Scripturarum sanctarum t, iniquitatem in excelsum loquens, et persuadens are discedere, qui solus et verus est Deus, et cre- teri, nescio cui, Deo super istum, cui nullus simi- cum talis noster Salvator dicat: „Pater [2]) qui mi- major me est.“ Magna ergo tribulatio generatur lationis abominatione stante in loco sancto, ita ut icantur de ea: „et [3]) nisi abbreviati essent dies illi, et salva facta omnis caro. Propter electos autem iabuntur dies illi.“ Tanta autem, et sic magna in minatione desolationis fit tribulatio, ut Deus ope- bbreviationem dierum tribulationis illius, superfluum praecidens, quod additur a desolationis tribula- abominatione. Aliter enim non est possibile, ut omnis quae salvanda [4]) est caro, nisi acceperit tionem a Deo. Dies [5]) enim intelliguntur prae-

---

R. in textu: „coelo,“ in notis tamen (itemq. edd. extu): „Mss: loco.“
Ev. Joann. XIV, 28. [3]) Matth. XXIV, 22.
R. in notis: „Mss: sananda.“ Cfr. Matth. XXIV, 22.
R. in notis: „Mss: Dies illae intelliguntur.“ Re- sam legeris: Dies enim illi etc.

cepta et dogmata veritatis, posita in Scripturis ad illuminationem intelligentium animarum. Omnes autem intellectus a scientia falsi nominis venientes, qui adduntur sermonibus Scripturarum, et conjunguntur, intellige nihil additamenta esse supra magnitudinem naturalem dierum Scripturae: quod additamentum bonus Deus abbreviat per quos vult. Et quotiescunque videris adventu verbi veritatis in sensu tuo praecidi altitudines extollentes se adversus scientiam Dei, toties intellige abbreviatos dies tribulationis, et circumcisam superfluam magnitudinem, quam contra naturam abominatio desolationis semper superaddidit diebus Domini, qui sunt in Scripturis. Et propter electos abbreviantur dies illi, ut videntes in sensu suo praecisionem superfluitatis dierum, et remanentem illam solummodo lucem, quae secundum verbum est veritatis, nihil patiantur a desolationis abominatione, vel ab [1]) eo quod additum fuerat super veros et naturales dies Scripturarum.

46. „Tunc [2]) si quis vobis dixerit: ecce hic Christus, ecce illic, nolite credere. Exsurgent enim pseudochristi et pseudoprophetae, et dabunt signa magna, et prodigia, ita ut in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi. Ecce praedixi vobis. Si ergo dixerint vobis: ecce in solitudine est, nolite exire; ecce in domibus, nolite credere. Sicut enim fulgur exit ab oriente, et apparet usque ad occidentem, ita erit adventus Filii hominis. Ubicunque enim fuerit cadaver, illic congregabuntur aquilae." Quoniam diximus, abominationem desolationis stantem in loco esse mendacii verbum, quod in loco Scripturarum sancto stare videtur, dicet aliquis: et [3]) quomodo quasi non stante ea illic ita dicet aliquis discipulis [4]) Christi: „ecce

1) Deest „ab" in ed. R. 2) Matth. XXIV, 23-28.

3) Ed. Ruaei: „aliquis, et quo modo —: ecce in domibus. Vide etc."

4) M. et R. „discipulus." Matth. XXIV, 23.

hristus, ecce illic;" alius autem dicet: „ecce [1]) in
dine est," alius autem: „ecce in domibus?" Vide ergo,
haec dicere possumus, quod ait: „ecce [2]) hic, ecce
' quoniam quod [3]) dicit: „ecce hic, ecce illic," non
Scripturam foras adspiciendum est. Dicet enim qui
re voluerit nos, et defendere contraria veritati:
hic Christus," demonstrans, verbi gratia, hunc Evan-
locum. Alterius autem erroris auctor dicet: „ecce [4])
) Christus," offerens ad exemplum alterum textum,
idetur defendere mendacii illius verbum, quod pro-
it vindicare; et sic ex lege et prophetis, et ex [5]) Apo-
profert unusquisque, quae videntur defendere men-
illud utpote veritatem. Vel sic impletur quod
7) hic Christus, ecce illic," ostendens non Chri-
sed aliquem fictum ejusdem nominis: utputa, secun-
Marcionis doctrinam, et secundum traditiones Va-
ni, aut Basilidis longam fabulositatem, aut secundum
is adversus Paulum testimonium falsum. Erunt au-
et alii plures, qui dicturi sunt discipulis ex divinis
pturis, conjungentes iis suum proprium sensum:
e [8]) hic Christus, ecce illic. Si autem dixerint vo-
ecce in solitudine, nolite exire; ecce in domibus, no-
credere." Quidam enim secreta quaedam [9]) profe-
es dicunt: „ecce [10]) in solitudine." Quando enim
stas et non vulgatas scripturas proferunt ad confir-
ionem mendacii sui, videntur dicere: ecce in solitu-

---

1) Matth. XXIV, 26. 2) Ibid. XXIV, 23.
3) M. et R. in textu: „quoniam ecce hic, etc.," R.
en in notis: „Mss: quoniam quod dicit: ecce hic, etc."
4) Matth. XXIV, 23. 5) M. et R. „hic."
6) Deest „ex" in ed. R.
7) Matth. XXIV, 23. 8) Ibid. XXIV, 23. 26.
9) Deest „quaedam" in textu edd. M. et R., R. ta-
in notis: „Mss: secreta quaedam."
10) Matth. XXIV, 26.

dine verbum est veritatis. Secretae enim scripturae
solitudines appellantur, in quibus aut pauci sunt cred-
tes, aut nullus. Quoties autem canonicas proferunt Scri-
pturas, in quibus omnis Christianus consentit et
videntur dicere: ecce in domibus verbum est ve-
Sed nos illis credere non debemus, nec exire a pri-
ecclesiastica traditione, nec aliter credere, nisi quem-
modum per successionem ecclesiae Dei tradiderunt n
Vel sic eorum verborum falsorum professores qui
quidem nec ab initio simulant scripturas, et sic fal-
tentant. Ideo existimo, quoniam [1]) eos sermones,
sunt omnino extra Scripturam, ostendere volens di-
„si [2]) dixerint vobis: ecce in solitudine est, nolite ex-
de regula fidei. Eos autem, qui ad schisma simulant
vinas Scripturas, ostendere volens dixit: „si dixerint
bis: ecce in domibus, nolite credere.“ Quodcunque p-
fessi fuerint de Scripturis, et de mysteriis, quae
iis ad demonstrationem, nolite credere quae di-
Veritas enim similis est fulguri [3]) egredienti ab ori-
et apparenti usque ad occidentem: qualis est veritas
clesiae Dei. Ab ea enim sola „sonus [4]) in omnem
ram exivit, et in fines orbis terrae verba eorum,“ et
lociter [5]) currit sola vere veritas Dei.

47. „Sicut [6]) fulgur enim exit ab oriente, et apparet
usque ad occidentem, ita erit et adventus Filii hominis,“
et reliqua. Scire debemus et illud, quoniam veritatis
fulgor non aliquo quidem Scripturarum loco apparet, et
alio autem Scripturarum loco non defenditur, sed ex
omni loco Scripturarum, id est, sive ex legis, sive pro-

---

[1]) Deest „quoniam“ in ed. M. I. itemq. in ed. R.
[2]) Matth. XXIV, 26. [3]) Ibid. XXIV, 27.
[4]) Psalm. XIX, 4. (XVIII.). [5]) Ibid. CXLVII, 15.
[6]) Matth. XXIV, 27. — Edd. Merlini: In illo tempore dixit Jesus discipulis suis: Sicut etc.

[redacted]

urum, sive ex Evangeliorum, sive ex Apostolorum
tura defenditur; et exiens hic fulgor veritatis ab
e, id est, ab initiis Christi, apparet usque ad dis-
ionem passionis ipsius, in qua est occasus ipsius.
i tali fulgori similis est Filii hominis adventus, id
bum veritatis. Et sic autem intelligere possumus
: „exit[1]) ab oriente, et apparet usque ad occi-
" Christus Verbum esse, et veritas, et sapientia,
a primo initio creaturae mundi usque ad no-
Apostolorum Scripturam, id est, a Genesi us-
Apostolicos libros, post quos nullis Scripturis ita
est sicut illis. Aut ita: quoniam lex et pro-
sque ad Joannem, in quibus est fulgor veritatis;
quidem est lex, occidens autem finis legis, Joan-
la autem ecclesia neque subtrahit hujus fulgoris
et sensum, neque addit quasi prophetiam aliud
Sed si oportet subtiliter quaerere, quod non sin-
dicta est oriens, neque singulariter occidens, sed
orientibus usque ad occidentes," dicemus, quo-
una oriens, et una occidens, lex et prophetae us-
ad Joannem: alia oriens usque ad occidentem, Chri-
Jesus usque ad Paulum, cui novissimo Apostolorum
abortivo[2]) apparuit Christus. Considera autem et
c, quoniam unam superius diximus abominationem de-
tionis, quae dicta est per Danielem[3]) prophetam,
tem in loco sancto; superaddit autem quasi de mul-
: „exsurgent[4]) enim pseudochristi." Generaliter enim
us est Antichristus, species autem illius multae: tan-
am si dicamus, mendacium generaliter unum est, se-
ndum differentias autem falsorum dogmatum inveniun-
r multa esse mendacia. Si enim mendacium nihil dif-
t a mendacio, puta, Basilidis, aut Marcionis, aut Va-

---

[1]) Matth. XXIV, 27. [2]) I Cor. XV, 8.
[3]) Dan. IX, 27. [4]) Matth. XXIV, 24.

teinge secundum unumquemque pseud
ejus falsos prophetas. Non ergo alicuj
doctores, sed omnium pseudopropheta
christi, cujus falsos sermones praedica
docent. Secundum haec ergo, quae di
siastice docent verbum, prophetae sunt
tem Marcionis, vel alicujus eorum p
falsum, prophetae sunt Antichristi ejus,
Marcionem, id est, illius mendacii quo
cion; et alii falsi prophetae sunt men
est secundum Basilidem, alii vero illi
cundum Apellem. Similiter dices et
singularum haeresum. Omnia enim
quae proferuntur ad defensionem Antic
sunt illius Antichristi et prodigia; quae
tur a sapientissimo omnium bestiarum
et a magno sensu principe Assyriorum,
et prodigia, ut in errorem inducantur,

---

[1]) R. in textu: „Hi autem etc.," in
M. in textu): „Mss: Si autem etc."
[2]) Ed. Ruaei: Antichristus

ecti. Exaggerationis autem sermo est dicens: „si [1])
s est;“ non enim pronunciavit, neque dixit, ut in
a mittantur etiam electi, sed ostendere vult, quo-
equenter valde persuasorii sunt sermones haereti-
et commovere potentes etiam eos, qui sapienter
. Sed praedicente nobis omnia Salvatore, neque
adinem exeamus, neque iis, [2]) qui profitentur Chri-
domibus esse, credamus. His autem, quae dixi-
jiciamus adhuc: quoniam omnis sermo profitens
veritatem, cum non sit veritas, sive apud gentiles,
barbaros, aliquo modo Antichristus est, volens
quasi veritas, et separare [3]) ab eo, qui dixit:
veritas.“ Propterea non debemus attendere
dicunt: „ecce [5]) hic Christus,“ non autem osten-
in ecclesia, quae plena est fulgore ab oriente
occidentem, quae plena est lumine vero, quae
mna et firmamentum veritatis, in qua tota totus
entus Filii hominis dicentis omnibus, qui ubique
ecce [6]) ego vobiscum sum omnibus diebus vitae,
ad consummationem saeculi.“ Et ubicunque fue-
tod [7]) est secundum dispensationem passionis ejus,
r ejus, qui ideo cecidit, ut erigat eos qui cecide-
luc congregabuntur non qualescunque, sed aquilae
li. De quibus etiam Propheta dicebat: „pennige-
[8]) sicut aquilae, et current, et non laborabunt, et
et non esurient.“ Et Salomon in Proverbiis assi-
um, qui in Deo est dives, dicens: „paratae [9]) sunt

---

[1]) Matth. XXIV, 24. Ed. M. II: esset.

[2]) Deest „iis“ in edd. Merlini; R. in notis: „Mss: in his qui etc.“

[3]) R. in notis: „Mss: et separari etc.“

[4]) Ev. Joann. XIV, 6. [5]) Matth. XXIV, 23.

[6]) Matth. XXVIII, 20.

[7]) Ed. M. I: quod secundum est etc.

[8]) Jes. XL, 31. [9]) Prov. XXIII, 5.

ei pennae sicut aquilae, et convertetur in[1]) domum praepositi sui." Et vide quoniam non dixit: ubicunque fuerit cadaver, ibi congregabuntur vultures, aut corvi; sed volens ostendere magnificos et regales esse omnes, qui in passionem Domini crediderint,[2]) proprie dixit: „ubi[3]) fuerit cadaver, illic congregabuntur et aquilae."

48. „Statim[4]) post tribulationem dierum illorum sol obscurabitur, et luna non dabit lumen suum, et stellae cadent de coelo, et virtutes coelorum movebuntur. Et tunc apparebit signum Filii hominis in coelo, et tunc plangent se omnes tribus terrae." Considerantes [illegible] ipsas propositiones incurrere quam est sensus hominum, etiam eorum, qui plurimum in sapientia profecerunt pr[illegible] illis, age discutiamus sermonem: primum quidem qua[illegible] ratione quae facile recipi possunt ad expositionem Evangelii textus, quasi Domino in ipso prophetante: deinde requiramus,[5]) quae sit veritas horum verborum, secundum eos, qui altius et subtilius esse aliquid arbitrantur in verbis, servantes consequentiam moralium traditionum etiam in his, quemadmodum supra. Dicet ergo aliquis: quemadmodum in magnis ignibus succendi incipientibus, tenebrae ex fumo plurimo videntur extolli, sic in consummatione mundi ab igne, qui accendendus est, obscurabuntur etiam luminaria magna, ut sole obscurato, consequenter obscuratione solis etiam luna impedita, nec a sole percipere lumen, nec proprium lumen dare sinatur. Et sic necesse est comprehendant mundi naturam primum tenebrae magnae; sic autem permarcescente stellarum lumine, reliquum earum corpus crassius factum, ut non valeat exaltari sicut primum[6]) cum a lumine ipso porta-

---

[1]) Ed. Ruaei: in domo.
[2]) Ed. M. I. itemq. ed. Ruaei: crediderunt.
[3]) Matth. XXIV, 28. [4]) Ibid. XXIV, 29. 30.
[5]) Ed. M. I. itemq. ed. Ruaei: requiremus.
[6]) Ed. M. II: prius.

:ollebatur, cadet de coelo. His accidentibus con-
est coelorum rationabiles virtutes patientes stu-
commotionem aliquam pati, et conturbari, remo-
ilicet a primis functionibus suis. Ita, qui haec sic
t esse, adjiciet, quia signum Filii hominis, in quo
a facta sunt quae in coelis erant et quae in terris,
pparebit: utputa, virtus, quam operatus est Filius
nis in ligno; et in coelo maxime fulgebit signum
et[1]) homines ex omnibus tribubus, qui prius non
erunt Christianitati annunciatae, adhuc autem male
dixerunt, tunc recognoscentes per signum illud ma-
lum, plangent se, et lamentabunt propter ignoran-
um atque peccata, quia verbum Domini figurali-
non receperunt. Alius vero aliter arbitrabitur de
his, quoniam, sicut haec verba demonstrant, nec
nem fiet mundi corruptio, sed per defectionem
[3]) Et tali utitur exemplo: quoniam, sicut deficiente
lucernae paulatim minuitur lumen, sic coelestium
m deficiente nutrimine sol obscurabitur, jam non
super se venientia spiramenta ab iis. Majori au-
minari haec patiente, multo magis et luna nec
poterit exhibere splendorem igneum illum, et se-
ı defectiones suas apparentem. His ergo contin-
s super solem, lumen etiam stellarum deficiet, ut
emanserit in iis quasi terrenum cadat de coelo;
es coelorum virtutes his accidentibus movebuntur.
nim in dispensatione crucis, sole deficiente tene-
ctae sunt super omnem terram, sic et signo Filii
ı apparente in coelo deficiet solis lumen, et lunae,
:t stellarum, quasi consumtum a multa virtute signi

Edd. Merlini: ut homines.
Deest „figuraliter" in edd. M.
M. et R. in textu: „ipsius. Et alius utitur etc.;"
en in notis: „Mss: ipsius, et tali utitur etc."

illius. Quo apparente, quae tunc in terris remanserint tribus plangent se. Utetur ad haec exemplo Jesaiae prophetae, dicentis hoc modo: „ecce[1]) enim[2]) dies Domini insanabilis venit, irae et furoris, ponere orbem terrae desertum, et peccatores perdere ex ea. Stellae enim coeli, et Orion, et omnia ornamenta coeli non dabunt lumen suum, et obscurabitur in oriente sol, et luna non dabit claritatem suam. Et praecipiam orbi terrae mala, et impiis peccata eorum.“ Item et de Joel talia: „ante[3]) faciem ejus confundetur terra, et movebitur coelum; sol et luna contenebricabunt,[4]) et[5]) stellae non dabunt lumen. Et Dominus dabit vocem suam ante faciem virtutis suae, quia valida sunt castra ejus nimis, quoniam fortia sunt opera verborum ejus.“ Item: „et[6]) dabo prodigia in coelo sursum, et in terra, sanguinem[7]) et ignem et vaporem. Sol convertetur in tenebras, et luna in sanguinem, priusquam veniat dies Domini magnus et praeclarus.“ Et his similia multa invenies in Scripturis, si nihil aliud in locis Evangelicis adspicere volueris praeter simplicia verba. Nam et secundum hoc quod dicit: „tunc[8]) plangent se omnes tribus terrae,“ quasi nulla opus[9]) habens interpretatione, accipies de propheta Zacharia talia verba: „et[10]) erit in illa die, quaeram auferre omnes gentes

---

[1]) Jes. XIII, 9—11.

[2]) Deest „enim“ in textu edd. M. et R.; R. tamen in notis: „Mss: ecce enim etc.“

[3]) Joel. II, 10. 11.

[4]) M. et R. in textu: „contenebricati,“ R. tamen in notis: „Mss: contenebricabuntur.“

[5]) Deest „et“ in edd. M. et R.

[6]) Joel. II, 30. 31. (III, 3. 4.)

[7]) M. et R. in textu: „sanguinis, et ignis, et vaporum,“ R. tamen in notis: „Mss: sanguis, et ignis, et vapor.“ Cfr. Joel. II, 30.

[8]) Matth. XXIV, 30. [9]) Edd. Merl.: habens opus.

[10]) Zachar. XII, 9—14.

ne venient super Jerusalem. Et effundam super do-
m David, et super omnes habitantes in Jerusalem spi-
m gratiae et miserationis; et respicient ad me propter
d saltaverunt, et plangent super se planctum sicut su-
dilectum, et dolebunt dolore sicut super primogeni-
. In illo die magnificabitur planctus super Jerusalem
t planctus mali granati in campo excisi. Et planget
erra per tribus: tribus domus David seorsum, et mu-
s eorum seorsum: tribus domus Nathan seorsum, et
ieres eorum seorsum: tribus domus Levi seorsum, et
ieres eorum seorsum: tribus domus Simeon seorsum,
mulieres eorum seorsum: omnes tribus, quae subreli-
e sunt, seorsum, et mulieres eorum seorsum." Vide-
ur ergo quibusdam usque hoc interpretationem debere
ducere, et nihil discutere supra textum.

49. Quoniam autem qui loquitur de Scripturis divi-
, debet curare non solum simplices, ut negligat causa
um illos, qui possunt abundantius sustinere verborum
ilium naturam, ne forte falsae sint traditiones hujus-
di, et nihil tale, quale debet esse quod a Deo dici
eat de hujusmodi rebus: propter hujusmodi ergo vi-
pauca quaedam, secundum quod possumus, moraliter
ponemus. Dicent autem hujusmodi homines: quomodo
test dici de sole, quoniam obscurabitur lumen ejus,
ando Jesaias propheta profectum aliquem solis in con-
mmatione fore declarat, hic autem sermo ademtionem?
militer et de luna Jesaias quidem refert, quoniam ipsa [1])
rit sicut sol; praesens autem sermo, quia non dabit lu-
en suum. De stellis autem talia dicent: quoniam de
rra in coelum multum spatium est, maxime usque [2]) ad
nam mediam, in qua non sunt erraticae stellae: secun-

---

[1]) Deest „ipsa" in ed. M. I. itemq. in ed. R.

[2]) R. in textu: „maxime ad etc.," in notis tamen
dd. M. in textu): „Mss: maxime usque ad etc."

in modum sphaerae collectum univ
terram, dicent etiam aliquid tale: quo
dictorum istorum simpliciter ex ipso
natura ipsa impossibilem dicunt ut po
tantae magnitudinis cadant de coelo.
dant, cum magnitudini [2]) earum non
capere possit, ut ita dicam, magnitud
larum? Pone tamen, capere eam duas,
et tantam multitudinem capere potest?
aliud forte moraliter sentire oportet in
Et audaciae quidem est, necessarium a
tractu opus est in his locis, qui [3]) vult
tatem ostendere Scripturarum, et verit
obscurandum [4]) solem esse diabolum,
in angelum lucis, et quasi sol multos
ergo in consummatione est arguendus,
simulat autem esse se solem, propter
potest quod ait: „sol [5]) obscurabitur."
stiorem esse hanc rationem, quam exis
lem passurum obscuritatem. Omnes, i
convenit absque periculo aliquo huic pr

[redacted]

odi sole sic obscurando.[1]) Et secundum consequ hujusmodi solis intelligenda est etiam lunae, quae illuminari ab hujusmodi sole. Omnis enim ecmalignantium, quae frequenter lumen se habere et promittit, tunc autem arguita, et manifestata cum batis dogmatibus suis, non dabit claritatem suam. t quicunque sive in dogmatibus, sive in virtutibus hominibus quidem promittebant veritatem, mendaitem seducebant se attendentes, hi convenienter dint stellae cadentes de coelo, de coelo autem, ut m, suo, ubi erant altitudines constitutae, extollenadversus scientiam Dei. Ad commendationem aumenis hujusmodi, utetur[2]) exemplo Proverbiodicente: „lumen[3]) justorum semper inexstinguibile autem impiorum exstinguetur:" scientiam quieram, quam illuminaverunt sibi qui audierunt di- „illuminate vobis lumen scientiae," lumen esse m, falsam autem scientiam lumen esse impiorum: torum quidem lumen semper inexstinguibile esse, m autem a veritate lumen exstingui. Obscurabio lumen solis illius, quem diximus, et lunae illius, exposuimus; sed et omnes, qui extollunt se contra m Dei, cadent ab altitudine sua, qua[4]) se arbint[5]) esse coelum. Forsitan et sic convenit, quod tum: „videbam[6]) Satanam sicut fulgur cadentem elo." His autem accidentibus de hujusmodi sole, a, et stellis, virtutes coelorum divinae non omnino

---

[1]) Edd. M. h. l. „obscurando;" ed. R. in textu: „obndo," in notis: „Mss: obscurando."

[2]) M. et R. in textu: „utentur," R. tamen in notis: : utetur."

[3]) Prov. XIII, 9.

[4]) R. in notis: „Mss: quam arbitrati sunt esse."

[5]) Ed. Ruaei: qua se arbitrati sunt se esse coelum.

[6]) Luc. X, 18.

immobiles erunt, sed movebuntur, quando arguitus fuerit ille[1]) sol et obscuratus, et luna illa non exhibebit claritatem suam, et tales stellae ceciderint, sicut et Judas fecit in epistola sua. Tunc quod clarum est apparebit in coelo, et[2]) omnis qui portavit imaginem Coelestis. Cum autem haec ita fuerint facta, tribus quidem coeli lamentabuntur, terrae autem tribus, quae imaginem portaverunt terrae, plangent se. Adhuc autem pro commendatione hujusmodi sua traditione adjiciet dicens, — qui hanc fecit interpretationem —, quoniam sensibili sole obscurato — ut hoc ita esse concedatur —, et luna claritatem non dante, et cadentibus stellis, nec est possibile esse [illegible]num tribus in terris. Si autem possibile non est, neque nec secundum quod loquitur textus: „et[3]) plangent se tribus terrae." Tunc ergo, sicut ait Dominus in Evangelio, qui nunc rident, plangent[4]) se, et plangent quasi qui sint tribus terrae. Secundum haec et Jesaiae sermones, et Joelis tentabit interpretari, qui vult ad [illegible] expositionem sublevare quae dicta sunt. Adhuc autem ad ea, quae dicta sunt de cadentibus stellis, non sine ratione est assumere de revelatione Joannis, de tertia parte stellarum tracta a cauda draconis in terram. Dicit enim ita: „et[6]) visum est aliud signum in coelo, et ecce draco magnus rufus, habens capita septem et cornua decem, et super capitibus[7]) suis coronas[8]) septem; et cauda ejus

---

[1]) M. et R. in textu: „ille obscuratus sol," R. tamen in notis: „Mss: ille sol et obscuratus."

[2]) R. in not.: „Mss: et omni." [3]) Matth. XXIV, 30.

[4]) Ed. M. I. itemq. ed. Ruaei: tunc plangent se.

[5]) Edd. Merlini: „quasi quis in tribubus terrae;" ed. R. in textu: „quasi qui in tribubus terrae," in notis: „Mss: quasi qui sint tribus terrenae." [6]) Apoc. XII, 3. 4.

[7]) M. et R. in textu: „capita sua," R. tamen in notis: „Mss: capitibus suis."

[8]) R. in textu: „cornua," in notis (itemq. edd. M. in textu): „Mss: coronas."

[redacted]

m stellarum coeli, et misit eas in ter-
c exponere singillatim de capitibus se-
ae forsitan possunt referri ad aliquos
equitiae, sive ad tanta ducentium ad
ion est temporis hujus; exponentur [1])
in revelatione Joannis. Sed et decem
oniam sunt regna serpentinae malitiae,
is naturam, et semper pectore et ventre
ita, nec modo exponere tempus est.
esens de septem diadematibus, quae
re super septem capita sua? Utputa,
ulos, qui junguntur, [2]) suscipit aliquod
orum [3]) autem principales expositiones
oportet fieri cum ipse liber propositus
ponendum; nunc autem hoc solum
one illa exponere, quoniam cauda dra-
partem stellarum coeli, et misit eas [4])
io enim, quoniam qui debet audire:
Deum tuum ibis," et: „venito [5]) post
quidem obstruit aures suas, peccatum
ahitur a cauda draconis vadens post
ontigerit eum qui sic vixit, ut audiat:
undi," et aliquando splenduerint opera
iquando constitutus stella, et in coelo
nem, si avulsus fuerit a dracone in
ella a cauda draconis tracta, et missa

: „exponetur," in notis (itemq. edd. M.
xponentur."
: „Mss: vincuntur."
in textu: „has," R. tamen in notis:

in textu: „eam," R. tamen in notis:
pag. 306. not. 6.
19. [6]) Deest „et" in edd. Merlini.
14.

est: „sic [4]) luceat lumen vestrum co
omnino exstincti et obscurati sunt,
dam enim propter scientiam quidem
dor coeli, quidam autem propter
sunt sicut stellae. [5]) Sed videmur q
sequentur secundum praecedentes exp
tulisse, et pro parte exposuisse, q
stellas casuras diximus, qui videbant
autem erant, hic autem de his, qui
et aut ad plenum ceciderunt, aut ex
spondemus, [7]) quoniam proferentes
protulimus, hoc demonstravimus, qui
mines sunt intelligendi, non quales
locus suam habet interpretationem, e
his ita factis „parebit [8]) signum filii
plangent se tunc tribus terrae." Ad
dum uti exemplis Zachariae prophe
„et [9]) erit in illa die, quaeram auferr

[redacted]

hunt super Jerusalem. Et effundam super domum ... et super habitantibus in Jerusalem spiritum gratiae et miserationis; et respicient ad me, quoniam saltaverunt; et plangent super se planctum sicut super dilectum, et dolebunt dolore sicut super primogenitum. Et ... illo magnificabitur planctus in Jerusalem, sicut ... mali granati excisi in campo. Et planget se ... per tribus: tribus domus David secundum se, et ... eorum secundum se: tribus domus Nathan secundum se, et mulieres eorum secundum se: tribus domus Levi secundum se, et mulieres eorum secundum se: ... domus Simeon secundum se, et mulieres eorum ... se: et omnes relictae tribus secundum se, et ... eorum secundum se." Omne igitur terrenum ... cum sit tribus terrae, quod esse sibi ipsi attribue... maxime si oportet in aliquo peccatorum abundan... plangere, plangent cum similibus suis. Arbitror au... per haec ostendi differentias eorum, qui videntur in ... fuisse, et in suo agmine, non autem placuerunt Deo. ... go domus David plangens, qui ex populo constituti ... planctu egerunt, aut de regibus et magnatibus. Qui ... ex doctoribus male vixerunt, sunt tribus Nathan ... gens, quoniam Nathan fuit propheta; docere autem prophetare. Ita qui sunt peccatores ex his, qui prae... fuerunt ecclesiae, et sacerdotium habuerunt injun..., [1]) et non bene [2]) dispensaverunt praeposituram ..., tribus sunt domus Levi plangens. Et verum qui... dicere vel de his, quae diximus, vel de tribu Simeon, ... solius est; nos autem in praesenti aptamus, quoniam ...es qui catechizati fuerunt, et instructi sunt divino ...terio, nec fuerunt ordinati in aliqua tribuum, quas ...mus supra, et peccaverunt peccata gravia, quales sunt

---

[1]) Edd. Merlini: jumentum.

[2]) Deest „bene" in ed. M. II.

mulieres, qui autem eorum comparatu
runt, viros fuisse.

50. „Et [1]) videbunt Filium hominis
bibus cum virtute et gloria multa.“
suscepisse ecclesia catholica cum aliis tr
de Christi adventu secundo, quoniam e
nifestum est. Utrum autem, secundum
est in hoc loco, nubes corporales atque
mare debemus vehiculum esse ipsius, et
modi nubes multam illam virtutem et gl
debemus, aut, juxta observationem v
etiam moraliter est considerandum, aut
servare debemus simplicitatem verbi, sed
ralem exsequi intellectum, non cujusc
rare, et diligenter scrutari singula loca,
ctaverit verbum [2]) secundum ea, sic p
potissimum verius [3]) sit eorum, et contin
sensum, et voluntatem Christi, qui ista
age, nos pauca de modica virtute, si t
habemus, exponamus his in locis; et pri
cundum textum. Videbunt oculis cor
hominis, in specie humana venientem su

[redacted]

montem excelsum nimis seorsum. Et transfiguratus est coram iis, et splenduit facies ejus sicut sol, et vestimenta ejus facta sunt sicut lumen. Et visus est iis Moses et Elias, colloquentes cum eo." „Et [1]) ecce, inquit, nubes lucida obumbravit eos; et ecce, vox de nube dicens: hic est filius meus dilectus, in quo complacui, ipsum audite." Sicut ergo quando transformatus est, resplenduit facies ejus sicut sol, et vestimenta ejus facta sunt sicut lumen, et vox venit de nube dicens: „hic est filius meus dilectus, in quo complacui:" sic cum venerit iterum, forsitan in speciem transformabitur gloriosam, aut sicut tunc transformatus est coram tribus discipulis suis, postea veniet non super unam nubem, sed super multas, quae erunt vehiculum ejus. Quoniam autem consequens est, ut in majorem gloriam reformetur, quam fuit transformatus in monte, manifestum est ex eo, quod tunc quidem coram [2]) tribus tantummodo transformatus est, in consummatione autem mundi totius apparebit in gloria multa, ut videant eum omnes in gloria. Et tunc quidem descendens lucida nubes adumbravit eos, postea autem multae nubes portabunt Filium hominis, venientem cum vehiculo digno gloriae suae. Dicet autem aliquis, quoniam sicut in fictione hominis accepit Deus limum de terra, et finxit hominem, sic, ut appareat gloria Christi, accepit Deus de coelo et de coelesti corpore, et corporavit primum quidem in nubem lucidam, in consummatione autem in nubes lucidas, propter quod et nubes coeli dicuntur, secundum quod et limus terrae est dictus. Et dicet Patrem talia miranda donare Filio suo, qui se ipsum humiliavit, et propter dilectionem „non [3]) rapinam arbitratus est esse se aequalem Deo, sed semetipsum exinanivit formam servi acci-

---

[1]) Math. XVII, 5.
[2]) R. in notis: „Mss: propter tres tantummodo."
[3]) Philipp. II, 6.

piens," et factus est agnus[1]) Dei, ut tol
cata. Propter hoc enim „et[2]) Deus sup
et donavit illi nomen quod est super
Non solum autem exaltàvit eum secundur
etiam secundum corpus, ut per omnia s
corpus quod suscepit de virtute Altissimi
hujusmodi ministerium ministrante, debel
et super talibus[3]) nubibus veniret, forsit
bus[4]) animatis et rationalibus, ut ne[5]) s
rationabile esset vehiculum Filii hominis
fuit sine anima currus, irrationabiles aut
bus visus est assumi Elias, secundum Sc
tem: „et[6]) ecce, currus igneus et equi ig
autem animatae et rationabiles nubes eru
vehiculum Filii Dei, proferimus exempli
citur: „et[7]) veritas tua usque ad nube
„mandabo[8]) nubibus, ne pluant super
Maxime autem ex eo quod dicitur: „et[9])
cida adumbravit eos, et ecce, vox de nul
quia nubes Filii erat Pater, sed, ut ita
Dei factum est ad eam, sicut factum e
Et sicut qui audit Jesaiam dicentem: „fi
exaltavi, ipsi autem me spreverunt," nc
Deum Patrem audit in Jesaia, sic qui au
vocem dicentem: „hic[11]) est filius meu
nubem, sed Patrem in ea testificantem
diebant. Si ergo ante passionis dispensa

---

[1]) Ev. Joann. I, 36. [2]) Philipp.
[3]) Ed. M. II: tales nubes.
[4]) Ed. M. II: nubes animatas et rat
[5]) Ed. M. II: ut non sine etc.
[6]) II Regg. II, 11. (IV Regg.). [7]) Ps.
[8]) Jes. V, 6. [9]) Math. XVII, 5
[10]) Jes. I, 2. [11]) Math. XVII,

[redacted]

phetam, quid debemus dicere de nubibus coeli, quibus venientem Filium hominis videbunt cum gloria multa, qui viderint eum tunc? Et si qui- ne terram calcaret Filius Dei in Hierosolymis, eam straverunt vestimenta sua in via, neque³) qui portabat eum; volentes⁴) terram calcare: m, si Pater et Deus omnium nubes sternat coe- corpore Filii, descendentis ad opus consumma- t primum quidem venit Jesus cum virtute et a glorificaverat eum Pater, ex qua virtute fa- a et prodigia in populo, et omnem infirmita- guorem sanabat; propter quam et dicebat: „te- aliquis, ego enim scio virtutem de me exisse." em illa virtus, comparatione virtutis illius mul- qua in fine venturus est, modica erat. Virtus exinanientis se ipsum. Virtus autem illa multa, ribitur: „videbunt⁶) Filium hominis venientem ibus⁷) cum virtute et gloria multa," erit Dei i restitutus est in statum, quem habuit a prin- d Deum prius quam exinaniret se ipsum. Sic gloriam ejus intellige, incipiens a gloria vultus transiens ad Eliam, qui visi sunt in gloria, cta est species vultus Filii Dei altera, et muta- estimentum. Intelligens autem etiam quod di- ⁸) enim quod evacuatur, per gloriam, multo d manet, in gloria," videbis multam illam glo- , de qua scriptum est: „cum⁹) virtute et gloria Adhuc autem magis intelliges de qua loquitur

---

d. M. II: super quas. — Matth. XXIV, 30.
eest „ut" in ed. M. II.
d. M. II: nec. ⁴) Ed. M. II: volebant.
uc. VIII, 46. ⁶) Matth. XXIV, 30.
d. M. II: nubes. ⁸) *II Cor. III, 11.*
tth. XXIV, 30.

t factus est agnus [1]) Dei, ut tollat mundi pec-
ropter hoc enim „et [2]) Deus superexaltavit eum,
t illi nomen quod est super omne nomen."
m autem exaltàvit eum secundum spiritum, sed
secundum corpus, ut per omnia sit exaltatus. Et
us quod suscepit de virtute Altissimi, et de virgine
smodi ministerium ministrante, debebat honorari, [illegible]
super talibus [3]) nubibus veniret, forsitan super [illegible]
s [4]) animatis et rationalibus, ut ne [5]) sine anima [illegible]
tionabile esset vehiculum Filii hominis glorificati, [illegible]
uit sine anima currus, irrationabiles autem equi, [illegible]
bus visus est assumi Elias, secundum Scripturam [illegible]
tem: „et [6]) ecce, currus igneus et equi ignis." Qu[illegible]
autem animatae et rationabiles nubes erunt, quae [illegible] quod
vehiculum Filii Dei, proferimus exempli causa qu[illegible]
citur: „et [7]) veritas tua usque ad nubes." Et [illegible]
„mandabo [8]) nubibus, ne pluant super illam p[illegible]
Maxime autem ex eo quod dicitur: „et [9]) ecce, [illegible]
cida adumbravit eos, et ecce, vox de nube dicens [illegible] nubes
quia nubes Filii erat Pater, sed, ut ita dicam, [illegible] propheta
Dei factum est ad eam, sicut factum est ad pro[illegible]
Et sicut qui audit Jesaiam dicentem: „filios [10]) [illegible] genui et
exaltavi, ipsi autem me spreverunt," non Jesaia[illegible]m, sed
Deum Patrem audit in Jesaia, sic qui audiebant [illegible] de nube
vocem dicentem: „hic [11]) est filius meus dilect[illegible]," non
nubem, sed Patrem in ea testificantem gloriae [illegible] Filii au-
diebant. Si ergo ante passionis dispensationem [illegible] talis fuit

---

1) Ev. Joann. I, 36. 2) Philipp. II, 9.
3) Ed. M. II: tales nubes.
4) Ed. M. II: nubes animatas et rationales.
5) Ed. M. II: ut non sine etc. 7) Ps. LVII, 10. (LVI.)
6) II Regg. II, 11. (IV Regg.). 9) Matth. XVII, 5.
8) Jes. V, 6. 11) Matth. XVII, 5.
10) Jes. I, 2.

[redacted]

ietans, quid debemus dicere de nubibus coeli,
bus venientem Filium hominis videbunt cum
oria multa, qui viderint eum tunc? Et si qui-
ie terram calcaret Filius Dei in Hierosolymis,
m straverunt vestimenta sua in via, neque [3])
i portabat eum, volentes [4]) terram calcare:
, si Pater et Deus omnium nubes sternat coo-
orpore Filii, descendentis ad opus consumma-
primum quidem venit Jesus cum virtute et
glorificaverat eum Pater, ex qua virtute fa-
et prodigia in populo, et omnem infirmita-
iorem sanabat; propter quam et dicebat: „te-
liquis, ego enim scio virtutem de me exisse."
n illa virtus, comparatione virtutis illius mul-
ua in fine venturus est, modica erat. Virtus
inanientis se ipsum. Virtus autem illa multa,
iitur: „videbunt [6]) Filium hominis venientem
us [7]) cum virtute et gloria multa," erit Dei
restitutus est in statum, quem habuit a prin-
Deum prius quam exinaniret se ipsum. Sic
gloriam ejus intellige, incipiens a gloria vultus
transiens ad Eliam, qui visi sunt in gloria,
a est species vultus Filii Dei altera, et muta-
imentum. Intelligens autem etiam quod di-
) enim quod evacuatur, per gloriam, multo
manet, in gloria," videbis multam illam glo-
le qua scriptum est: „cum [9]) virtute et gloria
lhuc autem magis intelliges de qua loquitur

M. II: super quas. — Matth. XXIV, 30.
st „ut" in ed. M. II.
M. II: nec. [4]) Ed. M. II: volebant.
. VIII, 46. [6]) Matth. XXIV, 30.
M. II: nubes. [8]) II Cor. III, 11.
tth. XXIV, 30.

textus, accipiens de Actuum volumine, quod taliter habet: „et [1]) cum haec dixisset, videntibus illis elevatus est, et nubes suscepit eum ab oculis eorum. Et cum intenderent in coelum eunte illo, ecce duo viri steterunt in veste alba, qui et dixerunt: Viri Galilaei, quid statis adspicientes in coelum? Hic Jesus qui assumtus est a vobis in coelum, sic veniet quemadmodum vidistis eum euntem in coelum." Si enim credimus istis, quibus nubes dicitur eum suscepisse, et sustulisse in coelum, quomodo non secundum textum veniet de coelo, sicut viderunt eum euntem in coelum discipuli ejus? Et in revelatione Joannes similiter dicit: „ecce [2]) veniet cum nubibus, et videbit eum omnis oculus, et [3]) quicunque eum pupugerunt." Intelligat autem qui potest, utrum id ipsum est, super nubes coeli venire eum, et cum nubibus eum venire: an [4]) aliae quidem sunt nubes, super quas veniet, aliae autem, cum quibus veniet? Considera autem in visione Aegypti Jesaiam dicentem: „ecce [5]) Dominus sedet super nubem levem, et veniet in Aegyptum:" utrum Aegyptum dicit hanc, quae communiter intelligitur, an totum mundum. Secundum enim ipsum Joannem, locus „in [6]) quo Dominus eorum crucifixus [7]) est, vocatur spiritualiter Sodoma et Aegyptus," sive totus mundus, sive Judaea Sodoma et Aegyptus appellatur. Qui autem super nubem levem venit in Aegyptum, primum adscensionem faciet in Judaeam; rationis est enim venientem eum iterum, illic primum fieri. Sodoma autem, ubi Dominus eorum crucifixus est, appellatur, sicut et aliquando dictum est ad populum illum et principes ejus: „audite [8]) verbum Domini, prin-

---

1) Act. I, 9—11. 2) Apoc. I, 7.

3) M. et R. in textu: „et qui eum pupugerunt" R. tamen in not.: „Mss: et quicunque eum non punxerunt."

4) Ed. M. I. itemq. ed. R.: aut. 5) Jes. XIX, 1.

6) Apoc. XI, 8. 7) Edd. Merl.: est crucifixus.

8) Jes. I, 10.

plebs Sodomorum, attendite legem Dei, plebs Gomorrae." In his traditionibus utitur etiam illud quod dicitur: „rapiemur[1]) in nubibus obviam Domino in aërem, et sic semper cum Domino erimus." Et dicet: si beati homines in nubibus rapientur in aërem, quid mirum est, in nubibus Filium Dei venire cum virtute et gloria multa? ... nubes obumbrabat populum venientem ex Aegypto. ... creduntur, quomodo non consequens est Domino ... in vehiculum fieri nubes coelestes, ut sedeat super ... autem recipitur liber, qui dicit: „quoniam sa... quae facta est populo tunc columna nubis in ... flamma ignis in nocte:" dicet aliquis, quoniam ... super quibus[2]) videbunt Filium hominis venien... virtus Altissimi est et Spiritus sanctus, quae[3]) fient ... nubibus coeli, ut veniat illis invectus. Cum sit ... fortior et non contemtibilis ratio haec, qui vult qui... secundum utrumque modum suscipere quae dicun... non reprobabit; et si dixerit quis intelligibiles nubes, ... quibus veniet Filius hominis, sive sanctas et divinas ..., sive beatissimos prophetas. Et dicet, qui secun... gloriosum Verbi adventum futurum hominibus in ... consummatione[4]) saeculi moraliter confitetur, sicut su... diximus traditum, sed non destruet etiam textum. Qui ... dispiciens gloriosum et admirabilem textum loci, ... sicut Dei amicus in solo spirituali putat consistere ve..., ignoscendum esse dicet quasi pueris et parvulis in Christo iis, qui corporaliter suscipiunt ista. Cum multa autem virtute venit quotidie ad animam omnis credentis secundus Verbi adventus in nubibus propheticis, id est, in Scripturis prophetarum et Apostolorum, quae manife-

---

1) I Thess. IV, 17. 2) Ed. M. II: quas.
3) Ed. M. II: qui.
4) M. et R. in textu: „consummationem," R. tamen notis: „Mss: consummatione."

stant eum, et in omnibus verbis suis veritatis lumen ostendunt, et exorientem eum divinis et super humanam naturam intellectibus suis declarant. Sic autem iis, qui intelligunt manifestatorem dogmatum in prophetis atque Apostolis, dicimus apparere etiam gloriam multam, quae in secundo Verbi adventu videtur.

51. „Et[1]) mittet angelos suos cum tuba magna, et congregabunt electos ejus a quatuor ventis, a summis coelorum usque ad terminos eorum.“ Similiter quod Marcum hoc dicit modo: „et[2]) tunc mittet angelos suos, et congregabunt electos a quatuor ventis, a summo terrae usque ad summum coeli.“ Quod dicit Salvatorem mittere angelos suos cum tuba magna, quaecunque est illa, ad congregandos electos ejus, consequenter dicitur his quae in parabola alia referuntur de seminibus et zizaniis; et interpretans parabolam sic dicit: quoniam „[illegible][3]) consummatio est, messores angeli sunt. Sicut ergo colliguntur zizania, et igni cremantur, sic erit in consummatione saeculi. Mittet Filius hominis angelos suos, et colligent de regno ejus omnia scandala, et eos qui faciunt iniquitatem, et mittent[4]) eos in caminum ignis: illic erit fletus, et stridor dentium. Tunc justi fulgebunt sicut sol in regno Patris sui.“[5]) Tale et aliquid dicit in parabola sagenae[6]) missae in mare. Ergo messores angeli mittuntur a Salvatore, colligentes universa zizania, ut post haec sancti fulgeant sicut sol in regno Patris sui, ut postea congregentur electi a quatuor ventis, a summis coelorum usque ad terminos eorum. Considera utrum, sicut opinantur simpliciores, eos tantum, qui tunc inventi fuerint in corpore, congregandos, aut certe omnes, qui in Deo

---

[1]) Matth. XXIV, 31. [2]) Marc. XIII, 27.
[3]) Matth. XIII, 39—43. [4]) Ed. Ruaei: mittet
[5]) M. et R. „sui.“ Cfr. Matth. XIII, 43.
[6]) Matth. XIII, 47.

[redacted]

electi sunt, et Jesu Christo sunt conservati; et vide, melius est dicere, congregandos esse ab angelis Christi omnes ab adventu Christi usque ad consummationem suos atque electos. Quaeres autem si etiam eos, qui fuerunt a constitutione mundi usque ad adventum: si tamen electi Christi non solum sunt illi, qui ex adventu ejus sunt sancti, sicut quidam magistri haeresum dicunt, omnes qui a constitutione mundi fuerunt, qui videntur sicut Abraham Christi diem, et divina exsultatione laetaverunt in eum. Si autem non tantum, sicut simplices arbitrantur, eos, qui invenientur [1]) in corpore, congregabunt angeli, sed omnes Christi electos, considerare est dignum, quid interea facientes, aut in quo loco commorantes congregabunt electos. Quoniam autem non solum illos, qui in corpore fuerint comprehensi, dicit congregandos Christi electos, sed etiam illos, qui de corporibus sunt egressi, manifestat sermo dicens, congregandos electos non solum a quatuor ventis, sed etiam a summis coelorum usque ad terminos eorum. Nemini autem super terram arbitror convenire quod ait, ut congregentur a summis coelorum, nisi forte eos, [2]) qui inter homines interim apud angelos docentes coelestia commorantur, [3]) congregabunt angeli sancti, ut ante eruditos in summis coeli usque ad terminos eorum et instructos tradant perfectos magno Deo Verbo Filio Dei ad conregnandum [4]) ei, et ad susceptionem eorum, quae tradiderit Fi-

[1]) R. in textu: „inveniuntur," in notis tamen (itemq. M. in textu): „Mss: invenientur."

[2]) Ed. M. II., item ed. R. in textu: „nisi forte eos etc.," ed. tam. R. in notis (itemq. ed. M. I. in textu): „Mss: nisi forte eis qui etc."

[3]) R. in notis: „adde punctum post *commorantur*, ut *Congregabunt* incipiat aliam phrasin."

[4]) M. et R. in textu: „congregandum," R. tamen in notis: „lege conregnandum."

lius Dei [1]) his, qui doctrinam coelestem ante susceperint. Quoniam autem umbra est haec vita nostra in terris, consequens est ut nunc a [2]) lege et prophetis erudiantur, qui in illa plenitudine temporis reliqua sunt scituri, et pleniora a Filio Dei sciturі secundum res ipsas coelestes, ut, qui sunt in summis coelorum, quasi in quibusdam eruditionibus sint, ut possint postmodum capere sapientiam Dei, magis autem sapientiam ipsum Filium Dei, cum venerit quod vere perfectum est. Et quatuor ventos, e quibus electi Christi congregabuntur, intelligimus parentes, quorum bonorum futurorum habuerunt umbram quae in Numeris [3]) sunt conscripta de unaquaque tribu filiorum Israel. Unde primus fuit ordo castrorum Juda cum virtute ipsorum, constituens ad orientem, et cum illo ex utraque parte Isaschar et Zabulon. Et ad Africum [4]) tribus Ruben, et ex utraque parte Simeon et Gad: et tribus Ephrem secundum mare, et ex utraque parte Benjamin et Manasse novissima. Et tribus Dan ad Aquilonem, et ex utraque parte Aser et Nephthalim. [5]) Forsitan ergo ex tunc tribus egressae umbrae erant castrorum secundum mysteria veri Israel. Et sicut tunc ex quatuor ventis congregatae sunt in Judaeam, et in haereditatem per Jesum post Mosen paedagogum et procuratorem institutae, sic a quatuor ventis angeli congregabunt electos: a ventis autem non terrenis, a summis coelorum usque ad terminos eorum, ut ab Jesu nostro congregati percipiant divinam et veram haereditatem. Apud Matthaeum ergo qui congregantur Christi electi, ex quatuor ventis

---

[1]) Edd. Merlini: „filius Dei his, qui etc.;" ed. R. in textu: „Filius de his qui etc.," in notis: „Mss: Filius his qui etc."

[2]) Deest „a" in textu edd. M. et B., B. tamen in notis: „Mss: a lege etc."

[3]) Num. X, 14. seqq. [4]) Edd. Merl.: Aphricum.

[5]) Edd. Merl.: „Neptalim," ed. Ruaei: „Nephthalim."

[redacted]

antur, a summis coelorum usque ad terminos eo-
apud Marcum autem, a quatuor ventis, a summo
usque ad summum coeli; postea autem a summis
m usque ad terminos eorum. Intelliges autem
congregantur a summo terrae, considerans con-
nem eorum, qui fuerunt in terris, et secundum
ossibile est, perfectionem eorum, qui sunt conver-
terris. Omnes ergo qui super terram bene vixe-
m simpliciter congregantur a terra, sed a summo
utputa, a summa conversantium super terram. Si
post summam conversationis, quae fuit in terris,
ui subsequens conversatio eos, qui conversationem
unt in coelis, non simpliciter a summo coelo sicut
us terrae, sed a summis coelis, quoniam unum-
e coelum suae institutionis et initia habet et per-
s, id est, terminos. Utputa, post conversationem
s, quae fuit super terram, suscipit iterum homi-
nversatio unius coeli, et perfectio quae in eo[1])
um suscipit[2]) eum secunda conversatio secundi
t perfectio quae in eo[3]) est. Iterum suscipit[4])
tia conversatio tertii coeli, et perfectio quae in
t. Et sic intellige mihi, multorum coelorum
n[6]) conversationum initia esse et terminos, id
fectiones, a quibus initiis et terminis diversorum
n congregat Deus suos electos; aut ita: „a[7]) sum-

Ed. M. II., item ed. R. in textu: „eo;" ed. R. in emq. ed. M. I. in textu): „Mss: ea."

R. in textu: „suscepit," in notis (item edd. M. in „Mss: suscipit."

Ed. M. II., item ed. R. in textu: „eo;" ed. R. in emq. ed. M. I. in textu): „Mss: ea."

R. in textu: „suscepit," in notis (item edd. M. in „Mss: suscipit."

R. in notis: „Mss: ea."

R. in not.: „Mss: multa." 7) Matth. XXIV, 31.

mis coelorum usque ad terminos eorum." Coeli sunt [illegible] Scripturae divinae, vel auctores earum, in quibus habitat Deus. Summa autem Scripturarum sunt initia earum, termini autem consummationes earum. Congregantur ergo sancti a summis coelorum, id est, ab iis qui coelo[illegible] vivunt in initiis Scripturarum, usque ad eos, qui vivunt in consummationibus earum, ac[2]) ut plus dicam, a rudibus eorum usque ad perfectos eorum. Qui autem mittuntur angeli a Salvatore ad congregandum electos ejus, congregabunt eos non cum voce qualicunque, sed cum tuba, quae vocatur magna, non vocem dante incertam, sed certam et manifestam, ut qui audierint, et didicerint, parent se ad viam perfectionis, quae ducit ad Filium Dei.

52. Quoniam autem volumus intelligere, quid est tuba magna, debemus spiritualibus spiritualia comparare. Ante nunc et de tubis, in quantum capere possumus, breviter exponamus, si tamen possumus ex congregatione, et admonitione istorum exemplorum, intelligere et magnam angelorum tubam. Scriptum est enim in Numeris: et[3]) locutus est Dominus ad Mosen, dicens: fac tibi duas tubas argenteas: ductiles facies eas, et erunt tibi ad congregandam synagogam, et erunt tibi ad promovenda castra. Et tubabis in iis, et congregabitur ad[4]) te omnis synagoga ad ostium tabernaculi testimonii. Si autem in una tuba venerint ad te omnes principes militum Israel, tubabis significationem primam, et promovebunt castra, quae[5]) consistunt ad orientem. Et tubabitis[6]) significa-

---

[1]) Edd. Merlini: coepto.

[2]) R. in notis: amplius ut dicam etc.

[3]) Num. X, 1—10. [4]) Ed. Ruaei: in te.

[5]) Ed. M. II., item ed. R. in textu: „qui;" ed. R. in notis (itemq. ed. M. I. in textu): „Mss: quae." Cfr. l. l. vers. 5.

[6]) Ed. R. h. l. in textu: „tu dabis," in notis: „Mss: „tubabis." Cfr. l. l. vers. 6.

[redacted]

a secundam, et promovebunt castra, quae [1]) consi- ad austrum. Et tubabitis [2]) significationem tertiam, movebunt castra, quae [3]) consistunt secundum mare. babitis [4]) significationem quartam, et tollent castra, [5]) consistunt ad aquilonem. Ergo tubabunt tuba in otione eorum. Et quando congregatis congregatio- tubate, et non significatione. Et filii Aaron sacer- s tubabunt tubis, et erit vobis legitimum sempiternum rationibus vestris. Si autem exieritis ad bellum in vestra contra adversarios, tubabitis tubis, et reme- bimini [6]) in conspectu Dei vestri, et salvabimini ex is vestris. Et in diebus laetitiae vestrae, et in festi- s, et neomeniis vestris tubabitis tubis, et in holo- vestris, et in sacrificiis salutarium vestrorum, et emoria vestri in conspectu Dei vestri. Ego Domi- eus vester." Vide etiam in istis, quoniam in prima catione tubae promovent castra, quae [7]) sunt secun- orientem, in secunda autem promovent castra, quae [8]) secundum austrum; et ut breviter dicam, ex quatuor congregant sacerdotes tubantes eos, qui sunt ex ca- rael, et secundum comparationem sacerdotum tu- m, angeli Christi cum tuba magna congregabunt s ejus a quatuor ventis. Sed in Numeris quidem facta scribuntur in terris, in Evangeliis autem a o terrae usque ad summum coeli. Post haec au- a summis coelorum usque ad summa eorum. Et tam „lex [9]) umbram habet futurorum bonorum:" et

---

[1]) Ed. R. h. l. valet, quod 320. huj. not. 5. diximus. l. l. vers. 6.

[2]) Cfr. pag. 320. not. 6. [3]) Cfr. pag. huj. not. 1.

[4]) Cfr. pag. 320. not. 6. [5]) Cfr. pag. huj. not. 1.

[6]) Ed. Ruaei: remorabimini. Cfr. l. l. vers. 9.

[7]) Cfr. pag. 320. not. 5. [8]) Cfr. pag. 320. not. 5.

[9]) Hebr. X, 1.

in Numeris quoque quod positum est de tubis, et ... nibus Israel, umbra est futurorum. Ne forte ergo a... teae tubae, quoniam argentum in multis locis pro v... suscipitur, magna vox verbi intelligitur tuba argentea ... gregans unumquemque in [1]) ordine suo. Secundum ... bram quidem, sicut Moses nominavit, secundum my... rium autem, secundum quod dicit Paulus in epistola ... Corinthios secunda. [2]) Primum autem cum tubis ... nalibus promovent castra. Ita legislatio fit de his reb... quae ad bellum pertinent Israel memorantis per illa... significationem tubarum bellicas res: quae tubae ... eos, qui commemorantur per eas significationes tubarum, bellicas [3]) res, ad salvandum eos ab inimicis eorum. Voces autem argentearum et productilium tubarum in diebus laetitiae Israel, quae assumuntur in neomeniis ipsorum, erant umbrae futurarum neomeniarum, de quibus dicit Apostolus: „nemo [4]) vos judicet in esca, aut in potu, aut in parte diei festi, aut neomeniae, aut sabbatorum, quae sunt umbra futurorum." Assumuntur autem et [5]) in sacrificiis et in holocaustis salutarium Israel. Quas significationes tubarum exempla [6]) et umbras coelestis culturae, quasi alicujus coelestis et conversationem habentis in coelo, [7]) exponere convenit. Haec autem exempla accepimus, ut vel ex parte intelligere valeamus quod scriptum est: „mittet [8]) angelos suos cum tuba ma-

---

[1]) M. et R. in textu: „in ordine. Secundum etc.", R. tamen in notis: „Mss: in ordine suo. Secundum etc."

[2]) I Cor. XIV, 2.

[3]) M. et R. in textu: „tubarum, ad etc.," R. tamen in notis: „Mss: tubarum, bellicas res, ad etc."

[4]) Coloss. II, 16. 17.

[5]) Edd. Merlini: et in holocaustis, et in sacrificiis et

[6]) M. et R. in textu: „exemplo, et umbra etc.," ... tamen in notis: „Mss: exempla et umbras etc."

[7]) Edd. Merl.: in coelum.

[8]) Matth. XXIV, 3...

[redacted]

congregabunt electos ejus." Evangelicas autem
endit et in prima ad Thessalonicenses Apostolus
„hoc [1]) autem vobis dicimus in verbo Domini,
nos qui vivimus, qui remanebimus in adventu
non praeveniemus eos qui dormierunt, quoniam
imus in jussu, et in voce Archangeli, et in tuba
endet de coelo." Item ad Corinthios prima:
) quidem dormiemus, non autem omnes immu-
in momento, in ictu oculi, in novissima tuba.
enim, et mortui resurgent incorrupti, et nos im-
ur." Est autem et aliqua secundum legem et
festivitas, neomenia septimi mensis, forsitan my-
cujus verae [3]) festivitatis, et tubae alicujus spi-
t magniloquii.

„A [4]) ficu autem discite parabolam. Quando
ramus ejus factus fuerit tener, et folia produ-
s quia prope est aestas. Sic et vos cum videri-
mnia, scitote quia [5]) prope est in limine. Amen
s, quoniam non praeteribit generatio haec, do-
a fiant. Coelum et terra transibunt, verba au-
non transibunt." [6]) Quomodo de ficu similitudo
uae dicta sunt, intelligi possit, secundum quod
exponemus, ne forte totus hic mundus et con-
ejus ficui assimiletur. Unusquisque proficiscen-
d vitam beatam, ut videat Christi verbi glorio-
e et perfectum adventum, ficui similis habeatur.

Thess. IV, 15. 16.
Cor. XV, 51. 52. coll., de discrepanti lectione,
r.
d. M. II: vere. [4]) Matth. XXIV, 32—35.
. in notis: „Mss: quia prope est regnum Dei.
." Cfr. l. l. vers. 33.
I. et R. in textu: „transient," R. tamen in notis:
aeteribunt."
d. Ruaei: proficientium. Cfr. seqq.

Sicut enim ficus in tempore quidem hiemis vital
dem virtutem habet in se, absconditam autem ha
et non satis manifestam, postmodum autem, cu
ipsa vitalis prodire coeperit ad manifestationem
eunte hieme, ex ipsa valetudine ejus ramus efficit
producit et folia; et sicut arbor in virtute ipsa
bet et fructus, et primum quidem est gemma, dei
latim proficiscitur, novissime autem est in ipso
sic et mundus, et unusquisque eorum, qui salva
fine ante Christi adventum, quasi in hieme, in se
ditam[1]) habet vitalem virtutem; Christo autem
rante, qui sunt teneri et non duricordii rami,
abscondita erant in iis progrediuntur in folia as
stante, et manifestos fructus ostendunt, quos qui
in Christo jam videt. Sic et in aliqua parabola
Pastoris, si cui placeat etiam illum legere libr
niam saeculum praesens hiems est justis, qui ap
miles proximis suis natura, et arboribus videlic
siccis, tempore autem opportuno in fructibus
rent. Si autem et in primo Psalmo tale aliq
quod de beato dicitur illo, quod[3]) „erit[4]) tan
gnum, quod plantatum est secus decursus aquaru
fructum suum dabit in tempore suo; et folium e
defluet, et omnia quaecunque faciet prosperabun
tu considera quod[5]) scriptum est: „hiems[6]) transi
sibi, flores apparuerunt in terra," sicut scriptum e
Cantico Canticorum: ex quo Christus advenit, q
periem introduxit, et hiemales spiritus fecit cess
ficus, id est, mundus[8]) tenerum ramum, id est,

---

[1]) Edd. M. et R. h. l. „absconsam."
[2]) R. in not.: „Mss: sit." [3]) R. in not.: „Mss: qu
[4]) Ps. I, 3. [5]) Edd. Merl.: quod est scri
[6]) Cantic. II, 11. 12. [7]) Deest „est" in text
[8]) R. in notis: „Mss: mundum terrenum, ran

ficus quidem folia proferentem, donec. est in ... nondum tamen advenit; facta autem ae- ... plenius perfectos et maturos Christo ficus [1]) prae- ..., quando secundum Jeremiam ficus [2]) bonae bonae ... valde, congregatae in cophinis bonorum ficorum, ex ... Christus [3]) accipere vult, et quasi edere dulcedi- ... earum. Absit autem a nobis, ut Jesu veniente ad ... volente manducare de ficu, non [4]) inveniatur fru- ... in ... enim non fuerit inventus fructus in ea, ... ad eum in suo adventu, quae non ostenderit fru- ... nunquam [5]) ex te quisquam fructum manducet." ... ficus illa intelligi populus circumcisionis, ad ... Dominus venit, et cum non invenisset fru- ... sed solam speciem vitalem, dixit: „nunquam ... quisquam fructum manducet." Propter quod in ... ejus continuo arefacta est illa ficus, id est, po- ... illa autem altera ficus, quae, quantum ad ... tempora, sterilis erat, quae fuerat jam excidenda ..., quod nullam habuerat adhibitam sibi diligen- ... suo fossore, cum stercus illi coeperit circummitti ... fructus: quae aliquando evacuaverat terram, nunc ... largiores fructus producet [6]) etiam pro tempore ... in quo sterilis fuit. Et unusquisque nostrum ... tentationum, et post tristitiam periculorum ... ctorum, ad aestatem festinet [7]) proferens tenerum

---

etc. Sed legendum videtur: *mundus*, *tenerum ra-*..., *id est* etc."

[1]) R. in notis: „Mss: fructus."

[2]) R. in notis: „Mss: ficus boni boni sunt valde, ...regatæ etc." Cfr. Jerem. XXIV, 3.

[3]) Deest „Christus" in textu ed. R.

[4]) Edd. Merl.: ut non etc. [5]) Marc. XI, 14.

[6]) R. in textu: producit.

[7]) R. in notis (item ed. M. I. in textu): „Mss: festinat."

sua. Et vitis quidem illa in his, qui pr
dat suum odorem; ficus autem et ip
suos, ut post dignum profectum digni
stibus torcularibus fructus eorum, et
valde bonorum ejus ficus,[5]) quae tene
nos protulit ante aestum. Cujus fructus
non autem pigritantes orare medicantu
est de Ezechia rege in Jesaia, qui salv
ut ne moreretur; sed et sol super eum
monstravit majorem et clariorem ei dien
est ergo spes in ficu, quae ex Dei verbi
fecit tenerum ramum suum, postea auto
Talibus prope est aestas, et prope est
sus, et in nubibus Christi adventus, e
Verbi Dei, et prope est hujusmodi homi

54. „Amen [6]) dico vobis, quoniam
neratio haec, donec omnia haec fiant.
transibunt, verba autem mea non transib
quae sit generatio haec, de qua loqui

---

1) Ed. M. H. ...

[redacted]

mplices quidem ad destructionem Jerusalem referunt rba, et de illa generatione existimant dictum, quae fuit mpore Christi, et passionem ejus adspexit, non transiram priusquam fieret destructio civitatis illius. Nescio tem si verbum ad verbum exponere possunt, quod ait: non[1]) videtis haec omnia? Amen dico vobis, non requetur hic lapis super lapidem, qui non destruatur," que ad illud quod ait: „prope est in limine." Forsitan in quibusdam poterunt, in aliis autem omnino non terunt. Et satis coangustati, nescio si aliquid dicere tuerint.[2]) Nos autem in locis multis observantes, non generationis dupliciter accipimus. Arbitramur enim esse generationes, unam quidem Judaeorum, alteram gentium. Sic intelligimus et Ecclesiasten dicentem: neratio[3]) vadit, et generatio venit, et terra in aeterm stat." De populo enim Judaeorum prophetans, qui erat transiturus, ait: „generatio vadit:" de populo aum gentium credituro dixit: „generatio venit." Tale aliid puto et in Psalmo octogesimo nono dici a Mose in ratione ipsius: „Domine,[4]) refugium factus es nobis a generatione in generationem." Duarum enim generationum refugium est Deus, quia „unus[5]) est Deus, qui justificat circumcisionem ex fide, et praeputium per fidem." Et quoniam non[6]) tantum Judaeorum, sed etiam gentium est Deus, ergo non praeteribit generatio Novi Testamenti, quae est in facie Salvatoris, neque abibit ad illas beatas promissiones illius saeculi, donec omnia fiant, quae locutus est Christus. Unicuique enim nostrum oportet omnia fieri, quae praedicta sunt, sicut per singulas

[1]) Matth. XXIV, 2. — 33.

[2]) Ed. M. II: „poterunt," ed. R. in notis: „Mss: oterint."

[3]) Eccles. I, 4. [4]) Psalm. XC, 1. (LXXXIX.)

[5]) Rom. III, 30. [6]) Rom. III, 29.

expositiones tradidimus. Una ergo generatio ec
siae, quae coepit ex doctrina Domini Salvatoris
consummationem; et haec ipsa generatio transit
aliquando totum saeculum hoc, et pertransibit
haereditet illud futurum, tamen donec fiant h
non transibit. Quando autem in his omnibus
fuerit, et impassibilis permanserit usque ad
Christi adventum, tunc pertransibit. Tamen
haec omnia, non quaedam eorum, quae dicta
dam autem non sunt futura, tamen transibit
haec, cum omnia haec fuerint facta, cum tr
solum terra, sed etiam coelum, id est, non
homines, quorum vita terrena est, et propter
cuntur, sed etiam illi, quorum conversatio
et ideo coelum vocantur. Transibunt autem
et omnis status eorum, ut veniant ad eminen
liora. Quorum revelationem, cum sint filii D
tio[2]) creaturae exspectat, et omnis creatura
iis et dolet, donec a timore Domini in uter
pepererint spiritum salutis, facientes suas foet
transibit generatio, de qua loquitur Christu
secundum quod exposuimus, et terra secund
didimus. Verba autem, quae a Salvatore su
transibunt, quoniam quae sua propria sunt
nunc et semper operabuntur. Perfecti autem
recipiunt, ut jam meliores efficiantur, tran
sunt, perveniunt ad illud quod non sunt.
quod dixit: „verba[3]) autem mea non prae
hoc existimo quaerendum, ne forte Mosis
et prophetarum transierunt, verba autem
non transierunt: quoniam quae prophetab
ab illis impleta sunt, verba autem Christi

1) Ed. Ruaei: hi. 2) Rom. VIII, 19
3) Matth. XXIV, 35.

in actu impletionis sunt semper, et quotidie im-
t nunquam perimplentur. Ipsa enim sunt quae
et impleta sunt et implentur, et adhuc sunt
Aut forte neque Mosis verba, vel propheta-
re debemus impleta omnino; proprie enim et
Filii Dei sunt, et semper implentur. Ergo bo-
altitudines verborum divinorum verbis simplici-
re: tamen propter paucos discutiamus haec [1])
lligentes, quoniam verbum, quod in verbo
um est, a creatione mundi usque ad consum-
on transiit. Instat enim et operatur, quia ne-
pium operandi ante tempora dierum accepit,
eatura coepit, et cum creatura transibit. Ver-
, quod fuit ante creaturam, non transibit cum

De [2]) die autem illa et hora nemo scit, neque
lorum, neque Filius, nisi Pater solus.“ Viden-
arguere eos, qui promittunt de consummatione
ptione mundi se comprehendere, et pronunciant
stet dies Domini; quales dicuntur fuisse quidam
onicenses [3]) in tempore Apostoli, de quibus scri-
ogamus [4]) autem vos, fratres, per adventum Do-
ostri Jesu Christi, et nostram congregationem in
ut non cito moveamini a sensu vestro, neque con-
ini, neque per spiritum, neque per verbum, neque
epistolam quasi per nos missam, quasi instet dies
ini.“ Forte quoniam apud Judaeos erant quidam,
per Scripturas profitentes de temporibus consumma-
is se scire, sive de secretis, ideo haec scribit docens
cipulos suos, ut nemini credant talia profitenti. Et se
Salvator, secundum hunc locum, conjungit igno-

---

[1]) R. in notis: „Mss: hoc tantum etc.“
[2]) Matth. XXIV, 36. [3]) Edd. Merl.: Thessalonici.
[4]) II Thess. II, 1. 2.

expositiones tradidimus. Una ergo generatio est ... siae, quae coepit ex doctrina Domini Salvatoris usq... consummationem; et haec ipsa generatio transivit q... aliquando totum saeculum hoc, et pertransibit ips... haereditet illud futurum, tamen donec fiant haec ... non transibit. Quando autem in his omnibus ... fuerit, et impassibilis permanserit usque ad glo... Christi adventum, tunc pertransibit. Tamen donec ... haec omnia, non quaedam eorum, quae dicta sunt, ... dam autem non sunt futura, tamen transibit ge... haec, cum omnia haec fuerint facta, cum transier... solum terra, sed etiam coelum, id est, non solum ... homines, quorum vita terrena est, et propterea ter... cuntur, sed etiam illi, quorum conversatio est in ... et ideo coelum vocantur. Transibunt autem ad ... et omnis status eorum, ut veniant ad eminentiora ... liora. Quorum revelationem, cum sint filii Dei, ex... tio[2]) creaturae exspectat, et omnis creatura co... iis et dolet, donec a timore Domini in utero acci... pepererint spiritum salutis, facientes suas foeturas; ... transibit generatio, de qua loquitur Christus, et ... secundum quod exposuimus, et terra secundum qu... didimus. Verba autem, quae a Salvatore sunt dic... transibunt, quoniam quae sua propria sunt oper... nunc et semper operabuntur. Perfecti autem, et ... recipiunt, ut jam meliores efficiantur, transeuntes q... sunt, perveniunt ad illud quod non sunt. In eo au... quod dixit: „verba[3]) autem mea non praeteribunt," ... hoc existimo quaerendum, ne forte Mosis quidem ve... et prophetarum transierunt, verba autem Jesu Ch... non transierunt: quoniam quae prophetabantur qui... ab illis impleta sunt, verba autem Christi semper

1) Ed. Ruaei: hi. 2) Rom. VIII, 19. 22.
3) Matth. XXIV, 35.

[redacted]

[illegible]na, et in actu impletionis sunt semper, et quotidie im[illegible]ntur, et nunquam perimplentur. Ipsa enim sunt quae sanctis et impleta sunt et implentur, et adhuc sunt [illegible]lenda. Aut forte neque Mosis verba, vel propheta[illegible], dicere debemus impleta omnino; proprie enim et verba Filii Dei sunt, et semper implentur. Ergo bo[illegible] est, altitudines verborum divinorum verbis simplici[illegible] explicare: tamen propter paucos discutiamus haec [1]) [illegible] intelligentes, quoniam verbum, quod in verbo [illegible]anum est, a creatione mundi usque ad consum[illegible] non transiit. Instat enim et operatur, quia ne[illegible]cipium operandi ante tempora dierum accepit, [illegible] creatura coepit, et cum creatura transibit. Ver[illegible]m, quod fuit ante creaturam, non transibit cum [illegible]ra.

55. „De [2]) die autem illa et hora nemo scit, neque [illegible]elorum, neque Filius, nisi Pater solus.“ Viden[illegible] arguere eos, qui promittunt de consummatione [illegible]ptione mundi se comprehendere, et pronunciant [illegible]tet dies Domini; quales dicuntur fuisse quidam [illegible]onicenses [3]) in tempore Apostoli, de quibus scri[illegible]rogamus [4]) autem vos, fratres, per adventum Do[illegible] nostri Jesu Christi, et nostram congregationem in ipso, ut non cito moveamini a sensu vestro, neque conturbemini, neque per spiritum, neque per verbum, neque per epistolam quasi per nos missam, quasi instet dies Domini.“ Forte quoniam apud Judaeos erant quidam, [illegible] per Scripturas profitentes de temporibus consummationis se scire, sive de secretis, ideo haec scribit docens discipulos suos, ut nemini credant talia profitenti. Et se ipsum Salvator, secundum hunc locum, conjungit igno-

[1]) R. in notis: „Mss: hoc tantum etc.“
[2]) Math. XXIV, 36. [3]) Edd. Merl.: Thessalonici.
[4]) II Thess. II, 1. 2.

rantibus diem illum et horam. Et rationabiliter est quaerendum, quomodo, qui confidit se cognoscere Patrem, dicens: „nemo[1]) novit Patrem nisi Filius, et cui voluerit Filius revelare," Patrem quidem novit, diem autem et horam consummationis non novit? et[2]) quare hoc abscondit Pater a Filio? Omnino enim ratio esse debet, quod etiam[3]) a Salvatore tempus consummationis absconditum sit, et ignoret de eo. Audebit autem aliquis dicere, quoniam homo, qui secundum Salvatorem intelligitur proficiens sapientia,[4]) et aetate, et gratia coram Deo et hominibus, qui proficiens proficiebat quidem super omnes scientia et sapientia, non[5]) tamen ut veniret ja[illegible] quod erat perfectum, priusquam propriam dispensatio[illegible] pleret. Nihil ergo mirum est, si hoc solum n[illegible] omnibus, id est, diem consummationis, et horam [illegible] tan autem et quod ait, nescire se diem consu[illegible] et horam, ante dispensationem suam dixit, quia [illegible] scit, neque angeli, neque Filius, nisi solus Pat[illegible] dispensationem autem impletam nequaquam [illegible] postquam „Deus[7]) illum superexaltavit, et dona[illegible] men quod est super omne nomen." Nam post[illegible] lius cognovit scientiam a Patre suscipiens, etia[illegible] consummationis et hora, ut jam non solum P[illegible] de ea, sed etiam Filius. Et in Actibus quidem[illegible] rum convenientes Apostoli interrogaverunt eum [illegible] „Domine,[8]) si in hoc tempore restitues regnum[illegible]

---

1) Matth. XI, 27.

2) M. et R. in textu: „et quomodo," R. [illegible] tamen notis: „Mss: et quare."

3) Deest „etiam" in textu edd. M. et R., [illegible] tamen in notis: „Mss: quod etiam etc."

4) Luc. II, 52.

5) R. in not.: „Mss: non tam ut veniret ei ja[illegible]quod etc."

6) Matth. XXIV, 36. 7) Philipp. II, 9.

8) Act. I, 6. — 7.

[redacted]

rm dixit ad eos: „non est vestrum, nosse tempora nenta, quae Pater posuit in sua potestate.“ Et n in sua potestate tempora et momenta consum- s mundi, et restitutionis regni Israel posuit, ideo, ondum fuerat praedefinitum a Deo, nemo poterat Unumquodque autem eorum, quae praefinit, non xperibili praefinit; non possibile est enim hoc. autem praefinit, praefinit principium praefiniendi . Si autem ita est, praefinivit quidem consumma- facere mundi, non autem et tempora et momenta ivit,[1]) quae posuit in sua potestate, ut si voluerit tre, sic judicans augeat ea, si autem abbreviare, iet nemine cognoscente. Et ideo de temporibus entis consummationis mundi in sua posuit pote- : consequenter humano generi in suo arbitrio con- talia vel talia agenti definiat judicium debitum. re in prophetis est invenire ad utilitatem audien- ripta, in[2]) praeceptis et denunciationibus quasi non praefiniente[4]) quicquam de iis, sed puniente si peccaverint, salvante autem si praecepta serva- Et sicut in illis non introduxit Scriptura Deum entem, sed secundum utilitatem audientium pro- em, sic intelligendum est et de die consummatio- hora. Alia expositio, quae famosior est iis, quae dita sunt, aliud dicit de eo quod scriptum est: [5]) Filius, nisi solus Pater.“ Dicit, inquit, alicubi atore Apostolus, et de rebus in fine saeculi ordi- hoc modo: „cum[6]) autem subjecta illi fuerint tunc et ipse Filius subjectus erit ei, qui sibi sub-

Edd. Merl.: praefiniit. [2]) Deest „in“ in text. ed. R.
Deest „Deo“ in textu edd. M. et R., R. tamen „Mss. etc.“
Ed. R. in textu: praeveniente.
Matth. XI, 27. [6]) I Cor. XV, 28.

didit omnia, ut sit Deus omnia in omnibus." His verbis videtur ostendere, quoniam priusquam subjiceret ei omnia, non erat subjectus ei, qui sibi subdidit omnia. Quod ex hoc demonstratur, quoniam nisi subjectus fuisset Filius Patri, qui sibi [1]) subdidit omnia, nunquam ei Pater omnia subjecisset. Et videtur per haec dicere, subjectionem [2]) Filii fieri subjectionem omnium, qui ei [3]) erant subjiciendi, et adventum eorum per Filium ad Deum, et perfectionem. Si ergo bene dicitur hoc de Filii subjectione ad Patrem futura, ut tunc hi, qui futuri sunt Christi, et adhaeserunt ei, cum ipso Christo Patri subjiciantur: quare non et de die illa et hora neminem scire, neque Filium, similiter exponemus? Donec enim ecclesia, quae est corpus Christi, [4]) nescit diem illam et horam, tamdiu nec ipse Filius dicitur scire diem illam et horam; ut tunc intelligatur scire, quando scierint et omnia membra ejus. Bene autem dicitur scire secundum propriam significationem, sicut est in consuetudine Scripturarum. Quid est scire? quoniam cognoscet diem illum et horam, qui occurrerit ad finem, et abbreviationem diei illius et horae. Quoniam autem talis aliqua significatio est scire et cognoscere in Scripturis, manifestum est ex eo, quod dicitur in Ecclesiaste hoc modo: „qui [5]) custodit mandatum, non sciet verbum malum," id est, non experietur verbum malum. Et in Apostolo de ipso Salvatore est dictum: „eum, [6]) qui nescivit peccatum, pro nobis peccatum fecit." Et nescientem peccatum Salvatorem dicit, tanquam si diceret eum, qui non peccavit, nec in natura

---

[1]) Deest „sibi" in textu ed. R.

[2]) Desunt verba: „subjectionem Filii fieri" in textu edd. M. et R., R. tamen in notis: „Mss. etc."

[3]) Deest „ei" in ed. R.

[4]) Deest „Christi" in textu edd. M. et R., R. tamen in notis: „Mss. etc."

[5]) Eccles. VIII, 5. [6]) II Cor. V, 21.

peccati. Tale aliquid significat et quod dicit: „co-
t [1]) Adam Evam uxorem suam;" quamdiu enim illa
fuit ei admixta, non cognoscebat eam. Et diem ergo
mmationis hujusmodi et corruptionis saeculi nemo
neque angeli coelorum, neque Filius Dei, de sanctis
melius providente, ut simul fiant in beatitudine,
futura est post diem et horam consummationis il-
Et sicut apud Hebraeos scriptum est de iis, qui
onium habent in fide, quoniam „hi [2]) omnes testi-
per fidem non receperunt promissionem Dei, Deo
his melius aliquid providente, ut nec sine nobis
mmarentur:" sic sciendum est et in hoc, quia Deo
m aliquid prospiciente de his, qui erant salvandi,
um [3]) receperunt promissionem, qui non cognove-
de die illa et hora, neque angeli coelorum, neque
. Praeparat enim Filius scientiam diei illius et horae
redibus promissionis illius, ex quo „se [4]) ipsum
nivit, formam servi accipiens," operans viam, quae
ad restitutionem omnium, propter quos formam
accepit: ut omnes simul sciant, id est, re ipsa ex-
itur horam illam et diem, quia „quod [5]) oculus non
nec auris audivit, et super cor hominis non adscen-
praeparavit Deus diligentibus se," in scientia priorum
ens, et praeparans omnem, quem vult scire diem
et horam cum sanctis angelis, et cum ipso Domino
o Jesu Christo. Et uniuscujusque autem consum-
onem in his quibusdam futuram supradictis, et de
llis solus scit Pater: quoniam Filius comitans, et
cedens ante sequentes, et volens, ut ita dicam, ven-
s est, et tardat, ut possint eum sequi qui certant se-

---

[1]) Genes. IV, 1. [2]) Hebr. XI, 39. 40.

[3]) M. et R. in textu: „nondum enim," R. tamen in
: „Mss: nondum receperunt."

[4]) Philipp. II, 7. [5]) I Cor. II, 9.

qui eum, et sequentes eum inveniantur cum eo in illa et hora.

56. „Sicut[1]) enim fuit in diebus Noe, sic erit et ventus Filii hominis. Sicut enim fuerunt in diebus diluvium manducantes et bibentes, nubentes et nupti tradentes, quousque intravit Noe in arcam, et non cog verunt, donec venit diluvium et tulit omnes: sic erit adventus Filii hominis.“ Iis qui cognoscunt verbo praesentium textum, sive spiritualiter ea volentibus ligere, sive simpliciter, consequens est de consum dicere mundi istius, quoniam subito erit, quasi aegrotaverit prius aegrotatione idonea, et manifes ruptionem suam futuram. Hoc enim ex eo demonstratur, quod dicit, quoniam similis erit d adventus Filii hominis; subito enim tunc perierun quae fuerant super terram. Qui autem vult dice niam paulatim erit consummatio mundi, dicet factum et in diebus Noe. Quadraginta enim d quadraginta noctibus pluvia descendente, conseq primos periisse, qui in depressioribus terrae par bitabant, post eos autem, qui modice in altiorib novissimos, qui in altissimis montibus morabant inquit, in consummatione mundi cum descender incipiet quidem de sublimioribus locis, et paulati inferiora descendet. Lucas[2]) autem subjungens etia militudinem ignis Sodomorum, dat nobis occasionem telligendi, quoniam subito consummatio est futura. I autem aliquis, quoniam per hoc illud[3]) declaratur, niam non moraliter pluvia illa fuit aut ignis, sed pr peccata hominum abundantia. Duobus ergo modis n corruptio existimatur futura; uno quidem secundum ralem ignis detentionem, altero autem secundum jud

---

[1]) Matth. XXIV, 37—39. [2]) Luc. XXI.
[3]) Deest „illud“ in textu ed. R.

[redacted]

es autem inflammationem illam, vel causam
uis illius non dicunt fuisse peccata, sed ignis
m. Divini autem sermones omnia teneri et
ıcent a Deo, et non culpant ignis violentiam,
nunciant voluntatem, salvantis quidem super
salute sunt digni in ea, perdentis autem eos,
ropter abundantiam iniquitatis caritas refri-
paratio enim Sodomitici ignis manifestissime
neam fore mundi corruptionem, ex eo quod
ad Loth: „ecce [1]) admiratus sum faciem
ıo hoc, ut non destruam civitatem, de qua
ina ergo salvari illic, nec enim potero facere
lonec tu eas illuc.“ Vides, quoniam ignis
:r Sodomam mittebatur, voluntate contineba-
onec Loth intraret in Segor. Sic puto et in
ne futurum, secundum quod salvatus est et
c ignis ille consummationis obtineat mundum
dicium Dei, cum salvati justi fulserint [2]) sic-
no Patris sui; tunc iniquos colligent de regno
ittent eos in caminum ignis. Quomodo enim
ifestum, quia subito erit corruptio mundi, ex
it: „erunt [3]) manducantes et bibentes, nuben-
n tradentes,“ quae pacis et securitatis sunt
es enim et pestilentiae forsitan ante aliquod
ummationis erunt; circa ipsam autem con-
n, neque fames, neque bellum erit. Quo-
manducantes et bibentes, nubentes et nu-
tes, plantantes et aedificantes, ementes et ven-
comprehendendi, nisi ita sit ordinatum? Sed
manifestat, quod ait Apostolus: „quoniam [4])

-

ı. XIX, 21. 22.
M. I.: „fulxerunt,“ ed. M. II: „fulxerit.“
ı. XXIV, 38. [4]) I Thess. V, 2. 3.

dies Domini sicut fur [1]) in nocte, ita veniet. Cum dixerint: pax et securitas, tunc repentinus illis superveniet interitus, sicut dolorem partus in utero habenti, et non effugient.“ Docet enim [2]) nos, quoniam subito et insperato eveniet dies consummationis hominibus, cum rerum status quasi ad melius visus fuerit esse conversus, de fame priore ad ubertatem, de pestilentia et proeliis ad pacem atque securitatem. Qui autem altius Evangelium audiunt, et omnia agunt, ut omnino in nulla parte Evangelium [3]) sit iis velatum, non multum curant de consummatione saeculi generali, utrum subito et generalis sit futura, an per partes; sed hoc tantum considerant, quoniam uniuscujusque consummatio fit, ipso non cognoscente neque diem, neque horam exitus sui, et quia super unumquemque nostrum dies Domini ita venit sicut fur. Propter quod opus est vigilare, sive vespere, id est, in juventute, sive media nocte, id est, in medio vitae humanae tenebrosae, sive galli cantu, quando jam senior est, sive mane, quando jam senectute provecta est: ut cum venerit Deus Verbum afferens consummationem profectionis vitae istius, comprehendatur qui non dedit somnum oculis suis, neque dormitationem palpebris suis, et custodivit mandatum dicentis: „vigilate [4]) in omni tempore.“ Tamen vani sunt omnes, sive qui consummationem mundi scire se profitentur, quando erit, sive qui vitae propriae finem scire se gloriantur, aut per signa avium, aut per ventriloquos, aut per magos seducti, et putantes cognoscere diem et horam exitus sui. Sicut enim est, nemo cognoscere potest, nisi forte propheta aliquis fuerit sancto Spiritu illuminatus, sicut ille qui uxori regis pro-

---

1) M. et R. in textu: „fur, ita in nocte veniet,“ R. tamen in notis: „Mss: „fur in nocte, ita veniet.“

2) Deest „enim“ in textu edd. M. et R., R. tamen in notis: „Mss. etc.“

3) Edd. Merl.: evangelii. 4) Luc. XXI, 36.

[redacted]

vit, volenti cognoscere si surgeret ex infirmitate filius et sicut Elias prophetavit Ochoziae dicens, quae a ino fuerant ei [1]) constituta: „haec [2]) dicit Dominus: terea quod non erat Deus in Israel, tu vadis quae- ad Baal aut Beelzebub virum muscarum, Deum Ac- n; ideo dicit Dominus: de lectulo, super quem ad- disti, non descendes, quoniam morte morieris." Haec in excessu diximus, tamen quasi utilia introduximus, tiam et de consummatione uniuscujusque, id est, de exitus sui nemo cognoscere potest, quamvis multi itentur talia scire, nisi forte qui audierint ex pro- tia. Scio et aliam consummationem viri justi, qui ... profectu dicere potest: „mihi [3]) autem absit ...ri, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi, per ... mihi mundus crucifixus est, et ego mundo." Cui ... mundus est crucifixus, ei quodammodo consum- ... jam facta est mundi, et qui mortuus est mundia- ...ebus, cui transgresso dies non Domini venit Do- ... dies, in qua fit adventus Filii hominis super ani- ... ejus, quia [4]) jam non vivit peccato et mundo.

57. „Tunc [5]) duo erunt in agro, unus assumetur, et ... relinquetur." Sicut in eo, quod dicit: „aut [6]) facite ...rem malam, et fructus ejus malos; aut arborem bo- ... et fructum ejus bonum," duae sunt arbores gene- ... in cordibus hominum, aut bona virtutis, aut mala ...tiae. Sicut mundus est ager secundum parabolam ...dam, duo generaliter sunt in eo, unus quidem si- Noe [7]) operarius terrae, alter autem sicut Cain ope- terram. His talibus in agro hujusmodi constitutis,

---

[1]) Deest „ei" in textu edd. M. et R., R. tamen in : „Mss. etc."

[2]) IV Regg. I, 6. (II Regg.) [3]) Galat. VI, 14.

[4]) Ed. M. I: qui. [5]) Matth. XXIV, 40.

[6]) Matth. XII, 33. [7]) Genes. IX, 20. et IV, 2.

unus assumetur, id est,[1]) qui similis est Noe operarius terrae, et alter relinquetur, qui sicut Cain terram operans est. Talis[2]) enim est omnis, qui odit fratrem suum, et propter odium fratris homicida a Joanne appellatur Apostolo. Sic autem et de animabus molentibus in gravi[3]) mola mundi vel corporis, bona quidem anima assumitur, mala autem relinquitur, donec digna efficiatur assumi. Aut ita: duo in agro, sensus hominis boni, et sensus hominis mali; sensus bonus assumitur, malus relinquitur. Nec enim possumus dicere spiritum mali hominis non assumi, quia didici apud Ecclesiasten[4]) de omni spiritu, quoniam convertitur ad Deum, qui dedit eum; sicut et de omni carne, quoniam revertitur ad terram, unde sumta[5]) est; et sicut ipse Dominus docuit nos, ut timeamus „eum,[6]) qui corpus et animam potest perdere in[7]) gehenna:“ et ex eo, quod nihil de spiritu dixit, evidenter ostendit, quoniam spiritus cum corpore vel anima peccatrice non simul punitur. Qui enim peccavit, dividitur, et pars quidem ejus cum infidelibus punitur; quod autem non est[8]) ejus, revertitur ad Deum, qui dedit eum.

58. „Duo[9]) in lecto uno, unus assumetur, et alter relinquetur.“ Extra eos, qui sunt duo in agro, extra eas, quae sunt duae ad molam, sunt duo corpora in una materia, ex quibus corporibus unum quidem corpus est justi, quod assumitur, alterum autem corpus ejusdem materiae, quod relinquitur. Et corpus quidem quasi infirmum in lecto est carnalium passionum, quamvis assu-

---

[1]) Deest „est“ in ed. M. II.

[2]) R. in notis: „Mss: Talis est autem omnis etc.“ — I Joann. III, 15.

[3]) Edd. Merlini: grani. Cfr. Matth. XXIV, 41.

[4]) Eccles. XII, 7. [5]) Edd. Merl.: assumpta est.

[6]) Matth. X, 28. [7]) M. et R. „in gehennam.“

[8]) Deest „est“ in ed. R. [9]) Luc. XVII, 34.

[redacted]

, anima autem propter multa, quae sustinet in
undo, molit in mola mundi, sensus autem in agro,
lum ea quae diximus, operatur quae operatur.
9. „Vigilate,[1]) quia nescitis qua hora Dominus ve-
eniet," et reliqua: non dantes somnum oculis ani-
nostrae, neque dormitationem palpebris, ut exspe-
s vel nostrum, vel saeculi finem, sive ut de hac vita
imur, sive ut nobis consummetur hic mundus.
ret autem aliquis, quomodo praesens juxta discipu-
Dominus constitutus, ita loquitur quasi non praesens,
venturus ad eos, dicens: „vigilate, quia nescitis qua
a Dominus vester veniet." Et dicet quidem qui sim-
ior est, quoniam de secundo adventu, in quo venturus
est, hunc dicebat sermonem. Alius[2]) autem: intelli-
lem et futurum in sensum discipulorum Verbi dicebat
entum, quia nondum erat in sensu eorum quemad-
lum erat futurus: quoniam, sicut per hunc locum de-
tur, in vigilantibus operatur diem adventus sui in
lum eorum, qui illuminantur a lumine vero venientis
mines ipsorum. „Illud[3]) autem scitote, quoniam, si
et paterfamilias qua custodia fur venit, vigilaret uti-
e et non sineret perfodi domum suam." Quomodo
sineret? Sine dubio per vigilantiam suam. „Ideo[4])
os estote parati, quia, qua custodia non speratis, Fi-
hominis venturus est." Sed Matthaeus quidem inde-
; Marcus autem etiam tempora diei tanquam furis
ntis definit[5]) dicens: „vigilate[6]) ergo, quia nescitis
do dominus domus veniet, sero, an media nocte, an
cantu, an mane." Paterfamilias autem domus est

---

[1]) Matth. XXIV, 42. — Edd. Merlini: In illo tem-
dixit Jesus discipulis suis: vigilate etc.
[2]) M. et R. „Alius autem intelligibilem etc."
[3]) Matth. XXIV, 43. [4]) Ibid. XXIV, 44.
[5]) Ed. Merlini: definiit. [6]) Marc. XIlI, 35.

cohortem ovium, pastor est ovium, c
qui autem non intrat per januam, sed
fur est et latro: sic dominus domus
nuam, quando vult, ingreditur in eam
lantem. Fur autem quasi fur non per
tum intrat in domum ad animam neg
qui jam foderit eam, primum destruen
lia aedificia animae ejus, et naturales
qui non vigilavit, quos aedificaverat
per ipsam dirutionem ingressus fur diri
sensum, quando et spolians[3]) non vig
milias spolia ejus distribuet. Aliquotie
quis furem in ipsa perfossione, et co
quasi arma sua habens percutit furem
sermonem immutans eum, interficit eu
terficiens homicida non existimatur, a
tione interficiens eum. Si autem non
eum, qui occulta omnia manifesta facit
quis eum, qui furatus[3]) fuerat bona e
eum, et redarguerit eum, id est, interfe
veniam habet mortuo atque manifestat

[redacted]

morietur. Et vide, ne forte tale aliquid significet
osis, dicens: „si [1]) autem in ipsa perfossione inven-
erit fur, et percussus mortuus fuerit, non est ei ho-
um. Quod si ortus fuerit sol super eum, reus est:
tur pro eo." Qui enim priusquam faciat malum,
scit malum et confringit in se ipso, ipse est qui
rehendit, et interficit in eo, dum perfoderetur ab
Qui autem postquam fecerit malum, quamvis redar-
: eum, extra se malum comprehendisse, et extra do-
nam interfecisse videtur, nihil ei prodest, reus e-
ictus est mortis. Nam omnem hominem, postquam
erit, reversum in se sensus divinus, qui est in no-
luminat quasi lux, ut intelligamus, quod gessimus
ad praejudicium nostrum, non ad salutem; tamen
n hoc Evangelii, in quo loquimur, non in die fur
quando illuminata est a sole justitiae an— homi-
diosi, sed in nocte, et in tempore adhuc malitiae
entis. In qua cum fuerit aliquis, possibile est,
m habuerit virtutem solis, tamen ut illustretur ex
splendore modico Verbi, quod est lucerna adhuc
s manens in malis, jam tamen habens propositum
um, et vigilantiam, ut ne perfodiatur propositum
l meliora respiciens. Nam sicut legimus apud Pa-
, vasa plena non cito quis gustat, nec enim mu-
facile; semiplena autem quia facile creduntur mu-
equenter gustantur. Et vide, si potes ad talem
intellectum illud quod alibi scribitur: „sint [2]) au-
ibi vestri succincti, et lucernae ardentes, et vos
hominibus exspectantibus dominum suum, quando
ır:" quoniam qui nondum est in lumine et in
itum, praebet autem se jam doctrinae illuminanti
suam, secundum quod possibile est, in primis
is est, et avertens se ipsum ab effusione malitiae,

———

Exod. XXII, 2. 3. [2]) Luc. XII, 35. 36.

sensus hominis, domus autem ejus anima. Fur vero, qui patrefamilias dormiente subito venit et perfodit domum, puto quod Diabolus est, aut omnis sermo contrarius, secundum quod Evangelista Joannes nos docet, hoc modo dicens: „Amen,[1]) amen dico vobis, qui non intrat per januam in cohortem ovium, sed adscendit aliunde, ille[2]) fur est et latro." Sicut ergo qui per januam intrat in cohortem ovium, pastor est ovium, cui ostiarius aperit; qui autem non intrat per januam, sed adscendit aliunde, fur est et latro: sic dominus domus fiducialiter per januam, quando vult, ingreditur in eam remunerans vigilantem. Fur autem quasi fur non per naturalem introitum intrat in domum ad animam negligentis, sed quasi qui jam foderit eam, primum destruens quaedam naturalia aedificia animae ejus, et naturales intellectus in eo, qui non vigilavit, quos aedificaverat Deus Verbum. Et per ipsam dirutionem ingressus fur diripit eam communem sensum, quando et spolians[3]) non vigilantem patremfamilias spolia ejus distribuet. Aliquoties[4]) autem invenit quis furem in ipsa perfossione, et comprehendens eum quasi arma sua habens percutit furem, et percussorem sermonem immutans eum, interficit eum, quando et interficiens homicida non existimatur, absque omni dilatione interficiens eum. Si autem non apud se, sed apud eum, qui occulta omnia manifesta facit, comprehenderit quis eum, qui furatus[5]) fuerat bona ejus, et intellexerit eum, et redarguerit eum, id est, interfecerit eum, nullam veniam habet mortuo atque manifestato fure:[6]) et ipse

---

[1]) Ev. Joann. X, 1. [2]) Ed. Ruaei: ille est fur etc.

[3]) M. et R. in textu: „sepeliens," R. tamen in notis: „Mss: spolians."

[4]) R. in textu: „Alioqui," in notis tamen: „Mss. etc."

[5]) R. in notis: Mss: „furatus fuerit."

[6]) M. et R. in textu: „furi," R. tamen in notis: „Mss: fure."

, et interficit in eo, dum perfoderetur ab
m postquam fecerit malum, quamvis redar-
:tra se malum comprehendisse, et extra do-
terfecisse videtur, nihil ei prodest, reus e-
mortis. Nam omnem hominem, postquam
ersum in se sensus divinus, qui est in no-
quasi lux, ut intelligamus, quod gessimus
ejudicium nostrum, non ad salutem; tamen
:vangelii, in quo loquimur, non in die fur
illuminata est a sole justitiae a[illegible] homi-
:d in nocte, et in tempore adhuc malitiae
In qua cum fuerit aliquis, possibile est,
:rit virtutem solis, tamen ut illustretur ex
re modico Verbi, quod est lucerna adhuc
s in malis, jam tamen habens propositum
rigilantiam, ut ne perfodiatur propositum
ı respi[illegible]ens. Nam sicut legimus apud Pa-
lena non cito quis gustat, nec enim mu-
:miplena autem quia facile creduntur mu-
· gustantur. Et vide, si potes ad talem
:um illud quod alibi scribitur: „sint [1]) au-

utitur nondum quidem quasi diei lumine claro virtutis, sed lucerna, qua possibile est illuminari etiam qui in malitia est. Hic ergo, cujus[1]) lucerna sic accensa est, exspectans est Dominum suum Deum Verbum, ut revertens veniat ad eum, qui interim habuit in semetipso[2]) lucernam, et illuminavit totam mentem ipsius, videlicet quasi sol. Et unusquisque secundum suum profectum incendit lucernam aut minus, aut amplius a lumine scientiae, et oleum ei[3]) per meditationem infundit, et in ipsa [illegible] adversus peccatricia opera, sperans per abstinenti[illegible] jusmodi, et meditationem Dominum suscipere in[illegible] sum. Et tamen qui abundantius proficit, et po[illegible] quidem obliviscitur, id est, malitiam, modicum aut [illegible] adhuc habet in se, jam ad virtutem propinquat, [illegible] nienter dicitur: „nox[4]) promovit, dies autem appropinquavit." Signandum est autem, quoniam dixit: [illegible] autem appropinquavit." Instat enim perfectis, et [illegible] habentibus in se vestigium noctis; appropinqu[illegible] proficienti ad melius, et quae diei sunt meditant[illegible] ut in die honestatem suscipienti; et prope est [illegible] qui talis est, ut dicat: „non[6]) sumus noctis, neque tenebrarum."

60. Quoniam autem semel venimus in hunc locum, debemus et de custodiis diversis reddere rationem. Alius quidem reprehenditur[7]) vigilans statim in vespere ipso, et continuat vigilias usque ad mediam noctem, adhuc autem usque ad galli cantum, et adhuc usque ad mane

---

[1]) Edd. Merlini: cujus sic lucerna accensa est.

[2]) Edd. Merlini: in se ipso.

[3]) Deest „ei" in textu edd. M. et R. R. tamen in notis: „Mss. etc."

[4]) Rom. XIII, 12.

[5]) M. et R. in textu: „dies autem instat," R. tamen in notis: „Mss. etc."

[6]) I Thess. V, 5. [7]) R. in not.: „Mss: comprehenditur."

...ni enim mox ut coeperit malitia,[1]) id est, mox ut coe-
...rit infans plenum proferre sermonem, — ex eo enim
...cipit esse in[2]) malitia, quod est in nocte —, si statim
...diderit se, ut fiat et auditor legis, et factor, si quidem
...manserit usque ad finem in ipso proposito, vigilavit
... vespere, et continuavit usque ad mediam noctem, et
... dedit somnum oculis suis, neque usque ad galli can-
..., neque usque ad mane, inter beatos servos hujus-
...di vir computatur. Qui autem fuerit inventus post
...pus sermonis impleti partem aliquam noctis transigere
... comessationibus, et ebrietatibus, et cubilibus, et impu-
...diis, coeperit autem postea vigilare, et iste spem bo-
... habebit, si permanserit usque ad mane, incipiens a
... nocte vigilare, id est, a virilitate. Si autem per-
... ... tempore aestatis[3]) corporis sui, audiens divi-
... doctrinam susceperit inde lucernam, quasi volens
... secundum Dei praeceptum, et iste habens lucer-
... a galli cantu, et vigilans, et permanens usque ad
..., non perdit bonae servitutis mercedem in tempore
... Si possibile autem est et statim circa ipsam
...mationem noctis, id est, postquam paene totum
... vitae suae consumserit malitia, ut credens accen-
... sibi lucernam, et vigilet vel residuo tempore, et si
...erit Dominus domus cum gratia sua, quibusdam qui-
... a vespere commorabitur usque ad mane, aliis au-
... a media nocte, illuminans eos in reliquum, aliis
... a galli cantu minus conversans cum iis. Sed neque
... accendentes lucernam, et vigilantes propter exspe-
...tionem Domini derelinquet, sed etiam istos inveniens
...nime dormientes, neque cubilibus et impudicitiis atten-
...tes, honorabit eos honore, quo dignos eos[4]) esse co-

[1]) Edd. Merl.: malitiam. [2]) Deest „in" in ed. R.

[3]) Edd. Merlini: aetatis.

[4]) Deest „eos" in textu ed. R., idem tamen in no-
...: „Mss. etc."

gnoverit. Et fur ergo custodia quadam et ho
adventat, et perfodit domum ejus, quem non inv
gilantem, neque habentem lucernam accensam.
busdam quidem supervenit vespere, aliis aut
nocte, quibusdam autem et galli cantu, sunt
quibus mane. Et Dominus custodia quadam et
ctis venit, et forsitan Dominus illi venit, cui f
nihil facere potuit, videlicet non permissus perf
mum vigilantis, et lucernam accensam habentis.
autem, qui domum habet perfossam, non venit
maxime si didicerit aliquis quod dictum est: „sint
vestri praecincti, et lucernae ardentes, et vos si
minibus exspectantibus dominum suum," et [2]) ec
ea, quae dicta sunt, dederit somnum oculis suis
bris suis dormitationem. Ad manifestandum a
sum loci istius, qui nobis incurrit, tali utamur
in tempore tentationum, vel qualiumcunque ca
maxime fur solet venire, volens perfodere anima
Sed veniente fure, qui accidentia sustinet, et pr
dilectionem omnia suffert, nihil passus ab eo
ad se venientem videbit Dominum; qui autem
tempore calamitatis suae perfodi [3]) passus fueri
quasi indignus adventu ad se domini sui, nor
gnus adspicere eum.

61. „Quis [4]) enim fidelis servus et prude
constituit dominus ejus super domum suam, ut
in tempore?" Quod ad Apostolos caeterosque
et doctores parabola ista pertineat manifestum es
ex eo, quod apud Lucam Petrus interrogat dicei
nos parabolam istam dicis, an ad omnes?" S

---

[1]) Luc. XII, 35. 36. [2]) Deest „et" in e
[3]) Ed. M. I. itemq. ed. Ruaei: „perfossus fı
tamen M. II: „perfodi passus fuerit."
[4]) Matth. XXIV, 45. [5]) Luc. XII, 41.

[redacted]

nulti dispensatores, difficile est invenire et fide-
identem. Propter quod ait Apostolus: „ita [1])
iet homo, ut ministros Christi, et dispensatores
m Dei. Hic jam quaeritur inter dispensatores,
quis inveniatur." Peccat autem in Deum qui-
iscopus, qui non quasi conservis servus mini-
quasi dominus. Frequenter autem et quasi ama-
as dominans per vim, similis constitutus Ae-
i affligebant vitam filiorum Israel cum vi. Ergo
sse debent verborum Christi, dicentis: „vos [2])
magistrum, et Dominum, et bene dicitis: sum
i ergo ego lavi pedes vestros, et vos debetis
lavare pedes. Exemplum enim dedi vobis, ut
eci, sic faciatis." Et illud: „principes [3]) gen-
nantur earum, et majores eorum potestatem
a iis. Inter vos autem non sic erit, sed qui
vos esse primus, erit novissimus: sicut Filius
on venit ministrari, sed ministrare, et dare ani-
a redemtionem pro multis." Audire autem
Paulum dicentem: „cum [4]) possimus oneri [5])
hristi apostoli, facti sumus parvuli in medio
quemadmodum si nutrix foveat natos suos, sic
s cupimus participari vobiscum non solum
, sed etiam animas nostras." Et non oportet
conservos, sed corripere [6]) inquietos, consolari
s, sustinere infirmos, et patientes esse ad omnes,
servum [7]) Dei non oportet litigare, sed man-
e ad omnes, cum modestia docentem eos qui
Quasi recedens autem ipse a mala inductione
m, Paulus culpat eos qui non erant tales, qui

Cor. IV, 1. 2. [2]) Ev. Joann. XIII, 13—15.
atth. XX, 25. 26. 28. [4]) I Thess. II, 7. 8.
in notis: „Mss: honori."
Thess. V, 14. [7]) II Tim. II, 24. 25.

gnoverit. Et fur ergo custodia quadam et hora noctis adventat, et perfodit domum ejus, quem non invenerit vi- gilantem, neque habentem lucernam accensam. Et qui- busdam quidem supervenit vespere, aliis autem media nocte, quibusdam autem et galli cantu, sunt autem et quibus mane. Et Dominus custodia quadam et h[illegible] ctis venit, et forsitan Dominus illi venit, cui fu[illegible] nihil facere potuit, videlicet non permissus perfo[illegible] mum vigilantis, et lucernam accensam habentis. [illegible] autem, qui domum habet perfossam, non venit [illegible] maxime si didicerit aliquis quod dictum est: „sint [illegible] vestri praecincti, et lucernae ardentes, et vos si[illegible] minibus exspectantibus dominum suum,“ et[2]) co[illegible] ea, quae dicta sunt, dederit somnum oculis suis [illegible] bris suis dormitationem. Ad manifestandum a[illegible] sum loci istius, qui nobis incurrit, tali utamur [illegible] in tempore tentationum, vel qualiumcunque ca[illegible] maxime fur solet venire, volens perfodere anima[illegible] Sed veniente fure, qui accidentia sustinet, et pr[illegible] dilectionem omnia suffert, nihil passus ab eo [illegible] ad se venientem videbit Dominum; qui autem [illegible] tempore calamitatis suae perfodi[3]) passus fueri[illegible] quasi indignus adventu ad se domini sui, no[illegible] gnus adspicere eum.

61. „Quis[4]) enim fidelis servus et prude[illegible], qui constituit dominus ejus super domum suam, ut det cibum in tempore?“ Quod ad Apostolos caeterosque episcopos et doctores parabola ista pertineat manifestum est, maxime ex eo, quod apud Lucam Petrus interrogat dicens: „ad[5]) nos parabolam istam dicis, an ad omnes?“ Sed tamen

---

[1]) Luc. XII, 35. 36. [2]) Deest „et“ in edd. M.

[3]) Ed. M. I. itemq. ed. Ruaei: „perfossus fuerit,“ ed. tamen M. II: „perfodi passus fuerit.“

[4]) Matth. XXIV, 45. [5]) Luc. XII, 41.

[redacted]

ulti dispensatores, difficile est invenire et fide-
lentem. Propter quod ait Apostolus: „ita [1])
et homo, ut ministros Christi, et dispensatores
ı Dei. Hic jam quaeritur inter dispensatores,
iis inveniatur." Peccat autem in Deum qui-
scopus, qui non quasi conservis servus mini-
uasi dominus. Frequenter autem et quasi ama-
s dominans per vim, similis constitutus Ae-
affligebant vitam filiorum Israel cum vi. Ergo
ıse debent verborum Christi, dicentis: „vos [2])
magistrum, et Dominum, et bene dicitis: sum
ergo ego lavi pedes vestros, et vos debetis
lavare pedes. Exemplum enim dedi vobis, ut
ci, sic faciatis." Et illud: „principes [3]) gen-
ıantur earum, et majores eorum potestatem
iis. Inter vos autem non sic erit, sed qui
vos esse primus, erit novissimus: sicut Filius
n venit ministrari, sed ministrare, et dare ani-
redemtionem pro multis." Audire autem
Paulum dicentem: „cum [4]) possimus oneri [5])
ıristi apostoli, facti sumus parvuli in medio
uemadmodum si nutrix foveat natos suos, sic
ı cupimus participari vobiscum non solum
, sed etiam animas nostras." Et non oportet
onservos, sed corripere [6]) inquietos, consolari
s, sustinere infirmos, et patientes esse ad omnes,
servum [7]) Dei non oportet litigare, sed man-
e ad omnes, cum modestia docentem eos qui
Quasi recedens autem ipse a mala inductione
m, Paulus culpat eos qui non erant tales, qui

Cor. IV, 1. 2. [2]) Ev. Joann. XIII, 13—15.
tth. XX, 25. 26. 28. [4]) I Thess. II, 7. 8.
in notis: „Mss: honori."
Thess. V, 14. [7]) II Tim. II, 24. 25.

superbis quidem erant subjecti, contemnebant autem mansuetos, hoc modo dicens: „sustinetis,[1]) si quis vos in servitutem redigit, si quis devorat, si quis accipit, si quis extollitur, si quis in faciem vos caedit, quasi nos infirmi fuerimus.“ Considera autem in istis quomodo eos, qui in servitutem redigunt, et in faciem caedunt propter quod amarius principentur, reprehenderit ipse, dicens et abstinere ab iis: non quia infirmus erat, quominus[2]) faceret ea, sed ut faciat ipsa quae docet. Docet autem cum modestia docere eos qui resistunt. Propter quod et definiens, quales debeant esse episcopi, sic dicit: „non[3]) litigiosi, non percussores, sed mansueti, ornati,“ et quaecunque inter fideles et sapientes servos inveniuntur, dispensatores,[4]) quos constituit Dominus super familiam suam, sicut dicit Lucas. Ex his autem cognoscere quoniam non solum, qui fideles sunt et sapientes, hos constituit Dominus super domum suam, sed etiam malos servos, dicentes in cordibus suis: „semper[5]) moram facit Dominus meus venire:“ propterea percutiunt conservos, manducant et bibunt cum ebriis vel ebriosis, et inebriantur. Si quando ergo arbitrantur se esse in magno fastigio, qui praesunt ecclesiis Christi, propterea quod constituit eos Dominus super familiam suam, cognoscant quoniam non hoc eos salvat, quod constituti sunt a Domino super familiam ejus, sed illud ut dent in tempore cibos, et ut abstineant se a percussionibus, et a comessationibus, et potationibus cum ebriosis. Si autem non se abstinuerint ab hujusmodi, et magnum sapuerint propterea, quod constituit eos Dominus super familiam suam, sciant,

---

[1]) II Cor. XI, 20. 21.

[2]) M. et R. in textu: „quod minus,“ R. tamen in notis: „Mss: quominus.“

[3]) I Tim. III, 3. 2. [4]) Luc. XII, 42.

[5]) Luc. XII, 45.

[redacted]

a veniet [1]) Dominus eorum in die qua non pu- hora qua nesciunt, et dividet eos, et partem eo- m hypocritis et infidelibus ponet; et cum fuerint ypocritas et infideles positi, nihil iis proderit quod uti a Domino sunt super familiam ejus. Ut autem ius illud quod ait: „dividet [2]) eum," convenit re- i ea, quae a Daniele sunt dicta contra presbyteros quoniam „angelus [3]) Domini habens gladium scin- medium." Scindens autem dividet. Ausi sumus hoc loco Danielis exemplo, non ignorantes quo- a Hebraeo positum non est, sed quoniam in ec- etur. Alterius autem temporis est requirere de di. Attende autem etiam illud quod ait: „fide- rvus et prudens," benevolenter audiens verbum, escens voluntati Christi ea dicentis, et conscriben- thaei. Diligenter ergo est audiendum de fideli eque prudenti, qui in fide proficit. Aut si non- ea perfectus est qui communiter et ipse fidelis , et qui naturalem habet mentis velocitatem, et prudens. Et villicus ergo iniquitatis prudenter non quidem faciens secundum prudentiam ex vir- , sed quia velox erat ingenio. Et filii saeculi hu- udentiores sunt quam filii lucis in generatione sua, uia secundum prudentiam unam ex virtutibus sunt tes, aut quia filii lucis secundum aliud aliquid sunt iores in sapientia, aut in acumine naturali mentis nferiores; scit enim et prudentiam unam esse ex bus sermo divinus, sicut in Proverbiis docet dicens: sapientiam sororem tuam esse, notam autem fac udentiam, ut custodiat te a muliere aliena." Nunc communiter audire debemus quod ait: „quis [6]) est

[1]) Luc. XII, 46. [2]) Luc. XII, 46.
[3]) Dan. XIII, 55. [4]) Matth. XXIV, 45.
[5]) Prov. VII, 4. 5. [6]) Matth. XXIV, 45.

servus fidelis et prudens?" quasi quidam quidem, secundum communiter intellectam fidem, sint fideles, non autem sint prudentes, neque veloces ingenio; et iterum alii quidem sint veloces, et secundum quod hic significatur prudentes, non autem omnino et fideles. Si quis autem considerat multitudinem volentium esse se Christianum inveniet quidem fideles multos et studium fidei curantes, non autem et prudentes, ut sint filii hujus saeculi prudentiores iis in generatione sua, scientes, quoniam „quae[1]) sunt stulta mundi elegit Deus, ut confundat sapientes." Et videbit iterum alios, qui credidisse putantur, veloces quidem esse et sapientes, modicae autem fidei; et si non infideles, tamen minus fideles, quoniam stulta mundi, quae Deus elegit, contemnunt. Convenire autem in unum fidelem atque prudentem, ut secundum utrumque det conservis suis cibum in tempore, valde rarissimum est; ut enim in tempore det cibum, necessariam habet quis prudentiam, ut autem non adimat cibos in tempore indigentium, opus est fide. Non autem est importunum monere propter peccata, quae in hominibus, qui videntur credere Christo, et in dispensatoribus ecclesiarum plerumque fieri solent, quoniam et secundum simplicem intellectum multi opus habemus, ut fideles simus pariter et[2]) prudentes ad dispensandos ecclesiae reditus: fideles quidem, ut non devorēmus quae sunt viduarum, et ut memores simus pauperum, et occasionem accipientes ex eo, quod scriptum est: „Dominus[3]) constituit his, qui evangelium praedicant, de evangelio vivere," amplius quaeramus cibo simplici, et necessariis vestimentis, ut ne amplius teneamus nobis, quam[4]) demus esurientibus fra-

---

[1]) I Cor. I, 27. — Edd. Merl.: quae stulta sunt etc.
[2]) Deest „et" in ed. R. [3]) I Cor. IX, 14.
[4]) R. in notis: „Mss: *quam quod videmus esurientibus*, sed rectius in editis."

et sitientibus, atque nudis, et iis qui necessitatem
ur in saecularibus curis. Prudentes autem, ut uni-
secundum dignitatem uniuscujusque subministre-
ecordantes quod dictum est: „beatus [1]) qui intelli-
per egenum et pauperem." Non enim simpliciter
ous ecclesiasticis dare oportet, ut unum hoc obser-
, ut [2]) ne quae pauperum sunt devoremus, aut fur-
faciamus de iis; sed ut prudenter intelligamus indi-
m causas, propter quas sunt indigentes, et uniuscu-
e dignitatem, quomodo educatus [3]) est, quantum ne-
rium habet, vel propter quam causam indiget. Non
similiter est agendum in iis, qui ab infantia duriter
educati et stricte, et in iis, qui large et deliciose nu-
unt, et postea ceciderunt. Nec eadem sunt mini-
a viris et mulieribus, aut multum senibus et juveni-
ut [4]) juvenibus quidem et debilibus, propter quod
ossunt sibi acquirere escas, [5]) et iis, qui vel ex parte
t sibi succurrere. Requirendum est autem et si
habeant natos non negligentes, sed omnia facien-
non sibi sufficienter occurrentes. Et ne plura
s, multa sapientia opus est qui vult bene dispen-
ecclesiasticos reditus, ut etiam in istis fidelis et pru-
dispensator inventus, beatus efficiatur. Forsitan au-
t propter multitudinem Christianorum, qui non sa-
ta requisitionem verbi habentur, et tales sunt ad

) Psalm. XLI, 1. (XL.)

) R. in notis: „Mss: ut neque quae etc."

) M. et R. in textu: „advocatus," R. tamen in no-
Mss: educatus."

) R. in textu: „aut in juvenibus," in notis tamen:
aut juvenibus."

) R. solus in textu: „escas, et eis qui vel ex parte
nt sibi acquirere escas, et eis etc.," idem tamen in
„Desunt in Mss. verba: et eis qui vel ex parte
nt sibi acquirere escas."

principatum sublevati, magis necessarium habemus audire: „quis [1]) est fidelis servus et prudens, quem constituit Dominus super familiam suam, ut det illis cibum in tempore?" ut non effundant rationabilem et spiritualem verbum conservis qualibuscunque [2]) simpliciter, et quibus non oportet, volentes se ostendere esse prudentes, et magis necessarium habentibus verbum, quod mores eorum aedificet, et vitam componat, quam quod producit ad sapientiam, et illuminat scientiae luce eos, quorum [illegible] potest sufferre hujusmodi lucis splendorem; aut et [illegible] iis, qui possunt acutius audire, pigeat exponere diviniora, ut ne exponentes vilia ab ingeniosioribus contemnantur, qui naturaliter sunt ingeniosi, aut per exercitationem forsitan saecularis sapientiae habentur acuti. Difficile ergo utrumque in uno, ut et prudens sit et fidelis, [illegible] autem et impossibile; nec enim beatificat eum, qui [illegible] potest esse, dicens: „beatus [3]) servus ille, quem [illegible] dominus veniens invenerit facientem sic. Amen dico vobis, super omnia bona sua constituet eum."

62. „Beatus [4]) ille servus, quem veniens dominus invenerit facientem sic." Magna promissio fidelibus et prudentibus dispensatoribus praedicatur, et cum iis quibus ait: „esto [5]) potestatem habens super quinque civitates," aut: „esto potestatem habens super decem civitates." Nam super omnia bona patrisfamilias fieri, quid aliud manifestat, nisi haeredes Dei et cohaeredes Christi, et conregnantes cum Christo? Cui omnia sua tradidit Pater, sicut ipse dicit: „data [6]) est mihi omnis [7]) potestas in coelo

---

[1]) Matth. XXIV, 45.

[2]) M. et R. in textu: „quibuscunque," R. tamen in notis: „Mss: qualibuscunque."

[3]) Matth. XXIV, 46. 47.

[4]) Ibid. XXIV, 46.

[5]) Luc. XIX, 19. — 17.

[6]) Matth. XXVIII, 18.

[7]) Deest „omnis" in ed. R.

et quemadmodum boni patris filius super substantiam constitutus, participat hujus-m et gloriam fidelibus et prudentibus dis-uis, ut sint et ipsi super omnem creaturam, ut sint cum Christo. Et vide interpreta-|uod dicit: „Amen [1]) dico vobis, quod su-ona sua constituet eum.“ Intellige mihi, plum accipiens aliquem regem omne regnum em, cum quo sunt gentes multae, et civita-iversa. Itaque dividat ipse satrapis et eae-us, qui aliquid praeclare gesserunt, plenitu-sui: et [2]) omnes quidem constituet super suum, non autem singulos super omnia, nque eorum super aliquam partem regni unc [3]) quidem super decem civitates, alium . Et sic omnes erunt super omnia bona, lus teneat omnia quasi solus omnium rex. od dicit: „super [4]) omnia bona sua con-Sicut autem audivimus de beatitudine danda ; et prudentibus, sic audiamus et de tor-m servorum. Dicit enim malus servus in raesentem voluptatem praeponens bonis fu-emnens dominum suum dicit: „moram [5]) meus venire.“ Mentiens autem hoc dicit, care et bibere cum ebriosis, et semper som-ıst multum temporis venturus est dominus asi domino moras faciente, percutit conser-, et in servitutem redigit eos, et in faciem

XXIV, 47.
„et“ in textu ed. R., R. tamen in notis:

notis: „Mss: unum.“
XXIV, 47. [5]) Ibid. XXIV, 48.
L. I. itemq. ed. Ruaei: ejus.

eos caedit. Et percutiens manducat, et bibit cum ebriosis, occasione obsequii ecclesiastici; et non curiam suscipit, sed epulatur cum ebriosis et multis hujusmodi quibus ecclesiastica cura commissa est: quibus veniet Dominus faciens consummationem eorum in die qua nescit et hora qua non putant, et dividet eos, qui non timuerunt eum, qui potens est animam et corpus perdere in gehennam. Dividit autem eum, quando spiritus quidem ejus revertitur ad Deum, qui dedit eum, anima autem cum corpore suo vadit in gehennam. Justus autem non dividitur, sed anima ejus vadit cum spiritu ad regna coelestia. Propter quod scriptum est: „benedicite[1]) spiritus et animae justorum Domino." Eorum autem qui dividuntur, et deponunt spiritum revertentem ad eum, qui dederat eum, et non habent postmodum in se partem aliquam, quae erat ex Deo, relinquitur iis pars eorum, quae erat ipsorum, id est, anima, quae cum corpore suo punietur[2]) a Domino veniente, cum infidelibus et hypocritis in tormentis. Vide ergo differentiam servorum, quos Dominus constituit super domum suam, quoniam quidam quidem quasi fideles et prudentes dispensatores, qui dederunt conservis cibum in tempore, super omnia bona patrisfamilias constituuntur, qui autem contraria iis egerunt, extra quod ceciderunt de gloria tanta, adhuc dividentur, et pars eorum cum hypocritis et infidelibus ponetur. Ibi erit fletus iis, qui male in hoc mundo ridentes fuerunt, dicente Scriptura: „Vae[3]) vobis, qui nunc ridetis, quoniam flebitis et plangetis." Consequenter autem propter requiem et resolutionem, qua requieverunt et resoluti sunt, rationabiliter erit iis dentium stridor. Quod

---

[1]) Dan. III, 86.

[2]) R. in textu: „puniretur," in notis tamen: „lege: punietur."

[3]) Luc. VI, 25. — Deest „vobis" in edd. M. et R.

nificat, quoniam qui puniuntur, cogitantes
oris, et propter hoc volentes viriliter eos
lsi tormentis insufferibilibus, dentibus stri-
licet dentibus, quibus manducaverunt acer-
e, et propterea patiuntur dentium dignum

e [1]) est regnum coelorum decem virgini-
cipientes lampades suas exierunt obviam
nsae. Quinque autem ex iis erant fatuae,
dentes," et reliqua. In omnibus, qui di-
n Dei, regnum coelorum assimilatur vir-
Et si quidem in iis sunt, qui recte et
ınt, et ideo juste assimilantur [2]) quinque
qui autem profitentur quidem fidem in Je-
ıtem praeparant se bonis operibus ad sa-
quinque assimilantur [4]) virginibus fatuis:
iliter dicimus sensus omnium, qui didice-
omodocunque verbum Domini receperunt,
sive veritate, quod [5]) virgines sunt virgini-
bum Dei, cui crediderunt, aut credere vo-
t enim verbum Dei, ut de sua munditia
mnibus, qui per suam doctrinam recesse-
b idolorum cultura, vel cultura elemento-
Dei, accesserunt autem per Jesum Chri-
culturam, quamvis non fuerint [6]) subsecuta
, neque ad beatitudinem praeparaverint se-
ut autem secundum verbum veritatis se-

XXV, 1. 2. — Edd. Merlini: In illo tem-
s discipulis suis parabolam hanc: simile etc.
Merlini: assimilatur.
R. in textu: „Jesu," R. tamen in notis:

Merlini: assimilatur.
notis: „Mss: quoniam."
Merlini: fuerunt.

quuntur se ipsas alterutrum virtutes, quae
Christus, ita ut qui unam habuerit, omnes
unam minus habuerit, nec unam habet, — C
a se ipso irrecessibilis est —; sic et
utrum se subsequuntur; et ubicunque
de sensibus secundum rectam Verbi doctrinam
et omnes sensus quasi fraudati a verbo sapi
antur. Sensus autem dico et eos, qui et[1])
intelliguntur, visio, auditio, odoratio, gusta
et eos, qui in Proverbiis appellantur divi
dicentibus: „sensum[2]) divinum invenies."
quoniam verbum Dei causa est, ut recte
usus, et non est possibile eum, cum sit in
quibusdam quidem sensibus operetur, et di
quae prudentiae suae sunt, in aliis autem
si unum de sensibus fecerit sapientem, ut
tur, necesse est ut et[3]) in aliis sensibus s
effundat. Propterea non est videre de q
in aliquo, quosdam quidem fatuos, quosd
dentes; sed necesse est, ut aut omnes qu
dentes, aut omnes fatui. Omnes isti s
suas accipiunt, id est, organa sua naturalia,
verbum Dei uti volentes, sive[4]) contra v
tamen accipiunt eas, quando recipiunt sp
clesiae Verbum Dei, et Filium Dei; et
mundo, et de erroribus deorum multoru
in[5]) obviam Salvatori, qui semper paratu
virgines eas, ut simul ingrediantur cum di
beatam sponsam ecclesiam. Sed quamdiu

---

[1]) Deest „et" in ed. R. [2]) Prov. I

[3]) Deest „et" in textu ed. R., R. ta
„Mss: ut et in aliis etc."

[4]) Edd. Merlini: sive et contra etc.

[5]) Deest „in" in ed. M. II.

[redacted]

ptum lucet [1]) lumen fidelium coram homini-
ntes opera eorum bona, glorificent patrem
in coelis est, hae et prudentes sunt, et ac-
sum nutrimentum luminis [2]) sui, quod sem-
ur actibus bonis, id est, verbum doctrinae, et
um suarum ab hoc verbo implentes a docto-
litoribus, qui illud venundant, quod satis sit
dante exitu, et remorante Verbo veniente ad
onem eorum, ut consummatae et extra mun-
festinent illuc. Quantis autem non fuit cura,
tionem Christianitatis tantam accipere verbi
quanta sufficeret iis durare usque ad finem,
circa susceptionem doctrinae, quae confortat
iorum actuum lumen illuminat: — quid autem
: sicut moralis sermo, quod oleum luminis
-? hae fatuae sunt, et acceperunt lampades
ridem accensas, sed ad tantum iter obviam
nso oleum non acceperunt. „Moram [3]) au-
faciente, dormitaverunt omnes virgines, et
" Ita sponso tardante, et non cito veniente
onsummationem vitae eorum, hinc patiuntur
i sensus, et quasi in nocte mundi agentes et
Dormierunt quidem, utputa, remissius ege-
i illo [4]) vitali; non tamen et lampades perdi-
que desperaverunt de conservatione olei illae

ledia [5]) autem nocte clamor factus est: ecce

—

th. V, 16.

M. I: „luminis sunt," ed. M. II: „luminis
l. in textu: „hominis sui," in notis tamen:
nis sunt. Sed legendum videtur *sui* pro *sunt*."

th. XXV, 5.

st „illo" in textu edd. M. et R., R. tamen in
etc."

th. XXV, 6—12.

quuntur se ipsas alterutrum virtutes, quae sunt substantia Christus, ita ut qui unam habuerit, omnes habeat, et qui unam minus habuerit, nec unam habeat. — Christus enim a se ipso irrecessibilis est —: sic et sensus omnes alterutrum se subsequuntur; et ubicunque minus fuerit unus de sensibus secundum rectam Verbi doctrinam, ibi omnes et omnes sensus quasi fraudati a verbo sapientiae infatuantur. Sensus autem dico et eos, qui et[1]) com[illegible] intelliguntur, visio, auditio, odoratio, gustatio, palp[illegible] et eos, qui in Proverbiis appellantur divini, h[illegible] dicentibus: „sensum[2]) divinum invenies." Iter[illegible] quoniam verbum Dei causa est, ut rectus fia[illegible] usus, et non est possibile eum, cum sit in sensi[illegible] quibusdam quidem sensibus operetur, et diligen[illegible] quae prudentiae suae sunt, in aliis autem negl[illegible] si unum de sensibus fecerit sapientem, ut virgo [illegible] tur, necesse est ut et[3]) in aliis sensibus sapien[illegible] effundat. Propterea non est videre de quinq[illegible] in aliquo, quosdam quidem fatuos, quosdam a[illegible] dentes; sed necesse est, ut aut omnes quinque [illegible] dentes, aut omnes fatui. Omnes isti sensus la[illegible] suas accipiunt, id est, organa sua naturalia, sive secun[illegible] verbum Dei uti volentes, sive[4]) contra volun[illegible] Dei tamen accipiunt eas, quando recipiunt sponsum ecclesiae Verbum Dei, et Filium Dei; et egrediuntur de mundo, et de erroribus deorum multorum, et veniunt in[5]) obviam Salvatori, qui semper paratus est venire ad virgines eas, ut simul ingrediantur cum dignis eorum ad beatam sponsam ecclesiam. Sed quamdiu quidem pos

---

[1]) Deest „et" in ed. R. [2]) Prov. II, 5.

[3]) Deest „et" in textu ed. R., R. tamen in notis: „Mss: ut et in aliis etc."

[4]) Edd. Merlini: sive et contra etc.

[5]) Deest „in" in ed. M. II.

[redacted]

receptum lucet [1]) lumen fidelium coram homini-
videntes opera eorum bona, glorificent patrem
qui in coelis est, hae et prudentes sunt, et ac-
oleum nutrimentum luminis [2]) sui, quod sem-
nditur actibus bonis, id est, verbum doctrinae, et
marum suarum ab hoc verbo implentes a docto-
traditoribus, qui illud venundant, quod satis sit
tardante exitu, et remorante Verbo veniente ad
nationem eorum, ut consummatae et extra mun-
tae festinent illuc. Quantis autem non fuit cura,
hoationem Christianitatis tantam accipere verbi
m, quanta sufficeret iis durare usque ad finem,
circa susceptionem doctrinae, quae confortat
bonorum actuum lumen illuminat: — quid autem
rtat sicut moralis sermo, quod oleum luminis
r —? hae fatuae sunt, et acceperunt lampades
quidem accensas, sed ad tantum iter obviam
sponso oleum non acceperunt. „Moram [3]) au-
so faciente, dormitaverunt omnes virgines, et
ant." Ita sponso tardante, et non cito veniente
d consummationem vitae eorum, hinc patiuntur
quasi sensus, et quasi in nocte mundi agentes et
ates. Dormierunt quidem, utputa, remissius ege-
ensu illo [4]) vitali; non tamen et lampades perdi-
neque desperaverunt de conservatione olei illae
ea.

„Media [5]) autem nocte clamor factus est: ecce

Matth. V, 16.

Ed. M. I: „luminis sunt," ed. M. II: „luminis
d. R. in textu: „hominis sui," in notis tamen:
uminis sunt. Sed legendum videtur *sui* pro *sunt*."

Matth. XXV, 5.

Deest „illo" in textu edd. M. et R., R. tamen in
Mss. etc."

Matth. XXV, 6—12.

sponsus venit, exsurgite obviam ei. Tunc surrexerunt virgines illae omnes, et composuerunt lampades suas. Fatuae autem prudentibus dixerunt: date nobis de oleo vestro, quia lampades nostrae exstinguuntur. Responderunt autem prudentes, dicentes: ne forte non sufficiat nobis et vobis, ite potius ad vendentes, et emite vobis. Abeuntibus autem illis emere, [1]) venit sponsus; et quae paratae erant, intraverunt cum eo ad nuptias, et clausa est janua. Novissime autem venerunt et reliquae virgines, dicentes: Domine, domine, aperi nobis. At ille respondens ait: Amen dico vobis, nescio vos." Media autem nocte, id est, in altitudine remissionis, et in medio tempore jam transacti luminis vespertini, et adhuc sperati diurni, factus est clamor omnes suscitare volentium, sicut existimo, angelorum, qui „omnes [2]) sunt ministratorii spiritus, qui mittuntur ad ministerium propter possessuros salutem," qui et solliciti fuerunt eos, qui sunt sensibiles, exire in [3]) obviam sponso, et dicunt intus clamantes in sensibus omnium dormientium: „ecce [4]) sponsus venit, surgite obviam ei." Et suggestionem quidem, oportere in [5]) obviam ire sponso Verbo, et ecclesiae immaculatae, omnes quidem audierunt, et surrexerunt, non autem omnes decentem imposuerunt lampadibus suis ornatum, sed quae audierunt prudentiam eas ornantem. Ita non in tempore opportuno fatuae dixerunt prudentibus: „date [6]) nobis de oleo vestro," quasi qui non sibi congregaverant ante prudentiam: ut intelligant, quoniam non omnium habentium oleum est etiam dare ex eo volentibus aliis, sed eorum tantummodo, qui ad hoc ipsum positi sunt ut venundent, et tribuant, et accipiant pretium olei venundati; cujus

---

[1]) Deest „emere" in ed. M. II. [2]) Hebr. I, 14.
[3]) Deest „in" in ed. M. II. [4]) Matth. XXV, 6
[5]) Deest „in" h. quoq. l. in ed. M. II.
[6]) Matth. XXV, 8.

t perseverantia, et instantia, et amor discendi,
a, et labor cupientium discere. „Date[1]) nobis
stro, quoniam lampades nostrae exstinguuntur."
atuae erant, tamen hoc intelligebant, quoniam
ie debebant obviam ire sponso, omnes lampa-
m illuminatas habentes. Videbant autem et
niam ex eo, quod minus habebant oleum ra-
jam propinquantibus tenebris, lampades ea-
it obscurandae. Sed sapientes transmittunt fa-
ei venditores, videntes quoniam non tantum
est, verbum doctrinae congregaverant, ut suf-
sis ad vitam, et illas docerent ornare lampa-
Et si consideraveris aliquem aliquando, quod[3])
quidem doctrinam verbi, quod sibi sufficiat
vendum, non tamen ut etiam doctor fieri pos-
hunc talem respondentem volentibus ab eo
iae sunt Dei, et dicentem: „ne[4]) forte non
bis et vobis:" sufficienter enim mihi ad bene
iabeo doctrinam, non tamen, ut et vobis pos-
nodare doctrinam. Et respondebunt volenti-
iscere: „ite[5]) magis ad venditores, et emite
est, ad doctores, et ab iis accipite. Et fatuae
lo oportebat, euntes ad doctrinam sibi emen-
int tempus introeundi cum sponso ad nuptias.
re eos, qui talia patiuntur, qui quando debu-
im discere, neglexerunt discere aliquid utile ex
is discere debuerunt. In ipso autem exitu vi-
lum disponunt discere, comprehenduntur a
ropterea non ingrediuntur cum verbo ad spon-

---

tth. XXV, 8.
solus in textu: „rationale," idem tamen in no-
rationabile."
in notis: „Mss: quoniam."
tth. XXV, 9. [5]) Ibid. XXV, 9.

sam ecclesiam, nec cum Christo ad eos, qui simul in requie sunt futuri, et in beatitudine regnaturi. Clauditur autem postea ostium adhuc fatuis virginibus oleum accepturis, quae et sine causa postea venient dicentes: „Domine,[1]) domine, aperi nobis." Itaque respondens sponsus dicit: „nescio vos." Itaque, quoniam parabola omnibus audientibus dicebatur, subjungit ad discipulos suos, dicens: „vigilate[2]) ergo, quia nescitis diem et horam." Ornantur[3]) autem lampades sensuum evangelicis usibus, atque rectis, ut sit quidem oculorum ornamentum rectus usus videndi, ut oculi videant quidem admirandum factorem, claudantur autem, ut ne videant iniquitatem. Auditus autem est ornamentum, quando quis auditionem quidem[4]) non suscipit vanam, sed obturat[5]) aures suas, ut non audiant judicium sanguinis, audit autem Jesum dicentem ad se: „adaperire,"[6]) ut tantum ad verba[7]) salutaria et necessaria praebeantur. Sic et de ornamento gustus quis dicere potest, et de odorationis et palpationis, secundum ea quae dicta sunt, quoniam qui male utuntur sensibus suis, eorum nullum est ornamentum aut in oculis, aut in auribus, aut in reliquis sensibus. Observandum est autem, quoniam scriptum est quidem, fatuas transmissas ad oleum comparandum, non tamen referuntur emisse, aut accepisse; sed hoc in silentio praetermisso, postea dictum, quoniam post hoc „veniunt[8]) et reliquae virgines dicentes: Domine, domine aperi nobis." Cum

---

[1]) Matth. XXV, 11. — 12. [2]) Ibid. XXV, 13.

[3]) M. et R. in textu: „Ornantes," R. tamen in notis: „Mss: „Ornantur autem etc."

[4]) Deest „quidem" in textu ed. R., idem tamen in notis: „Mss. etc."

[5]) R. in textu: „obdurat," in notis tamen: „forte *obturat aures* etc."

[6]) Marc. VII, 34. [7]) Edd. Merlini: verbi.

[8]) Matth. XXV, 11.

[redacted]

dicere: postea venerunt accepto oleo vel com-
convenienter siluit, ut ne habentibus oleum, vel
mo ornantibus lampades suas diceret: nescio [1])
." Nec enim scribitur, quia ornantes lampades
erunt. Tamen finis verbi est iste, ut in omni
praeparemus nos ad exitum, ut non demus som-
alis nostris, neque palpebris nostris dormitatio-
ia nescimus diem et horam exitus nostri.

„Homo [2]) quidam peregre proficiscens vocavit
uos, et tradidit iis bona sua," et reliqua. Et
quidem videamus, quare peregrinanti homini
ur Dominus noster, qui unus est Dominus no-
quo ait Apostolus: „nobis [3]) autem unus Do-
Jesus Christus, per quem omnia, et nos per
si tamen ab eo tantummodo dominemur, et ne-
mona dominum habeamus, neque aliquem do-
eorum, quos multos esse significans ipse Apo-
cit: „sicut [4]) enim sunt dii multi, et domini multi."
mum quaeramus de peregrinatione ipsius, maxime
egrinationi ejus videtur esse contrarium, quod
se discipulis suis promittit, dicens: „ubi [5]) fue-
vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in
orum." Item illud: „ecce [6]) ego vobiscum sum
diebus, usque ad consummationem saeculi." Et
ptista dicit de eo, ubique eum esse demonstrans,
) medio autem vestrum stat, quem vos nescitis;
qui post me venit;" propterea dicet aliquis: si in
tiam nescientium se stat; si ubicunque duo vel

Matth. XXV, 12. coll. pag. 358. not. 1.
Matth. XXV, 14. — Edd. Merlini: In illo tem-
it Jesus discipulis suis parabolam hanc: homo etc.
Cor. VIII, 6. [4]) Ibid. VIII, 5. [5]) Matth. XVIII, 20.
Matth. XXVIII, 20. — R. in notis: „Mss: omni-
us vitae, usque etc."
Ev. Joann. I, 26. 27.

tres congregati fuerint in nomine ejus, inter eos habe[illegible]; si per omnes dies vitae discipulorum cum iis est usque ad consummationem saeculi: quomodo in ista parabola proponitur[1]) peregrinans? Tractantes autem assumere debemus et illud, quod Paulus ait de se: „ego[2]) autem absens corpore, praesens autem spiritu, jam judicavi ut praesens, congregatis vobis et meo spiritu, cum virtute Domini Jesu eum, qui talis est, tradere Satanae in interitum carnis, ut spiritus ejus salvus sit in die Domini nostri Jesu Christi.“ Si enim virtus Jesu congregatur cum iis, qui congregantur in nomine ejus, non peregrinatur a suis, sed semper praesto est iis. Quod si semper omnibus eis est praesens, quomodo introducunt eum parabolae ipse peregrinantem? Vide, si possumus solvere hoc modo quod quaeritur. Qui enim dicit discipulis suis: „ecce[3]) ego vobiscum sum usque ad consummationem saeculi;“ et item: „ubi[4]) fuerint duo vel tres congregati in nomine meo, et ego sum in medio eorum,“ et caetera; et qui in medio etiam nescientium se consistit, Unigenitus Dei est, Deus Verbum, et sapientia, et justitia, et veritas, qui non est corporeo ambitu circumclusus. Secundum hanc divinitatis suae naturam non peregrinatur, sed peregrinatur secundum dispensationem corporis quod suscepit. Secundum quod et turbatus est, et tristis factus est, dicens: „nunc[5]) anima mea turbatur;“ et iterum: „tristis[6]) est anima mea usque ad mortem.“ Haec autem dicentes non solvimus suscepti corporis hominem, cum sit scriptum apud Joannem: „omnis[7]) spiritus qui solvit Jesum non est ex Deo:“ sed unicuique substantiae proprietatem

[1]) R. in notis: „Mss: ponitur peregrinans? Tradentes autem etc.“

[2]) I Cor. V, 3—5.
[3]) Matth. XXVIII, 20.
[4]) Matth. XVIII, 20.
[5]) Ev. Joann. XII, 27.
[6]) Matth. XXVI, 38.
[7]) I Joann. IV, 3.

[redacted]

...tus. Si enim omnis homo fidelis „qui [1]) conjun-
...Domino, unus spiritus est:“ quanto magis homo ille,
secundum dispensationem carnis Christus suscepit,
...st solvendus ab eo, nec alter est dicendus ab eo?
...le quomodo ait: „sicut [2]) homo peregre futurus:“
...am non erat homo, sed sicut homo, et quasi homo
...inabitur, qui erat ubique secundum divinitatis na-
...a. Simul considera, quoniam non videtur redditio
... ita conscripta: *sicut homo peregrinans, sic et*
..., aut ita: *sic* [3]) *et ego*, aut ita: *sic et Filius ho-*
...is quoniam ipse est qui in parabola proponitur pe-
...ans quasi homo. Nec enim est homo, qui est ubi-
... duo vel tres in nomine ejus fuerint congregati;
... homo nobiscum est omnibus diebus usque ad con-
...tionem saeculi. Nec congregatis ubique fidelibus
... est praesens, sed virtus divina quae erat in Jesu.
... etiam talia dicere de hoc loco: nihil contra-
...est, [4]) eum ipsum Jesum secundum quendam qui-
...intellectum esse ubique, secundum alium autem pe-
...ari. Si enim nos „dum [5]) sumus in corpore, pere-
...ur a Domino:“ — per fidem enim ambulamus,
per speciem —: in omnibus qui sunt in corpore, et
...rinantur a Domino, peregrinatur ab iis et Dominus
fidem ambulantibus, non per speciem. Si autem pe-
...nantes a corpore cum Domino fuerimus, tunc [6]) et
erit nobiscum et pro eo quod per fidem ambulavi-
...ut et per speciem postea ambulemus. Speciem au-
dicimus Verbi, et sapientiae, et veritatis, et justitiae,
...cis, et omnium quidquid est Unigenitus Deus. Spe-

---

1) I Cor. VI, 17. 2) Matth. XXV, 14.

3) Desunt verba „sic et ego“ in textu edd. M. et R., ...men in notis: „Mss. etc.“

4) Deest „est“ in ed. R. 5) II Cor. V, 6.

6) M. et R. in textu: „et ipse tunc erit,“ R. tamen ...otis: „Mss: tunc et ipse erit etc.“

ciem autem Verbi, et speciem sapientiae intelliges, cum intellexeris quod ait Apostolus: filii[1]) mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis." Formatum enim Christum intelligens in aliquo, videbis consequenter secundum formationem hujusmodi etiam speciem Christi. Iste ergo, qui quasi homo peregre est profectus, vocavit servos suos, et tradidit iis probatam pecuniam suam in eloquiis castis: quoniam „eloquia[2]) ejus eloquia casta, argentum ignitum, probabile, purgatum septies."

66. „Et[3]) uni dedit quinque talenta, alii autem duo, alii vero unum; unicuique autem secundum propriam virtutem; et profectus est statim. Abiit autem qui quinque talenta acceperat, et operatus est in iis, et lucratus est alia quinque talenta. Similiter qui duo [illegible] accepit, lucratus est in iis alia[4]) duo. Qui autem unum acceperat, abiens fodit in terram, et abscondit pecuniam domini sui." Ergo si quando videris eorum, qui [illegible] acceperunt a Christo dispensationem eloquiorum Dei, alios quidem habere amplius, et divinius, et abundantius, alios autem minus, et ut ita dicam, neque in dimidio intelligentes eorum negotia, comparatione eorum, qui multo sunt meliores, alios autem adhuc minus habere: videbis differentias eorum, qui eloquia Dei susceperunt a Christo: quoniam alia fuit virtus eorum, quibus data sunt quinque talenta, alia quibus duo, alia quibus unum, et alter alterius non capiebat mensuram. Et qui accepit talentum unum, accepit quidem datum non contemtibile: multum est enim et unum talentum talis domini. Tamen tres sunt proprii servi ejus, qui peregre profectus est quasi homo, sicut et tria genera sunt eorum, qui fructum faciunt. Quorum quidam quidem faciunt centum, quidam autem sexaginta, quidam vero triginta. Sed ibi etiam ille,

---

1) Gal. IV, 19. 2) Psalm. XII, 6. (XI, 7.)
3) Matth. XXV, 15—19. 4) Ed. Ruaei: duo alia.

iginta fecit, salvatur; hic autem sermo arguit eum, num acceperat talentum, et abscondit in terram. vero, qui quinque acceperunt [1]) talenta, si possunt igi perfectiores, qui diviniorem et subliniorem acerunt sensum Scripturae; qui autem [2]) duo acceperunt, r literam quidem, paulo autem superius adscenderunt, ad magnitudinem illam adscendere potuerunt; tertii , qui nihil super literam, quam acceperunt in pri-Est ergo et de numeris omnino in his, quae loqui-dignus sermo tali nostro Domino Salvatore. Dico de quinque, et duobus, et uno. Nos autem mo-t talia minus explicare potentes existimamus, ne qui[3]) omnia quidem sensibilia Scripturarum pos-ducere ad sensus diviniores, — quos Salomon di-ppellat, et quos dicit Jeremias sensus cordis, et Hebraeos [4]) dicuntur a Paulo sensus exercitati tionem [5]) boni quoque et mali —, hi sint qui ex-que talenta alia quinque sunt lucrati, operantes per doctrinam exercitantes se ipsos, et ad ma-scientiam erigentes. Conversati enim salutariter, se docentes, operati sunt et lucrati sunt alia ; quia nemo facile additamentum accipit [6]) virtu-rius, nisi ejus quam habet: utputa, sapiens in sa-a crescit, fidelis in fide. Aut ita: alia acquisivit

---

[1]) Edd. Merlini: „acceperat;" ed. R. in textu: „ac-rant," in notis tamen: „Mss: acceperunt."

[2]) M. et R. in textu: „duo autem," R. tamen in no-Mss: autem duo."

[3]) R. solus in textu: „quia," in notis tamen: „Mss: tc."   [4]) Hebr. V, 14.

[5]) Edd. Merlini: „discretionem boni quoque: et hi etc.;" ed. R. in textu: „discretionem. Boni quoque sunt etc.," in notis tamen: „Mss: discretionem boni ue et mali, hi sunt etc."

[6]) M. et R. in textu: „accepit," R. tamen in notis: accipit."

quinque: quoniam unusquisque quod ipse scit, hoc docet alterum, et quanta ipse scit, tanta alterum docet, non amplius. Propterea quidquid habuerit quis in se, hoc alterum docendo acquirit in altero, faciens eum habere quod habet et[1]) ipse. Propterea quinque habuit, et non amplius acquisisse dicitur, nisi quinque, quae habuit. Et qui duo, non amplius nisi duo, quae habuit. Si autem debemus et de duobus talentis dicere, et de illis dicemus,[2]) quoniam qui non permanserunt in litera, sed quaerentes adscendere sensu suo super eam, non autem patientes pervenire super ordinem praedictorum duorum, hi sunt qui ab eo, qui cognoscebat virtutem eorum, acceperunt talenta duo, corporalem doctrinam edocti. Duo enim videtur carnalis numerus esse; et super haec lucrati sunt duo, id est, corporalem eruditionem,[3]) et aliam paulo ei sublimiorem. Erat autem aliquis servorum minorem colligens sibi virtutem, propter quam quasi minus potenti unum talentum paterfamilias dedit; quod sciens servus habens aliquam terram fodit, et in altitudine[4]) posuit ejus, cum debuisset sursum et in medium id mittere. Quoniam autem proprii servi tres referuntur illius patrisfamilias esse, quaero si possunt, postquam crediderunt et servi facti sunt ejus, quasi potentes negotiari. Postea acceperunt a patrefamilias pecuniam ejus, ut quidam quidem et[5]) operatus sit et lucratus, alius autem

---

1) Deest „et" in textu edd. M. et R.; R. tamen in notis: „Mss: et ipse."

2) M. et R. in textu: „dicimus," R. tamen in notis: „Mss: dicemus."

3) Edd. Merlini: editionem.

4) Ed. M. II: „altitudines imposuit ejus," ed. M. I, item ed. R. in textu: „altitudines posuit ejus;" ed. R. in notis: „Mss: altitudine ejus posuit."

5) Deest „et" in textu edd. M. et R., R. tamen in notis: „Mss. etc."

s, alius vero prae timore non satis fidelis, domini fodit et abscondit pecuniam. Et apparet, in ipsa ione [1]) per quam loquitur, quoniam timuit quidem num habens Dei timorem, sicut alter zelum Dei, utem secundum scientiam timens, abscondit talentum in terra. Tales sunt autem qui neque movent, discutiunt quae dicuntur, neque se ipsos ad prodias animas tradunt, sed latere volunt quae accepeet crediti [2]) sunt. Si quando ergo videris aliquem, tutem quidem aliquam acquisivit et habet dicendi, nas quantumcunque prodificantem, et hanc virtuculat, ut tantummodo tradat verbum nudum, quod [3]) est et accepit, et depositum ejus domino suo, in obscuro, multis ignotus etiam magna peccata bus, et non se profert in bono, quod a Deo acquamvis habeat quandam religionem conversationis superabilem multis: non dubites dicere eum talem ui unum talentum accepit, et abscondit id in terra. Cum propter illud, quod scriptum est, eum talem n tenebras exteriores, displicet tibi quod dicitur, si ra, quod non docuit quis, judicatur, quasi qui bi virtute ad prodificationem animarum non est recordare Apostolicum dictum quod ait: „vae [4]) enim est, si non evangelizavero.“ Non enim censet [5]) se er aliam quamcunque conversationem suam vitupem, sed propter hoc solum, si non praedicaverit elium, vae sibi confitetur futurum. Manifeste enim

---

1) R. in notis: „Mss: defossione.“
2) R. absque causa in notis: „legendum videtur: *et a sunt.*“
3) R. sine jure in notis: „legendum videtur: *quod um est.*“
4) I Cor. IX, 16.
5) Desunt verba: „censet se“ in ed. M. I. itemq. R.

apparet, quoniam ille speravit audire: „serve[1]) male et piger," et caetera, nisi evangelizasset, quamvis alia vitae ejus recta fuissent. Haec enim et his similia debent in mente habere maxime, qui mittunt manum suam, id est, actum ad aratrum docendi doctrinam Christi, ut cognoscentes quibus est vae, non propter aliud, nisi quia non docent, repositum, non convertantur retro, postquam semel miserint manum suam ad aratrum arantem[2]) animas hominum, ut post hoc et semina suscipiant verbi. Iste autem, qui sicut homo peregre[3]) profectus vocavit servos suos, et tradidit iis bona sua, post multum temporis venit, postquam dimisit aptos ad negotiandum animarum salutem; et ideo forsitan non facile invenitur quis ex iis, qui apti fuerint ad hujusmodi opus, ut cito transeat de hac vita: sicut est manifestum ex eo, quod et Apostoli senuerunt, ex quibus Dominus[4]) dicit ad Petrum: „cum[5]) senueris, extendes manum tuam," et caetera. De Paulo autem dictum est ad Philemonem: „nunc[6]) autem ut Paulus senex," cum esset adolescentulus, quando Stephanus pro Christi testimonio lapidabatur, et ipse vestimenta servabat interficientium eum. Hoc autem diximus propterea, quod dicit: „post[7]) multum temporis venit dominus servorum illorum." Et observa in hoc loco, quoniam non servi[8]) ad dominum vadunt, ut judicentur et digna actibus suis recipiant, sed dominus venit ad eos, cum fuerit impletum quod dictum est, quoniam venit tempus. Veniens autem ponet rationem cum iis de omni-

---

[1]) Matth. XXV, 26. [2]) Ed. M. II: arantes.

[3]) R. in notis: „Mss: peregre futurus."

[4]) Deest „Dominus" in ed. M. I. itemq. in ed. R.

[5]) Ev. Joann. XXI, 18. [6]) Philem. vers. 9.

[7]) Matth. XXV, 19.

[8]) Deest „servi" in textu edd. M. et R., R. tamen in notis: „Mss. etc."

[redacted]

quaecumque egerunt, compensans lucra bonorum
n, et dispendia peccatorum, ut ponens rationem,
pariter universa discutiens, unoquoque sicut oportet
Debemus ergo, quasi qui peccando damnum fe-
s,[1]) bona autem operantes[2]) lucremur, sic omni
a corda nostra servare, ut cum venerit Dominus
et posuerit rationem nobiscum, non inveniamur,
o otioso sermone, damnum fecisse.
. „Et[3]) accedens qui quinque talenta acceperat,
alia quinque, dicens: domine, quinque talenta mihi
, ecce alia quinque superlucratus sum. Ait[4]) ei
us ejus: euge, serve bone et fidelis! Quia super
fuisti fidelis, supra multa te constituam: intra in
m domini tui. Accedens autem et qui duo talenta
rat, ait: domine, duo talenta mihi dedisti, ecce alia
cratus sum. Ait illi dominus ejus: euge, serve bone
is! Quia super pauca fuisti fidelis, supra multa te
uam: intra in gaudium domini tui.“ Ita accessit
, quasi qui habuit fiduciam eo quod operatus fue-
lucratus. Nam fiducia ipsa fecit eum audere, ut
minum primus accederet, et audacter faceret sermo-
dicens: „domine,[5]) quinque talenta mihi dedisti,
lia quinque talenta lucratus sum super ea.“ Ad
dominus dixit vocem omnibus nobis optabilem, cum
it rationem etiam nobiscum Dominus noster, di-
euge,[6]) serve bone et fidelis!“ contrariam ei voci,
dixit ad tertium: „serve male et piger!“ Quis non
exhortationem accipiens ex ista scriptura, ut audiat
mino suo: „fidelis?“ Quod simile esse existimo ei,
dictum est de Abraham, quoniam „credidit[7]) Abra-

Ed. M. I. itemq. ed. Ruaei: fecimus.
R. in notis: „Mss: operando.“
Matth. XXV, 20—23. [4]) Ed. M. II: At ei etc.
Matth. XXV, 20.
Matth. XXV, 21. — 26. [7]) Gen. XV, 6.

ham Deo, et reputatum est ei ad justitiam,"[1]) sicut et ei, qui audivit a domino suo: „serve fidelis!" Sine dubio fides ejus ad justitiam reputata est ei, ut reputata est ad justitiam fides ipsius, qui in modico fuit fidelis. Modica autem sunt omnia vitae istius, ut omne resurrectionis mysterium ei credatur et[2]) administratio supernorum honorum. Videamus autem et quo ingreditur servus iste bonus et fidelis, qui in modico vitae istius fuit fidelis. „Intra,[3]) inquit, in gaudium domini tui." Omnia enim delectabilia, et omnia gaudia: quando qui hic flent, ridebunt, et qui laudabiliter lugent, consolationem accipient dignam. Quod autem dicit vel in eo, qui quinque talenta acceperat, vel in isto, qui duo: „accedens,"[4]) intellige mihi accessum et transitum de hoc mundo ad illum; et vide, quoniam non aliam vocem dominus protulit ad secundum, nisi quam protulit ad priorem, dicens: „euge,[5]) serve bone et fidelis! super modica fidelis fuisti, super magna te constituam." Quaero quoniam eadem dicta sunt ambobus, ne forte et qui minorem habuit virtutem, et totam illam quam habuit, secundum quod oportebat, exercuit, nihil minus habiturus sit apud Deum, quam ille qui fuit in majore virtute, ut impleatur in iis quod dictum est: „qui[6]) multum, non abundavit, et qui modicum, non minoravit." Tale aliquid ostenditur et circa mandatum dilectionis ad Deum, vel ad proximum, dicens ita: „diliges[7]) Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota mente[8]) tua." Sine dubio enim, cum ex toto corde suo quis di-

---

[1]) M. et R. in textu: „justitiam, sicut et ei — fidelis. Sine dubio etc.," R. tamen in notis: „Mss: justitiam. Sic et ei — fidelis, sine dubio etc."

[2]) Ed. M. II: ut. [3]) Matth. XXV, 21. 23.

[4]) Ibid. XXV, 20. 22. [5]) Ibid. XXV, 21. 23.

[6]) Exod. XVI, 18. [7]) Matth. XXII, 37.

[8]) R. in notis: „Mss: virtute tua." Cfr. p. 369. not. 1.

[redacted]

Deum, et ex tota anima sua, et ex tota virtute [1]) alem dilectionis habet mercedem, qualem ille qui habuit cor, vel qui eminentiorem habet animam, ui majorem accepit virtutem. Hoc enim solum tur, ut quidquid habuerit homo ex Deo, toto eo ad gloriam Dei.

8. „Accedens [2]) autem et qui unum talentum accesit: domine, scio quia homo durus es, et metis ubi minasti, et congregas ubi non sparsisti; et timens et abscondi talentum tuum in terra: ecce habes Respondens autem dominus ejus dixit ei: male piger, sciebas, quia meto ubi non seminavi, et ubi non sparsi. Oportuit ergo te committere meam nummulariis, ut veniens recepissem eam usuris.“ Videtur mihi iste, qui unum talentum accepisse inter credentes quidem, non autem et fiducagentes in fide, sed latere volentes, et omnia fa- ut non cognoscantur quasi Christiani. Forsitan et alii mores [3]) eorum non satis erant culpabiles, accepertunt custodiunt quidem, non autem et adneque negotiantur, neque fiducialiter agunt in eo: verbum in iis non profecit ad majus, neque acquisivit. Adhuc videntur mihi, qui hujusmodi timorem Dei habere, et sapere de eo quasi aliquo ro, et duro, et implacabili. Sic enim verba ipsa cant respondentis, et dicentis: „sciebam [4]) quia du-s:“ et quia [5]) sciebat, eum metere ubi non seminat congregare ubi non sparsit. Propter quod responei dominus ejus, et arguens eum quasi malum ser-

[1]) M. et R. h. l., cfr. p. 368. not. 8., *virtute sua*.
[2]) Matth. XXV, 24—27.
[3]) R. in notis: „Mss: minores.“ [4]) Matth. XXV, 24.
[5]) M. et R. in textu: „et quasi qui,“ R. tamen in : „Mss: et quia.“

vum et pigrum, non quidem confessus est se esse hominem durum, sicut ille arbitrabatur, caeteris autem sermonibus ejus consensit dicens: „et sciebas,[1]) quia meto non seminavi, et congrego ubi non sparsi." Quomodo autem intelligamus, quod vere Dominus noster metit ubi non seminavit, et congregat ubi non sparsit? Mihi videtur in loco isto, quoniam justus seminat in spiritu, ex quo[2]) et metet vitam aeternam. Omnia autem quae ab altero, id est, a justo viro seminantur, et[3]) metuntur ad vitam aeternam, metit Deus; Dei enim est possessio justus, qui metit ubi non ipse seminavit, sed ille justus. Consequenter et illud dicemus, quoniam justus dispersit, dedit pauperibus. Dominus autem in suo colligit universa quantacunque justus dispersit, et dedit pauperibus. Metens autem quae non seminavit, et congregans quae[4]) non sparsit, sibi computat et sibi arbitratur esse collata quaecunque pauperibus fidelibus fuerint seminata, atque dicens ad eos qui bene proximis suis fecerunt: „venite[5]) benedicti Patris mei, haereditate regnum quod vobis paratum est. Esurivi enim, et dedistis mihi manducare, et caetera. Et quia vult metere ubi non seminavit, et congregare ubi non sparsit, cum non invenerit, dicet ad eos qui non praebuerunt ei metere et congregare: „discedite[6]) a me, maledicti, in ignem aeternum, quem praeparavit Pater meus diabolo, et angelis ejus. Esurivi enim, et non dedistis mihi manducare," et caetera. Nam et non „durus"[7]) est, secundum quod ait Matthaeus, et „austerus," secundum quod ait Lucas. Sed his, qui misericor-

---

[1]) Matth. XXV, 26. [2]) Galat. VI, 8.

[3]) R. in notis: „Mss: et metuntur, ad vitam aeternam metit Deus: Deus enim est possessio justi, qui et

[4]) R. in notis: „Mss: ubi non sparsit."

[5]) Matth. XXV, 34. 35. [6]) Matth. XXV, 41.

[7]) Matth. XXV, 24. — Luc. XIX, 21.

tuntur ad negligentiam suam, non ad con-
suam,[2]) sicut ait Apostolus: „vide[3]) boni-
severitatem," in eos quidem qui ceciderunt,
n te autem bonitatem, si permanseris in bo-
enim bonum judicat Deum, credens indul-
pere si fuerit conversus ad eum, illi bonus
i autem existimat eum sic bonum, ut non
:catis peccantium, illi non est bonus Deus,
zelans est enim super peccata hominum
m se. Tamen quasi Christo metente, quae
imus, et congregante quae non sparsimus,
ı spiritu, et spargamus pauperibus, et talen-
n abscondamus in terra. Nec enim est[4])
nodi timor, nec liberat nos talis timor ab
tenebris illis, cum fuerimus damnati quasi
pigri: mali quidem, quia non sumus usi
pecunia Dominicorum verborum, cum qui-
us negotiari et discutere Christianitatis elo-
quirere bonitatis Dei altiora mysteria; pigri
non fuimus operati cum eloquiis Dei salu-
stram, vel aliorum, cum deberemus mittere
omini nostri, id est, eloquia auditoribus num-
i omnia tentant, et probant, ut bonum qui-
et verum teneant, reprobum autem et falsum
cum venerit Dominus, eloquia illa, quae com-
, cum usuris recipiat, et cum additamentis
acceperunt a nobis. Omnis enim pecunia,
: verbum quod habet in se formam Dei re-
ıaginem Verbi ejus, legitimum est. Nummu-
iris jubet credere verbum, qui possunt ejus

Ruaei: conversationem.
M. II: sui. [3]) Rom. XI, 22.
t „est" in textu ed. R., R. tamen in notis:

reddere usuras. Reddit autem usuras verbi, qui iterum[1]) festinat salvare cum eo, sicut ipse salvatus est: sicut Andreas, [2]) Petrus, Philippus, Nathanael, Matthaeus publicanus. Et hoc est quod dicit Apostolus: „quae[3]) audisti a me per multos testes, haec commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt et alios docere.“ Similiter et Dominus dicit: „nemo[4]) accendit lucernam, et ponit eam sub modio, sed super candelabrum, ut introeuntes videant lumen.“

69. „Tollite[5]) ab eo itaque talentum, et detur ei qui habet decem talenta.“ Vides quia tollitur talentum a malo servo et pigro, et datur ei qui habet decem talenta. Quomodo autem tollitur ab aliquo, quod datum fuerat ei, et alteri datur bene agenti, ut habeat etiam haec super illa quae acquisivit, non satis facile est explicare; tamen possibile est: quoniam qui idoneum facit in aliquo sensum in dogmatibus veritatis, potest sua divinitate Deus, auferens sufficientiam ab eo, qui pigrius ea est usus, dare ei qui eam multiplicavit: „omni[6]) enim habenti dabitur, et abundabit; ab eo autem, qui non habet, et quod habet auferetur ab eo.“ Utputa, fidem habenti quae est ex nobis, dabitur gratia fidei quae est per spiritum fidei, et abundabit; et quidquid habuerit quis ex naturali creatione, cum exercuerit illud,[7]) accipit id[8]) ipsum et ex gratia Dei, ut abundet et firmior sit in eo ipso quod habet. Non enim de sapientia sola, sed de omni virtute intelligendum est nobis quod ait Salomon: „et[9]) si fuerit

---

[1]) R. in notis: „Mss: alterum.“

[2]) R. in notis: „Mss: sicut Andreas Petrum, Philippus Nathanaël, etc.“

[3]) II Tim. II, 2. [4]) Luc. VIII, 16.

[5]) Matth. XXV, 28. [6]) Ibid. XXV, 29.

[7]) Ed. M. I. itemq. ed. Ruaei: eum.

[8]) R. in textu: „ad ipsum,“ in notis tamen: „Mss: id ipsum.“ [9]) Sap. Sal. IX, 6.

[redacted]

is perfectus inter filios hominum, si abfuerit ab illo
tia tua, in nihilum reputabitur." Sic et qui per-
fuerit in castitate, aut in justitia, aut in virtute,[1])
etate, non fuerit autem ei aut castitas, aut justitia,
rtus, aut pietas, quae venit ex gratia Dei, in nihi-
eputatur hujusmodi homo. Propterea si volumus,
tur nobis virtus perfectior, et abundet in nobis, quod
tum est inter homines per diligentiam omnimodo
imus; et postquam acquisierimus, quasi intelligentes
ia in nihilum haec reputantur sine gratia Dei, hu-
mus[2]) nosmetipsos sub manu valida Dei, et oremus
[3]) ira et disceptatione levantes puras manus," ut
tia bonorum, quae sunt in nobis, perfectio detur ex
et faciat nos perfectos, et acceptabiles Deo quasi
Dei. Iste autem, qui unum acceperat talentum, et
derat ipsum in terra, non solum quasi malus et
arguitur, sed quasi inutilis mittitur in tenebras ex-
s, ubi nulla illuminatio est, forsitan nec corporalis,
t respectio Dei illic, sed quasi indigni speculatione
qui talia peccaverunt, condemnantur in his, quae
res tenebrae appellantur: forsitan donec intellexe-
) ut convertantur et digni efficiantur exire ab iis.
m et propter aliam causam, quam nos ignoramus:
m legimus aliquem, qui fuit ante nos, exponentem
ebris abyssi, et dicentem, quoniam abyssus est ex-
ndum foris, et tenebrae. Consideremus ergo, si
vera esse expositio ejus, ut exteriores tenebras il-
telligamus, ut quidam quasi indigni toto mundo in
m illam, quam ille exposuit, foras ejiciantur, in qua

---

[1]) M. et R. in textu: „in veritate," R. tamen in no-
tis: in virtute." Cfr. seqq.
[2]) I Petr. V, 6. [3]) I Tim. II, 8.
[4]) R. solus in textu: „intellexerunt," in notis tamen:
intellexerint."

sunt tenebrae nemine eas illuminante, cum sint extra totum mundum.

70. „Cum[1]) venerit Filius hominis in gloria sua, et omnes angeli cum eo, tunc sedebit super sedem gloriae suae, et congregabuntur ante eum omnes gentes," et caetera. Indiscussus quidem sermo videtur esse manifestus, quasi exhortans homines ad dandum et largiendum, et avertens ab omni inhumanitate et parcitate. Videamus tamen quid quaerere oportet in eo, propter eos qui nihil arbitrantur aliud in eo nisi exhortationem humanitatis. Certe secundum et gloriosum Christi adventum fore credit omnis ecclesia, quando et Filius Dei, qui assumtus est in gloria, sic cum gloria huc revertetur in specie sua et pulchritudine sua, ut corpus ejus sit quale fuit cum transformatus fuisset in monte coram tribus discipulis coadscendentibus ei, ut jam non tribus, nec aliis paucis, sed universis gentibus congregatis ante eum appareat, et sedeat[2]) super sedem gloriae suae; et tunc segregabit malos a bonis. Utrum autem segregabuntur[3]) gentes omnes ab omnibus qui in omnibus generationibus fuerint, an[4]) illae tantum quae in consummatione fuerint derelictae, aut[5]) illae tantum quae crediderunt in Deum per Christum, et ipsae utrum omnes, an non omnes, non satis est manifestum. Tamen quibusdam videtur de differentia earum, quae crediderunt, haec esse dicta. Quantum ergo ad simplicem textum, nec qui a dextris consistunt alia causa laudantur, et in praeparatum regnum vocantur, nisi propter solam humanitatem; nec qui sunt a sinistris alia

---

1) Matth. XXV, 31. 32. — Edd. Merlini: In illo tempore dixit Jesus discipulis suis: cum venerit etc.

2) R. in notis: „Mss: et sedebit."

3) Desunt verba: „segregabuntur gentes," in ed. M. I. itemq. in ed. R.

4) Ed. M. I. itemq. ed. Ruaei: aut.

5) Ed. M. II: an.

..a confunduntur, et deputantur in ignem, nisi propter humanitatem. Quid ergo? Si isti, qui humani fuerunt, ..a virtutes caeteras negligentes fuerunt, consequentur .. haec promissa? aut illi, qui non fuerunt humani, si .. impleverunt virtutes, maledicti erunt omnino, et in .. sunt condemnandi, et hoc cum ipso diabolo? Vi.. ergo quia necessariam habet sapientiam sermo. Item ..andum est, utrum in loco futurus est Salvatoris ad..us in gloria,[1]) an alteram expositionem debemus ex..re. Quis enim erit locus ille, ut capiat in uno ad..m, et omnes angelos venientes cum Christo, et omnes .. illic congregatas? Et de sede gloriae ejus quid est ..? Putas corporale aliquod subsellium erit? an[2]) .. hoc opus habet interpretationem[3]) subtiliorem? ..erea qui vult omnia rationabiliter intelligere, mul.. sapientiam inveniet et in istis. Et periculosum qui..est de hujusmodi rebus exponere, sed ne propter ..ctus difficultatem plenius[4]) tacentes derelinquamus qui moventur in istis ad fluctuandum, pauca de mul.. secundum quod possibile est, exponamus. Existimo quoniam erit tempus adventus Christi, quando tanta ..festatio futura est Christi et divinitatis ejus,[5]) ut non .. nullus justorum, sed nec aliquis peccatorum igno.. Christum secundum quod est, quando et peccatores ..oscent in conspectu suo sua delicta, et justi mani.. videbunt semina justitiae suae, ad qualem eos per..rint finem. Et hoc est quod dixit: „congregabun..[6]) ante eum omnes gentes.“ Si enim modo quando

---

1) M. et R. in textu: „gloriam,“ R. tamen in notis: ..: gloria.“

2) R. in notis: „Mss: aut.“

3) Ed. M. II. itemq. ed. R: interpretatione subtiliore.

4) Ed. M. II: plenioris tacentes, derelinquamus etc.

5) Deest „ejus“ in edd. Merl. 6) Matth. XXV, 32.

nec omnes cognoscunt Christum secundum quod est, nec ipsi, qui videntur cognoscere, palam eum cognoscunt, sed in fide tantum intrant homines in conspectum ejus, quando agnitionem ejus accipiunt per fidem, sicut scriptum est: „intrate [1]) in conspectu ejus in exsultatione," quanto magis recte dicuntur omnes gentes ante eum congregandae et constituendae, quando palam omnibus tam bonis quam malis, tam fidelibus quam infidelibus fuerit factus manifestus, ante oculos mentis eorum jam non fidei aut diligentiae alicujus inquisitione repertus, sed ipsius divinitatis suae manifestatione prolatus? [2]) Non in aliquo quidem loco apparebit Filius Dei, cum venerit in gloria sua, in altero autem non apparebit, sed sicut ipse secundum comparationem fulguris exeuntis adventum suum voluit demonstrare, dicens: „si [3]) dixerint vobis: ecce in deserto! nolite exire: ecce in domo! nolite credere. Sicut enim fulgur egreditur ab oriente, et apparet usque ad occidentem, sic erit adventus Filii hominis." Sicut ergo [4]) fulgur [5]) egrediens ab oriente, propterea [6]) quod omnia implet, apparet usque ad occidentem: sic cum venerit Christus in gloria sua, propterea [7]) quod ubique futurus est, et ipse in conspectu omnium erit ubique, et omnes ubique erunt in conspectu ipsius, et sic constituentur ante sedem gloriae ejus, hoc est, ante regnum ejus et potestatem dominationis ipsius. Sedes autem ejus aut certe quidam perfectiores sanctorum dicuntur, de quibus scriptum

---

[1]) Psalm. C, 2. (XCIX.) [2]) Edd. Merl.: praelatus.

[3]) Matth. XXIV, 26. 27.

[4]) M. et R. in textu: „enim," R. tamen in notis: „Mss: ergo."

[5]) Ed. M. I: fulgor.

[6]) M. et R. in textu: „et propterea quod," R. tamen in notis: „Mss: propter quod."

[7]) M. et R. in textu: „proptereaque," R. tamen in notis: „Mss: propter quod."

[redacted]

oniam [1]) illic sederunt sedes in judicio:" aut a virtutes angelicae, de quibus dicitur: „sive [2]) ive dominationes." Ergo rex saeculorum Deus , qui et [3]) in forma factus est hominis, sedebit ujusmodi sedem gloriae suae; et congregabuntur omnes gentes jam non dispersae in dogmatibus : multis de eo: et sic erunt ante eum, ut non lo- audiamus omnes gentes fieri ante eum, sicut nec audimus justos ea dicturos, quae sunt dicturi. u ergo confusi sunt iniqui, nec se cognoscentes, istum, sed in erroribus intenebricati tenentur; et ndiu per speculum [4]) et in aenigmate vident, et se ipsos cognoscunt, non secundum quod vere ndiu non sunt segregati boni a malis. Cum au- ter manifestationem Filii Dei omnes ad intelle- erint suum, tunc Salvator segregabit bonos a ves autem dicti sunt qui salvantur, propter man- m quam didicerunt ab eo, qui dicit: discite [5]) ia mitis sum, et humilis corde," et propter quod occisionem parati fuerunt venire, imitantes Chri- ui sicut ovis ad occisionem ductus est, et sicut oram tondente se [6]) sine voce, et non simpliciter ce, sed [7]) coram tondente se sine voce, id est, co- ferente quae sunt ipsius, et diripiente. Hoedi au- cuntur mali, quia [8]) aspera et dura saxa male ad- nt, et per praecipitia eorum incedunt. Sic intel- ihi et sanctos a dextris, qui dextra opera operati

---

Psalm. CXXII, 5. (CXXI.) [2]) Coloss. I, 16.

Deest „et" in textu ed. R., idem tamen in notis: qui et in etc."

I Cor. XIII, 12. [5]) Matth. XI, 29.

Deest „se" in edd. M.

Desunt verba: „sed coram tondente se sine voce," M.

R. in notis: „Mss: qui aspera — mole ascendunt."

sunt, et plenius sunt conversi ad justitiam, quae semper a dextris est Dei. Propterea secundum dignitatem actuum suorum dextrorum a dextris consistunt, et acceperunt mercedem suorum dextrorum, dextram regis, in qua est quies et gloria est. Qui autem ad perversitatem vitae se ipsos separaverunt a dextris propter opera sua poenis et sinistra, ceciderunt in sinistram, id est, in tristitiam tormentorum damnati, propter quod a sinistris consistunt. Tunc dicet ad eos, qui sunt a dextris, invitans eos ad se „venite:" [1]) ut quidquid minus fuerat iis, cum perfecte uniti fuerint Christo, consequantur audientes: „venite!" et facientes. Tale est et [2]) quod dicit apud Lucam: „Auferte [3]) talentum ab eo, et date ei qui habet decem. Omnis enim qui habet, addetur ei; qui autem non habet, et quod videtur habere auferetur ab eo." Vocat autem illos benedictos Patris, addito „benedicti [4]) Patris mei," ut eminentia benedictionis eorum manifestetur, qui benedicti sunt a Domino, qui fecit coelum et terram; et forsitan quia sunt aliqui inferiores, [5]) qui [6]) benedicti quidem sunt, non autem Patris.

71. „Accipite [7]) regnum quod vobis praeparatum est a constitutione mundi." Quod in latino habet: „a constitutione mundi," in graeco sic habet: „a [8]) depositione mundi," et secundum graecum sermonem exponit, quod secundum latinum non conveniebat exponere. Quare autem nomine depositionis de mundo frequenter utuntur Scripturae, sicut et hic dicens: „a depositione mundi,"

---

[1]) Matth. XXV, 34. [2]) Deest „et" in ed. R.
[3]) Luc. XIX, 24. 26. coll. Matth. XXV, 28. 29.
[4]) Matth. XXV, 34.
[5]) Deest „inferiores" in edd. M.
[6]) Deest „qui" in ed. M. I. [7]) Matth. XXV, 34.
[8]) R. in notis: „Mss: *a dispositione mundi*, sed in seqq. ubique *depositione*, *depositio*, *deposita* etc."

[redacted]

i potest, sciens quia non omne, quod creatum tum dicitur, nec scriptum est alicubi, a depolium, aut dominationum, aut principatuum. s autem ex omnibus nomen depositionis, si ltero aliquo dictum est, et comparans ea cum e dicuntur de mundi depositione, adscendens n ad caetera creata quidem, non autem depo- quod non est eorum facta depositio, videbis minatae depositionis, quod nomen tantum de cipitur. Credere autem haec talia literis, quae in manus hominum male moratorum venire, atorum, et novitatis amatorum, non est religioae margaritae[2]) nimis exoperatae ante porcos neque sancta canibus dentur.

Esurivi,[3]) et dedistis mihi manducare," et esectur mihi, per haec quia non unius justitiae speneratur, sicut existimant[4]) multi. Absurdum nihil aliud intelligere virtutis in eo, qui ita re-, nisi tantum communicationem humanitatis. hoc dicimus, ut negligentius studeamus[5]) hu-, cum sit omnibus fidelibus praecipue obserd ut omnia aequaliter, aut ut paene aequaliter ,[6]) ut propterea ex omnibus omnem benediercipiamus in coelestibus in Christo Jesu. Prim sciendum est, quoniam sicut, quantum ad on sufficit ad consequendam regni coelestis haedare esurientibus manducare, nisi et caetera feuae subsequuntur: sic non est[7]) possibile omnia

---

d. M. II: iis. [2]) Matth. VII, 6.
latth. XXV, 35. [4]) Ed. M. I: aestimant.
d. M. II: observemus.
d. M. II: observare studeamus.
esideratur „est" in textu ed. R., idem tamen in las: sic non est etc."

illa secundum textum implere, sicut existimant[1]) multi, nisi ex parte egerimus contra Dei mandatum. Necesse est eum[2]) et quaestuosum esse, ut det cibum et potum et vestimentum Christo esurienti et sitienti et algenti in sanctis, ut hoc modo et peregrinum eum colligat, et infirmum visitet, et eat ad eum in carcerem. Vere autem sive secundum simpliciora et corporalia bene facta intelligamus, sive secundum spiritualia, certum est, quoniam sive hoc, sive illo modo quis faciat opus bonum, et nutriat animas spiritualibus cibis, sive qualemcunque speciem boni operis quis fuerit operatus propter Deum, Christo esurienti et sitienti dat cibum et potum. Sive quae facimus sanctis, qui sunt divites meritis, pauperes rebus, sive in quibuslibet, qui meritis pauperes sunt, etsi fuerint divites rebus, sive in qualibuscunque causis mandatum Christi quis fecerit, Christum cibat et potat qui fidelium justitiam et veritatem manducat et bibit. Item Christum[3]) algentem teximus vestimento, accipientes sapientiae texturam a Deo, ut per doctrinam aliquos doceamus, et induamus eos viscera misericordiae, castitatem, mansuetudinem, humilitatem, caeterasque virtutes: quae omnes virtutes spiritualia sunt vestimenta eorum, qui audiunt doctrinam docentium eas, secundum eum qui dicit: „induite[4]) vos viscera misericordiae, benignitatem, humilitatem, mansuetudinem," et caetera. Magis autem et ipsum Christum, qui haec omnia fidelibus est, secundum eum qui dixit: „induite[5]) Dominum Jesum." Cum ergo hujusmodi[6]) vestimentis vestiverimus unum de minimis

---

[1]) Ed. M. I: aestimant.

[2]) R. in notis (item ed. M. II. in textu): „Mss: enim."

[3]) R. in notis: „Mss: Christo algenti teximus vestimentum."

[4]) Coloss. III, 12. [5]) Rom. XIII, 14.

[6]) Ed. Ruaei: ejusmodi.

[redacted]

risto credentibus, ipsum Dominum videmur vesti-
ut ne, quantum ad nos, nudum sit verbum Dei in
o. Sed et peregrinum Dei Filium constitutum, et
stices corporis ejus, peregrinos in mundo ab omni-
ctibus corporalibus, sicut ipse et de se et de disci-
suis dicit: „et [1]) isti non sunt de hoc mundo, sicut
non sum de hoc mundo.“ Et quaerit Christus
nis animam, ubi succedat. Quando ergo praepa-
cor nostrum diversis virtutibus ad receptaculum
vel illorum qui sunt ipsius, ipsum peregrinantem
mus in domum pectoris nostri, facientes coenacu-
magnum, mundatum et ornatum ad susceptionem
ā peregrinantis in mundo, caeterorumque discipulo-
pius. Quorum enim verbum suscipimus, et ipsos
mus videmur in nobis, et per ipsos Christum, cujus
ut verbum. Item in infirmatis hominibus, sivé a
e ab aliquo opere bono, aut scandalum patienti-
Christus infirmatur et scandalum patitur, sicut ipse
ad Petrum, quae carnis sunt sapientem: „scanda-
mihi es,“ hoc est, infirmitas mihi es. Sed et omnes
uli ejus dilecti simul cum talibus infirmantur, et
dum patiuntur, dicentes: quis infirmatur, et nos [3])
nfirmamur? quis scandalizatur, et nos [4]) non uri-
Et si discipuli ejus coinfirmantur [5]) infirmis, quanto
ipse Salvator creator ipsorum? Nam quem major
cordia tenet hominum infirmorum, gravior constrin-
irmitas talis. Cum ergo unum fratrum infirmorum
rimus, aut per doctrinam, aut per increpationem,
r consolationem, aut precibus, aut terrore judicii,

) Ev. Joann. XVII, 14. [2]) Matth. XVI, 23.
Deest „nos“ in edd. M. I. et R. — Cfr. II Cor. XI, 29.
) Ed. M. I. itemq. ed. Ruaei: et non urimur nos?
R. in textu: „confirmantur,“ in notis tamen: „lege:
mantur.“

aut aliqua bona opera facientes in eum, fecerin rare[1]) in Christo, ipsum Christum visitavimus fortavimus infirmatum, et caeteros discipulos C bus passionibus coinfirmantes[2]) refrigeravimu Paulus ad Philemonem dicit: „gaudium[4]) coin habuimus, et consolationem in caritate tua, q sanctorum requieverunt per te, frater." Et ne blasphemum, infirmum dicere Christum. Ips infirmitate est crucifixus propter misericordiam infirmitates nostras portat, et omnes noti ipsiu omne quod hic est, carcer est Christi et eorum ipsius. Propterea eamus ad eos, qui in dom rum istorum habentur quasi in carcere, et su mundo degentes, quasi carcere naturae neces stricti. Cum ergo abierimus ad tales, et omne num fecerimus in iis, visitavimus eos in carcer stum in iis. Videamus autem, nisi generaliter lecta, et ad simplicem humanitatem nos exhor ad omnia laudabilia facta, ut benedictionem dig tem: „venite[5]) benedicti Patris mei," consequ leat digne. Non autem justi obliti eorum, quae tunc respondebunt ei dicentes: „Domine[7]), vidimus esurientem," et caetera: sed humilit laude benefactorum suorum indignos se pro Ipse autem volens iis ostendere suam compas suis, etiam se pronuntiat esse in quibus fuer

---

[1]) Ed. M. II: meliorari.

[2]) Ed. M. I. itemq. ed. R. in textu: „confi ed. R. in notis: „Mss: coinfirmantes."

[3]) M. et R. in textu: „refrigeramus," R. notis: „Mss: refrigeravimus."

[4]) Philem. vers. 7. [5]) Matth. XXV, 34.

[6]) M. et R. in textu: „gerunt," R. tamen „Mss: egerunt."

[7]) Matth. XXV, 37.

nus: „amen [1]) dico vobis, ex eo quod fecistis uni num istorum fratrum meorum, mihi fecistis.“ Vi- nunc quod dicit justis: „venite [2]) benedicti Patris justis autem: „discedite a me:“ cum fuissent uti- les; et intelligemus [3]) impletum in iis quod scri- t: „omni [4]) habenti dabitur, et abundabit; ab eo ui non habet, etiam quod videtur habere aufere- o.“ Nam propinqui sunt Verbo, qui servant Dei m, et vocantur ut adhuc magis propinquiores es- , audientes: „venite [5]) benedicti Patris mei.“ utem ab eo sunt, etsi videantur assistere ei, qui unt mandata ipsius. Propter hoc tolletur ab iis, ibi videbantur assistere ei, audientes: „discedite [6]) ut, qui modo vel videntur esse ante eum, postea untur. Propter quod et nos debemus nos con- ne audiamus et ipsi, quasi [7]) elongantes nos ipsos no: „discedite [8]) a me:“ et omnia faciamus, ut ad nos: „venite benedicti Patris mei.“ Conside- est autem, quoniam in sanctis non solum dictum nedicti,“ sed cum additamento, non qualemcun- orem habentis, [10]) id est, benedicti non alicujus nisi Dei Patris. E contra [11]) autem quibus dici- aledicti,“ non dicitur maledicti Patris mei. Nam ionis quidem ministrator est Pater, maledictionis nusquisque sibi est auctor, qui maledictione digna atus. Qui autem recedunt ab Jesu, decidunt in

Matth. XXV, 40. [2]) Matth. XXV, 34. — 41.
Ed. Ruaei: intelligimus. [4]) Matth. XXV, 29.
Matth. XXV, 34. [6]) Matth. XXV, 41.
M. et R. in textu: „et quasi etc.,“ R. tamen in Mss: quasi etc.“
Matth. XXV, 41.
R. in not.: „Mss: ut dicatur etc.“ — Matth. XXV, 34.
Edd. Merlini: „habenti,“ ed. Ruaei: „habentes.“
Ed. M. II: E contrario autem etc.

ignem aeternum, qui alterius generis est ab hoc igne quem habemus in usu. Nullus enim ignis inter homines est aeternus, sed nec multi temporis, exstinguitur enim cito. Aeternus autem ignis est ille, de quo et Jesaias dicit in fine prophetiae suae: „vermis[1]) eorum non morietur, et ignis eorum non exstinguetur.“ Forsitan talis substantiae est, ut invisibilia comburat ipse invisibilis constitutus, secundum quod ait Apostolus, quoniam „quae[2]) videntur, temporalia sunt; quae autem non videntur, aeterna.“ Si ergo quae videntur, temporalia sunt, quae autem non videntur, aeterna sunt, necesse est, si visibilis est ille ignis, et temporalis sit. Si autem aeternus est, et invisibilis est, quo puniuntur qui recedunt a Salvatore. Tale est quod dicit et Job: „comedet[3]) eum ignis qui non accenditur.“ Ne autem mireris, audiens esse invisibilem ignem, et punientem, cum videas inter homines calorem corporibus accidentem, et non mediocriter cruciantem, maxime eos, qui ab eo validissime molestantur. Et considera, quoniam regnum quidem non aliis praeparatum dicit a constitutione mundi, nisi justis; et ideo reddet iis ipsum rex eorum Christus. Ignem autem aeternum non illis, quibus dicitur: „discedite[4]) a me maledicti,“ paratum ostendit, sicut regnum justis, sed diabolo et angelis ejus: quia, quantum ad se, homines non ad perditionem creavit, sed ad vitam et gaudium. Peccantes autem conjungunt se diabolo, et[5]) sicut, qui salvantur, sanctis angelis coaequantur, et fiunt filii resurrectionis, et filii Dei, et angeli: sic qui pereunt, diaboli angelis coaequantur, et fiunt filii[6]) ejus.

73. „Esurivi[7]) enim, et non dedistis mihi mandu-

---

[1]) Jes. LXVI, 24. [2]) II Cor. IV, 18.
[3]) Job. XX, 26. [4]) Matth. XXV, 41.
[5]) Edd. Merlini: ut sicut etc.
[6]) R. in notis: „Mss: angeli ejus.“
[7]) Matth. XXV, 42.

[redacted]

' et caetera. Scriptum est ad fideles: „vos[1]) estis us Christi, et membra ex parte." Sicut ergo anima ans in corpore, cum non esuriat quantum ad suam antiam spiritualem, esurit tamen unumquemque corcibum, quia copulata est corpori suo: sic et Salvapatitur, quae patitur corpus ejus, ecclesia, cum sit impassibilis quantum ad suam divinitatem. Sanctis a indigentibus cibo, et ipse esurit. Aliis autem membris necessariam habentibus medicinam, et ipse quasi mus necessariam habet. Item aliis susceptione opus ntibus, ipse quasi peregrinus in iis quaerit ubi caput reclinet. Sic et in nudis alget, et in vestitis vesti-. Et si ex dilectione Paulus dicit: „quis[2]) infirmatur, non infirmor?" et hoc magis ad laudem respicit Apos ostendentis magnitudinem caritatis suae circa fidequomodo non magis quam Paulus et omnis homo bene ornatus filius caritatis Dei, Salvator, dicere potconvenienter: „quis[3]) infirmatur, et non infirmor? scandalizatur, et non ego uror?" Propter quod di- infirmus[4]) fui, et in carcere fui, et non visitastis . In carcere enim membro Christi constituto, ipse est solutus a carcere, qui dicit de justo: „cum[5]) sum in tribulatione," hoc est, contribulor ei. Sicut n qui meus est, in tribulatione mecum est, sic et ego tribulatione cum eo sum. Et hoc dico non ignorans ariorem[6]) illam traditionem. Et hoc considera, quia oratur in unoquoque verbo, loquens ad justos, et

---

[1]) I Cor. XII, 27.

[2]) II Cor. XI, 29. — Ed. M. II: et ego non infirmor.

[3]) II Cor. XI, 29.

[4]) Matth. XXV, 43. — M. et R. in textu: „infirmus sic et in etc.," R. tamen in notis: „Mss: infirmus et arcere fui etc." Cfr. p. 386. not. 2.

[5]) Psalm. XCI, 15. (XC.)

[6]) Ed. M. II: vulgatiorem.

laudans eos, et per singulas species eorum benefacta dinumerat. Loquens autem ad injustos praecidit compendians, et concolligens malefacta eorum in breve, id est justis quidem de infirmitate dicit: „infirmus [1]) fui, et visitastis me:" separatim autem de carcere: „in carcere fui et venistis ad me." Ad injustos autem cum potuisset similiter facere: infirmus fui, et non visitastis me; in carcere fui, et non venistis ad me: praecidens nominem subunavit utrumque, dicens: „infirmus [2]) fui et in carcere, et non visitastis me:" quoniam misericordia [3]) judicis erat, benefacta quidem hominum largius praedicare et ampliare, malefacta autem eorum transitorie memorare et [4]) breviare. Sed et justi immorantur in unoquoque verbo, dicentes: „quando [5]) te vidimus esurientem, et cibavimus? aut sitientem, et potavimus? aut nudum, et vestivimus?" aut peregrinum, et collegimus? Aut quando te vidimus infirmum, aut in carcere?" quoniam proprium est justorum, beneficia sua relata sibi in facie, dignanter et per singula refutare causa humilitatis: tanquam si dicente Domino: hoc, et hoc, et hoc bonum in me fecisti, illi recusantes dicant: nec hoc, nec hoc, nec hoc fecimus tibi. Injusti non ita per singula, sed cursim dicunt: „quando [6]) te vidimus esurientem, aut sitientem, aut peregrinum, aut nudum, aut infirmum, aut in carcere, et non ministravimus tibi?" verbum „ministravimus tibi" ad omnia referentes, et quasi praecidentes et praetereuntes crimina singula, ut non graviora videantur diligenter et singulatim [7]) enumerata: quia proprium malorum hominum est, culpas suas, excusationis causa, aut nullas velle

[1]) Matth. XXV, 36.
[2]) Matth. XXV, 43. Cfr. p. 385. not. 4.
[3]) Edd. Merlini: misericordia.
[4]) Ed. Ruaei: ac breviare.
[5]) Matth. XXV, 37 — 39.
[6]) Matth. XXV, 44. [7]) Edd. Merlini: singillatim

eo quod non fecistis uni ex minimis istis, nec
is," non adjiciens „fratribus meis," quemadmo-
loqueretur ad justos. Nam abusive quidem
redentes in Christo fratres sunt Christi. Revera
res ejus sunt, qui perfecti sunt, et imitatores
sicut ille qui dixit: „imitatores [4]) mei estote,
o Christi:" qui possunt dicere: „Pater [5]) no-
in coelis." Gratius est [6]) autem apud Deum
m, quod fit in sanctioribus, quam in minimis
levior culpa est negligere minus sanctos, quam
Minimos autem hic dicit, aut quasi in mundo
tistimatos, aut quia apud se ipsos minimi erant.
nim apud Deum fieri magni, se ipsos minimos
quasi carissimi discipuli ejus, qui dixit: „di-
me, quia humilis et mitis sum corde." Et hoc
ioniam cum prius dixisset: „venite [7]) benedicti:"
discedite maledicti:" quoniam proprium boni Dei
recordari benefacta bonorum, quam malefacta
postea in exitu utrorumque prius nominat poe-
rum, deinde vitam bonorum, dicens: „et [8]) abi-
n poenam aeternam, hi autem in vitam aeter-
primum, quae timoris sunt, evitemus mala.

74. „Et[1]) factum est, postquam consummavit Jesus omnes sermones hos, dixit discipulis suis.“ Volens ostendere, quod omnia in pondere, et numero, et mensura constituit Deus, dicit in aliquo loco ad matrem suam „nondum[2]) venit hora mea.“ Item: „nunc[3]) anima mea turbatur, et quid dicam? Pater, salva me ex[4]) hac hora. Sed propter hoc veni in hanc horam.“ Item: „Pater[5]) venit hora, clarifica Filium tuum, ut et Filius tuus clarificet te.“ Sic et horam constituit passionis Filii sui. Ideo etsi frequenter insidias passus est a Judaeis, nihil potuit pati discedente ab[6]) eo diabolo usque ad tempus, et nihil pati poterat, donec consummaret omnes sermones suos, quos proposuerat dicere discipulis suis. Propterea, postquam consummavit omnes sermones hos, tunc dixit discipulis suis. Et vide, quia non dixit simpliciter: „postquam[7]) consummavit omnes sermones,“ sed addidit „hos omnes,“ id est, quos jam locutus fuerat, non quos adhuc fuerat locuturus. Adhuc enim oportebat eum etiam alios loqui sermones, priusquam[8]) traderetur, et in Bethania in domo Simonis leprosi de muliere accedente ad se; item et pascha facere cum discipulis suis, et convincere proditorem latentem, et gratias agere, et porrigere iis panem et calicem. Oportebat eum et praedicere[9]) discipulis suis, quod essent scandalizandi, et Petro, quoniam ante galli cantum ter fuerat negaturus. Adhuc autem oportebat eum hora appropinquante magis

---

1) Matth. XXVI, 1. 2) Ev. Joann. II, 4.
3) Ev. Joann. XII, 27.
4) Edd. M. et R. „ex hac hora. Sed etc.“
5) Ev. Joann. XVII, 1.
6) R. in notis: „Mss: ab eo utique diabolo ad tempus.“
7) Matth. XXVI, 1.
8) M. et R. in textu: „postquam,“ R. tamen in notis: „Mss: priusquam.“ — Matth. XXVI, 6. seqq.
9) Edd. Merlini: praedicare.

[redacted]

m semel, nec bis, sed ter, donec hora plenius

Scitis,[1]) quia post biduum pascha fiet, et Filius radetur ad crucifigendum," et reliqua. Si ergo a fuerat definita, secundum quod diximus, ut retur ante omnem doctrinam: quomodo non dies fuerat definitus, ut pascha nostrum Christus ur, dissolvens Judaicum pascha, et tradens se- Novum Testamentum discipulis suis? Oportebat tem esse definitum paschae. Ego autem puto um, de quo et Propheta dicebat: „praedi- num Domini acceptum, et diem salutis." Prae- discipulis suis, praemuniens eos, ut ne, prius- fiant quae fuerant eventura, subito videntes tradi a magistrum, obstupescant pavore propter pas- lomino accidentem. Ideo dixit iis: „scitis,[3]) biduum pascha fiet, et Filius hominis tradetur gendum." Non autem, sicut arbitrabantur[4]) oc dicere vult, quia post biduum paschae dies ed quia post biduum novum pascha fiet. Nec , post biduum pascha erit, aut veniet, ut ne illud pascha futurum, quod fieri solebat secun- n, sed „pascha fiet," hoc est, quale nunquam um, ut per hoc novum pascha illud succidat[5])

Denique sic addit: „et Filius hominis trade- cifigendum." Post duos autem dies factum est cundum quod fuerat prophetatum ab eo, quando t in nocte, et dixit osculanti se Judae: „amice,[6])

---

atth. XXVI, 2. — Edd. Merlini: In illo tem- Jesus discipulis suis: scitis etc.
s. LXI, 2. [3]) Matth. XXVI, 2.
in notis: „Mss: arbitrantur."
in notis: „Mss: succidatur." — Matth. XXVI, 2.
atth. XXVI, 50.

ad quid venisti?" Si autem post biduum pascha factum est, quarta decima luna, manifestum est quia, quando ista dicebat, secundum Judaeos undecima erat luna, quando et parabolas supradictas exposuit. A quo autem traditus est, hic non est scriptum. Congregabis autem de Scripturis, quoniam et Pater tradidit eum, secundum quod scriptum est: qui[1]) unico Filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum." Secundum alias autem Scripturas Judas tradidit illum. Sed et Satanas, qui intravit in Judam, tradidit eum. Sed et principes sacerdotum et seniores tradiderunt eum. Propterea hic impersonaliter posuit: „tradetur," [2]) non dicens a quo: quod verbum potest ad omnes respicere, qui tradiderunt eum. Sed non omnes eodem proposito tradiderunt. Deus enim tradidit eum propter misericordiam circa genus humanum, qui[3]) „unico Filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit eum." Caeteri autem tradiderunt eum iniquo proposito, unusquisque secundum malitiam suam: Judas propter avaritiam, sacerdotes propter invidiam, diabolus propter timorem, ne avelleretur de manu ejus genus humanum per doctrinam ipsius, non advertens, quoniam magis eripiendum fuerat genus hominum per mortem ipsius, quam fuerat ereptum per doctrinam et mirabilia. Traditus est enim ad crucifigendum, ut exuens principatus et potestates, fiducialiter triumphet eos in ligno.

76. „Tunc[4]) congregati sunt principes sacerdotum, et scribae, et seniores populi in atrium principis sacerdotum, qui dicebatur Caiphas, et consilium fecerunt, ut Jesum dolo tenentes occiderent. Dicebant autem: non

---

1) Rom. VIII, 32. 2) Matth. XXVI, 2.

3) R. solus in textu: „quod," in not. tamen: „Mss: qui."

4) Matth. XXVI, 3—5. — Ed. M. I: ne tumultus fiat etc.

populi, et seniores non aliorum, sed illius, qui populus Dei, vere autem populus erat Go-
juoniam dixerunt: „crucifige,[2]) crucifige eum,"
talem de terra." Et quod dixerat Jesaias: „au-
bum Domini principes Sodomorum, attendite
plebs Gomorrhae," convenit illis insidiantibus
ii fuerunt in generatione temporis Christi. Et
Ezechiel ad Jerusalem: „justificata[4]) est ma-
a ex te," magis convenit dici ad Jerusalem,
a Dominus flevit, quam ad tempus Prophetae.
m Sodomis peccaverunt principes populi, quia
gentes summum sacerdotem Dei, insidiati sunt
ores populi, non cognoscentes Primogenitum
reaturae, et seniorem omnibus creaturis, con-
contra eum. Et propter atrium, puto, illud,
silium fecerunt ut Jesum dolo tenerent, deso-
usalem. Oportebat enim jam non esse civi-
c adversus totius mundi egerat fundatorem;[5])
quidem occiderat prophetas, postmodum au-
ium prophetarum. „Ut[6]) dolo eum tenerent."
nienter de iis dixit Propheta: „disperdat[7])
niversa labia dolosa." Dolo autem eum te-

pulo illo, qui multa signa et prodigia Jesum viderat facientem. Et propterea multi quidem ex his erant pro eo, qui forte dixerant, quia „magnus[1]) propheta surrexit in Israel." Alii autem erant adversus eum, qui dixerant: „hic[2]) non ejicit daemonia, nisi in Beelzebub principe daemoniorum." Necesse ergo erat tumultum fieri Domino comprehenso, propter diversa studia populi, diligentis Christum et odientis,[3]) credentis et non credentis. Stetit enim consilium eorum quasi firmum, cum ipsi, qui consiliabantur, staturi non essent, ut non in die festo secideretur, sed in alio die: videlicet ut pascha nostrum immolaretur Christus, ut relinquentes azyma Judaeorum festinemus in spiritualibus azymis et veris. Considera autem, si potes omne verbum, quod profitetur quocunque modo doctrinam Dei, dicere principem esse sacerdotum Dei. Cum sint autem multa falsorum dogmatum verba quasi sacerdotes Dei, non autem Dei, sed populi, qui seductus ab iis est, consiliantur adversus unum et verum Dei Verbum. Verbum autem Dei praebet quidem se insidiantibus, nihilominus tamen resurget, non immutatum, neque corruptum ab iis; et in coelum adscendet, ut suscipiat eos, qui tollunt crucem suam, et sequuntur eum.

77. „Cum[4]) autem esset Jesus in Bethania, in domo Simonis leprosi, accessit ad eum mulier habens alabastrum unguenti pretiosi, et effudit super caput ejus, recumbente eo. Videntes autem disciplui ejus, indignati sunt," et caetera. Multi quidem existimant, de una eademque muliere quatuor Evangelistas exposuisse, quia conscripserunt tale aliquid de muliere, et omnes similiter alabastrum unguenti nominaverunt. Joannes autem pro

---

1) Luc. VII, 16. 2) Matth. XII, 24.

3) R. solus in textu: „et audientis," in notis tamen: „lege: *et odientis*."

4) Matth. XXVI, 6—8.

[redacted]

tro posuit „libram [1]) unguenti.“ Sed et quod di-
„potuit [2]) hoc venundari, et pauperibus dari,“
unt Matthaeus, et Marcus, et Joannes; et quoniam
pulturam suam unguentum illud Christus pronun-
t effusum, ipsi exposuerunt. Et quoniam in Betha-
a domo Simonis leprosi factum est, ipsi tres con-
serunt; Joannes autem Bethaniam [3]) quidem dixit,
fecerunt [4]) ei coenam, et Martha ministrabat, et La-
s arus erat ex discumbentibus, et Maria accepit li-
unguenti nardi pisticae [5]) pretiosi,“ et caetera. Ex
is apparet, quia ipsi ei fecerunt coenam. Lucas au-
quamvis non leprosum posuit Simonem, tamen Pha-
um dixit fuisse, qui rogaverat Jesum, ut manducaret
eo, sicut de nomine ejus Dominus ipse testatur, di-
ad eum ibi: „Simon, [6]) Simon, habeo quid [7]) tibi
e.“ Multa ergo similitudo et cognatio quaedam vi-
[8]) de muliere apud quatuor Evangelistas. Dicam
m ad eos, qui arbitrantur unam fuisse mulierem, de
omnes Evangelistae scripserunt: putas quod haec
er, quae effudit super caput Jesu pretiosum unguen-
sicut Matthaeus et Marcus exposuerunt, ipsa et myrrha
: pedes ipsius, sicut Lucas et Joannes exposuerunt?
est autem possibile, ut de eadem muliere exponen-
Evangelistae, cum essent consummati in eodem intel-
, et in eodem spiritu, et in eadem sententia, qui fue-
ministraturi salutem ecclesiarum, contraria sibi dixis-
Si autem aliquis arbitratur ipsam fuisse, quae unxit

---

1) Ev. Joann. XII, 3.
2) Matth. XXVI, 9. coll. Marc. XIV, 5. et Joann. XII, 5.
3) Ed. Ruaei: Bethania. 4) Ev. Joann. XII, 2. 3.
5) Ed. Ruaei: „pistici pretiosi,“ edd. Merlini: „pi-
e pretiosi.“
6) Luc. VII, 40. 7) R. in notis: „Mss: aliquid.“
8) Deest „videtur“ in textu edd. M. et R., R. tamen
otis: „Mss. etc.“

unguento Domini pedes apud Lucam et Joannem, dicat nobis si Maria hic[1]) ipsa erat, quae apud Lucam hinc scribitur in civitate peccatrix, quae discens quoniam recubuit in domo Pharisaei, attulit alabastrum unguenti, et stans retro secus pedes ejus plorans, lacrymis lavabat pedes ejus. Nec enim credibile est, ut Maria, quam diligebat Jesus, soror Marthae, quae meliorem elegerat partem, peccatrix in civitate fuisse dicatur. Et putas, quia mulier quae secundum Matthaeum et Marcum effudit super caput Jesu pretiosum unguentum, eventu non scribitur fuisse peccatrix? Quae autem secundum Lucam poenitens refertur, non fuit ausa ad caput Christi venire, sed lacrymis pedes ejus lavit, quasi vix etiam ipsis pedibus ejus digna, prae tristitia poenitentiam in salute stabilem sperante. Et quae secundum Lucam est, plorat et multum lacrymat, ut pedes Jesu lacrymis lavet; quae autem secundum Joannem est Maria, neque peccatrix, neque lacrymans introducitur. Forsitan ergo quis dicet, quatuor fuisse mulieres, de quibus conscripserunt Evangelistae, ego autem magis consentio tres fuisse, et unam quidem, de qua conscripserunt Matthaeus et Marcus, nullam differentiam expositionis suae facientes in uno[2]) capitulo: alteram autem fuisse, de qua scripsit Lucas: aliam autem, de qua scripsit Joannes, quoniam differt ab aliis mulieribus, non solum in his, quae scripta sunt de unguento, sed quoniam et diligebat Jesus Mariam et Martham; quamvis et ipsa in Bethania referatur fuisse, sicut et mulier, de qua exponunt Matthaeus et Marcus. Tertia differentia est, quoniam Matthaeus quidem et Marcus in domo Simonis leprosi hoc factum fuisse exponunt, Joannes autem, quoniam Jesus ante sex dies paschae venit in

---

[1]) Deest „hic" in textu edd. M. et R., R. tamen in notis: „Mss. etc."

[2]) R. in notis: „Mss: in eo."

[redacted]

…niam, ubi erat Lazarus, quem suscitaverat Jesus, et …unt ei coenam:" et non Simon,[1]) sed Maria et …ha, forte et Lazarus; et Martha ministrabat, Lazarus …n erat unus ex discumbentibus. Adhuc autem, se…dum Joannem, ante sex dies paschae venit in Betha…, quando et fecerunt ei coenam Maria et Martha; …utem, quando[2]) recumbente eo in domo Simonis …i accessit ad eum mulier, post biduum pascha erat …, sicut dictum est supra. Restat ut aliquis dicat: … altera muliere Matthaeus et Marcus scripserunt, de … autem Joannes, de tertia vero Lucas: quomodo in … unius mulieris semel a Christo increpati disci…quasi male indignantes de facto mulieris, non se …erunt, ut[3]) ne super alteram mulierem similiter … indignarentur? Propterea sciat, quia apud Mat…um et Marcum discipuli indignantur ex bono propo…: apud Joannem autem solus Judas furandi affectu, … Lucam autem murmurat nemo. Ex his ergo et …quae et ipse poteris observare, certum est quoniam …ibi contraria dicunt Evangelistae, ut quidam eorum …[4]) mentiantur; aut si hoc impium est credere, ne…e est dicere, non de eadem muliere omnes conscri…t Evangelistas, sed aut de tribus, aut de quatuor. …t autem aliquis paulo audacior: forsitan secundum …riam una quaedam mulier fuit, quae tale aliquid fe…. Pone autem et alteram, si vis, et tertiam, tamen et[5]) …ipaliter Evangelistarum propositum fuit respiciens ad …eria; et non satis curaverunt, ut secundum veritatem

---

[1]) M. et R. in textu: „simul," R. tamen in notis: …: Simon."

[2]) Edd. Merl.: quando et recumbentem in domo etc.

[3]) Ed. M. II: ut non super etc.

[4]) Deest „etiam" in ed. M. II. itemq. in textu ed. R., …amen in notis: „Mss: eorum etiam mentiantur."

[5]) Deest „et" in edd. M.

enarrarent[1]) historiae, sed ut rerum mysteria, q historia nascebantur, exponerent. Propter quod texuerunt quosdam sermones mysteriorum intel convenientes et consonos. De his autem, quae ap tuor exponuntur Evangelistas causa mulierum, v mulieris, sicut existimant multi, diligentius tractavi ponentes Evangelium secundum Joannem, quae tur nobis, cum similia essent et cognata, quasi d et distantia. Nunc autem ea breviter perstringam tionabiliter ergo Lucas cum de peccatrice mulier retur, introduxit eam flentem abundantius, ut eti pedes lavaret; et non infundentem quidem ung sed tantum ungentem non caput, sed pedes. Illa quae non accusabatur peccatrix, non unxit, sed et non super pedes, sed super caput. Si autem quae de Maria, Lazari sorore, scripta sunt, tract et ipsa unxit Domini pedes, notet sibi quae scri ibi, quoniam omnis domus repleta est ex odore u quod non est scriptum de ea, quae dicebatur c catrix. Sed nec de muliere, de qua scripserunt M et Marcus, quae non dicebatur fuisse peccatrix, quid scriptum est, quia omnis domus repleta est unguenti. Forsitan ergo[2]) per differentias istar lierum, differentiae fidelium demonstrantur: quor dam quidem effundunt super caput Jesu pretios guentum: alii autem non caput ungunt, sed pe autem non infundunt largiter, sed ungunt tantur gentium[3]) vero quidam tali ungunt unguento, u domus impleatur ex odore divinitatis ipsius; ali

---

[1]) R. solus in textu: „enarrent," in notis „Mss: enarrarent."

[2]) Deest „ergo" in textu ed. R., idem tamen tis: „Mss: Forsitan ergo per etc."

[3]) Ed. Ruaei: Unguentium vero etc.

tali [1]) quidem, tamen et ipsi acceptabili apud Chri-
quoniam et ipsi ungunt pedes ejus unguento, quos
naeus nec cum [2]) oleo unxit. Oportebat autem haec
thania fieri, quae interpretatur domus obedientiae,
hac, quae super caput Domini effudit unguentum,
accusata quasi peccatrix in civitate, et a Maria, apud
cum fieret convivium Jesu, accessit ad eum et unxit.
um autem obedientiae, ecclesiam intelligi oportere
et nemo. Illa autem, quae apud Lucam dicebatur
trix, adhuc non erat digna in Bethania esse, quam-
mitentiam peccatorum suorum agebat. Adhuc enim
habebat, ut postmodum inveniretur in domo obe-
lis facta, ut jam consummata, neque peccatrix dice-
nec lacrymans et lavans Domini pedes, sed et ipsa
lens unguentum super caput ipsius. Sed et Simon
entiae mysterium est, quoniam sic interpretatur, sed [3])
entiae literae, non spiritus: propter quod Simon
as a litera legis per Jesum ad legem spiritualem, jam
erat Simon tantum, sed factus est etiam Petrus, et
aedificatione Judaica dignus habitus est aedificatione
iae super petram fundandae. Factus est ergo Jesus
omo Simonis quidem [4]) alicujus obedientis, tamen
si, et adhuc opus habentis mundatione ab Jesu.
autem memoratum est apud Lucam de Simone, quo-
et leprosus erat. Existimo, [5]) quoniam ipse debi-
rat quinquaginta denariorum, et jam acceperat re-
mem eorum, [6]) quoniam dilexerat modicum. Ta-

---

1) Edd. Merlini: non tali, tamen quidem et ipsi etc.

2) Deest „cum“ in ed. R.

3) M. et R. in textu: „sed obedientialiter, non spi-“ R. tamen in notis: „Mss: sed obedientiae literae, spiritus.“

4) M. et R. in textu: „quidem, et alicujus etc.,“ R. in notis: „deest *et* in Mss.“

5) Ed. M. I: „Aestimo.“

6) R. in notis: *„Mss: peccatorum.“*

men diligens aliquantulum, rogavit eum ut manducaret secum.[1]) Accessit autem mulier, non peccatrix secundum Matthaeum et Marcum, alabastrum habens unguenti pretiosi. Et considera, quam caute apud hos, qui peccatricem non retulerunt, unguentum ejus quasi pretiosum laudatur. Apud Lucam autem, qui exposuit peccatricem, unguentum simpliciter nominatur, nec pretiosum, nec nardi pisticae,[2]) ut ex odore ejus impleretur domus. Adhuc enim habere non poterat unguenta hujusmodi; sed hoc erat magnum, quia vel unguento poterat ungere Domini pedes. Hujus autem mulieris pretiosum fertur unguentum; nec enim decebat esse non pretiosum, quod super caput Salvatoris effundebatur. Et super unguentum quidem peccatricis, ungentis Domini pedes, et non effundentis, neque indignati sunt discipuli, neque doluerunt, nec dixit Judas: „quare[3]) unguentum hoc non est venundatum trecentis denariis, et datum est pauperibus?" Super mulierem autem apud Matthaeum et Marcum indignati sunt discipuli, et doluerunt perditionem unguenti, quod decurrebat a capite ejus ad caeterum corpus. Nam etsi poterat venundari unguentum illud multo pretio, et dari pauperibus, tamen non debebat fieri hoc, quia conveniens erat, ut[4]) super caput Christi infunderetur sancta et decenti infusione. Qui autem contendunt intelligere ista secundum simplicem textum, dicant effusum unguentum super caput Jesu laudabiliter, qualem habebat secundum textum decorem, ut effunderetur super caput talis et tanti magistri. Non erat ergo unguentum illud pauperibus dignum, nec conveniens, quantum ad suum ho-

---

[1]) Ed. M. I. item ed. Ruaei: „cum eo."

[2]) M. et R. h. l., cfr. p. 393. not. 5., *nardi pisticae*, R. tamen in notis: „Mss: nardi pistici."

[3]) Ev. Joann. XII, 5.

[4]) Deest „ut" in textu ed. R., R. tamen in notis: „Mss: erat ut super etc."

[redacted]

videretur in multos, sed ut integrum manens
super caput tantummodo Jesu. Propter quod
quae fecerat hoc, suscipit Jesus, et indignan-
is dicit: „sinite [1]) eam, et nolite ei molesti
ı bonum opus operata est in me.“ Usque
fficax est hujusmodi laus operis boni, ut ex-
es nos, odoriferis et divitibus operibus im-
i caput: ut et de nobis dicatur: quia [2]) bo-
rimus super caput ipsius, quia semper qui-
, quamdiu in hac vita consistimus, pauperes
opus habentes cura eorum, qui profecerunt
divites facti sunt in sapientia Dei, non autem
ere, ut semper diebus et noctibus habeant
ı Dei, Verbum Dei, et Sapientiam, et omnia
Dominus noster Salvator. Vide et quod
[3]) opus operata est in me,“ quia non dixit
ungente pedes ipsius: quia bonum opus fe-
ic [4]) autem oportet discutere et quod ait:
ndum me fecit,“ comparans ei quod dicitur:
sumus Christo per baptismum, et corresur-
.“ Adhuc autem hoc considera, quoniam
cundum Lucam non est dictum: „Amen [6])
bicunque praedicatum fuerit evangelium hoc
o, dicetur et quod fecit haec, in memoriam
aliere autem secundum Matthaeum et Mar-
ptum est. Justum enim erat, non de illa,

XIV, 6. coll. Matth. XXVI, 10.
ıt verba: *quia bonum — caput ipsius*, in
et Re, R. tamen in notis: „Mss. etc.“
. XXVI, 10. coll. Marc. XIV, 6.
R.: „Si autem etc.“ [5]) Matth. XXVI, 12.
VI, 4. coll. Coloss. II, 12.
lus in textu: „consurreximus,“ idem tamen
s: corresurreximus.“
. XXVI, 13.

quae unxerat pedes, sed de hac, quae unguentum rat super caput ejus[1]), dici: „ubicunque[2]) pra fuerit evangelium hoc in toto mundo, dicetur fecit haec, in memoriam ejus.“ Si ergo volumu de nobis dicatur quod facimus in Jesu, effund tiosum unguentum super caput ipsius, proficiam etione pedum ejus ad effundendum pretiosum u super caput ejus. Quid autem est oleum, et guentum? Unguentum autem, quod proficit a Christi ungendum, et quod ad caput, difficile est explicare; tamen id, quod nobis videtur, de tentabimus, certissime cognoscentes, quia olea in Scripturis aut opus misericordiae intelligitur cerna verbi enutrita clarescit, aut doctrina, cuj assiduo verbum fidei, quod est accensum in nol tur et clarius lucet. Sicut ergo generaliter o quis ungitur, oleum appellatur, olei autem aliu guentum, aliud[5]) non; item unguenti aliud est unguentum, aliud pretiosum: sic omnis actus ju dicitur bonum. Operis autem boni aliud est, q mus propter homines, vel secundum homines, tem, quod propter Deum et secundum Deum. ipsum, quod facimus propter Deum, aliud est, c ficit ad usum hominum, aliud autem[6]), quod n cit ad usum hominum, sed tantum ad gloriam puta, bene quis facit homini naturali justitia m propter Deum, quomodo faciebant interdum

---

[1]) R. in notis: „Mss: Jesu.“ [2]) Matth. 2

[3]) Deest „et“ in ed. Ruaei.

[4]) Deest „quidem“ in textu edd. M. et R., in notis: „Mss. etc.“

[5]) Desunt verba: *aliud non*, in ed. M. I ed. Ruaei.

[6]) Deest „autem“ in textu edd. M. et R., in notis: „Mss. etc.“

nt homines: opus illud oleum est vulgare,
oris, et ipsum tamen acceptabile apud Deum;
gnificat, dicens ad Nabuchodonosor [1]) Deum
atem: „audi [2]) consilium meum, rex, et [3])
eleemosynis redime." Tale aliquid dicit et
Clementem, quoniam opera bona, quae fiunt
, in hoc saeculo iis prosunt, non et in illo,
dam vitam aeternam. Et convenienter, quia
er Deum faciunt, sed propter ipsam natu-
n. Qui autem propter Deum faciunt, id est,
solum in hoc saeculo proficit iis, sed et [4])
autem in illo. Quod autem fideles faciunt
n, hoc est unguentum boni odoris. Hoc
opus fidelium propter Deum, quod est un-
id fit ad utilitatem hominum, utputa, eleo-
rmorum visitationes, peregrinorum susceptio-
, mansuetudo, indulgentia, et caetera hujus-
ominibus prosunt. Haec qui facit in Chri-
Domini ungit unguento, quia ipsi sunt Do-
um quibus ambulat semper: quod praecipue
poenitentes pro remissione peccatorum suo-
d est opus, quod dicitur unguentum odori-
a, non autem summum. Qui autem casti-
a jejuniis et orationibus permanet, in adver-
habet sicut Job, in tentationibus veritatem
et confiteri: — quae omnia caeteris homini-
unt, sed tantum ad gloriam Dei proficiunt —:
entum, quod ungit caput Domini Christi, et

R. in textu: „Balthasar," R. tamen ad mar-
: Nabuchodonosor."

IV, 24.

„et" in textu ed. R., idem tamen in notis:
:ata etc."

„et" in textu edd. M. et R., R. tamen in
sed et in etc."

exinde per totum corpus Christi, id est, pe currit ecclesiam; et hoc est unguentum vald ex cujus odore tota repletur domus, hoc Christi. Et[1]) hoc opus est proprium non sed perfectorum sanctorum. Aut certe do necessaria est hominibus, per quam nutri pauperes in spiritualibus bonis, aut forte devitandis[2]) peccatis, hoc est unguentum m pedes Domini unguntur; agnitio autem fide ad solum pertinet Deum, unguentum est pr ungitur caput Christi Deus.

78. „Tunc[3]) abiit unus de duodecim, Judas Iscariota,[4]) ad principes sacerdotum, quid vultis mihi dare, et ego vobis[5]) eum illi constituerunt ei triginta stateres. Et exin opportunitatem, ut eum traderet iis.“ Judas confessor. Cum sint ergo duo Christi[6]) nomine nominati, secundum quod Lucas E numerat inter duodecim fuisse Apostolos, Ju et Judam Iscariotam:[7]) cum nihil, ergo a cuum sit apud Christum, existimo[8]) duos[9] in mysterio fuisse Christianorum confitentium sti: quorum una quidem pars fideliter pe

---

[1]) R. in notis: „Mss: Et hoc est opus p

[2]) Deest „devitandis“ in ed. M. I. item

[3]) Matth. XXVI, 14—16.

[4]) Ed. M. I: „Scarioth,“ ed. M. II: „ R. in textu: „Scariot,“ in notis: „Mss: Scar

[5]) Edd. Merlini: eum vobis.

[6]) Deest „Christi“ in textu edd. M. et in notis: „Mss: duo Christi discipuli.“

[7]) Ed. M. I: „Scariotham,“ ed. M. I Ruaei: „Scariotam.“

[8]) Ed. M. I: „aestimo.“

[9]) M. et R. in textu: „duos discipulos J men in notis: „Mss: aestimo duos istos Jud

ristum, cujus mysterium fuit Judas Jacobi: altera au-
pars, postquam credidit, et confessa est fidem Chri-
propter avaritiam reliquit Christum, et facta proditrix
atis ipsius, transit ad haereses, et ad falsos sacerdotes
eorum falsorum, id est, simulatorum Christianorum,
didit iis Christum, quantum ad se, id est, verbum
tis, ut crucifigatur et occidatur verbum veritatis ab
ujus mysterium fuit Judas Iscariota, [1]) qui abiit ad
tes, et de traditione Christi pactus est pretium.
quendam [2]) exponentem patriam proditoris Judae
um interpretationem Hebraicam, [3]) et exsuffocatam
Quod si ita est, magna convenientia invenitur
patriae ejus cum exitu mortis ipsius, quoniam et
eo se suspendens prophetiam nominis patriae
ocatus implevit. Hic ergo Judas, ad quem di-
per Prophetam: „tu [4]) autem homo unanimis
meus et notus meus," cecidit, cum fuisset unus
uos Christus ad ducatum suscepit populi Chri-
vide, quomodo quod scriptum est: „vos [5]) au-
iomines moriemini, et sicut unus de principi-
" refertur modo ad illum principem, qui ce-
m fulgur [6]) de coelo, modo ad Judam, qui
rincipatum Apostolatus, et quasi in coelo con-
ipse quasi fulgur ante constitutus cecidit in
uinam, vadens adversus unum principem sa-
qui in aeternum factus fuerat sacerdos se-
nem Melchisedec —, ad multos principes

. I: „Scariotha," ed. M. II. itemq. ed Ruaei:
iotis: „Mss: aliquem."
in textu: „Hebraicam exsuffocatum etc.,"
Hebraicam, et exsuffocatam etc."
LV, 13. (LIV.)
XXXII, 7. (LXXXI.)
I. constanter: fulgor.

sacerdotum et adversarios unius sacerdotis summi, ut venderet pretio volentem redimere totum mundum a maledictione legis et totius peccati, et redimere nos non corruptibilibus pecuniis, sed sanguine [1]) suo pretioso. Quid autem dixit Judas ad sacerdotes audiamus: „quid [2]) vultis mihi dare, et ego vobis eum tradam?" Volebat autem [3]) accipere pecuniam, et tradere Verbum Dei. Quod faciunt omnes, qui accipiunt aliquid corporalium aut mundialium rerum, ut tradant et ejiciant ab animo suo Salvatorem, et verbum veritatis, quod erat in iis. Et opportune hoc uteris exemplo ad omnes, qui quodcunque peccatum facientes propter avaritiam, et causam pecuniarum, aut alicujus lucri, verbum Dei [4]) contemnunt, et quasi tradunt. Nam hujusmodi homines quasi manifeste clamare videntur, et dicere virtutibus adversariis praestantibus lucrum aliquod pro peccato transgressi verbi Dei: [5]) „quid [6]) vultis mihi dare et ego eum vobis tradam." Quod etsi traditus fuerit, fit quidem extra tradentem; vincens autem eos, qui eum suscepisse videntur, operatur decentia se, ut evacuare cupientes eum, nihil operentur in ipsum. „At [7]) illi statuerunt ei triginta stateres," tantam ei donationem constituentes, quantos annos Salvator peregrinatus fuerat in hoc mundo. Triginta enim annorum baptizatus coepit evangelium praedicare, quasi Joseph in-

---

[1]) Edd. Merlini: pretioso sanguine suo.

[2]) Matth. XXVI, 15.

[3]) M. et R. in textu: „enim," R. tamen in notis: „Mss: autem."

[4]) M. et R. in textu: „verbum Dei tradunt et contemnunt," R. tamen in notis: „Mss: verbum Dei contemnunt et quasi tradunt."

[5]) Deest „Dei" in textu ed. R., idem tamen in notis: „Mss: verbi Dei."

[6]) Matth. XXVI, 15.

[7]) Matth. XXVI, 15. — R. in notis: „Mss: statuerunt ei dare etc."

[redacted]

triginta annorum, ut [1]) erogaret frumenta fratribus
Nam sicut tunc propter filios quidem Israel a Deo
it praeparatum frumentum illud, erogatum est au-
[2]) etiam Aegyptiis: sic evangelium sanctis quidem
it praeparatum, tamen praedicatum est etiam infide-
et iniquis. „Ex [3]) tunc quaerebat opportunitatem,
aderet eum.“ Qualem autem opportunitatem quae-
Judas, Lucas manifestius explanavit dicens: „et [4])
rebat opportunitatem, ut traderet eum iis sine turba:“
t, quando populus non erat circa eum, sed secretus
cum discipulis suis. Quod et fecit eum tradens post
am, cum secretus esset in praedio Gethsemani. Ar-
tratus [5]) enim Judas, opportunitatem sibi esse post
am, quod fecit, quando eum multitudine non erat
t. Et vide, nisi usque nunc opportunitas ista vide-
proditoribus verbi veritatis, qui volunt prodere Chri-
[6]) Deum Verbum in tempore persecutionis Christi-
orum, quando multitudo credentium non est circa ver-
veritatis, nec potest impedire aut prohibere perse-
es, maxime ubi pauci fideles habentur. Et cum sit
um rerum tempus, Salomone dicente: „tempus [7])
ndi, et tempus moriendi,“ et caetera: tempus prodi-
a veritatis proprium hoc est, quando non sunt circa
tum multi fideles.

9. „Prima [8]) autem azymorum accesserunt discipuli

---

[1]) Deest „ut“ in textu ed. R., idem tamen in notis: annorum, ut erogaret.“

[2]) Deest „autem“ in textu ed. R, idem tamen in „Mss: est autem etiam.“

[3]) Matth. XXVI, 16. [4]) Luc. XXII, 6.

[5]) Ed. Ruaei: Arbitratus enim etc.

[6]) R. in notis: „Christum Domini Verbum etc.“

[7]) Eccles. III, 2. — R. solus in textu: „patiendi,“ tis tamen: „lege: pariendi.“

[8]) Matth. XXVI, 17. 18.

ad Jesum, dicentes ei: ubi vis paremus tibi pascha ducare? Jesus autem dixit: ite in civitatem ad qu et dicite ei," et caetera. Apud Marcum autem si tur: „et [1]) prima die azymorum, quando pascha labatur, dicunt ei discipuli ejus: quo vis eamus e paremus tibi, ut manduces [2]) pascha? Et misit d discipulis suis, dicens: ite in civitatem, et ingredi vobis, occurret vobis homo amphoram aquae port ubicunque ingressus fuerit, dicite patrifamilias: M dicit: ubi est diversorium meum, ubi cum discipuli manducem pascha? Et ipse vobis ostendet locum in rioribus stratum magnum, paratum: illic parate n Sic [3]) ergo apparet, quod una eademque dies erat pa quando oportebat immolare pascha, [4]) et azym quando oportebat tollere fermentum vetus, et azyma ducare cum carnibus agni. Et dies quidem paschae erat, azymorum autem septem, connumerata videlicet paschae cum caeteris sex. Secundum haec forsitan quis imperitorum requiret, cadens in Ebionismum quod Jesus celebravit more Judaico pascha corpo sicut et primam diem azymorum, et pascha, dicen convenit et nos imitatores Christi similiter facere considerans, quoniam Jesus, cum venisset [5]) tempor nitudo, et missus fuisset, factus est de muliere, fa sub lege, non ut eos, qui sub lege erant, sub lege queret, sed ut educeret eos ex lege. Si ergo i nit, ut educeret eos, qui erant sub lege, quanto

---

[1]) Marc. XIV, 12—15.

[2]) M. et R. in textu: „manducemus," R. ta notis: „Mss: manduces." Cfr. Marc. XIV, 12.

[3]) R. in notis: „Mss: Sicut ergo apparet, u

[4]) M. et R. in textu: „pascha azymorum, et etc.," R. tamen in notis: „Mss: pascha, et azy quando etc."

[5]) Galat. IV, 4. 5.

[redacted]

conveniit illos introire in legem, qui prius fuerant ... legem? Ergo de litera quidem egredimur legis, in-[1]) virtutem autem, spiritualem legem constituti, spiri-...liter celebrantes implemus omnia, quae illic corpora-... celebranda mandantur. Expellimus enim vetus fer-...[2]) malitiae et nequitiae, et in azymis sinceritatis ...ritatis celebramus pascha, Christo nobiscum coepu-... secundum voluntatem agni, dicentis: „nisi[3]) man-...ritis carnem meam, et biberitis sanguinem meum, habebitis vitam manentem in vobis:" qui tulit[4]) pec-... mundi, et prohibet verum exterminatorem non ... Aegypti, sed totius generis humani exterminatorem ... nos celebrantes festivitatem paschae secum. Et ...mus, ipso Domino nobiscum constituto, ab infe-... ad locum superiorem, in quo diversorium est, ... demonstratur ab intellectu, qui est in unoquoque ... paterfamilias discipulis Christi. Haec autem do-... superior sit nobis magna, ut capiat Jesum Verbum ... et Sapientiam, et Veritatem, et[5]) Pacem, et omne ... est Filius Dei, qui non capitur nisi a magnis sensu. ... domus haec praeparata a patrefamilias intellectu ... Dei, non solum in loco superiori, nec tantummodo ..., sed etiam mundata, nullo modo habens malitiae ...les, quasi a scopis legis coadunatas atque prolectas. ... domus ista et in civitate Dei, id est, in ecclesia. Sit ... domus illius princeps, non qualibuscunque[6]) co-

[1]) Ed. M. II: intra — spiritalem constituti, legem ...ritaliter celebrantes etc.

[2]) I Cor. V, 8. [3]) Ev. Joann. VI, 53.

[4]) R. in notis: „Mss: tollit."

[5]) Desunt verba: „et Pacem," in textu edd. M. et R., tamen in notis: „Mss. etc."

[6]) R. in textu: „non qualiscunque, cognitum etc.," in ...tis tamen (itemq. edd. M. in textu): „Mss: non quali-...scunque cognitum etc."

gnitum habens nomen; ideo et mystice dicit Jesu
ad quendam." Et illi dicant, qui Christo praep
scha: „Magister dicit: apud te faciam pascha c
pulis meis." Annuntient etiam patrifamilias ill
dicit: „Magister[2]) dicit: ubi est diversorium,
discipulis meis[3]) manducem pascha?" ut pat
ille, qui praeparat diversorium Jesu et discip
ostendat[4]) locum superiorem, et stratum, et p
tum,[5]) et magnum, ut veniens illuc Jesus festivet
scipulis suis. Ego autem puto quod homo, qui i
tibus discipulis in civitatem[6]) occurrit iis a
aquae portans, quem voluit Jesus ut sequerentur
ejus euntem in domum, qui subtilem illam aqua
apportabat, ut non solum esset mundata, sed eti
plenius eluta,[7]) erat quidam[8]) ministrans patrifa
est, intellectui, portans mundatóriam aquam in fi
ut sublimitas virtutis sit Dei. Aut certe potabile
subministrabat in illo fictili vase, ut Filius qu
generationem praebeat vitis. Ille autem intelle
ster, ex lege et prophetis aquam portet, quae
cum vino evangelici verbi. Nos ergo, qui o
ecclesia esse, volentes celebrare pascha cum Je
mur hominem illum, qui vas bajulat hujusm
quem puto esse Mosen legis datorem, spiritual
nam portantem in corporalibus historiis. Qui
cedunt ad legem et prophetas quasi ad elo

---

1) Matth. XXVI, 18. 2) Marc. XIV, 1

3) Deest „meis" in textu ed. R., idem tar
tis: „Mss: discipulis meis."

4) M. et R. in textu: „ascendat," R. tame
„Mss: ostendat." Cfr. Marc. XIV, 15.

5) Edd. Merlini: paratum.

6) Ed. M. I. itemq. ed. Ruaei: civitate.

7) Ed. M. I: eluta. Et erat etc.

8) Ed. Ruaei: quidem.

Scire tamen debemus, quoniam qui in epu-
:t sollicitudinibus saecularibus sunt, non ad-
domum illam superiorem, nec vident magni-
is, nec considerant stratum[1]) illius ornatum.
iec celebrant cum Jesu pascha, nec accipiunt
:dictionis ab eo, nec calicem Novi Testamenti.
espere[2]) autem facto discubuit cum discipulis
:ntibus iis dixit: Amen dico vobis, quoniam
bis tradet me.“ Discipulis edentibus pascha
:gis mandatum, dixit Jesus, qui sciebat[3]) quid
nine, et propterea „non habebat opus, ut ali-
nium daret ei de homine,“ et dixit de Juda
eto sibi jurejurando: „Amen[4]) dico vobis,
ius ex vobis me tradet.“ Cum enim potuisset
proditorem specialiter demonstrare, hoc qui-
:cit, dixit autem generaliter, quod „unus ex
·adet,“ ut ex[5]) testimonio percussi cordis sin-
alitas probaretur: ut et discipulorum ostende-
m, quia plus credebant verbis Christi, quam
suae, et Judae malitiam, quia nec cognitori
suorum credebat, ut turbaretur aut tristare-
o quia in primis putavit latere quasi homi-

Christo, amplexus est occultationem positam in verbis ipsius: quorum primum infidelitatis erat, secundum autem impudentiae.

81. „Et[1]) contristati nimis coeperunt singuli dicere: numquid ego sum, Domine?" Quaeret autem aliquis, quomodo, si bonae conscientiae erant undecim Apostoli, qui mundi erant ab omni proditione magistri, ut quid contristati sunt de auditu, quasi potuisset fieri, ut unus esset ex ipsis, de quo dicebatur. Existimo autem, quoniam unusquisque discipulorum sciebat ex his, quae docuerat Jesus, quoniam mutabilis et ad malum vertibilis est natura humana: et quoniam in colluctatione adversus principatus, et potestates, et rectores hujus mundi tenebrarum potest fieri, ut decidat homo aut circumventus, aut vim passus ab adversariis virtutibus ad malum perducendum. Hoc ergo considerantes unusquisque discipulorum, ne forte ipse esset, qui praecognitus erat[2]) proditor, contristati sunt valde, propterea[3]) quod dictum fuerat ab eo: „unus[4]) ex vobis me tradet:" et coeperunt dicere, quasi nescientes singuli futurum de se: „numquid ego sum, Domine?" Si autem habet rationem, quoniam propter hanc causam timens unusquisque eorum dixit: „numquid ego sum, Domine?" de omnibus futuris timendum est nobis infirmis, qui nondum sapientiam perfectionis accepimus, secundum quam dicit[5]) Apostolus: „confido[6]) enim, quia neque mors, neque vita," et caetera, potest „nos separare a caritate Dei, quae est in Christo Jesu." Qui autem nondum perfectus est, dubitat de se ipso,

---

[1]) Matth. XXVI, 22.

[2]) R. solus in textu: „esset;" idem tamen in notis „Mss: erat."

[3]) R. in notis: „Mss: propter quod dictum erat eis."

[4]) Matth. XXVI, 21. — 22. [5]) Ed. Ruaei: dixit

[6]) Rom. VIII, 38. 39.

[redacted]

possit et cadere. Secundum quam infirmitatem hu-
n scribens Corinthiis Paulus dicebat: „sed [1]) ca-
:orpus meum, et [2]) in servitutem redigo, ne forte,
ıliis praedicaverim, ipse reprobus efficiar." Et vide,
dicit: „ne [3]) forte, cum aliis praedicaverim, ipse
bus efficiar," sic pronunciat quasi timens, ne forte
lere possit, et reprobus fieri. Quod autem dixit:
do," [4]) et caetera, confidentis [5]) hominis et firmi est
r suam perfectionem, quoniam mille contraria se-
eum a caritate Christi non valeant. Quod autem
ıli adhuc erant infirmi, et juste timebant, manife-
st ex eo, quod dicit qui sciebat propositum singu-
: „quoniam [6]) omnes vos scandalum patiemini in
hac nocte." Et quod [7]) proponens quis meliora
ies ad malitiam transvertitur, victus in colluctatione
riarum virtutum, manifestum est ex eo, quod scri-
est de Petro, quoniam ipse quidem considerans
situm suum, qualem circa Christum haberet affe-
ı respondit non cum simulatione, sed ex veritate
ı sui, quantum ad se: „quoniam [8]) si omnes scanda-
fuerint, ego solus non scandalizabor." Salvator au-
sciens infirmum eum in suis promissionibus fore, et
am brevis timor hominis facturus esset eum reco-
a [9]) proposito meliori, dixit ad eum: „Amen [10])

) I Cor. IX, 27.
) M. et R. in textu: „et servituti redigo," R. tamen
tis: „Mss: et in servitutem redigo."
) I Cor. IX, 27. [4]) Rom. VIII, 38.
) Ed. M. I., itemq. ed. R. in textu: „confidentis ho-
infirmi est etc.," ed. M. II: „confidentis hominis et
est etc.;" R. in notis: „Mss: confidentis et firmi ho-
est etc."
) Matth. XXVI, 31.
) R. in notis: „Mss: quoniam."
) Matth. XXVI, 33. [9]) Mss: de proposito etc. R.
) Matth. XXVI, 34.

dico tibi, quoniam in hac nocte, priusquam gallus cantet, ter me negabis." Et talibus non est importunum dicere semper: „ne[1]) glorieris in crastinum, nec enim scis, quid pariat dies superventura." Et Paulus similiter: „fratres,[2]) inquit, si praeoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis, confirmate hujusmodi in spiritu mansuetudinis, considerans[3]) ne et tu tenteris," docens quoniam incertus est exitus noster de nobis, quamvis forte meliorum propositum habeamus. Haec autem omnia recordantes, quoniam nescimus quid pariat nobis dies superventura, non inflabimur, neque superbiemus, neque gloriabimur aliquando, quamvis sciamus nos multa bona habere, sicut et Paulus, cum dixisset de se: „nihil[4]) mihi conscius sum," superaddit: „sed non in hoc justificatus sum," tanquam sciens Deum sanctificantem quos praecognoscit, et quos praedestinavit vocantem.

82. „Qui[5]) intingit mecum manum in paropside, hic me tradet." Videns eos de se ipsis timentes, demonstravit proditorem indicio propheticae vocis, dicentis: „qui[6]) manducat panem meum mecum, amplificavit adversus me supplantationem." Nec enim discrepat illud ab hoc quod dicit: „qui[7]) intingit mecum manum in paropside, hic me tradet." Et hoc quoque considerandum est, quid utique nos volens docere Salvator, signum dat discipulis suis[8]) de Juda proditore, ex eo quod cum Jesu manum suam in paropsidem intulisset, in quam, sicut existimo, intingebant carnes pascha edentes. Existimo autem, quod malitiam ejus multam manifestam facere volens hoc dixit

---

[1]) Prov. XXVII, 1. [2]) Galat. VI, 1.

[3]) M. et R. in textu: „considerantes ne et vos tentemini," R. tamen in notis: „Mss. etc."

[4]) I Cor. IV, 4. [5]) Matth. XXVI, 23.

[6]) Psalm. XLI, 9. (XL.) [7]) Matth. XXVI, 23.

[8]) Deest „suis" in textu edd. M. et R., R. tamen in notis: „Mss.: discipulis suis."

[redacted]

um quem suscepit ad mensam communem, et com-
ucavit ei, — forte quia a principio bene agebat —,
Iesum prodidit tantis honoribus se complectentem;
que salis ejusdem, neque mensae, neque panis com-
cati memor est factus, sed omnia illa transgrediens
er triginta staterum promissionem, tradidit largito-
antorum bonorum. Et haec est vere propria con-
o hominum nimis malorum, ut post salem et pa-
nsidientur hominibus, maxime nihil nocentibus iis,
uibus communicaverunt panem et salem. Denique
de quibusdam hujusmodi hominibus feralibus et
malis ita prophetans dicebat: „super[1]) mensam
lsa loquentur.“ Si autem potes spiritualem men-
e cibum spiritualem, et dominicam intelligere coe-
uibus omnibus dignificatus fuerat a Christo, abun-
s videbis multitudinem malitiarum ejus, quibus ma-
n cum[2]) cibo divinae mensae, et calicis, et hoc in
schae tradidit Salvatorem, non recordatus nec in
ralibus bonis magistri dilectionem, nec in spiritua-
doctrinam ejus sine invidia semper communicatam.
sunt omnes in ecclesia, qui insidiantur fratribus
quibuscum[3]) ad eandem mensam corporis Christi,
eundem potum[4]) sanguinis ejus frequenter simul
st. Si autem oportet et ipsius paropsidis interpre-
em accipere, nos quidem ab hujusmodi abstinea-
[5]) ne aliquid frigidum quibusdam dicere videamur.
n qui vult etiam in hoc aliquid invenire morale,
leret in lege, ubi dona a principibus singularum
m offeruntur in dedicatione altaris. Forte intelli-

[1]) Dan. XI, 27.
[2]) Mss: et concibum divinae etc. R.
[3]) Edd. Merl.: cum quibus. [4]) Mss: poculum. R.
[5]) M. et R. in textu: „nos abstineamus;“ R. in no-
Mss: abstinemus.“

get, ibi etiam paropsidem aliquid esse intelligendam: „in[1]) prima, inquit, die obtulit donum suum Naasson filius Aminadab, princeps[2]) tribus Juda. Et obtulit donum suum, paropsidem argenteam, siclorum triginta et centum pondus ejus; et phialam unam argenteam siclorum septuaginta, secundum[3]) siclum sanctum."

83. „Et[4]) Filius quidem hominis vadit, sicut scriptum est de eo: vae autem homini illi, per quem Filius hominis traditur." Et Jesus quidem, secundum quod videbatur, ibat passus per crucem; secundum autem quod vere erat, et ibat et remanebat in mundo cum discipulis suis, custodiens eos in fide. Nec enim potuissent permanere in fide ipsius, praecipue cum mortuum eum viderent, nisi ab ipso invisibiliter custodita fuissent corda eorum. Et non dixit: „vae homini illi," a quo traditur, sed „per quem traditur,"[5]) ostendens alterum, a quo tradebatur, id est, a diabolo, ipsum[6]) autem Judam ministrum esse traditionis. Vae autem non solum Judae, sed omnibus proditoribus Christi: quicunque enim discipulos Christi tradit, ipsum Christum tradit. Propterea a diabolo quidem traduntur, tamen per homines illos: et illis vae istis. Nam si omnem malitiam in hominibus diabolus per homines operatur, et quicunque interficitur ab aliquo, etsi non ab ipso, tamen per ipsum est interfectus. Et si judex aliquem interfecerit, injuste mortis sententiam ferens in aliquem, sciendum est, quia ipse locum diabolo

---

[1]) Num. VII, 12. 13. — Edd. Merlini: Naason.

[2]) R. solus in textu: „principis," idem tamen in notis: „Mss: princeps."

[3]) Mss: et secundum etc. R.

[4]) Matth. XXVI, 24. — M. et R., cfr. pag. huj. not. 5., *tradetur.*

[5]) Mss: tradetur. R. — Cfr. p. huj. not. 4.

[6]) R. solus in textu: „ipsum Judam autem;" idem tamen in notis: „Mss. etc."

[redacted]

in se, ministrum se praebuit diabolo ad interfectio- hominis innocentis. „Bonum [1]) erat ei, si [2]) natus fuisset homo ille:“ hoc est, illi bonum erat, si natus fuisset, quia nec hoc bono fuerat dignus, ut [3]) na- tur. Sed quoniam aptus fuerat ex arbitrio suo, ut ministerium proditionis consummaretur per eum, natus est malo suo, ut in malum, quod secundum ositum suum merebatur, incideret.

84. „Respondens [4]) autem Judas dixit: numquid ego , Rabbi?“ Et vide, quoniam exspectans Judas tan- sermonem Christi de se, non praecidit narrationem sua responsione, sed post omnes respondit dicens: nquid ego sum, Rabbi?“ Non ex affectu discendi, secundum consuetudinem nominandi magistrum, cum qui Magister: quasi subsannans eum, quia vocabatur ister, eum [5]) non esse hoc vocabulo dignum. Et dixit Jesus: „tu [6]) dixisti,“ ut ex ore ipsius judicaret , quoniam ille quasi dubitans dixerat: „numquid ego , Rabbi?“ non quidem secundum conscientiam dubi- sed fingens se de hoc dubitare. Non enim habebat m timorem, quem caeteri Apostoli habuerunt, sed ille timore, quasi timens dicebat. Et ideo forsitan post ium Apostolorum singillatim interrogationes, et post sti narrationem de ipso, vix aliquando et ipse inter- rit, quasi ex cogitatu quodam et versuto consilio, ut in caeteris Apostolis interrogando, celaret interim itionis suae consilium. Nam vera tristitia et urgens sustinet moram, sicut nec Apostolorum sustinuit.

---

1) Matth. XXVI, 24.

2) Ed. M. I: „si non fuisset malus homo etc.,“ ed. I: „si non fuisset natus homo etc.“

3) M. et R. in textu: „ut non nasceretur,“ R. tamen otis: „Mss: ut nasceretur.“

4) Matth. XXVI, 25.

5) Mss: cum non esset — dignus. R.

6) Matth. XXVI, 25.

85. „Edentibus [1]) autem iis, accipiens et gratias agens, fregit et dedit discipulis cipite, et manducate, hoc est enim corpus cipiens calicem, et gratias agens, dedit iis, ex hoc omnes, hic est enim sanguis meus menti, qui [3]) pro multis effundetur [4]) in peccatorum." Panis iste, quem Deus V suum esse fatetur, verbum est nutritorium bum de Deo Verbo procedens, et panis sti, qui positus est super mensam, de qu „praeparasti [5]) in conspectu meo mensa qui tribulant me." Et potus iste, quem sanguinem suum fatetur, verbum est pot praeclare corda bibentium, qui est in p scriptum est: „et [6]) poculum tuum inebri clarum est!" Et est potus iste generatio dicit: „ego [7]) sum vitis vera." Et est san quae missa in torcular passionis protulit Sic et panis est verbum Christi, factum quod cadens in terram bonam [8]) multum ctum. Non [9]) enim panem illum visibilem

---

[1]) Matth. XXVI, 26 — 28.

[2]) Deest „meus" in textu ed. R., R. t „Mss: sanguis meus."

[3]) Mss: quia. R. [4]) Ed. M. I: eff

[5]) Psalm. XXIII, 5. (XXII.)

[6]) Psalm. XXIII, 5. (XXII.) [7]) Ev.

[8]) Deest „bonam" in ed. R.

[9]) R. in notis: „haec verba: *Non en — nutrit, et verbum quod laetificat cor* textum restituo, in editis" (edd. Merlini) rent; sed leguntur in duobus antiquis mss. solis mihi notis; altero IX. saeculi e Mon migii Remensis; altero saeculi XII. e Mon meticensi. In priore verba illa stylo expun ita tamen, quin alterius Cod. ope legi adh ant. Unde forsan colligere licet, solum Co vidisse Merlinum."

[redacted]

ps, corpus suum dicebat Deus Verbum, sed ver-
cujus mysterio fuerat panis ille frangendus. Nec
ium visibilem sanguinem suum dicebat, sed ver-
cujus mysterio potus ille fuerat effundendus.
pus [1]) Dei Verbi, aut sanguis, quid aliud esse
si verbum quod nutrit, et verbum quod laetifi-
Cur autem non dixit: hic est panis novi testa-
ent dixit: „hic [2]) est sanguis meus novi testa-
quoniam panis est verbum justitiae, quam man-
animae nutriuntur, potus autem est verbum
Christi, secundum mysterium ejus nativitatis et
Quoniam ergo testamentum Dei in sanguine
Christi positum est ad nos, ut credentes Filium
m et passum secundum carnem, salvi efficiamur
stitia, in qua sola sine fide passionis Christi sa-
non poterat: ideo tantum de calice dictum est:
t calix novi testamenti."

„Amen [4]) dico vobis, quod amódo non bibam
tione vitis hujus, nisi cum bibam illud vobis-
um in regno Patris mei." Sed et de pane di-
apud Lucam similiter: „desiderio [5]) desideravi
cha manducare vobiscum. Dico vobis, quod
non manducabo illud, nisi impletum in regno
rgo manducabit Salvator et bibet, panem illum
paschalem renovatum in regno Dei, et mandu-
bibet cum discipulis suis. Sicut enim „non [6])
arbitratus est esse se aequalem Deo, sed semet-

---

1. ad marginem: „uterque ms. Codex habet: cor-
Verbum; sed legendum videtur: *corpus Dei*

Matth. XXVI, 28. — Deest „meus," cfr. pag. 416.
in edd. M. et R.

Matth. XXVI, 28. coll. pag. huj. not. 2.

Matth. XXVI, 29. [5]) Luc. XXII, 15. 16.

Philipp. II, 6 — 8.

85. „Edentibus [1]) autem iis, accipiens Jesus panem, et gratias agens, fregit et dedit discipulis suis, dicens: accipite, et manducate, hoc est enim corpus meum. Et accipiens calicem, et gratias agens, dedit iis, dicens: bibite ex hoc omnes, hic est enim sanguis meus [2]) novi testamenti, qui [3]) pro multis effundetur [4]) in remissionem peccatorum." Panis iste, quem Deus Verbum corpus suum esse fatetur, verbum est nutritorium animarum, verbum de Deo Verbo procedens, et panis de pane coelesti, qui positus est super mensam, de qua scriptum est: „praeparasti [5]) in conspectu meo mensam adversus eos qui tribulant me." Et potus iste, quem Deus Verbum sanguinem suum fatetur, verbum est potans et inebrians praeclare corda bibentium, qui est in poculo, de quo scriptum est: „et [6]) poculum tuum inebrians quam praeclarum est!" Et est potus iste generatio vitis verae, quae dicit: „ego [7]) sum vitis vera." Et est sanguis uvae illius, quae missa in torcular passionis protulit potum hunc. Sic et panis est verbum Christi, factum de tritico illo, quod cadens in terram bonam [8]) multum reddidit fructum. Non [9]) enim panem illum visibilem, quem tenebat

---

[1]) Matth. XXVI, 26 — 28.

[2]) Deest „meus" in textu ed. R., R. tamen in notis: „Mss: sanguis meus."

[3]) Mss: quia. R. [4]) Ed. M. I: effunditur.

[5]) Psalm. XXIII, 5. (XXII.)

[6]) Psalm. XXIII, 5. (XXII.) [7]) Ev. Joann. XV, 1.

[8]) Deest „bonam" in ed. R.

[9]) R. in notis: „haec verba: *Non enim panem — — nutrit, et verbum quod laetificat cor?* quae hic in textum restituo, in editis" (edd. Merlini) „non comparent; sed leguntur in duobus antiquis mss. Codd., iisque solis mihi notis; altero IX. saeculi e Monasterio S. Remigii Remensis; altero saeculi XII. e Monasterio Gemeticensi. In priore verba illa stylo expuncta sunt, non ita tamen, quin alterius Cod. ope legi adhuc facile queant. Unde forsan colligere licet, solum Cod. S. Remigii vidisse Merlinum."

Cur autem non dixit: hic est panis novi testa-
ut dixit: „hic [3]) est sanguis meus novi testa-
uoniam panis est verbum justitiae, quam man-
inimae nutriuntur, potus autem est verbum
Christi, secundum mysterium ejus nativitatis et
Quoniam ergo testamentum Dei in sanguine
Christi positum est ad nos, ut credentes Filium
et passum secundum carnem, salvi efficiamur
titia, in qua sola sine fide passionis Christi sa-
m poterat: ideo tantum de calice dictum est:
calix novi testamenti."

Amen [4]) dico vobis, quod amódo non bibam
ione vitis hujus, nisi cum bibam illud vobis-
m in regno Patris mei." Sed et de pane di-
apud Lucam similiter: „desiderio [5]) desideravi
a manducare vobiscum. Dico vobis, quod
n manducabo illud, nisi impletum in regno
go manducabit Salvator et bibet, panem illum
paschalem renovatum in regno Dei, et mandu-
ibet cum discipulis suis. Sicut enim „non [6])
rbitratus est esse se aequalem Deo, sed semet-

ipsum humiliavit usque ad mortem," sic manducabit panem, et bibet de generatione vitis, et bibet novum, et propter multam bonitatem suam et dilectionem hominum manducabit et bibet cum discipulis suis, cum tradiderit regnum Deo et Patri. Attende enim quod dicit: „cum[1]) bibam ipsum vobiscum novum," non alio tempore, nisi „in regno Patris mei." Et alias autem „non[2]) regnum Dei esca et potus." Corporaliter enim, et secundum similitudinem praesentis cibi et potus, non est regnum Dei esca et potus his, qui exhibuerunt se dignos pane coelesti et pane angelorum, et esca illa, de qua dicit Salvator: „mea[3]) esca est, ut faciam voluntatem ejus, qui me misit, et perficiam opus ejus." Quoniam autem in regno Dei manducabimus et bibemus, ex multis locis Scripturarum est demonstrare, praecipue ex eo, quod scriptum est: „beatus[4]) qui manducaverit panem in regno Dei." Ergo implebitur in regno Dei hoc pascha, et manducabit eum Jesus cum discipulis suis, et bibet; et quoniam[5]) quod dicit Apostolus: „nemo[6]) vos judicet in esca et in potu," et caeteris,[7]) quae „sunt umbra futurorum," revelationem habet ad futura mysteria de escis et potibus spiritualibus, quorum umbra fuerunt quae de escis et potibus in lege fuerant scripta. Manifestum est autem, quoniam veram escam et verum potum manducabimus et bibemus in regno Dei, aedificantes per ea et confortantes verissimam illam vitam. Et quod dicit: „accipiens[8]) Jesus panem," similiter et „accipiens calicem," qui parvulis

---

[1]) Matth. XXVI, 29. — M. et R. h. l., cfr. pag. 417. not. 4., *bibero*.

[2]) Rom. XIV, 17. [3]) Ev. Joann. IV, 34.

[4]) Luc. XIV, 15.

[5]) Mss: et quoniam dicit etc. R.

[6]) Coloss. II, 16. 17.

[7]) Ed. M. I., itemq. ed. Ruaei: et caetera.

[8]) Matth. XXVI, 26. 27.

em est in Christo, et in Christo adhuc carnalis, in-
at [1]) communiter; prudentior autem quaerat, a quo
iens Jesus. Deo enim dante accipit et dat iis, qui
sunt a Deo accipere panem et calicem. Quomodo
n dat Deus panem, significat et Jacob dicens: „si [2])
t Dominus Deus [3]) meus mecum, et dederit mihi
m ad manducandum, et vestimentum ad vestiendum,
ia quaecunque mihi, Domine, dederis, decimam de-
bo tibi.“ Item scriptum est in Evangelio secundum
nem: „non [4]) Moses dedit vobis panem; sed Pater
s dat vobis panem de coelo verum.“ Et semper Je-
lis, qui secum pariter agunt festivitatem, accipiens
m a Patre gratias agit, et frangit, et dat discipulis
dum quod unusquisque eorum capit accipere, et dat
s: „accipite, [5]) et manducate.“ Et ostendit, quando
hoc pane nutrit, proprium esse corpus, cum sit ipse
m: quod et nunc necessarium habemus, et cum
t in regno Dei impletum; sed nunc quidem nondum
tum, tunc autem impletum, cum et [6]) nos praepa-
erimus ad capiendum pascha plenum, quod venit
pleat, qui non venit solvere legem, sed adimplere:
nc quidem implere quasi per speculum in aenigmate
tionis, tunc autem facie in faciem implere, cum ve-
quod perfectum est. Si ergo et nos volumus panem
lictionis accipere ab Jesu, qui consuetus est eum
eamus in civitatem in domum cujusdam, ubi facit

1) R. solus in textu: „intelligit;“ idem tamen in no-
Mss: intelligat.“

2) Genes. XXVIII, 20—22.

3) Deest „Deus“ in textu edd. M. et R.; R. tamen
otis: „Mss: Dominus Deus meus etc.“

4) Ev. Joann. VI, 32. 5) Matth. XXVI, 26.

6) Deest „et“ in textu ed. R.; idem tamen in notis:
: cum et nos etc.“

catorum, commissorum ab iis, a quil
ditur. Si autem quaeris, quomodo e
cute cum hoc verbo etiam quod s
niam [3]) caritas Dei effusa [4]) est in c
autem sanguis testamenti infusus est
remissionem peccatorum nostrorum,
sanguine in corda nostra, remittuntu
quae gessimus ante, peccata. Ipse au
lice dicit: „bibite [5]) ex hoc omnes,"
discedit a nobis, sed bibit cum nobis
gulis ipse: quoniam non possumus
manducare de pane illo, vel bibere
vitis verae. Nec mireris quoniam i
manducat nobiscum panem, ipse est
nis de vite, et bibit nobiscum. Om
Verbum Deus, [7]) et diversis appellati
et innumerabilis est ipse secundum
tum, cum sit omnis virtus unus et ip
discipulos, qui festivitatem celebravera
acceperant benedictionis panem, et m

mi, et biberent calicem gratiarum actionis, pro his
ibus hymnum dicere Patri, et de alto transire in al-
: quia fidelis non potest aliquando aliquid agere in
valle. Propterea [1]) adscenderunt in montem oliveti,
uo unaquaeque oliva quasi arbor faciens fructum di-
ptest: „ego [2]) autem sicut oliva fructifera in domo
" Et qui nondum sunt facti quasi oliva fructifera in
o Dei, sed sunt adhuc „quasi [3]) novella olivarum in
itu mensae" spiritualis patris sui, possunt esse in
ns oliveti, de quo prophetat et Zacharias. Et quam
t mons misericordiae est electus, ubi pronunciaturus [4])
scandalum infirmitatis discipulorum suorum: quia
optabat ut fieret, sed praenunciabat [5]) quod erat fu-
tu, jam tunc praeparatus, non ut repelleret discipu-
scedentes, [6]) sed ut reciperet convertentes.

87. „Tunc [7]) dicit iis Jesus: omnes vos scandalum
mini in me in [8]) hac nocte. Scriptum est enim:
tiam pastorem, et dispergentur oves gregis. Cum
n surrexero, praecedam vos in Galilaeam." Qui
lalizantur, non in die scandalizantur, sed in nocte,
nocte illa, in qua proditur Christus. Sic enim et
s denegans, non in die denegat, sed in nocte, et in
t, cui nondum propinquaverat [9]) lux; ante [10]) can-

---

1) Mss: propter quod etc. R. — Ed. M. I: „Pro- ascenderunt."

2) Ps. LII, 8. (LI.) 3) Ps. CXXVIII, 3. (CXXVII.)

4) Edd. Merl., itemque, R. teste, Mss: praenunciaturus.

5) R. solus in textu: „pronunciabat," idem tamen in : „lege: praenunciabat. Ms. S. Remigii habet: sed unciabat."

6) R. solus in textu: „descendentes," idem tamen in : „Mss: discedentes."

7) Matth. XXVI, 31. 32. coll. Zachar. XIII, 7.

8) Deest „in" h. l. in ed. R.

9) Ed. M. I: „praeparaverat," ed. M. II: „propera- t;" R. in notis: „Mss: adproperat."

10) Mss: ante enim galli cantum negat. R.

tum enim galli negat. Si quis autem quaerat, quomodo post tanta et talia signa et prodigia, et sermones non ex inferiori virtute, quam ex qua facta fuerant signa et prodigia, dictos,[1]) scandalizantur discipuli, sciat, quia vult ostendere per haec sermo: quoniam, sicut „nemo[2]) potest dicere Dominum Jesum, nisi in Spiritu sancto," ita nemo potest sine scandalo esse sine Spiritu sancto. Quando autem implebatur quod dixerat Jesus: „omnes[3]) vos scandalum patiemini in me in hac nocte," nondum „datus[4]) erat Spiritus sanctus adhuc, quoniam Jesus nondum fuerat honorificatus." Nos autem, postquam confessi fuerimus Dominum Jesum in Spiritu sancto, quoniam „qui[5]) spiritu Dei aguntur, hi filii Dei sunt," si post Spiritum sanctum scandalum passi fuerimus, aut denegaverimus, non habemus excusationis locum, quasi scandalizati sine Spiritu sancto, aut denegantes sine Spiritu sancto. Et illi quidem scandalizati sunt, quasi adhuc consistentes in nocte, nobis autem jam „nox[6]) processit, dies autem appropinquavit." Propter quod dicimus: „sicut in die honeste ambulemus." Qui autem honeste ambulat, in[7]) luce est; qui[8]) autem in luce est, non denegat Christum, quia non est in nocte. Adhuc autem ideo illi scandalizati sunt in nocte, sicut Dominus ipse testatur, quoniam secundum Scripturam pro nobis omnibus Pater Filio unico non[9]) pepercit, sed tradidit eum

---

[1]) R. solus in textu: „dicto," idem tamen in notis: „Mss: dictos, etc."

[2]) I Cor. XIX, 3.

[3]) Matth. XXVI, 31. — Desunt h. l. verba: *in me*, in edd. M. et R.

[4]) Ev. Joann. VII, 39. [5]) Rom. VIII, 14.

[6]) Rom. XIII, 12. — 13.

[7]) Ed. M. II: et in luce est.

[8]) Desunt verba: *qui autem in luce est*, in textu edd. M. et R., R. tamen in notis: „Mss. etc."

[9]) Rom. VIII, 32.

nobis in passionem, ut ad modicum dispergantur gregis scandalum passi, post hoc autem congregen- resurgente Christo, et praecedente eos in Galilaeam, e sequi voluerint in [1]) Galilaeam gentium, ut popu- qui sedebat in tenebris, videat lumen magnum, et qui gione et umbra mortis, lux iis oriatur.

88. „Respondens [2]) autem Petrus dixit ei: si omnes lalizati fuerint, ego nunquam scandalizabor. Dixit [3]) sus: Amen dico tibi, quoniam in ista nocte, prius- gallus cantet, ter me negabis. Dicit ei Petrus: et ortuerit me tecum mori, non te negabo. Similiter nes discipuli dixerunt." Dicit Apostolus in epistola manos: „sit [4]) autem Deus verax, omnis autem o mendax; sicut scriptum est:" non praecipiens m hominem fieri mendacem, sed pronuntians esse acem, Psalmo [5]) dicente: „ego [6]) dixi in excessu is meae: omnis homo mendax." Hic autem Pe- audiens Salvatorem dicentem: „omnes [7]) vos scan- m patiemini in me in [8]) hac nocte," Dominum no- a profitebatur facere mendacem per ea, quae sibi dens dicebat: „si [9]) omnes scandalizati fuerint in te, non scandalizabor:" non considerans, quoniam qui : „ego [10]) sum veritas," mentiri non poterat. Pro-

---

[1]) M. et R. in textu: „in Galilaeam, ut gentium po- etc.," R. tamen in notis: „Mss: in Galilaeam gen- , ut populus etc." — Cfr. Jes. IX, 1. 2.

[2]) Matth. XXVI, 33—35. — Desunt verba: *in te*, Id. M. et R.

[3]) Mss: Et dixit ei etc. R.

[4]) Rom. III, 4. — M. et R.: „Si autem etc."

[5]) Mss: de Psalmo etc. R.

[6]) Psalm. CXVI, 11. (CXV.) [7]) Matth. XXVI, 31.

[8]) Deest „in" h. l. in ed. R.

[9]) Matth. XXVI, 33. — Desunt h. quoque l., cfr. uj. not. 2., verba: *in te*, in edd. M. et R.

[10]) Ev. Joann. XIV, 6.

pter hoc, sicuti existimo, omnes quiden lizati sunt tantum in Jesum; Petrus au vit mendacem posse facere veritatem, dalizatus est, sed etiam derelictus propt promissionem, juxta scandalum etiam d niam non solum inconsiderate, sed p dixit: „et [1]) si omnes scandalizati fueri scandalizabor," nec cogitans lubricam n magnum protulit verbum: ideo nec ad relictus, ut scilicet denegaret, vel semel undantius derelinquitur, ut ter denegare dacia promissionis ejus per unam ancil bum interrogantem, et dicentem: „et [2]) lilaeo eras?" „Et [3]) denegavit coram nescio quid dicis." „Et [4]) iterum dene citer, sed „cum juramento." Et terti cum juramento, sed cum devotatione: [5]) minem." Per hoc autem instruimur, consideratione aliquid promittamus s nostram humanam, quasi qui valeamu confessionem ex nobis, aut aliquid p admonente nos Apostolo, et dicente: pere, sed time." Debuerat enim, postq „omnes [7]) vos scandalum patiemini in i et postulasse Dominum, et dixisse: et s zati fuerint in te, esto in me, ut non c

---

[1]) Matth. XXVI, 33. coll. pag. 423

[2]) Matth. XXVI, 69.

[3]) Mss: et denegaret. R. — Cfr. M

[4]) Mss: et iterum denegaret. R. — Cf

[5]) R. solus in textu: „advocatione," notis: „Mss: devotatione." — Cfr. Matt

[6]) Rom. XI, 20.

[7]) Matth. XXVI, 31. — Desunt h. in cdd. M. et R.

raecipue gratiam hanc, ut in tempore, cum
mali tui fuerint scandalum passi, ego in deno-
n cadam, nec ab initio scandalizer. Si eum [1])
forsitan amotis ab eo ancillis, caeterisque mi-
denegasset. Nec enim poterat fieri, ut facta
ie potuisset dicere Dominum Jesum in Spi-
aut confessus fuisset, cum Spiritus sanctus
sset datus. Quaeres autem, si possibile erat
andalizaretur, semel Salvatore dicente: quia
'os scandalum patiemini in me." Ad quam
aliquis respondebit: quoniam necesse erat,
o praedicente, quia „omnes vos scandalizabi-
quod praedictum erat ab Jesu. Alius autem
iam qui exoratus a Ninivitis, quae praedixerat
non fecit propter poenitentiam Ninivitarum;
fuit, ut repelleret etiam a Petro scandalum
Nunc autem promissio ejus audax ex af-
dem promto, non tamen prudenti, facta est
t non solum scandalizaretur, verum etiam ter
Quaeres adhuc, si, postquam audivit Jesum
Amen [5]) dico tibi, priusquam gallus cantet in
ter me negabis," non addidisset: „si fuerit
tecum, non te negabo:" sed deprecatus fuisset,
tur ab eo praecognita [6]) ipsius denegatio, si
lenegasset. Et aliquis quidem dicit, quoniam
lem habebat deprecatio Petri, cum dixisset:
'os scandalum patiemini in me," auxilium ac-

: enim. R. Item edd. Merlini.
solus in textu: „ut ne," idem tamen in notis:
ec."
th. XXVI, 31.
solus in textu: „effectu;" idem tamen in notis:
tu."
tth. XXVI, 34. — 35.
s: praecognita ipsi denegatio ejus, si forte. R.
tth. XXVI, 31.

pter hoc, sicuti existimo, omnes quidem discipuli scandalizati sunt tantum in Jesum; Petrus autem, qui existimavit mendacem posse facere veritatem, non tantum scandalizatus est, sed etiam derelictus propter audacem suam promissionem, juxta scandalum etiam denegavit. Et quoniam non solum inconsiderate, sed paene etiam impie dixit: „et [1]) si omnes scandalizati fuerint in te, ego non scandalizabor," nec cogitans lubricam naturam humanam, magnum protulit verbum: ideo nec ad modicum est derelictus, ut scilicet denegaret, vel semel denegaret, sed abundantius derelinquitur, ut ter denegaret: ut arguatur audacia promissionis ejus per unam ancillam, et hoc verbum interrogantem, et dicentem: „et [2]) tu cum Jesu Galilaeo eras?" „Et [3]) denegavit coram omnibus dicens: nescio quid dicis." „Et [4]) iterum denegavit" non simpliciter, sed „cum juramento." Et tertia vice non solum cum juramento, sed cum devotatione: [5]) „quia nescio hominem." Per hoc autem instruimur, ut nunquam sine consideratione aliquid promittamus super habitudinem nostram humanam, quasi qui valeamus Christi implere confessionem ex nobis, aut aliquid praeceptorum Dei, admonente nos Apostolo, et dicente: „noli [6]) altum sapere, sed time." Debuerat enim, postquam audivit, quia „omnes [7]) vos scandalum patiemini in me in hac nocte," et postulasse Dominum, et dixisse: et si omnes scandalizati fuerint in te, esto in me, ut non ego scandalizer; et

---

1) Matth. XXVI, 33. coll. pag. 423. not. 2. et 9.
2) Matth. XXVI, 69.
3) Mss: et denegaret. R. — Cfr. Matth. XXVI, 70.
4) Mss: et iterum denegaret. R. — Cfr. Matth. XXVI, 72.
5) R. solus in textu: „advocatione," idem tamen in notis: „Mss: devotatione." — Cfr. Matth. XXVI, 74.
6) Rom. XI, 20.
7) Matth. XXVI, 31. — Desunt h. l. verba: *in me*, in cdd. M. et R.

n mihi praecipue gratiam hanc, ut in tempore, cum
nes discipuli tui fuerint scandalum passi, ego in denc-
mem non cadam, nec ab initio scandalizer. Si eum [1])
nlasset, forsitan amotis ab eo ancillis, caeterisque mi-
is, non denegasset. Nec enim poterat fieri, ut facta
rogatione potuisset dicere Dominum Jesum in Spi-
sancto, aut confessus fuisset, cum Spiritus sanctus
dum fuisset datus. Quaeres autem, si possibile erat
nec [2]) scandalizaretur, semel Salvatore dicente: quia
nes [3]) vos scandalum patiemini in me." Ad quam
stionem aliquis respondebit: quoniam necesse erat,
verissimo praedicente, quia „omnes vos scandalizabi-
i," fieri quod praedictum erat ab Jesu. Alius autem
it: quoniam qui exoratus a Ninivitis, quae praedixerat
Jonam non fecit propter poenitentiam Ninivitarum;
possibile fuit, ut repelleret etiam a Petro scandalum
rogante. Nunc autem promissio ejus audax ex af-
u [4]) quidem promto, non tamen prudenti, facta est
ausa, ut non solum scandalizaretur, verum etiam ter
garet. Quaeres adhuc, si, postquam audivit Jesum
ntem: „Amen [5]) dico tibi, priusquam gallus cantet in
nocte, ter me negabis," non addidisset: „si fuerit
i mori tecum, non te negabo:" sed deprecatus fuisset,
repelleretur ab eo praecognita [6]) ipsius denegatio, si
n non denegasset. Et aliquis quidem dicit, quoniam
um quidem habebat deprecatio Petri, cum dixisset:
mnes [7]) vos scandalum patiemini in me," auxilium ac-

---

[1]) Mss: enim. R. Item edd. Merlini.

[2]) R. solus in textu: „ut ne," idem tamen in notis:
ss: ut nec."

[3]) Matth. XXVI, 31.

[4]) R. solus in textu: „effectu;" idem tamen in notis:
ss: affectu."

[5]) Matth. XXVI, 34. — 35.

[6]) Mss: praecognita ipsi denegatio ejus, si forte. R.

[7]) Matth. XXVI, 31.

cipere, ut [1]) ne scandalizaretur. Nec enim cum „amen"[2]) prolatum fuerat, dictum est: „omnes vos scandalum patiemini." Postquam autem cum affirmatione juramenti pronunciavit, non erat possibile ut non denegaret. Si enim juramentum erat Christi „amen,"[3]) mentitus fuisset dicens: „Amen dico tibi," si verum dixisset Petrus, qui „non te negabo." Videntur autem mihi caeteri discipuli Jesu cum prospectu et cogitatu, quod primum quidem fuerat dictum: „omnes [4]) vos scandalum patiemini in me in hac nocte," nihil dixisse, neque professos fuisse, quia non essent scandalizandi: videbant enim veracem esse Jesum haec praedicentem. Ad hoc autem, quod soli dictum est Petro: „Amen [5]) dico tibi, antequam gallus cantet, ter me negabis:" promiserunt similiter et Petro: et si fuerit nobis mori tecum, non te negabimus. Quod Petrus quidem non convenienter fecit [6]) post Christi prophetiam de eo negaturo ter ante galli cantum. Caeteri autem, quasi qui non erant comprehensi in illa prophetia, nec tenebantur in illis, quae ad Petrum fuerant facta, responderunt promittentes, non promissionibus suis mendacem Dominum facere cupientes, sicut facere voluit Petrus. Sicut enim, cum transfiguratus fuisset in monte excelso, apparentibus in gloria simul cum Jesu Mose et Elia, dixit: „vis [7]) faciamus hic tria tabernacula, unum tibi, et unum Mosi, et unum Eliae?" „nesciens quid loqueretur," sicut Scriptura testatur de eo: sic et hic, ne-

---

[1]) Ed. M. II: ut non. [2]) Matth. XXVI, 34. — 35.

[3]) Matth. XXVI, 34. — 35.

[4]) Matth. XXVI, 31. — R. solus in textu: „patiemini hac nocte," idem tamen in notis: „Mss: patiemini in me in hac nocte."

[5]) Matth. XXVI, 34.

[6]) R. solus in textu: „facit," idem tamen in notis: „Mss: fecit."

[7]) Matth. XVII, 4. coll. Luc. IX, 33.

[redacted]

s quid loqueretur, dixit: „si [1]) fuerit mori mihi te-
non te negabo.“ Cum Jesu enim mori, pro nobis
bus moriente ut nos vivamus, hominum non erat:
iam omnes fuerant in peccatis, et omnes opus ha-
nt, ut pro iis alius moreretur, non ipsi pro aliis.
90. „Tunc [2]) venit Jesus cum illis in praedium, quod
ur Gethsemani.“ Scienti Hebraicorum nominum in-
etationem, etiam nomen hujus praedii, quod voca-
) Gethsemani, prodest ad manifestationem loci istius,
iam non sine causa positum est apud Matthaeum et
um etiam praedii nomen. Nos autem praetermitten-
. illud, hoc solum suggerimus, quomódo Jesus cum
pulis venit ad praedium hoc, quod vocatur Gethse-
i, accipiens eos ex loco illo, in quo pascha cum iis
ducavit. Nec enim conveniebat cum proderetur, ab
ipsi loco, ubi cum discipulis manducaverat pascha.
veniebat autem et priusquam proderetur, orare, et
ui eligere locum, mundum ad orationem. Sciebat
, quoniam, sicut differt aër ab aëre mundiore, sic
-sancti loci et sanctioris, sicut scriptum est: „locus, [5])
uo tu stas, terra sancta est.“ Et quaeras, si praeter
sum orantis, etiam ex loco orationis, in quo quis
, fit oratio mundior et acceptabilior, secundum quod
tum est: „domus [6]) mea domus orationis vocabitur.“
qua et alibi dicitur: „et [7]) exaudivit de templo sancto
vocem meam.“ Et vir quidem Judaicus nec dubitat
ujusmodi; qui autem propter Christi doctrinam re-
t a Judaicis fabulis, et ab omnibus, quae corporaliter
is intelliguntur, dicit non propter locum fieri oratio-

---

[1]) Matth. XXVI, 35. [2]) Ibid. XXVI, 36.
[3]) M. et R. in textu: „vocant,“ R. tamen in notis:
s: vocatur.“
[4]) Ed. M. II: praemittentes. [5]) Exod. III, 5.
[6]) Jesai. LVI, 7. [7]) Psalm. XVII, 7.

nem distantem ab oratione, sed quia melius est cum nullo orare, quam cum malis orare. Ad demonstrationem autem traditionis istius utetur exemplo, quod Jesus in domo Jairi sacerdotis, oraturus pro mortua filia ejus, omnes ejecit foras, et tres tantum elegit secum, qui et super montem facti fuerant testes transfigurationis ipsius. Propter hoc enim et in ecclesiis Christi consuetudo tenuit talis, ut qui manifesti sunt in magnis delictis, ejiciantur ab oratione communi, ut [1]) ne modicum fermentum non ex corde mundo orantium totam unitatis conspersionem et consensus corrumpat. Habet autem et hic sensus, quod juste objiciatur his, qui non, quomodo debent,[2]) sic intelligunt, accipientes sic occasionem, ut dicant proximo suo: ne appropinques mihi, quia mundus sum. Quod fecit et Pharisaeus ad Publicanum longe orantem, et pectus suum percutientem, et dicentem: „Domine,[3]) propitius esto mihi peccatori." Mensurate ergo facere hoc debemus, ut nec cum indignis oremus propter honorem orationis, secundum eum qui dixit: „si [4]) duo in vobis convenerint in id ipsum, de omni re, quamcunque petierint, fiet iis." Nec inferiores spernamus, nos praeponentes propter jactantiae causam, secundum eum qui dixit: „qui [5]) se exaltat, humiliabitur." Haec autem tractavimus propterea, quod dictum est: „sedete [6]) hic, donec eo illuc orare."

90. „Accipiens [7]) autem Petrum, et duos filios Zebedaei, coepit tristari, et taediari;" vel sicut Marcus exponit: „coepit pavere, et taediari." Hos ipsos autem discipulos assumsit et super montem, cum esset transfigu-

---

[1]) R. solus in textu: „et ne," idem tamen in notis „Mss: ut ne."

[2]) Ed. Ruaei: habent. [3]) Luc. XVIII, 13.

[4]) Matth. XVIII, 19. [5]) Luc. XVIII, 14.

[6]) Matth. XXVI, 36.

[7]) Matth. XXVI, 37. — Marc. XIV, 33.

s, et ad filiam Jairi sacerdotis. Et quaero si ali-
secretius forte vidit in tempore, priusquam patere-
tus, et[1]) eo iret, ubi voluit orare. Forsitan enim
assistentes reges terrae, et principes[2]) congregatos
num adversus Dominum, et adversus se Christum
Propter quod, quasi multis illis constitutis, et in
ia potentibus, coepit tristari et taediari, vel et pa-
Et considera, quia non dixit „tristabatur, et taedia-
;" sed „coepit tristari, et taediari." Multum enim
st inter tristari, et incipere tristari. Si ergo aliquis,
dens passiones humanas, profert nobis etiam ipsum
um fuisse Jesum, audiat, quoniam qui „tentatus[3])
r omnia secundum similitudinem, praeter pecca-
' hic non est tristatus tristitia passionis ipsius, sed
est secundum humanam naturam tantum in ipso
pio tristitiae et pavoris, ut ostendat discipulis suis
ntibus, maxime Petro magna de se existimanti,[4])
ipsis, quod et[5]) postea iis dixit: quia „spiritus[6])
tus est, caro autem infirma." Et non est aliquando
lendum in ea, sed semper timendum de ea, quia
ta confidentia ad jactantiam ducit, timor autem in-
atis ad auxilium Dei confugere adhortatur, sicut et
mum ipsum paululum progredi, et cadere in faciem,
ire. Ergo coepit quidem tristari secundum huma-
naturam, quae talibus passionibus subdita est, non
secundum divinam virtutem, quae ab hujusmodi
ne longe remota est. Et haec dicimus de Jesu, ut

) R. in textu (itemq. ed. M. I): „et ibi vadens vo-
tc.," idem tamen in notis: „Mss: ubi vadens voluit
Ed. M. II: et eo iret ubi voluit etc.

) Psalm. II, 2. [3]) Hebr. IV, 15.

) Edd. Merlini: aestimanti.

) Deest „et" in textu edd. M. et R., R. tamen in
„Mss: quod et postea etc."

) Matth. XXVI, 41.

non arbitreris, sicut quaedam haereses, hominem eum fuisse, sed Deum veram humani corporis suscepisse naturam, qui poterat compati infirmitatibus nostris, quoniam et ipse circumdatus erat infirma natura humani corporis: similiter et ipse participans corpus et sanguinem, quemadmodum et pueri, de quibus dicit: „ecce[1]) ego, et pueri, quos mihi dedit Deus, participant carnem[2]) et sanguinem." Videns ergo instans sibi certamen, quod non erat ei adversus carnem et sanguinem, sed adversus tantos reges terrae assistentes, et principes congregatos in unum adversus se, quantos nunquam, coepit pavere, vel tristari, nihil amplius tristitiae vel pavoris patiens, nisi principium tantum. Nec enim scriptum est, quia pavit, vel tristatus est; sed „coepit pavere, et coepit tristari," quando et dixit: „tristis[3]) est anima mea usque ad mortem." *Quod* ipsum tale aliquid significare videtur, tanquam si dicat: tristitia coepta est in me, ut non omnimodo sim sine gestu tristitiae; non semper, sed usque ad tempus mortis in me est, ut cum mortuus fuero peccato, moriar et universae tristitiae, cujus principium tantum fuit in me.

91. „Sustinete[4]) hic, et vigilate mecum." Ac si dicat: etsi aliis discipulis dixi: „sedete hic, donec vado illuc orare," et adduxi vos tres usque huc, nolo vos ulterius progredi, needum[5]) enim potestis. Propter hoc manete hic vigilantes, sicut et ego vigilo, scientes quoniam caeteros quidem jussi sedere ibi quasi[6]) inferiores, ab agone isto servans eos securos; vos autem quasi firmiores adduxi, ut mecum collaboretis in vigiliis et oratio-

---

[1]) Hebr. II, 13. 14.

[2]) M. et R. in textu: „carni et sanguini," R. tamen in notis: „Mss: carnem et sanguinem."

[3]) Matth. XXVI, 38. [4]) Ibid. XXVI, 38. – 36.

[5]) Ed. M. II: nondum.

[6]) Desunt verba: „quasi inferiores, — securos; vos autem," in textu ed. R., idem tamen in notis: „Mss. etc."

Tamen et vos manete hic, ut unusquisque in suae vocationis consistat: quoniam et omnis gratia, vis fuerit magna, habet et superiorem. Quod au- ioc significat dicens: „manete [1]) hic," manifestum eo, quod in sequentibus dicitur: „progressus autem am, cecidit in faciem suam." Propter quod manea- ubi praecepit Jesus, secundum quod et Apostolus it: „unusquisque [2]) in qua vocatione vocatus est, in ianeat apud Deum," ut omnia faciamus, ut cum eo r vigilemus, qui non dormit, neque dormitat custo- Israel. Ad hoc autem adduxit eos, maxime Petrum a de se confidentem, ut videant et audiant ubi est hominis, et quomodo impetratur: videant quidem tem in faciem suam, audiant autem dicentem: „Pa- i si possibile est, transeat calix iste a me:" et discant magna de se sapere, sed humilia aestimare, nec ve- esse ad promittendum, sed solliciti ad orandum. et illos duxit, qui videbantur fideliores, et [4]) fortes, s Petro, in quibus similiter facile poterat locum in- jactantia propter fiduciam fidei. Mediocres autem, im ad periculum dico jactantiae, ipsa fidei exigui- iuniti sunt.

2. „Et [5]) progressus pusillum, cecidit in faciem suam et dicens: Pater, si possibile est, transeat calix iste " Qui dixit: „discite [6]) a me, quia mitis sum et is corde," laudabiliter se humilians, et nunc cadit iem suam [7]) orans, et adhuc amplius postmodum iat se, factus obediens usque ad mortem: quoniam m exaltationis humilitas est. Nec enim exaltatur a

) Matth. XXVI, 38. — 39.
) I Cor. VII, 20. [3]) Matth. XXVI, 39.
) Ed. Ruaei: et forte similes etc.
) Matth. XXVI, 39. [6]) Ibid. XI, 29.
) Deest „suam" in ed. M. I., itemq. in ed. R.

Deo, nisi qui humiliaverit se propter Deum. Ca
tem in faciem suam[1]) orans, non multum progres
pusillum a tribus discipulis suis manentibus secum
bat enim longe fieri ab iis, sed juxta eos con
orare. Quod autem dicit orans: „si[2]) possibile est
eat calix iste a me," manifestans in oratione suam
tionem, quasi dilectus Filius, et complacens disp
bus Patris, addidit: „sed non sicut ego volo, s
tu:" docens, ut non oremus nostram fieri volu
sed[3]) Dei, quando factum fuerit, ut aliquid aliud
quam Deus. „Pater,[4]) si possibile est, transeat c
a me; sed non sicut ego volo, sed sicut tu." Se
quod coepit pavere et tristari, secundum illud
calicem passionis transire a se; sed non sicut vult
sed sicut vult Pater. Suscipiens enim naturam ca
manae, omnes proprietates implevit, ut non in ph
habuisse carnem existimaretur, sed in veritate: sec
quod in hoc loco orat calicem passionis transir
sed non sicut vult ipse, sed sicut vult Pater. Q
proprium est omnis hominis fidelis, primum quidem
pati aliquid doloris, maxime quod ducit[6]) usque a
tem, quia homo est carnalis; si autem sic voluerit
acquiescere etiam contra voluntatem suam, quia
est, ne plus videatur in se desperare, quam in
sperare. Nam sicut multum confidere non debem
nostram virtutem videamur profiteri, sic multum
nimiter agere, et diffidere non debemus, ne Dei

---

[1]) Deest „suam" in edd. M. et R.

[2]) Matth. XXVI, 39.

[3]) Desunt verba: *sed Dei*, in textu edd. M.
R. tamen in notis: „Mss. etc."

[4]) Matth. XXVI, 39.

[5]) Deest „ipse" in textu edd. M. et R., R. ta
notis: „Mss: vult ipse, sed etc."

[6]) Edd. Merlini: dicit.

[redacted]

nostri impotentiam videamur pronunciare. Haec ergo ntas, quam dicit: „si [1]) possibile est, transeat calix a me; sed non sicut ego volo, sed sicut tu," non est ndum substantiam ejus [2]) divinam et impassibilem, secundum naturam [3]) ejus humanam et infirmam. ra autem interpretatio loci hujus est talis, quoniam s filius caritatis Dei, secundum praescientiam quidem gebat eos, qui ex gentibus fuerant credituri; Judaeos m, quasi semen patrum sanctorum, quorum adoptio, loria, et testamenta, et repromissiones, diligebat quasi os bonae olivae. Diligens autem eos videbat qualia t passuri petentes eum ad mortem, et Barabbam elim ad vitam: ideo dicebat dolens de iis: „Pater, [4]) possibile est, transeat calix iste a me." Rursus revos desiderium suum, et videns quanta utilitas mundi s esset futura per passionem ipsius, [5]) dicebat: „sed sicut ego volo, sed sicut tu." Videbat adhuc, propter m calicem passionis etiam Judam, qui ex duodecim s erat, filium fore perditionis. Rursus intelligebat, illum calicem passionis principatus et potestates triumdas in corpore suo. Propter hos ergo, quos in passe sua nolebat perire, dicebat: „Pater, [6]) si possibile transeat calix iste a me." Propter salutem autem tohumani generis, quae per mortem ejus Deo fuerat uirenda, dicebat quasi recogitans: „sed non sicut ego o, sed sicut tu:" id est, si possibile est, ut sine passe mea omnia illa bona proveniant, quae per passio-

[1]) Matth. XXVI, 39.

[2]) Deest „ejus" in textu ed. R., idem tamen in no-: „Mss: substantiam ejus divinam etc."

[3]) M. et R. in textu: „naturam humanam ejus et .," R. tamen in notis: „Mss: naturam ejus humanam etc."

[4]) Matth. XXVI, 39. [5]) Ed. M. II: suam.

[6]) Matth. XXVI, 39.

multo eminentior est, quam ange
omnium, propterea magis volo t
quam meam. Calicem autem hun
nis, in multis locis nominat Scrip
martyribus proprie bibitur, sicut
buam Domino pro omnibus, qua
licem salutaris accipiam, et nom
Si ergo calix salutaris calix marty
salvemus calicem illum, totum illu
est salutaris, ut nihil fundamus e
cem totum, qui patitur pro testim
illatum. Effundit autem accipiens,
tyrium denegat, ne aliquid patiat
neris calix inebrians, quem bibit q
caverit praeparatam sibi mensam
qui tribulant justum. Notandum
Marcus quidem et Lucas hoc ipsu
tentatum exponunt a diabolo Je
passionem quidem exponit, quema
autem [2]) Jesum, ut transiret ab eo
sicut nec tentatum exponit a dia

[redacted]

. Propterea, quia secundum humanam tentabatur ram, — divinitas autem intentabilis erat —, ideo tres lem Evangelistae exposuerunt tentatum; Joannes ausecundum quod coeperat: „in [1]) principio erat Ver-, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum:" it Deum Verbum posse tentari. Sic et hic tres quii isti retulerunt Jesum postulasse a Patre, ut transiret ab eo, quoniam et proprium hominis erat, quantum infirmitatem pertinet carnis, velle evadere passionem; nes autem propositum habens exponere Jesum Deum um, sciens quia ipse est vita et resurrectio, nescit um impassibilem refugere passionem.

88. „Et [2]) venit ad discipulos suos, et invenit eos mientes. Et dixit Petro: sic non potuistis una hora ilare mecum? Vigilate, et orate, ne intretis in tentatio-m." Quamdiu quidem affuit Jesus discipulis suis, non mierunt; pusillum autem progrediente eo ab iis, nec hora potuerunt vigilare eo absente. Propter quod mus, ut nec modicum aliquando Jesus progrediatur a is, sed impleat quod promisit in nobis, dicens: „ecce [3]) vobiscum ero omnibus diebus, usque ad consummanem saeculi." Sic enim vigilabimus, eo excutiente somum ab anima nostra, sine quo possibile non est imre mandatum, quod dicit: „ne [4]) des somnum oculis s, aut palpebris tuis dormitationem, ut evadas sicut mula ex retibus, et sicut avis ex laqueo." Tamen veme ad discipulos, et inveniens dormientes, suscitat eos bo ad audiendum, ut jam quasi audientibus dicat,

---

am: divinitas — erat. Ideo etc.," R. tamen in notis: les: humanam. Propterea quia — tentabatur naturam, ivinitas — erat), ideo etc."

[1]) Ev. Joann. I, 1. [2]) Matth. XXVI, 40. 41.

[3]) Matth. XXVIII, 20.

[4]) Prov. VI, 4. 5. — Ed. Ruaei: nec des etc.

quod[1]) dicit: „sic non potuistis una hora cum?" Praecipit autem vigilare, ut vigilat Vigilat autem qui facit opera bona; vigilat agit de fidei veritate, ne in aliquod tenebr incurrat. Qui enim sic vigilans orat, illius e tio. Hoc enim significat dicens: „vigilate,[2] ut primum vigilemus, et sic vigilantes oren intretis in tentationem." Hoc, secundum q intelligunt, tale est, ac si dicat: ut non tente tem sic placuerit Deo, acquiescite Deo, sicut orantem. Considera autem, si possibile est magis: quoniam vita nostra ipsa tentatio est Job; intrare autem in tentationem, aut ven tionem, est cadere in tentationem, et vinc puto, quia nemo venit ad Jesum simul et in sed[5]) si quidem venit ad Jesum, non venit nem; si autem venit in tentationem, non ven Ad Jesum enim nemo venit, nisi quem tra Jesum, ut resuscitetur ab eo. Ad Jesum e ut et si tentator nos fuerit persecutus, et mal comprehendamur ab iis, sicut scriptum est: tur[6]) te mala et non comprehendent." Ad autem dicitur:[7]) „persequentur te mala, et dent te."

94. „Spiritus[8]) quidem promtus, caro aut

---

[1]) Edd. Merlini: „quod dicit sic. Non in textu: „quod dicet sic: Non etc.," in notis: dicit sic: Non etc." — Cfr. Matth. XXVI, 4(

[2]) Matth. XXVI, 41.

[3]) Ed. M. II: quod non multi etc. [4])

[5]) Desunt verba: *sed si — Jesum, nc tentationem*, in textu ed. R., idem tam. in not.

[6]) Prov. XIII, 21.

[7]) M. et R. in textu: „dicitur: Conseque R. tamen in notis: „Mss: dicitur consequen quentur te etc." [8]) Matth. XXVI, 41.

t tuus, o Petre, spiritus fuit promtus ad promitten-
caro autem erat[1]) infirma ad confitendum. Sed
t considerandum, utrum sicut omnium hominum
nfirma est, sic omnium spiritus promtus est: an
n caro quidem infirma est, non autem et omnium
am spiritus promtus est, sed tantum sanctorum.
d soles Apostolos, vel ad eos, qui similes iis in-
tur, dicit, quoniam „spiritus[2]) promtus est, caro
infirma." Infidelium autem et spiritus segnis est,
infirma. Si ergo ad sanctos tantum Christum
hoc procedit, provocat nos ut quaeramus, quo-
st et[3]) aliis caro infirma, eorum tamen solorum,
a spiritus promtus est. Ego autem[4]) dico carnem
m esse illius, qui non habet peccatum, nec carnis
iam fortem, sed defectam, qui cum spiritu promto
pera mortificavit, et sapientiam carnis ad nihilum
, ut semper mortem Christi circumferat in cor-
io, praevalente videlicet spiritu in concupiscentiis
versus concupiscentias carnis: quoniam „caro[5])
iscit adversus spiritum, spiritus autem adversus
." Et haec in imperfectis quidem adversantur in-
in perfectis autem jam non adversatur caro, sed
ata est, et infirmata est sapientia carnis in carne,
ncupiscentia ejus exstincta est: vivit autem in ea
a spiritus, vivit autem et operatur. De qua infir-
et Dominus ad Apostolum dicit: quoniam „vir-
s infirmitate perficitur," id est, in infirmitate car-
sapientiae ejus. Propter quod ait Apostolus: „cum
nfirmor, tunc potens sum." Potens enim tunc fit

Edd. Merlini: „autem erat infirma;" ed. R. in
autem infirma," in notis: „Mss: autem erit infirma."
Matth. XXVI, 41. [3]) Deest „et" in ed. R.
Edd. Merlini: enim. [5]) Galat. V, 17.
Mss: et in concupiscentia etc. R.
II Cor. XII, 9. — 10.

unusquisque nostrum, cum infirmata fuerit caro ipsius, ut non perficiat opera carnis, sed habitet virtus Christi in ea. Unde dicebat: „sic[1]) certe pugno,“[2]) et „castigo corpus meum, et in servitutem redigo:“ quoniam per multas castigationes facit homo carnem suam infirmam, proficiens spiritu, et mortificans opera carnis. Hoc ergo dicere vult ad discipulos suos secundum istam traditionem: „vigilate,[3]) et orate, ne intretis in tentationem“ vos, quorum „spiritus quidem promtus est, caro autem infirma.“ Quoniam qui spiritualior et perfectior est, sollicitior esse debet ne magnum bonum ipsius gravem habeat lapsum.

95. „Iterum[4]) vadens Jesus, oravit dicens: Pater meus, si non potest hoc transire a me, nisi illud bibam, fiat voluntas tua.“ Petit autem nunc ut transeat calix ab eo, et si non sic quomodo voluit ipse, transeat quomodo vult Pater. Hic jam, secundum quod possumus intelligere, exponemus, ut cum hoc etiam praecedentia videamur exposuisse. Existimo[5]) enim, quoniam calix ille passionis omnino[6]) quidem ab Jesu fuerat transiturus, sed cum differentia: ut si quidem biberet eum, et ab ipso transiret postmodum, et ab universo genere hominum; si autem non biberet eum, ab[7]) ipso quidem forsitan transiret, ab hominibus autem non transiret, sed maneret apud eos, donec perficeret eos. Hunc ergo calicem passionis principaliter quidem volebat a se transire, sic ut omnino neque gustaret amaritudinem ejus, si tamen pos-

---

[1]) I Cor. IX, 26. 27.

[2]) M. et R. in textu: „repugno,“ R. tamen in notis: „Mss: pugno.“

[3]) Matth. XXVI, 41. [4]) Ibid. XXVI, 42.

[5]) Ed. M. I: Aestimo etc.

[6]) R. solus in textu: „omnium;“ idem tamen in notis: „Mss: omnino.“

[7]) Ed. Ruaei: et ab ipso etc.

ile esset, quantum ad justitiam Dei. Quod enim di-
xit: „si [1]) possibile est," non ad potentiam Dei refere-
t solam, sed etiam ad justitiam ejus: quoniam in quan-
m ad potentiam quidem Dei, omnia possibilia sunt,
e justa, sive injusta; quantum autem ad justitiam ejus,
i non solum potens est, sed etiam justus, non sunt
mia possibilia, sed ea sola quae justa sunt. Si autem
n poterat fieri, magis volebat ut biberet eum, et sic
nsiret ab eo, et ab universo genere hominum, quam
faceret contra voluntatem paternam, bibitionem ejus
giens. Propter exitum ergo bonum, qui erat futurus
st bibitam amaritudinem calicis, orat vice secunda di-
ns: „Pater [2]) meus, si non est possibile ut transeat, nisi
bero eum, fiat voluntas tua." Manifestum est itaque,
ia bibere eum volebat. Quantum ad comparationem
um, melius erat ut propter bibitionem ejus transiret,
am ut non transiret propter [3]) quod non biberat eum.
ne enim, Dominum non bibisse calicem illum, et pro-
r hoc eum non transisse, sine dubio nec a genere hu-
no transissent spiritus operantes peccata. Convenien-
autem neque poenae transissent, quae debebantur pec-
is. Ergo expediebat omnibus, ut transiret calix ab eo,
opterea quod biberat eum Salvator, ut nos omnes cre-
ntes in eum, qui biberat eum, non bibamus illum [4])
licem vini meri, qui potat et potaturus est omnes gen-
, ut bibentes inebrientur, et evomant, et insanire desi-
nt. Sicut enim pro nobis omnibus mortuus est, ut
nseat et [5]) nos mors inimica Christi, sic pro nobis
nibus, qui debitores eramus, ut [6]) in aeternum bibe-

[1]) Matth. XXVI, 39.
[2]) Matth. XXVI, 42. coll. pag. 438. not. 4.
[3]) Ed. M. II: propterea quod etc.
[4]) Edd. Merlini: calicem illum.
[5]) Deest „et" in ed. Ruaei; ed. M. I: *ad nos*.
[6]) Ed. M. II: ne.

remus, calicem illum bibit, ut per hoc ipsum, quod transit ab eo calix, transeat et a nobis non bibentibus illum. De quo calice dicit Jeremias: „dixit[1]) Dominus Deus Israel ad me: accipe calicem vini meri hujus de manu mea, et potabis omnes gentes, ad quas ego mitto te; et bibent, et evoment, et insanire desistent a facie gladii, quem ego mitto in medio eorum." Qui ergo audiunt Dominum, et vivunt secundum verbum ejus, et sunt emundati per fidem ipsius, jam non opus habent illa mundatione, quae fit per calicem illum irae. Sicut enim qui loti sunt, non opus habent lavari, quia sunt mundi, qui Christi discipuli sunt: sic qui non sunt mundi, necessarium habent calicem illum, Domino eos hortante: „bibite,[2]) et inebriamini, et evomite." Audi enim, quomodo loquitur Jeremias, magis autem Deus in Jeremia exhortans eos, qui necessarium habent calicem illum talem: quoniam voluntarie debent eum bibere, qui necessariam habent talem mundationem. Quoniam autem exhortans ad bibendum haec dicit Deus, considera quid dicit inferius: „et[3]) erit, inquit, cum noluerint suscipere calicem de manu tua ad bibendum, dices iis: haec dicit Dominus virtutum: bibentes bibetis, quoniam in civitate, super quam invocatum est nomen meum, super ipsam incipiam ego inducere mala, et vos mundatione non[4]) mundabimini." Vide autem, quoniam post primam orationem venit ad discipulos, et invenit eos dormientes; similiter post secundam veniens invenit eos dormientes, quoniam[5]) „erant oculi eorum gravati." Puto autem, quoniam[6]) non tantum corporum eorum oculi, quantum

---

[1]) Jerem. XXV, 15. 16. [2]) Ibid. XXV, 27.
[3]) Ibid. XXV, 28. 29.
[4]) Deest „non" in edd. M. et R. Cfr. l. l. vers. 29.
[5]) Matth. XXVI, 43.
[6]) Deest „quoniam" in ed. M. I., itemq. in ed. R.

m eorum. Adhuc enim nondum amoverat ab discipulorum suorum gravamen impositum; nec erat adhuc honorificatus. Et sicut nondum erat datus, quoniam Jesus nondum erat honorificatus, i eorum nondum fuerant relevati a gravamine, ı Jesus nondum fuerat honorificatus. Unde non rehendit, sed vadens iterum tertia vice oravit id docens et nos per hoc ipsum, ut non deficiamus one, sed permaneamus in ipso verbo orationis, mpetremus ea quae postulare jam coepimus.

„Tunc [1]) veniens dixit discipulis suis: dormite et requiescite: ecce appropiat [2]) qui me tradet.“ sine dubio post tertiam [3]) orationem. Non au- ille ipse somnus, quem jubet nunc [4]) discipulos rmire, et ille, qui bis superius scribitur contigisse s. Illic enim dormientes invenit, non [5]) et re- tes, et iterum dormientes invenit gravatos oculos ı; nunc autem praecepit [6]) iis non simpliciter dor- ed cum requie. Multum enim differt secundum um Christi dormire, et requiescere, a dormita- ntra voluntatem ipsius dicentis: „manete [7]) hic, te mecum:“ et improperantis propter somnum, tis: „sic non potuistis una hora vigilare mecum?“ ;o contraria sibi dixit, dicens illic: „vigilate [8]) “ hic autem: „dormite, et requiescite:“ sed ut rvetur, ut primum quidem vigilemus orantes, ut emus in tentationem, et postea dormiamus et re-

---

Matth. XXVI, 45. [2]) Ed. R. h. loco: *appropriat.*
Deest „tertiam“ in textu edd. M. et R., R. tamen : „Mss: post tertiam orationem.“
Ed. Ruaei: tunc.
M. et R. in textu: „et non etc.,“ R. tamen in no- s: non et etc.“
Edd. Merl.: praecipit. [7]) Matth. XXVI, 38.— 40.
Matth. XXVI, 38. — 45.

quiescamus secundum Dei praeceptum. Quem somnum et[1]) Salomon ponit in promissione bene viventibus, dicens in Proverbiis suis: „si[2]) enim sederis, sine timore eris; si autem dormieris, suaviter dormies, et non timebis pavorem supervenientem, nec impetus impiorum invenientes.“ Et David, diversas sciens vigilias et dormitationes,[3]) juravit Domino et votum vovit Deo Jacob, non adscendere supra lectum stratus sui, nec dare somnum oculis suis, nec palpebris suis dormitationem, et hoc tamdiu facere, donec inveniat locum Domino, tabernaculum Deo Jacob: ut cum invenerit locum Domino, adscendat supra[4]) lectum stratus sui, et det somnum oculis suis renovantibus se, et post requiem praeparantibus ad novam et diviniorem surrectionem, secundum quod solet corporalibus hominibus evenire post somnum naturalem et sanum. Forsitan autem et anima, non potens semper sufferre labores quasi creata et incarnata, et non sufficiens sine intermissione servare bonum, remissiones sine reprehensione aliqua consequetur, quae moraliter somni[5]) atque dormitationes dicuntur: ut usque aliquantulum temporis habens remissionem, surgens renovata resuscitetur. Utrum[6]) autem hoc erit semper, an non, abundantius quaerat qui potest de talibus et quaerere, et intelligere de divinis scripturis, et sine periculo pronuntiare.

97. „Ecce[7]) appropinquavit hora, et Filius hominis tradetur in manus peccatorum.“ Propter hanc horam,

---

[1]) Deest „et“ in ed. R. [2]) Prov. III, 24. 25.

[3]) Edd. Merlini: dormitiones. — Psalm. CXXXII, 2—5. (CXXXI.)

[4]) Ed. M. II. h. loco: super.

[5]) M. et R. in textu: „somnia,“ R. tamen in notis: „Mss: somni.“

[6]) Ed. M. I., itemq. ed. Ruaei: „Si autem etc.;“ ed. M. II: „Utrum autem etc.“

[7]) Matth. XXVI, 45. — Edd. Merlini: appropiavit.

[redacted]

rem suam dicebat: „nondum [1]) venit hora
nim docet, quoniam hora appropians hoc
hominis traderetur in manus peccatorum.
illorum peccatorum tantummodo manus
unc fuisset; nunc autem, arbitror, semper
torum traditur Jesus, quando hi, qui vi-
n credere, habent Jesum in manibus suis,
itores. Sed et quotiescunque justus, ha-
m, in potestate factus fuerit peccatorum
uod possunt, Jesus est traditus in manus

e [2]) eamus! ecce appropiavit qui me tra-
i suscitavit eos ab illo somno, quem dixi-
ter dicit discipulis suis: „surgite eamus!"
iritu appropinquantem Judam traditioni,
lebatur a discipulis ejus, dixit: „ecce ap-
e tradet." Ego autem puto, non esse id
propiavit mihi: et: „ecce appropiavit qui
c enim ipsi Jesu appropinquabat traditor
ngaverat peccatis suis ab Jesu, et prodi-
re eum consiliatus est, sed appropiavit ad
um Dei, quem jam prodiderat. Sed et
sores prius produnt Jesum, postea tradunt.
adhuc eo loquente, ecce Judas unus ex
, et cum eo turba multa cum gladiis et
principibus sacerdotum, et senioribus po-
autem aliquis etiam causam, cur multa
gregata cum gladiis et fustibus super eum.
undum Joannem, [4]) multa haec turba co-
t ministri a principibus sacerdotum trans-
t dicere aliquis, quoniam propter multi-
, qui jam crediderant in eum ex populo,

nn. II, 4. [2]) Matth. XXVI, 46.
XXVI, 47. [4]) Ev. Joann. XVIII, 3.

tanti venerunt adversus eum, timentes ne multa multitudo credentium de manibus eorum raperet[1]) eum. Ego autem existimo[2]) etiam[3]) alteram causam congregatae multitudinis contra eum, quoniam qui putabant eum in Beelzebub ejicere solere[4]) daemonia, arbitrabantur eum et quibusdam maleficis disciplinis et magicis posse effugere de medio volentium eum tenere. Et forsitan quidam eorum audierant, quomodo aliquando, cum jam praecipitandus fuisset de supercilio montis, effugit manus jam tenentium se, non fuga simplici et humana, sed alia quadam extra naturam humanam. Propter hanc etenim causam etiam apud Marcum Judas dicebat turbae, quae veniebat cum ipso cum gladiis et fustibus: „quemcunque[5]) osculatus fuero, ipse est; tenete eum, et abducite[6]) diligenter." Dicens[7]) enim: „abducite diligenter," maligne et cum significatione videtur dixisse, tanquam si dicat, nisi diligenter eum tenentes abduxeritis,[8]) cum voluerit effugiet vos. Illi autem audientes secundum existimationem Judae, quasi non paterna divinitate adjutum[9]) hoc agere, vel alia multa, omnia faciebant ut diligenter eum tenerent, et custodirent. Multi sunt[10]) et nunc cum spirituali-

---

[1]) Edd. Merlini: raperent. [2]) Ed. M. I: aestimo.

[3]) Deest „etiam" in textu edd. M. et R., R. tamen in notis: „Mss. etc."

[4]) Deest „solere" in ed. M. II.

[5]) Marc. XIV, 44.

[6]) Ed. M. II., itemq. ed. R. in textu: „adducite;" R. in notis (item ed. M. I. in textu): „abducite."

[7]) Desunt verba: „Dicens enim: *abducite diligenter*," in textu edd. M. et R., R. tamen in notis: „Mss. etc."

[8]) M. et R. h. l. in textu: „adduxeritis," R. tamen in notis: „Mss: abduxeritis." Cfr. pag. huj. not. 6. et 7.

[9]) R. solus in textu: „auditum," in notis tamen: „lege: *adjutum*."

[10]) Deest „sunt" in textu edd. M. et R., R. tamen in notis: „Mss. etc."

gladiis [1]) spirituum malignorum, et fustibus similiter ntra Jesum militantes, quemadmodum illi: quorum inis omnino melior fit Jesus, quamvis pro tempore susiat in se eorum incursus, ut impleantur peccata insistium ei, et manifesta [2]) fiat malitia voluntatis eorum ersus veritatem Unigeniti Dei [3]) Verbi. Qui autem cum gladiis et fustibus militant contra Jesum, variis liversis [4]) dogmatibus venientes, ex [5]) proposito insistur Jesu. Sunt autem et qui a presbyteris impii sui missi populi contra verbum militant veritatis, quod in Jesu.

100. „Qui [6]) autem tradidit eum, dedit iis signum dins: quemcunque osculatus fuero, ipse est; tenete eum. onfestim accedens ad Jesum, dixit: Ave Rabbi. Et ulatus est eum. At Jesus dixit ei: amice, ad quid veni?“ Dignum est quaerere, quam ob causam, cum pa-docuisset Jesus per singulas civitates, et vicos, et synpas, praedicans evangelii verbum, ita ut fama ejus et in omnem regionem, et secundum faciem manifeus esset omnibus habitantibus in Judaea, quasi non noscentibus effigiem ejus dedit signum Judas missis a ncipibus sacerdotum, dicens: „quemcunque [7]) osculatus ro, ipse est.“ Quod autem et ipsi, qui venerant cum la ad comprehendendum eum, frequenter eum vidist, manifestatur ex eo, quod ipse Jesus dicit ad turbas:

---

[1]) M. et R. in textu: „gladiis, specie malignorum, etc.,“ R. tamen in notis: „Mss: gladiis spirituum manorum, et etc.“

[2]) R. solus in textu: „manifestata;“ idem tamen in tis: „Mss: manifesta.“

[3]) Deest „Dei“ in textu edd. M. et R., R. tamen in tis: „Mss. etc.“

[4]) Mss: diversis de Deo dogmatibus etc. R.

[5]) M. et R. in textu: „exposito,“ R. tamen in notis: ss: ex proposito.“

[6]) Matth. XXVI, 48—50. [7]) Ibid. XXVI, 48.

„quasi[1]) ad latronem venistis cum gladiis et fustibus, comprehendere me; quotidie vobiscum sedebam in templo docens, et non tenuistis me.“ Similiter et Joannes refert eum dixisse: „ego[2]) palam locutus sum huic mundo, ego semper docui in synagoga et in templo, ubi omnes Judaei conveniunt.“ Venit autem[3]) traditio talis ad nos de eo, quoniam non solum duae formae in eo fuerunt, una quidem, secundum quam omnes eum videbant, altera autem, secundum quam transfiguratus est coram discipulis suis in monte, quando et resplenduit facies ejus tanquam sol, sed etiam unicuique apparebat secundum quod fuerat dignus. Et cum fuisset ipse, quasi non ipse omnibus videbatur: secundum quod de manna est scriptum, quando Deus filiis Israel panem misit de coelo omnem delectationem habentem, et ad omnem gustum convenientem: quando desiderio offerentis obsequens ad quod quis voluerat vertebatur. Et non mihi videtur incredibilis esse traditio haec, sive corporaliter propter ipsum Jesum, ut alio et alio modo videretur hominibus, sive propter ipsam Verbi naturam, quod non similiter cunctis apparet. Si autem hoc ita se habet, possibile est solutionem ejus invenire quod quaeritur: quoniam, etsi frequenter eum viderunt turbae venientes cum Juda, nihilominus opus habebant, propter transformationes ejus, qui eum ostenderet iis, habens notitiam ejus familiariorem per multam commorationem cum eo, ut intelligeret transformationes ejus, secundum quas suis apparere solebat. Hoc idem significatur etiam per Joannem Evangelistam, ubi sciens Jesus quae superventura erant ei, procedens foras dixit: „quem[4]) quaeritis?“ At illi dixerunt: „Jesum Na-

---

1) Matth. XXVI, 55. 2) Ev. Joann. XVIII, 20.

3) M. et R. in textu: „ergo,“ R. tamen in notis: „Mss: autem.“

4) Ev. Joann. XVIII, 4. — 5. — 6.

m." Et dixit iis: „ego sum." Et „abierunt et ce-
it retrorsum." Vides quia non eum cognoscebant,
equenter vidissent, propter transfigurationes ipsius.
m etiam illam causam quaerat aliquis, cur osculo
tradidit Jesum, hanc dabimus rationem: quoniam
um quosdam quidem voluit reverentiam quandam
gistrum servare, non audens manifeste in eum ir-
et impudenter profiteri se proditorem magistri; se-
n alios autem hoc ideo fecit Judas, timens ne forte,
ifestum se adversarium praebuisset et proditorem
i, ipse ei fieret causa evasionis, cum posset, quan-
l ipsius opinationem, ex quibusdam secretioribus
is effugere, et facere se in parvum. Ut ergo ni-
n suspicans Jesus, secundum quod Judas opinaba-
d putans eum amicum, quomodo nescit sic inspe-
mprehendatur, ideo hoc dedit signum, sciens jam
m, si noluisset comprehendi, nunquam comprehen-
sset, sed volens praebuit se manibus peccatorum.
atem puto, quod etiam omnes proditores veritatis,
veritatem fingentes, et osculi signo utentes quasi
n indicatione caritatis, produnt Verbum Dei volen-
psum tenere adversariis ejus, nihil pacificum indu-
llicos autem gladios, et injurias, et fustes habenti-
Et dicit proditor Jesu: „Rabbi." [1]) Omnes enim
ci, quemadmodum Judas, sic Jesu [2]) dicunt: „Rab-
bi et osculantur eum sicut et Judas. Ad quos
[3]) placabilia dicit Jesus, cum sint omnes Judas
or: „Juda, [4]) osculo Filium hominis tradis?" Di-
em ei, improperans simulationem amicitiae ejus:
, [5]) ad quid venisti?" Hoc enim nomine nemi-

---

1) Matth. XXVI, 49. [2]) Mss: Jesum. R.
3) R. solus in textu: „omnia;" idem tamen in no-
tis: omnes."
4) Luc. XXII, 48. [5]) Matth. XXVI, 50.

nem bonorum in Scripturis cognoscimus appellatum. Ad malum enim, et non indutum nuptialibus vestimentis dicit: „amice,[1]) quid huc venisti non habens vestem nuptialem?“ Malus autem est qui et in parabola denarii audit: „amice,[2]) non tibi facio injuriam. Nonne ad denarium convenisti mecum? Accipe quod tuum est, et vade. Volo autem et huic novissimo dare sicut et tibi.“

101. „Tunc[3]) accedentes manus injecerunt in Jesum, et tenuerunt eum.“ Post osculum continuo nihil differentes turba illa, forsitan timentes ne de manibus eorum effugiat Jesus, manus injecerunt in eum. „Et[4]) ecce unus ex his, qui erant cum Jesu, extendens manum exemit gladium suum, et percutiens servum principis sacerdotum, amputavit auriculam ejus.“ Unus autem eorum, qui erant cum Jesu, nondum manifeste concipiens apud se evangelicam patientiam illam traditam sibi a Christo, nec pacem, quam dedit discipulis suis, sed secundum potestatem datam Judaeis per legem de inimicis, extendens manum accepit gladium, et percussit servum principis sacerdotum, et amputavit auriculam ejus. Sicut autem dicit Joannes,[5]) ei dextram auriculam amputavit, apud quem et nomen servi dicitur, quia Malchus vocabatur. Et forsitan quod agebat Petrus, mysterium erat: quoniam Judaici populi dextra auditio fuerat amputanda propter malitiam eorum demonstratam in Jesum. Nam etsi videntur audire legem modo, cum sinistro auditu audiunt umbram traditionis de lege, non veritatem, cum sint servi sermonis profitentis servitium Dei, non autem servientis in veritate. Hujus sermonis mysterium erat adversus Christum, adversarius Christi princeps sacerdotum Caiphas. Videtur autem mihi, quoniam qui ex gentibus

---

[1]) Matth. XXII, 12. [2]) Ibid. XX, 13. 14.
[3]) Matth. XXVI, 50. [4]) Ibid. XXVI, 51.
[5]) Ev. Joann. XVIII, 10.

, omnes unus populus constituti in Christo, sum, quod crediderunt in Christum, facti sunt raecideretur Judaeorum auditio dextra, secun- fuerat prophetatum de iis: „grava [1]) aures po- et oculos eorum deprime, ut ne videntes vi- udientes intelligant, et convertantur, et sanem

,Tunc [2]) ait Jesus ei: converte gladium tuum uum." Mox Jesus ad eum, qui fuerat gladio stulerat auriculam servi illius dextram, non di- gladium, sed: „converte gladium in locum t ergo gladii aliquis locus, ex quo non licet ım, qui non vult perire, maxime in gladio. nim vult esse Jesus discipulos suos, ut bellicum ınc deponentes, alterum pacificum accipiant uem dicit Scriptura gladium spiritus. Simile videtur quod dicit: „omnes [3]) qui accipiunt adio et peribunt:" id est, omnes qui non sunt l belli concitatores, in eo bello peribunt quod ut sit in iis gladius mysterium belli et litis. quod omnes tumultuosi et concitatores bello- nturbantes animas hominum, maxime ecclesia- iunt gladium, in quo et ipsi peribunt; quoniam it foveam, ipse incidet [5]) in eam:" quoniam r [6]) dolor eorum in caput ipsorum, et iniqui- in cerebrum eorum descendet." Sed et sim- lientes quod dicit: „qui [7]) accipiunt gladium, bunt," cavere nos convenit, ut ne occasione

—

ai. VI, 10. [2]) Matth. XXVI, 52.
th. XXVI, 52. [4]) Eccles. X, 8.
et R. in textu: „incidit," R. tamen in notis: let."
lm. VII, 16.
th. XXVI, 52. coll. pag. huj. not. 3.

militiae, aut vindictae propriarum injuriarum, eximamus gladium, aut ob aliquam occasionem, quam omnem evangelica abominatur haec Christi doctrina, praecipiens ut impleamus quod scriptum est: „cum [1]) his, qui oderunt pacem, eram pacificus.“ Si ergo cum odientibus pacem debemus esse pacifici, adversus neminem gladio uti debemus. Ita volens, ad eum qui non didicerat loquens, docere [2]) nos omnes, quoniam volens tradidit semet ipsum pro nobis omnibus, addit [3]) et dicit: „an [4]) putas, quoniam non possum modo rogare Patrem meum, et exhibebit mihi plus quam duodecim legiones angelorum?“ tanquam si dicat: tu quidem sic gladium exemisti, et percussisti principis servum, quasi mihi auxilium praestans; ego autem si voluissem, poteram rogans Patrem non humanum auxilium impetrare, sed meliorum, [5]) id est angelorum, nec unius, sed plus quam [6]) duodecim legionum. Ex hoc demonstratur, quoniam, secundum similitudinem [7]) legionum militiae mundialis, sunt et angelorum legiones militiae coelestis, militantium contra legiones daemonum habitantium in sepulcris. Nam et apud Lucam [8]) multitudo militiae coelestis audita est laudantium Deum propter Christi nativitatem. Si autem multitudo militiae coelestis erat laudantium Deum, militia autem omnis propter adversarios intelligitur constituta, consequenter et illa militia propter adversarios militat Deo. Sed etiam Jacob [9]) locum aliquem vocavit castra Domini, quoniam militiam illic adspexit angelorum. Et

---

[1]) Psalm. CXX, 7. (CXIX.)

[2]) Ed. Ruaei: nos docere omnes etc.

[3]) Ed. Ruaei: addidit. [4]) Matth. XXVI, 53.

[5]) Mss: meliorem. R. [6]) Deest „quam“ in ed. M.!

[7]) Edd. Merlini: „similitudinem angelorum;“ ed. R. in textu: „multitudinem angelorum,“ in notis: „Mss. rectius: similitudinem legionum.“

[8]) Luc. II, 13. [9]) Genes. XXXII.

[illegible]cunque sunt Deum timentes, circa eos sunt castra an[illegible]orum: „immittet [1]) enim angelus Domini in circuitu [illegible]entium eum, et eripiet eos:" sicut fuisse et circa Eli[illegible] [2]) refert liber Regnorum. Et attende: putas, quasi [illegible] inferior Salvator, aut indigens auxilio angelorum [illegible]bat: „an [3]) putas, quia non possum rogare Patrem [illegible], et exhibebit mihi plus quam duodecim legiones an[illegible]rum?" Aut forte secundum existimationem Petri, vo[illegible] ei auxilium ferre, et gladium proferentis, et ampu[illegible] auriculam servi, talia est locutus? Magis enim an[illegible] habent auxilio unigeniti Filii Dei, quam ipse [illegible] Propter hoc et quod scribitur: „quoniam [4]) [illegible] suis mandavit de te, ut custodiant te in omnibus [illegible]," non de Filio Dei unigenito intelligitur dictum, [illegible] in persona Christi de omni viro justo, quem [illegible] portabat in corpore suo, aut de Christo secun[illegible] humanam ejus naturam. Denique et quod dicit: [illegible]bit [5]) te a ruina, et daemonio meridiano," nequa[illegible] convenit Filio Dei. Sed [6]) et quod dicit: „non [7]) [illegible]bis a timore nocturno, a sagitta volante per diem, a [illegible]tio perambulante in tenebris," magis convenit viro [illegible], quam Filio Dei. Cum ergo posset [8]) accipere le[illegible], nolebat accipere, ut per patientiam ejus impleren[illegible] Scripturae prophetantes de ipso, quoniam ita eum [illegible] conveniebat.

103. „In [9]) illa hora dixit Jesus ad turbas: sicut ad [illegible]onem existis cum gladiis et fustibus, comprehendere

---

[1]) Psalm. XXXIII, 7. (XXXII.)
[2]) Edd. Merl.: Helisaeum. Cf. IV Regg. VI. (II Regg.)
[3]) Matth. XXVI, 53. coll. p. 450. not. 4.
[4]) Psalm. XCI, 11. (XC.) [5]) Ibid. XCI, 6. (XC.)
[6]) Mss: Sed quod addidit. R.
[7]) Psalm. XCI, 5. 6. (XC.)
[8]) Edd. Merlini: *possit.* [9]) Matth. XXVI, 55.

me; quotidie apud vos in templo sedebam docens, et non
tenuistis me." Voluntas eorum quae in hoc loco dicun-
tur, talis mihi videtur, quod dicit Salvator ad turbas: si
quis latronem vult tenere, non est incongruum cum gla-
diis et fustibus venire ad eum, quia talis est et latro, ut
omnia audeat, dummodo nihil mali patiatur; et si potest,
paratus est et[1]) gladio uti et fuste adversus comprehen-
dere se volentes, potius quam ut ultro tradat se in ma-
nus eorum. Ego autem quod non sum talis, omnes qui
sunt in Judaea scient, alii quidem videntes doctrinam
meam et opera mea, alii autem auditum habentes de me
aut conversationem meam sequentes: quoniam quotidie
sedens in loco sancto[2]) templi, quasi congruo ad doctri-
nas divinas, manifestabam quae pertinentia erant ad pie-
tatem et vitam sanam secundum legem Dei, et per hoc
commendabam pacificum me esse. Quod autem nullam
habet rationem idoneam, neque insidiatio vestra adversum
me, neque militia vestra cum gladiis et fustibus facta, ma-
nifestum est omnibus cognoscentibus me. Quomodo au-
tem et non estis placati, quotidie permansionem meam
videntes in templo Dei, et praebentem me omnibus vo-
lentibus me audire, ut conjungerem eos mihi ad prodi-
cationem eorum per verbum et vitam ad beatitudinem
Dei? Aut tunc quidem non tenuistis me, videntes docen-
tem et nihil facientem dignum reatui, nunc autem quasi
mutatum me existimatis, ut quasi latronem debere com-
prehendi putetis? Sed nec in hoc occasionem aliquam
invenitis, quasi ad verbum mutatum ab iis, quae impri-
mis proposueram prodesse volentibus verbis et factis. Et
vide, postquam dixit ad Petrum: „reconde[3]) gladium

---

[1]) Deest „et" in ed. R.

[2]) R. solus in textu: „sancti;" idem tamen in no-
tis: „Mss: sancto."

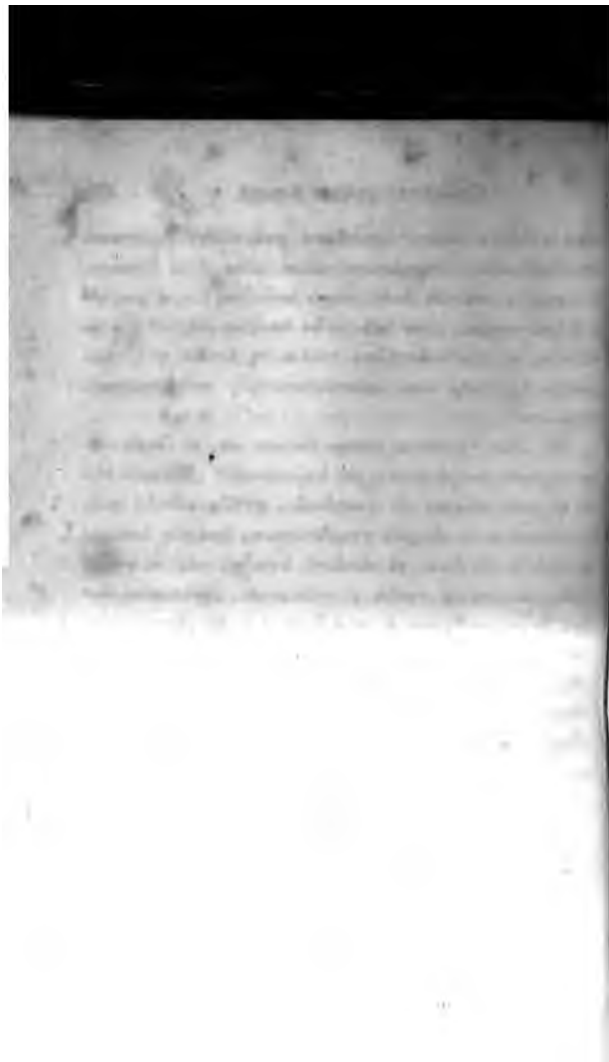
[3]) Matth. XXVI, 52. coll. ev. Joann. XVIII, 11.

[redacted]

iecam suam," quod est patientiae; postquam restituit amputatam, sicut alter dicit Evange-
et summae benignitatis indicium fuerat pariter
rirtutis, tunc istà verba locutus est, ut fidelia
ex praecedentibus verbis et factis: ut[1]) etsi
ienefacta non recordarentur,[2]) vel praesentia
nt.

,Hoc[3]) autem totum factum est, ut implerentrae prophetarum de hujusmodi." Multum au-
ınc eligere de prophetis, qualia sunt[4]) quae
ta sunt eloquia prophetarum, quando haec se
ıs dicebat: et studiosi hominis est, et multa
ongregare verba prophetarum, quae sunt im-
in centesimo octavo Psalmo forte pleraque in-
renientia istis, qui venerunt cum Juda compre-
sum, sicut et alia de Juda in eodem dicta sunt
Tunc[5]) simul omnes derelicto eo fugerunt."
:rgo turbas, et principem eorum Judam, fuge-
: enim habebant adhuc spiritum,[6]) quoniam
dum fuerat honorificatus," nec spiritum virtutis,
. Quem si habuissent, non essent infirmati,
l aliud extra divinam caritatem egissent.

. Ruaei: ut si etc.
. M. I., item ed. Ruaei: recordantur.
ıtth. XXVI, 56.
est „sunt" in textu edd. M. et R., R. tamen in
ıs: qualia sunt quae etc."
ıtth. XXVI, 56. [6]) Ev. Joann. VII, 39.

Typis Fratrum Unger.

ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ

ΤΑ

ΕΥΡΙΣΚΟΜΕΝΑ ΠΑΝΤΑ

ORIGENIS

OPERA OMNIA

QUAE

GRAECE VEL LATINE TANTUM EXSTANT

ET

EJUS NOMINE CIRCUMFERUNTUR.

Ex variis Editionibus, et Codicibus manu exaratis, Gallicanis, Italicis, Germanicis et Anglicis collecta, recensita atque annotationibus illustrata, cum vita Auctoris, et multis Dissertationibus

Ediderunt

CAROLUS ET CAROL. VINCENT. DELARUE
Presbyteri et Monachi Benedictini e Congregatione S. Mauri

Denuo Recensuit Emendavit Castigavit

Carol. Henric. Eduard. Lommatzsch
Philos. Dr. Theolog. Licent. ejusdemq. in Seminar. Viteber.
Professor.

TOMUS V.

Berolini 1835.
Sumtibus Haude et Spener.
(S. J. Joseephy.)

[redacted]

ORIGENIS

in

·angelium Matthaei

Commentariorum

Pars III.

miliae in Evangelium Lucae

et

Fragmenta.

Ex

Iova Editionum Coloniensis et Parisiensis

Recognitione

Cum

Integro

Utriusque Ruaei Commentario

ctis Huetii Aliorumque Virorum Observationibus

Edidit

rol. Henric. Eduard. Lommatzsch

Dr. Theolog. Licent. ejusdemq. in Seminar. Viteberg. Professor.

Berolini 1835.

Sumtibus Haude et Spener.

(S. J. Joseephy.)

PROLEGOMENA.

ntus operum Origenis Tomus finem complecti- tractatuum in Matthaeum (p. 1—84); Homilias ucam (p. 85—236.) una cum fragmentis graece ktis (p. 237—244.); fragmentum ex Orig. in Acta . Homilia IV. (p. 245. et p. 246.); duo fragmenta jusd. Commentariorum in ep. ad Rom. lib. I.). IX. (p. 247—260.); fragmenta ex ejusd. libris p. ad Galatas (p. 261—270.); fragmentum ex III. Orig. in ep. ad Ephesios (p. 271. et p. 272.); mentum ex libro III. ejusd. in ep. ad Colossen- (p. 273. et p. 274.); fragmenta ex libro III. Orig. ep. ad Thessalonicenses (p. 275—282); fra- nta ex libro Orig. in ep. ad Titum (p. 283— ; fragmentum ex Commentario Orig. in ep. ad emonem (p. 293—296); fragmenta *denique* ex s Orig. in ep. ad Hebraeos (p. 297—302). Ad- ta sunt duo fragmenta ex Orig. Commentariorum r. secundum Joannem Tomo II., ut ferunt, et io V. (p. 303—306.), itemque duo fragmenta ex d. in ev. secundum Matthaeum Commentariorum io I. et Tomo VII. (p. 307—310.). Quae quidem eriora (quatuor, inquam, illa) fragmenta, mutato ilio, (cf. Tom. IV. p. 171. not. 5. coll. praemo-

nendis eidem Tomo praefixis.) huic loco me inseruisse non inique, puto, ferent benevoli lectores.

Finem imponit index locorum S. Scripturae Tomis III. IV. et V. obviam factorum.

Spatio nobis relicto, prolegomena haecce praefationes continent Ruaei ad Commentaria Orig. in Joannem et Matthaeum, nec non ad Homilias Orig. in Lucam, prologo insuper adjecto Hieronymi in explanationem Lucae. Quibus quidem praefationibus accuratius pro viribus suo singulis tempore respondebimus. — Verba, quae Tom. V. p. 255. not. 3. lin. 4. leguntur: „Cfr. prolegomena," non ad hunc Tomum respiciunt, sed ad Tom. VI. — Atque haec quidem hactenus.

Superest, ut loca nonnulla, singulis Tomis obvia, emendemus.

Tom. II. p. 504. col. 2. lin. 1. leg. IV, 10.
Tom. III. p. 260. not. 5. leg. ep. Jud. vers. 1.
Tom. IV. p. 52. not. 2. lin. 1. et 2. leg. Matth. XXI, 1
— — p. 170. not. 4. leg. II Regg. II, 14.
— — p. 422. not. 2. leg. I Cor. XII, 3.
Tom. V. p. 4. not. 1. lin. 1. leg. Ev. Joann.
— — p. 86. lin. 25. et 26. leg. πεπληροφόρητο.
— — p. 101. lin. 4. a fine leg. περὶ.
— — p. 261. not. 1. lin. 4. leg. Ruaei T. IV. p. 35.
— — p. 261. not. 3. lin. 5. leg. Orig. fragmentum."
— — p. 277. not. 6. lin. 1. leg. cfr. pag. 275. not. 4. coll. I Thess.

Scribebam Vitebergae die V. mensis Maji a. MDCCCXXXV.

Eduardus Lommatzsch.

[redacted]

I.

O N I T U M

D COMMENTARIA ORIGENIS

IN

J O A N N E M.

ı[1]) non longe postquam Antiochia rediit, ıaea Alexandri Severi matre fuerat ac- ıirum anno Christi CCXIX., ab hisce Commentariis sua in Scripturam Exe- ndriae auspicatus est, ut ipse innuit ɔannem num. 4. „Πάσης[2]) τοίνυν ἡμῖν ειμένης Θεῷ, καὶ παντὸς τοῦ βίου, ἐπεὶ ὶ τὰ κρείττονα, καὶ βουλομένων ἡμῶν ὐτὴν ἀπαρχὴν τῶν πολλῶν ἀπαρχῶν, εἶ μεθα τοῦτο νομίζοντες, ποίαν ἐχρῆν εἶ- κατὰ τὸ σῶμα κεχωρίσθαι ἡμᾶς ἀλλήλων, ἢ τὴν περὶ εὐαγγελίου ἐξέτασιν; Καὶ γὰρ ῖν, πασῶν τῶν γραφῶν εἶναι ἀπαρχὴν Ἀπαρχὴν οὖν πράξεων, ἐξ οὗ τῇ Ἀλε- εδημήκαμεν, τίνα ἄλλην, ἢ τὴν εἰς τὴν

. Ruaei Tom. IV. p. V—X.
. nostrae Tom. I. pag. 10.

ἀπαρχὴν τῶν γραφῶν ἐχρῆν γεγονέναι;“ Et in
6. „Ἐγὼ[1]) δ' οἶμαι, ὅτι καὶ τεσσάρων ὄντων
αγγελίων, — οἱονεὶ στοιχείων τῆς πίστεως τ
σίας, ἐξ ὧν στοιχείων ὁ πᾶς συνέστηκε κό
Χριστῷ καταλλαγεὶς τῷ Θεῷ, καθά φησιν
„„„Θεὸς[2]) ἦν ἐν Χριστῷ κόσμον καταλλάσσων
οὗ κόσμου τὴν ἁμαρτίαν ἦρεν Ἰησοῦς· περὶ
κόσμου τῆς ἐκκλησίας ὁ λόγος ἐστὶν ὁ γεγ
„„Ἰδοὺ[3]) ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ ὁ αἴρων τὴν
τοῦ κόσμου,““ — ἀπαρχὴν τῶν εὐαγγελίω
προστεταγμένον ἡμῖν ὑπὸ σοῦ κατὰ δύναμιν
τὸ κατὰ Ἰωάννην.“ Ambrosium hic alloqui
hortatu Commentarios hosce suscepit, e
cupavit.

II. Achaico itinere intermissum opus,
Presbyter jam factus, Alexandriae resum
tet ex Praefatione Tomi sexti in Joanne
Καὶ[4]) μέχρι γε τοῦ πέμπτου τόμου, εἰ καὶ
Ἀλεξάνδρειαν χειμὼν ἀντιπράττειν ἐδόκει, τ
ὑπηγορεύσαμεν, ἐπιτιμῶντος τοῖς ἀνέμοις κ
μασι τῆς θαλάσσης τοῦ Ἰησοῦ.“ Unde liqu
quinque Tomos Alexandriae ante annum
quo Caesaream migravit, fuisse lucubra
etiam docet Eusebius Hist. libr. VI. cap
sextum Alexandriae itidem inchoaverat,
denuo exordiri necesse habuit, quod pri
ptionem Alexandria discedens secum non

---

[1]) Cfr. ed. nostrae Tom. I. pag. 13.
[2]) II Cor. V, 19.
[3]) Ev. Joann. I, 29.
[4]) Cfr. ed. nostrae Tom. I. p. 175.

[redacted]

quemodum ipse ait in Praefatione ejusdem
infra: „Ἴσθι[1]) δὲ, ὅτι ἀπὸ πολλῆς προ-
τέραν ταύτην ἀρχὴν ποιοῦμαι ἕκτου τόμου,
προϋπαγορευθέντα ἡμῖν ἐν τῇ Ἀλεξανδρείᾳ
ως μὴ ἐκκομίσθαι." Hinc vel non audien-
ic intelligendus est Nicephorus, cum ait
15., sex Tomos in Joannem Alexan-
fuisse scriptos.
ino, ut jam diximus, CCXXXI., Deme-
xandrinum Episcopum multis de causis
im expertus Origenes, Alexandria disces-
areae sedem posuit, ubi non statim, sed
multo post, et fortassis post mortem De-
no scilicet CCXXXII., aliquam nactus
tem, interruptum opus prosecutus est.
m eruere etiam licet ex Praefatione ejus-
sexti: „Καὶ[2]) ἐκ τοῦ δὲ ἐπιπεσόντος προ-
ξελκύσθημεν ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου, ῥυσαμέ-
οῦ Θεοῦ τοῦ ἐξαγαγόντος τὸν λαὸν αὐτοῦ
Ἔπειτα τοῦ ἐχθροῦ πικρότατα ἡμῶν κατα-
νου διὰ τῶν καινῶν αὐτοῦ γραμμάτων, τῶν
ρων τῷ Εὐαγγελίῳ, καὶ πάντας τοὺς ἐν Αἰ-
ιους τῆς πονηρίας καθ' ἡμῶν ἐγείραντος,
όν με πρὸς τὸν ἀγῶνα παρεκάλει ὁ λόγος,
τὸ ἡγεμονικὸν, μήποτε μοχθηροὶ λογισμοὶ
τὸν χειμῶνα καὶ τῇ ψυχῇ μου ἐπεισαγαγεῖν,
ις, πρὶν γαλήνην τὴν διάνοιαν λαβεῖν, συν-
ξῆς τῆς γραφῆς. Καὶ οἱ συνήθεις δὲ ταχυ-
παρόντες τοῦ ἔχεσθαι τῶν ὑπαγορεύσεων

—

ed. nostrae Tom. I. pag. 176.
ed. nostrae Tom. I. pag. 175. et p. 176.

omnem admirationem extollit, et
interpretetur Romana lingua, co-
boni et ante nescierit, et scire
est, in Matthaeum, inquit, XXVI.
V.) „et in Lucam quinque, et in
" Inde est quod in Msc. Codice
in Joannem, quo usus est Ambro-
ovem interruptae seriei Tomi, qui
in triginta duos Tomos fuerant
ı Rufini lectioni fides minime vi-
enda: nam cum Tomus XXXII.,
perest, desinat ad caput Joannis
l integrum opus neutiquam absol-
, si ad finem usque perduxit, non
XXXIX. Tomos elaborasse verisi-
plures quam XXXII. Tomos con-
eruitur, quod Origenes ipse Tra-
Matthaeum, [1]) in haec Matthaei
n autem et latrones, qui crucifixi
ıproperabant ei:" ait, se in Com-
ı Joannem exposuisse de duobus
rucifixi sunt cum Christo, et ibi
ıint duo hi latrones, quorum unus
istum juxta Lucam, et alii fuerint
qui ambo blasphemaverunt juxta
rcum. „Et apud Joannem, inquit,
exposuimus de duobus latronibus,
fixi cum Christo, qui secundum
m et Marcum improperaverunt ei

strae Tom. V. pag. 50. et p. 51. coll.

ὑπηχοῦντα ἐν τῷ ἀδύτῳ τῆς ψυχῆ
χόμενοι, ἵνα τέλος λάβῃ ἡ τῆς κατὰ
τοῦ Εὐαγγελίου οἰκοδομή. Γένοιτ
ὑμῶν τῇ εὐχῇ, εἰς τὸ συνάψαι δυν
ὅλου λόγου, μηκέτι μεσολαβούσης
τὴν τοῦ εἱρμοῦ τῆς γραφῆς ἀποιαν
δυναμένης." Attamen nonnisi lo
persecutionem, quippe cujus To
rat, teste Eusebio, Hist. lib. VI.
in secundo itinere Atheniensi, u
posteriores Tomi expliciti sunt.

IV. Hieronymus Prologo, q
Latinae interpretationi Homiliaru
cam, novem et triginta Tomos al
Joannem scriptos commemorat. „
quod olim Romae sancta Blaesil
XXXVI." (lege XXV.) „Tomos i
et quinque alios in Lucam, et X
nostrae linguae traderem." Am

ius, in omnem admirationem extollit, et d si eos interpretetur Romana lingua, co- quantum boni et ante nescierit, et scire ›erit, id est, in Matthaeum, inquit, XXVI. lege XXV.) „et in Lucam quinque, et in XXXII.“ Inde est quod in Msc. Codice ariorum in Joannem, quo usus est Ambro- arius, novem interruptae seriei Tomi, qui ›ersunt, in triginta duos Tomos fuerant . Verum Rufini lectioni fides minime vi- e adhibenda: nam cum Tomus XXXII., sque superest, desinat ad caput Joannis ›. 33., vel integrum opus neutiquam absol- nes, vel, si ad finem usque perduxit, non quam XXXIX. Tomos elaborasse verisi- Deinde plures quam XXXII. Tomos con- sse inde eruitur, quod Origenes ipse Tra- XV. in Matthaeum,[1]) in haec Matthaei Id ipsum autem et latrones, qui crucifixi a eo, improperabant ei:“ ait, se in Com- suis in Joannem exposuisse de duobus s, qui crucifixi sunt cum Christo, et ibi an alii sint duo hi latrones, quorum unus abat Christum juxta Lucam, et alii fuerint atrones, qui ambo blasphemaverunt juxta m et Marcum. „Et apud Joannem, inquit, nimus, exposuimus de duobus latronibus, int crucifixi cum Christo, qui secundum m quidem et Marcum improperaverunt ei

---

fr. ed. nostrae Tom. V. pag. 50. et p. 51. coll. XVII, 44.

ambo in cruce; secundum Lucam autem dicentem quoniam unus de pendentibus latronibus blasphemabat, dicens: „„„si[1]) tu es Christus, salva te ipsum et nos. Respondens autem alter increpabat eum, dicens: non times tu Deum, quod in eadem damnatione es? Et nos quidem juste, nam condigna factis recipimus; iste autem nihil mali fecit. Et dicebat ad Jesum: memento mei, cum veneris in regnum tuum.““ Respondens autem Jesus dixit ad eum, qui increpaverat blasphemantem: „„Amen[2]) dico tibi: hodie mecum eris in paradiso.““ Conveniens ergo est, ut in primis quidem ambo latrones intelligantur Dominum blasphemasse, post hoc autem unum ex iis conversum esse, et credidisse tractantem apud se ipsum de his miraculis, quae audiebat facta ab eo: forsitan autem et videns conversionem aëris, et tenebras fieri insuetas, et non sicut fieri frequenter solebant. Aut ne forte, sicut et illic diximus,“ (Commentariis scilicet in Joannem) „alii sunt hi duo latrones, ex quibus unus blasphemabat eum, et alii fuerunt illi duo latrones, qui ambo blasphemaverunt:“ (sic enim legendum[3]) est juxta Mss.) Haec autem nullibi reperiuntur in novem Tomis, qui etiamnunc exstant in Joannem, atque ex verbis modo citatis, et loco, ubi ea citata sunt, videtur Origenes non per transennam, sed ex professo, et suo loco, tractasse de duobus latronibus. Porro cum trigesimus secundus Tomus desi-

---

[1]) Luc. XXIII, 39—42.
[2]) Luc. XXIII, 43.
[3]) Cfr. ed. nostrae Tom. V. pag. 51. not. 3.

it XIII. vers. 33. Evangelii Joannis, ut
is, agatur vero de latronibus in capite
18. ejusdem Evangelii, plures quam
mos in Joannem elaboratos fuisse veri-
ac proinde genuina videtur Hieronymi
XXXIX. Tomos in Joannem comme-

tot Origenis in Joannem lucubrationibus,
axat Tomos ad suam aetatem pervenisse
ebius Hist. lib. VI. cap. 24. Sed cum
ieronymus postea, et Rufinus forsan dum-
II. prae manibus habuerint, et supersint
omi XXVIII. et XXXII., conjiciendum
ires quam XXII. vidisse Eusebium, plu-
sua aetate exstitisse. Hos temporum in-
odum absumsit, exceptis Tomis I. II. VI.
IX. XX. XXVIII. et XXXII., quorum
diit interpretatio. Ex Codice Veneto S.
nullibi hodie comparet, priorem concin-
rosius Ferrarius Mediolanensis, mona-
nas, et edidit anno MDLI. posteriorem
Regio Joachimus Perionius, Benedictinus
achus, triennio post, vel circiter. Quem,
in se recepisset laborem, si non actum
gere, sed bene actum pessime se agere
t. At nondum pervenerat ad eum Fer-
erpretatio; proptereaque in explanationis
tione primum se laboris hujus incepto-
tur. Persuasit id Sixto Senensi, qui id
lit; Sixtus etiam viro erudito, qui falso
rit. Hos autem Codices, Venetum et Re-

gium, ex uno eodemque venisse exemplari int
gitur ex conflictu Ferrarianae interpretationis c
Perioniana et Graeca Huetii editione, ad exem
Regium expressis, adeo accurate lacunae h
respondent, licet in aliquibus auctiorem et pe
ctiorem fuisse Ferrarii Codicem fatendum sit. E
praecipue discrepabat uterque liber, quod Regi
veram ac genuinam novem Tomorum servaret di
tinctionem, cum Venetus in triginta duos unius
continuae seriei Tomos sectus esset, a „Graec
quodam incerti nominis, ait Sixtus Senensis, no
imposturae genere, ut opus numerorum multitud
auctum, et arithmeticae supputationis ordine con
nuatum optabilius redderet, ac majori pretio ve
deret:“ unde delusus Farrarius eandem retinuit li
bri partitionem, et e triginta novem Tomis, qu
in Joannem scripsisse Origenem putabat, septe
solum postremos desiderari, et exiguis aliquot du
taxat lacunis abruptam esse operis seriem cens
Quamquam fraudem subinde odoratus est vir i
eruditus, nam in priore interpretationis suae edit
ne, initio Tomi XIX. ad oram, suspicari se scri
hosce Tomos, ne numerus interpellaretur, ita fui
dissectos.

VI. At illustrissimus Huetius, qui primus e
Graece edidit Rothomagi anno MDCLXVIII., su
cuique numerum in Graeco restituit, servata Fer
rii interpretatione, ut erat prius, in XXXII. T
mos distributa, utpote quae licet et in oratione h
rida, neque satis pura, Perioniana tamen nitid
et melior, Graecis propius insistat, suamque fide

b praestet. Suis[1]) tamen laborat quoque vitiis, n eo Ferrarii vel candor, vel intelligentia rerum is videatur requirenda, quod solemni obtesta- e in fine operis sui denuntiaverit, se „in hoc o vertendo summa usum fide ac diligentia, ut prorsus sit immutatum ab eo, quod scribit au- ." Deinde addit: „Scito praeterea, me nihil misse in hoc libro, quod videatur decretis sanctae ris ecclesiae adversari; nam si invenissem, aut am non vertissem, aut locum signassem suspe- ." Aliqua tamen perversae doctrinae labe re- consulto detraxisse videtur, nec pauciora su- passus est, quae ab ecclesiae decretis non recederent intervallo. Haec vero omnia suis sunt locis.

VII. Ex gemina Ferrarii et Perionii interpreta- e et unico Codice Regio editionem suam confla- Huetius, qui laeto sane animo aliis usus esset icibus, jussu Cleri Gallicani descriptis ante an- aliquot ex Italiae Bibliothecis, si Joannes Ta- s Parisiensis Professor, cujus fidei commissi illi t, ut eadem Commentaria in Joannem, Commen- s in Matthaeum et Philocaliam in lucem emit- t, cum ipso communicare voluisset: verum lu- a de suo lumine accendere ille noluit, ne minus i suum luceret, cum alienum accendisset. Qua re graviter admodum nec injuste conqueritur issimus praesul. Nos vero feliciores duobus usi us Codicibus, Bodleiano nimirum et Barberino, quorum fidem Graeca restituimus, lacunas ex-

[1]) Cfr. prolegomena ed. nostrae Tom. I. praefixa.

plevimus, Ferrariique interpretationem emend mus, mutata primum ejus, quam Huetius in La servaverat, Tomorum divisione.

VIII. Praeter novem hosce Tomos, Philoca capita IV. et V. duo exhibent fragmenta e To IV., triaque alia ex Praefatione quinti, inter q medium tenet particula e libr. VI. Eusebianae storiae cap. 25. traducta. Duo quoque Latin fragmenta suppeditat Apologia Pamphili marty Primum est e Tomo V., sed alterum, quod e cundo depromtum fertur, in eo nullibi reperies. tamen ideo Tomum hunc esse detruncatum con dendum censemus, utpote qui ex omni parte in ger, nec lacunis ullis dehiscere videatur. Unde risimilius suspicamur, fragmenta haecce duo ex eodemque Tomo quinto esse decerpta. Cujus co jecturae rationem reddidimus, ubi convenit.

IX. Jam ut aliquid de Tomis deperditis di mus, praeterquam quod scribit Eusebius Hist. li VI. cap. 28. de Maximi persecutione, quae a Christi CCXXXV. furere coepit, mentionem f Tomo XXII., Orig. ipse Tomo XVI. in Matthae in haec Matthaei verba: „ὡσαννὰ [2]) τῷ υἱῷ Δαβ κ. τ. λ., eadem a se ipso Commentariis in Joan expensa fuisse ait, quando [3]) videlicet illud ex nendum sibi propositum fuit: „τῇ [4]) ἐπαύριον ὄχλος πολὺς ὁ ἐλθὼν εἰς τὴν ἑορτὴν,“ καὶ τὰ ἑ

---

[1]) Cf. ed. nostrae Tom. V. a pag. 303—306.
[2]) Matth. XXI, 9.
[3]) Cfr. ed. nostrae Tom. IV. p. 59. not. 3.
[4]) Ev. Joann. XII, 12.

ne quidem Tomo XXIX. tractata fuisse verisi-le[1]) est. Deinde in Matthaeum itidem Tract. XXV. testatur,[2]) se diligentius in Commentariis Joannem examinasse, an ab una sola, vel pluri-s mulieribus Christi pedes uncti fuissent in coena. ud sane eodem Tomo XXIX. praefixum erat. nique in Epistolam ad Romanos cap. 8. libr. V. erum[3]) de ratione baptismatis, inquit, cum ex-neremus Evangelium secundum Joannem, ubi ven-m est ad eum locum, in quo dicit de Jesu: Ipse[4]) vos baptizabit in spiritu sancto,“ “ et ii, ubi ipse Salvator dicit: „„nisi[5]) quis rena-fuerit denuo ex aqua et Spiritu, non potest in-re in regnum Dei,“ “ pro viribus nostris, quae rrere potuerunt, imo quae donavit Deus, dixi-s, ubi et sermonis vim, quo dicitur: „„nisi quis tus fuerit denuo,“ “ altius aperire tentavimus.“ ro Tomo VI. in Joannem exponit quidem haec ba: „Ipse[6]) vos baptizabit in Spiritu sancto:“ teriora vero: „nisi[7]) quis,“ etc. exposuisse de-it initio Tomi XI. Eustathius Antiochenus Orige-s locum profert ex iisdem Tomis deperditis in nnem, ubi de lapidatione Jesu a Judaeis facta batur. Sic ille libro de Engastrimytho: „Οὐκ

---

1) Cfr. ed. nostrae Tom. IV. pag. 59. not. 3.
2) Cfr. ed. nostrae Tom. IV. p. 396. lin. 4. seqq.
3) Cfr. ed. Ruaei Tom. IV. pag. 560. et pag. 561.
4) Ev. Matth. III, 11. coll. ev. Joann. I, 33.
5) Ev. Joann. III, 3.
6) Ev. Matth. III, 11. coll. ev. Joann. I, 33. — Cfr. l. nostrae Tom. I. pag. 243.
7) Ev. Joann. III, 3.

φησιν· εἰ γὰρ πάλιν ἐβάστασαν, πρ
Ἄνω δὲ καὶ κάτω βούλεται κατασκευ
σθαι καὶ ἄλλην ὁμοίως ἐκδοχὴν, ἵν
λόγους, ἀλλ' οὐχὶ λίθους ἐβάστασαι
τοῦ· καί τι τοῦ Εὐαγγελιστοῦ πρό
„„ἦραν [a]) οὖν λίθους, ἵνα βάλωσιν
δὲ ταῦτα προύγραψαμεν ἐν τῷ μεταξὺ,
ἄκοντα πρὸς τοῖς ἑκατὸν στίχους ὑπερ
σθεὶς· „„ἐβάστασαν [a]) οὖν οἱ Ἰουδαῖ
θάσωσιν αὐτόν.““ Ἀλλὰ ταῦτα μὴ
γραπται χωρίοις, ἐν διαφόροις δὲ
μένα καιροῖς, ἀπὸ τοῦ μὴ τὰς αὐτὰς ἐ
ἐπιπλοκὰς, ἢ συζυγίας· ἀλλὰ Ὠριγένη
νος εἰδέναι τὰς γραφὰς, οὐκ ἀνέγνω
γράφων ὡς ὅλον ὁμοῦ, τὸ εὐαγγέλιο
δέ τις ὑπολαμβάνει ταῦτα πλάττειν
εὐαγγελικαῖς ἐντυχὼν ἀποφάσεσι, κα
σιν αὐτῷ περὶ τοῦτο σπουδάσμασιν,
μᾶς εἰρηκέναι ψευδές.“ Ex his ve
ubi de lapidatione Jesu a Judaeis

um;" an cum posteriorem: „sustulerunt [1]) itaque Judaei lapides, ut lapidarent ipsum." Fortassis utroque. Quod si ita est, de lapidatione hac Tomo XII., et Tomo XXV., vel XXVI. eum egisse veri utique simile videtur.

X. Tillemontius Hist. Eccl. Tom. III. pag. 572. aliquid Tomo VI. deesse suspicatur, ubi tum de martyribus, tum de peste quadam, quae nullibi in historiis reperitur, quaeque, inquit, circa annum CCXXXII. fortassis grassata est, Origenes multa verba fecerat. Verum id non satis assequor, unde conjicere potuerit eruditissimus vir. Utrumque enim persequitur Origenes,. et de martyribus, et de iis, qui perierunt ob pestilentiarum constitutiones, verba faciens: nec ibi agitur de iis, qui nova quadam peste consumti periere, sed de iis, qui antiquitus apud gentiles, cum pestilentes morbi grassarentur, se ipsos in victimas pro patria tradiderunt, quemadmodum suo loco observavimus.

II.

PRAEFATIO

HUAEI AD COMMENTARIA ORIGENIS IN MATTHAEUM.

Circa [2]) annum Christi CCXLV., imperante Philippo, XXV. in Matthaeum Tomos elaboratos ab

[1]) Ev. Joann. X, 31.
[2]) Cfr. ed. Ruaei Tom. III. pag. III.

XXXVI. Tomos illius in Ma
alios in Lucam, et XXXIX. in
guae traderem." Legendum
illius in Matthaeum." Corrupt
in censur. lib. Orig., Sixtus
IV., et Josias Simlerus ac Conr
Bibl. Gesner. secuti sunt. M
Rufini invectiva II. in Hie
XXVI. Origenis in Matthaeum
commemoratos fuisse refert;
secutus est Vincentius Bellov
nal. lib. XVIII. cap. 43. Utut
rum illorum partem jam dud
atque si quatuor exigua admo
peris, nihil e prioribus noves
est. Posteriorem partem a M
ad finem, partim graece et lat

um, et saltem in ima paginarum ora reprae-
[s]entandum esse credidimus: 1) quod, etsi minus
[…]s, imo barbara plerumque videatur, nihilo-
[…] graecis intelligendis et ad sanitatem resti-
[…]s saepissime inseruit; 2) quod non ibi de-
[…]ubi desinit contextus graecus, sed ad Matthaei
[…]usque progreditur, et sic, quae graece deper-
[…]unt, latine quodammodo restituit.

III.,

PRAEFATIO
EI AD HOMILIAS ORIGENIS
IN
LUCAM.

[A]d Homilias [1]) in Lucam quod attinet, cum epi-
[…]um S. Ignatii martyris Antiocheni disertam
[…]onem faciat Homilia sexta, et Ignatianarum
[…]larum auctoritate jugulari se persentiscerent
[…]odoxi, Presbyteriani vulgo dicti, quibus epi-
[…]um ordo displicet presbyteris ex jure divino
[…]or, incredibile dictu est, quot sese illi modis
[…]verint, ut Homilias in Lucam Origeni adime-
et petitum inde ad Ignatianarum epistolarum
[…]tem adstruendam argumentum radicitus evel-
. Alii totum istud Homiliarum opus natalium
[…]rum indiciis scatere clamitarunt, idque probare
tentavit Dallaeus pag. 439. et pag. 440., variis

---

1) Cfr. ed. Ruaei Tom. III. pag. III. IV. et V.

in medium prolatis, quae ex istis Homiliis descripsit, locis, sed quae solutu tamen omnino facilia sunt animum adtendenti partim ad aetatem auctoris, Origenis, qui eas, teste Hieronymo, adhuc juvenis composuit, partim ad interpretem Hieronymum, cui in vertendis graecis sciunt eruditi sollemne esse nonnulla interdum de suo inserere. Certe harum Homiliarum primigenium auctorem non latinum, sed graecum esse, invicte probat graecus contextus, cujus maximam partem hodie repraesentamus ex Schedis Mss. Combefisii et Grabii, qui ad suos usus illum e variis Mss. Anglicanis et Gallicanis Codicibus eruerunt. Huc adde, quod Sanctus Hieronymus in catalogo inter opera a se edita, in Lucam Homilias triginta novem recitat, et in prologo ad Paulinum et Eustochium declarat, se eas ex Origene transtulisse. Hunc Hieronymi prologum totum in suam Invectivam transcripsit Rufinus, et quid in hoc opere infide transtulerit Hieronymus, ostendit aut innuit: de caetero, quin primigenius istarum Homiliarum auctor sit Origenes, ne ullum quidem dubium movet. Ergo perinde ac Hieronymus, eas Origeni adscribere censendus est Rufinus. Reclamat tamen Dallaei ὑπερασπιστής, Matthaeus Larroquanus, in suis ad Ignatianas Pearsonii vindicias observationibus et ut Homilias in Lucam quoquo modo Origeni eripiat, sequens instituit ratiocinium. „Initio, inquit, imperii Antonini Caracallae, qui regnare coepit anno Domini CCXII., post Ignatii martyrium CV., Origenes annum aetatis circiter XXVI. attigerat; Alexandriam non penitus dereliquit ante decimum Alexandri Severi annum, hoc est,

annum Christi CCXXXIV. aetatis suae 46. vel
Nullas autem Homilias adhuc scripsisse constat
lib. VI. Eusebii cap. 24. Ibi enim enumerat
a omnia, quae Alexandriae elaboraverat, nulla
us istarum Homiliarum mentione facta; et cap.
jusdem libri idem Eusebius memorat Origenis
orationes Caesareae in Palaestina scriptas, et
Athenis composuerat; Homiliarum autem non
init. Haec omnia si conferas cum capitibus 3.
l. 23., in ea magis confirmaberis opinione, ante
em virilem Homilias non scripsisse Origenem:
haeret tibi aliquis hac de re scrupulus, animo
e eximetur, postquam audieris sexagenario ma-
a fuisse Origenem, cum suas Homilias scribi
us est: quod a viris doctis animadversum qui-
, non autem accurate perpensum, nec exacte
tratum mirari satis nequeo, cum tamen id di-
testetur Eusebius, cui uni in rebus Origenis
credendum existimo, quam pluribus Hierony-
'el Rufinis. Rem ita narrat Eusebius lib. VI.
36. „Τότε δῆτα, οἷα καὶ εἰκὸς ἦν, πληθυνούσης τῆς
ς, πεπαῤῥησιασμένου τε τοῦ καθ' ἡμᾶς παρὰ
λόγου, ὑπὲρ τὰ ἑξήκοντα, φασὶν, ἔτη τὸν Ὠριγέ-
νόμενον, ἅτε μεγίστην ἤδη συλλεξάμενον ἐκ τῆς
ς παρασκευῆς ἕξιν, τὰς ἐπὶ τοῦ κοινοῦ λεγομένας
διαλέξεις ταχυγράφοις μεταλαβεῖν ἐπιτρέψαι, οὐ
όν ποτε τοῦτο γενέσθαι συγκεχωρηκότα.“ Ex
onsequitur Hieronymo imposuisse Homiliarum
:am Codicem Origenis nomine praenotatum; et
verisimile est, falso Codicis titulo delusum
Hieronymum; tamen quoniam in illis Homi-
ximias illas ingenii Origeniani dotes non ani-

sionem tantum quaerebat; cum
miliarum istarum latina transl
soli Codicis titulo adhaesit, nec
ravit, num vere Origenis essen
comparatione cum genuinis illiu
poterat." Habes quod inelucta
thaeus Larroquanus argumentum
minus nullius est ponderis, se
falso principio subnixum, nem
mare, nullam Origenem edidisse
tatis suae annum LX. Atqui id
Id unum dicit, Origenem ante
sexagesimum non permisisse,
habebat ad populum, a Notariis
non permiserit. Numquid non p
quot, cujusmodi sunt in Lucam
non permittente, aut inscio, in
Notariis novitatis avidis et lu
Quid obstat, quominus id olim

[redacted]

tiae Polycarpi epistolae non oblitus est, nec Igna-
i sententiae ab Irenaeo memoratae, cur, quaeso,
praetermisisset locum ex Homilia sexta in Lucam
promtum, ubi martyris Ignatii epistola laudatur?"
Infirmum adhuc hoc est Larroquani argumentum.
In genuino enim Origenis opere habebat Eusebius
libros περὶ ἀρχῶν, ubi ista Christi verba: „Ego non
sum daemonium incorporeum," citantur ex doctrina
Petri; attamen cum eadem in una Ignatii epistola
reperiantur, mirari se dicit Eusebius, unde ista de-
sumere potuerit Ignatius. Eusebio igitur in me-
moriam non redibat Origenis locus, nec propterea
quis ab Origene libros περὶ ἀρχῶν aut Homilias
in Lucam abjudicaverit. Instat Larroquanus: Ho-
miliae XXXIX. scriptor quisquis sit, Jesaiam et
Psalmos literaliter a Sadducaeis intellectos ait: nam
cum quaedam ex utroque libro attulisset, quae spi-
ritualiter esse accipienda definit, *quae*[1]) *omnia*, in-
quit, *corporaliter intelligentibus Sadducaeis*, *qui
sunt portio Judaeorum*, *dicit Salvator*: „nescitis
Scripturas, neque virtutem Dei." Id vero a genui-
nis Origenis opusculis alienum esse patet, cum a
Sadducaeis non alios quam Mosis libros ex toto Ve-
teri Instrumento admissos constanter scribat. „So-
los Mosis libros recipiunt Samaritae et Sadducaei,"
inquit libro primo contra Celsum num. 49. et Tra-
ctat. XXII. in Matthaeum: „Sadducaei[2]) Scripturas
alias extra libros Mosaicos non legebant, nec ipsos

[1]) Cfr. ed. nostrae Tom. V. pag. 234. lin. 18. seqq.
[1]. Math. XXII, 29.
[2]) Cfr. ed. Ruaei Tom. III. p. 826.

legentes intelligebant." Ita vetus interpres latinus. Graeca aliter se habent: „Sadducaei[1]) aliam Scripturam a legali non admittunt:" et paucis interjectis: „Sadducaei scripturas, quae legem sequuntur, non admittunt." Si vere Origenes esset, qui in Lucam scripsit de Sadducaeis, non aliter locutum esse par est credere. Aliter tamen loquitur scriptor Homiliae XXXIX. Ergo saltem haec Homila ab ipso Origenis genio, more, ac sensu aliena est, et proinde pro spuria haberi debet. Respondet Pearsonius, scriptorem Homiliae XXXIX. in Lucam non affirmare, Sadducaeos prophetas in canonem Scripturarum recepisse. Hoc tantum dicit, Sadducaeos male intellexisse Prophetas. Potuerunt autem, inquit, et intelligere, et etiam male, ea quae pro Scripturis sacris non habuere. Non admittebant quidem Sadducaei sacras Scripturas extra libros Mosaicos, scilicet, inquit Pearsonius, *in controversiis fidei determinandis:* atque hoc suum glossema Rabbinorum auctoritate tuetur: quod abunde sufficit.

---

[1]) Cfr. ed. nostrae Tom. IV. pag. 166. lin. 11–13 coll. lin. 16. et 17.

IV.

PROLOGUS

ANCTI HIERONYMI PRESBYTERI

IN EXPLANATIONEM SANCTI

LUCAE AB ORIGENE.

Ante[1]) paucos dies quorundam in Matthaeo et in ea commentarios vos legisse dixistis: e quibus ... et sensibus hebes esset, et verbis; alter in ...is luderet, in sententiis dormitaret. Quamob... petiistis, ut contemtis istiusmodi nugis, saltem ...antii nostri in Lucam homilias, sicut in Grae... habentur, interpreter: molestam rem et tormento ...ilem, alieno, ut ait Tullius, stomacho et non ... scribere. Quam tamen idcirco nunc faciam, ... sublimiora non poscitis: si[2]) quidem illud, ...d olim Romae sancta Blaesilla flagitaverat, ut ...XVI. Tomos illius in Matthaeum, et quinque ...s in Lucam, et XXXIX. in Joannem, nostrae ...uae traderem, nec virium mearum, nec otii, nec ...oris est. Perspicitis enim, quantum apud me et ...toritas vestra, et voluntas valet, praetermisi pau... ...um hebraicarum quaestionum libros, ut ad arbi... ...um vestrum lucrati operis haec, qualiacunque ...t, non mea, sed aliena dictarem, praesertim cum

---

[1]) Cfr. ed. Ruaei Tom. III. pag. 932.

[2]) Cf. prolegomenorum in hunc ed. nostrae Tom. V. p. XX. not. 1.

a sinistro oscinem corvum audiam crocitantem, et mirum in modum de cunctarum avium ridere coloribus, cum totus ipse tenebrosus sit. Fateor itaque, antequam ille objiciat in his Origenem tractatibus quasi iterum talis ludere, alia sunt virilia ejus, et senectutis seria. Quae si libuerit, si potuero, si Dominus, ut in latinum sermonem vertam, dederit commeatum, et praetermissum opus prius explevero, tunc videre poteritis, imo per vos Romana lingua cognoscet, quantum boni et ante nescierit, et scire nunc coeperit. Praeterea Commentarios viri eloquentissimi Hilarii, et beati martyris Victorini, quos in Matthaeo diverso sermone, sed una gratia spiritus ediderunt, post paucos dies ad vos mittere disposui, ne ignoretis, quantum nostris quoque hominibus sanctarum Scripturarum quondam studium fuerit.

ORIGENIS

IN

TTHAEUM

OMMENTARIORUM SERIES.

[1]) illi tenentes Jesum duxerunt ad Caipham, sacerdotum, ubi scribae et seniores convene- Arbitror enim, quoniam sermo deservitionis Ju- io [3]) nunc derelicti deservire profitentur, Cai- qui adversus veritatem militat Jesu, qui dicitur acerdotum. Jesus autem secundum veritatem it Verbum Dei, sub quo constituti sunt omnes, abiliter serviunt [4]) Deo Patri. Ubi autem Cai- princeps sacerdotum, ibi [5]) congregantur scri- , literati, qui praesunt literae occidenti. Et se- terae [6]) qualitatem scribarum sunt seniores, qui itatem, sed in vetustatem literae simplicis sunt es, et nihil amplius negotiari volentes.

---

itth. XXVI, 57. — M. et R. in textu: „Et illi amen in notis: „Mss: At illi etc."

et R. in textu: „conveniebant," R. tamen in s: convenerant."

s: qua. R. [4]) Mss: deserviunt. R.

s: illic. R. [6]) R. in notis: deest *literae* in Mss.

106. „Petrus [1]) autem sequebatur eum de longe usque in atrium principis sacerdotum. Et ingressus intro, sedebat cum ministris, ut videret exitum rei.“ Cum duceretur autem magister, sequebatur quidem Petrus, non autem poterat de proximo eum sequi, sed de longinquo; nec omnino recedens ab eo, nec cum eo incedens, nec juxta eum, sed de longe sequens pervenit ad atrium principis sacerdotum. Et ingressus Petrus intus sedebat, neque [2]) quod illi ministri ministrans, neque faciens quae docuerat Jesus, sed exspectabat exitum omnium horum volens videre: quoniam adhuc non intelligebat, neque videbat exitum dispensationum Christi, quo [3]) tenderent. Nec enim est exitus eorum in atrio Caiphae, nec ubi scribae, et seniores populi illius congregantur. Si tamen proprie quis videat exitum ipsum, videbit Verbum Dei et Sapientiam dicentem: „Ego [4]) sum *A* et Ω, principium et finis.“

107. „Principes [5]) autem sacerdotum, et seniores, et universum concilium, quaerebant falsum testimonium contra Jesum, ut eum morti traderent; et non invenerunt. Et multi falsi testes accesserunt, et non invenerunt.“ Et per haec manifestum est, quoniam peccatum non fecit Jesus, nec fuit dolus in ore ejus. Mundissimam autem fuisse vitam ipsius, et omnino irreprehensibilem, et auferentem occasiones eorum, qui quaerunt occasiones, et hoc demonstratur, quia non inveniebant adversarii ejus, quod dicere possent adversus eum, vel colorare; sed quaerebant omnes sacerdotes et concilium universum, et

---

[1]) Matth. XXVI, 58.

[2]) Mss: neque secundum quod etc. R.

[3]) R. solus in textu: „quod;“ idem tamen in notis: „Mss: quo.“

[4]) Apoc. I, 8.

[5]) Matth. XXVI, 59. 60. — Ed. M. I., itemq. Mss teste Ruaeo: Princeps autem etc.

verisimile[1]) poterant invenire: quoniam falsa testi-
ia tunc locum habent, quando cum colore aliquo
:runtur; adversus Jesum autem nec color invenieba-
qui posset contra Jesum adjuvare mendacia: et hoc,
essent multi volentes gratiam tribuere Caiphae, et
:ipibus sacerdotum, et scribis, et senioribus, et uni-
concilio hoc ipsum audire desideranti. Et haec qui
iderat, maximam laudem exhibet Jesu propter vitam
et doctrinam ipsius, qui sic omnia irreprehensibiliter
:xit, et fecit, ut nullam verisimilitudinem reprehensio-
nvenirent in eo, nec mali, nec multi, nec tales astuti
ngeniosi.

108. „Novissime[2]) autem accedentes duo falsi testes
...unt: Hic dixit: possum destruere templum Dei, et
triduum illud reaedificare.“ Non arbitreris Mat-
...um duos hos testes sine causa falsos dixisse, cum
viderentur esse testimonia eorum ex eo, quod expo-
Joannes Christum dixisse: „solvite[3]) templum hoc,
go in tribus diebus excitabo illud:“ quando et addi-
„hoc autem dicebat de templo corporis sui.“ Sed
versutiam falsorum testium duorum, qua persuasione
tes sumta ab aliquo dicto vero, quod dixerat Jesus,
runt testimonium falsum. Jesus enim[4]) non dixit:
templum hoc, et in tribus diebus suscito ipsum:
„solvite[5]) templum hoc, et ego in tribus diebus ex-
o ipsum.“ Falsi autem testes retulerunt eum dixisse,
non fuerat dictum ab eo, nec dixit: possum sol-
templum Dei, et in tribus diebus reaedificare illud.

---

[1]) Deest „verisimile“ in textu ed. R.; idem tamen in
s: „Mss. etc.“

[2]) Matth. XXVI, 60. 61. [3]) Ev. Joann. II, 19. — 21.

[4]) M. et R. in textu: „autem,“ R. tamen in notis:
s: enim.“

[5]) Ev. Joann. II, 19. — Deest h. l., cfr. p. huj. not.
ego in edd. M. et R.

dentes dixerunt: „quadraginta [3]) et
est templum hoc, et tu in tribus
Et considera, quoniam non unus f
testimonium hoc; nec enim suffic
interficere Jesum, quoniam lex prac
nebit [4]) testis unus testimonium d
nem.“ Sed nec tres erant; multis
stibus falsis, vix duo inventi sunt,
derentur. Sed nec ipsorum testimo
sicut Marcus exponit; dicit enim
„principes [5]) sacerdotum et concili
bant contra Jesum testimonium, ut
et non invenerunt. Multi enim fal
runt adversus eum, et convenientia
eorum. Alii autem exsurgentes fal
bant adversus eum: quoniam nos
tem: quoniam ego solvo templum
et in tribus diebus aliud non ma
Sed nec sic convenientia erant eoru
enim est conveniens testimonium, e

---

autem sunt convenientia, quando dissonant[1]) sibi:
la erant testimonia horum, qui adversus Jesum te-
mia proferebant. Et si verum dicunt Matthaeus et
cus, quod credere nos oportet, tentemus ostendere,
modo non erant convenientia neque duorum ipsorum
monia, quoniam non eadem protulerunt. Secundum
haeum enim dixerunt: „hic[2]) dixit: possum solvere
lum Dei, et in tribus diebus reaedificare illud;" se-
lum Marcum autem: „quoniam[3]) nos audivimus eum
item: quoniam ego solvo hoc templum manibus fa-
l, et in tribus diebus aliud reaedificabo non mani-
factum." Sive ergo bis dicentes haec, quoniam non
m dixerunt, non sunt inventa testimonia eorum con-
ntia sibi; sive autem unus quidem dixit quod expo-
Matthaeus, alter autem secundum quod scripsit Mar-
ac per hoc testimonia eorum non erant convenien-
bi.

109. „Et[4]) exsurgens princeps sacerdotum dixit ei:
respondes ad ea, quae isti testificantur adversus te?
s autem tacebat." Potest in istis impleta intelligi
hetia, quae dicit: „dum[5]) constitit[6]) peccator ad-
us me, obmutui, et humiliatus sum, et silui a bonis:"
eccator ille in istis prophetatus intelligatur Caiphas,
constitit[7]) contra Jesum. Simul et[8]) discimus ex
loco contemnere calumniantium et falsorum testium
s, ut nec responsione nostra dignos eos habeamus,
defendere nosmetipsos, ubi non sunt convenientia,

[1]) R. male in textu: „dissonant; sibi qualia etc.," in
s tamen: „lege: dissonant sibi; qualia etc."

[2]) Matth. XXVI, 61. [3]) Marc. XIV, 58.

[4]) Matth. XXVI, 62. 63.

[5]) Psalm. XXXIX, 1. 2. (XXXVIII.)

[6]) Ed. M. I., itemq. ed. Ruaei: consistit.

[7]) Ed. M. I., item ed. Ruaei: consistit.

[8]) Deest „et" in textu R.; id. tam. in notis: „Mss. etc."

quae dicuntur adversus nos. Quid enim opus est illis resistere, qui sibi ipsi contraria dicentes resistunt? maxime ubi majus est libere et fortiter silere, quam defendere sine ullo profectu, ut non humiliemur a testibus falsis, et calumniatoribus improbis.

110. „Et[1]) dixit ei princeps sacerdotum: adjuro te per Deum vivum, ut dicas nobis, si tu es Christus Filius Dei. Et dixit ei Jesus: tu dixisti.“ Et in lege quidem adjurandi usum aliquoties[2]) invenimus. In Numeris enim dicit lex, quoniam „adjurabit[3]) eam sacerdos,“ id est, mulierem illam, in cujus viro factus est spiritus zeli, et dicet mulieri[4]) sacerdos: „si[5]) non dormit aliquis tecum, et nisi transgressa es ut maculeris a viro non tuo, innocens eris ab aqua argutionis hac maledicta.“ Et post pauca: „et[6]) adjurabit, inquit, sacerdos mulierem in adjurationibus maledictionis hujus.“ Item in tertio Regum dixit rex Achab ad Michaeam: „adjuro[7]) te, ut loquaris ad me veritatem in nomine Domini.“ Mi-ravit autem rex prophetam, et adjuravit non sicut sacerdos in Numeris; ille enim ex legis praecepto, iste autem ex arbitrio suo. Et nunc in loco praesenti Jesum sacerdos adjurat per Deum vivum. Existimo autem quoniam non oportet, ut vir, qui vult secundum Evangelium vivere, adjuret alterum. Simile est enim quod dicit in Evangelio Dominus ipse: „ego[8]) autem dico, non jurare

---

[1]) Matth. XXVI, 63. 64.

[2]) Deest „aliquoties“ in textu edd. M. et R., R. tamen in notis: „Mss. etc.“

[3]) Num. V, 19.

[4]) Mss: mulieri, hoc est, sacerdos. R.

[5]) Num. V, 19. — Ed. Ruaei: dormit.

[6]) Num. V, 21.

[7]) I Regg. XXII, 16. (III Regg.) — Mss: adhuc bis adjuro etc. R.

[8]) Matth. V, 34.

ıino," et non adjurare omnino. Si enim jurare non : quantum ad evangelicum Christi mandatum, verum quia nec adjurare alterum licet. Propterea manife- ı est, quoniam princeps sacerdotum illicite Jesum ıravit, quamvis videatur per Deum vivum adjurasse ıeret aliquis, si convenit vel daemones adjurare; et respicit ad multos, qui talia facere ausi sunt, dicet sine ratione fieri hoc. Qui autem adspicit Jesum erantem daemonibus, sed etiam potestatem dantem ipulis suis super omnia daemonia, et ut infirmitates ırent, dicet quoniam non est secundum potestatem m a Salvatore, adjurare daemonia; Judaicum est ı. Hoc etsi aliquando a nostris tale aliquid fiat, si- ı fit ei, quod a Salomone scriptis adjurationibus so- daemones adjurari. Sed ipsi, qui utuntur adjuratio- s illis, aliquoties nec idoneis constitutis libris utun- quibusdam autem et de Hebraeo acceptis adjurant nonia. Tamen non decebat Dominum nostrum ad [1]) rationem principis sacerdotum respondere, quasi vim ım ab adjurante contra propriam voluntatem. Pro- quod nec negavit, se Christum Filium Dei esse, nec feste confessus est; sed quasi ipsum testem accipiens ·antem, quoniam ipse est qui in interrogatione sacer- pronuntiatus est Christus Filius Dei, dicens: „tu [2]) i." Et quoniam omnis „qui [3]) facit peccatum, ex ılo natus est:" faciebat autem peccatum etiam prin- sacerdotum insidians Jesu, et propterea de diabolo natus, et quasi de diabolo natus imitabatur proprium m, qui bis [4]) dubie interrogat Salvatorem: „si tu es Fi- Dei," sicut scriptum est in tentationibus ejus. Simile est

[1]) Deest „ad" in textu ed. R., idem tamen in no- Mss. etc."

[2]) Matth. XXVI, 64. [3]) I Joann. III, 8.

[4]) Ed. M. II., itemq. ed. R. in textu: „his," R. ta- in notis: „Mss: bis." Cfr. Matth. IV, 3. 6.

enim: „si [1]) tu es Filius Dei," et: „si tu es Christus Filius Dei." Recte enim quis dicere potest in loco hoc, quoniam dubitare de Filio Dei, utrum ipse sit Christus, opus diaboli est, et principis sacerdotum insidiantis Domino nostro. Sed non talis inventus est Petrus; nam sine aliqua dubitatione pronuntiavit: „Tu [2]) es Christus, Filius Dei vivi," nec posuit ibi: „si:" propter quod beatus est appellatus, quia non caro et sanguis revelaverat ei, sed Deus Pater qui est in coelis. Qui autem cum dubitatione dicunt: „si [3]) tu es Filius Dei," ab omni beatitudine sunt alieni. [4]) Nam quia non erat dignus princeps ille [5]) sacerdotum Christi doctrina, propterea non eum docet, nec dicit: quia ego sum; sed verbum oris ejus accipiens in redargutionem ipsius convertit, dicens: „tu [6]) dixisti," ut eo modo videretur argui, non doceri. [7])

111. „Amen [8]) dico vobis: amodo videbitis Filium hominis sedentem a dextris virtutis, et venientem super [9]) nubes coeli." Quoniam non est scriptum a dextris Dei, sed apud omnes Evangelistas: „ad dextram virtutis," et [10]) non est additum, *Dei*, dignum est pervidere, quid est ad dextram virtutis sedere Filium hominis. Item tres [11]) Evangelistae similiter scribunt: „videbitis sedentem." Et [12])

---

[1]) Matth. IV, 3. 6. et XXVI, 63.

[2]) Matth. XVI, 16. [3]) Matth. IV, 3. 6.

[4]) R. in textu: „aleni," in notis tamen: „lege: alieni."

[5]) Deest „ille" in ed. R. [6]) Matth. XXVI, 64.

[7]) Ed. M. I: docere. [8]) Matth. XXVI, 64.

[9]) R. solus in textu: „supra; idem in notis: „Mss: super nubibus etc."

[10]) Desunt verba: *et non est —, quid est ad dextram virtutis*, in textu edd. M. et R., R. tamen in notis: „Mss. etc."

[11]) Matth. XXVI, 64. coll. Marc. XIV, 62. et Luc. XXII, 69.

[12]) Deest „Et" in textu ed. R., idem tamen in notis: „Mss. etc."

plicibus quidem conceditur, qui nihil altum possunt lire in eo quod dicit: „sedentem,“ ac si dicat, supra utem fundatum. Quibus autem possibile est spiritu nia perscrutari, etiam altitudines Dei, et quod scri- m est: „qui [1]) sedes super Cherubim appare,“ et: di [2]) Dominum sedentem super sedem excelsam et ele- am,“ et: „dixit [3]) Dominus Domino meo: sede a dex- meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum rum,“ et alia similia, quae de Deo sedente dicta sunt, liter et de Christo dicuntur: quae conferre oportet n dicto praesenti, ut ex humili existimatione et fabu- a videamus quid significet more humano sessio Christi. tur autem mihi, quoniam fundationem quandam, et itatem regalem significat sessio Filii hominis. Juxta tem ergo, qui solus est virtus, et proprie nominatur, a dextris fundatus est, et qui accepit omnem potesta- a Patre sicut in coelo et in terra. Et hanc funda- em aliquando [4]) videbunt etiam adversarii, postquam n laetitia viderint eum beati. Sed secundum Marcum dem non habet „amodo,“ [5]) sed puriter, id est: „vi- bitis [6]) Filium hominis a dextris sedentem virtutis:“ undum quem nihil erit contrarium his quae tradidi- s. Secundum Matthaeum autem, qui dicit: „amodo [7]) lebitis,“ et secundum Lucam dicentem: „ex [8]) hoc erit hominis,“ et caetera, quaerendum est, si „ex [9]) hoc“ e, quae dixit Salvator, impleta sunt et in iis, qui au-

---

[1]) Psalm. LXXX, 1. (LXXIX, 2.)

[2]) Jes. VI, 1. [3]) Psalm. CX, 1. (CIX.)

[4]) Deest „aliquando“ in textu edd. M. et R., R. ta- m in notis: „Mss. etc.“

[5]) Matth. XXVI, 64. [6]) Marc. XIV, 62.

[7]) Matth. XXVI, 64. [8]) Luc. XXII, 69.

[9]) R. in notis, (itemq. edd. M. in textu): „Mss: ex o haec dixit etc.“

dierunt quod dixit: „amodo [1]) videbitis Filium hominis sedentem a dextris virtutis." Et dicimus, quoniam potest impletum videri, quoniam ex illo, id est, a [2]) tempore dispensationis Filius hominis sedit ad dextram virtutis, et viderunt eum discipuli resurgentem a mortuis, et per hoc viderunt eum fundatum ad dextram virtutis, secundum quod tradidimus supra. Aut ita: vide, si potes horam et diem metiri non secundum brevitatem, quae est apud homines, horarum atque dierum, sed secundum longitudinem, quae est apud Dominum sempiternum, cui a constitutione mundi usque ad consummationem ejus unus [3]) est dies: quod demonstrat [4]) parabola, ubi dicit de conductis mane in vineam, et tertia hora, et sexta, et usque ad undecimam. Nihil ergo mirum et quod hic dicit Salvator, *amodo* spatium esse brevissimum usque tunc, in quo spatio dicebat: „videbitis [5]) Filium hominis sedentem a dextris virtutis," ad illos, qui tunc eum audiebant, forte tunc, quando „dixit [6]) Dominus Domino meo: sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum:" in quibus erant et illi, ad quos dicebat: „amodo [7]) videbitis." Inimicus enim erat et [8]) Caiphas, qui insidiabatur Christo. Et non solum sedentem eum ad dextram virtutis visuros hos prophetabat, sed etiam visuros eum „venientem," [9]) sicut Matthaeus quidem dicit: „super nubes coeli." Quae sunt autem nubes, super quas veniet qui fundatus est a dextris virtutis, aut cum

---

1) Matth. XXVI, 64.

2) Deest „a" in textu ed. R., idem tamen in notis „Mss. etc."

3) Ed. Ruaei: est unus dies.

4) Mss: demonstratur parabola. R.

5) Matth. XXVI, 64.

6) Ps. CX, 1. (CIX.)

7) Matth. XXVI, 64.

8) Mss. omittunt et. R.

9) Matth. XXVI, 64.

ius veniet, aut ad quas pertingit[1]) veritas Dei, secun- i quod scriptum est: „et[2]) veritas tua usque ad nu-" Hae sunt vivae nubes, prophetae Dei, et Apostoli isti, quibus mandat pluere cum oportuerit, aut non re super vineam sine fructu. Si[3]) quis autem non esse hujusmodi nubes, super quas et cum quibus ve- Filius hominis apparens, ipse sciat. Semper enim r illas et cum illis venit, ostendens suum adventum is se Deus Verbum, et sapientia, et veritas, et justi- Hae autem, quas tradidimus nubes, quasi portantes ginem coelestis, nubes sunt coeli non transeuntis se- Dei, et regno Dei dignificatae, quasi haeredes Dei et eredes Christi, et conregnant ei.

112. „Tunc[4]) princeps sacerdotum conscidit vesti- ta sua, dicens: blasphemavit." Haec Domino prophe- s inimicus Domini, sacerdos ille, quasi qui[5]) non erat pinquus, ut videret Filium hominis, et virtutem, a cu- dextris sedebat, quasi inclinatus et non potens adspi- sursum, non audiens quae dicebat, conscidit vesti- ta sua: ostendens turpitudinem suam, et nuditatem nae suae, et mysterium manifestans, conscindendum sacerdotium vetus, et stolam[6]) sacerdotii ejus, et cul- e, quae secundum literam fuerat. Blasphemiam au- arbitratus est esse magnitudinem verborum Christi, gloriam existimavit Judaicam et fabulosam historiam ae occidentis. Et putabat, quasi intelligens Christi

[1]) Ed. Ruaei: pertinget.
[2]) Ps. XXXVI, 5. (XXXV.)
[3]) Ed. M. II, itemq. ed. R. in textu: „Si quas —, scit;" ed. tamen R. in notis, (itemq. ed. M. in textu): s: Si quis —, ipse sciat."
[4]) Matth. XXVI, 65.
[5]) Deest „qui" in textu ed. R., idem tamen in no- „Mss. etc."
[6]) Edd. Merlini: scholam.

ream mortis pronuntiare, et tamen
monio non adspicere fontem vitae
ventes vita fluebat: quoniam „sicu
in se, sic et Filio dedit vitam hab

113. „Tunc[4]) exspuerunt in f
eum ceciderunt. Alii autem palm
runt, dicentes: prophetiza nobis,
percussit?" Pessime, sicut arbitror
centem Jesum: „Amen[5]) dico vob
debitis Filium hominis sedentem
venientem in nubibus coeli," ausi
ejus. Arbitrabantur enim in eo,
mentientem, et quia non sustine
brium, qui sedebat ad dextram v
in nubibus: quoniam ignorabant
phetae, haec eadem prophetantis
persona ipsius Domini Salvatori
veni, et non erat homo; vocavi,
ret.[6]) Numquid non valet manu
possum eripere? Ecce increpation
mare, et ponam flumina deserta, e

aduam coelum tenebris, et sicut saccum amictum ejus.
ainus dat[1]) mihi linguam doctrinae, ut sciam, quo-
lo me oporteat dicere verbum. Posuit me mane, ap-
uit mihi aurem ad audiendum, et doctrina Domini
iet aures meas. Ego autem non sum incredulus, ne-
contradico. Dorsum meum praebui ad flagella, et
illas meas ad palmas; faciem autem meam non averti
onfusione sputamentorum, et Dominus Deus factus
adjutor meus." Omnes enim qui sunt ab ecclesia,
itentur Christum esse, qui dicit: „Dominus[2]) Deus
t mihi linguam doctrinae," et caetera quae exposui.
autem convenienter et ea, quae superius his erant
juncta, exposui, volens ostendere de illo glorioso esse
prophetatum, ut exspuatur, et colaphizetur. Cui au-
alii convenit dicere: „veni,"[3]) nisi Christo, qui ve-
in mundum? aut quem decebat dicere: „vocavi, et
erat qui obediret," [4]) nisi eum, qui venit ad vocan-
i populum Judaeorum, et non est auditus, et ideo
eruit populum, neque eripuit eum, sed dereliquit?
istus est autem qui dicit: „ecce[5]) increpatione mea
rtum faciam mare, et ponam flumina deserta:" qui
ummationem facturus est mundi. Ipse est enim, qui
um induet tenebras, et induet id velut saccum; et ac-
ens a Patre linguam doctrinae sciebat, quomodo opor-
dicere verbum, quod commiserat ei Deus: et appo-
ei aurem, ut amplius audiat audientibus cunctis, et
rina Patris aperuit ei aurem, quia non fuit incredu-
Patri mittenti, sed neque contradicens, et opere ipso[6])

---

[1]) Ed. M. II: det.

[2]) Jes. L, 4. coll. pag. 12. not. 7. et pag. huj. not. 1.

[3]) Jes. L, 2.

[4]) Mss: obaudiret. R. Cfr. Jes. L, 2.

[5]) Jes. L, 2.

[6]) R. solus in textu: „suo," idem tamen in notis:
s. etc."

docuit discere cupientes mansuetudinem, laudabilemque humilitatem. Opus autem erat in eo, quod factis ista docebat, dorsum suum exhibens ad flagella, et maxillas ad palmas, et faciem non avertens a confusione sputamentorum, ut nos, sicut arbitror, qui digni fueramus omnes has infamias pati, erueret ipse pro nobis patiens eas. Non enim mortuus est pro nobis, ut non moriamur, sed ut pro nobis non moriamur; et alapis caesus est pro nobis, et exsputus est, ut ne nos, qui digni fueramus omnibus his, propter nostra peccata patiamur ea, sed ut pro justitia patientes ea gratanter excipiamus. Et Paulus quidem dicit de Salvatore, quoniam „humiliavit[1]) se, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis.“ Non enim est indecorum ei, qui vult numerare in quantis se Christus humiliavit, ut dinumeret extra ea, quae Paulus exposuit dicens: humiliavit se, factus obediens usque ad palmas, usque ad confusionem sputamentorum, et flagellorum, et mortis: propter quae omnia exaltavit eum Deus. Nec enim propter mortem solam, quam pertulit propter nos, exaltavit eum, sed etiam propter palmas, et sputamenta, et caetera. Quoniam autem ad extremam injuriam accipitur sputamentorum injuria, manifestum est etiam in lege, in qua scriptum est, ut mulier defuncti, si noluerit frater viri ejus accipere eam, accedens ad eum, qui noluit eam accipere sibi uxorem, coram senioribus excalceabit calceamentum ejus[2]) unum ex pedibus, et exspuet in faciem ejus, et dicet: „sic[3]) facient homini, qui non aedificaverit domum fratris sui.“ Non ergo avertit faciem suam Christus a confusione sputamentorum, ut magis glorificetur vultus ejus, quam fuit vultus Mosis glo-

---

[1]) Philipp. II, 8.

[2]) Deest „ejus“ in textu ed. R., idem tamen in notis: „Mss. etc.“

[3]) Deut. XXV, 9.

itus, tanta et tali gloria, ut comparatione glorifica-s istius, vultus illius glorificatio destruatur, sicut in pectu solis lumen lucernae destruitur, et sicut scien-quae ex parte est, destruitur cum venerit quod per-m est. Sed et colaphis ceciderunt sanctum ecclesiae t, propter quod ipsi colaphizantur a Satana: non ut extollantur, neque ut virtus eorum perficiatur, sed aditi inimico et[1]) vindici, recipiant quod fecerunt atum colaphizantes Jesum. Et non contenti tantum-o exspuere in faciem ejus, et colaphis eum caedere, adhuc et palmis eum ceciderunt, et deludentes dixe-: „prophetiza[2]) nobis, quis te percussit?" Propter l receperunt alapam aeternam, et ab omni prophe-rivati sunt, percussi et castigati, et nec sic volentes ere disciplinam, secundum quod prophetaverat hoc n de iis Jeremias: „flagellasti[3]) eos, et non dolue-, et noluerunt suscipere disciplinam." Et nunc, qui iant unum aliquem de ecclesia, et faciunt ei haec, ciem exspuunt Christi: et Christum colaphis caeden-astigant et palmis.

114. „Petrus[4]) vero sedebat foris in atrio. Et acces-l eum una ex ancillis, dicens: et tu eras cum Jesu aeo? At ille negavit coram omnibus, dicens: nescio dicis. Exeunte autem illo januam, vidit illum alia la, et ait ei ibi: et hic erat cum Jesu Nazareno. erum negavit cum juramento: quia non novi[5]) ho-m. Post pusillum autem accedentes, qui stabant, unt Petro: vere ex illis es tu, etenim loquela tua festum te facit. Tunc coepit devotare, et jurare: nescio hominem. Et continuo gallus cantavit. Et

---

) Ed. M. II: ut.
) Matth. XXVI, 68. coll. pag. 12. not. 4.
) Jerem. V, 3. [4]) Matth. XXVI, 69—75.
) Edd. Merlini: „novit;" ed. R. in textu: „novi," tis: „Mss: novisset." Cfr. Matth. XXVI, 72.

ficatus," sicut dicit Joannes. P
bile, neque illum talem Petrum
nec tamen erat reprehendendus
quoniam ad confitentes dicitur:
quimini, sed spiritus Patris vestri
Non autem, cum sit potens spir
qui in nobis, et cum in nostra
in nobis Spiritui sancto, et non
mus, excusationem ullam [6]) hab
et quicunque est in atrio Caipha
non potest confiteri Dominum J
ex atrio ejus, et foris fuerit factu
traria Jesu. Nam qui illic sunt,
tiones, et non secundum voluntat
cundum mandata hominum et do
quoniam Petrus foris sedens ab
atrio principis constitutus, coram
gavit: et iterum vice secunda sin
foris factus, sed volens exire, non
nuam, denegavit. Sed et tertia v

runt: „vere [1]) ex illis es," et quando „coepit [2]) se de-
re, et jurare: quia nescio hominem," adhuc non erat
. Et omnes denegationes factae sunt ei in nocte, et
nebris, priusquam veniat dies, et signum diei, id est,
cantus, qui suscitat volentes a somno. Et ut verbi
a dicam, si post galli cantum Petrus negasset, ut di-
:ur: „nox [3]) promovit, dies autem appropinquavit:
in die honeste ambulemus," nulla excusatione dignus
et Petrus. Forsitan autem et omnes homines, quando
gant Jesum, ita ut peccatum denegationis eorum re-
t medicinam, ante galli cantum denegare eum viden-
nondum iis nato sole justitiae, nec appropinquante
rtu ipsius; si autem post ortum hujusmodi solis ad
um volentes peccaverimus, postquam accepimus scien-
veritatis, jam non relinquitur nobis sacrificium pro
sto, sed terribile judicium, et zelus ignis, qui come-
s est inimicos. Et in Petro quidem tunc denegante
conveniebat dicere: „quomodo [4]) non [5]) putatis pe-
mereri supplicia, qui Filium Dei conculcaverint, et
inem testamenti communem existimaverint, unde [6])
ificati sunt, et spiritum gratiae injuriaverint?" Non-
enim sanctificatus fuerat Petrus sanguine Christi, qui
it sanguis novi testamenti, nec injuriavit spiritum gra-
quem a principio nec acceperat, quoniam [7]) „Jesus
lum fuerat honorificatus," nec erat in hominibus Spi-
sanctus. Si autem in nobis hoc impium fuerit fa-
i denegationis peccatum, omnia haec dicere conve-
quoniam et in sanguine testamenti sanctificati sumus,
piritum gratiae suscepimus. Propterea communem

1) Matth. XXVI, 73. 2) Matth. XXVI, 74.
3) Rom. XIII, 12. 13. 4) Hebr. X, 29.
5) M. et R. in textu: „ne," R. tamen in notis:
: non."
6) Mss: unde sancti sanctificati sunt. R.
7) Ev. Joann. VII, 39.

tende, quoniam ante galli cantum
ctum, et in tempore noctis profu
denegaverit[2]) quis, vivere potest:
eo, quod ter denegavit Petrus. S
tum vel semel in quocunque pe
gaverit[3]) quis, impossibile est eu
tiam, ut iterum crucifigat sibi F
in hujusmodi denegationis peccat
adspiciat illud quod scriptum est:
hunt peccata sua sicut funem lon
rum vituli iniquitates," et non di
in nobis sunt, et quomodo vivemu
nus, quoniam nolo mortem peccat
Ipse autem scit Deus, de quo se
sapiens adducet super eos mala,"
per denegantes et non poenitentes
gantes et poenitentes, qualia bon

[illegible]

...m denegaverunt, neque verbo coram hominibus, ne... operibus: longe autem efficiamur a priore ancilla, et ...ma, et ab omnibus, qui stant in atrio ejus, vel in ja... ejus, ut ne in proximo existamus facientibus dene... eum, qui fuerit juxta [1]) iis. Cognoscemus autem quae ancilla principis, si intellexerimus, quae sit ancilla Dei, ...qua scriptum est: „ego [2]) servus tuus, et filius ancillae ...“ Quae sint autem atria principis, poteris scire, si ...lexeris quae sint atria domus Domini, de quibus scri...m est: „ecce [3]) nunc benedicite Dominum omnes servi ...mini, qui statis in domo Domini, in atriis domus Dei ...ri.“ Si autem et [4]) de ancilla altera debemus ali... dicere, ut etiam ab illa recedamus, intelligamus quod ... est: „sicut [5]) oculi ancillae in manibus dominae ..., ita oculi nostri ad Dominum Deum nostrum, do... misereatur nostri.“ Puto primam ancillam intelligi ...cipis, facientem denegare discipulos Christi, synago... esse Judaeorum secundum carnem, qui denegare ...enter compulerunt fideles; secundam autem ancillam, ...gregationem gentilium, qui et ipsi persequentes Chri...os denegare cogebant; tertios autem stantes in atriis, ...istros esse haeresum diversarum, qui et ipsi veritatem ...sti denegare compellunt. In nocte autem non solum ...denegat Petrus, sed etiam devotat se ipsum et jurat: ... [6]) nescio hominem.“ Et quidem tunc adhuc se...dum carnem Christum sciebat, nec adhuc poterat di...: „et [7]) si Christum [8]) aliquando secundum carnem

---

[1]) Edd. M. et R. „juxta eis.“
[2]) Psalm. CXVI, 16. (CXV.)
[3]) Psalm. CXXXIV, 1. (CXXXIII.)
[4]) Deest „et“ in ed. M. II.
[5]) Psalm. CXXIII, 2. (CXXII.)
[6]) Matth. XXVI, 74. [7]) II Cor. V, 16.
[8]) Mss: et si Christum cognovimus aliquando, secun...m carnem cognovimus: sed etc. R.

et secundum Lucam[1]) peccatrix mini poenitens flevit, et hic Petr cipis, ad januam ejus plorat ex a maricans in poenitentia fletum a

115. „Mane[2]) autem facto, omnes principes sacerdotum, et Jesum, ut eum morti traderent. runt,[3]) et tradiderunt Pontio Pila nebris et[3]) in nocte offendit, ven in die clara offendit, nunquam quasi continentem se, maxime qu carnem corporis offendit, sed inc autem diximus ostenduntur, quon scipuli in nocte scandalizantur, di

[1]) R. solus in textu: „Dei," „Mss: dici."

[2]) M. et R. in textu: „verbo tis: „Mss: verbum."

praedixit:[1]) „omnes vos scandalum patiemini in me hac nocte,“ et quia Petrus ante galli cantum ter deavit. Qui autem consilium accipiunt contra Jesum mes principes et seniores plebis mane facto, in lumine scant, id est, scientes, secundum quod scriptum est de e consilio, quoniam consiliati sunt ex consensu in unum, t scriptum est in Psalmis,[2]) ut morti traderent Christ: putantes per mortem exstinguere ejus doctrinam, dem ejus apud eos, qui crediderunt in eum quasi in m Dei. Talia autem contra eum consiliantes prins culturae literae occidentis, et ministri damnationis ores, alligaverunt Jesum solventem a vinculis, et dim iis, qui sunt in vinculis: „exite:“[3]) et compedilventem, atque dicentem: „dirumpamus[4]) vincula m:“ et qui filiam Abrahami,[5]) alligatam a Satana m et octo annis, a vinculis solverat, ut jam nequam sit inclinata, quae non poterat penitus[6]) sursum picere prius: et alligaverunt eum volentem, et in eo d alligaretur vinculis ipsis insidiantem,[7]) dirumpentem ut jam non habeant principes sacerdotum et seniores laeorum adversus homines vincula, Domino ea videt dirumpente in se. Si quis autem exigit a me scriram haec de disrumpendis vinculis ostendentem, quis alligaverunt Jesum principes sacerdotum, et seniores, lligat quod propter ipsum hoc dicit ipse Jesus per ophetam: „dirumpamus[8]) vincula eorum,“ tanquam si

---

[1]) Edd. M. I, itemq. ed. Ruaei: praedixit. — Matth. XVI, 31.

[2]) Psalm. II, 2. [3]) Jesai. XLIX, 9.

[4]) Psalm. II, 3. [5]) Luc. XIII, 16.

[6]) Deest „penitus“ in textu edd. M. et R., R. tamen notis: „Mss. etc.“ Cfr. Luc. l. l.

[7]) M. et R. in textu: „insidias dirumpentem, ut etc.,“ tam. in not.: „Mss: insidiantem, dirumpentem ea, ut etc.“

[8]) Psalm. II, 3.

gatus, et dirupit alienigenarum vin
raeus fuerat Dei, et habebat comam
ergo ille propter comae virtutem, q
pite, potuit rumpere vincula alienige
verant eum frequenter: quanto mag
tanta prodigia, et virtutes quas fecit,
vincula, soporans in se divinitatis vi
ut alligaretur, sine dubio dirupit vin
Quorum vinculorum mysteria vincul

116. „Et [4]) tradiderunt eum Po
autem etiam nomina utrique praesi
rationem convenientem dispensation
non facile est sententialiter respond
aliquem movere principalia, ut quib
ducuntur, Pontius et Pilatus. Utru
moveatur, an non, unusquisque p
cognoscat.

117. „Tunc [5]) videns Judas, qu
niam damnatus est [6]) poenitentia

quid ad nos? tu videris. Et projectis argenteis in lo, recessit, et abiens laqueo se suspendit. Principes a sacerdotum acceptis argenteis dixerunt: non licet re eos in corbonam, quia pretium sanguinis est. ilio autem accepto inter se emerunt agrum figuli in turam peregrinorum. Propter hoc vocatus est ager Acheldemach, quod est, ager sanguinis, usque in ho- um diem. Tunc impletum est, quod dictum est per niam prophetam dicentem: et acceperunt triginta ar- os, pretium appretiati, quod appretiaverunt a filiis l, et dederunt eos in agrum figuli, sicut constituit Dominus." Respondeant mihi qui de naturis quas- fabulas introducunt, existimantes se dicere vera, et cognoscentes, quod eorum opinio iniquitatem Crea- accusat, qui fecit quaedam quidem vasa in honorem, ex causa virtutis eorum ducentia eos ad honorem, lam autem in contumeliam, non propter peccata n ducentia eos ad contumeliam. Si enim perdibilis ae erat Judas, quomodo poenitentiam tantam susce- ut non vinceretur cupiditate triginta argenteorum, er quam impiam proditionis suscepit audaciam? Si ad proprietatem naturarum referunt quod est di- : „non [1]) potest arbor mala fructus [2]) bonos pro- " dicant, nisi bonitatem aliquam spiret; et si non ete, neque sicut debuit conversus fecit Judas hoc ı, quod retulit triginta argenteos, unde est et quod cognoscens peccatum suum: „peccavi [3]) tradens san- m justum:" nisi ex bona plantatione mentis, et ex ıatione virtutis, quae seminata est in omni rationabili ı, quam non coluit Judas, et ideo cecidit in tale ıtum? Si autem naturae pereuntis est aliquis homi- sine dubio magis hujusmodi naturae pereuntis fuit

[1]) Matth. VII, 18. [2]) Ed. Ruaei: bonos fructus.
[3]) Matth. XXVII, 4. coll. pag. 22. not. 5.

traditum esse Pilato, compuncta
tem et recordatus ea, quae freq
scipulis suis de resurrectione su
Judas magnitudinem facinoris su
locutus est [3]) ex poenitentia cordi
suum ex eo, quod tradiderit sang
tem et secundum scientiam potu
tere. Existimavit enim praeveni
magistrum, et occurrere ei cum
tens, et [4]) deprecans, misericord
quod ipse se judicavit, et condem
peccavit, et non adspexit in hoc
tis cladibus constitutus: „utinam
aut aliquem rogare ut faceret mi
non convenit servum Dei se ipsu
sed exspectare etiam de hoc" E
nunc si, quod latet multos, loci i
simus explicare quod dictum e
das, qui tradidit eum, quoniam
tentia ductus retulit triginta arg

ı," et caetera. Si enim scriptum fuisset post sen-
n Pilati, postquam flagellis caesum Jesum tradidit
is, ut crucifigerent eum, quod ita fecisset Judas, ni-
ıe dubio hujusmodi quaereremus in eo, quod dictum
videns autem, quia condemnatus est." Nunc autem
odo vidit Judas, quia condemnatus est? Neque enim
condemnatus fuerat Jesus, neque a Pilato interro-
Forsitan ergo dicet [1]) aliquis vim faciens, quoniam
leratione mentis suae vidit exitum rei, quia con-
ıtus est, ex eo quod traditum adspexit a principibus
otum, et senioribus plebis. Alius autem dicet hoc
, [2]) quoniam quod scriptum est: „videns [3]) autem
quia condemnatus est," ad ipsum Judam refertur.
enim tradidissent Jesum principes sacerdotum, et
es plebis Pilato, tunc sensit malum suum Judas, et
xit, quoniam qui talia ausus est, sine dubio judica-
condemnatus a Deo est. Forsitan et Satanas, qui
panem intinctum fuerat ingressus in Judam, praesto
i, donec Jesus traderetur Pilato, postquam autem [4])
quod voluit, recessit ab eo; recedente autem diabolo,
xit et vidit, quoniam tradens sanguinem justum con-
atus a Deo est, et potuit intelligere sensus ejus, jam
s et non habens diabolum operantem in se. Potuit
a se recedente diabolo capere poenitentiam, et re-
triginta argenteos his, qui dederant eos; et potuit
e recedente diabolo, quod, priusquam ab eo recede-
licere non potuisset. Nec enim adhuc implente dia-

---

[1]) M. et R. in textu: „dicit," R. tamen in notis: : dicet."

[2]) Ed. M. I: „modo quoniam scriptum est;" ed. R. xtu: „modo quod scriptum est," in notis, (item ed. . in textu): „Mss: modo, quoniam quod scriptum est."

[3]) Matth. XXVII, 3.

[4]) Deest „autem" in textu edd. M. et R., R. tamen otis: „Mss. etc."

epistola [2]) ad Corinthios prima
patris; nec enim in hujusmodi
diaboli potuit esse. De quo m
ptura [3]) ipsa testatur, et tristatu
Deum, tristitiam quae poeniten
operatur; sed postquam suscepit
posuit iterum se ei diabolus, v
supra modum exaggerare, ut j
Deum, [4]) sed ut abundantior f
supra mensuram, et ultra quan
eum absorberet Satanas in abu
praecognoscens Apostolus cons
confirment caritatem in eum, di
„ut [5]) ne, inquit, abundantiori
hujusmodi est.“ Non enim vers
mile [6]) aliquid factum est et [7]) i
sum; et secundum similitudinem i
nitentiam [8]) in salutem stabilem
postquam poenitentia ductus est,

---

[1]) Matth. XXVII, 4. [2])

principibus sacerdotum, dicens: „peccavi[1]) tradens
ninem justum:" quod ipsum poenitentiae erat, et tri-
re salutaris. Sed quia nunquam servavit cor suum,
ne sapienter tristatus est, sed suscepit abundantiorem
itiam a diabolo sibi submissam, qui voluit eum ab-
bere in abundantiori tristitia, ideo postquam retulit[2])
nteos illos in templum, abiens laqueo se suspendit.
nim postquam retulit pecuniam, et confessus est se
asse eo quod tradidit sanguinem justum, non abiens
eo se suspendisset, sed locum poenitentiae requisisset,
mpus poenitentiae observasset, forsitan et invenisset
qui dixit: „vivo[3]) ego, quoniam nolo mortem pec-
is, sed[4]) poenitentiam ejus." Ego autem existimo,
iam et majus aliquid de Salvatore intelligens Judas,
alibi projecit triginta argenteos, nisi in templum, ubi
at Dominum[5]) ejecisse de templo oves et boves, et
te venditoribus columbarum: „tollite[6]) haec hinc, et
s facere domum Patris mei domum negotiationis."
ergo desperans ex se, quod intellexit magnitudinem
peccati, jactans argenteos illos in templum, abiit, et
eo se suspendit. Accipientes autem argenteos illos,
erunt aliquid legitimum observare, et non mittere eos
orbonam, ubi data populi propter necessitates pau-
m congregabantur; sanguinis enim pretium impium
imabant mittere in corbonam. Propter quod consi-
accipientes, comparaverunt ex pecunia illa agrum
i, et operantis lutum. Videbant enim, quoniam circa
nos magis eam pecuniam conveniebat expendi, et

---

1) Matth. XXVII, 4.
2) Ed. M. I., itemq. ed. Ruaei: „ideo referens etc."
3) Ezech. XXXIII, 11.
4) Ed. M. I., itemq. ed. Ruaei: „sicut."
5) Mss: Dominum factum ejecisse etc. R.
6) Ev. Joann. II, 16.

cundum votum, sed secundum ca
hoc promerentes. Si autem et
intelligere convenit, peregrinos
ad finem extranei sunt a Deo, et
ejus. Tales igitur peregrini huju
in agro figuli sepeliantur, qui p
paratus. Nam justi sunt qui d
Christo in novo [1]) monumento,
in petra, in monumento dolato,
mortuorum positus est. Qui au
regrini sunt a Christo, et alieni a
consequenter: consepulti sumus
operantis lutum, qui pretio san
sumus in agro, qui ager sanguini
niam quod post haec dicit Evan
tum est, quod dictum fuerat p
dicentem," etc., inter ea, quae sc
hoc Jeremias alicubi prophetasse
ecclesiis leguntur, vel apud Judae

phetam: „et [1]) dicam ad eos: si bonum est in conxtu vestro, date mercedem meam, aut abnegate. Et ıerunt mercedem meam triginta argenteos. Et dixit minus ad me: depone eos in fornacem, et vide si bum est, sicut probatus sum pro iis. Et accepi [2]) inta argenteos, et misi eos in domum Domini in forem." Si autem haec dicens aliquis existimat se offene, videat ne alicubi in secretis Jeremiae hoc propher, sciens quoniam et Apostolus scripturas quasdam etorum profert, sicut dicit alicubi: „quod [3]) oculus vidit, nec auris audivit:" in nullo enim regulari lihoc positum invenitur, nisi in secretis Eliae prophe-Item quod ait: „sicut [4]) Jannes [5]) et Mambres reunt Mosi," non invenitur in publicis scripturis, sed ibro secreto, qui suprascribitur: Jannes [6]) et Mam-liber. Unde ausi sunt quidam epistolam ad Timom repellere, quasi habentem in se textum alicujus eti; sed non potuerunt. Primam autem epistolam ad inthios propter hoc aliquem refutasse quasi adulteri-, ad aures meas nunquam pervenit.

118. „Jesus [7]) autem stetit ante praesidem. Et interıvit eum praeses, dicens: tu es rex Judaeorum? Dixit esus: tu dicis." Vere Jesus „non [8]) rapinam arbitraest esse se aequalem Deo." Et non semel, sed frenter pro omnibus se ipsum humiliavit. Et nunc ergo ex totius creaturae constitutus a Patre, rege regum et mino Dominorum, vide in [9]) quantum se humiliavit,

---

[1]) Zach. XI, 12. 13.

[2]) M. et R. in textu: *accepit* et *misit*, R. tamen in is: „Mss: Et accepi —, et misi eos etc."

[3]) I Cor. II, 9. [4]) II Tim. III, 8.

[5]) Edd. M. et R. „Jamnes et Mambres."

[6]) Edd. M. et R. h. quoq. loco: Jamnes et Mambres etc.

[7]) Matth. XXVII, 11. [8]) Philipp. II, 6.

[9]) Deest „in" in ed. M. II.

dem interrogatio: „si[4]) tu es Ch
daicae conveniebat personae: R
centi interrogatorie,[5]) jam non: tu
es rex Judaeorum?" Qui autem
apices evangelicorum sermonum,
ceps quidem sacerdotum dubita
Christus, Filius Dei:" — „si" e
interrogationis ostendit: — Pilat
„tu[6]) es rex Judaeorum?" Qua
tive hoc dixit Pilatus, illud quoqu
alibi suprascribit in titulo: „Re
linguis, Hebraice, Graece, et Lati
Graeci et Romani cognoscerent,

---

[1]) Deest „tu" h. l., cfr. pag.
— Matth. XXVII, 11.

[2]) Matth. XXVI, 63. 64.

[3]) Matth. XXVII, 11. [4])

[5]) Ed. M. I: „interrogatorie:

um regem Judaeorum esse. Propter quod apparet, qua reverentia requirebat de Jesu, et provocabat um, ut Jesum magis ad dimittendum peterent, quam bam. Reverentiae autem Pilati illud etiam fuit si- quod lavans manus suas dixit: „innocens [1]) ego sanguine hujus: vos videritis." Quod autem dixit incipem sacerdotum: „tu [2]) dixisti," dubitationem blique arguens convincit; et quod ait Pilato: „tu [3]) sententiam ejus pronuntiantis confirmat. Marcus pro: „si [4]) tu es Christus, Filius Dei," sic scribit: es filius Benedicti?" Forsitan aut illud, quod sim- r scriptum est, aut hoc, quod dubitanter, nescio si endum [5]) habeant exemplaria, cum debuissent ambo liter dicere: „si tu es," aut: [7]) „tu es?"

19. „Et [8]) cum accusaretur a principibus sacerdo- et senioribus plebis, nihil respondebat. Tunc dixit atus: non audis, quanta adversus te dicunt testimo- Et non respondit ei ullum verbum, ita ut miraretur s vehementer." Judaicae literae occidentis ministri iores, filii sunt eorum sacerdotum et seniorum, qui verunt Jesum, accusationem eorum usque nunc ientes, et accusantes Jesum. Propterea permanente o peccato, et praeveniente eos semel ira, usque in adhuc patiuntur operatores ipsi, [9]) derelicti cum o universo „sicut [10]) tabernaculum in cucumerario, t civitas, quae expugnatur." Accusatus autem Je- icut tunc nihil illis [11]) respondit, sic et modo ad-

) Matth. XXVII, 24. [2]) Ibid. XXVI, 64.
) Matth. XXVII, 11. [4]) Ibid. XXVI, 63.
) Marc. XIV, 61.
) M. et R. in textu: „mendosa," R. tamen in no- Mss: mendum."
) Mss: aut ambo. R. [8]) Matth. XXVII, 12—14.
) Edd. Merlini: ipsos. [10]) Jesai. I, 8.
) Deest „illis" in ed. R.

versus accusationes istorum sacerdotum et seniorum nihil respondit. Tacet enim iis Verbum Dei, et jam non audiunt verbum Dei, sicut aliquando factum fuerat ad prophetas, et in consummatione saeculorum caro facta est, et habitavit in nobis. Et non solis principibus sacerdotum et senioribus plebis falsa accusantibus non respondit, sed neque Pilato, quoniam volebat eum audire, defendentem se contra accusationes eorum mendaces. Quando enim dixit ei Pilatus post accusationes principum sacerdotum et seniorum: „non [1]) audis, quanta te accusant" neque ipsi respondit. Nec enim erat dignum respondere vel dubitanti utrum debeat adversus accusationes eorum falsas respondere. Hoc diximus, non obliti quod dictum est de Pilato, quia vel momentum aliquod benignum erga Christum habebat. Hoc enim verum esse de Pilato, ex omni narratione ejus ostenditur. Non autem dicere quis audebit, quoniam permanens et firmum erat in eo de Christo judicium. Trahebatur enim et ad contraria: propterea et nunc trahenti ad deteriorem opinionem Dominus non respondit, contemtis omnibus quae dicta fuerant in accusationem ipsius. Miratus est autem Pilatus constantiam ejus; forsitan sciens, quo modo [2]) idoneus esset pronuntiare et remittere crimen, miratus est videns eum in tranquilla et quieta sapientiae gravitate, et imperturbabili eum judicio stare, in quo ad mortem periclitari existimabatur ab his, [3]) qui fuerant ibi, et fortior erat humana natura, et omni ejus infirmitate volente obtundere virtutem spiritus ejus, non autem praevalente facere hoc. Quod autem scriptum est, non solum mirari Pilatum, sed etiam valde mirari, movet me ut existimem, quoniam dignum ei videbatur magno miraculo, ut exhi-

---

[1]) Matth. XXVII, 13. coll. Marc. XV, 4.
[2]) Edd. Merlini et Ruaei: quomodo cum etc.
[3]) Ed. M. II: ab iis etc.

ad criminale judicium Christus inturbabilis maneret, iret ante mortem, quae apud omnes homines terribi- istimatur.

120. „Per[1]) diem autem solemnem consueverat prae- limittere populo unum vinctum, quem voluissent." mireris si adhuc primordium habens Romanus prin- us in iis, et noviter Judaeis jugum suscipientibus anorum, quia donatum erat Judaeis, ut in solemni- paschali peterent unum, quem voluissent, quamvis homicidiis obnoxius videretur. Sic enim quaedam is praestant gentes iis, quos subjiciunt sibi, donec rmetur super eos jugum ipsorum. Tamen consue- haec absolvendi vincti fuit aliquando et[2]) apud Ju- . Nam cum Saul decrevisset, ut ne quis acciperet a, Jonathas[3]) autem favum mellis gustasset contra decretum, invenit obnoxium Jonathan, et quamvis constitutum, tamen propter aliquod juramentum decreverat interficere eum; sed non interfecit, omni lo Israel interveniente, et petente eum ad vitam. quod Pilatus dimisit unum vinctum populo, vel Saul dum petitionem populi quod dimisit Jonathan, non nirum: sub culpa enim erat amborum petentium [4]) quoniam Judaei semper obnoxii erant. Sed il- uaeramus, si tale aliquid fiat et in judicio Dei, ut[5]) a ecclesia petere possit aliquem peccatorum, ut sol- a condemnatione peccati, maxime autem si quando

---

[1]) Matth. XXVII, 15.

[2]) Deest „et" in ed. M. II.

[3]) M. et R. constanter: Jonathas. — Cfr. I Sam. (I Regg.)

[4]) M. et R. in textu: „vitam," R. tamen in notis: : vita."

[5]) R. in textu: „et omnis — peccatorum ut Salvator idem tamen in notis, (itemq. edd. M. in textu): : ut omnis — peccatorem ut solvatur etc."

inveniamur esse, et in ordine co
magis quam ex illis, pro quibus
nibus [3]) malis. Nam etsi conceda
ad preces ecclesiae, non tamen j
titudinem consequi eum, qui huj
quod a poena dimittitur. Arbitr
diem festum Judaeorum, in quo
ctus est, Christus autem neglectu
Prophetam: „jejunia, [5]) et feria
odit anima mea:" et quia magi
luerunt cum latrone dimisso, c
gratia dicam: si egissent solemni
aut aliquis similis ei, et data ill
tandi licentia, sine dubio fidelem
autem condemnassent. Nos tam
diem colentes „non [6]) in ferme
mento malitiae et nequitiae, sed
veritatis," Barabbam quidem co
ab omnibus vinculis liberum ac

egem et Dominum. Et quamdiu haec facimus, non vertentur[1]) dies festi nostri in luctum, neque cantica ra in lamentationem, sed erunt in nobis solemnitates e, solemnitates Dei.

121. „Habebant[2]) autem tunc vinctum insignem, qui batur Barabbas. Congregatis ergo iis, dixit iis Pila- quem vultis dimittam vobis? Jesum Barabbam, an m, qui dicitur Christus? Sciebat enim, quod per in- m tradiderunt eum.“ In multis exemplaribus non netur, quod Barabbas etiam Jesus dicebatur, et for- recte, ut ne nomen Jesu conveniat alicui iniquorum. nta enim multitudine Scripturarum neminem scimus n peccatorem, sicut in aliis nominibus invenimus ju- m, ut ejusdem nominis inveniantur esse etiam iniqui, ta, Judas Apostolus zelotes, et Judas patriarcha, item achabaeus Judas, omnes laudabiles; sed Judas pro- . Et in Genesi inveniuntur ejusdem nominis esse Seth,[3]) et filii Cain, sicut Enoch, et Lamech, et Ma- lem;[4]) non autem conveniebat esse tale aliquid et omine Jesu. Et puto, quod in haeresibus tale ali- superadditum est, ut habeant aliqua convenientia e fabulis suis, de similitudine nominis Jesu, et Ba- ae. Existimo[5]) enim in istis verum[6]) aliquod my- am demonstrari, ut Barabbas quidem constitutus sit ad ionem, et bella, et homicidia facienda in[7]) animabus inum, Jesus autem quasi Filius Dei, et pax constitu- et Verbum, et Sapientia, ad omnia bona. Hi ergo

---

1) R. solus in textu: „convertuntur,“ idem tamen in : „Mss: convertentur.“

2) Ed. M. II. itemq. ed. Ruaei: Habebat etc. — Matth. XXVII, 16—18.

3) Ed. Ruaei: Set. 4) Edd. M. et R. „Matusalem.“

5) Ed. M. I: Aestimo etc.

6) R. solus in textu: „verum,“ idem tamen in notis: : rerum.“

7) Deest „in“ in ed. R.

duo cum sint vincti in rebus humanis et corporibus, populus ille sibi postulavit absolvi Barabbam: propter quem non cessat gens illa habens [1]) seditiones, et homicidia, et latrocinia, secundum quosdam gentis suae in rebus, quae foris habentur, secundum omnes autem Judaeos, qui non credunt Jesum, intus in anima. Ubi enim non est Jesus, illic seditiones, et lites, et proelia sunt; ubi autem est Jesus, ut dicere possint: „si [2]) autem Christus in nobis, corpus quidem mortuum propter peccatum, spiritus autem vita propter justitiam:" ibi sunt omnia simul bona et innumerabiles divitiae spirituales in manibus ejus, et pax. Ipse est enim pax nostra, qui fecit utraque unum. Et si quis videat contrariam illam operationem, cognoscet quoniam ipse est in omnibus [3]) vinctus insignis Barabbas, quem sibi solvi desiderant, non solum tunc peccans Israel secundum carnem, sed et omnes, qui ei [4]) similes sunt, vel in dogmate, vel in vita. Quicunque ergo mala agit, solutus est in corpore ejus Barabbas, Christus autem vinctus; qui autem bona agit, Christus ei solutus est, Barabbas autem vinctus.

122. „Sedente [5]) autem eo pro tribunali, misit ad eum uxor ejus dicens: nihil sit tibi et justo illi; multa enim passa sum hodie per visum propter eum." Et Jesus quidem per invidiam traditus erat, et ita per invidiam manifestam, ut etiam Pilatus eam non ignoraret. Voluit [6]) autem Evangelista non praeterire rem divinae providentiae laudem Dei continentem, qui voluit per visum convertere Pilati uxorem, ut, quantum ad se, vetaret ri-

---

[1]) Ed. M. II: habere. [2]) Rom. VIII, 10.

[3]) Mss: hominibus. R.

[4]) M. et R. in textu: „eis," R. tamen in notis: „Mss: ei."

[5]) Matth. XXVII, 19.

[6]) M. et R. in textu: „Volunt autem evangelistae," R. tamen in notis: „Mss: Voluit autem Evangelista."

[redacted]

a suum, ut ne audeat contra Jesum proferre senten-
a. Et visum quidem non exposuit Matthaeus; tantum
em dixit, quia multa passa erat per visum propter Je-
. Et ideo per visum passa est, ut ne amplius pate-
r: ut beatam fuisse dicamus Pilati uxorem, quae per
m passa est multa propter Jesum, et recepit per vi-
quod erat passura.[1]) Ex quo audebit quis dicere,
niam melius est recipere aliquem mala in visu, quam
pere in vita. Quis enim non eligat per visum mala
recipere, quam[2]) in vita sua, nisi forte talia merea-
ut expediat ei acriora recipere in vita sua potius
m recipere leviora in visu? Consolatur enim, et re-
scit[3]) in sinibus Abrahami, qui recepit mala in vita
et non haec mala, quae recepit in visu suo: secun-
quod et consolationem habebit. Utrum autem et
um habeat conversionis ad Deum ex eo, quod multa
pter Jesum fuerat passa per visum, Deus scit: tamen
metur etiam hoc in scripturis quibusdam non publi-
Et vide, quia justum appellavit Jesum uxor Pilati,
forte mysterium sit haec uxor Pilati ecclesiae ex gen-
s: quae aliquando quidem regebatur a Pilato, nunc
m jam non est sub eo propter fidem suam in Christo.
123. „Principes[4]) autem sacerdotum et seniores per-
erunt populo, ut peterent Barabbam, Jesum vero
lerent. Respondens autem praeses dixit illis: quem
s de duobus dimittam vobis? At illi dixerunt: Barab-
." Et est videre[5]) nunc, quomodo populus Judaeo-
a senioribus suis et Judaicae culturae doctoribus
letur, et excitatur adversus Jesum, ut perdant eum,
tum ad se, et habeant Barabbam solutum. Credunt

---

[1]) Ed. Ruaei: passurus.

[2]) Deest „quam" in ed. M. I, itemq. in ed. R.

[3]) Luc. XVI, 22. 25. [4]) Matth. XXVII, 20. 21.

[5]) M. et R. in textu: „videre usque nunc," R. tamen otis: „Mss: videre nunc."

enim turbae principibus et sacerdotibus suis. Plerumque et praeses quidem dicit ad populum: „quem[1]) vultis ex duobus dimittam vobis?“ Turbae autem quasi verae turbae, et multae, quae spatiosam et perducentem ad perditionem ambulant viam, petierunt Barabbam solvi, volentes eum sibi habere solutum.

124. „Dicit[2]) iis Pilatus: quid ergo faciam[3]) de Jesu, qui dicitur Christus? Dicunt omnes: crucifigatur,“ et caetera. Volens iis pudorem tantae iniquitatis immittere Pilatus, dicit iis: „quid[4]) ergo faciam de Jesu, qui dicitur Christus?“ Non solum autem, sed et mensuram colligere volens impietatis eorum. Illi autem nec hic erubescentes, quod Pilatus Jesum Christum esse confitebatur, nec modum impietatis servantes dixerunt omnes „crucifigatur.“ Et siquidem Barabbam petissent dimitti, non autem e[5]) contra et Christum postulassent ad crucem, utputa Barabbam quidem petissent absolvi, hunc autem non petissent crucifigi, sed in potestate dimisissent Pilati, ut faceret de eo quod vellet, adhuc magnae erat impietatis, quod relicto justo homicidam petissent; nunc autem multiplicaverunt impietatis suae mensuram, non solum homicidam postulantes ad vitam, sed etiam justum ad mortem, et ad mortem turpissimam crucis. Adhuc autem permanens in eo ipso, quod confundere eos volebat, ut vel confusi ad electionem justi venirent, etsi non ex judicio cordis, dicit iis: „quid[6]) enim mali[7]) fecit?“ Contra hoc nihil habentes quod responderent, amplius clamaverunt, non deponentes, sed augentes iram, animositatem, blasphemiam, et dixerunt: „crucifigatur.“ Pilatus autem videns quod nihil proficeret, Judaico usus est

---

[1]) Matth. XXVII, 21. [2]) Matth. XXVII, 22.
[3]) Mss: faciemus. R. [4]) Matth. XXVII, 22.
[5]) Ed. M. II: e contrario. [6]) Matth. XXVII, 23.
[7]) Ed. M. I., itemq. ed. Ruaei: male.

e, volens eos de Christi innocentia non solum ver-
sed etiam ipso facto placare, si voluerint, si autem
erint, condemnare, faciens non secundum aliquam
uetudinem Romanorum. Accepit enim aquam in
pectu omnium, et lavans manus suas dixit: „inno-
[1]) ego sum a sanguine hujus: vos videritis.“ Et ipse
em se lavit, illi autem non solum se mundare no-
ant a sanguine Christi, sed etiam super se susceperunt,
ntes: „sanguis[2]) ejus super nos, et super filios no-
s.“ Propter hoc rei facti sunt non solum in san-
e prophetarum, sed implentes mensuram patrum suo-
, facti sunt rei in sanguine Christi, ut audiant Deum[3])
dicentem: „cum[4]) extenderitis[5]) manus vestras ad
avertam oculos meos a vobis: manus enim vestrae
uine plenae sunt.“ Propterea sanguis Jesu non so-
super eos factus est, qui tunc fuerunt, verum etiam
r omnes generationes Judaeorum postsequentes usque
consummationem. Propterea usque nunc domus eo-
derelicta est iis deserta. Pilatus autem oblitus ver-
um suorum bonorum, quibus coeperat defendere inno-
iam Christi, declinans ad malum, non solum tradidit
m, sed etiam flagellis[6]) caesum tradidit, ut crucifige-
eum.

125. „Tunc[7]) milites praesidis susceperunt Jesum in
torium, et congregaverunt ad eum totam cohortem,
duerunt eum chlamydem coccineam, et purpuram
mdederunt ei, et coronam de spinis posuerunt super
t ejus, et arundinem in dextera ejus; et adgeniculan-
se, deludebant eum, dicentes: ave, rex Judaeorum.“
simile est, ut in primordiis tunc noviter erecti impe-

---

[1]) Matth. XXVII, 24. [2]) Matth. XXVII, 25.
[3]) Mss: Dominum. R. [4]) Jesai. I, 15.
[5]) Mss: expanderitis. R. [6]) Matth. XXVII, 26
[7]) Matth. XXVII, 27—29.

ratoris, milites nondum disciplinae ordinem conservantes decentem, extra consuetudinem disciplinae, quae nunc est, facerent in Salvatorem, quando accipientes eum in praetorium congregaverunt totam cohortem, et fecerunt quae fecisse dicuntur, lusum sibi Jesum facientes, propter quod nominatus fuerat rex Judaeorum. Ego autem puto milites hoc [1]) fecisse, operantibus in se invisibilibus regibus et principibus saeculi hujus, qui „adstiterunt, [2]) et convenerunt in unum adversus Dominum, et adversus Christum ejus," ut videatur illa delusio eorum potius fuisse, quam hominum: eorum autem, qui non cognoverunt in illa dispensatione sapientiam Dei: „si [3]) enim cognovissent, nunquam Dominum majestatis crucifixissent." Ergo cohors illa mysterium erat militiae alicujus malignae. Et exspoliaverunt eum vestimenta ejus, quae desuper habebat, tunicam inconsutilem, et stolam: — haec enim vestimenta ejus talia describit Joannes —: et induerunt eum deludentes propter nomen ejus regale, coccineam chlamydem, non intelligentes quod agunt. Illa autem coccinea chlamys mysterium erat coccinei signi, quod scriptum est in Jesu [4]) Nave, quod ad salutem suam habuit illa Raab, et in Genesi [5]), quod factum est in uno filiorum Thamar ad manum nascentis, ut coccum alligaretur in signo futurae passionis Christi. Ergo et nunc suscipiens Dominus coccineam chlamydem, in se sanguinem mundi suscepit: et in spinea illa corona, suscepit spinas peccatorum nostrorum intextas in capite suo. Et de chlamyde scriptum est, quoniam denuo spoliaverunt eum chlamydem coccineam; de corona autem spinea nihil tale Evangelistae scripserunt, propterea [6]) quod et nos quae-

---

[1]) Deest „hoc" in ed. R. [2]) Psalm. II, 2.
[3]) I Cor. II, 8. [4]) Jos. II.
[5]) Genes. XXXVIII, 27. 28.
[6]) Mss: propter quod nos quaerere voluerunt textum rei. R.

re voluerunt exitum rei de corona spinea semel impo-
m, et nunquam detracta. Ego igitur arbitror, quoniam
inea illa corona consumta[1]) est a capite Jesu, ut jam
m sint spinae nostrae antiquae, postquam semel eas a
bis abstulit Jesus super venerabile caput suum. Si
tem et de calamo, quem posuerunt in dextra ejus, ali-
d dicere convenit, hujusmodi dicimus rationem. Ca-
mus ergo ille[2]) mysterium fuit sceptri vani et fragilis,
per quem incumbebamus omnes, priusquam credere-
us sceptrum maligni. Confidebamus enim in virga ca-
mina Aegypti, vel Babylonis, vel cujuscunque regni con-
rii contra regnum Dei, et accepit calamum illum, et
um fragilis regni de manibus nostris, ut triumphet
, et conterat in ligno crucis; et pro calamo illo priori,
er quem prius recumbebamus, dedit nobis sceptrum
i coelestis, et virgam, de qua scriptum est: „virga[3])
uitatis virga regni tui:" vel virgam, quae corripiat eos,
opus habent correptione, de qua dicit Apostolus:
uid[4]) vultis? in virga veniam ad vos?" Dedit nobis et
ulum, ut celebremus pascha, secundum quod scriptum
: „baculi[5]) vestri in manibus vestris sint:" ut celebre-
us pascha deponentes virgam calaminam,[6]) quam ha-
bamus prius quam celebraremus Domini pascha. Per-
tiunt autem cum hoc fragili et vano calamo caput Jesu
nerabile, quoniam et semper regnum illud contrarium
nvicit et verberat Deum Patrem, caput Domini Salva-
ris. Et in his omnibus unigenita virtus nocita non est,

---

1) Mss: consummata. R.

2) Deest „ille" in textu ed. R., R. tamen in notis: Mss. etc."

3) Psalm. XLV, 6. (XLIV.) 4) I Cor. IV, 21.

5) Exod. XII, 11.

6) M. et R. in textu: „calami eam," R. tamen in notis: „Mss: calaminam."

sicut nec passa est aliquid, facta pro nobis maledictum, cum naturaliter benedictio esset; sed cum benedictio esset, consumsit et solvit[1]) et dissipavit omnem maledictionem humanam.

126. „Exeuntes[2]) autem invenerunt hominem Cyrenaeum, nomine Simonem; hunc angariaverunt, ut tolleret crucem ejus." Sicut enim secundum tres Evangelistas tentatur a diabolo Jesus, secundum Joannem autem qui spiritualis naturae ejus fecit sermonem, non tentatur, — nec enim tentatur veritas, et vita, et resurrectio, et lumen verum; sed tentabatur secundum hominem, quem susceperat unigenitus Deus —: sic secundum Joannem quidem Salvator imponentibus iis, qui susceperunt eum, crucem suam portans egressus est in locum, qui dicitur Calvariae locus, secundum reliquos autem sibi eam non portat. Exeuntes enim, qui ducebant eum ad crucifigendum, invenerunt quendam Cyrenaeum, nomine Simonem, quem angariaverunt ut acciperet crucem Christi. Non autem solum Salvatorem conveniebat accipere crucem suam, sed et nos conveniebat portare eam, salutarem nobis angariam adimplentes. Nec iterum autem sic proficandi fueramus crucem ejus accipientes, quantum modo prodificamur a cruce ejus, cum et ipse sibi accipiat eam et portet. Quaeres autem[3]), si secundum textum utrumque est factum, et non dissonant sibi Evangelistae ab invicem, et quid eorum prius est factum: utrum enim qui susceperunt Jesum ad crucifigendum et imponentes ei crucem, ut portans eam exeat in locum Calvariae, hoc primum fecerunt, antequam angariarent Simonem Cyrenaeum, aut[4]) egressi quidem angariaverunt Simonem,

---

[1]) Ed. Ruaei: et absolvit. [2]) Matth. XXVII, 32.

[3]) Deest „autem" in textu edd. M. et R., R. tamen in notis: „Mss: etc."

[4]) Ed. M. II: an.

autem ad locum, in quo [1]) eum fuerant [2]) suspen-
imposuerunt [3]) crucem ei ipsi, ut ipse eam portaret.
qui potest discutere, quaerat discutiens in utroque, ut
aiat, utrum finem portandae crucis accepit, aut magis
naeus Simon, non fortuitu angariatus, sed secundum
iam de eo praescientiam Dei, secundum dispositionem
ductus ad hoc, ut evangelica Scriptura dignus inve-
tur, et ministerio crucis Christi, in qua mundus cru-
itur sanctis, et sancti mundo. Quidam autem et mo-
er exponere voluerunt hunc ipsum Simonem Cyre-
m, ex eo quod de Pentapoli esset Cyrenes [4]) secun-
Libyam, accipientes occasionem de sensibus quin-
ut dicant, quasi quinque sensus portaverunt dispen-
sis illius crucem. Simon autem interpretatur obe-
ia. Cui autem magis conveniebat, ut crucem Christi
ret, nisi [5]) obedientiae? aut, sicut secundus Liae fi-
vocatur, Simeoni? Dupliciter enim apud Graecos no-
tur, et patriarcha, et Petrus, secundum proprietatem
aici sermonis, ut conveniat ei, qui ita vocatur, ut et
n dicatur, et Simeon, quoniam iisdem [6]) literis scri-
Hebraei et Simeonis nomen, et Simonis. Locus au-
Calvariae dicitur non qualemcunque dispensationem
re, ut illic, qui pro hominibus moriturus fuerat, mo-
ar. Venit [7]) enim ad me traditio quaedam talis,

---

1) Mss: in qua etc. R.

2) R. solus in textu: „fuerunt," idem tamen in notis . M. in textu): „Mss: fuerant."

3) Ed. M. I., itemq. ed. Ruaei: posuerunt.

4) Act. II, 10. 5) Ed. M. II: quam.

6) Mss: ipsis literis dicunt Hebraei. R.

7) R. in notis: „In Caten. Msc. graeca verba haec ex-: *Περὶ τοῦ κρανίου τόπου ἦλθεν εἰς ἡμᾶς, ὅτι αῖοι παραδιδόασιν, ὅτι τὸ σῶμα τοῦ Ἀδὰμ ἐκεῖ τέται, ἵνα, ἐπεὶ ἐν τῷ Ἀδὰμ πάντες ἀποθνήσκουσι, ν ἐν τῷ Χριστῷ πάντες ζωοποιηθῶσι.*"

queretur.

127. „Et[4]) dederunt ei ace
Et cum gustasset, noluit bibere."
ut tantum gustaret pro nobis, s
poris non longiorem, sic et acetu
autem vinum, non mixtum cum
contrario, accepit et bibit, et gr
dit, et promisit se bibiturum nov

128. „Postquam[5]) autem cr
runt sibi vestimenta ejus, sorte
servabant eum." Et sunt usque
non habentes, vestimenta autem,
pturis posita habent, nec ipsa a
nihilominus hoc ipsum Propheta
nunc est impletum. Utrum aute
vestimentorum ejus in illa partiti
quodque eorum integrum, sicut

---

[1]) Mss: quoniam. R.

nta fuerunt, non legimus apud tres Evangelistas; apud annem autem discimus,[1]) quod milites, postquam cruxerunt Christum, acceperunt vestimenta ejus, et fecet quatuor partes, unicuique militi partem. Tunicam um, quoniam erat non consutilis, sed a sursum textilis : totum, dixerunt ad invicem: „non[2]) conscindamus a, sed sortiamur de ea.“ Non ergo omnes acceperunt a, sed qui sortitus est. Disputans autem aliquis de difntia eorum, qui vestimenta Domini habent, invenient s dubio qui in[3]) dogmatibus suis, etsi non habent um, tunicam tamen desursum textilem per totum hat: alii autem nec ipsam, sed aliquam particulam venti ejus. Et hoc considera, quod secundum Matum[4]) quidem Jesus accipiens acetum cum felle perum gustavit, et noluit bibere, secundum Marcum[5]) m, cum daretur ei[6]) myrrhatum vinum, non accepit.

129. „Et[7]) sedentes servabant eum ibi.“ Et milites em servabant corpus, submissi a principibus sacerdois, quasi furandum a discipulis ejus si non servaretur: atio autem resuscitavit eum, et testes resurrectionis s esse fecit non duos tantum, aut tres, sed multo plu- Visus[8]) est enim Cephae, postea illis undecim, dele apparuit amplius quam quingentis fratribus simul,[9]) ssime autem omnium Paulo. Et non erat modicum m resurrectionis ejus, quod a tantis est visus, his qui

---

[1]) M. et R. in textu: „didicimus, quod etc.“ R. tam in notis: „Mss: discimus, quoniam etc.“

[2]) Ev. Joann. XIX, 24.

[3]) Deest „in“ in textu ed. R., idem tamen in notis: ls. etc.“

[4]) Matth. XXVII, 34. [5]) Marc. XV, 23.

[6]) Ed. M. II., itemq. ed. R. in textu: „et;“ R. tan in notis (ed. M. I. in textu): „Mss: ei.“

[7]) Matth. XXVII, 36. [8]) I Cor. XV, 5—7.

[9]) Deest „simul“ in textu edd. M. et R., R. tamen notis: „Mss. etc.“ Cfr. I Cor. XV, 6.

ejus scriptam: Hic est Jesus, rex
casione, sive veritate, Christus r
mnis litera regnum ejus testatur, s
manorum, sive Hebraicorum, et
ejus fuit [2]) scriptum: „Hic est J
Et cum nulla inveniatur causa al
enim erat —, haec habeatur [3]) sol
de qua locutus est, dicens: „e
sum rex ab eo super Sion mont
princeps quidem sacerdotum sacer
tabat in capite suo formam sig
Domini scriptam in metallo; veru
dotum et rex, Jesus, in cruce
„Hic [4]) est rex Judaeorum: adi
trem, et suscipiens Patrem in su
mine habet qui nominatur, et h
dignus eo effectus, et domus De
solus sufficienter Patrem accipere

---

131. „Tunc [1]) crucifixerunt cum eo duos latrones, m a dextris, et unum a sinistris.“ Crucifixus inter ›nes Dominus sicut ipsi latrones, implevit prophetiam ntem de se: „et [2]) cum iniquis deputatus est.“ Et ridere discipulos ejus testimonium dantes culturae Dei, ı per eum est introducta, cum iniquis reputari, et ı iis crucifigi, aut passiones reliquas sustinere, sicut et Mundus enim, et spiritus qui in eo est, summos per persequitur viros, et punit malitiae quidem sum- ı propter utilitatem multorum, summos autem virtutis, tiam non est dignus mundus iste iis, qui non consi- nt quae videntur, sed quae non videntur: et contem- t eum, sicut et olim sancti ambulantes in melotis, [3]) n pellibus caprinis [4]), egentes, afflicti, in desertis er- s, in montibus, et in speluncis, et in foveis terrae, um non erat dignus mundus.

132. „Transeuntes [5]) autem blasphemabant eum, mo- s capita sua, et dicentes: vah, qui destruebas tem- n, et in triduo reaedificabas. [6]) Libera te ipsum. Si s Dei es, descende de cruce. Similiter et principes rdotum, deludentes eum cum scribis, et senioribus, et risaeis, dicebant: alios salvos fecit, se ipsum non st salvum facere. Si ipse est rex Israel, descendat ic de cruce, et credimus illi. Confidit in Deum, libe- t nunc eum si vult: dixit enim, quia Filius Dei sum.“ ne stans Jesum blasphemat, neque recte incedens. nseuntes enim blasphemabant eum, et sicut in Graeco etur: [7]) „praetereuntes,“ qui etiam macerie vineae dis-

---

[1]) Matth. XXVII, 38. [2]) Jesai. LIII, 12.
[3]) Hebr. XI, 37. 38.
[4]) Desunt verba: „caprinis, egentes, —, in montibus,“ textu edd. M. et R., R. tamen in notis: „Mss. etc.“
[5]) Matth. XXVII, 39—43.
[6]) Mss: illud reaedificabas. R.
[7]) Ed. M. I., itemq. ed. Ruaei: habet. — Cfr. Matth. VII, 39.

tunc eum blasp
ceciderunt, et
nos, et viam ec
feruntur „ab [7])
num, in astutia
reses praetereun
peccabit, prop
bentur, et blasp
sed moventes i
sunt prudentes,
quo habere de
oculi in capite
clinantium opu
„nemo [8]) in sp
versi autem bla
unum est blasp
telligunt, nec a
mant; Jesus en

---

[1]) Psalm.
[2]) Deest „
R. tamen in n

uscitabo illud." Praetereuntes autem, quasi contra Jesum dicebant, quod non erat dictum stantes eum: vah,[1]) qui destruit templum Dei, o reaedificat illud." Non enim ipse destruit :d quod alii destruunt ipse aedificat, sive tem-ium corporis, quod a Judaeis fuerat traditum templum testium suorum, et omnium, qui ha-bum Dei in se, et ex insidiis impiorum pro-m mortui sunt. „Venit[2]) enim hora, quando i in monumentis sunt, audient vocem Filii urgent." Et non solum in eo, quod dicebant: ruit templum," mentiti sunt, sed etiam illud ınt: „et[4]) ego in triduo reaedificabo ipsum." lixit reaedificaturum se templum, sed suscita-ermo enim aedificationis non ostendit subita-, suscitationis autem ostendit. Et qui quidem dicebant: „salva[6]) te ipsum:" ipse autem ac-ntem a Patre, et hoc fecit, et amplius: cun-apientibus verbum suum, salutem suam osten-i quidem deridentes dicebant: „si Filius Dei e de cruce:" ipse autem Filium Dei se deri-uidem non ostendebat, ostendit autem creden-postquam dispensavit quae oportebat eum dis-tribus illis diebus, postquam descendens ad ortificatus[7]) corpore, vivificatus autem, in spi-bus, qui erant in carcere, praedicavit quod non aliquando, quando exspectabatur patientia ous Noe, cum fabricaretur arca, in qua pauci, o animae, sunt salvati per aquam." Et non

---

tth. XXVII, 40. coll. pag. 47. not. 5. et 6.
Joann. V, 28. 29. [3]) Matth. XXVII, 40.
Joann. II, 19.
et R. in textu: „resuscitaturum," R. tamen in s: suscitaturum."
tth. XXVII, 40. [7]) I Petr. III, 18—20.

facere non potest:" videlicet
qui alios salvare potuit, mul
ipsum salvare; et promittebant
quasi in regem Israel, si descend
iis. Ipse autem non curabat ind
pter derisionis injuriam, et face
extra rationem et ordinem.

133. „Id [6]) ipsum autem
erant cum eo, improperabant
sicut potuimus, exposuimus de
runt crucifixi cum Christo, qui
dem et Marcum improperave
cundum Lucam autem
dentibus latronibus blasphema
Christus, salva te ipsum et nos
increpabat eum, dicens: non
eadem damnatione es? Et nos
digna factis recipimus; iste autem

" Respondens autem Jesus dixit ad eum, qui incre-
it blasphemantem: „Amen [1]) dico tibi: hodie mecum
ı paradiso." Conveniens ergo est, ut in primis qui-
ımbo latrones intelligantur Dominum blasphemasse,
ıoc autem unum ex iis conversum esse, et credi-
tractantem apud se ipsum de [2]) his miraculis, quae
ıat facta ab eo: forsitan autem et videns conversio-
ıēris, et tenebras fieri insuetas, et non sicut fieri
nter solebant. Aut ne forte, sicut et illic diximus,
nt hi duo latrones, ex [3]) quibus unus blasphemabat
et alii fuerunt illi duo latrones, qui ambo blasphe-
ıt. Sed ille latro, qui salvatus est, potest esse my-
n eorum, qui post multas iniquitates crediderunt
ristum, et dixerunt Christo: confixi sumus et con-
i in morte Christi: et semper dicunt Filio Dei:
r esto nostri, cum veneris in regnum tuum: et ideo
adiso sunt cum ipso.

34. „A [4]) sexta autem hora tenebrae factae sunt su-
niversam terram usque ad horam nonam." Ad [5])
textum quidam calumniantur evangelicam veritatem,
es, quomodo secundum textum potest esse verum,
dicitur, quia factae sunt tenebrae super omnem
ı a sexta hora usque ad nonam, quod factum nulla
historia? Et dicunt, quia sicut solet fieri in solis
ione, sic facta est tunc defectio solis. Defectio au-
olis a saeculo semper fuit in suo tempore facta.
efectio solis, quae secundum consuetudinem tempo-
ta currentium fieri solet, non in alio tempore fit,

---

[1]) Luc. XXIII, 43.

[2]) Deest „de" in ed. M. I., itemq. in textu ed. R.; notis „Mss: et de etc."

[3]) Desunt verba: „ex quibus —, et alii — illi duo es," in textu edd. M. et R., R. tam. in not.: „Mss. etc."

[4]) Matth. XXVII, 45.

[5]) Mss: Ab hoc textu quidam etc. R.

sionem aliqua
monibus profi
digium novun
sed omnia se
dum consuet
autem cum
sunt, non sec
et [3]) admiran
duas partes,
muit, et pet
et multa co
manifestum
secundum c
facta est. I
„prudentior
cunt: pone
fectio solis
manorum,
usque ad h

it in tempore illo, maxime qui Chronica conscri-
nt, et notaverunt alicubi tale aliquid novum factum
iquando, sed soli hoc scripserunt vestri auctores?
hlegon quidem in Chronicis suis scripsit, in princi-
Tiberii Caesaris factum, sed non significavit in luna
hoc factum. Vide ergo nisi [1]) fortis est objectio
et potens movere omnem hominem sapientem, qui
llis dicentibus, nec istis scribentibus consentit, sed
a cum ratione et judicio audit. Et non est quidem
n, quod unusquisque fidelium, qui credit quidem,
amen cum ratione, et cum judicio credit, ut ita sit
mus in fide, ut etsi mille crimina objiciant contra
elicam fidem volentes destruere fidem nostram, ut
lla parte eorum commoveatur sermonibus, qui fin-
[2]) se credere Scripturis evangelicis, per occasionem
aut alterius quaestionis aut difficilis, aut forte et [3])
olubilis, adversantes Scripturis festinant fidem Christi
Evangeliorum ejus tollere de anima nostra, intro-
tes quasdam mirabiles res, et mirabilia Dei virtute
mmata ad saeculares quasdam consuetudines trans-
volentes. Judicavi igitur bonum, ut accipiens bo-
propositum eorum, qui in fide constantes esse de-
nt, solutiones criminationum eorum, in quantum
ex Deo est virtus, inveniam pro [4]) evangelica veri-
ut fideles non solum fide simplici, sed etiam ra-
fidei muniantur in fide. Dicimus ergo, quod [5])

---

[1]) Ed. Ruaei: ne.

[2]) R. solus in textu: „fingens,“ idem tamen in notis: „fingentes.“

[3]) Deest „et“ in textu ed. R., idem tamen in notis: „etc.“

[4]) R. solus in textu: „et evangelicorum,“ idem ta-
in notis: „lege: *et Evangeliorum*.“

[5]) Mss: pro Evangelii veritate. R.

[6]) Mss: quoniam. R.

Matthaeus et Marcus non dixerunt, defectionem solis tunc factam fuisse, sed neque Lucas, secundum pleraque exemplaria habentia sic: „et [1]) erat hora fere sexta, et tenebrae factae sunt super omnem terram usque ad horam nonam, et obscuratus est sol.“ In quibusdam autem exemplaribus non habetur: „tenebrae factae sunt, et obscuratus est sol:“ sed ita: „tenebrae factae sunt super omnem terram sole deficiente.“ Et forsitan ausus est aliquis, quasi manifestius aliquid dicere volens, pro: „et obscuratus est sol,“ ponere: „deficiente sole,“ existimans quod non aliter potuissent fieri tenebrae, nisi sole deficiente. Puto autem magis quod [2]) insidiatores ecclesiae Christi mutaverunt hoc verbum, quoniam tenebrae factae sunt „sole deficiente,“ ut verisimiliter Evangelia argui possint secundum adinventiones volentium arguere ea. Arbitror ergo, sicut caetera signa, quae facta sunt in [3]) passione ipsius, in Jerusalem tantummodo facta sunt, sic et tenebrae tantummodo super omnem terram Judaeam [4]) sunt factae usque ad horam nonam. Quae autem dico, in Jerusalem tantummodo haec facta sunt: quod velum templi scissum est, quod terra contremuit, quod petrae diruptae sunt, quod monumenta aperta sunt. Nec enim extra Judaeam petrae diruptae sunt, aut monumenta aperta sunt alia, nisi ea tantum, quae in Jerusalem erant, aut forte in terra Judaea. Nec alia terra tremuit tunc, nisi terra Jerusalem; nec enim refertur alicubi, quod omne elementum terrae tremuerit in tempore illo, ut sentirent, verbi gratia, et qui in Aethiopia erant, et in India, et in Scythia: quod si factum fuisset, sine dubio inveniretur in historiis aliquibus eorum, qui in Chronicis

---

[1]) Luc. XXIII, 44. 45. [2]) Mss: quoniam. R.

[3]) R. solus in textu: „in passionem,“ idem tamen in notis: „Mss. etc.“

[4]) Mss: Judaeae. R.

pecerunt nova aliqua facta. Sicut ergo quod dicitur: ra[1]) contremuit," refertur[2]) ad terram Jerusalem, si latius voluerit quis extendere, ad terram Judaeam: et „tenebrae[3]) factae sunt[4]) ab hora sexta usque ad nam super omnem terram," intellige quod super o-am terram Judaeam sunt factae, aut certe super Jerusa-tantum. Sic ergo qui intelligit, sine culpa intelligit, iem, magnitudinem miraculi ostendere volens, incidat isum sapientium saeculi hujus, et magis infidelitatem hominibus sapientibus operetur, quam fidem. Dicit m aliquis contra haec: si non ex defectione solis fa-sunt tenebrae tunc super omnem terram Judaeam, erusalem, sed ex altera causa, ostende causam. Cui respondemus: primum quidem, quod omnino Evan-tae nec nominaverunt solem in isto loco, sed tantum tenebrae factae sunt super omnem terram. Si ergo[5]) brae factae sunt super omnem terram sole non no-nto, sine dubio consequens est intelligere quasdam te-osissimas nubes, et forte non unam, sed multas et ores concurrisse super terram Judaeam et Jerusalem, cooperiendos radios solis, et ideo profundae factae tenebrae a sexta hora usque ad nonam. Quomodo m factae[6]) sunt in tali loco diximus,[7]) ne forte et brae palpabiles in Aegypto[8]) hoc modo factae[9]) fue-tribus diebus, non ex solis defectione, sive autem

---

[1]) Matth. XXVII, 51.

[2]) Mss: sic refertur etc. R. — Item ed. M. I.

[3]) Matth. XXVII, 45. [4]) Mss. omittunt: *sunt.* R.

[5]) R. solus in textu: „enim," idem tamen in notis: s: ergo."

[6]) Mss: facti sumus. R.

[7]) R. in notis: „forte: *dicimus.*"

[8]) Edd. M. et B. „in Aegyptum." Cfr. Exod. X, 23.

[9]) Mss. omittunt: factae. R.

ex eo[2], quod nubes tenebrosae concurrerunt in un-
sive quod aër illic tunc spissior factus est super Aegy-
tantum. Omnibus enim filiis Israel, sicut testatur Scri-
ptura, fuerat lumen, in quibus fuerant commorati. Sed
et impossibile est in solis defectione, quae fit ex concur-
sione[1]) lunae ad solem, tribus diebus continuis fieri te-
nebras; et crederetur aliqua alia tenebrarum causa
in Aegypto, si vel nominatus fuisset sol, sive quasi ob-
scuratus in tempore illo: nunc autem scriptura Exo-
nihil aliud dicit, nisi quia Moses extendit manum
in coelum, et factae sunt tenebrae, et caligo, et
super omnem[3]) terram Aegypti tribus diebus, et ne-
vidit fratrem suum, neque surrexit aliquis de lecto
tribus diebus. Quod autem dico super omnem ter-
Judaeam vel Jerusalem, ut non omne elementum ter-
intelligamus, illud est argumentum, quod scriptum est
tertio libro Regnorum, ubi Abdias dispensator Achab[4]
dixit Eliae: „quid[5]) peccavi, quia dedisti servum tu-
in manus Achab, ut mortificet me? Vivit Deus tuus,
est gens aut regnum, ubi non misit Dominus meus quae-
rere te, et dixi: non est: et combussit regnum et regio-
nes ejus, quoniam non invenit[6]) te." Quis enim ta-
lapideus sit legens ista, ut existimet, quoniam rex Isr-
Achab in omnem gentem mundi, et in omne regnum o-
bis terrae misit quaerens Eliam, et combussit ubicunque
dictum est: non est Elias? Sed sine dubio exaggerato-
rie[7]) dicta sunt illa, ostendentia quod[8]) satis cum quae-

---

1) Mss: concursu. R. 2) Exod. X, 21—23.

3) M. et R. in textu: „totam," R. tamen in notis „Mss: omnem."

4) Ed. R. h. loco: Achaz.

5) I Regg. XVIII, 9. 10. (III Regg.)

6) R. solus in textu: „inveniat," idem tamen in notis: „Mss. etc."

7) Edd. Merl.: exaggregatorie. 8) Mss: quoniam. R.

[illegible] gentibus, quae fuerunt circa Judaeam, secundum [illegible] potuit requirere. Diximus autem etiam in aliis lo-[illegible]quod[1]) cum duae creaturae generales in sexta die [illegible] fuissent, primum quidem animalia, deinde autem[2]) [illegible] secundum imaginem Dei factus, consequens est ut [illegible] ille sextus tunc[3]) divisus fuisse intelligatur in duas [illegible] creaturae: ut ante sextam quidem animalia intel-[illegible] fuisse creata, in sexta autem hora dixisse Domi-[illegible] „faciamus[4]) hominem ad imaginem nostram," et [illegible] eum tunc. Propter quod conveniebat pro salute [illegible] hominis morientem, in ipsa hora sexta suspendi, [illegible] sexta hora propter hoc tenebras fuisse factas super [illegible] terram usque ad nonam. Et sicut Mose manus [illegible]dente in coelum factae sunt tenebrae super Aegy-[illegible], servos Dei tenentes in servitute,[5]) — imago futu-[illegible] tenebrarum, quae comprehensurae fuerant Aegy-[illegible] —: similiter et Christo in sexta hora manus exten-[illegible] in cruce ad coelum super populum, qui clamave-[illegible] „tolle[6]) de terra hunc," et: „crucifige, crucifige [illegible]" factae sunt tenebrae, et ab omni lumine sunt pri-[illegible], et imago fuit tenebrarum[7]) illa futurarum, quae [illegible]prehensurae fuerant gentem Judaeam, quia[8]) ausi [illegible] lumini vero manus suas inferre. Unde ex tunc [illegible] illa gens tenebris est repleta, sicut dicit Propheta: [illegible]scurentur[9]) oculi eorum, ne videant." Item sub

---

1) Mss: quoniam. R.

2) Deest „autem" in textu edd. M. et R., R. tamen notis: „Mss. etc."

3) Deest „tunc" in textu ed. R., R. tamen in notis: [illegible]ss. etc."

4) Genes. I, 26. 5) Ed. Ruaei: servitutem.

6) Luc. XXIII, 18. 21.

7) Mss: tenebra illa futurarum. R.

8) Edd. Merlini: „quia," ed. R. in textu: „quasi," notis tamen: „Mss: quae."

9) Psalm. LXIX, 23. (LXVIII.)

Mose[1]) factae sunt tenebrae, et caligo super omnem terram Aegypti tribus diebus, et nemo vidit fratrem suum, neque surrexit de lecto suo aliquis tribus diebus. Omnibus autem filiis Israel erat lumen in omnibus locis, in quibus commorabantur. Sub Christo autem tenebrae factae sunt super omnem terram Judaeam tribus horis, lumen autem fuit super omnem reliquam terram, quod ubique illuminat omnem ecclesiam Dei in Christo. Et si usque ad nonam horam tenebrae fuerunt super omnem terram Judaeam, manifestum est quoniam iterum lumen ejus refulsit: quia cum plenitudo[2]) gentium intraverit, tunc omnis Israel salvus futurus est. Quod autem tribus horis factae sunt tenebrae super terram Judaeam, illud ostendit, quoniam propter peccata sua privati sunt a[3]) lumine Dei Patris, et a splendore Christi, et ab illuminatione Spiritus sancti.

135. „Circa[4]) nonam autem horam clamavit Jesus voce magna, dicens: Eli, Eli, lama asabthani? hoc est: Deus meus, Deus meus, ut quid me dereliquisti? Qui autem illic stantes erant, et audientes, dicebant: quia Eliam vocat iste." Digne Deo[5]) requirendum est, quae fuit illa magna vox Christi, utrum magna rebus significantibus[6]) magna mysteria, aut magna sensibili et corporali magnae vocis auditu. Puto autem quod omnis vox Christi Filii Dei magna est, et si fuerit lenis; et testatur de hoc ipso Scriptura in locis maxime illis, in quibus vult ei-

---

[1]) Exod. X, 22. 23. [2]) Ed. Ruaei: multitudo.

[3]) Mss: a lumine trium horarum, a lumine Dei Patris, etc. R.

[4]) Matth. XXVII, 46. 47. coll. Psalm. XXII, 2. — Ed. M. I: *azabthani*, ed. M. II: *sabachthani*, ed. Ruaei: *zabachthani*.

[5]) Mss: Domino. R.

[6]) R. solus in textu: „magnificantibus," idem tamen in notis: „Mss. etc."

itorem, ut transgrediatur illud quod multi intel-
ssunt in locis, et non maneat[1]) in eo, quamvis
n simplicem intellectum habeat[2]) in eo aliquam
, ut intelligere possit aliqua digne propter magnam
vocem. Quoniam ergo his verbis ostendit, ali-
ı absconditum magnum, quod clamat ad Deum
„quare[3]) me dereliquisti?" ideo requirendum
est quod a Deo derelictus est Christus. Nec
est credere eum mentiri, dicentem: „quare me
sti?" Et quidam colore religionis pro Jesu, et
ı possunt exponere, quid sit Christum derelinqui
rbitrantur et dicunt: verum quidem est quod di-
, tamen per humilitatem dictum est. Nos au-
ntes eum, qui in forma Dei fuerat constitutus,
modi magnitudine descendentem, et semetipsum
ıtem per hoc quod formam servi suscepit, et vi-
in his voluntatem ejus, qui ad haec talia eum
intelligimus quoniam quantum ad illa, in quibus
rma Dei invisibilis, et imago secundum Patrem,
ı a Patre est, quando suscepit servi formam, et
ı pro hominibus, ut talia et tanta susciperet,
ue ad mortem veniret, et mortem crucis, quae in-
nes turpissima esse videtur. Extremum enim de-
s[7]) ejus factum est, quando crucifixerunt eum,
runt super caput ejus, quasi deridentes eum, li-
entes: „Hic[8]) est Jesus, rex Judaeorum." Ex-

Ed. Ruaei: manet.
l. solus in textu: „habeo," idem tamen in notis:
ıbeat."
Matth. XXVII, 46.
l. solus in textu: „videns," idem tamen in notis:
dentes." — Cfr. Philipp. 2, 7.
Mss: transmisit. R.
M. et R. in textu: „et," R. tam. in not.: „Mss: ut."
Edd. Merlini: dilectionis. [8]) Matth. XXVII, 37.

tremum autem derelictionis [1]) ejus erat et illud, quod inter latrones est crucifixus, et quod praetereuntes blasphemabant eum, moventes super eum capita sua,[2]) et quod principes cum scribis dicebant: alios [3]) salvos fecit, se ipsum non potest salvum [4]) facere." Adhuc autem et illud, quod etiam latrones improperabant ei in cruce. Ergo manifeste intelligere poteris, quid sit quod dicit „quare [5]) me dereliquisti?" faciens comparationem gloriae illius, quam habuit apud Patrem, ad confusionem, quam contemnens sustinuit crucem. Sedes [6]) enim illius erat „sicut sol in conspectu Dei, et sicut luna perfecta in aeternum, et erat testis ejus fidelis in coelo:" postea autem et pro quibus dicit: „quare [7]) me dereliquisti?" superaddit [8]) dicens: „tu [9]) autem repulisti, et pro nihilo deduxisti, et distulisti Christum tuum, evertisti testamentum servi tui, profanasti in terra sanctitatem ejus," et cetera. Et quamdiu quidem fuit solis lumen etiam tanta [illegible] sustinens, non dicebat: „quare [10]) me dereliquisti?" Postquam autem vidit super omnem terram Judaeam usque ad horam nonam tenebras factas, dixit magna voce sic: „quare me dereliquisti?" illud ostendere volens per haec quoniam volens dereliquisti me Pater, et talibus criminatum calamitatibus tradidisti, ut populus, qui fuerat apud te honoratus, recipiat quae in me ausus est, implens mor-

---

[1]) Edd. Merlini: dilectionis.

[2]) Deest „sua" in textu ed. R., R. tamen in notis: „Mss. etc."

[3]) Matth. XXVII, 42. [4]) Mss: salvare. R.

[5]) Matth. XXVII, 46.

[6]) M. et R. in textu: „Si enim ille erat etc.," R. tamen in notis: „Mss: Sedes enim illius erat etc." Cfr. Psalm. LXXXIX, 36. 37. (LXXXVIII.)

[7]) Matth. XXVII, 46. [8]) Ed. Ruaei: superaddidit.

[9]) Psalm. LXXXIX, 38. 39. (LXXXVIII.)

[10]) Matth. XXVII, 46.

ra patrum suorum, et quae super prophetas fecit, ut
ctur a lumine tuae prospectionis, et efficiatur in te-
ĩs quasi te Deo jam nequaquam iis praesente. Sed
·o salute gentium dereliquisti me, ut derelictio [1]) Israel
: gentium salus. Quid autem tam bonum fecerunt,
ex gentibus crediderunt, ut pretioso sanguine meo
r terram effuso pro iis, emerem eos a Maligno, qui
erat eos? et quare faciem tuam avertisti, et factus
conturbatus, ut dicam: „tristis [2]) est anima mea us-
ad mortem?" Aut quid tale dignum facturi sunt ho-
s, pro quibus patior ista, ut pro iis ego patiar haec?
et Propheta jam ante de hoc ipso praedixit, quasi
ans ad te, et dicens: „quae [3]) utilitas," o Pater, ho-
bus facta est „in sanguine meo, dum descendo in
ptionem? Numquid confitebitur tibi pulvis, aut an-
iabit veritatem tuam?" Forsitan autem et videns
ata hominum, pro quibus patiebatur, dicebat: „qua-
me dereliquisti?" ut fierem „quasi [5]) qui colligit
lam in messe, et sicut qui colligit racemos in vin-
ia, cum non sit botryo ad manducandum primitiva?"
aec dico, quia [6]) „periit timoratus a terra, et qui cor-
inter homines non est." Unde non existimes hu-
o more Salvatorem ista dixisse propter calamitatem,
comprehenderat eum in cruce. Si enim ita acce-
s, non eris [7]) audiens magnam vocem, in qua ista lo-
s est, nec digna voce divina requires. Ergo tenebrae
lem a sexta hora factae sunt super omnem terram
ie ad nonam, prius autem quam finiretur nona, cla-

---

[1]) Edd. Merlini: „derelicto;" ed. R. in textu: „dere-
o," in notis: „Mss: delicto." — (Cfr. Rom. XI, 11.)

[2]) Matth. XXVI, 38. [3]) Ps. XXX, 9. (XXIX.)

[4]) Matth. XXVII, 46. [5]) Mich. VII, 1.

[6]) Mich. VII, 2.

[7]) R. solus in textu: „eis," idem tamen in notis:
s: eris."

mavit Dominus circa eam voce magna, dicens q
pta sunt, quasi postulans ut oriatur sol terrae
in ea tenebras trium horarum, secundum quod
mus supra.

136. „Quidam [1]) autem illic stantes, et
dicebant: quia Eliam vocat iste. Caeteri autem
sine videamus si venit Elias, et liberet eum."
si audissent quoniam Deum vocat, utique mira
orationem ejus in cruce, majorem quam fuit
nae orantis in utero ceti, et prodificati fuissent
in extremis calamitatibus constituti orare non
Deum. Majorem autem dico orationem Chr
quam Jonae in utero ceti, propter magnitudine
quae demonstrantur [2]) ex ea, et propter mag
ctum [3]) voluntariae passionis ejus.

137. „Et [4]) continuo accurrens unus ex iis
spongia implevit aceto, et imposuit arundini,
ei bibere." Et sic [5]) implevit [6]) prophetiam in
tem de se: „et [7]) dederunt in escam meam fel,
mea potaverunt me aceto." Ideo et secundum
cum accepisset Jesus acetum cum felle, dixit:
matum [8]) est" etiam hoc, quod de me Scripti
dixerat. Jucunde autem quis potest uti hoc text
sus eos, qui maligna vel scripserunt, vel scribu
sus Christum, de quibus dicit Jesaias: „vae, [9]) qui
maligna; scribentes enim maligna scribunt." Dic

---

[1]) Matth. XXVII, 47. 49.

[2]) R. solus in textu: „demonstratur," idem
in notis: „Mss. etc."

[3]) Mss: effectum. R. [4]) Matth. XXVII,

[5]) Deest „sic" in ed. M. I., itemq. in textu
R. tamen in notis: „Mss. etc."

[6]) Ed. M. II: implet.

[7]) Psalm. LXIX, 21. (LXVIII.)

[8]) Ev. Joann. XIX, 30. [9]) Jesai. X, 1.

illis, qui conscriptiones aliquas dimiserunt, iniquitatem in excelsum loquentes. Et utetur quis hoc textu, eos ex [1]) quibusdam auditionibus sive ethnicorum ...orum, sive barbaricorum sermonum congregantes, et ...entes narrationem quasi spongiam quandam, adimplen...eam non de verbo potabili, neque de [2]) vino laetifi...e cor hominis, neque de aqua refectionis, sed de ali... contrario, et nocivo, et non potabili aceto intelligi... et hanc spongiam imponunt calamo scripturae suae, ...antum ad se, laesiones inferunt Jesu ex hujusmodi ... Et quidam quidem dant Jesu bibere vinum cum ... permixtum, quod non vult bibere Jesus Filius Dei, ...autem non vinum, sed acetum. Et forsitan quanti...que secundum doctrinam quidem ecclesiasticam sapiunt, ... autem male, dant ei vinum bibere felle permixtum; ...autem alienas a veritate sapientias applicant Christo, ... eo ea dicenti, hi spongiam implentes aceto impo... calamo, et potant eum. Sunt autem qui et acetum, ..., sicut Joannes scribit, offerunt ori ejus; et forsitan ...sapiunt tantummodo male, spongiam implent aceto, ...ponunt calamo scripturae suae, et potant eum: qui ... et sapiunt male de dispensationibus Christi, et vi... nequiter, hi spongiam plenam ex aceto cum felle ...hyssopo imponentes calamo scripturae, offerunt ori ... Qui autem neque vinum ejus bibere vult propter ... commixtionem, multo magis non bibet acetum, ne... acetum felle permixtum. Propterea nos vinum mun... ab omni acerbitate et amaritudine, vinum quod lae...eat cor hominis, et cor ipsius Filii Dei, accipientes ...eo ipso Salvatore nostro Jesu, qui est vitis vera, po-

---

[1]) Deest „ex" in textu ed. R., R. tamen in notis: ... etc."

[2]) Desideratur „de" in ed. M. II., itemq. in textu R., R. tamen in notis: „Mss. etc."

in extremis calamitatibus cons
Deum. Majorem autem dico
quam Jonae in utero ceti, pro
quae demonstrantur[2]) ex ea,
etum[3]) voluntariae passionis ej

137. „Et[4]) continuo accur
spongia implevit aceto, et im
ei bibere." Et sic[5]) implevit[6]
tem de se: „et[7]) dederunt in
mea potaverunt me aceto." Id
cum accepisset Jesus acetum e
matum[8]) est" etiam hoc, quo
dixerat. Jucunde autem quis p
sus eos, qui maligna vel scrips
sus Christum, de quibus dicit Je
maligna; scribentes enim malign

---

[1]) Matth. XXVII, 47. 49.
[2]) R. solus in textu: „den

is, qui conscriptiones aliquas dimiserunt, iniquita-
im excelsum loquentes. Et utetur quis hoc textu,
s eos ex [1]) quibusdam auditionibus sive ethnicorum
rum, sive barbaricorum sermonum congregantes, et
ntes narrationem quasi spongiam quandam, adimplen-
am non de verbo potabili, neque de [2]) vino laetifi-
cor hominis, neque de aqua refectionis, sed de ali-
contrario, et nocivo, et non potabili aceto intelligi-
et hanc spongiam imponunt calamo scripturae suae,
antum ad se, laesiones inferunt Jesu ex hujusmodi
Et quidam quidem dant Jesu bibere vinum cum
permixtum, quod non vult bibere Jesus Filius Dei,
utem non vinum, sed acetum. Et forsitan quanti-
ie secundum doctrinam quidem ecclesiasticam sapiunt,
t autem male, dant ei vinum bibere felle permixtum;
utem alienas a veritate sapientias applicant Christo,
eo ea dicenti, hi spongiam implentes aceto impo-
calamo, et potant eum. Sunt autem qui et acetum,
, sicut Joannes scribit, offerunt ori ejus; et forsitan
apiunt tantummodo male, spongiam implent aceto,
ponunt calamo scripturae suae, et potant eum: qui
i et sapiunt male de dispensationibus Christi, et vi-
nequiter, hi spongiam plenam ex aceto cum felle
ssopo imponentes calamo scripturae, offerunt ori
Qui autem neque vinum ejus bibere vult propter
commixtionem, multo magis non bibet acetum, ne-
cetum felle permixtum. Propterea nos vinum mun-
ab omni acerbitate et amaritudine, vinum quod lae-
cor hominis, et cor ipsius Filii Dei, accipientes
ipso Salvatore nostro Jesu, qui est vitis vera, po-

---

[1]) Deest „ex" in textu ed. R., R. tamen in notis:
etc."

[2]) Desideratur „de" in ed. M. II., itemq. in textu
, R. tamen in notis: „Mss. etc."

illa magna,
eandem voce
dicens: „Deu
nifeste scribit
tum, dicens
meum:“ est
quam iterum
manus tuas
tere spiritum
tum, id ipsu
ligendum qu
Nunc autem
pientes, nis
ne forte a

---

1) Dec
2) Ed.
3) Ma
4) Ps

na clamare, et emittere spiritum, sicut praesens expo- Matthaeus: aut in manus Dei commendare spiritum, imittere spiritum, secundum quod dicit Lucas: aut inare caput, et tradere spiritum, sicut Joannes expo- Et mori quidem omnium hominum est, etiam ma- m, quoniam omnium hominum [1]) animae separantur rpore, etiam iniquorum, qui dicere non possunt, quae t Christus exiens de corpore suo. Magnam autem m clamare, et sic emittere spiritum, quod est in ma- Domini commendare spiritum, et sic dimittere spiri- : aut inclinare caput, et tradere spiritum, non est tantum sanctorum, qui bonis operibus Deum sibi paraverunt sicut et Christus, ut possint exeuntes de do fiducialiter in manus Dei commendare, vel tra- spiritum suum. Si ergo intellexerimus [2]) quid est nam vocem clamare, et sic emittere spiritum, id est, manus Dei commendare: — sic enim exposuimus su- proferentes expositionem Evangelistae Lucae —: si eximus [3]) quid est inclinare caput, et tradere spiri- festinemus vitam nostram servare, ut in exitu nostro imus et nos magnam vocem clamare, et sic emittere itum, aut inclinare caput, et tradere spiritum, sicut s, qui inclinavit caput, et quasi supra Patris gremium repausans exiit, qui poterat illud in sinu suo fo- t, et confortare. Quod si vis audire quid profuit isto magnam vocem clamasse, et sic emisisse spiritum, st, in manus Domini commendasse spiritum, et sic isse, aut inclinasse caput super gremium Patris, et didisse spiritum, audi quod dicit Propheta: propter [4])

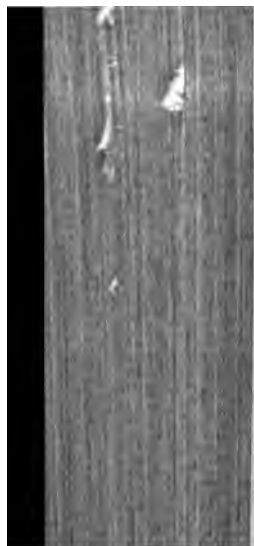
---

[1]) Deest „hominum" in textu edd. M. et R., R. ta- in notis: „Mss. etc."

[2]) Edd. M. et R. h. loco: intelleximus.

[3]) Ed. M. I., itemq. ed. Ruaei: „intelleximus," ed. II. h. loco: „intellexerimus."

[4]) Psalm. XVI, 10. (XV.)

ruptionem, nobis donatam, ne
caro nostra corruptionem, sed
tempore opportuno: quoniam
fecit, neque dolus inventus e
justi erimus, si vel aliquand
Deinde autem quoniam iteru
dicens: „Pater, [3]) in manus
meum," emisit spiritum, ideo
facta sunt super eum, et prod
ejus hoc modo: „et [4]) ecce v
duas partes, a summo usque
dem Jesus non susceperat pro
exspectatio gentium constitutu
templi velabat; oportebat enim
solus ea poterat revelare, mani
lentibus, ut per mortem Christ
tium mortem, qui liberati fueri
cere quae sunt intra velum. Q
est temporis hujus exponere, q

convenit ea exponere in tertio libro Regnorum, et
cundo libro [1]) Paralipomenon, in quibus scriptum
le templo, et de his, quae posita sunt intra velum;
autem hoc tantum scriptum est, quia velum templi
cissum est in duas partes, a sursum usque deorsum.
eret autem aliquis, qui non negligenter intelligit Seri-
s, et adspicit duo esse vela, unum quidem interius,
l velat sancta sanctorum, alterum autem exterius, sive
rnaculi, sive templi, quae figurae erant tabernaculi
ti, quod praeparavit ab initio Pater. Quorum velo-
templi unum scissum est in duas partes, a summo
e deorsum, quando voce magna clamans Jesus emi-
piritum: hoc ostendens, sicut puto, mysterium, quo-
i in passione Domini Salvatoris velum, quod erat a
, conscissum est a summo usque deorsum, ut ab ini-
undi usque ad deorsum, id est, usque ad finem ejus,
cisso [2]) velamine mysteria publicentur, quae usque ad
sti adventum rationabiliter fuerant occulta. Et nisi
arte cognosceremus, sed jam nunc [3]) manifestarentur
ia, adhuc in corpore constitutis dilectis Christi disci-
, utrumque velum fuerat conscindendum, id est, quod
ris est et interius. Nunc autem quoniam ad scien-
rerum novarum producimur, ideo quod a foris qui-
fuerat velum, interim conscinditur a sursum usque
sum: ut quando venerit quod perfectum est, et re-
a fuerint caetera quae restabant, tunc auferatur etiam
ndum velum, ut videamus etiam quae intra secundum
n sunt occultata, veram arcam testamenti, et sicut
se habet natura, videamus Cherubim, et propitiato-
verum, et repositionem mannae in aureo vase, et
ia manifesta atque majora illis, quae per legem Mo-
uerant demonstrata, in quibus dixit Deus ad eum:

1) Deest teste R. „libro“ in Mss.
2) Ed. M. II: ut concisso. 3) Mss: tunc. R.

tum in aeternum secundum e
per dispensationem mortis su
in duas partes, a sursum us
quae fuerant intus, ocalis qui

120. „Et [6] terra mota e
monumenta aperta sunt, et
dormientium resurrexerunt, e
post resurrectionem ipsius, in
tem, et apparuerunt multis."
omnis caro novo verbo, et n
testamentum, et novo cantico
coelestibus venientibus super
de hoc ipso in aliquo dicit
omnes, qui videbant eos," id e
muit omnis homo." Item
Dominus dicit: „adhuc [7]) sem

---

[1]) Exod. XXV, 40. coll.

-nem, et mare, et aridam.“ Locuti [1]) autem pau-
) de motu terrae, non inutiliter dicamus et de petris
in passione Domini Salvatoris, quae mysterium
unt, sicut arbitror, prophetarum; manifestatae sunt
i in Christi adventu lex et prophetae: [2]) propter
d. ad Dominum convertentibus cum legitur Moses,
men, quod positum fuerat [4]) super cor eorum, tolli-
ut quod in lectione Veteris Testamenti positum erat
men, in Christo aboletur. Apertae sunt ergo nunc
pe, et scissae sunt, ut in profundis [5]) eorum posita
ritualia mysteria videamus. Probamus autem scissas
e petras esse prophetas, primum quidem ex eo, quod
ristus dicitur petra spiritualis, et rationis est omnes
itatores Christi dici similiter petras esse, [6]) sicut et lux
ndi dicuntur, ex eo, quod ipse Dominus eorum lux
mundi: deinde etiam ex eo, quod ipse Petrus a Do-
no petra est appellatus, cum dicitur ei: „tu [7]) es Pe-
s, et super hanc petram aedificabo ecclesiam meam,
portae inferorum non praevalebunt ei.“ Maxime autem
c demonstratur ex eo, quod omnes, quibus non [8])
aevalent portae inferorum, qui opus nominis petrae ha-
nt in se, id est, Apostoli et prophetae, petrae sunt [9])
[10]) ipsi, et sunt fundamenta eorum, qui super eos [11])

[1]) Ed. M. I., itemq. ed. Ruaei: Dicentes.
[2]) Edd. Merlini: parva.
[3]) Ed. M. II: prophetiae.
[4]) R. solus in textu: „erat,“ idem tamen in notis: Iss: fuerat.“
[5]) M. et R. in textu: „profundo,“ R. tamen in no-: „Mss. etc.“
[6]) Mss. omittunt: *esse*. R. [7]) Matth. XVI, 18.
[8]) Deest „non“ in ed. R. [9]) Mss: sint. R.
[10]) Desideratur „et“ in textu ed. R., idem tamen notis: „Mss. etc.“
[11]) Ed. M. I., itemq. ed. R. in textu: „eis,“ R. ta-en in notis: „Mss: eos.“

vocem Filii Dei, monumenta
quidem fuerunt, quamdiu mort
autem, ut qui resurrexerant e
non ante resurrectionem Primo
resurrectionem ipsius, et resurg
monumenta, ingrediantur autei
appareant et manifestentur mul
sanctam civitatem Dei videre,
sunt corpora sanctorum. Mon
pora peccatricum animarum,
Cum autem per gratiam Dei
suscitatae ad fidem, corpora e
monumenta mortuarum anima
sanctarum, et videntur a se ips
monumenta mortuarum animar
esse sanctarum. Magna ergo s
gna voce clamavit Jesus, et e
haec eadem magna quotidie f
ad revelanda quae intus habent

em? quando et terra iis, qui salute sunt digni, non ovetur, et tremit, quae ante Christi mortem immobilis rt? quando et petrae, secundum quod tradidimus, non duntur? Sic semper et monumenta aperiuntur, et multa rpora sanctorum quidem dormientium surgunt, et egreantur de monumentis, post resurrectionem tamen ejus iis, qui mortuus est pro nobis, et sequuntur eum qui surrexerunt,[1]) et in novitate vitae ambulant cum eo. : et qui digni sunt habere conversationem in coelis, entes: „nostra[2]) autem conversatio[3]) in coelis est," rediuntur in sanctam civitatem per singula tempora, lumen eorum lucet coram hominibus, et multis appaut videntibus et intelligentibus opera bona ipsorum, et opterea glorificantibus Patrem ipsorum, qui est in coe:- Sed et dicere debemus de istis, et sapere, quoniam mis quidem litera evangelii quasi litera vivificat[4]) evanlicos, ut ita eos appellem, scribas: spiritus autem, qui greditur literarum naturam, divinioribus motibus maeos illuminat, quibus evangelium non est velatum; mia enim agunt, ut videant quae in anima sua per rrectionem Christi fiunt mysteria. Prodificatur[5]) enim adam prodificatione et qui credit Scripturis, majori au- repletur scientia, qui videt quod conscinditur velum riptura a sursum usque deorsum, et videt quae sunt ra ipsum. Beatus est autem et cui terra, et omnia rena moventur: propterea enim et a Christo sunt

---

[1]) Mss: resurrexit. R. [2]) Philipp. III, 20.

[3]) Edd. Merlini: „conversatio est," ed. R. in textu: st conversatio," in notis: „conversatio in coelis est."

[4]) M. et R. in textu: „vivificans angelicos," R. tamen notis: „Mss: vivificat Evangelicos."

[5]) M. et R. in textu: „Prodificant — eum, qui creit etc.," R. tamen in notis: „Mss: Prodificatur — et qui redit etc."

mota; nec movebuntur pedes ejus, nec dicet: „mei[1]) autem paene moti sunt pedes." Quanto autem beatior est, qui videt oculis animae scissas petras, quam illi, qui tunc corporaliter fieri ista viderunt? Si autem quis videat et monumenta aperta, et corpora multa dormientium sanctorum surgentia, et de monumentis egredientia, post resurrectionem corporis Christi, omnino alienus efficitur a monumentis, et domesticus efficitur civitatis Dei ingressus in eam, quanto magis prodificabitur amplius iis, qui corporaliter prodigia ista viderunt? Satis autem puto dictum hunc, qui ingreditur in civitatem sanctam, et apparet multis, quia est in ea, ab illo, qui secundum historiam credit, et non adscendit a fide simplici ad altiora mysteria.

140. „Centurio[2]) autem, et qui cum eo erant custodientes Jesum, viso terrae motu, et his quae fiebant, timuerunt valde, dicentes: vere Filius Dei erat iste." Marcus autem sic scribit: „videns[3]) centurio, qui adstabat ibi, quoniam clamans exspiravit, dixit: vere hic homo Filius erat Dei;" Lucas autem: „videns[4]) centurio quae facta sunt, glorificavit Deum, dicens: vere hic homo justus erat." Secundum Marcum quidem centurio, non quia velum templi fuerat scissum a sursum usque deorsum, nec quia alia facta sunt signa, secundum quod refert Matthaeus, id est, quia mota est terra, et quia petrae sunt fissae,[5]) aut aperta sunt monumenta, est admiratus. Dignum est ergo videre quid postea factum est super illud, quod scriptum est apud Marcum, ut miraretur centurio, dicens: „vere[6]) hic homo[7]) Filius erat Dei." E

---

[1]) Ps. LXXIII, 2. (LXXII.) [2]) Matth. XXVII, 5[4].
[3]) Marc. XV, 39. [4]) Luc. XXIII, 47.
[5]) Ed. Ruaei: scissae. [6]) Marc. XV, 39.
[7]) Deest h. l. „homo" in textu ed. R., R. tamen in notis: „Mss. etc."

s, si dicere possumus secundum unum quidem mo-
n, quoniam miratus est in his, quae dicta fuerant ab
ad Deum cum clamore et magnitudine sensuum, se-
dum quod capiebat intelligere, suspicans admiratus
1) et dixit: „vere 2) hic homo Filius 3) erat Dei;" se-
dum alterum autem modum, quoniam forte praestare
ms Pilatus populo universo, qui dixerat: „crucifige, 4)
cifige eum," et timens populi totius tumultum, non
it secundum consuetudinem Romanorum de his, qui
cifiguntur, percuti sub alas corporis Jesu: quod fa-
at aliquando, qui condemnant eos, qui in majoribus
eribus sunt inventi. Quoniam ergo majorem sustinent
ciatum, qui non percutiuntur post fixionem, sed vi-
t cum plurimo cruciatu, aliquando autem et tota
te, et adhuc post eam tota die. Jesus ergo cum non
set percussus, et sperarctur diu pendens in cruce ma-
a pati tormenta, oravit Patrem, et exauditus est, et
im ut clamavit ad Patrem, receptus est, aut sicut qui
statem habebat ponendi animam suam, posuit eam
modo voluit ipse. Quod prodigium stupuit centurio
tum, et dixit: „vere 5) hic homo Filius erat Dei."
raculum enim erat quoniam post tres horas receptus
, qui forte biduum victurus erat 6) in cruce secundum
suetudinem eorum, qui suspenduntur quidem, non
tem percutiuntur: ut videretur beneficium Dei fuisse
od exspiravit, et meritum orationis ejus magis quam
lentia crucis. Illud etiam, quod in sequentibus expo-
t Marcus, cum Joseph intrasset apud 7) Pilatum, et pe-
set corpus Jesu, hoc ipsum significat. Sic enim dicit,
oniam Pilatus miratus est si jam mortuus esset, et vo-

---

1) Ed. Ruaei: eum. 2) Marc. XV, 39.
3) Ed. Ruaei h. loco: erat Filius Dei.
4) Luc. XXIII, 21. 5) Marc. XV, 39.
6) Ed. M. II: esset. 7) Ed. Ruaei: ad Pilatum.

cans centurionem interrogavit eum si jam mortuus esset; et cum audisset a centurione, donavit corpus ejus Joseph. Si enim consuetudo, quae apud Romanos fuerat de cru-cifixis atque percussis, in Christo servata fuisset, quomodo miratus fuisset Pilatus si jam mortuus est? Vide ergo nisi novum demonstrat miraculum, quod jam mortuus erat, et quod vocavit centurionem Pilatus, et interrogavit si jam mortuus est. Vide autem, nisi hujusmodi cruciatum fuisse Christi etiam Matthaeus ostendit, dicens: „cen-turio,[1]) et qui cum eo erant, servantes[2]) Jesum.“ Quid autem eum servabant, nisi ut diutius pendens in cruce amplius cruciaretur, neque interfectus, neque depositus. Tamen centurio, secundum Matthaeum non tantum dixit de Jesu: „vere[3]) Filius Dei erat iste,“ sed et timuit cum terrae motu eum in timorem mittente. Forsitan [illegible] et experimento sciebat super terrae motus, qui in [illegible]-bus fiunt, eum terrae motum fuisse, et in hoc [illegible] videns.[4]) Et observa quoniam apud Marcum, ubi cen-turio nullum miraculum vidisse refertur, hominem dicit[5]) Jesum Filium Dei: qui autem conscissione veli, [illegible] terrae motu stupuit, hominem illum fuisse non dicit, [illegible] Filium Dei. Consentit autem nobis ad tractatum, quem fecimus de scriptura Marci, etiam sermo conscriptionis Lucae, quoniam et ipse sic scribit: „vere[6]) hic homo justus erat:“ apud quem nihil aliud dicitur, nisi de [illegible] „Videns, inquit, quae facta sunt, centurio glorificavit Deum

[1]) Matth. XXVII, 54.

[2]) M. et R. in textu: „servabant,“ R. tamen in no-tis: „Mss. etc.“

[3]) Matth. XXVII, 54.

[4]) R. solus in textu: „dicens,“ idem tamen in no-tis: „Mss: videns.“

[5]) M. et R. in textu: „dixit,“ R. tamen in notis: „Mss: dicit.“

[6]) Luc. XXIII, 47.

ns: vere justus erat hic homo." Quoniam autem tale uid factum est in tempore condemnationis Christi, et jussit Pilatus consuetudinem servare, ut percutiatur ns Christi, manifestat etiam Joannes hoc modo scri-s, quoniam „rogaverunt [1]) Pilatum, ut frangerentur a eorum, et tollerentur." Quid autem necessarium at rogare, et preces offerre de hoc, si secundum con-udinem factum fuisset? Miserti sunt ergo Judaei post lelem condemnationem eorum, qui quantum ad exi-ationem [2]) eorum vivebant in cruciatu terribili. Et ris quidem crura fregerunt, similiter et secundi; Je-autem non opus habuit intercessionibus eorum, aut ibus, quas obtulerunt Pilato: propter quod venientes Jesum, quoniam [3]) jam mortuus erat, crura ejus non runt. Aut forte non propter misericordiam hoc fe-nt Judaei, sed principaliter propter sabbatum, ut non nant corpora super crucem in sabbato. Erat enim nus dies ille sabbati. Haec tractavimus propterea d scriptum est, quod „centurio, [4]) et qui cum eo ser-nt Jesum," et caetera, videntes „terrae motum, et ecunque fiebant, timuerunt valde." [5]) Verisimile est d [6]) viderunt, quomodo velum templi erat [7]) conscis-usque deorsum, et caetera mysterium ostendentia eo-, quae supra tradidimus, et timuerunt valde: hoc n significat quod dicitur: „valde." Vide autem, ne s et moralem expositionem suscipit sermo hoc modo: niam sunt quidam, qui suscipiunt Christum et servant: i quando viderint, secundum quod tradidimus, velum di, et petras sicut exposuimus findi, et monumenta

---

[1]) Ev. Joann. XIX, 31. [2]) Ed. M. I: aestimationem.
[3]) Mss: qui jam. R. [4]) Matth. XXVII, 54.
[5]) Deest h. loco: „valde," in edd. M. et R.
[6]) Mss: quoniam. R.
[7]) Deest „erat" in textu edd. M. et R.; R. tamen in s: „Mss. etc."

videntes, quae secutae fuerant
strantes ei; inter quas erat M
Jacobi et Josephi[5]) mater, et
De istis mulieribus prophetasse
tem: „mulieres[6]) venientes ad
enim est populus habens sapie
lieres, quae fuerant de longe,
sum, vocat eas ad verbum, ut
pulum insensatum et derelictum
testamentum. Beatas autem ar
aedificantur ad beatitudinem a
morte corporis Jesu. Omne e
si vere videatur, beatum facit vi
mortificationem corporis Jesu,

---

[1]) Deest „ei" in textu edd
notis: „Mss. etc."

[2]) M. et R. in textu: „fue
„Mss.: fuerit."

us spiritum suum commendavit Patri. Hae primum rtae sunt a Galilaea, et ut audens dicam, utens aucto- te Scripturae dicentis, a Galilaea gentium[1]) secutae t, non a recta, neque a firma, sed circuitum quendam ente: hoc enim intelligitur Galilaea, id est, volutatio vertigo, quam relinquentes secutae sunt Jesum, non sae, sed facientes quae mandabantur ab eo, et de- abant eum: ministrantes enim sequebantur eum. mis autem[2]) anima divisionem aliquam gratiarum, et m Dominum participans, ministrat Jesu ministerium le ministeriis angelorum, de quibus scriptum est, quo- m accedentes angeli[3]) ministrabant ei. Multae ergo nt exspectantes tunc Jesum: praecipuae autem nomi- he sunt, et quasi attentius spectantes, et amplius mini- ntes, et melius sequentes, Maria Magdalena, magis in- pretationi nominis patriae suae conveniens, quae Ma- lena appellatur. Interpretatur autem „magnificatio" lo- ille. Et erat haec Maria Magdalena de magnifica- ne propter nihil aliud, nisi quia secuta fuerat Jesum, ministraverat ei, et spectaverat mysterium passionis jus. Erat autem inter praecipuas et Maria, Jacobi et sephi[4]) mater, aut sicut Marcus[5]) dicit, Jacobi mino- et Josephi[6]) mater, secundum nomen patriarchae Ja- bi supplantatoris fratris sui, et Josephi,[7]) super quem um genitrix dicit: „adjiciat[8]) mihi Dominus filium rum." Et haec igitur sequens Dominum, et mini- ns, et spectans dispensationem passionis ipsius, quo- m fidelis alicujus fuerat mater, non magni alicujus,

[1]) Jesai. IX, 1.
[2]) M. et R. in textu: „anima autem," R. tamen in is: „Mss. etc."
[3]) Matth. IV, 11. [4]) Cfr. p. 76. not. 5.
[5]) Marc. XV, 40. [6]) Cfr. p. 76. not. 5.
[7]) Cfr. p. 76. not. 5. coll. pag. huj. not. 4. et 6.
[8]) Genes. XXX, 24.

et dicere etiam nomen matris
quoniam haec ipsa fuerat Sal
Opinatus sum autem hoc, vid
Marcum tres praecipuas mulier
praesens sermo habetur. Et du
Evangelista exponit, Mariam Ma
cobi: tertiam autem dici mat
Apud Marcum autem tertia ill
secundum Marcum, quae secuta
laea, cum Christo adscenderunt
enim finis eorum, qui derelinqu
et sequuntur Jesum, ut non solu
lem, sed etiam cum Jesu adscend
significat, quod simul adscendisse

142. „Cum[5]) sero autem fac
homo dives ab Arimathia, nomi
discipulus erat Jesu. Hic acces
corpus Jesu. Tunc Pilatus jus
petit corpus Domini a Pilato, n

,.sed laudabilibus divitiis dives; et quia decurio con-
tus, mysterium nominis Christi portabat in veritate,
d est decem, ideo libenter pro [1]) beneficio magno
ulavit corpus Jesu a Pilato, et non permisit cum
lere in ligno. Propterea laudatur ab Evangelistis
[2]) justus, et vir bonus, et discipulus fuerat Jesu: et
us discipulatus sui reddidit forte, sicut in multis, sic
corpore Christi, quia exspectans erat regnum Dei,
docuerat Jesus.

143. „Et [3]) accepto corpore Joseph involvit in sin-
munda, et posuit ipsum in monumento suo novo,
l excidit in petra; et advolvit lapidem magnum ad
m monumenti, et abiit." In sindone munda involv-
et in monumento posuit novo, ubi nemo mortuus
servans corpus Jesu ad resurrectionem praecipuam.
autem, magis munditiam sindo illa habebat, ex quo
atum est corpus Christi, quam prius; corpus enim
etiam in morte constitutum, quasi corpus Jesu mun-
t omnia quaecunque tangebat, et magis innovabat
amentum illud novum, quod fuerat excisum in pe-
Et ne existimes, quia fortuito scriptum est, et eventu
m est, quoniam involvit corpus in sindone munda,
monumento posuit novo, et quia monumentum il-
erat excisum in petra, monumentum mundum, quod
rpore Jesu mundius erat factum, quam fuerat prius
a poneretur Jesu corpus in eo. Quaeres autem, si
homines nihil amplius habentes quam corpus Jesu,
quidem et excisi in petra, et monumentum sunt ejus
lum, et ideo salvi efficiuntur. Consequenter autem

---

[1]) Mss: *pro beneficio Christi postulavit* etc., sed
rg. additur alia manu: *magno*, et rectius quidem. R.

[2]) M. et R. in textu: „quasi justus: et discipulus etc.,"
men in notis: „Mss: quia justus, et vir bonus, et
pulus etc."

[3]) Matth. XXVII, 59. 60.

et alii sunt extra eos, qui habent Jesum viventem. Et quidam eorum habent Jesum, et ante passionem viventem, quidam autem resurgentem a mortuis, quidam secundum quod multis apparet, non habentem speciem, neque decorem. Alii autem habent in gloriam reformatum, alii autem vident eum adscendentem, et sperant cum eo rapi in nube, ut semper habeantur cum ipso. Ergo Matthaeus novum esse monumentum conscripsit, et in petra excisum non exposuit manifeste. Et quod novum erat ab omni corpore mortuo manifestaverunt Lucas et Joannes, quorum Lucas [1]) quidem dixit: „in [2]) quo nondum erat aliquis positus:“ Joannes autem: „in [3]) quo nondum aliquis positus erat:“ plane si nunquam aliquis positus fuerat ibi, postea autem positi sunt; nam quod dicit: „in quo nondum aliquis positus erat,“ caute considerantibus verbum hoc significatur. Dicimus ergo, ne [4]) forte simpliciter intelligere debemus hunc locum, quoniam qui dixit: „consepulti [5]) sumus Christo per baptismum, et consurreximus ei,“ in monumento novo et intelligibili exciso in petra consepultus est et ipse post Christum cum Christo, et omnes qui consepulti sunt Christo in baptismo, ut resurgant cum eo ex novo monumento primogeniti ex mortuis, et in omnibus primatum tenentis. Voluit autem Joseph non lapides multos ad ostium monumenti, sed unum, et magnum, et majorem, quam poterat esse insidiantium virtus, non tamen majorem, quam virtus erat angeli descendentis de coelo, et revolventis ab eo lapidem, et sedentis super ipsum: quoniam omnia quae sunt circa corpus Christi Jesu, munda sunt, et nova, et non simpliciter magna, sed valde omnia magna.

---

[1]) Ed. M. I., itemq. ed. Ruaei: unus.
[2]) Luc. XXIII, 53. [3]) Ev. Joann. XIX, 41.
[4]) Ed. M. II: quod forte etc.
[5]) Rom. VI, 4.

144. „Erat[1]) autem ibi Maria Magdalena, et altera aria, sedentes contra sepulcrum." Post haec caritas arum Mariarum, Magdalenae et matris Jacobi et Joph, colligavit eas ad monumentum novum, propter cors Jesu, quod fuerat ibi. Et hoc observa, quoniam surius duae istae Mariae, et mater filiorum Zebedaei, am existimamus ipsam esse Salomen, de longe spectant mirabilia, quae in passione Christi fiebant, et cors ejus suspensum in ligno. Hic autem non permansent tres; mater enim filiorum Zebedaei non scribitur n Maria Magdalena, et cum Maria matre Jacobi et seph simul sedere contra sepulcrum. Forsitan enim ue hoc pervenire potuit mater filiorum Zebedaei, istae um quasi majores in caritate, neque his, quae postea ta sunt, defuerunt.

145. „Altera[2]) autem die, quae est post parasceven, venerunt principes sacerdotum et Pharisaei ad Pilan, dicentes: Domine, rememorati sumus, quod ille seetor dixit adhuc vivens: post tertium diem resurgam. be ergo custodiri sepulcrum usque in diem tertium, ne te veniant discipuli ejus, et furentur eum, et dicant bi: resurrexit a mortuis: et erit novissimus error pe· priore. Ait autem illis Pilatus: habetis custodes: ite, todite sicut scitis. Illi autem euntes munierunt sepulam, signantes lapidem, cum custodibus." Rationis est errogare principes sacerdotum, qui venerunt ad Pilan, ut dicerent haec, quae dixerunt: dicite sacerdotes, m dixisset Jesus: „solvite[3]) templum hoc, et ego in trio illud suscitabo," ad quod propositum eum dixisse tastis? an de solutione, et resurrectione corporis sui? de templi destructione, et reparatione ipsius? Si enim ellexistis sic, quia de resurrectione sua ista dicebat,

[1]) Matth. XXVII, 61. — Ed. M. II: Erant autem etc.
[2]) Matth. XXVII, 62—66. [3]) Ev. Joann. II, 19.

testimonium
telligentes, eu
et scientes co
et reparatione
interrogo: q
hominibus: „
dabat discipu
post tres dies
ipso incredib
in populo d
tutes, quas
discipulos su
dantem, et
maxime pro
si confiteren
et doctorem
eum incredi
prodigia feci
in toto mun
reges stabitis
citu:“ sic et

vite [1]) templum hoc, et ego in triduo suscitabo ipsum." pterea et in praejudicium suum locuti sunt sacerdo- et Pharisaei ad Pilatum dicentes, quoniam „ille [2]) se- tor dixit adhuc vivens, quoniam post tres dies resur- i." Adhuc autem vide, quoniam quidam venientes custodibus in civitatem, nuntiaverunt non aliis, sed principibus sacerdotum omnia quaecunque fuerant a, ut ex omni parte inexcusabilis eorum constituatur ietas: illi autem nec sic miserrimi acquieverunt do- entis tantis, ut susciperent quia Jesus erat Christus, et post omnia haec malignabantur propter duritiam lis [3]) sui, quia sicut induratum fuerat cor Pharaonis [4]) er tantis et talibus prodigiis, quae in Aegypto fuerant a, sic et isti sunt indurati, ut congregati cum seniori- , et consilium accipientes, darent pecuniam avaris, ut nt: „quia [5]) discipuli ejus venientes noctu, furati sunt , dormientibus nobis:" et qui legebant in lege: „non [6]) m testimonium dices," etiam alios ad falsum testi- nium invitabant, expendentes pecuniam multam, ut tes quidem falsum testimonium dicant, propter ava- m periculis se subdentes si furatum esset corpus Jesu, idem autem multo magis placarent, et ei suaderent is pecuniis, quantis poterat praeses placari: sive au- et precibus, volentes eruere eos de periculis adversus pos falsum testimonium praebuerunt, dicentes contra iplinam militarem obdormisse se tunc tanto somno, iscipuli ausi essent venire simul, et multi, confiden- quoniam milites dormiunt abundantius, et sic fura- tur corpus Jesu. Et haec omnia gerebantur ab ope- tibus contrariis virtutibus contra Christi doctrinam,

---

[1]) Ev. Joann. II, 19. [2]) Matth. XXVII, 63.

[3]) M. et R. in textu: „cordis sui. Sicut etc.," R. ta- n in notis: „Mss: cordis sui, quia sicut etc."

[4]) Exod. VII, 3. [5]) Matth. XXVIII, 13.

[6]) Exod. XX, 15.

existimantibus quoniam poterant exstinguere a vita hominum, de resurrectione Domini providentiam Dei, et fidem. Et sicut nimia duritia Pharaonis non est mollita multis prodigiis factis per Mosen, sic, aut amplius, duritia cordis istorum non solum factis signis et prodigiis non est flexa, sed neque custodibus nuntiantibus crediderunt: qui venerunt in civitatem, et nuntiaverunt omnia quaecunque fuerant facta. Et Pharaoni quidem dictum est: „ad[1]) hoc ipsum te suscitavi, ut ostendam in te virtutem meam, et ut annuntietur nomen meum in universa terra:" istos autem supportavit magnanimitas Dei, ut[2]) per vasa[3]) irae praeparata in interitum, fiat salus in gentibus.

---

[1]) Exod. IX, 16.

[2]) Ed. M. I., itemq. ed. Ruaei in textu: „ut vasa —, fiat etc.," ed. M. II: „ut per vasa —, fiat etc;" R. in notis: „Mss. vasa —, ut fiat etc."

[3]) Rom IX, 22.

Finis tractatuum Origenis in Matthaeum.

[redacted]

ORIGENIS
IN
LUCAM
HOMILIAE.

HOMILIA[1]) I.

ieut[2]) olim[3]) in populo Judaeorum multi prophetiam

---

[1]) In edd. Merlini tituli instar haec leguntur: In oemium Lucae, usque ad eum locum, ubi ait: „scri- e tibi, optime Theophile."

[2]) Cfr. ed. Ruaei Tom. III. a pag. 932. usque ad . 983. coll. edd. Merlini a fol. 93. usque ad fol. 115. prolegomenis in hunc ed. nostrae Tom. V.

[3]) Graeca hujus loci verba schedae Grabii et Com- sii sic repraesentant: „Ἐπειδήπερ πολλοὶ ἐπεχείρησαν πάξασθαι περὶ τῶν πεπληροφορημένων." Ἐπειδὴ ἔρογκον ἦν τὸ ἐπιχείρημα ἄνθρωπον ὄντα Θεοῦ δι- καλίαν καὶ ῥήματα συγγράφειν, εἰκότως ἀπολογεῖ- ἐν τῷ προοιμίῳ. Ὥσπερ δὲ οὖν τῷ παλαιῷ λαῷ λλοὶ προφητείαν ἐπηγγέλλοντο, ἀλλὰ τούτων μέν τι- ἦσαν ψευδοπροφῆται, τινὲς δὲ ἀληθῶς προφῆται· ἦν τῷ λαῷ χάρισμα διακρίσεως πνευμάτων· οὕτω νῦν ἐν τῇ καινῇ διαθήκῃ τὰ εὐαγγέλια πολλοὶ ἐθέ- αν γράψαι, ἀλλ᾽ οἱ δόκιμοι τραπεζῖται οὐ πάντα ρειναν, ἀλλὰ τὰ τέσσαρα μόνον ἐπελέξαντο. Τάχα τό· „ἐπεχείρησαν" λεληθυῖαν ἔχει κατηγορίαν τῶν πετῶς καὶ χωρὶς χαρίσματος ἐλθόντων ἐπὶ τὴν ἀνα-

ut sciatis, n
conscripta,

γραφὴν τι
σεν, ἀλλ'
Ὁμοίως κ
Λουκᾶς.
εὐαγγέλιοι
γέλιον οἱ
καὶ τὸ κα
Βασιλίδης
μὲν οὖν
πλείονα·
σία. Οὐχ
ρημένων"
,,Πραγμά
φαντασίαι
κατὰ τὴν
ρημένων"
φόρητο γ
οὔ. Ὅτι
σαφῶς ὡ

cclesiis, ex[1]) ipso prooemio Lucae, quod ita
r, cognoscamus: „quoniam[2]) quidem multi co-
ordinare narrationem." Hoc quod ait: „conati
tentem habet accusationem eorum, qui absque
iritus sancti ad scribenda evangelia prosilierunt.
s quippe, et Marcus, et Joannes, et Lucas non
iti scribere, sed Spiritu sancto pleni scripserunt
„Multi" igitur „conati sunt ordinare narra-
e his rebus, quae manifestissime cognitae sunt in
Ecclesia quatuor habet evangelia, haereses pluri-
quibus quoddam scribitur secundum Aegyptios,
a duodecim Apostolos. Ausus fuit et Basilides
vangelium, et suo illud nomine titulare. Multi
nt scribere, sed et multi conati sunt ordinare:
antum evangelia sunt probata,[4]) e quibus sub
Domini et Salvatoris nostri proferenda sunt do-
cio quoddam evangelium, quod appellatur secun-
mam, et juxta Mathiam:[5]) et alia plura legi-
quid ignorare videremur propter eos, qui se pu-
id scire, si ista cognoverint. Sed in his omni-
aliud probamus, nisi quod ecclesia, id est, qua-
m evangelia recipienda. Haec idcirco, quia in
lectum est: „multi[6]) conati sunt ordinare nar-
de his rebus, quae confirmatae sunt in nobis."
erunt atque conati sunt de his rebus scribere,
obis manifestissime sunt compertae. Effectum
as indicat ex sermone, quo ait: „in nobis ma-
e sunt ostensae," id est, πεπληροφορημένων,
verbo latinus sermo non explicat. Certa enim
tione cognoverat, neque in aliquo fluctuabat,
esset, an aliter. Hoc autem illis evenit, qui

---

d. M. II: et ex ipso etc. [2]) Luc. I, 1.
dd. M. I. et R.: plurimas. [4]) Ed. M. II: prolata.
dd. Merlini: Matthiam. [6]) Luc. I, 1.

aedificium
lis istis c
ratio trib
tentis, qu
prudens
sic dijud
tradideru
fuerunt s
videbat v
videtur, s
aliis oculi
merentur
sermo,
„sicut [7])
viderunt
ipsi vide
Domini
juxta co
sermonem
Dei vidit
„crucifige

ıermonem. Sed absit, ut quisquam incredulus
ı Dei viderit. Videre sermonem Dei, tale est,
vator ait: „qui [1]) videt me, videt et Patrem, qui
' „Sicut tradiderunt nobis, qui a principio ipsi
et ministri fuerunt sermonis." Clam Lucae ser-
edocemur, quod cujusdam doctrinae finis sit
:ina, alterius vero doctrinae finis in opere com-
Verbi gratia: scientia geometriae finem habet
tum scientiam atque doctrinam. Alia vero sci-
cujus finis opus exigit: velut in medicina opor-
rationem, et dogmata scire medicinae, non ut
do noverim, quid debeam facere, sed ut faciam,
secem vulnera, victum moderatum castigatum-
nam, aestus febrium in pulsu venarum sentiam,
ɔnibus cyclicis humorum abundantiam siccem,
, atque restringam. Quae si quis tantum scie-
n opere fuerit subsecutus, cassa erit ejus scientia.
ıid scientiae medicinae et operi, etiam in notitia
que sermonis est. „Sicut [3]) tradiderunt nobis,
ncipio ipsi viderunt, et [4]) ministri fuerunt ser-
Ut ex eo, quod dixit: „ipsi viderunt," doctrinam
am significari, et ex eo, quod dixit: „ministri
ermonis," demonstrari opera cognoscamus. As-
principio: „visum [5]) est et mihi, assecuto ab
nculcat, ac replicat, quoniam ea, quae scripturus
rumore cognoverit, sed ab initio ipse fuerit con-
Unde et ab Apostolo merito collaudatur, di-
:ujus [6]) laus in evangelio est per omnes eccle-
oc enim de nullo alio dicitur, nec [7]) nisi de

:v. Joann. XIV, 9. — Luc. I, 2
)eest „me" in ed. Ruaei. [3]) Luc. I, 2.
)esunt verba: „et ministri —." Ut ex eo, quod
ıi viderunt," in ed. Ruaei.
ıuc. I, 3. [6]) II Cor. VIII, 18.
:d. M. I., itemq. ed. Ruaei: et nisi de etc.

Luca dictum traditur: „visum [1]) est et mihi, assecuto a principio omnia diligenter, ex ordine tibi scribere, optime Theophile." Putat [2]) aliquis, quod ad Theophilum quempiam evangelium scripserit. Omnes qui nos auditis loquentes, si tales fueritis, ut diligamini a Deo, et vos Theophili estis, et ad vos evangelium scribitur. Si quis Theophilus est, iste optimus et fortissimus est, hoc quippe significantius Graeco sermone dicitur: *κράτιστος*. Nemo Theophilus infirmus est. Et quo modo scriptum est de populo Israel, quando egrediebatur ex Aegypto, quod non fuerit in tribubus eorum infirmus: sic, ut audacius loquar, dicam quod omnis, qui Theophilus est, sit robustus, habens fortitudinem robustam a Deo tanquam a sermone ejus, ut cognoscere possit eorum verborum, quibus conditus est, veritatem, intelligens sermonem evangelii in Christo, cui gloria in saecula saeculorum. Amen.

HOMILIA II.

De eo, quod scriptum est: „erant [3]) autem justi ambo in conspectu Dei, ambulantes in omnibus mandatis, et justificationibus Domini sine querela."

Qui volunt peccatis suis obtendere aliquam excusationem, existimant nullum esse absque peccato, et utuntur

---

[1]) Luc. I, 3.

[2]) Schedae Grabii et Combefisii: *Εἰκὸς δὲ ὑπολαμβάνειν τινὰς, ὅτι Θεοφίλῳ τινὶ ἔγραψε τὸ εὐαγγέλιον· ὃς εἷς ἦν τῶν πιστευσάντων. Οὗτος ζέων τῷ πνεύματι καὶ ἀπλήστως ἔχων περὶ τὰς τοῦ κυρίου πράξεις τε καὶ λόγους· ὅνπερ ἐποίει ἀσφαλέστερον καὶ τὰ νῦν γεγραμμένα. Ἄλλος δέ φησιν, ὅτι, ἐὰν πάντες τοιοῦτοι ὦμεν ὡς ἀγαπᾶσθαι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ καὶ φιλεῖσθαι, Θεόφιλοι ἐσμέν.* R.

[3]) Luc. I, 6.

timonio, quod in Job scriptum est: „nemo[1]) mundus sorde, ne si unius quidem diei fuerit vita ejus super rram. Numerabiles autem menses ejus.“ Cujus sonum ntummodo proferunt, interpretationem penitus ignoran-t. Adversus quos breviter respondebimus, quoniam abs-e peccato esse, in Scripturis dupliciter intelligitur: ut alterum, nunquam omnino peccasse, alterum peccare siisse. Si igitur aiunt, eum absque peccato dici, qui nquam peccaverit, et nos assentimus nullum esse abs-e peccato: quia omnes homines aliquando peccavimus, et postea virtutem secuti sumus. Si vero sic intelligunt, minem non esse absque peccato, ut negent quempiam t vitia ita se ad virtutes referre, ut nunquam omnino ecet, falsa eorum sententia est. Potest enim fieri, ut ante peccaverit, et peccare desierit, sine peccato esse atur. Sic et Dominus noster Jesus Christus exhibuit bi[2]) gloriosam ecclesiam, non habentem maculam:“ n quia ecclesiasticus vir nunquam habuerit maculam, l quia nequaquam ultra maculetur: „non habentem ru-m,“ non quod ruga veteris hominis in eo aliquando m fuerit, sed quod eam habere desierit. In hunc mo-m et illud, quod sequitur, est intelligendum: „ut sit ecta et immaculata,“ non quod a principio immaculata erit: — hoc enim suspicari quidem de homine non test, quod anima ejus maculosa non fuerit —: sed quod putetur pura atque sincera, quae maculari ultra desierit. ec idcirco diximus, ut doceremus, posse hominem ob , quod peccare desivit, vocari absque peccato, et im-culatum. Unde et manifestissime de Zacharia et Eli-beth[3]) scribitur: „erant[4]) justi ambo, in conspectu Dei

---

[1]) Job. XIV, 4. 5. [2]) Ephes. V, 27.

[3]) Ed. M. II., itemq. ed. R. constanter fere: „Eliza-t,“ ed. M. I: „Helizabeth.“

[4]) Luc. I, 6. — Eaedem schedae: „Ἦσαν δὲ δίκαιοι φότεροι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ.“ Ναί, ἔπαινός ἐστι τέ-

ambulantes." „In omnibus autem erant justi ambo ante Dominum, incedentes in mandatis et justificationibus Domini sine querela." Diligentius laudes Zachariae et Elisabeth, quas sanctus Lucas in sua scribit historia, contemplemur: non tantum ut sciamus, illos fuisse laudabiles, sed ut sanctum zelum assumentes, etiam ipsi laude digni efficiamur. Potuerat simpliciter scribere: erant justi ambo, ambulantes in omnibus mandatis: nunc autem necessario additur: „justi ambo in conspectu Dei." Potest quippe fieri, ut sit aliquis justus in conspectu hominum, sed in conspectu Dei non. Verbi gratia: quando non habet homo, quod de me male [1]) loquatur, et in me universa considerans, nihil, cui detrahat, reperit, justus sum in conspectu hominum. Finge omnes de me aequalem habere sententiam, et quaerere, quid detrahant mihi, et tamen invenire non posse, sed consono me ore laudare, justus sum in conspectu hominum plurimorum.

λειος, τὸ εἶναι δίκαιον ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Αὐτὸς γὰρ ἐπίσταται καρδίας ἀνθρώπων, ὃς μόνος οἶδεν ἀξίως ἐπαινέσαι τὸν ἐπαινετὸν, καὶ τοῦ ψεκτοῦ τὴν κρίσιν ἀξίως ποιῆσαι· ἐπειδὴ βλέπει ἐν τῷ κρυπτῷ, καὶ οὐ μόνον τὰς πράξεις, ἀλλὰ καὶ τοὺς λογισμούς· γυμνὴ γὰρ αὐτῷ τῶν πραγμάτων ἡ φύσις θεωρεῖται, καὶ ὁ σκοπὸς κατανοεῖται. Ἄνθρωποι δὲ οὐκ οἴδασι κατ' ἀξίαν ἐπαινέσαι, ἅτε δὴ πρὸς τὸ φαινόμενον ὁρῶντες, ἀγνοοῦντες δὲ τὰ κεκρυμμένα· παρ' οἷς πρὸ τῆς ἀπλανοῦς ἡ πεπλανημένη δόξα πολλάκις εὐημερεῖ. Καὶ ἑτέρως μὲν αὐτοὶ, ἑτέρως δὲ τὸ Θεῖον τοὺς βίους δοκιμάζει· ἐνδέχεται γὰρ, κατὰ μὲν τὸ φαινόμενον δίκαιον εἶναί τινα ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων, κατὰ δὲ τὸ κρυπτὸν τῆς διανοίας μὴ εἶναι τοιοῦτον, ἐμφωλεύοντας κεκτημένον λογισμοὺς πονηρούς. Τοιοῦτόν τι καὶ ὁ Παῦλος δηλοῖ, ὅταν λέγῃ περί τινων· „ὧν ὁ ἔπαινος οὐκ ἐξ ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐκ τοῦ Θεοῦ." R.

[1]) Edd. Merlini: mali.

..m hominum non est certum judicium. Nesciunt enim, ..rum in abscondito cordis mei aliquando peccaverim, ..rum viderim mulierem ad concupiscendum[1]) eam, et ..ulterium mihi in corde sit natum. Ignorant homines, ..m me viderint secundum vires meas eleemosynam fa..re, utrum propter mandatum Dei fecerim, an hominum ..dem favoremque quaesierim. Difficilis res est, in con..ectu Dei justum esse, ut non ob aliam causam quid ..ni facias, nisi propter ipsum bonum, et Deum tantum ..eras boni operis retributorem. Tale quid et Aposto..loquitur: „quorum[2]) laus non ex hominibus, sed ex ..o est." Beatus qui in conspectu Dei justus est, atque ..dabilis. Homines enim quamvis certum judicium ha..e videantur, tamen non possunt ad liquidum pronun..e. Evenit quippe interdum, ut laudent eum, qui non laudabilis, et ei detrahant, qui minime detractione ..nus est. Solus Deus et in laude et in vituperatione ..tus est judex. Unde digne et nunc additur in laude ..orum: „erant[3]) justi ambo in conspectu Dei." Tale ..id et Salomon in Proverbiis cohortatur, dicens: „fili,[4]) ..vide bona in conspectu Dei et hominum." Sequitur ..chariae et Elisabeth alia laudatio: „ambulantes[5]) in ..nibus mandatis et justificationibus Domini." Quando ..ne et recte de aliquibus judicamus, in justificationibus ..omini gradimur. Quando hoc aut illud facimus, in ..ndatis illius ambulamus. Unde puto et sanctum Lu..m, volentem eos praedicare laude perfecta, dixisse: ..rant justi ambo, ambulantes in omnibus mandatis et ..tificationibus Domini." Dicat mihi quispiam: si laus ..a perfecta est, quid sibi vult hoc, quod dicitur: „sine[6])

---

[1]) Matth. V, 28. [2]) Rom. II, 29. [3]) Luc. I, 6.
[4]) Prov. III, 4. [5]) Luc. I, 6.
[6]) Luc. I, 6. — Eaedem schedae: „ἄμεμπτοι." Τί..ς χάριν πρόσκειται τό· „ἄμεμπτοι;" Διότι ἐστὶ καὶ

querela?“ Sufficiebat enim dicere: „ambulantes in omnibus viis et justificationibus Domini,“ nisi posset fieri, ut ambulet quis in omnibus mandatis Dei, et tamen „sine querela“ non ambulet. Et quomodo potest evenire, ut in omnibus mandatis et justificationibus Dei ambulans sine querela sit? Cui breviter dicam: nisi hoc ita esset, nunquam in alio loco nosceremus scriptum referri: „juste¹) id, quod justum est, sequere.“ Nisi enim justum²) esset aliquid, quod non juste sequeremur, nequaquam nobis praeciperetur, ut juste id, quod justum est, sequeremur. Quando enim facimus mandatum Dei, et in conscientia nostra vanae gloriae sordes respergimus, ut placeamus hominibus, aut alia, quaecunque non placet³) Deo, boni operis causa praecedit, quamvis faciamus praeceptum Dei, tamen illud absque querela non facimus, et injuste id, quod justum est, sequimur. Difficile ergo est, ambulare in omnibus mandatis et justificationibus Domini „sine querela,“ secundum testimonium et laudem Dei in Christo Jesu. Quae laus reddenda est in die judicii ab eo, cui omnes nos manifestari⁴) oportet ante tribunal ejus, ut recipiat unusquisque quae per corpus gessit, sive bona, sive mala. Omnes enim stabimus ante tribunal Dei, ut recipiamus quod meremur in Christo Jesu, cui est gloria et imperium in saecula saeculorum. Amen.

ἐν πάσαις ταῖς ἐντολαῖς πορεύεσθαι, καὶ μὴ ἀμέμπτους εἶναι. Εἰ μὴ γὰρ ἦν τοῦτο, οὐκ ἂν ἐλέγετο· „δικαίως τὸ δίκαιον διώξεις·“ ἐπεὶ καὶ τὸ καλὸν οὐ καλὸν, ὅταν μὴ καλῶς γίνηται. Ἐπὰν οὖν ποιῶμεν τὰς ἐντολὰς, ὥστε μὴ ἐν τῷ συνειδότι ῥύπον εἶναι κενοδοξίας, ἢ ἀνθρωπαρεσκείας, ἢ ἑτέρου τινὸς τοιούτου, τότε ποιοῦμεν τὰς ἐντολὰς ἀμέμπτως. R.

¹) Deuter. XVI, 20. ²) Edd. Merl.: esset justum
³) Ed. M. I: „placent,“ ed. M. II: placens.“
⁴) II Cor. V, 10.

HOMILIA III.

ꞔo, quod scriptum est: „apparuit[1]) ei angelus Domini, stans a dextris altaris incensi."

ae corporalia sunt et sensu carent, ut videantur ab ipsa nihil efficiunt, sed tantummodo oculus alterius itus in ea, sive voluerint illa, sive noluerint, videt do in ea comtemplationem direxerit. Quid enim st homo, aut alia res, quae circumdatur corpore o, cum in praesenti fuerit, facere, ne cernatur? E rario ea, quae sunt superna et divina, ea cum in senti fuerint, non videntur, nisi ipsa voluerint: et in ntate eorum est videri, vel non videri. Gratia Dei ut appareret Abraham, vel caeteris prophetis: non l oculus tantum cordis Abraham in causa fuerit, ut eret Deum, sed quod gratia Dei ultro se adspicien- praebuerit viro justo. Hoc autem non solum super Patre intelligas, sed etiam super Domino Salvatore, per Spiritu sancto, et ut ad minora perveniam, su- Cherubim et Seraphim. Fieri enim potest, ut et : nobis loquentibus assistat angelus, et tamen, quia meremur, eum videre nequeamus. Quamvis enim us sive corporis, sive animae nostrae, ad contem- dum intendat, nisi sponte apparuerit angelus, et se ndum praebuerit, et[2]) ille, qui vere desiderat, non bit. Itaque ubicunque scriptum fuerit: apparuit Deus vel illi, ut et nunc: „apparuit[3]) ei angelus Domini, s a dextris altaris incensi," ita, ut dixi, intellige. Sive s, sive angelus Abrahami vel Zachariae, cum voluerit noluerit, aut non videbitur, aut videbitur. Et hoc tantum in praesenti saeculo dicimus, sed etiam in

---

1) Luc. I, 11.
2) Ed. M. II: ille qui videre desiderat etc.
3) Luc. I. 11.

futuro, cum migraverimus e mundo, quod non omni vel Deus, vel angeli appareant, quod scilicet et ange et Spiritum sanctum, et Dominum Salvatorem, et ips Deum Patrem, is qui de corpore exierit, statim mere videre: et [1]) ille tantum videbit, qui mundum habu cor, et talem se praebuerit, ut dignus Dei sit adspec Et quamvis in eodem loco sit, qui mundo corde est, is, qui adhuc aliqua sorde respergitur, unus locus n nocere quempiam poterit, nec juvare: quia qui mund cor habuerit, Deum videbit, qui autem non [2]) talis fu rit, id quod alii cernunt, non videbit. Tale quid ml intelligendum et [3]) de Christo; qui quondam in corpo videbatur, quod non quicunque eum videbant, poteran videre. Videbant quippe tantum corpus illius, secundu vero hoc quod Christus erat, eum videre non poterant. Porro discipuli eum videbant, et magnitudinem divini illius contemplabantur. Propter quod puto et ad Phi lippum, deprecantem atque dicentem: „ostende [4]) nob Patrem, et sufficit nobis," respondisse Salvatorem: „t tempore vobiscum sum, et non cognovistis me? Phil qui videt me, videt et Patrem." Neque enim Pilatus videbat Jesum, intuebatur Patrem, nec proditor J quia nec ipse Pilatus, nec Judas Christum, secundu quod erat Christus, videbant, nec multitudo, qua ctabat eum. Illi tantum videbant Jesum, quos a suo dignos esse sciebat. Laboremus ergo et no impraesentiarum nobis Deus appareat: — sanctu Scripturarum sermo promisit, quod invenietur a non tentant eum, apparet autem his, qui non s duli in eum: — et in futuro non abscondatu sed videamus eum facie ad faciem, et habeam

---

[1]) Ed. M. II: sed. [2]) Deest „non" ir
[3]) Deest „et" in ed. Ruaei.
[4]) Ev. Joann. XIV, 8. — 9.

ae vitae, fruamurque conspectu omnipotentis Dei in isto Jesu, et Spiritu sancto: cui est gloria et impe-a in saecula saeculorum. Amen.

HOMILIA IV.

eo, quod scriptum est: „ne[1]) timeas, Zacharia," us-: ad eum[2]) locum, ubi ait de Joanne: „praecedet[3]) coram ipso in spiritu et virtute Eliae."

charias cum angelum vidisset, expavit. Nova quippe ss humanis obtutibus se praebens turbat mentem, ani-nque consternat. Unde angelus sciens, hanc esse hu-am naturam, primum perturbationi medetur, dicens: li[4]) timere, Zacharia:" et trepidantem[5]) refocillat, oque laetificat nuntio inferens: „exaudita[6]) est oratio et uxor tua Elisabeth pariet filium, et vocabis no-ejus Joannem. Et erit tibi gaudium et exultatio." ando justus quis oritur mundo, et stadium hujus vi-ingreditur, ministri nativitatis ejus laetantur, et se ef-nt in sublime. Quando vero ille nascitur, qui malae e praeparatus est, et quasi ob poenas in ergastulum gatus, minister consternatur et concidit. Vis exem-m accipere sancti viri, cujus omnis fructus in laude Vide Jacob duodecim genuisse mares, qui omnes uli Dei et partis illius patriarchae, et principes exsti-unt: in his omnibus Jacob laetabatur pater, sicut et e de Joannis nativitate cunctis gaudium nuntiatur: et semel ob utilitatem aliorum ad liberorum opera de-aderit, et se voluerit huic ministerio mancipare, ob-ret Deum, ut talis ei filius ingrediatur saeculum, su-

---

1) Luc. I, 13. 2) Deest „eum" in ed. Ruaei.
3) Luc. I, 17. 4) Luc. I, 13.
5) Edd. Merlini: trepiditatem. 6) Luc. I, 14. 15.

per cujus nativitate laetior sit. Scribitur ergo de Joanne: „erit[1]) magnus in conspectu Domini." Magnitudinem animae Joannis ostendit, quae oculis Dei patet et aliquid minus, quod proprie in animae virtute conspicitur. Ergo ita intelligo et illud, quod in evangelio dicitur: „nolite[2]) contemnere unum de minimis istis, qui in ecclesia sunt." Minimus ibi ad distinctionem majoris intelligitur. Non mihi praecipitur, ut eum, qui grandis est, contemnam, quia non potest contemni ille, qui grandis est; sed dicitur mihi: ne contemnas unum ex minimis. Ut autem scias, quod minimus et parvus non fortuitu dicatur, sed cum ea ratione, quam posuimus, scriptum est: „quicunque[3]) scandalizaverit unum de minimis istis." Minimus scandalizatur, grandis non potest scandalum sustinere. Sequitur de Joanne: „et[4]) Spiritu sancto replebitur adhuc de utero matris suae." Et nativitas Joannis plena miraculo est. Quomodo enim Domini nostri et[5]) Salvatoris adventum Archangelus nuntiavit, ita et Joannis ortum Archangelus nuntiat: „Spiritu[6]) sancto replebitur adhuc de utero matris suae." Populus Judae-

---

[1]) Luc. I, 15. — Eaedem schedae, et Macarius Chrysocephalus ms. orat. I. in ortum sancti Joannis, haec Origenis verba laudant: „Ἔσται γὰρ μέγας." Ἐν τούτοις μέγεθος ἐμφαίνει τῆς Ἰωάννου ψυχῆς, καὶ μέγεθος βλεπόμενον ὑπὸ τοῦ Θεοῦ. Ἔστι γάρ τι μέγεθος ψυχῆς κατ' ἀρετὴν, καὶ ἔστι τις σμικρότης ψυχῆς. Ἐγὼ οὕτως ἀκούω τοῦ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ· „μὴ καταφρονήσητε ἑνὸς τῶν σμικρῶν τούτων ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ." Μικρὸν γὰρ ἐκεῖ τὸν ἐναντίον τῷ μεγάλῳ λέγει. Ὅτι δὲ ὁ τυχὼν οὐ μικρός ἐστι, δῆλον ἐκ τοῦ· „ὃς ἂν σκανδαλίσῃ ἕνα τῶν σμικρῶν τούτων." Μέγας γὰρ οὐ σκανδαλίζεται· ἀλλ' ὁ μέγας παντὸς σκανδάλου κρείττων ἐστίν. R.

[2]) Matth. XVIII, 10.

[3]) Matth. XVIII, 6. [4]) Luc. I, 15.

[5]) Edd. Merlini: ac Salvatoris. [6]) Luc. I, 15.

entem Dominum nostrum signa atque portenta,
em infirmitates eorum, nequaquam videbat: Jo-
vero adhuc in utero matris constitutus exultat,
on potest, et ad adventum matris Jesu de utero
mpere. „Ecce [2]) enim, ait Elisabeth, ut facta
tio tua in aures meas, exultavit gaudio infans in
eo.“ Adhuc in matris utero erat Joannes, et
itum sanctum acceperat. Non enim illud prin-
rat substantiae ejus, atque naturae, de qua Scri-
uitur, quod plurimos filiorum Israel convertet
num Deum ipsorum. Joannes [3]) plurimos con-
minus autem non plures, sed omnes. Hoc opus
omnes convertat ad Deum Patrem. „Et [4]) prae-
am ipso in spiritu et virtute Eliae.“ Non ait:
Eliae, sed: „in spiritu et virtute Eliae.“ Fuit
rtus, et spiritus, sicut in omnibus prophetis, et
dispensationem corporis in ipso quoque Do-
atore: de quo post paululum ad Mariam dici-
tus [5]) sanctus superveniet in te, et virtus Al-
mbrabit tibi.“ Spiritus ergo, qui fuerat in
virtus, quae in illo erat, in hoc quoque ap-
translatus est, hic vero praecursor Domini
rtuus est ante eum, ut ad inferna descendens
aret adventum. Ego puto, quod sacramen-

m schedae: Ἐπλήσθη πνεύματος ἁγίου ἐν
μητρὸς αὐτοῦ ὑπάρχων ὁ Ἰωάννης, ἡνίκα
μητρὸς τοῦ κυρίου πρὸς τὴν Ἐλισάβετ
ἀγαλλιάσει. R.
44.
schedae: Ὁ μὲν Ἰωάννης πολλοὺς τῶν
πέστρεψε πρὸς κύριον τὸν Θεὸν αὐτῶν,
γγέλου φωνήν· ὁ δὲ κύριος ἡμῶν Ἰη-
άντας ἐφώτισεν εἰς τὴν ἐπίγνωσιν τῆς
ο γὰρ αὐτοῦ τὸ ἔργον ἐστίν. R.
7. [5]) Luc. I, 35.

tum Joannis usque hodie expleatur in mundo. Quicunque crediturus est in Christum Jesum, praecurrit ante[1]) spiritus et virtus Joannis ad animam illius, et praeparat Domino populum perfectum, et in cordis asperitatibus planas facit vias, et dirigit semitas, parare Domino plebem perfectam. Non illo tantum tempore praeparatae sunt viae, et directae semitae, sed usque hodie adventum Domini Salvatoris spiritus Joannis virtusque praecedit. O magna mysteria Domini, et dispensationis ejus! Angeli praecurrunt Jesum: angeli quotidie aut adscendunt, aut descendunt super salutem hominum, in Christo Jesu, cui est gloria et imperium in saecula saeculorum. Amen.

HOMILIA V.

De eo, quod Zacharias obmutuit.

Zacharias sacerdos cum in templo offerret incensum, silentio condemnatur et retinetur, imo tantum nutibus loquitur, et mutus usque ad ortum Joannis filii perseverat. Quo[2]) haec tendit historia? Silentium Zachariae silen-

---

[1]) Ed. M. II: ante eum.

[2]) Eaedem schedae, et Macarius Chrysocephalus in orat. in ortum sancti Joannis: *Κατὰ τὴν θεωρίαν ἡ σιωπὴ τῶν προφητῶν ἐστιν ἐν τῷ πάλαι λαῷ τοῦ Θεοῦ. Οὐκέτι γὰρ Θεὸς λαλεῖ αὐτοῖς, ἀλλὰ μεταβέβηκεν ὁ ἐν ἀρχῇ λόγος πρὸς ἡμᾶς. Καὶ παρ' ἡμῖν οὐ σιωπᾷ, παρ' ἐκείνοις δὲ σεσιώπηκε. Διὰ τοῦτο σιωπᾷ ὁ προφήτης Ζαχαρίας. Τὸ δὲ διανεύειν μένοντα κωφὸν, τοιοῦτόν ἐστιν· αἱ χωρὶς λόγου πράξεις οὐδὲν διαφέρουσι νεύσεων, αἱ δὲ μετὰ λόγου πράξεις οὐκ εἰσὶ νεύσεις· τιμοῦνται γὰρ ὑπὸ τοῦ λόγου. Ἐὰν οὖν ἴδῃς Ἰουδαίων τὴν πολιτείαν ἄλογον, ὡς μὴ δύνασθαι αὐτοὺς διδόναι λόγον περὶ ὧν πράττουσι, βλέπε τὸν τύπον τῶν γεγενημένων ἐπὶ Ζαχαρίου, διαμένοντος κωφοῦ καὶ διανεύ-*

n prophetarum est in populo Israel. Nequaquam lo- tur iis Deus, et sermo, qui a principio erat apud Pa- n Deus, ad nos transiit, nobisque non tacet Christus, d illos usque hodie silet: quam ob rem et Zacharias pheta tacuit. Manifestissime ex sermonibus ipsius com- batur, quod et propheta fuerit, et sacerdos. Quid vult em hoc, quod sequitur: „annuebat [1]) iis," et damnum is nutibus compensabat? Ego puto, talia esse opera ue sermone, quae ratione nihil nutibus differunt. Ubi ratio et sermo praecesserit, et ita opus fuerit subse- um, non debent existimari simplices nutus, qui ornan- sermone, aut ratione. Si igitur videris conversatio- Judaeorum sine ratione atque sermone, ita ut non ant eorum, quae agunt, rationem reddere, intellige d tunc in Zacharia praecessit, in imagine ipsius hucus- compleri. Circumcisio eorum nutibus similis est. enim circumcisionis ratio reddatur, nutus est circum- , et opus mutum. Pascha et aliae solemnitates nutus is sunt, quam veritas. Usque hodie populus Israel [2]) lus et mutus est: neque poterat fieri, ut non surdus t et mutus, qui a se sermonem abjecerat. Et olim lem Moses loquebatur: „ego [3]) autem ἄλογος sum:" quod licet latinus aliter expresserit, tamen proprie sferri potest: absque sermone sive ratione —, et post- m hoc ait, accepit rationem, et sermonem, quem con- us fuerat se antea non habere. Populus autem Israel squam legem acceperat, absque ratione et sermone

ος αὐτοῖς. Ἔστι γὰρ νῦν κωφὸς ὁ λαὸς καὶ ἄλα- . Πῶς γὰρ οὐκ ἔμελλεν ἄλογος καὶ ἄλαλος εἶναι, αλὼν τὸν λόγον ἀπ' αὐτοῦ, καὶ μὴ δυνάμενος λόγον δοῦναι περὶ μηδενὸς λόγου νομικοῦ, ἢ προφητι- ; R.

[1]) Luc. I, 22. [2]) Deest „Israel" in ed. Ruaei.
[3]) Exod. IV, 10.

quodam modo mutus erat: deinde accepit sermonem, cujus imago fuit Moses. Iste igitur non confitetur modo, quod tunc confessus est Moses, eo quod sit mutus et ἄλογος, sed nutibus et silentio indicat, se non habere sermonem, et non [1]) habere rationem. Nonne tibi videtur confessio esse stultitiae, quando nullus eorum potest legalium praeceptorum, et prophetici vaticinii rationem reddere? Cessavit Christus esse in iis, reliquit eos sermo, completum est illud, quod in Jesaia scribitur: „relinquetur [2]) filia Sion sicut tabernaculum in vinea, et sicut custodia in cucumerario, ut civitas, quae expugnatur." Quibus relictis salus translata est ad nationes, ut illi concitentur ad zelum. Intuemur ergo dispensationem, et arcanum Dei, quomodo Israel [3]) abjectus sit in salute nostra, cavere debemus, ne forte et illi nostri causa ejecti sint, et nos majori supplicio digni simus, propter [4]) quos et alii derelicti sunt, et nos nihil dignum adoptione Dei et ejus clementia fecerimus, qui adoptavit nos, et in suos filios reputavit, in Christo Jesu: cui est gloria et imperium in saecula saeculorum. Amen.

HOMILIA VI.

De eo, quod scriptum est: „cum [5]) autem concepisset Elisabeth, abscondebat se:" usque ad eum locum, ubi ait: „Hic erit magnus."

„Quando [6]) concepit Elisabeth, abscondebat se mensibus quinque, dicens: quia sic mihi fecit Dominus in diebus, quibus respexit auferre opprobrium meum in hominibus." Quaero quam ob causam, postquam intellexit se esse praegnantem, publicum declinarit? Ni fallor, hoc est

---

[1]) Deest „non" in edd. Merlini.
[2]) Jesai. I, 8. [3]) Deuter. XXXII. [4]) Rom. XI, 11.
[5]) Luc. I, 24. — 32. [6]) Luc. I, 24. 25.

tiam, quod hi, qui nuptiis copulati sunt, non omne tem-
us coitus liberum inter se habent, sed est tempus, quando
cedunt ab opere nuptiarum. Si enim vir senex fuerit
t mulier anus, pudoris est maximi servire eos libidini,
rvire conjugio, quae [1]) vel curae vi torporis et senectae
ei videntur esse voluntate sublatae. Haec autem, quia [2])
sermonem angeli et dispensationem Dei rursum fue-
t viro copulata, erubescebat quod anus et paene decre-
a ad opus juvenum revertisset. Unde et abscondebat [3])
mensibus quinque: non usque ad nonum mensem, do-
e partus ingrueret, sed usque quo conciperet Maria.
uando enim illa concepit, et venit ad eam, et facta est
utatio in aures ejus, exultavit in gaudio infans in utero
sabeth, et prophetavit Spiritu sancto plena, et locuta
, quae evangelicus sermo describit. „Et [4]) diffamata
nt super omnem montanam verba haec." Quando enim
populo rumor egressus est, habere eam in utero pro-
etam, et aliquid majus esse hominem, qui gestabatur a
ine, tunc non absconditur, sed tota libertate se pro-
, et exultat se habere praecursorem in utero Salvato-

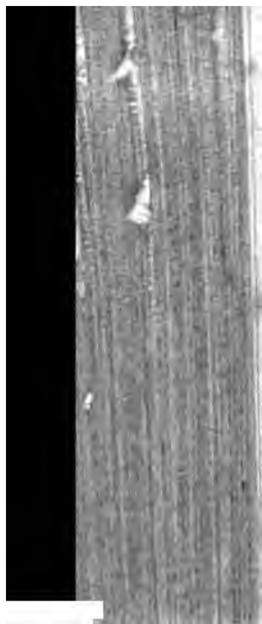
---

[1]) Ed. M. I, itemq. ed. Ruaei: „quae vel curae cor-
ris et senectae esse Dei videntur voluntate sublata," ed.
II: „quae curae vi torporis et senectae esse Dei vi-
atur voluntate sublatae."

[2]) Ed. Ruaei: quae.

[3]) Eaedem schedae: „περιέκρυβεν ἑαυτὴν μῆνας
τε." „Περιέκρυβεν ἑαυτὴν," ἕως καὶ Μαρία συλ-
ῃ. Ὅτε γὰρ Μαρία συνέλαβε, καὶ ἦλθε πρὸς αὐτήν,
ἐγένετο ὁ ἀσπασμὸς αὐτῆς εἰς τὰ ὦτα αὐτῆς, τότε
ἐσκίρτησεν ἐν αὐτῇ τὸ βρέφος ἐν ἀγαλλιάσει, προ-
τεύουσα, εἰ δεῖ οὕτως εἰπεῖν, καὶ ἐπαῤῥησιάσατο, ὅτι
γέννημα ἦν αὐτῆς ὁ τοῦ κυρίου πρόδρομος. Τέως
τοι, εἰ καὶ ὡς σώφρων, ᾐδεῖτο ὅτι ἐπὶ γήρως ἀνδρὶ
ίστη. Ἀλλ' οὖν διὰ τὸ παράδοξον ἔχαιρε, λέγουσα·
αυμαστά μοι ἐποίησεν ὁ Θεός." R.

[4]) Luc. I, 65.

sed eam potissimum, quae jam
fallor, haec causa est. Debuit
non solum sponsum haberet,
jam viro tradita fuerat, licet e
turpitudinem virginis habitus i
deretur utero tumenti. Unde
martyris epistola scriptum rep
pum Antiochiae post Petrum
tione Romae pugnavit ad besti
jus latuit virginitas Mariae:" I
propter nuptias, latuit quia h
enim non habuisset sponsum
quaquam potuisset principi m
tim enim cogitatio diaboli t
ista, quae non concubuit cum
iste conceptus esse divinus, d
esse sublimius. E contrario d
sationem suam, et assumtione
lum: unde et in generatione
postea praecipiebat, ne manife
ab ipso diabolo tentaretur, n

Filium, sed tantummodo respondebat: non oportet, dorem te, nec ut lapides istos panes faciam, aut me lto praecipitem. Et cum ista diceret, tacuit semper se Filium Dei. Quaere et in alia scriptura, et repe- voluntatis Christi fuisse, ut adventum Filii Dei dia- s ignoraret. Apostolus enim, passionem ejus asserens sse contrarias fortitudines, ait: „sapientiam [1]) loqui- inter perfectos, sapientiam autem non saeculi hujus, e principum saeculi hujus, qui destruuntur; [2]) sed mur Dei sapientiam in mysterio absconditam, quam s principum hujus saeculi cognovit. Si enim cogno- t, nunquam Dominum gloriae crucifixissent." Abs- itum igitur fuit a principibus saeculi mysterium Sal- is. Quod autem e contrario objici potest, solven- mihi videtur, antequam ab alio proponatur, qua ra- , quod principes hujus saeculi latuit, daemonem non , eum praesertim, qui in evangelio loquebatur: „ve- [3]) ante tempus torquere nos? scimus te, quia [4]) sis s Dei." Sed considera, quia minor in malitia no- Salvatorem: qui vero major est in scelere, et versi- , et nequam, ex eo ipso, quod in malo major est, ditur nosse Filium Dei. Nos quoque ipsi, si minus erimus mali, facilius possumus ad virtutem proce- Si vero magis in nobis fuerit mali, ingenti labore ndum est, ut majori malitia liberemur. Haec de eo, l sponsum habuerit Maria. Quia vero angelus novo [5]) one Mariam salutavit, quem in omni Scriptura in-

---

[1]) I Cor. II, 6—8. [2]) Ed. Ruaei: destruitur.

[3]) Matth. VIII, 29.

[4]) Ed. M. I., itemq. ed. Ruaei: „qui sis" etc.

[5]) Schedae Grabii et Combefisii: ξένος ὁ ἀσπασμὸς παρθένῳ, οὐδαμοῦ τῆς γραφῆς εὑρισκόμενος, ταύτῃ μόνῃ τηρούμενος· „χαῖρε, κεχαριτωμένη· ὁ κύριος ὰ σοῦ." R.

meas, Maria: invenisti enim gra
Ecce concipies in utero, et paries
men ejus Jesum. Is erit magnus,
cabitur." Dicitur et de Joanne: „e
ipsum Gabriel angelus contestatur;
sus vere magnus, vere sublimis, i
fuerat, minor effectus est. „Ille"
„lucerna ardens et lucens, et vos
ultare in lumine ejus." Magnitud
tunc apparuit, quando natus est,
oppressa ab adversariis videbatur, e
dinem Domini: in omnem terram
ejus, et in fines orbis terrarum
noster Jesus, quia[6]) virtus est D
est orbem, et impraesentiarum no
quod in Apostolo legitur: „congre
meo cum virtute Domini nostri
Domini Salvatoris et cum his est,
Britannia dividuntur, et cum his, q

rsis, qui sub sole in nomine ejus crediderunt. magnitudinem Salvatoris, quomodo in toto ıa sit, et certe necdum ejus veram magnitudiıni. Adscende in coelos, et vide eum, quomodo epleverit: apparuit siquidem angelis. Descende in abyssos, et videbis eum etiam illuc descendisse. n „descendit,[1]) ipse est et qui adscendit, ut imıia;" „ut[2]) in nomine Jesu omne genu flectatur terrestrium, et infernorum." Considera virtutem uod impleverit mundum, id est, coelestia, terrefernalia, quomodo et coelum ipsum penetraverit, rna adscenderit. Legimus enim, quod pertran:los Filius Dei. Si haec videris, pariter intueberis orie dictum: „magnus[4]) erit," sed verbum opere ı. Magnus est Dominus noster Jesus, et praebsens, tribuitque consortium fortitudinis suae i nostro, atque conventui: quod ut et[5]) sinmur accipere, deprecemur Dominum Deum: ria et imperium in saecula saeculorum. Amen.

HOMILIA VII.

ıod scriptum est: „exsurgens[6]) autem Maria ıtione venit in montana," usque ad eum loubi ait: „erit consummatio eorum, quae dicta sunt."

ad deteriores veniunt, ut iis ex adventu suo buant emolumenti. Sic et Salvator venit ad ıt sanctificaret baptisma illius: et Maria statim angelum nuntiantem, quod conceperit Salvato-

---

ıes. IV, 10. [2]) Philipp. II, 10. [3]) Hebr. IV, 14.
:. I, 32. [5]) Deest „et" in ed. M. II.
:. I, 39. — 45.

tebat quoque Mariam cum
alloquium Dei ad montana
ribus commorari. Unde et
Maria in diebus illis, venit ac
cum esset sollicita, non pigr
Spiritu sancto plena ad su
Dei protegi, a qua fuerat o
civitatem Judae, et in domu
sabeth. Et [4]) factum est, cu
riae Elisabeth, exultavit inf
est Spiritu sancto." Non es
tunc repleta est Spiritu sanc
Neque enim mater primum S
cum Joannes adhuc clausus
recepisset, [6]) tunc et illa pos
est Spiritu sancto. Poteris
etiam de Salvatore cognove
sicut in aliquantis exemplari
Non enim ignoramus, quod

repleta est Maria, quando coepit in utero habere
itorem. Statim enim ut Spiritum sanctum accepit,
inici corporis conditorem, et Filius Dei esse coepit
ero, etiam ipsa completa est Spiritu sancto. „Exul-
[1]) ergo „infans in utero Elisabeth, et repleta est Spi-
sancto, et clamavit voce magna, et dixit: benedicta
ter mulieres." Debemus in hoc loco, ne simplices
se decipiantur, ea, quae solent opponere haeretici,
itare. In tantam quippe, nescio quis, prorupit insa-
,[2]) ut assereret negatam fuisse Mariam a Salvatore,
uod post nativitatem illius juncta fuerit Joseph; et
itus est: quae quali mente dixerit, ipse noverit, qui
itus est. Si quando igitur haeretici vobis tale quid
erint, respondete iis, et dicite: certe Spiritu sancto
a Elisabeth ait: „benedicta[3]) tu inter mulieres." Si
to Spiritu benedicta canitur Maria, quomodo eam
ator negavit? Porro quod asserunt, eam nupsisse post
am, unde approbent non habent. Hi enim filii, qui
ph dicebantur, non erant orti de Maria, neque est
scriptura, quae[4]) ista commemoret. „Benedicta[5])
ter mulieres, et benedictus fructus ventris tui! Et
e mihi hoc, ut veniat mater Domini mei ad me?"
d ait: „unde mihi hoc?" non ignorans dicit, et maxime
itu sancto plena, quasi nesciat, quod juxta Dei volun-
n mater Domini venerit ad eam; sed isto sensu lo-
ur: quid boni feci? quae opera mea tanta sunt, ut
er Domini ad me veniat? per quam justitiam, ex qui-
bonis, de qua fidelitate mentis hoc merui, ut mater
nini mei veniat ad me? „Ecce[6]) enim ut facta est
tatio tua in aures meas, exultavit in exultatione infans
itero meo." Sancta erat anima beati Joannis, et ad-

[1]) Luc. I, 41. 42. [2]) Edd. Merlini: infamiam.
[3]) Luc. I, 42. [4]) Ed. M. II: quae et ista etc.
[5]) Luc. I, 42. 43. [6]) Luc. I, 44.

enim fuisset coelestis, et De
habuisset divini aliquid, et h
grediens,[1]) nunquam totum
trasset. Si tantummodo fuis
Dei Filius, quomodo poterat
nunc, non solum corporum,
multiplices curarentur? Quis
qui nunc propter misericordi
tiam, et sitimus Deum? Quis
stitiae, qui nunc propter Chr
quimurque justitiam? Quis r
vagus, qui nunc propter adve
mus, atque turbamur, sed sur
qui ait: „Ego[2]) sum via?" I
gantes videre, quoniam omni
divina admiratione digna refe
lius, et nutrimenta, et virtus, e
solum illo tempore, sed etian
Quis vos, o Catechumeni, in

si inviti, et retractantes veniatis ad fidem, maxime in
dio religionis cum veluti trepidi, et paventes, salutis
m cum timore suscipitis. Obsecro vos, o Catechu-
i, nolite retractare: nemo vestrum formidet, et pa-
sed sequimini praeuntem Jesum. Ille vos trahit ad
em, congregat in ecclesiam, nunc quidem super ter-
si autem dignos fructus feceritis, in ecclesiam primi-
um, qui scripti sunt in coelestibus. Beata quae cre-
, et [1]) beatus qui credidit, quia erit perfectio his, quae
sunt ei a Domino. Super quibus et beata Maria
ificat Dominum Jesum. Magnificat autem anima
inum, spiritus Deum. Quae quam habeant interpre-
nem, si concesserit Dominus, ut rursus in ecclesiam
regemur, ut festivi veniatis ad domum Dei, et divi-
lectioni praebeatis aures, quaeremus, ventilabimus,
remus, in Christo Jesu: cui est gloria, et imperium
secula saeculorum. Amen.

HOMILIA VIII.

eo, quod scriptum est: „magnificat [2]) anima mea Do-
inum,“ usque ad illum locum, ubi ait: „timentibus
efficit virtutem.“

te Joannem prophetat Elisabeth, ante ortum Domini
atoris prophetat Maria. Et quo [3]) modo peccatum

---

[1]) Desunt verba: *et beatus qui credidit*, in ed. R.
[2]) Luc. I, 46. — 50. 51.
[3]) Eaedem schedae: *ὥσπερ ἤρξατο ἡ ἁμαρτία ἀπὸ γυναικὸς, καὶ μετὰ τοῦτο ἔφθασεν εἰς τὸν ἄνδρα· καὶ τὰ ἀγαθὰ ἀπὸ τῶν γυναικῶν ἤρξατο, ἵνα προ- τῶσιν αἱ γυναῖκες, τὴν ἀσθένειαν καὶ τὰ γυναικεῖα θέμεναι, ζηλῶσαι τοὺς βίους τῶν μακαρίων τούτων. μεν δὲ λοιπὸν παρθενικὴν προφητείαν· „μεγαλύνει*

funguntur. Anima Dominum
non quod alia laus Domini,
Deus est, idem et Dominus e
et Deus sit. Quaeritur quo
Si enim Dominus nec augm
cipere potest, et quod est, e
loquitur: „magnificat[2]) anim
siderem Dominum Salvatore
Dei, et videam animam mea
ditoris, ut imago esset imag
mea specialiter imago est Dei
ginis prioris effecta est: — tu
plum eorum, qui solent imag
causa, vultu regis accepto a
exprimendam artis industria
que nostrum ad imaginem Cl
aut majorem ei, aut minorem
letam, vel sordidam, aut clar

ἡ ψυχή μου τὸν κύριον.“

:m, ad effigiem imaginis principalis. Quando igitur
lem fecero imaginem imaginis, id est, animam meam,
agnificavero eam opere, cogitatione, sermone, tunc
› Dei grandis efficitur, et ipse Dominus, cujus imago
in nostra anima magnificatur. Et quomodo crescit
inus in nostra imagine, sic si peccatores fuerimus,
itur, atque decrescit. Sed nos pro imagine Salvato-
ias nobis imagines induimus, pro imagine Verbi, sa-
iae, justitiae, caeterarumque virtutum, diaboli formam
uimus, ut dicatur de nobis: „serpentes,[1]) generatio
ırum.“ Sed[2]) et leonis personam induimus, et dra-
, et vulpium, quando venenati, crudeles, callidi su-
nec non et hirci, vel porci, quando ad libidinem
tiores. Memini quondam Deuteronomium disseren-
n eo loco, ubi scriptum est: „ne[3]) faciatis omnem
.udinem omnis animalis,“ dixisse me, quoniam spi-
s est in alios facere imaginem masculi, in alios fe-
:: illum similitudinem habere volucrum, illum repti-
atque serpentium, et alium facere similitudinem Dei.
quomodo intelligantur, sciet qui illa legerit. Ani-
itaque Mariae primum magnificat Dominum, et
ı exultat in Deo: — nisi enim antea crederemus,
re non possemus: „quia[5]) respexit, inquit, in hu-
tem ancillae suae.“ In quam humilitatem Mariae
ait Dominus? Quid habebat mater Salvatoris humile
dejectum, quae Dei Filium gestabat in utero?
. ergo dicit: „respexit in humilitatem ancillae suae,“

) Matth. XXIII, 33.
) Deest „Sed“ in ed. Ruaei. [3]) Deut. IV, 17.
) Eaedem schedae: *Τῆς οὖν Μαρίας ἡ ψυχὴ ἐμε-*
νε τὸν κύριον· τὸ δὲ πνεῦμα αὐτῆς ἠγαλλιάσατο
ῷ Θεῷ τῷ σωτῆρι. Πρῶτον ἐμεγάλυνεν ἡ ψυχὴ
, εἶτα ἠγαλλιάσατο τὸ πνεῦμα αὐτῆς. R.
) Luc. I, 48.

et invenietis requiem animabus v
men hujus audire virtutis, quon
appelletur,[2]) ausculta eandem
respiciat Deus, quae ab illis ἀπ
tur. Sed et nos quodam eam pe
cum aliquis non est inflatus,
enim inflatur, cadit secundum
diaboli: — siquidem et ille ab
superbia —: „ut[3]) non, inquit,
dat diaboli.“ „Respexit[4]) super
Humilem me, inquit, et mansuet
nisque virtutem respexit Deus.
beatam me dicunt omnes gene
intelligam „omnes generationes,“
interpretor. Si autem altius aliq
madvertam quanti profectus sit d
magna qui est potens:“ quonian
liat, exaltabitur.“ Respexit aut
beatae Mariae, propterea fecit

et sanctum nomen ejus. Et misericordia ejus in ge- ationes generationum." Misericordia Dei non in unam erationem, nec in duas, neque in tres, sed nec in ique, verum in sempiternum extenditur „in generatio- generationum, timentibus potentiam ejus." „Fecit[1]) atem in brachio suo." Licet infirmus ad Dominum esseris, si timueris eum, audire poteris repromissionem, m tibi ob timorem suum Dominus pollicetur. Quae ista repromissio? Timentibus, inquit, se fecit virtutem. us sive imperium, potestas est regia. Etenim κράτος, d nos imperium possumus appellare, ab eo dicitur, d imperet, sive sub se universa contineat. Si ergo eris Dominum, dat tibi fortitudinem, sive imperium, regnum, ut factus sub rege regum, possideas regnum orum in Christo Jesu: cui est gloria et imperium in ula saeculorum. Amen.

HOMILIA IX.

so, quod scriptum est: „manebat[2]) cum ea mensibus bus," usque ad eum locum, ubi ait: „et loquebatur benedicens Dominum."

m eorum, quae dicta sunt, quam illorum, quae facta runtur, debet ratio esse sancto Spiritu digna, et Christi , ad quam credentes vocamur. Unde et nunc causa erenda est, quare Maria post conceptum venerit ad abeth, et manserit cum ea mensibus tribus: aut quid sae fuerit, ut Lucas, qui evangelii scribebat historiam, m hoc scriberet, quod manserit cum ea mensibus tribus, postea regressa sit in domum suam. Utique debet ali- esse ratio: quam, si Dominus aperuerit cor nostrum, sens sermo monstrabit. Si enim eo, quod tantum ve-

[1]) Luc. I, 51. [2]) Luc. I, 56. — 64.

nit Maria ad Elisabeth, et salutavit eam, exultavit infans in[1]) utero, et Spiritu sancto plena Elisabeth prophetavit ea, quae in evangelio scripta sunt, et in una hora tantos profectus habuit, nostrae conjecturae relinquitur, quid in tribus mensibus Joannes profecerit,[2]) assistente Maria Elisabeth. Valde quippe indignum est, in puncto horae atque momento exultare infantem, et quodammodo gaudio lascivisse, repletamque esse Spiritu sancto Elisabeth: per tres vero menses, nec Joannem, nec Elisabeth, ex vicinia matris Domini et ipsius Salvatoris praesentia profecisse. Exercebatur ergo, et quodammodo in athletis a[3]) sancta matre per tres menses urgebatur Joannes, et praeparabatur in matris utero, ut mirabiliter nasceretur, mirabilius nutriretur. Quod enim extra consuetudinem nutritus est innuitur,[4]) quia non refertur scriptura quomodo matris fuerit lactatus uberibus, quomodo in sinu gerulae constitutus, sed statim sequitur: „[5]) erat in desertis usque ad diem ostensionis suae ad Israel.“ Deinde legimus: „Elisabeth[6]) autem completum est tempus, ut pareret, et peperit filium.“ Multi putant superflue dici: „Elisabeth autem completum est tempus, ut pareret, et peperit filium.“ Quae enim mulier potest parere, nisi tempus pariendi ante compleverit? Sed[7]) qui

---

[1]) Edd. M. et R. h. loco: in gaudio. — Cfr. Luc. I, 41. 42. coll. tamen vers. 44.

[2]) Ed. Ruaci: profecit.

[3]) Deest „a“ in ed. M. I., itemq. in ed. R.

[4]) Desiderantur verba: „innuitur, quia,“ in ed. M. I., itemque in ed. Ruaci.

[5]) Luc. I, 80. [6]) Luc. I, 57.

[7]) Eaedem schedae: *παρατηρήσασθαι δεῖ ἐν ὅλῃ τῇ παλαιᾷ καὶ τῇ καινῇ γραφῇ, εἴ που ἔστιν εὑρεῖν ἐπὶ ἁμαρτωλοῦ γενέσεως εἰρημένον τό· „ἐπλήσθη ὁ χρόνος τοῦ τεκεῖν.“ Οὐκ ἂν γάρ τις εὕροι, ὡς οἶμαι, ἀλλ' ὅσον* ὠνόμασται, ὅτι δίκαιος *ἦν ὁ γεννώμενος. Οὕτω καὶ*

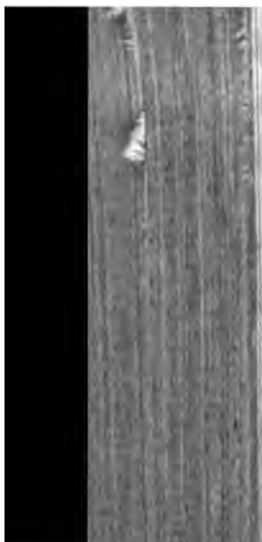
ipturas diligentissime contemplatur, et audit populum
ıentem, attendat lectioni, observans tam in veteri,
m in novo testamento, sicubi scriptum in ortu pecca-
s inveniat: „completum est tempus, ut pareret.“ Nun-
m omnino reperiet. Sed ubicunque justus nascitur,
complentur dies, illic in mundum completur adventus
[1]) Ortus justi plenitudinem habet, peccatoris nativi-
ut ita dicamus, vacuitatem atque inanitatem. Haec de
quod scriptum est: „completum [2]) est tempus, ut pa-
t.“ Congratulabantur matri ejus vicini, et cognati, et
bant in honorem patris puero nomen ponere, ut vo-
tur Zacharias. Porro Elisabeth, Sancto spiritu sug-
nte aiebat: „Joannes [3]) est nomen ejus.“ Deinde cum
causas justas quaererent, cur Joannes potissimum vo-
tur, cum in genere ipsius nullus haberet hoc nomen,
rogant patrem, qui non valens respondere, manu et
is est locutus. Scripsit enim in pugillari: „Joannes [4])
nomen ejus.“ Statimque ut stilus impressus est cerae,
na, quae prius fuerat vincta, laxata est. Recepit elo-
m, non humanum, quoniam ligata fuit lingua ejus.
nana tamen non fuit; vinxerat enim eam incredulitas.
im ut soluta est, humana esse desivit, [5]) et loqueba-
benedicens Deum, et prophetavit ea, quae scripta sunt
vangelio, de quibus praebente Domino Jesu Christo,
ı tempus fuerit, disseremus: cui est gloria et imperium
aecula saeculorum. Amen.

εἴρηται, ὅτι τῇ Ἐλισάβετ ὁ τοῦ τεκεῖν χρόνος ἐπλή-
, ἐπειδὴ ἅγιον ἔτικτε. R.

1) Ed. M. II: ejus. 2) Luc. I, 57.

3) Luc. I, 60. 4) Luc. I, 63.

5) Ed. M. I., itemq. ed. Ruaei: desiniit.

quasi de praesentia, et qui ve
Salvatoris, ac deinde de Joan
ritu sancto prophetavit dicens:
Israel, quia visitavit et fecit
Visitante enim et Deo volente
mansit Maria cum Elisabeth,
gelus, mensibus tribus, ut pe
tutem, non solum Joannem,
etiam Zachariam, ut nunc
praesens Salvator instrueret.
tres menses sancti Spiritus aug
sciret erudiebatur, et de C
„qui [4]) dedit redemtionem po
salutis nobis in domo David,"
natus est Christus. Et vere
domo David, prophetia ista
facta est in cornu." In quo
illo, in quo nunc scribitur:
nobis, in domo David pueri

de spiritualibus. Venit enim Dominus Jesus, fortis [1]) proelio, destruere omnes inimicos nostros, ut nos de idiis eorum liberaret, de „manu [2]) inimicorum nostrom, et de manu eorum, qui nos oderunt: facere misemrdiam cum patribus nostris.“ Ego [3]) puto, quod in ventu Domini Salvatoris, et Abraham, et Isaac, et Jan, fruiti sint misericordia Dei. Neque enim credibile , ut qui prius viderunt diem illius, et laetati sunt, ma in adventu ipsius, et nativitate, de virgine nihil itatis acceperint. Et quid de patriarchis loquor? Ad ora Scripturarum auctoritatem sequens audacter addam, quoniam praesentia Domini Jesu, et dispensatio as, non solum terrena, sed etiam coelestia juverit. de et Apostolus ait: „pacem [4]) faciens per sanguinem ucis suae, sive super terram, sive in coelis.“ Si autem coelis et in terra praesentia Domini profuit, cur pas dicere, quod adventus illius etiam majoribus prorit, [5]) ut impleatur hoc, [6]) quod dicitur: „facere [7]) sericordiam cum patribus nostris, et recordari testanti sancti sui, juramenti, quod juravit ad Abraham trem nostrum, ut daret nobis, absque timore de manu micorum liberari?“ Credo, [8]) de hostium manu aliqui

---

[1]) Ed. Ruaei: foris. [2]) Luc. I, 71. 72.

[3]) Eaedem schedae: ὡς γὰρ οἶμαι, πατέρες ἡμῶν, βραὰμ, καὶ Ἰσαὰκ, καὶ Ἰακὼβ, καὶ ὅλος ὁ χορὸς τῶν ·ίων προφητῶν καὶ δικαίων ἀπήλαυσαν τῆς παρουσίας ῦ Χριστοῦ. Εἰ γὰρ εἰρηνοποίησε διὰ τοῦ αἵματος ῦ σταυροῦ αὐτοῦ τά τε ἐν τῇ γῇ, καὶ τὰ ἐν τοῖς οὐνοῖς, κατὰ τὸν θεῖον ἀπόστολον· τί ὀκνεῖς παραδέξαθαι, ὅτι καὶ πρὸς τοὺς πατέρας ἐπισκοπὴ γέγονε, καὶ ῦτο ἡ εἰς τὸν ᾅδην αὐτοῦ ἄφιξις ἐπραγματεύσατο; R.

[4]) Coloss. I, 20. [5]) Ed. Ruaei: profuit.

[6]) Deest „hoc“ in ed. Ruaei. [7]) Luc. I, 72—74.

[8]) Eaedem schedae, et Macarius Chrysocephalus ms. at. I. in ortum sancti Joannis: ἐπειδὴ πολλάκις ῥύον-

liberantur, sed non „absque timore." Cum enim metu et[1]) discrimen ante praecesserint,[2]) et ita de inimicorum manu quis fuerit erutus, liberatur quidem, sed non „sine timore." Porro adventus Domini Jesu de manu inimicorum „absque timore" nos eruit. Non enim sensimus inimicos nostros, nec eos vidimus repugnantes, sed nescimus, quomodo repente de faucibus eorum et insidiis erepti sumus, in puncto atque momento, et transtulit nos in haereditatem partemque justorum: et liberati sumus „de[3]) manu inimicorum sine metu, ut serviamus Deo, in sanctitate et justitia coram eo, omnibus diebus nostris." „Et[4]) tu, puer, propheta Altissimi vocaberis." Apud memetipsum quaerens rationem, quare non quasi de Joanne, sed ad Joannem ipsum dicens: „et tu, puer, propheta Altissimi vocaberis," et reliqua: — superfluum[5]) enim

---

ταί τινες ἐκ χειρὸς ἐχθρῶν, μετὰ φόβου δὲ, διὰ τοῦτό φησι· „τοῦ δοῦναι ἡμῖν ἀφόβως," καὶ τὰ ἑξῆς. Ἡ γὰρ ἡ Χριστοῦ ἐπιδημία πεποίηκεν ἡμᾶς ἀφόβως ἐκ χειρὸς ἐχθρῶν ἡμῶν ῥυσθῆναι· οὐ γὰρ ᾐσθάνθημεν τῆς ἐπιβουλῆς τῶν ἐχθρῶν, ἀλλ' αἰφνίδιον ἥρπασεν ἡμᾶς μεταστήσας ἀπ' ἐκείνων ἐπὶ τὸν κλῆρον καὶ τὴν μερίδα αὐτοῦ. Διὸ καὶ ἡμεῖς ὀφείλομεν λατρεύειν αὐτῷ ἐν ὁσιότητι καὶ δικαιοσύνῃ· ὅπερ οὐ γίνεται διά τινα καιρὸν, ἀλλὰ πάσας ἡμέρας τῆς ζωῆς ἡμῶν. R.

[1]) Deest „et" in ed. Ruaei.

[2]) Ed. Ruaei: praecesserit.

[3]) Luc. I, 74. 75. [4]) Luc. I, 76.

[5]) Eaedem schedae Grabii, et Macarius Chrysocephalus ms. orat. 1. in ortum sancti Joannis, haec Origenis laudant: ἀλλ' ἴσως περιττόν ἐστι τῷ μὴ νοοῦντι παιδὶ λέγειν τὸν Ζαχαρίαν· „καὶ σὺ, ὦ παιδίον." Τί δήποτε ὡς πρὸς ἀκούοντα ταῦτά φησι; Χρὴ οὖν ὑπολαβεῖν, ὅτι μήποτε ἄρα ὥσπερ παράδοξον ἔσχε τὴν γέννησιν ὁ Ἰωάννης, — ὅτε ἀρχαγγέλου κηρύξαντος αὐτοῦ τὴν γέννησιν, καὶ ὅτε τῆς Μαρίας μετὰ τὸ συνειληφέναι τὸν κύριον συμπαρούσης τῇ Ἐλισάβετ, καὶ αὐτῷ ἤδη γεν-

ad non audientem loqui, et ad parvulum atque la- em[1]) apostropham facere —: hanc puto posse me ire: quod quomodo mirabiliter Joannes natus est, gelo praedicante venit in mundum, et tribus mensi- Maria juxta Elisabeth commorante fusus est in ter- sic etiam cuncta, quae super eo scripta sunt, mira- r facta referuntur. Quod si dubitas, statim de utero s effusum posse verba patris audire, et scire, quid oc, quod ad se[2]) dicitur: „et[3]) tu, puer, propheta imi vocaberis," considera, multo fuisse mirabilius praecessit: „ecce[4]) ut facta est vox salutationis tuae res meas, exultavit infans in gaudio in utero meo." im adhuc in ventre matris conclusus audit Jesum, diens exilivit, atque laetatus est: quare non credas, jam genitum prophetiam patris audire, et intelligere sse, dicentem ad se: „et[5]) tu, puer, propheta Excelsi eris; antecedes enim coram Domino, parare vias " Ideo reor Zachariam festinasse, ut loqueretur ad llum, quia sciebat eum post paululum in eremo mo- um, nec se ejus posse praesentiam habere. „Puer[6]) erat in desertis usque ad diem ostensionis suae ad l." Et Moses in desertis moratus est, sed post et

---

'νῳ —, οὕτω καὶ γεννηθεὶς παράδοξον ἤδη καὶ τὴν :κολούθησιν ἔχει τῆς αἰσθήσεως. Καὶ ἐσκίρτησεν γαλλιάσει ἐν τῇ κοιλίᾳ, ὡς ἐγένετο ἡ φωνὴ τοῦ :σμοῦ· „προπορεύσῃ γὰρ πρὸ προσώπου κυρίου, ιάσαι ὁδοὺς αὐτοῦ." Διὰ τοῦτο τάχιον αὐτῷ ὁ πα- προεφήτευσεν· ἐπειδήπερ ᾔδει ὡς προφήτης, ὅτι ὀλίγον οὐ μέλλει ἔχειν αὐτὸν παρ' ἑαυτῷ τρεφό- ν, ἀλλ' ἐν ταῖς ἐρήμοις διαιτώμενον. Τὸ γὰρ παι- „ἐν ταῖς ἐρήμοις ἦν, ἕως ἡμέρας ἀναδείξεως αὐ- τρὸς τὸν Ἰσραήλ." R.

1) Ed. Ruaei: lactantem. 2) Ed. M. II: eum.
3) Luc. I, 76. 4) Luc. I, 44.
5) Luc. I, 76. 6) Luc. I, 80.

expletis jam aetatis suae annis, fugit ex Aegypto, et per alios annos pecora custodivit: Joannes vero statim ut natus est, transiit ad deserta, et qui major fuit inter natos mulierum, majori nutrimento dignus apparuit. De quo Propheta loquitur: „ecce[1]) mitto angelum meum ante faciem tuam." Recte angelus dicitur, qui missus fuerat coram Domino, et prophetantem patrem statim ut natus est audire potuit, et intelligere. Quamobrem nos, qui tantis mirabilibus credimus, credamus pariter resurrectioni, credamus et repromissionibus, quae venturae sunt, regnoque coelorum, quod nobis quotidie Spiritus sanctus[2]) pollicetur. Quae omnia ut scripta sunt mirabiliter, plus quam sentire possumus, accipiamus in Christo Jesu: cui est gloria et imperium in saecula saeculorum. Amen.

HOMILIA XI.

De eo, quod scriptum est: „puer[3]) autem crescebat, et confortabatur spiritu," usque ad eum locum, ubi ait: „haec[4]) est descriptio prima, quae facta est sub praeside Syriae Cyrino."

Bifarie in Scripturis sanctis crescere quid dicitur, unum corporaliter, ubi voluntas humana nihil prodest, alterum spiritualiter, ubi causa crescendi in studio consistit humano. De hoc ergo, quod secundum posuimus, id est, spirituali, nunc Evangelista narrat: „puer[5]) autem crescebat, et confortabatur spiritu." Quod dicit, tale est: crescebat spiritu, nec in eadem permanebat mensura, qua coeperat, sed semper crescebat in eo spiritus, et per sin-

---

[1]) Malach. III, 1.
[2]) Desideratur „sanctus" in ed. Ruaei.
[3]) Luc. I, 80. [4]) Luc. II, 2. [5]) Luc. I, 80.

ıs horas atque momenta spiritu succrescente, anima que sua incrementa capiebat. Et [1]) non solum anima, etiam sensus et mens augmenta spiritus sequebantur. d quod praecepit Deus: „crescite [2]) et multiplicamini," simpliciter et juxta literam accipiunt, quomodo exıere potuerint nescio. Esto enim „multiplicamini" reıtur ad numerum, ut [3]) dum plures fiunt, quam prius rant, multiplicatio habeat [4]) locum: hoc vero quod ıitur: „crescite," non est in nostra potestate. Quis m hominum non velit ad staturam suam adjicere, ut gior fiat? Si ergo propterea quid praecipitur, ut fiat: stultum est quippe praecipere, quod is, cui praecipias, ıre non possit —: et praecipitur nobis ut crescamus, ue id praecipitur, quod facere non [5]) possumus. Vis e, quomodo intelligitur: „crescite?" [6]) Ausculta quid ıc fecerit, de quo dicitur: „Isaac [7]) proficiebat, et mafiebat, donec factus est magnus, vel vehementer nimis." nper enim voluntas illius ad meliora se tendens, haıat profectus suos, et mens divinius aliquid contembatur, et exercebat se memoria, ut plura in thesauro conderet, ut firmius retineret. Atque in hunc mon evenit, ut qui omnes virtutes suas in animae agro oluerit, impleret mandatum praecipiens: „crescite." [8]) amobrem et Joannes adhuc parvulus crescebat, et mulicabatur. Difficillimum autem est parvulum spiritu scere, et inter mortales perrarum. [9]) „Puer [10]) autem scebat, et confortabatur spiritu." Aliud est: „crescet," aliud: „confortabatur." Infirma est humana natura, ut fieri possit fortior, divino auxilio indiget. Legimus:

---

[1]) Deest „Et" in ed. Ruaei. [2]) Genes. I, 22.
[3]) Ed. Ruaei: et dum etc. [4]) Ed. Ruaei: habet.
[5]) Ed. Ruaei: nos. [6]) Genes. I, 22.
[7]) Genes. XXVI, 13. [8]) Genes. I, 22.
[9]) Ed. Ruaei pessime: petrarum. [10]) Luc. I, 80.

„caro[1]) infirma." Quo igitur auxilio confirmanda est? Utique spiritu. Sanctus enim „Spiritus promtus, caro autem infirma." Qui vult fortior fieri, non debet nisi in spiritu confortari. Multi confortantur carne, corpore roborantur; athleta autem Dei spiritu roborandus est, et cum sic fuerit confortatus, sapientiam carnis elidet, et spiritualis effectus subdet corpus animi imperio. Ne putemus ergo simplicem de Joanne historiam esse conscriptam, et quae nihil ad nos pertineat, in eo quod dicitur: „crescebat[2]) et confortabatur spiritu:" sed ad imitationem nostram, ut multiplicati spiritualiter juxta eum, quem diximus, sensum, incrementa capiamus. „Et[3]) erat in desertis usque ad diem ostensionis suae ad Israel." Dixi nuper, quod et conceptus Joannes stupendum quid habuerit, quando exultavit infans in utero, et suum modum genitus Dominum recognovit: et nativitas non impar miraculum, quando ad eum, velut audientem, Zachariae prophetantis sermo convertitur, dicens: „et[4]) tu, puer, propheta Altissimi vocaberis." Digne igitur, qui sic conceptus fuerat et natus, non exspectavit, ut a patre nutriretur usque ad diem ostensionis suae ad Israel, sed recessit, fugiens tumultum urbium, populi frequentiam, viciniam civitatum, et abiit in deserta, ubi purior aër erat, et coelum apertius, et familiarior Deus: ut quia needum sacramentum baptismi, nec praedicationis tempus advenerat, vacaret orationibus, et cum angelis conversaretur, appellaretque Dominum, et illum audiret respondentem atque dicentem: „ecce adsum." Sicut enim Moses loquebatur, et Deus respondebat ei, sic puto quod Joannes locutus fuerit in deserto, et Dominus responderit ei. Hoc arbitror certa de Scripturis ratione commotus. Si enim major in natis mulierum Joanne Baptista fuit nemo, Mosi autem respondit Deus, consequenter re-

---

1) Matth. XXVI, 41. 2) Luc. I, 80.
3) Luc. I, 80. 4) Luc. I, 76.

ıdit et Joanni, qui major Mose fuit, qui est nutritus
remo, cujus nativitatem idem archangelus, qui et Do-
i, nunciavit, cujus pater, qui eum nasci non credebat,
ıutuit. Erat igitur in deserto Joannes, et nutriebatur
o et extra humanam naturam modo, id ipsum Mat-
:o memorante: „cibus [1]) autem ejus erant locustae, et
silvestre.“ Quia enim minister fuit primi Salvatoris
ntus, et tantummodo de dispensatione carnis Domi-
ıe loquebatur, ac prophetia illius eum, qui natus fue-
ex virgine, praecinebat, non habuit domesticum mel,
ıumana diligentia percolatum, sed silvestre mel, et vo-
e non grande, non in sublime se elevans, verum vo-
e parvum, et vix a terra consurgens, et saliens potius,
n volans. Quid plura? Manifestissime dicitur, quod
ıstae fuerint cibus ejus, parvulum animal et mundum.
siderate ergo, fratres carissimi, quod qui nove natus
at, nove nutritus est. Post quae Scriptura subjicit:
tum [2]) est autem in diebus illis, exivit edictum a Cae-
Augusto, ut describeretur omnis orbis. Haec fuit
riptio prima, a praeside Syriae Cyrino.“ Dicat ali-
ı: o evangelica narratio, quoniam prima descriptio
ersi orbis sub Caesare Augusto fuerit, et inter omnes
n Joseph cum Maria, desponsata sibi atque prae-
nte, nomen retulerit in censum, ac priusquam descri-
ı compleretur, ortus fuerit Jesus, diligentius intuenti
mentum quoddam videtur significare, quod in totius
ı professione describi oportuerit et Christum, ut cum
ibus scriptus sanctificaret omnes, et cum orbe relatus
nsum, communionem sui praeberet orbi, ut post
descriptionem describeret quoque ex orbe secum in
viventium, ut quicunque credidissent in eo, postea
sanctis illius scriberentur in coelis: cui est gloria et
rium in saecula saeculorum. Amen.

---

[1]) Matth. III, 4. [2]) Luc. II, 1. 2.

HOMILIA XII.

De eo, quod scriptum est: angelum [1]) venisse de coelo, et ortum Domini nunciasse pastoribus.

Natus est Dominus meus Jesus, et angelus descendit de coelo, annuncians nativitatem ejus. Videamus itaque, quem quaesierit, ut ejus [2]) nunciaret adventum. Non venit Hierosolymam, non quaesivit scribas, et Pharisaeos, non synagogam ingressus est Judaeorum, sed pastores reperit super greges suos vigilias excubantes, iisque loquitur: „natus [3]) est hodie Salvator, qui est Christus Dominus." Putasne nihil aliud divinius [4]) Scripturarum sermo significat, sed tantum hoc, quod ad pastores venerit angelus, et iis locutus sit? Audite pastores ecclesiarum, pastores Dei, quod semper angelus ejus descendat e coelo, et annunciet vobis, quoniam „natus [5]) est vobis hodie Salvator, qui est Christus Dominus." Etenim pastores ecclesiarum, nisi ille Pastor venerit, per se bene greges servare non poterunt: infirma est eorum custodia, nisi Christus cum iis paverit, atque servaverit. Dudum in Apostolo lectum est: „Dei [6]) cooperatores sumus." Pastor bonus, qui imitatur Pastorem bonum, cooperator est Dei et Christi. Et propterea pastor bonus est, qui habet secum Pastorem optimum compascentem sibi. Posuit [7]) enim Deus in ecclesia apostolos, prophetas, evangelistas, pastores, doctores, omnia in perfectione sanctorum. Et haec quidem sunt dicta simplicius. Caeterum si ad sacratiorem oportet adscendere intelligentiam, dicam quosdam fuisse pastores angelos, qui res humanas regerent; et cum horum unusquisque suam custodiam conservaret,

---

[1]) Luc. II, 9. sqq. [2]) Ed. Ruaei: eis.
[3]) Luc. II, 11. [4]) Ed. Ruaei: divinus.
[5]) Luc. II, 11. [6]) I Cor. III, 9.
[7]) Ephes. IV, 11. 12.

diebus ac noctibus vigilans jam laborem ferre non
sset, et hoc ageret industrie, ut gentes, quae sibi cre-
ae fuerant, gubernaret, venisse angelum nato Domino,
annunciasse pastoribus, quod verus esset pastor exor-
. Verbi gratia, ut ad exemplum veniam, erat quidam
tor Macedoniae, hic necessarium habebat auxilium Do-
ni: propterea apparuit in somnis vir Macedo Paulo,
ens: „transiens [1]) in Macedoniam adjuva nos.“ Quid
Paulo loquar, cum haec non Paulo, sed qui in Paulo
t, locutus sit, Jesu? Indigent itaque pastores praesentia
risti. Quamobrem angelus descendit de coelo, et ait:
olite [2]) timere: ecce enim annuncio vobis gaudium ma-
um.“ Vere gaudium magnum his, quibus hominum
rat et provinciarum cura permissa, Christum venisse
mundum. Multum utilitatis accepit angelus, qui dis-
sabat Aegyptias res, postquam Dominus descendit e
lo, ut Aegyptii Christiani fierent. Profuit et cunctis,
diversas provincias obtinebant; verbi causa, praesidi
cedoniae, praesidi Achaiae, reliquarumque regionum.
que enim fas est credere, malos angelos suis praeesse
vinciis, et bonos non easdem provincias habere per-
sas. Hoc autem, quod de singulis provinciis dicit,
o etiam de universis hominibus generaliter debere
dere. Unicuique duo assistunt angeli, alter justitiae,
r iniquitatis. Si bonae cogitationes in corde nostro
rint, et in animo justitia pullularit, haud dubium quin
bis loquatur angelus Domini. Si vero mala fuerint in
stro corde versata, loquitur nobis angelus diaboli.
o modo igitur per singulos homines bini sunt angeli,
opinor et in singulis dispares esse provinciis, ut sint
boni, sint et mali. Verbi gratia, in Epheso propter
, qui in illa urbe peccatores erant, pessimi angeli prae-
ebant. Rursus quia multi erant credentes in ea, erat

---

[1]) Act. XVI, 9. [2]) Luc. II, 10.

et angelus ecclesiae Ephesiorum, utique bonus. Hoc autem, quod de Epheso diximus, super omnibus provinciis cognoscendum. Ante adventum Domini Salvatoris, et angeli parum poterant creditis sibi utilitatis afferre, et conatus eorum sequi non valebat effectus. Quoddam[1] est signum, quam parum prodesse poterant subjectis. Ausculta quod dicimus. Quando angelus Aegyptiorum Aegyptios adjuvabat, vix unus proselytus credebat in Deum: et hoc fiebat, Aegyptios angelo dispensante. Denique quia plerique de Aegyptiis et Idumaeis proselyti accipiebant fidem Christi, propterea Scriptura dicit: „non[2]) abominaberis Aegyptium, quoniam advena extitis in terra Aegypti, et Idumaeum, quia frater tuus est. Filii si nati fuerint iis, in generatione tertia intrabunt in ecclesiam Dei." Atque ita fiebat, ut de omnibus gentibus nonnulli proselyti fierent, et hoc ipsum angelis, qui gentes habebant subditas, adnitentibus. Nunc autem populi credentium accedunt ad fidem Jesu, et angeli, quibus creditae fuerint ecclesiae, roborati praesentia Salvatoris multos adducunt proselytos, ut congregentur in omni orbe conventicula Christianorum. Quapropter conversi gentes laudemus Dominum, et fiamus pro carnali Israel spiritualis Israel. Benedicamus omnipotenti Deo opere, cogitatione, sermone, in Christo Jesu: cui est gloria et imperium in saecula saeculorum. Amen.

HOMILIA XIII.

De eo, quod scriptum est: „et[3]) facta est multitudo exercitus coelestis," usque ad eum locum, ubi ait: „invenerunt Mariam, et Jesum positum in praesepe."

Dominus noster atque Salvator nascitur[4]) in Bethle-

[1]) Ed. M. I., itemq. ed. Ruaei: Quoddam — subjectis.
[2]) Deut. XXIII, 7. 8. [3]) Luc. II, 13. — 16.
[4]) Deest „nascitur" in ed. R.

et multitudo coelestis exercitus laudat Deum, et di-
„gloria [1]) in excelsis Deo, et super terram pax ho-
ɪus bonae voluntatis.“ Haec autem loquitur multi-
coelestis exercitus, quia jam defecerat praebere ho-
ɪus auxilium, et videbat se opus, quod sibi creditum
t, implere non posse absque eo, qui vere salvare
'at, et praesules quoque ipsos juvare, ut homines
rentur. Quo modo igitur scriptum est in evangelio, [2])
l quidam remis sulcantes mare adversus contrarios
ɔs, jam fessi erant, et viginti quinque sive triginta
is laborantes, portum tenere non poterant, et postea
ɪinus supervenit, et quiscere fecit fluctus tumentes,
mque, cujus hinc inde latera tundebantur, ab immi-
i discrimine liberavit: [3]) sic intellige, quoniam et an-
volebant quidem hominibus praebere auxilium, et iis
ɪegrotationibus suis tribuere sanitatem, quia „omnes [4])
apparitores spiritus, in ministerium missi propter
qui consecuti sunt salutem.“ Qui, quantum in suis
ɪus erat, adjuvabant homines; videbant autem multo
ɪiorem suam esse medicinam, quam illorum cura po-
at. Porro ut de exemplo possis intelligere, quod di-
ɪs, vide mihi urbem, in qua aegrotent plurimi, et me-
rum frequens adhibeatur manus: sint diversa vulnera:
tidie in emortuam carnem serpens putredo penetret,
amen medici, qui adhibiti sunt ad curandum, nequeant
ultra invenire medicamina, et artis suae scientia ma-
ɪdinem mali vincere: cum haec in talibus nacti sint,
ɪiat aliquis Archiater, qui habeat summam in arte no-
m, et illi, qui prius sanare nequiverant, cernentes ma-
ri manu putredines cessare vulnerum, non invideant,
ɪ livore crucientur, sed in laudes erumpant Archiatri,

---

[1]) Luc. II, 14. [2]) Ev. Joann. VI, 19. 21.
[3]) R. solus: „liberavit? Sic“ etc.
[4]) Hebr. I, 14.

ut sanarentur, et noluissent i
nunt eum, qui sanare potuit,
ria[3]) in excelsis Deo, et su
Scripturae lector inquirat, q
„non[4]) veni pacem mittere s
et nunc angeli in ejus nativi
ram pax.“ *Siquidem* et in a
dicitur: „pacem[5]) meam do v
Non sicut mundus iste dat pa
deat ergo quod inferimus, an
Si scriptum esset: „super[6]) t
set finita sententia, recte quae
in eo, quod additum est, hoc
tur: „in[7]) hominibus bonae
nem. Pax enim, quam non
non est pax bonae voluntatis.
ter: „non[8]) veni pacem mitte
„super terram:“ neque e con
cem mittere super terram ho

nti sunt angeli ad pastores, qui non solum eo loquebantur, sed usque hodie, nisi locuti fuerint es, et sua iis opera copularint, dicitur ad eos: ominus aedificaverit domum, in vanum labora- i aedificant eam; nisi Dominus custodierit civi- vanum laborabit qui custodit eam." Si auda- lit loqui Scripturarum sensum sequenti, per sin- esias bini sunt episcopi: alius visibilis, alius in- lle visui carnis, hic sensui patens. Et quo modo commissam sibi dispensationem bene egerit, Domino, si male, culpae et vitio subjacet: sic i. Scriptum est enim in Apocalypsi Joannis: bes ibi nomina pauca," quae polluerunt illud, et rursus: „habes ibi qui doctrinam Nicolaita- ant:" ac deinde: „habes illa, vel illa peccata et accusantur angeli, quibus creditae sunt ec- ii autem angelis sollicitudo est, quomodo eccle- nentur, quid necesse est de hominibus dicere, metum habeant, ut possint cum angelis labo- iborantes salutem consequi? Ego puto inveniri se et angelum et hominem bonos ecclesiae epi- t quodammodo unius operis esse participes. ı ita sit, petamus omnipotentem Deum, ut an- mines ecclesiarum episcopi adjumento sint no- iamus, quoniam utrique pro nobis a Domino . Quod si illi fuerint judicati, et vitium atque non in eorum incuria, sed in nostra negligentia ntum, nos arguemur, atque plectemur. Illis ersa facientibus, et pro nostra salute nitentibus, minus a peccatis vacabimus. Porro frequenter nobis laborantibus illi suum officium non ex- in culpis sint. „Et[3]) factum est, inquit, cum

---

alm. CXXVII, 1. (CXXVI.)
ocal. III, 4. — II, 15. [3]) Luc. II, 15. 16.

et praedicent Deum, qui et sibi, et aegrotantibus tantae scientiae hominem miserit. In hanc ergo similitudinem et multitudo exercitus angelorum audita est, dicens: „Gloria [1]) in excelsis Deo, et super terram pax hominibus bonae voluntatis.“ Postquam enim Dominus venit ad terram, pacem fecit [2]) per sanguinem crucis suae, sive eorum, quae in terra erant, sive eorum, quae in coelis. Siquidem volentes angeli, ut recordarentur homines Creatoris sui, cum fecissent omnia, quae in suis viribus erant, ut sanarentur, et noluissent illi respicere sanitatem, cernunt eum, qui sanare potuit, et glorificantes dicunt: „Gloria [3]) in excelsis Deo, et super terram pax.“ Diligens Scripturae lector inquirat, quomodo Salvator loquitur: „non [4]) veni pacem mittere super terram, sed gladium;“ et nunc angeli in ejus nativitate decantant: „super terram pax.“ Siquidem et in alio loco ex persona ejus dicitur: „pacem [5]) meam do vobis, pacem relinquo vobis. Non sicut mundus iste dat pacem, ego do pacem.“ Videat ergo quod inferimus, an possit solvere quaestionem. Si scriptum esset: „super [6]) terram pax,“ et hucusque esset finita sententia, recte quaestio nasceretur. Nunc vero in eo, quod additum est, hoc est, quod post pacem dicitur: „in [7]) hominibus bonae voluntatis,“ solvit quaestionem. Pax enim, quam non dat Dominus super terram non est pax bonae voluntatis. Neque enim ait simpliciter: „non [8]) veni pacem mittere“ sed cum additamento „super terram:“ neque e contrario dixit: non veni pacem mittere super terram hominibus bonae voluntatis

---

1) Luc. II, 14.
2) Ed. M. II: facit. — Cfr. Coloss. I, 20.
3) Luc. II, 14. 4) Matth. X, 34. — Luc. II, 14.
5) Ev. Joann. XIV, 27. 6) Luc. II, 14.
7) Luc. II, 14. coll. p. 129. not. 1. et p. huj. not. 1.
8) Matth. X, 34.

locuti sunt angeli ad pastores, qui non solum eo ore loquebantur, sed usque hodie, nisi locuti fuerint astores, et sua iis opera copularint, dicitur ad eos: [1]) Dominus aedificaverit domum, in vanum labora- ıt qui aedificant eam; nisi Dominus custodierit civi- ı, in vanum laborabit qui custodit eam." Si auda- expedit loqui Scripturarum sensum sequenti, per sin- ecclesias bini sunt episcopi: alius visibilis, alius in- lis: ille visui carnis, hic sensui patens. Et quo modo ı, si commissam sibi dispensationem bene egerit, tur a Domino, si male, culpae et vitio subjacet: sic gelus. Scriptum est enim in Apocalypsi Joannis:) habes ibi nomina pauca," quae polluerunt illud, ud; et rursus: „habes ibi qui doctrinam Nicolaita- doceant:" ac deinde: „habes illa, vel illa peccata tes: et accusantur angeli, quibus creditae sunt ec- . Si autem angelis sollicitudo est, quomodo eccle- ubernentur, quid necesse est de hominibus dicere, am metum habeant, ut possint cum angelis labo- us laborantes salutem consequi? Ego puto inveniri posse et angelum et hominem bonos ecclesiae epi- ı, et quodammodo unius operis esse participes. cum ita sit, petamus omnipotentem Deum, ut an- homines ecclesiarum episcopi adjumento sint no- t sciamus, quoniam utrique pro nobis a Domino atur. Quod si illi fuerint judicati, et vitium atque am non in eorum incuria, sed in nostra negligentia inventum, nos arguemur, atque plectemur. Illis niversa facientibus, et pro nostra salute nitentibus, hilominus a peccatis vacabimus. Porro frequenter ut nobis laborantibus illi suum officium non ex- et in culpis sint. „Et [3]) factum est, inquit, cum

) Psalm. CXXVII, 1. (CXXVI.)
) Apocal. III, 4. — II, 15. [3]) Luc. II, 15. 16.

„cognovit [3]) bos possessorem s
Domini sui." Bos animal mu
immundum. „Cognovit asinus
Non populus Israel cognovit p
immundum animal ex gentibus
cognovit, et populus meus m
gentes hoc praesepe, nitamur
digni fieri scientia ejus, assume
resurrectionem carnis ejus, sed
majestatis ejus adventum: cui
saecula saeculorum. Amen.

HOMILI

De eo, quod scriptum est: „cu
dies circumcisionis ejus," usque
„par turturum, aut [5]) duos

Quod mortuus est Christus,

os, qui mortui sumus, illo moriente, peccatis, nequa-
n peccato et vitiis viveremus. Unde scribitur: [1]) sic-
gitur commortui sumus tunc illo moriente, et con-
eximus resurgenti, sic cum eo circumcisi sumus, et
t circumcisionem solemni purgatione mundati. Unde
. jam indigemus circumcisione carnali. Et ut scias,
pter nos fuisse illum circumcisum, audi Paulum ma-
stissime praedicantem: „in [2]) quo habitat," — inquit,
„omnis plenitudo divinitatis corporaliter, et estis in
repleti, qui est caput omnis principatus et potestatis:
quo et circumcisi estis circumcisione sine manibus, in
oliatione [3]) corporis carnis, in circumcisione Christi,
sepulti ei in baptismate: in quo et consurreximus per
m operationis Dei, qui suscitavit eum a mortuis." Et
s igitur, et resurrectio, et circumcisio ejus, pro nobis
ae sunt. „Cum [4]) impleti," — inquit, — „essent dies
umcidendi puerum, vocatum fuerat nomen ejus Jesus,
d vocatum est ab angelo, antequam conciperetur."
abulum Jesu gloriosum omni adoratu cultuque di-
m, [5]) non debuit a parentibus, aut alio homine ap-
lari, neque ab iis efferri in mundum, sed ab excellen-
i quadam majorique natura. Unde signanter Evan-
ista addidit, dicens: „et [6]) vocatum est nomen ejus
us, quod vocatum fuerat ab angelo, antequam in utero
iciperetur." Dehinc sequitur: „cum [7]) jam impleti es-
t dies purgationis eorum, secundum legem Mosis, duxe-
it eum Hierosolymam." Propter purgationem, inquit,
rum. Quorum eorum? Si scriptum esset: propter pur-
ionem ejus, id est, Mariae, quae pepererat, nihil quae-

---

[1]) Cfr. Rom. VI, 5. [2]) Coloss. II, 9—12.
[3]) Edd. M. et R. „expoliatione." [4]) Luc. II, 21.
[5]) Desiderantur verba: *dignum, non —, aut alio*
mine, in ed. M. I., itemque in ed. Ruaei.
[6]) Luc. II, 21. [7]) Ibid. II, 22.

stionis oriretur, et audacter diceremus, Mariam, quae homo erat, purgatione indiguisse post partum. Nunc vero in eo, quod ait: „dies purgationis eorum," non videtur unum significare, sed alterum, sive plures. Ergo Jesus purgatione indiguit, et immundus fuit, aut aliqua sorde pollutus. Temerarie forsitan videor dicere, sed Scripturarum auctoritate commotus. Vide, quid in Job scriptum est: „nemo [1]) mundus a sorde, nec si unius quidem diei fuerit vita ejus." Non dixit: nemo mundus a peccato; sed: „nemo mundus a sorde." Neque enim id ipsum significant sordes atque peccata; et ut scias, aliud sordem, aliud sonare peccatum, Jesaias manifeste docet, dicens: „lavabit [2]) Dominus sordem filiorum, et filiarum Sion, et sanguinem mundabit de medio eorum, spiritu judicii" sordem „et spiritu combustionis" sanguinem. Omnis anima, quae humano corpore fuerit induta, habet sordes suas. Ut autem scias, Jesum quoque sordidatum secundum secundum ignominiam crucis, non secundum ipsam, quam assumsit, sanctam carnem, — de qua Apostolus ait, in similitudine carnis peccati fuisse propria voluntate, quia pro salute nostra humanum corpus assumserat, — Zachariam prophetam ausculta dicentem: „Jesus [3]) erat indutus vestibus sordidis." Quod quidem et adversus eos facit, qui negant, Dominum nostrum humanum habuisse corpus, sed coelestibus et spiritualibus fuisse contextum. Si enim de coelestibus, et ut illi falso asserunt, de sideribus, et alia quadam sublimiori spiritualique natura corpus ejus fuerit, respondeant, quare potuerit spirituale corpus esse sordidum, aut quomodo hoc interpretentur, quod posuimus: „Jesus [4]) erat indutus vestibus sordidis." Si autem fuerint necessitate compulsi, ut suscipiant, spirituale corpus sordidum intelligi vestimentum, debent consequen-

---

[1]) Job. XIV, 4. 5. [2]) Jesai. IV, 4.
[3]) Zachar. III, 3. [4]) Zachar. III, 3.

dicere, quoniam illud, quod in repromissionibus po-
ur, completum sit, id est: „seminatur [1]) corpus ani-
le, surgit corpus spirituale:" vel [2]) quod polluti et sor-
i resurgamus, quod etiam cogitare piaculum est, maxime
n, qui scit scriptum esse: „seminatur [3]) in corruptione,
git in incorruptione: seminatur in ignobilitate, surgit
gloria: seminatur in infirmitate, surgit in fortitudine:
ninatur corpus animale, surgit corpus spirituale." Opor-
ergo, ut pro Domino et Salvatore nostro, qui sordi-
vestimentis fuerat indutus, et terrenum corpus assum-
it, ea offerrentur, quae purgare sordes ,ex lege con-
erant. Quod frequenter inter fratres quaeritur, loci
sione commota retracto. Parvuli baptizantur in re-
sionem peccatorum. Quorum peccatorum? vel quo
pore peccaverunt? aut quomodo potest ulla lavacri
arvulis ratio subsistere, nisi juxta illum sensum, de
paulo ante diximus: „nullus [4]) mundus a sorde, nec
nius diei quidem fuerit vita ejus super terram?" Et
per baptismi sacramentum nativitatis sordes depo-
tur, propterea baptizantur et parvuli: „nisi [5]) enim
renatus fuerit ex aqua et spiritu, non poterit intrare
egnum coelorum."

„Cum," [6]) — inquit, — „expleti essent dies purga-
s eorum." Explentur dies et justitiae. Neque enim
n ut nata fuerit anima, purgatur, nec potest perfectam
so ortu consequi puritatem; sed sicut scriptum est
ge, [7]) si masculum peperit, septem diebus mater [8])
bit in sanguine immundo, ac deinde triginta tribus
nguine puro, et ad extremum et ipse infans sedebit

---

[1]) I Cor. XV, 44.
[2]) Ed. M. I., itemq. ed. Ruaei: et quod etc.
[3]) I Cor. XV, 42—44. [4]) Job. XIV, 4. 5.
[5]) Ev. Joann. III, 5. [6]) Luc. II, 22.
[7]) Levit. XII, 2—4. [8]) Edd. Merl.: sedebit mater.

in sanguine purissimo; sic quia lex spiritualis est, et umbram habet futurorum bonorum, possumus intelligere purgationem veram nobis evenire post tempus. Ego puto, quod et post resurrectionem ex mortuis indigeamus sacramento eluente nos atque purgante: — nemo enim absque sordibus resurgere poterit —: nec ullam posse animam reperiri, quae universis statim vitiis careat. Unde in regeneratione baptismi assumitur sacramentum, ut, quemadmodum Jesus secundum dispensationem carnis oblatione purgatus est, ita etiam nos spirituali regeneratione purgemur. „Duxerunt [1]) illum, secundum legem Mosis, in Hierosolymam, offerre ante conspectum Domini." Ubi sunt, qui Deum legis negant, qui aiunt non istum, sed alium a Christo fuisse in evangelio praedicatum? „Misit [2]) Deus Filium suum, factum ex muliere, factum sub lege." Ergo putandum est, ut Filium suum bonus Deus sub lege fecerit Creatoris, et sub inimici jure, quod ipse dederat? Quin potius ideo sub lege factus est, ut redimeret eos, qui sub lege erant, et alii [3]) legi subjiceret, de qua dudum lectum est: „attendite, [4]) popule meus, legem meam" et reliqua. Adduxerunt [5]) ergo eum, et statuerunt ante conspectum Domini. Cujus scripturae praecepta complentes? nempe illius: „sicut [6]) scriptum est," — inquit — „in lege Mosis, quia omne masculinum, quod aperit vulvam, sanctum Domino vocabitur," et: „ter [7]) per annum apparebit omne masculinum in conspectu Domini Dei." Masculina, quae ex eo, quod vulvam matris aperuerunt, sancta erant, offerebantur ante altare Domini. „omne," [8]) — inquit, — „masculinum, quod aperit vul-

[1]) Luc. II, 22. [2]) Galat. IV, 4.
[3]) Edd. M. et R. „aliae."
[4]) Psalm. LXXVIII, 1. (LXXVII.) [5]) Luc. II, 2
[6]) Luc. II, 23., coll. Exod. XIII, 2. et Num. VIII, 1
[7]) Exod. XXXIV, 23.
[8]) Luc. II, 23. coll. pag. huj. not. 6.

n." Sacratum quidpiam sonat. Quemcunque enim utero effusum marem dixeris, non sic aperit vulvam tris suae, ut Dominus Jesus: quia omnium mulierum a partus infantis, sed viri coitus vulvam reserat. Ma- vero Domini eo tempore vulva reserata est, quo et tus editus, quia sanctum uterum, et omni dignatione erationis venerandum, ante nativitatem Christi mascu- omnino non tetigit. Audeo quid loqui, quia et in quod scriptum est: „Spiritus [1]) Dei veniet super te, virtus Altissimi obumbrabit te," principium seminis et nceptus fuerit, et sine vulvae reseratione novus in utero tus adoleverit. Unde et Salvator loquitur: „ego [2]) sum mis, et non homo, opprobrium hominum, et abjectio bis." Videbat in matris utero immunditiam corporum, ceribus ejus hinc inde vallatus terrenae faecis patieba- angustias: unde assimilat se vermi, et dicit: „ego sum mis, et non homo." Ex mare quippe ac femina homo sci solet: ego vero non ex masculo et femina, secun- m ritum humanum atque naturam, sed in exemplum rmis natus sum, cujus non aliunde semen, sed in ipsis, ex ipsis, in quibus coalescit corporibus, origo est. Pro- er quod, quia „omne [3]) masculinum, quod aperit vul- m, sanctum Domino vocabitur," ductus est in Hiero- lymam, ut appareret ante conspectum Dei, et propter ud, quod sequitur: „ut [4]) daretur munus pro eo, quod lege Domini scriptum est: par turturum, aut [5]) duos llos columbarum." Turturum par, et duos pullos co- mbarum, pro Salvatore videmus oblatos. Ego et aves as beatas puto, quae pro ortu Domini oblatae sunt; quomodo asinam Balaam miror, et felicitate accumulo,

---

[1]) Luc. I, 35. [2]) Psalm. XXII, 6. (XXI.)
[3]) Luc. II, 23. coll. 336. not. 6.
[4]) Luc. II, 24. coll. Levit. XII, 8.
[5]) Edd. M. et R. h. l., cfr. p. 132. not. 5., recte: *aut*.

quia digna fuerit non solum videre angelum Dei, sed etiam ore reserato in humanum sermonem erumpere: sic multo amplius has volucres praedico, easque sustollo, quod pro Domino nostro et Salvatore oblatae sunt. „Ut[1]) offerrent pro eo par turturum, aut duos pullos columbarum." Novum quid forsitan videar inferre, sed pro majestate rei[2]) parum dignum. Sicut nova fuit generatio Salvatoris non ex viro et muliere, sed ex sola tantum virgine: sic et par turturum, et duo pulli columbarum non fuerunt tales, quales oculis carnis adspicimus, sed qualis Spiritus sanctus est, qui in specie columbae descendit, et venit super Salvatorem, quando in Jordane baptizatus est. Tale fuit et par turturum: non erant illae volucres, ut istae, quae per aërem volitant, sed divinum quiddam, et humana contemplatione augustius, sub specie columbae et turturis apparebat, ut non talibus victimis, qualibus omnes homines, ille qui pro toto mundo mactabatur, et pati habebat, coram Domino mundaretur; sed ut dispensatio ejus nova omnia, ita novas quoque haberet hostias, secundum voluntatem omnipotentis Dei in Christo Jesu: cui est gloria et imperium in saecula saeculorum. Amen.

HOMILIA XV.

De Simeone, quod in spiritu ad templum venerit, usque ad eum locum, ubi ait: „nunc[3]) dimittis servum tuum, Domine, in pace."

Digna Dei munere quaerenda est ratio. „Simeon[4]) vir sanctus, et Domino placens," — sicut in Evangelio scri-

---

[1]) Luc. II, 24. coll. Levit. XII, 8. et p. 137. not. 5.
[2]) Desideratur „rei" in ed. Ruaei.
[3]) Luc. II, 29. [4]) Luc. II, 25. 26.

a est, — „exspectans consolationem Israel, responsum perat a Spiritu sancto, non se prius mortem obitu- quam videret Christum Domini." Quid ei profuit, ideret Christum? Utrum hoc tantum in promissione ait, ut videret illum, nihilque ex visu ejus conseque- r utilitatis? an latet aliquod donum dignum Deo, quod us Simeon et meruit, et accepit? „Fimbriam [1]) vesti- ti Jesu mulier tetigit, et sanata est." Si illa ad ex- mam partem vestimenti tantum emolumenti habuit, l putandum est de Simeone, qui in suas ulnas acce- infantem, et brachiis tenens laetabatur, atque gaude- videns parvulum a se gestari, qui ad vinctos venerat lvendos, seque ipsum nodis corporis liberandum, sciens iinem posse de claustro corporis quempiam emittere spe futurae vitae, nisi eum, quem in brachiis conti- at. Unde ad eum loquitur: „nunc [2]) dimittis, Do- e, servum tuum in pace:" quamdiu enim Christum tenebam, quamdiu illum meis brachiis non arctabam, sus eram, et de vinculis exire non poteram. Hoc au- non solum de Simeone, sed de omni humano genere dum est. Si quis egreditur e mundo, si quis e car- vinctorum domo dimittitur, ut ad regnandum vadat, at Jesum in manibus suis, et circumdet eum brachiis totum habeat in sinu, et tunc exultans ire poterit desiderat. Considerate quanta dispensatio praecesse- nt Filium Dei Simeon mereretur tenere. Primum onsum a sancto Spiritu acceperat, non eum videre tem, nisi prius vidisset Christum Domini. Deinde fortuitu ac simpliciter ingressus est templum, sed ve- in templum in spiritu Dei: „quotquot [3]) enim spiritu aguntur, hi sunt filii Dei." Spiritus igitur sanctus duxit in templum. Tu quoque si vis tenere Jesum,

---

[1]) Matth. IX, 20. 22. [2]) Luc. II, 29.
[3]) Rom. VIII, 14. — Edd. Merl. „hi filii sunt" etc.

dum verbum tuum." Simulq
et dimissioni pax addita sit.
sed cum additamento: „in p
Abrahamo hoc idem promiss
ad patres tuos in pace, nutri
est qui moriatur in pace, nisi
omnem sensum superat, cust
Quis est iste, qui de saeculo
is qui intelligit, quod Deus e
concilians sibi, nihilque inimi
sed omnem pacem atque con
bus assumsit, et sic in pace
patres, ad quos et sanctus Al
de patribus loquar? Ad ips
rum princeps et Dominus est;
„melius [6]) est resolvi, et ess
Jesum, qui audet loqui: „viv
in me Christus." Ut igitur
tenentes Dei Filium, amplex

um Deum, oremus et ipsum parvulum Jesum, quem qui et tenere desideramus in brachiis: cui est gloria mperium in saecula saeculorum. Amen.

HOMILIA XVI.

eo, quod scriptum est: „erant [1]) pater ejus et mater ıntes super his, quae dicebantur de eo,“ usque ad lom, ubi ait: „ecce, iste positus est in ruinam et resurrectionem multorum in Israel.“

t [2]) erant,“ — inquit, — „pater illius et mater admi:es super his, quae dicebantur de eo.“ Congregemus mum ea, quae in ortu Jesu dicta scriptaque sunt de et nunc scire poterimus singula quaeque digna esse aculo. Quamobrem mirabatur et pater: — sic enim ellatus est Joseph, quia nutricius fuit —: mirabatur nater super omnibus, quae dicebantur de eo. Quaea ergo sunt, quae de parvulo Jesu fama disperserat? tores erant in regione illa, vigilantes et observantes todias noctis supra gregem suum. Venit angelus sub ı hora nativitatis Jesu, et ait ad eos: „annuncio [3]) vogaudium magnum.“ Ite, et „invenietis infantem inatum pannis, et positum in praesepio.“ Necdum anas verba finierat, et ecce multitudo coelestis exercitus dare coepit et benedicere Deum. Cum hoc pastores oidi perspexissent, et angelus recessisset ab iis, dixerunt invicem: „eamus [4]) Bethlehem, et videamus factum, od Dominus ostendit nobis.“ Venerunt, et invenerunt vulum. Tam illi, quam parentes, videntes quae facta rant, admirabantur super hoc. Et de Simeone scriar, quod rumorem auxerit miraculi, vel magna pars

---

[1]) Luc. II, 33. 34. [2]) Luc. II, 33.
[3]) Luc. II, 10. — 12. [4]) Luc. II, 15.

et resurrectionem multorum in
contradicetur. Tuam quoque i
gladius, ut revelentur de mult
Quid sibi vult quod ait: „ecce,
nam et resurrectionem multorur
simile in evangelio secundum J
„in [4]) judicium ego in mundum
vident videant, et qui vident
ergo in judicium venit, ut nor
viderent, et qui prius videbant d
venit in ruinam et resurrectionem
enim Domini Salvatoris, qui priu
qui ceciderant surrexerunt. Ur
de eo, quod dictum est: „ecce,
nam et resurrectionem multorun
et altius quid intelligendum adve
contra Conditorem latrant, et h
mento, quae non intelligunt, testi
plicium [6]) corda decipiunt. Aiu

sanabo: et non est, qui eruat de manibus meis."
[.]iunt: „occidam," et non audiunt: „vivificabo:" au-
[.]at: „percutiam," et audire contemnunt: „et ego sa-
[.]o." Istiusmodi occasionibus Creatorem calumniantur.
[.]ur antequam interpretetur, quem sensum habeat: „ego [1])
[.]rficiam et vivificabo, percutiam et sanabo," opponam
testimonium evangelii, dicamque adversum haereticos.
Innumerabiles quippe haereses sunt, quae evangelium
[.]ndum Lucam recipiunt. — Si propterea cruentus, et
tantum saevus et crudelis est Conditor, quia dicit:
„[2]) interficiam et vivificabo, percutiam et sanabo,"
[.]ifestissime est et Jesum ipsius esse filium: eadem si-
lem de eo scripta sunt: „ecce, [3]) hic positus est in
[.]am et resurrectionem multorum in Israel." Non in
[.]rectionem tantum, sed et in ruinam. Si malum est
[.]ficere, malum sit et in ruinam venire. Quid respon-
[.]nt? Utrumne recedent a cultu ejus, an quaerent ali-
[.] interpretationem, et ad tropologias confugient, ut,
[.] in ruinam venerit, benignitatem magis quam auste-
[.]m sonet? Et quomodo justum erit, quando quid in
[.]gelio tale reperitur, ad allegorias et novas intelligen-
confugere: quando vero in veteri instrumento, statim
[.]are, et nullam explanationem, quamvis probabilis sit,
[.]pere? Sed et hoc quod sequitur: „in [4]) judicium ego
[.] in mundum istum, ut non videntes videant, et qui
[.]nt caeci fiant," quamvis quaerant ut edisserant, im-
[.] non poterunt. Ego vero quia opto esse ecclesia-
[.]s, et non ab haeresiarcha [5]) aliquo, sed a Christi vo-
[.]lo nuncupari, et habere nomen, quod benedicitur
[.]r terram, et cupio tam opere, quam sensu, et esse et
Christianus, aequalem et in veteri et in nova lege

[1]) Deut. XXXII, 39. [2]) Ibid. XXXII, 39.
[3]) Luc. II, 34. [4]) Ev. Joann. IX, 39.
[5]) Edd. Merlini: haeresiarchae.

videant, et qui vident caec
omnes homines et adspectu
videbat, et non videbat. E
rentur oculi ejus, vidisse de
— „mulier lignum, quia bon
mum oculis ad videndum; e
edit, et dedit viro suo, e
erant caeci, sed videbant. I
sunt oculi eorum.“ Ergo
quorum oculi postea sunt a
derant, postquam Domini
coeperunt videre male, et
piente delicto postea perdid
illud, quod dicit Deus: „qu
videntem et caecum? Nonn
oculus corporis, quo terrena
cundum sensum carnis, de q
incedis inflatus sensu carnis.“
trarium meliorem, et divina

ibus, est intelligendum: „ecce,[1]) iste positus est in am, et resurrectionem multorum in Israel.“ Habeo aid in me, quod male stat, et peccati superbia se eri- hoc cadat, hoc subruatur. Quod si ceciderit, quod ruerat surgens stabit. Interior homo meus quondam bat elisus, et exterior stabat erectus. Antequam cre- m in Jesum, bonum in me jacebat, malum stabat. quam ille venit, tunc quod in me malum fuit, cor- , et expletum est illud: „semper[2]) mortificationem in corpore circumferentes:“ et illud: „mortificate[3]) ibra vestra super terram, fornicationem, immunditiam, riam, idololatriam, veneficia,“ et caetera. Horum ium utilis[4]) ruina facta est. Et de hac ruina dici- „ubicunque[5]) erit[6]) cadaver, illic congregabuntur lae.“ Cadaver quippe a casu nomen accepit. Una aaec ruina, ad quam primum venit Jesus: nec potest re resurrectionem, nisi ruina praecesserit. Venit ante ruere quod in me malum fuit, ut illo destructo et tificato, consurgat in me, et vivificetur id quod bo- est, ut consequamur regnum coelorum per Domi- nostrum Jesum Christum: cui est gloria et imperium aecula saeculorum. Amen.

HOMILIA XVII.

eo, quod scriptum est: „erant[7]) pater ejus et mater irantes super his, quae dicebantur de eo,“ et rursum usque ad eum locum, ubi de Anna[8]) scribitur.

cas, qui scripsit: „Spiritus[9]) sanctus veniet super te,

---

[1]) Luc. II, 34. — Edd. Merlini h. loco: et in re- ectionem etc.

[2]) II Cor. IV, 10. [3]) Coloss. III, 5.

[4]) Edd. Merlini: ut illis. [5]) Matth. XXIV, 28.

[6]) Edd. Merlini: fuerit. [7]) Luc. II, 33.

[8]) Luc. II, 36 seqq. [9]) Luc. I, 35.

quia nutrierat Salvatorem. (
quirit, potest dicere: quia ge
que ad Joseph deducitur, et
nominari, qui pater non fuer
ordo haberet locum, pater ap
rabantur igitur pater illius et
bantur de eo tam ab angelo
lestis exercitus, nec non a
haec audientes vehementissim
ptura ait: „benedixit[4]) iis Si
matrem ejus: ecce, iste positu
rectionem multorum in Israel
dicetur.[5]) Et tuam ipsius ani
revelentur ex multis cordibu
Salvator in ruinam et in resu

---

[1]) Edd. M. et R. h. loc
[2]) Eaedem schedae Grab
ρον μὲν οὖν λέγοιτ' ἄν, ὅτι

st contemplandum. Qui simpliciter exponit, potest e, in ruinam eum venisse infidelium, et in resurre-em credentium. Qui vero curiosus interpres est, di-equaquam eum cadere, qui ante non steterit. Da igitur, qui fuerit ille, qui steterit, et in cujus ruinam tor advenerit, nec non et eum, qui consurgat. Nam e ille consurgit, qui ante corruerat. Videndum est e,[1]) ne forte Salvator non aliis atque aliis in rui-venerit, et in[2]) resurrectionem multorum, sed iisdem ruinam et in resurrectionem venerit. „In[3]) judi-, ait, ego veni, ut qui non videbant videant, et qui ant caeci fiant." Est enim in nobis quod videbat , et postea videre desivit; et aliud, quod non vide-et postea coepit videre. Verbi gratia, volo videre culis, quibus antea non videbam, et qui mihi postea ati sunt, quoniam post inobedientiam et Adam et oculi sunt aperti, de quibus superiori sermone tra-mus. Nunc autem interpretandum, quid sibi velit quod ait: „ecce,[4]) hic positus est in ruinam, et in rectionem multorum in Israel." Me oportet primum re, et cum cecidero, postea bene resurgere, ne Sal-r causa fuerit malae ruinae. Sed propterea cadere fecit, ut consurgam, et multo mihi ruina utilior fue-quam illud tempus, quo videbar stare. Stabam enim eccato eo tempore, quo peccato vivebam: et quia ato stabam, prima mihi utilitas fuit ut caderem, et ato morerer. Denique et sancti prophetae, quando stius aliquid contemplabantur, cadebant in faciem . Propterea autem cadebant, ut peccata per ruinam ius purgarentur. Hoc ipsum et Salvator tibi primum edit, ut corruas. Ethnicus eras, cadat in te ethnicus: ebas scortum, primum in te scortum intereat: pecca-

---

1) Ed. M. II: itaque. 2) Deest „in" in ed. R.
3) Ev. Joann. IX, 39. 4) Luc. II, 34.

nitus eum de muliere non e
contradicunt signo, dicentes ex
esse, ut nos quoque nascimur.
et hoc signum est, cui contra
eum venisse de coelis: alii tal
buisse, ut per similitudinem c
pora redimeret a peccatis, et
ctionis. Resurrexit a mortuis, et
tradicitur: quomodo resurrexeri
lis, qualis mortuus est, an ce
corpus resurrexerit. Et est infi
tibus: fixuram clavorum Thon
suis: aliis e regione tractantibu
quomodo clausis ingressus est o
tur, quemadmodum argumentis
ejus quaestio concitetur, et sit
Ego et hoc, quod prophetaru
puto signum esse, cui contradi
haeretici, qui asserunt, eum a

icitur. Non quod contradicant hi, qui credunt in : — nos quippe omnia scimus vera esse, quae scripta — : sed quia apud incredulos universa, quae de eo ›ta sunt, signum sit,[1]) cui contradicitur. Deinde Sin ait: „et[2]) tuam ipsius animam pertransibit gladius," s est iste gladius, qui non aliorum tantum, sed etiam iae cor pertransiit? Aperte scribitur, quod in tem: passionis omnes sint Apostoli scandalizati, ipso quo-Domino dicente: „omnes[3]) vos scandalizabimini in e hac." Ergo scandalizati sunt universi, in tantum, etrus quoque, Apostolorum princeps, tertio denegarit. d? Putamus quod scandalizatis Apostolis mater Do- a scandalo fuerit immunis? Si scandalum in Domini ione non passa est, non est mortuus Jesus pro pec- ejus. Si autem omnes peccaverunt, et egent gloria justificati gratia ejus et redemti, utique et Maria illo ›ore scandalizata est. Et hoc est, quod nunc Simeon ›hetat dicens: „et[4]) tuam ipsius animam," quae scis, ue viro peperisse te virginem, quae audisti a Gabriele: ritus[5]) sanctus veniet super te, et virtus Altissimi obrabit tibi," „pertransibit" infidelitatis „gladius," et amtatis mucrone ferieris, et cogitationes tuae te in dilacerabunt, cum videris illum, quem Filium Dei :ras, et sciebas, absque semine viri esse generatum, figi, et mori, et suppliciis humanis esse subjectum, postremum lacrimabiliter conquerentem atque dim: „Pater,[6]) si possibile est, pertranseat calix iste a „Et[7]) tuam" ergo „animam pertransibit gladius, velentur ex multorum cordibus cogitationes. Cogiıes erant malae in hominibus, quae propterea reve-

---

[1]) Ed. M. II. h. loco: sint. [2]) Luc. II, 35.
[3]) Matth. XXVI, 31. [4]) Luc. II, 35.
[5]) Luc. I, 35. — II, 35. [6]) Matth. XXVI, 39.
[7]) Luc. II, 35.

Deo, sed et his, [2]) qui possum
atque peccatis, delebuntur pec
„ecce [3]) delebo ut nubem iniq
nem peccata tua." Post Sim
cesse erat, ut mulieres etiam
mulier, de qua scribitur: „et
filia Phanuel, de tribu Aser."
venit ante virum mulier, sed
apprehendit infantem, et ten
mulier, cujus non sunt quidem
est generaliter, quod confessa
omnibus, qui exspectabant re
sancta mulier spiritum proph
longa castitate, longisque jeju
derat. Videte, mulieres, testin
illud, si quando vobis evenerit
derate quid de ea scriptum si
virginitate sua cum viro suo,"
phetis [6]) fuit. Neque enim

ıerit, sed evenerit ei, ut perdat virum, vidua perseve-
Quod quidem non solum post mortem viri, sed
n cum ille vivit, debet habere in animo, ut etiam si
venerit voluntas ipsius ét propositum, a Domino co-
:tur, et dicat: hoc voveo atque promitto, si mihi hu-
um aliquid, quod non opto, contigerit, nihil aliud
m quam incontaminata viduaque perseverem. Nunc
et secundae et tertiae et quartae nuptiae, ut de plu-
s taceam, reperiuntur, et non ignoramus, quod tale
ugium ejiciet nos de regno Dei. Sicut enim ab ec-
asticis dignitatibus non solum fornicatio, sed et nu-
: repellunt: — neque enim episcopus, nec presbyter,
diaconus, nec vidua possunt esse digami —: sic for-
et de coetu primitivorum immaculatorumque eccle-
quae non habet maculam, neque rugam, ejicietur
mus: non quo in aeternum mittatur incendium, sed
partem non habeat in regno Dei. Memini, cum
pretarer illud, quod ad Corinthios scribitur: „eccle-
[1]) Dei, quae est Corinthi, cum omnibus, qui invo-
eum," dixisse me diversitatem ecclesiae, et eorum,
invocant nomen Domini. Puto enim monogamum,
rginem, et eum, qui in castimonia perseverat, esse de
:sia Dei: eum vero, qui sit digamus, licet bonam ha-
conversationem, et caeteris virtutibus polleat, tamen
esse de ecclesia, et de eo numero, qui non habent[2])
m aut maculam, aut aliquid istiusmodi, sed esse de
ndo gradu, et de his, qui invocant nomen Domini,
ui salvantur quidem in nomine Jesu Christi, nequa-
n tamen coronantur ab eo. Cui est gloria et impe-
ı in saecula saeculorum. Amen.

---

[1]) I Cor. I, 2. [2]) Ed. M. II: habet.

HOMILIA XVIII.

De eo, quod scriptum est: „puer[1]) autem crescebat, et confortabatur:" usque ad eum locum, ubi ait: „an[2]) nesciebatis, quia in his, quae Patris mei sunt, oportet me esse?"

Natus est Dominus meus Jesus, et adscenderunt parentes ejus in Hierosolymam, ut complerent ea, quae fuerant in[3]) lege praecepta, et offerrent pro eo par turturum, aut[4]) duos pullos columbarum. Tenuit eum brachiis suis Simeon, ut dudum lectum est, et prophetavit de eo, quae narrat historia: et postquam omnia de[5]) more completa sunt, revertuntur parentes quo Jesus nunc apparet, et tamen crescebat et confortabatur sapientia et gratia. Necdum quadraginta dies purgationis impleverat, necdum Nazareth venerat, et jam totam sapientiam respiciebat. Potuit Scriptura dicere: crescebat et confortabatur, et accipiebat spiritum; sed qui evacuaverat se, formam servi accipiens, statim ut pro mundatione ejus sacrificium oblatum est, id quod vacuefecerat adimplevit: non quod corpus ejus illico majus fuerit effectum, sed quod sacratius quidpiam demonstraretur, Scriptura referente: „puer[6]) autem crescebat, et confortabatur, et replebatur sapientia." Quaeramus sicubi alibi de parvulo scriptum sit: „crescebat et confortabatur," ut ex collatione multorum, quid plus in Domino nostro dicatur, intelligere valeamus. De Joanne: „puer[7]) autem crescebat et confortabatur," et tamen non additur: „et[8]) replebatur sapientia," sed: „con-

---

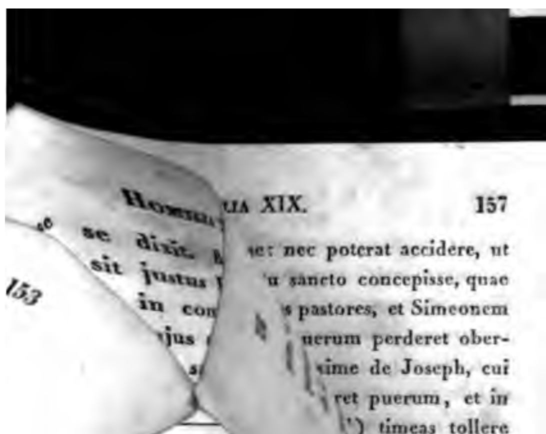
[1]) Luc. II, 40. [2]) Luc. II, 49.
[3]) Desideratur „in" in edd. Merlini.
[4]) Edd. M. et R. h. loco: „et." Cfr. Luc. II, 24.
[5]) Ed. M. I., itemq. ed. Ruaei: in more.
[6]) Luc. II, 40. [7]) Luc. I, 80.
[8]) Luc. II, 40. — I, 80.

ıbatur spiritu." Hic vero de Domino: „crescebat,[1]) it, et confortabatur, et replebatur sapientia, et gratia erat super eum." Haec omnia de puero, qui nec-duodecim annos impleverat, dicta sunt. Cum au-duodecim esset annorum, remanet in Jerusalem. Pa-:s ejus ignorantes, quaerunt eum sollicite, et non in-unt. Quaerunt inter affines, quaerunt in comitatu, :runt inter notos, et in his omnibus non reperiunt. eritur ergo Jesus a parentibus suis cum patre, qui icius et comes fuerat in[2]) Aegyptum descendentis, et :n non statim ut quaeritur invenitur. Non enim in-:ognatos et carnis propinquos invenitur Jesus,[3]) non .is, qui corporaliter ei juncti sunt. In multorum co-tu Jesus meus non potest inveniri. Disce ubi eum :rentes reperiant, ut et tu quaerens cum Joseph Ma-ue reperias. Et quaerentes, inquit, invenerunt[4]) „il-in templo." Non ubicunque in alio loco, sed in ɔlo. Neque in templo simpliciter, sed „in medio do-um, audientem et interrogantem eos." Et tu ergo :re Jesum in templo Dei, quaere in ecclesia, quaere ι apud magistros, qui in templo sunt, et non egre-atur ex eo. Si enim ita quaesieris, invenies eum. ro si quispiam dicit se magistrum esse, et Jesum non et, iste nomine tantum magister est, et ideo apud eum . potest inveniri Jesus, Verbum Dei et sapientia. In-tus est, inquit, in medio doctorum. Quomodo in alio ɔ de prophetis scriptum est, sic et nunc intellige „in[5]) lio doctorum." „Si,[6]) inquit, alteri revelatum fuerit enti, primus taceat."[7]) In medio doctorum sedentem

---

[1]) Luc. II, 40.
[2]) Deest „in" in ed. M. I., itemq. in ed. R.
[3]) Ed. R. male: Jesus non: in his etc.
[4]) Luc. II, 46. [5]) Luc. II, 46.
[6]) I Cor. XIV, 30. [7]) Ed. Ruaei: tacet.

...cinandi, seu doctrinan
...x divina te doceat. Moses
spondebat ei voce. Respon
quibus ignorantem Mosen Do
interrogat Jesus, interdum re
Quamquam mirabilis ejus in
mirabilior est responsio. Ut
et proponat nobis quaestione
eremus illum, et cum labore
et tunc poterimus invenire q
frustra scriptum est: „ego [3])
rebamus te.“ Oportet enim,
gligenter, non dissolute, ne
quaerunt nonnulli, et ideo
autem dicamus: dolentes qua
xerimus, ad laborantem anim
quaerentem respondebit, et il
quae sunt Patris mei, oportet
retici impii atque vesani, qu

ea natum est,
vat, ut perdi-
cognoverat.
iam sim-
quando
quo-
per-
us

HOMILIA

, quod scriptum est: „puer[1]) a. nfortabatur," usque ad eum locum, niores in templo interrogat."

a nonnulli, qui sanctae Scripturae videntur in gloriam omnipotentis Dei divinitatem Salvatoris it, justum mihi videtur, ut ipsarum Scripturarum ate doceantur in humanum corpus quiddam venisse um, et non solum in humanum corpus, sed in hum quoque animam. Quamquam, si diligenter sen- intendimus Scripturarum, plus aliquid anima illa it, quam ceterae hominum animae. Omnis quippe a hominis, antequam ad virtutes veniat, vitiis sordi- r. Porro anima Jesu nunquam peccati sorde macu- est. Siquidem antequam ad duodecimum aetatis enerit annum, Spiritus sanctus de eo in Lucae scri- vangelio: „puer[2]) autem crescebat et confortabatur, plebatur sapientia." Hoc hominum natura non re- , ut ante duodecim annos sapientia compleatur. d est partem habere sapientiae, aliud sapientia esse pletum. Non ambigimus ergo, divinum aliquid in carne apparuisse: et non solum super hominem, sed su- omnem quoque rationalem creaturam. Et „cresce- " inquit. Humiliaverat enim se, formam servi acci-

---

[1]) Luc. II, 40. — 46. [2]) Luc. II, 40.

inveniunt eum, et non solum sedentem, sed et „scien-
tem [1]) et audientem eos." Et nunc praesens est Je
interrogat nos, et audit loquentes." „Et [2]) mirab
inquit, omnes." Super quo mirabantur? Non super
terrogationibus ejus, licet et ipsae mirabiles erant,
„super responsionibus ejus." Aliud est enim interrog
aliud respondere. Interrogabat magistros: et quia resp
dere non poterant, ipse his, de quibus interrogavera
respondebat. Quod autem responsio non vicissitudin
sermocinandi, sed doctrinam in Scripturis sanctis
lex divina te doceat. Moses loquebatur, Deus autem re-
spondebat ei voce. Responsio illa eorum erat, s
quibus ignorantem Mosen Dominus instruebat. Interdu
interrogat Jesus, interdum respondet, sicut supra dix
Quamquam mirabilis ejus interrogatio sit, tamen mu
mirabilior est responsio. Ut igitur et nos audiamus
et proponat nobis quaestiones, quas ipse dissolvat,
cremus illum, et cum labore nimio et dolore quaer
et tunc poterimus invenire quem quaerimus. Non
frustra scriptum est: „ego [3]) et pater tuus dolentes quae-
rebamus te." Oportet enim, qui quaerit Jesum, non ne-
gligenter, non dissolute, non transitorie quaerere, sicut
quaerunt nonnulli, et ideo invenire non possunt. Nos
autem dicamus: dolentes quaerimus te. Et cum hoc di-
xerimus, ad laborantem animam nostram, et cum dolore
quaerentem respondebit, et dicet: „nescitis, [4]) quia in his,
quae sunt Patris mei, oportet [5]) me esse?" Ubi sunt hae-
retici impii atque vesani, qui asserunt, non esse Patris
Jesu Christi legem et prophetas? Certe Jesus in templo
erat, quod a Salomone constructum est, et confitetur
templum illud Patris sui esse, quem nobis revelavit, cu-

---

[1]) Luc. II, 46. [2]) Luc, II, 47. [3]) Luc. II, 48.
[4]) Luc. II, 49. coll. p. 152. not. 2.
[5]) Edd. Merlini: me oportet esse.

lium esse se dixit. Respondeant quomodo alter
, et alter sit justus Deus. Quia igitur Salvator
ris est filius, in commune Patrem Filiumque lau-
, cujus lex, cujus et templum est. Cui est gloria
erium in saecula saeculorum. Amen.

HOMILIA XIX.

, quod scriptum est: „puer[1]) autem crescebat, et
ifortabatur," usque ad eum locum, ubi ait: „se-
niores in templo interrogat."

nonnulli, qui sanctae Scripturae videntur credere,
in gloriam omnipotentis Dei divinitatem Salvatoris
, justum mihi videtur, ut ipsarum Scripturarum au-
te doceantur in humanum corpus quiddam venisse
m, et non solum in humanum corpus, sed in hu-
n quoque animam. Quamquam, si diligenter sen-
ntendimus Scripturarum, plus aliquid anima illa
, quam ceterae hominum animae. Omnis quippe
hominis, antequam ad virtutes veniat, vitiis sordi-
Porro anima Jesu nunquam peccati sorde macu-
st. Siquidem antequam ad duodecimum aetatis
ierit annum, Spiritus sanctus de eo in Lucae scri-
angelio: „puer[2]) autem crescebat et confortabatur,
lebatur sapientia." Hoc hominum natura non re-
ut ante duodecim annos sapientia compleatur.
est partem habere sapientiae, aliud sapientia esse
letum. Non ambigimus ergo, divinum aliquid in carne
apparuisse: et non solum super hominem, sed su-
mnem quoque rationalem creaturam. Et „cresce-
inquit. Humiliaverat enim se, formam servi acci-

---

[1]) Luc. II, 40. — 46. [2]) Luc. II, 40.

piens, et eadem virtute, qua se humiliaverat, crevit. Apparuerat infirmus, quia infirmum corpus assumpserat, et ob id iterum confortatur. Evacuaverat se Filius Dei, et propterea rursum completur sapientia, et gratia Dei erat super eum. Non quando venit ad adolescentiam, tunc quando manifeste docebat, sed cum adhuc esset parvulus habebat gratiam Dei: et quomodo omnia in illo mirabilia fuerant, ita et pueritia mirabilis fuit, ut Dei sapientia completetur. Ibant [1]) itaque parentes ejus juxta consuetudinem in Jerusalem ad solemnem diem Paschae. „Et [2]) cum factus fuisset annorum duodecim." Diligenter observa, quia priusquam duodecim esset annorum, sapientiam Dei, et ceteris, quae de eo scripta sunt, complebatur. Cum ergo, ut diximus, duodecim esset annorum, et juxta morem dies solemnitatis expleti essent, et reverterentur parentes cum infantulo Jesu, remansit puer in Jerusalem, et nesciebant parentes ejus. Et hic sublimius quiddam quam humana natura patitur, intellige. Non enim simpliciter remansit, et parentes ejus, ubi esset, ignorabant, sed quomodo in Joannis evangelio [3]) scriptum est, quoniam insidiabantur ei Judaei, et elapsus est de medio eorum, et non apparuit, sic et nunc puto remansisse puerum in Jerusalem, et parentes ejus, ubi remanserit, ignorasse. Nec miremur parentes vocatos, quorum altera [4]) ob partum, alter ob obsequium, patris et matris meruerunt vocabula. Sequitur: „dolentes, [5]) inquit, quaerebamus te." Non [6]) puto eos idcirco doluisse, quia puta-

---

[1]) Luc. II, 41. [2]) Luc. II, 42.

[3]) Ev. Joann. VIII, 59.

[4]) Ed. M. I., itemq. ed. Ruaei: alter.

[5]) Luc. II, 48.

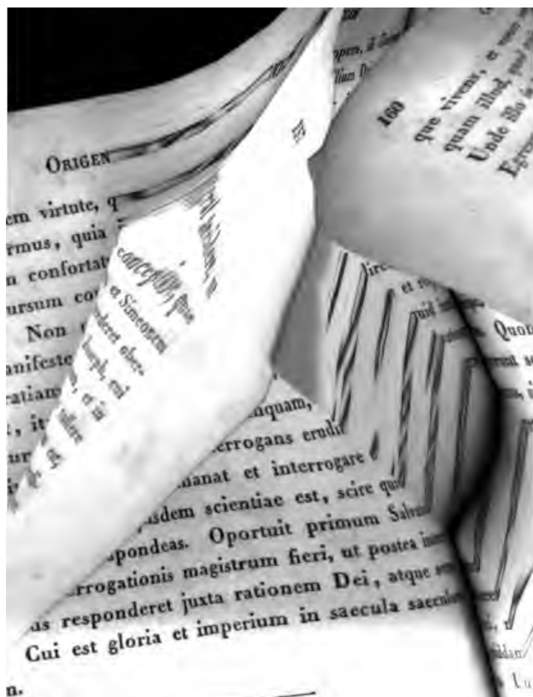
[6]) Schedae Grabii et Combefisii: *Τί δὲ καὶ ἐζήτουν αὐτόν; ἆρα ὅτι ἀπόλωλεν ὁ παῖς, ἢ ὅτι πεπλάνηται; Ἄπαγε· οὔτε γὰρ τῆς πανσόφου Μαρίας ἦν τοῦτο,*

errasse puerum, vel periisse: nec poterat accidere, ut ia, quae sciebat se de Spiritu sancto concepisse, quae ngelum loquentem, et currentes pastores, et Simeonem erat prophetantem, timeret ne puerum perderet oberem. Amove hanc opinionem maxime de Joseph, cui angelo praeceptum fuerat, ut tolleret puerum, et in yptum pergeret: qui audierat: „ne [1]) timeas tollere iam conjugem tuam: quod enim in ea natum est, Spiritu sancto est.“ Nunquam fieri poterat, ut perdi- formidaret infantem, quem divinum esse cognoverat. d quiddam dolor et quaestio parentum, quam simlector intelligit, sonat. Quomodo enim tu, si quando pturas legis, quaeris in iis sensum cum dolore quoac tormento, non quo Scripturas errasse, aut perm quid habere arbitreris, sed quod illae intrinsecus ant veritatis sermonem, atque rationem, et tu nes invenire, quod verum est: ita et illi quaerebant, orte recessisset ab iis, ne relinquens eos ad alia transasset, et quod magis puto, ne revertisset ad coelos, illi placuisset, iterum descensurus. Dolentes ergo erebant Filium Dei. Et cum quaererent, non invene- inter cognatos. Neque enim poterat humana cogna- Dei Filium continere. Non invenerunt inter cognaquia divina majora erant notitia scientiaque mortali. igitur inveniunt eum? In templo. Ibi enim inveni- Filius Dei. Si quando et tu quaesieris Filium Dei,

---

μυρίας περὶ αὐτοῦ δεξαμένης θείας ἀποκαλύψεις, ε τοῦ Ἰωσήφ. Ἀλλ' ὥσπερ ἐάν τις ζητῇ γραφὴν, νωμένως αὐτὴν ζητεῖ, οὐχ ὡς πεπλανημένην, οὐδὲ ἐσφαλμένην, ἀλλ' ὡς ἔχουσαν μὲν τὸν ἀληθῆ καὶ πικὸν λόγον, μήπω δὲ πεφανερωμένην· οὕτως κά- οι ἐζήτουν τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, μή- ; ἀπέστη ἀπ' αὐτῶν, μήπως καταλέλοιπεν αὐτούς. R.

[1]) Matth. I, 20.

HOMILIA XX.

le eo, quod scriptum est: „quid [1]) est quod quaere
tis me?" usque ad eum locum, ubi ait: „conservabat
Maria omnia verba in corde suo."

Quaerebant Maria et Joseph inter affines Jesum, et non
inveniebant: in comitatu, et invenire non poterant. Quae
sierunt in templo, sed apud magistros, et in medio prae
ceptorum inveniunt eum. Ubicunque magistri fuerint, ib
medio magistrorum invenitur Jesus, si tamen magister s
deat in templo, et nunquam egrediatur ex eo. Profi
Jesus magistris suis, et eos, quos interrogare videbat
docuit in medio eorum loquens, et quodammodo con
tabat eos ad quaerenda, quae usque ad id locorum, ut

---

[1]) Luc. II, 49. — 51.

et filiis? Si Jesus Filius Dei
ego non subjiciar episcopo,
pater? Non subjiciar pre-
…ne praepositus est? Puto
…or se erat Jesus, quod
esse subjectum, tre-
ergo unusquisque,
…ais, … inferior, et non-
…scant omn… …s est, melior sit
…ndum Lucam, …od cum intel-
Haec, ut dixi, sint …perbia ex eo,
… infertur: „ipsi[5]) aut… esse subje-
…" sensum Scripturae dilig… Deinde
…tulti et insipientes, ut nesci… …ba haec
quod ait: „in[7]) his, quae sunt… batur:
…rtet," significaret in templo, an… non
…ificet, et quod magis aedificet audien… de
nostrum si bonus fuerit atque perfe… …
Patris est, et habet in medio sui Je…
…uippe dicenti: „quoniam[8]) in his, quae
…e oportet esse." Magis rationabile at-

…rabii et Combefisii: ἐνταῦθα οἱ ἀπὸ
…οντες ὅτι Θεοῦ ἦν ὁ ναὸς καὶ ἦν ἐν
ὁ καὶ πάλαι διὰ τοῦ νόμου γραφό-
σκιαῖς καὶ τύποις μορφούμενος, αἱ-
…τες, ὅτι οὐχ ὁ δημιουργὸς, οὐδὲ ὁ
…οὐδὲ ὁ Θεὸς τοῦ ναοῦ, οὗτός ἐστιν ὁ
…. R.
…isti" in ed. Ruaei.
5) Luc. II, 50.
„ventilemus. Si erant" etc., ed. M. II:
erant" etc.
8) Luc. II, 49.

quippe doctrin
dere sapienter:
roges, quidve
eruditae interr
gationibus resp
nem. Cui est
Amen.

De eo, quod s
tis me?" usq
Mar

Quaerebant M
inveniebant: in
sierunt in templ
ceptorum inveni
medio magistror

ıt, an ignorarent, nosse non poterant. Invenitur Je- . medio magistrorum, et inventus dicit quaesitoribus „quid [1]) est quia quaerebatis me? Nesciebatis, quia , quae sunt Patris mei, oportet me esse?" Primum [2]) iciter sentientes armemur adversus impios haereticos, icunt non esse Conditorem Patrem Christi [3]) Jesu, : Deum legis, sed nec prophetarum. Ecce Pater, templi asseritur. Erubescant Valentiniani audien- sum inquientem: „in his, [4]) quae sunt Patris mei, et me esse." Erubescant omnes haeretici, qui evan- n recipiunt secundum Lucam, et quae in eo sunt a contemnunt. Haec, ut dixi, sint intellecta simpli- Quoniam vero infertur: „ipsi [5]) autem non intel- ınt sermonem," sensum Scripturae diligentius venti- , si [6]) erant stulti et insipientes, ut nescirent quid :t, quia hoc, quod ait: „in [7]) his, quae sunt Patris, me esse oportet," significaret in templo, an aliud am altius significet, et quod magis aedificet audien- Unusquisque nostrum si bonus fuerit atque perfe- possessio Dei Patris est, et habet in medio sui Je- Credamus quippe dicenti: „quoniam [8]) in his, quae Patris mei, me oportet esse." Magis rationabile at-

---

) Luc. II, 49.

) Schedae Grabii et Combefisii: ἐνταῦθα οἱ ἀπὸ ἐντίνου ἀκούοντες ὅτι Θεοῦ ἦν ὁ ναὸς καὶ ἦν ἐν · ὁ Χριστὸς, ὁ καὶ πάλαι διὰ τοῦ νόμου γραφό- ·, καὶ ὡς ἐν σκιαῖς καὶ τύποις μορφούμενος, αἰ- ωσαν λέγοντες, ὅτι οὐχ ὁ δημιουργὸς, οὐδὲ ὁ τοῦ νόμου, οὐδὲ ὁ Θεὸς τοῦ ναοῦ, οὗτός ἐστιν ὁ ͅ τοῦ Χριστοῦ. R.

) Deest „Christi" in ed. Ruaei.

) Luc. II, 49. [5]) Luc. II, 50.

) Ed. M. I: „ventilemus. Si erant" etc., ed. M. II: ilemus, utrum erant" etc.

) Luc. II, 49. [8]) Luc. II, 49.

quod quamdiu
Et [3]) quia ne
bant, propter
sed dicitur de
cum discipulis
absque fine su
Jacobo, cum
ris discipulis.
aegrotationibus
cisco descendi
Nunc quoque
Nazareth; et [5])
esse parentibus
Nam quia majo
parentis honore
ut subjiciantur
rint, subjiciant

---

1) M

id loquor de parentibus et filiis? Si Jesus Filius Dei jicitur Joseph et Mariae, ego non subjiciar episcopo, mihi a Deo ordinatus est pater? Non subjiciar pretero, qui mihi Domini dignatione praepositus est? Puto od intelligebat Joseph, quia major se erat Jesus, quod jiciebatur sibi, et sciens majorem esse subjectum, treus moderabatur imperium. Videat ergo unusquisque, od saepe melioribus praepositus sit inferior, et nonıquam accidat, ut ille, qui subjectus est, melior sit qui sibi videtur esse praepositus. Quod cum intelrit dignitate sublimior, non elevabitur superbia ex eo, d major est, sed sciet ita sibi meliorem esse subjen, quomodo et Jesus subjectus fuit Joseph. Deinde ıitur: „Maria [1]) autem conservabat omnia verba haec orde suo.“ Plus aliqnid quam de homine suspicabatur: e et custodiebat omnia verba ejus in corde suo, non si pueri, qui duodecim esset annorum, sed ejus, qui de ritu sancto conceptus fuerat, quem videbat proficere entia et gratia apud Deum et homines. Jesus probat sapientia, sapientior per singulas videbatur aeta- Numquid sapiens non erat, ut sapientior fieret? An niam evacuaverat se, formam servi accipiens, id quod serat resumebat, et replebatur virtutibus, quas paulo : assumto corpore visus fuerat relinquere? Proficiebat non solum sapientia, sed aetate. Est aetatis profe- Duae in Scripturis feruntur aetates, altera corpoquae non est in potestate nostra, sed in lege natu- : altera animae, quae proprie in nobis sita est, juxta m, si volumus, quotidie crescimus, et ad summitatem imus, ut non simus ultra parvuli fluctuantes, et qui umferamur omni vento doctrinae, sed esse parvuli deentes, incipiamus esse viri, atque dicamus: „quando [2]) tus sum vir, destruxi ea quae erant parvuli.“ Hujus,

[1]) Luc. II, 51. [2]) I Cor. XIII, 11.

ut dixi, aetatis profectus, qui incrementum habet ani in nostra est potestate. Si autem non sufficit testimoni etiam aliud de Paulo sumamus exemplum: „donec [1]) veniamus, inquit, omnes in virum perfectum, in me ram aetatis plenitudinis corporis Christi.“ In nobis est, ut ad mensuram perveniamus aetatis corporis Chr et si in nobis est, omni labore nitamur deponere par lum, et destruere illum, et ad aetates reliquas perveni ut nos quoque audire possimus: „tu [2]) autem ibis ad p tres tuos cum pace, nutritus in senecta bona,“ utique sp rituali, quae est vere senectus bona, canescens et in fin usque perveniens in Christo Jesu: cui est gloria, et ho nor, et imperium in saecula saeculorum. Amen.

HOMILIA XXI.

De eo, quod scriptum est: „quintodecimo [3]) anno imp rii Tiberii Caesaris,“ usque ad eum [4]) locum, ubi ait: „rectas [5]) facite semitas ejus.“

Quando [6]) ad Judaeos tantum sermo propheticus mit tebatur, Judaici reges ponebantur in titulo. Verbi gratia,

---

[1]) Eph. IV, 13. [2]) Genes. XV, 15.

[3]) Luc. III, 1. [4]) Deest „eum“ in ed. Ruaei.

[5]) Luc. III, 4. coll. Jes. XL, 3.

[6]) Schedae Grabii et Combefisii: ἐπὶ μὲν τῷ πεν τεκαιδεκάτῳ παρὰ Ἰουδαίοις κηρυσσομένῳ λόγῳ προφη τικῷ βασιλεία μόνον Ἰουδαίων ἀναγράφεται· — „ὅρα σις γάρ, φησὶν, ἣν εἶδεν Ἡσαΐας ἐν ἡμέραις Ὀζίου, καὶ Ἰωαθὰμ, καὶ Ἀχὰζ, καὶ Ἐζεχίου, οἳ ἐβασίλευσαν τῆς Ἰουδαίας“ —· ἐπὶ δὲ τῷ μυστηρίῳ τοῦ εὐαγγελίου μέλ λοντι ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ κηρύσσεσθαι, ἡγεμονία Τιβε ρίου Καίσαρος ἀναγράφεται, ὃς ἐδόκει τοῦ κόσμου ὅλου εἶναι βασιλεύς. Καὶ εἰ μὲν οἱ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν μόνοι

o, quam vidit Jesaias filius Amos, adversus Judaeam adversus Jerusalem, in regno Osiae et Jonathan, et haz, et Ezechiae; nec alium quemquam, exceptis Ju- ꞁae regibus, Jesaiae vides tempore designatum. In qui- ꞁdam prophetis et Israel reges legimus, sicut ibi: „et [1]) diebus, inquit, Jeroboam, filii Joas regis Israel." ꞁando vero sacramentum evangelii praedicandum erat, in toto orbe evangelium disseminandum, cujus prin- ꞁs Joannes in eremo fuit, et orbem Romanum Tiberii ebat imperium, tunc [2]) in quintodecimo anno verbum mini ad Joannem factum esse describitur. Et si tan- a his, qui de nationibus credituri erant, annuncianda as fuisset, et penitus excludendus Israel, suffecerat di- ꞁe: „in [3]) quintodecimo anno Tiberii Caesaris, prae- ꞁ Judaeae Pontio Pilato." Quia vero et de Judaea de Galilaea multi credituri erant, idcirco et haec regna nuntur in titulo, diciturque: „tetrarcha [4]) Galilaeae rode, et Philippo fratre ejus tetrarcha Itureae et Tra- ꞁnitidis regionis, et Lysania tetrarcha Abilenae, sub ncipibus sacerdotum, Anna et Caipha, facturn est ver- m Domini ad Joannem, filium Zachariae, in deserto." m verbum Dei fiebat ad Jeremiam, [5]) filium Elchiae, Anathoth in diebus Josiae regis Judae: nunc sermo i fit ad Joannem, filium Zachariae, qui [6]) nunquam

---

λλον σώζεσθαι, πάντη δὲ ἀπεκέκλειστο ἡ σωτηρία υἱῶν Ἰσραὴλ, ἤρκει τὸ μνησθῆναι μόνον Τιβερίου. ꞁαὶ δὲ δεῖ τοὺς ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας, καὶ τοὺς ἀπὸ τῆς ꞁυραίας καὶ Τραχωνίτιδος πιστεύειν, διὰ τοῦτο ἀνα- ꞁφονται καὶ αὗται αἱ βασίλειαι εἴτουν τοπαρχίαι. R.

[1]) Amos. I, 1. [2]) Ed. Ruaei: et tunc etc.

[3]) Luc. III, 1. [4]) Luc. III, 1. 2.

[5]) Jerem. I, 1.

[6]) Schedae Grabii et Combefisii: οὐδέποτε γέγονε ꞁεα Θεοῦ ἐπί τινα τῶν προφητῶν ἐν τῇ ἐρήμῳ, εἰ

quae non hab
etiam [2]) in p
venit, et prae
nem peccator
lucerna ipsa l
tem minui."
omnem circa
debuit circuir
quo voluisset

μὴ νῦν μόν
γὰρ ἔμελλε π
τουτέστι τῆς
ἄνδρα τὸν νό
τοῦτο πρὸς
Εἰ γὰρ μὴ τι
ἐρήμῳ. R.

[2]) Ed. R
[3]) Ed. R

um aquae? Porro Jordanis „descendens“ interpretatur. escendens autem et largo impetu currens fluvius Dei alvator noster Dominus est, in quo baptizamur. Quam tram aquam salutarem, in remissionem quoque peccatorum in baptisma praedicat: venite catachumeni, agite poenitentiam, ut in remissionem peccatorum baptisma consequamini. In remissionem peccatorum ille accipit baptisma, qui peccare desistit.[1]) Si quis enim peccans ad avacrum venit, ei non fit remissio peccatorum. Propterea obsecro vos, ne absque cautela et diligenti circumspectione ad[2]) baptismum veniatis, sed ostendatis primum fructus dignos poenitentiae. Facite aliquid tempo- in conversatione bona, mundos vos a cunctis sordibus ilisque servate, et tunc vobis remissio peccatorum fiet, ando coeperitis et ipsi propria peccata contemnere. mittite delicta vestra, et dimittentur vobis. Hoc autem um, quod nunc de veteri instrumento ponitur, in Je- propheta scriptum legimus. Ibi enim dicitur: „vox[3]) amantis in deserto: parate viam Domini, rectas facite mitas ejus.“ Vult Dominus in vobis reperire viam, ut sit in vestras animas ingredi, et iter suum facere. aeparate ei semitam, de qua dicitur: „rectas[4]) facite mitas ejus:“ „vox clamantis in deserto,“ vox clamat: raeparate viam.“ Primo enim vox ad aures pervenit: inde post vocem, imo cum voce, auditum sermo petrat. Juxta hunc sensum a Joanne annunciatus est hristus. Videamus ergo, quid vox de Verbo annunciet. „Praeparate,[5]) inquit, viam Domino.“ Quam viam Domino praeparemus? Numquid corpoream? Aut potest

---

[1]) Ed. M. II: desinit.

[2]) Edd. Merlini: veniatis ad baptismum.

[3]) Jes. XL, 3.

[4]) Luc. III, 4. coll. Jes. XL, 3.

[5]) Luc. III, 4.

sermo Dei tali itinere pergere? An intrinsecus praepa-randa est Domino, et in corde nostro recta et aequalis semita componenda? Haec est via, per quam ingressus est sermo Dei, qui in humani corporis capacitate consi-stit. Magnum est cor hominis, et spatiosum, et capax si tamen mundum fuerit. Vis ejus magnitudinem latitu-dinemque cognoscere? Vide quantam[1]) divinorum sen-suum magnitudinem capiat. Ipse ait: „dedit[2]) mihi eo-rum, quae sunt, notitiam: rationem mundi scire, et operationem elementorum: principium et finem, et medietatem saecu-lorum: temporum varietates, et translationem mensium: annorum circulos, et siderum sedes: naturas animalium, et furores bestiarum: spirituum violentias, et cogitationes hominum:[3]) diversitates arborum, et vim radicum." Vi-des non parvum esse cor hominis, quod tanta capiat. Neque in corporis quantitate, sed in fortitudine ejus in-tellige, quae tantam scientiam capiat veritatis. Ut autem et simplices quosque quotidianis exemplis ad credendum adducam, quod grande sit cor hominis, videamus. Quae-cunque urbes transivimus, habemus illas[4]) in animo: et qualitates, et situs platearum murorumque, et aedificio-rum, in corde nostro versantur. Viam, quam ingressi sumus, in memoriae[5]) pictura ac descriptione retinemus: mare, quod navigavimus, tacita cogitatione amplectimur. Non est parvum, ut dixi, cor hominis, quod potest tanta capere. Si autem non est parvum tanta capiens, conse-quenter in illo via Domini praeparatur, et recta fit semita, ut ambulet in illa sermo Dei, atque sapientia. Prae-para viam Domino per conversationem bonam, et egre-

---

1) Ed. Ruaei: quantum.
2) Sap. Salom. VII, 17—20.
3) Ed. M. II: nominum.
4) Ed. Ruaei: illam.
5) Edd. Merlini: in memoria picturae, ac etc.

operibus tene semitam, absque offensa ulla deambulet te Verbum Dei, et donet tibi mysteriorum suorum adatusque notitiam: cui est gloria et imperium in saecula eculorum. Amen.

HOMILIA XXII.

eo, quod scriptum est: „omnis [1]) vallis implebitur,“ ue ad eum locum, ubi ait: „potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahamo.“

ideamus quae in Christi praedicentur [2]) adventu, inquae primum de Joanne scribitur: „vox [3]) clamantis deserto: parate viam Domini, rectas facite semitas s.“ Et quod sequitur, proprie de Domino Salvatore Neque enim a Joanne omnis vallis impleta est, sed Domino Salvatore. Se ipsum unusquisque consideret, s erat antequam crederet: tunc animadvertet vallem milem, vallem se fuisse praecipitem et in ima demers. Quando vero [4]) venit Dominus Jesus, et misit Spim sanctum vicarium suum, vallis omnis expleta est. oleta est autem operibus bonis, et fructibus Spiritus cti. Caritas non sinit permanere te vallem. Quod si em habueris, et sapientiam, et bonitatem, non solum is esse desistes, [5]) sed etiam mons esse incipies Dei. od tamen de gentibus quotidie magis fieri videmus, ie compleri: „omnis [6]) vallis implebitur,“ quam de ulo Israel, qui de excelso depositus est: „omnis, [7]) iit, mons et collis humiliabitur.“ Mons erat quondam

---

[1]) Luc. III, 5.—8. [2]) Ed. M. II: praedicuntur.
[3]) Luc. III, 4. coll. Jes. XL, 3.
[4]) Deest „vero“ in ed. Ruaei.
[5]) Ed. M. II: desines. [6]) Luc. III, 5.
[7]) Ibid. III, 5.

qui factus e
recta sunt.
venit in ca
Oremus ut
mus dicere:
me Christus
vivit in me,
venerit, et f
et ego Pau
vivit vero in
quae in Ch
erat. Vide
vitia, si tam
ges [7]) nihil
fuisse inaequ
et opera ina
exaequavit a
vias planas,

e purissimum, graderetur que[1]) in te Deus Pater, et istus Dominus mansionem apud te faceret, diceret- : „ego[2]) et pater meus veniemus, et mansionem apud faciemus." Sequitur: „et[3]) videbit omnis caro sa- re Dei." Tu quondam caro eras, imo, ut mirabilius iar, cum adhuc in carne sis, vides salutare Dei. Quid m sibi velit, quod dicitur: „omnis[4]) caro," eo quod a excipiatur, quae non videat salutare Dei, relinquo lligendum his, qui sciunt Scripturarum mysteria. ienam egredientibus ad baptismum Joannes loquitur, ndendum. Si quis vult baptizari, egrediatur. Manens n in pristino statu, et mores suos et consuetudinem relinqueas, nequaquam rite ad baptismum venit. autem intelligas, quid sit egredi ad baptismum, accipe monium, et ausculta verba, quibus Deus loquitur ad aham: „egredere[5]) de terra tua," et reliqua. Egre- ntibus itaque ad lavacrum turbis, non egressis, sed tan- egredientibus, Joannes loquitur quae sequuntur. enim jam egressi fuissent,[6]) nunquam ad eos diceret: neratio[7]) viperarum." Quaecunque igitur ad illos lo- tur, ad vos, o[8]) catechumeni et catechumenae, loqui- Qui disponitis venire ad baptismum, considerate [9]) forsitan vobis dici possit: „generatio[10]) vipera- ." Sed et illud, quod sequitur, nisi pravitatem vene- que serpentum de corde vestro expuleritis, dicetur ad : „quis[11]) ostendit vobis fugere ab ira ventura?" gna huic saeculo impendet ira: omnis iram Dei pas-

---

[1]) Ed. Ruaei: gauderetur que.
[2]) Ev. Joann. XIV, 23. [3]) Luc. III, 6.
[4]) Luc. III, 6. [5]) Genes. XII, 1.
[6]) Deest „fuissent" in ed. M. II. [7]) Luc. III, 7.
[8]) Ed. M. I: „o cathecumini, et catheeuminae," ed. II: „o catechumini, et catechuminae."
[9]) Ed. Ruaei: num. [10]) Luc. III, 7.
[11]) Luc. III, 7.

rascen
omner
sunt,
quisqu
paravi
tens c
justi j
„quis[4]
ergo f
ad baj
tentiae.
ritas[6])
pax, p
tinentia
rimus,
citur a
ne inci
Abraha
bus istis

issimus prophetarum expulsionem prioris populi, et ationem gentium. Illis enim, qui de Abraham gloriatur, dicit: „et [1]) ne incipiatis dicere in vobismetipsis: em habemus Abraham." Et de gentibus rursum [2]) aitur: „dico [3]) enim vobis, quia potest Deus de lapias istis suscitare filios Abrahamo." De quibus lapias? Non [4]) utique lapides irrationabiles corporeosque astrabat, sed homines insensibiles, et quondam duros, quia lapides et ligna adorabant, impletum est illud, d in Psalmo cantabatur: „similes [5]) illis fiant [6]) qui unt ea, et omnes, qui confidunt in iis." Vere qui faut idola, et confidunt in iis, similes sunt diis suis, abssensu, sine ulla ratione, in lapides lignaque conversi :. Cum enim tantum videant creaturarum ordinem, orem, officium, tantam mundi pulchritudinem, nolunt creaturis intelligere creatorem, neque considerant tandispensationis aliquam providentiam, aliquem esse reem; sed sunt caeci, his tantum oculis mundum vites, quibus irrationabilia jumenta et bestiae vident. enim animadvertunt in his, quae vident ratione, aliquam inesse rationem. Haec propterea, quia Joes dixerat: „potest [7]) Deus de lapidibus istis suscitare s Abrahamo." Et nos igitur obsecremus Deum, ut uando fuimus lapides, vertamur in filios Abrahamo his filiis, qui ejecti sunt, et repromissionem adoptio-

---

[1]) Luc. III, 8. [2]) Ed. Ruaei: sursum.
[3]) Luc. III, 8.
[4]) Schedae Grabii et Combefisii: οὐ λίθους ἀψύς δεικνὺς, ἀλλ' ἀνθρώπους ἀναισθήτους. Παρεστήιαν γὰρ καὶ ἐθνικοὶ τῷ βαπτίσματι, οὓς καὶ λίθους εἶ, ἐξομοιῶν αὐτοὺς τοῖς προσκυνουμένοις κατὰ τό· ιοιοι αὐτοῖς γένοιντο οἱ ποιοῦντες αὐτὰ, καὶ οἱ πεθότες ἐπ' αὐτοῖς." R.
[5]) Psalm. CXV, 8. (CXIV.)
[6]) Edd. Merlini: fiunt [7]) Luc. III, 8.

nabilemque.
cula saeculo

De eo, quo
arborum pos
nerunt aut

Joannes illo
ad radices a

---

[1]) Schec
λίθων γέγρα
θωθείησαν τ
σω·“ ὡς δῆλ
κέτι· ἀπολιθω
θρωπίνην. F

:ret consummatio, et temporum finis instaret, nulla i quaestio nasceretur. Dicerem enim, hoc, quo ' ait: :e,[1]) securis ad radices arboris posita est:" et illud: :nis enim arbor, quae non facit fructum bonum, praetur, et in ignem mittetur:" propterea prophetatum, in illo tempore complebatur. Cum autem tanta saecula fluxerint, et tam innumerabiles anni ab illo pore usque ad praesentem diem transierint, quomodo itus sanctus in propheta dicat: „ecce,[2]) securis ad ces arborum posita est," debemus inquirere. Ego Israelitico populo prophetari, quod praecisio ejus na sit. His enim, qui ingrediebantur ad eum, ut barentur, inter caetera loquebatur: „facite[3]) fructus os poenitentiae," et quasi Judaeis dicebat: „ne incilis dicere in vobismetipsis: patrem habemus Abraham. enim vobis, quia potest Deus ex lapidibus istis suse filios Abrahamo." Hoc ergo, quod ait: „ecce,[4]) ris ad radices arborum posita est," Judaeis loquitur. sensui et apostolicum[5]) illud congruit, fractos esse nac securi infidelitatis ramos, atque succisos, ut amret ex arbore non radicem, sed ea, quae de radice ularunt, ut in radice pristinae arboris rami possint stri inseri. „Omnis[6]) ergo arbor, quae non facit frun bonum, praecidetur, et in ignem mittetur." Hunc n finem habet, ut incendio concremetur. Deinde tres nes inducuntur sciscitantium Joannem super salute unus, quem Scriptura appellavit populos exeuntes baptisma, alius, quem publicanos nominat, tertius, qui tam appellatione censetur. „Interrogabant[7]) eum ae, dicentes: quid faciemus? Qui respondens ait[8])

---

[1]) Luc. III, 9. [2]) Ibid. III, 9. [3]) Luc. III, 8.
[4]) Luc. III, 9. [5]) Rom. XI, 16. 17. sqq.
[6]) Luc. III, 9. [7]) Luc. III, 10. 11.
[8]) Deest „ait" in ed. Ruaei.

servire domi
veste circumd
nis, et alter
spoliemus no
Hucusque fa
modo, juxta
habenti tribue
unum quidem
qui nudus est,
vero hoc dic
pauperes miser

---

[1]) Matth.
[2]) Scheda
μὲν καθ' ὑπε
ἐνδύειν τοὺς
Ἐρχόμενος δὲ
ὁ λόγος μὴ δύ

ıs altera tunica protegamus. Sed hoc aio, quod et undiorem locus iste respiciat intellectum, et oporteat are tunicam, qui omnino non habebat. Quis est iste, qui tunicam non habet? Nempe ille, qui pe- Deum non habet. Debemus igitur exuere nos, et are, qui nudus est. Alius habet Deum, alius omnino habet, contraria videlicet fortitudo. Et quo modo tum [1]) est, ut in profundo maris praecipitemus de- nostra, sic projici a [2]) nobis oportet vitia atque pec- et jacere super eum, qui eorum nobis causa exsti- „Et [3]) qui habet, inquit, cibum, similiter faciat." habet cibos, tribuat non habenti, ut non solum ei mentum, sed etiam id, quod possit comedere, largia- „Venerunt [4]) autem et publicani, baptizari ab eo." [5]) et juxta simplicem intelligentiam docet, publica- nihil amplius quaerere, quam in lege praeceptum

---

[1]) Mich. VII, 19.
[2]) Edd. Merlini: oportet a nobis etc.
[3]) Luc. III, 11. [4]) Luc. III, 12.
[5]) Schedae Grabii et Combefisii: *Τοῦτο τοὺς τελώ- μὴ πεισάτω πλὴν τῆς διατάξεως τῆς κατὰ τοὺς τε- ις λαμβάνειν ἀπὸ τῶν τελουμένων· ὁ γὰρ τοῦτο ιβαίνων, καὶ πλέον ὑπὲρ τὸ διατεταγμένον ἀπαι- , παραβαίνει ἐντολὴν, οὐκ Ἰωάννου, ἀλλὰ τοῦ ἐν ἁγίου πνεύματος. Οἶδα καὶ ἄλλους τελώνας, οἳ τὴν ἐντεῦθεν ἀπαλλαγὴν ἐπὶ τοῖς τέρμασι τοῦ ιου καθεζόμενοι, οἱονεὶ τελωνοῦσι καὶ κατέχουσι, τι αὐτῶν ἐν ἡμῖν ἐστι. Διὸ γέγραπται· „ἔρχεται ὁ ων τοῦ κόσμου τούτου, καὶ ἐν ἐμοὶ οὐκ ἔχει οὐδέν." οὖν μέλλομεν πράγματα ἔχειν ὑπ' ἐκείνων τῶν τε- ῶν τῶν ἐρευνώντων τὰ πάντα, ὅταν τις αὐτὸς ὅλος λάνηται ἀντὶ τέλους; Ἀλλ' οὐ τοιοῦτος ἦν Ἰακώβ· ῶν γὰρ λέγει τῷ οἱονεὶ τελώνῃ Λάβαν· „ἐπίγνωθι . τῶν σῶν ἐστι παρ' ἐμοί." Καὶ μαρτυρεῖ γε ἡ ὴ περὶ τοῦ Ἰακὼβ, λέγουσα· „καὶ οὐκ ἐπέγνω ων παρὰ τῷ Ἰακὼβ οὐδέν."* R.

mutata, erunt quidam in fini
publicanorum officio diligentis
sui in nobis inveniant. Vide
hujus quasi publicanus esse,
„venit[2]) princeps mundi istin
Illud quoque, quod in Aposto
mnibus debita, cui tributum, tri
gal: cui honorem, honorem:
ut invicem diligatis:" sacrate
obrem consideremus, ne fort
quod pro vectigali queamus r
debitum, ut solet apud saecu
quando quis pro debito ipsi r
ditur. Complures e nobis ab
nendi sunt, quos Jacob ille v
formidabat, nec verebatur, ut d
bus in se[4]) aliquid reperiretu
publicanum illum loquebatur,
quid tuarum rerum est apud r
stimonium Scriptura, dicens: ,
apud Jacob quidquam." Doce

iritus sanctus, qui locutus est in prophetis, non solum mines, sed etiam angelos, et virtutes invisibiles. Quid quar de Salvatore? Prophetae quoque ipsi et Apostoli nne quod resonant, non solum hominibus, sed et ange- praedicant. Quod ut scias verum: „attende,[1]) inquit, elum, et loquar:“ et:[2]) „in[3]) conspectu angelorum allam tibi:“ et: „laudate[4]) Dominum coeli coelorum, aquae, quae super coelos sunt; laudent nomen Do- ini:“ et: „laudent[5]) eum angeli:“ et: „in[6]) omni loco testatis ejus, benedic anima mea Domino.“ Invenies plurimis locis, et maxime in Psalmis, et ad angelos rmonem fieri, data homini potestate, ei tamen, qui Spi- tum sanctum habet, ut et angelos alloquatur. E quibus num exemplum ponam, ut sciamus angelos quoque hu- anis vocibus erudiri. Scriptum est in Apocalypsi Jo- mis: „angelo[7]) Ephesiorum ecclesiae scribe: habeo ali- id contra te.“ Et rursum: „angelo[8]) ecclesiae Per- mi scribe: habeo quidpiam contra te.“ Certe homo , qui scribit angelis, et aliquid praecipit: ego non ibigo et in coetu nostro adesse angelos, non solum neraliter omni ecclesiae, sed etiam singillatim. De qui- s Salvator ait: „angeli[9]) eorum semper vident faciem tris mei, qui in coelis est.“ Duplex hic adest ecclesia, a hominum, altera angelorum. Si quid juxta rationem, juxta Scripturarum dicimus voluntatem, laetantur an- i, et orant nobiscum. Et quia praesentes angeli sunt ecclesia, in illa duntaxat, quae meretur, et Christi est, opterea orantibus feminis praecipitur,[10]) ut habeant ve-

---

1) Deut. XXXII, 1.
2) Desideratur „et“ in ed. Ruaei.
3) Psalm. CXXXVIII, 1. (CXXXVII.)
4) Psalm. CXLVIII, 4. 5. 5) Psalm. CXLVIII, 2.
6) Psalm. CIII, 22. (CII.) 7) Apocal. II, 1. et 4.
8) Apocal. II, 12—14. 9) Matth. XVIII, 10.
10) I Cor. XI, 5. sqq.

lamen super caput propter angelos, utique illos, qui sistunt sanctis, et laetantur in ecclesia. Quos quidem quia peccatorum sordibus oculi nostri obliti sunt, videmus, sed vident Apostoli Jesu, ad quos loqui „Amen,[1]) amen dico vobis, videbitis coelum apertum angelos Dei adscendentes et descendentes super Fil hominis.“ Quod si haberem hanc gratiam, ut quo m Apostoli, sic viderem, et sicut Paulus adspexit, intue cernerem nunc angelorum multitudinem, quos[2]) vide Elisaeus,[3]) et Giezi, qui cum eo steterat, non vide In metu erat Giezi, ne ab hostibus caperetur, solus E saeus videns. Sed et Elisaeus ut prophetes Domini, precatur, et dicit: „o Domine,[4]) aperi oculos pueri ist et videat, quoniam multo plures nobiscum sunt, qua cum illis.“ Et statim ad preces sancti viri, angelos, qu prius Giezi non videbat, intuitus est. Haec idcirco di ximus, ut ostenderemus et publicanos doceri a Joann et non solum eos, qui reipublicae vectigalibus servi sed etiam illos, qui veniebant ad poenitentiam. Et si erant a corporalibus publicani, sicut et alii milites, qu egrediebantur ad baptismum poenitentiae. Venit enim non Joannes et propheta tantum, sed etiam ipse Salvator, et hominibus, et angelis, et virtutibus caeteris salutarem poenitentiam praedicare, ut[5]) „in nomine Jesu omne genu flectatur,[6]) coelestium, et terrestrium, et infernorum: et omnis lingua confiteatur, quia Dominus Jesus Christus in gloria est Dei Patris:“ cui est gloria et imperium in saecula saeculorum. Amen.

---

[1]) Ev. Joann. I, 52. [2]) Ed. Ruaei: quod.
[3]) Edd. Merlini constanter: Helisaeus.
[4]) II Regg. VI, 17. (IV Regg.)
[5]) Philipp. II, 10. 11. [6]) Edd. Merlini: flectant

HOMILIA XXIV.

e eo, quod scriptum est: „ego [1]) quidem baptizo vos
[ua," usque ad eum locum, ubi ait: „Ipse vos baptiza-
bit Spiritu sancto, et igne."

oannem, qui minor erat [2]) Christo, suscepit populus,
putans et cogitans ne forte ipse esset Christus: eum
ro, qui major illo venerat, non suscepit. Vis causam
ire? Cognosce: Joannis baptisma videbatur, Christi ba-
ismus invisibilis erat. „Ego [3]) enim, inquit, baptizo vos
aqua: qui autem post me venit, major me [4]) est; ipse
is baptizabit Spiritu sancto, et igne." Quando bapti-
t Jesus Spiritu sancto, et rursum, quando igne bapti-
t? Numquid uno atque eodem tempore Spiritu et igne
ptizat, an vario atque diverso? „Vos [5]) autem baptiza-
mini Spiritu sancto non post multos hos dies." Ba-
zati sunt Apostoli post adscensionem ejus ad coelos
ritu sancto: quod autem igne fuerint baptizati, Scri-
ra non memorat. Sed quo modo Joannes juxta Jor-
m fluvium venientes ad baptismum praestolabatur,
ios abigebat, dicens: „generatio [6]) viperarum," et re-
, porro eos, qui confitebantur vitia atque peccata,
iebat: sic stabit in igneo flumine Dominus Jesus
flammeam romphaeam, ut quemcunque post exitum
hujus, qui ad paradisum transire desiderat, et pur-
e indiget, hoc eum amne baptizet, et ad cupita
ittat: eum vero, qui non habet signum priorum
iatum, lavacro igneo non baptizet. Oportet enim
liquem baptizari aqua et Spiritu, ut, cum ad i-
fluvium venerit, ostendat se et aquae et Spiritus

---

[1]) Luc. III, 16. [2]) Ed. Ruaei: est.
[3]) Luc. III, 16. [4]) Deest „me" in ed. Ruaei.
[5]) Act. I, 5. [6]) Luc. III, 7.

enim, ‹
dilecti,
si mens
diligit,
nifestius
rabatur,
ut plus
ter qua
simplici
unum n
stus vin
per vesc
et tenui
pinguesc
cemodi [3]
superflui
tum, an
corpus
praecipit

iversus. Non habebat sacculum, non famu-
ı saltem vile tugurium. Morabatur in deserto,
m usque ad diem ostensionis suae ad Israel,
tempore, quo poenitentiam populo praedi-
at in solitudine Judaeae, et aqua simplici ir-
ut et in potu esset diversus a caeteris. Nos
ıur in urbibus, qui in medio populorum sumus,
quaerimus lautiores, et cibos, et habilia: ille
n eremo morabatur, videte quali vestimento in-
it. De pilis camelorum sibi tunicam fecerat,
ellicea cingebatur. Omnia ergo in [1]) illo nova
ropter dissimilitudinem vitae, universi qui vide-
irabantur eum, et mirantes studiosissime cole-
r omnia quod poenitentes in remissionem pec-
aptizabat. Quas ob causas diligebant quidem [2])
ime, sed non servabant in caritate modum: cogi-
n, ne forte ipse esset Christus. Quam inordi-
rrationabilem caritatem cavens Apostolus Pau-
metipso loquebatur: „timeo [3]) autem, ne quis
itet super id, quod videt in me, aut audit ex
e magnitudo revelationum extollat me," et
uod metuens ne etiam ipse incurrat, nolebat
se indicare, [4]) quae noverat, ne quis eo plus
sse, quam cerneret, et mensuram honoris ex-
ret, quod dictum fuerat de Joanne, quia ipse
tus. Quod quidem nonnulli etiam de Dosi-
ritarum haeresiarcha dixerunt, alii vero de Ju-
. Denique in tantam quidam dilectionis au-
ruperunt, ut nova quaedam et inaudita super
tra confingerent. Alii enim ajunt, hoc, quod scri-

---

1. Merlini: in illo noverant.
Ruaei: eum quidem.
Cor. XII, 6. 7.
M. I., itemque ed. Ruaei: judicare.

enim dum plu
etant et loquu
dantes, quae
tractatus nostr
quae nunquam
plus diligunt,
tenent, et alii
tur. Unde op
vagandi permit
corruat. Scri
multum, nequ
Quod exemplu
diligas homine
tua: ne ames
tota virtute, s
soli [*]) serva D
Deum tuum ex
ex tota virtute
Salvator praeci

proximum tuum tanquam te ipsum." Volo dili-
hristum: doce ergo me, quomodo eum diligam-
n dilexero eum ex toto corde meo, et ex tota
mea, et ex tota virtute, contra praeceptum facio,
rum absque uno Deo sic diligam. Sin autem mi-
m dilexero quam omnipotentem Patrem, timeo ne
nogenitum universae creaturae impius et profanus
r. Doce me, et ostende rationem, quomodo inter
ue medius incedens, diligere debeam Christum.
·e, qua caritate Christus diligendus sit? Breviter
ı. Diliges Dominum Deum tuum in Christo. Pu-
liversam habere posse in Patre et Filio caritatem?
dilige Dominum Christum. Dilige Patrem in Fi-
ium in Patre, ex toto corde, et ex tota anima, et
virtute. Quod si aliquis sciscitatur, et dicit: hoc,
sseris, de Scripturis proba: audiat Apostolum Pau-
ıi habebat rationabilem caritatem, loquentem: „cer-
:nim sum, quia neque mors, neque vita, neque an-
que potestates, nec praesentia, nec futura, nec for-
nec altitudo, nec profundum, nec alia creatura
nos separare a caritate Dei, quae est in Christo
ominol Salvatore nostro:" cui est gloria et impe-
ı saecula saeculorum. Amen.

HOMILIA XXVI.

quod scriptum est: „cujus[4]) ventilabrum in manu
et mundabit aream suam," usque ad eum locum,
ait: „et[5]) congregabit triticum in horreum."

us est Deus, et „qui[6]) adorat eum, in spiritu et

Ed. Ruaci: Putas. [3]) Rom. VIII, 38. 39.
Luc. III, 17. [4]) Decst „ejus" in ed. Ruaci.
Luc. III, 17. [6]) Ev. Joann. IV, 24.

veritate oportet adorare." Deus quoque noster „ignis[1]) consumens est." Dupliciter appellatur Deus, et spiritus et ignis. Justis spiritus, ignis peccatoribus. Sed dum et angeli spiritus ignisque dicuntur: „qui[2]) facit, inquit, angelos suos spiritus, et ministros suos ignem urentem:" angeli sanctis quibusque sunt spiritus, his vero, qui merentur, addicunt ignem, et fervorem subministrant. Juxta quem sensum et Deus noster atque Salvator, cum sit spiritus, ignem venit mittere super terram. Spiritus, secundum illud, quod scribitur: „cum[3]) autem conversus fueris ad Dominum, auferetur velamen," et: „Dominus[4]) spiritus est." Ignem autem venit mittere non super coelum, sed super terram, ut ipse demonstrat, dicens: „ignem[5]) veni mittere super terram, et quid volo, nisi ut jam ardeat?" Si enim conversus fueris ad Dominum, qui est spiritus, Christus tibi spiritus erit, et non venit ignem mittere super terram. Quod si non converteris ad[6]) eum, sed habes terram et fructus[7]) ejus, ignem venit mittere super terram tuam. Huic quid simile etiam de Deo scriptum est: „ignis[8]) accensus est furoris ejus," non usque ad coelum sursum, sed „usque ad infernum deorsum," et „devorabit" non coelum, sed „terram et germina ejus." Quorsum ista memoravi? Quia et baptismus, quo baptizat Jesus, in Spiritu sancto est, et igne. Memini eorum, quae nuper locutus sum, nec praeterit explanatio superior, sed volo et novum aliquid inferre. Si sanctus fueris, Spiritu sancto baptizaberis: si peccator, in ignem mergeris, et unum atque idem baptisma indignis

---

1) Deut. IV, 24.
2) Hebr. I, 7. coll. Psalm. CIV, 4.
3) II Cor. III, 16.
4) Ev. Joann. IV, 24. coll. II Cor. III, 16.
5) Luc. XII, 49. 6) Ed. Ruaei: ad Deum.
7) Edd. Merlini: fructum. 8) Deut. XXXII, 22

›us in condemnationem ignemque vertetur;
sancti sunt, et tota fide ad Dominum con-
piritus sancti gratia salusque tribuenda est.
Spiritu sancto et igne dicitur baptizare, ha-
›rum [1]) in manu sua, et mundabit aream
ngregabit triticum suum in horreum, paleas
uret igne inexstinguibili.“ Volo [2]) invenire
ıare Dominus noster habeat ventilabrum, et
› vento leves paleae huc illucque rapiantur,
iticum in unum deferatur locum: neque enim
› possunt triticum et paleae separari. Exi-
ones pro vento intelligi, quae confuso cre-
:vo, alios paleas, alios triticum esse demon-
enim anima tua fuerit aliqua tentatione su-
tentatio te vertit in paleas, sed cum esses pa-
lelicet et incredulus, ostendit te esse tentatio
. E contrario autem cum fortiter tentamenta
te facit fidelem tentatio, atque patientem, sed
ıe in te erat, patientiae et fortitudinis, et la-
rt in medium. „Putas enim, ait Dominus,
i locutum fuisse, quam ut pareres justus?“

—

III, 17.
dae Grabii et Combefisii: *Βούλομαι οὖν*
ῥόπον ὁ κύριός μου Ἰησοῦς ἔχει πτύον, καὶ
ι πνέοντος, καὶ ταῦτα σφοδροῦ, — εἰ γὰρ
ρηστόν ἐστι τὸ πτύον —, τὸ μὲν ἄχυρον
ς οἰκεῖον τόπον, ὁ δὲ σῖτος νικήσας τὸν
ιφέρεται ἐπὶ τὸ αὐτό. Καὶ ὅρα μήποτε οἱ
ἰ τὸ ἄχυρον χωρίζοντες, ὁ ἄνεμός ἐστιν ὁ
τὸν σῖτον, ὅτι ἔστι σῖτος. Οὐ γὰρ ὁ ἀνε-
πειρασμὸς, νικήσας τινὰ ἄχυρον αὐτὸν ποι-
κοῦφον καὶ ἄπιστον, ἀλλ᾽ ὄντα τοιοῦτον
ὶν πειρασμόν τις ὑπομείνῃ, οὐχ ὁ παρα-
πεποίηκε πιστὸν, καὶ ὑπομονητικὸν, ἀλλ᾽
τῷ δύναμιν ὑπομονητικὴν ἐφανέρωσεν. R.

rum fundamenta vertamus, at
variis firmisque lapidibus prae
secutio saevierit adversus Chris
rexerit, ostendamus nos habe
Christum Jesum. Si quis aut
a nobis, — negaverit, iste sciat
negasse visus est, Christum neg
habuisse negandi jam veteres,
quod habebat, et in medium
igitur Dominum, ut simus a
nulla subvertat, fundatum supr
nostrum Jesum Christum: cui
saecula saeculorum. Amen.

HOMILI

De eo, quod scriptum est: „n

ulta [1]) quidem et alia exhortans annunciabat." Itaque
im alia, quae scripta non sunt, Joannes populo prae-
abat: quae autem scripta sunt, [2]) considerate quanta
rint, quae annunciant Christum. Monstravit enim ba-
smum Spiritus sancti, praedicavit publicanis salutem,
mit milites disciplinam, aream purgari, succidi arbo-
, et caetera, quae evangelii narrat historia. Exceptis
o his, quae scripta sunt, etiam illa, quae scripta non
it, annunciasse monstratur in eo, quod dicitur: „multa [3])
idem et alia exhortans annunciabat populo." Et quo-
do in evangelio secundum Joannem de Christo refer-
, quia multa [4]) et alia locutus est, quae non sunt scri-
in libro isto: „quae si scriberentur, neque ipsum puto
ndum capere potuisse libros, qui scribendi erant:" sic
in praesenti loco intellige, quod forsitan Lucas, quo-
m majora quaedam a Joanne annunciabantur, quam
deberent literis credi, noluerit ea nominatim dicere,
l tantum significaverit, quod dicta sint, et idcirco dixisse:
ulta [5]) quidem et alia exhortans annunciabat populo."
remur quidem Joannem ex his, quae sequuntur, maxime
od inter natos mulierum major Joanne Baptista nemo
rit, et in tantam opinionem merito virtutis adscende-
ut a plerisque Christus putaretur: sed aliud [6]) multo
rabilius. Herodes [7]) tetrarcha habebat regiam potesta-

---

[1]) Luc. III, 18. [2]) Desideratur „sunt" in ed. R.
[3]) Luc. III, 18. [4]) Ev. Joann. XXI, 25.
[5]) Luc. III, 18. [6]) Edd. Merlini: illud.
[7]) Schedae Grabii et Combefisii: οὗτος παρανόμως
ιεε τὴν γυναῖκα τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ παρὰ τὸν Μωυ-
ς νόμον· ἀλλ᾽ ὁ ἀκατάληπτος Ἰωάννης, ὁ μηδενὸς
σωπον λαμβάνων, οὐ φοβηθεὶς τὴν βασιλικὴν ἐξου-
ν, οὐδὲ ἧττον πληρῶν προφητικὴν παῤῥησίαν, ἤλεγξε
Ἡρώδην ἐπὶ παρανομίᾳ τοῦ γάμου. Καὶ κατε-
ίσθη εἰς φυλακὴν, καὶ μὴ μεριμνῶν θανάτου, ἐμε-
ινα περὶ Χριστοῦ. R.

tem, et poterat eum, cum voluisset, occidere: et c
fecisset injustam, et contra legem Mosis, ut uxore
sui acciperet, quae habebat filiam de priori vi
eum timuit, non accepit personam, non cogitavit,
regiam potestatem, non formidavit interitum: scieb
etiam si propheta non esset, quod lacessitus se
set occidere. Haec igitur universa cum nosset, l
prophetica corripuit Herodem, et incestas nuptias
et ob id clausus in carcere, non de morte sollicit
de incerto judicii, sed in vinculis de Christo, qu
nunciaverat, cogitabat. Et quia ipse ad eum ire n
terat, mittit discipulos suos sciscitantes: „tu [2]) e
venturus es, an alium exspectamus?“ Animadvertis,
et in carcere docuerit, videns [3]) eum et in illo loc
cipulos habere, et quam ob causam ibidem per s
diebat. Inter quae etiam cum de Jesu orta esset
stio, mittit ex discipulis, et interrogat: „tu [4]) es, qu
turus es, an alium exspectamus?“ Revertuntur dis
et nunciant magistro, quae Salvator jusserat nunciari
jus verbis Joannes armatus ad proelium confidenter
ritur, et libenter capite truncatur ipsa vox Domini
firmatus, verum esse Dei Filium, quem credebat.
de Joanne, et libertate ejus, et Herodis insania, qui
multa scelera etiam hoc addidit, ut Joannem pri
carcere clauderet, et postea decollaret. Quia vero
minus baptizatus est, et coeli aperti sunt, et Spiritus
ctus descendit super eum, voxque de coelis intonu
cens: „hic [5]) est Filius meus dilectus, in quo mihi
placui:“ dicendum est, in baptismo Jesu coelum es
seratum, et ad dispensationem, remissionemque pe

---

[1]) Ed. M. II: itemq. ed. R. eum. [2]) Luc. I
[3]) Ed. M. I: „docuerit. Unde“ etc., ed. Ruaei:
cuerit: vides“ etc.
[4]) Luc. III, 19. [5]) Matth. III, 17.

um, non illius, qui peccatum non fecerat, neque inven-
us est dolus in ore ejus, sed totius mundi apertos esse
elos, et Spiritum sanctum descendisse: ut postquam
Dominus adscendisset in excelsum, et captivam duxisset
aptivitatem, tribueret nobis Spiritum, qui ad se venerat.
Quem quidem dederat et resurrectionis tempore, dicens:
Accipite [1]) Spiritum sanctum. Si cui dimiseritis peccata,
dimittentur [2]) iis: si cui tenueritis, tenebuntur." Descen-
it autem [3]) Spiritus sanctus super Salvatorem in specie
olumbae, avis mansuetae, innocentis, et simplicis. Unde
nobis praecipitur, ut imitemur innocentiam columba-
um. Talis est Spiritus sanctus, mundus, et volucris, et
[4]) sublime consurgens. Quamobrem orantes dicimus:
uis [5]) dabit mihi pennas ut columbae, et requiescam?"
est: quis dabit mihi pennas Spiritus sancti? Et in alio
o sermo propheticus pollicetur: „si [6]) dormieritis inter
edios cleros, pennae columbae deargentatae, et poste-
ra dorsi ejus in virore auri." Si enim inter medios
os veteris et novi testamenti requieverimus, dabuntur
bis pennae columbae deargentatae, id est, sermones
i, et posteriora ejus auri fulgore et virore radiantia,
sensus noster Spiritus sancti sensibus compleatur, id
sermo et mens illius compleatur adventu, et nec lo-
amur aliquid, nec intelligamus, nisi quod ille suggesse-
sed omnis sanctificatio tam in corde, quam in ver-
et in opere, a sancto Spiritu veniat in Christo Jesu:
i est gloria et imperium in saecula saeculorum. Amen.

---

[1]) Ev. Joann. XX, 22. 23.
[2]) Ed. Ruaei: dimittuntur. [3]) Ed. Ruaei: enim.
[4]) Deest „in" in ed. M. I., itemque in ed. Ruaei.
[5]) Psalm. LV, 6. (LIV.)
[6]) Psalm. LXVIII, 13. (LXVII.)

HOMILIA XXVIII.

De genealogia Salvatoris, eo quod in Matthaeo et in Luca diversi ejus referantur auctores.

Dominus noster atque Salvator, qui multorum Salvator, cujus generationem Scriptura non docuit, quae nobis fuit, nunc secundum patrum ordinem natus esse describitur. Et cum divinitas ejus non subjaceat exordio, propter te, qui ortus in carne es, nasci voluit, et tamen[1])

---

[1]) Schedae Grabii et Combefisii: *γενεαλογεῖται τῆς ὁμοίως ὑπὸ τῶν εὐαγγελιστῶν· ὅπερ ἐτάραξε πολλοὺς τῶν ἐντυγχανόντων τῇ γραφῇ. Ματθαῖος μὲν γὰρ οὐ τὸν βαπτιζόμενον, ἀλλὰ τὸν εἰς τὸν κόσμον ἐρχόμενον γενεαλογῶν, ἀπὸ τοῦ Ἀβραὰμ κατάγει, μέχρις ἂν „τοῦ δὲ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἡ γέννησις οὕτως ἦν·“ Λουκᾶς δὲ γενεαλογῶν οὐ κατάγει τὴν γενεαλογίαν, ἀλλ' ἀνάγει ἐπ' αὐτὸν τὸν Θεὸν τὸν βαπτιζόμενον. Καὶ οὐ διὰ τῶν αὐτῶν ἡ κατάβασις τῆς γενεαλογίας καὶ ἀνάβασις. Ὁ μὲν γὰρ καταβιβάζων τῷ λόγῳ καταβιβάζει αὐτὸν καὶ διὰ γυναικῶν ἁμαρτωλῶν, μόνας ἀναγράφων τὰς ἐπιληψίμους, τὴν Θάμαρ, οὐ νομίμως τῷ πενθερῷ συνελθοῦσαν, τὴν Μωαβῖτιδα Ῥοὺθ, τὴν Ῥαχὰβ, ἣν οὐκ οἴδαμεν, καὶ τὴν τοῦ Οὐρίου. Ἐπειδὴ γὰρ ἤρχετο λαβεῖν τὰς ἁμαρτίας τῶν ἀνθρώπων, καὶ τὸν μὴ γνόντα ἁμαρτίαν ὑπὲρ ἡμῶν ἁμαρτίαν ἐποίει ὁ Θεὸς, διὰ τοῦτο καταβαίνων ἀνέλαβε τὰ ἁμαρτωλὰ πρόσωπα, καὶ γεννᾶται διὰ Σολομῶντος, οὗ ἀναγέγραπται τὰ ἁμαρτήματα· καὶ Ῥοβοὰμ, οὗ ἐν βασιλείαις λέγεται τὰ πταίσματα· καὶ τῶν λοιπῶν, ὧν οἱ πολλοὶ ἐποίησαν τὸ πονηρὸν ἐνώπιον κυρίου. Ὁ δὲ γενεαλογῶν τὸν βαπτιζόμενον, γυναῖκα οὐκ ὀνομάζει ἐν τῇ γενεαλογίᾳ αὐτοῦ καὶ ἀναβιβάζων ἀπὸ τοῦ βαπτίσματος, καὶ τῇ γενεαλογίᾳ ἀναβαίνει οὐ διὰ Σολομῶντος, ἀλλὰ διὰ Ναθάν. Ἐκεῖ μὲν ἀεὶ τὸ τῆς γεννήσεως ὀνομάζεται μέχρι τέλους, τὸ· ἐγέννησε ὁ δεῖνα τὸν δεῖνα· ἐνθάδε δὲ ἀνα-*

ab Evangelistis nativitatis ejus ordo narratur.
nonnullos plurimum conturbavit. Matthaeus
iens nativitatis illius seriem texere ab Abraham,
d pervenit, ut diceret: „Christi [1]) autem Jesu
ic erat:" et describit non eum, qui baptizatus
i venit in mundum. Lucas vero exponens na-
jus, non a superioribus ad inferiora deducit,
aptizatum ante dixisset, usque ad ipsum per-
n. Nec eaedem personae sunt in generatione
lo descendere dicitur, et quando conscendere.
fecit eum coelis tibi descendentem, mulieres
bet, sed peccatrices, et quas Scriptura repre-
ntroducit: qui vero baptizatum narrat, nullius
ris mentionem. In Matthaeo ergo, [2]) ut dixi-
inatur Thamar, quae cum socero fraude con-
Ruth, Moabitis, nec de genere Israel: et Raab,
sumta sit scire nequeo: et conjux Uriae, quae
riti torum. Quia enim Dominus noster atque
l hoc venerat, ut hominum peccata susciperet,
ui non fecerat peccatum, pro nobis peccatum
: propterea descendens in mundum assumsit
ı hominum vitiosorumque personam, et nasci
stirpe Salomonis, cujus peccata conscripta, et
ujus delicta feruntur, et de caeteris, e quibus
unt malum in conspectu Dei. Quando vero
conscendit, et secundus ordo esse describitur,
alomonem, sed per Nathan nascitur, qui ejus
rem super Uriae morte ortuque Salomonis.

ησοῦς, υἱὸς „ὤν, ὡς ἐνομίζετο, Ἰωσήφ·" καὶ
έννησις, ἀλλὰ μόνον „νομίζεται." Λέγεται
εσθαι· „καὶ αὐτὸς γάρ, φησίν, ἀρχόμενος·"
ὺ καταργήσῃς τὴν προτέραν γέννησιν, καὶ
ιτέραν διὰ τῆς παλιγγενεσίας. R.
tth. I, 18. [2]) Ed. Ruaei: enim.

Sed in Matthaeo semper generationis nomen adjungit, hic vero penitus siletur. Scriptum est enim ibi: „Abraham [1]) genuit Isaac: Isaac genuit Jacob: Jacob genuit Judam, et fratres ejus: Judas genuit Phares et Zaram de Thamar:" et usque ad finem „genuit" semper apponitur. In Luca vero, ubi de lavacro conscendit Jesus filius, dicitur: „sicut [2]) putabatur, filius [3]) Joseph:" et in tam multa serie nominum, excepto quod putabatur filius Joseph, generationis nomen adscriptum non est. In Matthaeo non est scriptum: „incipiebat:" hic vero, qui de baptismate consecensurus erat, *incipiebat* legitur, Scriptura referente: „et [4]) ipse erat Jesus incipiens." Quando enim baptizatus est, et mysterium secundae generationis assumsit, ut tu quoque priorem nativitatem destruas, et in secunda regeneratione nascaris, tunc dicitur incipiens. Et quomodo populus Judaeorum, quando erat in Aegypto, non habebat initium mensium, quando vero regressus [5]) est ex Aegypto, tunc [6]) dicitur ad eum: „mensis [7]) iste, initium mensium, primus erit vobis de mensibus anni:" sic qui necdum est baptizatus, nec coepisse numeratur. Nec enim frustra additum putemus ad id, quod dicitur: „ipse [8]) erat Jesus," quod sequitur: „incipiens." Sed et quod ait: „quasi annorum triginta," considerandum. Joseph triginta annorum erat, quando dimissus e vinculis, et interpretatus somnium Pharaonis, Aegypti effectus est princeps, ubertatisque tempore triticum congregavit, ut famis tempore haberet quod distribueret. Ego puto, quod triginta anni Joseph, in typo [9]) triginta annorum praecesserint Salvatoris. Iste enim Joseph non

---

[1]) Matth. I, 2. 3. [2]) Luc. III, 23.
[3]) Deest „filius" in ed. M. II. [4]) Luc. III, 23.
[5]) Ed. M. II: „ingressus," ed. Ruaei: „egressus."
[6]) Ed. R.: nunc. [7]) Exod. XII, 2. [8]) Luc. III, 23.
[9]) Desideratur „typo" in ed. Ruaei.

le triticum congregavit, quale in Aegypto ille Joseph, d triticum verum, atque coeleste, ut tempore ubertatis itico congregato, haberet quod distribueret cum fames set missa in Aegyptum, non fames panis, neque sitis uae, sed fames audiendi sermonem Dei. Congregat de ophetis, de lege, de Apostolis, verba abundantiae: unde, ando jam non scribuntur libri, nec novum aliquod nficitur instrumentum, nec mittuntur ab Apostolis ea, ae ab Jesu in horrea Apostolorum fuerant compor-a, hoc est, in animas eorum, omniumque sanctorum, c[1]) distribuat et nutriat Aegyptum fame periclitantem, ximeque fratres, de quibus scribitur: „narrabo[2]) no-n tuum fratribus meis, in medio ecclesiae cantabo te.“ bent et alii homines verba patientiae, verbaque judicii, reliquarum verba virtutum: hoc est, triticum, quod eph Aegyptiis distribuit. Sed aliud est frumentum, d fratribus, id est, discipulis suis distribuit de Jessen[3]) a, de ea, quae ad orientem respicit, triticum evange-m, triticum apostolicum. De hoc tritico debemus es facere, ita tamen, ut non commisceatur veteri fer-nto, habeamusque panem novum de Scripturarum tri-, farinamque commolitam in Christo Jesu: cui est ria et imperium in saecula saeculorum. Amen.

HOMILIA XXIX.

e eo, quod scriptum est: „Jesus[4]) autem plenus Spi-itu sancto reversus est:“ et de tentatione ejus prima.

Quando legis in evangelio: „Jesus[5]) autem plenus Spi-tu sancto reversus est,“ et in Actibus[6]) Apostolorum,

---

[1]) Deest „tunc“ in ed. Ruaei.
[2]) Psalm. XXII, 22. (XXI.) [3]) Ed. R.: Gessen.
[4]) Luc. IV, 1. sqq. [5]) Ibid. IV, 1. [6]) Act. II, 4.

ubi dicitur, quod repleti fuerint Spiritu sancto, vid aequales putes esse Apostolos Salvatori, sed et J et [1]) Apostolos, et alium quemlibet sanctorum, p Spiritu sancto cognosce secundum mensuram vascul et quomodo, verbi gratia, *si volueris dicere*: haec plena sunt vino, vel oleo, non statim judicas, quo quali mensura plena sint: — siquidem aliud sexta capere potest, aliud urnam, aliud amphoram —: eo modo et Jesus et Paulus pleni erant *Spiritu sancto*; multo vas Pauli minus erat vase Jesu, et tamen erat cundum mensuram suam utrumque completum. Acce itaque baptismo, Salvator plenus Spiritu sancto, qui per eum in specie columbae de coelis venerat, ducebat a Spiritu. Quia enim „quotquot [2]) spiritu Dei ducun hi filii *sunt* Dei," iste autem extra omnes proprie Fili Dei erat, ideo et ipsum oportebat Spiritu sancto duci Siquidem scriptum est: „ducebatur [3]) autem in desertum a spiritu." Quadraginta diebus tentatur Jesus, et quae fuerint tentamenta nescimus: quae ideo forsitan praetermissa sunt, quia majora erant quam ut literis crederentur. Et si sic oportet dicere, sicut mundus capere non poterat omnes libros, si scripta fuissent quae fecit et docuit Jesus, [4]) sic quadraginta dierum tentationes, quibus tentatus est Dominus a diabolo, mundus ferre non poterat, si Scriptura docuisset. Sufficit nobis hoc tantum scire, quod quadraginta diebus in deserto fuerit, et tentabatur a diabolo, et non comederit quidquam in diebus illis. Mortificabat enim sensum carnis jugi continuoque jejunio: et cum completi fuissent dies, esuriit. Dixit autem ei diabolus: „si [5]) filius Dei es, dic lapidi huic, ut

[1]) Deest „et" in ed. Ruaei.

[2]) Rom. VIII, 14. [3]) Luc. IV, 1.

[4]) Desideratur „Jesus" in ed. Ruaei. — Cfr. Joann. XXI, 25.

[5]) Luc. IV, 3.

nis fiat." „Dic, inquit, lapidi huic." Cui lapidi? uti-
ie monstrabat diabolus quem vult panem fieri. Quae-
m est ista tentatio, ut rogato patre a filio panem, nec
pidem, — quod ne ipse quidem adversarius voluit ver-
ellis —, fallax det lapidem pro pane? hoc est enim,
iod diabolus voluit, ut lapis panis fieret: et non potius,
non in panem lapidem, sed hominem in lapidem ver-
ret, quem diabolus pro pane monstraverat? [1]) Ego puto,
aod usque hodie lapidem diabolus ostendat, et hortetur
ngulos ad loquendum: „dic, [2]) ut [3]) lapis iste panis
it." Omni tentatione, qua tentandi erant homines, pri-
us secundum assumtionem carnis tentatus est Dominus.
ntatur autem ob id, ut nos quoque illo vincente vin-
nus. Obscurum fit forte, quod dico, nisi manifestius
mplo fiat. Si videris haereticos dogmatum suorum
ndacium pro pane comedere, scito lapidem eorum esse
onem, quem monstrat diabolus. Neque vero existi-
unum eum habere lapidem: habet plures lapides,
quibus a Matthaeo introducitur loquens: „dic, [4]) ut
des isti panes fiant." Dixit et Marcion: et lapis dia-
i ei factus est panis. Dixit Valentinus: et alius lapis
st versus in panem. Habuit et Basilides ejusmodi,
aeteri haeretici. Unde sollicite providendum, ne forte
oli lapidem comedentes, putemus pane vesci Dei.
quin [5]) quae erat tentatio, de lapide panem fieri, et

---

[1]) Ed. Ruaei: „monstraverat? Ego" etc. (?)

[2]) Luc. IV, 3.

[3]) Schedae Grabii et Combefisii: „εἰπὲ τῷ λίθῳ τῷ, ἵνα γένηται ἄρτος." *Πάντα πειρασμὸν, ὃν ἔμελ- οἱ ἄνθρωποι πειράζεσθαι, πρῶτος ἐπειράσθη κατὰ ἀνθρώπινον. Ὃ δὲ λέγω, τοιοῦτόν ἐστιν· ἐὰν ἴδῃς ὺς ἀπὸ τῶν αἱρέσεων ἐσθίοντας ὡς ἄρτον τὸν λόγον ψευδῆ, ἴσθι ὅτι ἐκεῖνος ὁ λόγος ὁ λίθος.* R.

[4]) Matth. IV, 3.

[5]) Schedae Grabii et Combefisii: ἐπεὶ ποῖος ἦν πει-

a Salvatore comedi? Fingamus enim, quod diabolo ponente Dominus lapidem in panem verterit,[1]) et quod virtute sua ipse fecerat, comederit et satiarit riem, quaenam esset ista tentatio, quae victoria di si haec simpliciter scriberentur? Quae, ut diximus, tione perspecta, et tentationem ostendunt fuisse, si rent, et victoriam, quod contemta sunt fieri. Simulq monstratur, istum panem, qui de lapide fiat, non verbum Dei, quod pascit hominem, de quo scriptum „non[3]) in pane solo vivit homo, sed in omni v quod egredietur per os Dei, vivet homo.“ Respon tibi, o versipellis et nequam, qui me tentare non tuis: alius est panis, sermo Dei, qui vivificat homi Simulque videamus, quod haec loquatur non Filius D sed homo, quem Filius Dei dignatus est assumere; q de homine enim respondet, et dicit: „scriptum[4]) non in pane solo vivit homo:“ ex quo manifestum est, non Deum, sed hominem fuisse tentatum. Scripturae

---

ρασμὸς τὸν λίθον γενέσθαι ἄρτον, καὶ τὸν Σωτῆρα φα γεῖν; R.

[1]) Ed. Ruaei: vertit.

[2]) Schedae Grabii et Combefisii: *διδάσκει δὲ δι τῆς λέξεως, ὅτι αὐτὸς μὲν οὐ ῥῆμα Θεοῦ· τὸ δὲ τρέφο ῥῆμα Θεοῦ, καὶ τὸ ζωοποιοῦν. Ἐπ' ἐκείνῳ γὰρ τῷ ῥή ματι ζῇ ἄνθρωπος. Ἅμα δὲ τήρει, ὅτι ταῦτα λέγει κατ τὸ ἀνθρώπινον, οὐ καθὸ Θεὸς ἦν. Ὡς γὰρ περὶ ἀν θρώπου ἀποκρίνεται καὶ λέγει· „ὅτι οὐκ ἐπ' ἄρτῳ μόν ζήσεται ἄνθρωπος·“ δηλῶν, ὅτι ὡς ἄνθρωπός ἐστι πε ραζόμενος.* R.

[3]) Luc. IV, 4. coll. Matth. IV, 4. et Deut. VIII,

[4]) Luc. IV, 4. coll. Matth. IV, 4. et Deut. VIII,

[5]) Desideratur „est“ in ed. M. I., itemq. in ed. R

[6]) Schedae Grabii et Combefisii: *γενόμενος ἐν τ τόπῳ ἔχω τὴν αἰτίαν εἰπεῖν, διὰ τί ὁ Ἰωάννης μὲν οὐ ἀνέγραψε τὸν πειρασμόν, Ματθαῖος δὲ, καὶ Μάρκ*

ı diligenter eventilans, reor invenire me causam, Joannes tentationem Domini non descripserit, sed ı Matthaeus, Lucas, et Marcus. Joannes enim, qui exordium fecerat, dicens: „in[1]) principio erat m, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Ver-' nec poterat divinae generationis ordinem texere, ntummodo, quod ex Deo et cum Deo esset, ex-at, adjecit: „et[2]) Verbum caro factum est.“ Porro eus tentari non potest, de quo ei erat sermo, ideo illum a diabolo non introducit. Quia vero liber tionis Jesu Christi de eo in Matthaei evangelio nar-et in Luca generatio ejus describitur, et in Marco est, qui tentatur, propterea ejus fertur simile re-m: „non[3]) in pane solo vivit homo.“ Si igitur Dei Deus pro te homo factus est, et tentatur, qui homo es, non debes indignari si forte tentaris. si tentatus illum imitatus fueris, qui[4]) pro te ten-est, et omne viceris tentamentum, habebis spem o, qui tunc homo fuit, nunc autem homo esse ces-Nam si qui quondam homo erat, postquam tenta-, et recessit ab eo diabolus usque ad tempus mor-mortuis resurgens ultra non morietur, omnis autem morti subjacet: iste ergo, qui nequaquam moritur, on est homo, sed Deus est. Si autem Deus est, ıondam homo fuit, et oportet te illi similem fieri, o similes ejus fuerimus, et viderimus[5]) eum, sicuti

---

Λουκᾶς ἀνέγραψαν. Ἐπειδὴ Ἰωάννης ἀπὸ Θεοῦ ο, οὐκ ἐγενεαλόγησεν αὐτὸν ὡς Θεόν. Διὰ τοῦτο, ὁ Θεὸς, οὐκ ἐπειράζετο· οἱ δὲ ἄλλοι, ὡς τὰ ἀν-ινα διηγούμενοι τοῦ Σωτῆρος, εἰσάγουσιν αὐτὸν ειραζόμενον. R.

1) Ev. Joann. I, 1. 2) Ev. Joann. I, 14.

3) Luc. IV, 4. coll. Matth. IV, 4. et Deut. VIII, 3.

4) Ed. M. II: fueris tu qui pro te etc.

5) Ed. M. II: videremus.

est. Sed [2]) Antichristus regnat
quos [3]) sibi subjecerit: Christus
Et unusquisque nostrum si felix
sermone, sapientia, justitia, verita
voluptatis sumus magis, quam an
peccato, de quo Apostolus loqui
peccatum in vestro mortali corp
certatim regnare festinant: pecca
bolus, justitiae rex justis Christ
ad hoc venisse Christum, ut regn
qui sub eo erant, inciperent esse

---

[1]) Luc. V, 5—8.

[2]) Ed. M. II: Sed et Antic

[3]) Edd. Merlini: quod.

[4]) Schedae Grabii et Con
πάσας τὰς βασιλείας τῆς οἰκου
σμου, φησὶ, τῶν κοσμικῶν ἀνθ
μὲν βασιλεύονται ὑπὸ φιλαργυρ
ξίας. Εἰ μὴ γὰρ τοῦτό ἐστι, π
πους εἰς ἕνα τόπον πρὸς θεωρ

omnia regna mundi, et hominum hujus saeculi, quodo alii regnentur a fornicatione, alii ab avaritia, illi ulari rapiantur cura, hi formae capiantur illecebris. que vero arbitrandum est, quod regna ei mundi ostens, Persarum, verbi gratia, regnum,[1] Indorumque astraverit: sed ostendit[2] ei omnia regna mundi, id regnum suum, quomodo regnaret in mundo, ut coans eum facere quod volebat, inciperet etiam Christ habere subjectum. Vis, inquit, in hominibus his are? Ostendit innumerabiles hominum multitudines, suo tenebantur imperio. Et revera, si miseriam et icitatem nostram simpliciter volumus confiteri, paene s mundi rex diabolus est: unde et princeps istius ali a Salvatore vocatur. Quod ergo dicit: vides hos ines, qui sub meo regno sunt: ostendit ei in puncto poris, hoc est, in praesenti temporum cursu, qui ad parationem aeternitatis puncti instar obtinet. Neque a necessarium habuit Salvator, ut sibi[3]) dignitates uli istius et negotia monstrarentur: statim ut aciem inum suorum ad contemplandum vertit, et peccata antia, et eos, qui regnarentur a vitiis, conspexit, et m principem saeculi diabolum supervenientem, atque

---

μένους ὑπ' ἐμοῦ, μὴ ἀγωνίζου· ἓν ἀξιῶ, πεσὼν σκύνησόν μοι, καὶ παράλαβε πᾶσαν τὴν βασιλείαν ὑπ' ἐμέ. Ἀλλ' ὁ Σωτὴρ βασιλεῦσαι μὲν θέλει, καὶ τάξαι πάντα τὰ ἔθνη, ἵνα δοῦλα γένηται τῆς δισύνης, καὶ ἀληθείας, καὶ πάσης ἀρετῆς· βασιλεῦσαι ὐ μετὰ ἁμαρτίας. Οὐδὲ βούλεται ἀκμητὶ ὑποτάξας ν ἐκείνῳ ἐστεφανῶσθαι, οὐδὲ ἀκμητὶ λαβεῖν πάσας βασιλείας τοῦ κόσμου, καὶ τὴν δόξαν αὐτῶν ὑποιον. Διό φησι πρὸς αὐτόν· „γέγραπται· κύριον τὸν ν σου προσκυνήσεις, καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις.“ R.

[1]) Ed. M. I: regnumque Indorum monstraverit.

[2]) Ed. Ruaei: ostendat.

[3]) Ed. M. I, itemq. ed. Ruaei: ei.

gaudentem in propriam perniciem, quia tantos
habebat imperio. Dicit ergo ad Dominum diabol
venisti, ut adversus me dimices, et tollas de im
quos nunc subjectos habeo. Nolo contendas,
ris, ne habeas ullam in certando molestiam.
quod precor: procidens adora me, et accipe reg
quod teneo. Verum Dominus noster atque Sa
quidem regnare, et omnes gentes subjectas es
viant justitiae, veritati, caeterisque virtutibus
regnare quasi justitia, ut absque labore regne
faciat indecorum, et non vult absque labore
diabolo coronari, nec sic regnare caeteris, ut
tur a diabolo. Unde loquitur ad eum Jesus:
est: Dominum Deum tuum adorabis, et ipsi s
Hos, inquit, omnes propterea volo mihi ess
ut Dominum Deum adorent, et ipsi soli serv
est cupido regni mei. Tu[3]) autem a me
peccata, quae dissoluturus veni, quae etiam
auferre desidero. Scito atque cognosce, me
nere, quod dixi, ut adoretur Dominus Deus s
omnes sub meam faciam potestatem, meoque
jiciam. Cui gaudeamus nos quoque esse s
deprecemur Dominum, ut regnans peccatum
nostro mortificet, et regnet nobis solus Ch
cui est gloria et imperium in saecula saeculo

HOMILIA XXXI.

De tertia[4]) tentatione Salvatori

Scrutamini Scripturas, ut et in his, quae

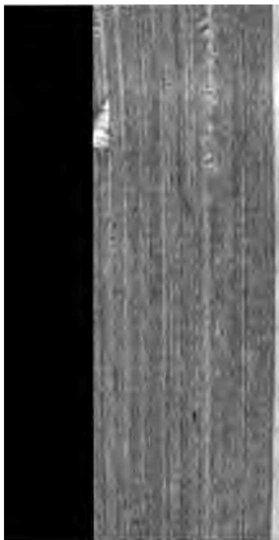
---

[1]) Ed. Ruaei: subjectus.
[2]) Luc. IV, 8. coll. Deut. VI, 13.
[3]) Ed. Ruaei: Cur autem a me vis acc
[4]) Luc. IV, 9. seqq.

reperiatis non minima sacramenta. Scrutemur evangelicae lectionis, quotquot hodie audivi-, quod latebat, procedit in medium. Adduxit bolus Jesum in Jerusalem. Hoc incredibile bolus duceret Filium Dei, et ille sequeretur. plane quasi athleta ad tentationem sponte ı. Non formidabat tentantem, neque insidias pertimescebat inimici, et quodammodo loque-quo vis: tenta ut placet: ad tentandum sponte sustineo quae suggesseris: praebeo me in qui-tentaveris: invenies me [1]) in omnibus fortio-duxit [2]) ergo eum in Jerusalem, et posuit su-ıam templi, et dixit ei [4]): si Filius Dei es, mitte ı." Adduxit eum in culmen ad summitatem hortatur, ut se inde praecipitet. Quod cum lenter proponeret, et sub ostentatione gloriae licebat Salvator: „scriptum [5]) est: non tentabis Deum tuum." Simulque considera, quomodo olus. Non aliunde tentare audet, nisi de divinis Psalmis sumens testimonium, ait: „si [6]) Filius itte te deorsum. Scriptum est enim: quia an-mandavit de te, et in manibus tollent te, ne ıdas ad lapidem pedem tuum." Unde tibi, dia-datum, [7]) scire quod ista scripta sunt? Num-i prophetas, vel divina eloquia cognovisti? Li-ːas, ego pro te respondebo. Legisti, non ut ːtione sanctorum melior fieres, sed ut simpli-qui amici sunt literae, interficias. Scis quia, ci voluminibus loqui volueris, non decipies,

---

esideratur „me" in ed. Ruaci. [2]) Luc. IV, 9.
l. M. I: supra. [4]) Deest „ei" in ed. Ruaci.
ıc. IV, 12. coll. Deut. VI, 16.
ıc. IV, 9—11. coll. Psalm. XCI, 11. 12. (XC.)
esideratur „datum" in ed. M. I., itemq. in ed. R.

nis infectus haereseos, sub
forte loquatur in eo diabolu
autem diabolus per occasion
loquitur, sic e contrario Pat
audiunt, non solum de Scri
ribus libris assumit testimoniu
per mendaces, malae bestiae
de alio: „ipsius [5]) enim et g
de Comico: „corrumpunt [7])
Sed neque diabolus, si de S
terit me hac occasione decipe
tilibus literis aliquod exempl
meo eloquio deterrebit. Ideo
etiam de his, quae foris sunt,
ergo, quid de Scripturis diab
„Scriptum [8]) est enim: [9]) an

---

[1]) Luc. IV, 10. 11. coll.
[2]) Edd. Merl.: testimoni

›llent te, ne forte offendas ad lapidem pe-
Vide, quo modo et in ipsis testimoniis ver-
Vult enim imminuere gloriam Salvatoris,
ım indigeat auxilio, offensurus pedem, nisi
ıs sublevetur. Assumit testimonium, et in-
ıd de Christo, quod non de Christo, sed
neraliter scriptum est. Libere quippe et
ia contradico diabolo, super Christi per-
posse intelligi. - Neque enim indiget ange-
qui major angelis, et melius ipsis haeredita-
s est,[1]) et nomen. Nulli[2]) angelorum un-
cus: „Filius[3]) meus es tu, ego hodie genui
ım eorum quasi ad filium locutus: „qui[4])
ıuos spiritus, et ministros suos ignem uren-
Filium proprie suum, de quo innumera-
in prophetis. Non indiget, inquam, ange-

:θελεῖν τὴν δόξαν τοῦ κυρίου, ὡς δεομένου
ηθείας, ὡς μέλλοντος προσκόπτειν, εἰ μὴ
βοηθεῖεν. Οὐ γὰρ περὶ τοῦ Χριστοῦ εἴ-
ις τοῦ Ψαλμοῦ· οὐδὲ γὰρ δεῖται ἀγγέλων
ων δεσπότης. Ἐγὼ δὲ ἀνάπαλίν φημι
ιάβολε· εἰ μὴ Ἰησοῦς βοηθήσῃ τοῖς ἀγγέ-
πτουσι. Καὶ σὺ διὰ τοῦτο πέπτωκας ἐξ
ειδὴ αὐτάρκη ἑαυτὸν ἐνόμισας εἶναι, καὶ
ῆς τοῦ Ἰησοῦ βοηθείας. Ἵνα δὲ γνῷς, μὴ
ʼοῦ λελέχθαι τὰ ἀναγεγραμμένα, ἀλλ' εἰς
α ταῦτα ἀναφέρεσθαι, ἄκουε· „γέγραπται
ιῶν ἐν βοηθείᾳ τοῦ ὑψίστου, ἐν σκέπῃ τοῦ
ʼρανοῦ αὐλισθήσεται.“ Τοῦτο δὲ δικαίῳ
ζει, ἢ τῷ υἱῷ τοῦ Θεοῦ. Καὶ αὖθις· „πε-
κλίτους σου χιλιὰς, καὶ μυριὰς ἐκ τῆς δε-
καὶ αὐτὰ ἐπὶ τὸν δίκαιον ἀναγάγεται. R.
eratur „est“ in edd. Merlini.
Merlini: Nulli unquam angelorum etc.
ı. II, 7.
ı. CIV, 4. (CIII.), coll. Hebr. I, 7.

non de Christo, sed de sanc
ausculta. „A [4]) ruina et d
sum Christum liberat Deus
simum Psalmum, cujus prin
jutorio Altissimi, in protecti
et invenies, haec magis just
venire: „cadent [5]) a latere
dextris tuis, ad te autem 1
tamen oculis tuis videbis, e
catorum," et reliqua, super
Sed et sic quoque perverse
nia, ut assereret super Salv
versiculos, qui contra se se
set: „angelis [6]) suis mandav
lent te, ne forte offendas a
cuit illud, quod sequitur: „
ambulabis, et conculcabis le
diabole, siles, nisi quod tu

Qui statim ut videris aliquem, interficis, et aliam
inem contrariam sociam tui assumis, quae aspis
tur, et viro justo subjecta est, et idcirco omnia
Tu es draco, tu es leo, de quibus scribitur: „su-
aspidem et basiliscum calcabis, et conculcabis leo-
t draconem.“ Sed licet tu taceas, nos qui Scri-
rectius legimus, scimus habere nos potestatem con-
i te, et datam nobis hanc ditionem, non solum in
testamento, sicut nunc cantatur in Psalmo, sed
n novo, Salvatore dicente: „ecce,[2]) do vobis pot-
calcandi super serpentes, et scorpiones, et omnem
n inimici, et nihil vobis nocebunt.“ Sumamus
inta potestate firmati, et universa faciamus, ut per
ationem nostram leonem conculcemus, et draco-
Porro ut scias, quo modo conculcetur leo, et con-
draco, Pauli epistolam lege, in qua asserit con-
peccatores Filio Dei. Sicut ergo, qui peccator
iculcatur Filio Dei, sic e contrario, qui justus est,
:at leonem et draconem, et omnem virtutem ini-
onculcat in nomine Jesu Christi: cui est gloria et
im in saecula saeculorum. Amen.

HOMILIA XXXII.

quod scriptum est: „reversus[3]) est Jesus in vir-
iritus,“ usque ad eum locum, ubi ait: „et[4]) omnium
oculi erant in synagoga intendentes in eum.“

um quidem Jesus plenus Spiritu sancto reversus
Iordane, et agebatur in spiritu in deserto diebus
ginta. Cum tentaretur a diabolo,[5]) quia adhuc vi

) Psalm. XCI, 13. (XC.) [2]) Luc. X, 19.
) Luc. IV, 14. [4]) Luc. IV, 20.
) Schedae Grabii et Combefisii: Ἐπειδὴ ἔμελλεν

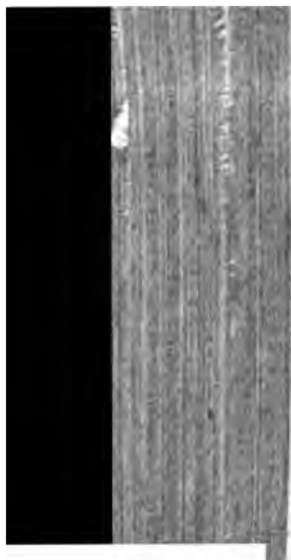
eorum, et glorificabatur a
illos tantum judices, et te
ctrina. Si vera sunt, quae
in congregationibus Judaeo
gregatione Dominus loquitu
etiam in alio coetu, et in
rens organa, per quae docea
positum ad canendum, ap
quaerit omnipotens Deus pr
phetia mortales indigent, et
Jeremiam, Ezechielem, Dan
gana, per quae doceat serm
pulos in synagogis eorum,
Nunc magis glorificatur ab
tempore, quo tantum in

ἀθλεῖν πρὸς τὸν διάβολον,
μάζεται τὸ πνεῦμα χωρὶς

inde „venit [1]) Nazareth, ubi nutritus fuerat; et ingres-
s juxta morem in synagogam die sabbatorum, surrexit
gere. Et datus est ei liber prophetae Jesaiae: et re-
lvens librum, invenit [2]) locum, ubi erat scriptum: Spi-
us Domini super me; propter quod unxit me." Non
rtuitu revolvit librum, et apud se vaticinans reperit le-
iones, sed et hoc providentiae Dei fuit. Sicut enim
riptum est, quia [3]) in laqueum non cadit passer sine
luntate Patris, et quia capilli capitis Apostolorum omnes
umerati sunt: sic forsitan et hoc, quod Jesaiae potissi-
um liber inventus est, et lectio non alia, sed haec, quae
hristi mysterium loquebatur: „Spiritus [4]) Domini super
e; propter quod unxit me:" — Christus [5]) enim est,
ui ista commemorat —, non ut libet et casu evenisse [6])
bitrandum est, sed providentia, et dispensatione Dei.
aec sunt igitur, quae in propheta loquebatur, et postea
a se ipse in synagoga personet, contemplemur. „Evan-
lizare, [7]) ait, pauperibus misit me." Pauperes, nationes
nificant. Isti [8]) enim erant pauperes, nihil omnino
ssidentes, non Deum, non legem, non prophetas, non
stitiam, reliquasque virtutes. Ob quam causam misit
m Deus, ut pauperibus nunciaret. „Praedicare [9]) ca-
ivis remissionem." Captivi nos fuimus, quos tantis an-
s vinxerat Satanas, habens captivos sibique [10]) subje-

---

[1]) Luc. IV, 16—18. coll. Jes. LXI, 1.
[2]) Ed. Ruaei: „et" pro: „invenit."
[3]) Deest „quia" in edd. Merl. Cfr. Matth. X, 29. 30.
[4]) Luc. IV, 18. coll. Jes. LXI, 1.
[5]) Ed. M. I., itemq. ed. Ruaei: Christus est enim.
[6]) Ed. Ruaei: venisse.
[7]) Luc. IV, 18. coll. Jes. LXI, 1.
[8]) Schedae Grabii et Combefisii: „αὐτοὶ γὰρ ἦσαν πτωχοί, μηδὲν ἔχοντες, μὴ Θεὸν ἐγγνώσει" (ἐν γνώσει?), μὴ νόμον, μὴ προφήτας." R.
[9]) Luc. IV, 18. (19.) coll. Jes. LXI, 1.
[10]) Ed. Ruaei: sibi subjectos.

et hoc esse, quod dicitur ·
acceptum, et diem retribu
cramenti in praedicatione
significat. Futuri sunt en
nunc in mundo cernimus,
ordo diversus. Sicut igit
futurus est placens. Ista
post visionem ex caecitate
post sanitatem a diversis v
Domini acceptum. Cum
vens*) „librum reddidit
oculi erant in synagoga
si vultis, in hac synagoga
attendere in Salvatorem.
tui direxeris aciem ad sap
Unigenitum contemplandu
Beata congregatio, de qua S
oculi erant attendentes in
tum simile habere testimon

ım, non corporis oculi, sed animae adspicerent ! Cum enim respexeritis ad eum, de lumine ejus itu clariores vestri vultus erunt, et dicere poteritis: um [1]) est super nos lumen vultus tui, Domine:" gloria et imperium in saecula saeculorum. Amen.

HOMILIA XXXIII.

, quod scriptum est: „utique [2]) dicitis mihi paraistam," et caetera, usque ad eum locum, ubi ait: l nullus eorum mundatus est, nisi Naaman [3]) Syrus."

pharnaum, [4]) quantum ad lucem historiae pertinet, ı moratus est Jesus, nec aliquod in ea signum fescribitur, quippe in qua non fuit. Porro anteveniret in Capharnaum, in patria sua, hoc est, in th, fuisse signatur. „Utique [5]) dicitis mihi paraistam: medice, cura te ipsum. Quaecunque aus facta in Capharnaum, fac et hic in patria tua." puto aliquid in sermone praesenti latitare mysterii, areth in typo Judaeorum, Capharnaum in typo sisse gentilium. Sciens itaque Jesus, quod non in patria sua honorem, nec ipse, nec propheta, postoli, noluit ibi praedicare, sed praedicavit in ıs, ne sibi a patriae suae hominibus diceretur: [6]) dicitis mihi parabolam istam: medice, cura te Erit enim tempus, quando dicturus sit populus rum: quaecunque audivi facta in Capharnaum gentes signa atque portenta, fac et apud nos in

---

Psalm. IV, 6. [2]) Luc. IV, 23. — 27.
Edd. M. et R. constanter: Naaman.
Ed. M. II. constanter: Capharnao.
Luc. IV, 23. [6]) Ibid. IV, 23.

circumcisionis, et hanc [5]) non
rum vaticinia: porro nationes,
phetis, et eorum notitiam non
cinium Jesu Christi. „Nemo [6]
ptus in patria sua,“ hoc est, in
autem, qui eramus alieni a t
promissionibus, toto propheta
que habemus Mosen et proph
tes, quam illi, qui ex eo, quo
nec illos susceperunt, qui de i
ad id, quod dixerat: „nemo [7])

---

[1]) Edd. Merlini: subintrav

[2]) Luc. IV, 24. [3]) Ed

[4]) Schedae Grabii et Co
τῶν προφητῶν ὁ ἐκ περιτομῆ
δεκτοί. Ἡμεῖς δὲ οἱ ἀλλότριο
τῶν ἐπαγγελιῶν ἐδεξάμεθα τ
προκηρύξαντας Χριστὸν, ἅπερ
Σαρέπτοις τὸν Ἠλίαν, λιμοῦ
τοῦ ἀκοῦσαι λόγου Θεοῦ. Κα

[illegible] sua," et aliud adjungit: „in[1]) veritate enim dico [illegible], quia multae viduae erant in diebus Eliae in Israel, [illegible]do clausum est coelum annis tribus, et mensibus sex." [illegible] dicit, tale est: Elias propheta erat, sed erat in po[illegible] Judaeorum. Sed quando mirabile quid facturus [illegible] cum essent plures viduae in Israel, reliquit eas, et [illegible] ad viduam in Sareptam Sidoniae, ad gentilem mu[illegible], figuram futurae rei explicans, quia occupante [illegible] non panis, neque siti aquae, sed fame audiendi ser[illegible] Dei, venit ad viduam, de qua et propheta testa[illegible] dicens: „multi[2]) filii desertae, magis quam ejus, quae [illegible] virum." Et cum venisset, panem illius et alimenta [illegible]plicat. Tu eras vidua in Sarepta Sidoniae, e cujus [illegible] Chananaea mulier egreditur, et cupit sanari filiam [illegible], et propter fidem meruit accipere quod petebat. [illegible]ltae[3]) ergo viduae erant in populo Israel, sed ad [illegible] earum missus est Elias, nisi in Sareptis ad mu[illegible] viduam." Sed et aliud ad eundem sensum per[illegible] loquitur: „multi[4]) erant leprosi in Israel in die[illegible] Elisaei prophetae, et nemo eorum mundatus est, nisi [illegible]man Syrus," qui utique non erat ex Israel. Consi[illegible] usque ad praesentem diem multos leprosos in Israel [illegible]dum carnem: vide e contrario leprae squalore per[illegible] absque spirituali Elisaeo Domino nostro et Salva[illegible], te autem purgari baptismi sacramento, et dici ad [illegible] „surge,[5]) et vade in Jordanem, et lavare, et restituetur [illegible] caro tua." Surrexit Naaman, et abiit, et[6]) lotus im[illegible]vit mysterium baptismi, et facta est caro ejus quasi [illegible] pueri, qui in lavacro regenerationis ortus fuerit in [illegible]isto Jesu: cui est gloria et imperium in saecula sae[illegible]lorum. Amen.

---

[1]) Luc. IV, 25. [2]) Jes. LIV, 1.
[3]) Luc. IV, 25. 26. [4]) Luc. IV, 27.
[5]) II Regg. V, 10. (IV Regg.) [6]) Ed. R.: et locutus.

legis doctor interrogaverat cu
faciens vitam aeternam possi
dum Lucam hodie vobis re
lege quid scriptum est? Quo
num Deum tuum ex toto co
tua, et ex tota mente tua; e
te ipsum." Ac deinde: „be
fac, et vives." Haud dubiun
hoc faciendo accepturus sis,
terrogaverat. Simulque persp
cepto, ut diligamus Deum.
est: „audi, [5]) inquit, Israel, Do
est:" et: „diliges Dominum
tua," et reliqua: „et [6]) proxim
Et Salvator super his testatus
bus mandatis tota lex pende
autem doctore legis justificare
quod nemo sibi esset proxim

proximus meus?" intulit Dominus parabolam, cujus ·rdium est: „homo [1]) quidam descendebat de Jerusa- a in Jericho," et reliqua: et docet nullius fuisse proxi- m descendentem, nisi illius, qui voluerit custodire ecepta, et praeparare se, ut sit proximus omni homini, auxilio indiget. Hoc enim est, quod post parabolam fine ponitur: „quis [2]) de his tribus videtur tibi proxi- s esse ejus, qui in latrones incidit?" Nec enim sacer- s, nec levites, proximi ejus fuerunt, sed ut ipse quoque is doctor respondit: „ille, [3]) qui fecit misericordiam," ximus ejus fuit. Unde et a Salvatore dicitur: „vade, [4]) tu fac similiter." Aiebat quidam de presbyteris, vo- s parabolam interpretari, hominem, qui descendit, esse am: Jerusalem, paradisum: Jericho, mundum: latro- , contrarias fortitudines: sacerdotem, legem: leviten, phetas: Samariten, Christum: vulnera vero, inobedien- m: animal, corpus Domini: pandochium, id est, stabu- n, quod universos volentes introire suscipiat, ecclesiam erpretari. Porro duos denarios, Patrem et Filium in- ligi: stabularium, ecclesiae praesidem, cui dispensatio dita est. De eo vero, quod Samarites reversurum se promittit, secundum Salvatoris figurabat adventum. ec cum rationabiliter pulchreque dicantur, [5]) non est nen existimandum, quod ad omnem hominem perti- nt. Neque enim omnis homo descendit de Jerusalem Jericho, nec universi propterea in praesenti saeculo nmorantur, licet ille, qui missus est, propter perditas s venerit domus Israel. Homo igitur, qui de Jerusa- descendit in Jericho, quia voluit ipse descendere, pterea in latrones incidit. Latrones autem nulli sunt nisi de quibus Salvator ait: „omnes [6]) qui ante me

---

[1]) Luc. X, 30. [2]) Luc. X, 36.
[3]) Luc. X, 37. [4]) Luc. X, 37.
[5]) Ed. Ruaei: dicatur. [6]) Ev. Joann. X, 8.

via primus sacerdos, deinde le
sitan aliis hominibus bona qua
huic, qui descenderat ab Jerusal
vidit sacerdos, puto, lex vidit:
pheticus. Et cum vidissent re
Servabat quippe seminecem p
erat lege et prophetis, Samarit
tatur custos. Iste est, qui non
custodiens Israel. Propter sen
Samaritanus non de Jerusalem
et levita descendens: aut si de
ut salvaret, custodiretque mor
sunt Judaei: „Samaritanus [3]) es
Qui cum negasset se habere d
gare se noluit: Sciebat enim
venisset ad seminecem, et vidi
volutari, misertus accessit ad ei
Ligavit vulnera, infudit oleum
quod in Propheta legitur: „n
nere, neque oleum, neque alli

qui de Jerusalem descendens inciderat in latrones, et vulneratus ab iis, semianimis fuerat derelictus. Ut autem scias, quod juxta providentiam Dei Samarites iste descenderit, ut curaret eum, qui inciderat in latrones, manifesto doceberis ex eo, quod secum habebat alligaturas, secum oleum, secum vinum. Quae quidem ego puto, non propter istum unum seminecem, sed propter alios quoque, qui ob varias causas fuerant vulnerati, et indigebant alligaturis, et oleo, et vino, secum portasse Samariten. Habebat oleum, de quo scriptum est: „ut [1]) exhilaret faciem in oleo," haud dubium quin ejus, qui curatus fuerat, oleo etiam tumores vulnerum sedarentur. Sed et vino mundat vulnera, asperitatis aliquid admiscens: eumque, qui fuerat vulneratus, imposuit jumento, id est, proprio corpori, juxta id, quod est hominem dignatus assumere. Iste Samaritanus peccata nostra portat, et pro nobis dolet, portat seminecem, inducit in pandochium, [2]) id est, in ecclesiam; quae omnes suscipit, et nulli auxilium suum denegat, ad quam cunctos provocat Jesus, dicens: „venite [3]) ad me omnes, qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos." Et postquam induxit eum, non statim recedit, sed uno die in stabulo cum seminece perseverat, et curat vulnera non solum in die, verum etiam in nocte, aliquam sollicitudinem suam et industriam tribuens. Cumque vellet mane proficisci, de probato argento suo, de probata pecunia sua tollit duos denarios, et onerat stabularium, haud dubium quin angelum ecclesiae, cui praecepit, ut diligenter curet eum, et ad sanitatem usque perducat, quem pro angustia temporis etiam ipse curaverat. Duo denarii notitia mihi videtur esse Patris et Filii, et scientia sacramenti, quo modo Pater in Filio, et Filius

---

1) Psalm. CIV, 15. (CIII.)
2) Ed. M. II. hoc loco: Pandochion.
3) Matth. XI, 28.

prium jumentum, et ferre
talia nos cohortans Filius
quam nobis quoque omnib
fac similiter." Quae si simi
quemur aeternam in Christo
perium in saecula saeculoru

HOMIL

De eo, quod scriptum est
versario tuo," et caetera, u
„et novissimum

Nisi esset nobis natura insi
dicandi, nunquam Salvator
vobismetipsis non quod just
ad probationem hujus senten
cum multa difficiliora huic
superbos significasse suffici
nostrarum ad Deum vela pa

uando [1]) vadis cum adversario tuo ad prin-
a da operam, ut liberes te ab eo, ne forte
ici, et judex tradat te exactori, et in carce-
. Amen dico tibi: non inde exies, donec
minutum reddas." Quatuor personas poni
sarii, principis, judicis, exactoris: et quia vi-
elista Matthaeus simile quid locutus in eo,
sto [2]) benevolus adversario tuo, dum es in
' quaero utrum idem sensus sit, an aliqua sit
idem apud Matthaeum una persona praeter-
: alia immutata. Praetermissus est princeps,
ore minister insertus: adversarius vero, et ju-
· ab utroque sunt positi. Imus itaque cum
ostro ad principem, et oportet nos, dum ad-
umus, fortiter laborare, ut liberemur ab eo.
ubiguum quippe verbum est, et potest tam
n, quam ad [3]) adversarium referri: „ne [4])
te" sive adversarius, sive princeps „judici, et
te exactori," et: „non [5]) inde exies, donec
minutum reddas:" pro quo Matthaeus ait:
ddas novissimum quadrantem," verbum vero
" uterque scribit: discrepare autem sunt visi,
uadrantem," ille „minutum" posuit: quaedam
cretiora tangenda, ut intelligamus, alium esse
, alias tres personas, id est, principem, judi-
em. Legimus, — si tamen cui placet hujusce-
pturam recipere —, justitiae et iniquitatis an-
Abrahami salute et interitu disceptantes, dum
mac suo eum volunt coetui vendicare. Quod

—

. XII, 58. 59. [2]) Matth. V, 25.
st „ad" in ed. M. II.
. XII, 58. coll. Matth. V, 25.
. XII, 59. [6]) Matth. V, 26.
Ruaei: hujusmodi.

enim sperandum est, omnium a
tris, qui in coelis est. Si fuero
nimus sim, habet libertatem an
semper videre faciem Patris m
autem forinsecus, nec de illa ec
maculam, aut rugam, aut quid i
bor alienus esse a tali congregat
angelus meus respiciendi vultum
est. Quam ob causam angeli
scientes quod si nos bene gube
usque perduxerint, habeant etia
faciem Patris. Quo modo enim
industriam salus hominibus co
semper attendunt: sic si per n
corruerit, etiam sui periculi rer
sicut bonus episcopus, et optin
scit sui meriti esse, atque virtuti
diti fuerint custoditae, ita intell
minia angelo est, si homo justu
caverit: ut e contrario gloria est

lii semper non videant. Secundum meritum enim , quorum angeli sunt, aut semper, aut nunquam, rum, vel plus, faciem Dei angeli contemplabuntur. rei ad liquidum notitiam Deus noverit, et si quis, aro, fuerit inventus, quem Christus illuxerit. [1]) uus ergo primum, quis sit adversarius, cum quo ciamus. Semper nobiscum est adversarius. Infe- ios, atque miserabiles! Quotiescunque peccaveri- idversarius noster exultat, sciens, quoniam habet fa- m apud principem saeculi hujus, qui se miserat ndi et gloriandi, eo quod adversarius, verbi gratia, , vel illius, eum fecerit principi saeculi hujus esse tum per talia totque peccata, per hoc illudque de- . Evenit autem interdum, ut si quis [2]) fuerit prae- is armatura Dei, et ex omni parte se texerit, cone- iidem adversarius vulnus inferre, sed facultatem non t percutiendi. Semper nobiscum adversarius gradi- unquam nos deserit, quaerit occasionem insidiarum, modo nos subvertere queat, ut in principali cor- ostri malam subjiciat cogitationem. „Quando [3]) va- principem." Quisnam iste princeps est? „Quando [4]) bat Altissimus gentes, quando disseminabat filios , statuit terminos nationum secundum numerum an- m Dei; et facta est portio Domini populus ejus , funiculus haereditatis ejus Israel." Igitur princi- , id est, angelis, ab exordio terra divisa est. Daniel e manifestius, quos Moses angelos nominarat, prin- esse testatur, dicens: „princeps [5]) regni Persarum, inceps regni Graecorum, et Michael princeps gen- " Et unusquisque nostrum secum habet adversarium rentem, cujus opus est ducere nos ad principem,

---

[1]) Ed. M. II: illuminaverit. [2]) Ed. Ruaei: qui.
[3]) Matth. XII, 58. [4]) Deut. XXXII, 8.
[5]) Dan. X, 13. 20. 21.

et dicere: O princeps, verbi gratia, regni Persarum, iste, qui subter erat tibi, eum, ut opus fuerat, custodivi: nullus enim de reliquis principibus ad se potuit traducere, ne ille quidem, qui ad hoc se venisse jactabat, ut de cunctis haereditatibus Persarum, sive Graecorum, omniumque nationum raperet homines, et haereditati[1]) Dei faceret esse subjectos. Christus Dominus noster omnes principes vicit, et terminos eorum transiens captivos populos ad se transtulit in salutem. Et tu de parte alicujus principis eras: venit Jesus, et rapuit te de potestate perversa, et Deo Patri obtulit. Adversarius ergo noster ambulat, ducens nos ad principem suum. Unde ego[2]) credens omnia Scripturarum verba habere rationem, non puto frustra judicem apud Graecos cum articulo positum, qui singularitatis significator est, principem vero sine articulo scriptum esse simpliciter. „Quando[3]) vadis cum adversario tuo." Signanter ait: „tuo." Neque enim omnes omnium sunt adversarii, sed singuli singulos habent, qui ubique eos sequantur, et sint comites. „Quando[4]) vadis cum adversario tuo ad principem." Non cum articulo „principem" posuit, ne certum videretur ostendere; sed sine articulo, ut e pluribus unum esse monstraret: quod apud Graecos magis intelligitur. Unusquisque enim nostrum non habet proprium principem. Qui Syrus est, sub Syrorum principe est, et unusquisque sub suo principe gentis est: si tamen hucusque processisse me sufficit, et ab hac disputatione ad aliam transire majorem, ut caeteras quoque gentes etiam commemorem. Unde dicitur: „videte[5]) Israel secundum carnem." Prudenti coepisse, dixisse est: licet et hoc in populo coepisse sermonem. Qui te vult, inquit, ducere ad principem suum, et

---

[1]) Ed. Ruaei: haereditate. [2]) Edd. Merlini: ergo.
[3]) Luc. XII, 58. [4]) Ibid. XII, 58.
[5]) 1 Cor. X, 18.

alio principe conducere, quando [1]) „vadis cum adver-
io tuo ad principem, in via da operam, ut libereris ab
" Nisi omni studio laboraveris, ut, [2]) dum adhuc
m carpis, antequam ingrediaris ad principem, prius-
ım princeps tradat te judici, ab adversario praepara-
ı, postea frustra conaberis. Da ergo operam, ut libe-
is ab eo, sive a principe, ad quem te trahit adversa-
ı. Da operam, ut habeas sapientiam, justitiam, forti-
inem atque temperantiam, et tunc complebitur: „ecce, [3])
no, opera ejus ante faciem suam." Nisi dederis ope-
ı, non poteris adversarii pactum infringere, cujus ami-
a est in Deum. „Quando [4]) vadis cum adversario
ad principem, in via da operam." Latitat in hoc
o, nescio quid, et secretum est: „in [5]) via da operam."
vator ait: „ego [6]) sum via, veritas, et vita." Si de-
is operam, ut libereris ab adversario, esto in via: et
n steteris in eo, qui dicit: „ego [7]) sum via," stetisse
ı sufficit, sed da operam, ut libereris ab adversario.
i dederis operam, ut ab adversario libereris, quae te
uantur, ausculta. Trahit te ad judicem adversarius,
: princeps, cum te susceperit ab adversario, trahit te
judicem. Quam elegans verbum: [8]) „trahit," [9]) ut
:ndat quodammodo retractantes, et nolentes ad con-
ınationem trahi, et ire compelli! Quis enim homicida
cito gradu pergit ad judicem? Quis gaudens ad con-
ınationem sui [10]) ire festinat, et non invitus trahitur,
repugnans? Scit enim se ad hoc ire, ut sententiam
rtis accipiat. „Ne [11]) forte trahat te ad judicem."

---

1) Luc. XII, 58. 2) Desideratur „ut" in ed. R.
3) Jes. LXII, 11. 4) Luc. XII, 58.
5) Luc. XII, 58. 6) Ev. Joann. XIV, 6.
7) Ev. Joann. XIV, 6. 8) Edd. Merlini: sermo.
9) Luc. XII, 58.
10) Ed. M. I., itemq. ed. Ruaei: suam.
11) Luc. XII, 58.

Quis, putas, iste judex est? Ego nescio alium j
nisi Dominum meum Jesum Christum, de quo a
citur: „et[1]) statuet[2]) oves a dextris, haedos autem
stris:" et iterum: „qui[3]) confessus fuerit me, co
et ego eum coram Patre meo, qui in coelis est;
tem negaverit me coram hominibus, negabo eum
Patre meo, qui in coelis est."

„Trahat[4]) te ad judicem, et judex tradat
ctori." Unusquisque nostrum per singula peccata d
sustinet, et juxta qualitatem rationemque delicti
magnitudo reputatur. Debeo aliquod de Scriptu
ferre testimonium super damno, mulctaque pe
Alius damnum sustinet quingentorum denariorum,
bet eos, alius quinquaginta denariis condemnatur.
summa ambobus a creditore conceditur. Porro ali
sicut Scriptura dicit: „oblatus[5]) est ei unus, qui d
decem millia talenta —, decem millibus talentorum
demnatur. Et quid me necesse est plura persequi?
quisque pro qualitate et quantitate peccati, diversam
ctae sententiam expendit. Si parum est, quod p
ferieris damno minuti, ut Lucas[6]) scripsit, ut vero
thaeus, quadrantis. Verumtamen etiam necesse es
ipsum, quod exstitisti debitor, solvere. Non enim
exies, nisi et minima quaeque persolveris. Qui vero
lis est, nullo damno percutitur, sed quotidie ditatur.
tus enim mundus divitiarum ejus est. Infidelis autem
obolum habet. Alius damnatur denario, alius mna,
talento. Et quaesitor hujus negotii, qui mensuras un
sorum noverit peccatorum. Hoc delictum talento
demnatur: illud peccatum mulctam istiusmodi me

---

1) Matth. XXV, 33. 2) Ed. Ruaei: statues.
3) Matth. X, 32. 33. 4) Luc. XII, 58.
5) Matth. XVIII, 24.
6) Luc. XII, 59. coll. Matth. V, 26.

Scriptum est enim: „cum [1]) autem coepisset facere rationem." Supputanda est omnibus nobis gratia. Non est aliud tempus faciendae rationis, nisi tempus judicii, quando liquido cognoscetur, quid nobis creditum est, et quid lucri, quidve detrimenti fecerimus, quis nostrum acceperit mnam, quis unum talentum, quis duo, quis quinque. Necesse non est plura indicare, cum hoc in commune dixisse sufficiat, reddituros nos [2]) esse rationem, et si debitores inventi fuerimus, trahi ad judicem, et a judice exactori tradi. Singuli exactores proprios habemus: omnis vero multitudo pluribus traditur, secundum id, quod in Iesaia scriptum est: „populus [3]) meus, exactores vestri spoliant vos, et qui potentes sunt dominantur vestri." Dominantur exactores, si debuerimus aliquid. Si autem habuerimus fiduciam, et fronte libera vixerimus, servabo praeceptum libens: „reddite [4]) omnibus debita, cui tributum, tributum: cui timorem, timorem: cui vectigal, vectigal: cui honorem, honorem." Si omnibus universa reddidero, venio ad exactorem, et intrepida mente respondeo: nihil tibi debeo. Venit exactor ad deposcendum, resisto ei. Scio enim, quod, si nihil debuero, in me non habet potestatem. Quod si debitor fuero, mittet me exactor meus in carcerem, illo ordine, qui praedictus est. Adversarius enim me ducit ad principem, princeps ad judicem, et judex tradet me exactori, et exactor mittet in carcerem. Quae est lex carceris istius? Non egredior ex eo, neque me exactor patitur exire, nisi debitum omne persolvero. Non habet exactor potestatem, ut mihi saltem quadrantem, vel minimam portionem valeat concedere: unus est, qui debitoribus, non habentibus unde persolvant, potest concedere. Accessit, inquit, ad eum unus, [5]) qui debebat quingentos denarios, et alius quin-

[1]) Matth. XVIII, 24. [2]) Ed. R.: non. [3]) Jes. III, 12.
[4]) Rom. XIII, 7. [5]) Luc. VII, 41. 42.

Scribitur enim: „incrassatum ²
jus: —" aut comparatione m
Beatus est igitur, primum qui
collatione aliquis saltem tenue
ter ipsa quoque tenuia, atque
catorum. Nisi. esset pecunia su
„non ³) exies inde, donec red
tem." Quomodo sine pecunia
tum, quod est denarius, sive n
statera? Quod si magnam pe
ille, qui scribitur decem milli
tempore claudamur in carcere,
non possum manifeste pronunc
debet, non egredietur, nisi exso
utique, qui tanto debito fuerit
reddendum debitum saecula n
demus operam, ut liberemur a
in via, et jungamur Domino J
perium in saecula saeculorum.

HOMILIA XXXVI.

De eo, quod scriptum est: „qui [1]) voluerit animam suam salvare, perdet eam," usque ad eum locum, ubi ait: „regnum [2]) Dei intra vos est."

Qui [3]) quaesierit, inquit, animam suam salvare, perdet eam; et qui perdiderit eam, salvabit eam." Martyres quaerunt salvare animam suam: propterea perdunt, ut salvent eam. Qui vero volunt salvare animam suam, ut non perdant eam, hi et corpus et animam perdunt pariter in gehennam. Quamobrem „nolite [4]) timere eos, ait, qui possunt corpus occidere; sed timete magis eum, qui potest animam et corpus perdere in gehennam." Hoc ad propositum juxta vires ingenii nostri breviter diximus; „animalis [5]) autem non recipit ea, quae sunt spiritus," et idcirco salvari non potest. „Seminatur [6]) corpus animale, surgit corpus spirituale." Porro „qui [7]) adhaeret Domino, spiritus unus efficitur." Si ergo qui Domino copulatur, cum animalis esset, per id in spiritualem vertitur, et unus est spiritus, nos quoque perdamus animam nostram, ut adhaerentes Domino in unum spiritum transformemur. Sed et de regno Dei interrogatus respondit Salvator Pharisaeis: „quando [8]) venerit?" inquit: „non venit regnum Dei cum observatione, neque dicunt: ecce hic, aut, ecce ibi. Regnum enim [9]) Dei intra vos est." Non omnibus Salvator dicit: „regnum [10]) Dei intra vos

---

[1]) Luc. XVII, 33. [2]) Luc. XVII, 21.
[3]) Luc. XVII, 33. [4]) Matth. X, 28.
[5]) I Cor. II, 14. [6]) I Cor. XV, 44.
[7]) I Cor VI, 17. [8]) Luc. XVII, 20. 21.
[9]) Deest „enim" in ed. R. [10]) Luc. XVII, 21.

avaritia. Porro qui injust
ab ea. Qui vanae gloriae
ei aura popularis. Qui m
qui amat, qui desiderat, i
perturbationibus variis pos
scentes, et quam multa sin
precemurque Deum, ut au
et possimus sub regno esse
regno sapientiae, pacis, just
unigenito Dei Filio intellig
rium in saecula saeculorum

---

[1]) Desunt in ed. M.
cati;" in ed. M. II. desider

[2]) Ed. M. I: „sciens
„sciens Apostolus."

[3]) Rom. VI, 12.

[4]) Desideratur „a" in

HOMILIA XXXVII.

De eo, quod a discipulis pullus[1]) asinae solutus est.

Lectum est in evangelio secundum Lucam, quomodo, cum venisset Salvator Bethphage[2]) et Bethaniam juxta montem Oliveti, miserit duos e discipulis suis, ut solverent pullum asinae, qui vinctus erat, et super quem nullus hominum aliquando sederat. Quod quidem mihi videtur magis ad altiorem intelligentiam, quam ad simplicem historiam pertinere. Asinus vinctus erat. Ubinam? Contra Bethphage et Bethaniam; e quibus Bethania interpretatur domus obedientiae, Bethphage vero domus maxillarum, sacerdotalis quidam locus. Maxillae enim sacerdotibus dabantur, sicut in lege praecipitur. Illuc ergo, ubi obedientia, ubi locus sacerdotibus mancipatus, mittit Salvator discipulos suos, ut solvant pullum asinae, per quem nullus hominum aliquando sederat. Porro quid aliud super asinum sedere potest absque homine? Volo paulisper exemplum sumere, ut, quod dicturus sum, possit intelligi. Scriptum est in Jesaia: „visio[3]) quadrupedum in tribulatione et angustia,“ et reliqua, usque ad eum locum, ubi ait: „non proderunt iis divitiae aspinorum.“ Unusquisque nostrum consideret, quantas opes stupidum ante portaverit, quantas divitias bestiarum, et quomodo nunquam rationabilis homo sederit super asinum nostrum, non sermo Mosis, non Jesaiae, non Jeremiae, nec reliquorum omnium prophetarum: et videbit nunc sedisse super nos sermonem Dei, atque rationem,

---

1) Luc. XIX, 28. sqq.
2) Luc. XIX, 29. 30.
3) Jes. XXX, 6.

quando venit Dominus Jesus, et praecepit discipulis ... ut euntes solverent pullum asinae, qui prius vinctus fu... rat, ut liber incederet. Solutus itaque pullus asinae ... ducitur ad Jesum, ad cujus solutionem mittens discipul... dixerat: „si[1]) quis vos interrogaverit: quare solvitis p... lum? dicite ei: quia Dominus necessarium illum habe... Multi erant domini hujus pulli, antequam Salvator e... haberet necessarium: postquam vero ille coepit esse D... minus, plures domini esse cessaverunt. Nemo enim p... est Deo servire et mammonae. Quando malitiae ser... rimus, multis sumus passionibus vitiisque subjecti. S... vitur ergo pullus, quia Dominus necessarium eum hab... Vos estis pullus asinae, quid vestri Filius Dei necessari... habet? quid a vobis expetit? Salute vestra opus hab... cupit vos solvi vinculis peccatorum. Deinde mittunt ... scipuli vestes suas super asinum, et sedere faciunt Sal... torem. Assumunt sermonem Dei, et imponunt eum ... per animas auditorum. Vestibus exuuntur, substern... eas in via. Super nos sunt vestimenta Apostoloru... opera eorum bona, ornamenta nostra sunt: volunt Ap... stoli indumenta sua calcari a nobis. Et revera solutus ... discipulis asinus, et portans Jesum, incedit super ves... menta Apostolorum, quando doctrinam eorum imitat... et vitam. Quis nostrum ita beatus est, ut sedeat sup... illum Jesus? Qui quamdiu in monte fuit, cum suis Ap... stolis morabatur: quando vero coepit vicinus esse desce... sui, tum occurrit ei turba populorum. Si non venis... ad descensum, non ei poterat occurrere multitudo. D... scendit, seditque super pullum asinae, et omnis popul... voce consona laudabat Deum. Quod Pharisaei videnti... dicebant Domino: „increpa[2]) eos." Quibus ille respo...

[1]) Luc. XIX, 31.
[2]) Luc. XIX, 39. — 40.

dit: „si isti tacuerint, lapides clamabunt.“ Quando nos loquimur, lapides silent: quando nos tacemus, lapides clamant: „potest[1]) enim Dominus de lapidibus istis suscitare filios Abrahamo.“ Quo tempore nos tacebimus? Quando refrixerit caritas multorum, quando illud, quod a Salvatore praedicatum est, fuerit impletum: „putas,[2]) veniens Filius hominis inveniet fidem super terram?“ Propterea Domini misericordiam deprecemur, ne nobis tacentibus lapides clamitent, sed loquamur, et laudemus Deum in Patre, et Filio, et Spiritu sancto: cui est gloria et imperium in saecula saeculorum. Amen.

HOMILIA XXXVIII.

De eo, quod scriptum est: „cum[3]) autem appropinquasset, vidit civitatem, et flevit super eam,“ usque ad eum locum, ubi ait: „ejecit omnes vendentes columbas.“

Cum appropinquasset Jerusalem Dominus noster, videns eam flevit, et dixit: „si[4]) cognosceres et tu in die ista, quae ad pacem sunt tibi! nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis: quoniam venient dies super te, et circumdabunt te inimici tui vallo.“ Sacramenta sunt, quae dicuntur, et speramus pandente Deo aperire posse, quod latitat. Primum ergo de fletu ejus videndum. Omnes beatitudines, quas locutus est in evangelio Jesus, suo firmat exemplo, et quod docuit pro testimonio probat. „Beati,[5]) inquit, mites.“ Huic simile est de semetipso: „discite[6])

---

1) Luc. III, 8. 2) Luc. XVIII, 8.
3) Luc. XIX, 41. — 45. 4) Luc. XIX, 42. 43.
5) Matth. V, 5. 6) Matth. XI, 29.

lem, dicens: „s
ad pacem sunt tib
lis tuis," et reliqu
quod non cogno
aliquis auditorum
completa de Jeru
nus exercitus, et a
que veniet, quan
super eam. Non
pter habitatorum
si et ad hanc
Nos enim sumus
demur intuitum
veritatis, post ser
siae, post vision
peccaverit, plang
fletur, sed ille, q
circumdent [7]) ea

, spiritus nequam, et immittant in circuitu ejus vallum, obsideant eam, et lapidem super lapidem non relinınt: maxime si post multam continentiam, post aliquot ıos castitatis victus quis fuerit, blandimentisque carnis ctus patientiam pudicitiamque amiserit. Si fueris forıtus, lapidem super lapidem non relinquent super te. enim in alio loco: „non [1]) recordabor priorum justium ejus: in peccato suo, in quo deprehensus fuerit, ipso judicabo eum.“ Haec est ergo, quae defletur, ısalem. Post quae dicitur: „ingressus [2]) est templum.“ ɔd cum fuisset ingressus, ejecit eos, qui vendebant cobas. Non ejecit ementes: qui enim emunt, et quod ːrint possident. Illos ejecit de templo Patris Jesus, vendunt, et abjiciunt, quod habuerant: in similitudiı illius luxuriosi filii, qui substantiam suam accepit a 'e, et universa perdidit nimie potando. Si quis ergo lit, ejicitur, praecipue si vendebat columbas. Quare aves non posuit, nisi columbas? Hoc animal simest, et decorum. Vereor, ne et in nobis vitium istiusi deprehendatur. Si enim ea, quae mihi a sancto tu revelata sunt, et credita, ut in vulgus efferrem, ɔ vendidero, et absque mercede non docuero, quid facio, nisi columbas, id est, Spiritum sanctum, o? Quem cum vendidero, ejicior de templo Dei. ropter rogemus Dominum, ut omnes emamus poquam vendamus. Si enim non vendiderimus, cognoıs et intelligimus salutem nostram: alioquin inimici ımdabunt urbem nostram. Quod si semel nos exerhostilis cinxerit, lacrimas Dei non merebimur. Surıs ergo diluculo, et obsecremus Dominum, ut saltem ıs, quae de mensa ejus cadunt, comedere possimus.

---

[1]) Ezech. XVIII, 22.
[2]) Luc. XIX, 45.

et severitatem. E quibus be
debemus, in Christo Jesu Do
et imperium in saecula saecu

HOMILI

De quaestione [3]) Sadducaeor
mino, mulieris ejus, quae sep
de denario, quem sibi

Est haeresis in Judaeis, q
haec resurrectionem mortuor
interire cum corpore, nec p
Igitur quaestionem Domino
fabulam mulieris septem viro
rum, ad resuscitandum sem
quo mortuo, tertium quoque

rn fratribus sit vendicaturus uxorem. Hoc autem lema insidiantes verbis Salvatoris eo tempore proerunt, quo eum viderant de resurrectione docere pulos. Quibus respondens Salvator, ait: „erratis,[1]) entes Scripturas, neque virtutem Dei. In resurre- e enim mortuorum, neque nubent, neque nubentur, runt sicut angeli in coelis.“ Qui erunt sicut angeli, e angeli erunt. Simulque discendum, quod angeli ubia non habeant. Hic vero, ubi mors, et nuptiae, beri necessarii sunt: illic,[2]) ubi immortalitas,[3]) nec ugio opus est, nec filiis. Proponam mihi quaestio- valde molestam, et quae non facile solvitur, ex per- eorum, qui studiosissimi Scripturarum sunt, et die nocte meditantur in lege Domini. Ubi, inquiunt, scri- a est, quia neque nubent, neque nubentur? Tam ve- quam novum testamentum, memoria ac mente per- ans, nusquam memini[4]) tale quid relatum. Quod si me fallit, qui plus novit, doceat. Libenter disco, d nescio; sed quantum ego existimo, nec in veteri, in novo instrumento, quidquam tale reperiet. Omnis eorum error, de prophetica, quam non intelligunt, one surrexit: e quibus illud est in Jesaia: „electi[5]) non habebunt liberos in maledictionem:“ et in Deu- nomio in benedictionibus: „benedicti[6]) filii uteri tui.“ putant haec futura in resurrectione, non intelligentes ituales benedictiones esse praedictas. Paulus enim, vas tionis, omnes has benedictiones, quae ponuntur in

---

[1]) Matth. XXII, 29. 30. coll. Luc. XX, 35. 36.
[2]) Desideratur „illic“ in ed. M. I., itemq. in ed. R.
[3]) Ed. M. I., itemq. ed. Ruaei: immortales.
[4]) Ed. Ruaei male: nemini.
[5]) Jes. LXV, 23. — Edd. Merlini: lecti mei etc.
[6]) Deut. VII, 13.

lege, spiritualiter interpretans, et sciens, non esse carnales, ad Ephesios loquitur: „benedictus[1]) Deus, et Pater Domini nostri Jesu Christi, qui benedixit nos in omni benedictione spirituali," cum a mortuis resurgentes aeternam beatitudinem consequeremur. Sed et in Psalmis simile quid reperientes, eodem labuntur errore: „uxor,[2]) inquit, tua sicut vitis abundans in lateribus domus tuae: filii tui sicut novellae olivarum in circuitu mensae tuae:" usque ad eum locum, ubi ait: „benedicat[3]) te Dominus ex Sion, et videas quae bona sunt Jerusalem." Ergo cum instructa fuerit Jerusalem, et instaurata in antiquum statum, tunc visurus est bona, quae Scriptura commemorat. Qui spiritualiter intelligunt Jerusalem, et de ea dici sciunt: „quae[4]) coelestis est, quae sursum est, quae et mater nostra," videbunt bona illius, de quibus saepe diximus, et id, quod nunc de Psalmo posuimus: „uxor[5]) tua sicut vitis abundans in lateribus domus tuae: filii tui sicut novellae olivarum in circuitu mensae tuae." Quae omnia corporaliter intelligentibus Sadducaeis, qui erant portio Judaeorum, dicit Salvator: „nescitis[6]) Scripturas, neque virtutem Dei." Haec de quaestione, quam Sadducaei Domino proposuerunt, breviter dicta sint. Porro quia[7]) adjectum est de imagine Caesaris, etiam super hoc debemus pauca perstringere. Putant quidam,[8]) a Salvatore dictum esse simpliciter: „reddite,[9]) quae sunt Caesaris, Caesari," id est, tributum reddite, quod debetis

---

[1]) Ephes. I, 3.
[2]) Psalm. CXXVIII, 3. (CXXVII.)
[3]) Psalm. CXXVIII, 5. (CXXVII.)
[4]) Galat. IV, 26.
[5]) Psalm. CXXVIII, 3. (CXXVII.)
[6]) Matth. XXII, 29. [7]) Ed. Ruaei: quae.
[8]) Ed. Ruaei: quidem. [9]) Luc. XX, 25.

enim nostrum de tributis reddendis Caesari contra-
Habet igitur locus quiddam mystici atque secreti.
sunt imagines hominis: una, quam accepit a Deo
in principio, sicut in Genesi scriptum est: „juxta[1])
nem et similitudinem Dei:" altera choici, id est,
ni, postquam[2]) propter inobedientiam atque pecca-
ejectus de paradiso assumsit eam, principis saeculi
suasus illecebris. Sicut enim nummus, atque de-
s, habet imaginem imperatorum mundi, sic, qui fa-
pera rectoris tenebrarum istarum, portat imaginem
cujus habet opera: quam praecepit Jesus esse red-
am et projiciendam de vultu nostro, assumendamque
imaginem, juxta quam a principio ad similitudinem
conditi sumus. Atque ita fit, ut, quae Caesaris sunt,
ari, et quae Dei, reddamus Deo. „Ostendite,[3]) in-
mihi nummum." Pro quo in Matthaeo scribitur
arius." Quem cum accepisset, ait: „cujus[4]) scriptio-
habet?" Qui respondentes dixerunt: „Caesaris."[5])
uos rursum: „reddite[6]) ergo, inquit, quae sunt Cae-
Caesari, et quae sunt Dei, Deo." Quorum conse-
tiam et Paulus locutus est, dicens: „sicut[7]) portavi-
imaginem choici, portemus et imaginem coelestis."
d ergo ait: „reddite,[8]) quae sunt Caesaris, Caesari,"
dicit: deponite personam choici, abjicite imaginem
nam, ut possitis vobis personam coelestis imponen-
reddere, quae sunt Dei, Deo. Repetit nos Deus.

---

1) Gen. I, 27. 2) Edd. Merlini: posteaquam.
3) Luc. XX, 24. coll. Matth. XXII, 19.
4) Luc. XX, 24. coll. Matth. XXII, 20.
5) Luc. XX, 24. coll. Matth. XXII, 21.
6) Luc. XX, 25. coll. Matth. XXII, 21.
7) I Cor. XV, 49.
8) Luc. XX, 25. coll. Matth. XXII, 21.

ei, qui habet decem mnas.“
quae dederimus Deo, nobis
quae ante non habueramus.
Deus, ut habeat occasionem do
erogavit. Ipsius enim gratia du
quibusque plus datum est, qua
surgentes oremus Deum, ut di
nera, quae nobis restituat, et
giatur, in Christo Jesu: cui e
saecula saeculorum. Amen.

---

[1]) Deut. X, 12. [2]) Luc.

FRAGMENTA ORIGENIS

IN

LUCAM.

Πραγμάτων" [1]) δὲ εἶπεν, ἐπεὶ οὐ κατὰ φαντασίαν, τὰ τοὺς τῶν αἱρετικῶν παῖδας, ἐδραματούργει ὁ Ἰη- ῦς τὸν ἔνσαρκον αὐτοῦ παρουσίαν, ἀλλὰ τυγχάνων ήθεια πρὸς ἀλήθειαν τὴν οἰκονομίαν αὐτοῦ ἐνήργησε.

Ἐπειδὴ [2]) γὰρ ἑρμηνεύεται Ζαχαρίας μὲν „μνήμη οῦ," Ἰωάννης δὲ „ὁ δεικνύς," μέμνηται „δέ τις τοῦ όντος, δείκνυσι δὲ τὸν παρόντα, διὰ τοῦτο οἱ τοῦ αιδὸς τούτου γεννήτορες οὐκ ἠνέσχοντο τὸ καλεῖν Ζα- ρίαν, ἀλλὰ μᾶλλον Ἰωάννην ὀνομάζειν ἤθελον, διότι ελλεν, οὐχὶ μνημονεύειν θεοῦ ὡς ἀπόντος, ἀλλ' αὐ- ν ἐκεῖνον μονονουχὶ τῷ δακτύλῳ δεικνύειν παρόντα, ὶ λέγειν· „ἴδε [3]) ὁ ἀμνὸς τοῦ θεοῦ."

---

1) Ed. Ruaei hunc offert titulum: Fragmenta Orige- is ex Macarii Chrysocephali orationibus in Lucam. — adem editio in fronte haec habet: Orat. I. εἰς τὴν γέν- ησιν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου, haec Origenis laudat. — Cfr. uc. I, 1.

2) Ed. Ruaei haec habet in fronte: Eadem Orat. I.

3) Ev. Joann. I, 29.

Καὶ[1]) „μέγας,“[2]) οὐχ ὡς Ἰωάννης δουλικῶς, ὡ
ὡς κύριος τοῦ παντὸς, καὶ ὡς κύριος πανταχοῦ, ὡ
οὐχὶ διὰ ῥημάτων μόνον, ἀλλ' ἔργῳ δείκνυται, ὅτι μ
γας ἐστίν.

Ὅπερ[3]) γὰρ οὐδεὶς τῶν προφητῶν ὑπῆρξε, το
ὑπῆρξεν Ἰωάννης, διὰ τὸ πλησιάζειν τῇ Χριστοῦ πα
ουσίᾳ, καὶ προτρέχειν αὐτῆς· οὐ γὰρ πρότερον ἐσκ
σθη τοῦ ἁγίου πνεύματος, πρὶν ἐπιστῆναι τὴν πα
φοροῦσαν τὸν Χριστόν. Τότε δὲ καὶ ἐπληροῦτο πν-
ματος καὶ ἐσκίρτα, καὶ τῇ μητρὶ μετεδίδου, καὶ ἀν-
βόα προφητικῶς ἡ Ἐλισάβετ διὰ τὸ κυοφορούμεν
ἐν αὐτῇ βρέφος, καὶ ἔλεγε τῇ παρθένῳ „εὐλογη-
μένη[4]) σὺ ἐν γυναιξίν·“ οὐδεμία γὰρ τῆς τοιαύτ
χάριτος κοινωνὸς οὔτε γέγονεν, οὔτε γενέσθαι δύ-
ναται. Ἓν γὰρ τὸ θεῖον κύημα, εἷς ὁ θεῖος τόκος
καὶ μία ἡ γεννήσασα τὸν θεάνθρωπον. Τί μοι τοσαυ
πρώτη προαγορεύεις; Μὴ γὰρ ἐγώ εἰμι ἡ τὸν Σωτῆρα
τίκτουσα; Ἐχρῆν ἐμὲ πρὸς σὲ παραγενέσθαι· σὺ γὰρ
ὑπὲρ πάσας τὰς γυναῖκας εὐλογημένη· σὺ μήτηρ τοῦ
κυρίου μου, σὺ ἐμὴ κυρία ἡ τῆς κατάρας τὴν λύσιν βα-
στάζουσα. Σύμφωνα τῷ υἱῷ φθέγγεται· καὶ γὰρ ὁ
Ἰωάννης ἀνάξιον ἑαυτὸν τῆς πρὸς τὸν Χριστὸν παρα-
στάσεως ἔλεγε, καὶ αὐτὴ ἑαυτὴν ἀναξίαν τῆς παρουσίας
τῆς παρθένου. Τί μοι, φησὶν,[5]) τηλικοῦτον πέπρακτ
ἀγαθὸν, ἵνα ἡ μήτηρ τοῦ κυρίου μου ἔλθῃ πρὸς μέ;
Καὶ μητέρα καλεῖ τὴν ἔτι παρθένον, φθάνουσα προφη-

---

[1]) Ed. Ruaei in fronte habet: Orat. II.
[2]) Luc. I, 15.
[3]) Ed. Ruaei in fronte: Orat. III. „εἰς τοὺς ὄρθρους τῶν ἑορτῶν τῆς Θεοτόκου,“ paulum ab initio haec Origenis laudat.
[4]) Luc. I, 42. [5]) Luc. I, 43.

ιῶς τῷ λόγῳ τὴν ἔκβασιν, καὶ καρπὸν κοιλίας ὀνο-
ιάζει τὸν Σωτῆρα, τῷ μὴ ἐξ ἀνδρὸς εἶναι, ἀλλ' ἐκ μό-
ης τῆς Μαρίας· οἱ γὰρ ἐκ τῶν πατέρων τὴν σπορὰν
ἔχοντες, ἐκείνων εἰσὶ καρποί.

Θεία[1]) μὲν οὖν οἰκονομία τὴν Μαρίαν ἤγαγε πρὸς
ν Ἐλισάβετ, ἵνα ἡ μαρτυρία Ἰωάννου καὶ ἐκ μή-
ας[2]) εἰς τὸν κυρίον πληρωθῇ. Ἐσκίρτησε γὰρ τὸ
έφος, καὶ οἱονεὶ ἤρξατο ἔκτοτε προφήτην δεικνύειν
Ἰωάννην ὁ κύριος. Εἶχε δὲ καὶ ἡ πορεία τῆς παρ-
νου τὴν οἰκείαν αὐτῆς σπουδήν. Ἦλθε γὰρ ὀψομένη
Ἐλισάβετ, καὶ τὸ ἐν αὐτῇ παράδοξον κύημα καὶ
ῖν καὶ πιστώσασθαι κατὰ τὴν τοῦ εὐαγγελίου φωνήν,
διὰ τούτου καὶ ὁ μείζων πιστευθῇ τοκετὸς, ὁ ἐξ
ῆς, φημὶ, τῆς παρθένου. Καὶ συντρέχει πρὸς τὴν
τιν ταύτην ὁ λόγος τῆς Ἐλισάβετ, λεγούσης· „καὶ[3])
καρία ἡ πιστεύσασα· ὅτι ἔσται τελείωσις τοῖς λελαλη-
οις αὐτῇ παρὰ κυρίου.“ Βεβαιοτέρα οὖν ἐγένετο
ς τὴν πίστιν ὧν ἤκουσε παρὰ τοῦ ἀγγέλου ἡ Μα-
, μακαριζομένη ἐὰν πιστεύσῃ, ἀγγέλου τε προση-
ντος, καὶ τῆς συγγενίδος τὰ παραπλήσια προφη-
ύσης.

Σαφῶς[4]) ἐν τούτοις παρίσταται ἡ κατὰ τὸν δημι-
ὸν τοῦ κόσμου Θεὸν καὶ τὰς ἀπ' αὐτοῦ[5]) γραφὰς
σσομένη ζωὴ αἰώνιος, ἣν καὶ ὁ Σωτὴρ καταγγέλλει.

---

[1]) Ed. Ruaei in fronte habet haec: Ibidem paulo post.

[2]) Ed. Ruaei: ἐκ μητέρας.

[3]) Luc. I, 45.

[4]) Ed. Ruaei tituli instar haec habet: Idem Orat.
I. „εἰς παραβολὴν τοῦ ἐμπεσόντος εἰς τοὺς λῃστάς,“
m ab initio haec Origenis citat.

[5]) Ed. Ruaei: αὐτῷ.

Πυθομένου οὖν τοῦ νομικοῦ· „τί[1]) ποιήσας ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσω;“ ἐπὶ τὸν νόμον ἀναπέμπει, ἵν' ἐκεῖθεν συνάγῃ ἐντολὰς τὰς προσαγούσας τὸν ποιοῦντα αὐτὰς τῇ αἰωνίῳ ζωῇ. Μαρτυρεῖ γοῦν τῷ εἰληφότι, ἀπὸ μὲν τοῦ Δευτερονομίου, τό· „ἀγαπήσεις[2]) κύριον τὸν θεόν σου·“ ἀπὸ δὲ τοῦ Λευιτικοῦ, τό· „τὸν[3]) πλησίον σου ὡς σεαυτόν·“ „ὀρθῶς[4]) ἀπεκρίθης,“ καὶ προστίθησι· „τοῦτο ποίει, καὶ ζήσῃ,“ δηλονότι τὴν ζωὴν τὴν αἰώνιον, περὶ ἧς κακεῖνος τε ἐπύθετο, καὶ ὁ Σωτὴρ διδάσκει. Ταῦτα δὲ εἴρηται πρὸς τοὺς ἀπὸ Οὐαλεντίνου, καὶ Βασιλίδου, καὶ τοὺς ἀπὸ Μαρκίωνος. — Ἔχουσι γὰρ καὶ αὐτοὶ τὰς λέξεις ἐν τῷ καθ' ἑαυτοὺς εὐαγγελίῳ. — Καὶ φήσομεν πρὸς αὐτούς· ὁ μαρτυρήσας τῷ „ὅτι[5]) ἀγαπήσεις κύριον τὸν θεόν σου,“ τὴν ἐντολὴν ἀπὸ νόμου εἰρηκότι, οὐ παρά τινος ἄλλου ἢ τοῦ δημιουργοῦ εἰρημένην, καὶ φήσας ἐπὶ τούτοις αὐτῷ· „ὀρθῶς[6]) ἀπεκρίθης·“ τί ἄλλο βούλεται ἡμᾶς πράττειν ὑπὲρ τοῦ ζῆσαι τὴν αἰώνιον ζωὴν, ἢ ἀγαπᾷν τὸν θεὸν, τὸν ἐν νόμῳ καὶ προφήταις, ἐν ὅλῃ καρδίᾳ; Ὁ Σωτὴρ δὲ γοῦν ἀπεφήνατο περὶ τῶν δύο ἐντολῶν λέγων „καὶ[7]) ἐν αὐταῖς ὅλος ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται κρέμανται.“

Ἁπλῶς[8]) δὲ τρισὶ τρόποις ἀποπίπτουσί τινες τῆς

---

[1]) Luc. X, 25.
[2]) Deut. VI, 5. coll. Luc. X, 27.
[3]) Levit. XIX, 18. coll. Luc. X, 27.
[4]) Luc. X, 28.
[5]) Luc. X, 27. coll. Deut. VI, 5.
[6]) Luc. X, 28.
[7]) Matth. XXII, 40. coll. edd. N. T.
[8]) Ed. Ruaei tituli loco haec habet: Idem Orat. X „εἰς παραβολὴν τῶν καλουμένων ἐν τῷ δείπνῳ,“ sequentia Origenis laudat.

ως· φαντασίᾳ δογμάτων κρειττόνων, διώξει αἰ-
ὸν, καὶ φιληδονίᾳ. Οἱ μὲν γὰρ ἀγρὸν ἀγοράσαν-
σιν, οἳ καὶ παραιτοῦνται τὸ δεῖπνον, οἱ παραλα-
ς δόγματα ἕτερα τῆς θεότητος, πολλὴν ἔχοντα πι-
τητα καὶ ποικιλίαν τοῦ λόγου· οἳ καὶ καταφρονοῦσι
γροῦ, τοῦ ἔχοντος ἐν ἑαυτῷ θησαυρὸν, καὶ δυνά-
Ὁ οὖν μὴ ἰδὼν, μηδὲ δοκιμάσας ὃν ἐκτᾶτο λό-
διὰ τὸ προειλῆφθαι ἐξ ἀνάγκης, καὶ οὐχ ἑκουσίως,
εται ἐκ τοῦ δείπνου, καὶ ἐκ τοῦ κεκληκότος, τάχα
ὶ ἑαυτοῦ· ὁ δέ· „ἐρωτῶ[1]) σε," φησὶν, ὡς λόγῳ
αἰδούμενος τὸν κεκληκότα. Ὁ δὲ ζεύγη[2]) βοῶν
ὡσας πέντε, οὗτός ἐστιν ὁ τῆς νοητῆς καταφρονῶν
ως· περὶ δὲ αἰσθητὰ φιλοχωρῶν, οὐδ᾽ οὗτος ἐδοκί-
ν ἐξ ἀρχῆς ἃ ἐώνηται. Εἰ οὖν ὁ δύο ἀριθμὸς ἐπὶ
τάσσεται καὶ εἴδους, οὗτος τὰ ὑλικὰ ἐτίμα· διὸ καὶ
τὸ νοητὸν δεῖπνον παρῄτηται. Ὅθεν καὶ ἔν τι-
ντὶ τοῦ· „ἐρωτῶ[3]) σε·" „καὶ διὰ τοῦτο οὐ δύνα-
λθεῖν" κεῖται. Οἱ γὰρ ὁρῶντες τὰ αἰσθητὰ, φασὶ
ύνασθαι ἀσώματον καταλαβεῖν· ὁ δὲ ἕτερός ἐστιν
ών· „γυναῖκα[4]) ἐγήμα·" ὁ δοκῶν εὑρηκέναι σο-
, καὶ ταύτῃ κοινωνήσας, καὶ παραιτούμενος τὴν
ῃ· ἢ ὁ τῇ σαρκὶ ἑνούμενος, φιλήδονος μᾶλλον ἢ
θεος. Τὸ μὲν οὖν ὁλοσχερὲς τῆς παραβολῆς οὕτως.
βοις δὲ καὶ ἄλλως κατὰ τὸν τόπον. Ὅσον ἄνθρω-
σμεν, καὶ τὸν πλοῦτον τῆς τοῦ Θεοῦ χρηστότητος
υμφέρει γινώσκειν ἡμῖν, ἀληθῶς ὁ θεὸς ἀνθρώπῳ
οῦται, ἵν᾽ ὡς ἄνθρωπος ἀνθρώποις λαλήσῃ, τοῖς
ῦσιν οἰκονομηθῆναι ὑπὸ τοῦ θεοῦ, πάντῃ μένον-
θεοῦ. Καὶ τότε παύσεται ὁμοιούμενος ἀνθρώπῳ,
παυσάμενοι ἔριδος, ζήλου, καὶ τῶν λοιπῶν κακῶν,
τοῦ κατὰ ἄνθρωπον περιπατεῖν, ἀξιωθῶμεν ἀκοῦ-

---

[1]) Luc. XIV, 18. [2]) Luc. XIV, 19.
[3]) Luc. XIV, 19. — 20. [4]) Luc. XIV, 20.

νεος ²) ἡμα
καταναλίσκ
„ὁ ³) θεὸς
ἔστι.“ Κα
μεθα· οἴδα
μεθα, ὅτι
ἀξιωθῶμεν
δίᾳ, οὐ βλ
τὴν ἡμετέρ
καταστάσει
αὐτοῦ, ὀψ
πρέπει τότ
ἀνθρώπῳ α
θεῷ· „ὁ θε

Νοήσει
τὸν ἄσωτο
γίᾳ γενομέ
ἐν ὁποίοις

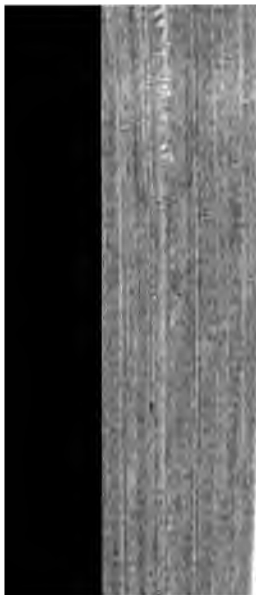
1) P.

ιὲν, καὶ πιαίνει τὸ σῶμα, τῷ δὲ σκυβάλῳ οὐ δί-
ιν ὁδὸν, εἶεν ἂν ταῦτα φιλοῦλων καὶ φιλοσωμάτων
ιι πιθανοὶ, τὴν ἡδονὴν λεγόντων ἀγαθὸν κνηθομέ-
τὴν ἀκοὴν, καὶ ἐπὶ τοὺς μύθους ἐκτρεπομένων.
λ[1]) οὐδεὶς ἐδίδου.“ Τοῖς γὰρ εὐφυέσι τὰ σαθρὰ
ήματα οὐ παραδιδόασιν οἱ φαῦλοι, ἵνα μὴ ἐλέγχων-
Ἄλλως τε οἱ τῶν ἔξωθεν λόγοι ἄτροφοι, καὶ τὸ
ητικὸν καὶ ἀναδοτικὸν τῶν λογικῶν τροφῶν ἐμπλῆ-
οὐ δύνανται.

Καὶ[2]) τοίνυν ἵνα καὶ ἐπαναλαβὼν τὸν λόγον εἴ-
ω, οὐ μάτην μεθ' ἓξ ἡμέρας ὁ Μάρκος καὶ ὁ Ματ-
ς φασιν ἀνελθεῖν τὸν Ἰησοῦν εἰς τὸ ὄρος σὺν τοῖς
ηταῖς· ἀλλ' ἐπεὶ ἐν ἓξ ἡμέραις, τελείῳ ἀριθμῷ, ὁ
πας κόσμος γεγένηται, ὁ πάντα τὰ τοῦ κόσμου ὑπερ-
ων πράγματα, βλέπων δὲ τὰ ἑστῶτα μόνα καὶ αἰ-
, οὗτος μεθ' ἓξ ἡμέρας παρειλῆφθαι δηλοῦται τῷ
ῦ. Ὁ γὰρ ταύτας ὑπερβὰς βλέπει τὸν Ἰησοῦν, τὸν
νὶ τῶν κάτω μεταμορφούμενον, μεταμορφωθέντα
οσθεν αὐτοῦ. Φαίνεται γὰρ ὁ λόγος διαφόρους
μορφὰς, ἑκάστῳ ὡς χωρεῖ· τοῖς μὲν οὐκ ἔχει εἶδος,
κάλλος, τοῖς δὲ ὡραῖός ἐστι κάλλει. Τοῖς μὲν γὰρ
αίνουσι διὰ τῶν ἐπαναβεβηκότων ἔργων, καὶ δι'
ν ἐπὶ τὸ ὑψηλὸν ὄρος τῆς σοφίας ἐρχομένοις,
ύστερον νοεῖται, καὶ κατὰ σάρκα γινώσκεται· τοῖς
λείοις θεολογεῖται, καὶ ἐν τῇ τοῦ θεοῦ μορφῇ κατὰ
γνῶσιν αὐτῶν θεωρεῖται. Λάμπει δὲ καὶ τὸ πρόσ-
αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος, τοῖς τέκνοις φωτὸς καὶ ἡμέ-
δικαιοσύνης ἥλιος φανερούμενος. Ἀλλὰ καὶ τὰ
ια αὐτοῦ τοῖς ἀναχθεῖσιν ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὸ ὑψηλὸν
φαίνεται λευκὰ ὡς τὸ φῶς· ἅπερ ἐστὶν αἱ λέξεις,

---

[1]) Luc. XV, 16.
[2]) Ed. Ruaei haec offert in fronte: Orat. XV. „εἰς μεταμόρφωσιν Χριστοῦ,“ haec laudat.

λόγον, καὶ τὴν ἐν τοῖς προφ
μένην σοφίαν, εἶδε Μωυσῆ
εἶδεν αὐτοὺς μετὰ τοῦ Ἰησ
φησιν, ὅτι „καὶ [1]) ἰδοὺ ἄν
οἵτινες ἦσαν Μωυσῆς καὶ Ἠ
ἔλεγον τὴν ἔξοδον αὐτοῦ, ἣ
σαλὴμ,“ τουτέστι τὸν σταυρ

Ἡ τοίνυν ἐκ τῆς νεφέλ
καὶ Ἠλίᾳ λέγει· „οὗτός [2]) ἐ
καὶ τοῖς μαθηταῖς, ἧς ἀκούσ
ξαν μὴ φέροντες, ἔπεσον ἐπὶ
ὑπὸ τὴν κραταιὰν χεῖρα τοῦ
θέντες, εἰδότες τὸ λεχθὲν π
ὄψεται ἄνθρωπος τὸ πρόσωπ

Καὶ τοίνυν οὐ βούλεται
δόξης αὐτοῦ πρὸ τῆς μετὰ τὸ
βησαν γὰρ ἀκούοντες, καὶ
οὕτω δεδοξασμένον θεωροῦντ
νήσαντες οὖν ἔκρυψαν, ἀλλ'
στηθῶσι. Φησὶ γὰρ ὁ Λουκᾶ

ΕΚ ΤΩΝ

ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ

ΕΙΣ ΤΑΣ ΠΡΑΞΕΙΣ

ΤΩΝ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ.

Ἐκ[1]) τῆς εἰς τὰς Πράξεις Ὁμιλίας δ'.

.δει[2]) πληρωθῆναι τὴν γραφὴν, ἣν προεῖπε τὸ
ῦμα τὸ ἅγιον διὰ στόματος Δαβὶδ περὶ Ἰούδα."
ῷ Ψαλμῷ τὰ περὶ τοῦ Ἰούδα γέγραπται, εἴποι τις
, ὅτι οὐ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον λαλεῖ· σαφῶς γὰρ τοῦ
τῆρός[3]) ἐστιν ὁ λόγος, λέγοντος· „ὁ Θεὸς[4]) τὴν αἴ-
ίν μου μὴ παρασιωπήσῃς· ὅτι στόμα ἁμαρτωλοῦ, καὶ
μα δολίου, ἐπ' ἐμὲ ἠνοίχθη·" καὶ τὰ ἑξῆς, ἕως·
ὶ[5]) τὴν ἐπισκοπὴν αὐτοῦ λάβοι[6]) ἕτερος." Πῶς
, εἰ ὁ Σωτήρ ἐστιν ὁ ταῦτα λέγων, φησὶν ὁ Πέτρος·

---

[1]) R in notis: „desumtum est hocce fragmentum ex
localiae cap. VII." Cfr. Philocalia ex edd. Tarini
32. 83. et 686., ex edd. Spenceri p. 32. coll. edd. Huetii
t. II. pag. 422. et 423. et ed. Ruaei Tom. IV. p. 457.

[2]) Act. I, 16. — Ed. Knapp. τὴν γραφὴν ταύτην.

[3]) Edd. Philocal., itemq. edd. H. et R. in textu: σω-
ῆς εἰσιν οἱ λόγοι κτλ., edd. Philocal. tamen in notis:
erque Thuani Codex: σωτῆρός ἐστιν ὁ λόγος κ. τ. λ."
l. Huetii ad marginem: „scribas etc."

[4]) Psalm. CIX, 1. 2. (CVIII.)

[5]) Psalm. CIX, 8. (CVIII.) Cfr. Act. I, 20.

[6]) Ed. Lachm. l. l. λαβέτω.

ἢ τὸν λαὸν ἐκεῖνον, ἢ τὸν
προσωποποιεῖ, τὸ ἅγιον π
ωποποιοῦν.

---

[1]) Act. I, 16. coll. p.
[2]) Edd. Philocal. h.
Codex: τὸ ἅγιον πνεῦμα.
[3]) Edd. Huetii ad ma
[4]) Edd. Huet. in mar
— Legi forsan voluit Hueti
τὸ ἅγιόν ἐστι κτλ.

ΕΚ ΤΩΝ
ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ
ΕΙΣ ΤΗΝ
ΠΡΟΣ ΡΩΜΑΙΟΥΣ
ΕΠΙΣΤΟΛΗΝ.

[Ἐ]κ[1]) *τοῦ*[2]) *α' Τόμου τῶν εἰς τὴν πρὸς Ῥωμαίους ἐξηγητικῶν, εἰς τό· „ἀφωρισμένος*[3]) *εἰς εὐαγγέλιον Θεοῦ.“*

Γ[α]ρίτον ἐστιν ἰδεῖν τό· „ἀφωρισμένος[4]) *εἰς εὐαγγέλιον [Θ]εοῦ·“ καὶ ἐν τῇ πρὸς Γαλάτας ὁ Ἀπόστολος περὶ ἑαυ[τ]οῦ*[5]) *τοιαῦτά φησιν· „ὅτε*[6]) *δὲ ηὐδόκησεν ὁ Θεὸς,*[7]) *ἀφορίσας με ἐκ κοιλίας μητρός μου, ἀποκαλύψαι τὸν [υἱ]ὸν αὐτοῦ ἐν ἐμοί.“ Ἐπιλαμβάνονται δὲ τῶν τοιού-*

---

[1]) Cf. Philocaliae ex edd. Tarini cap. XXIV. a p. [3]98—407. add. p. 705. et p. 706., ex edd. Spenceri cap. [X]XV. a pag. 90—93. coll. edd. Huetii Part. II. a pag. [4]23—427. et ed. Ruaei Tom. IV. p. 462. not. m. et p. 463.

[2]) Edd. Philocaliae tituli instar haec offerunt: *Ὅτι ἐκ προγνώσεως ἀφορισμὸς οὐκ ἀναιρεῖ τὸ αὐτεξούσιον.*

[3]) Rom. I, 1. [4]) Rom. I, 1.

[5]) Edd. Philocaliae in textu, itemq. ed. Ruaei: *αὐ[τ]οῦ*, edd. Huet.: *αὐτοῦ;* edd. tam. Philocal. in not.: *ἑαυτοῦ.*

[6]) Galat. I, 15. 16. Ed. Lachm. *εὐδόκησεν* (*ὁ θεὸς*) *ἀφορίσας κτλ.*

[7]) Desunt verba: *ὁ θεός*, in textu edd. Philocal. et [e]d. Huetii, edd. Philocal. tamen in notis: „communes [e]d.,“ edd. Huet. ad marginem: „scrib. *ηὐδόκησεν ὁ [θ]εός κτλ.*“

θυμὸς αὐτ
πευσόμεθά
εἰ οἱ ἀπαλ
τῷ ἐξελθεῖ
σαν, καὶ τ
ἐνεργήσαντ
ἀπὸ μήτρας
σαν ψευδῆ
θῆναι ἐναρ
ρόμενοι. Ἀ
προορισμοῦ
νησόμεθα,
ραδοχὴν [5])
δόγματος κ
λίας μητρὸς

[1]) Edd
caedem tam
τόν. Alias:
[2]) Psal
[3]) Psal

ρίζοντος τὸν δοῦλον Ἰησοῦ Χριστοῦ, κλητὸν ἀπόστολον Παῦλον. Οὕτω δὲ ἔχει τὰ ῥητά· „οἴδαμεν,[1]) ὅτι τοῖς ἀγαπῶσι τὸν Θεὸν πάντα συνεργεῖ[2]) εἰς ἀγαθὸν, τοῖς κατὰ πρόθεσιν κλητοῖς οὖσιν· ὅτι οὓς προέγνω, καὶ προώρισε συμμόρφους τῆς εἰκόνος τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, εἰς τὸ εἶναι αὐτὸν πρωτότοκον ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς. Οὓς δὲ προώρισε, τούτους καὶ ἐκάλεσε· καὶ οὓς ἐκάλεσε, τούτους καὶ ἐδικαίωσεν· οὓς δὲ ἐδικαίωσε, τούτους καὶ ἐδόξασε.“ Πρόσχωμεν οὖν τῇ τάξει τῶν λεγομένων· δικαιοῖ δὲ ὁ Θεὸς, καλέσας πρότερον, οὐκ ἂν δικαιώσας οὓς μὴ ἐκάλεσε· καλεῖ δὲ πρὸ τῆς κλήσεως προορίσας, οὐκ ἂν καλέσας οὓς μὴ προώρισε· καὶ ἔστιν αὐτῶν[3]) ἡ ἀρχὴ τῆς κλήσεως καὶ τῆς δικαιώσεως οὐχ ὁ προορισμός· — οὕτως γὰρ εἰ ἦν ἡ ἀρχὴ τῶν ἑξῆς, κἂν πιθανώτατα ἐκράτουν οἱ παρεισάγοντες τὸν περὶ φύσεως ἄτοπον[4]) λόγον —· ἀνωτέρω δέ ἐστι τοῦ προορισμοῦ ἡ πρόγνωσις· „οὓς[5]) γὰρ προέγνω, φησὶ, καὶ προώρισε συμμόρφους τῆς εἰκόνος τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ.“ Προατενίσας[6]) οὖν ὁ Θεὸς τῷ εἱρμῷ τῶν ἐσομένων, καὶ κατανοήσας ῥοπὴν τοῦ ἐφ' ἡμῖν τῶνδε τινῶν ἐπὶ εὐσέβειαν, καὶ ὁρμὴν ἐπὶ ταύτην μετὰ τὴν ῥοπὴν, καὶ ὡς ὅλοι ἑαυτοὺς ἐπιδώσουσι τῷ κατ' ἀρετὴν ζῆν, προέγνω αὐτοὺς, γινώσκων μὲν τὰ ἐνιστάμενα, προγινώσκων δὲ

---

[1]) Rom. VIII, 28—30. Edd. N. T. οἴδαμεν δέ κτλ.

[2]) Ed. Lachm. l. l. v. 28. συνεργεῖ ὁ Θεὸς εἰς τὸ ἀγαθόν.

[3]) Edd. Philocal., itemq. edd. Huetii in textu: „αὐτῷ ἀρχή,“ eaedem tamen, illae in notis, hae vero ad marginem: „scrib. αὐτῶν ἡ ἀρχή.“

[4]) Edd. Philocal., itemq. edd. Huetii in textu: „ἀτόπως,“ illae tamen in notis: „alter Thuani Codex: ἀτόπων,“ hae in margine: „scrib. ἀτόπων, ἤ· ἄτοπον.“

[5]) Rom. VIII, 29.

[6]) Edd. Philocal., itemq. edd. H. in textu: „Προενατενίσας,“ illae tamen in notis, hae ad marginem: „scrib. Προατενίσας.“

τὰ μέλλοντα· καὶ οὓς οὕτω προέγνω, καὶ [1]) προώρι συμμόρφους ἐσομένους τῆς εἰκόνος τοῦ υἱοῦ αὐτο Ἔστιν οὖν [2]) τις ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ, εἰκὼν τυγχάνων τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου, καὶ τούτου εἰκὼν, ἡ λεγομένη εἰκὼ τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ· ἥντινα νομίζομεν [3]) εἶναι, ἣν ἀνέ λαβε ψυχὴν ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἀνθρωπίνην, γενομένη διὰ τὴν ἀρετὴν τῆς εἰκόνος τοῦ Θεοῦ εἰκόνα. Ταύτη δὲ, ἣν οἰόμεθα εἰκόνος εἰκόνα εἶναι τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεο συμμόρφους προώρισε γενέσθαι ὁ Θεὸς, οὓς διὰ τὴ περὶ αὐτῶν πρόγνωσιν προώρισεν. Οὐ νομιστέον τοί νυν αἰτίαν τῶν ἐσομένων τὴν πρόγνωσιν τοῦ [4]) Θεο εἶναι· ἀλλ' ἐπεὶ ἔμελλε γενέσθαι [5]) κατ' ἰδίας ὁρμὰ τοῦ ποιοῦντος, διὰ τοῦτο προέγνω· εἰδὼς τὰ πάντ πρὶν γενέσεως αὐτῶν, τούσδε μέν τινας προέγνω κα προώρισε συμμόρφους ἐσομένους τῆς εἰκόνος τοῦ υἱο αὐτοῦ, ἄλλους δὲ εἶδεν ἀπηλλοτριωμένους. Ἐὰν δέ τι ἀνθυποφέρῃ πρὸς ταῦτα, εἰ δυνατόν ἐστι μὴ γενέσθ ἃ τοιάδε ἔσεσθαι προεγίνωσκεν ἐσόμενα ὁ Θεὸς, φήσο μεν, ὅτι ἀδύνατον μὲν μὴ γενέσθαι, οὐχὶ δὲ, εἰ ἀδύ νατον μὴ γενέσθαι, ἀνάγκη μὴ γενέσθαι, ἢ γενέσθα καὶ γίνεται οὐ πάντως ἐξ ἀνάγκης, ἀλλὰ δυνατοῦ ὄντο καὶ τοῦ αὐτὰ μὴ γενέσθαι. Τῆς δὲ λογικῆς ἔχεται ἐν

---

[1]) Desideratur „καί“ in textu edd. Philocal., item edd. Huetii, eaedem tamen, illae in notis, hae ad mar ginem: „scrib. καὶ προώρισε κτλ.“

[2]) Edd. Philocal., itemq. edd. Huetii in textu: „ὁ υἱὸς τοῦ κτλ.,“ illae tamen in notis, hae in margine „scrib. οὖν τις ὁ υἱὸς τοῦ.“

[3]) Edd. Philocal., itemq. edd. H. in textu: „νομίζω,“ illae tamen in notis, hac ad margin.: „scrib. νομίζομεν.“

[4]) Desunt verba: τοῦ Θεοῦ, in textu edd. Philocal itemq. edd. Huetii, illae tamen in notis, hae in margine „scrib. τὴν πρόγνωσιν τοῦ Θεοῦ.“

[5]) Edd. Philocal., itemq. edd. Huet. in textu: „γί νεσθαι,“ eaedem tamen, illae in notis, hae ad margi nem: „scrib. γενέσθαι.“

ρεχείας τε καὶ θεωρίας ὁ περὶ τῶν δυνατῶν τόπος, ἵνα ὁ μήξας[1]) ἑαυτοῦ τὸ ὄμμα τῆς ψυχῆς δυνηθῇ τῇ λεπτόητι τῶν ἀποδείξεων παρακολουθήσας κατανοῆσαι, πῶς ἔχρι τῶν τυχόντων οὐκ ἐμποδίζεται τὸ εἶναί τι πολλὰ υνατὸν, ἑνὸς ἐκ τῶν πολλῶν ὄντος τοῦ ἐσομένου· προνωσμένου τε οὑτωσὶν, ὅτι ἔσται μὲν, οὐκ ἐξ ἀνάγκης ἔσται· ἀλλ' ἐνδεχομένου τυγχάνοντος τοῦ μὴ γενέθαι, ἔσται τὸ οὐ στοχαστικῶς εἰρημένον, ἀλλ' ἀληθῶς ροεγνωσμένον. Μὴ νομιζέτω δέ τις, ἡμᾶς τό· „κατὰ[2]) ρόθεσιν" σεσιωπηκέναι ὡς θλίβον ἡμῶν τὸν λόγον· τεί φησιν ὁ Παῦλος· „οἴδαμεν[3]) δὲ, ὅτι τοῖς ἀγαπῶσι ὸν Θεὸν πάντα[4]) συνεργεῖ εἰς ἀγαθὸν, τοῖς κατὰ πρόεσιν κλητοῖς οὖσιν." Ἀλλὰ προσέχετε,[5]) ὅτι τοῦ κατὰ ρόθεσιν εἶναι κλητοὺς τὴν αἰτίαν καὶ ὁ Ἀπόστολος τοδέδωκεν εὐθέως, εἰπών· „ὅτι[6]) οὓς προέγνω, καὶ ροώρισε συμμόρφους τῆς εἰκόνος τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ." αὶ τίνα γε ἄλλον ἐχρῆν ἐγκαταχωρισθῆναι εἰς τὴν διιοῦσαν κλῆσιν τῇ προθέσει τοῦ Θεοῦ, ἢ τοὺς ἀγαῶντας αὐτόν; Πάνυ δὲ τὴν ἐκ τοῦ ἐφ' ἡμῖν αἰτίαν αρίστησι τῆς προθέσεως καὶ προγνώσεως, τό· „οἴδαεν,[7]) ὅτι τοῖς ἀγαπῶσι τὸν Θεὸν πάντα συνεργεῖ εἰς ὸ ἀγαθόν" σχεδὸν γὰρ εἶπεν, ὅτι πάντα τὰ συνεροῦντα εἰς τὸ ἀγαθὸν διὰ τοῦτο συνεργεῖ, ἐπεὶ ἄξιοί σι συνεργήσεως οἱ ἀγαπῶντες τὸν Θεόν. Ἅμα δὲ καὶ ρωτήσωμεν τοὺς τὰ ἐναντία λέγοντας, καὶ ἀποκρινά-

---

[1]) Ed. Ruaei minus accurate: συνήξας.

[2]) Rom. VIII, 28.

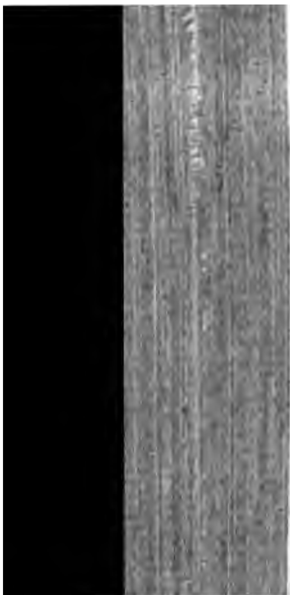
[3]) Ibid. VIII, 28. coll. pag. 249. not. 1. et 2.

[4]) Desideratur h. l. „πάντα" in textu edd. Tarini, aedem tamen in notis: „lege: πάντα συνεργεῖ."

[5]) Edd. Philocal., itemq. edd. H. in textu: „προςχέτω," eaedem tamen, illae in notis, hae ad marginem: scrib. προσέχετε."

[6]) Rom. VIII, 29.

[7]) Rom. VIII, 28. coll. pag. huj. not. 3.

τὸ ἐγνωκέναι αὐτὸν αἰτιώ
μενα, διδομένου τι εἶναι
προέγνω, καὶ οὐδαμῶς ἐσ
τῶν ἐσομένων ἐκ τοῦ ἐφ'
ἦν τῶνδε τινῶν ἀπαντησα
ἐνεργῆσαι τὸν δημιουργηθέ
των οὖν καὶ τοιούτων ἂν
τό· „εὖ,[3]) δοῦλε ἀγαθὲ κα
ἐπὶ πολλῶν σε καταστήσω·
κυρίου σου·" καὶ πᾶς ἔπαι
λογον τοῦ· „πονηρὲ[4]) δοῦ
λεῖν τὸ ἀργύριόν μου εἰς[5]
θήσεται μόνως τὰ δικαίως
δεξιῶν· „δεῦτε[6]) πρὸς μὲ

---

[1]) Edd. Philocal., item
λογησάσθωσαν," caedem t
oram: „scrib. ἀποκρινάσθω

[2]) Edd. Philocal., item
τῆς ὑποθέσεως," caedem ta
διδομένης ὑποθέσεως," ha
ὑποθέσεως."

ου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν
τὸ καταβολῆς κόσμου· ὅτι ἐπείνασα, καὶ ἐδώκατέ μοι
αγεῖν," καὶ τὰ ἑξῆς· πρὸς δὲ τοὺς ἐξ εὐωνύμων· "πο-
ύεσθε[1]) ἀπ' ἐμοῦ οἱ κατηραμένοι εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώ-
ον τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις
τοῦ· ὅτι ἐπείνων, καὶ οὐκ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν," καὶ
ἑξῆς. Ἀλλὰ καὶ εἴπερ τό· "ἀφωρισμένος[2]) εἰς εὐ-
γέλιον Θεοῦ·" καὶ τό· "ὁ ἀφορίσας[3]) με ἐκ κοιλίας
τρός μου·" ἀνάγκην τινὰ περιεῖχε, πῶς ἂν εὐλόγως
ασκε τό· "ὑπωπιάζω[4]) μου καὶ δουλαγωγῶ τὸ σῶμα,
ήπως ἄλλοις κηρύξας αὐτὸς ἀδόκιμος γένωμαι·" καὶ
· "οὐαὶ[5]) γάρ μοι ἐστὶν, ἐὰν μὴ εὐαγγελίζωμαι."
αφῶς γὰρ ἐκ τούτων παρίστησιν, ὅτι, εἰ μὴ ὑπωπία-
ν αὐτοῦ τὸ σῶμα καὶ ἐδουλαγώγει, οἷόντε αὐτὸν ἄλ-
ις κηρύξαντα ἀδόκιμον γενέσθαι, καὶ ὅτι δυνατὸν ἦν
τῷ οὐαὶ γενέσθαι, εἰ μὴ εὐηγγελίζετο. Μήποτε οὖν
ν τούτοις ἀφώρισεν αὐτὸν ὁ Θεὸς ἐκ κοιλίας μητρὸς,
αὶ ἀφώρισεν αὐτὸν εἰς εὐαγγέλιον Θεοῦ σὺν τῷ ἑω-
ακέναι τὴν αἰτίαν τοῦ δικαίου ἀφορισμοῦ, ὅτι ὑπω-
άσει τὸ σῶμα καὶ δουλαγωγήσει, εὐλαβούμενος μή-
ως ἄλλοις κηρύξας αὐτὸς ἀδόκιμος γένηται, καὶ ὅτι
ὼς αὐτῷ οὐαὶ ἔσεσθαι, ἐὰν εὐαγγελίσηται, φόβῳ τῷ
ὸς τὸν Θεὸν πρὸς τὸ μὴ γενέσθαι αὐτῷ[6]) οὐαὶ, οὐκ
ιώπα, ἀλλ' εὐηγγελίζετο. Καὶ ταῦτα δὲ ἑώρα ὁ ἀφο-
ζων αὐτὸν εἰς τὸ ἑαυτοῦ εὐαγγέλιον, ὅτι[7]) ἐν κόποις
ται περισσοτέρως, ἐν φυλακαῖς περισσευόντως, ἐν πλη-

---

[1]) Matth. XXV, 41. 42. Edd. N. T. καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ. Ἐπείνασα γάρ, καί κτλ.

[2]) Rom. I, 1. [3]) Gal. I, 15.

[4]) I Cor. IX, 27. Edd. N. T. ἀλλ' ὑπωπιάζω μου σῶμα καὶ δουλαγωγῶ, μήπως κτλ.

[5]) I Cor. IX, 16. Ed. Lachm. εὐαγγελίσωμαι.

[6]) Edd. Philocal., itemq. edd. H. in textu: "ἐν τῷ," d. tamen Huet. ad oram: "scrib. αὐτῷ."

[7]) Cfr. II Cor. XI, 23. sqq.

γαῖς ὑπερβαλλόντως, ἐν θανάτοις πολλάκις, ὑπὸ Ἰ
δαίων πεντάκις τεσσαράκοντα παρὰ μίαν λήψεται,
ῥαβδισθήσεται, ἅπαξ λιθασθήσεται, καὶ τάδε τινὰ
σεται, καυχώμενος ἐν ταῖς θλίψεσι, καὶ εἰδὼς ὅ
θλίψις ὑπομονὴν κατεργάζεται, καὶ ὑπομένων πρ
νωσκόμενα ἔσεσθαι, καὶ ἀφοριζόμενος ἐκ κοιλίας
τρός, καὶ ἀφωρίζετο εἰς εὐαγγέλιον Θεοῦ. Διὰ τ
δὲ ἦν ἄξιον αὐτὸν ἀφορισθῆναι εἰς εὐαγγέλιον Θ
οὐ διὰ τὴν φύσιν ἔχουσάν τι ἐξαίρετον καί, ὅσον
τῇ κατασκευῇ, ὑπὲρ τὰς τῶν μὴ τοιούτων φύσεις,
διὰ τὰς προεγνωσμένας μὲν πρότερον πράξεις, ὕστ
δὲ γενομένας ἑκάστην ἐπὶ [1]) τῆς παρασκευῆς [2]) καὶ
προαιρέσεως τῆς ἀποστολικῆς. Νῦν δὲ ἀποδιδόνα
τὸ αὐτοῦ τοῦ Ψαλμοῦ ῥητόν, οὐκ ἦν εὔκαιρον, πα
βατικὸν γὰρ ἦν· διὸ εἰς τὴν οἰκείαν τάξιν, Θεοῦ
δόντος, ἀποδοθήσεται, ὅταν τὸν Ψαλμὸν διηγησόμ
Ἀρκέσει [3]) δὲ καὶ ταῦτα πεπλεονασμένα εἰς τό· „ἀφ
ρισμένος.“ [4])

---

[1]) Edd. Philocal., itemq. edd. Huet. in textu: „
τῆς,“ edd. tamen H. ad marginem: „scrib. ἐπὶ τῆς.“

[2]) Edd. Philocaliae in notis: „κατασκευῆς.“

[3]) Edd. Philocal., itemq. edd. Huet. et Ruaei
textu: „ἀρέσκει;“ recte tamen edd. Philocaliae in no
„lege cum Codd. ἀρκέσει.“

[4]) Rom. I, 1.

ΕΚ ΤΩΝ

ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ

ΕΙΣ ΤΗΝ

ΠΡΟΣ ΡΩΜΑΙΟΥΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΗΝ.

Ἐκ [1]) τοῦ [2]) εἰς τὴν πρὸς Ῥωμαίους Τόμου [3]) θ', εἰς τό· „τί [4]) οὖν; ὁ νόμος [5]) ἁμαρτία;“

Οὐχ ὥσπερ ὄνομα ἕν ἐστι νόμος, οὕτω καὶ εἷς ὁ περὶ νόμου πανταχοῦ τῆς γραφῆς λόγος. Διὸ καθ' ἕκαστον χρὴ τόπον αὐτῆς ἐπιμελῶς ἐπιστήσαντα θεωρῆσαι, νῦν μὲν τί σημαίνεται ἐκ τῆς νόμου [6]) φωνῆς, νῦν δὲ τί

---

[1]) Cf. Philocal. ex edd. Tarini a pag. 88—94. et p. 387., ex edd. Spenceri a pag. 34—36. coll. edd. Huet. Tom. II. a pag. 427—429. et ed. Ruaei Tom. IV. pag. 580. in notis et pag. 581.

[2]) Edd. Philocaliae tituli loco haec offerunt verba: Τίς ὁ λόγος τοῦ τὴν θείαν γραφὴν κατὰ διάφορα σημαινόμενα τῷ αὐτῷ ὀνόματι κεχρῆσθαι πολλάκις, καὶ ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ.

[3]) Edd. Philocal. in notis: „aliquanta ex XV. Origen. in hanc ep. Pauli volumina jam Hieronymi aevo deerant apud omnium bibliothecas; vide praefationem Hieronymi.“ — Cfr. prolegomena.

[4]) Rom. VII, 7. Edd. N. T. τί οὖν ἐροῦμεν; ὁ νόμος κτλ.

[5]) Edd. Philocal., itemque edd. Huetii in textu: τί οὖν ὁ νόμος ἁμαρτίας;“ edd. tamen H. ad marginem: „scrib. τί οὖν; ὁ νόμος ἁμαρτία;“

[6]) Edd. Philocal., itemque edd. H. in textu: „νόμος,“ edd. tamen H. in margine: „scrib. νόμου.“

ϱ
ο
τ
κ
μ
το
αὐ
ϱα
ῷ

μέν
αὐτι

textu
πᾶσι

edd.

υ" καὶ ἐν τῷ· „ὥστε[1]) ὁ νόμος παιδαγωγὸς ἡμῶν
'γονεν εἰς Χριστὸν, ἵνα ἐκ πίστεως δικαιωθῶμεν· ἐλ-
ιύσης δὲ τῆς πίστεως οὐκέτι ὑπὸ παιδαγωγόν ἐσμεν.
άντες γὰρ υἱοὶ Θεοῦ ἐστε διὰ τῆς πίστεως ἐν Χριστῷ
σοῦ." Σημαίνεται καὶ ἡ παρὰ Μωυσεῖ ἀναγεγραμ-
ἐνη ἱστορία ἀπὸ τῆς „νόμος" φωνῆς, ὡς ἀπὸ τῆς αὐ-
ς ἐπιστολῆς ἔστι λαβεῖν ἐκ τοῦ· „λέγετέ[2]) μοι, οἱ ὑπὸ
μον θέλοντες εἶναι, τὸν νόμον οὐκ ἀκούετε; Γέγρα-
ται γὰρ, ὅτι Ἀβραὰμ δύο υἱοὺς ἔσχεν, ἕνα ἐκ τῆς παι-
σκης, καὶ ἕνα ἐκ τῆς ἐλευθέρας. Ἀλλ' ὁ μὲν[3]) ἐκ τῆς
ιδίσκης κατὰ σάρκα γεγέννηται·[4]) ὁ δὲ ἐκ τῆς ἐλευ-
ρας, διὰ τῆς ἐπαγγελίας." Οἶδα καὶ τοὺς Ψαλμοὺς
ομαζομένους νόμον, ὡς δῆλον ἐκ τοῦ· „ἵνα[5]) πλη-
-θῇ ὁ λόγος[6]) ὁ ἐν τῷ νόμῳ αὐτῶν γεγραμμένος,
-[7]) ἐμίσησάν με δωρεάν." Ἀλλὰ καὶ ἡ τοῦ Ἡσαΐου
οφητεία νόμος παρὰ τῷ Ἀποστόλῳ λέγεται, φά-
οντι· „ἐν[8]) τῷ νόμῳ γέγραπται· ἐν[9]) ἑτερογλώσσοις
ἐν χείλεσιν ἑτέροις[10]) λαλήσω τῷ λαῷ τούτῳ, καὶ
οὕτως εἰσακούσονταί μου, λέγει κύριος." Εὗρον
τὰ ἰσοδυναμοῦντα τῇ λέξει ταύτῃ ἐν τῇ τοῦ Ἀκύ-
ἑρμηνείᾳ κείμενα. Λέγεται νόμος καὶ ἡ μυστικω-
καὶ θειοτέρα τοῦ νόμου ἐκδοχὴ, ὡς ἐν τῷ· „οἴδα-
ν[11]) γὰρ, ὅτι ὁ νόμος πνευματικός ἐστι." Παρὰ δὲ
ῦτα πάντα λέγεται νόμος ὁ κατὰ τὰς κοινὰς ἐννοίας

---

1) Galat. III, 24—26.
2) Galat. IV, 21—23. coll. Genes. XXI.
3) Ed. Lachmanni: ἀλλ' ὁ (μὲν) ἐκ τῆς κτλ.
4) Edd. Philocal. Tarino interprete, itemque edd. erii et Ruaei: γεγένηται.
5) Ev. Joann. XV, 25. Edd. N. T. ἀλλ' ἵνα κτλ.
6) Ed. Knapp. ὁ λόγος ὁ γεγραμμ. ἐν τῷ νόμῳ αὐτῶν.
7) Psalm. XXXV, 19. (XXXIV.)
8) I Cor. XIV, 21. coll. Jesai. XXVIII, 11.
9) Edd. N. T. ὅτι ἐν κτλ.
10) Ed. Lachm. ἑτέρων. 11) Rom. VII, 14.

τοῦ νόμοι
νὰς ἐννοί
καὶ τρανα
μέραι γεν
καὶ ἐν τῷ
καὶ ἐν τῷ
Πρὸ γὰρ
καὶ τῷ Κ
δὲ καὶ Σο
σαν τὴν
μὴ θαυμ
τοῦ νόμοι
γὰρ ταύτ
„οὐχ [7]) ὑ
θερισμὸς
καὶ θεάσο

---

[1]) Pr
[2]) R
[3]) E
[4]) E
τῶν." edd

ἤη." Δὶς γὰρ ὁ θερισμὸς ὀνομασθεὶς, κατὰ μὲν τὸ [1])
ρότερον ἐπὶ τὸν σωματικὸν ἀναφέρεται· κατὰ δὲ τὸ [2])
εύτερον, ἐπὶ τὸν πνευματικόν. Τὸ δὲ ὅμοιον εὑρή-
εις καὶ ἐπὶ τοῦ ἀπὸ γενετῆς τυφλοῦ θεραπευθέντος·
ἐπιφέρει σωματικῶς γενομένῳ τυφλῷ [3]) τό· „εἰς [4])
ρίμα ἐγὼ εἰς τὸν κόσμον τοῦτον ἦλθον, ἵνα οἱ μὴ
λέποντες βλέπωσι, καὶ οἱ βλέποντες τυφλοὶ γένωνται."
Ὕτω καί· „νῦν [5]) χωρὶς μὲν νόμου τοῦ τῆς φύσεως
ικαιοσύνη Θεοῦ πεφανέρωται, μαρτυρουμένη δὲ ὑπὸ
όμου τοῦ Μωυσέως καὶ τῶν προφητῶν." Εἴποιμι
' ἂν πρὸς τοὺς ἔτι ὀκνοῦντας παραδέξασθαι τὸ διττὸν
ημαινόμενον τοῦ νόμου, ὅτι εἴπερ ὁ αὐτὸς νόμος πα-
ειληπται ἔν τε τῷ· „νυνὶ [6]) δὲ χωρὶς νόμου δικαιο-
ύνη Θεοῦ πεφανέρωται·" καὶ ἐν τῷ· „μαρτυρουμένη [7])
πὸ τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν·" εἰ μὲν χωρὶς νό-
ου πεφανέρωται, οὐχ ὑπὸ νόμου μαρτυρεῖται· εἰ δὲ
πὸ τοῦ νόμου μαρτυρεῖται, οὐ χωρὶς νόμου πεφανέ-
ωται. Τῇ τοίνυν δικαιοσύνῃ τοῦ Θεοῦ, φανερουμένῃ
πὸ Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαρτυρεῖ μὲν οὐδαμῶς ὁ τῆς φύ-
εως νόμος· μικρότερος γάρ ἐστιν αὐτῆς· ὁ δὲ Μωυ-
έως νόμος, οὐ τὸ γράμμα, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα, καὶ οἱ
ἀλογον τῷ πνεύματι τοῦ νόμου προφῆται, καὶ [8]) οἱ

---

[1]) Edd. Philocal., itemq. edd. H. in textu: „τὸν πρό-
ρον," edd. tamen Huet. ad marg.: „scrib. τὸ πρότερον."

[2]) Edd. Philocal., itemq. edd. H. et R.: τὸν δεύτερον.

[3]) Desideratur „τυφλῷ" in edd. Philocal., itemque
textu edd. Huetii, edd. tamen H. ad oram: „fortasse:
φλῷ τό." Eaedem in notis: „supple: τυφλῷ, quod
rtasse excidit e contextu; id quod suadet Genebrardi
terpretatio." [4]) Ev. Joann. IX, 39.

[5]) Rom. III, 21. Edd. N. T. Νυνὶ δὲ χωρὶς νό-
ου δικαιοσύνη Θεοῦ πεφανέρωται, μαρτυρουμένη ὑπὸ
οῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν. Cfr. pag. huj. not. 6. et 7.

[6]) Rom. III, 21. coll. pag. huj. not. 5.

[7]) Ibid. III, 21. coll. pag. huj. not. 5.

[8]) Edd. Philocal. itemq. edd. Huetii in textu: „καὶ

ναι, ὅτι τὸ
ἀλλ' ὁτὲ μ
νοεῖν. Κ
κρύψαι, κα
θείας, τῷ
στόλοις Χρ
συγχεῖται,
ἵνα μὴ καὶ
τὰ συμφε
πολλαχοῦ
μηδὲ ἀκολ
προείπομε
μάλιστα τ
λὴν, ἐν ᾗ
διαφόρων
ἔχεται ὁ Π
κειμένου α

ὁ — πνευμ
„alter Thua
αὐτοῖς πνε

[1]) Edd

Ex

LIBRIS ORIGENIS

IN

ɜPISTOLAM AD GALATAS.

Ex [1]) initio [2]) Libri [3]) primi.

ɜx eo, quod dixit [4]) Apostolus: „Paulus [5]) Apostolus [6]) on ab hominibus, neque per hominem, sed per Jesum [7])

---

[1]) Exstant haec fragmenta, desumta ex Apologia mphili martyris pro Origene, ed. Ruaei Tom. IV. pag. 0. et pag. 691. Cf. opera ad Orig. spectantia in ed. aei Tom. IV, p. 35. et p. 36. coll. edd. Merlini Tom. ., et quidem ex ed. M. I. fol. CLXVII. et fol. CLXVIII., ed. autem M. II. fol. CLXVI. et fol. CLXVII.

[2]) Ed. Ruaei p. 35., itemque edd. Merlini l. l. hanc bent inscriptionem: Quod non purus homo, sed di- iae naturae sit Christus.

[3]) Edd. Merlini: „de lib. I. περὶ ἀρχῶν,“ ed. tamen p. 35. in notis rectissime: „omnes Mss: de primo li- o ep. ad Galatas. Editi vero perperam: de libro primo ρὶ ἀρχῶν. Nullibi enim in eo libro reperitur sequens igenis fragmentum.

[4]) Edd. Merlini: dicit. [5]) Galat. I, 1.

[6]) Ed. R. pag. 35. in notis: „editi“ (v. c. edd. Mer- i) „et Msc. Regius omittunt: Apostolus.“

[7]) Ed. Ruaei pag. 35. in notis: „alias: sed per Chri- m Jesum.“

Christum," manifeste datur [1]) intelligi, quia non era homo Jesus Christus, [2]) sed erat divina natura. Non enim si homo esset, dixisset Paulus hoc, quod ait: „Paulus [3] Apostolus non ab hominibus, neque per hominem." enim homo fuit Jesus, et per ipsum assumtus est in Apostolatum Paulus, utique per hominem factus [4]) erat Apostolus. Si autem per hominem factus [5]) erat Apostolu nunquam dixisset, quia „neque [6]) per hominem:" manifeste separat ab humana natura Jesum Paulus p haec verba. Non enim sufficit ei dixisse: „neque [7]) p hominem;" sed adjecit dicens: „sed per Jesum Christum Quem utique quia sciebat excellentioris esse naturae, pr pterea se [8]) dixit non assumtum esse per hominem.

Ex sequentibus libri ipsius

in illum versiculum: „notum [9]) autem vobis facio, fr tres, Evangelium, quod [10]) praedicavi vobis, quoniam [11]

---

[1]) Ed. R. p. 35. in textu: intelligi datur.

[2]) Ed. R. p. 690. „Christus Jesus," pag. autem „Jesus Christus." Ead. ed. p. 35. in notis: „alias: Ch stus Jesus." Edd. Merlini: Christus Jesus.

[3]) Galat. I, 1.

[4]) Ed. Ruaei pag. 35. „erat Apostolus factus."

[5]) Desideratur „factus" in ed. Ruaei.

[6]) Galat. I, 1. [7]) Ibid. I, 1.

[8]) Ita ed. M. II., itemq. ed. R. p. 690; ed. M. II: „d se nondum assumtum" etc., ed. R. p. 35. „dixit se assumtum" etc.

[9]) Galat. I, 11. 12.

[10]) Ed. R. p. 35. in notis: „editi" (v. c. edd. M lini): *„quod praedico vobis."* Verum omnes Mss in textu.

[11]) Ed. M. I: quomodo.

est secundum hominem: neque enim ego [1]) ab ho-
e accepi illud, sed per revelationem Jesu Christi."
Adverte ergo quid scribit, quia convenienter quis et
[2]) adjungens prioribus intelligere [3]) poterit, et osten-
his, qui negant deitatem Jesu Christi, sed hominem
solum pronunciant, quod [4]) non est homo, sed
s, [5]) Dei [6]) Filius Jesus Christus. Sic enim dicit Apo-
s: „quia [7]) Evangelium, quod evangelizavi vobis, non
ecundum hominem, sed" secundum Jesum Christum.
enter ergo [8]) ostendit, quia Christus Jesus non est
o: si autem non est homo, sine dubio Deus est;
non aliud erit, nisi Deus [9]) et homo. Et iterum, si
m est, quod dicit Paulus, quia „non [10]) ab homine" ac-
[11]) Evangelium, sed „per revelationem Jesu [12]) Chri-
certum est, quia Jesus Christus, qui revelavit, plus [13])

---

[1]) Deest „ego" ed. Ruaei pag. 690.

[2]) Ed. M. I: hoc.

[3]) Ed. R. p. 35. in notis: „sic Msc. Regius. Cae-
vero Mss. et editi omittunt: *intelligere.*" Hinc edd.
. haec exhibent: prioribus ostendere poterit his, qui etc.

[4]) Ed. M. I: quia.

[5]) Ed. R. pag. 35. in notis: „Vox *deus*, quae exstat
litis, deest in omnibus Mss."

[6]) Edd. Merl.: Filius Dei. [7]) Galat. I, 11. coll. 12.

[8]) Ed. R. p. 35. in notis: „deest *ergo* in Mss., sed
t in editis."

[9]) Ed. R. p. 35. in notis: „editi" (v. c. edd. Mer-
: „homo, et Deus."

[10]) Gal. I. 12.

[11]) Ed. R. p. 35. in notis: „editi" (e. c. edd. Mer-
: „*quia non ab homine accepi illud Evangelium;*
omnes Mss. ut in nostro textu."

[12]) Ed. M. II: Christi Jesu.

[13]) Ed. R. p. 35. in notis: „ita Msc. Regius. Editi
" (e. c. edd. Merlini): „*non est homo. Alienum*

quam homo est. Alienum[1]) enim est ab homine revelare quae in occulto sunt, et[2]) velata sunt: quod etiamsi aliquando per hominem fiat, non tamen ab homine fit, sed ab eo, qui in homine loquitur Christus.

Et in alio[3]) loco.

Adjungendum est etiam illud his, quae supra di mus, quoniam corpus Christi non erat alienum a terre substantia secundum hoc, quod filius est David, et fili Abrahami, sicut scribit Matthaeus: „liber[4]) generatio Jesu Christi filii David, filii Abrahami:" et sicut Paul dicit, Christum esse ex semine Abrahami,[5]) et ex semi David,[6]) secundum carnem. Quod ergo dictum est, q „consummatis[7]) quadraginta diebus jejunii, et quadr ginta noctibus, postea esuriit," sine dubio hoc indic quod evacuari, et repleri, similiter ut nostra[8]) corp solent, etiam illius poterat corpus. Si vero quis obji

---

est ab — *quae ei occulta sunt et velata sunt* (M linus: et revelata sunt): *quod etsi aliquando* etc. C teri Mss. omittunt: *plus quam homo est*, vel: *non homo*, et vocem *enim* post *Alienum*: reliqua vero h bent ut in textu."

[1]) Ed. Ruaei p. 690: „Alienum est enim," ead men p. 35: „Alienum enim est."

[2]) Ed. M. I: et revelata sunt. Cfr. pag. 263. not.

[3]) Ed. Ruaei p. 35., itemq. edd. Merlini l. l. h habent inscriptionem: Adversus eos, qui dicunt, cum allegorias adimere omnia quae de (ed. Ruaei: a) Sal tore scripta sunt corporaliter facta.

[4]) Matth. I, 1. [5]) Gal. III, 16. [6]) Rom. I,

[7]) Ed. Ruaei pag. 35. in notis: „alias: consumti Cfr. Matth. IV, 2.

[8]) Ed. R. p. 690. „corpora nostra."

bis hujus miraculi rationem de quadraginta dierum je-
nio, facile solvi potest, cum adhibetur etiam illud exem-
um de Mose [1]) et Elia, [2]) qui similiter pertulisse jeju-
um referuntur. Sed et illud, quod itineris [3]) labore
aestu fatigatus, sedens super puteum requiescit, et si-
, quid [4]) aliud indicat, nisi nervorum fatigationem, [5])
solis ardore nimio elementum corporei humoris ab-
mtum? Quod vero in melioribus occupatus hoc, quod
bere voluerat, distulit, nec bibit, non propterea dicen-
m est, quia neque passus est sitim. Sed et illud, quod
equenter per coenas vocatur, et in conspectu omnium
anducat et bibit, non decipiens, vel [6]) fallens oculos
lentium [7]) facit, neque putative, ut quidam arbitrantur,
ec gerit, maxime [8]) cum ita sumeret cibum ac potum,
a quibusdam etiam quasi [9]) pro praesumtione nimia
lparetur, velut cibum ac potum propensius appetens.
autem quis violentius velit asserere, [10]) ideo haec dicta

---

[1]) Exod. XXXIV, 28.

[2]) I Regg. XIX, 8. (III Regg.)

[3]) Ed. Ruaei p. 690. et p. 35. in textu: „quod iti-
ris et aestus labore fastigatus," ead. tamen p. 35. in no-
: „alias" (c. c. in edd. Merlini): quod itineris labore,
aestu fatigatus." — Ev. Joann. IV, 6. 7.

[4]) Ed. Merl. I: quidem.

[5]) Ed. Ruaei: fatigatione.

[6]) Ed. R. pag. 35. in notis: „Mss. plures omittunt:
el *fallens*. Msc. unus: *non fallens*."

[7]) Ed. M. I: videntium haec vere facit.

[8]) Desideratur „maxime" in ed. M. I.

[9]) Ed. R. p. 35. in notis: „editi:" (c. c. edd. Mer-
ni:) „quasi pro sumtione nimia —, velut cibum ac po-
m avidius ac propensius appetens. Si autem — velit
firmare, ideo haec ita esse, quia —, et illi, quomodo id
eret, etc. Sed omnes Mss. ut in nostro textu."

[10]) Ed. Ruaei p. 690. „affirmare."

esse, quia per phantasiam manducabat, et id fieret, nesciebant; respondendum est id ipse Dominus dixit: „venit [2]) Joannes B manducans, neque bibens, et dicunt: dæm Venit Filius hominis, [3]) manducans et bibe ecce, homo devorator et vinum bibens." vatore dicente, quia „venit [4]) Filius homin et bibens," quomodo ausus est aliquis dicer ducasse eum, neque bibisse? Quae utique credulitas est doctrinae ejus. Si autem bibebat, et substantia vini atque escae in [5] efficiebatur, sine dubio per omnes corpori ges [6]) ac membrorum perplexiones diffund tualem enim naturam, — sicut quidam d sentiunt, quod imperite satis et absurde f possibile est vini atque escae recipere subs vero quis indignas obscoenasque ad haec [7]

---

[1]) Ed. R. p. 35. in textu: quomodo Cfr. pag. 263. not. 9.

[2]) Matth. XI, 18. 19.

[3]) Desideratur „hominis" in ed. M. I.

[4]) Matth. XI, 19.

[5]) Ed. R. pag. 35. in notis: „omnes M *carne ejus*; sed melius editi:" (e. c. ed carnem ejus." — Ed. M. I: in carne ejus.

[6]) Ed. Ruaei p. 35. in notis: „editi," (lini) „et Mss. plures: *compages membror batur*. Mss. vero Sorbonicus, et Montis S periculo maris, ut in textu."

[7]) Ed. Ruaei p. 36. in notis: „editi: *indignans obscoenas ad haec* etc. Sed in textu." — Edd. Merlini: Si vero quis coenas ad.

[8]) Ed. M. I: „hoc," ed. tamen M. II:

ones, requirens si etiam digestiones [1]) in corpore fie- nihil absurdum videtur fateri secundum consequentiam ae corporeae. Si vero etiam exemplis a nobis hoc [2]) at affirmari, ostendendum est, illos satis haec [3]) in- ter inquirere. Ubi [4]) enim ista vel de Apostolis, vel eteris sanctis facta esse [5]) referuntur, vel [6]) etiam de is et peccatoribus? Sed et circumcisionis ejus ratio s quidem non generabit [7]) angustiam, dicentibus, eum equenter humano corpore [8]) et circumcisum esse, [9]) raeputium ejus terrae mandatum, fortassis usque ad

---

[1]) Ed. Ruaci p. 36. in notis: „Mss. quidam: dige- nes corporeae fiebant."

[2]) Ed. R. p. 36. in textu: a nobis haec exigant" etc., em tamen in notis: „editi:" (e. c. edd. Merlini:) „a is hoc exigant."

[3]) Desideratur „haec" in ed. M. I.

[4]) Ed. R. p. 36. in notis: „editi:" (e. c. edd. Mer- :) „Ubi enim ista de Apostolis, vel caeteris sanctis."

[5]) Deest „esse" in ed. M. II.

[6]) Ed. R. p. 691. in textu, itemque edd. Merlini: l etiam de impiis, et peccatoribus?", ed. tamen R. p. . in catalogo addendorum et corrigendorum haec habet: st haec verba: *de impiis et peccatoribus?* pone vir- am pro puncto interrogationis, et adde: *ex abundanti eo requiritur.*" Eadem ed. pag. 36. in textu: „vel m de impiis et peccatoribus, ex abundanti de eo re- ritur. Sed" etc., in notis: „Mss. Sorbonicus et S. Mi- elis in periculo maris: *vel etiam de impiis et pec- oribus, ex abundanti de eo requiritur.* (Al. *requi- tur*) *Sed* etc. Verum haec verba: *ex abundanti de requiritur*, vel *requiruntur*, nec in caeteris Mss., nec editis comparent; quae tamen restituenda videntur. eterum non reperitur, ubi de his Origenes tractaverit."

[7]) Ed. R. p. 36. in notis: „editi:" (e. c. edd. Mer- i: („*non generabit majorem angustiam.* Sed *majo- n* omittitur in omnibus Mss. nostris."

[8]) Ed. M. I: corpori.

[9]) Desideratur „esse" in ed. M. I.

tempus: aut si aliter est, in alia disputatione requiretur.[1]) Haec tamen ejus circumcisio satis coangustabit eos, qui ex diverso sunt. Spirituale enim corpus quomodo poterat circumcidi ferro terreno? Propter quod non erubuerunt quidam ex ipsis, de praeputio circumcisionis ejus etiam libros edere, quibus ostendere conarentur,[2]) quod in substantiam cesserit spiritualem. Non minus autem[3]) angustabuntur[4]) etiam illi, qui animale corpus dicunt esse corpus Christi. Sed et de sanguine[5]) ejus et aqua, quae processit de latere ejus hasta compuncto a milite, eadem sentienda sunt. Sed his, qui sciunt, quid audiatur[6]) per hoc, quod dicitur,[7]) quia fixurae[8]) clavorum erant in ejus corpore, manifeste declaratur, quia caro erat terrena, id est, humanae naturae: quae utique non erat talis, ut recipiendorum vulnerum subterfugeret qualitatem. Quod[9]) si non etiam multa humanae infirmitatis in ipsa morte sensisset, cur anima[10]) ipsius perturba-

---

[1]) Ed. Ruaei p. 36. in notis: „omnes Mss. habent: *in alia disputatione requireretur*; rectius vero editi *requiretur*."

[2]) Ed. M. 1: conantur. [3]) Ed. M. 1: etiam.

[4]) Edd. Merlini: angustiabuntur.

[5]) Ev. Joann. XIX, 34.

[6]) Ed. Ruaei pag. 36. „audiant."

[7]) Ev. Joann. XX, 25. seqq.

[8]) Ed. Ruaei pag. 36. in notis: „Mss. nostri: *quia figurae clavorum* etc., sed rectius habere videntur editi." (c. c. edd. Merlini:) „quia fixurae clavorum."

[9]) Ed. R. p. 36. in notis: „editi:" (c. c. edd. Merlini:) „*quasi non etiam — sensisset, anima perturbatur, et — ad mortem. Quae* etc. Mss. plures:" (itemque ed. R. p. 691.) „*Quid, si non etiam — sensisset, anima perturbatur, et — ad mortem? Quae* etc., quod non male; sed Mss. Sorbonicus, et Montis S. Michaelis, ut in textu."

[10]) Ev. Joann. XII, 27.

et tristis[1]) est pro ea usque ad mortem? Quae
ıia evidenter ostendunt, quod non falso, sed quasi
ıo dixerit: „spiritus[2]) quidem promtus est, caro au-
infirma." Eadem nihilominus ostendit etiam somni
), cum dicitur, quia[3]) „erat[4]) in puppi super cervi-
dormiens," sicut Marcus refert, et ab homine susci-
r e[5]) somno. Haec enim licet habeant spiritualem
lectum, tamen manente prius historiae veritate, etiam
tualis recipiendus est sensus. Licet[6]) enim caecos
per curet, secundum spiritualem intelligentiam, cum
rantia excaecatas illuminat[7]) mentes, tamen et cor-
ıliter tunc caecos[8]) sanavit. Et mortuos semper[9])
tat; fecit tamen et tunc hujuscemodi mirabilia, sicut[10])
n principis synagogae, et filium[11]) viduae, et Laza-
[12]) suscitando.[13]) Et quamvis semper, cum excitatur
scipulis, compescat ecclesiae turbines, vel procellas,

---

[1]) Matth. XXVI, 38. coll. Marc. XIV, 34.

[2]) Marc. XIV, 38. [3]) Edd. Merlini: qui.

[4]) Marc. IV, 38.

[5]) Ed. Ruaei pag. 691. „a somno."

[6]) Ed. R. p. 36. in notis: „Mss. plerique perperam nt: *Sicut enim caecos semper curat* etc."

[7]) Ed. M. I: illuminet.

[8]) Ed. Ruaei p. 691. et p. 36., itemque ed. M. I: cum," ed. tamen M. II: „caecos." Cfr. Marc. VIII, et X, 52.

[9]) Ed. M. I: tamen et corporaliter: tunc caecum vit et mortuos suscitat semper.

[10]) Ed. Ruaei pag. 36. „sicut et filiam" etc. Cfr. VIII, 55.

[11]) Luc. VII, 14. 15. [12]) Ev. Joann. XI, 44.

[13]) Ed. R. p. 36. in notis: „additur *suscitando* in Genebrardi, sed omittitur in omnibus Mss. nostris, ed. Merlini." Deest sane in ed. M. I., exstat tamen l. M. II.

tamen certum est, etiam tunc gesta esse ea,[1]) quae p historiam[2]) referuntur. Sic[3]) ergo sanum est secun Scripturae, recipere, nec oportet inclinare aurem his, q dicunt per Mariam, et non ex Maria eum esse[4]) natum quod Apostolus praesciens ita praedixit: „cum[5]) autem venit plenitudo temporis,[6]) misit Deus Filium suum, fa ctum ex muliere, factum sub lege, ut eos, qui sub leg erant, redimeret.“ Vides, quia non dixit: factum pe mulierem, sed: „factum[7]) ex muliere.“

---

[1]) Desideratur „ea“ in ed. Ruaei.

[2]) Marc. IV, 39.

[3]) Ed. M. I: Si ergo sanum est etc.

[4]) Desideratur „esse“ in ed. Ruaei pag. 691., item que in edd. Merlini; ed. tamen R. p. 35. in textu: „eum esse natum,“ eadem in notis: „alias: *eum* natum, omisso *esse*.“

[5]) Gal. IV, 4. 5.

[6]) Ed. Ruaei p. 691. et p. 36. in textu, itemq. edd. Merlini: „plenitudo temporum,“ ed. tamen R. pag. 36 in notis: „alias: *plenitudo temporis*.“ Cfr. Gal. IV, 4

[7]) Gal. IV, 4.

EX

LIBRO TERTIO

ORIGENIS

IN

EPISTOLAM AD EPHESIOS.

In [1]) illud: „qui [2]) uxorem suam diligit, se ipsum diligit. Nemo enim unquam suam carnem odit, sed nutrit et fovet eam, sicut et Christus ecclesiam."

Dicamus, quod illam carnem, quae visura sit salutare Dei, anima diligat et nutriat, et foveat eam disciplinis erudiens, et coelesti saginans pane, et Christi sanguine irrigans, ut refecta et nitida possit libero cursu virum sequi, et nullo debilitatis pondere praegravari. Pulchre etiam in similitudinem Christi, nutrientis et foventis ecclesiam, et dicentis ad Jerusalem: „quoties [3]) volui congregare filios tuos, ut gallina congregat pullos suos sub

[1]) Desumtum est hoc fragmentum ex Hieronymi libro primo Apologiae adversus Rufinum. Cfr. ed. Ruaei Tom. IV. pag. 691.

[2]) Ephes. V, 28. 29.

[3]) Matth. XXIII, 37. coll. Luc. XIII, 34.

alas suas, et noluistis!«[1]) animae quoque fovent corp sua, ut corruptivum hoc induat incorruptionem,[2]) et rum levitate suspensum, in aërem facilius sublevetur. veamus igitur et viri uxores nostras, et animae nos corpora, ut et uxores in viros, et corpora redigantu animas, et nequaquam sit sexuum ulla diversitas: sed modo apud angelos non est[3]) vir et mulier, ita et qui similes angelis futuri sumus, jam nunc incipia esse, quod nobis in coelestibus repromissum est.

---

[1]) Ed. Ruaei: et noluisti? animae quoque etc.
[2]) I Cor. XV, 53.
[3]) Matth. XXII, 30. coll. Marc. XII, 25. et L XX, 35.

Ex

LIBRO TERTIO

ORIGENIS

IN

EPISTOLAM AD COLOSSENSES.

Data [1]) est [2]) autem lex Mosi per angelos in [3]) manu virtute mediatoris, Christi, qui cum esset in principio Verbum Dei, [4]) et apud Deum esset, et Deus esset Verbum, Patri in omnibus ministravit. „Omnia [5]) enim per ipsum facta sunt," id est, non solum creaturae, sed et lex et prophetae; et [6]) ipse est „mediator Dei et hominum." Quod Verbum in [7]) fine quidem saeculorum homo

[1]) Exstat hoc fragmentum, desumtum ex Apologia Pamphili martyris pro Origene, ed. Ruaei Tom. IV. pag. 2. — Cf. opera ad Orig. spectantia in ed. Ruaei Tom. pag. 37. coll. edd. Merlini Tom. IV., et quidem ex M. I. fol. CLXVIII, ex ed. autem M. II. fol. CLXVII.

[2]) Galat. III, 19.

[3]) Edd. Merlini: in manu mediatoris Christi, et virtute, qui etc.

[4]) Deest „Dei" in edd. Merl. Cfr. Ev. Joann. I, 1. 2.

[5]) Ev. Joann. I, 3.

[6]) Ed. M. I: „et ipsemet mediator," ed. M. II: „et ipsemet est mediator." I Tim. II, 5.

[7]) Edd. Merlini: quidem in fine saeculorum etc.

sed legendum videtur cum e

[3]) I Tim. II, 5.

[4]) Ed. Ruaei p. 692. et
— data esse non dicitur," ea
„editi," (e. c. edd. Merlini,)
ipsius — data esse dicitur
textu."

[5]) Rom. VII, 12.

[6]) Desideratur „et" in ed

[redacted]

Ex

LIBRO TERTIO ORIGENIS

ΕΞΗΓΗΜΑΤΙΚΩΝ

IN

EPISTOLAM AD THESSALONICENSES PRIMAM.

De [1]) eo, quod „omnes [2]) quidem non dormiemus,“ et caetera.

Quid est ergo, quod scribunt Thessalonicensibus in verbo Dei Paulus, et Silvanus, et Timotheus: „nos, [3]) qui vivimus, qui residui sumus in adventum [4]) Domini, non praeveniemus eos, qui dormierunt?“ Qui sunt isti viventes, qui loquuntur talia? Utique „Paulus, [5]) non ab hominibus, nec per homines Apostolus;“ et carissimus ejus filius in fide, Timotheus; et Silvanus, qui illis erat et affectione et virtutibus copulatus. Et hoc non solum illi, sed quicunque Pauli et scientia et conversatione similis est, dicere potest: „nos, [6]) qui vivimus;“ quorum cor-

---

[1]) Depromta sunt haec fragmenta ex epistola Hieronymi ad Minervium et Alexandrum. Cfr. ed. Ruaei Tom. IV. a pag. 692—694.

[2]) I Cor. XV, 51. [3]) I Thess. IV, 15.

[4]) Ed. Ruaei: qui residui sumus, in adventu Domini non praeveniemus eos, etc.

[5]) Galat. I, 1. [6]) I Thess. IV, 15.

pus[1]) „mortuum est propter peccatum, spiritus aut vivit propter justitiam;" et quorum mortificata[2]) m membra super terram, ita ut nequaquam concupiscat[3] caro contra spiritum. Si enim adhuc desiderat caro, vit; et quia vivit, desiderat; et non sunt mortificata mem bra illius super terram. Quod si mortificata sunt, ne quaquam contra spiritum concupiscunt, quae mortifica tione sui hujuscemodi desiderium perdiderunt. Sicut ig tur, qui vita caruere praesenti, et ad meliora transla sunt, magis vivunt, deposito mortis corpore, et vitiorum omnium incentivis: sic, qui mortificationem Jesu in cor pore suo circumferunt,[4]) nequaquam vivunt juxta car nem, sed juxta spiritum; vivunt in eo, qui vita e et vivit in iis Christus, de quo scriptum est: „vivens[5]) est sermo Dei, et efficax," qui est[6]) Dei virtus, Dei que sapientia. Vivunt enim, in quibus vivit virtu Dei, omni humana fragilitate deposita, et in quibus vi vit sapientia, quae est[7]) abscondita a Deo, et in qui bus vivit et operatur justitia. Christus enim factus est[8]) nobis non solum justitia ex Deo, sed et sapientia, et omne quod virtus est. Et si quidem in praesenti loco se a dormientibus et in Christo mortuis, qui hanc scri bunt epistolam, separarent, videbatur superflua annotatio, et ex uno loco assumtum testimonium non valeret: nunc vero eodem sensu, quia et eodem spiritu, in prima ad Corinthios loquitur: „omnes[9]) non dormiemus, omnes autem immutabimur, in momento, in motu oculi, in no vissima tuba: canet enim tuba, et mortui resurgent in corrupti, et nos immutabimur." Hoc, quod in praesenti loco scriptum est: „in[10]) tuba Dei descendet de coelo"

[1]) Rom. VIII, 10. [2]) Coloss. III, 5.
[3]) Galat. V, 17. [4]) II Cor. IV, 10.
[5]) Hebr. IV, 12. [6]) I Cor. I, 24.
[7]) I Cor. II, 7. [8]) I Cor. I, 30.
[9]) I Cor. XV, 51. 52. [10]) I Thess. IV, 16.

compara illi, quod ad Corinthios dicitur: „in [1]) novissima tuba: canet enim tuba," et caetera; illi autem, quod ad Thessalonicenses legitur: „et [2]) mortui in Christo resurgent primi:" hoc, quod ad Corinthios scriptum est: „et [3]) mortui resurgent incorrupti." Porro, quod sequitur: „deinde [4]) nos, qui vivimus, qui residui sumus:" illi respondet: „et [5]) nos immutabimur." Quorum utrumque sic intelligi potest: nos, qui vivimus, qui residui sumus in adventum [6]) Domini, et nos, qui immutabimur, et non sumus ex his, qui appellantur mortui, sed vivimus, idcirco praesentiam Domini non in morte, sed in vita praestolamur, quia de Israelitico genere sumus, et electae sunt de nobis reliquiae, de quibus olim Dominus loquebatur: „dereliqui [7]) mihi septem millia virorum, qui non curvaverunt genu Baal." In Joannis quoque Evangelio vivorum et non vivorum duplex ordo describitur: „omnis, [8]) qui credit in me, etiam si mortuus fuerit, vivet: et omnis, qui vivit, et credit in me, non morietur in aeternum." Si vivos ita intelligamus, ut jam a nobis dictum est, dormientes et in Christo mortuos illos esse credamus, qui, cum velint in Christo vivere, tamen peccato mortui sunt. Sin autem reliquiae, et electio [9]) secundum gratiam, appellantur viventes: qui non ita credunt, nec de Israelitica nobilitate generati sunt, dormientes et mortui appellantur in Christo.

Sunt, qui hunc locum ita edisserant: vivi appellantur, qui nunquam peccato mortui sunt: qui autem pec-

---

[1]) I Cor. XV, 52. [2]) I Thess. IV, 16.
[3]) I Cor. XV, 52. [4]) I Thess. IV, 17.
[5]) I Cor. XV, 52.
[6]) Ed. Ruaei h. l., cfr. pag. 275. not. 1. coll. I Thess. IV, 15. „qui residui sumus in adventu Domini."
[7]) I Regg. XIX, 18. (III Regg.) coll. Rom. XI, 4.
[8]) Ev. Joann. XI, 25. 26. [9]) Rom. XI, 5.

caverunt, et in eo, quod peccaverunt, mortui sunt, et postea, conversi ad poenitentiam, purgant antiqua delicta, mortui appellantur, quia peccaverunt: in Christo autem mortui, quia plena ad Deum mente conversi sunt. Porro, qui vivunt, et habent testimonium fidei, et necdum receperunt promissionem Dei, qui et de aliis melius quiddam cogitant, ut non absque his, qui justi sunt, coronentur, in eo habent beatitudinem, quod fruuntur bona conscientiae, et vivunt, et relicti sunt in [1]) adventum Domini Salvatoris. Sed quia clemens est Deus, et vult salvare etiam eos, qui dormierunt, et in Christo mortui sunt, non praevenient illos, neque soli rapientur in nubibus; sed, juxta exemplum evangelicae [2]) parabolae, unum denarium, unamque mercedem, et undecimae horae operarii, et primae, qui in vineam missi sunt, salutis pretium accipient. Nec hoc alicui videatur injustum, ut dispar labor unum praemium consequatur. Magna quippe diversitas est eorum, qui post vulnera sunt sanati, et eorum, qui nunquam viderunt mortis errorem. De his puto dictum: „quis [3]) est homo, qui vivat, et non videat mortem? redimet de morte animam suam." Neque enim, — ut quidam putant —, „quis" pro eo, quod est: nullus, accipitur, sed quasi dixerit: quis putas? juxta illud, quod scriptum est: „quis [4]) sapiens, et intelliget haec?" et in alio loco: „Domine, [5]) quis habitabit in tabernaculo tuo?" et iterum: „quis [6]) cognovit sensum Domini?" Residui ergo erunt de credentibus pauci, qui adventum Domini videant secundum id, quod Deus Verbum factum est,

---

[1]) Ed. Ruaei h. quoque loco, cfr. pag. 277. not. 6. coll. I Thess. IV, 15: „in adventu."

[2]) Matth. XX, 1. seqq.

[3]) Psalm. LXXXIX, 48. (LXXXVIII.)

[4]) Hos. XIV, 10. [5]) Psalm. XV, 1. (XIV.)

[6]) Rom. XI, 34.

nequaquam in vilitate carnis, sed in gloria triumphantis. Et considerandum, quomodo primum dormientes appellaverit: deinde in Christo mortuos, quos viventes praevenire non poterunt. Qui enim non custodierit hoc, quod scriptum est: „ne [1]) dederis somnum oculis tuis, neque palpebris tuis dormitationem, ut salvus fias sicut caprea de vinculis, et sicut avis de laqueis:" dormiet, et culpabili sopore torpescet; cumque dormierit, transibit in mortem. Sicut enim movetur, qui vigilat: sic, qui dormit, jacet immotus, et mortis torpet similitudine. Quod autem dormitationem sequatur mors, et prima ad Corinthios epistola docere nos poterit, in qua ita scriptum est: „nunc [2]) autem Christus surrexit ex mortuis, primitiae dormientium: quia per hominem mors, et per hominem resurrectio mortuorum:" et post paululum: „non [3]) omnes dormiemus, sed omnes immutabimur, in momento, in ictu oculi, in novissima tuba: canet enim tuba, et mortui resurgent incorrupti, et nos immutabimur." Cum ergo haec de dormitatione dicantur, et morte, et illud legamus in Apostolo: „surge [4]) qui dormis, et exsurge de mortuis, et illuminabit te Christus:" juremus Domino, et votum faciamus Deo Jacob, unusquisque dicens in corde suo: „si [5]) adscendam super stratum meum, si dedero somnum oculis meis, et palpebris meis dormitationem, donec inveniam locum Domino:" haud dubium, quin in anima sua tabernaculum Deo Jacob, ut Deus in illo aeterna sede requiescat.

Sequitur: „quia [6]) ipse Dominus in jussu," et reliqua. Descendet enim missus a Patre, non diversitate virtutis, sed dispensatione judicis; et descendet ad eos, qui deorsum sunt Verbum Dei, et sapientia, et veritas,

---

[1]) Prov. VI, 4. 5. [2]) I Cor. XV, 20. 21.
[3]) I Cor. XV, 51. 52. [4]) Ephes. V, 14.
[5]) Psalm. CXXXII, 3—5. [6]) I Thess. IV, 16.

atque justitia. Et quanquam mortui sint, adquos dignatur descendere, non tamen sunt ab eo alieni: mortui[1]) enim vocantur in Christo. Qui autem vivunt, hoc habent privilegium, quod eliguntur e pluribus. Attamen utrumque agmen, et mortuorum in Christo, et viventium rapientur[2]) pariter in nubibus obviam Christo, ut non eum exspectent, donec ad terrena descendat, sed praesentia illius et contubernio in sublimibus perfruantur. Quantaque clementia, ut pro salute nostra non solum caro factus sit, sed ad mortuos usque descenderit, et in ipsa morte habeat signa viventium! Aqua[3]) enim et sanguis de latere ejus egressa sunt. Descendit igitur sermo divinus voce[4]) archangeli, et praeparante sibi viam his, qui ejus possunt ferre praesentiam. Quod ut quaerimus intelligere, primi adventus mysteria cognoscamus. Scriptum est de Joanne, qui praecursor ejus fuit, quod in eremo dixerit: „ego[5]) vox clamantis in deserto:" et reliqua. Quid clamavit vox in deserto? „parate[6]) viam Domini, rectas facite semitas ejus!" Ob quod praemium quamve mercedem? „omnis[7]) vallis implebitur, et omnis mons et collis humiliabitur: et erunt prava in directa, et aspera in vias planas; et videbit omnis caro salutare Dei." Hoc autem ideo, quia „Verbum[8]) caro factum est, et habitavit in nobis." Nunc autem nequaquam vox prophetae in deserto erit, sed vox archangeli, parantis vias non in carnis humilitate venienti, sed ei, qui est apud Patrem Verbum Deus. Et tunc quidem egrediebantur in

---

[1]) I Thess. IV, 16. [2]) I Thess. IV, 17.

[3]) Ev. Joann. XIX, 34. [4]) I Thess. IV, 16.

[5]) Ev. Joann. I, 23. Matth. III, 3. Marc. I, 3. et Luc. III, 4. coll. Jes. XL, 3.

[6]) Ev. Joann. I, 23. coll. Jes. XL, 3. Matth. III, 3. Marc. I, 3. et Luc. III, 4.

[7]) Luc. III, 5. 6. coll. Jes. XL, 4.

[8]) Ev. Joann. I, 14.

desertum, ut audirent assumti hominis praecursorem, et viderent[1]) arundinem vento agitatam, de qua factae sunt tibiae, et vocalis calamus, qui in ore puerorum dulci sonat modulamine, canentium in plateis atque dicentium: „cantavimus[2]) vobis, et non saltastis.“ Nunc autem in voce archangeli, praecedentis Dominum descendentem de coelis, et in clarissima tuba, unusquisque credentium vel ad proelium, vel ad sacerdotalia ministeria provocatur. Legimus in Numerorum libro[3]) sacratas Deo tubas, quae ante hostias personent. Sin autem magna est vox angeli, et tubae, et archangeli: quanto magis erit tubae Dei, quae parat vias primum dormientium et mortuorum in Christo, deinde eorum, qui vivunt, et residui sunt, et sermonis Dei praestolantur adventum? Forsitan simplicis tubae clangor dormientibus et mortuis in Christo necessarius est, vox autem archangeli et tubae Dei his, qui vivunt, et in praesentiam[4]) Dei reservantur.

Videamus, quid possit intelligi et id, quod sequitur: „simul[5]) cum illis rapiemur.“ Quo verbo ostendi puto subitum ad meliora transcensum, et idcirco raptum se voluisse dicere, ut velocitas transeuntis sensum cogitantis excederet. Quod et in alio loco ejusdem verbi proprietate signavit: „scio[6]) hominem in Christo ante annos quatuordecim, — sive in corpore, nescio, sive extra corpus, nescio, Deus scit —, raptum istiusmodi usque ad tertium coelum. Et scio hujusmodi hominem, — sive in corpore, sive extra corpus, nescio, Deus scit —, quia raptus est in paradisum, et audivit verba ineffabilia, quae

---

[1]) Luc. VII, 24.

[2]) Matth. XI, 17. Luc. VII, 32.

[3]) Num. X, 10. et XXXI, 6.

[4]) Ed. Ruaei: et in praesentia. Cfr. p. 278. not. 1. coll. I Thess. IV, 15.

[5]) I Thess. IV, 17. [6]) II Cor. XII, 2—4.

non licet homini loqui.“ Alii enim proficientes, et, ut ita dicam, gradientes ad majora crescebant, donec fierent, juxta id, quod scriptum est: „magni[1]) valde nimis;“ et quosdam in coelum assumtos legimus. Paulus autem, vas electionis, in tertium coelum raptus adscendit, et idcirco audivit verba ineffabilia. Quomodo autem hi, qui rapiuntur „in[2]) nubibus,“ rapiantur „obviam Christo“ diligentius contemplandum est. Scimus nubes prophetas, quibus praecepit[3]) Deus ne pluerent super Israelem imbrem, quando impleverunt mensuram[4]) patrum suorum, et facta[5]) est lex et prophetae usque ad Joannem Baptistam. Et quia Deus posuit[6]) in ecclesia primum apostolos, secundo prophetas, non solum prophetae, sed et apostoli nubes intelligendi sunt. Si quis igitur rapitur ad Christum, adscendit super nubes legis et evangelii, super prophetas et apostolos: et assumtis alis columbae, eorumque doctrina ad excelsa sublatus, occurrit, non deorsum, sed in aëre, et spirituali intelligentia Scripturarum. Occurrens autem in spiritualibus, et terrena dimittens, sive ille sit dormiens, sive in Christo mortuus, sive vivens et in illius praesentiam reservatus, semper cum illo erit, et perfruetur Verbo Dei, et sapientia, veritate, atque justitia.

---

[1]) Genes. XXVI, 13. [2]) I Thess. IV, 17.
[3]) Jes. V, 6. [4]) Matth. XXIII, 32.
[5]) Matth. XI, 13. [6]) Ephes. IV, 11.

[redacted]

EX

LIBRO ORIGENIS

IN

EPISTOLAM AD TITUM.

De[1]) eo capitulo, in quo dicit Apostolus: „haereticum[2]) hominem post unam[3]) correptionem devita, sciens quia perversus est, et peccat, qui est a semet ipso damnatus.“

Nomen haeresis, quantum ego deprehendere potui, etiam in epistola Pauli[4]) Apostoli ad Corinthios designatur hoc modo: „oportet[5]) enim haereses esse, ut probati manifesti fiant inter vos.“ Et iterum ad Galatas, inter opera carnis haereseos[6]) quoque nomen adscribitur, sicut[7]) ait:

---

[1]) Desumta sunt haec fragmenta ex Apologia Pamphili martyris pro Origene. Cf., de tribus prioribus fragmentis, ed. Ruaei Tom. IV. a pag. 694—696. coll. Opp. ad Orig. spectantibus, a pag. 21—23. eod. Tomo obviis. Addas edd. Merlini Tom. IV., et quidem ex ed. M. I. fol. CLXII. et fol. CLXIII., ex ed. autem M. II. fol. CLXI. et fol. CLXII.

[2]) Tit. III, 10. 11.

[3]) Ed. Ruaei pag. 21. in notis: „omnes Mss: *unam*. Editi:“ (e. c. edd. Merlini:) „trinam.“

[4]) Ed. M. I: „in epistola Pauli ad“ etc., ed. M. II: „in epistola Pauli Apostoli ad“ etc. Ed. Ruaei p. 694. et p. 22. „in epistola ad“ etc.

[5]) I Cor. XI, 19.

[6]) Ed. Ruaei p. 694. et p. 22. „haeresis.“

[7]) Edd. Merlini: ut ait.

hi, qui in haeresin declinaver
dum est, tanti Apostoli tam
ullo genere vacillare. Apost
clesiarum Christi, non [7]) „ab
nem, sed per Jesum Christum
Propterea ergo, secundum au
oportet nos, sicut reliqua m
etiam nomen haeresis devitare
tionis societate misceri.

Et post haec paucis quibus
adjec

Quid vero sit haereticus l

---

[1]) Galat. V, 19—21.

[2]) Ed. M. I: immunditiae

[3]) Edd. Merlini: quae et
etc., ed. Ruaei p. 694. „quae
etc., ed. R. p. 22. „quae et pra
Cfr. Galat. V, 21.

[4]) Desideratur „non" in

[5]) Edd. Merlini: et imm

secundum quod sentire possumus,[1]) describamus. Omnis, qui se Christo credere confitetur, et tamen alium Deum Legis et Prophetarum, alium Evangeliorum Deum dicit, et Patrem Domini nostri Jesu Christi non eum dicit esse, qui a Lege et Prophetis praedicatur, sed alium, nescio quem, ignotum omnibus atque omnibus inauditum, hujusmodi homines haereticos designamus, quamlibet variis ac diversis et fabulosis concinnent ista figmentis, sicut sectatores[2]) Marcionis, et Valentini, et Basilidis, et hi, qui se Tethianos[3]) appellant. Sed et Apelles, licet non omnibus modis Dei esse deneget Legem vel Prophetas, tamen et ipse haereticus designatur, quoniam[4]) Dominum hunc, qui mundum edidit,[5]) ad gloriam alterius ingeniti et boni Dei eum construxisse pronuntiat: illum autem ingenitum Deum in consummatione saeculi misisse Jesum Christum ad emendationem mundi, rogatum ab eo Deo, qui eum fecerat, ut mitteret Filium suum ad mundi sui correctionem.[6]) Et si quidem hic solummodo, qui de Deo Patre aliter sentit, quam regula pietatis exposcit, haereticus habendus[7]) esset, sufficeret utique quod superius dictum est. Sed nunc unum atque idem credendum est etiam de eo, qui de Domino nostro Jesu Christo

---

[1]) Ed. Ruaei pag. 22. in notis: „editi:“ (e. c. edd. Merlini:) „possimus, —, qui se Christo credere profitetur. Mss. vero ut in textu.“

[2]) Ed. R. pag. 22. in notis: „Mss. nostri omittunt: *sectatores*; paulo post recte habent: *Tethianos*. Merlinus vero:“ (ex ed. scil. I:) „*Ethmanos*; Genebrardus:“ (item ed. M. II:) „*Eutychianos*.“

[3]) Equidem legerim: Tatianos. Cfr. p. huj. not. 2.

[4]) Edd. Merl.: quoniam Deum, qui hunc mundum etc.

[5]) Ed. M. II: condidit.

[6]) Edd. Merlini: correptionem.

[7]) Ed. Ruaei p. 22. in notis: „Mss. et Merlini editiones: *habendus est, et sufficeret* etc. Rectius Genebrardus: *habendus esset, sufficeret* etc.“

falsi aliquid senserit, sive secundum eos, qui dicunt ex Joseph et Maria natum, sicut sunt Ebionitae et Valentiniani, sive secundum eos, qui primogenitum negant, et totius creaturae Deum, et Verbum, et Sapientiam, quae est[1]) initium viarum Dei, antequam aliquid fieret, ante saecula fundatam, atque[2]) ante omnes colles generatam, sed[3]) hominem solum eum dicentes: sive secundum eos, qui Deum quidem eum fatentur, non[4]) tamen assumsisse eundem hominem, id est, animam atque terrenum: qui sub specie quasi amplioris gloriae Jesu Domino[5]) deferendae, omnia, quae ab eo gesta sunt, visa[6]) geri magis, quam vere gesta esse testantur, quique[7]) neque de[8]) virgine natum fatentur, sed triginta annorum virum eum apparuisse in Judaea. Alii vero ex virgine quidem eum credunt esse progenitum,[9]) sed putasse se magis virginem peperisse, non tamen vere peperisse confirmant: latuisse quippe etiam virginem novae generationis asserunt sacramentum. Qui quo-

---

[1]) Prov. VIII, 22—26.

[2]) Deest „atque" in ed. M. I.

[3]) Edd. Merlini: sed hominem eum solum d

[4]) Edd. Merlini: „non tamen assumsisse ho id est, animam" etc.; ed. R. p. 695. et p. 22. i „non tamen assumsisse animam" etc., eadem tame in notis: „editi: *non tamen assumsisse homin est*, *animam* etc. Msc. Sorbonicus: *non tamen sisse eundem animam* etc. Caeteri Mss. ut in t

[5]) Ed. M. I: Jesu Domini defendere omnia

[6]) Ed. R. p. 22. in notis: „editi:" (e. c. ed lini:) „*phantastice magis, quam vere* etc. M bonicus: visa gerere magis, quam vere etc."

[7]) Ed. M. I: qui neque.

[8]) Ed. Ruaei p. 22. in notis: „editi:" (e. Merlini:) „*de virgine natum testantur.* Caet rectius ut in textu."

[9]) Ed. M. I: primogenitum.

ecclesia longe ponendi sunt, cum philarchiae[1]) languentes dogmata statuerint,[2]) quibus ad suum discipulos declinarent? Sed[3]) et eos, qui homiunt Dominum Jesum praecognitum et praedestiqui ante adventum carnalem substantialiter et non exstiterit, sed quod homo natus Patris solam buerit deitatem,[4]) ne illos quidem sine periculo clesiae numero sociari: sicut et illos, qui[6]) suse magis, quam religiose, uti[7]) ne videantur duos ere, neque rursum negare Salvatoris deitatem,[8]) ındemque subsistentiam[9]) Patris ac Filii asseveest, duo quidem nomina secundum diversitatem n recipientem, unam[10]) tamen ὑπόστασιν[11]) subd est, unam personam duobus nominibus subjaqui latine Patripassiani appellantur. Sed[12]) et

---

Ed. R. p. 22. in notis: „editi," (e. c. edd. MerMsc. Regius: *philargyriae*. Caeteri Mss: *phi*-."

Edd. Merlini: statuerunt.

Ed. Ruaei p. 695. et p. 22. in notis: „errorem Bostrenorum episcopi, hic designat Origenes."

Ed. R. p. 22. in notis: „editi:" (e. c. edd. Mer*ivinitatem, ne ipsos quidem sine periculo esse* ardus omittit: *esse*, Msc. Sorbonicus *posse* pro *clesiae numero sociari*. Caeteri Mss. ut in isi quod habeant *esse* pro *est*, quod legendum

Desideratur „est" in ed. M. II; ed. R. p. 695: esse.

Deest „qui" in edd. Merlini.

Ed. M. I: „ne uti videantur," ed. M. II: „qui ntur.

Edd. Merlini: divinitatem. Cfr. p. huj. not. 4.

Ed. Ruaei p. 22. in notis: „Mss: „*subsistentiam*. (e. c. edd. Merlini:) „*substantiam*, male."

Ed. M. I: unum.

Desideratur „ὑπόστασιν" in ed. M. I.

Ed. R. p. 22. in notis: „Msc. Corbeiensis, et Mer-

falsi aliquid senserit, sive secundum eos, qui dicunt eum ex Joseph et Maria natum, sicut sunt Ebionitae et Valentiniani, sive secundum eos, qui primogenitum eum negant, et totius creaturae Deum, et Verbum, et Sapientiam, quae est[1]) initium viarum Dei, antequam aliquid fieret, ante saecula fundatam, atque[2]) ante omnes colles generatam, sed[3]) hominem solum eum dicentes: vel secundum eos, qui Deum quidem eum fatentur, non[4]) tamen assumsisse eundem hominem, id est, animam corpusque terrenum: qui sub specie quasi amplioris gloriae Jesu Domino[5]) deferendae, omnia, quae ab eo gesta sunt, visa[6]) geri magis, quam vere gesta esse testantur: quique[7]) neque de[8]) virgine natum fatentur, sed triginta annorum virum eum apparuisse in Judaea. Alii vero de virgine quidem eum credunt esse progenitum,[9]) sed putasse se magis virginem peperisse, non tamen vere peperisse confirmant: latuisse quippe etiam virginem putant novae generationis asserunt sacramentum. Qui quomodo

---

[1]) Prov. VIII, 22—26.

[2]) Deest „atque" in ed. M. I.

[3]) Edd. Merlini: sed hominem eum solum dicentes

[4]) Edd. Merlini: „non tamen assumsisse hominem, id est, animam" etc.; ed. R. p. 695. et p. 22. in textu „non tamen assumsisse animam" etc., eadem tamen p. 22. in notis: „editi: *non tamen assumsisse hominem, id est, animam* etc. Msc. Sorbonicus: *non tamen assumsisse eundem animam* etc. Caeteri Mss. ut in textu."

[5]) Ed. M. I: Jesu Domini defendere omnia etc.

[6]) Ed. R. p. 22. in notis: „editi:" (e. c. edd. Merlini:) „*phantastice magis, quam vere* etc. Msc. Sorbonicus: visa gerere magis, quam vere etc."

[7]) Ed. M. I: qui neque.

[8]) Ed. Ruaei p. 22. in notis: „editi:" (e. c. edd. Merlini:) „*de virgine natum testantur.* Caeteri Mss. rectius ut in textu."

[9]) Ed. M. I: primogenitum.

non ab ecclesia longe ponendi sunt, cum philarchiae[1]) morbo languentes dogmata statuerint,[2]) quibus ad suum nomen discipulos declinarent? Sed[3]) et eos, qui hominem dicunt Dominum Jesum praecognitum et praedestinatum, qui ante adventum carnalem substantialiter et proprie non exstiterit, sed quod homo natus Patris solam in se habuerit deitatem,[4]) ne illos quidem sine periculo est[5]) ecclesiae numero sociari: sicut et illos, qui[6]) superstitiose magis, quam religiose, uti[7]) ne videantur duos deos dicere, neque rursum negare Salvatoris deitatem,[8]) unam eandemque subsistentiam[9]) Patris ac Filii asseverant, id est, duo quidem nomina secundum diversitatem causarum recipientem, unam[10]) tamen ὑπόστασιν[11]) subsistere, id est, unam personam duobus nominibus subjacentem, qui latine Patripassiani appellantur. Sed[12]) et

---

[1]) Ed. R. p. 22. in notis: „editi," (e. c. edd. Merlini,) „et Msc. Regius: *philargyriae*. Caeteri Mss: *philarchiae*."

[2]) Edd. Merlini: statuerunt.

[3]) Ed. Ruaei p. 695. et p. 22. in notis: „errorem Berylli, Bostrenorum episcopi, hic designat Origenes."

[4]) Ed. R. p. 22. in notis: „editi:" (e. c. edd. Merlini:) „*divinitatem, ne ipsos quidem sine periculo esse* (Genebrardus omittit: *esse*, Msc. Sorbonicus *posse* pro *esse*) *ecclesiae numero sociari*. Caeteri Mss. ut in textu, nisi quod habeant *esse* pro *est*, quod legendum videtur."

[5]) Desideratur „est" in ed. M. II; ed. R. p. 695: esse.

[6]) Deest „qui" in edd. Merlini.

[7]) Ed. M. I: „ne uti videantur," ed. M. II: „qui ne videantur.

[8]) Edd. Merlini: divinitatem. Cfr. p. huj. not. 4.

[9]) Ed. Ruaei p. 22. in notis: „Mss: „*subsistentiam*. Editi:" (e. c. edd. Merlini:) „*substantiam*, male."

[10]) Ed. M. I: unum.

[11]) Desideratur „ὑπόστασιν" in ed. M. I.

[12]) Ed. R. p. 22. in notis: „Msc. Corbeiensis, et Mer-

si qui sunt, qui Spiritum sanctum alium quidem dicant[1] esse, qui fuit in Prophetis, alium autem, qui fuit in Apostolis Domini nostri Jesu Christi, unum atque idem delictum impietatis admittunt, quod illi, qui, quantum in se est, naturam Deitatis[2]) secant, et[3]) scindunt, dicentes unum Legis, et alterum Evangeliorum Deum. Sed et illi, qui non omnes humanas animas unius ejusdemque[4] naturae dicunt esse, vel substantiae, sed diversas naturas animarum, inter[5]) eas haereses numerandi sunt, qui iniquitatem in Excelsum loquuntur,[6]) atque injustitiam[7] iniquitatemque ejus accusant. Nec non et illi, qui liberi arbitrii potestatem ex animabus auferre nituntur, velut[8]

---

lini editio" (scil. ed. I:) „*Sed et qui sunt, qui* etc. Genebrardus: *Sed et sunt, qui* etc. Sed caeteri Mss. nostri recte habent: *Sed et si qui sunt, qui* etc." Ed. M. II: *Sed et qui* etc.

[1]) Ed. Ruaei pag. 22. dicunt.

[2]) Ed. M. I: Dei.

[3]) Ed. Ruaei pag. 695. et pag. 22. in textu: „et scindunt unum Legis et Evangeliorum Deum." Eadem ed. p. 22. in notis: „sic omnes Mss. Editi vero:" (e. c. edd. Merlini:) „et scindunt, dicentes unum Legis, et alterum Evangeliorum Deum."

[4]) Ed. Ruaei pag. 22. in notis: „ita Msc. Regius. Caeteri vero Mss. et editi:" (e. c. edd. Merlini:) „ejusdemque dicunt esse substantiae."

[5]) Ed. R. p. 22. in notis: „editi:" (e. c. edd. Merlini:) „*inter eos haereticos numerandi sunt, qui* etc. Sed omnes Mss. ut in textu."

[6]) Psalm. LXXIII, 8. seqq. (LXXII.)

[7]) Ed. Ruaei p. 695: et injustitiam etc.

[8]) Ed. R. p. 695., nec non p. 22. et p. 23. in textu: „nituntur velut perniciosa dogmata, communi — vitae et virtuti continentiae — sunt, ne humani propositi reputetur etc.;" eadem p. 22. in notis: „sic Mss. nostri, nisi quod habeant: *virtutis continentiae.* Editi vero:" (e. c. edd. Merlini:) „nituntur velut pernicioso dogmate communi — vitae et virtuti continentiae — sunt, ne humani propositi reputetur etc."

ernicioso dogmate communi humanae vitae, et virtuti, ontinentiae labem quandam inferre judicandi sunt, ne umani propositi res putetur bonum quid vel facere, vel icere, vel sentire: ex quo ad contemtum aut[1]) negli-entiam divini judicii mens humana formabitur. Sit[2]) atem in ecclesiastico ordine etiam de peccatorum supliciis fides, et de his, qui[3]) praemia bonae conversaonis, et vitae in regno Domini, justo ejus judicio re-epturi sunt. Si quis ergo horum aliquid, [4]) quae supra posuimus, commutare vel subvertere conatur, [5]) peccat elut perversus, et[6]) „a semet ipso damnatus," secundum ententiam Apostoli, etiam a nobis praecepto obsequenbus ejus similiter habendus est. Designet[7]) autem ecesiasticum virum cum his omnibus, quae supra expoimus, etiam de mortuorum resurrectione fides: de qua nctus Apostolus Paulus ita pronuntiat, [8]) quia, si quis egat resurrectionem mortuorum, consequens est ut Christi surrectionem neget. Habeatur[9]) nihilominus in eccle-

---

[1]) Ed. M. I: „et negligentiam," ed. Ruaei p. 695. et 23. „ac negligentiam." Ed. M. II: aut negligentiam.

[2]) Edd. Merlini: Sic autem etc.

[3]) Ed. M. I: quae praemia etc.

[4]) Ed. M. I: aliqua.

[5]) Ed. R. p. 695. et p. 23. in textu, itemque edd. [erlini: „conatur, velut perversus, etc.," ed. tamen R. p. 3. in notis: „Mss. Sorbonicus et Montis S. Michaelis: *onatur, peccat velut perversus,* etc. Sed caeteri Mss. editi ut in textu." Cfr. Tit. III, 11.

[6]) Edd. Merlini: „et a se ipso damnatus secundum c.;" ed. R. pag. 695. et pag. 23. in textu: „et a semet so damnatus secundum etc.," in notis vero p. 23: „Mss. orbonicus et Montis S. Michaelis: *et a semet ipso amnatus, et secundum* etc. Sed caeteri Mss. et editi : in textu." Cfr. Tit. III, 11.

[7]) Edd. Merlini: Designat autem etc.

[8]) I Cor. XV, 13.

[9]) Ed. Ruaei p. 23. in notis: „ita Mss. plerique, nisi

quis a Deo in perditionem
pereuntium sua negligentia
arbitrii libertatem, eligere c
debuit. Quod etiam de i
qui [4]) in conspectu Domin
stitisse, et deseruisse statum
culatus: qui utique potuisse
tio fuit, usque ad [5]) finem
signatus, ut arbitror, nobis
scriptus, quis et qualis esse
quibus eorum [7]) dogmata f
et quae sit ecclesiasticae ob

---

quod quidam paulo post ha
citii. Editi vero:" (e. c.
etiam de diabolo rationes
— *etiam de diabolo ratio*

[1]) Ed. Ruaei p. 696.
num Jesum.

[2]) Ed. M. I. minus
dere, tamen etc.

Et post pauca.

Requisierunt sane quidam, utrum haeresin, an schisma [1]) oporteat vocari eos, qui Cataphryges [2]) nominantur, observantes falsos prophetas, et dicentes: „ne [3]) accedas ad me, quoniam mundus sum: non enim accepi [4]) „uxorem, nec est sepulcrum patens guttur meum, sed sum „Nazaraeus Dei, non bibens vinum, sicut illi."

Postea autem.

Sunt [5]) vero et alia quaedam dogmata, quae in Apostolicis traditionibus non habentur, de quibus requires, si oportet eos, qui [6]) quomodo libet de his sentiunt, vel pertractant, haereticos putare; [7]) ut puta, verbi causa dixerim, si quis rationem humanae animae inquirat, cum de ea, neque quod ex [8]) seminis traduce ducatur, neque

---

Eadem ed. p. 23. in notis: „plerique Mss. cum editis" (e. c. edd. Merlini) „habent: *eorum dogmata.* Sed rectius Msc. Sorbonicus: *ejus dogmata.*"

[1]) Ed. R. p. 23. in notis: „editi:" (e. c. edd. Merlini:) „an schismata."

[2]) Desideratur „Cataphryges" in ed. M. I. Ed. M. II., itemq. ed. Ruaei p. 696. et p. 23. in textu: „Cataphrygae;" ead. ed., R. scil., p. 23. in notis: „Mss. plures: qui Cataphrygas."

[3]) Edd. Merlini: non accedas.

[4]) Ed. R. p. 23. in notis: „Mss: *accepi.* Editi:" (e. c. edd. Merlini:) „*accipio.*"

[5]) Cf., de duobus posterioribus fragmentis, ed. Ruaei Tom. IV. pag. 696. coll. Opp. ad Orig. spectantibus p. 43. Addas edd. Merlini Tom. IV., et quidem ex ed. M. I. fol. CLXXI., ex ed. autem M. II. fol. CLXX. — Ed. Ruaei p. 43. hac gaudet inscriptione: de anima.

[6]) Ed. M. I., itemq. ed. R. p. 696. et pag. 43. in textu: „qui quodlibet," ed. tamen R. p. 43. in notis: „sic Mss. Editi vero:" (e. c. ed. M. II:) „quomodo libet."

[7]) Ed. M. I., itemq. ed. R. p. 696. et p. 43. „putandos."

[8]) Ed. R. p. 43. in notis: „sic Mss. Editi vero:" (e. c. edd. Merlini:) „ex semine traducis."

quod honorabilior et antiquior corporum compage tradiderit ecclesiastica regula. Propter quod multi[1]) comprehendere potuerunt, qualiter sentiri oporteret animae ratione: sed et qui aliquid sentire, vel disse nisi[2]) sunt, a nonnullis in suspicione habentur, novi aliquid introducentes.

Deinde post pauca ait.

Sed et tu ipse apud temet ipsum discutiens c dera, si oportet eum, qui quolibet[3]) modo de his natur, vel haereticum, vel ecclesiasticum temere defini aut si non est periculosum de eo pronunciare, quonia et ipse perversus[6]) sit, et peccet, et sit a semet ipso mnatus: quod[7]) de haereticis dicitur, si quis fort his, quae supra diximus, quamlibet opinionem, licet vam et quamplurimis peregrinam, videatur inducere.

---

1) Ed. M. I: nec multi.

2) Ed. Ruaei p. 696. et p. 43. in textu: „visi s eadem tamen p. 43. in notis: „editi:“ (e. c. edd. lini:) „*nisi sunt.* Mss. nostri: *visi sunt.*“

3) Cfr. pag. 291. not. 6. 4) Ed. M. II: defi

5) Ed. M. I: quomodo. 6) Tit. III, 11.

7) Ed. Ruaei p. 43. in notis: „ita Mss. Editi au (e. c. edd. Merlini:) „perperam: *quod haereticus tur, si quis —, licet non nunquam plurimis grinam* etc.“

[redacted]

Ex

COMMENTARIO ORIGENIS

IN

EPISTOLAM AD PHILEMONEM.

Sed [1]) et de singulis sanctorum, qui in Scriptura sancta conscripti sunt, quosque justos et electos Dei esse Scriptura testatur, debet [2]) esse fides ab his, qui salvari cupiunt. Non enim potest esse perfecta in Deum fides, nisi quis habeat et hanc fidem, qua [3]) de sanctis, quod sancti sunt, creditur. Quod autem dicimus, tale est. Qui crediderit in Deum, et dogmata ejus vera esse susceperit, credit et hoc, quod [4]) Adam quidem primus homo formatus est: credit et de Eva, [5]) quod unam e costis Adam

---

[1]) Depromtum est hoc fragmentum ex Apologia Pamphili martyris pro Origene. Cfr. ed. Ruaei Tom. IV. p. 696. et p. 697. coll. Opp. ad Orig. spectantium p. 38. Addas edd. Merlini Tom. IV., et quidem ex ed. M. I. fol. CLXVIII et fol. CLXIX., ex ed. autem M. II. fol. CLXVII. et fol. CLXVIII.

[2]) Ed. Ruaei pag. 38. in notis: „editi:“ (e. c. edd. Merlini:) „*debet esse quaedam fides* etc., sed omnes Mss. nostri omittunt: *quaedam*.“

[3]) Ed. Merlini I: quoniam.

[4]) Genes. II, 7. [5]) Genes. II, 21. 22.

sumens Deus aedificaverit eam, ut esset ejus mulier: credit et[1]) quod Enos vere „speravit invocare nomen Domini Dei;" et quod Enoch,[2]) quia[3]) in annis trecentis[4]) placuerit Deo, posteaquam Methusalem genuit, translatus est: et de Noë,[5]) quia responsa accepit, ut[6]) fabricaret arcam, et solus[7]) salvatus est ex diluvio cum his tantummodo, qui[8]) cum eo arcam fuerant ingressi. Similiter et de Abraham,[9]) quod meruerit testimonium Dei, et quod susceperit[10]) hospitio, cum esset sub ilice Mambre, tres viros, ex quibus unus Dominus[11]) est

---

[1]) Ed. R. p. 38. in notis: „praetermissa sunt verba: *et quod Enos vere speravit invocare nomen Domini Dei*, in editis," (c. c. in edd. Merlini,) „et restituuntur ex Mss., qui omnes habent *Enoch* pro *Enos.*" Cfr. Genes. IV, 26.

[2]) Genes. V, 21. 22. 24.

[3]) Ed. M. II: qui in annis etc.

[4]) Ed. Ruaei p. 696. et p. 38. in textu: „ducentis;" eadem p. 38. in notis: „editi" (c. c. edd. Merlini) „habent *trecentis;* omnes Mss. *ducentis.*" Cfr. Genes. V, 22. — Edd. M. et R. „Mathusalem."

[5]) Genes. VI, 14.

[6]) Edd. Merlini, itemque ed. R. p. 696. in textu: „ut fabricaret arcam;" ed. tamen R. p. 38. in textu: „ut fabricaretur arca," in notis: „editi," (cf. edd. Merlini) „et Msc. Regius: *ut fabricaret arcam*; sed caeteri Mss. ut in textu nostro."

[7]) Genes. VIII, 16. 18.

[8]) Ed. Ruaei p. 696. et p. 38. in textu: „qui secum arcam fuerant ingressi. Similiter et de Abraham," etc. eadem ed. p. 38. in notis: „sic omnes Mss. Editi vero (c. c. edd. Merlini:) „*qui cum eo fuerant arcam ingressi: similiter et Abraham,* etc."

[9]) Genes. XVII, 2.

[10]) Gen. XVIII, 1. 2.

[11]) Edd. Merlini: erat Dominus.

Credit et de Isaac,[1]) vel[2]) quomodo natus[3]) est, vel[4]) quomodo oblatus est a patre, vel[5]) quomodo responsa Dei audire meruerit: sed et de Jacob, quod mutato nomine Israel[6]) a Deo cognominatus est: et de Mose, quod per signa[7]) et virtutes ministraverit Deo. Credit et quod Jesus[8]) Nave exauditus a Deo, stare fecerit solem super Gibeon, et lunam super vallem Ajalon.[9]) Quid autem dicendum est de fidelibus Judicibus, et de his, quae per eos gesta referuntur? vel[10]) in Regnorum[11]) libris de Samuele, quod messium tempore pluvias a Deo poposcerit et acceperit? et de Davide,[12]) quem assumsit Dominus[13]) ab[14]) ovibus, ut regeret Jacob puerum suum, et Israel haereditatem suam? et de Nathan,[15]) quod prophetaverit,

---

[1]) Genes. XXI. XXII. et XXV, 20. seqq.

[2]) Ed. M. I: vel quoniam natus est. Cf. Gen. XXI.

[3]) Ed. R. p. 38. in notis: „Msc. Sorbonicus habet: *donatus est*, pro *natus est.*"

[4]) Ed. Ruaei p. 38. in notis: „Mss. nostri omittunt: *vel quomodo oblatus est a patre*, sed haec exstant in editis" (e. c. in edd. Merlini). Ed. M. I: vel quoniam oblatus est a patre. Cfr. Genes. XXII.

[5]) Ed. M. I: vel quoniam responsa Dei etc. Cfr. Genes. XXV, 20. seqq.

[6]) Genes. XXXII, 28.

[7]) Exod. VII. seq.

[8]) Jos. X, 12. 13. — Edd. M. et R. „Gabaon."

[9]) Ed. M. I: „Haylon," ed. Ruaei p. 697. et p. 38. „Helon."

[10]) Edd. Merlini: et in etc.

[11]) I Sam. XII, 17. 18. (I Regg.)

[12]) I Sam. XVI, 11. 12. (I Regg.)

[13]) Ed. M. I: et Dominus.

[14]) Ed. R. pag. 38. in notis: „Mss. nostri, alii: *ab omnibus*, alii: *ab hominibus*, sed rectius habere videntur editi:" (e. c. edd. Merlini:) „*ab ovibus.*"

[15]) II Sam. XII. (II Regg.)

nec non et Gad?[1]) sed et de Salomone,[2]) quod app
ruerit ei in visu Dominus? et de Elia,[3]) quod assumt
est per ascensionem in coelum, effectis illis omnib
quae scripta sunt, signis et prodigiis? sed et de Elisa
quoniam[4]) non solum resuscitavit filium Sunamitis,
et mortuum super ossa sua projectum? Oportet e
unumquemque fidelium credere et omnibus, quae sc
pta sunt de Ezechia,[5]) quod in diebus ejus retror
repedaverit umbra solis. Est ergo fides nostra pri
quidem omnium in Dominum nostrum Jesum Christ
consequenter vero etiam in omnes sanctos Patriarch
vel Prophetas, vel Apostolos Christi, eo ordine, quo s
perius diximus.

---

[1]) II Sam. XXIV. (II Regg.)
[2]) I Regg. III, 5. (III Regg.)
[3]) II Regg. II, 11. (IV Regg.)
[4]) II Regg. IV, 34. 35. et XIII, 21. (IV Regg.)
[5]) II Regg. XX, 9. 10. 11. (IV Regg.)

Ex

LIBRIS ORIGENIS

IN

EPISTOLAM AD HEBRAEOS.

Lux [1]) autem aeterna quid aliud est sentiendum, quam Deus Pater, qui nunquam fuit, quando lux quidem esset, splendor vero ei non adesset? Neque enim lux sine splendore suo unquam intelligi potest. Quod si verum est, nunquam est, quando [2]) Filius non fuit. Erat autem non, sicut de aeterna luce diximus, innatus, ne duo principia lucis videamur inducere, sed sicut ingenitae lucis splendor, ipsam [3]) illam lucem initium habens ac fontem, natus quidem ex ipsa; sed non erat quando non erat.

---

[1]) Depromta sunt haec quoque fragmenta ex Apologia Pamphili martyris pro Origene. — Cfr., de priore fragmento, ed. Ruaei Tom. IV. p. 697. coll. Opp. ad Orig. spectantium pag. 25. Addas edd. Merlini Tom. IV., et quidem ed. M. I. fol. CLXIV., ed. vero M. II. fol. CLXIII.

[2]) Ed. Ruaei p. 697. et p. 25. in textu: „quando Filius non Filius fuit;" eadem ed. p. 25. in notis: „ita Msc. Sorbonicus. Caeteri vero Mss: *quando filius non filius non fuit.* Editi:" (e. c. edd. Merlini:) „*quando filius non fuit*: et postea omittunt: *innatus.*"

[3]) Ed. M. I: ipsa.

natura, atque omnibus quibusc
praestantior.

Et post p

Cum autem discutitur hoc
lio Dei, quod sit „splendor [6])
detur simul disserendum et illu
solum, quia [8]) „splendor [9]) e

---

[1]) Cf., de tribus posteriori
Tom. IV. p. 697. coll. Opp. ad
Addas edd. Merlini Tom. IV.,
CLXVI. et fol. CLXVII., ed. au

[2]) Ed. Ruaei p. 33. in not
gemus igitur etc.“

[3]) Ed. M. I: quos confiteri

[4]) Ed. R p. 33. in notis:
tatem capere omnem prinsipa
haereditatem capere omnium p
potestatum, et virtutum. Sed
c. edd. Merlini) „ut in nostro t

[5]) Edd. Merlini: quibuscun
et p. 33. „quibusque“

quod[1]) huic simile in Sapientia Salomonis refertur, in qua se ipsam Sapientia describit dicens: „vapor[2]) enim[3]) est virtutis Dei, et aporrhoea[4]) gloriae Omnipotentis purissima."

Et post aliquanta.

Oportet autem scire nos, quia per ineffabilia quaedam, et[5]) secreta, ac recondita quendam[6]) modum sibi faciens Scriptura sancta conatur hominibus indicare, et intellectum suggerere subtilem. Vaporis enim nomen inducens, hoc ideo de rebus corporalibus assumsit, ut vel ex parte aliqua intelligere[7]) possimus, quomodo Christus, qui est Sapientia, secundum similitudinem ejus vaporis, qui de substantia aliqua corporea procedit, sic[8])

---

[1]) Desideratur „quod" in ed. M. I.

[2]) Sap. Salom. VII, 25.

[3]) Edd. Merlini, itemque ed. R. p. 33. „est enim."

[4]) Edd. Merlini: et aporrhoea omnipotentis Dei gloriae purissima.

[5]) Ed. M. I: ac secreta.

[6]) Ed. Ruaei p. 33. in notis: „editi: *quodammodo vim sibi faciens* —, *et intellectum gerere subtilem, vaporis nomen inducens. Quod ideo de rebus corporalibus assumsit, ut* etc. Omnes Mss. nostri: *quendam modum sibi faciens* —, *et intellectum gerere subtilem. Vaporis enim nomen inducens* (al. *ducens*), *quod ideo de rebus assumsit, ut* etc. Sed *quod* videtur positum pro *hoc*, et ita hunc locum restituendum censuimus ad planiorem intelligentiam." — Ed. M. I. haec habet: „„quodammodo vim sibi faciens Scriptura conatur sancta hominibus indicare, et intellectum suggerere subtiliter vaporis nomen inducens. Quod ideo — assumsit, ut etc.,"" ed. autem M. II: „quodam modo vim sibi faciens Scriptura sancta conatur hominibus indicare, et intellectum suggerere subtilem, vaporis nomen inducens. Quod ideo — assumsit, ut etc."

[7]) Edd. Merlini: possimus intelligere.

[8]) Ed. M. I: sic et ipse.

etiam ipse ut quidam vapor exoritur [1]) de virtute ips Dei: sic et Sapientia ex eo procedens, ex [2]) ipsa subst tia Dei generatur. Sic nihilominus et [3]) secundum si litudinem corporalis aporrhoeae, esse dicitur aporrh gloriae Omnipotentis pura quaedam [4]) et sincera. Q utraeque similitudines manifestissime ostendunt, comm nionem substantiae esse Filio cum Patre. Aporrh enim ὁμοούσιος [5]) videtur, id est, unius substantiae c illo corpore, ex quo est vel [6]) aporrhoea, vel vapor.

---

[1]) Ed. R. p. 33. in notis: „ita recte editi" (e. c. e Merlini). Mss. vero nostri, alii: *exscribitur*, alii: *primitur*."

[2]) Ed. M. I: „et ipsa substantia Dei," ed. Ruaei 697. „ex ipsa Dei substantia."

[3]) Ed. Ruaei pag. 33. in notis: „Mss. plerique: *secundum similitudinem corporalis aporrhoea esse d citur aporrhoea* etc. Sed rectius Msc. unus, et edi (e. c. edd. Merlini) „ut in textu."

[4]) Ed. M. I: quidem.

[5]) Edd. Merlini: ὁμούσιος.

[6]) Desideratur „vel" in ed. M. I.

ΕΚ ΤΩΝ
ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ
ΕΙΣ ΤΗΝ
ΠΡΟΣ ΕΒΡΑΙΟΥΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗΝ
ΟΜΙΛΙΩΝ.

Ὁ χαρακτὴρ [1]) τῆς λέξεως τῆς πρὸς Ἑβραίους ἐπιγεγραμμένης ἐπιστολῆς, οὐκ ἔχει τὸ ἐν λόγῳ ἰδιωτικὸν τοῦ Ἀποστόλου, ὁμολογήσαντος [2]) ἑαυτὸν ἰδιώτην εἶναι τῷ λόγῳ, τουτέστι, τῇ φράσει· ἀλλὰ [3]) ἐστὶν ἡ ἐπιστολὴ συνθέσει τῆς λέξεως Ἑλληνικωτέρα, πᾶς ὁ ἐπιστάμενος κρίνειν φράσεων διαφορὰς, ὁμολογήσαι ἄν. Πάλιν τε αὖ ὅτι τὰ νοήματα τῆς ἐπιστολῆς θαυμάσιά ἐστι, καὶ οὐ δεύτερα τῶν ἀποστολικῶν ὁμολογουμένων γραμμάτων, καὶ τοῦτο ἂν συμφῆσαι εἶναι ἀληθὲς πᾶς ὁ προςέχων τῇ ἀναγνώσει τῇ ἀποστολικῇ.

Τούτοις μεθ' ἕτερα ἐπιφέρει λέγων·

Ἐγὼ δὲ ἀποφαινόμενος [4]) εἴποιμ' ἄν, ὅτι τὰ μὲν

---

[1]) Desumta sunt haecce fragmenta ex Eusebii Histor. Eccles. Libri VI. cap. 25. — Cfr. edd. Huetii Part. II. p. 430. coll. ed. Ruaei Tom. IV. p. 698. et Euseb. Hist. Eccles. (ex ed. Heinichen) Tom. II. a pag. 225—227.

[2]) II Cor. XI, 6.

[3]) Edd. Huetii absque causa in margine: „fortasse: ἀλλ' ὅτι κτλ."

[4]) Cfr. Euseb. Hist. Eccles. Tom. II. (ex ed. Heinichen) p. 225. et p. 226. not. 13.

νοήματα τοῦ Ἀποστόλου ἐστὶν, ἡ δὲ φράσις, κ
θεσις, ἀπομνημονεύσαντός τινος τὰ ἀποστο
ὡσπερεὶ σχολιογραφήσαντος τὰ εἰρημένα ὑπ
δασκάλου. Εἴ τις οὖν ἐκκλησία ἔχει ταύτην
στολὴν ὡς Παύλου, αὕτη εὐδοκιμείτω καὶ ἐ
Οὐ γὰρ εἰκῆ οἱ ἀρχαῖοι ἄνδρες ὡς Παύλου α
ραδεδώκασι. Τίς δὲ ὁ γράψας τὴν ἐπιστολὴν
ἀληθὲς Θεὸς οἶδεν. Ἡ δὲ εἰς ἡμᾶς φθάσασα
ὑπό τινων μὲν λεγόντων, ὅτι Κλήμης ὁ γενόμ
σκοπος Ῥωμαίων ἔγραψε την[1]) ἐπιστολὴν, ὑ
δὲ, ὅτι Λουκᾶς ὁ γράψας τὸ εὐαγγέλιον,
πράξεις.

---

[1]) Desideratur „τὴν" in ed. Ruaei.

Ex

ORIGENIS COMMENTARIORUM

IN

EVANGELIUM

SECUNDUM JOANNEM

Tomo II.

Unigenitus [1]) ergo [2]) Deus, Salvator noster, solus a Patre generatus, natura et non adoptione Filius est. Natus

---

[1]) Desumtum est hocce fragmentum, praefigendum ed. nostrae Tomo I. pag. 161., ex Apologia Pamphili Martyris pro Origene. — Cf. ed. Ruaei Tom. IV. p. 92. coll. Opp. ad Orig. spectantium p. 34. Addas edd. Merlini Tom. IV., et quidem ex ed. M. I. fol. CLXVII., ex ed. vero M. II. fol. CLXVI.

[2]) Ed. R. pag. 92., itemque fere pag. 34., in notis: „Hocce fragmentum, quod e Tomo II. depromtum fertur, nullibi tamen in eo Tomo reperies; unde vel detruncatum eum esse concludendum est, vel suspicandum, fragmentum istud e Tomo V. esse depromtum, quemadmodum et illud, quod ex eodem Tomo infra afferemus. Et revera idem est utriusque fragmenti initium, eadem fere verba; sed cum prius Pamphilo probandum incumberet, ex Deo Patre (juxta Origenem) Filium esse natum, et unius esse cum Patre substantiae, alienum vero a substantiis creaturarum, postquam dixit: *Unigenitus Filius, Salvator noster, qui solus ex Patre natus est, solus natura, et non adoptione, Filius est,* relicto quodam intervallo, ad posteriora, quae ad rem probandam pertinent, statim

progreditur his verbis: *Item*
ergo est etc. Paulo post ve
Filium Dei per prolationem n
initium resumit, cujus context
ubi ea de re agitur, ad finem
quamvis nulla auctoritas, null
moneant, Tomum II. pro Tom
logia Pamphili, Rufinus ipse,
tuit decipi. Ex litera enim *I*
apud graecos exprimitur, facil
superius transversa aut non
Cfr. prolegomena.

[1]) Ed. R. pag. 34. in no
Caeteri vero Mss. et editi" (e.
Ruaei p. 92.) „omittunt *est.*"

[2]) Ed. R. p. 34. in notis:
vero Mss: *Sed mens.* Deind
ad sensus, pro: *aut sensus.*"
sive cor, sive sensus etc.

[3]) Ev. Joann. I, 18.

[4]) Matth. XI, 27.

[5]) Edd. Merlini: ad se. C

[6]) Ed. M. I: attraxit.

[redacted]

Ex

ORIGENIS COMMENTARIORUM

IN

EVANGELIUM

SECUNDUM JOANNEM

Tomo V.

Unigenitus [1]) Filius, Salvator noster, qui solus ex Patre natus est, solus natura, et non adoptione, Filius est.

Item [2]) in eodem Libro.

Unus ergo est verus Deus, qui „solus [3]) habet immortalitatem, lucem habitat inaccessibilem." Unus [4]) et

---

[1]) Depromtum est hocce fragmentum, praefigendum ed. nostrae Tom. I. p. 173., ex Apologia Pamphili Martyris pro Origene. — Cf. ed. Ruaei Tom. IV. p. 99. coll. Opp. ad Orig. spectantium p. 33. Addas edd. Merlini Tom. IV., et quidem ex ed. M. I. fol. CLXVI., ex ed. autem M. II. fol. CLXV. et fol. CLXVI.

[2]) Ed. R. p. 33. in textu: „Pamphilus: *Item in ipso libro.* Origenes: *Unus* etc.," in notis: „ita omnes Mss. nostri. Editi" (e. c. edd. Merlini) „vero omittunt: Pamphilus. Item in ipso libro. Origenes. Et deinde habent: *Unus ergo verus Deus solus habet* etc."

[3]) I Tim. VI, 16.

[4]) Ed. R. p. 33. in notis: „Mss. alii: *Unus et verus Deus:* alii: *Unus, ait, verus Deus:* alius: *Unus ut verus Deus.*" Edd. Merlini: *Unus,* ait, *verus Deus.*

verus Deus, ne scilicet multis veri Dei nomen comm credamus. Ita ergo et[1]) hi, qui accipiunt „spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus:[3]) Abba, Pate filii quidem Dei sunt, sed non sicut unigenitus Fili Unigenitus enim natura Filius, et semper, et[4]) insepa biliter Filius est: caeteri vero pro eo, quod suscepe in se Filium Dei, potestatem acceperunt[5]) filii Dei f Qui licet non[6]) ex sanguinibus, neque ex voluntate c nis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sint,[7]) n tamen ea nativitate sunt nati, qua natus est unigeni Filius. Propter quod quantam differentiam verus D habet ad eos, quibus dicitur: „Ego[8]) dixi, Dii est tantam differentiam habet verus Filius ad eos, qui diunt: „filii Excelsi omnes.“

---

1) Desiderantur verba: *et hi*, in ed. M. I.

2) Rom. VIII, 15.

3) Ed. R. p. 33. in notis: „omnes Mss. *claman* Editi:“ (e. c. edd. Merlini:) „*clamant*. Male.“

4) Desideratur „et“ in ed. M. I.

5) Ed. R. p. 33. in notis: „editi:“ (e. c. edd. M lini:) „*habent*. Sed omnes Mss. *acceperunt*.“ Cfr. Joann. I, 12. 13.

6) Ed. R. p. 33. in textu: *non ex sanguine*, in tis: „editi:“ (e. c. edd. Merlini, itemq. ed. R. p. „*non ex sanguinibus*.“ Cf. ev. Joann. I, 13.

7) Ed. R. p. 33. in notis: „Mss. plerique et editi (e. c. edd. M.) „*sed ex Deo nati sunt*.“

8) Psalm. LXXXII, 6. (LXXXI.)

Ex

ORIGENIS

IN

EVANGELIUM

SECUNDUM MATTHAEUM

COMMENTARIORUM

TOMO I.

Si [1]) Christus Jesus, cum [2]) „in forma Dei [3]) esset, non rapinam arbitratus est esse se aequalem Deo, sed semet ipsum exinanivit, formam servi accipiens, et in similitudinem hominum factus, habitu repertus ut homo est, humilians se ipsum, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis,“ dubium non est, quod nativitas ejus non est talis, ut, quasi qui [4]) ante non fuerit, esse coeperit, [5]) sicut de nativitate hominum putatur: sed qui

---

[1]) Exstat hoc fragmentum, praefigendum Tom. III. ed. nostrae pag. 3., in Apologia Pamphili martyris pro Origene. — Cf. ed. Ruaei Tom. III. p. 440. et Tom. IV. Opp. ad Orig. spectantium pag. 36. et 37. coll. ed. Merlini I. fol. CLXVIII., ed. vero M. II. fol. CLXVII.

[2]) Philipp. II, 6—8.

[3]) Ed. M. I., itemq. ed. R. p. 36. „esset Dei.“

[4]) Deest „qui“ in ed. M. I.

[5]) Ed. M. I: esse coepit.

prius erat, et erat in forma Dei, venit,[1]) ut etiam for- mam servi susciperet. Denique „quod[2]) natum est e carne, caro est," inquit,[3]) id est: quod natum est ex e quae dixit: „ecce,[4]) ancilla Domini, fiat mihi secu dum verbum tuum:" haec est forma servi, quae utiq caro est.

---

[1]) Ed. R. p. 37. in textu: „venit etiam formam s suscipere;" eadem ibidem in notis: „alias: *venit eti ut formam servi susciperet.*"

[2]) Ev. Joann. III, 6.

[3]) Ed. Ruaei p. 37. in textu: inquit. Quod na est, id est, ex ea, quae etc.

[4]) Luc. I, 38.

Ex

ORIGENIS

IN

EVANGELIUM

MATTHAEI COMMENTARIORUM

TOMO VII.

Quidam[1]) quidem opinati[2]) sunt ex eo, quod dictum est: „ipse[3]) est Elias, qui venturus est:" animam Eliae eandem[4]) fuisse,[5]) quam[6]) Joannis. Quod enim dixit: „ipse[7]) est Elias:" non ad aliud, sed ad animam referendum putarunt, et ex hoc paene solo sermone dogma introduxerunt μετενσωματώσεως,[8]) id est, transmutationis animarum, quasi etiam ipso hoc Jesu confirmante. Sed oportuerat intueri, quia, si hoc verum esset, in multis utique prophetarum vel evangeliorum scriptis simile aliquid inveniri deberet. Tum deinde etiam ille sermo, qui huic adjungitur, ostendit secretiorem quendam et arcanum sensum in his, quae dicta sunt, requirendum ma-

---

1) Desumtum est hocce fragmentum, praefigendum Tom. III. ed. nostrae pag. 7., ex Apologia Pamphili martyris pro Origene. — Cf. ed. Ruaei Tom. III. p. 441. et p. 442. coll. Tom. IV. Opp. ad Orig. spectantium p. 45. Addas ed. Merlini I. fol. CLXXII., ed. vero M. II. fol. CLXX. et fol. CLXXI.

2) Ed. Ruaei p. 45. in notis: „ita omnes Mss. nostri. Editi autem:" (e. c. edd. Merlini) „opinantur."

3) Matth. XI, 14.

4) Ed. R. p. 45. in notis: „ita omnes Mss. nostri. Editi autem: *eandem esse, quae Joannis.*"

5) Ed. R. p. 441. in textu: esse. Cfr. p. huj. not. 4.

6) Ed. M. I: *quam*, ed. M. II: *quae.*

7) Matth. XI, 14.

8) Ed. M. I. minus accurate: *μεταστάσιος τῶν ψυχῶν.*

gis,[1]) quam quem illi secundum literae solius intelligentiam susceperunt, cum dicit: „qui[2]) habet aures audiendi, audiat." Addendum[3]) autem et illud est, quia si pro peccatis, secundum quod ipsi sentiunt, transmutatio fit animarum, propter quae peccata Eliae anima transmutata est in Joannem, qui ab ipso angelo nasciturus[4]) praenuntiatur, a quo et Jesus Salvator noster? Quomodo ergo non evidentissimum mendacium est hoc, ut ille, qui tam perfectus fuit, ut ne[5]) communem quidem istam mortem gustaret, veniret ad transmutationem animae, quae secundum illorum assertionem non potest accidere nisi ex peccatis? Deinde[6]) quomodo hoc exponent,[7]) quod dictum est ad Joannem: „tu[8]) Elias es? Et dicit: non sum?" Sed ut ostendatur convenire hoc etiam illi verbo, quod dixit Dominus: „si[9]) vultis suscipere, ipse est Elias, qui venturus est:" hoc, quod dixit: „Elias[10]) ipse est:" referendum est ad spiritum et virtutem ipsius Eliae. Joannes enim praecessit[11]) „in spiritu et virtute Eliae, convertere corda patrum ad filios."

---

[1]) Ed. M. I: „magis quod illi;" ed. R. p. 442. et p. 45. in textu: „magis, quam ea, quae illi," eadem tamen p. 45. in notis: „editi:" (e. c. ed. M. II.) „quam quod illi. Mss. plures: *quam quae illi*, Msc. S. Remigii: *quam quem illi.* Sed melius Msc. Sorbonicus ut in textu."

[2]) Matth. XI, 15.

[3]) Ed. R. p. 45. in textu: *Addendum autem et illud, id est, quia* etc., in notis: „editi," (e. c. edd. Merlini, itemq. ed. R. p. 442.) „et Mss. plures: *Addendum autem et illud est, quia* etc. Sed melius Msc. Sorbonicus ut in textu."

[4]) Ed. M. I: nasci pronuntiatur, a quo et in hoc Jesus etc.

[5]) Edd. Merlini: ut nec etc.

[6]) Ed. R. p. 45. in notis: „editi:" (e. c. edd. Merlini:) „*Denique.* Mss: *Deinde.*"

[7]) Ed. M. I: exponeret. [8]) Ev. Joann. I, 21.

[9]) Ed. Ruaei p. 45. in notis: Msc. Regius: *si vultis scire.*" Cfr. Matth. XI, 14.

[10]) Matth. XI, 14.

[11]) Ed. R. p. 45. in textu: „processit," in notis: „Genebrardus habet" (item ed. M. II., nec non ed. Ruaei p. 442.) „*praecessit.* Sed omnes Mss. et Merlinus: (sc. ed. M. I.) *processit.*" Cfr. Luc. I, 17.

INDEX

CORUM*) SACRAE SCRIPTURAE.

Litera *a*, singulis paginis praefixa ad Tom. III. ed. no-
espicit, litera *b*, ad Tom. IV., litera denique *c*, ad Tom.
idem editionis.

*) In his ordinem versionis LXX. virorum sequor.

---

*) Cf. Daniel. secundum LXX. interpretes ex Tetraplis O[illegible] genis (editi Romae a. 1772.) p. 21. coll. p. 151.

**) Cfr. Histor. Susann. vers. 55.

Marc.

I Corinth.

II

I, 1.
— 3.
II, 7.
III, 3.
— 6.
— 7.
— 10.
— 11.
— 16.
— 16. 17.
— 18.
IV, 4.
— 6.
— 10. *a.*
— 16.
— 18.

V, 4.
— 6.
— 10.

— 16.
— 17.
— 21.
VI, 2.
— 16.

Typis Fratrum Unger.

Pro-

